

Li ser çerçoveya aqilê kirinî

Abdusamet Yîgît

[illegible]

Li ser çerçoveya aqilê kirinî

1.

Weşanên SORAN e

adara 2017

Edîtor : Zeynel Abidîn Han

Berpirsiyariya Redaksiyonê: Zagros Baran
Grafîk û Design : Gazîn Han

email: han-grafik@hotmail.de
<https://www.facebook.com/kovaraxwenas>

Çap û Grêdan : Concept Medienhaus GmbH
Bülowstr. 56-57 10783 Berlîn

ISBN 978-3-981668-67-3

Li ser çerçoveya aqilê kirinî

Pêşgotin

Çerçoveya aqilê kirinî(*piretîkî*) bi navaroka wê re wê, di çerçoveya yelpezeyeka pirr berfireh de wê, xwediyê pêşketinekê. Di jîyane mirov de mirov çî dikê, çawa dijî û aqilê ku em bi wê jîyane xwe didomênin û pêşdixin wê, di çerçoveyeka aqilê kirinî de wê mirov karibê wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, rewşa aqilê kirinî wê, mirov dikarê ji gelek aliyan ve wê, werênê li ser ziman. Pêşî rewşa têgîna aqilê kirinî bi têgînî wê diviyabû ku em wê fahmbikin. Di beşa pêşî a pirtûkê de wê, çerçoveya wê li ser wê bê. Di dewama wê de wê, bi çerçoveya wateyê û ziman re wê, temenê fahmkirinê û watelêkirinê wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser wê were sekin in. Di dewama wê de ez li ser têgîna azadiyê weke mijareka serbixwe di nava mijarê de li ser wê sekinim. Mijare azadiyê û fahmkirina wê, ji aliyê aqilê me ve wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, bi teybetî fahmbikê bê. Di aslê xwe de wê, çerçoveya hizirkirina me û aqilê me jî wê, bi xwe re wê biafirênê. Têgîn wê, weke aliyna ku wê, çendî ku mirov, dikarê di çerçoveya aqil de wan weke aliyekî berfireh wan hilde li dest wê, dema ku mirov di çerçoveya dûaliteyeka têgînî de wan hilde li dest wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê xwe di nava wê mijarê de wê, bide diyarkirin. Her wusa divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, sînorê azadîya mirov wê, sînorê hemû kirinên me bin. Di vê çerçoveyê de di çerçoveya serbestîya xwe de mirov, çendî dikarê pêşde herê bi aqilê xwe bihizirê û pêşkeve û hwd wê, weke aliyna ku mirov dikarê wan li ser wê bisekinê.

Di dewama wê de ez divê ku wê jî wê bibêjim ku heta ku mirov aqilê kirinî di roja me de wê, baş bi serwaxtî fahmnekê wê, di rewşa fahmkirin û salixkirinê de jî wê, nikaribê nêzîkati û şewayekî baş pêşbixê. Ber vê yekê mijare aqilê kirinî wê weke mijareka giring wê li pêşiya me bê. Ev xabat wê, tenê wê weke destpêka wê bê di warê xwe de. Lê di dewama wê de bi zanîna aqilê wê, gelek aliye û mirov wan werênê li ser ziman wê hebin. Di vê çerçoveyê de wê destpêka me wê, di nivîsandinê re wê bi têgîna aqilê kirinê û jî wê bi ber kirina aqil ve bê.

•

Li ser felsefeya kirdeyê

Ku mirov li ser kirdeyê weke têngîneka felsefîkî bihizirê wê, bi wê re wê, dîrokeka hizirkirinê a pirr dirêj wê xwe bi wê re wê bide li rû. Di aslê xwe de wê, kirde wê, di vê rewşê de wê, dema ku mirov wê, li wê bihizirê wê, di roja me de wê, bi awayekê felsefîkî û klasîkî wê, di çerçoveya têngîna di nava têngîna heyber a tiştayî û ya wê de wê, weke têngîneka ku wê, tenê wê weke 'biriqîna wê(1)' wê were hildan li dest. Lê di aslê xwe de wê, têngîna kirdeyê wê dem bi dem wê bi pêvajoyên wê yên herîkînîya bi têngînî a bi pêşketina pêvajoyên aqil re ku wê, ew wê xwe bide dîyarkirin jî wê hebê.

Di rastîya kirdeyê û hildana wê ya li dest de wê, mirov dikarê wê ji gelek aliyan ve wê, hilde li dest. Di kurdî de wê gotina kirdeyê wê, bi hebûna wateyî re wê, di hamen rengê û awayê de wê, bide dîyarkirin. Di ziman de wê, dema ku mirov wê li gotinekê wê bihizirê wê, ew gotin wê, weke ku wê, hebûna wê, weke kirdeyekê wê xwediyê wateyekê bê û ji wê derxistina têngîneka kirdeyî wê, weke aliyekê wê yê din bê. Ji aliyê lêkirinên weke bi wateyî û hwd jî wê, weke aliyekê din ku mirov wê ji aliyên din ve wê bi hiş bibînê, fahmbikê, salixbikê û wê werênê li ser ziman bê. Di vê rewşê de wê, kirde wê, mirov dikarê wê tenê wê, weke aliyekê wateyî ê gotinê û ankû têngîneka bi gotinî a biriqîna ji tiştê û ji hebûna fîzîkî a ku ew heya bê? Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, mirov kifşdikê ku wê sînore wê yê bihizirkirinê wê nebê. Ji aliyê din ve jî wê, weke rewşeka salixkirî a têngînî bê. Li vir bo fahmkirina kirdeyê di destpêkê de di aslê xwe de mirov, dikarê têngînê û li rex wê, gotina kirdeyê wê, hilde li dest û wê şîrovebikê û wê, fahmbikê. Ev wê, weke aliyekê giring bê ku mirov ji wê, deest bifahmbikê bikê bê.

Di vê rengê û rewşê de wê, dema ku mirov wê kirdeyê wê hilde li dest wê, demê mirov wê bi pêvajoyên wê re wê, hilde li dest. Di serdemên destpêkê hizirkirinê de wê, xwediyê çî rengê pêşketinê a bi xwe re bê? Di serdemên piştre ên bi jîyane civakî û şariştanî re wê, çî rengê hizirkirinê wê bi xwe re wê, bistênê? Di serdemên mîtolojî, felsefe û yên dema kevnerayê de wê çu rengê wê bi xwe re wê bistênê? Piştre di serdemên navîn de wê bi xwe re wê bi rengê û awayê wê pêşkeve? Û di dewama wê de wê, di serdema me ya ku em wê weke serdemeka bi aqil pêşketî wê dihênina li ser ziman wê, di wê de wê xwediyê çî rengê pêşketinê bê? Li vir ez li ser pirsê dawî li vir di dewama wê de gotinekê bibêjim ku em di çerçoveya hemdemîya me de wê, hildina li dest wê, bêgûman wê, bi wê re wê, têngînên weke yên mirovzanî û ankû 'humanismê', rastî û ankû 'rasyonalem', hebûna hizirkirinê, rengê jîyanê û ankû bi tevgeran re ku

ew dihê dîtin û qaydkirin di mejî de û hwd wê, weke aliyna ku mirov wê, di wê çerçoveyê de wê, hilde li dest bê. Di serdema me de wê, felsefeyên weke felsefeyên wateyê, felsefeyên ziman, felsefeyên têngînên weke yên 'metafizîkê' û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, weke felsefeyna ku mirov wan dikarê wê, werênê li ser ziman. Di aslê

-----
*1.Hertişt biriqîna ji wê heya. Di felsefeyê de wê biriqîn weke aliyê din ê tiştê weke objeyî wê hebê bê.

*2.Idealism weke tene felsefîkî a ku ew hertiştê weke hizrekê dibînê bê. Di warê felsefeyê Idealismê de filosofên weke Berkeley, dibêjin made tuneya. Her tiştê ku em hizir dikin ji xayale me û pêde ne tiştêkî din a. Weki din idealism, li gorî wê hertişt ji pêşve hatiya kifşkirin û ew baxt a û mirov li gorî wê dijî. Di warê de wê ol weke têngîneka idealistîkî wê werin û pêşkevin.

xwe de mirov, gotinekê bibêjê ku wê, weke têngîneka idealîst(2) ku wê, hizirkirina li xwe û di derbarê xwe pêşxistîya û bi wê re têngîna ku ew weke tiştêkê li wê hizirê wê, weke tiştêkê û ankû têngîneka heyber wê, di xwe de kifşbikê û bi wê re têkilîyeka di nava kirde û tiştê û ankû wê heyberîyê de kifşdikê û ankû didênê wê, di wê awayê de jî mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di roja me de wê, têngîna felsefeyê de wê, di vê rewşê de wê, weke têngîneka kirdeyî wê, xwe bi awayekê wê bide dîyarkirin. Ber ku ew hizirkirina. Di dewama wê de wê, bi vê rengê wê hizirê wê derkeve li pêş. Dema ku em, di dema aqil de bahse 'weke kirdeyek' ji mirov bahs dikin em di vê awayê û rewşê de wê, weke têngîneka kirdeyî a di xwe de wê dihildina li dest û wê, dihênina li ser ziman. Hemû felsefeyên kirdeyî wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov karibê bi şêwayekê li ser çerçove û rengê aqilê kirinî re wê, bi awayekê wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman. Di vê rengê û awaayê de ku ew di mejîyê xwe de dihizirin wê, di roja me de wê, têngînên felsefîkî ên weke ku Mîtra, Zerdest, Arîsto, Marks, ocalan, Hegel, Kant, Descartes, smith, Hebarmas, fichte, foucault, chomsky û hwd ku ew bi wê hizir dikin wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring ku mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di şêwayekê de wê felsefeya kirdeyê ku ew pêşdixin wê, di rengê minaqê felsefê kirinê û ankû a 'piretîkê' de wê, xwe bi awayekê wê bide dîyarkirin. Li vir jî wê, destpêka kirinê wê, ji kû wê destpêbikê û wê çawa ew divê ku ew were hildan wê bi rengê aqilekî kirinî re wê, hewl bê dayîn ku ew were fahmkirin. Di vê çerçoveyê de Kant wê, têngîna "rexne li aqilê kirinî" wê, pêşbixê û wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, bi vê têngînê re wê, çendî ku wê li ser şêwayê rexnekirinê re wê şêweyekê aqilekî kirinî ê zelal wê hewl bê dayîn ku ew were pêşxistin û derxistin li holê jî lê wê, weke ku mirov bi Kant û hwd re dibînê wê, li şûna kirinê û ankû piretîkê wê, li têngîna metafizîkî bigerihê û ankû wê li şûn wê ew wê, têngîna metafizîkî wê bikê ku ew wê bicih bikê. Di vê rengê de wê, empirîstên(3) ku ew wê di wê demê de wê, nîqaşbikin ku wê mirov piştî ku ew bû wê, bi zanebûneka bi xwe re wê bibê û ankû wê, piştî ku ew bû

wê, di pêvajoya jîyane xwe de wê aqil bigirê û wê biaqil bibê jî wê, weke rengekê hizirkirinê ê 'empirîst' ku wê temenê wê rengê hizirkirinê a ji Hûme û heta Kant û kesên weke wan ku ew dihizirin ku wê bîafîrîne jî bê. Ev vê rewşa hizirkirina bi kirdeyê weke têngîhiştînekê wê weke meşîna li ser aqil re wê şîrove dikin bê. Di vê rengê û awayê de ez wê, di dewama wê de dihênîma li ser ziman.

Li vir di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, rewş û rengê kirdeyê wê, bi awayekê felsefîkî wê, hilde li dest wê, demê em herî hindik di çerçoveya serdemên hemdem de weke destpêkekê bi felsefîkî heta serdemên kevnera herin û bi wan re werênîna li ser ziman. Dema ku mirov wê, li rengê hizirkirina Zerdeşt wê binerê wê, bi têngî û rengekê hizirkirinê ê darazî wê, li ser 'rengê aqilê başî û nebaşîyê' re wê, bi têngîna xwe ya dûalîsmîyî wê bihizirê û wê werênê li ser ziman. Di aslê xwe de wê, felsefeya kant wê, ne tiştêkê nû bê. Wê ji aliyekê ve wê, weke ku wê, ji aliyekê ve wê temenê wê li ser dûalîsma Zerdeşt û piştî ya Manî ku wê, piştî wan wê bi Sipînoza û Descartes û hwd re wê, bi rengekê şîroveyî wê were pêşxistin jî bê. Lê farqe felsefeya Zerdeşt wê, xwe di warê bi awayekê dîyarî bi dûalîsma wî re wê bide dîyarkirin. Wê li ser têngînê îdealîsma

-----
*3.Empirism weke têngîneka felsefîkî a idealist di sedsale 18.min li ingilistane ji aliyê filosofên weke Hume og Bacon ve hatiya pêşxistin

objektîv(4) û ya sêbjektîv re wê, Kant û zaneyên dema wî û yên piştî wî wê, xwe û hizrên xwe wê, werênîna li ser ziman. Lê Zerdeşt wê, çendî ku wê, van aliyan wê werênê li ser ziman jî lê wê, ew wê ne bi giranî di aliyekê de bi kûrbûnê re wê ew wê bi xwe re wê pêşbixê. Wê, têngîna kirdeyî û ya bûjenîyî û ankû ya fîzîkî û ya nefîzîkî wê, di ahengekê de wê li wan wê, bihizirê û wê bikê ku ew wan werênê li ser ziman. Heta roja me ku wê li ser zerdeşt re wê bahse têngîneka bûjenîyîkî wê werê kirin wê, di rewşa felsefeya van zaneyên serdema zanîne de wê, ev têngînên ku wê bi Zerdeşt re dihên ser ziman wê bi wan re wê di aqilê mirov de jî ne bûhûrê. Ji vê aliyê ve wê, rastîya zerdeşt wê, di roja me de jî wê, li gorî rastî û rasteqînîya xwe ew hê ne hatiya fahmkirin. Heman tiştê mirov dikarê bo Mîtra jî û piştî wî ku ew dihêt Manî jî wê, werênê li ser ziman. Di felsefeya kirdeyê a Zerdeştîyê de wê, li gorî dema wî ya kevnera û ankû antîkkê wê, ew bi reng û şewayê hanîna xwe ya li ser ziman de wê li pêş bê. Wê, ew ji rewşeka fahmkirinê wê derbasî şewayê fahmkirina afrîner wê bibê.

Lê li vir em wê werênîna li ser ziman ku wê, rengê felsefeya zerdeşt wê, bi vê rengê wê, xiyalê wê, heta vê demê jî wê, di rewşek kifşkar de wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, ji temen ve wê, pêşveçûn û şîroveyên felsefîkî ên bi vê rengê wê, bide dîyarkirin. Wê, rengê wan wê, bide dîyarkirin. Bi wê dema ku mirov wê temenê wê werênê li ser ziman em, divê ku wê, li ser xeata êzdayî û ankû yazdanî re ji şîroveyên kirdeyî ên ji zarastra, melekê tawis, Zerdeşt û Mîtra û hwd wê, bidina fahmkirin.

Felsefeya dûalîsmê(5) a Zerdeşt wê weke têngîneka ku wê, di temenê hemû têngînên felsefîkî ên ku wê piştî wê derkevin û wê xwe bidina dîyarkirin. Weke pêvajoyeka wê hemdemî a nûjen jî wê Manî bê. Wê Manî wê li ser hizirkirinê re wê, di wê de wê, kûr û dûr wê herê. Wê bi wê re wê, bi têngîneka xwe ya kirdeyî re wê, bi metafîzîka xwe û ankû nepenîya yazdanî(6) re wê kûr bibê. Di dewama wê de wê, ew wê di wê çerçoveyê de wê, têkiliyeka kirdeyan wê li ser rewşên weke jîyanê, têngînên weke yên azadî û ramanê û hwd re wê dênê. Ji aliyekê wê têkiliya kirde bi kirdeyê re wê, weke aliyekê giring bê ku mirov wê, karibê wê di vê çerçoveyê de wê hilde li dest û w fahmbikê. Di aslê xwe de wê, weke aliyna ku mirov dikarê wan bi teybetî wê, hilde li dest bê.

Min heta vê demê di gelek lêkolînên xwe de mijare kirdeyê bi rengên wê yên pêşketinê û hanîna li ser ziman re wê, hanî li ser ziman. Lê li vir min xwest ku ez wê, weke mijareka bi serê xwe wê, bi teybetî wê hildima li dest. Ber ku ev wê weke aliyekê giring wê, xwedîyê rengekê pêşketinê jî bê.

Lê li vir wê dema ku mirov rewşa kirdeyê wê, weke têngîn, têngîhiştin û zanîneka felsefîkî wê hilde li dest wê demê ku mirov bixwezê û nexwezê wê, mirov ji aliyên wê yên antropolojîkî, erkolojîkî û morfolojîkî û hwd ve wê, pêwîstî bi wê bibînê ku mirov wan salixbikê û wan werênê li ser ziman. Di vê awayê de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman.

-----
*4.Idealisme objektîv weke têngîneka felsefîkî ku ew madeyê red neke lê ew madeyê bi têngîneka metafîzîkî ve dihilde li dest. Wê ev felsefe ji aliyê filosofên weke Kant û hwd ve wê were pêşxistin. Weke encama wê, têngîna metafîzîkî wê zêdetirî li ser tiştê ku ew bi objeyî heyî wê zêdetirî wê derkeve li pêş.

*5.felsefeya dualîsmê, wusa tîne ser ziman ku hertişt ji du aliyan pêktê. Û ew herdu alî vajî hevdu na. Weke şev û rojê, sipî û reş, jin û mer, laş û giyan û hwd.

*6.Yazdan, navê xwûdê ya nav(sifatê)a kurdên êzîdî û kurdên din de.

Di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di serdemên berê ên destpêka hizirkirinê wê, weke ku wê, mirov wê hertiştê ku ew dibînê ku wê, di mejî de wê bidest bicih bikê wê, bi wê re wê, weke aliyekê wê yê temenî wê were hanîn li ser ziman. Xosleta aqil a berhevkinê û ankû di xwe de bi

kûrbûnê ku ew dide dîyarkirin em li vir wê, ji wê dûrnekevin. Em bi wê divê ku wê, li wê bihizirin. Minaq wê, dema ku em bahse rewşa hizirkirinê wê bikin wê, li vir wê, weke aliyê ku mirov wê, di vê rewşê de wê, bi hevdu re di ahengekê de wê hilde li dest wê, rewşa hizirkirinê, pêşketina xêvê û di wê de bidest girtinê kirinê û her wusa rewşa dîtina bi hiş û hwd wê, di vê rewşê de wê, weke aliyê ku mirov bi wan bihizirê. Mirov bi çav, dibînê, bi gûh dibihîzê, bi hêhvilê bêhnkirinê, bi destlêdanê biyên mirov diafirê û hwd wê, pêşkevin. Minaq dîtinek, bêhnek û ankû dengê wê weke tiştê ku ew hena lê ku em, nikarin wan bidest bigirin, rajinê û hildîne li dest. Di dewama wê de wê, mirov wê, nikaribê wê, di vê rewşê de înkâr ji bikê. Li vir weke têgîneka bûjenîkî a ku ew heya lê ku mirov wê nikarê destlêbide û rajiyê rewşên weke yên deng, bêhn, dîtîne û hwd wê, ew weke rewşa ku ew hena bin. Di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê jî wê, di dewama wê de wê, mirov dikarê wê, weke rewşeka teybet wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa hizirkirina li rewşa dengê, bêhn, dîtîne û hwd de wê, weke çerçoveyeka bûjenî hildana li dest wê, di vê rewşê de wê, weke aliyekê temenê hizirkirina me bê. Ku em li gorî rengê hizirkirina bûjeniyê a qaba û stûr li w bihizirin wê dema ku wê tiştê tenê ku ew mirov dikarê rajiyê û destlêbide û hwd wê, ew wê hebê. Di vê rewşê de wê, rewşa salixkirina hebûnê wê, li wê rewşa wê ya fizîkî re wê, were hizirkirin. Li vir di rewşa hizirkirina rewşên bûjeniyê ên bi vê rengê ku mirov nikarê wan di vê rewşê de wan hilde li dest de jî em, li vir wê, fahmbikin ku wê, ew jî wê, weke aliyekê ku mirov wê, hilde li dest bê.

Li vir di aslê xwe de wê, aliyekê jîyanî ê afrîner wê rewşa têgîneka kirdeyê ku ew bi wê dihê hizirkirin bê. Di vê rewşê de em rewşa hizirkirinekê wê li vir wê hildana li dest wê, bi wê hizirkirinê re wê, gelek tişt wê, werina li ser ziman. Her tiştên ku ew hatina li ser ziman wê, bi çerçoveyek têgîhiştinî a ku ew li wê hatiya hizirkirin wê, li wê were hizirkirin. Di vê rewşê û awayê de wê, di roja me de wê weke aliyekê ku mirov wê dikarê di çerçoveya felsefeya kirdeyê de wê, hilde li dest wê, fahmkirina ziman wê bi felsefikî û ankû pêşxistina felsefeya ziman re bê. Di rewşa kûrbûna bi ziman re de wê, rengê felsefeya kirdeyê wê bi wê re wê, were dîtin. Gotin wê, weke rewşeka bûjeniyê a şenber wê, mirov dikarê wê li wê bihizirê bê. Ew salixkirî ya di mejîyê me de. Bi wê re jî weke tiştê ku mirov wê bi lêv dikê wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Rewşa gotinê wê, weke rewşeka bi dengî bê. Têkilîya kirdeyê a bilêvkin û bihîstinê wê li ser rewşa bi dengkirinê re bê.

Li vir mirov wê jî wê, weke aliyekê wê yê giring wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, felsefeya kirdeyê wê, di vê rewşê de wê, ziman wê, mirov dikarê wê, hinekî li vir bi wê re li wê bihizirê. Ziman wê, wê, weke rengekê aqilî ê ku mirov wê salixkirîya jî bê. Wê, di vê rengê û awayê de jî wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Ziman wê, dema ku mirov wê rewşa mirovekê ku ew jinûka ve ew dest bi fêrbûna bi gotinan dikê û ankû rewşa zaroyekê ku ew hin bi hin gotinan digirê û bi wê re ew di xwe de bi cih dikê û wan hin bi hin dikê temenê hizirkirina xwe de wê, mirov dikarê wê, li wê bihizirê. Di vê rewşê de wê, rewşa gotinên ku ew hatina hildan û ankû hatina girtin li mejî wê, bi têkiliya kirdeyê a nava wan re wê, ew wê, were xistin li temenê pêşxistin û afrîneriyekê. Li vir derxistin, pêşxistin, derkkirin û hwd wê, weke rewşên xwe gihandina wan di mejî de bi têgîni wê, weke aliyekê ku mirov wê, dikarê bi teybetî wê li vir wê bi wê re binxatbikê û wê werênê li ser ziman bê.

Têgîna kirdeyê wê, weke têgîneka hizirkî bê. Di wê rewşê de wê, rewşa hizirkirinê wê, bi wê re wê weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa kirdeyê de em, hinekî kevn herin. Di destpêka serdemên dema kevnê û ankû 'antîk'ê de wê, zane û filosofên weke Zerdeşt wê, kirdeya bi aqil, bizane û ku ew gikarê gûmanê bikê wê bihizirin. Zerdeşt navê wî dihê wate ya 'dest zêr.' Gotina 'destê zêr' wê di kurdî de wê, bi wateya mirovê ku ew her tişt ji destê dihê û ew dikarê her tiştê bidestê xwe bikê wê, werê li ser ziman. Mirovekê bi vê rengê jî wê, weke mirovekê bizane wê were dîtin û hanîn li ser ziman. Mirovê bi aqil weke mirove bi gîyan û aqil a. Zerdeşt wê, gotina 'gîyane bi aqil' wê li ser vê temenê wê hin bi hin pêşbixê. Kirinên mirov wê bîr kirin berlêpîrsînê û wê, bi wê lêpîrsînê re wê 'vebal' û berpîrsîyarîya wan wê gîyane mirov wê, ji wê bi berpîrsîyarî û mesûl wê were dîtin û girtin. Minaq mirovê ku ew mir wê, li dînya din wê, gîyane wî encama kirinên wî yên baş û nebaş wê bijî. Têkilîya kirin û gîyanê wê, di vê reng û awayê de wê, li ser kirinê û têgîhiştina wê û ji wê bi berpîrsîyarî bûn wê, werênê li ser ziman. Li ser wê nûqteyê wê, ew jî wê, were nîqaşkirin ku kirin ew dervî jîyanê û ankû ne dervî gîyanê na. Kirin bi laş re bi rewşek fîzyolojîkî hena. Ku laş mirov wê, tenê gîyan bimênê. Di vê çerçoveyê de wê li ser têkiliya gîyan û kirinan re wê, nîqaşkirin wê pirr zêde wê, werina kirin û li ser **ziman**. Di vê rengê de wê, têgîna 'gîyane bîaqil' ku wê, li wê bihizirê wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring bê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di rengê pêşketina têgîna kirdeyê a serdemên kevnê de wê, li ser esas û temenê fahmkirinê wê xwediyê rengekê pêşketinê bê. Di rewşa jîyanê, xwezayê, herîkîna jîyanê, hebûna mirov û ankû ya her zindîyî û hwd de wê, li ser esasê fahmkirina wê xwediyê rengekê hizirkirinê bê.

Di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê weke aliyekê giring wê, bi têgîna kirdeya serdemên kevnê re wê, werênê li ser ziman ku wê, weke rengekê gîyanî a ku ew bidest hizirkirinê dikê bê. Bi nîqaş û rengê ku wê, zerdeşt wê dikê ku ew wê werênê li ser ziman re wê, ew wê were dîtin ku wê, rengekê gîyane bizane û ankû gîyane bîaqil wê, li ser wê re wê, were hizirkirin. Lê ji aliyekê din ve jî wê, ji rewşa gîyanê û ya laş cûda wê li rewşa aqil û ankû bîaqilbûnê wê, were hizirkirin. Di vê rewşê û dewama wê de wê li wê were hizirkirin ku wê, dema ku wê, mirov mir

wê aqil bi wî re ku ew nemênê wê bi gîyanê re wê bimênê. Ku bi gîyanê re nemênê jî wê çî jê were wê, li wê were hizirkirin. Wê li bersivên wê were lêgerîn.

Di vê rengê de wê, regekê hizirkirinê ê serdemên kevnera wê, bi têngîna kirdeya bizane re wê, xwe bide dîyarkirin. Minaq wê, hem berî wê demê û hem jî piştî wê dema kevnera wê, bi şewayekê wê, zindiyên weke sawalan wê werina axiftandin û ankû wê, weke ku wê kevîrek wê bihizirê û hwd wê, li wê hizirkirina li wê, ew wê di temenê wê de wê, ev têngîna kirdeya bizane wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê kirdeya afrîner wê, xwe bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, ev rengê hizirkirinê wê, aqil wê weke hebûnekê wê ji me bide xwestin ku em wê hildina li dest û wê, bi navarok, giştî û xosletên wê re wê, hildina li dest û wê fahmbikin bin. Ev jî wê, weke kirdeyeka ku wê, xwediyê hertiştê bê. Ew di afirênê. Ew pêşdixê. Ew tefkîr dikê. Ew rastiya hertiştê dizanê. Di vê rengê de wê, li wê were hizirkirin. Têngîna xwûdê wê bixwe jî wê, weke regekê hizirkirina wê hebûna wê kirdeya bizane a afrîner bixwe jî bê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê li wê bihizirê. Di serdemên navîn de wê, têngîna yek-xwûdayî wê bi olî wê bi serdestî wê pêşkeve û wê serdest bibê. Wê, di dewama wê de wê, xwe weke aliyekê giring wê, bide dîyarkirin ku wê, ev wê, di têngîna kirdeyê de yekkirin û bi wê yekkirinê re wê, bi pirwateyî hanîna li ser ziman re wê, weke aliyekê wê yê ku ew wê, were pêşxistin bê. Di dewama wê de wê, têngîna kirdeyê a serdemên navîn wê, xwe bi wê re wê, weke aliyekê giring wê, bide dîyarkirin. Di serdemên piştî ên weke jinûvebûyîna û ankû 'ronasansê(7)' de wê, têngîna kirdeyê wê bi şewayekê din wê, xwe bide dîyarkirin. Wê di pêşketina xwe de wê, temenê wê bi zêde hizirkirinê û pêşketinê re wê, xwe bide dîyarkirin. Her wusa wê, di vê demê de wê, zêdetirî wê aqil û raman wê pêşkevin. Wê ramanên ku ew pêşdikevin wê, di wan de wê kûrbûn bibê. Ev jî wê, di dewama xwe de wê, serdemeka aqil a hemdem wê weke ya me ku em di wê de dijîn wê, bi xwe re wê, werênê. Di serdema me de wê, têngînen weke bi ramanî ên weke 'romantismê(8)', 'rasyonalismê(9)', 'hûmanîsmê(10)' û hwd wê, bi gelek reng û awayan wê re wê, pêşkevin. Ev rengên hizirkirinê wê, weke aliyên giring bin di jîyane me ya 'hemdem' a roja me de. Di vê çerçoveyê serdema hemdem de wê salixkirina gotinan û bi wan re hanîna li ser ziman wê, weke aliyekî wê yê giring bê ku mirov wê, werênê li ser ziman.

Li vir di dewama wê de mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman ku wê, di serdemên me yê roja me de wê, têngînen weke yên olî, bîrdozî, teorîkî û hwd ku ew pêşdikevin wê, di vê rengê û awayê de wê, weke rengna aqil û zanîna ên ku em wan fahmbikin bin. Di dewama wê de mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa aqil wê, di vê rengê û awayê de wê, zêdetirî wê, xwe bide dîyarkirin. Aqil wê, xosletê wê bi aqilkirinê wê weke xosletê wê yê bi kirdekirinê jî bê. Ew mirovê ku ew dervî min û aqilê min ew heya wê, di mejiyê min de wê bi biriqîna wî re wê, derkkirina wî wê biafirê. Ez li wî dihizirim. Ew derkkirin wê, weke tiştêkî dervî min wê bi min re wê hebê. Ezê li ser yê bi rastî dervî min heya re ezê, bihizirim û bixwezim ku wan xosletê wê mirovê derkkirî ê di mejiyê min de ku ew dervî min heya wan fahmbikim. Ev wê, bi wê re wê, weke regekê hizirkirinê ê ji aliyê xwe ve wê, weke kirdeyeka objektîv wê, di awayekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Her wusa li vir mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, her tiştê ku me derkkir wê, li vir wê, di nava rengê hizirkirina ku wê mejiyê me wê, bi awayekê

-----
*7.Ronesans serdemeka aqil û felsefeyê a destpêka demên hemdem ku wê di sedsale 14 û 15'în de wê destpêkê bê. Di wê de wê felsefeya hemdem, zanin, çand, kultur û hwd wê bi gelek aliyên wan wê pêşkevin.

*8.romantism serdemeka bi aqilê hêstiyarî ku wê di dawîya sedsalew 17'în û destpêka 18'în de wê pêşkeve. Wê di wê de nazîkûn, rehetî, hêstiyarî û çanda jîyanê û hwd wê, derkevîna li pêş. Wê li rojavayê ewropa wê pêşkeve. Lê wê zêde belav nebê.

*9.rasyonalism, bi gotinake din aqilparêzî ya. Di çerçoveya têngîştina mantiqê de li rastiye dinere weke têngîneka felsefîkî. Rasyonalism, wê weke têngîneka felsefîkî ku wê, felsefeyê ji xiyal û xûrafayan rizgarbikê jî bê.

*10.Humanism wê weke mirovî bê. Hebûna mirovtiyê esas digirê û ji xwe re dikê navend.

şûbjeyî wê kifşbikê wan xosletan jî wê, weke aliyekê ku wê, bi xwe re wê, gelekî wê pêwîstiya fahmkirin û nîqaşê bê. Ber ku wê, tiştêk wê dema ku ew hebê wê, ew wê, weke wê dervî min û mejiyê min wê hebê. Wê demê ez xosletên wê kirdeya wê hebûnê a ku min ew derkkir jî ez nikarim wê weke ku ez dixwezim wê, di mejiyê xwe de wê, bidima dîyarkirin. Wê demê wê, li vir wê, li ser ya di jî re wê, xosletên wê, werina dîyarkirin. Di vê rewşê de wê, were dîtin ku wê, tişt wê, weke xwe derkkirina wê û ya ku ew hatî derkkirin ku ew weke ya ku ew diji ya bê wê, weke du aliyên ku mirov wê serî li ser wan biwastênê bê. Weke kirde salixkirina mirov bixwe jî wê, di vê awayê de wê, xwe bide dîyarkirin. Em dema ku bahse mirov weke kirdeyekî dikin û li lê hizirkirinê dikin em bi wê re wê, di vê rewşê û awayê de wê, dihênina li ser ziman.

Di rewşa hizirkirina li ser kirdeyê wê, ew wê, weke aliyekê giring wê, hebê ku mirov wê li ser wê bihizirê û wê werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê, kirdeyê wê, werênê li ser ziman wê, ji kû û kîjan destpêkê wê

destpêbikê wê hebê û werê hanîn li ser ziman. Ev wê, weke aliyekê ku mirov wê, di çerçoveya rengê fahmkirina kirdeyê de wê, awayekê giring wê, dikarê wê werênê li ser ziman bê.

Li vir ez vê yekê wê, weke aliyekê giring wê, werênima li ser ziman ku wê, ev jî wê weke aliyekê giring wê xwe bide dîyarkirin ku wê rewşa kirdeyê wê, weke rewş û awayekê giring wê, di rewşa fahmkirina me de û ankû bi fahmkirin û têgihiştina me re wê xwe bide dîyarkirin bê û bide hanîn li ser ziman.

Zerdeşt wê, minaq wê, destpêka wê bi têngîneka xwedawendî wê bide destpêkirin. Ew destpêk wê, bi Manî re wê kûr bibê. Piştî wê, di nava têngînên felsefîkî ên kirdeyî ên serdemên nû de jî wê, di destpêkê de wê, weke ku wê, Spînoza, Descartes û hwd re wê, xwe bi wê rengê wê bide dîyarkirin. Wê, di çerçoveya têngîna olzanîyê de wê, bi hizirkirina wê re wê, destpêk wê bi têngîna kirdeya navê 'xwûdê' re wê, were dayîn destpêkirin. Lê piştî wê, weke ku mirov wê bi têngînên weke yên Marks û hwd re wê kifşbikê wê, ew jî rewşa fêrûazmûnê(11) wê bi awayekê wê bidina destpêkirin. Hizirkirina li ser kirdeyê wê, hertimî wê, weke aliyekê ku wê mejiyê mirov wê bi xwe re wê bide meşkul kirin bê. Wê, bi wê re wê mirov wê, li wê bihizirê ku wê, çawa wê, ew wê fahmbikê. Di serdemên piştî ronasanê de wê, nîqaşên ku wê, li ser 'îdealîzmê' û 'metalyalizmê' re ku wê, bibin wê, bi wan re wê, hewl bê dayîn ku wê, jî destpêkeka çawa wê bidest fahmkirina kirdeyê wê were kirin bê. Di rewşê û rengê de wê, bi wê re wê, li wê were hizirkirin. Di vê rewşê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa têngîna kirdeyê wê, weke aliyekê ku mirov wê, jî gelek alîyan ve wê, di serdema me de wê, li wê bihizirê û wê ramanên wê werina pêşxistin û wê ew bi wan wê were hanîn li ser ziman. Di vê rewşê de wê, têngîna kirdeyê wê bi felsefîkî wê, weke mijareka ku wê, hertimî wê alaqaşê wê bikişênê li ser xwe bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman. Di rewşa hizirkirina me de wê, gelek mirovên weke 'destpêkê', , 'sermedîyê', 'dawîyê' û hwd wê, xwe bidina dîyarkirin. Minaq wê, bi gîyane me û nîqaşên felsefîkî ên li ser wê re wê, were hizirkirin ku wê, piştî mirinê wê xwe bide domandin û ankû wê li wê were. Ku dawî li wê were wê, bi wê re wê, hemû pêşketina ku mirov di nava temenekê xwe yê ku ew bi wê dijî re de wê, ew wînd bibê û ankû wê, xwe bi awayekê rakendî û hwd wê, bide domandin. Ev rewş û mijar û hwd wê, weke rewşna ku mirov wê heta roja me jî wê li ser wan wê

-----
*11. fêrûazmûn, bi awayekê din navê têngîna bi jîyankirinê û fahmkirinê gihiştina rastiyan a.

were hizirkirin. Têngînên weke 'jîyane sermed' û ankû 'jîyane bidawî' û hwd wê, di vê rengê de jî wê. wateyeka wan ya ku mirov wê fahmbikê wê hebê.

Mîtra wê, têngîna jîyane şermed wê, bi xwe re wê werênê li ser ziman. Bawermendên Mîtra wê, piştî wê, şîrovebikin û wê, werênina li ser ziman ku wê, "Mîtra nûha li rex yazdanê mazin rûnîştîya, lê wê were li dînyê. Wê dema ku ew heta wê xirabîyê û nebaşîyê re wê tekoşînê bikê û wê bikevê nava şerekê mazin de û wê serkeve. Piştî wê wê, ew bi wê re wê aşîtiya sermed wê werênê." Bi vê rengê wê, ew wê, bi wî re wê, werênina li ser ziman. Ji vê têngînê mirov çî dikarê wê fahmbikê? Ya ku mirov wê, di serî de wê, fahmbikê wê, weke têngîneka ku wê, ew hatîya hizirkirin û tefkirkirin jî bê. Li jîyanê jîyanek ku ew hebûna wê didomê heya. Bi wê re wê zindî û mirovên ku ew bi aqilbûna ku ew di wê de dijîn wê hebin. Li vir wê, di nava wê jîyanê de wê bihizirin li jîyanê. Wê bibînin ku ew di rewşa xwe de ku ew dijîn wê, ji wan re wê baş bê. Wê dema ku ew bi azad bijîn wê bo wan wê baş bê. Li ser wê re wê, aqil wê were meşandin. Aqilê dihê meşandin wê weke aqilekê razber bê. Li vir wê biqasî têngîna razberîyê wê wilqasî jî wê ya şenberîyê jî wê dîtbar bê.

Di rewşa fahmkirina têngîna kirdeyê a serdemên kevnera ên 'antikk(12)' de wê, ev wê were dîtîn ku wê, li ser rewşa hizirkirina jî xwezayê wê were dîtîn. Mirov wê, dema ku ew bidest dîtina bi mejî û hiş kir û pê de wê, meraqe wî ya dîtina bi hiş a hewirdorê û fahmkirinê wê bi wê re wê derkeve li pêş. Di vê rengê û awayê de wê, ew wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin ku wê, di vê rewşê de wê, her tiştî ku ew heya wê, were salixkirin. Pêşketin û ankû pêşxistina nawan li tiştan û hebûnan wê, bi wê re wê, pêşkeve. Nav wê, bi serê xwe wê weke rengekê têngînî ê kirdeyî ê şenber ku wê, li ser wê dîtbarîya hebûnî û tiştî re wê xwe bide dîyarkirin bê. Wê, bi wê re wê, were hizirkirin. Zêdetirî wê, di nava rengê hizirkirina kirdeyî ên serdemên kevneta ên antikk'î de wê, hewldana fahmkirinê û bi hizirkirinê wê zêdetirî wê li pêş bê. Wê bi wê re wê, li xwezayê û her tiştê wê were hizirkirin. Bi demê re wê, têngînên weke yên mantiqê û hwd wê, pêşkevin û wê derkevina li pêş. Di dewama wê de wê, weke weke aliyekê giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê.

Di vê rewşê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa kirdeyê wê, bi felsefîkîtiya wê re wê, weke ku wê jîyan û her tiştê ku ew di wê de heya wê, weke ku wê weke kirdeyê wê bi aqilkirina wê re wê, were dîtîn. Di vê rewşê de wê, were dîtîn ku wê, bi aqil bûn û têngîna 'naskirinê' û hwd wê, bi wê re wê pêşkeve. Naskirin wê, jî aliyekê ve wê, weke kirdebûyîna li ser tiştê û ankû hebûnê re jî bê. Wê, di dewama wê de wê, fahmkirin jî wê, weke li ser wê rengê bi kirdebûyîne re wê, pêşxistina hişmendîya di derbarê de re wê, bi wê re wê, were dîtîn. Zanîna tiştê û aqilê û wê, heta ku ew di derbarê xwe de wê, aqilekê çenekê û bi wê ew ew digihijê wê dîalîteya xwe ya bi fahmkirina bi aqil û hiş re wê, mirov nikaribê bahse wê fahmkirina bi wê re bikê.

Li vir wê demê mirov wê, dikarê wê, bihizirê wê, tişt wê, weke aliyekê giring wê, tişt û wê weke kirdeyeka têngînî wê ew were derkkirin. Wê ew têngîna derkkirî a tiştê wê, dema ku ew hat girtin wê, ew jî wê, di mejî de wê, weke ku

wê di derbarê xwe de wê, weke têngîneka objeya di mejî de wê, hişmendîya xwe ya di derbarê xwe de wê bide çêkirin. Ya ku wê, di aslê xwe de wê, rewşa ew wê tiştê weke kirdeyê wê bike kirde wê, bi hişmendîya di derbarê de re bê. Ev wê, weke aliyekê wê yê giring bê. Mirov wê,

-----
*12.Dema antîkê weke demeka ku wê di sedsale 4' min berî zayîna isa pêşkevê bê. Wê navende wê berbahre reş û ankû Afîna bê.

dema ku mirov tiştêkê dervî xwe wê dibînê wê, bi heman rengê wê, di mejî de jî wê, tiştê ku ew hatî derkkirin û kirin weke kirdeyêkê wê, ew jî wê, dervî xwe wê, jî xwe cûda wê, ew wê bibînê di mejîyê xwe de. Girtina wê tiştê derve û ankû derkkirina wê, weke biriqîna wê ya li mejî bê. Wê weke zanîna wê bê. Mirov wê, bi wê zanîna wê, êdî wê tiştê weke kirdeyêkê wê hilde li dest. Lê bo ku mirov wê bikê jî wê, weke aliyekî bingihînî wê hişmendîya di derbarê wê zanîna wê tiştê de ku ew hatîya derkkirin jî wê pêwîst bê. Ev wê, hingî wê, xwe bi wê re wê, weke aliyekê wê bi kirdeyî wê bide dîyarkirin. Li vir wê, kirdeya mirov wê, mirov dikarê wê li ser wê bisekinê. Mirov weke kirdeyêkê hildana li dest wê, derkkirina mirov wê, bi wê re wê di temenê wê pêşxistina wê têngîna kirdeya mirov de wê, hebê. Lê ew zanîna mirov ku ew hat derkkirin wê, heta ku ew hişmendîya di derbarê de ew çenebê jî wê, mirov nikaribê wê, rewşa biriqîna zanîna tiştê a jî wê biriqî jî bikê. Ya ku wê, di temenê wê bahsekirina wê de bê wê hişmendîya di derbarê de bê. Tiştêkê bo ku mirov bahse wê, bikê mirov wê, di roja me de wê pêwîstîya zanebûna wê hebê. Bi gotîneka ku wê bi gelemperî wê di nava civakê de wê, were li ser ziman wê ew bê ku “ez, bo wê werênîma li ser ziman ez divê ku wê zanibim.” Ev wê, weke rengekê wê yê têngînê ê ku mirov bi wê fahmbikê bê. Di dewama wê de wê, ew tişt ku ew hat zanîn wê, bi wê re wê, were hanîn li ser ziman. Tiştêkê ku ti kesek nizanibê wê, ti kesek wê nikaribê wê werênê li ser ziman. Wê demê wê li vir wê çî pêwîst bê? Wê weke destûrekê wê zanîn û hişmendîya wê zanîne wê bi wê re wê pêwîst bê. Hişmendîya wê zanîne wê ew zanîna tiştayî wê, dervî me wê weke zanîna objektîv(13) wê, ew wê bide dîyarkirin. Di vê rewşê de wê, ew wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirv wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring û teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, kirde wê weke tiştêkê ku ew heya wê mirov wê, tefkîrbikê. Li vir wê mirov dikarê weke xiyalkirînekê wê werênê li ser ziman? Li vir di aslê xwe de wê, ev rewşa fahmkirina kirdeyê wê, hinekî tevlihev bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê, her tişt wê bo ku ew were li ser ziman wê zanîna wê pêwîst bê. Bo ku ez tiştêkê werênîma li ser ziman ez divê ku wê bijim, bibînim û bizanibim. Wê zanîna wê tiştê bo ku ez wê werênîma li ser ziman ez divê ku wê bi hişmendî bibînim.

Mirov weke zindiyekê ku ew dihizirê di dînyeya fîzîkî de dijî. Wê, di wê dînyê de wê gelek tiştên ku ew dibînê û wan derdkîkê wê bibînê. Lê wê bi wê re wê, bi hizirkirina xwe re wê, di mejîyê xwe de jî wê, xwedîyê dînya xwe ya hundûrîn bê. Wê bihizirê. Her tiştê ku ew dît wê, bi xwe re wê, bi xêvî wê bigirê. Ew rewşa xêvê wê weke aliyekê ku mirov wê dikarê wê, weke aliyekê teybet ê rewşa tiştê derkkirî a ku ew wê, weke xwe dide dîyarkirin û dervî me wê, weke tiştêkê ku ew heya ku wê, dide bihişkirin bê. Hiş wê, hinekî jî wê, di temenê wê de wê, çendî ku wê, bi vê rengê wê tiştên ku me derkkirina wê di temenê wê de bê wê, bi wê re wê ew tiştên ku me derkkirina wê weke hebûnna objeyî wê bi xêvî wê di temenê wê fahmkirîne de wê hebîn.

Gotîna fahmkirîne wê li ser rewşa wê dîtina bi hiş re wê bi wate bê. Wê bi wê re wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Ya têngîhiştîne jî wê, gihiştîna li zanîna wê re wê, bi rewşa zanîna tiştê re wê, xwedîyê wê wateyê bê. Di vê rewşê de wê, zanîna tiştê wê tiştê wê werênê li ser ziman. Hiş jî wê weke rengekê fahmkirîne ku ew wê zanîna tiştê wê bixwe wê dibînê û wê dihênê li ser ziman.

*13.zanîna objektîv wê weke têngîheka ku wê li ser esasê felsefeya objeyê bê. Tiştê heyî wê hebûna wê jî xwe re wê bike temen û navend

Hiş wê, aliyê me yê darazî, afrîner ê şûbjeyî ê bi hizirkirin û fahmkirîne re bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa wê, hebûna zanîna tiştayî wê hebûna kirdeyê wê bi xwe re wê, werênê li ser ziman. Mirov di hundûrê xwe de wê, dema ku mirov wê dihizirê wê, li gorî çerçoveyek û bi mêyl û aliyekê de wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê, ya ku wê, ew wê çerçoveyê, mêyl û aliyê wê bidîna dîyarkirin wê, bi fektorî wê gelek fektorên **jîyanî bin.**

Ev wê, weke aliyekê ku wê, têngîneka bi aqil û hişmendîya wê kirdeyê re bê. Di vê rewşê de wê, wê, dema ku wê ew bû wê, di vê rewşê de wê, rewşa tiştê wê, weke aliyekê giring wê, bi hiş re wê, weke tiştê wê were dîtin. Di mejî de ew dîtin wê, weke aliyekê ku ew tişt wê ew di mejî de wê, weke tiştêkê ku ew heya û mirov ew bi wê re derkkirîya bê. Di vê rewşê de wê, rewşa derkkirîne a tiştê wê, pêşî wê, bi aliyê wê yê zanîna tiştê re wê hebê. Wê, hebûna tiştê ku ew hatî dîtin weke têngînekê di mejî de wê, ew wê bi wê re wê, hebê. Lê wê re wê hişkirina di derbarê de jî wê, ew wê, di çerçoveya wê zanîna tiştê de wê, tiştê wê weke tiştêkê cûda û bi serêxwe wê bide dîyarkirin. Wê bi wê re wê, temenê cûda dîtîne bê. Hişmendîya di derbarê wê zanîna tiştê a di mejî de wê, bi wê rengê wê, temenê wê bê.. Di aslê xwe de wê, ev wê weke aliyekê ku wê temenê kirdeya afrîner ku ew were fahmkirin jî wê bê wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, ev wê, weke rewşeka teybet a bi fahmkirîne re bê. Di rewşa fahmkirîne de wê teherêk û ankû dîyelaktîkeka ku mirov wê jî aliyan ve wê hilde li dest wê xwe bide dîyarkirin. Aliyê pêşî wê tişt bixwe bê. Wê ew weke tiştêkê ku ew heya bê. Aliyê duyem wê dîtina wê tiştê û derkkirina wê bê. Wê weke

biriqîna wê ya li mejî jî wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Ji aliyekê ve wê, weke zanîna tiştê jî bê. Aliyê din ê sêyem jî wê, weke aliyê hişmendîya di derbarê wê zanîna tiştê a derkkirî de bê. Wê ev jî wê, di mejî de wê, derka tiştê wê weke kirdeyekê wê bi rengê wê û xosletên wê re wê, bikê ku wê bide nîşandin. Wê, ev şewayê hişmendîyê wê, zanîna tiştê ku ew hatî hildan wê di mejî de û di xwe de wê, weke têgîneka objeyî a tiştî wê bide diyarkirin. Wê, ew hişmendî wê, li ser wê re wê, weke têgîneka şûbja a ku mirov wê, fahmbikê bê. Wê, ev hişmendî wê, temenê wê, dîtina wê tiştê wê bi wê derkkirîyîna wê re jî bê. Wê weke kirdeyek objektîv(14) wê hildana li dest jî wê, bi hişkirina wê û ankû wê hişkirina di derbarê de re wê, xwe bide diyarkirin.

Rengê pêşketina têgîna kirdeyê di dema serdema kevnara û ankû antifîkkê û berî wê de

Di serdemên kevnara de wê, dema ku mirov wê hewl bide ku wê, hinekî wê têgîna kirdeyê wê hilde li dest wê, di vê rewşê de wê, bi giranî wê, bi felsefîkî wê, rengê hizirkirinê ê weke ku wê Zerdeşt û piştî wî di dewama wî de ku wê, li ber bahre reş ku wê Aristo wê pêşbixê wê werê berbîra me. Zerdeşt wê, bi awayekê şibendîyê wê serî li renekê şîroveyî ê ku wê bi wê re wê, têgîna darêjkê wê derxê li pêş bê. Wê bi wê re wê, hin bi hin wê têgîna darêjkê wê derkeve li pêş bê.

Di dema Aristo, sokrat û Platon de wê, zêdetirî wê, awayekê felsefîkî ê weke felsefeya darêjkê wê di çerçoveya felsefeya kirdeyê de wê, were pêşxistin. Wê, di vê çerçoveyê de bi felsefîkî fahmkirina têgîna darêjkê wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide diyarkirin. Li vir wê, dema ku mirov wê li ser kirdeyê wê bihizirê wê, pêşxistina

-----
*14.kirdeya objektîv, wê weke navê zanîna bi wateya salixkirî a li ser gotinê re jî bê.

têgîna darêjkê wê, di aslê xwe de wê, ji aliyekê din ve wê, weke renekê pêşketinê ê bi kirdeyê re wê afrîner bê. Di vê rewşê de wê, du awayên afrîner ên têgînî wê, bi kirdeyê û têgîna wê ya felsefîkî re wê, di serdema kevnara de wê, xwe bide diyarkirin. Yek wê, li ser têgîna darêjkê re bê. Ya din jî wê, li ser bêjeyê û ankû gotinê re wê, hin bi hin wê, şewayê pirrwateyî bê. Di vê rewşê de wê pirrwateyî(15) wê, weke aliyekê giring ê ku mirov wê, bi teybetî wê, dikarê wê weke rewşeka giring wê, werênê li ser ziman bê.

Di serdemên berê serdemên kevnara de wê, têgîna xwûdê wê pêşkeve. Wê, bi wê re wê, bi pêşketina aqil û zanînê re wê, rewşa pêşketina bîaqil wê, bi zêde wasiflêkirina li navê xwûdê re wê xwe bide diyarkirin. Minaq wê, heta roja me jî wê, di nava êzdayîyan de wê, bahse 'pirranîtiya navên xwûdê' wê werê kirin. Ev wê piştî wê, di nava olên din ên yek-xwûdayî ên ku wê, piştî pêşkevin jî wê, di wan de jî wê, bicih bibê. Rewşa pirranîtiya navan wê, weke rewşeka ku wê, li têgînekê wê pirr wate wê, werina kirin jî bê. Yan jî wê, ji pirr alîyan ve wê, ew wê, were hanîn li ser ziman.

Ji aliyê têgîna kirdeyê û pêvajoyên wê yên destpêka pêşketina aqil ve ku mirov li wê bihizirê wê, bi wê rew wê, ew wê, were dîtin ku wê, tişt wê dema ku ew bidest dîtina wan ya bi aqil hatkirin û pê de wê, ew weke kirdeyekê wê, bi aqil re wê xwe bidina diyarkirin. Wê her tiştek wê, weke aqilekê bê. Mirov dibê ku ew ne di farqê de bê. Lê wê, her tiştekê wê, dema ku ew bi hiş dibînê û bizanebûn dikê wê, weke kirdekirina wê jî wê, pêşbixê. Pêşxistina kirdeyêtiyê di jîyanê de wê, ji vê aliyê ve wê, mejîya wê, wê, bi hizirkirina me re wê, kevn herê. Di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide diyarkirin. Li vir em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekê wê, têgîna kirdeyê wê weke tiştê wê xwe bide diyarkirin. Kirdeya objektîv ku ew dihe û pêşdikeve wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, xwe bide diyarkirin. Pêşî wê, kirdeya objektîv wê, xwe bide diyarkirin û wê bikê temenê hizirkirinê û wê bi wê re wê temenê pêşxistina kirdeya şûbjektîv jî wê bi xwe re wê biafirênê û wê bide pêşxistin. Hizirkirinê weke bi totem, anamîsm û hwd ku ew pêşdikevin wê weke destpêka pêşketina wê bi xwe re wê, bidina diyarkirin. Li hêtên şikeftan xîzkinên ku ew dihen kirin weke wêneyên sawalan û hwd wê, reng û şewayekê kirdeya şenber a ku ew xwe hin bi hin wê bide diyarkirin bê.

Ev rewşên weke yên xizkirina li hêtên şikeftan wê, weke bi dîmenkirin û ankû bi wênekirina tiştên weke sawalan ku mirov dibînê wê, weke kirdeya pêşî û pêşketina wê ya pêşî bê. Ankû wê weke hişkirina pêşî jî bê. Ev hişkirin wê, bi xwe re wê, tiştekê wê bidina diyarkirin. Wê, ew wê, bidina diyarkirin ku wê mejîyê mirov wê di xwe de wê bidest girtinê bikê û wê hin bi hin wê, ew wê girtina xwe ya bi xêvî wê, bi şewayekê wê, bide li der. Di vê çerçoveyê de wê, derkkirina ku ew dihe kirin wê, ji wê biriqandin wê bi wê rengê wê xwe bide diyarkirin.

Di rewşa fahmkirina wan xîzkinên bi wêneyî ên li hêtên şikeftan de wê, ew wê, rewşa girtina mejî a bi xêvî jî wê, bi wê re wê xwe bide diyarkirin. Wê ew wê weke têgîneka kirdeyî a sernûxûmandî wê, bi xwe re wê bide diyarkirin.

Li vir ez vê yekê jî wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman wê, pêvajoya piştî wê, bi têgînê totemî û anamîsmî ku ew pêşdikevin re wê, ev pêvajo wê, xwe bide

-----
*15.pirrwateyî, wê weke têgîneke felsefîkî a zimanî jî bê. Ji aliyê Chomsky ve teorîya wê zêdetirî hat pêşxistin. Bi pêşketina ziman re wê, pêşketina di jîyanê de wê, bi xwe re wê bêtê. Bi wê rengê xwedîyê pêspertîfîke ya. Lê di wê warê de gelek teorîyên ji hev cûda hatina pêşxistin di warê wê têgîna zimanî a pirrwateyî de. diyarkirin. Li ser jîyankirin û qaydkirina mejîyê mirov a wan jîyankirinan re wê, ew wê xwe bide domandin û diyarkirin. Di vê rewşê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser

ziman ku wê, ew jîyankirinên mirov wî weke aliyekê giring ê ku mirov wê, li vir wê li ser wê bisekinê bê. Tevgerê, kirinek û xûynîşandinek wê, ne tiştê ku mirov wê dikarê wê, destlêbide û wê rajiyê û hilde li dest bê. Lê wê, ew wê, bi çûnûhatinên wê re wê, di mejî de wê, bicih bibê. Wê, bi wê re wê, weke aliyekê giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin.

Di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, ev rewşa qaydkirina çûnûhatinan a bi tevger, kirin û xûyan re wê, bê temenê pêşxistina vegotin û vebêjînên ku ew werina pêşxistin ji. Wê, tiştê ku mirov wê li mirov wê xweş newê mirov wê, li dijî wê, bertekê wê bide nîşandin. Tiştê ku ew mirov wê baş û rast nebînê wê ew wê vajî wê, bertekê wê bide nîşandin. Ew bertekên ku mirov wê bide nîşandin û ew rewşa ku ew heya ya vajî wan bertekan ku ew bertek li ser wê re ew hatina pêşxistin wê, weke alîyna ku mirov wê bi wan wê bidest hizirkirinê bikê bê. Wê mirov wê, hin bi hin wê li têkilîya nava wa herdû aliyên wê bihizirê. Wê, herdû aliyên wê vajî hevdu wê şîrove bikê. Wê, li dijî hevdu wê werênê li ser ziman. Wê, dema ku wê, aliyekê baş werênê li ser ziman wê, aliyê din ê ne weke wê û li wê nayê û bi wê re ne di ahengekê de ya wê, ya vajî wê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke dû aliyên vajî hevdu wê, werênê li ser ziman.

Ev wê, weke aliyekê destpêkê ê bi hizirkirina bi têngîna kirdeyê re bê. Wê dema ku mirov wê her tiştê wê, bi aqil wê bidest dîtinê wê bikê wê, bi wê re wê, kirdekirinê wê pêşbixê. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin.

Têngîna kirdeyê wê, di vê rengê û awayê de wê, zêdeyî wê, xwe bi awayekê wê, bi pêşketina xwe ya bi pêvajoyî a bi aqil re wê bide dîyarkirin. Aqil û kirde wê, weke du lingên ku ew hevdu temem dîkin bin. Wê, kirde wê, weke têngîna aqilî bê. Wê ew wê, weke tiştê ku ew bi aqil dihe dîtin bê. Tiştê ne zindî ku ew bi kirdeyî ew hat pêşxistin wê aliyekê afrîner wê bi xwe re wê pêşbixê. Zindîyek weke mirov ku ew bi kirdeyê ew hat tefkîrkirin wê, ew weke kirdeyeka ku ew dihezirê wê, ew bide dîyarkirin. Di vê rewşê û awayê de wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, hilde li dest bê.

Têngîna kirdeya dihezirê û ankû kirdeya bizane wê, weke têngîna şoreşî a pêşî a giring bê ku wê, xwe bi mirov re wê bide dîyarkirin bê. Wê, dema ku mirov wê bi aqilê xwe wê bigihîjê wê di jîyane xwe de wê, temenê pêşketinên mazin ên demkî û bi demê re ku wê pêşbixê wê biafirênê. Pêşxistina têngîna gîyanê wê, di aslê xwe de wê, weke têngîna hizirkî û temenê wê a demên berî serdema kevnera a antîkkê bê. Wê, ev têngîna wê, pêşî wê bihezirê. Wê çerçoveya xwe ya hizirkirinê a ku ew were fahmkirin wê biafirênê. Gîyan wê weke kirdeya herî zêde afrîner a bi hemû deman re bê. Wê, di vê rewşê de wê, dema ku wê rewş ev bê û wê rewşa gîyanê jî wê, bi wê re wê, bi vê rengê wê derkeve li pêş wê, ev jî wê, weke aliyekê giring wê, rewşa gîyanê wê, weke mijareka hizirkirinê a bi têngîna û bingihîna a aqil wê bide dîyarkirin. Serdemên piştre ku wê, hin bi hin wê bi pêşketina aqil re wê, werina wê pêvajoyên pêşketina aqil û têngîna gîyanê bin. Wê, piştre wê, di pêvajoya serdema kevnera û ankû antîkkê de wê, hewldana bi hişkirin û fahmkirina 'hebûna gîyanê' wê pêşkeve. Ev jî wê, weke demek û destpêkek nû bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, aqil wê, bi xwe re wê gav û pêvajoyan wê pêşbixê. Wê di jîyanê de wê, hizirkirinê wê, bi wan re wê pêşbixê. Ya ku emê ji vir û pê de wê, bi rewşa fahmkirina gîyanê û hwd ku emê li ser wê bisekin in wê ev bê.

Lê berî ku em li ser vê rewşa bi hebûna gîyanê, hizirkirina li ser wê û hewldanên bi fahmkirina wê re ku em li ser wê bisekin in em, hinekî din jî di dewama wê de li ser rewşên fahmkirina pêşketina rengê kirdeya destpêkê wê li ser wê bisekin in. Ber ku ev wê wê, weke aliyekê ku wê vê rengê fahmkirina li ser hebûna gîyanê û rewşên wê yên bi fahmkirinê û ankû bi hizirkirinê ên ku wê piştre wê pêşkevin wê temem bikê bê.

Li vir me li jor di destpêka vê bêşa mijarê de me, li deverê bahse rewşa bi hiş dîtina tiştê kir ku ew wê, weke aliyekê derkî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Wê, di encama wê de wê, li hêten şikeftan wê, xîzkirinên bi wênekirinê û hwd wê, werina kirin. Di aslê xwe de wê, ev rengê hizirkirinê wê, weke aliyekê têngîna bûjenî û biriqîna ji wê ku wê, bê mijara hizirkirin û fahmkirin û hewldanên fahmkirinên felsefîkî jî wê, di vê rengê de wê, di destpêkê de wê pêşkeve. Di vê rewşê de dîtina tiştê bihiş wê, weke aliyekê ku wê tişt wê, weke bikê weke tiştê bi aqil. Yan jî wê, bikê tiştê aqilî. Di vê rewşê de wê, tişt wê weke kirdeyê wê, xwe bide dîyarkirin. Her tiştê ku ew bîaqil û ankû weke aqil a wê, weke kirdeyê jî wê, xwediyê xosletekê xwe yê aqilî bê.

Di vê rewşê de wê, dema ku mirov wê, tiştê bi hişbikê û wê bi hiş weke biriqîna hiş wê, hilde li dest wê, weke gave pêşî a pêşketina wê ya bîaqil bê. Mirov dikarê wê destpêka kirdeyê weke kirdeya objeyî a destpêkê ku ew bi aqil jî wê, şîrovebikê û wê, werênê li ser ziman. Lê ev wê, weke aliyekê destpêkê ê giring bê. Ev wê, weke gaveka destpêkê bê. Di dewama wê de wê, li ser wê, ya ku ew di mejî de weke tiştê di mejî de ku ew bû û ankû ew li wê hata hizirkirin wê, ew wê, hin bi hin wê, hişê wê di mejî de wê, pêşkeve. Ev wê weke ji aliyekê ve wê weke hişê ji hişê û ankû hişê wê zanîna tiştê a bûjenîyî jî wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Hişê wê zanîna wê, dema ku ew pêşket û wê, di mejî de wê, ew tiştê weke hişê di mejî de hatiya bizanînkirin wê, ew wê, weke aliyekê wê yê temenî yê objeyî wê xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, li ser aqil re wê, ev wê weke pêvajoyeka duyem a piştre a giring ku wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê, ev pêvajoya pêşketina hişê di derbarê hişê de û ankû hişê hişê wê, weke aliyekê giring ku wê, êdî wê, aqil wê weke zaroya ku ew dikarê xwe li ser lingên xwe bigirê û pêşkeve wê, di wê rengê wê wêne û dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di vê rengê û

rewşê de wê, ev wê, weke aliyekê giring wê, derkeve li pêş. Ev wê, piştî wê, pêvajoyên ku wê li ser vê pêvajoya hişa hişê re ku wê bibin wê, pêvajoyên hizirkirinê li dûv hevdû wê weke pêvajoyên totemîzmê(16), anamîzmê, mîtolojiyê û di dawîya dawî de wê, ya felsefê û di dewama wê de ya zanînê û ankû zanistê wê xwe bide dîyarkirin.

Ev wê, weke pêvajoya ku wê, di dewama hevdû de wê, li ser wê pêşketina pêvajoyên kirdeyê re wê, xwe bi demê re wê bidina dîyarkirinê. Di aslê xwe de wê, ev pêvajoya destpêkê a kirdeyê wê, weke pêvajoyeka giringê ku mirov wê, li hilde li destê. Wê weke pêvajoya kirdeyê a şûnpêya wê be. Pêvajoya wê ya mejûyî a destpêkê be. Wê, di vê pêvajoyê de wê, rengê hizirkirinê wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Pêvajoya duyemîn a weke ya hişa hişê de ku wê pêşkeve wê, ev pêvajoya wê, êdî wê, weke pêvajoyeka ku wê, aqil wê di nava xwe de wê, weke ava ku

-----
*16.Totemîzm weke tîgîna anamîzmê wê tîgîneka ku wê temenê wê li ser pêşxistina totemên ku wê bi bawerî wê werê hanîn be. Di dema neolîtîkê û hinekî berî wê di dema mezolîtîkê û dawîya peoleolîtîkê de wê pêşkevin. Piştî wê totem wê weke anamîzmê werina pêşxistin. Yanî wê bi şîrove werina kirin û piştî wê, piştî wê bi vegotînê wê werina pêşxistin û ev wê dema mîtolojiyê bi xwe re wê pêşbixê be.

ew dikelê wê bikefê û wê bi fûrê û wê bi wê fûrînê re wê xwe bide dîyarkirinê. Wê ev pêvajoya aqil a xwe bi xwe afirandinê û ankû xwe ji xwe afirandinê jî be. Di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Çendî ku wê, di jîyanê de wê kirin, tevger û xûyên mirovî wê bi fêrûazmûnê wê xwe di awayekê de wê, bidina dîyarkirinê jî lê wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring wê, ev wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, pêvajoya xwe afirandina ji xwe a aqil û ya pêşketina fêrûazmûnan wê di zikhevdû de wê bi hevdû re di awa û rengê de wê pêşkeve û wê xwe bide dîyarkirin. Wê ji aliyekê ve wê bina aliyê ku ew ji hevdû re wê, bina temenê jî bin. Wê, di vê rengê û awayê de wê, xwe bide dîyarkirin.

Em li vir wê jî wê, weke aliyekê giring wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekê teybet wê, xwe bide dîyarkirin tîgîna kirdeyê wê xwediyê pêvajoyên xwe yên pêşketina aqilê jî be. Her wusa li vir wê, ev jî wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, rewşa xwe bi xwe re afirandina aqilê û ankû di temenê aqilê de wê, weke kirdeyên objeyê hebûna aqilê bûyîna wan wê, weke aliyekê dinê ku mirov wê, bi teybetî wê, hilde li destê. Li vir wê rengên aqilê wê pêşkevin. Wê, ev jî wê, bi rengên kirinan re wê xwê xwe bidina dîyarkirin. Minaq wê dema ku em bahse tiştê nebaş dikin em ji çî û çawa fahm dikin ku ew tiştê nebaş be? Vajê wê jî ku mirov bahse tiştê baş bikê mirov wê, ji çî û çawa wê fahmbikê ku mirov wê bahse tiştê baş bikê? Li vir wê ya ku wê, vê rengê darazê wê bide dîyarkirinê rengê hişmendî ê teybetê li ser wê zanînê û hişê zanînê re jî be.

Li vir di aslê xwe de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa aqilê wê, di vê rewşê de wê, weke rewşeka ku wê xwe bi xwe re bide pêşxistinê. Pêvajoyên pêşxistinê û pêşketinê wê bi demê re wê li ser pêşketina aqilê re wê, pêvajoyên gûharînê bi pêşxistinê kirdeyê wê di temenê xwe de wê, bihawênê. Pêvajoyên gûharîna tîgîna kirdeyê re wê, bi demê re wê, dema ku mirov di herîkîna dîrokê de wê kirdeyê, dihenê li ser zimanê wê, bi wê re wê, xwe weke aliyekê giring wê, bide dîyarkirin. Wê dema ku wê, aqil wê bidest hizirkirina li xwe kir û ankû wê bidest hizirkirina di derbarê xwe de kir wê, ev wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, di vê rewşê de wê, rewşa aqilê wê, weke rewşeka ku wê, mirov dikarê bişibihênê mirovê ku wê ew di jîyane xwe de ku wê, karibê kêrî xwe were bikê. Di vê rengê û rewşê de wê, di awayekê de wê, xwe bide dîyarkirin.

Em li vir wê jî wê, weke aliyekê giring wê, werênina li ser ziman ku wê rewşa aqilê wê, weke rewşeka teybetê. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoya duyemîn a piştî bi kirdekirina tiştê re wê, minaq wê pêşxistina hişa hişê û ankû hişa zanînê û hwd wê, di vê pêvajoyê de wê, xosletên aqilê rengê pêşketina wê ew wê, bi awayekê teybet wê xwe bidina dîyarkirin. Xosleta vê pêvajoya duyemîn a sereka wê ew be ku wê, kirdeya ku ew li wê dihenê hizirkirinê wê di mejî de wê, weke tîgîneka objeyê ku ew hatî bihişkirinê. Gotinên weke çî di mejîyê mirov de heya wê, di vê rewşê û rengê de wê, weke gotinna ku wê rengê wê di mejî de wê, çawa wê, tişt wê weke kirdeyê tîgînî ku wê, were tefkîrkirinê û wê be xistin li temenê hizirkirinê. Di dewama wê de wê gotinên weke 'her tişt di mejî de dihawênê' wê, were li bîra mirov. Ev gotin min xwe gelek caran di nava civatên kurdan de ji devê pîrûkalên wan bihiştîya. Wê, ji aliyekê ve wê, wateya wê gotinê wê, ew be ku wê, mirov çî bikê wê weke ku ew di mejîyê xwe de jî dikê be.

Wê, di vê çerçoveyê de wê, minaq wê, weke nîşanaka wê pêşketina rengê hizirkirina razber wê, weke aliyekê wê be. Em temenê gotina razberîyê li ser çî rûnênin? Em dikarin wê li ser rengê hizirkirinê ku ew di jîyanê de pêknehatîya wê, bidina rûnandin. Yan jî em, dikarin wê, di çerçoveya tîgîneka rewşekî ku ew pêkhatîya û piştî ku ew rewş pêkhat û dem bûhûrî û pêde wê, ew dem wê weke xwe nemênê û wê derbas bibê û wê, li şûna wê, ew hizirkirina li wê bi tenê bi serê xwe wê bimênê be. Yekê ku ew jîyankirîya wê, di mejîyê wî de wê, bi wê serborîyê re wê tîkiliyê dênê û wê fahmbikê. Lê yekê ku ew jîyankirîya wê, ew wê hizrê wê bixwênê lê wê, nikaribê wê bi wê kirin û rengê ku ew hizir ji wê bûya bi wê re wê tîkiliya wê dênê. Ku ew li kirinê rengê bihizirê wê, ew kirinê rengê hizirkirinê wê di mejîyê wî de wê, weke rewşeka teybet a bi serê xwe ku ew wî wê tefkîrkirîya wê li holê wê bimênê. Di vê rengê û rewşê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê razberî wê, xwe bide dîyarkirin.

Di jîyanê de wê, ti hizirkirin wê, weke wê sadîsad weke wê pêşxistina kirina wê ne bi derfet bê. Li ser kirinê re wê, hizirkirina wê jî wê, ew ne bi derfet bê. Wê, rewşna ku wê nêzî hevdû û ku ew bi hevdû ne di nakokîyê û ankû wê hevdû wê, bi xwe re wê, bidina dîyarkirin wê li holê wê bimênin. Di vê rewşê de mirov, wê, karibê heta ku bixwezê li ser kirinekê bihizirê û biafirênê û werênê li ser ziman. Wê sînore wê nebê. Kesek wê karibê gotinekê bêjê. Kesek din ê duyem wê karibê deh gotinan bêjê. Kesek jî wê karibê hezar gotinê bêjê. Li vir wê, rengê hişmendîyan ên temenê nerînê û rengê wê, di afirênin jî wê, bi xwe re wê, di heman kirinê de wê temenê kifşkirina hizirên nû jî bin.

Di têgînên olî ên destpêkê de wê, yek bi yek wê rêgez û destûrên xwe yên jîyanî wê pêşbixin û wê, bidina nîşandin. Wê li gorî wê, bixwezin ku ew jîyankirina ku wê mirov wê bijî ew weke wê bê. Yan jî wê, ji aliyekê din ve wê bihizirin ku wê, tiştê ku mirov wê bijî ew ji xwe berê ew hatîya kifşkirin û nivîsandin û wê mirov wê sadîsad wê weke wê û wê ew wê bijî. Wê bi vê rengê wê werênina li ser ziman. Di vê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, pîrsgirêka fahmkirina jîyanê wê ne tenê wê weke rastarast fahmkirina wê a bi wan destûr û rêgezan re wê xwe bide dîyarkirin. Wê bi heman rengê wê, bi wê re wê, weke aliyekê din jî wê, rewşa lêhatina wan destûr û rêgezan jî wê, weke aliyekê din wê xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, çawa wê, ew wê, were fahmkirin, wê çawa wê were hildan li dest û wê çawa wê li gorî wê were jîyankirin wê, weke aliyekê wê li wê bihizirê bê. Li vir di aslê xwe de wê, rewşa kirdeyê û fahmkirina wê, wê bi hizirkirina hizir û ankû hizirkirina aqil re wê, piştê wê, di awayekê şenber de wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa hizirkirina aqil û ankû hizirkirina kirdeyê ku ew pêşdikeve wê, xwediyê rengê jîyanê ê dîtbar ku ew wê, li gorî wê bê xwestin ku ew were jîyankirin. Em di vê rewşê de rewşa olekê bi sê oldarên wê re wê, hildina li dest. Wê her sê oldar jî wê bixwezin ku mirov li gorî heman destûr û rêgezê mirov bijî. Lê wê, her yekê wê xwediyê reng û rewşek teybet a di serê xwe de ku ew li gorî wê dihezirê wê, hebê. Di vê rewşê de wê, rewşa jîyankirinê wê, weke aliyekê teybet ku wê, ji sê aliyan ve wê, were dîtin wê, xwe bide dîyarkirin bi heman destûr û rêgezê re.

Ev rengê dîtina bi kirdeyê û ankû bi baxşkirina şenberîyek jîyanê li wê kirdeya ku ew li gorî wê dihezirê wê, di dewama wê de wê, hinekî din jî wê, li ser wê bihizirin.

Me gelek caran di jîyane xwe de ya asayî de bihîstîya ku ew hatîya li ser ziman ku 'ew rengê jîyankirina te wê, weke wê li gorî wê felsefeyê bê.' Li vir wê li gorî wê felsefeyê bûyînê ku mirov wê hilde li dest wê, bi wê re wê, ew wê were dîtin û kifşkirin ku wê, 'weke wê' jîyankirinê wê, bi wê re wê were li ser ziman. Li vir dema ku mirov di rewşekê de weke xwe bijî û ew rewşa jîyane mirov ku ew bi destûrekê têgînî weke ya minaq olî re wê, di ahengîyekê û ankû lêhatinekê de bê wê, ew karibê bibê nîşanaka jîyankirina weke wê û ankû ne weke wê? Di aslê xwe de wê, di vê rewşê de wê, mirov nikaribê wê, bi tememî wê, di rewşeka weke wê de wê kifşbikê û wê, werênê li ser ziman. Weke wê, rewşê ji xwe jîyankirin wê, ji aliyekê ve wê, weke li gorî wê jîyankirin bê. Yan jî wê, di awayekê de wê, weke bi wê re di ahengekê de bê. Di vê rengê û rewşê de wê, xwe bide dîyarkirin.

Em li vir wê, werênina li ser ziman ku wê, rewşên jîyanî ku mirov wan diji wê, weke rewşna ku wê, di mejiyê me de wê bi rewşa çûnûhatinê re wê xîzkirinan wê di mejiyê me de wê bidina çekirin. Mirov dikarê wê xêzkirinê bişibihênê li ser rûpelekê xîzkirina bi pênuşê jî. Li vir di aslê xwe de wê, ew rewş wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, werênê li ser ziman bê. Li vir wê, di rewşa pêvajoya duyemin a pêşketina kirdeyê de ku wê kirdeya objeyî wê di mejî de wê biafirê û wê, bi hişmendiya wê re wê, ew mirov wê weke ku wê bikeve farqe wê de wê, ew wê, weke aliyekê giring bê. Wê, ji wê demê û pê de wê, kirin wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin. Ev wê, bi demê re wê hişmendiya kirinê wê bi xwe re wê, biafirênê. Hişmendiya kirinê wê, bi wê re wê, bê temenê hizirkirina li mirov ku mirov çî û çawa dihezirê û wê dikê ku wê pêşbixê û wê, werênê li ser ziman jî. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, bi teybetî wê, hilde li dest. Her wusa di vê rewşê de wê, ew jî wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, rewşa hizirkirinê wê, bi wê re wê, hin bi hin wê li ser kirinê re wê pêşkeve. Kirin wê, dema ku mirov wê, di mejiyê xwe de wê, kirdeyên xwe yên hizirkirinê afirand û bidest danîna têkiliya nava wan kir û pê de wê bê temenê hizirkirineka bi berdeyamî û di hevdû de di ahengekê de. Li vir wê, aliyê danîna têkiliya kirdeyan wê, weke aliyekê kirdeyî ê temenê hizirkirina me ya teybet wê, bi xwe re wê biafirênê bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê, weke aliyekê giring û teybet wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, kirde wê, di rengê de wê, di pêvajoya hizirkirinê de wê, di şewayekê de wê, bi wê lêhatinê re wê temenê hizirkirinê wê, bi afirênê.

Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê bahse rewşa hizirkirina li ser têgînên weke yên mantiqê û hwd re wê bikê jî wê, bi wê re wê mirov dikaribê wê, werênê li ser ziman ku wê, mantiq wê, weke rengê encama wê pêşketina lêhatîniya têkiliyên nava kirdeyê û dervî kirdeyê ê bi hevdû re jî bê. Wê ew wê weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Li vir wê, di rewşa mantiqê de wê, ji rewşa kirdeyê jî û ya darêjkê jî wê, zêdetirî wê rewşeka giştî ku mirov wê, bi têgîna giştîya çerçoveyî a rewşî re wê, werênê li ser ziman wê hebê. Wê dema ku mirov wê, rewşa mantiqê wê fahmbikê wê, ne tenê wê, li ser rewşa kirdeyê û darêjkê re bê. Wê rewşa kirde û darêjkê wê du aliyên wê yên bingihînîn ku wê bi wan wê ew rewşa çerçoveyî wê were hûnandin bê. Di vê rewşê de

wê, rewşa kirdeyê yek, ya darêjkê du û di dawîya dawî de wê rewşa giştî a çerçoveyî wê, weke rewşa sêyem wê, xwe bi wê re wê bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, bi pêşketina aqil û bi rewşa bikarhanîna aqil re wê ew wê pêşkeve.

Li vir em vê yekê wê, kifşdikin ku wê hin bi hin wê di demên gûtfî, hûrî û mîtannîyan de wê, bi vê rengê wê hizirkirin wê hin bi hin wê pêşkeve. Wê, di vê çerçoveyê de wê, şêwayên salixkirinê ên weke bi rengê levkirî wê werina pêşxistin. Di vê çerçoveyê de ku mirov biaxift û ku mirov di axiftina xwe de ne di nava nakokiyên bi hevdû re de bê. Di dewama wê de wê, têgîna ya mazinbûn û piçûkbûnê wê, ew wê weke wê pêşkeve. Minaq ku tiştêkê piçûk bê û yekê mazin bê ku ez wan weke hevdû herdûyan yan mazin û yan piçûk bihasibênim wê weke ku em di nava xalkê de wê bikardihênin wê, ‘nerast’ bê. Wê bi nakok bê. Lê li vir wê, her tişt wê, di rewşa xwe de wê, weke xwe wê were kifşkirin, salixkirin, hildan li dest û hanîn li ser ziman. Wê bi wê re wê, ew wê weke aliyekê wê yê giring bê. Heta roja me jî wê, di nava kurdan de wê, bahse “rast biaxife”, “bila gotinên te ne vajî hevdû bin”, “bila gotinên te hevdû vala dernexin” û hwd wê, weke gotinna ku min xwe jî ji mazinên xwe bihîstina bin. Wateya van gotinan wê ew bê ku wê, çawa wê mirov bi hevdû re di yekîtîyekê û ahengekê de wê biaxifê û dema ku ew axift wê, gotinên wî wê hem bi hevdû re wê di yekîtîyekê, hevyekeyekê, lêhatin û levhatinekê de bin û hem jî wê, bi rewşa ku ew ji wê dihê axiftin ku ew bi wê re ew gotin bi heman rengê di yekîtîyek, hevyekeyekê, lêhatin û levhatinekê de bin. Di vê çerçoveyê de wê, ji dû aliyan ve wê li wê levhatin û lêhatinê wê, were lêgerîn. Dema ku mirov bi wê re mirov di gotinên xwe de weke ku ew ji ew jî mirov dihat xwestin ku mirov di levhanin û lêhatinekê de axift wê, ew weke nişanaka bizanebûn bûyîna me jî wê biheta dîtin. Wê di wê çerçoveyê de wê, qadr û qîymet wê biheta dayîn li gotina mirov û mirov wê hertimê wê mafê gotinê hildaba ku ew biaxifta û tiştê ku mirov di axiftina xwe de hanî li ser ziman jî wê, rêz û hûrmet jî wê ji wê re wê, biheta dayîn nişandin. Wê, bi vê rengê wê, di reng û awayekê de wê, rewş wê biheta dîtin.

Li vir wê, dema ku mirov wê fêrî axiftinê bû û bidest axiftinê kir û pê de wê, bi vê re wê, weke kesekê ku ew rast dikarê ji kirin, dîtin û serborîyên ku ew rastî wan dihê ku ew bigirê jî bê. Wê bi wê rengê jî wê ew wê were li ser ziman. Di vê rewşê de wê, ew tiştê ku ew mirov li ser wê axift wê, weke tiştê ku ew di mejiyê me de bê. Wê, di nava kurdên dema gûtfîyan de wê gotina “drug” ku ew dihê wateya derewkirinê a roja me wê hebê. Ev gotina *derewê* wê, çi bi xwe re wê bide nişandin? Di aslê xwe de wê tiştêkê giring wê bi xwe re wê bide nişandin. Ew jî wê, ew bê ku wê, mirov wê, di mejiyê xwe de wê karibê levbêne û werênê li ser ziman. Li vir wê wateya gotina *derewê* wê di kurdî de wê ew bê ku mirov tiştê got ku ew di jîyanê de neqawîmî bê. Yan jî pêknehatibê bê. Wê li ser wê re wê, ew wê were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring jî wê, ew bê ku wê, bêtî kirin jînkirin û ankû pêşxistin ku mirov bihizirê û tefkîrbikê weke ku mirov ew kirina ku me bi gotinê hanî li ser ziman ku ew jînkirîya û wê bi wê rengê wê werênê li ser ziman. Di vê rengê de wê, ev gotin wê têgînekê wê bi xwe re wê bide me. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring wê, dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, têgîna *rastî hanîna li ser ziman* wê, li vir wê, weke aliyekê giring wê derkeve li pêş. Mirovê ku ew rastî neyênê li ser ziman wê di nava kurdan de wê ti carî û demê wê, ne xwediyê qadr, rêz û hûrmetekê bûya. Ev wê, ji wê ti gûman nebûya. Rastî hanîna li ser ziman jî wê, wateya wê ew ba ku tişt weke xwe û weke ku ew bûya û rûdaya ku ew biheta li ser ziman ba. Di vê çerçoveyê de wê, ev weke rêgezeka parastina felsefeya rastîyê jî ba. Li vir wê mantiqê wê felsefeyê jî wê, li ser parastîna têkiliya nava rastîya jîyanê a fîzîkî û nefîzîkî û gotina ji wê û ankû li ser wê ku ew were gotin bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku ew were parastin bê. Di vê rewşê de wê, ew wê xwe bide diyarkirin.

Ev rengê hizirkirinê wê bi demê re wê weke aliyekê têgînî ku wê bi demê re wê bi hizirkirinê û ankû bi aqil re wê kirdeyên xwe wê bi xwe wê di mejî de wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman. Bi demê re wê dema ku mirov wê were dema hûrî, mîtannî û medîya wê, bi wê re wê were dema ku wê têgîna kirdeyê wê gûharîneka mazin wê bi pêşketinî wê bi xwe re wê çêbikê û wê têgînên darêjkê wê li ser tiştê, kirinê, tevger û xûyan û hwd re wê bi hebûnî wê kifşbikê û pêşbixê. Di vê rewşê de wê, ev wê, weke pêvajoyeka din a giring a dîrokî bê di hizirkirina kirdeyî de. Wê, di rewşa kirdeyê de wê, ev rewş wê weke rewşeka şoreşî jî bê. Mirov dikarê wê, bi wê rengê jî wê werênê li ser ziman.

Wê gûharîna herî mazin bi rengê pêşketina felsefeyê re wê, pêşî di serdemên kevnera û ankû antîkkî de wê bibê. Ya aliyê din ê di dewama wê de jî wê, di serdemên navîn de wê, ew wê, were û bibê. ev wê, weke pêvajoyîna ku emê **li jêr bi têgîn, têgihiştin û pêşketina felsefeya kirdeyê re wê bisekin in**. Lê li vir em hinekî di vê çerçoveya dewama mijare me û têgîna wê de wê, werênina li ser ziman.

Mijare kirdeyê û pêvajoyên gûharîna wê, fahmkirina wan wê bi xwe re wê, di derbarê pêşketina me ya bi aqilî de jî wê, gelek tiştan wê ji me re wê werênê li ser ziman. An jî em dikarin wê, bi wê rengê wê, werênina li ser ziman ku wê, gûharîn wê, ji aliyekê ve wê, weke encama wê pêşketina bi aqil re bê.

Di serdemên kevnera de wê, bi felsefeya zalal û safî a ku ew dihê kirin re wê, têgîna darêjkê wê weke kirdeyeka giştî û giring û ku mirov wê serê xwe wê pirr zêde wê li ser wê biwastenê ku ew wê fahmbikê. Di vê rewşê de wê, nîqaşên felsefîkî ên serdemên kevnera wê, di derbarê hewldana fahmkirina rengê kirdeya demê û ankû bi hewldana

kifşkirina wê re wê, xwediyê bidina dîyarkirin. Li vir wê, çi wê çawa wê were fahmkirin û wê çawa wê were hildan li dest û hwd wê, weke aliyekê giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin.

Mijare fahmkirina kirdeyê a di serdemên kevnera û ankû antîkkê de wê, bi şewayekê giring û kûr a bi aqil re wê, xwe bide dîyarkirin. Pêvajoyên pêşketina bi aqil re ku wê, heta wê demê wê bibin wê, temenekê wê ji wê fahmkirinê re wê, biafirênê. Têgînên weke bi kirdeyî ku ew di rengê têgîn û kirdeya xwûdê û hwd de xwe didina dîyarkirin wê, bi wê rengê wê, ew wê werina li ser ziman. Têgîna kirdeyê wê, di serdemên kevnera de wê, ji aliyekê ve jî wê, bi têgîna darêjkê re wê, were li ser ziman. Minaq *her tişta ku ew heya wê, darêjka(17) wê hebê* wê, weke têgîneka ku wê, temenê rengên hizirkirina felsefîkî ên bi kirdeyê re wê biafirênin bin. Di vê rengê de wê, rengê hizirkirina mirov wê xwe bide domandin. Mirov wê, dema ku wê hebûna xwûdê wê weke kirdeyekê wê di mejiyê xwe de wê kifşbikê wê bi vê nîqaşên bûjenîkî ên qaba re wê, bikeve pay kifşkirina darêjka hebûna xwûdê de. Wê di dewama wê nîqaşê û lêgerînê de wê nîqaşên weke 'xwûdê heya' û ankû 'xwûdê nîn a' wê werina pêşxistin û bi gotinkirin. Wê, di vê rengê de wê, li ser wê werê hizirkirin. Mantiqê wê rengê hizirkirinê wê, di destpêkê de wê, bi vê rengê wê, were li ser ziman ku wê, ti tişta ku mirov wê bimejiyê xwe wê kifşbiikê wê, ew weke tiştê ku ew heya bê. Ku ew weke tiştê ku ew hebê jî wê, ew xwedî darêjk bê. Ku ew xwedî darêjk jî bê wê hebê. Di vê rengê de wê, di dewama hevdu de wê, renekê hizirkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Piştî serdemên mîtolojîkî wê, hin bi hin wê rêya hizirkirina olî û ankû bi bawerîyî û ya hizirkirina felsefîkî û hwd wê, di çerçoveyê de wê li ser wê esasê wê hin bi hin wê ji hevdû wê cûda bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, kesên weke Mîtra û Piştî Zerdest û piştî Zerdest re wê di dewama wî de wê Bûda û hwd wê, hewlbidin ku wê rengê bawerîyê di wê dema aqil de wê, bigihênina li darêjkekê. Ber vê yekê ya ku wê, wê, weke pêynamnêre van têgînên

-----
*17.Darêjk wê form bê. Li gorî mantiqê wê, hertişt xwediyê formekê ya.

bawerîyî ku wê, bi navê wan re jî wê, were li ser ziman wê, weke filosofna ku ew li ser jîyanê, herîkîna wê û rengê pêşketina wê, ew wê xwediyê renekê hizirkirinê jî bin.

Di serdemên kevnera de wê felsefe wê, destpêkek wê hebê û wê ew destpêk jî wê, ji hevdû wê belewele bê. Wê ne bi rêkûpêk bê. Hin têgînên ku ew dihên li ser ziman wê, têrê nekin ku ew rêkûpêkî di destpêkê de bi wê re pêşkeve. Serdema navîn ku wê, qarakterê wê, tenê li ser fêrbûnê bê wê, ji vê aliyê ve wê, di aslê xwe de wê, pêşî wê hizrên serdema kevnera û ankû antîkk'ê wê bide fahmkirin û wê navaroka wan wê bide têgihiştin û wê li ser wê re wê, bê temenê wê ku wê, hizirna nû wê werênina li ser ziman. Piştî wê fahmkirinê wê, piştî wê, hin bi hin wê, destpêka têgînên **bûjenîkî û kirdeyî** wê bi awayekê ji hevdû bi qûtbûn û qatbûnê re wê, xwe bidina dîyarkirin. Piştî Serdemên navîn wê, bi pêşketinên weke yên ronesansê û hwd re wê, xate têgîna 'metalyalist' û ya 'îdealîst' wê li ser wê temenê re wê, xwediyê ji hev cûdabûnekêa hizirkî û felsefîkî bê. Lê ji aliyekê ve wê, ev bi heman rengê wê weke şewayekê kûrbûnê a di wê hizirkirinê û hebûna aqil de jî bê. Wê, ew çi bi xwe re wê bide nîşandin? Wê ew wê bide nîşandin ku wê, ji vê demê û pê de wê, raman û hwd wê pêşkevin. Wê, rengên hizir û aqil wê pêşkevin. Wê, aqil wê, bi awayekê wê, xwe bi navaroka xwe û kirdeyîya xwe re wê bikê rewşek afrîner de.

Di vê rewşê de wê, ev rengên hizirkirinê wê ji xwe re wê destpêkek hizirkirinê wê bidina destpêkirin. Wê temen û argûmanên xwe yên hizirkirinê wê bi temenê wan re wê, werênina li ser ziman. Li vir wê, dema ku wê, aliyê îdealîst wê hertişt bi têgînî û kirdeyî wê di hundûrê de wê hilde li dest wê, vajî wê, aliyê metalyalist(18) wê, hertiştê wê li derve wê bi rewşa wê ya fîzîkî, fîzyolojîkî û bûjenîyî wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman. Li vir wê, dema ku wê, mirov wê, ji aliyê hundûr ve wê, hilde li dest û ankû wê ji aliyê kirdeyê ve wê hilde li dest wê, bi reng û şewayekê ku wê hizirkirinê û ankû aqil wê dênê li pêşîya rewşa bûjenîyî û hwd wê bihizirê. Di vê rewşê de wê, rewş, erk û fûnksyona aqil wê, di wê rengê û awayê de wê, hewl bê dayîn ku ew were hildan li dest û fahmkirin.

Ji rewşa dûnya mirov a hundûrîn wê gavê biavêjê û wê li ser wê re wê, werênê li ser ziman. Rewşa hebûnê mirov dikarê wê, ji sê aliyan ve wê, hilde li dest. Hebûna zindî, hebûna nezîndî û hebûna ku mirov nikarê rajiyê û destlêbide weke dengê, bêhnê û hwd. Di vê rewşê de wê, ew wê, weke aliyekê wê yê giring bê. Wê, li ser wê re wê bihizirê û wê werê hanîn li ser ziman.

Ez dema ku ez li rewşa hebûna heyî dihizirim ez wê, bi wê re wê dihênima li ser ziman. Li vir ez balê bikişênima li ser têgîna felsefeya dîrokê. Wê bi wê re wê, tişta ku ew hatî jînkirin, pêkhat û hwd wê ji wê gavê biavêjê û wê weke dîyardeyê wê hilde li dest. Di aslê xwe de em, li vir wê têgînê li vir wê dikarin wê ji wê sûdbigirin û wê, hinekî li vir wê, di vê xalê de wê fahmbikin. Wê fahmkirina wê, ew wê ji me re wê ji aliyê rewşa fîzyolojîkî a dîtbar re wê, temenê têgîneka me ya baş bê ku em wê bidest bixin. Li vir ev jî wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, rewşa heyî mirov wê hinekî bi wê re wê li wê bihizirê. Tiştê ku ew rûda mirov dikarê wê weke tiştê heyî minaq weke hebûneka zindiyekê ku ew dijî wê, werênê li ser ziman? Li vir

-----
*18.Metalyalism û ankû pêzawerî wê weke têgîneka felsefîkî ku wê tişta heyî û ankû madeyê wê dênê li pêşîya her rengê hizirkirinê. Wê weke felsefeya madeyî jî wê were şirovekirin û hanîn li ser ziman. Vajî têgîna Idealismê wê were dîtin û ser ziman.

wê, dema ku mirov wê, li wê bihizirê wê aliyê fêrûazmûnê wê bi jîyankirinê re wê xwe bide dîyarkirin. Dema ku ez î ro di mejiyê xwe de dihiizirim û çerçoveyek hizirkirinê diafirênim jî wê, ew wê ji min re wê weke fêrûazmûnekê bê. Aliyê fêrûazmûnê wê weke aliyekê ku ew hatîya jîyankirin û pêkhatîya bê. Wê di vê rengê û awayê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Ew tişt ku ew bûbê û rûdabûbê wê demê mirov dikarê bêjê ku ew heya. Li vir wê dema ku mirov li ser kirin, rewş, rûdayîn û bûyînan re wê, rewşê hilde li dest wê, bibînê û wê fahmbikê ku wê, di jîyanê de wê her tiştê wê bi awayekê wê bi hevdu re wê di têkiliyê de bê. Wê, bi şewayekê wê, demê ku mirov di farqê de bê û ne di farqê de bê wê, ew rewşa têkiliyê wê hebê. Di vê rewşê de wê, rewşa têkiliyê wê, weke aliyekê ku mirov wê, weke ku me li jor li deverekê bi rewşa têkiliya kirdeyê re jî wê hanî li ser ziman wê, bi wê re jî wê, were li ser ziman. Mirov dikarê wê, di wê rengê û awayê de jî wê, kifşbikê û wê, werênê li ser ziman. Rengê têkiliyê wê, di vê rewşê de wê, xwe bi kirdeyê re wê, bide dîyarkirin. Rewşa têkiliyê wê, bi serê xwe wê, di aslê xwe de wê weke mijareka kûr ku wê karibê me bi xwe re kûr û dûr bibê bê.

Mijara rengê kirdeya demên serdemên kevnera û piştîre ya serdemên navîn wê bi serê xwe wê weke mijarna ku mirov dikarê di çerçoveya rengê hizirkirina wan de wê hilde li dest bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov li ser wê bihizirê mirov wê, di wê xate pêşketina wê de wê, li wê bihizirê û wê mirov wê kifşbikê ku wê, çawa wê pêvajoya pêşketina kirdeyê wê xwe bide dîyarkirin.

Xate pêvajoya pêşketina kirdeyê wê, di serdemên navîn de wê, rengê wê yê kirdeyî wê, bi awayekê vekirî xwe bide dîyarkirin. Pêvajoyên ku wê, di vê demê de wê xwe bidina dîyarkirin wê, bi pêşketina aqil re wê, di vê rewşê de wê, di gelek waran de wê xwe bidina dîyarkirin. Minaq em ji destpêka serdemên navîn ve li kurdistanê bi kesên weke îsmailî Cizîrî û hwd re em dibînin ku wê li ser têgîna fezeyê, teknîkî, sterzanîyê û hwd wê, were hizirkirin. Di dewama wê de wê, di serdemên navîn de wê, bi fêrbûnê re wê, di van waran de wê, di aslê xwe de wê, temenekê zêde pêşketî wê xwe bide dîyarkirin. Kesên weke Kapler, Kopernîkûs, Gelîleî, Newton û hwd wê, derkevin. Wê, di vê warê de wê zaneyna giring wê, di derbarê têgîn û ramanên ardî, fezeyî, dîtbarî(19) û hwd de wê, werênina li ser ziman. Wê piştîre wê, di dewama wan de wê, ev wê weke aliyekê din wê di wê de wê kûrbûbûn wê bibê. Wê zanin û zanist wê pêşkeve wê. Wê bi wê re wê, diyardeyetî, têgînên weke rasttîti û ankû rasyonelîzm, rewîst, mirovzanî û ankû hûmenîzm û hwd wê pêşkevin. Wê, weke van wê gelek têgînên ku mirov wan dikarê werênê li ser ziman wê bibin.

Ev têgîn wê weke aliyna giring ên bi aqilî ku wê pêşkevin bin. Wê, bi demê re wê, di serdemên hemdem de wê, têgînên weke yên metafîzîkê û hwd wê, zêdetirî wê, xwe bidina dîyarkirin. Wê metafîzîk wê, weke ya li pêş û ankû li şûn fîzîkê wê ji xwe re wê bikê mijar weke bo fahmkirinê. Wê li ser wê re wê bihizirê. Di vê rewşê de wê, rewşa hizirkirinê wê li ser wê re wê, zêdetirî wê xwe bide dîyarkirin. Di serî de wê, gotinên weke bi têgîna 'hemdemîyê' û ankû 'nûjenîyê' û hwd wê, pêşkevin û wê, werina biwatekirin û wê temenê wan wê bi demê re û bi felsefeyê re wê were çêkirin û hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê, bi wê re wê, weke aliyekê wê yê giring jî wê, ew wê xwe bide dîyarkirin.

-----
*19.Dîtbar wê têgîna 'roletivîte' jî bê. Wê ji dîtînê wê xwe bigihêne zanînê û wê weke têgîneka fîzîkê jî wê ji aliyê Eîstein ve wê were teorîze kirin.

Têgîna hemdemîyê wê di kurdî de wê bi gotina 'hemdemî' wê, bi wateya 'ya demkî', 'ya di wê demê de heya', 'ya wê demê' û hwd wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, li ser têgîna hemdemîyê re wê bîrê li ser ziman ku wê, her dem wê hemdemîyê wê hebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê yê giring bê. Têgîna *nûjenîyê* jî wê, di kurdî de wê temenê wê li ser ya 'nû' bê û wê, di wê de wê bi wateya 'ya nû bûya', 'ya nû heya', 'ya nû dijî', 'ya nû ya' û hwd wê, bi wê re wê, werê li ser ziman. Wê, di vê rengê de wê, gotin wê, bi rengê wê li ser wateyê re wê werina li ser ziman. Di serdema nû de wê, ev rewşên weke salixkirina li ser gotinan a bi wateyê re wê, weke aliyekê giring ê bi rengê demê re pêşketina têgîna kirdeyê jî wê, bi xwe re wê, bide dîyarkirin. Têkiliya têgîna hemdemîyê û ya nûjenîyê bi ya kirdeyê re wê, ji navikê ve wê, di vê rengê û awayê de wê hebê. Mirov dikarê wê, weke aliyekê wê yê giring jî wê, werênê li ser ziman.

Li vir di aslê xwe de em dema ku em bahse rewşên weke nûdemîyê, nûjenîyê, hemdemîyê û hwd dikin wê, têkiliya wan wê, bi fahmkirina kirdeyê re wê ji nêz ve wê hebê. Di vê rengê û rewşê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, dikarê wê, weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman bê. Di rewşa têgîna kirdeyê de wê, dema ku mirov wê, di çerçoveya serdemên hemdem û ankû nûjen de wê, hilde li dest wê, bi wê re wê, were dîtîn ku wê, di awayekê giring de wê, rengên wê yên pêşketinê wê bi rengên têgînî û hişmendî ku wê bi wan wê jîyan û jîyankirin wê were salixkirin wê pêşkeve û wê xwe bidina dîyarkirin. Di vê rewşê û rengê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, têgîna kirdeyê wê di çerçoveya demên hemdem ên ku em bi hemdemî û nûjenî wan dihenina li ser ziman de wê, di wan de wê weke têgîneka avaker a demkî jî wê, xwe bide dîyarkirin.

Salixkirinên demkî wê, di vê rewşê de wê, weke têngîna demkî ên kirdeyî ên wê demê jî bin. Mirov dikarê wê, di wê rengê û awayê de jî wê, werênê li ser ziman. Di vê rengê û rewşê de wê, weke aliyekê giring wê xwe di vê rewşê de wê, bide dîyarkirin. Li vir têngîna kirdeyê wê, weke temenekê hizirkirinî ê demkî wê xwe bi vê rengê wê bide dîyarkirin.

Em li vir wê jî wê, werênina li ser ziman ku wê rewşa kirdeyê wê, di serdemên hemdem de wê weke ku em dibînin bi demê re wê weke têngîneka afrîner a demkî jî wê, hin bi hin wê xwe bide dîyarkirin. Ev wê, bi wê re wê, were dîtin. Em wê bi wê re wê, kifşdikin. Di dewama wê de em wê, weke aliyekê wê yê giring wê, werênina li ser ziman ku wê, têngîna hemdemîyê wê, bi wê re wê, were dîtin. Li vir di aslê xwe de wê, ev têngîna kirde wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê, bi wê re wê hilde li dest wê, têngîna hemdemîyê wê ji me bixwezê ku mirov wê weke mijarekê bi kirdeyî wê bi serê xwe wê hilde li dest. Ber ku wê, di vê çerçoveyê de wê, navaroka wê ya bi demkî û hwd re wê, gelek rewşên hizirkirinê, têngîni û aqilî û zanîni û bi wê re zanistî û hwd ku wê, werênina li ser ziman wê hebin. Wê ew jî wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, werênê li ser ziman bê.

Li vir ez wê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, mijare wê bi zêdeyî wê kirde, felsefeya wê, fahmkirina wê, têngihîştin û rengên hizirkirinên wê bin ku em di serî de temenê wan fahmbikin. Em dema ku em bahse rengên hizirkirinên bi kirdeyî û fahmkirina wan bikin wê, di vê çerçoveyê de wê, gelek aliyên ku em werênina li ser ziman wê hebin. Ber vê yekê emê, di serî de wê, ji temen ve bi giştî di çerçoveyê de wê hildina li dest.

Li vir di rewşa fahmkirina têngîna kirdeyê de wê weke aliyekê giring ê temenê hizirkirina me bê. Di aslê xwe de wê, wê rewşa têngîna kirdeyê wê, weke aliyekê bi aqilbûyîni û hwd wê, xwe bi awayekê weke rengê jîyane me ya aqil jî wê, bide dîyarkirin. Em di roja me de em, çawa bi aqil di afrînerin û bi wê re em di jîyane xwe de weke ku em dihênina li ser ziman, em bi 'aqil gavên xwe diavêjin' û hwd wê, weke aliyekê wê giring wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, ev jî wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, werênê li ser ziman bê.

Di rewşa hizirkirina me ya di demên hemdem de em, bi aqil dihizirin. Ev wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Em çendî ku ew bi aqil dibin em dibînin ku wê, di jîyane me de wê têrî me ya bi jîyankirina me re wê nekê. Wê hertimî wê jîyan û rewşên jîyanê wê ji me wê rewşên nû ên bi aqil fahmkirinê wê ji me wê bixwezê. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, ew jî wê, were dîtin ku wê, aqil wê, bi rewşan re wê, bo fahmkirinê wê hertimî wê weke amûreka serîlêdanê bê. Wê aqil wê bi fahmkirinê re wê bikeve wê pozisyoneka bo derxistina li têngihîştinê a serîlêdanê. Ya ku wê, wê dema me wê bikê weke demeka aqil jî wê, di aslê xwe de wê ev bê. Ber vê yekê wê, bi wê re wê, hertimî wê pêwîstiya fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Wê pêwîstiya pêşxistina fahmkirinê bi aqil li ser her tiştê û rewşê re wê weke pêwîstiyeka me ya jîyanî wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov. dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman ku wê aqil wê, di vê rewşê de wê, têngiliya wê ya bi rewşa ku ew bi wê dihê xwestin ku ew were fahmkirin wê, bi awayekê çaprazî bê. Wê bi wê aqilê ku em bi wê rewşê fahmbikin wê, bi wê fahmkirina wê rewşê re wê, weke têngîneka bi aqilî wê bi me re wê, bide çekirin. Yanî wê, li vir wê weke aliyekê wê yê giring wê, aqil wê xwe bi wê re wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê fahmkirinê û dana fahmkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Her tişt a ku me ew jîyankir û ew dît wê, ji me re wê weke rewşek kirdeyî a fahmkirinê jî bê. Wê di dewama wê de wê, weke renekê têngîni ê kirdeyî bê. Rewş ku ew hat jîyankirin û pê de wê, weke çerçoveyek têngîni wê bi me re wê ew wê hebê. Li ser wê rewşa hebûnî û çerçoveyî re wê, weke têngîneka kirdeyî a çerçoveyî wê xwe bide dîyarkirin. Tişt wê, bi serê xwe wê, dema ku em wê dibînin wê, bi hiş dikin û wê di xwe de wê derdixin li têngihîştinê wê, bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring bê. Wê di dewama wê de wê, ew wê, ew aqilê tiştayî û ankû bûjenîyî wê weke kirdeyê wê bi têngîni û çerçoveya darêjkî a objeyî(20) re wê, temen û rengê afrîneriya kirdeyî wê biafirênê. Em dema ku em arabayekê çêdikin em pêşî em ne xwediyê darêjka wê na ku em li gorî wê çêbikin. Em dema ku em xwarinê çêdikin wê, ew xwarin wê tarîfa wê ji xwe re wê nebê. Em dema ku wê tiştê dikin em dihizirin û wê dikin. Piştî ku me ew kir jî wê, bi rengê ku ew bûyî û rengê wê bi kirinî derketî li holê re wê, çerçoveya wê kirinê a şenber wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Ev hemû wê, rewşên weke yên kirdeyî û têngihîştinî û têngîna kirdeyî ên demkî û rengên wê yên ku ew xwe bidina dîyarkirin bin. Ev alî hemû fahmkirina wan wê weke aliyekê giring ê temenê pêşketina jîyanî jî bê. Em ber vê yekê emê, bi berdeyamî hinekî din jî wê li ser wê bisekin in.

-----
*20.Çerçoveya darêjkî a objeyî wê, weke çerçoveya tişt a bi madeyî heyî jî bê. Wê, her tişt a ku ew heya wê weke objeyekê wê herê bikê û wê bêtê ser ziman. Wê ew tişt çawa ya wê jî xwe re wê bikê temenê fahmkirinê.

Li vir dema ku em destpêka pêşketina kirdeyê wê li wê dihizirin wê, bi wê re wê bi wê re wê tiştekan wê were dîtin. Wê ew jî wê, ew bê ku wê tişt wê, weke bi hiş wê were dîtin. Yanî wê, weke ku wê bi hesanî di nava xalkê de wê were li ser ziman 'ku mirov, bi çavê mejiyê xwe dibîni' bê. Li vir wê dema ku mirov bi mejiyê xwe dît wê, tişt a ku ew dît wê, weke aliyekê wê yê giring wê, li wê bi hizirê. Her tişt a ku ew wê, bi kirdeyî wê bi hişmendî wê li wê bihizirê wê, bi kifşkirina xosletên wê bi fêrûazmûnî re wê, bi temen bikê. Minaq ez dema ku ez kevirekê bibînim ez bi aliyê dîtinî hemû aliyê wê dibînim. Heta ku ez ne rajima wê kevirê ezê nizanibim ku ew kevir çendî giran û hişk

a. Wê, bi wê re wê, ew wê, were dîtîn. Di vê rewşê de wê, fêrûazmûn wê, li ser rewşa hişmendîyê re wê weke aliyekê kifşkirina bi xosletî a tiştî jî bê. Mirov wê, dema ku wê, latekê mazin wê bibînê wê, nizanibê ku ew lat çendî giran a. Lê dema ku ew dît û dest lêda û ew kevirên ku ew ji wê piçûktir ku ew hildan li dest û fahmkir ku ew çendî giran in wê, li gorî wê, li wê jî wê bihizirê ku wê, ew latê mazin jî wê, giran bê. Mejî wê, bi rengê hizirkirina xwe re ya mantiqî a xwe yê teybet re wê, xwedîyê şewayekê xwe yê hijmartin û hasibandîne ê teybet bê. Minaq wê, dema ku wê, tişteke piçûk wê, giran rajiyê wê, li wê bihizirê ku ew mazin bû wê, hin bi hin wê giran bibê. Ev wê, bi wê re wê, xwe bi rengekê hizirkirinê wê, bide dîyarkirin. Ev rengê hizirkirinê wê, tişteke din jî wê, bi xwe re wê bide dîyarkirin. Ew jî wê, ew bê ku mirov wê bi hizirkirina xwe re wê, ji ber xwe wê, çawa wê bidest hizirkirinê wê bikê wê, ew wê bibînê. Wê bi wê re wê, li wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov bi têgînî tişteke di xwe de wê, derkkir û hilda li mejî bi xosletên wê yên weke yên giranî, hişk û hwd re wê, li ser wê re wê bihizirê. Wê, tiştê weke wê, li wê bihizirê. Wê rewşê de wê, dema ku wê, li kevir hizirî wê 'hemû keviran wê weke wê, hişk û giran wê bihizirê. Lê piştê ku hinek kevirên ku ew zû di faridîn û ne giran dît wê, hingî wê bi xosletê kevir re wê kevirên din ên weke ne giran û zû di faridîn dema ku mirov destê xwe dide wan wê, ew wan di mejî de wê kifşbikê. Wê demê wê têgîna hemû kevir wê ne weke hevdû bin wê bi mirov re wê li ser wê re wê, biafirê. Ev jî wê, weke aliyekê ku wê, hin bi hin wê, bi rengê hizirkirinê û hwd re wê, mirov wê bi mejîyê xwe re wê pêde wê herê bê.

Di serdemên berê de wê, mirov wê, bi vê rengê wê, bi awayekê cerbî, fêrî û azmûnî wê, tiştan wê di nava jîyanê de wê fêr bibê. Wê, di dewama wê de wê, bigihijê têgihîştina wan. Wê, di mejî de wê, wusa çêbibin. Wê dema ku mirov wê, rahiştê kevirê giran û hişk wê, bi wê rengê wê, ew kevir wê bi wê giranî û hişkayîya wê re wê, di mejî de wê cih û war wê bigirê. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, di vê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, têgîna kirdeyê wê, bi vê rengê wê, ji aliyekê ve wê, aliyekê wê yê bi fahmkirinê pêşketina wê, wê li ser rengê kifşkirina xosletên tiştê ên bi bûjenîyî bê. Têkiliya bûjenê û kirdeyê a bi hevdû re wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya hebûna hebûnê de bê. Kirde(21) wê, tişt wê, weke rengê pênasêkirin û salixkirina bûjenê bê. Bi gotineka din wê, weke biriqîna jî wê bê. Minaq tişteke ku ew bi hebûnî heya di jîyanê de wê, biriqîna wê, xwe bi hişmendîyî wê bide dîyarkirin. Li vir di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê li ser têgîna gotinê a kurdi re jî wê bihizirê wê, bi awayekê vekirî û hesan wê kifşbikê wê

-----
 *21.Kirde, obja, ankû 'ozne' ya. Di kurdi de kirde wê navê têgîna salixkirî a bêjeyî a zimanî jî bê

têgîna kirdeyê wê, têgîna wê hebûna bûjenî bê. Wê, li vir wê, ew hebûna bûjenî ku ew di mejî de wê, weke aqilekê, hişekê û ankû zanînekê ku ew di mejî de dibê wê hingî wê ew wê weke kirdeyê wê xwe bide dîyarkirin. Ji vê aliyekê ve em divê ku rengê zanîna kirdeyê, têgihîştina wê, hişmendîya wê û hwd wwan ji hevdû cûda fahmbikin. Di vê rewşê de wê, ev wê, weke aliyna ku mirov wan ji aliye wan ê têgînî ve hilde li dest bê. Di rewşa kirdeyê û bi wê fahmkirina kirdeyê wê, li vir wê, mirov wê, hingî wê serî li têgihîştin û hişmendîyê wê bixê. Li vir mirov divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, tişt wê, weke ku ew heya wê, hemû tişt wê ku ew heya wê weke kirdeyî wê bi aqil wê hebê. Wê demê wê, mirov wê kirdeyê wê, ji kirdeyê din wê çawa wê ji wê cûda bikê? Weke 'a''yê ji 'b''yê û ankû 'a''yê ji 'a''yê wê çawa wê cûda bikê wê, ev wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê, dikarê wê, li ser wê bihizirê bê.

Di rewşa hebûna kirdeyê de wê, têgîna wê, wê bide dîyarkirin ku wê, zanîna wê, weke zanîna hebûnê bê. **Hebûn** ku wê sînorê wê yê bi tûnebûnê re wê hebê wê, weke rastîyeka demkî a jîyanî bê. Wê di rewşa wê de wê, hertimî wê bi demkî re wê gûharîn wê hebê. Xosletê gûharînîya bi bûjenê re wê, weke xosletekê afrîner ê kirdeyî jî wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di rewşa gûharînê de wê, tişt bi hebûnî wê, xwe bi wê re wê, weke aliyekê wê yê giring wê, bi wê rengê wê bide dîyarkirin bi fahmkirina me re.

Li vir di aslê xwe de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, têgîna gûharînê a bi kirdeyê re ku mirov wê, hilde li dest wê, weke aliyekê giring wê, bi xosletê hebûna bûjenîyî re wê, xwe bide dîyarkirin. Hebûna bûjenîyî û hebûna kirdeyî wê, di rewşekê de wê levbikin. Ew jî wê, rewşek demkî a ku wê, bi wê hebûna tiştî a hebûnî ya bûjenîyî ku wê were hizirkirin re wê, bi wê ew hebûn wê were derkkirin bê. Derkkirina wê û weke wê hebûna wê bi dîtina wê ya bi hişî bi aqil re wê rengê kirdeya wê bê. Wê demê mirov dikarê kirdeyê rengê wê li ser rengê tiştê û bûjenîya wê re wê, werênê li ser ziman. Wê weke xosletekê wê kirdeyê ê ji hevdû cûdakirinê jî wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa têgîna kirdeyê de wê, dema ku wê, dem wê were pêvajoya wê sêyem a fahmkirinê wê bi wê re wê, têgîna darêjkê wê weke şewayekê wê yê bûjenê û hebûnê re ku wê bi wê were fahmkirin wê, pêşkeve û wê derkeve li pêş. Pêvajoya pêşî wê, bi dîtina bi mejî û bi wê rewşê pêşketina bi aqil bê. Pêvajoya duyem wê, bi ya ku ew di mejî de bi aqil bû li ser wê re wê, bi rengê hişa wê aqilê li ser wê re wê bihizirkirinê bê. Aliyê din ê sêyem jî wê, di şewayekê zelal ê li ser aqil re hizirkirinê bê. Wê hert tiştê ku mirov wê bi aqil dikê û darêjka wê dikê ku wê derxê û wê fahmbikê wê bi wê rengê bê. Wê dema ku wê, mirov wê, di mejîyê xwe de wê bigihijê wê tiştê û darêjka wê û bi wê bidest hizirkirinê wê bikê wê, bi wê re wê pirs û rengên hizirkirinê ên razber û ankû teorîkî wê pêşkevin û wê

xwe bidina diyarkirin. Minaq wê, bi tîgînên metafîzîkî ên weke “berî jîyanê çi hebû”, “wê, piştî jîyanê wê çi bibê” û ankû wê piştî “jîyanê wê çi hebê”, “aql ber çi ya”, “mirov çi ma bi aql bûya”, “jîyan çi ya û armanca wê ya bi bûyîne re çi ya” û hwd wê, bi vê rengê wê li dûv hevdû wê pirsên dûr û kûr wê di mejiyê mirov de wê biafirin û mirov wê li ser wan wê bihizirê. Wê bixwezê ku ew xwe bigihênê bersivên van pirsên bi vê rengê ku wê di mejiyê mirov de wê rûbidin. Ev pirs wê, weke pirsna ku wê, di mejiyê mirov de wê temenê hizirkirinê ji hevdû cûda jî bin. Hebûna tiştê a bûjenîyî ku ew li jîyanê heya wê, bê sedema wan pirs pirsînan û lêpîrsînan. Di dewama wê de wê mirov wê hizirkirina xwe wê, zêdetirî wê bi wê re wê kûrtir bibê. Wê hizirkirina razber û ankû hebûna aqilê razber wê, bi wê re wê hin bi hin wê xwe bide diyarkirin. Destpêka pêşketina aqilê razber û hizirkirina wê, wê taqabûlî destpêka pêşketina hizirkirinê felsefîkî bikê. Wê felsefe wê, bi şewayekê wê, rengê hizirkirinê ê ku mirov wê, di vê rengê de wê, bi teybetî wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman bê. Felsefe wê, weke tîgîneka kirdeyî a aqilî bê. Li vir wê, di vê rewşê de wê, tîgîna kirdeyî ku mirov wê, hilde li dest wê, di navaroka wê de wê, rengê çawa ên hiş, raman û tîgîhiştî wê werina pêşxistin wê ew jî wê, weke aliyekê wê rengê hizirkirina felsefîkî a kirdeyî bê. Di vê çerçoveyê de wê, felsefe wê, bi xwe re wê, bi aqilê xwe re wê bide nîşandin ku mirov dikarê li ser kirdeyên ku mirov wan di mejiyê xwe de afirandîya ku ew li ser wan re bihizirê. Wê, hinekî jî wê, felsefe wê nîşanaka wê bê.

Wê felsefe wê, bi demê re wê gelek kirdeyên hişmendî, zanînî, tîgîhiştî û wateyî wê, di mejî de wê biafirênê. Ev jî wê, yek bi yek wê weke tîgîna ku mirov wan ji aliyê kirdeyê ve hilde li dest bê. Yan jî ji aliyê wan ve kirdeyê hilde li dest bê.

Di rewşa hildana li dest a kirdeyê wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide diyarkirin. Li vir wê, heta ku wê, were serdema me wê, di xate felsefîkî de wê, di çerçoveyê de wê bi tîgînên weke mantiqê, rasyonîzmê û hwd re wê, tîgîhiştî weke îdealîzma kirdeyî(22), îdealîzma bûjenîyî, fahmkirina rewşa bûjenîyî û di dewama wê de kirdekirina rewşê, metalyalîzma kirdeyî û di dewama wê de metalyalîzma bûjenîyî û hwd wê, weke aliyê sereka wê xwe bidina diyarkirin. Weke van aliyan wê gelek aliyên ku mirov wê hilde li dest wê hebin. Minaq wê, realîzma kirdeyî û ya bûjenîyî û hwd.

Em di çerçoveya mijare xwe de wê, hinekî bi serekeyî wê, li vir wê hildana li dest û wê, werênina li ser ziman wê giring bê. Di dewama wê de em divê ku wê çerçoveya wê ya tîgînî wê, weke aliyekê wê yê giring wê, fahmbikin. Bêgûman wê tîgîna felsefîkî a fahmkirina bûjenê wê weke mijareka sereka a navarokê bê. Mijarên din wê di çerçoveya şewa, nêzikatî û nerîn û rengê wê de wê xwe bidina diyarkirin.

1- Weke aliyekê xawrkirina bûjenê di nava hişkirinê de îdealîzma kirdeyî

Îdealîzma kirdeyî wê zêdeyî wê, weke tîgîneka ku wê, di serdemên me yên hemdem de wê, zêdetirî wê kesên weke Barkeley ku wê felsefeya wê bikin û ankû wê bi navê yên weke wî re wê were li ser ziman bê. Di vê çerçoveya wê tîgînê de wê, ya ku wê were hizirkirin wê bi wê re wê bi sînor bê. Her tişt wê bi wê re wê, weke ya ku mirov dihezirê bê. Wê jî wê û pê de wê, ne xwediyê rewşek bûjenîyî a heyî bê. Bi gotîneka din wê, bi hizirê ku wê, tişt wê dema ku mirov wê ne hizirê wê nebê. Yanî wê, tişt wê tenê wê bi hizirkirina me re wê hebê.

Ev rengê hizirkirin wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, ew wê were li ser ziman ku wê tişt wê, dema ku mirov wê dihezirê û tefkîr dikê wê hebê. Lê dema ku mirov wê tefkîr nekê wê nebê. Di aslê xwe de wê, ev rengê hizirkirinê ku wê, zêdetirî wê hebûna bûjenî wê weke tîna bihasibênê bê. Li vir wê, ev rengê hizirkirinê wê, weke çerçoveyê ku wê, rengê tîgîna kirdeyî a bûjenîyî jî wê weke ku wê red û înkarekê bê. Di dewama wê de wê, hebûna wê, herê nekê. Wê, dernekevê dervî hizirkirinê.

*22. Idealîzma kirdeyî wê, navê felsefeya sîbjektîv bê. Li gorî wê felsefeyê wê made û ankû tişt nebê wê hertişt wê bi hizir, aql, xiyalî wê hebê. Filozofên weke Berkeley û Carwin wê ew wê felsefeyê pêşbixin di sedsale 17'în de.

Di rewşa tîgîna wê ya olzanîyî de wê, xwe weke tîgîneka afrîner a olî jî wê bide diyarkirin. Wê temenê vê tîgînê jî wê, tîgînên olî ên weke di rengê ku wê, were hanîn li ser ziman û wê bê gotin ku “bibe!” û ku wê ew bibê wê, bi wê re wê, were li ser ziman bê.

Di vê rewşê de wê, dema ku mirov wê, li gorî wê tîgînê wê bihezirê wê, hebûna wê, ew wê weke hişekê wê were hizirkirin. Wê bûjen wê, ne xwediyê xosletên xwe yên fîzyolojîkî bê. Wê, bi wê re wê, ew wê, li wê were hizirkirin. Di dewama wê de wê li wê were nerîn. Wê ew wê, were fahmkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ev rengê hizirkirinê wê weke rengê hizirkirinê ku wê, xosletên kirdeya bûjenîyî wê weke ku wê bi hiş wê tefkîrbikê û wê dernekeve dervî wê bê. Di dewama wê de wê, weke aliyê wê yê din jî wê, tîgîna îdealîzma bûjenîyî ku ew wê were li ser ziman ku wê, weke rengê wê yê din ê ku mirov wê, dikarê wê werênê li ser ziman bê. Di aslê xwe de wê, ji aliyekê ve jî wê di temenê wê tîgîna kirdeyî a îdealîstî de wê, tîgîna bûjenîyî a îdealîstî wê ji aliyekê ve wê hebê. Wê bi hişê wê re wê, were li ser ziman. Wê dema ku wê, li gorî wê bihezirê û wê, werê hanîn li ser ziman ku wê gîyan wê hebê û wê ‘şenber’ bê û wê ew wê, xwediyê rewşeka xwe ya kifşkar bê û wê ew bihezirê wê, bi wê re wê werênê li ser ziman bê. Tîgîna bûjenîya îdealîstîkî(23) wê, her tiştê li dînyê ê bi bûjenîyî ku ew heya wê wek fenomenekê wê bibîne û

wê, werênê li ser ziman. Li gorî wê, xwezayeka ku ew heya jî ew hatîya baxşîkirin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê, li şûn hebûna bûjenîyî wê li nepenîyeka metafîzîkî wê lêbigerihê wê, hingî wê bi wê re wê, were li ser ziman bê. Hebûna tiştê bi tiştayîya wê re wê herê dikê. Lê wê li kok û jî kûvehatina wê, ew wê bihizirê û wê, bigihîjê tîgîneka girêdanî a îdealîstîkî. Wê her tiştê li ser gotin, hiş û gotinê re wê tefkîrbîkê û wê werênê li ser ziman. Wê bi tîgîna hebûnîyîyê wê bi wateyek din wê, werênê li ser ziman. Wê, daxê li çerçoveya tîgîna azmûnê û fêrê. Wê di dewama wê de wê cism jî wê, ji zanînê wîrdetir wê ne xwediyê hebûnekê bê. Wê nebê. Di çerçoveya derkkirin û derxistina li tîgîhiştinê de wê hebin. Di vê rewşê de wê, tîgîna îdealîsma kirdeyî wê weke tîgîneka ku wê dernekeve dervî hiş bê. Wê hemû tiştê wê weke hişkê wê bibînê û wê werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, felsefeya serdemên kevnera û ankû antîkkî wê zêdetirî wê, di xwe de wê di rengê tîgîneka bûjenîyî a îdealîstîkî de wê, xwediyê reng û awayekê bê. Ev rengê hizirkirina weke kirdeya îdealîstîkî wê, piştî serdemên antîkkî ku wê, felsefe û bawerî û ankû ol wê ji hevdu cuda wê bikevina xateka pêşketîneka di çerçoveyên xwe de wê, ev rengê hizirkirina bi kirdeyî a îdealîstîkî wê, li ser wê aliyê olî re ku wê bikê ku ew xwe bi tîgîneka felsefîkî werênê li ser ziman re wê pêşkeve bê. Aliyê din ê felsefîkî jî wê, dema ku ew dihe serdemên navîn û hwd jî wê, weke tîgîneka fahmkirinê wê xwe bide diyarkirin. Wê dem bi dem wê ne weke olê wê bihizirê. Dema ku wê, di serdema navîn de wê mirov wê derkevina 'nêçîra pîrabokan' wê, hinekî wê encama wê ji hevdu

-----
*23. Bûjeniya îdealîstîkî wê, tîgîneka felsefeyê ku ew ji madeyê gav diavêjê û li wê dihizirê ku wê made çawa biafirê û ankû çawa afirîya. Wê li şûn wê, li tîgîneka xwûdawendî bigîherê û wê li wê bihizirê ku wê xwûdê ew çekirîya. Tîgîna olên mazin ên roja me ên weke 'Her tişt bidestê xwûdê hatîya çekirin' wê weke tîgîneka ku wê, di vê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman bê. Wê hebûna tiştê û ankû madeyê red nekê Lê wê li afrînerê wê bi îdealîstî bigerihê.

cûdakirinê wê ew wê pêşkeve bê. Di vê çerçoveyê de wê felsefeya rast a hizirkirina li jîyanê ku ew jîyane dijî û dibînê wê derdkîkê wê zêdeyî wê mafê xwe hanîna li ser ziman wê ji xwe re wê nebînê. Ya ku wê, bi demê re wê bê temenê nexweşî û raperînên hizrî, felsefîkî û hwd jî wê, ev bê. Di nava jîyanê, rengê jîyanê û rengê nerîn û fahmkirina wê de wê, di vê çerçoveyê de wê cûdahî wê xwe bidina diyarkirin. Hizrên nû wê, temenê pêşketîna tîgîhiştinê nû bin. Wê, bi wê re wê wê, rewş wê xwe bide diyarkirin. Felsefe wê, di vê demê de wê, weyneka şoreşgerî wê bi vê rengê wê bileyîzê û wê serdema navîn ku wê bi ber serdema zanînê de wê bibe û wê ronasansê wê bide çekirin û wê di dewama wê de wê serdema zanîn û aqil wê pêşbixê wê ev bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rengê hanîna li ser ziman a di wê demê de bê. Wê her tiştê wê weke hebûnna zêhnî ê di mejî de ku ew dibînê û wan bi wê rengê bi kirde dikê jî wê, di wê rengê û awayê de wê bide nîşandin.

Felsefeya serdemên kevnera û ankû antîkkî wê di vê rengê û awayê de wê weke rengê felsefîkî wê hebûna bûjenê wê înkâr nekê bê. Ya ku wê, di aslê xwe de wê, di serdemên piştî ên serdemên navîn de wê, temenê gûharînê di wê de û pêşxistina hizrên nû ên jî jîyanê jî bê wê ev bê. Tîgîna ku wê her tiştê weke tefkîrkirina me û ankû rengê hişkirîneka me bibînê û wê ji wê derbas nebê wê, li rewşa hebûna bûjenîyî a ku ew divê ku ew were dîtin, derkkirin û fahmkirin wê bi qalibê. Li vir wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê, were hizirkirin ku wê her tişt wê, weke kirdeyê wê temenê wê di mejî de wê hebê wê tiştên li jîyanê wê bi hebûna xwe re wê di wê hizrê û rengê fahmkirinê de wê nakokîyê wê di mejiyê de wê çêbikin. Wê demê mirov wê bihizirê ku wê ew tiştên ku ew hena û mirov dest li wan dide û ankû di rajiye û hwd de wê mirov wê çawa wê fahmbîkê wê, li wê bihizirê. Ev jî wê, di wê demê de wê, li hemberî wê tîgîna kirdeyî wê bê pêşketîneka tîgîneka bûjenîyî ku ew pêşdikeve bê. Kirde û bûjen wê, weke du aliyên hebûnê wê bi wê re wê werina dîtin. Di rewşa tîgîhiştina hebûna bûjenî de wê, li vir wê, bi kirdeyê re wê li wê were hizirkirin. Wê tîgîna darêjkî a Zerdest ku wê aristo wê felsefeya wê bikê wê, di vê rewşê de wê weynekê wê bileyîzê. Wê li ser tiştê bûjenî ku ew heya wê were hizirkirin ku wê, tişt wê hebê û wê birîqîna wê ji wê hebê. Wê mirov di vê çerçoveyê de wê bi du aliyên wê hilde li dest û wê fahmbîkê. Wê bi sedsalan wê, ev nîqaş wê werina kirin û pêşxistin. Wê di dewama wê de wê, hebûna bûjenî a tiştayî wê were herêkirin. Lê vê carê wê mejiyê mirov wê cardin wê li şûn xwe û li şûn hizirkirina xwe wê bihizirê û wê bi hizirê ku ew tiştê heyî a bûjenîyî ew ji kû bûya û hatîya. Wê, ev jî wê, bi xwe re wê, di çerçoveya tîgîneka bûjenîyî de wê, temenê hizirkirina tîgîna kirdeyî a îdealîstîkî jî wê bi xwe re wê biafirênê û wê, pêşbixê. Li ser wê re wê, hizirkirinê bûjenîyî wê pêşkevin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, werê hanîn li ser ziman. Mijara kirdeyê wê, weke mijareka ku wê, di vê çerçoveyê de wê, çawa wê bi wê were fahmkirin û wê çawa wê, bi wê fahmkirin wê were pêşxistin wê, xwediyê mejîyekê bê. Ev pêvajoyên weke yên serdema navîn ku em wê, dihizirin wê, weke aliyekê giring ê ku mirov wê, bi teybetî wê li wê bihizirê bê. Ev dem wê weke dema giring û teybet ên bi fahmkirina kirdeyê bin.

Di aslê xwe de wê, li vir wê, afsûna tîgîna kirdeyê a bi hiş wê, mirov wê di nava xwe de wê bibê û wê mirov wê dema ku mirov xwe li bayê wê berda wê, weke aliyekê giring wê xwe mirov di çerçoveya xwe de wê bide hiştin bê. Ev wê ji aliyekê ve wê li mirov jî wê xweş were. Lê dema ku mirov derket dervî wê û vegerîya li dûnya rast jî wê,

weke ku ew ji dînyayekê hatibê li dînyeyek din jî. Pirsgirêka fahmkirina bûjenê û ankû rastîya bûjenê wê, hertimî wê xwe bide dîyarkirin. Ber ku wê, bûjen wê tabîî destûra gûharînê a bi demê re bê. Wê, weke xwe nemênê. Wê ev jî wê, weke aliyekê wê yê ku wê, hertimî wê temen gûmana li ser bûjenê re jî bê.

Di aslê xwe de wê, bi vê rengê wê, weke têngîneka ku wê, bûjenîvanîyê wê bi xwe re wê zêdetirî wê weke ku wê pêşbixê bê. Wê li ser wê re wê bihizirê. Ya ku wê, zêdetirî wê di çerçoveya rasyonel û mantiqî de wê bi felsefîkî wê temenê pêşketina wê jî bê wê ev rengê wê yê ku ew bi wê re pêşdikeve bê.

2- Weke têngîneka bûjenîyî hebûna bûjenîya kirdeyî û ankû îdealîsma bûjenîyî

Hebûna bûjenîya kirdeyî wê, di aslê xwe de wê, di dewama wê têngîna hişmendî a ku ew her tiştê weke ji hizrekê dibînê wê, bi wê re wê xwe bide dîyarkirin bê. Li vir wê, ti tişt wê, weke xwe û mayînda wê nebê. Minaq wê Zerdeşt wê, di vê rengê de wê, bihizirê wê hebûna bûjenê wê bi rastîya wê ya jîyanî û heyî re wê herêbikê û wê li ser wê re wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê laş wê weke hebûneka heyî a cismî wê li wê bihizirê. Wê gîyanê jî wê weke hebûneka kirdeyî a heyî wê li wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê têngîliya nava hebûna cismî a laşî û ya gîyanî wê bikê ku ew wê fahmbikê. Wê li wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê, ew ew têngîna kirdeyî a ku ew wê Zerdeşt(24) wê li wê bihizirê û wê felsefeya wê pêşbixê wê dervî aqil û hiş jî wê li wê weke hebûnekê wê li wê bihizirê. Ev jî wê, weke aliyekê wî yê ku ew li wê dihizirê bê. Di dewama wê de wê, di nava hebûna gîyan û laşê de wê, aqil wê weke aliyekê sêyem wê li wê bihizirê. Wê aqil wê bi gîyanê re wê bimênê û hebûna xwe wê bide domandin û ankû wê bi mirina laş re wê ew jî wê wînda bibê wê li wê bihizirê. Wê di vê warê de wê li wê bihizirê û wê hinek aqil meşandinên wî wê bibin.

Di aslê xwe de wê, ev aqil meşandin wê, hebûna gîyanê weke kirdeyê wê di şêwayekê hizirkirinî de wê, weke têngîneka şenber wê werênê li ser ziman. Wê ji aqil cûda wê gîyanê wê weke kirdeyekê wê, bikê ku ew wê werênê li ser ziman. Di vê warê de wê, rengên hizirkirina Zerdeşt wê, weke rengêkê hizirkirinê ê ku mirov wê bi teybetî wê, li wê bihizirê û wê werênê li ser ziman bê. Wê bi teybetî wê kifşbikê wê, werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, hebûna kirdeyê wê, di pêvajoya xwe ya pêşî de ku wê, weke gîyanê wê were salixkirin û hanîn li ser ziman wê, piştî wê, di serdemên navîn de wê, hin bi hin wê, weke her tiştê salixbûyî ê di mejî de wê were hanîn li ser ziman bê. Cara pêşî ku Zerdeşt aqil û gîyan ji hevdu cûda hizirkir wê, bi wê re wê, temenê hizirkirinê li ser darêjkê û hwd re jî wê, bi xwe re wê, bi wê rengê hizirkirina xwe re wê biafirênê. Lê bi aliyekê din ve jî wê, cewherê ku ew gîyan jî wê çê dibê wê, li wê bihizirê. Di her tiştê de lêgerîneka li cewherekê wê, di vê rewşê de wê, weke aliyekê ku wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Hinek hizirên ku wê piştî di nava zerdeştîyan de wê, werênina li ser ziman ku wê, tişt ji çi çêbibê wê cewherê wê jî wê ew bê wê, weke têngîneka ku wê li ser wê temenê re ku wê were gotin bê. Di dewama wê de wê

-----
*24.Zerdeşt wê filosofekê kurd ê dema mediya bê. Pirtûka 'avêsta' ya wî ya pîroz a. Wê felsefeya wî weke olekê wê pêşkeve û wê piştî Mediya wê care pêşî wê di dema Sasanîyan de wê weke olek fermî wê were û pêşkeve û herê kirin. Bi wê re wê felsefeya wî ne tenê di nava kurdan de wê di nava hemû xalkên din ên herêmê de jî wê belav bibê û wê were herêkirin.

rewşa gîyanê wê, piştî wê, di wê rewşê de wê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin bê. Ez li vir wê jî wê, weke aliyekê giring wê, werênima li ser ziman ku wê, têngîna kirdeyê wê, weke rengêkê hizirkirinê ku wê, ji aliyekê ve wê, bi şenberîya hebûnî a di mejî de wê, di wê xîyaletê gîyanî de wê, bi şenberîyekê wê bide ku wê werênê li ser ziman bê. Wê, di serdemên kevnera de wê weke ku mirov bi rengê hizirkirina Mîtra û Zerdeşt re wan, di dewama hevdû de bi wan re mirov dibînê ku wê, gotina gîyanê wê li pêşîya ya kirdeyê wê were danîn û wê bi rengê gîyan-kirde'yê wê were li ser ziman. Wê bi demê re wê, gotina kirdeyê wê li pêşîya gotina gîyanê wê were danîn û wê rengê kirde-gîyan'ê wê were hizirkirin û wê, bi wê re wê, bi şêwayekê darêjkê wê bidest hizirkirinê bi berdewamî wê were kirin. Hebûna gîyanê weke kirde herêkirin û ankû nekirin wê ew jî wê, ji aliyekê din ve wê, temenê nîqaşên hizirkirinê demkî ên ku wê, werîna pêşxistin bin. Lê wê, di dewama wê de wê, ew wê, weke aliyekê wê pêşkeve. Di vê çerçoveyê de wê, ev nîqaşên li ser kirdeyê û gîyanê û ankû kirdekirina gîyanê re wê, temenê weke kirdeyê hildana li dest a gîyanê jî wê bi xwe re wê biafirênin. Wê dema ku ew bû wê, weke aliyekê giring wê, temenê hizirkirinê û tiştê bi hevdû re wê, bi xwe re wê pêşbixê. Minaq wê, bûjen û birîqîna wê weke kirdeyê wê, bi demê re wê, werê li ser ziman. Lê wê, ev wê çendî ku wê, ev wê pêşkevin jî lê wê, di roja me de wê, zêdetirî wê bi felsefeyên weke yên bi kirde dihizirê û ankû bi kirdeya bi zanê re wê, şêwayekê hizirkirinê ê serdemên kevnera ku wê, Zerdeşt wê pêşbixê wê barî roja me bi wê were kirin. Ev jî wê, di vê çerçoveyê de wê, di kirasê wan rengên nîqaşên kevnera de wê, di roja me de wê çî reng û awayê hizirkirinê wê bi wê were pêşxistin wê, ew jî wê, weke aliyekê din ê ku mirov wê bi teybetî wê li ser wê bisekinê û wê kifşbikê bê.

Zerdeşt dihizirê ku wê, her tişt wê, bi demê re ku ew weke bûjenî heya wê, demekê hebê û demekê piştî wê nebê. Tiştê bû wê bi mirê jî. Piştî hebûnê wê nebûn jî wê weke destûrekê wê hebê. Wê bi wê re wê, ew wê werênê li ser

ziman. Di dewama wê de wê, her tiştê wê bi lingê wê yê vajî wê re wê werênê li ser ziman. Weke vajî rohnîyê tarîti, rojê şev, hebûnê nebûnê û hwd wê, werênê li ser ziman. Her tiştê wê bi vê rengê wê bi dûitîya wê re wê werênê li ser ziman. Wê bi wê re wê têngîna xwe ya dualîstîkî wê pêşbixê. Di dewema wê de wê, weke têngînekê wê, bi wê re wê, bihizirê ku wê, her tişt wê, bi demê re wê bi afirê û wê tûna bibê. Ev wê weke rengêkê hizirkirinê ê ku wê, di çerçoveya têngîna gûharîniya bi demê re ku wê xwe bide diyarkirin jî bê.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman ku wê, têngîna bûjenîyî wê zêdetirî wê, weke têngînekê şenber wê xwe bi hebûnî wê bide diyarkirin bê. Wê li ser wê şenberî û heyîniya wê re wê were hizirkirin. Di vê rewşê de wê têngînen ku wê, werîna li ser ziman û wê bîr bigotinkirin ên weke 'hertişt wê encama hizirkirina me bê' wê, weke têngîneka ku mirov wê bi baldarî li wê bihizirin û wê fahmbikin bê. Kirdeya îdealîstîkî ku ew dihezirê wê her tişt wê encama hizirkirina me bê wê, piştî wê, di dewama wê de wê, bibîne ku wê, tişt wê ne bi hizirkirinê ew dibê û ne jî wînda dibê. Ne dema ku ez wê di mejîyê xwe de wê tûna bihasibênin wê ew tûne bibê bê û ne jî wê dema ku ew hebê ku ez li wê bihizirim ku ew nîn a wê nebê bê. Her tişt wê, bi hebûna xwe re wê dervî me wê hebê. Wê weke ku emê li jêr li ser wê bisekin in wê, bi têngîneka bûjenîyî a metalyalistîkî wê, xwedîyê rengê pêşketina xwe bê. Hebûna bûjenê wê çendî wê nikaribê wê were înkarkirin wê, bi heman rengê wê nepenî û nezanîyên di derbarê destpêk û dawîyê de jî wê, wîlqasî jî wê weke aliyna ku wê, bi wê re wê were hizirkirin ku wê her tişt wê, 'afirînerêkê' wê **heya bê**. Ev rengê hizirkirinê ê weke bi rengê ew dervî me hebûna tiştê wê, di aslê xwe de wê weke ku wê, zêdeyî wê li ser wê were hizirkirin bê.

Ji aliyekê ve wê, dema ku mirov wê, her tişt wê, weke ku ew têngîna **îdealîsma kirdeyî** ku ew dihênê li ser ziman ku em bi wê rengê bihizirin û wê werênina li ser ziman emê wê demê wê rastiya ku ew heya û dijî wê jî emê wê înkarbikin. Ev jî wê li gorî me wê nerast bê. Li vir wê demê em wê di vê çerçoveyê de wê dikarin wê, werênina li ser ziman ku wê, têngîna hişa tiştê û ankû bûjenê ku mirov bi wê dihezirê wê, ew wê, weke aliyekê ku ew bi me dide dîtin û ankû nadê dîtin bê. Ev wê bi me re wê bi sînor bê. Mirovekê ku ew çavên wî nabînin wê, ji ber ku ew nabîne wê karibê bêtê ku wê, ti tişt li dûnyê nîn a û ankû nebê? Na, wê nikaribê bêtê. Ber ku wê, tişt wê dervî me wê hebê. Li vir di çerçoveya têngîna hemdem a fahmkirina kirdeyê de ku em, li vir hinekî bihizirin û wê bikin ku wê fahmbikin û wê werênina li ser ziman em wê, weke tiştêkê ku ew heya em wê bi kirdeyî bihizirin. Çendî ku weke kirdeyî me derkkirî jî bê wê, dîsa wê di mejîyê me de wê li ser wê hizirkirin wê bibê û wê pêşkeve. Li vir di çerçoveya têngîna kirdeyî a hemdem de em divê ku zanîna tiştê û hişmendîya di derbarê wê de wan ji hevdû cûda weke dualiyên cûda wan fahmbikê û wê werênina li ser ziman. Ez dema ku qadehekê bibînim û wê derkbikim û wê weke ez wê di mejîyê xwe de wê bicîh bikim wê, ew tenê wê weke hebûna kirdeyî a qadehê bê ku min derkkirîya bê. Lê li ser wê re hizirkirin û ankû bi hişkirina wê re wê, ew wê, weke aliyekê ku wê çerçoveya wê hebûna qadehê a kirdeyî a di mejîyê min de jî wê bi şenberî wê bide diyarkirin a li berçavên min bê. Ber vê yekê wê, di fahmkirina kirdeyê de wê hem zanîna tiştê a bi wê ku ew hatî derkkirin û hem hişmendîya derbarê wê zanîna tiştê de wê, bi awayekê dûalîteyî wê hebûna wê fahmkirinê wê temem bikin bi hevdû re. Minaq wê dema ku ez çiqasî qadehê derkbikim jî ku ez wê, derkkirinê qadehê wê bihiş nekim wê, ew weke aliyekê wê yê hebûnî ê dervî hişê min wê hebê. Ya ku wê, derkkirinê dikê çerçoveya hiş de wê ew hişkirina li ser wê re bê. Aliyê hizirkirina li ser wê zanîna qadehê re wê hem wê zanîna qadehê wê weke ku em di roja me de li wê dihezirin wê bikê weke kirdeyê û hem jî wê mejîyê me wê li wê şîyarbikê û wê bikê çerçoveya hundûrê hişê me de. Em dervî xwe ku em, bi hizirin û bêjin dervî me ti tişt nîn a wê, hingî wê, temenê wê fahmkirina şaş wê biafirê û wê were hanîn li ser ziman bê. Di roja me de wê, têngînen ku ew weke kes ku wê, bi rewşan re wê xwe weke navenda cihanê û tiştan û rewşan wê bibîne wê, hinekî jî wê, têkiliya wê bi rengêkê hizirkirinê ê bi vê rengê ve girêdayî wê hebê. Wê yê dervî xwe wê, ne hasibênê û wê nexwezê ku wê bihasibênê. Ev wêê, hinekî jî wê, têkiliya wê bi vir ve girêdayî wê hebê.

Li vir em wê werênina li ser ziman ku wê têngîna **îdealîsma bûjenîyî** wê, hebûna tiştê wê dervî xwe wê herêbikê. Wê ji aliyekê ve wê, weke têngîneka bûjenîyî a ku wê, herê dikê jî bê. Lê wê di çî şert û mercê de wê ew wê herêbikê wê ew jî wê, weke aliyekê din ê ku mirov wê li ser wê bisekinê bê. Wê ew wê, weke mijara fahmkirineka teybet bê. Wê bi wê re wê, pêvajoyeka fahmkirina wê ya di mejî de wê, bi wê re wê ji zanîna kirdeyîya wê bûjenê bi ber hişmendîya wê kirdeyê ve ku wê xwe bide diyarkirin wê, bi wê re wê, weke aliyekê wê yê ku em bi wê re wê, kifşbikin bê. Wê bi hişkirinê re wê, tişt ku ew hatî derkkirin bi bûjenîyî wê, ew wê weke kirdeyekê wê were pêşxistin bê. Ya ku wê, di aslê xwe de wê, li ser salixkirin û pêşxistina şîyarîya mejî weke bi hişî li wê zanîne wê bikê û wê, çerçoveya wê, bide diyarkirin wê, ew hişmendî bê. Ber vê yekê wê, hişmendî wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Hişmendî wê, ne tenê wê weke rewşeka ketina farqe wê tiştayîyê bi kirdeyî bê. Wê ji wê zêdetirî jî wê, weke têngîneka ku wê temenê kirdeyê û zanîna wê jî wê, bi xwe re wê biafirênê bê.

Tişt wê, dema ku em wê herê dîkin em wê jî bi wê re divê ku wê herêbikin û wê werênina li ser ziman ku wê, tişt wê, weke aliyekê ku em dikarin wê bi çerçoveya wê ya hebûnî re wê, bihizirin û wê, fahmbikin bê. Ev fahmkirina wê, weke biriqîna tiştê a hebûniya wê bê. Wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê, bi teybetî wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Di mejî de wê, dema ku ez weke kirdeyekê tişt ku ew heyî wê bi aqil dibînin ku ez wê werênima li ser ziman wê, weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê hişmendîya wê ya di derbarê de wê

pêwîstîya wê pêwîst bê. Ev jî wê, weke kirdeyekê wê hebûnê wê, bi hişkirina wê ku wê çerçoveya wê di mejîyê me de wê bide dîyarkirin wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê werênê li ser ziman bê. Tişt bi hebûnê wê biriqîna wê, weke wê hebûnek kirdeyî a objeyî a bêhiş bê. Lê ya ku wê bi hiş dikê wê pêvajoyek duyemîn a rengê fahmkirinê a bi hiş bê ku wê ew wê biriqîna hebûnê wê weke kirdeyekê wê bibînê, wê şîyariyeka hişî wê çêbikê û wê ew wê bi me wê bide hanîn li ser ziman bê.

Hebûna tiştî wê, weke kirdeyek zêhnî wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Ji aliyekê din ve jî wê, weke aliyekê ku wê, ji nava têkiliya ji hebûnê bi ber kirdeyîya wê ve û ji kirdeyê bi ber hebûnîya wê ve wê, di çerçoveya têngînek bûjenîyî de wê, temenê hizirkirinê wê, bide çêkirin. Ji herdû aliyên weke ji hebûnê bi ber kirdeyîya wê ve û ji kirdeyê bi ber hebûnîya wê ve wê, di çerçoveya têngînek bûjenîyî wê, valahîyek demî û bêtêkilî wê xwe wê bide dîyarkirin. Ev jî wê, male têngînen weke yên metafîzîkê bê ku wê, xwe li ser wan re wê bidina jîyandin û hanîn li ser ziman bin.

3- hebûna têngîna metalyalîsma bûjenî(25) û rengê fahmkirina wê ya bûjenîyî

Hebûna têngîna bûjenîyî wê, di aslê xwe de wê, li ser wê hizirkirin wê weke aliyekê afrîner bê. Têkiliya di nava rewşa bûjenîyî û ya mejî de wê, temenê wê afrînerîyê wê biafirênê. Rengê ku wê, kesên weke Arîsto wê bi awayekê ku wê peresendina wê bikin ji temenê wê yê berê ê bi têngîna bûjenîyî re wê, di roja me de wê, bê temenê têngînen weke têngînen weke bûjenîya îdealîstîkî.

Ber çî wê dema ku wê dema ku wê bahse Zerdest û hizrên wî werê kirin wê bi awayekê biriqandî wê di mejî de wê têngîneka bûjenîyî a ku wê, bi têngîna metalyalîstîkî re wê, were hanîn li ser ziman re wê, werê bi navkirin. Têngîna bûjenîyî a Arîsto ku wê, di mejîyan de wê têngîna 'bûjenîya îdealîstîkî' wê bide afirandin wê ya Zerdest wê, di mejîyan de wê, têngîneka bûjenî a ku wê weke têngîneka bûjenî a metalyalîstîkî wê, were bide afirandin. Ji vê farqê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Heman tişt wê, bi filosofên weke Zanon(26) ên girêkî re jî wê wusa bê. Wê, bandûra Mitrâyîyan wê pirr zêde wê li hizrên wî hebê. Lê ew wê, weke bi zêdeyî wê, bi têngîneka şûbjeyî wê bihizirê. Wê, bi tememî wê li ser hebûna xwûdê re wê, bi wê şûbjeyîyê re wê, werênê li ser ziman.

Li vir mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê din ê giring wê, werênê li ser ziman ku

-----
*25. Metalyalîsma bûjenîyî wê têngîna felsefeya madeyî bê. Ku wê madeyê dênê li pêşîya her rengê hizirkirinê û jî wê gavbiavêjê bê.

*26. Zanon filosofekî girekê ya ku wê bi rengê felsefeya Mitrâyîyan wê xwe pêşbixê bê. Wê bi bandûra felsefeya mitra wê bijîn. Wê, têngîna bûjenîyî wê, salixkirina wê, weke tiştê ku ew heyî, li berçav û ku mirov dikarê destlêbide û ankû rajiye de bê. Wê, bi vê rengê wê, bi têngîneka fîzîkî re wê xwe bide hanîn li ser ziman. Ev têngîna bûjenîyî a şenber wê, bi wê heyberîyê wê xwediyê rengekê heyînî ê ku mirov wê, werênê li ser ziman bê.

Wê têngîna bûjenîyî a metalyalîst wê, hebûna bûjenîyî wê dênê li pêşîya her rengê fahmkirinê. Di vê çerçoveyê de wê, bi hevdu ve girêdayî wê li hevdu wê weke rewşeka ku wê, ji hevdu nayê qatkirin wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, wekehevdûbûnîtiya di nava têngîna bûjenîyî û ya biriqîna wê ya weke zanîna wê de wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman. Wê li ser wê re wê, weke xwediyê rengekê hizirkirinê bê. Du rewşa têngîna dualîteya wê de wê, weke têngîneka vajî ya îdealîsmê wê, were hanîn li ser ziman. Heta roja me jî wê, bi wê re wê, were hanîn li ser ziman. Wê di dewama wê de wê, ew wê, weke têngîneka bûjenîyî wê, were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, bi mantiqê wê yê klasîk wê, were gotin ku "metalyalîsma wê, bûjenê dênê li pêşîya her tişt û rewşên aqilî û hişmendî. Vajî wê, wê têngîna îdealist wê, aqil û ankû hiş wê dênê pêşîya bûjenê û her tiştê ku ew heya na. Bi vê rengê wê, werê hanîn li ser ziman. Wê, di rengekê de wê bihizirê ku wê, ti tişt di xwezayê de wê, ne di sekn û bêtevgerîyê de bê. Wê, ti tişt wê ne di bêwastariyekê û bê gûharîniyekê de bê. Her tişt wê xwediyê pêvajoyeka xwe ji destpêkê bûyîn, mazinbûn, balixbûn û pîrbûn û piştê mirinê bê. Wê her tişt wê ji ya hesan bi ber ya tevlihev ve wê di pêvajoyeka pêşketinê a bi xwe re bê. Minaq wê jî wê, weke ji şaneyê û heta pirrşaneyîyan ku wê bibê wê, bi wê re mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Wê her tişt wê li gorî wê, ji çendaniya pirraniyî wê bi ber wasîfîya pêşketîner re wê xwediyê xateka pêşketinê a ku mirov wê bi wê re wê, werênê li ser ziman bê.

Ev wê, weke rê û rêbazekê nêzîkbûnê û şewayekê bi wê hildana li dest wê, xwe bi wê re wê, werê hanîn li ser ziman. Weke têngîneka ku wê, heta roja me jî wê, pirr zêde wê, li ser wê were hizirkirin. Li ser xate wê ya dîrokî re wê têngîna metalyalîsma dîrokî wê, bi zêdeyî wê, Marks wê li ser wê bisekinê û wê werênê li ser ziman. Wê li ser têkiliyên aborîyî re wê, werênê li ser ziman. Wê mirov wê weke zindiyekê di hizirê wê di encama keda xwe de ku ew xwe diafirênê wê, werênê li ser ziman. Bi gotîneka din wê, keda mirov wê mirov wê werênê li holê. Li vir wê di dewama wê de ku em li gorî wê têngîna marks wê werênina li ser ziman em, dikarê wê bi wê rengê wê werênina li ser ziman ku wê her tişt wê bi têkilî û bandûriya nava xwe de wê, dema ku ew dibê re wê, temenê pêşketina bi xwe re wê, bide çêkirin. Di vê rewşê de wê, di nava xwezayê de jî wê, ev weke destûreka xwe pêşxistinê a xwezayî jî bê. Minaq wê, tiştê ku mirov wê diçênê wê, têkiliya wê bi xê û ankû elementên wê re wê were danîn. Wê bi wê re wê, hevdu wê, bidest têrkirin û çêkirinê wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, vajî têngîna îdealîstîkî ku wê, her tiştê wê weke bi têngîneka teqez re wê werênê hanîn li ser ziman wê bi rewşa wê ya bûjenî a heyî û dihê dîtin re wê bibînê û wê

werênê li ser ziman. Ev wê, weke renekê wê yê xwe bi wê re hanîna li ser ziman jî bê. Her tiştê weke xwe bi zelalîya xwe ya bi fahmkirina wê, wê bikê wê werênê li ser ziman. Em di serdemên berê de ku em di hizirin em renekê bi vê rengê ê hizirkirî wê bi têngîna bûjenîyî a Zerdeşt re wê kifşbikin. Fîlosofên destpêkê ên girêkê ên weke Haraqît(27) wê, dema ku ew hê nûka

-----
*27.Haraklit wê filosofekê girekê ku wê teoriya atomê wê jî wê bahs bikê bê. Wê hertiştê wê weke jî atoman pêktê wê werênê li ser ziman û wê bêjê ‘Atom, nayê qatkirin.’

wê têngîna Zerdeştî û hwd wê dibînin wê, bi wê re wê, di renekê li dûv hevdu û bi hevdu ve girêdayî û bi wê têngîna bûjenîyî wê werênina li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke metalyalistên destpêkê jî wê bidina bûhûrandin li dîrokê.

Di vê çerçoveyê de em li ser bi aqilbûna xwe ya mirovî re wê, werênina li ser ziman ku wê, hişmendîya me pêşketî heya û wê dînya dervî me a bûjenî wê, bi wê re wê, bi derkkirina wê re wê bidest pêşketîna xwe wê bikê. Têkiliya aqil bi hebûnê û ya gîyanê bi xwezayê re wê, weke mijareka ku wê serê hemû zaneyên ku ew li ser felsefeyê dihizirin wê meşkul bikê bê. Lê ev mijar wê weke mijareka ku wê, hertimî wê bi xwe re wê, bi rengên hişên cûda wê were hanîn li ser ziman bê. Wê, li gorî têngîna metalyalist wê cewherê hemû gûharîna wê kirdeya bûjenîyî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê hebûna hebûnê wê jî aqil, hizir û rêyên derkkirî ên me mirovan dûr wê were hildan li dest. Di vê rengê de wê hebûn wê weke kirdeyek bûjenîyî wê temenê hizirkirî wê, were li wê nerîn û hanîn li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê rewşa hişmendîyê ku wê were hanîn li ser ziman jî wê, weke biriqîna ji hebûna bûjenîyî bê û wê, bi wê rengê wê werê hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, temenê têngîna metalyalistîkî wê, marks jî wê bi hizrên xwe yên bûjenîyî wê bide avêtin û wê werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê renekê hizirkirî bê ku wê, bawerbikê ku wê, her tiştê hebê û wê were jîyankirin wê derfeta têngiştin, fahmkirin û ankû derxistina li hiş a wê, ew wê hebê. Di vê awayê de wê, bi renekê wê bi hizirê û wê werênê li ser ziman.

Li vir, li şûna têngîna bi bawerîyî mirov, divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, dînyaya ku em di wê de dijîn wê, weke temenekê fêrbûnê û jî wê girtinê jî bê. Tabî, têngîna bi bawerkirina hebûna bûjenîyê re wê, bi wê re wê temenê jî wê girtinê wê bi fêrbûna wê ya bi pêvajoyî wê hebê. Bûjenê ku em wê, bi demê re wê, weke rewşeka pêvajoyî a bûjenî jî wê, werênina li ser ziman wê rast bê. Minaq wê jî wê, bi reng û awayê wê bê ku wê, destpêk, pêvajoyên jîyankirî û piştre mirinê û ankû tûnebûnê wê, di çerçoveyeka têngîna a bi vê rengê de wê mirov dikaribê werênê li ser ziman. Di hundûrê vê pêvajoyê de wê, ew wê, weke kirdeyekê bûjenî wê, xwediyê rewşa xwe ya heyînî bê. Wê, dema ku ew tiştê ku ew heyî ku ew bûbê wê hebê. Wê dema ku ew tiştê hebê jî wê, wê demê ew tiştê pêkhatîya û ankû jîya ya. Ku ew jîya bê jî em, wê demê nikarin wê înkare bikin. Wê ew wê, weke rewşeka heyînî wê, xwe di vê rengê û awayê de wê, bide dîyarkirin bê.

Di vê çerçoveyê de wê, temenê pêşketinê wê li ser têngînê wê were rûnandin. Wê ne li ser ‘kesên bijartî’, ‘ya baş’ û ankû ‘ya nebaş’ û an jî kû li ser ‘rewîstek giştî’ û hwd wê, were rûnandin. Ev wê, weke aliyekê ku wê, her tiştê wê bi rewşa wê ya jîyanê, pêvajo û rastîya wê re wê, were hildan li dest bê. Wê di dewama wê de wê her tiştê wê temenê wê, li ser têngiştinê, fahmkirî, derxistina li hiş û hwd bê. Minaq wê, Marks wê di çerçoveya têngîna metalyalisma xwe de wê, li ser têngîna teorîkî re wê, werênê li ser ziman û wê bêjê “ku girseyê teorî derxist li hiş û têngişt wê, hingê wê bê weke hêzek bûjenî.” Li vir têngîna bûjenî wê weke têngîneka hebûnî a kirdeyî wê xwediyê rewşeka heyînî a hebûnî bê. Wê, di rewşa wê de wê, ew wê weke aliyekê wê yê giring bê. Di dewama wê de mirov wê dema ku wê têngîna metalyalismê wê hilde li dest wê, aliyê wê yê giring wê, bi têngîna wê ya mejûyî û ankû dîrokî re wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa fahmkirina têngîna metalyalisma dîrokê wê, bi reng, awa, hizirkirî û têngînê me yên ku em wan dihênina li ser ziman re wê, bi çavkanîya wan re wê weke aliyna giring wê ên pêwîstîya xwe fahmkirina wê bin. Yanî wê, çawa wê biafirin wê, ew fahmkirina wan wê, weke aliyekê giring wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov bo ku wê, temenê wê fahmbikê mirov wê temen û çavkanîyên wê yên aborî û ankû bûjenî wan hilde li dest û fahmbikê. Wê ev wê, di warê fahmkirina mijare têngîna metalyalistîkî a dîrokî de wê, weke aliyekê destpêk û temen jî bê.

Li vir em di serî de wê werênina li ser ziman ku wê mijare têngîna metalyalisma dîrokî(28) wê weke mijareka kûr bê. Wê weke mijareka ku mirov wê tenê bi serê xwe wê bi çerçoveya wê ya têngînî, felsefîkî, teorîkî û hwd re wê, bi serê xwe wê dikarê hilde li dest. Di aslê xwe de wê, ev wê weke aliyekê ku wê pêwîst jî bê, ku ew were hildan li dest. Emê li vir hûrûkûr li ser vê mijarê ne sekin in. Em bi serekayî mijarê di dewama herîkîna mijara xwe ya bi têngiştina fahmkirina kirdeyê re de wê, bi sînor wê hildina li dest. Ev wê, di zane min de wê, dîsa wê têrê bikê ku wê, di çerçoveya têngîna fahmkirina wê de ew aqilekê bide me. Wê têngiştinekê de di derbarê wê gotinê de wê, bide me.

Divê ku jî ew, bide me. Ber ku wê, ew wê weke aliyekê mijare me ya giring bê. Wê têkiliya wê bi jîyane mirov û çerçoveya jîyane mirov û temenê wê yê bi ardnîgarî û hwd ve girêdayî wê, were hildan li dest bê. Em di roja me de em, dema ku em bahse şert û mercên aborî dikin em, hinekî jî bahse wê dikin. Lê têgîn û gotina şert û mercên aborî ên jîyane civakê ku em bahse wê dikin wê, bi çerçoveyên wê yên li berçav ên bûjenîyî re wê, xwediyê awayekê jîyanî jî bê. Di vê çerçoveyê û renga de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Bêgûman di nava şert û mercên jîyana civakî de wê, mejûya wê ya bûjenî a bi jîyane wê ya xwe dabarekirinê û ya aborî re wê, giring bê ku mirov wê fahmbikê. Ew dîmenê wê yê jîyanê û xwe dana jîyankirinê jî bê ku wê, weke aliyekê bûjenîya wê ya aborî a ku mirov wê bi teybetî wê di çerçoveya mijarê de wê hilde li dest û wê fahmbikê bê.

Li vir ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku em î ro minaq bahse ardnîgarîya kurdistanê bikin wê, li ser wê herî hindik wê çar pêvajoyên bi pergali wê werina derbaskirin. Pêvajoya pêşî a jîyane dema neolîtîkê(29) bê. Ya piştî ya jîyane civak û jîyane qabileyî û ankû aşîrî û hwd bê ku wê, were derbaskirin bê. Di dewama wê de wê pêvajoya jîyane şariştanî û civaketiya wê werê derbaskirin. Wê bi wê re wê, pêvajoya jîyane bindestiyê ku wê di roja me de wê, bi rengê 'koledariyê' jî wê were ser ziman wê, were derbaskirin. Di vê çerçoveyê de wê, di rengê jîyane civakî de wê, xate wê ya ku ew heta roja me ew dihê jîyankirin wê, di vê çerçoveyê de wê li dûv hevdû wê pêvajoya jîyane civakî wê bi xwe re wê derbasbikê. Ev pêvajo wê weke aliyê jîyanî ku mirov, wan bi rengê jîyankirina wan û encamên wan ên jîyanî re ku wan hilde li dest û werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê jî wê, weke aliyekê giring mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekê teybet wê, xwe bide dîyarkirin û wê, jîyane mirov û ankû ya bi komî a civakî û hwd wê, di çerçoveya xwe de wê xwediyê rewşên xwe yên têkiliyî, awayî ên jîyankirinê û hwd bin. Wê, di vê awayê de wê rengê wê xwe weke aliyekê wê bide dîyarkirin.

Di çerçoveya têgîna şert û mercên jîyane civakî a aborî de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, bi wê re wê, rewşa rengê jîyanê, temenê xwe dabarekirinê, şert û mercên

-----
*28. Metalyalîzme teorîkî wê navê felsefeyê madeyî a teorîkiyî bê. Teoriya madeyê wê pêşbixe. Weke 'teoriya madeyî' jî dihê bi navkirin.

*29. Dema neolîtîkê wê demeka civakî a berî dema şariştaniyê bê. Piştî wê demê re wê dema şariştaniyê wê were.

afirandinê û ankû hilberînê, rêjeya gelheyê û hwd wê, bi gelek aliyên din re ên ku mirov dikarê wan bi wê re wan hilde li dest û wan werênê li ser ziman bê. Rewşên weke yên rêjeya gelheyê û jîyankirina wê gelheyê a bi hevdû re wê weke aliyekê ku mirov wê kifşbikê ku wê, di rastîya pêşketina wê ya civakî de wê weke temenekê ê bi fektorî ku mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman bê. Rewşa ardnîgarîyê, rêjeya gelheyê me, di lêkolîna xwe ya li ser 'têgîna civaknasîyê' de wê, weke fektoreke ku ew dikarê leze pêşketinê bi lezbikê û hêdika bikê jî me hanî li ser ziman. Lê li vir em wê jî wê bi ser ve zêdebikin ku wê, di rewşa jîyankirina wê de wê, li gorî ast û radaya wê, wê bi heman rengê wê temenê kûrbûn û nekûrbûnê a di nava xwe de û di mejîyê mirov de wê hebê. Lê li vir wê, rewşên çûnûhatinên weke yên bi kar û xabat û dana kedê û hwd re wê, ew wê weke rewşa ku wê, karibin di vê çerçoveyê de ew, bandûrê li mejîyê mirov bikin û di pêvajoya wê ya pêşketinê de. Lê li vir zêdebûn û ankû kêmbûna rêjeyê wê bi serê xwe wê bi tenê wê nikaribê weke fektorekê di vê çerçoveyê de wê bi zêdeyî wê hilde li dest. Li vir wê, pergale jîyane civakî, perwerdeyî û hwd wê, bi hevdû re wê bi gelek aliyên din re wê di ahengekê de wê, têkiliya ku ew bi mirov û di nava mirovan de bi wan dênê û birêxistinî û pêşxistina bizanebûnî bi wê çêbikê re wê, bi wasîfîyî û qalîteyîyîya wê re wê, weke aliyekê wê yê din ê ku em li vir wê bikina temenê fahmkirinê û pêşketinê wê de bê. Wê weke aliyekî temenê ê di fektora jîyane civakî de wê, temenê kûrbûnê wê bide çêkirin jî bê.

Li vir wê demê ev weke ku mirov jî wê fahmdikê derdikeve li holê. Ew jî wê, ew bê ku wê, çawa wê, plangerî, bernema û hwd di rêya wê ya di meşê de wê bo wê pêwîst bin. Li vir wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin ku ew bi rêxistinkirina hêza civakî a di nava jîyane wê ya civaknasî de re wê, weke aliyekê bi pêwîstî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Ev jî wê, çî bi xwe re wê bide nîşandin wê weke li gorî wê têgîna metalyalistîkî a dîrokî wê, pêwîstîya hebûna amûrên xwe bi wê jîyankirinê ku ew hebin wê, li ser wan re wê xwe bide pêşxistin bê.

Bêgûman em bi xwezayî ku em li jîyane xwe binerîn emê kifşbikin ku wê mirov wê bo ku ew bijî wê pêdivîya wî ya bi sitargehê, xwarin, ardûyên şawatê û hwd wê hebê. Di rengê pêşketina civakî de wê, ew wê were dîtin ku mirov wê, pêwîstîyên wî yên jîyanî wê hebin. Wê, çawa wê tederîka wan wê bikê û wê bi wê dabara xwe wê bikê wê, mecbûr bê ku ew li wê bihizirê. Wê, di vê çerçoveyê de wê pêwîstîya çêkirin, afirandin û pêşxistinê wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, temenê wan çêkirin, afirandin û pêşxistinê wê çawa wê were çêkirin û wê amûrên wê werina afirandin û bîr xistin li temenê wê de wê, bi wê ve girêdayî wê, reng û rewşeka wê ku wê li wê were hizirkirin bê. Wê bi wê re wê mirov dikarê wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, têkiliya nava afirandinê û ankû hilberînê wê, bi rêxistinkirina temenê wê re wê, û pêşxistina amûrên wê û aqilê wê re wê bi sînor bê. Ji aliyekê din ve jî wê, pêşketin û pêşxistin wê bi amûrên afirandinê û ankû hilberînê ve wê girêdayî jî bê. Wê, ev rewş wê, di reng û awayê xwe de wê, hertimî wê, temenê hevdû wê bi hevdû re wê biafirênin. Wê li vir wê, pêşketin wê werê çêkirin.

Hêza afirandinê û ankû hilberînê wê, bi têkiliyên wê yên navxweyî re wê, ahengbar bê. Wê di ti demê de wê rewşa têkiliyên afirandinê û ankû hilberînê wê li şûn ya hêza afirandinê wê nemênê. Vajî wê jî wê, hêza afirandinê jî wê, bi heman rengê ne li şûn bimênê û ne jî wê li pêş wê zêde karibê herê. Wê her timî wê rewşa amûran jî wê, bi rewş û

rengê afirandin û hilberînê re wê di ahengekê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ev rewşên bi hilberînê re ku em li ser têkilîyê, hêzê û ankû amûrên hilberînê û ankû afirandinê re wê hildina li dest jî wê, di hevîyekîyê û ahengekê de wê xwe bidê diyarkirin. Her civak wê çendî ku wê xwediyê rengê jîyane xwe bê wê, bi wê re wê xwediyê rengê jîyane xwe ya aborî û sazûmana wê jî bê. Ku em bahse rengê jîyaneka komînal bikin wê, rengên têkilîyên wê jî wê li gorî wê bin. Wekî din ku em bahse reng û awayekê din bikin wê ew jî wê li gorî xwe û rengê pêşketina xwe wê, xwediyê wê rengê têkilîyê bin. Rengên têkilîyê û pêşketinê wê, ji aliyekê ve wê bi hevdu re wê têkilîya wan wê hebê. Wê, çawa wê, pêşxistin û ankû pêşketin wê bibê û ankû wê were çêkirin wê, rengê wê yê bi têkilî wê bi pêşketina wê re wê xwe bide diyarkirin. Yan jî wê, rengê pêşketina wê, wê awa û reng û temenê rengê têkilîyê jî wê li gorî wê rewşa xwe ya sazûmanî a ku ew heya wê xwe bide diyarkirin. Em li vir ku em li ser rengê jîyane civakan re wê werênina li ser ziman emê wê, di vê reng û awayê de wê, werênina li ser ziman ku wê her rengên civakî wê bi rengên xwe yên têkilîyî re wê awayê xwe yê pêşketinê jî wê bide diyarkirin. Ku em bahse civake serdema faodal dikin em, bi rengên wê yê têkilîdanînê û bi wê re bi pêşketina wê re wê dihênina li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê, bi heman rengê wê, di serdema me ya kapîtalîst de jî wê, rengên wê yên têkilîyî wê bi wê rengê wê xwe li ser wê re wê bidina diyarkirin. Awayê afirandinê û ankû hilberînê û hwd wê, weke renekekê wê yê xwe dana li berçav jî bê. Wê di wê awayê hilberînê de wê, amûrên hilberînê wê, bi heywanan re wê xwe bi şewayekê xwezayî wê bidina diyarkirin. Lê mirov wê, ew wê, ew weke encama pêvajoyên xwe yên jîyankirinê wê ew wê, bi xwe re wê ew wan pêşbixê. Bi vê rengê, weke encama fêrûazmûna mirov wê, xwe bi mirov re wê bide diyarkirin. Di vê rewşê de mirov dikarê wê di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê têkilîyên civaknasî wê, bi rewşa hêzên hilberîner ve girêdayî ya. Bi demê re wê weke ku mirov bi xate pêşketina jîyane mirov re wê kifşbikê wê, awayên nû ên hilberînê wê kifşbikê û pêşbixê. Ew pêşxistin wê, weke pêşketinek û bi wê pêşketinê re wê weke gûharînek di jîyane wan de jî bê. Di dewama wê de wê jî mirov dikarê li ser wê xate pêşketinê re wê werênê li ser ziman ku wê, her dem wê awayê wê yê hilberînê wê hebê. Wê ev rengên rewşê, têkilî awayê rêveberînê û rengê hizirkirinê û hwd jî wê, bi xwe re wê rengê wê bi asta wê re wê bide diyarkirin.

Her wusa wê, li vir wê, ew wê were dîtin ku wê, weke her tiştê zêhnî wê weke encama kirina me bê. Di vê çerçoveyê de wê, di nava jîyanê de wê, kirin wê weke aliyekê giring wê, xwe bide diyarkirin. Di nava têgîna marks de wê, gotina 'kirinê' û ankû ya 'praksîs(30)'ê wê weke renekekê wê yê felsefeyê wê xwe bide diyarkirin. Gotina felsefeyê ku wê, bi lêkolîna xwe ya bi navê "sefeleta felsefeyê(31)" ku wê gotina 'felsefeyê' wê li rex ya 'sefeletê' wê bicih bikê wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser derxistina têgîna kirinê û ankû pîretîkê' li pêş re wê, weke şewayekê hizirkirinê bi wê rengê wê, werê hanîn li ser ziman bê. Gelek kesên ku wê, piştî wê, bi hizirin wê weke ku wê, di nava 'felsefeyê û kirinê' de wê, weke xatekê ji hevdu cûda wê ew wê, werênina li ser ziman.

-----
 *30.Praksîs wê navê felsefeyê pîretîkê û ankû felsefeya kirinê bê. Wê weke felsefeyek madeyî wê ji aliyê Marks ve wê were pêşxistin. Weke felsefeya metalyalîzmê wê ji temen ve wê were li ser ziman. Lê wê felsefeya praksîse wê temenê wê li ser fêrûazmûn û ankû cerbê bê. Wê piştî kirinê û bûyîna wê re wê ew wê weke tiştêkê heyî wê werênê li ser ziman.

*31.Felsefeya sefeletê wê navê pîretîkê marks jî bê.

Bi wê rengê wê têgîhiştin û zanîna kirinê û ankû hişmendîya wê, wê ew wê hewl were dayîn ku ew were hanîn li ser ziman bê. Li vir wê, bi derxistina li pêş gotina 'kirinê' û ankû 'pîretîkê' li pêş re wê, weke encama wê têgîneka ku wê her rewşên hizrî û aqilî ku wê li pêşî û ankû li temenê wan wê kirin û çalakî wê were danîn bê. Wê weke encama wê, ew wê, were pêşxistin bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, weke aliyekê giring jî bê. Di aslê xwe de wê, têgîna zanîna kirinê û ankû ya zanîna pîretîkê wê weke rewşeka ku renekekê hizirkirinê ku mirov wê, di temenê fahmkirina têgîna metalyalîsma dîrokî de jî wê, hilde li dest û fahmbikê bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring jî wê, ev wê xwe bide diyarkirin bê.

Li vir em vê yekê jî wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê, têgîna zanîna kirinê û ankû ya pîretîkê wê ji aliyekê ve wê, ji ya felsefeyên serdemên berê xwe wê cûda bê. Wê bi wê re wê, kirin û bi wê rew fêrûazmûna wê, weke temenê wê pêşxistinê wê, werê hanîn li ser ziman bê. Wê li vir wê, di rewşa fahmkirinê de wê, bûjen wê, bi wê re wê weke kirdeyek hebûnî a li pêşîya hiş, aqil û zanînê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, kirin jî wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, weke kirdeyek bûjenîyî a bi kirinê wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman bê. Wê, di dewama wê de wê, ew wê, were dîtin ku wê, zanîn wê, berhema kirin û ankû pîretîkê bê. Wê, bi wê re wê, tişt û ankû bûjen wê, temenê wê hizirkirina bi wê bê. Wê, di dewama wê de wê, mirov wê mejiyê xwe de wê li ser wê kirinê û ankû pîretîkê wê bide westandinê wê bikê.

Em li vir wê jî wê, weke aliyekê wê yê giring wê hildina li dest û wê, werênina li ser ziman ku wê rewşa hizirkirinê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi temenê wê yê bûjenî û ankû kirinî ku ew pêşî bûya re wê, were li ser ziman. Ev wê, weke aliyekê wê yê giring bê. Mirov wê, dema ku wê, tiştêkê nekê wê, nikaribê bahse tiştêkê jî bê. Bo ku mirov bahse bikê wê, pêwîstîya hebûna kirinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, temenê wê kirin û bûjen wê biafirênê. Zanîn wê, ji aliyekê ve wê, di vê çerçoveyê de wê, di jîyanê de wê, mirov çendî jîya û bi fêrûazmûn bû û pê de wê, li ser wê re wê bi zanîn û aqil bibê. Wê, bi wê re wê, weke aliyekê wê yê giring wê mirov dikarê wê,

werênê li ser ziman. Li vir em wê jî wê, weke aliyekê giring wê, werênina li ser ziman ku wê, kirin wê, weke kirdeya hebûnî a temenê hizirkirinê bê. Li vir wê dema ku mirov li ser zanînê re bihizirê wê jî mirov wê, dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, hişek û ankû zanînek ku ew pêşket û ew bi hişbû û bû malê girseyê wê, ew wê weke kirdeyek hebûnî a şenber jî wê, karibê wê mirov kifşbikê û wê werênê li ser ziman bê. Minaq ku mirov ji aliyê têngîna felsefeyê ve wê berhema marks a kapîtalê wê bixwênê wê, bi wê re wê, li şûna xwe têngînên kirdeyî ên felsefîkî xwe gihandina wan wê, mirov wê bi zêdeyî wê bigihijê şêwayekê bi xwandina kirinî û ankû pîretîkî. Wê, ev jî wê, bi awayekê wê, ji kirdeya hundûrîn dîr wê, bi awayekê wê, bi mirov wê bi hizirkirin û zanîna mirov re wê bigihênê li encamakê. Di vê çerçoveyê de li şûna têngînên dîrokî ên kirdeyî ên hundûrîn wê, dîsa wê li ser kirinê û ankû pîretîkê re ku mirov wê, bi kirin û pîretîka xwe ya ku ew jîyankir re wê pêşdixê wê bide hanîn li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi mirovê bi aqil ku ew dîrokê çêdikê wê, di reng û awayekê de wê, rengê wê hizirkirinê wê xwe bide dîyarkirin.

Li vir gotina 'felsefeyê' wê, di aslê xwe de wê pêwîst bê ku mirov wê gotinekê wê li ser wê bibêjê. Li vir wê dema ku mirov wê hilde li dest wê, mirov wê çawa û çî şêwayê wê hilde li dest û wê fahmbikê wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin. Dema ku em, kirinê û ankû pîretîkê bi têngîneka felsefeyê re wê, bi reng nekin û wê newênina li ser ziman wê, bi awayekê wê, weke ku wê, hinek kes dihênina li ser ziman li ser têngînên marks re ku wê, gotinên wî yên li ser kirinê re wê, weke gotinna ku ew dikevin şêwayekê hêrîşkarî ên li felsefeyê û ankû redkirina felsefeyê de. Di rastiye de mirov dikarê wê, bi wê rengê wê hilde li dest? Di aslê xwe de wê, ev wê, dema ku mirov wê, ji hevdû cûda wê bi wê rengê wê hilde li dest wê, weke têngîneka baxtewerî a bi pêwîstî wê xwe di temen de wê weke kirdeyek vêşarî wê xwe li ser rengê xwendîna me ya bi felsefeyê û kirinê a bi hevdû re wê bide dîyarkirin.

Minaq ez di hemû lêkolîn û nivîsên xwe de gotina felsefeyê bikardihênim. Ez gotina *felsefeyê* wê, dema ku wê bikardihênima ez sadîsad bi têngîna hişmendîya *kirinê* û li ser kirinê re wê bikardihênim. Di gelek şîroveyan min ên li ser olê û ankû olzanîyê de jî wê, rewş wê wusa bê. Di vê rewşê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa têngîna felsefeyê û kirinê wê, di aslê xwe de wê, ji aliyekê ve wê, bi şêwayê hildana li dest wê, ji hevdû ne dîr bê li ser kirinê re. Lê li vir wê dema ku mirov bi mirovê ku ew dihizirê û biaqilbûya re dihizirê wê demê wê rengê wê, kirineka ku ew bi hişbûya û ankû di derbarê wê de hişbûya û pêşketîya wê, weke kirdeyek hebûnî a bûjenîyî wê xwe di mejîyê mirov de wê bi pêşketin û ankû pêşxistina wê re wê xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, bi teybetî wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman bê.

Ez di gotina felsefeyê de têngîneka kirinî a bi hiş wê, dihênima li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku ev têngî ji rastiya jîyane dîrket û dîr hat dîtin û fahmkirin wê, nikaribê bi rastiya wê re rast û pak were fahmkirin bê. Di vê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê ev wê xwe bide dîyarkirin. Di têngîna kirinê de wê, rengê gûharînê wê, were dîtin. Heta serdema me wê, aqil û felsefeyê wê, bi filosofan re wê bi fahmkirinê re wê, bi sînor bimênin. Lê kirin wê, di jîyanê de wê, weke rewşeka gûharîner û pêşketîner a di jîyanê de bê. Aqil, di cewherê xwe de wê, xwediyê rewşeka şoreşgarane a bi tevgerî, kiirî û xuyî bê. Wê, di rewşa hanîna wê ya li ser ziman de wê, di aslê xwe de wê, bi awayekê xwezayî wê, weke rengekê afrîner ê çêker a di jîyanê de wê, xwe bi kirinî wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de mirov, ku mirov aqil ji kîjan aliyê ve wê hilde li dest wê, ne bi derfet bê ku mirov wê dîrî kirinê wê karibê wê, werênê li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşa dînyayê û hebûna mirovê bi aqil û ku ew dihizirê de wê, gûharîna wî ya bi hewirdora wî re wê, bi kirina wî re wê xwe ji aliyekê ve wê, bide dîyarkirin. Xweza jî wê, çendî ku ew dijî wê, di pêvajoyeka kirinî û ankû pîretîkî a xwezayîya xwe de bê. Her sal wê piştî ya din wê tiştekê yan li xwe zêde bikê û yan jî wê kêmbikê di reng û awayê yê berê de. Ev wê, bi wê re wê, di rewşekê de wê, hertimî wê, ew gûharîn wê bi kirinîya wê re wê bi wê re wê bibê. Ev çî dide nîşandin? Ev wê dide nîşandin ku wê, têkiliya kirinê û gûharînê wê di jîyanê de wê bi tevger û têkiliyên bi wê re wê, bi hebûna wê re wê xwe bide nîşandin. Wê, bi wê re wê, gûharîn wê bibê. Li vir wê, her rewşa ku ew bû wê fahmkirina wê, wê weke aliyekê fahmkirina kirinî bê. Kirinên ku ew bi zane û ankû bi qasî dihên kirin û yên ku ew ji xwe re ku mirov ne di farqê de ya ku mirov wan dikê wê, bi cûdahîya wan re wê, bi mirov re wê rengên xwe yên bi hişbûna xwe re wê, bidina dîyarkirin. Her tişt wê, di xwezayê wê de wê, ew wê hebê. Mirov wê, bi teybetî wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, xwezayê jîyanê wê, bi wê re wê, di heyîniya wê de wê hebê.

Kirin di hizirkirina min de wê, weke aliyekê temenî û afrîner a. Di vê reng û awayê de wê, destpêka wê bi jîyanê re wê hebê. Lê wê, heta ku wê jîyan wê hebê wê, ew jî wê, hebê. Her demê wê, bi rengên wê yên kirinî û bûyînên wê re wê, li ser rengê jîyan û têkiliyên wê yên navxweyî û şêwayên wê yên hilberandinê bi şert mercên wê re wê hilde li dest. Wê, ev wê, mejûya wê jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, her dem wê bi rengê têkilî û amûrên xwe yên hilberînê re wê xwediyê awayê wê yê bi jîyanî jî bê. Wê, di vê reng û awayê de wê, ew wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê hilde li dest û fahmbikê.

Ji hevdû fahmkirina Kirdeyê û bûjenê

Em dema ku em li xwezayê dinerin em tiştê ku em dibînin wê her tişt bi bûjenîya wê ku ew heya wê, bi wê re wê, were dîtin bê. Wê li ser wê re wê, were hizirkirin bê. Li vir hebûna bûjenî wê dema ku mirov wê li wê dinerê û wê bi hişdikê wê, weke kirdeyê wê, xwe di mejiyê me de wê bide dîyarkirin. Li vir wê, mirov ji aliyekê ve wê kifş dikê wê, tiştê weke kirdeyî ku ew hatî derkkirin û kirdeyê hizrî wê, di mejî de wê, xosletên wan wê ji aliyekê ve wê, ji hevdu cûda bin.

Em li vir di serî de wê, hinekî li ser wê bisekin in ku wê, rastîya kirdeya hizrî wê çî bê. Ev wê, weke aliyekê hizirkirina kirdeyî a giring bê. Di aslê xwe de wê, têgîna kirdeyî û ankû hişê kirdeyê ku ew bi wê dihê dîtin wê, weke aliyekê wê yê ku ew mirov dikarê wê, bi teybetî wê hilde li dest bê. Hizirkirin wê, bi çerçoveya wê re wê, weke çerçoveyek kirdeyî jî wê karibê wê bide dîyarkirin. Lê li vir em wê rewşa hizirkirinê wê, dema ku wê, werênina li ser ziman wê, têgîna hîyarerşiyê ku wê, ji aliyekê ve wê, temenê qûtbûna me ya ji jîyanê jî bê wê, li vir wê, di çerçoveyekê de wê bikê ku ew bide fahmkirin. Fîlosofên îdealîst wê, hertimî wê serî li ser wê xate hîyararşîkî wê bi wastênin wê bi wê werênina li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, mirov, çerçoveya mirov, sînore mirov û têgînên weke yên azadîyê û hwd wê, çawa wê, werina pênasekirin jî wê, weke mijareka wan ya giring a bi pirsgirêkê wê ji temenî ve wê xwe xwe bide dîyarkirin. Wê ji aliyekê ve wê, bi wê rengê wê parastina îdealîstîkî wê, wan rewşên ku ew weke sînore azadîyê û hwd ku ew, xîz dikin wê bi wan re wê sînore hizirkirina xwe jî wê xîzbikin. Ev wê, ji aliyekê ve wê baş bê. Ew jî wê, ew bê ku wê, ew kêmesîyên wê bi wê re wê werina dîtin. Tiştê heta ku ew bi kêmesîya wê re ew newê dîtin wê newê derbaskirin û bûhûrandin jî.

Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa di çerçoveya felsefeya hemdem de wê li kurdistanê û ankû mesopotamîya wê, Bi Mîtra û Zerdeşt re wê, destpêka felsefeya kirdeyê û hewldanên wê yên fahmkirinê û bi wê re serdestkirina wê, ew wê were pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, di felsefeya kirdeyê de wê, şoreşekê wê bidina kirin. Piştî wê re wê, li ber bahre reş û heta ku wê bi gihîjê herêmên din û demên din ên weke ji demên kevnera û heta serdemên navîn wê, li ser wê kirdeyê re wê were hizirkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi pêşxistin û fahmkirina wê kirdeyê re wê, ne tenê wê temenê hizirkirinê wê pêşkeve wê, her wusa wê, bi wê re wê, ji aliyekê din ve jî wê, kirde wê, weke temenekê hizirkirinê wê, xwe bide dîyarkirin. Piştî serdemên ronansas û piştî barokê re wê, hin bi hin wê, li ser wê kirdeyê çavkanîya wê û ankû jêderka wê, êdî wê were hizirkirin. Di vê çerçoveyê de wê bûjan û ankû fîzîk wê bi fîzîkalîya(32) wê re wê, derkeve li pêş. Wê bi wê re wê, ew wê were kifşkirin. Têgînên weke li dijî têgînên metafîzîkî şer û tekoşîn kirin ku wê pêşkeve wê, hinekî jî wê, li ser van temenan re wê pêşkeve. Wê, di vê çerçoveyê de wê, hebûna têgîna îdealîzmê wê ji aliyekê ve wê, bi hanîna li ser ziman û têrbûyîna wê re wê, temenê fahmkirina bûjenê jî wê, bide dîyarkirin. Li vir wê, gelek caran wê mirov wê di hizirkirina xwe de wê, bikeve wê, şaşîyê ku wê kirdeyê wê tenê wê bi hizirkirinê re wê, werênê li ser ziman bê. Ev wê, weke aliyekê ku wê, berê ku mirov wê, di fahmkirina mirov de wê bide deverên şaş jî bê. Ber ku wê, temenê ku ew bi rastî weke kirde ku ew were fahmkirin wê, ji wê dûrketinê wê bide çekirin. Wê bi wê re wê, tenê wê hizirkirinê wê, bide çekirin. Şaşîyên weke bi rengê hizirkirinê ên weke ku wê Descartes wê bi rengê 'ez dihizirim wê demê ez hema' wê, di vê çerçoveyê de wê, weke encama îdealîstî wê xwe bi hizirkirinê re wê bidina dîyarkirin bin.

Li vir di aslê xwe de mirov wê dema ku wê, li ser hebûna kirdeyî re wê bihizirê wê demê wê pêşî wê mirov wê rastîya bûjenê bi kirdeyîya wê ya bi têgînî wê hilde li dest û wê derxê li têgihîştinê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Kirde wê, li vir wê dema ku em wê hildina li dest wê, weke sê aliyên wê yên giring wê mirov wê divê ku wê hilde li dest. Wê rewşa bûjenîyî a bi hebûnî ku mirov wê bi kirdeyî wê werênê li ser ziman bê. Wê ev rengê bûjenê wê weke bi cîsm û hacm bê. Rewşa kirdeyî a ku mirov wê, bi dengî û hwd wê werênê li ser ziman bê. Ev jî wê weke bi bandûrî heyînî bê. Tiştê ku ew hebê wê karibê bandûrê bikê. Aliyê din ê sêyem jî wê weke rewşa kirdeyîya wê ya ku ew li ser wê re hişbûn ku ew pêşkeve bê. Ya ku wê, di aslê xwe de wê, kirdeyê wê bike kirde jî wê ev bê.

Di vê çerçoveyê de wê, hişmendîya li ser kirdeyê û têkiliyên nava kirdeyê û hwd re wê, di vê rewşê de wê, temenê wê rewşa hizirkirinê wê bi wê re wê biafirênê. Têgînên weke yên teorîkî ku ew pêşdikevin wê, çendî ku wê, bi teorîkîya wê re wê bi 'razberî(33)' wê, were hanîn li ser ziman jî lê wê, di nava wê de wê, hinek alî û rewşên têgînî ên şenber jî wê hebin. Ber ku ew wê, li ser hinek rewşên ku ew hatina jîyankirin re bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, têkiliya wan wê were danîn.

Tabî li vir wê, dema ku mirov wê bahse kirdeyê wê bikê wê, kirde wê, rengê salixkirina wê û hwd jî wê, weke aliyê ku mirov wan bi teybetî li ser bi sekinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa rewşa tenê li ser hizirkirinê re wê, kirde wê, weke têgîneka 'hebûnî' wê werê li ser ziman. Û wê ew hebûn jî wê, weke têgîneka ku wê bi şûbjeyîya mirovî û ankû ezîtîya keseyetî û hwd re wê, werê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê cewherê wê, werê li ser ziman bê. Mirov dikarê kirdeyê wê bi vê rengê wê şîrovebikê û ankû salixbikê? Di aslê xwe de wê, ev wê, weke pîrseka ku mirov ji aliyê îdealîstan ve wê bi herênî dikarê wê bi bersivênê. Lê ji aliyê têgîna bûjenî ve wê, ew wê mirov nikaribê wê bi tememî wê wusa wê şîrovebikê wê werênê li ser ziman bê. Ber ku wê, têgîn û ankû kirde wê,

weke jêdereka ji bûjenê a bi hiş bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşeka ku mirov wê werênê li ser ziman bê.

Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, bahse ezîtiyê wê bikê wê, weke kirdeyekê wê derxê li pêş wê, li vir wê, ew wê demê wê, weke tiştêkî ku ew heyî bê. Keseyet ew di afirê. Di pêvajoya xwe ya jîyanî de ew diafirê. Lê li vir wê, ew têgîna keseyetî wê, li vir wê, ji wê rewşa jêderî a bûjenî dûr wê werênê li ser ziman wê, hingî wê, weke ku

-----
*32. Hebûna fizikî ku ew heya.

*33. Razberî wê rengê têgîne felsefîkî a teorîkî bê. Wateya wê, ew a ku wê tiştê ku ew hatî hizirkirin lê ew ne hatîya pretize kirin jî bê.

mirov wê, bi wê re wê ji rastteqînîyê wê dûrkeve. Di vê çerçoveyê de wê di vê çerçoveyê de wê, dema ku em di hizirin em di farqê de ne ku em li ser têgîneka şûbjeyî re dimeşin. Lê li vir ew jî ew divê ku ew ji aliyê xwe ve ew, were fahmkirin. Di çerçoveya kirdeyî û têgîna wê û rewşên wê yên têkiliyî de wê, ew wê, bi wê re wê, were dîtîn ku wê, dema ku mirov wê, tiştêkê wê nasbikê wê têkiliyê wê weke ku wê bi wê re wê dênê. Wê herêbikê wê têkiliyê wê bi wê re wê dênê. Wê bi pejirênê wê têkiliyê wê bi wê re wê dênê. Bi wê re di ahengekê de bê wê ew di rewş û renekekê têkiliyî de bê. Di vê rengê û awayê de mirov dikarê awayên wê zêde bikê û wê werênê li ser ziman. Di nava rewşên têkiliyên civaknasî de wê, di nava şert û mercên wê de ew têkiliyên ku ew dihên danîn wê, weke rewşna ku mirov dikarê weke rewşna bi têkiliya nava kirdeyan jî wê, werênê li ser ziman bê. Li vir wê, serdestîya kirdeyê li kirdeyê wê nebê. Wê tenê wê pênasekirina bi hişmendî û herêkirina wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, têgînên weke bi serdestîyê û hwd re ku ew dihên li ser ziman wê, weke têgîna îdealîstî ên ku wê, di rastîya jîyane bûjenî û kirdeyî de wê, cihê wê yê şenber wê nebê bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di tiştêkê û rewşeka bi hişmendî de ew heta ku ew, bi têgîna serwerî û serdestîyê re wê mirov wê, werênê li ser ziman wê, ew newê herêkirin û dîtîn wê ew nebê. Li vir wê, demê wê yên ku ew weke serdest û yên weke bindest ku ew dihên li ser ziman wê, ew di vê çerçoveya wê têkiliyê de wê, ew wê werina herêkirin bin. Wê, ew li ser hişmendîyekê û pênasekirina wê re wê ew wê hebê. Temenê ji holêrakirina wê jî wê, bi fahmkirina wê rengê hiş û ji hevdû derxistina wê jî bê. Wê demê wê serdestî û bindestî jî wê weke kirdeyeka ku ew di mejî de hatîya bicihkirin bê. Wê temenê wê jî wê, bi hişê wê, pejirandina wê û pênasekirina û çendî bê malê girseyan wê ya di mejî de bê. Ew hebûna bi serdestî û serwerî wê demê wê, weke kirdeyekê ne şenber wê hebê. Wê çendî ku wê, bi rengên rêveberîyê re wê, ew wê were şenberkirin jî lê wê, ew rewş wê weke rewşna ku mirov wê karibê bi reng û awayna din jî wan şîrovebikê û wan werênê li ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê, pirsgirêka desthilatdarîyê û têgîna wê ya kirdeyî wê, li vir wê, weke mijareka kûr a li ser derk û rengên derkên me yên bi hiş re bin. Em wê bi wê re wê, pênasebikin û dewam bikin. Wê demê ku mirov bêjê ku ew rengê hişmendî ê bi kirdeyî ku me ew di mejî de weke renekekê desthilatdarî wê herêkirîya ku em wê di mejiyê xwe de wê ew derbas bibê? Li vir wê, ji aliyê me ve wê, ew derbas bibê û bê bûhûrandin. Lê çerçoveya bi têkiliyan ku ew hatîya pêşxistin û ew hatina pênasekirin jî wê, bi wê re wê, ew wê, ji aliyê din ve wê, hebin. Wê di vê çerçoveyê de ku mirov, ji aliyê wê tûra têkiliyan a bi desthilatdarîyê re ku mirov li wê, dinerê wê weke ku mirov wê tabîî wê bê. Wê, nikaribê ji wê derbas bibê. Li vir wê, hemû temenê bi çapameniyî ê desthilatdarî wê hertimî wê, çawa wê, ew wê di rewşa danîşankirina wê benê kirdeyî wê bikê wê, bi wê re wê, alaquadar bê. Çapamenî wê, weke dev, ling û çavê wê kirdeyê bê.

Mijare kirdeyê wê, di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, dihilde li dest wê, weke aliyekê ku mirov wê pêwîstî bi wê dibînê ku wê fahmbikê wê dibînê bê. Kirde wê, salixkirinên li ser wê re wê, weke aliyna ku mirov wê, dikarê wê bi teybetî hilde li dest û wê fahmbikê bê. Di dewama wê de wê jî mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di roja me de em, bahse aqilê ku ew dihizirê dikin. Ev wê, weke pêvajoyeka aqil a ku mirov wê li ser kirdeyê re wê li ser wê bisekinê wê, pênasebikê bê. Aqilê ku ew dihizirê wê, di cewherê aqil de wê, bi kirdeya ku ew dihizirê jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Minaq wê, bi rengên cûda ên hiş pênasekirin, fahmkirin, derxistina li têgihiştinê, hişkirinê, salixkirinê, şîrovekirinê, dahûrkirinê û hwd wê, weke aliyna ku mirov wan dikarê werênê li ser ziman bê. Lê wê, ji aliyê din ve jî wê, temenê wê kirdeya ku ew dihizirê jî wê, fêrûazûmên me yên jîyanî wê biafirênin. Mijare fêrûazmûnan û hildana wan ya li dest wê weke mijareka kirdeyî a teybet bê. Wê, li vir wê her tiştê ku ew em dijîn û dibînin û hwd wê bi me re wê, di wê çerçoveyê de wê, were ser ziman. Lê ji aliyê din ve jî wê, temenê wê, fêrûazmûnê wê biafirênê wê xêvîkirinên me yên bi mejî re jî bin. Di vê çerçoveyê de wê, xêv û hişmendîya xêvê, wê di rewşek teybet a afirîna a bi hizirkirinê re wê, levkirinan wê li ser wan dîtîn, jîyankirin, girtin û derkkirinên me yên jîyanî re wê bikê. Minaq wê, di wê çerçoveyê de wê, carna wê xewna ku mirov wê dema ku mirov razahîya ku mirov dibînê wê, di çerçoveya wan levkirinên xêvî ku wê hişê xêvî wê bikê bin. Wê, rewşna ku me jîyan nekirina wê weke ku me jîyankirina wê di mejî de wê rûbidin. Yan jî wê, mirov wê wan bijî. Wê li kû wan bijî? Wê, di xewna xwe de wê bijî. Ew jîyankirin wê, çendî wê weke jîyankirina di mejî de jî bin mirov divê ku wan weke jîyankirina teybet û cîdî wan werênê li ser ziman. Ber ku ew jîyankirin wê, encama hinek levkirinên bi darêjkî ên xêvî û hişê wê bin û wê, ne tenê wê di mejî de ku me di farqê de bin û ne

di farqê de bin wê bina temenê hinek hişmendîyan wê, bi wê re wê, weke aliyna ku wê, rengên hizirkirina me jî wê, bi xwe re wê, bidina jîyankirin bin. Li vir wê demê em rewşa aqilê ku ew dihizirê wê, hinekî wê, di vê çerçoveyê de wê, weke mijareka cîdî û bi teybet wê hildê li dest. Wê, ev wê weke aliyekê giring bê ku mirov wê, fahmbikê bê. Mijare aqilê ku ew dihizirê wê, di vê çerçoveyê de wê, heta roja me wê zêdetirî wê, bi têngînek şûbjeyî a kirdeyî a îdealîst re wê, werênê li ser ziman. Lê wê di temenê wê de wê, têngînek objeyî a kirdeyî a bi fêrûazmûnên me yên jîyanî wê di temenê wê de wê, hebê. Ev wê, di vê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê giring bê. Li vir wê levkirinên darêjkî wê, weke xosletekê mejiyê me yê ku ew dihizirê bê. Wê, têngînên dema klasîk a bûjenîyî ên weke ' wê kirde wê tenê wê bi bûjenê re wê hebê' û ankû wê dema ku wê tişt wê bi hebûnî li jîyanê nebê wê darêjka wê jî wê nebê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi têrîtî û tîrîtîyên ku wê aqilê me bi xwe re wê bijî wê, temenê afirandinan wê bi xwe re wê, bide çêkirin. Ev jî wê, weke aliyekê giring bê ku em di dewama wê de wê hinekî li ser wê bi berdewamî bisekin in bin.

Têgîna kirdeyê wê weke têngîneka ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, dikarê di wê de kûr bibê bê. Wê, weke rewşeka ku wê, di hizirkirina wê de wê, sînore wê nebê bê. Wê, bi wê re wê, weke aliyekê ku mirov wê dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê, têngîna kirdeyî wê, weke têngîneka hebûnî bê.. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Li vir wê, rewşa hizirkirina têngîna kirdeyê wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di çerçoveya hizirkirina wê de wê, têngîna wê, weke aliyekê wê, bi çerçoveya têngîna bûjenê re wê, xwe bide dîyarkirin. Hebûna bûjenîyî wê, dema ku mirov wê derk dikê û ankû wê bi dîmen û wênê dikê di mejî de wê, hingî wê, weke ku ew hatîrkirin weke kirde bê. Tiştê bi hebûnî ew hat derkkirin û ankû bihişkirin wê, li vir wê, bi carekê mirov ku ew dît wê, ew wê, bi tememî fahm nekê. Wê her xoslet û teybetîyên wê, mirov wê bi cerbênê. Wê, minaq wê, bûjeneka bi cism, hacm û giranî wê, dema ku mirov wê, li wê binerê wê, cismî û hacmîya wê bibînê. Lê mirov wê nizanibê ku ew çendî giran a. Wê, di vê çerçoveyê de wê, pêwîstî bi ceribandina wê û azmûnkirina wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê, wê werênê li ser ziman.

Her wusa li vir mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, hebûna bûjenî a bi cismî û hacmî wê, bi giranîya wê re wê di hevîyekîyekê de bê. Wê, bi wê re wê, xwediyê rewşa xwe ya ku mirov wê kifşbikê. Mirov wê, dema ku mirov wê li tiştêkê wê bihizirê wê, xosletên bi hacmbûnê, bi cismbûnê û giranîyê wê, ew weke xosletna ku mirov wê, bi kirdeya bûjenê re wê, weke bi bûjenê re wê hîsnekê û wê kifşnekê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov rahiştê bûjenê wê, ew wê, van aliyên wê kifşbikê. Lê ev alî wê, bi hizirkirinê wê weke aliyna dîtbar bin. Wê ev wê ne xwediyê reng û awa bin. Ber vê yekê wê, xwediyê rewşeka ku ew werina kifşkirin bin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku w, tişt bi hebûnîya bûjenîyî ku ew hat derkkirin wê, weke têngîneka şenber(34) a bi zanîni bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa zanîna ji bûjenê wê, li ser rewşa hebûna bûjenê re wê, weke ku wê xwediyê şenberîyekê bê. Têgîna bûjenî a bi cism û hacm ku wê, weke rastîya kirdeya derkkirî wê were hanîn li ser ziman wê, têngîneka **bûjenî-kirdeyî** a klasîk bê. Wê, di serdemên piştê wê, bi pêşxistina wê ya bi têngîni a li ser aqil û zanîne re wê, hebûna bûjenîyî a dîtbar û ya nedîtbar wê, were kifşkirin. Li vir têngîna bûjenîyî, tenê bi dîtina têngîna bûjenî a dîtbar û nedîtîna ya ne dîtbar wê, ji aliyekê ve wê, temenê pirsgirêkên tang fahmkirina xwe jî wê, bi afirênê. Li vir di serî de divê ku mirov ji vê yekê gavê biavêjê û nêzîkatîyeka fahmker û rexnegir wê pêşbixê û wê werênê li ser ziman. Em cileke ku em li xwe dikin û ankû dikişênina li ser xwe wê dibînin. Lê em dengekê, bêhnekê û hwd weke wê nabînin ew wê bûjenîyên ne dîtbar bin. Wê, di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Têgîna kirdeyê wê weke ne dîtbar bê. Têgîna dîtbarîyê wê xoslet û teybetîya tiştê bi bûjenîyî ku ew heya û dihê dîtîna wê weke xoslet û teybetîya wê bê. Li berçavîya wê, wê, ew rastîya wê ya dîtbar bê. Wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê din ê giring wê, werênê li ser ziman ku em kirdeyê, tenê bi hebûna bûjenî a bi hacm, cism û giranî re wê, bi sînore wê bikin û wê bi wê rengê wê werênê li ser ziman wê, ev weke têngîneka ku wê, nikaribê wê, bi tememî wê têngîna bûjenê û kirdeyê bi hevdû re bi fahmkirina wan re wan werênê li ser ziman bê. Ber vê yekê em di serî de divê ku wê, werênina li ser ziman ku em wê ev rengê bûjenî ê bi cism, hacm û giranî wê tenê wê aliyekê rewşa bûjenî ku ew heya bê. Minaq têngîna kirinê û ankû fêrûazmûnê wê, weke aliyekê din bê ku mirov wê li ser wê bisekinê bê. Wê di dewama wê de wê, aliyên wê yên din jî wê hebin. Minaq wê, têngîneka teorîkî ku me li jor bahse wê kir wê, ew bi têngîni wê hebê. Wê mirov wê hizir dikê. Wê li ser rewşna re wê di mejî de wê şenber dikê. Di çerçoveya têngîna bûjen û kirdeyê de wê, têngîna razber û ya şenber jî wê, bi wê re wê, werê li ser ziman. Aliyê kirdeyî wê bi rewşa razberîyê re wê were li ser ziman. Aliyê bûjenî jî wê, bi rewşa şenberê re wê, were li ser ziman. Aliyê derkkirî ê weke bi kirdeyî wê di mejî de wê, weke aliyê razber jî wê, werê li ser ziman. Bi têkilîya bûjenê û kirdeyê a bi hevdû re wê, ew wê, weke aliyekê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di rewşa têngîni û têngîhiştina teorîkî de mirov dikarê wê, bi berdewamî wê, werênê li ser ziman ku ew bû malê

-----

*34. Têgîna şenber wê ew bê ku weke tiştê hizirî û ankû teorîkî ku ew hatî pîretizekirin. Ya ku ew zelal li berçav dihe dîtî û zanîn. Vajî têngîna razberê ya.

girseyan wê, weke ku ew bi xwe re wê, bê weke çerçoveyek têngîna a bûya malê gelek kesan û ankû girseyê. Lê li vir wê, ew girse wê ji gelek mirovên ku ew dihezirê wê pêkwerê wê, her mirov ku ew dihezirê wê, karibê wê bi heman têngîna teorîkî û ankû hizra teorîkî cûda bihezirê jî. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê, minaq wê di mejî de wê bê gotin "mal" wê, bi gotina malê re wê, di roja me de wê her mirovê ku ew di wê male ku ew di wê de dijî wê, were li bîrê û li berçav. Di vê çerçoveyê de wê, gotina malê wê weke gotina teorîkî û razber wê li holê wê bimênê. Wê di serê her mirovî de wê, rengê malê û awayê wê yê bi dîtarî ku ew dibîne û ankû dîtîya wê, were berbîrê û li berçavê. Wê li ser wê re wê bi hizirê. Lê her dîtîna di serê her mirovî de wê, weke malekê bê. Lê wê cûda bê. Wê demê ku em gotina malê li ser darêjkê jî wê, werênina li ser ziman wê, heman reng û rewşa hizirkirinê wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Wê, gelek darêjkên malî wê, xwe bidîna dîyarkirin. Ev rewş û reng wê, bi hemû rewşên jîyanî re wê karibê xwe bide dîyarkirin. Ku her mirovekê di mejîyê wî de ku ew dihezirê bi gotina malê, herî hindik malekê bi kesekê re bihezirin ku wê, deh-milyar mirov hebin wê, wilqas darêjkên malî wê hebin. Wê werina dîtî. Di vê çerçoveyê de wê demê wê, gotina malê ê giştî wê weke gotineka razber bê. Lê gotina malê a teybet a ku ew her yekê bi kesekî re ew dihe li ser ziman wê, ew bi rewşa male ku ew dibîne re wê, were dîtî û wê bibê xwediyê şenberîyekê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Li vir em dema ku em bahse gelek malan dikin jî wê demê wê, ev jî wê bi heman rengê wê hem bi aliyê wê yê giştî ê razber û yê teybet ê şenber re wê, hebê û wê were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, her nav wê weke qatagorîyekê û ankû komekê wê xwe bide dîyarkirin. Wê, di wê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa têngîna bûjenê û kirdeyê de wê, ev wê, li ser wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Di çerçoveya têngîna bûjenî de wê, dema ku mirov ji bûjenê gav biavêjê û wê werênê li ser ziman wê, hingî wê, weke aliyekê wê yê ku ew were li ser ziman wê bi hişkirina wê û ankû kirdeya wê, ew wê were li ser ziman. Lê kirde ku ew di mejî de ew hatîya girtin wê, dema ku em di çerçoveya bûjena dihe derkkirin û kirdeya ku ew bi wê hatîya girtin ku em bihezirin wê, ew tenê wê weke têngîneka xwe neafirîner bê. Wê weke têngîneka ku wê, tenê weke hizreka ku ew di cihê xwe de ew sekinî bê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, di çerçoveya têngîna bûjenê û kirdeyê de wê, werênê li ser ziman. Lê em li vir wê dema ku em bi fektora mejîyê ku ew hertimî dihezirê, bi hiş û digirê û di xwe de ew bi hizirkirinê û hwd di afirênê ku em bihezirin emê, di wê demê de wê, rastî rewşek kirdeyî û bûjenî a zêdetirî tevlihev bi wê re emê, rastî wê werin. Li vir wê, fektora mejî û hişmendîyê a bi wê re wê, weke aliyekê din ê giring ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa kirdeyê wê, di vê çerçoveya têngîna hiş de wê di mejî de wê weke ku wê bi dîmen û ankû wêneyî wê, bûjenê wê hilde li nava xwe de wê di awayekê de wê rengê wê bide dîyarkirin. Em li ser wê re bahse fahmkirin û derxistina li têngiştinê, hişkirinê, bîrkirinê û hwd dikin. Bîrkirin wê, weke tiştê ku ew heyî ku ew mirov wê, derdikê wê bi xwe re wê, dihenê li ser ziman. Hişkirin wê, bahse wê bûjena ku ew heyî û mejî ew dîtîya bi hişdikê bikê bê. Wê bi wê re wê, werê li ser ziman. Têgînên weke salixkirinê û li ser wê re bi fahmkirinê wê, weke têngînên ku wê, çerçoveyî ên weke wê bûjenê ku wê di çerçoveya wê bîrkirinê û hişkirinê de ku wê, ew bûjena ku ew heya û ew hatîya dîtî bi hiş û mejî li wê şîyara bi hiş bûya wê, bi wê re wê, were li ser ziman. Em li vir wê, dikarin wê, werênina li ser ziman ku wê, têkiliya di nava bûjenê û kirdeyê de wê, ji ya ku em dizanîn wê zêdetirî wê, tevlihev bê. Kirde wê, li ser bûjenê re wê, ji gelek aliyan ve wê karibê bi heman rengê were salixkirin. Ji aliyekê bûjenî ve wê kirde wê weke awa û çerçoveya bûjenî a derkkirî bê. Lê ji aliyekê din ve jî wê, kirde wê weke ku em bi wê dihezirin wê cewherê wê bûjenê jî bê. Wê bi wê re wê li wê werê hizirkirin bê. Yanî wê tiştê ku ew bûjen bi wê heya wê, ew bê. Di vê rengê û awayê de wê, dema ku em di vê rengê de em, bi wê bihezirin wê ev rengê hizirkirina me wê, heta kifşkirina qatkê, tozekê û ankû piçkek binî bê. Wê di vê çerçoveyê de wê kirde wê, ew wê hebê. Di felsefeyê serdemên kevnera de wê, hin bi hin wê, li ser têngîna tozê û ankû qatka ku ew nayê qatkin a binî weke bi têngîna 'atomê' û hwd re wê, were li ser ziman. Di vê demê de wê, felsefe wê, mijare wê ya sereka wê bi fahmkirinê re wê bi sînor bê.

Di roja me de wê, li ser ziman re wê, zêdeyî wê kirde wê xwe bide dîyarkirin. Teybetîya zimanê kurdî wê, ew wê derfetê bide me ku em kirdeyê bi wê re wê weke rewşek teybet wê bi rewşên wê re wê kifşbikin. Em di zimanê kurdî de gotin û kirdeya wê, cûda dikarin wê, kifşbikin û wê werênina li ser ziman. Ji aliyê wateyê ve jî em dikarin watelêkirinên ku ew dihen lêkirin jî em bi wan jî gotinê bi rengên din ên li ser wateyê re wê, kifşbikin û wê werênina li ser ziman. Di serdema me ya nûjen de wê, zêdetirî wê pêşxistina ziman û dahûrîyên bi zimanzanîyê ku wê di vê warê de wê di çerçoveya bi kûrbûna bi ziman re ku wê, werina pêşxistin wê, weke aliyna têngîna ku wê, mirov li ser wê re wê, bi kirdeyî re wê karibê hûrûkûr li wê bihezirê bê jî.

Di rewşa fahmkirina kirdeyê de wê, di serdema me de wê bi rengê hizirkirina me ya demkî a hemdem re wê, bi gelek rewş û rewşên wê re wê ew wê mirov wê karibê wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê

de wê, kirde wê, weke aliyekê pêşketina me ya demkî jî wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di aslê xwe de em, dema ku li ser gotina 'pêşketinê' re bimeşînin û werênina li ser ziman wê, weke aliyekê teybet bê ku mirov wê, jî pêvajoyên destpêkê ên şariştanîyê wê hilde li dest û dem bi dem û pêvajo bi pêvajo wê, werênê li ser ziman. Minaq wê, mirov wê weke bi pêşketina xwe re wê werênê li ser ziman wê, piştî jî komîtîyê bûhûrî li demên şariştanî û civaketîyê wê, bi wê re wê, tiştêkî din wê xwe di jiyane mirov de wê, bide dîyarkirin. Her wusa wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê aliyek wê bi hizirkirina li kirinan û kirina wan a bi hiş bê. Aliyê din jî wê, wê amûrên destî ku ew pêşdikevin wê, ew jî wê, weke rewşeka kirdeyî a bûjenîyî ya hebûnî ku wê, rengê têkiliyên navxweyî ên cvakî jî wê bide dîyarkirin bê. Wê, amûrên destî wê, rengê pêşketina têkilî û danîna wan jî wê, bi xwe re wê bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di roja me de wê, ev aliyên kirdeyî wê di encama pêşketina wan pêvajoyên wê yên dem bi dem ên heta roja me de wê, li ser têgîna teknîk û ankû teknolojiyê re wê, bi kirdeyî wê bi hebûnîya wê û afrînerîya wê ya bûjenîyî re wê, were li ser ziman. Li vir em gotinekê li ser rewşa roja me wê werênina li ser ziman û em dîsa dikarin derbasî demên berê ên destpêkê bibin. Di rewşa têgîna kirdeyî de wê, demê em dikarin têgîna darêjkê ku me hinekî li jor hanî li ser ziman em li vir wê bi hişmendîya wê re wê bibîrbikin û wê, werênina li ser ziman. Wê tişt wê, çawa wê, bi darêjkîya wê re wê, were hizirkirin û wê were pêşxistin wê were dîtin. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov li ser têgîna kirdeyî a teknîkê re dihizirin wê, di mejiyê mirov de wê, di rewşa wê ya dawî de wê teknîk wê bi şibihê giyaneka ku ew piştî ew di hê gihandin li laş jî bê. Lê dema ku em di temenê wê de pêvajoyên pêşketina hiş û darêjkê û pêşxistinên wê ji birbikin wê, ev karibê me bikê îdealîstek jî. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, weke nûqteyek pirr xesas û tenik û zîz bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê din ê giring wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman. Li vir wê, teknîk wê, weke di encama dawî de wê bi rewşa wê ya darêjkî a ku ew derdikeve li pêş re wê, xwediyê wê rewşa xwe ya darêjkî bê. Wê, teknîk wê nîşanaka tiştêkê bê. Wê nîşanaka wê bê ku wê weke rewşek darêjkî a afrîner a li ser têgîn û hişê darêjkê re bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi levkirin û hevdu pênasekirina têgîna kirdeyê û darêjkê wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê şewayekê têkilî ê pêşî bi rengê salixkirina kirdeyê bi darêjkîya wê re bê. Lê wê piştî wê, weke aliyê wê yê din jî wê xwediyê rewşa afrînerîya darêjkî wê weke kirdeyî wê li ser hişê wê re bê. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekê wê din wê xwe bide dîyarkirin ku wê, di rewşa afrînerîyê de wê, hişê tiştê û ankû ê di derbarê wê hebûnê de wê, bi zanîna wê re wê, temenê afrînerîyê wê çêbikê. Ya ku wê, di rewşa teknîkê û ankû teknolojiyê de jî wê, xwe bide dîyarkirin wê, di serî de wê, ev bê.

Di pêvajoyên destpêkê de wê, dema ku mirov wê mejiyê mirov ê teknîkî wê pêşkeve wê li ser wê re wê, weke aliyekê wê yê din jî wê, xwediyê rewşeka teybet bê ku mirov wê kifşbikê. Wê mejiyê teknîkî wê weke mejiyekê kirdeyî ê şenber bê. Wê fêrûazmûnên bi cerbî ên jîyanî ku ew bi darêjkî û kirdeyî û hişmendî di temenê wê de pêşdikeve wê hebê. Di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, xwediyê wê, rewşê bê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de mriov dikarê wê jî wê, weke aliyekê teybet wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di pêvajoyên şariştanîyê de wê, aliyekê wê li ser temen û têgîn û hişmendîya mejiyê teknîkî ê bûjenî û yê nebûjenî re bê. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din ê teybet jî wê, ev wê xwe bide dîyarkirin. Mejiyê teknîkî wê, weke mejiyekê kirdeyî ê ku ew li ser darêjkê re ku ew afrîner bê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman ku wê mejiyê teknîkî ê kirdeyî wê, bi rewşa wê ya jîyanî û hişmendîya wê re wê, di nava jîyanê de wê, rêxistinîya wê, pêşkeve. Wê ew jî wê, di vê rewşê de wê, li gorî rewşan pêşxistina tiştan û piştî ku ew tişt hat pêşxistin û li ser wê tiştê re pêşxistina gelek rewşan wê, weke aliyekê din ê afrîner ku mirov li wê bihizirê bê. Wê, piştî wê, ew gelek rewşên ku ew mirov dikarê wan pêşbixê wê, mirov wê bi hişê wan ê darêjkî. Wê, piştî jî wê, ew wê, weke rewşna hatina pêşxistin wê, temenê pêşxistinên nû ên di jîyanê de bin. Ev wê, weke aliyekê afrîner ê ku wê, hertimî wê xwe li ser kirinê û aqil û aqilê teknîkî(35) re wê, di ahengekê de wê bide pêşxistin jî bê. Li vir di vê çerçoveyê de wê jî mirov dikarê, wê werênê li ser ziman ku wê, mejiyê teknîkê wê weke mejiyekê kirdeyî ê afrîner bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi darêjkî ew tişt ku ew bi çerçoveya wê di jîyanê de re ku ew hat pêşxistin wê, bi wê çerçoveyek têgînî a bi zanîni û aqilî a li ser darêjkî û têgînîya xwe re wê bi darêjkî wê, bi çêkerî wê bi afirênê bê. Di roja me de wê, mirov wê, li ser van rewşan û pêşxistina wan bi fêr, azmûn û cerban re wê zanînen çêker, bîrkirinên çêker, û heta ku mejiyên çêker û hwd jî wê karibin pêşbixin. Ev rewş wê, temenê wan wê bi

-----
*35. Aqilê teknîkî wê weke aqilê tiştê û ankû aqilê teknolojikî jî mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

fahmkirina wê çerçoveya wê tûra têkiliyên wê rêxistinîya wê çêkerîya wê aqilê darêjkî bi kirdeyîya wê û têkiliyên kirdeyî ên navxweyî re wê bibê. Di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê.

Mejiyê çêker wê, di vê çerçoveyê de wê nîşanaka wê çêkerîya kirdeyê ê li ser hişê darêjkê û hwd re jî bê. Wê, mirov dikarê wê, bi vê rengê jî wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Mejiyê kirdeyê wê, li vir wê, weke aliyekê giring bê ku mirov wê, bi çerçoveya wê re wê, ji dû aliyan ve wê, bi teybetî wê hilde li dest. Aliyê pêşî wê, ji destpêka

pêşketina wê û heta roja me bi mejûya wê ya dîrokî û pêvajoyên wê yên dem bi dem ku ew bûyîna re wê, hilde li dest. Aliyê din jî wê, di çerçoveya her demê de wê, bi di çerçoveya wê demê de bi berfirehiya wê demê û giştîya wê demê re bi berfirehî wê hilde li dest. Ev wê, weke aliyekê wê yê bi fahmkirinê re wê giring bê.

Li vir têngîna kirdeyê wê dema ku em li ser bûjenên afirandî ên bi demê re hilde li dest wê demê mirov wê, ji destpêka mirovê ku wî care pêşî mazrabk û ankû darek hildayî li destê xwe û xwe bi wê bidest parastinê kirî mirov, ji wê bidest destpêkirin. Wê bi demê re wê, çawa wê, dem bi dem wê pêşketin wê li wê zêde bibê bi xosletan û wê kûrbûn wê bi wê re wê di zanebûna wê de wê bibê wê ew wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê hilde li dest. Di dewama wê de mirov dikarê wê, di vê çerçoveyê de ku ew heta ku ew dihê pêvajoyên şariştaniyê wê, dem bi dem wê bi wê re wê çî wê bibê û wê biafirê wê, bi wê re wê werê li ser ziman. Ji çekirina dasekê û heta meyendina mastekê û ankû bi meyendinê çekirina panîr û hwd wê, her tişt wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê ku mirov wê, dikarê wê, bi teybetî wê hilde li dest û wê, weke kirdeyek afirandî wê werênê li ser ziman bê.

Li ser têngîna kirdeya hemdem(36)

Ku mirov bahse kirdeyê bikê wê, weke ku me di herîkîna nivîsandina xwe li çend deveran hanî li ser ziman ku wê pêvajoyên kirdeyê wê dem bi dem û pêvajo bi pêvajo wê xwediyê regekê hizirkirinê ê li gorî dema xwe û asta wê ya pêşketinê bin. Di serdema me de wê, bi zêdeyî wê, bi rewşa aqil re wê, têngîna kirdeyî wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin. Di roja me de wê, weke gotineka ku 'em, encamên bi pêşketina aqil re dijîn' wê, weke gotineka ku mirov wê, dikarê li vir wê bibêr bixê. Di aslê xwe de wê, di vê çerçoveyê de wê, têngîna kirdeyê wê, weke têngîneka giring wê, xwe bide dîyarkirin.

Di serdema me de wê, bi zêdeyî wê, weke aliyekê giring ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman wê, di pêvajoyên serdemên kevn de wê, têngîna hizirkirinê wê li ser bûjenê, dîtina wê û derkkirina wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Tiştê ku me dît wê, weke ku me dît wê, weke tiştê ku me ew fahmkirî jî wê, were li ser ziman. Li vir li gotina dîtîna em bi wateya bi hiş dîtîna wê dihênina li ser ziman. Dema ku em bahse dîtîna bûjenê û hebûna bûjenê dikin em bi wê re bahse wê bi hiş re dikin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di serdemên berê de wê, mirov wê bidest dîtîna wê bikê. Wê li ser wê dîtîna re wê, hewirdora xwe wê bibînê. Wê tişt çawa ya û bi çî rengê û awayê ya wê, ew wê, bibînê. Wê, darêjka wê, bi rengê wê re wê derxê li hiş.

-----
*36.Kirdeya hemdem wê, navê têngîna kirdeyê a di demên nû de ku ew bi felsefeya zanistê û hwd re dihê li ser ziman bê. Li gorî felsefeya dema nû jî nûve şirovekirina tiştê, wateyê, hebûnê û hwd wê temenê wê biafirênê. Wê ev weke aliyekî felsefeya dema nû jî wê pêşkeve bê.

Di vê çerçoveyê de wê jî mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê têngîna kirdeyî wê weke dîtina bi hiş re wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di roja me de ku em bahse 'kirdeya dema hemdem' dikin em di vê çerçoveyê de em bi wê re em, di serî de li rex hevdu hemû rengên pêşketinê demên berê jî wê, li rex ya roja me de weke dîmenna ku wê dîtina mirov wê avabikin û bi reng û awa bikin wê, werênê li ser ziman.

Di vê rewşê de wê, ev jî wê, weke aliyekê wê, werê dîtîna ku wê, di serdemên kevnê û ankû antîkk'ê ku wê, li ser dîtîna bûjenê weke wê û ankû hevîyekîya di nava bejenê û biriqîna wê de ku wê, li fahmkirina wê were lêgerîn wê, bi wê re wê, weke aliyekê têngîna bê. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê were hizirkirin. Tiştê ku me derkkir wê, ya ku me derkkirî wê weke ya ku ew hatîya derkkirin bê? Wê ev wê, weke pîrseka ku wê, di serê hemû filosofên serdema kevnê de bê. Ev wê piştî wê, di vê çerçoveyê de wê, were hizirkirin. Wê hewl were dayîn ku ew were fahmkirin. Bi felsefeyê re têngîna weke yên vacê û ankû mantiqê wê, weke têngîna ku wê, di vê rewşê de wê, çawa wê di çerçoveyê li nêzî rewşa bûjenê a ku 'ew heya' wê, were afirandin wê li ser wê re wê were hizirkirin. Mantiq wê, hinekî jî wê, hevîyekîya ku ew li wê digerihe wê, di vê rengê û rewşê de wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin.

Aqil, çendî ku ew pêşdikeve wê, zêdetirî wê ya baştirîn wê were hanîn li ser ziman. Têngîna weke yên 'baştirîn', 'zanetirî', 'qancitirî' û hwd wê, weke têngîna ku wê, ji vê aliyê ve jî wê weke têngîna ku mirov wan hilde li dest bê. Di wê rewşa biriqîna hebûna hebûnê de wê, ew biriqîna ji wê ku wê di wê hebûna ku ew jî wê di biriqê de wê, weke wê bê wê, di wê çerçoveyê de wê, têngîneka mantiqî ku wê rewşa fîzyolojîkî wê di temenê wê de bê wê li ser wê were hizirkirin bê. Ji aliyekê din ve jî wê, aliyê din ê vê têngîna mantiqê wê ew bê ku mirov, wê bi çavê şerê xwe bibînê bê. Yanî ji ya ku ew hatî dîtîna ew, wê têngîna û fahmkirinê wê bidest bixê û wê fahmbikê. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin.

Ez li vir wê jî wê, weke aliyekê giring wê, werênîma li ser ziman ku wê, di vê rewşê de wê, weke rewşek teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê rewşê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê wê, werênê li ser ziman ku wê, mantiqê têngîna kirdeyê wê, di rengê biriqîna wê hebûna bûjenê û awa, reng û darêjka wê de wê, xwediyê regekê dîtîna ê bi şenberî bê. Hebûna bûjenê wê, di her demê de wê, weke mijareka ku wê, pêwîstî bi wê hebê ku ew têngîna wê li gorî demê hertimî were fahmkirin bê. Di vê rengê û awayê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, ev jî wê, weke aliyekê wê bê ku wê, rewşa têngîna bûjenîyî wê, weke rewşa

wê ya ku ew bi wê heya bê. Di vê rengê û awayê de wê têngîna bûjenê wê, weke rastîya wê ya kirdeyî bê. Di nava wê bûjenê û kirdeya wê ya têngîna a ji wê di biriqê de wê, têkiliya di nava wan de ku em dênin wê, di rewş û awayê afrîner de jî wê, renegekê kirdeyî wê, xwe bide dîyarkirin. Me li jor bahse têngîna kirdeyê û darêjkê bi wê re kir. Hebûna kirdeyî wê bi bûjenîyî û têngîna bûjenîyî em nikarin dervî darêjkê bihizirin. Wê di felsefeya serdemên kevnere de wê, ber ku wê, her tişt wê bi darêjkê wê di têngînek bûjenîyî û weke ku ew heyî de wê were hanîn li ser ziman. Wê, têkilîya darêjkê a bi kirdeyê re wê, di rengê têngînek bûjenîyî de bê. Wê, bi wê re wê li ser nav û hebûna xwûdê re de wê, li darêjka xwûdê wê were lêgerîn. Ew di şibihê çî û çawaya wê, li ser wê were hizirkirin. Wê, hew were dayîn ku ew were fahmkirin. Di serdemên navîn de wê nîqaşên weke li ser *zayenda farişteyan*(37) re ku wê, were kirin û wê di roja me de wê, bi îronî wê were hanîn li ser ziman wê, hinekî jî wê, di vê çerçoveyê de wê di temenê de wê mereqek darêjkî wê di xwe de wê bi veşêrê.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê wê yê din wê, werênê li ser ziman ku wê, di serdemên navîn de wê, têngîna kirdeyê wê, çendî ku wê, di rengê têngîna kirdeyê a serdemên kevnere û ankû antîkkê de jî bê lê wê, bi wê re wê, di wê demê de wê bi rengên fêrbûnê re wê şîroveyên ku ew li ser esasê salixkirinê ku wê werina pêşxistin wê, rengna darêjkî ên demkî û cûda û ku mirov tenê bi wê demê re bi sînor werênê li ser ziman wê bide pêşxistin. Ya ku wê, di aslê xwe de wê, bê temenê pêşveçûnê bi aqilî û ronakbîrîyê ên serdema ronasansê û piştîre ya serdema zanîna jî wê ev bê. Wê li ser wê re wê were hizirkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, aqil wê, bi wê re wê, li ser ya ku ew heya re wê were hizirkirin. Hizirkirin wê, weke aliyekê giring wê, bi têngîna darêjkê re wê xwe bide dîyarkirin.

Dema ku wê filosofên weke descartes wê bahse hizirkirinê û hebûnê bi hevdû re wê bikin wê, li ser wê temenê re wê bihizirin. Wê bi wê re wê, bikin ew wê fahmbikin. Gotinên ku wê, ew di vê warê de wê bikarbênê ên weke “ez dihibizim wê, demê ez hema” wê, li ser wê temenê wê bibêjê. Lê li vir ez, di serî de wê sererastkirinê di vê gotinê û têngîna wê de wê bikin ku mirov, ber ku ew heya ew dihibizê. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyê din jî wê, ber ku wê, aqil wê pêşkeve wê bihizirê. Di awayekê teherî û dîyalektîkî de em li dîv hevdû wê bi wê rengê di dewama hevdû de wê, werênina li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de rêbazê Zerdeştê ê hizirkirinê wê, di aslê xwe de wê, ji aliyekê ve wê pirr zêde wê, fahmker bê. Wê, ew wê, hebûneka me ya ku em wê, bi bûjenî tefkîrbikin wê, tefkîr dikê û wê, weke kirdeyê dide hizirandin. Di dewama wê de wê, dihenê li ser ziman. Ew dema ku ew bi gîyanê re jî ew hizirkirinê dikê ku ew wê werênê li ser ziman wê, şîroveyek bûjenîyî wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, di reng û awayekê de wê, bikê ku ew wê, werênê li ser ziman.

Li vir ez wê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, têngîna kirdeyê a serdema hemdem wê, weke têngîneka kirdeyî ku wê, her tiştê bûjenîyî ku ew heya û ankû ew dihe pêşxistin wê weke bi derkkirinê re wê, were kirin weke kirde. Wê li ser wê re wê, were hizirkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di vê rengê û rewşê de wê, bi pêşketina aqilî, zanîna û zêhnî re wê, zêdetirî wê, dîtina bi hiş wê pêşkeve. Wê, fêrûazmûna bûjenê wê ji her demê wê zêdetir bibê di mejîyê mirov de. Wê, bi wê re wê, weke ku wê, her tişt û rewşa bûjenê ku ew were afirandin jî wê, dema ku ew care pêşî jî wê bibînê wê weke ku wî dîtîbê wê, lê were û wê di mejîyê xwe de wê bigihîne hizirna û di xwe de wê, bigihîjê hinek hîsna. Hîsa bûjenê wê, ji wê, weke aliyekê wê yê ku ew bi wê re heya bê. Tişt heta ku ew nebê wê, hîsa wê jî nebê. Em dema ku em hêj tişteke, yekê û ankû hevdû dikin em heta ku em hevdû nebînin em nikarin bahse wê, hîsa wê bikin. Di vê çerçoveyê de wê, ew hîsa wê, weke rewşeka têngîna a ku mirov wê bi tememî bi rewşa bûjenîyî a di temenê de ku ew heya re wê, werênina li ser ziman. Wê bi wê re wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê wê, fahmbikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa bûjenê wê, weke rewşeka hebûnî a giştî bê. Wê, di vê rengê de wê, têngîna bûjenê wê li ser kirin, tevger, xûy(xû) û ankû xûynîşandan, tiştê û hebûna wê û hwd re wê, xwe bi awayekê wê, xwe bide dîyarkirin.

-----
*37. Wê weke navê cinsiyeta melean jî bê. Di serdemên navîn de wê, nîqaşên li ser cinsiyeta melean wê were kirin. Ev gotin jî wê hatîya derhanîn.

Bûjen wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa hizirkirina me jî wê, di renegekê şûbjeîyî ê bi şîyarîya mejî re wê, di awayekê kirdeyî ê bûjenî de wê bikê ku ew bide nîşandin bê. Têngîna bûjenê wê, li vir wê, dema ku em, di dewama mijarê de wê, bi wê re wê dihenîna li ser ziman wê, weke ku wê Zerdeşt jî wê, bi rêgezî wê bi têngîna bûjenîyê re wê werênê li ser ziman wê, bi demê re wê demekê wê hebê û demekê wê nebê. Di vê çerçoveyê de wê destpêk û dawîya hebûna tiştê ku ew zindî bê û ne zindî bê wê hebê.

Di roja me de wê mirov wê weke zindiyekê hizirkirinê wê derkeve li holê. Wê, her tiştê wê bi aqilê xwe re wê di roja me de wê bikê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi aqilê xwe re wê, weke ku serdestîyek li rewşa bûjena ku ew hizirkirina mirov ji temen ve dide dîyarkirin wê hebê. Wê bi wê re wê serwerî wê bi aqil wê biafirê. Wê, xwestek, hêst û darazîtî wê pêşkeve.

Her çendê ku wê, mirov wê, bi fêrûazmûnên xwe re wê, li gorî tîgîna bûjenîyî wê bi rêve wê herê jî lê wê, tîgîna kirdeyî a bi hizirkirinê wê bi aqil û zanîn û hiş re wê, kifşkarîyê wê di vê serdema hemdem wê, weke ku wê hilde li dest. Li vir wê, afirandina tiştekê weke hesinekê, bi darêjkkirin. Çêkirina arabeyekê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewş û tîgîna kirdeya afrîner de ku me, gelek caren di şîroveyên ên berê ên li ser felsefeyê kirin de jî wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê mantiq, felsefe û tîgîneka ku mirov wê bi wê fahmbikê bê. Tîgîna kirdeyê wê, di xwe de wê, şîyarîyeka bi hişî wê di xwe de wê bi vînî wê bi hawênê. Minaq wê dema ku mirov wê bahse mirov wê bikê wê, bahse kifşkarîya wî bikê wê, li ser wê re wê, di reng û awayekê de wê, weke ku mirov wê bahse renegekê kirdeyî bikê. Mirovê ku ew di kirin, tevger û çalakîyên xwe bixwe de ew xwedî kifşkarî ya wê, ew weke mirovekê kirde jî wê, were li ser ziman. Mirov wê, weke mirovê aqil wê were li ser ziman. Mirovê ku ew li ser kirinên xwe xwediyê vîn, hiş û şîyarî ya wê, weke mirovê hiş û ankû weke mirovê kirde jî wê mirov karibê wî werênê li ser ziman. Mirov wê, dema ku wê kirinekê wê bikê wê, ew kirin wê çî bê, çawa bê û wê, armanc û encama wê çî bê wê, ew bi hişarîya wî re wê were kifşkirin. Ew wê bi hişarîya xwe re wê kifşbikê. Di roja me de wê, di vê çerçoveyê de wê, tîgîna 'mirovê kirde' wê, zêdeyî wê derkeve li pêş û wê were li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê çî jî tîgîna mirovê kirde wê fahmbikê? Tîgîna mirovê kirde wê, di çerçoveya bi zanebûn û hizirkirina mirov de wê, were li ser ziman. Wê mirov wê, fahmbikê ku ew mirovekê bi zaneya, di derbarê kirinên xwe yên ku ew dikê de bi hiş a û ew bi xwe wan dikê û ankû nakê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, mirovê kirde wê, bi tîgîneka kirdeyî a şûbjeyî wê, xwe di renegekê de wê, bide dîyarkirin. Em di dewama wê de wê, dikarin wê, werênina li ser ziman ku wê, weke kirdeya objeyî a xwedî tîgîna şûbjeyî wê dikarê wê werênê li ser ziman.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman ku wê, tîgîna kirdeyê a hemdem wê bi awayekê kirdeyî a objeyî ku ew xwediyê şûbjeyîyê wê were dîtin û li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, her tiştê wê mirov wê li wê bihizirê, wê derkbikê û wê, jî wê bîriqîna wê, darêjk û tîgîn û zanîna wê bigirê. Wê li ser wê re wê, ew wê, xwediyê tîgîneka kirdeyî bê. Li vir wê, tîgîna kirdeyî wê, di awayekê kirînî a bi aqil, zanîni, hiş û derki de wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Rengê hizirkirinê demên bûhûrî ên weke bi rengên fahmkirinê weke bi hebûna gîyanê û laş û tîkiliya nava wan re ku wê, were li ser ziman wê, di roja me de wê, bi kirdeyî wê, weke renegekê rewşa bûjenî û kirdeyîya wê, xwe bi hişmendî wê, bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di serdemên navîn û berê wê hemû serdemên ku ew bi aqil pêşdikevin wê, bi fahmkirina rewşa gîyanê, laş û tîkiliyên wan ên bi hevdû re wê derbas bibin. Mirov wê, dema ku wê tiştekê wê bikê û wê bi wê re wê serkeve wê bigihîjê hêsteka xweş. Wê dema ku wê tiştekê wê biafirênê wê, ew tişt wê, li ser mirov û di jîyane mirov de wê bandûra wê, ew wê bi şenberî wê hebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bandûra wê, di vê çerçoveyê de wê, di mejiyê mirov de wê, encamên wê pîrr alî wê hebin. Hemû rewşên bûjenî ku ew bi hebûnî hena wê, weke kirdeyna hebûnî ên bûjenîyî wê, di jîyane mirov de wê, xwediyê rewşek bandûrî a jî binî ve bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Di roja me de wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, her tiştê wê li nerîn û ankû li aqilê xwe wê barbikê. Wê, bi wê re wê, bihizirê. Dema ku em bahse *barkirina* li aqil dikin em bi wê re wê, di hênina li ser ziman ku wê, çawa wê di aqilê me de wê ew hebê em bi wê bahse wê dikin. Wê demê wê jî vê tîgînê wê, weke kirdeyeka wê ya vîşarî wê ew jî wê, were dîtin û fahmkirin ku wê, rewşa tîgîneka bi kirdeyî ew heya û ku mirov divê ku wê kifşbikê û fahmbikê wê hebê.

Tîgîna kirdeyê wê, di roja me de wê, weke aliyên wê yên fahmkirinê, derkkirinê, gûmankirinê û hwd wê, bi wan re wê, weke aliyekê wê hebê. Ev jî wê, di jîyanê de wê, rewşa jîyane mirov û çûnûhatin û kirinên mirov re wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov, wê jî dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa kirdeyê wê, weke kirdeyê ku ew di hîzîrê, gûman dikê, fahm dikê û hwd mirov wê, bi hebûnî wê di hilde li dest. Ez li vir wê dema ku ez li mirovê ku ew di hîzîrê ku ez dinerim ez vê yekê bi wê re wê dibînim. Ez wusa bihizirim ku wê ew mirovê ku ew di hîzîrê wê weke kirdeyê wê nebê wê, ew wê demê wê weke ku ew bi hebûn û ezîfî û ankû ez bûnîya xwe re wê nebê wê, xwediyê rewşeka ku mirov wê, bi wî re wê fahmbikê û wê, werênê li ser ziman bê.

Li vir em dema ku em, kirdeyê tenê bi hebûna mirov re wê hildina li dest wê, hingê wê li ser wê re wê, ew tîgîn wê bi me re wê çêbikê ku wê, kirde wê hizirkirinê û hwd wê, cûda wê xwe bide dîyarkirin. Wê, dema ku ew em, rewşên hizirkirinê, fahmkirinê, derxistina li tîgîhiştinê, hiş û hwd weke xosletna ku wê, kirdeya ku ew digirê û di hîzîrê wê bidest bikê ku em bihizirin wê, demê em çawa dikarin wan weke kirdeyê werênina li ser ziman? Wê, ev wê weke xosletna wê kirdeya hebûna hebûnê a heyî bê. Minaq wê, demê em rewşa mirov wê weke hebûneka heyî wê herê dikin. Em hebûna wê ya derkkirî wê bi dîmenî wê tefkîrbikin. Wê demê wê ew wê, weke hebûneka ku wê, dibê ku ew di wê de bi zanebûnî û hwd ku wê, zêde jî wê hebê û ankû wê kevn jî wê hebê. Wê demê wê ew kirde wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê wê, li ser van rewşên aqilî re jî ku mirov wê werênê li ser ziman wê xwe bide dîyarkirin. Wê demê wê, ew wê, weke rewşeka ku ew heya û ku ew di hê derkkirin û ankû derxistin li hiş bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, demê wê rewşa bûjenê wê bi heyîniya wê ya heyî re wê li vir wê cardin wê weke rewşek teybet û giring û ya heyî wê derkeve li pêş. Wê demê mirov dikarê wê, weke aliyekê wê yê giring wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê teybet wê, dikarê wê, werênê li ser

ziman ku wê bûjen wê dervî aqil û **hişê** me wê hebê. Dema ku mirov wê derk dikê wê, ew wê hingî wê, weke rewşeka bi dûmenî û ankû wêneyî ku ew hatiya derkkirin wê were dîtîn. Wê, ew wê, hingî wê, weke têngînekê û ankû rengê wê, bûjenê ku ew hatiya bi hişkirin wê, were dîtîn. Wê, bi wê re wê ew wê were li ser ziman. Di vê rewşê de wê, rewş û fûnksiyona aqil wê mirov dikarê wê, di rewşa wê de wê, bi xosletên wê re wê, hilde li dest. Li vir wê, rewşa hebûna bûjenîyî wê weke kirdeyê wê bi aqil re wê, ew were derkkirin. Wê, tiştê fizîkî a ku ew dihê çekirin û ankû ew heya wê, ew weke kirdeyê wê mirov wê karibê bi aqilê xwe wê derkbikê. Ji xwe wê kirde wê, weke derkkirna bûjenê û ankû hişkirina wê bê. Li vir di aslê xwe de wê, rewşa hiş wê, weke rewşeka teybet bê. Wê dema ku mirov wê, bahse hişbikê wê, bi têngîna hişê re wê, dûmenê ku me ew girtî di mejî de ew weke wêne û ankû dûmenê wê bûjenê ku ew hatiya girtin wê, ew wê, di mejî de jî wê, bi hişkirina wê, ew wê, di vê çerçoveyê de wê, temen û çerçoveya kirdeyîya wê ya di mejî de a bi hişmendîyê re wê biafirênê. Wê di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê giring û teybet bê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê wê yê giring wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa wê, ew wê, weke aliyekê wê yê giring wê, bi kirdeyê re wê xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa têngîna kirdeyê de wê, li vir wê, weke ku wê Zerdest jî wê tefkîrbikê û wê werênê li ser ziman em, bi hizirkirina têngîna kirdeyê re wê, weke ku ew hebûna gîyanê û laş jî hevdû cûda û ya aqil jî wê ji wan herduyan wê cûda wê werênê li ser ziman wê, di vê rewşê de wê, bi têngîna kirdeyê re wê, mirov wê karibê wê bigihijê têngîna kirdeyê weke têngîneka dervî aqil. Yanî wê, çendî ku wê ew di hundûrê aqil de wê hebê wê, weke têngîn û tiştêkê ku ew dervî wê jî ku ew di wê de heya wê were dîtîn û fahmkirin. Tiştêkê ku ew dervî wê heya lê ku ew, di wê de ya wê, were dîtîn. Bi rengê wê rewşa aqil û kirdeyê wê, weke aliyekê giring bê ku em di dewama wê de wê hingî din wê li ser wê bisekin in. Wê ev wê, weke aliyekê giring ê fahmkirina kirdeya hemdem û rastîya wê jî wê, bi xwe re wê bide dîyarkirin û wê, werênê li ser ziman.

Li vir em wê di mijarê xwe de wê. hinekî din wê kûr û dûr bibin. Li vir wê demê em hinekî li ser vê rewşê û têngîna weke ya hebûna kirdeyê a dervî aqil wê, li wê bihizirin. Di sedsale 18'în û piştê wê, hinek zanyar wê, derkevin û wê bahse 'hizrên ji bûyîné' wê bikin. Wateya gotiina 'hizrên ji bûyîné' wê çi bê? Wê ew bê ku mirov wê, bihizirê ku ew dema ku ew hat dînyê wê bi wî re û wê di mejiyê wî de wê hinek hizir wê hebin. Di aslê xwe de ew gotina ku wê, di mejiyê mirov de wê hizir hebin wê, weke gotineka ku wê, di demên berê de wê li ser wê were hizirkirin bê. Wê bi wê re wê, were hizirkirin ku wê, mirov wê, dema ku ew dibê wê, di têngîn û têngîhiştina jîyane xwe wê werê. Ev têngîn wê, weke têngîneka li ser ya baxtewarîyê bê. Di têngîna baxtewarîyê de wê, werê hizirkirin ku wê dema ku mirov wê, were dînyê, wê berî wê hatina li dînyê wê, her tişt wê, di derbarê wî û jîyane wî de ku wê, çawa wê bijî û kirinên xwe wê pêşbixê wê, ji pêşve wê, bê hizirkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di nava kurdan de wê, wê, bi aliyekê ve wê, bi vê têngîna baxtewarîyê re wê were hizirkirin ku wê, mirov wê nikaribê derkeve dervî wê. Lê bi aliyê din jî wê, bahse derketina dervî wê xate baxtê û encamên wê yên ku wê, werina li serê mirov wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, rengê "xate baxtê" ku wê, di nava kurdan de wê, ji mêj ve wê bahse wê were kirin wê, bi kirinên baş, gotinên rast û nêzîkatîya dûrûst re wê bahse wê, were kirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, were hanîn li ser ziman.

Minaq wê, di nava Mîtrayîyên herêma botanê de wê, têngîneka bi wê rengê wê hebê û wê bi wê were gotin ku "wê, her tiştê ku ew dibê wê, li gorî pêwîstîniyê ya hebûna sermedîya yazdanî ya' bê. Wê bi wê re wê, ew wê were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, hebûna xwûdê û ankû yazdan wê, weke têngîneka ku wê ji destpêka demê û bi dawîya wê re wê hebê bê. Wê bi wê rengê û awayê wê li wê were hizirkirin û wê ji wê were bahskirin.

Di vê çerçoveyê de wê beremberê wê, hinek filosofên weke Locke û Hûme wê derkevin û wê bahse hebûna 'nebûna hizran ji bûyîné' wê bikin. Wê bi wê re wê, bahse 'kirdeya vala(38)' wê, bikin. Ev wê, were çi wateyê? Ev wê, were wê wateyê ku wê, hebûnek weke bi kirdeyî ku ew heya lê ku ew dema ku mirov wê dibê wê, di wê de wê ti tişt wê weke aqil wê nebê. Li vir em vê yekê wê werênina li ser ziman ku wê, ev jî wê, weke rengna hizirkirinê ên li ser têngîna kirdeyê ku wê, werina pêşxistin bin.

Ev têngîna kirdeya vala wê tiştêkê din wê di mejiyê de wê bive vajandin. Ew jî wê, ew bê ku wê, di nava kurdên berê de wê were bawarkirin ku wê, mirov wê xwediyê xateka jîyanî bê. Wê ji aliyekê ve wê, çi mirov wê bikê wê weke baxtê wî bê. Lê ji aliyekê din ve jî wê, mirov wê xwediyê hebûneka bi vîn û xwestek bê. Wê ew wê, kirinên xwe wê bikê. Wê dema ku ew kirinên xwe kir wê, kirinên wî ew wê, ji wî re wê bina weke baxt. Ber vê yekê wê, ji destpêka jîyane xwe û heta dawîya jîyane xwe wê çi bijî wê, ew wê, ji aliyekê ve wê, di berpirsiyarîya mirov bixwe de bê. Wê, di dewama wê de wê mirov wê li wê, bihizirê. Wê dem ku ew mir û gîyane wî çû aliyê din wê, ew berpirsiyarîya kirinên wî wê, li ser wê bê. Wê kirinên xirab wê, ew wê, cezayê wan bikişênê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, were bahskirin. Bi gotineka din wê, mirov wê, çi bikê di jîyane xwe de wê, karibê bikê. Lê ji aliyekê din ve jî wê, encama wê kirinê wê bi başî û nebaşî wê, derkeve ber wî û gîyane wî. Wê cezayê wê gîyane wî bikişênê. Ev jî wê, weke aliyekê wê bê ku mirov wê li wê bihizirê ku wê, cezayê gîyanê wê, weke cezayekê herî zor û xirab bê. Wê, li vir wê, gîyan wê, weke berpirsiyarê hertiştê wê were dîtîn. Di dewama wê de wê, çi were kirin wê, ber ku ew ne xwediyê mirineka bi laş re ya wê, ew wê, di wê çerçoveyê de wê, xwediyê encamên wê kirinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, ji gîyanê wê were bahskirin. Di rewşa jîyankirina jîyanê de jî wê, bi wê re wê, rewşa jîyanê wê

weke xateka jîyanî a weke pirtûkeka nenivîsandî wê li wê were hizirkirin ku wê, mirov wê bi jîyankirina xwe ya ji destpêka jîyane xwe û heta dawîya jîyane xwe ku ew wê, pirtûkê wê binivîsênê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li wê were hizirkirin. Ev wê, weke aliyekê wê yê din jî bê.

Li vir wê, mirov dikarê wê, weke pirsekê bikê. Gelo wê, dema ku minaq wê mirov wê bibê û wê were dînyê wê, weke kirdeyekê wê were dînyê? Em vê pirsê wê, dema ku em hebûna mirov wê li ser aqil û zanînê ava dikin em bi wê re wê, bi vîn û şîyarîya bi hiş re wê, bi temenê dîkin û wê dênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, bi wê re wê, were li dînyê? Mirov wê, dema ku ew dihê li dînyê wê, çi wê çi û çawa bê wê, nizanibê. Wê bi demê re wê, bi fêrbûnekê re wê ew wê, fêrbibê. Di aslê xwe de wê, ev pirs û bersiva wê, weke aliyekê ku mirov wê, dikarê li ser rewşa têgîna newrolojiyê re jî wê, hinekî li ser wê bihizirê bê. Em wê çawa bi wê re wê li wê bihizirin? Ew jî wê, dema ku mirov wê, were dînyê wê, bi wî re wê, çi awa û reng û şewayê hebûnê wê hebê? Her tişt wê, di ahenga xwe de wê, were dînyê û wê hebê. Her zindî wê, bi xwe re

-----
*38. Wê têgîna 'kirdeya vala' wê, ji serdemên antikî ve wê li wê were nîqaşkirin. Wê tiştê ku me ji kirdeyê fahmkirin çi ya û ew ji dema ku kirde afirî ve ew di wê de heya û ankû nîn a wê, li ser wê were nîqaşkirin. Wê di vê warê de wê têgîna kirdeya vala wê, weke têgîneka temenê nîqaşên felsefîkî ên demên antikê, serdemên navîn û heta wê demên me yên nû de jî bê. Wê gelek filosof û zane wê fikrên xwe wê li ser wê werênina li ser ziman.

wê were dînyê. Di rewşa hatina dînyê bi awayê bîolojîkî û hwd de jî wê, qatagorîzebûyîna wê ya teybet wê di nava rewşa jîyane û hebûnê de wê hebê. Mirov wê, li ser wê re wê, dikarê wê bihizirê.

Mirov wê, piştî ku ew bû wê, pêşkeve û wê, bidest bikarhanîna ziman bikê. Wê, fêr bibê. Fêrbûn û azmûn wê, weke aliyekê ku mirov wê, dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Lê ev nayê wê wateyê ku wê, bi mirov re û wê di hebûna mirov de wê, gûharîneka zindîyî a bîolojîkî a ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, fahmbikê wê nebê. Gelek rewşên ku ew weke bi xûy û hwd em î ro dikarin bêjin ku wê, bi rakendî wê bûhûrînîya wan ji dêûbav li zaroyan wê bibê wê, temenê wê hebê. Ev jî wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê wê, bi hebûna mirov a ku ew dibê re wê, weke aliyekê zanînê jî wê, werênê li ser ziman. Lê di aslê xwe de wê, li vir wê ya giring ku ew divê ku ew were fahmkirin wê ew bê ku mirov wê, divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa hebûna afrîner a bi rewşan re bê. Ev wê, temenekê wê yê fîzyolojîkî wê hebê. Aliyê têgîna peresendinê wê, li vir wê ji me re wê bê alîkar ku em, hinekî di vê aliyê de xwe, bi zanebûn bikin bê. Wê, bide dîyarkirin ku wê, bi demê re wê, gûharîn wê li ser rewşa jîyane mirov re wê, dem bi dem wê, xwe bi awayekê wê, bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê teybet wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Ku em, kirdeyê wê, weke têgîneka dervî aqil bi hebûnê wê, werênina li ser ziman wê, demê wê, aqil, zanîn û hiş wê, weke aliyna ku wê, xwe di wê de bicih dikin em, divê ku wê, werênina li ser ziman. Li vir wê, weke aliyekê giring wê, ew aliyê wê, xwe bide dîyarkirin ku em wê, çawa wê fahmdikin bê. Di vê çerçoveyê de wê, rengê fahmkirina me wê, xwe bi wê rengê wê, bi wê re wê, weke aliyekê giring wê, bide dîyarkirin bê. Mijare hebûna kirdeyê wê, demê wê, di vê çerçoveyê de em dema ku wê, hildîna li dest wê, hingê wê ji ya weke biriqîna tiştê ku wê bi wê re wê, di hevyekeyekê de bê wê, bi wê re wê, were li ser ziman û wê, rewşa dîmena wê ya hebûnê bê. Wê bi wê re wê, aqil wê, çerçoveya fahmkirinê bê. Zanîn wê weke fahmkirina wê tişt û ankû bûjena ku ew heya bê. Hiş jî wê, weke têgîna di derbarê wê zanînê de ku wê, çerçoveya wê, di mejî de wê bide nîşandin û wê mejiyê me wê li wê şîyar bikê wê, bi wê re wê, were li ser ziman bê.

Di roja me de wê, têgîna kirdeyê wê weke têgîneka ku mirov wê, bi aqil dibînê wê, were li ser ziman. Em her tiştê ku em dibînin em wê, dikarin wê, bi aqil wê, di mejiyê xwe de wê, bi wêne û ankû dîmen bikin. Wê werênina li berçavên xwe. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa hebûna bûjeniyî a ku ew li jîyanê bi fîzîkîya wê û ankû tiştayîya wê re ew heya wê, ew wê, di mejiyê me de wê, bi hebûna xwe re wê hebê. Em dem bi dem em dibê ku em ne di farqê de bin ku wê, rewşa tiştê wê weke ku mirov wê dibînê wê were dîtin. Wê di nava dîtin û kirinê de wê, hevyekeyek wê biafirê. Li ser wê re wê tiştê ku em dibînin em wê, weke tişt wê tefkîr dikin û em jibîr dikin ku em wê bi hiş dibînin û ankû ew bi dîtîna me re ew weke tiştêkê jî wê hebê. Li vir em vê binxatkin û bêjin ku ew, divê ku ji vê gotina me newê fahmkirin ku em tiştêkê bi hiş wê, ber ku em wê dibînin ew heya. Ew dervî wê, hişkirina me wê hebê. Lê li vir wê, rewşa wê, û hebûna wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bi wê re wê, di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Di dewma wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê, bi hişkirina wê, di mejiyê me de wê bi rêya dîtîna me re wê, ew wê, weke ku em wê di camekê re wê tiştê wê weke xwe wê dibînin bê. Wê, di vê rengê û awayê de wê xwe biawayekê wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa kirdeyîbûna tiştê û ankû bûjenê wê bi awayekê giring wê, pêşkeve bi aqil re.

Em di dewama wê de wê jî wê, weke aliyekê giring wê, dikarin wê, werênina li ser ziman ku wê, rewşa kirdeyê wê, weke aliyekê din ê ku mirov wê, dikarê wê, bi rewşa wê re wê, werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa hişkirinê wê weke rewşeka ku mirov wê bi mejî û dîtîna xwe re ku mirov, li wê şîyarbibê bi hişmendî wê, hebê. Wekî din wê, wilqasî wê, di nava hebûn û wê dîtîna wê de wê, wekhevî û hevyekeyê wê bi afirê wê mirov wê, dibê ku wê farq jî nekê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, ew wê, weke rewşeka wê bê.

Rewşa hiş wê li vir wê, weke təkiliyeka nava me û bûjenê bi fizîkîya wê re jî ku ew, di afirênê bê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, weke aliyekê wê yê giring û teybet wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa hiş wê, di vê rengê û awayê de wê, di çerçoveya rengê hizirkirina me ya roja me de wê, weke fektoreka sêyem wê dervî bûjenê û kirdeyîya wê, xwe bide diyarkirin. Wê, di vê awayê de wê, təkiliya bi kirdeyê û hişmendîya wê û ankû hişmendîya di derbarê de de wê, weke aliyekê ku mirov wê, bi fektora hebûna rewşa bûjenî û derkkirina wê ya bi dîtina mejî re ku mirov wê, werênê li ser ziman bê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, weke aliyekê wê yê teybet bê ku mirov wê, werênê li ser ziman bê.

Tişt û ankû hebûn wê, ew bi bûjenîyî wê hebê. Wê, ew di jîyanê de wê hebê. Mirov wê destlêdide, di rajiyê de û wê hildigirê. Di vê rengê û awayê de wê, ew wê hebê. Ev rengê fahmkirina bûjenê wê weke renekê bûjenîyî ê kirdeyî ê klasîk ê bi fahmkirinê re bê. Wê, ser du-hezar û pêncsed-salî re wê, mirov wê li ser wê rengê fahmkirinê re wê bihizirê ku ew wê, bikê ku ew wê fahmbikê. Lê di roja me de em, ku em wê, bi têngîna kirdeya hemdem re wê, di hildina li dest wê, di şêwayekê de wê, li ser **têngîna bûjenîya hemdem(39)** re wê, renekê hizirkirinê wê bide me. Minaq em, di roja me de wê, təkiliya wê zanîna wê bûjenê ku em bi wê re wê li ser darêjkê re bi wê ku em di hizarin em, bi wê re rewşa bûjenê a afrîner wê pêşdixin. Ji tiştan derxistina tiştan wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, bi darêjkî wê, bi rengê çekirina mal û ankû avahiyên mazin û bilind, çekirina arabayan, balafir û keştîyan ser avê û hwd bi teknîkî wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, karibê li wê bihizirê bê. Ev rewş wê, ne tenê weke rewşa kirdeya hemdem bin. Wê weke rewşa bûjenîya hemdem û darêjkîya wê bin ku ew dihê pêşxistin bê.

Di aslê xwe de wê, têngîna bûjenê wê di serdema hemdem de wê, bi hemdemîya wê re wê, bi felsefeya darêjkê re wê, zêdetirî wê pêşkeve wê, derkeve li pêş. Felsefeya darêjkê wê, weke têngîneka bûjenê û bi reng û awakirina wê jî bê. Lê li vir wê, di serî de wê, felsefeya darêjkê wê, weke renekê felsefîkî ê afirandina bi bûjenê re bê. Bi dîrokê re ku mirov bi têngîns felsefeya darêjkê re ku mirov bihizirê mirov wê, bi wê re wê kifşbikê ku wê, du rengên afrînerî ên bi darêjkê wê hebê. Yek weke aliyekê xwezayî ku wê, ew wê ji xwe re wê bibê bê. Ev wê, weke ku wê, di serdemên felsefeya kevn a kevnara de wê, were hanîn li ser ziman ku wê, bi demê re wê, tişt wê biafirê û wê bi wê re wê, bi demê re wê, winda bibê. Darêk wê mazin bibê. Her dema wê, dîmenek û renek wê yê mazinbûnê wê bi wê re wê hebê. Mirov wê, bii heman rengê wê, her dema wî wê,

-----
*39.Têngîna bûjenîya hemdem wê weke têngîna fizika hemdem û ankû têngîna madeye a hemdem jî bê.

awayekê wê bi wî re wê hebê. Wê hertimî wê, awayek wê cihê ji yê piştê ku ew bihêlê wê bibê. Minaq wê, di çerçoveya jîyane mirovekê de em bi hizarin. Wê zarokek wê dema wî mirovî wê destpêkekê bê û wê bi awa û renekê bê. Dema heman mirovê a pîrûkalbûnê jî wê ew hebê û ew jî wê, bi awa û renekê bê. Ev wê, weke aliyna ku wê, weke tabîî destûra xwezayê a xwe dewrûdayimkirinê bin. Wê, di nava xwezayê de wê, ev rewş wê, bi awayekê wê, xwe bidina diyarkirin. Mirov wê, bi demê re wê, li wê rewşa gûharîner a bi xwezayî wê binerê û wê jî wê bigihêjê hizra pêşxistinê a weke bi çekirinê. Di vê çerçoveyê de wê, awayê afrîner ê bi felsefeya darêjkê(40) re ê pêşî wê, di vê çerçoveyê de wê, di xwezaye xweza û jîyanê de wê, weke xosletekê wê hebê. Li ser wê re wê mirov wê, dema ku ew gihişt aqil û aqilê mirov pêşket û pê de wê mirov wê, ew jî wê, wan rewşên xwezayî wê minaq bigirê û wê bi demê re wê çêkerîyê ku ew ji xwezayê û reng û rewşên wê fêr bibê wê pêşbixê. Ev jî wê, weke aliyekê wê yê din ê duyem ê çêkerîya afrîner a bi darêjkê re ku wê mirov wê bi destî wê pêşbixê wê, bi xwe re wê werênê li ser ziman bê.

Felsefeya darêjkê wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, dikarê wê, di temenê çêkerîyeka xwezayî de wê fahmbikê û wê di temenê çêkerîyeka nexwezayê de wê, pêşbixê û bi wê re mirov wê pêşbixê bi çêkerî û hwd. Di vê rengê û awayê de wê, felsefeya darêjkê wê, di aslê xwe de wê, weke renekê hizirkirinê ê bi tiştê re ku wê mirov wê bihizirê bê.

Di vê rewşê de wê, bûjen wê, dema ku em bahse wê dikin em nikarin wê di reng û awayekê de wê li wê bihizirin. Wê mirov w, ji rewşan wê bikeve rewşan. Wê bi heman rengê wê, ji rewşan wê bi bûhûrê li rewşan. Bûjen wê, bi vê rengê wê, di roja me de wê, weke bûjena rahn, hişk û ya weke ya gas wê bi vejenî wê were hanîn li ser ziman bê. Lê li vir wê, ev rewş hemû wê weke rewşa bûjenê ên dîtbar bin. Li vir têngîna dîtbarîya bûjenê wê, aliyekê wê yê giring wê, bi kirdekirina wê re wê, li ser hiş re wê xwe bide diyarkirin bê. Wê, dema ku em bahse dîtbarîyê dikin em ji aliyekê ve wê, bi rastîya wê re wê, weke tişteke ku ew dihê dîtin û ankû ew tenê bi dîtinî ku ew bi hiş bê û ankû bi renekê din ê aqilî bê wê, bi wê re ku mirov wê li wê di hizarê bê.

Li vir wê, di aslê xwe de wê, ev rewşên wê, weke rewşa ku wê pêwîstîyê bi wê bidina dîtin ku mirov wê, têngîna bûjenê wê, bi teybetî wê li wê bihizirê bê. Wê, li ser wê re wê were gotin ku wê, 'bûjen, bûya weke têngînekê.' Lê ev têngîna bi gotina weke 'bûjen, bûya weke têngînekê' wê, nikaribê bi tememî wê rewşa bûjenê wê bide fahmkirin. Ev gotina 'bûjen, bûya weke têngînekê' wê, weke gotineka ku mirov wê, bi têngîna metalyalisma kirdeyî jî wê, hilde li dest û wê fahmbikê bê. Metalyalisma kirdeyî(41) wê, her tiştê wê, weke bi birîqîna wê, weke têngî û ankû derkkirineka ku ew bi hiş hatî şenberkirin wê bibinê û wê, werênê li ser ziman. Ji aliyekê ve wê, felsefeya

-----
*40.Felsefeya darêjkê wê weke navê felsefeya formê jî bê. Wê li gorî wê tîgîna wê ya felsefîkî wê hertiştê ku ew heya wê xwediyê darêjkekê û ankû formekê bê. Tişt wê li gorî wê bi darêjkê re wê hebê. Ku darêjka wê nebê wê ew jî wê nebê. Ev tîgîha darêjkê wê bê temenê lêpirsîna hebûna xwûdê bixwe jî. Wê ber ku wê wê ti rengê darêjkê ê hebûna xwe wê li jîyanê wê bi bûjenî wê nebê. Wê demê wê li gorî wê, were hizirkirin ku ew jî nîn a.

*41.Metalyalisma kirdeyî wê weke tîgîneka ku wê, hizra madeyê wê esasbigirê û wê ji wê gavbiavêjê bê. Wê bi wê re wê, bihizirkirinê wê ew wê bikê ku ew wê werênê li ser ziman bê. Li gorî wê tişt û ankû made wê dervî xwe wê bi biriqîna xwe wê bi aqil û ankû hizra xwe re jî wê hebê û wê li wê aliyê wê yê hizrî wê bihizirê û wê bi wê bihizirê

kirinê û ankû 'felsefeya praksîs'ê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê ku mirov dikarê li ser wê re fahmbikê û wê bi wê re wê, werênê li ser ziman bê. Felsefeya metalyalîsme kirdeyî re ew, hê zêde bi hemû aliyên wê ve ew, ne hatîya fahmkirin. Di çerçoveyek tang de wê, ya her tişt wê, heta roja me wê, yan wê bi tîgîna kirdeyî a îdealîstîkî wê, were hanîn li ser ziman û yan jî wê, bi tîgîna metalyalîsma bûjenî û şîroveya wê ya qaba û stûr wê were hanîn li ser ziman. Ji herdu aliyan ve wê, temenê, bi giştî, rastî û di çerçoveyek tememî de fahmkirinê wê, mirov nikaribê bigihijênê li encamê.

Zerdeşt wê, di vê rewşê de wê bo bi hevdû baş fahmkirina bûjenê-kirdeyê wê, serî li tîgîneka ku wê, rengê wê mirov karibê bi tîgî na rastîfîyê û ankû realîsmê re wê werênê li ser ziman wê bixê. Her tiştê ku ew bi hebûnî heya wê, bi hebûnîya wê re û wê, bi xosletên wê re wê bîrê ser ziman. Tiştê ku mirov destlêbide, rajiyê û karibê wê derkbikê wê, weke tîgîneka bûjenî ku ew mirov divê ku wê, bi wê rengê wê, bi rastîfîya wê ya demkî re wê, werênê li ser ziman. Tîgîna realîsma kirdeyî ku wê, her tiştê di nava aqil de wê, bi dîtîna wê bibîrê û wê werênê li ser ziman re wê, rewşa gîyanê û tîkiliyên wê yên nava hevdû re wê, werênê li ser ziman. Bi tîgîna realîsma bûjenîyî re jî wê, tiştê ku ew heya wê heyîniya xwe ya hebûnî re wê, rastarast wê, werênê li ser ziman. Xosletên tîgîna rastîfîyê û ankû realîsmê(42) wê, li ser temenê wê yê ku ew tişt bi wê û bi xosletên xwe heya re wê, werênê li ser ziman. Yanî wê, tişt û ankû hebûn wê weke xwe wê, were hanîn li ser ziman. Her tiştê di rastîya wê de û weke wê û her wusa dewama wê de li ser temenê wê, hanîna li ser ziman wê rêgez û xosletên tîgîna rastîfîyê **bin**.

Wê tenê wê aliyekê wê yê ku ew hatî tîgîhiştin wê bide fahmkirin û hewd. Ji wê û pê de wê mirov wê, nikaribê wê ji wê zêdetirî rewşa bûjenê bi wê fahmbikê. Lê wekî din wê, rewşeka bûjenî wê li jîyanê wê bi şenberî wê hebê ku mirov wê, bi teybetî wê, li ser rewşên darêjkî û hwd re wê, hilde li dest û wê fahmbikê bê. Di vê rengê de wê, rewşa bûjenê û a darêjkê wê, weke rewşna ku em di vê rewşê de wê mirov wê, nikaribê wan ji hevdû cûda wan hildana li dest bin. Wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin ku mirov wê, bi teybetî wê, werênê li ser ziman. Di aslê xwe de wê, mijare fahmkirina bûjenê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke mijareka kûr bê ku mirov wê, bi gelek aliyên wê re wê, hilde li dest. Her tişt wê, bi bûjenê wê çawa wê hebê û wê ji çî wê hebê. Li vir wê, ev wê weke pîrsna ku mirov wan bi teybetî bikê û di dewama wê de li wan bihizirê bê.

Li vir ku mijare me fahmkirina kirdeyê bê em, wê demê wê divê ku wê, weke aliyekê giring wê, werênina li ser ziman ku wê, bi tîgînî wê, çawa wê ew wê hebê û mirov wê hilde li dest wê, bi wê re wê were hildan li dest bê. Di vê rewşê de wê, rewşa bûjenê û wê, bi xoslet û teybetîyên wê yên ku ew bi wan heya re wê, hildana li dest û fahmkirina wê, weke aliyekê wê yê giring bê. Di rewşa mijare kirdeyî de wê, tişt wê, dema ku mirov wê, bi aqil wê hilde li dest wê, weke kirdeyê bê.

Li vir wê demê em dema ku em, biaqil wê hildana li dest û ku ew bi wê dibê weke kirdeyê wê demê em wê, rewşa kirdeyî wê bi aqil re wê, fahmbikin. Wê, ya ku em li vir

-----
*42.Realîsm wê, weke ku wê di kurdî de jî wê were li ser ziman wê rastîfî bê. Weke tîgîneka felsefîkî wê herdu aliyên madeyî û hizrî wê bi hevdû re wê hilde li dest û wê bihizirê ku wê tişt ku ew hebê wê hizirkirina wê jî wê hebê.

wê di serî de wê, hildana li dest wê, xwe bide dîyarkirin. Li vir ji du aliyan ve em di serî de dikarin rewşa tîgîna bûjenîyî wê, di hundûrê aqil de wê, bi awayekê wê, hildana li dest. Wê, herdu alî jî wê xoslet û teybetîyên wan ji hevdû wê cûda bin. Aliyê pêşî wê weke ku me bi gotina xwe ya li jor hanî li ser ziman a weke 'bûjen, bûya weke tîgînekê' re em wê dikarin wê, werênina li ser ziman. Ev wê, weke aliyekê ku wê, her tişt wê, bi hiş bibê. Wê bi aqil wê were dîtin. Wê, tişt wê, bi xosletên wê re wê were fahmkirin bê. Ev rengê tîgîna bûjenî wê bi xosletên wê re wê, weke aliyekê bûjenî ku ew were kifşkirin. Li vir wê, çerçoveya darêjkî, tîgînî, zanîna û hişmendî û bi dîmenî dîtina wê rengê bûjenê re wê, rengê hebûna wê ya li jîyanê ku ew heya wê bide dîyarkirin bê. Wê li ser wê re wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê wê yê giring wê, werênina li ser ziman ku wê, di vê awayê de wê, tîgîna bûjenîyî wê, weke aliyekê wê yê ku ew heya di jîyanê de em bahse wê dikin bê.

Aliyê din ê tîgînî ê bi bûjenîyî ku wê, bi kirdeyî wê di hundûrê aqil de wê hilde li dest wê, hizirkirin bê. Minaq ez bi vê rengê rengê bi hizirim û bêjim ku 'sibe seat 2'yan hevdfîna min li deverê heya.' Lê min di wê seatê de

jibîrkir û ez neçûma hevdîtina xwe. Wê dema ku ez neçûma hevdîtina xwe wê, ew hevdîtina wê weke nebûbê? Li vir wê, ew di mejiyê min de wê weke kirdeyekê ku min ew berê dabûbû kifşkirin û ankû ew hebûbû wê hebê. Çendî ku ez neçûbûbim wê hevdîtina min jî wê, bi bernemeyî û plangerî di mejî de wê, kifşkirina wê ew wê, bi wê re wê hebê. Di vê reng û awayê de wê, ew hizra “hevdîtina min, li deverekê, di seat 2’yan de hebû” wê, weke kirdeyê ku wê temenê wê hizirkirina min a li ser wê bide dîyarkirin bê. Kirde wê, li ser rengê hizirkirina bûyî re wê, bi renekê derxistina wê rengê wê hizirkirinê re wê, weke tênginekê wê hebê. Yanî li vir wê, hizirkirin û rengê wê ku ew pêkhatîya wê weke kirdeyek ku ew temenê hizirkirinê di afirênê jî wê, xwe bide dîyarkirin. Bi têngîneka weke hizir ku ew temenê hizirkirinê, aqil ku ew temenê biaqilbûnê, zanîn ku ew temenê bi zanebûnê û hwd re wê, renekê têngînê e kirdeyî wê, xwe di vê awayê de wê, bide dîyarkirin. Di vê rewşê de wê, rengê hizirkirinê wê, wê bi kifşkirina wê re wê, weke têngîneka kirdeyî wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Ev rengê hizirkirinê mirov dikarê wê, weke bi rengê ku hizirkirina me kirdeyên xwe yên bi wê hizirkirinê ku ew di xwe de pêşdixê jî wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, ew wê, xwe bide dîyarkirin. Mejiyê mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê tiştê wê kifşkir û dîyarkir wê, ew wê weke têngîneka bûjenîyî jî wê, mirov karibê wê, bi wê re û di wê de wê werênê li ser ziman bê. Wê, ev têngîna bûjenîyî wê xwediyê xosletên aqil ên bi rengê ku mirov nikarê destlêbide, rajiyê û wê hilgirê bê. Wê, di rewşek hiş de wê hebê. Wê bi hişmendîya wê re wê, ew rengê hizirkirinê wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, kifşkirina wê rewşa hevdîtinê bi bernema û plangerî û hişmendîya di derbarê de re wê, temenê çêkirina şenberîyekê ku mirov wê, bi wê re wê pêşbixê jî bê.

Li vir wê, hiş wê weke fektoreka danîşandînê û kifşkar wê, xwediyê hebûneka bi çerçoveyî a giştî ku ew xwe bi wê re bide dîyarkirin bê. Em dema ku wê, rewşa hişmendiyê wê hildina li dest emê wê bi wê re wê, weke rewşeka ku ew li rewşê, hizrê, bûjenê û hwd ku ew şiyariyê pêşdixê bê wê, bibînê û kifşbikê. Hizirkirin wê, di nava rewş, wûcan, cîwar û ankû mekanê de wê bibê. Wê, li ser wê re mirov dikarê wê li wê bihizirê û wê werênê li ser ziman.

Wê hiş wê, weke hizirkirina li wê hizirkirinê jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê hiş wê weke hizirkirinekê wê li wê hizirkirinê wê hizirbikê bê wê, hingî wê ew hizirkirina ku ew berê bûya û li wê hizirkirina ku ew berê bûya dibê wê, ew wê bi wê re wê weke têngîneka kirdeyî a ku ew li ser wê dihe hizirkirin wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê rengê û awayê de wê, ew wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, têngîliya hiş û zanîna bûjenî a kirdeyî wê, di temenê çêkirina şiyariyeka mejiyî a li wê de wê, ew wê pêşkeve bê. Di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê wê yê giring wê, werênê li ser ziman bê. Hiş wê, dema ku ew di gerdûna xwe de ew bi lêkirinekê mirov bi wan dihezirê wê, ew bi tevger, kirin, xûy û hwd re wê, bibê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ji aliyekê din ve ku mirov wê, werênê li ser ziman wê kirin û ankû pîrefîk wê, weke aliyekê giring ê ku mirov wê bi wê re wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman bê. Di vê reng û awayê de mirov dikarê wê, weke aliyekê teybet wê li wê bihizirê.

Lê li vir wê, rewşa rengê hizirkirinê wê dîsa wê bi awayekê wê, weke ku wê, di serdema kevnera de mirov wê, bi rengê hizirkirina Mîtra-Zerdeşt û hwd re wê kifşbikê wê, çawa wê bi gîyanê û laş û cûdahîya di nava wan de ku ew tefkîr dikin wê bihizirin re wê, di serdema me ya hemdem de jî wê kirde wê, di nava aqilê hiş de wê, di renekê bi wê rengê de wê, di renekê de wê, têngîna kirdeyê wê weke têngîneka dervî hiş ku ew heya di nava aqil de bi zanînê heya wê, xwe bide dîyarkirin. Lê di roja me de wê, her tişt wê, weke bi kirdeyî wê xwe bide dîyarkirin. Ji bûjenê bi ber kirdeyê ve û ji kirdeyê bi ber rewşa bûjenî ve wê hizirkirin wê, li ser wê rengê re wê, di serdema me de wê xwe bide dîyarkirin. Li ser kirdeyê re hizirkirin wê, di reng û şewayekê de wê, weke li ser têngîneka bûjenî a kirdeyî hizirkirinê re jî bê. Mirov wê, di wê rengê de jî wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê kirde wê, weke têngîneka bûjenîyî a ku ew temenê yê tiştayî bi hebûnê di jîyanê de heya bê. Li vir di aslê xwe de wê, wê rewşa aqil û bûjenê wê, ne tenê wê weke rewşeka fahmkirinê a kirde û bûjenê bê. Wê, bi wê re wê, weke rewşeka ku wê, mirov wê bi felsefeya darêjkê re jî wê, çawa wê, pêşxistinê wê bi bûjenîyî wê pêşbixê re wê, ew wê, bi wê re wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di vê rewşê de wê, rewşa bûjenê wê, weke rewşeka ku mirov wê, bi çerçoveya wê ya darêjkî re wê li wê bihizirê bê. Em dema ku em bahse bûjenê dikin wê, bi têngîna bûjenî re wê, weke destûrên wê, ew wê hebin ku ew weke tiştêkê bi hebûnê hebê, xwediyê rewş û rengê xwe yê darêjkî bi heyînî bê. Rahn û ankû hişk bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa bûjenê wê, xwediyê hevgirtineka ku mirov wê dikarê wê fahmbikê bê. Ber vê rewşa wê ya hevgirtinî ya ku wê dema ku mirov wê li ser bûjenê wê bihizirê wê, qatkên wê yên ku ew bi wan hevdigirê wê, bi wan û kifşkirina wan re wê, rewş û rengê wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa fahmkirina rastîya têngîna bûjenê de wê, di serdema me de wê şîroveyek nû wê li ser rewşên bûjenê re wê, pêşxistina wê bi felsefîkî wê pêwîstî pê (bi wê) bidê dîtin. Di vê çerçoveyê de em hebûna bûjenê wê, di wê çerçoveyê de wê, dikarin weke rewşek bûjenî wê, temenê wê li ser esas û temenê darêjkê, hebûnîya ku ew heya û salixkirina wê ya bi fîzyolojîkî a bi rewşan re wê, dikarê wê werênê li ser ziman.

Têgîna bûjenê a hemdem wê di vê çerçoveyê de wê bo fahmkirina têgîna kirdeyê a hemdem jî wê pêwîst bê. Têgîna bûjenê a hemdem û fahmkirina wê ew wê, weke aliyekê bingihîni ê fahmkirin û têgihîştina têgîna kirdeyê a hemdem jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di roja me de wê, li ser rewşa jîyanê re wê, bi awa û rengkirina rewşên bûjenî û pêşxistina wan re wê, mirov wê, jîyane xwe wê biadilênê. Ev ji deverên ku mirov di wan de dijî û heta ku wê bigihijê cileke ku ew li xwe dikê û xwarineka ku ew dixwê û hwd wê, di her rewşê de wê, wusa bê. Di vê çerçoveyê de wê, têgîna bûjenê wê, weke têgîneka ku mirov wê, ji aliyekê ve wê, weke temenê pêşketina xwe ya di jîyanê de jî wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Lê li vir em vê yekê bi wê re wê kifş dikin ku wê, di nava têgîna kirdeyê û ya bûjenî de wê, rewşeka teybet a bûhûrîner a bi fahmkirinê re wê li ser darêjkê û fahmkirina wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Wê awadanîvanek wê dema ku ew projeyên xwe bo çêkirina xanî, mal û ankû avahîyê ew çêdikê wê, bi darêjkê wê bihizirê. Wê bi serdestîya xwe ya li têgîn û felsefeya darêjkê û kifşkirinê di mejiyê xwe de ên bi wê re wê bi wê bihizirê. Di vê rengê û awayê de wê mirov dikarê wê, weke aliyekê teybet wê, di vê rewşê de wê, werênê li ser ziman.

Di nava bi xîzkirinî a çêkirina projeyek awadanî û çêkirina wê projeyê di kirinê de wê, çendî wê, mirov wê, karibê wê weke levhatin û lêhatinîyeka ku ew bi wê bi hevdu re hena wan, werênê li ser ziman? Di aslê xwe de wê, rewşa wê avahî, mal û ankû xanîyê ku ew li gorî wê, pirojeyê were çêkirin wê, ji aliyekê ve wê, weke bi serê xwe serbixwe wê hebê. Minaq ew proja wê karibê bibê temenê bi sadan mal, avahî û xanîyên ku mirov bi rengên cûda ku mirov ji wê derxê û çêbikê bê. Bi heman rengê her avahî, mal û xanîyê ku me çêkir jî ji wê mirov wê, karibê bigihijê gelek têgînên projeyî ku mirov karibê wan xîzbikê. Ev wê, çê bide nîşandin? Ev wê, ew wê bide nîşandin ku wê, di vê rewşê de wê, weke alî û rewşekê wê xwe di vê rewşê de wê bide dîyarkirin ku wê, her rewş wê ji xwe wê karibê bi birîqîna ji xwe re wê karibê hertimî zêdetirî temenê afirandinê wê bi têgînî wê bide afirandin bê. Wê, çendî ku wê, aqil wê pêşkeve û hiş wê pêşde wê herê jî wê, bi wê re wê, zêdetirî wê, ew wê temenê afrînerî, kifşkirin û pêşxistinê bi wê rengê ên bi kirdeyî û bûjenîyî û hwd wê bi xwe re wê biafirênê bê. Hişmendî wê, weke renekê hizirkirinê wê li ser kirdeyî û ya bûjenî re jî wê, bi vê rengê wê temenê afrînerî û çêkerîyê wê bi wan û ji wan wê bide çêkirin. Di vê çerçoveyê û rengê de wê, têkilîya **kirdeyê-bûjenê** û hiş wê bi hevdu re wê, li ser pêşketinê û xate pêşketinê re wê bi hevdu re wê hebê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, kirde-bûjen û hiş wê, rewşeka têkilîyî ku wê temenê wê li ser fahmkirinê ava bê wê bi wê re wê hebê.

Di rewşa têgîna kirdeyê de wê, bêgûman mirov wê weke tişta ku ew dihê fahmkirin jî bûjenê mirov nikarê wê dîr hizirbikê û wê werênê li ser ziman bê. Lê li vir em vê jî wê, di dewama wê de wê bêjin ku em, nikarin kirdeyê tenê wê weke rewşeka birîqînî bi serê xwe û bi tenê jî wê, werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, bi rewşa wê û pêvajoyên wê di demê de ên bi pêşketina wê re wê, ew jî wê, weke aliyê ku mirov wan bi wê re fahmbikê bê. Hebûn wê, weke têgîneka bûjenîyî bê. Di kurdî de wê gotina hebûnê wê wateya hebûneka ku ew heya wê bide me. Ji hebûna heyî jî wê, mirov dikarê têgîna bûjenî wê fahmbikê. Wê di çerçoveya dîalîsmekê de jî em hebûnê weke vajî nebûnê wê, werênê li ser ziman. Hebûn û nebûn wê, du têgînên vajî hevdu jî bin. Wê, di vê rengê û awayê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Têgîna kirdeyê em bi têgîna bûjenî re wê, di çerçoveya fahmkirina wê de wê, li ser hiş re wê li wê bihizirin. Ku em bi hiş re wê li wê dihizirin wê, weke aliyekê giring wê, ew jî wê, weke hiş wê, tişta ku ew weke hebûnê heya wê, li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Hiş wê, di vê rengê û awayê de wê, weke têgîneka ku mirov wê bi wê navaroka kirdeyê ji hemû aliyên wê ve wê dihilde li dest, derdixê li têgihîştinê û fahm dikê bê. Fahmkirina navaroka têgîna kirdeyê wê, weke weke aliyekê ku wê temenê kûrbûna me ya di fahmkirina me de jî bê. Mirov wê, dikarê wê, di vê rengê û awayê de jî wê, werênê li ser ziman.

Mirov wê dema ku wê, bi kirdeyê re wê bihizirê wê, bi wê re wê, her tiştê ku wê bi wê bihizirê û wê her tiştê ku wê mirov wê bide hizirandin wê, xwediye renekê hizirkirinê ê li xwe bi hiş barkirî ku ew **şandinan** bi têgînî di şênê li jîyane mirov. Di rewşa rengê hizirkirinê de mirov wê, dema ku wê bi kirdeyê re wê bihizirê wê bibînê ku wê, gelek rengên hizirkirinê wê weke ku ew di hevdu re derbas dibin wê awayekê wê, bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di vê rewşê de mirov, dikarê wê jî wê, weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa kirdeyê wê, di rengê hizirkirinê de wê, bi awayekê pîr-dîmenî wê xwe li berçavên mirov wê bide dîyarkirin.

Li vir di aslê xwe de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku em, giringîya hişkirinê em nikarin wê piçûk wê werênina li ser ziman. Wê, hişkirin wê, her tiştê ku wê, di jîyanê de wê hebê wê, ne tenê wê têkilîya me bi wê re wê, bi xwe re wê dênê. Ji wê zêdetirî jî wê, wan tiştan wê bi salixkirina wan re wê, weke têgînna wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, hiş wê, weke rastîya aqil wê, dema ku mirov wê, dihizirê wê, tiştê wê, çawa wê fahmbikê wê, bi wê re wê, bide dîyarkirin. Dema ku aqil wê, bi hiş wê tiştan wê fahmbikê wê demê wê temenê afrandina tiştan jî bê. Wê, di vê çerçoveyê û rengê de mirov wê, dikarê wê, weke aliyekê teybet wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman bê. Di vê rengê û rewşê de mirov wê jî wê weke aliyekê teybetê wê dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, hişmendî wê, dîtîne bê. Mirov wê, weke zindiyekê wê pêşî wê, bi çavê xwe yê zindîyî ê hebûnî wê bibînê. Piştê jî wê, bidest dîtina bi çavê xwe yê hişî ê bi kirdeyî wê bikê. Wê, di kirdeyê de wê gerdûnê wê bi hiş wê kifşbikê û wê hin bi hin wê di wê de wê kûr û dîr bibê. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, mirov wê di wê

de wê kûr û dûr bibê jî wê ji xwezayê wê bi heman rengê wê dûrkeve jî. Di rewşa têngîna kirdeyê de wê, dema ku mirov li ser bûjenê re dihezirê wê mirov wê di kifşbikê de wê her tişt wê çendî wê bi hevdû re wê, girêdayî bê wê, bi heman rengê wê xwediyê rewşeka têkilîdar a bi hevdû re jî. Li vir rewşa girêdanîyê û têkilîdanîyê mirov dikarê wan hem bi hevdû re û hem jî ji hevdû cûda wan hilde li dest û wan fahmbikê. Wê ev wê, weke aliyekê teybet wê, mirov karibê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov wê jî wê, weke aliyekê teybet wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di rewşa kirdeyê de wê, rewşa girêdanîyê û têkilîdanîyê wê taqabûlî fahmkirineka ku em bi heman hişmendîyê re wê, li ser têngîna bûjenê re wê fahmbikê bê. Di vê rengê û rewşê de wê, ew wê weke rewşeka heyînî a ku mirov wê, hem ji aliyê ve wê bi têkiliya bi hevdûyî re wê, bi bûjenî û kirdeyî wê fahmbikê û hem jî ji aliyekê ve wê di çerçoveya rewşa jîyanî û civaknasîya wê de wê, bi têkilîdanîna wê re wê, hilde li dest û wê fahmbikê. Me li jor bahse têkiliya nava kirdeyê kir wê, ev wê, weke têngîneka ku mirov wê, bi wê rengê wê, dikarê wê ji hinek alîyan ve wê werênê li ser ziman bê.

Di çerçoveya têngînê kirdeyî ên serdemên navîn de wê, li têngînê weke xwestekê, pêwîstîyî, haz, arezû û ankû dilbêjî û hwd wê, weke têngîna ku wê, bi rengê di nava têngîna bûjena kirdeyî û ji wê bi mêl, biriqîn, bandûr û hwd ku ew dihen girtin wê, biheta li ser ziman. Ev wê di serdemên hemdem de wê, bi filosofên îdealîst re wê, weke têngîna bûjena kirdeyî a nava hizir û ankû hizirkirinê wê, werina derxistin li pêş. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, di dewama wê de wê, bi têngîneka felsefîkî wê, bi wê re wê li wan wê werê hizirkirin. Lê em wê, ti tişt wê, dema ku ew nebê wê mirov nikaribê bahse wê, bandûr û dilbêjîyên ku ew bi wê re ew xwe bidina diyarkirin jî bikin.

Mînaq em li vir hinekî weke ku me li jor bahsê kir mijare bûjenê wê hinekî di vê çerçoveyê de wê li vir wê hildina li dest û em bi wê re li wê bihezirin. Di vê rengê û awayê de wê, weke aliyekê giring û teybet wê, xwe bide diyarkirin bê. Bûjen wê, xwediyê hebûneka ku ew heya bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê bûjen wê bi rewşa xwe ya heyî re wê, di rengê mayînda de wê di awayekê de wê xwe bide diyarkirin. Lê di aslê xwe de wê, pêvajoyên bûjenê ku mirov wê bi şopênê wê mirov wê di awayekê vekirî de wê, bi wê re wê kifşbikê ku wê bûjen wê, xwediyê rewşeka gûharîner bê. Di vê rengê de wê bûjen wê, weke rewşeka gûharîner a bûjenî bê.

Tişt wê, dema ku ew heya wê, ew bi hebûnê wê hebê. Mînaq wê, di ardê de wê, gelek element wê hebin. Ew element wê, bi têkiliyên ku ew bi hevdû re ew didênin dênin û diwênin wê, temenê afrînerîyekê wê bi xwe re wê biafirênin. Di vê rewşê de wê bûjenîti wê, bi wê re wê, di rewşek afrîner de wê, xwe bide diyarkirin. Em rewşa gûharîna bûjenê wê, li ser rewşa bûjenê a heyî re wê, bi gelek mînaqan wê dikarin wê, werênina li ser ziman. Wê, bi demê re wê mînaqên wê yên bi xwezayî û ne bixwezayî wê bêhasab wê werin û wê bibin. Ev rewş hemû wê, di vê rengê û awayê de wê, weke rewşna ku mirov wan dikarê di vê çerçoveyê de wan dikarê werênê li ser ziman bê.

Em hinekî li vir li ser rewşa 'rengê bûjenê' re wê li wê bihezirin. Wê rengê bûjenê wê çi bê? Wê gelek rengên bûjenî wê bi darêjkî û awayî ên weke bi rengînî wê xwe bidina diyarkirin. Ji aliyekê ve wê, têngîna darêjkê wê, bi çerçoveyîya wê re wê, temenê rengê bûjenê wê biafirênê. Ji aliyê din ve jî wê, di astaka din de jî wê, bi hatina li cem hevdû a qatk, toz û piçkan wê, bi wan re wê reng û awayê wê, biafirê. Ev reng hemû wê, di awayekê de wê, bi wê re wê weke rewşna bûjenî bin. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê rengê bûjenê wê, weke şewayê hebûna wê bide diyarkirin em cewherê wê toz û ankû qatkên ku ew bûjen bi rengê wê re bi wê ji wê diafirê wê, ew bi reng bê û ankû bêreng bê wê, ev wê, weke pirsekê wê, xwe li ber me wê bide diyarkirin. Mînaq wê, ti rengê bûjenê wê ne mayînda bê. Wê, hemû wê gûharîner bê. Wê tabîî pêvajoyeka gûharîne a bi xwe re bê. Di vê rengê de wê, bûjenê mirov wê bi hebûna wê ya li ser rengê wê re wê hilde li dest û wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, demê em weke ku em çawa ku em, têkiliya kirdeyê û bûjenê weke tiştekê ku ew nebê nabê ku em wê dikarin wê werênina li ser ziman em, bi heman rengê rewşa rewşa rengê bûjenê jî wê, di vê çerçoveyê de wê, bi rewşa bûjenê a demkî re wê salix dikin wê, weke rewşeka ku ew nebê nabê bi wê têngîna wê ya gûharîner ku em wê divê ku wê, werênina li ser ziman. Di rewşa fahmkirina kirdeyê de wê, di aslê xwe de wê, rewşeka pirr zêde giring wê li vir wê xwe bide diyarkirin. Mînaq wê, rewşa kirdeyê ku em li ser gotinê û kirdeyê re wê, werênina li ser ziman wê, çendî ku wê, bi têngînekê wê weke ku wê, di xwe de wê, xwediyê têngîneka ezîtiyî û ankû ezbûnî bê lê wê, dema ku ew dihenê li ser ziman wê dervî wê têngînê wê weke heyînek serbixwe a ji wê ew wê werênê li ser ziman. Ev wê, bi wê re wê, weke aliyekê têngîna kirdeyî bê. Têngîna kirdeyî wê, li ser hiş re wê, weke ku wê ew wê têngîna ezîtiyê wê bide diyarkirin. Li vir wê, ew wê, bi wê re wê, weke ku wê, gotin wê, werênê li ser ziman. Lê gotin wê, di aslê xwe de wê, di hanîna li ser ziman de wê, weke ku ew xwediyê lêkirineka serbixwe a bi xwe re bê. Di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê wê yê teybet wê, hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Di nava têkiliya hizirkirinê de wê, çendî ku wê aqil wê pêşkeve wê, bi hiş re wê têkiliyên nava kirdeyê ên bi fahmkirina wê re jî wê zêdetirî wê di awayekê tevlihev de wê, xwe bidina diyarkirin. Di vê reng û awayê de wê, di çerçoveya giştî a kirdeyî fahmkirina wê, bi fahmkirina hemû aliyên wê re wê, bi wê re wê, weke çerçoveyek giştî a têgihiştinî ku ew hatî fahmkirin wê bide diyarkirin û fahmkirin. Mînaq ku em li mirov bihezirin em, dikarin wê fahmbikin? Em dema ku me mirov fahmbikin em divê ku wê, bi hemû aliyên wê re wê bi kirdeyî wê hildina li dest û wê fahmbikin. Weke kirdeyekê mirov wê, xwediyê rewşeka pirralî ku mirov wê li ser hebûn û rewşa wê ya jîyanî û têkiliyî re wê bi hevdû re wê hilde li dest û fahmbikê bê.

Bi təkiliya nava bûjenê û kirdeyê re ku mirov, li sedem û encamê bihizirê

Di rewşa təkiliya nava bûjenê û kirdeyê de wê, mirov wê li vir wê pêşî kirdeyê binivîsênê û ankû bûjenê binivîsênê em, di herîkîna nivîsandina mijarê de wê, weke aliyekê ku ew hin bi hin giringîyê distênê wê dibînin û wê kifşê dikin. Di vê rengê û awayê de wê, weke aliyekê wê xwe bide dîyarkirin ku em li ser bûjenê re bihizirin. Bi wê re wê, aliyên weke aliyna giring wê, hebûna xwezayê, təkiliyên navxweyî ên mirovan û ankû bi civakî, aqil û hizirkirin, bi ziman rew gotin û hizir û hwd wê, weke aliyna ku mirov bi hevdu re wan təkiliyên wan dênê û wan werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê tê giring jî wê, xwe bide dîyarkirin wê, xweza wê, weke hebûneka bûjenî mirov wê, hilde li dest bê. Ku mirov wê, ji aliyê xwezayê ve wê, binerê wê, xweza wê, weke tiştêkî heyî û di pêvajoya pêşketinê û bi wê pêşketinê re di gûharinê de bê. Wê, ev alî wê, weke aliyna ku mirov wê, bi teybetî wê, hilde li dest bê.

Di dewama wê de mirov, dikarê wê jî wê weke aliyekê giring û teybet wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa têgîna kirdeyê wê, li vir wê, di nava wê de wê, têgîna xwezayê ku mirov li wê bihizirê wê, weke aliyekê giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Di çerçoveya têgîna fahmkirina bi sedem û encamê de wê, rewşa têgîna realîzmê ku mirov li gorî aqilê Zerdeşt dihizirê wê, zêdetirî wê xwe bide dîyarkirin û wê derkeve li pêş. Di çerçoveya kirdeya ku ew dihizirê de ku mirov dihizirê û dinerê mirov, wê dibînin ku wê, weke aliyekê giring wê, xwe di vê rengê û awayê de wê, ev wê, weke aliyekê giring wê, bide dîyarkirin ku wê, têgîna darazê wê, di vê çerçoveyê de wê, di nava hundûrê kirdeyê de wê, weke li ser rengên hizirkirinan re wê, təkiliyê bide danîn. Xwestek, pêwîstî, pêdivî, mîl û hwd wê, weke aliyna ku wê berê hizirkirinê wê bi xwe re wê, di wê reng û awayê de wê, bidina dîyarkirin bin.

Di rewşa rûdayîna çalakîyê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, aqilê me wê piştî ku wê, fêrî hizirkirinê bû wê, li ser tiştê ku wê pêkhanîn wê bihizirê. Di vê rewşê de wê, çî bi çî rengê û bi çî awayê û armancê wê were kirin wê, li ser wê re wê bihizirê û wê, bikê ku wê, bide dîyarkirin. Di nava rewşa hizirkirinê weke bi təkiliya sedem û encamê de wê, dema ku mirov li ser rewşekê re wê, li wê bihizirê jî lê wê, çendî ku wê, weke rewşeka ku weke ku wê, rengê kirinê wê bide dîyarkirin jî bê lê wê, kirin wê di aslê xwe de wê bi bûyîna xwe û pêkhatina xwe re wê, rengê wê, bi xwe re wê bide dîyarkirin bê.

Li vir mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku mirov li ser sedemê bihizirê wê, sedem wê, bi çî rengê bê wê, were hizirkirin ku wê, kirin li wê, di ahengekê de were kirin. Lê kirin û rengê hizirkirina weke bi sedemê û hwd jî wê, weke aliyna ku mirov dikarê wan, her yekê bi serê xwe jî wan hilde li dest û fahmbikê bê.

Di rewşa pêkhatina çalakîyê, bûyarekê û hwd ku mirov tenê li encama wê binerê wê demê wê ji aliyekê ve wê, li vir wê, rengên din ên weke plangerî, bernema, streteji û hwd wê, weke aliyna ku wê, mirov nikaribê bi giringîyê re bahse wan bikê bê. Lê di aslê xwe de wê, ev rengên hizirkirinê ku mirov dihizirê wê, weke aliyna ku mirov wê, bi wan re wê, karibê bigihijê encamê jî bin. Pêvajoya di wê re çûyinê û di wê re gihîştina encamê û hwd wê, weke pêvajoya fêrî ên ku mirov di wê pêvajoya bûyîn û rûdayîna wê pêkhatinê de ku mirov wê, fahmbikê bê.

Di aslê xwe de wê, piştî ku kirin bû û pê de û ankû encam derket li holê wê, rewşa encamê wê, weke encama pêvajoya ku ew hatiya pêşketinê bê. Di wê rewşa pêvajoya pêkhanînê a çalakîyê de wê, sedem wê weke renegekê hizirkirinê ê di mejiyê mirov de bê. Lê wê, weke aliyekê ku mirov wê, dikarê nêvî bi nêvî wê bi kifşkirîniya wê re wê werênê li ser ziman bê. Minaq wê, kesên weke Hobbes wê, di rewşên çalakîyî û pêvajoyên pêkhatinê de wê, tenê li ser sedemê re wê bihizirê û wê bi wê re wê kirdeyê wê, di çerçoveya sedemê de wê, weke rewşa bertekî ên li ser wê rûdayînê re wê bide nîşandin. Wê, di vê rewşê de wê, di rewşek ne jidahî a sist de wê, li ser bandûra pêşxistina şîroveyê a bi kirdeyê û sedemê re wê bihizirê. Kesên weke Kant wê, rewşên weke “nîyetên baş” û ankû “sîpartekan” wê, di çerçoveya sedemê de wê, weke aliyna kifşkar wê derxina li pêş wê, di rengê têgînek objeyî de wê, têgînên weke ên ‘başîyê’ û hwd wê, ji rewşên weke bandûrê, encamê û armancê cûda wê werênê li ser ziman. Ev rengê hizirkirinê wê, weke renegekê hizirkirinê ê îdealîst bê ku wê, bi xwe wê bawer bikê ku wê, başî jî û ne başî jî wê, bi qarakterîstîkî wê, di hebûna zindîyê dihizirê mirov de wê, bi wî re wê hebê. Li vir wê, dema ku mirov di aslê xwe de wê, ji wê cûda li gorî hizrên Zerdeşt jî wê bihizirê wê, weke aliyekî giring wê, mirov wê bi hizrên Zerdeşt re wê bigihijê wê encamê ku wê, ev têgînên weke başî û nebaşîyê wê, weke têgîna ku wê bi pêşketina aqil re wê hebin bin. Wê dervî aqil û pêşketina aqil wê, mirov nikaribê bahse wan bikê bê. Heta roja me jî em, di nava kurdan de wê, weke aliyekê giring wê, bi wê re wê kifşê dikin ku ew, bi wê rengê dihizirin. Hizirkirinê xwe wê, dema ku ew bi başî û nebaşîyê re wê, dihenina li ser ziman wê, li ser lêkolîn û fahmkirina wê re wê, li hebûn û nebûna aqil û ankû fahmkirinê wê binerîn. Di vê rengê û awayê de wê, weke aliyekê teybet wê, ev wê xwe bi wan re wê, bide dîyarkirin bê.

Li vir di aslê xwe de wê, di çerçoveya têgîna kirdeyê de wê, dema ku mirov bihizirê wê, mirov dikarê bêjê ku mirov wê, dema ku wê, aqilê mirov pêşket û pê de wê, hin bi hin wê temenê pêşxistina aqil û razberkirina aqil wê pêşkeve. Razberkirina kirdeyê wê, di aslê xwe de wê, nêvî bi nêvî wê, di renegekê bûjenîyî de wê, weke renegekê heyîni wê ji wê re wê bide qizinkirin. Di vê rewşê de wê, têgîn wê, weke objeyekê wê, xwe bide dîyarkirin. Minaq

wê, di nava kurdên êzdayî, û piştî di xate wan de wê, bi mîtrayî û Zerdestîyan re wê, 'derew'kirinê wê, bi tememî wê were qadaxakirin. Ev wê bi Manî re jî wê, weke rêgezeka ku wê jî wê newê şaşbûn bê. Wê derewê wê bi şîbihênina tiştêkî xirab ku ew xirabiyê bi mirov dikê. Di mîtolojiya kurdan a mesopotamîkî de wê, derew wê, jî dema sûmer-gûtîyan ve wê, weke aferêndêyekê û ankû zindîyekê ku ew xirabiyê bi mirovan dikê wê, werê hanîn li ser ziman.

Ji aliyê din ve wê, di rewşa bi aqîlbûnê de wê, di nava kurdan de wê, bi serêxwebûyîn û her kes ku ew jî kirinên xwe bi mesûl û ankû berpirsîyarbûn wê, bi wê re wê werênina li ser ziman. Minaq wê, çendî wê derewkirin, xirabî bi kesekî kirin wê neqanc bê wê, bi wê rengê wê dema ku wê pêwîstîya kesekê bi alîkarîyê hebê û ku mirov nedê û ku mirov di çerçoveya hebûna wî de wê, weke ku mirov jî xwe re dixwezê wê, rêz û hûrmetê nedê wê, ew kesê ku ew wê nadê jî wê weke kesekê ku ew wê maf nekê wê ew wê lê were nerîn. Di vê çerçoveyê de wê, rêz û hûrmet wê jî nîrxên mirovbûyîna mirov wê, were dîtin.

Li vir wê dema ku mirov wê, têgîna kirdeyî û ankû kirdeya nayê bidestgir ku mirov bahse w dikê wê, mirov li ser kirin, tevger û xûyan re wê, dihenîna li ser ziman. Di nava kirinan û rengên kirinên ku em wan cûda şîrove dikin de wê, çi cûdahî û ankû bi rengînî weke farq wê hebê? Di aslê xwe de wê, ev wê weke aliyekê giring bê ku mirov wê li vir wê bi têgîna kirdeyê re wê, jî aliyekê ve wê, bide nîşandin û li ser wê bisekinê.

Mirov wê, dema ku mirov li ser kirin û tevgeran û xûyan rew şîrove bikê wê, di rewşa van rewşan de wê, weke ku wê, dema ku wê, bi başî jî wê, were kirin û wê bi nebaşî jî wê were kirin wê mirov bi heman rengê bitevger, kirin û xûyan re wê bibînê. Di vê çerçoveyê de wê, rengên xûyan hebin ku em wan karibin wan bi wan jî hevdû cûda bikin. Lê li vir wê dema ku wê, minaq wê mirov wê weke zindîyekê wê xwediyê di ling, dest û çavan de bê wê, di vê çerçoveyê de wê bi wan re wê kirinên xwe bikê û derkbikê. Wê biheman rengê wê, weke zindîyekê wê mejiyê wê hebê. Her mirov bi zindîyî wê xwediyê mejiyekê bê. Mirov di mejiyê xwe de wê, bihizirê. Wê, her rewşa zindîyî wê, jî hevdû cûda wê, xwediyê levkirineka ku mirov wê, çendî ku mirov dikarê di wê de kûr û dûr herê jî wê, li ser ast û regekê giştî ê wê hebûn re ku mirov wê, karibê wê fahmbikê wê, bi wê re wê hebê bê. Ev jî wê, weke aliyekê wê yê têgînî ku me li jor bi têgîna darêjkê û çerçoveya wê re hanî li ser ziman wê, bi wê re wê, weke aliyekê giring ê ku mirov wê, dikarê wê di wê rengê û awayê de wê, werênê li ser ziman bê.

Di rewşa tevgerînê, kirin û danîşandina xûyan de wê, mirov wê, karibê wê, fahmbikê wê, wê her tişt wê di reng û awayê xwe de wê, herê bê. Her çendî ku wê, kesên weke Smith wê, bi regekê wê werênina li ser ziman ku wê, di dervî laşê me de wê çalakî û tevgerên me wê di temenê kirinên me de wê heman çalakî bin jî em, nikarin bi wê rengê bi awayekê yekdûze li mijarê binerin. Ber ku wê, ti tişt wê nebê ya din û wê ya din jî wê, ne tişt ku ew jî wê cûda heya bê. Wê her tişt wê, bi xwe re wê, di rewşa xwe de wê, hebê. Em dikarin bêjin ku wê, minaq wê, di roja me de wê, nêzî 10 milyar mirov ku ew dijîn wê hebin. Wê ew were wateya 10 milyar mejî ku ew hena bin. Ma dikarin bêjin ku ew mejî hemû wê, weke hevdû wê bihizirin bin. Bêgûman wê ev ne biderfet bê. Her tişt wê bi hebûn û di yekîtiya xwe de wê bi çerçoveya xwe ya darêjkî a jîyanî re wê hebê. Di vê rengê û awayê de mirov dikarê wê fahmbikê û wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa fahmkirina rastîya jîyanê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê giring wê hebê ku mirov wê, dema ku mirov li mijara kirdeyê dihezirê wê, ev rewş wê, weke aliyekê giring wê, xwe di vê rengê û awayê de wê, bide dîyarkirin. Em dema ku me, weke ku me li jor hanî li ser ziman em nikarin tiştê bi yekdûzeyî wê werênina li ser ziman. Lê em dikarin bi wê rengê hişkê çêbikin û wê fahmbikin. Minaq wê, dema ku em bêjin agirkirina li mirovekê bi çekê neqanc a wê demê em bahse agirkirina bi çekê li hemû mirovan neqanca dikin. Ji aliyekê din ve jî ku mirov bêjê wê, dema ku mirov agirkira li mirovekê bi çekê û piştî agirkira li sawalakê wê, bi heman rengê wê, li ser kirin û tevgerê re wê, regekê awayê wê bide dîyarkirin. Wê, li vir wê mijare agirkirinê ku ew di armanca wê de mirov hebê û ankû sawalek hebê wê, di encamê de wê, ew wê, weke armanca wê hebê girtin û wê, ev wê bibê weke encamekê ku ew pêkhat. Lê li vir wê, agirkirina li mirovekê û ankû li sawalekê wê, di rewşa danîşandina tevgerên agirkirinê de wê, weke hevdû bin. Lê wê bûjena ku ew li wê agir dihe kirin wê bigûharê. Lê tevger hemû wê, weke ku mirov di rajê çekê, di dagirê û agirdikê û hwd re wê, weke hevdû wê, di rewşên kirinê de wê, werina dîtin û kirin. Di aslê xwe de wê, rewş wê, jî vê rengê vegotinê wê zêdetirî wê tevlîhev û mihtacê fahmkirinê bê. Di vê rewşê de em, têgîna cûda fahmkirinê a bi hişmendî wê, li vir wê bibîrbikin. Hişmendî wê, rewş û rengê rangan wê nede dîyarkirin. Reng û rewşa rengê rangan wê rewşa rengê hiş û derkirina wê bide dîyarkirin. Di vê rewşê de wê, demê wê, rengê hiş wê li ser tişt ku ew heya re **bê**.

Li vir wê demê ku mirov li vir bihizirê wê, dema ku mirov wê, kirinek kir ku ew kirin bi serkevtî hat şîrovekirin û ankû bi sernekevtî hat şîrovekirin wê, li vir wê, ne bi rengê kirinê ve ê cûda ve wê girêdayî bê. Wê, jî aliyekê ve wê, bi rengê nerînê ve jî wê, girêdayî bê. Yan jî bi rewistî ku wê, tiştê jî min re wê 'baş' were dîtin wê, heman tişt û rengê rewistî wê jî yekî din re wê, nebaş wê were dîtin. Ev jî wê, di vê rewşê de wê, weke aliyekê ku mirov wê jî deverêk din ve wê, bi wê hilde li dest û fahmbikê bê.

Minaq wê, ev wê, bi xwe re wê çi bide nîşandin? Ev wê bi xwe re wê bide nîşandin ku wê, rewşa kirdeyê wê weke aliyekê giring ê ku mirov wê, dikarê wê, weke aliyekê teybet wê, hilde li dest bê. Di vê rewşê de wê, rengê hiş

wê, li vir wê, bi awayekê wê, di çerçoveya kifşkirina rengê dîtî û nerînê de jî wê, xwediyê reng û awayekê bê. Minaq wê, dema ku mirovek wê tiştê baş bibîne û yekê din wê heman tiştê wê nebaş bibîne wê, hinekî jî wê, li vir wê, bi rewşa dîtina bi hişî ve wê girêdayî bê.

Lê ma mirov dikarê her tiştê tenê bi vê rengê li ser hiş re wê, bi sînora wê werênê li ser ziman? Bi rewşa dîtina bi hiş re wê, tenê wê ji aliyekê ve wê, weke encamekê wê li holê wê bimênê. Minaq wê, dema ku mirov weke ku me li jor li deverê hani li ser ziman di rewşa li ser kirinekê re ku em, hem serkevtî dana nişandin û hem jî li ser heman kirinê re neserkevtî dana nişandin wê, tenê wê, mirov karibê wê, tenê wê, bi wê rengê wê fahmbikê bê? Em li vir wê, di rewşa fêrî a ji jîyanê wê, bi awayekê minaqeka qaba a stûr re wê werênina li ser ziman. Minaq wê, dema ku wê, du artîş wê werina berhevdû û wê bi hevdu re wê bikevina şer de wê, yek wê ji aliyekê ve wê hijmara aliyê din ê li hemberî xwe wê bi kuştinê wê kêmbikê. Aliyê din wê li hemberî wê kêmbûnê wê zêde bimênê û li wê zêde bibê. Wê di wê rewşê de wê aliyê zêde ma wê li yê din wê 'serkevtî' wê bimênê li holê. Lê li vir em, wê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, her tişt wê, weke rewşeka hişî a derkî bê. Wê weke renekê têgînî ê bi dîtina bi hiş bê. Di vê çerçoveyê de wê, bi dîtbariya hişmendiyê re wê, mirov karibê wê, werênê li ser ziman bê. Ev wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê, gotina 'serkevtinê' û ya 'sernekevtinê' wê, bi wê re wê, weke aliyekê giring wê, bi teybetî wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Li vir wê, têkiliya van rengên dîtî wê li ser gotina şenberiyek jîyanî re wê hebê. Li vir wateya gotina şenberiya jîyanî wê, hinekî teybet wê, bi rewşên jîyanî ên ku ew hena û mirov dikarê li ser minaqên bi vî rengî re wê, werênê li ser ziman bê. Di rewşa têgîna kirdeyî a îdealistîkî de wê, her tişt wê weke ku ew dibîne ku ew, bi wê rengê xîyal bikê, bibîne û bi wê bawer bikê bê. Di vê rengê de wê, aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê rewşê de wê, wê dema ku mirov li encama çalakiyê ku mirov minaq li wê bihizirê mirov wê, ji aliyê rûdayîna wê, rewşê re bi ezîtiyê re bihizirê.

Di rewşa çalakiyê de wê, di aslê xwe de wê, rewşên weke nêhtê û hwd wê, heta roja me jî wê, weke aliyê ku wê, li wan werê hizirkirin û hewl were dayîn ku ew werina fahmkirin bin. Di rewşa hizirkirinê de wê, cihê nêhtê wê, di kirinê û çalakiyê de wê heta wê kirinê wê ji aliyekê ve mirov wê, karibê wê bide dîyarkirin bê. Mirov nikarê nêhtê bi tememî dervî dîmenê fahmkirina kirinê û çalakiyê bigirê. Ber ku wê nêht wê, ji aliyekê ve wê weke rengê hizirkirina li gorî ezîtiya me bixwe jî bê. Mirov wê, dema ku mirov wê li mirovekê wê hêrs bibê wê bi wî re wê neaxîfê û ankû wê bertekna weke 'dijber' wê bide nişandin. Wê gotinên vajî ku ew bi wan bawer bikê û ankû nekê jî wê, werênê li ser ziman. Di nava kurdan de wê, dema ku wê, di vê warê de wê, were hizirkirin wê ji demên berê ên kevnera ve wê, hertimî wê têkiliyek wê, di nava nêhtê û rewşên weke encamê ên hêrsbûnê û hwd re wê dênê. Ev rewş wê, weke rewşna ku mirov wan dikarê, di vê rengê û awayê de wan hilde li dest bê. Nêht wê, dema ku ew weke renekê kirina me bê bi hişî wê, ew weke renekê kifşkirina rengê têgînî a kirdeyî ku ew derdikevê li holê jî bê. Di vê rewşê de wê, dema ku mirov wê kirdeyê hizirbikê wê, di nava wê de wê, ev rengên têgînî wê weke têgînên weke sedem û encamê wê, bi hiş wê, di nava wê de wê, xwe li ser aqil re wê, bidina dîyarkirin bin. Di vê rewşê de wê, dema ku mirov li ser kirdeyê re wê rewşên weke kirinê, çalaki û hwd bihizirê, em nikarin tenê ji aliyekê hebûnekê ezîtiyî ve wê, bi tenê wê werênê li ser ziman. Wê, gelek aliyên ku ew kesên ku wê, bikin jî wê, dibê ku ew kifşnakin wê hebin.

Di hundûrê mirov de wê, weke di nava têgîna xwestekê û hwd de wê, rengê mêylê wê bidina dîyarkirin wê, rewşna hebûnî a ku mirov ajoyê ji bi wan re şîrovebikê wê hebin. Wê di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov bi xwestekên xwe yên ku ew dixwezê ku ew bêsînora tiştê bikê û ankû dixwezê ku wê bêsînora bikê wê, mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, di xwe de wê, xwediyê rewşek hîsî, hêstî û ankû hêstiyarî û hwd jî bê. Her tişt ku ew heya bi hebûnî-bûjeniyî wê, di rewşa hebûna zindiyî de wê, karibê bibê temenê çêkirina hêstan bi xwe re jî. Dema ku mirov tiştê pirr zêde dixwezê mirov wê, weke ku wê, di rewşna de wê mirov li wê were hoyandin û ankû motifebûyî jî. Her tişt ku mirov wê, dixwezê wê, di temenê wê de wê, hêsteka hebûnî a xwestekî wê hebê. Di hundûrê hêstê de jî wê, ajo wê, weke rewşeka ku wê, hebûna xwe bihawênê jî bê. Lê xwestek wê, dema ku mirov wê, werênê li ser ziman wê, di rewşên ku ew diafirênin de wê, weke aliyekê din ku wê, weke aliyekê bingihînî bê wê hebûna tiştê ku ew heya û ku mirov wê dibîne û derk dikê bê. Wê xwestek wê, weke renekê hişî ê li ser wê rengê dîtî û bi wê re ê derkkirinê re bê. D vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Rewşên weke dîtî, hizirkirin, hişkirin, hîskirin, hêstkirin û hwd wê, weke rewşna ku wê, temenê wan wê, li ser hebûna bûjeniyî a kirdeyî re wê bi wate bê. Bi wê re mirov dikarê wê, hilde li dest û fahmbikê. Di vê rengê û awayê de wê, hebûna bûjenî a kirdeyî wê, weke rewşek derkî a ji rastîya bûjenî a jîyanî ku ew bûya wê, temenê wê biafirênê bê. Li vir wê, têkiliya hîskirinê wê, bi hebûna zindiyî ve girêdayî wê, xwe wê, rewşê bê ku mirov wê, bi rewşa derkkirina bûjenê re wê, werênê li ser ziman. Di rewşa heyîna bûjeniyî de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Mijare derkkirinê wê weke encamê bê. Wê di rewşa wê ya temenî de wê, hebûna rastiyî a bûjeniyî wê hebê. Di vê rengê û awayê de wê, rewşa bûjenê wê, weke aliyekê ku mirov wê, dikarê wê, bi teybetî wê, hilde li dest bê.

Rewşa bûjenê me hinekî li jor hani li ser ziman. Di nava rewşa bûjenê û ya kirdeya wê de wê, têkiliya bi aqil ku ew dibê wê weke temenekê afrîner ê hem bi kirdeyê re û hem jî bi wê rew wê, di rewşa bûjenê de wê, xwe bide

dîyarkirin. Bûjenek wê, ti demê wê ne bi rengekê bê. Mirov nikarê bûjenekê ji destpka wê û heta dawîya wê, tenê bi reng û awayekê wê li wê bihizirê. Wê, bi wê re wê, hertimî wê, reng û awayên cûda wê wê di pêvajoya wê ya hebûnê a di jîyanê de re wê hebin. Bi wê rew mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa kirdeyê wê, li vir wê, teybet bê. Wê rewşa kirdeyê wê, weke rewşa ku mirov wê, bi demê re wê, bi aqilê xwe re wê, karibê li ser xosletên wê re wê bihizirê û bi wan bileyizê ku ew reng û awayên din ên darêjkî bidîyê de bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşên kirdeya bûjeniyê wê, di temenê rewşên afrîner ên kirdeyî bi bûjeniyê de jî bin. Wê, ev jî wê, bi aqil re bin. Minaq wê, di serdema me de çekirina balafiran ku ew difirin û ankû arabayên ku ew dihên ajotin û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê ku mirov wê, bi kirdeyî wê li ser têgîna teknîkê re wê pêşbixê bê. Di nava têgîna kirdeyê û ya teknîkê û pêşketina wê de wê, têkiliyeka bi hişmendî a li ser aqil re wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, teknîk wê ji aliyekê ve wê, weke bûjeniya bi darêjkî hatî bi reng û awakirin jî bê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, mirov karibê wê, weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman bê. Li vir têkilîya teknîkê û ya kirdeyê wê dema ku mirov li wê bihizirê wê, di aslê xwe de wê, teknîkî wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşek bûjeniyê a ku ew mirov wê, dikarê wê pêşbixê bê. Li vir wê, hêza çekirina gûharînê di rewşên bûjeniyê de bi fizyolojîkî û hwd wê, rengekê hizirkirinê jî wê, di xwe de wê bi hawênê. Di rewşa hizirkirina bi kirdeyê û serdestîya li têgîn û felsefeya kirdeyê wê, ji aliyekê ve wê, temen afrîneriya jîyanî wê li ser xosletên bûjeniyê re wê bide pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa têgîn û fahmkirina bi kirdeyê wê, weke aliyekê giring ê ku mirov wê, fahmbikê û wê, werênê li ser ziman bê. Ev jî wê, ji aliyekê din ve wê têgîna kirdeyê wê, bi fahmkirina wê re wê, pêwîstî bi wê bide dayîn ku mirov li ser aliyên weke yên xosletên bûjeniyê, beremberîtiya li hevdû û ankû di hevîyekîyeyê de wê fahmkirinê, sempaî, naskirin û bêalîtiyê û hwd de wê, hilde li dest bê. Ev jî wê, weke aliyna din ên ku mirov bi wan kirdeyê baş fahmbikê û hilde li dest bin.

Di vê çerçoveyê de mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê têgîna kirdeyî ku mirov di nava wê de wê, bi bêalîtiya wê re wê hilde li dest wê, ev wê, hinekî jî wê li ser rewşên hizirkirinê ku ew hatina hizirkirin re wê, me bigihênê li rewşeka rengê aqilê safî(43) jî. Li vir dema ku em bahse aqilê safî bikin wê, di aslê xwe de wê, wê, mirov wê, pêşî wê bahse têgîneka hiş a li ser wê re ku mirov wê bi aqilê xwe re wê, di xwe de wê hiş dikê re wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, têgîneka aqilî ku mirov wê, karibê bi şenberî wê bibînê û şîrovebikê û ankû wê werênê li ser ziman û ankû li ser wê re werênê li ser ziman wê, ew di vê rengê û awayê de wê, taqabûlî rengekê aqilê safî bikê. Di vê rewşê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyek teybet wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di vê rewşê de wê, dema ku mirov bahse rengên hizirkirinan û ankû aqil bikê wê

---

*43. Aqilê safî wê weke têgîneka aqilî û felsefîkî ku wê tenê wê hebûna aqil wê ji xwe re wê bikê mijar. Filosofên weke kant, hinekî felsefeya wê pêşxistin û piştre wê gelek filosof wê li ser wê bisekinin bi felsefeya demên hemdem re. Wê têgîna aqilê safî wê ew bê ku wê çawa wê aqil wê xwediyê şewayekê kifşkirinê bê. Wê aqil wê bi wê were hizirkirin, kifşkirin, plankirin û çekirin. Weke têgîma aqilê afrîner jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

demê wê bi wê re wê, gelek aliyên din ên ku mirov wan bi hizirî wan hilde li dest û fahmbikê wê, derkevina li pêş li ber me. Wê heta roja me wê, ev di jîyane mirov de wê, gelek pêşketin û pêşveçûn wê bibin. Mirov wê, weke zindiyekê ku ew dijî bê. Wê, ji demekê û pê de wê, bi aqil wê jîyane xwe wê bidest adilandinê bikê. Wê, di vê çerçoveya têgîna *adilandinê* de wê, dema ku mirov li wê bihizirê wê, pêşî wê, çî wê çawa wê baş bê wê li wê bihizirê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, yên ku ew baş in wê, wan bikê ku ew kifşbikê. Lê wê dema ku mirov wê, bi aqilê xwe wê, aliyên ku ew bo jîyane baş wan kifş dikê wê aliyên din ên nebaş jî wê kifşbikê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, li ser wê re wê, êdî wê, bihizirê û wê kifşbikê. Li ser ya ku ew li gorî xwe û xwesteka xwe dibînê re wê, herênîya xwe û ankû qabûlîkirinîya xwe wê werênê li ser ziman. Li ser ya ku ew ne li gorî xwe dibînê û ankû neacibênê re jî wê, dijî û nexweşîya xwe ji wê û li ser wê re wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, demê ku mirov di farqê de jî bê û ne di farqê de jî bê wê, weke ku zerdeşt bi întibayî wê diafirênê û dikê ku ew bide hanîn li ser ziman wê, berê mirov wê bi ya baş ve de bê. Wê li ser wê re wê bihizirê.

Mirov wê, di nava jîyanê de wê, ji hevdû re wê, weke neynikekê jî bin. Lê wê, li ser jîyankirina xwe, bilêvkirina dîtînen xwe, kêfxweşî, xweşbînî, nexweşî û dilêşîyên xwe û hwd re wê, ji hevdû re wê, weke minaqekê bin. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov bêtê mirov wê, ji hevdû re wê, weke neynikekê bê wê, demê mirov divê ku wê, şîroveyekê ji vê gotinekê re wê werênê. Ber ku ew wê weke gotineka ku dikarê di çerçoveyek îdealîstîkî de bi şaşî jî were fahmkirin jî bê. Li vir em li vir wê, dikarin wê, werênina li ser ziman ku wê, ev rewş hemû wê li ser rewşên fêrûazmûnî re wê, mirov karibê wan werênê li ser ziman bê.

Mirov wê, di nava jîyanê de wê, pêşî wê bi komî wê bijî. Piştre wê, malbatîti wê pêşkeve. Di dewama wê de wê, xalkîti, û piştre jî wê li ser wê re wê civatîti û piştî wê, li ser wê re wê civaketî wê pêşkeve. Di asta herî dawî de wê, civaketî wê pêvajoyên wê xwe li dûv hevdû wê, bi rengên jîyanî wê bidina dîyarkirin. Ev pêvajo hemû wê, ji hevdû re wê, weke fêrûazmûneka ku mirov wê li wan binerê û wê fêrbûna xwe, perwerde û bi wê re wê, aqilê xwe pêşbixê. Navenga ku mirov dijî wê, weke aliyekê giring ku mirov wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, dema ku mirov bi kesên li dora xwe re bi hevdû re dijî wê, biqasî wê ew ji wan re wê bi kirin û tevger û xûyên xwe yên dide nîşandin

re wê temenê fêrbûnê bê wê, bi heman rengê wê hewirdora wî jî wê, bi heman rengê wê temenê fêrbûnê bê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di roja me de jî ku wê, bahse xwandina hevdû û jîyanê wê were kirin wê, hinekî jî wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê bi têngî wê li ser temenekê wê werênê li ser ziman bê. Mirov wê, dema ku wê, ji hevdû wê fêrbibê wê bi wê re wê, temenê xwe yê jîyanê wê biafirênê. Dema ku mirov wê, nerînen xwe yn darazî, zewk û xwestekên xwe wê pêşbixê wê ji hevdû re wê, weke minaqna bi dîtîniyê bi wêneyî jî bin. Ev di aslê xwe de wê, weke xosletê mirov û pêşketina mirov jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, pêşketina her mirovî û ankû her quncikê wê, bi malbûna li hewirdorê û ankû li ser fahmkirina wê re ku ew dihê dîtîniyê wê, bê malê rewşek gelemper a giştî.

Li ser temenê pêşxistina têngînen darazî û hwd jî wê, pêşî wê pêşketina bi xwezayê û li dûv wê afirîna keseyetê bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Xweza wê, bi rewşa wê ya ku mirov bi wê re dijî wê, weke rewşeka ku mirov wê, di xwe de wê derdixê li têngîhiştîniyê bê. Di dewama wê de wê, ew têngîna wê, weke kirdeyekê wê xwe di me de wê, weke rengekê fahmkirinê wê, bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê re wê, hebûna jîyane xwezayê wê, bi hişmendî di nava wê de bi pêşketina aqil re wê, temenê keseyetîyê wê biafirê. Ezîtiya keseyetê wê, weke rewşeka xwe dîtîniyê bê. Wê, di vê rengê de wê mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Bi fêzî temenê hizirkirinê ku wê pêşkevin wê, ew wê weke rewşên xwestekê zewkgirtîniyê û hazgirtîniyê û hwd bin. Wê ev wê, mîl û ankû aliyê ku wê ve wê werê nerîniyê û hizirkirin wê, ew wê biafirênin. Heta ku ez xwarinekê nexwûm ez têj û tahma wê nikarim bigirim. Ez heta ez di germê de nejm ez wê derk nakim. Di vê rengê de mirov wê, êdî wê mirov wê ji xwe-fahmkirina-cewherê wê xwe bi sînore re wê, ew newê dîtîniyê. Dema ku mirov bi rewşa hişmendîya xwe û ankû hişmendîya xwe bixwe re ku ew sînore dît wê, bi awayekê wê ji dûnya derve qût wê bi awayekê wê mirov wê, werênê li ser ziman. Ev jî wê, ji rewşa dûnyaya derve gût wê, bi awayekê hizirî bi tenê wê bê hanîniyê li ser ziman. Ya ku wê, heta roja me wê, temenê şaş fahmkirinê têngîna îdealîzmê de jî bê wê, di aslê xwe de wê, ev bê.

Mirov wê, dema ku mirov wê, hewl bide ku wê fahmbikê wê, mirov wê di çerçoveyê ku wê, hewl bide ku wê hevdû fahmbikê de wê, ew wê bikê. Di roja me de wê ev wê bi têngîniyê û gotina empetî û sempatiyê ku wê, ji aliyekê ve wê, temenê wan li ser fahmkirinê, naskirinê, hevdû fahmkirinê, hatina fahmkirinê û hwd re wê, were li ser ziman wê, hinekî wê, ji wan zêdetirî wê, mirov dikarê bi têngîna hizirî a giştî re wê, werênê li ser ziman. Hizirkirina giştî wê, ji aliyekê ve wê, çawa wê, rewşê wê, di çerçoveyê giştî wê bi hemû aliyên wê ve wê, hilde li dest wê, bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Minaq ez dema ku mirov tenê bi aliyekê wê yê kirdeyî re wê fahmbikim wê, weke tenê bi aliyekê hatibê fahmkirin wê li min werê. Di vê rengê û awayê de wê, aliyên wê yê din ên hebûn û hwd re jî wê, ew wê pêwîstê bê ku ew were fahmkirin.

Di çerçoveyê de ku mirov wê xwe tenê kir navenda xwe û hizirî wê, hingî wê giştîya xwe û ya jîyanê jî wê qût bibê. Wê, ji giştîya fahmkirina gerdûnî û têngîhiştîniyê wê dûrkeve. Wê ji rastîyê û fahmkirina wê kêma bimênê. Di vê rengê de wê, weke aliyekê giring ku mirov wê, werênê li ser ziman wê, giştî fahmkirin wê, bi çerçoveyê hebûnî a bi fahmkirinê a pirralî re bê.

Mirov wê, dema ku ew dijî wê, weke aliyekê giring wê, restên xwe yê jîyanî wê li ser başî û nebaşîyên ku ew di mejiyê xwe de wan kifş dikê re wê kifşbikê. Restên rewîstî wê, di rewşek giştî de wê, xwediyê rêgezê giştî û bêalî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, têngîna bêalîtiyê de wê, li vir wê pêwîstê bê ku mirov wê, şiroveyekê wê li ser wê bikê ber ku wê, dema ku ew newê kirin wê, bikeve rengekê ku wê, her tiştê bi kirinî wê mûbah bibîniyê û ev jî wê, ji bêalîtiyê zêdetirî wê, weke rewşeka bêrewş wê xwe bide dîyarkirin bê.

Keseyet wê, dema ku ew afirî wê, di hemû rewşên hizirkirinî û kirdeyî de wê, ne tenê wê temenekê wê bi aqilî wê biafirênê wê, her wusa wê, têngîna ezîtiyê ku wê derxê û wê bikê navenda nerîniyê de wê, bi wê re wê rengekê hizirkirinê wê pêşkeve. Felsefeyên serdemên navîn û berî wê ên serdema kevnera û yêni piştê ên serdemên hemdem wê, di vê rengê û awayê de wê, hertimî wê têngîneka ezîtiyê ku wê bi wê re wê, alaquadar bibin wê di mejiyê wan de wê biafirê. Di vê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, ev wê, ji aliyekê ve wê, weke kirdeya keseyetîyê wê ezîtî wê, xwe di awayekê de wê, bide dîyarkirin. Di wê ezîtiyê de jî wê, weke kirdeya wê, ajo, hêst û hwd wê, xwe bidina dîyarkirin. Lê ev jî wê, hertimî wê, bi kirinê re wê, di jîyanê de wê, xwediyê temenekê ku wê, hertimî wê li ser wê re wê, karibin bijîn û xwe bidina domandin bin. Ezîtiya keseyetîyê wê, bi keseyetîyê re wê, hertimî wê, berê wê bi pêşde bê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, xwediyê mîl û rengekê hizirkirinê ê bi wê re jî bê. Şûnmayîniyê wê, hertimî wê weke pêvajoyê û fêrên wê yêni ku wê bi azmûnî jîyankirina bin. Ezîtî wê, di aslê xwe de wê, temenê wê, li ser hebûna me ya heyî a bi bûjenî a di jîyanê de re wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê rengê de ku em, hebûna xwe ya heyî a di jîyanê de ku ew dijî ku em wê, bi têngînek ezîtiyê wê werênina li ser ziman wê, ya hundûrê wê jî wê, weke ezîtiyekê wê bi keseyetîyê re wê, xwe li ser hebûna hiş û aqil re wê, bi kirdeyî wê bide dîyarkirin.

Di nava jîyanê de em wê dibînin ku wê, bi rûniştîniyê li ser temenê wê, ew wê bi keseyetîyê ku ew ji her aliyê ve bi aqil û pêşketî re wê, xwe bide dîyarkirin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, hemû aqil û pêşketina wê bi hiş wê, bi keseyetîyê re wê, xwe weke bi xosletkirinê re wê bide dîyarkirin. Wê li ser wê re wê, weke aliyekê giring wê, ev wê xwe bide dîyarkirin.

Bi aqil re wê, çi pêşketin bibê wê, bi xosletî wê bi keseyetîyê re wê, xwe bide dîyarkirin. Bi vê yekê wê ev wê, weke aliyekê giring wê, xwê bidê dîyarkirin. Di vê rewşê de wê têkilîya aqil û keseyetîyê wê , bi pêşketinê re wê xwe bide dîyarkirin.

Mijare fahmkirina keseyetîyê wê bi aqil re wê weke aliyekê giring wê, bixwe bide dîyarkirin. Di vê rengê û awayê de wê, têngîna kirdeyê, keseyet û aqil wê weke aliyê ku em, bi berdewamî wan bi hevdu re hinekî din jî wan li ser wê bisekin in û werênina li ser ziman bin. Keseyet wê, di vê rewşê de weke kirdeya hebûna mirov a bi aqil afirî jî wê xwe bide dîyarkirin bê. Ber vê yekê em wê, kirdeyatîya keseyetê hinekî din jî bi berdewamî wê li ser wê bisekin in.

Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê keseyetîyê wê hilde li dest wê, afirîna wê, taqabûlî destpêka pêşketina aqil bikê. Yanî wê, bi gotineka din wê, aqil û keseyet wê, ji aliyekê ve wê, hevdu di hevdu de wê, biafirênin. Malzaroka aqil wê, çendî wê, keseyet bê wê, bi heman rengê wê, vajî wê(ku aqil wê, xwe di keseyetê de wê bide bicihkirin û pêşxistin. Ji aliyekê ve wê, aqil wê, xwe li ser keseyetîyê re wê, bi reng, awa û xûy bikê û wê bigihênê li kirinên bi reng û awa û teybet.) jî wê, rast bê. Ku em dema ku em, î ro bahse ast û pîvane aqil dikin em li rengê pêşketinê ê li ser keseyetîyê re wê li wê dinerin. Wê pêşketin wê, xwe wê bi wê re wê bide li der. Di vê rengê û awayê de wê, di awayekê de wê, têkiliyek di nava aqil û keseyetîyê de wê, ji aliyekê din ê jîyanî û ankû jîyankirinê ve jî wê hebê. Di rewşa pêdeçûyina bi jîyanê re wê, weke aliyekê wê yê giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, mirov wê, çi bikê wê, zanîna wê, pêşî wê di xwe de wê bicihbikê û bi wê re wê pêşxistina wê bikê. Zanîna me ya ku em di xwe de digihîjênê de wê, temenê pêşveçûna ku ew were plankirin û pêşxistin jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, di nava aqil û pêşketina di jîyanê de wê, weke hebûneka afrîner a di jîyanê de wê keseyetîya hebûna mirov wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, aqil wê li ser keseyetîyê re wê, ew wê, pêşketinê wê bide çekirin. Têkilîya nava aqil wê, bi vê rengê wê, weke aliyekê giring ku mirov wê, dikarê wê, weke aliyekê din ê teybet wê, werênê li ser ziman bê. Di pêvajoya biriqîna aqil li jîyanê û bi wê re çêkerîya ku ew wê bi afrînerî û hwd wê çêbikê wê, di vê rengê, rewşê û awayê de wê, bi awayekê wê xwe bide dîyarkirin. Di nava aqil û pêşketina ku ew ji wê çê dibê wê keseyet wê, weke rêyeka bûhûrîner wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ji aliyê keseyetîyê ve jî wê, weke aliyekê din wê, aqil û keseyet wê, bi hevdu afirandinê re wê temenê wê pêşketinê wê jîyanê de jî wê bidina pêşxistin. Têkilîya nava aqil û keseyetîyê de wê, di vê rengê û awayê de wê, ew wê hebê. Mirov wê, bi awayekê wê, têkiliyên ku ew bi hevdu re dihênin bi wê re wê, weke temenê wê çêkerîya di jîyanê de jî wê, werênê li ser ziman.

Di mejî de wê, bi aqilî wê rewşên aqilî ên bi darêjkî wê, werina çekirin. Mirov wê, di kirinê de wê, bikê wê, bi bandûra kirinê wê kirinê wê bikê. Lê ji aliyekê din ve jî ku wê, kirinekê bikê ew ne di nava kirinê de ew têngiştina wê kirinê girtibê wê, çawa wê ew wê bê kirin li kirinê, wê çawa wê were pêşxistin û hwd wê, weke aliyê ku em, bi zêdeyî wê aqil wê li ser wê biwastênê bê. Di vê rengê û awayê de wê, rewşa aqil wê, weke rewşeka teybet bê. Lê di aslê xwe de wê, aqilê ku ew ji wê jîyankirinê û ankû bûjenîya jîyanî û xwezayê wê hatîya girtin wê, berê wê li jîyankirinê bê. Wê kirinê ku ew dihên kirin wê çawa wê, werina kirin wê bi dîtina wan a bi hiş re wê, pêşî fahmbikê û wê çerçoveya wan kirinan wê bide dîyarkirin. Minaq wê, dema ku mirov wê, çerçoveyekê xîzbikê wê bi kirinê re wê, weke aliyekê din ê giring wê, bide dîyarkirin.

Mijare fahmkirinê wê di vê rengê û awayê de wê li ser wê kirinê û pêşxistina wê re wê, bibê. Di vê rengê û awayê de wê, dema ku mirov li hizirkirina kirina kirinekê bikê wê, ew kirin ku ew gavavêtinên wê hatina kirin wê, weke ew kirin ku ew encama wê hizirkirinê ku ew dihê pêşxistin wê bi întîbayekê jî wê, xwe bide dîyarkirin di mejîyê me de.

Di aslê xwe de wê, li vir wê, kirina di jîyanê de wê, hertimî wê, weke aliyekê giring yê ku wê, xwe bide dîyarkirin bê. Wê weke kirineka bûjenî bê. Di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman.

Pêvajoyên pêşketina aqil wê, di vê rengê de wê, xwe li ser aqil re wê bidina dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, keseyet wê, weke kirdeyek hebûna mirov wê, çendî wê xwe bide dîyarkirin wê, bi heman rengê wê weke aliyekê din ê giring wê weke kirdeya keseyetîyê jî wê aqil wê, wê bi rewşên xwe yên pêşdikevin û ankû pêşketina re wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, di vê rengê û awayê de wê, têkiliyeka wan ya ji navikê ve wê hebê. Di rewşa fahmkirina aqil û ankû asta aqilîya keseyetîyê de wê, şîrove û dahûrkirina xoslet, rengên kirinê û hwd re wê, bi wê re wê, ev wê xwe bide dîyarkirin.

Di jîyanê de wê, keseyet wê, hebûna mirov wê bikê weke kirdeyek kifşkar ku ew kifş dikê û dide dîyarkirin bê. Wê, bi wê re wê, mirov wê, bi keseyetîya xwe re wê li ser aqil re wê were dîtin. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê teybet wê, di roja me de wê, keseyet wê, bi vê rengê wê bi zanîna xwe û bi rengê fahmkirina xwe ya pirralîyî re wê derkeve li pêş. Bi keseyetîyê re wê mirov wê, bibê weke kirdeyek bizane, kifşkar û dîyarker a di jîyanê de. Wê, bi wê rengê wê, di awayekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Keseyet wê, weke aliyekê afrîner ê bi aqil bê. Wê, dema ku mirov wê di çerçoveya wê hebûna mirovî bixwe de bê û ankû bi rewşa giştî a civakî û hwd re bê wê, hilde li dest wê, aliyên wê yên ku em kifşbikin û wan fahmbikin û wê werênina li ser ziman wê, bi hevdu re wê werênina dîtin. Mirov wê, çi aqilê wê pêşbixê wê bo ku ew wê were biriqandin li jîyanê wê, ew bê xistin malê keseyetîyê û wê

bi wê rengê wê keseyetîya wê aqilê wê were pêşxistin. Di vê şewayê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide diyarkirin. Her wusa di vê şewayê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, ev jî wê, weke weyn leyistina aqil a di jîyanê de ya bi rêya keseyetîyê re bê. Wê, aqil wê bi keseyetîyê û zanîna wê ya ku ew bi xwe re pêşdixê re wê, jîyanê jî wê, pêşbixê. Wê reng û rewşên nû wê di jîyanê de wê, bide çêkirin û pêşxistin. Di vê rengê û awayê de wê, weke aliyekê wê yê teybet wê, ew wê xwe bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, têkiliya aqil û jîyanê wê bi rêya kirdeya keseyetîyê wê xwe bide diyarkirin. Keseyet wê, weke kirdeyek jîyanî a afrîner jî bê. Wê çendî ku wê, aqil wê xwe li ser keseyetîyê re wê, bide biriqandin li jîyanê jî lê wê, ne tenê wê ew pêşketina di jîyanê de wê, encama wê bê. Bi wê re wê, ew keseyet jî wê, li gorî wê asta aqil ku ew li jîyanê di biriqê li jîyanê wê, reng û awa wê bi pêşxistina xwe re wê bistênê. Wê bi wê re wê, temenê wê pêşketina di jîyanê de ku wê, bi aqilî were çêkirin jî wê, ew wê were pêşxistin. Wê bi wê rengê jî wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê wê yê teybet wê, werênê li ser ziman ku wê keseyet wê, afrînerîya wê, xwe di jîyanê de wê bi kirin û rewşên xwe yên kirinî û hwd re wê bide diyarkirin. Her wusa di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê teybet bi aqil û keseyetîyê re wê werênê li ser ziman. Aqil wê, mirov wê, di jîyanê de wê bi keseyetîyê wê bike weke kirdeya bi hiş. Wê, bi wê rengê wê, çendî ku wê, ew kirde wê, bi aqil û zane bû wê, bi wê re wê, di jîyanê de wê, karibê weyn bileyizê. Wê hingî wê afrînerîya aqil wê bi rêya wê ew wê xwe bide diyarkirin.

Ku mirov rewşa aqil û fahmkirina wê bi kirdeyî û ankû bi têgîna kirdeyê re wê, hilde li dest wê, weke aliyekê giring wê, keseyet jî wê, bi wê re wê weke pêşketineka li ser hişê bi aqil re wê, xwe bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyên wê keseyetîyê bi aqil ku mirov wan hilde li dest wê, bi awayekê pirrdîmenî wê, xwe li ser rewşên weke yên bi pêşketinên civakî û pêvajoyên wê yên li dûv hevdu re wê, di xate pêşketina şariştanî de wê, bide diyarkirin. Wê, ev wê, weke aliyekê wê yê giring bê. Keseyet wê, wê, temenê wê, û hebûna wê, xwe di nava malbatê de wê, pêşî wê bi reng û awabikê. Wê ev temenê bingihîn ê pêşketina wê bê. Piştî wê, dîmenê duyem ê li ser wê re wê, bi rewşa civatî û civakî re wê, xwe bide diyarkirin. Li ser wê re bi têgînên weke bi aqil, gelemperî, gerdûnî û hwd fahmkirin jî wê, di dewama wê de wê, weke dîmenekê sêyem jî wê karibê xwe bide diyarkirin.

Mirov wê, dema ku wê, hişê wê wê, di derbarê wê bixwe de wê pêşkeve wê, hingî wê di wê de wê, weke ajoya wê keseyetîyê wê, ezîtiya wê wê, bi ezîbûnê wê bide pêşxistin. Ezîtî wê, ne tenê wê, li xwe vegeerîn, fahmkirin û pêşxistina xwe bê. Wê, bi wê re wê, weke rewşeka ku wê, bi wê re wê, aliyên nû ên bi aqil wê, temenê hizirkirinê jî wê, bi wê re wê, bide afirandin. Ezîtî wê, mohra xwebixwebûnê wê, li wê rengê hizirkirina bi xwe re wê bide.

Têgîna 'ez' wê, di aslê xwe de wê, weke têgîneka ku wê berê wê li mirov bixwe bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov bahse 'ez' kir wê, pêşî wê xwe bixwe wê kifşbikê. Wê, di dewama wê de wê, xwe bibînê, bi hişbikê, fahmbikê, salixbikê, derxê li têgihîştinê, bi hişbikê, dahûrkirinê bi kirinên wê re wê pêşbixê û hwd. Wê, bi vê rengê wê gelek aliyên wê pêşbixê. Aliyekê aqil ku ew li ser keseyetîyê re wê, were li ser ziman wê, bi xosleta wê keseyetîyê re wê bibê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, xwe bide diyarkirin.

Em li vir wê, werênîna li ser ziman weke keseyet û ez em, çendî ku wê, mirov wê, di çerçoveya xwe ya tang de wê, weke wê, aqil wê bi xwe re wê bi teybetî wê pêşbixê jî lê wê, xosletê aqil ê gerdûnî wê, hertimî wê, bi kirina malê girseyê bê û ankû bi rengên din ên ragihandinê û hwd bê wê, di pêvajoyeka ji ya teybet û bi ber ya giştî ve wê, aqil wê, di çerçoveya gelemper de wê, di asta dawî de wê, bide pêşxistin. Wê ev jî wê, weke aliyekê wê xosleta aqil bê. Em li vir wê, werênîna li ser ziman ku em têgînekê wê, pêşbixin û bi çî rengê wê salixbikin û ku ew hat bihîstin û bû malê girseyê wê weke têgîneka gelemper a girseyê jî wê, bê xwedî wate û reng û awa. Wê, li vir wê, aîdfiyeta li ser aqil re wê, hertimî wê dîtbar bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê bi xosleta aqil a giştîtiya wê re wê, werênê li ser ziman. Aqil wê, ku em pêvajoyên wê yên ku ew pêşdikevin em di çerçoveya wan de wê hildina li dest û fahmbikin em wê, dikarin wê werênîna li ser ziman ku wê, pêvajo bi pêvajo wê, ew zanînen ku ew bi teybet dihên pêşxistin û ankû bi giştî dihên pêşxistin wê, bîhîstin û wê bina malê girseyan. Ev jî wê, di çerçoveyek giştî de wê, ew wê, aqilê wê, bide hanîn li ser ziman. Xosletên aqil ên weke bi teybetî û giştîtiya wê re wê, dîtbar bin. Em di vê rengê û awayê de wê, bi teybetî wê, dikarin wê, werênîna li ser ziman. Di rewşa keseyetîyê de jî wê, rewş wê bi heman rengê bê. Keseyetîyek ku ew minaq weke keseyetîya melekê tawis, Mîtra, Zerdeşt, Musa, Îsa û hwd wê, bihîstin û bi wê bihîstinê re bûyîna wan malê girseyê re wê, bi xwe re wê, temenê gelemperbûyîna xwe ya di jîyanê de wê, biafirînin. Mijar ne ew a ku ew kes bi mirovî jîyabin û ankû ne jîyabin. Mijar ew a ku ew keseyet wê, di şewayekê de wê, bi xosletên aqil ên teybet re wê bibin û wê bi ber xosletên wê yê giştî re wê, pêşkevin. Wê, bi wê re wê, temenekê jîyanî wê, bi xwe re wê, bidina çêkirin bin. Di vê rengê û awayê de wê, weke kirdeyekê wê keseyetîya wan wê, di mejîyê kesên endamê girseyê de wê pêşkeve. Wê bi xosletên ku ew li ser wê keseyetîya giştîbûya ku ew dihên li ser ziman re wê, xwe bigihênîna xoslet û bi wê re rengên pêşketina keseyetî jî. Ev jî wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê wê yê teybet wê, werênê li ser ziman.

Em dema ku van pêvajoyên pêşketinê ên li ser keseyetîyê re ku ew ji rewşa wê ya teybet a bi ber ya giştî re wê, dihênîna li ser ziman em, di farqê de na ku em, ji aliyekê ve jî pêvajoyên avakirina kirdeyê û ankû bi sazûmankirin û ankû demezrendina wê jî bi wê re wê, ji aliyekê ve wê, dihênîna li ser ziman. Di vê rewşê de em pêvajoyên

pêşketinên li ser keseyetîyê re bi şopênin emê bi wê re wê rewşa ji temen ve temenê demezrendina kirdeyê jî wê kifşbikin û wê werênina li ser ziman. Li ser wê demezrendina kirdeyê re wê piştî wê kûrbûn wê bi wê re wê li ser xosletan re wê hin bi hin wê pêşkeve. Bi wê re xosletên weke rewîstê, wijdanê, sîyanîtiyê (û ankû erdemîyê) û hwd wê, bi wê re wê, pêşkevin. Ev jî wê, bi aqilî û hwd re wê, weke ku ew di keseyetîyê de ew dihên pêşxistin wê, weke aliyê demezrîner jî wê, xwe bidina dîyarkirin.

Keseyet wê, weke kirdeyek bi aqil bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser aqil re wê, xwe wê, werênê li ser ziman. Lê wê di serdemên hemdem de wê, weke ku em dibînin wê, bi wê re wê, rewşên weke yên bi gotinkirinê û hwd re wê, li ser wê re wê, were pêşxistin. Mîtra, Zerdest, Aristo û Platon jî wê, li ser hizir re wê, werênina li ser ziman. Ev rengê li ser aqil re hanîna li ser ziman wê heta serdemên navîn wê, bê hanîn li ser ziman. Ev wê, ji aliyekê ve wê, weke aliyekê hizirkirinê bê. Wê keda wê rengê hizirkirinê a bi aqil û ankû hizir re wê, ew bê ku wê, kirdeyê wê, gelemper bikê û wê têgihîştina wê pêşbixê û wê di mejîyê mirovan de wê bicih bikê. Di vê çerçoveyê de wê, piştî wê, di serdemên hemdem de wê, dema ku wê her tişt wê li ser gotinan re wê, were fahmkirin wê, êdî wê li ser gotinan re wê were herêkirin û redkirin. Ev jî wê, şewayekê din ê ku mirov wê cûda wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman bê.

Li vir wê, piştî wê, her tişt wê, di nava aqil de wê, bi rengekê wê were lêgerîn. Wê, dema ku mirov di nava aqil de lêgerîya wê demê mirov wê ji rastiye wê, di aslê xwe de wê ji aliyekê ve wê dîr jî keve. Ev jî wê kîjan alî bê? Ev alî wê ew alî bê ku mirov wê, her tiştê wê di mejî de wê lêbigirihê, bi gotin bikê û wê rastiya ku ew hatî bi gotin kirin wê li ser wê û bi rengê watekirina wê û hwd re wê bidest hizirkirinê wê bikê. Di vê rewşê de wê, weke xwezayê rast a bûjenî ku ew heya wê, mirov wê bi dîmene wê yê hatî bi hiş û gotinkirin weke rengekê xwezayî ê kirdeyî re wê li wê bihizirê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, êdî wê temenê 'weke tişt' û ankû 'weke bûjeneka tiştî' dîtina wê, pêşkeve. Bi wê pêşketinê re wê, xweza wê, weke tişteke hebûnî ku wê tenê wê ji wê sîdwere girtin û bi wê were jîyîn bê. Li vir wê bi wê re jîyîn û bi wê jîyîn wê ji hevdu cûda bin. Wê aliyê duyem wê hin bi hin wê derkeve li pêş. Ya ku wê, di aslê xwe de wê, di sedsale 20'an û 21'ê de ku wê, temenê feleketên weke yên bi şer, tûfan û komkujiyan û hwd re wê, di nava jîyan û tîkiliyên mirov de wê, bikê temenê wê û bide dîyarkirin de jî wê, ev bê. Di sedsale 20'an û sedsale 21'ê de wê, çendî wê aqil wê pêşkeve jî lê wê hê ezîti û ankû ezbûnî wê, hê di rewşek wahşî û ankû hov de bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, çendî ku wê, bi aqil wê ew wê were hanîn li ser ziman jî bê lê wê, di rewşek bêhiş de bê. Mirov dikarê wê, weke aliyekê giring ê rengê pêşketina mirov a 'hemdem' jî wê, werênê li ser ziman.

Hebûna mirov wê, ji vê aliyê ve wê, dema ku mirov wê bi aqil wê, dikê ku wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman jî wê, weke aliyekê wê yê giring wê, bixwe bide dîyarkirin. Di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa hebûna bi aqil wê, di aslê xwe de wê, bi keseyetîyê re wê, weke kirdeyek demî a ku mirov wê, bi teybetî wê, di vê rengê û awayê de wê, fahmbikê bê. Em ku wê rewşa wê baş fahmbikin emê, hingî di xate pêşketinê de jî emê, baştirin di rêya xwe de bi mirovatîyî bimeşin. Wê hingî wê, ezîti wê bidest bi zanebûnê bibê û wê ji wê rewşa xwe ya hovîtiyê wê hin bi hin wê derkeve û dîrkeve. Wê hinekî wê, mirov bibê. Ew mirovatîya ku em bahse wê dikin bi gotinî ew hê nebûya malê wê ezîtiyê. Wê ji aliyekê ve jî wê, ev wê di temenê gelek pîrsgirêkên demkî ên mirovatîyê de jî wê, ev wê hebê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, weke aliyekê teybet wê, ku mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Têgîna kirdeyê me hinekî li jor bi keseyetîyê û pêşketina wê re wê, hanî li ser ziman. Lê di aslê xwe de em di vê çerçoveyê de em, çendî ku em di wê de kûr bibin wê temenê wê hebê û wê bi derfet bê. Wê temenê wê hebê. Li vir wê, têgîna kirdeyê ku mirov wê, bi têgîn bikê û wê fahmbikê wê, weke rewşa kirinî a jêderkî ku mirov wê hilde li dest bê. Li jor me li deverêkê bahse gotinan û bi wan fahmkirinê kir. Li vir em dikarê di dewama mijare xwe de wê, hinekî li ser wê re jî wê, bidina domandin. Wê ev wê aliyekê din ê bo fahmkirina me wê biafirênê. Minaq em gotina 'dîrokê' wê hildina li dest. Dîrok wê, weke ku em ji wateya gotinê a di kurdî de ku ew dihê lêkirin ku em ji wê fahm dikin wê, ew bê ku wê, ya ku ew di dema bûhûrî de hatî jînkirin bê. Em dem bi dem em dikarin bi gotinên xwe re bêjin ku 'di dîrokê de ev rewş bûya.' Gotina 'di dîrokê de ev rewş bûya' wê, weke gotineka razber bê. Wê, rengê wê yê kirdeya şenber wê ne dîyar bê. Li vir wê, demê wê aliyekê din ê kirdeyê wê, li ser rewşa tiştayî a şenberîyê re wê, xwe bi wê têgînê re wê bi rewşa gotina 'di dîrokê de ev rewş bûya' re wê, xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, di gotinê û ankû hevoka 'di dîrokê de ev rewş bûya' de wê, têgîna kirdeyê wê, weke kirdeyek vîşarî wê, bi fahmkirina di dîrokê de çi bûya re wê, di şewayekê şenberî de wê, xwe bide dîyarkirin. Yanî wê, bi gotineka din wê, rengê têgîna kirdeyî wê, li vir wê, xwe çendî wê li ser rewşeka fahmkirinê re wê bide dîyarkirin wê, bi heman rengê wê, bi wê rewşa wê re wê, weke aliyekê wê yê giring wê, bi hizirkirina wê tiştê bûyî, rûdayî re wê, were li ser ziman.

Di vê rewşê de mirov, dikarê wê jî wê, weke aliyekê wê yê giring wê, werênê li ser ziman ku wê, têgîna kirdeyê wê, di rengê fahmkirinê ê bûyî û ankû pêşketî de wê, xwe di awayekê de wê, bide dîyarkirin. Her tiştê ku ew bû û li şûn ma wê, mejû û dîrok bê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, ew jî wê, weke tişteke ku wê ji aliyê ku ew dizanê ve wê, were zanîn bê. Herkesek wê, sînore wê, di fahmkirinê de wê, ji aliyekê ve wê, heta wê, jîyankirin, derkkirin, fahmkirin, têgihîştin û hwd **bê**. Ew çi ya dibê? Wê, wê ew wê li wê were hizirkirin. Dîrok bixwe wê, weke têgînekê

û ankû gotinekê bê. Wê, ew tiştan nekê. Wê, ew ne xwediyê tişteke bê. Ya ku wê, şer derdixê jî wê, ne dîrok bê. Hemû tiştê ku wê, di hundûrê dîrokê de wê, were kirin wê, weke encama wê pêşketina keseyetîya mirov û rengê wê, bi destê mirov bê. Wê mirov wê bikê. Di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê li ser temenê wê bide rûnandin û wê, werênê li ser ziman.

Di aslê xwe de ev gotina têngîna dîrokê ku ew tişteke nakê wê, wê weke gotineka ku wê, karibê bibê temenê gelek şaş fahmkirinan jî. Ber vê yekê em li vir pêwîstî bi wê dibînin ku em hinekî bi çend gotinan jî bê wê, li ser wê bisekin in. Di rewşa rengê jîyankirinê de wê, dema ku mirov wê werênê li ser ziman wê, mirov wê weke zindiyekê bê. Dîrok wê, bi gotinî wê tenê wê weke têngînekê û ankû gotinek bi çerçoveyî bê. Wê, di vê rewşê de wê, dema ku mirov wê, bi dîrokê re wê, werênê li ser ziman wê, li vir wê, rengê jîyankirinê ê bi dîrokê re ku mirov wê bikê wê, ew wê, weke renekê ku wê, rengê kirina mirov a di dîrokê de wê bide dîyarkirin. Di dîrokê de wê, dema ku mirov wê, bihizirê ku mirov weke ku ew di wê de wê bi serê xwe bê wê, were dîtin. Lê di aslê xwe de wê, ji temen ve wê, gelek benên ku ew bi wan girêdayî ya wê hebin. Wê li ser wan re wê bijî. Dîrok wê, weke renekê kirina mirov a bi mejûya mirov re bê. Wê, bi vê rengê wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Ev rewş wê, dema ku mirov wê, bi dîrokê re wê li wê dihizirê wê, bi wê re mirov wê bibînê ku wê, her tişt wê, weke ku wê, di hundûrê wê de bê. Lê di aslê xwe de wê, her tişt wê, bi gotinî wê dîtbar bê. Wê, weke navê wê hebê. Lê wê, têkiliya nav û kirdeyê wê, hertimî wê, weke mijareka ku mirov wê serî li ser wê biwastênê bê. Ji rengê gotinê û ankû bêjeyê bixwe mirov dikarê bigihîjê rewşek bûjenî a bi hebûna wê re? Gotin û ankû bêje wê, bi tîpên wê were nivîsandin û wê bi çav wê, were dîtin. Mirov wê, xîz dikê. Di vê çerçoveyê de ku em, gotinê û ankû bêjeyê di rewşek bûjenîyî a dîtbar de wê, werênina li ser ziman wê, ew wê, weke renekê heyînî a bi kirdeyî wê, xwe bide dîyarkirin. Di her gotinê û ankû bêjeyê de wê, têngîneka kirdeyî wê, weke ku wê hebê. Ev wê, wê bê sedema wê, ku mejiyê mirov li ser hebûna gotinê re bikê ku ew bi renekê bûjenî û ankû bi bûjenîya kirdeyî bi wê bihizirê û wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman. Hewldanên bi klasîkî ê weke fahmkirina bûjenê bi giranî, hacmî û tiştayîya wê re wê, dema ku wê, li ser wê re wê, were hizirkirin wê, mejiyê mirov wê, ji wê têngîna bûjenê wê li rengê bûjenîya kirdeyî a weke bi dîtbarî a bi rengê gotinî, dengî û hwd re wê, bikeve gûmanê ku ew bi wê rengê wê fahmbikê û ankû nekê. Têngîna gûmanê bi serê xwe wê, weke têngîneka ku mirov wê, dikarê bi felsefeya kirdeyê re wê, bi teybetî wê hilde li dest. Wê, di mejî de wê, di çerçoveya aqilekê kirinî û safî de wê, têngîna gûmanê wê li ser rengên hizir, raman, zanîn û aqilên şenber re wê, xwediyê fahmkirinekê bê. Wê renekê hiş wê, li ser van rengên zanînî re wê, xwe bi têngîna gûmanê re wê, bide dîyarkirin. Di çerçoveya têngîna gûmanê de wê, were hizirkirin ku wê, tişteke teqez û bêgûman wê nebê. Wê, di nava têngîna kirde û bûjenê de jî wê, bi şewayekê wê, ev têngîna gûmanê wê bê sedema hizirkirin û nîqaşên ku mirov wê, bi wê, bûjenê weke wê derdkîkê û ankû nakê. Zanîna me, çendî ewla ya? Bi vê rengê wê, pirs pirsînê wê, bikê.

Di serdemên kevnera de wê, li ser têngîna ewlahiya zanînê rêyên ku mirov bi wan zanînê digirê çendî ku mirov dikarê bi wan yaqînîyê werênê wê, ew wê, pîrr zêde wê, bina mijara nîqaşê. Nîqaşên bi rengê weke 'bi armanca xwe gihandina zanîna ewla' û ankû "zanîna teqez(44)" wê, di vê çerçoveyê de wê, di mejî de wê bi awayekê xwezayî wê, ew wê, hizirkirinê bi xwe re wê, werênê ku ew zanîna teqez û ankû zanîna bi ewla çî ya û ne çîya û heya û ankû nîn a wê, li ser wê bihizirê.

Di aslê xwe de wê, di felsefeya hemdem de wê, di şewayekê de wê, weke kirdeyekê hertimî wê li bûjenê hizirkirin wê, ji aliyekê ve wê, bi têngîna gûmanê re wê, bê sedema ku wê, baştirin fahmbikê. Li vir mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê, ev rewş wê têngîna gûmanê wê, weke şewayekê felsefeyê wê pêşkeve. Bi kirdeyî û ankû îdealistî wê, karibê bibê sedema ji berçav dîr dîtina rewşa bûjenê jî. Lê wê, di nava her têngînê de wê, temenê lêpîrsînê bê. Li vir bi wê re ku mirov di rewşa fahmkirinê de wê, bûjenê û ankû kirdeyê ji gelek aliyên wê ve wê, hilde li dest û wê, fahmbikê.

Di rewşa rengê fahmkirina têngîna gûmanê de wê, lêpîrsîneka felsefîkî wê bi wê re wê hebê. Wê li ser rewşa ontolojîkî û ankû hebûnî wê lêpîrsîna hebûn û nebûnê û ankû çawa heya û nîn a wê, mijare hebûnê wê, mijareka ku wê bi zêdeyî wê li ser wê re wê bihizirê. Di serdemên hemdem de wê, bi descartes re wê, were hanîn li ser ziman. Hizra wî ya bi rengê "ez dihizirim wê demê ez hema(45)" wê, weke têngîneka ku wê, hertimî wê, di vê çerçoveyê de wê, were bibîrkirin bê.

Li vir em vê, di dewama wê de bi têngîna bûjenê re wê, werênina li ser ziman ku wê, têngîna bûjenê wê, weke têngîneka ku wê, di cewherê wê de wê, hizirkirinek wê hebê. Ev wê, bi rengê ji xwe dana hizirkirinê bê. Li ser wê re bi hizirkirinê bê û ankû ew xwe bixwe weke mirov bi zindîyî hizirkirinê bê. Bi têngîna bûjenî û ankû bûjenîya kirdeyî re wê, rengê kirdeya bûjenî wê bi hizirkirinê wê pêşkeve. Wê, di dewama wê de wê, aqilê mirov wê, her timî wê heta dawîya sînorê xwe yê hizirkirinê wê, di rewş û rengê xwe de wê, xwediyê renekê û awayekê bê. Mirov dikarê wê jî wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê, sînorê mirov ê hizirkirinê wê her demê wê li gorî ast û pîvane pêşketina wî bê.

Tiştê ku ew heya bi wê mirov bihizirê. Ji pêşdîtin û darazan dîr bi şewayekê hizirkirinê li ser rastîfîyekê re hizirkirin wê, temenekê baş ê hizirkirinê bê. Li vir mirov ti tiştê ku ew derkkir a di mejî de mirov ku wê, weke ya tam dihê zanîn û ji wê baştir ya ku wê rastiya wê werênê li ser ziman ku ew bi wê rengê newê dîtin û hwd wê,

temenê lêgerîna bi fahmkirinê a bi berdewamî bê. Em di rewşek jîyanî de dijîn û her ku em dijîn em zêdetirî bi fêr û azmûn dikin. Di dewama wê de wê, dema ku mirov tiştêk zanîn berî nûha bi dehsalan wê, piştî dehsalan wê, ew tenê weke hizreka ku ew ne tam wê li holê wê hebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di aqil û mejiyê me de jî wê, gûharîna wê bi

-----
*44. Zanîna teqez wê weke tîgîneka zanîna ku wê bi felsefeya idealîst re wê were hizirkirin ku wê her tişt wê di temenê wê de wê hizrek weke 'baxt' û ankû hebûnek weke 'xwûdê' ku ew di temenê wê de teqez wê hebê. Hemû tişt wê ji wê destpêbikê. Hizra teqezîyê wê di vê çerçoveyê de wê weke hizreka ku wê hebûna baxtê wê ji xwe re wê bikê temen bê.

*45. Ev gotina 'ez di hizirîm wê dmeê ez hema' wê gotina descartes bê. Weke gotîneka ku wê bi wê rengê hizra wî were fahmkirin jî bê.

aqil, zanîn û ramanên me yê ku em dizanîn re wê bibê. Gûmankirin wê, di rewşa zanînê de wê, temenekê bi berdewamî pêşxistina wê re bê. Wê, dema ku wê zanînek wê hebê di mejiyê me de ku em wê bi tememî bibînin emê li tamkirîna wê negirîhin. Em, dema ku xwe têr bibînin emê, dev ji pêşketîna xwe ya li ser şewayên weke bi xwandînê û hwd re emê dev û dest ji wê berdin. Di vê çerçoveyê de wê, tîgîna gûmanê wê, di aslê xwe de wê, weke şewayekê ku wê, mirov wê, hertimî wê, di rewşeka pêşketinê, lêgerînê û hewldana fahmkirinê de wê bide girtin bê. Pêşên me kurdan jî wê, hertimî bigotan "ku te xwe têr dît tîyê dev ji xwe û pêşketîna xwe berdê. Tîyê xwe li ser herkesekê re bibînê ku tîyê hewl nedê ku tu wan fahmbikê. Tîyê rastîya xwe ya teqez bibînê û tîyê rastîyên nebînê. Tîyê xwe baştir dibînê û tîyê herkesekê ji xwe kêmtir baş bibînê. Ev jî wê, nîşanaka ku tu nizanînê jî bê." Wê, bi vê rengê wê gelek gotînen ku wê, bi 'şîretî' wê werênina li ser ziman wê, heta roja me jî wê, di nava civatên kurdan de wê, werîna li ser ziman. Wê, di civatan de wê, weke şîret wê, werîna li ser ziman.

Mejiyê ku ew ji pêşketinê re vekirî wê, di vê çerçoveyê de wê, bahse wê were kirin. Mejî ku ew ji pêşketinê ve vekirî bê wê, mirov bi hiş bê. Wê zû bibînê, fahmbikê û derkbikê. Wê, di dîtina xwe de wê, ne teqez bê. Wê ji rewşa pêşketinê wê, li ser reng û awa û rewşên weke bi dîtîna, girtin û ankû derkkirin û bi wê re derxistina li tîgîhiştinê û ankû li hiş wê, were li ser ziman. Wê, ji fahmkirîna rastîyên din re wê, vekirî bê. Ev wê, weke aliyekê giring ê ku mirov wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de ez dikarim wê jî wê, werênîna li ser ziman ku wê, rewşa tîgîna 'xwe têr ne dîtîne' wê, di nava kurdên berê de wê, hertimî wê, di wate û rengê tîgîna gûmanê de wê, hertimî wê, biheta lêgerîn. Mirovekî ku wê xwe têr dîtba wê, bigotan ku wê, xwe ji pêşketinê re girtîya wê, bi wê rengê wê ew wê biheta hanîna li ser ziman. Bi rengêkê din wê, ji wê hêvî hatiba birrîn.

Mirov di fahmkirîna xwe de wê, çendî wê, pêşketî û li pêş bê wê, hertimî wê li pêşîya lipêşbûna mirov wê, tiştêkê ku ew bibînê û wê fahmbikê wê hebê. Di vê reng û awayê de wê, disa ku em serî li gotînen pêşîyên kurdan bixînin wê bêjin ku "ji fêrbûnê re dilnîzmî pêwîsta" wê, bi wê rengê wê, bihanîyan li ser ziman. Wê, di vê rewşê de wê, ew wê, weke gotîneka ku wê, vajî reng û rewşa ku mirov xwe li ser kesên din re bibînê û ji wan çetîr û baştir bibînê wê, bihetanîya li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê din wê, werênê li ser ziman ku wê, di rewşa fahmkirinê de wê, temenê fahmkirinê wê, bi vê rengê wê, di çerçoveyekê de wê biheta hanîna li ser ziman.

Gotina bi rengê ku "mîrov ji fahmkirinê re vekirî bê" wê, weke gotîneka ku wê, di vê reng û awayê de wê, li ser hinek pîvanna wê biheta hanîna li ser ziman ba. Di dewama wê de wê, ew wê, weke tîgîneka ku mirov wê, fahmbikira ba. Mirov wê, wê, heta ku ew dijî wê, hertimî wê temenê fêrbûn û fahmkirinê wê ji wî qûtnebê. Wê hertimî wê bi wê re wê hebê. Ber vê yekê ya ku wê, di nava kurdên berê de wê biheta gotin ku wê, "temenê fêrbûnê tîna ya" bê. Yanî wê, biheta gotin ku mirov di her dem û temenê xwe de wê, karibê fêr bibê. Ev jî wê, weke aliyekê ku mirov wê, werênê li ser ziman bê. Fêrbûn wê, bi dîtîna, derkkirin, fahmkirin, tîgîhiştin û hwd re wê, hebê. Wê, di temenê wê de jî wê salixkirinê bi hişmendî ên li ser hebûna heyî **re** wê hebîn.

Di rewşa lêgerîn, lêkolînê, hizirkirinê û hwd de wê, di rengên hizirkirinê û pêşxistinê de wê, şewa û rêbaz wê pêwîst bê. Ya ku wê, ji aliyekê ve wê, mirov wê bigihênê li rastîyê û çerçoveyekê rast û baş a fahmkirinê jî wê ev bê. Weke Zerdest jî "rast dîtîna" a mirov, "di rêya rast de" bi şewayekê "dûrûst" û "baş" de fahmkirinê wê, mirov wê bigihênê li encamê.

Di rewşa fahmkirîna tîgîna keseyetîyê û beremberê wê, ew navenda ku ew di wê de dijî a girseyê jî wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li ser wê bisekinê û wê bikê ku wê fahmbikê bê. Di aslê xwe de wê, hebûna civakî wê weke aliyekê nîrxî ê ku wê, çerçoveyek giştî ku wê, temenê pêşketîna keseyetîyê jî wê, bi xwe re wê, biafirênê bê. Keseyet wê, çendî ku wê, xwe bibînê wê *bi ser xwe ve wê biçê* û wê derkeve dervî qalib û qalikên ku ew bi çerçoveya civakî, rewîstî û hwd ku ew hatina afirandin û ew bi wan dijî. Bi demê re wê, di çerçoveya fahmkirîna xate pêşketinê de wê, mirov wê, vî aliyê wê weke aliyekê teybet wê bibînê û wê karibê wê fahmbikê û wê, werênê li ser ziman bê. Kirînen mirov wê, di nava jîyane wî ya komî de wê, bandûra wan wê li jîyane giştî a komî û ankû civatî wê, bibê. Di vê rengê û awayê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê, tîkiliya mirov û girseyê û ankû keseyetê û civatîyê wê, xwe bi awayekê wê, bide diyarkirin ku mirov wê, fahmbikê bê.

Di dîrokê de wê, dema ku mirov wê bi kirîna wî re wê hilde li dest wê, mirov wê, aliyê kirîna wî ya bûjenî a kifşkar wê zêdetirî wê bibînê. Lê aliyê bûjenîyî û kirdeyî wê, hevdu wê temem bikin. Di vê rengê û awayê de em, divê ku wê, weke aliyekê giring wê, werênîna li ser ziman ku wê, mirov wê weke zindiyekê ku ew dijî bê û wê,

biqasî ku ew di nava jîyanê de bi aliyê bûjenîyî ve wê civaknas bê wê, wilqasî jî wê bi aliyê kirdeyî ve wê, derûnî bê. Wê, di vê rewşê de wê, weke zindiyekê dûalî bê. Wê, ev herdû alî wê hevdû wê, bi wî re wê temem bikin. Wê bidina dîyarkirin.

Mirov wê, di nava jîyane xwe ya komî de wê, çawa wê bijî wê, bi wê re wê xwe bide nîşandin. Kirin û çalakiya mirov a di jîyanê de wê, weke aliyekî afrîner ê mirov bixwe jî bê. Di dîrokê de wê, di vê çerçoveyê de wê, çi hat kirin û bûhûrî wê, weke aliyekê wê yê giring wê, mirov wê, bi xwe re wê, bide hizirandin.

Di nava jîyane civakî de ku mirov rewşa keseyetîyê wê hildê li dest wê, weke rewşek kirdeyî a ku wê, çawa wê levbikê wê, ew wê xwe bide dîyarkirin. Ev levkirina kirdeyî jî wê, li ser rewşa levkirina keseyetîyê û giştîya civakê wê bixwe bê. Di vê çerçoveyê de ku mirov bahse civakê dikê mirov, weke ku ew bahse gelek rengên nîrxî ên ku mirov bi wan bijî mirov, bahse wan jî dikê.

Civak wê, were wateya li dora nîrxna hevbeş bi hevdû re jîyankirinê bê. Li vir em wê têngîna hevbeşîyê weke ku wê, di roja me de wê bê hizirkirin wê, weke hevdû di rengekê hizirkirin û dîtî û fahmkirinê de wê, hildina li dest. Heta ku wê, di dewama wê de wê çawa wê weke hevdû bidina jîyankirin û wê, bi zimanekê, çandekê û hwd wê bidina jîyankirin. Pirrcivaketî wê, rastîya wê pirçandî, pirzimanî, pirramanî û hwd bê. Di xwezaya pêşketina rengê pêşketina civakî de wê, ew wê hebê ku wê, hertimî wê cihêrengî wê di jîyanê de wê, bi hemû aliyên wê yên nîrxî re wê bibê û wê pêşkeve bê. Wê li ser wan re wê xwe wê, werênê li ser ziman. Civak wê, li ser temenê xwe wê pêşkeve. Keseyet û çand wê, temenê pêvajoyên wê yên pêşketinê wê bi hevdû re wê, biafirênin. Wê li ser temenê xwe wê, di dewama wê de wê xwe wê bi berdewamî wê bide hanîn li ser ziman. Di vê rengê û awayê de wê, civaketî wê, weke nîrxke bingihîna a giştî ku mirov wê bi keseyetî wê bi wê re wê bijî bê.

Mirov wê, xwedîyê zimanekê ku ew bi wê bi hevdû re têkiliyê didênin û hevdû fahmdikin bê. Wê, ziman wê weke temenê giştî ê têkilîdanîna mirov a keseyetî, komî û civakî bê. Di nava hevdû de wê, dema ku mirov wê bi komî wê xwe werênina li ser ziman û ankû wê hizrên xwe yên di serê xwe de wê, werênina li ser ziman wê, temenê pêşxistina hizrên nû, rewşên nû ên bi kirinî û hwd jî wê, bidina afirandin. Di vê çerçoveyê de wê, hizir wê, bi têngîna wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin di rewşa hatina li ser ziman de.

Di rewşa fahmkirina dîrokê de wê, jîyane girseyî wê, bi wê re wê, weke aliyekê wê yê civakî wê, pêşkeve û wê, derkeve li pêş. Di nava civakê û jîyane wê de wê, ahenge di nava giştîya komîya civatî û ya keseyetîyê de wê, di awayekê hevdû tememkirinê de wê hebê. Keseyet wê, xwe biafirênê. Lê keseyet wê, xwedîyê wê temenê wê rastîya civaketîya ku ew li ser wê re ew bûya, pêşketîya, mazinbûya û xwe hanîya li ser ziman jî bê. Derketina li pêş a dem bi dem weke bi keseyetî wê, çendî ku wê, bi xosletên civakî bê wê, bi heman rengê wê bi wê keseyetîyê re ew wê xosletên wê yên ku ew li ser wê temenê wê re ku ew bi wê re pêşketîya wê, bi wan re jî wê weke rastîyeka civakî wê xwe bide dîyarkirin û wê bide hanîn li ser ziman. Em li vir wê, dikarin wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekê din jî wê, rewşa keseyetîyê wê, dem bi dem wê, bi zanîna wê re wê derkeve li pêş. Heta roja me jî wê, bahse keseyetîyên ku ew derketina li pêş û dîrok nivîsandina wê were kirin. Ew jî wê, li ser wê temenê wan wê pêşkevin. Ku temen û şert û mercên wan nebin wê ew wê, nikarin derkevin. Li vir fektora fahmkirina keseyetîyê em li vir divê ku wê jî wê, werênina li ser ziman. Di aslê xwe de wê, weke aliyekê din ê giring ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa jîyane keseyetîyê wê, bi bûna wê ya malê girseyê re wê ji aliyê xwe ve wê, mirov dikarê wê bi rewşa fektora wê ya derketina li pêş û fahmkirina wê re wê werênê li ser ziman. Wê, keseyetîyên civakî wê, tenê û tenê wê li ser aqilê civakî re wê karibin bibin. Wê, bi wê rengê wê, karibin xwe bikina malê civakê. Di vê reng û awayê de mirov, dikarê wê dîrokê, çendî wê weke pêvajoyek giştî a civakî û pêşketina wê werênê li ser ziman bi heman rengê wê, weke pêvajoyeka hizirkirinê jî pêşbixê û wê werênê li ser ziman. Her tişt wê, di rewşa hebûna wê û pêvajoyên wê yên rûdayîna û ankû bûyîna re wê hebê. Wê li ser van herdû rewşên xwe re wê, xwedîyê rewşek mejîyî a dîrokî bê. Di dîrokê de wê, her tişt wê, di vê çerçoveyê de wê, xwedîyê rewşeka teybet a ku mirov wê, dikarê wê bi dualî wê, werênê li ser ziman bê.

Mijara fahmkirinê wê, mirov ji du alîyan ve wê, dikarê wê, bi teybetî wê, hilde li dest. Aliyek wê, bi têngîna bûjenî û fahmkirina wê bê. Aliyê din jî wê, têngîna kirdeyî û hizirkirina wê bê. Di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Em dîrokê dema ku wê, bi têngîna bûjenê û kirdeyê re wê, hildina li dest emê wê, di vê rengê û awayê de wê, bi wan re wê, werênina li ser ziman. Li ser têngîna kirdeyî a dîrokî re wê, heta roja me wê, ji aliyekê ve wê, weke ku wê were dîtî wê, her tişt wê, bi dîtî û bi aqil re wê, werênê li ser ziman. Di dîrokê de wê, têngînen olî, ên weke yên 'wahîyî(46)' û hwd wê pêşkevin. Di vê çerçoveyê de wê, ev têngînen weke yên olî û wahîyî ku wê, têngîneka metafîzîkî wê li şûn û pêş xwe de wê, dênin û wê di nava wê de wê, xwe werênina li ser ziman wê, bi wê re wê, xwedîyê rengekê hizirkirinê bê.

---

*46.Wahiy wê navê têngîna ku wê di olan de wê weke ku wê ji xwûdê wê peyam were bê. Di olên mesopotamikî de ku ew xwedîyê rengekê pêşketinê ê hîyaraşîkî na wê, di wan de wê ev têngîna wahiyê wê hebê. Wê bi gotina 'deng ji xwûdê hat' wê hizir wê bi awayekî pîroz wê werina

li ser ziman. Wê ew wê weke 'ferman' wê werina herêkirin û wê li gorî wan wê were jîyankirin. Kesên ku ew wahiy hanîna wê weke 'pêxember' wê werina bi navkirin.

Mejiyê mirov wê, di roja me de wê, bihizirê ku wê, di jîyanê de wê, tişt bi hebûnê wê hebê. Lê ji aliyekê din ve jî wê, li hebûna wê ya bi hişmendî ku ew hatî derkkirin wê bihizirê. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin. Em li vir wê jî wê, weke aliyekê wê yê giring wê, werênina li ser ziman ku wê, mijare hebûna bûjenê a li jîyanê ku ew heya wê, hertimî wê, weke mijareka ku wê navenda hizirkirina me wê biafirênê. Wê, ev bûjen wê çawa bibê, wê çawa wê hebê û ankû ew ji kûve hatîya û bûya, ber çî bûya û heya û hwd wê, bi vê rengê wê, mejiyê mirov wê, bi xwe re wê bide mijulandin. Wê mirov wê li ser wê bihizirê. Wê, hewl bide wê, bi fahmkirina xwe re wê, di fahmkirina rastîya wê bûjenê de kûr bibê. Wê, baştir fahmbikê. Zanîna xwe ya di derbarê wê de wê, pêşve bibê.

Lê têngîna bûjenî wê, ne tenê wê weke hebûneka bi tiştayî bê. Wê bi wê re wê, weke hebûneka xwedî pêvajoyê jî bê. Wê, di çerçoveya wê pêvajoya wê de mirov ku wê, hilde li dest wê, hingê wê baştirin wê hilde li dest û wê, fahmbikê û wê, werênê li ser ziman.

Hebûna bûjenê wê, mejû, pêvajoyê û fahmkirinê wê, wê temenê pêşketina têngînê kirdeyî ên bi razberî û şenberî weke bi aqil jî wê biafirênin. Em vê yekê wê, dikarin bi awayekê zelal û safî wê binxatbikin û wê, werênina li ser ziman. Di serdemên hemdem de wê, mijare felsefeya kirdeyê wê, weke mijareka ku wê çawa wê, bûjenê wê hilde li dest, ji kû destpêbikê û werênê li ser ziman bê. Wê, bi wê re wê, li wê bihizirê. Bi wê hizirkirinê re wê pêşkeve û wê pêşketina xwe wê, bide dîyarkirin. Lê têngîna kirdeyê wê, bi demê re wê, têngîna xwe ya bûjenî û ankû metalyalîzmî a kirdeyî û ankû şûbjeyî wê biafirênê. Wê li ser wê re wê, aqil û zanîneka şenber a safî wê bikê ku ew wê, werênê li ser ziman û li ser wê re ew, bigihijê li encamekê. Em li vir wê weke aliyekê giring wê, dikarin wê, werênina li ser ziman ku wê wê, rewşa fahmkirinê wê, di her demê de wê, were hildan li dest bê. Wê, heta ku wê, jîyan wê hebê û wê pêşdeçûyîna wê hebê wê, di wê de wê afirandin wê bi bûjenîyî û kirdeyî wê bi reng, awa û rewşên nû re wê, bi pêvajoyî, darêjkî û aqilî wê, xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê, hertimî wê, pêwîstî bi wê, bide dîtin ku mirov dema xwe wê, fahmbikê. Wê bi wê re wê, her demê wê xwe bigihênê rengê fahmkirina wê. Bi dîrokê re wê, dema ku mirov wê, mejûya civakî, aqilî û hwd wê, hilde li dest wê, mirov wê, vê yekê wê, bi gelek awayan wê kifşbikê. Em di roja me de ku em, lêkolînan dikin û bi wan em dikin ku em, rengên hizirkirin, jîyankirin û awayê wan ê têkilîdanîne ên demên berê fahmbikin em, di vê çerçoveyê de serî li rengê hizirkirin û fahmkirina wan dixin. Di vê çerçoveyê de wê, rengê jîyane wan a bûjenîyî û kirdeyî wê, were têgihîştin. Her kes, civak û rewş wê, di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê bi aliyê wê yê fîzîkî û ankû bûjenî û yê kirdeyî û ankû hişmendî re wê, werênê li ser ziman. Bi gotîneka din wê dîrok wê çendî wê pêvajoyek bûjenî bê wê, ewçendî jî wê pêvajoyek aqilî, pêşketinî û ya hizirkirinî a li ser hebûnê, tiştê û hwd re bê ku wê, weke pêvajoya hizirkirinê a bi xwe bixwe re jî bê.

Li ser xwezaya mirov

Destpêk:

Xweza wê, weke çerçoveyeka jîyanî a berfireh bê. Dema ku mirov hewlbide xwezayê wê fahmbikê wê, di serî de wê ji sê alîyan ve wê, hilde li dest. Xwezaya ku mirov wê bi çav dibînê wê, weke aliyekê pêşî wê xwe bide dîyarkirin. Aliyê din ê duyem jî wê, bi rewşa xwe dewrûdayimkirina xwezayê re wê, xwe bide dîyarkirin. Ji vê aliyê ve ku mirov li wê dinerê wê, bi wê re wê, rewşên ku ew dibin û digûharin wê, mirov wê wan bibînê. Mînaq wê, demsalan wê bibînê. Wê, bi wê re wê, rewşên weke barîna berfê, baranê, tayrokê û hwd wê, bibînê. Piştî wê, di

demekê de wê, rewşên weke bi tememî germ wê bibînê û wê bijî. Di dewama wê de wê, van aliyan wê weke aliyekê teybet wê, bijî.

Aliyê din ê sêyem jî wê, bi mejûya xwezayê re wê, xwe bide dîyarkirin. Minaq wê, di nava wê rewşa xwezayê de wê, xweza wê bi demê re wê, gûharînan wê bi xwe re wê bijî. Minaq wê, bi wê re wê, hin bi hin wê, bi wê re wê, rewşên wê werin û bijîn. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, mirovê ku ew bi aqil dibê wê, wan demên xwezayê ên ku wî bûhûrandina wê, bi wan û bi dîtina wan re wê, di mejiyê xwe de wê xwediyê derkekê bê. Ew derk wê, weke derkeka ku ew wî ew dîtîya bê.

Di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, xweza wê, bi wê rew wê, gûharîner bê. Di dewama wê de mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekê teybet wê, xwe bide dîyarkirin.

Di pêvajoyên jîyane civakî de wê, rewşa xwezayê wê bi rewşên wê re wê, werina kifşkirin û pêşxistin. Minaq wê, mirov wê, bi aqilê xwe re wê, bidest çêkirina ji xwezayê bikê. Ev wê, weke aliyekê giring ê ku mirov wê, dikarê wê, bi teybetî wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di pêvajoyên jîyane civakî de wê, ew wê, weke aliyna giring wê, xwe bidina dîyarkirin.

Di rewşa fahmkirina xwezayê de wê, mirov wê, ne bi tememî wê fahmbikê. Wê, her demê wê rewş û ankû demeka wê ya ku ew dijî wê fahmbikê. Wê, ji wê, bikê ku ew xwe bigihênê li têgîneka bi giştîya wê re. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, rewşa xwezayê wê, weke rewşeka ku wê, xwe bi wê re wê, werênê li ser ziman bê.

Em dema ku hewl bidin wê, rewşa xwezayê wê, bi wê re wê fahmbikin wê, weke dîmenekê zindî ê herikbar bê ku ew xwe dide dîyarkirin. Wê, di dewama wê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Di nava xwezayê de wê, hertimî wê, bi awayekê şînbûna wê ku mirov wê dibînê wê, bi wê re wê, bihizirê. Ew şînbûn wê çawa bibê û w di temenê wê de wê çi hebê wê, bi wê re wê bikê ku ew bihizirê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê, li ser wê rewşê wê hizirkirin wê di mejiyê mirov de wê biafirin. Mirov wê, bi mejiyê xwe re wê, bi wê rengê wê bihizirê ku wê, dema ku ew şînahî bû wê, di temenê wê de wê çi hebê? Kê wê dide çêkirin. Ev rewşên ku wê mirov w nikaribê wan fahmbikê di destpêkê de wê, mirov di mejiyê mirov de wê bigihênina li têgîneka serxwezayî. Wê, di vê çerçoveyê de wê, têgînên yazdanî û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, derî li wan û pêşketina wan wê vebê.

Xweza wê, di vê çerçoveyê de wê, ji gelek aliyan ve wê, mirov wê, nikaribê wê fahmbikê. Xweza wê, heta roja me jî wê, gelek rewşên wê yên ku ew ne hatina fahmkirin wê, hebin. Heta ku ew bijî jî wê, rewşên ku ew bi wê re ew diafirin û nayêna zanîn wê hebin. Xweza, heta ku ew dijî wê, di çerçoveya rewşa xwe de wê, rewşên xwe yên ku ew divê ku ew werina fahmkirin jî wê, biafirênê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, rewşekê wê fahmbikê wê, ew newê wê wateye ku mirov wê xwezayê zindî û herikbar wê, bi tememîya wê re mirov ew fahmkirîya. Wê fahmkirina me wê, hertimî wê me di nava fahmkirina xwezayê de wê kûrbikê. Ev rastîyeka. Lê bi wê re jî wê, mirov divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, xweza wê, weke ku me ew fahmkirîya wê, bi awayekî mayînda wê, di wê rewşê de wê nemênê. Wê gûharînan wê, bi wê re wê çêbibê. Wê hertimî wê, rewşên ku ew hatina fahmkirin wê, weke rewşna ku me fahmkirina wê li holê bimênin. Di xwezayê herikbar û gûharîner de wê, demê wê salixkirina wê ya rewşî jî wê, hinekî zor bê. Lê bi wê re mirov dikarê wê bibêjê ku wê, xweza wê, weke pêvajoyeka fêrkirinê a bi jîyane bi wê re a bi jîyane me re jî bê. Mirov wê, dikarê wê di vê çerçoveyê de wê, bi têkiliyeka bi jîyane xwe re wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa fahmkirina xwezayê de wê demê wê, ew aqilê me yê ku me ji wê girtîya wê, çendî wê, weke aqilekê şenber bê? Di nava dîtina xwezayê de wê mirov wê, dem û devereka wê bibînê. Li vir wê, li ser wê rewşê re wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Wê dema ku mirov wê, li xwezayeka ku wê hertimî wê rewşên wê weke xwe wê nemênin ku mirov dihizirê wê, bi wê re wê mirov wê, karibê wê, weke aliyekê giring jî wê, dikarê wê werênê li ser ziman bê.

Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa wê, weke aliyekê giring wê xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, demê wê, her aqil û rewşên bi aqilî ku me ji wê rewşa xwezayê a wê kêlîka ku me ew aqil ji wê girtîya ku ew hebûya wê, ku ew gûharî û pê de wê, tenê wê aqilê me wê, weke rewşeka ku me pêşxistîya wê di destê me de wê hebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê wê werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê, ew rewş wê, weke rewşeka giring wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa aqilê me yê ji xwezayê girtî de wê, aqil wê, di rewşek razber de wê bimênê. Em di serî de wê, weke aliyekê wê werênina li ser ziman. Ber ku wê, ew rewşa ku ew aqil ji wê hatîya girtin ew gûharîya û ji berçav çûya. Li şûna wê rewşek din bûya. Wê demê wê, azmûnkirina wê, aqilê ku ew ji wê rewşa wê hatîya girtin wê, derfeta wê jî wê di destê me de wê nebê. Ku em wê rewşa ku ew ji wê hatîya girtin wê, weke rewşek azmûnî wê bihasibênin wê, hingî wê, ew weke aqilekî azmûnkirî wê xwe bide dîyarkirin. Lê ew care

duyem wê weke ku wê ew temen û derfeta wê di dest de wê, nebê ku mirov wê, bi wê rengê li wê binerê û wê fahmbikê. Ev jî wê, weke rewşeka ku wê, ew tenê ew bi serê xwe heyî wê, rewşa wê aqilê wê bide diyarkirin.

Wê demê wê, cihê tîgîna ceribandîne li vir wê, li kûderê wê bicih hebê? Di serî de wê, dema ku wê, rewş wê, were ceribandîne wê, yek wê, rewşa çerçoveya wê tiştê û rewşê wê hebê. Du; wê rewşa levkirina wê ya bi mantiqî bi jîyan û rewşa jîyanê re ku ew hebê. Sê; ku ew weke çerçoveyeka ku ew mantiqî û bînakokî ku ew bi hebûna wê re ew di mejiyê me de ew bi hiş bibê bê. Çar; wê weke rewşeka ku wê, bi întîba û rewşên weke wê re ku wê, ew bi şibandîne, levkirinan, lêhatîniyan û hwd re wê, xwediyê rastîyekê levkirî bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew tiştê ku ew heya ku ew bi xosletê re ew, were dîtin û fahmkirin û bi tîgîhiştîni li wê were serdestbûn.

Bi vê rengê mirov dikarê wê ji gelek aliyên din ve jî wê, werênê li ser ziman. Lê ji aliyekê din ve jî wê, dema ku mirov wê hizrekê wê fahmbikê wê, bi çerçoveya wê xwe bixwe re wê ku mirov wê fahm dikê. Bi vê yekê wê, tişt bi xwe weke dîyarde wê were dîtin û fahmkirin. Bi xwe hatina wê ya fahmkirinê wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê li vir wê, hilde li dest bê.

Di rewşa tîgînê weke bi azmûnê de ku mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di nava tîgîna azmûn û ya ceribandîne de wê tîkiliyek li ser wê tiştê ku ew hatî dîtin û derkkirin û ankû ew çerçoveya ku ew hatî dîtin û mejî ew bi jîyankirina wê re ku wê, derkkirîya. Wê bi wê re wê, ew wê hebê. Ya ku ew hatîya azmûnkirin wê, li ser wê azmûnkirina wê re wê, were ceribandîne. Azmûnkirin û ceribandîne wê, ji hevdû cûda bin. Azmûn wê li ser jîyankirinê re wê, bi fahmkirinê bê. Ceribandîne wê, bi tiştê weke dîyarde ku mirov wê bi ceribenê re wê, xwediyê wê tîgîn û rewşa fahmkirinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring bê. Aliyê ku wê, di ceribandîne wê, were esasgirtin ku wê, 'weke wê' ku wê were li berçav girtin jî wê, aliyê azmûnkirî bê. Ji vê yekê mirov wê, fahmdikê ku wê azmûn wê bi awayekê wê di temenê rewşa ceribandîne de bê. Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, dikarê wê, werênê li ser ziman û wê fahmbikê. Azmûn û cerb wê, di vê çerçoveyê de wê, ji aliyekê ve wê hevdû temem bikin. Aliyê ku wê hevdû wê bi wê temem bikin wê ew bê ku ew aliyên ku ew di azmûnkirinê û fêrbûna azmûnê de ku ew hatina derkkirin wê, bi dîmen û rewşên xwe yên ku ew hatina dîtin re wê, di temenê wê rewşa cerbî de wê, xwe bidina diyarkirin. Azmûn wê, weke rewşeka ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, bi fêrkirinê wê, werênê li ser ziman jî lê wê, azmûn weke rewşeka ku mirov wê dikarê wê, di çerçoveya wê de wê, weke wê fahmbikê bê. Minaq em rewşa wêneyê, dîmenekê û ankû pêjnekê û hwd wê, dikarê wê bi derkkirina wê ya bi dîtinê re wê, bi azmûnê wê, werênina li ser ziman.

Di vê rewşê de wê, rewşa azmûnê û xwezayê wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê weke aliyekê giring û teybet wê, hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Azmûn wê, di rewşa hebûna xwezayê a zindî û herikbar de wê, weke wêneyê û ankû dîmenekê ku ew hatîgirtin jî bê. Ankû wê, weke jîyane wê bi kîliyê û fahmkirina wê bê. Mirov wê, bi azmûnê wê çawa wê bigirê wê wusa di mejiyê me de wê derkbibê. Wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di rewşa azmûnê de wê, di aslê xwe de wê, her çendî wê li ser rewşa jîyankirinê re wê, weke rastîyeka bi jîyanê re ku wê xwe bide diyarkirin jî lê di aslê xwe de wê, ji aliyê ve wê, weke tîgîneka ku mirov wê bi dualî wê, werênê li ser ziman. Aliyê pêşî wê ji aliyê jîyankirin û derkkirina wê ya bi azmûnê bê. Aliyê duyem jî wê, wê, aliyê wê azmûnê û fahmkirina wê xwe bi xwe re bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman.

Di rewşa derkkirinê de wê, azmûna ji xwezayê ku mirov bi dîtin û bi derkkirina bi wê dîtinê re wê dîkin wê, weke rewşeka ku mirov wê, bi teybetî wê, hilde li dest bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Ew pêvajoya xwezayê ku mirov ew jîyankirî û ew azmûn kir wê, piştê wê, ew pêvajo wê bi şûn ve wê newê ku mirov wê dubara bibînê û ankû bijî. Dem wê, ne bi şûn ve biherikê. Dem hertimî wê, bi pêş de biherikê. Li gorê wê reng, mîyl û aliyê ku ew bi wê de diherikê wê, ew rewş wê xwe bi wê re wê bide nîşandin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide diyarkirin.

Fahmkirina xwezayê wê, ji vê aliyê ve wê, dema ku mirov wê hilde li dest bi wê azmûnê re wê, ew rewşa azmûnê wê bi jîyankirinê re wê, weke rewşeka bi serê xwe wê li holê wê bimênê. Wê mirov dikarê wê, weke aliyekê giring û teybet wê, werênê li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê weke aliyekê giring û teybet wê, werênê li ser ziman.

Li vir wê, ew azmûn wê, weke tîgîneka serxwezayî jî wê, xwe di awayekê de wê li berçavê mirov wê bide diyarkirin. Wê dema ku mirov wê li wê dihezirê wê, ew wê, weke aliyekê giring wê, xwe di wê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin. Mirov wê, dikarê wê, bi wê rengê wê, werênê li ser ziman. Pêvajoyên wê azmûnê wê, bi vê rengê wê, weke rewşeka bi serê xwe a xwemalî wê hebin. Wê dubare wê weke wê rewşek din a dubare wê bi wê re wê nebê. Mirov wê, dikarê wê bi vê rengê wê bi xwe bixwe û bi serê xwe wê werênê li ser ziman. Ji aliyê tîgîna hebûnê ve wê, di vê çerçoveyê de wê, di awa û reng û rewşek serxwezayî de wê ew rewşa azmûnê wê hebê. Azmûn wê, di xwe de wê li ser wan rengên jîyankirinê wê xwediyê rewşa xwe ya şenber a ku mirov wê, bi wê û bi wê re wê fahmbikê. Wê di xwe de wê rewşa xwe ya şenber wê li ser rewşên jîyankirinê re wê bi hawênê. Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Lê ji aliyekê din ve jî mirov dikarê wê ew azmûn wê bixwe û bi serê xwe wê hebê. Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşek razber jî wê, dikarê wê, di

rewşa wê de wê hilde li dest. Weke kirdeyekê wê azmûn wê di rewşa hebûna aqil de wê, xwediyê wê, temenê wê yê pêşketî ê bi hebûna wê re bê. Wê, bi vê rengê wê, li ser wê re wê, mirov dikarê wê salixbikê. Razberî û şenberîya azmûnê wê weke du xosletên wê yên ku ew hevdû bi wê azmûnê re di ahengekê de digirin jî bin. Wê bi wê rengê jî wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê azmûn wê, di rewşa derkkirina mirovî de wê, temenê wê li ser girtina mejiyê me yê fizyolojîkî re bê. Mejiyê fizyolojîkî wê, bi hebûna xwe re wê, temenê wê biafirênê. Piştî jî wê, mejiyê kirdeyî wê, bi aqil û ankû bi hebûna aqil re wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê, bide dîyarkirin.

Li vir di aslê xwe de wê, dema ku mirov bahse azmûnê bikê wê, dîtî û dîmenkirina bi dîtî wê, weke aliyekê wê yê giring wê hebê. Mejî di xwe de wê, girtinê bi dîtî weke ku ew dijî wê bi xwe re wê bigirê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Her wusa wê, weke aliyekê mirov dikarê werênê li ser ziman ku wê, aliyê dîtî wê, weke aliyê şenber ê azmûnê bê. Wê li ser wê re wê temenê wê, rewşa azmûnê xwe bide çêkirin.

Mejî li vir wê, dema ku bidest girtinê a di xwe de bi xêvî kir û pê de wê, temenê wê pêşketina wê bi azmûnkirinê û derkkirina wê re wê biafirê. Bi heman rengê ew azmûnkirin û derkkirin jî wê temenê wê bi xêvkirinê û wê bi xwe re wê biafirênê. Wê bi awayekê wê rewşa girtina xêvî û ya azmûnê wê li hevdû hoyandî û hûnandî bin. Wê, di vê rengê û awayê de wê, hevdû wê, bi hevdû re wê, bijîn. Wê temenê hevdû wê bi hebûna hevdû re wê bidina çêkirin.

Xêv wê, weke girtineka zindîyî a di mejî de bê. Wê, ew girtin wê, weke ku mirov ew girt û pêde wê, di mejî de wê, bi şewayên weke hizirkirinê, şîrove û hwd re wê mejiyê me wê, temenê afirandina wê, biafirênê. Wê mirov dikarê weke aliyekê wê yê giring wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê awayê de wê, di çerçoveya wê derkkirina ji xwezayê de wê, azmûn wê bê weke dîmenekê giştî ê xêvkirina bijîyankirinê a ji xwezayê jî bê. Azmûn wê, bi aqilîkirinê re wê, weke şewayekê xêva xwezayî jî wê, rewşekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di nava wê rewşa bûjenî û fizyolojîkî a xwezayê û wê dîtina me de wê, rewşa xêva xwezayî wê, bi girtina me ya bi azmûnê re wê xwe bide dîyarkirin. Ji aliyekê ve wê, hebûna zindîyî wê, temenê wê afirîna xêva xwezayê bixwe jî bê. Mirov wê jî wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Di rewşa têkiliya mirov a bi hewirdora mirov re de wê xêva mirov wê, xwediyê weynea kifşkar bê. Xêv wê, temenê wê, bi bihîstin, dîtî, pêjn, şibandin û hwd re wê, hebê. Wê, bi vê rengê wê, bi şewayekê wêneyî wê, ew bi xwe re wê di rewşa derkkirinê de re wê hebê. Pêvajoyên pêşketina xwezayê wê, bi jîyankirina bi xwezayê re bin. Xêv wê, bi zanînê wê, weke salixkirin û bi gotinkirin bê. Aliyê giring wê, bi salixkirinê re wê, xwe bide dîyarkirin. Lê rengê salixkirina bi xêvî wê, di reng û şewayekê gotinî de wê, xwe bide dîyarkirin. Wê aliyê hebûna jîyankirina xêvî wê azmûn bê. Wê dema ku mirov wê bijî di nava xwezayê de wê, mirov çi jîya û çawa jîya û bi çi jîya û hwd wê, hemû wê, weke aliyna ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Wê di rewşa azmûnkirinê de wê, her tişt wê weke piçna tiştî ên bi wê hatina bi hevdû ve kirin bin. Minaq em dema ku wêneyekê ku ew hatî kişandin wê, weke minaq bide. Wê, di wê rewşa wêneyî de wê, ku mirov wê dahûrbikê wê, di wê de wê gelek tiştên ku ew di wê de werina dîtî wê hebin. Wê, ew tiştên ku ew di wê wêneyê de hatina berhevdû wê, weke tiştina ku ew mirov yek bi yek jî wan dikarê bi gotin bikê, bi navbikê û wan werênê li ser ziman. Wê, bi vê rengê wê, di xêvê de wê, ev hûrgilîkirin wê, bi xosletên xêvê ve girêdayî wê, weke aliyekê hizirkirinê wê xwe bi me re wê bidina dîyarkirin. Minaq bo ku mirov bigihîjê hizreka baş wê mirov wê weke çavdêrekê baş wê, bixwênê, binerê û wê lêkolîn bikê. Wê, bi wê re wê, derkbikê. Wê, bi wê derkkirinê re wê, temenê wê gihiştina hizreka baş wê, bi xwe re wê çêbikê. Li vir bo ku mirov di rewşa xêva azmûnî fahmbikê de mirov dikarê minaq xêva çandî jî wê, li vir wê werênê li ser ziman. Di nava jîyankirinê de wê, mirov wê, çi bijî wê, bi demê re wê, pêvajoyî wê pêşkeve. Rewşên weke bijartin, naqandin û hwd wê, li ser salixkirinê xêvî re wê, bi demê re wê pêşkevin. Wê xwe bidina dîyarkirin. Du tiştên ku mirov wê hilde li dest ku me yek çend caran dîtîbê û yek jî wê, carekê dîtîbê wê, tiştî ku me çend caran dîtî ew wê bi mantiqî wê weke zêdetirî wê di bîra me de wê, xwe bide dîyarkirin. Lê di aslê xwe de ev pêvajoyên xêvê tevlihev bin. Tiştî ku me carekê jî dît ew, wê, karibê bi rewş û xosletna xwe di asta ya pirr hatî dîtî de di mejî de bicihbikê û li bîrê bixê. Li vir wê, tişt û xosletên wê yên levkirî wê, di wê balkişandin û bi wê re çêkirina temenê bîrkirinê wê biafirênin. Xêva civaknasî(47) wê bi jîyankirinê re bê. Wê, di rewşa azmûnê de wê, bi wê re wê, weke aliyekê wê yê çerçoveyî wê xwe bi dîmenî wê bide dîyarkirin. Bi bîrkirin wê, bi zêdeyî wê ji aliyekê ve wê li ser rewşên weke watelêkirinê re jî wê bibê. Mirov tişteki ku mirov wê çawa dibîne wê bi wê rengê wê di mejiyê me de wê bicih bibê. Ji vê rewşê mirov dikarê gav biavêjê û bêjê ku wê, tişt wê bi rengê ku ew dihê zanîn wê di mejî de wê ji aliyekê ve wê bicih bibê. Rengê salixkirinê wê, bi awayekê şenberî wê di awayekê bejeyî de wê, bi xêvê re wê, xwediyê awayekê ku ew bi wê re xwe dide dîyarkirin bê. Her rewşên ku em wan bi fizîkî dijîn wê, xwe bi me re wê, weke aliyên xêvî jî bin. Rewşa fizîkî û ankû bûjenî wê, weke xwediyê xosletên kirdeyeka şenber a xêvî jî bê. Minaq, rewşên weke têjgirtinê, destlêdanê, bêhnkirin, bihîstin û hwd wê, bi gelek rewşên din re wê, bi wê re mirov dikarê werênê li ser ziman. Ev rewşna ku mirov wan bi reng nabinê lê xêv wan di xwe de digirê bin. Lê tiştên weke tişteki ku ew heya wê, bi hebûna xwe re wê, hertimî wê nîşanakan wê ji xwe wê bide şandin li mejiyê me bi nerîn û dîtina me re. Wê, êdî wê bi wê re wê ew tişt wê, weke ku ew hatî dîtî wê hebê. Pêşî wê, weke

tişteka ku ew salixkirî, bi navkirî û weke ku ew "dihê zanîn ku ew çî ya" wê, xêv wê bi wê rengê wê li wê bihizirê. Lê wê tenê wê weke dîyardeyekê bê ji xêvê re. Di dewama wê de wê, çendî ku mirov li wê nerî bi çav wê xosletên wê yên nû wê kifşbikê. Ev jî wê, bide nîşandin ku ew, tiştê ku em zanî dikin ku em wê "dizanin" wê, ji gelek aliyên wê ve wê, ji aliyê me ve wê newê zanîn bê. Li vir wê, rewşa zanîn wê, dualî bê. Aliyê pêşî wê hebûna dervî me a ku ew bi dîtîne û hwd dihê derkkirin bê. Aliyê din jî wê, bi rewşa zanîn û hişmendî û aqilîya me re bê. Wê ev herdu alî wê, li hevdû wê, rewşên hevdû kifşkirinê wê, pêşbixin.

Rewşa xêvê û azmûnê wê, hevdû bi hevdû afirandinê re wê xwe bide dîyarkirin. Wê di temenê xêva me ya zindiyî a mirovî de wê xêva xwezayî wê bi pêvajoyên wê yên jîyankirî ên weke me bi azmûnê û hwd re hanîn li ser ziman wê hebin. Ber vê yekê wê, weke aliyekê giring mirov, bo fahmkirina xêva mirov pêşî mirov divê ku xêva xwezayê bi pêvajoyên wê re wê fahmbikê. Ku ev afirandin di nava jîyanê de bê wê demê wê, mirov dikarê ji aliyê civaknasî, jîyanî û hemû aliyên din ên fîzîkî û nefîzîkî ve wê, hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Di vê rewşê de wê hem aliyê xêva têkilîdanîne û hem jî yê çandî/jîyanî wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Ev jî wê, ji aliyekê ve wê, bi salixkirinan, watelêkirinan û hwd re wê, xwe bide dîyarkirin. Minaq wê, bi çandî wê weke ku mirov wê, di nava kurdan de wê bibîne wê newroz(48) wê weke cejnê kurdistanî û kurdî a bi hezaran salan bê. Wê, temenê wê bi çanda êzdayî re wê, heta serdemên mîtanî(49) û medîya û dibê ku ew ji wê kevntir jî herê. Wê newroz wê di mejiyê her kurdî û kurdistanî de wê, weke xateka dîrokî ku wê li dora wê, sal bi sal û dem bi dem wê were jîyankirin wê xwe bide dîyarkirin. Sal bi sal çî bi wê re hatiya jîyankirin û derbaskirin wê weke mejûya wê ya bi dîrokê re bê. Bi vê rengê wê xosletekê hebûnî ê şenber wê di mejî de wê bi kirdeyî wê, newroz wê bi xwe re wê bi xêvî wê di mejiyê kurdistanîyan de wê bide çêkirin. Li dora wê, rewşê jîyankirinê wê di

-----
*47.Xêva civaknasî wê, navê kirinê di nava jîyanê de hemûyan bê. Wê di wê çerçoveyê de çî hatina kirin û çawa hatina kirin ew bi bîrkirina wan wê, xêvkirina wan bê. Wê ew wê weke aqilê civaknasî ku ew rê şanî kirinê din ên li dûv wan werin kirin jî bê. Jibîrnekirîyên civakî jî mirov dikarê wê bi wê werênê li ser ziman.

*48. Newroz, wê weke cejnê kurdistanî û kurdî a bi hezaran salan bê

*49.Mitannî wê, navê kalkên kurdên roja me bin. Wê Mitannî wê, berî zayina isa wê li dora 1450 û heta li dora 700 saliyê wê bijî.

çerçoveyek xêvî de wê, pêşkevin. Wê, têgîna newrozê wê, weke têgîneka nasnemayî a çandî ya civake kurd jî wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser rewşên wê yên jîyanî re wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, bi wê re wê, mirov dikarê wê, bi têgîneka xêvî a civakî jî wê, werênê li ser ziman. Bi vê rengê wê li dora wê, çawa wê pêşketin wê bibê wê, bi wê re wê, pêvajoyên pêşketina xêvî ku mirov wan fahmbikê wê, ev weke minaqek baş bê. Di vê awayê de wê ahenge ji mejiyê me yê fîzyolojîkî û heta wê rewşa azmûnkirinê wê û afrînîna mejiyê me yê ne fîzîkî wê, di çerçoveyek têgînî a xêvî de wê, xwe bide dîyarkirin.

Di derbarê zanîna xwezayî de wê, rewşa wê ya fahmkirinê wê, bi vê rengê wê, xwe bi awayekê di rengê pêşketinê de wê bide dîyarkirin. Wê dema ku mirov wan bikê ku wan fahmbikê û wan werênê li ser ziman wê, weke aqilna ku ew bi serê na bin. Aqilê xwezayê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşeka aqilî a ku mirov wê, bi teybetî wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di rewşa dîtina wê rewşa xwezayî û ji wê girtina wê rewşê bi derkkirinê wê, piştê wê, derfet wê di dest de wê nebê. Mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Lê li vir ew wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, rewşa xwezayê wê, dema ku mirov wê, bi wê aqilê ji wê ku ew hatiya derkkirin ku em bi wê hildina li dest wê, weke rewşeka aqilî a razber ku ew afirîya bê. Di vê rewşê de wê, dema ku mirov wê tişteke û ankû rewşekê wê bibîne û wê, werênê li ser ziman wê, yekî din ku ew hizra wî mirovê ku ew rewş dîtî ku wî hanî li ser ziman wê, weke rewşeka vegotiner wê ji wî re wê bibê. Di dewama wê de wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, ev jî wê, weke rewşeka giring bê ku mirov wê, werênê li ser ziman bê. Tiştê ku minaq ez bibînin wê, yekê din wê bi çavê min wê nebîne. Ne ez di çavê yekê din re dikarim bibînim û ne jî yekê din dikarê di çavên min re bibîne. Wê her tişt wê, di çerçoveya hebûna xwe de wê hebê. Wê bi wê re wê ew wê xwe bixwe wê bijî. Ev wê weke rewş û rastîyeka xwezayî bê. Wê dema ku ew weke ku wê di roja me de ku wê, bi pêşketina aqil re wê were kirin ku wê xiyalkirin wê were kirin wê, ew xiyalkirin wê, di çerçoveya wê kirina wê ya ji aliyê kesê ku wê dikê ve wê, weke ku wê xwediyê xosletên xwe yên teybet bê. Mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Du kes ku ew li ser heman rewşê wê bihizirin wê, di mejiyê wan de wê hizrên ên ji hevdû cûda wê, di mejiyê wan de wê biafirin. Di vê çerçoveyê de wê, dikarê wê weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman.

Di vê rewşê de wê jî mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê rewşê de wê rewşa xwezayê wê, weke rewşeka ku ew bixwe bê. Wê, tişteki ku ew zindîya wê ew bi rewşa xwe re wê weke zindiyê yekane bê ku ew dijî. Car bi car me, di jîyane xwe de ku me, tişteki jîyankirîya û me gotîya ku 'ev rewş, bo ku mirov wê fahmbikê wê, mirov divê ku wê bijî.' Yanî wê, dema ku me weke yê ku ew jîya ku me jî ew jîya emê weke wî fahmbikin. Wê, di vê rengê de wê, werê hanîn li ser ziman. Lê ez li vir wê, pirsînî werênîma li ser ziman ku wê, rewşa ku mirov wê, bijî wê, mirov karibê weke hevdû bigihijênê li heman hizrê? Yan jî wê, me bigihijê heman nerînê? Ev wê, weke rewşeka ku mirov wê, nikaribê wê bi derfet wê herêbikê bê. Wê, her tişt wê, bi xwe re wê, bibê bê. Wê dema ku

mirov wê, bi mejîyê xwe re wê, fahmbikê ku wê rewşa fahmkirina mejîyê mirov jî wê, weke rewşa mirov a xwezayî bê. Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Rewşa fahmkirina xwezayê wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, ji gelek aliyan ve wê mirov dikarê wê hilde li dest. Î ro, aqilê me pêşketîya û em bi aqilê xwe re wê, ji gelek aliyan ve wê dihildina li dest û li ser wê hildana li dest em, digihijîna li encamên din. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke berfirehkirina sînore fahmkirina me ya bi têgîna xwezayê re jî wê, xwe bide diyarkirin.

Mirov piştî ku ew bi aqil bû û pê de wê, bi w re wê, ew wê xwe bide diyarkirin ku wê, bi jîyane xwe re wê, rewşên xwe yên jîyanî wê bi aqilê xwe wê tefkîrbikê. Wê bi wê re wê, bihizirê. Xwezaya mirov(50) wê, weke têgîneka ku mirov wê di çerçoveya têgîneka hevbeş a giştî de wê, hilde li dest bê. Her zindî wê, bi xwe re wê, xwediyê xwezaya xwe bê. Wê ew xweza wê, weke qadaka ku mirov wê, bi her rewş, zindî û tiştê re wê, bi rewşek navendî re wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Tiştêkî ku ew heya em wê tiştê hebûna wê, weke ku ew heya wê dibînin û weke ku me dît em wê herê dikin. Em dibêjin ku ew tişt bi wê rengê ew heya. Di vê rengê de wê, dema ku me ew bi wê rengê ew herêkir û pê de ku ew tişt ji wê kêmasî bû û ankû hat qatkirin û hwd wê, ew çerçoveya wê ya hebûnê a ku ew weke bi "tamî" me herêkirîya wê ji holê rabê. Wê ew rewş wê, weke wê êdî wê newê afirandin. Minaq wê, qadehek ku ew heya wê, weke bi rewşek tamî wê hebê. Lê ku ew ket ardê û şikest wê, ew wê, êdî wê, ne di wê rewşa xwe ya tam de bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, têgîna xwezayê wê xwe li ser wê rewşa wê ya heyî re wê bide diyarkirin. Hebûna têgîna xwezayê wê, weke kirdeyeka di xwe de heyî jî bê. Wê bi wê rengê wê xwediyê rengekê têgînî ê ku mirov wê fahmbikê bê. Wê, di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Di rewşa weke têgîneka giştî hildana li dest a xwezaya mirov de wê, li vir wê, dema ku mirov li wê bihizirê wê demê mirov wê, mirov wê bi çerçoveyek kirdeyî wê hilde li dest û derxê li têgihiştinê. Wê ev wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de hebûna mirov a kirdeyî wê, bi têgîna mirovî re wê, mirov dikarê wê fahmbikê. Di nava wê têgînê de wê, têgînên weke yên mirovzanî(51), rewîst û hwd jî wê, weke aliyna ku mirov wan hilde li dest û wan fahmbikê bin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyna giring bin ku mirov wê hilde li dest. Çerçoveya hebûna mirov a rewîstî wê, piştî ku mirov bi aqil bû û pê de wê, xwe bi wê re wê, bide diyarkirin. Di aslê xwe de wê, çerçoveya rewîstî wê, weke çerçoveyeka aqilî ku mirov bi wê dibînin, dihizirê, tefkîr dikê, ya "rast" û û "ne rast" wê, ji hevdû derdixê û hwd wê, bi wê re wê xwe bide diyarkirin. Di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Ji aliyekê ve wê çerçoveya mirov a rewîstî wê weke çerçoveyeka kirdeyî a aqilî bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê werênê li ser ziman. Rewîst wê, weke rengekê kirdeya mirovî a bi aqil wê, dikarê wê werênê li ser ziman. Ev rengê kirdeyî wê, piştê wê, bi pêşketina aqilê mirov re wê, bi wê rew wê bi navkirin û hwd re wê, were li ser ziman. Minaq navê 'olê' wê bi wê rengê wê were pêşxistin û li ser ziman. Çerçoveya olî wê, weke çerçoveyeka rewîstî bê. Di wê rewşê de wê, bi rewîstî wê berûmêyla mirov wê bi ber ya baş, qanc, rast ve bê. Wê mirov wê li wê bihizirê. Hizra hertimî xwe gihandina ya çêtirî wê, di vê çerçoveyê de wê, di temenê wê de wê hebê. Ev jî wê, di çerçoveyekê de wê xwediyê temenekê bingihînî bê.

Di rewşa zanîna mirov de jî wê, bi heman rengê wê, bi awayekê bi hebûna mirova

-----
*50.Xwezaya mirov wê weke rewşa ku mirov di nava wê de dijî bê.

*51.Wê mirovzanî wê zanîna mirov bê. Wê ev zanîn wê hebûna mirov, bi hemû aliyên wê yên jîyanî û hebûnî re wê ji xwe re wê bikê mijar. Ankû mirov dikarê wê weke ku ew dihê bi navkiirî "Antropolojiyê" jî wê werênê li ser ziman.

zindîyî re hûnandi wê berê wê bi ya baş, qanc û rast be. Wê dema ku mirov wê tiştêkî ne baş kir wê, hizra ya aliyê baş wê weke ya vajî wê, xwe bi me re wê bide diyarkirin.Dema ku em bi hişbûn ku ew tişt ne baş bê wê ew hizira başî wê bê sedem û temenê wê hizirkirinê ku mirov wê, kirina nebaş wê, ne başî dibînin û bi wê re bihizirê û bixwezê ku mirov ya baş bikê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov li tiştêkê bihizirê wê demê mirov dikarê hertimî bi başî û nebaşî bihizirê ku wê ya vajî wê jî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, kirin wê weke pilikek diru bê. Rûyekê wê, ku em weke aliyê baş wê bihasibênin wê rûyê din wê aliyê nebaş bê. Wê, bi vê rengê wê bi hevdû ve girêdayî wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa têgîna xwezayê a ji hevdû cûdakirinê de jî mirov dikarê wê, weke aliyekê teybet wê li wê bihizirê û wê hilde li dest. Di nava xwezayê de wê, gelek cûreyên zindîyan û tişt wê bi hebûnî wê hebin. Ew hemû wê, weke rewş û tiştina ku mirov wan dikarê weke rengekê ji hevdû cûdakirinê wê, werênê li ser ziman. Mirov wê, bi şewayekê wê, wan cûdahiyên jîyanî ên xwezayî wê bibînin û wê li ser wan re wê ji hevdû cûdakirinê wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê bi hebûnî û fîzîkî wê, tiştan wê ji hevdû cûda bikê. Wê, tişt wê weke xwe bi reng û awayê xwe re wê were dîtin. Di vê rewşê de wê, ji hevdû cûdakirin wê, ku mirov wê fahmbikê wê, di jîyanê de wê, were dîtin ku wê, tiştên têgînî ku mirov weke kirdeyî di mejî de wê diafirênê wê, bi wan re wê bibê. Minaq wê, mirov wê, bi demê re ku ew bi aqil bû wê, rewşên weke hejabûyîn û nehêjabûyîn, bi aqilbûyîn û ne bîaqilbûyîn û hwd wê, xwe bi wê rengê wê bi têgînî wê bidina diyarkirin. Li vir wê dema ku wê, rewş wê, were li ser van rewşên bi vê rengê ên fahmkirinê wê, bi wê re wê, rewşên weke rêjeyê wê xwe bidina diyarkirin. Minaq weke hindik bi aqilbûyîn û zêde bîaqilbûyîn û hwd. Ev wê,

weke rewşna ku mirov wê, dikarê di rewşa aqil de wê, bi çi rengê wê fahmbikê wê, pirr zêde wê, weke rewşna bi pirsgirêk bin. Ber ku wê dîtbar bin. Wê fahmkirin û ankû bi aqilbûyîn wê sînore wê çi bide dîyarkirin? Kesekê ku ew di rewşekê zêde ne bi zanebûn bê wê di rewşeka din de wê karibê zanîneka baş bi wê re bi xwe re pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê, demê wê rengê hindik û zêdebûnê a bi aqil re wê, li vir wê, cûreyetîya fahmkirinê wê di wê de wê xwe biawayekê wê bide dîyarkirin.

Di rewşên weke yên bi aqil ku mirov rewşên weke yên başî û nebaşîyê û hwd wan ji holê rabikê wê, weke ku wê di rewşên weke li hemberî rengên aqil ên weke bi rewîstî û hwd re wê, bikeve rewşek bêalî de. Ev jî wê, weke rewşeka ku wê, nîşanaka wê bê ku wê, di nava têngînên weke yên rewîstî û hwd de wê, têngînên weke xûypakî, bêhnpakî û fezîletî û hwd wê, weke rengna têngînê di navaroka wê de ku wê rengê wê bi hebûn û nebûna wê re wê, bidina dîyarkirin bin.

Hebûna xwezaya mirov wê, weke rewşek gerdûnî bê. Di her demê de wê, mirov wê, xwediyê xosletên mirovî ku wê di rengê qalibê mirovî de wê xwe bidina dîyarkirin bin. Lê wê xûyên mirov ên her demê wê ji hevdû wê cûda bin. Wê navaroka wan qaliban wê bi xûyên demkî ên cûda re wê, werê dagirtin. Di dewama wê de wê mirov dikarê werênê li ser ziman ku wê mirov wê, di jîyane xwe de wê, xwediyê xwe bixwebûnê bê. Yanî wê, bi serê xwe bê. Wê xwediyê rengê xwe cûda ê xwe weke xwe bi wê bide nîşandin bê. Wê, ew jî hevdû cûdakirinên mirovî wê, bi aqil wê li ser rengên fahmkirinên darazî ku mirov wan dem bi dem dikarê bi têngînên weke yên rewîstî jî werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, mirov ku lê ji derve dinerê wê weke bi cûdahîya xwe wê xwe bide dîyarkirin. Lê di hundûrê xwe de wê, xwediyê wan xûyên xwe yên mirovî bê. Weke mirov wê, dema ku mirov wê bi mirovî wê hebê wê, bi mirovî wê xûyên hevbeş weke mirov wê bi xwe re wê bide nîşandin. Wê ev jî wê ji wê mirovtîya wî wê were.

Di vê çerçoveyê û rengê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa mirov wê, weke rewşeka teybet a ku mirov wê fahmbikê bê. Di dewma wê de wê, mirov wê, bi aqil wê, li ser pêvajoyên xwe yên jîyankirinê re wê, bi teybetî wê di mejiyê xwe de wê xwe bigihênê hizirkirinê "cûda." Hizirkirinê mirov wê, weke ku mirov dikarê li ser rewşên 'başî' û 'nebaşîyê' û hwd re wê, werênê li ser ziman wê, bi aqil wê weke ku mirov wê xwediyê 'têngînên ji hev cûda' bê. Lê di aslê xwe de wê ew têngînên 'weke cûda' na mirov, dikarê bi du awayan werênê li ser ziman. Aliyê pêşî li ser wê rewşa cûreyetîya hebûnî re wê, bi cûda werênê li ser ziman. Aliyê din jî weke ku mirov mirov a û li ser wê mirovbûyîna mirov re wê, di çerçoveyek hevbeş de wê, werênê li ser ziman. Wê, li vir wê ew hevbeşî û cûrebûnî ya wê hizirkirinê û rengê wê, ew wê êdî wê hevdû wê temem bikin. Ev rewş wê, di aslê xwe de wê xosletekê mirovê bi aqil û dihizirê jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Mirov wê, bi aqilê xwe re wê, ji girtinê re wê vekirî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew vekirîbûyîna mirov wê, temenê wê ji hevdû girtina mirovî jî bê. Mirov wê, dema ku wê, weke mirov wê mirovan wê bibînê wê li ser wan dîtînên xwe re wê xwe jî wê, weke mirov wê salixbikê. Di vê awayê de wê, dema ku ew mirovna weke xwe mirov dervî xwe dibînê wê, ew wê hem bi wan re û hem jî bi xwe re wê hîsbikê. Wê, di vê çerçoveyê de wê herdû alîyan wê, weke bi kirdeyî wê di ezîtîya xwe de wê bi xwe re wê bijî. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekê ku wê temenê pêşketina derûnî û civaknasîtiya mirovî jî bê.

Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rastîya xwe ya ku ew bi wê dijî bê. Wê rastîya xwe re wê xwe wê werênê li ser ziman. Xwezaya mirov jî wê bi wê rastîya mirov re wê xwediyê rastî û wateya xwe bê. Wê, bi wê re mirov wê, dikarê fahmbikê. Temenê ji hevdû cûrekirina mirov di rastîya xwe de wê, ji aliyekê ve wê, temenê wê bi hebûna mirov a zindîyî ve wê girêdayî wê hebê. Ji aliyê hebûnî ve wê, bi hîs, ajo û hwd re wê, xwe bide dîyarkirin. Hîs wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê hem bi rewşa berî bi aqilbûnê re jîwê, bi zindî re wê werênê li ser ziman bê û hem wê piştî bi aqilbûnê re wê weke temenekê pêşketina wê bi aqilbûnê re bi rewşên weke bi hêstbûnê û hwd re wê werênê li ser ziman. Ber ku wê hîs wê, weke rewşeka li hebûna zindîyî a heyî ve wê, girêdayî wê, hebê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Ber vê yekê wê rewşa hebûnî wê, li vir wê, bi çerçoveya wê re wê, fahmkirina wê, ew wê giring bê ku mirov wê fahmbikê. Hiskirin wê, weke rewşa bêhn hildan û dayînê a her zindîyê ku ew dijî wê, bi wê re wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman.

Her zindî wê, wê bi hebûna xwe re wê hebê. Wê xwezaya wê bi hebûna wê re wê bi wate wê hebê. Li ser wê hebûnê re mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Di pêvajoyên bi aqilbûnê ê piştî de wê, li ser wê qada xwezaya mirovî re wê, bi aqil wê rewşên weke rewîstê û hwd jî wê, pêşkevin. Lê dema ku mirov bêjê ku wê ev têngînên weke rewîstê ku ew li ser qada xwezayîya mirovî re pêşdikevin mirov wê, karibê di dewama wê de bêjê ku wê, çavkanîya têngînên weke rewîstê û hwd wê xwezaya mirov bê? Ev wê, li vir wê, di dewama wê fahmkirina mirov de wê, weke pîrseka giring wê xwe li vir wê bide dîyarkirin. Li vir em wê bêjin ku wê, tîkiliya têngînên bi vê rengê wê li ser pêşketina aqil re wê, li ser hebûna mirov re wê, bi xwezaya mirov re wê hebin. Ber ku wê qad û ardnîgarîya ku ew li wê şîndibin, pêşdikevin û xwe didina dîyarkirin jî wê, ew qad bê. Di wê rewşa xwezayî a mirov de wê, mirov wê, bi wê re wê bihizirê. Lê ku em bi vê rengê em têngînên weke rewîstê û hwd weke rastîyeka ku ew bi xwezaya mirov heya û dijî û pêşdikeve ku wê werênina li ser ziman wê demê mirov wê, nikarê ji aliyê rêgezna

kifşkirî ên rewistî ji derve li wê nêzîkatîyê bikê. Wê demê mirov divê ku temenê tîgînên weke rewistê bi wê re di xwezayê wê de salixbikê û wan werênê li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, li vir wê, êdî wê, ne ji tîgînekê li xwezayê wê, were nerîn wê ji xwezayê li wê were nerîn û wê rengê pêşketinê wê bi wê re wê, were dayîn kifşkirin. Xwezayê mirov wê, xwediyê çerçoveyeka fîzyolojîkî a ku mirov wê li ser hebûnê re wê, werênê li ser ziman bê. Wê bi wê re wê, rewşên weke qarakter, vîn, hêst û hwd wê, bi wê re wê biafirin û wê hebin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşên weke yên qarakterîstîkî, zêhn, xûy û hwd wê, bi wê re wê pêşkevin. Di van rewşan de wê, ne wekhevîya bi qarakterî wê, ne nîşanaka wê bê ku wê, xwezayê mirov wê ne xwediyê rewşeka giştî a gerdûnî a bi xwe re bê. Ev wê, di aslê xwe de wê, temenê wê yên ku ew wê pêşketinê bi wê re wê bidina çekirin bin. Li vir wê weke aliyekê giring wê, li şûna ku mirov li ser reşwên jîyanî ên wekehev re wê di lêgerîneka mirovî de bê wê mirov di wê xate herîkînî a jîyanî a hebûnî de wê, bi xoslet û çerçoveya wê re wê, hilde li dest wê rasttir bê. Xoslet wê, di her demê de wê karibin bi xûyan re bigûharin. Wê mirov wê karibê wê rengên nû ên pêşketinê wê bi xwe re wê çêbikê. Lê wê hemû tişt û kirin wê li ser wê temenê mirovî ê xwedî xweza bê. Di vê çerçoveyê de wê bi temenê wê re wê, mirov dikarê wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman. Di rewşa aqil de wê, heman rewş wê wusa bê. Di rewşa rengên aqil de wê, weke ku mirov di roja me de wê bi gotinbikê û wê bêjê ku 'aqilê min' û 'aqilê te' wê, bi ji hevdu cûdakirinê ku wê werênê li ser ziman jî lê wê, çendî ku wê, di dîmenekê de wê xwediyê wê rengê ji hev cûda jî bê lê wê, ji parzemînekê û hûmekê wê xwediyê xosletên ku di qalibê xwe de ku wê ji hevdu ne cûda jî bin. Wê, cûdahî û ne cûdahî wê, weke ku mirov wê bi zêhnên xwe re wê kifşbikê wê bi hevdu re wê, bi me re wê di vê rewşê de wê bijîn. Minaq wê bi heman zimanî wê bi axifê lê wê xwediyê hizrên ji hev cûda bê. Li heman deverê wê bijî lê wê, xwediyê malên xwe yên ji hev cûda bê. Wê bi heman rengê wê weke hevdu wê mirov bin lê wê, ji hevdu cûda bin. Weke jin, mêr, zaro, pîrûkal, sipî û reş û hwd. Ev wê xosletna bi qadrê ên hêja ên mirov bin. Wê hevdu temem bikin.

Zerdeşt wê, di rewşa rewşên nearam ên ku ew rû didin wê bi rewşek kosmîkî wê werênê li ser ziman. Wê, bi tekoşîna di nava başî û nebaşîyê a weke di nava gîyane xirab 'ahrîman(52)' û gîyane baş 'ahûra mazda(53)' re wê, werên li ser ziman. Wê,

-----
 *52. Ahrîman wê navê gîyane nebaş a di felsefeya Zerdeşt de bê. Wê bi awayekê wê di nava kurdên Medî, Êzîdî û yarsanî de wê bi navê "angra-mainyu" jî wê were bi navkirin. Wê weke aliyê mirov ê xirab û nebaş jî wê were tefsîrkirin.

*53. Ahûra mazda wê weke gîyane baş ku wê hertimî wê başîyê bi mirov bikê jî wê were ser ziman. Wê ahûra mazda wê bi navê 'spente-mainyu' wê di dema medan û piştre di nava kurdên Êzîdî û yarsanî û hwd de wê were li ser ziman. Felsefeya başî û nebaşîyê bi navê ahrîman û ahûra mazda wê bê xwediyê serdestiyekê di nava hemû xalkên herêmê de jî. Wê vajî Ahrîman wê were ser ziman û wê weke aliyê li jîyane serdest jî wê di felsefeya Zerdeşt de wê were ser ziman. Di felsefeya Zerdeşt de wê Ahûra mazda wê weke ya navê Ahrîman wê pîr kevn wê xwediyê mejuyekê bê. Wê bi wê rengê wê were ser ziman. Wê navê baweriyên 'başî û nebaşîyê' ên berî Zerdeşt jî bin. Têgîma dualîsmê ku wê Zerdeşt wê felsefeya wê pêşbixê wê temenê wê li ser van hardû alîyan bê.

nearamîyîyê jî wê, weke xosletekê ku wê bi wê re wê, rewşa gerdûnî wê bi wê re wê xwe li gorî rastîyê wê sererastbikê wê werênê li ser ziman. Li gorî wî, heta ku ew nearamî çênebê wê ew adilandin û ankû sererastkirin jî wê di xwezayê de wê nebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa nearamîyê jî wê bi tîgîneka giştî a xwezayî û gerdûnî wê werênê li ser ziman.

Tiştê ku wê tiştê wê bikê wê ew wê, bi vê rengê wê mirov wê, bi xwezayî wê têbigihê. Mirov mirov a. Wê demê mirov wê, di wê hevyeke û wekhevîya xwe de wê, xwediyê wê rewşa xwe ya gerdûnî bê. Wekexwebûyîn wê, weke rewşeka ku mirov wê li ser wê re dikarê bahse rewşa gerdûnîya xwezayê mirov jî bikê bê. Wê wê, di çerçoveya mirov de wê wusa bê. Lê ku em di çerçoveya hemû zindîyên dijîn de wê, werênê li ser ziman wê demê wê gotina 'mîrov' a li şûna gotina xwezayê ku em wê didênin em wê, divê ku wê rakin û li şûna wê gotineka din a wê xwezayê bi giştî werênê li ser ziman wê, bi wê re wê, werênina li ser ziman. Minaq weke xwezayê ku em li şûna wê gotina 'jîyanê' dênin wê bi rengê xwezayê jîyanê wê, hingî wê hemû cûreyên zindî ku ew dijîn wê mirov karibê wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman. Ber ku mirov bi aqil bûya wê, ew wê mafê nede mirov ku wê hemû tiştî wê bi mirov re wê werê hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman wê tenê wê salixkirina wê, bi egoîsmeka mirovî a bi aqil wê bibê bê.

Têketina li tîgîna fahmkirina xwezayê

Di destpêkê de mirov, divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê tîgîna xwezayê wê, weke tîgîneka hebûnî a xwe ji xwe afrîner bê. Wê, dema ku mirov wê tîgîna xwezayê wê, hilde li dest wê, mirov dikarê wê, di destpêkê de wê ji du alîyan ve wê, hilde li dest. Wê aliyê pêşî wê, bi rewşa hebûnîya xwezayî a fîzyolojîkî û pêvajoyên wê yên xwe dana domandin, jîyankirin, peresendin û hwd re bê. Aliyê wê yê duyem jî wê, di rewşa xwe de wê, bi çerçoveya hebûnê û di rewşa wê de bûyîna hebûna wê bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, her tişt wê, di çerçoveya hebûna wê de wê, rewşeka wê ya ku ew xwe di wê de baş hîsdikê û ankû xwe rehet hîs dikê wê hebê. Li ser qûtûban wê hirçên wê, ew wê li ser çîyayên ji qaşayê wê bijîn. Wê, di vê

çerçoveyê de wê, rewşa wan wê hebê. Wê, ew wê, ew wê aciz nebin. Wê bi wê re wê, xwediyê rengekê jîyanê ê xwezayî bê. Her wusa mirovek jî wê, dema ku em, wê çerçoveya hebûna wî hildina li dest wê, ew wê, di rewşa xwe ya birehî û hwd de wê, bijî. Wê, di nava rewşa xwe de wê, ew bi fîzyolojîkî wê bijî. Minaq wê, dema ku em di bin rojê de dijîn em ji rojê û ji têhna wê û rohnîya wê ya bi têhn em "vîtamîna D'yê digirin. Wê, ev jî wê, weke aliyekî ku em bi wê re wê, dijîn bê. Di vê çerçoveyê de em wê bihizirin ku em di bin rewşeka ku em dijîn de wê, ev element wê bi me re wê, nebin. Wê rewşek çawa wê xwe bide diyarkirin. Elementa 'vîtamîna D'yê wê, ji rojê ku ew di laşê me zindîya de diafirê bê. Wê, bi vê rengê wê, mirov wê, dema ku wê, lêkolîn bikê wê, karibê gelek rewşên weke wê kifşbikê.

Li ev ez wê werênima li ser ziman ku wê, çerçoveya her hebûnê wê, di rewşa wê de wê, xwedîya wê biafirênê. Wê çerçoveya rengê şert û mercên ku ew dikarê di wê de bijî wê, biafirênê. Di aslê xwe de wê, şert û merc wê bi rewşa birehê vê wê, girêdayî bin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî din jî wê, dema ku wê, bi birehê re wê çî şert û merc wê hebin wê, hinekî jî wê li gorî wê, peresendin wê zindî, nebat û ankû şênî û her tiştên din ên ku ew di jîyanê de hena wê, di wan de wê, bibê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê rewşa birehê wê, weke ku wê, rewşa jîyanê jî wê di rewşeka li wê hoyandî de bê wê, xwe bide diyarkirin. Ez li vir wê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, bireha me wê, weke ku wê temenê jîyane me bê. Wê bi wê re wê, gûharînên wê, bandûra wê, rastarast wê li jîyane me ya ku em di wê de dijîn wê bikê.

Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, xweza wê, di rengekê de wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşeka afrîner bê. Wê, dema ku wê, minaq wê birehê de wê, gûharîn wê bibin wê, li rewşa şert û mercên jîyane me jî wê bandûr wê bi awayekê xweza wê bibin. Di vê rewşê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê, hebûna xwezayê û jîyanê wê, bi rewşa jîyanê re wê li hevdu hoyandî û hûnandî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, xweza wê di awayekê sazûmanî de wê, bide diyarkirin li berçav. Ji vê yekê ya ku wê, têgîna 'sazûmana xwezayê(54)' wê, were bi gotinî wê were pêşxistin. Wê li ser wê were hizirkirin. Wê di rewşa wê têgîna sazûmanîya wê de wê, dema ku ew hat li ser ziman wê, di dewama wê de wê, li wê jî wê, were hizirkirin ku wê, ew sazûmana xwezayî wê çawa wê biafirê û ankû wê kê wê biafirênê bê. Ev rengên pîrs pîrskirinê wê, weke rengekê ku wê, di temenê afrînerîya xwezayê û wê sazûmanîya wê de ku wê, bi têgîneka xwezayî a metafîzîkî(55) wê li pişt wê û ankû berî wê ku wê çî hebê wê, were hizirkirin û wê bi wê re wê, weke kirdeyekê wê 'hebûna xwûdê' wê were kifşkirin.

Di dewama wê de wê, tişt wê bixwe wê biafirê û ankû wê ji ber xwe wê çêbibê? Wê, di dewama wê de wê were hizirkirin li wê. Wê, ew wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide diyarkirin bi wê re. Wê, di dewama wê de wê, di jîyanê de wê, tişt ku ew ew heya û ber çî ew heya wê bi wê re wê, were li wê hizirkirin. Di vê çerçoveyê de wê, li ser têgîna sedem û encamê re wê li wê were hizirkirin. Wê bi wê re wê, tişt wê dema ku ew hebê wê, ew hema wê ji ber xwe wê hebê. Wê tişt ku ew heyî ku mirov wê, bibêjê 'bibe!' wê bibê? Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, di destpêka serdemên afsûnî de wê, bi wê rengê wê were hizirkirin. Piştî wê, ev têgîna "bibe!" wê, bi navê xwûdê û 'afrînerîya wî' re wê, were hanîn li ser ziman. Wê, di dewama wê de wê li wê were hizirkirin. Tişt wê, dema ku ew dibê, ji ber tiştêkê wê bibê? Ew tişt wê dema ku ew bû wê, di hebûna wê tiştê de wê, were nivîsandin ku ew bo tiştêkê û ankû tiştêkê ku mirov jî wê biafirînê wê, hatîya û çêbûya? Têgîna sedem û encamê wê, weke têgîneka darazî a bi hiş ku ew pêşdikeve bê. Ti tişt wê, bi wê rengê wê pêşnekeve. Wê, her tişt wê di xwezayê de wê li ser temenê levkirin û têkiliyên elementên wê yên di nava ardê û ankû axê de ku ew çêdibê re wê, ew wê bibê. Lê di vê çerçoveyê de wê çerçoveya wê têgîna darazî ku mirov jî wê bigihîyê de ku wê, biafirênê wê, dema ku ew tişt bû û piştî ku ew bû ku ew kêrî çî dihê wê, ew wê di vê çerçoveyê de wê, di nava wê tişt ku ew jî wê

-----
*54.Sazûmana xwezayê wê weke têgîneka felsefîkî wê were ser ziman. Wê li wê sazûmana xwezayê wê were nerîn û wê bê pîrsîn ku wê çî û çawa wê sazûmanê wê çêbikê û wê xwezayê wê biadilênê. Wê bi wê têgihîştinê wê li şûn wê sazûmana xwezayê wê li aqilekê afrîner wê were lêgerîn.

*55.Têgîna xwezayî a metafîzîkî wê, bi wê wateyê bê ku wê li şûn hemû tiştê wê li hizrekê wê bigerihê. Her wusa wê hizrên weke xweza çawa afirî, kê xweza çêkir, wê dewrûdayîmîtiya wê kî dide domandin û hwd wê, weke pîrs û hizra ku wê bi wê li wê were pêşhizirkirin bê. Wê bi wan hizran wê li têgîneka ku ew diafirênê wê were lêgerîn. Di têgînên îdealîstîkî û olî de wê, ev wê hizra li pişt wê afrîneriyê wê bi navê 'xwûdê' re wê were li ser ziman.

tiştê hat derhanîn û ankû çêkirin û wê tişt a destpêkê ku ew bûya wê, bi wê re wê, têkiliya wê were danîn û hanîn li ser ziman. Yanî li vir wê, têgîna sedemê û encamê wê ne weke têgîna ku mirov dikarê weke sedemên hebûn û nebûnê ku em dikarin wan werênina li ser ziman bin. Lê bi wê hebûna ku ew bû re wê, bi wê re wê ew wê temenê wê têgînê wê rengê wê yê heyî ê hebûnê û her wusa yê wê yê dibê re wê were danîn. Minaq wê dema ku mirov birçî ya wê xwarinê wê bixwê. Lê tiştên ku ew dibin û em wan dixwûn ew bo ku em wan bixwûn ew dibin? Na, wê ne bo wê bibin. Em wan bi himendiyê kifş dikin ku em wan bixwûn emê bi wê bijîn. Ev di rewşa hemû zindîyan de wê

weke hîsekê wê hebê ku ew bixwê wê bijî. Ber vê yekê wê, li tiştê ku ew bixwê wê, li wê bigerihê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman.

Di vê rewşê de wê, ya ku wê, têkiliya wê tiştê a ku ew dihê xwarin û ya birçîbûna me bi hevdû re dihênê wê, rewşa birçîbûna me bê. Wê, xwesteka xwarinê û ajoya wê, xwe di wê temenê de wê, li me bide li zorê. Li ser wê re mirov wê êdî wê, ew wê, bikê ew, tiştê ku xwarinê bibinê û bixwê.

Di vê çerçoveyê de wê, tiştê ku mirov, mînaq wê bi rewş û ankû tiştê ku wê dikarê wê di nava têkiliya sedem û encamê de wê werênê li ser ziman mirov wê, karibê bi reng, awa û rewşna din re jî wê, têkiliyê wê bi wê re wê dênê bê. Ev jî wê, bide nîşandin ku wê, têngîna sedem û encamê wê xwediyê wê dîtbarîya ku mirov wê, bi wê re wê, di awayekê de wê werênê li ser ziman bê.

Di nava xwezayê de wê, gelek tişt û zindî wê hebin. Mirov dikarê wan jî gelek aliyan ve wan, werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê, zindî wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê hebûna zindîyî wê mirov wê hilde li dest wê, di çerçoveya renekê çawa ê bi têkiliya di nava sedem û encamê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Zindî dijî. Wê demê mirov dema bêjê ku 'zindî dijî' wê, demê wê zindî wê bo jîyankirinê wê were û bibê? Li vir wê, têkiliya wê rewşê ku mirov bi vê rengê wê bi hevdû re wê, dênê wê demê mirov bi hişmendî divê ku wê, demê li rewşên weke armanc, vîn, mîl û hwd jî bihizirê. Bi wê re wê, werênê li ser ziman. Rengê heyîna hebûna mirovî a zindî wê, mîla mirov wê bi jîyanê re wê, bide diyarkirin. Mîl wê, bi rengê ku mirov wê bi wê re wê bijî re wê, xwediyê reng û awayekê bê. Wê, bi wê re wê demê wê, rengê ku mirov dijî wê, mirov çî jîya û bi jîyankirinê bûhûrand wê li ser wê re wê, rengê jîyanê û awayê wê xwe bide diyarkirin. Ew rewşa jîyankirinê wê, mirov wê karibê jî pêş ve ew hatîya diyarkirin ku wê çawa wê di wê rewşa jîyankirinê de wê were jîyandin? Ev wê, weke rewşeka pêşizirê bê ku mirov wê bi wê rengê wê werênê li ser ziman. Di jîyanê de wê, di aslê xwe de wê, di nava jîyanê de wê, bi awayekê wê jixwerebûyînek wê bi jîyankirinê re wê, hebê. Mirov çî û çawa jîyankir wê, piştê wê, ew wê, weke rewşek mayînda wê hebê. Minaq wê, dema ku mirov wê, li wê bihizirê wê, dema ku mirov wê tiştê ku xirab wê bikê wê, piştê wê, bihizirê li wê rengê jîyankirinê û wê encama bi kirinîya xwe ya xirab re. Wê piştê wê, di mejiyê xwe de wê bihizirê û wê jî xwe re wê bêjê ku "wê dema ku ez bi vê rengê jîyam û ev encam bi xwe re hanî li holê wê, dema ku min bi awayekê din jîyankiriba wê encamaka din wê bi wê re wê bûba. Wê ev encama xirab wê nebûba." Di vê çerçoveyê de wê, di mejiyê xwe de wê, darazandinê wê bikê. Li ser wê rewşa razandinê re wê, ew wê rewş wê, bikê wê, fahmbikê. Aqilê darazî wê, weke renekê hişmendî ê bi vê rengê wê, li ser reng, esas û rewşa ku mirov wê weke kesekê sêyem bi nerîna xwe hem xwe bi kirina xwe re û hem jî kirina xwe bi xwe re wê bibinê û dahûr û şîrovebikê û li ser wê re darazkirinê bi aqil pêşbixê. Wê bi wê rengê wê, mirov wê, dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman.

Di vê rengê û rewşê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa aqilîya mirovî wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê û rewşê de wê, bide diyarkirin. Ez li vir wê, dikarim wê, weke aliyekê giring wê, werênîma li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, aqil wê, jî xwe re wê, hingî wê bibê aqil.

Aqil, di aslê xwe de wê, jî destpêka bûyîna wê ve wê, bi awayekê dualîyî wê rengê pêşketina wê bi wê re wê hebê. Weke hizrekê ku mirov wê kifşbikê wê, ew bi sayaserê wê hişkirina li ser wê re bê. Di vê rengê û awayê de wê, ew wê hebê.

Mirov wê, bi wê rengê wê bihizirê û wê, bi xwe re wê kifşbikê. Kifşkirin wê, weke xosletê me yê ku em dikarin wê weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman bê. Ku mirov wê, dema ku mirov wê, li rewşa mirovê ku ew dihizirê ku mirov li wê bihizirê wê, bi wê re wê, jî vê aliyê hizirkirinê ve wê, gelek alî û tiştên ku em bi wê re wê, weke hizir û aqilan wê werênîna li ser ziman wê hebê. Di roja me de wê, li ser têngîna xwezayê hebûnê û ankû xwezayê mirovê ku ew dihizirê wê, were hizirkirin ku wê, 'tişt weke hizirkirinê wê jî bûyîne ve wê bi wî re wê hebê' û ankû wê 'tişt weke hizirkirinê wê jî bûyîne ve wê bi wî re wê nebê.' Di vê awayê de hizirkirin wê, bi awayekê wê li hemberî hevdû wê xwe wê bide diyarkirin. Di roja me de wê, têngîna weke yên ku em li ser olzanîyê û hwd re wê werênîna li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, 'her tişt jî bûyîne ve ku ew bi me re heya' wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, vajî wê, têngîna ku wê, werênîna li ser ziman ku wê, piştî ku mirov bû û pê de wê girtinê wê bi xwe re wê bikê. Di rewşa zaroyekê û piştê hin bi hin ew pêşketina wê û girtina wê ya bi zimanî û hwd de wê, mirov dikarê li wê bihizirê û wê, li vir wê weke aliyekê wê hilde li dest. Zaro wê, di ast û awayê wê yê pêşketî ê roja me de wê, dema ku ew dihê li dûnyê wê bi hinek rewşên amede ku ew di xwe de pêşxistîya re wê, were li dûnyê. Wê li ser wê re wê, di xwezayê xwe de wê bide pêşketina xwe bikê. Li vir wê demê mirov wê jî vê têngîna gavê biavêjê û dikarê bêjê ku wê, jî destpêkê ve wê bi mirov re wê temenê girtinê wê hebê? Ev di aslê xwe de wê, bi xwe re wê, pêvajoyeka pirr zêde demdirêj a pêşketina mirovî a di jîyanê de wê, jî me bixwezê ku em wê hildina li dest û wê şîrovebikin û wê fahmbikin. Wê, pêvajoyên peresendinê ên bi hebûna zindîyî a mirovî re wê, weke her zindîyî wê, li gorî wê asta xwe ya pêşketinê a bi peresendina xwe re wê, xwediyê wê bê. Wê, hertimî wê di rewşa xwe ya dawî de wê, jî wê bidest bûyîna xwe wê bikê. Me berê jî me, di gelek nivîs û lêkolînên xwe de hanî li ser ziman ku wê, her demê asta pêşketinê wê jî ast û pîvane xwe ya demkî a ku ew heya wê, xwe bide destpêkirin û domandin. Di rewşa

meynûmekê de wê ji wê mirov newina li dînyê. Ji mirovekê jî wê meymûn newina li dînyê, çendî ku wê bê gotin ku wê peresendina ji hevdû bûn û wê xwe ji hevdû wê bi zindîyî wê di xateka peresendinê de wê bidina domandin û pêşxistin jî. Wê demê mirov wê, her tiştê wê di xwezayê wê ya demkî de wê fahmbikê. Wê, di xwezayê mirov de wê, mirov wê hebê. Di xwezayê rengên her zindîyên din de jî wê, ew wê hebin.

Ev bi xwe re wê, dide nîşandin ku wê, li ser rewşên darêjkî ên jîyanî re wê, rewşên jîyanê wê bi çerçoveyîya xwe re wê xwe bidina domandin. Wê mirov dikarê wê, bi vê rengê wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê werênê li ser ziman ku wê, rewşa wê, bi vê rengê wê hebê. Di xwezayê de wê, bi vê rengê her tişt ku wê di xwezayê xwe de wê di xate xwe ya jîyanî de wê xwe bide domandin wê, ew wê weke xosleteka wê ya jîyanî a ku mirov wê bi teybetî wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman bê. Tişt wê, di nava jîyanê de wê, bi vê rengê wê di xwezayê xwe de wê, xwediyê rengekê herikînî ê bi pêşde bê. Wê ji mirov dikarê wê, weke aliyekê giring û teybet wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, di encama wê de mirov wê çi fahmbikê? Mirov wê, karibê wê fahmbikê ku wê, her tişt wê bi xwezayê xwe re wê hebê. Lê ji aliyekê din ve jî wê, tişt wê ji tiştê wê xwe bide afirandin. Wê, ev di rewşa zindîyên ku ew dijîn de jî wê wusa bê. Lê ev jî wê di nava rewş û destûrên xwe yên xwezayî de wê, xwe bi vê rengê wê, bide dîyarkirin. Weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê, mirov wê mirovekê jê were dînyê. Wê meymûnek wê, ji wê meymûnekê wê were dînyê. Wê, kitikek(pisîk) wê, ji wê wê kitikek wê were dînyê. W bi vê rengê wê, mirov dikarê wê, di rewşa nebatan de jî wê, werênê li ser ziman. Wê dareka tûyan wê bi wê ve wê hajir wê şîn nebin. Wê darek hajiran wê bi wê ve wê tîrh şîn nebê. Wê darek(dêliyek) tîrh wê, bi wê ve wê şebes wê şîn nebin. Wê şitlekek ku wê şîn bibê û wê şebes ji wê bibê wê, tirozî wê bi wê ve wê şîn nebin. Wê, her tişt wê, di çerçoveya xwezayîya wê de wê, çerçoveya wê ya heyînî a hebûnî wê bi wê rengê wê ew wê hebê. Ev wê, weke rengekê qatagorîzekirina wê ya ji jîyanê jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman.

Di aslê xwe de wê, di roja me de wê, çendî ku wê têgihîştinek wê bi fahmkirina wê re wê bûbê jî lê wê, hê jî wê li ser rewşa ku mirov wê ji bûyînê ve wê xwedî tişt bê di xwe de û ankû wê piştî ku ew bû wê di xwe de wê pêşbixê jî wê, weke rewşeka ku mirov wê li ser wê bihizirê bê. Î ro, em dikarin ji du aliyan ve wê, bi temen bikin û wê fahmbikin. Yek wê, li ser têgînên me yên jeolojîkî û antropolojîkî re bê. Ya din jî wê, li ser ziman û hwd re bê. Wê, dema ku mirov wan hilde li dest wê, çawa wê mirov wê karibê wan fahmbikê wê, weke aliyekê giring bê. Minaq wê, ziman wê, dema ku mirov wê, bû wê, temenê wê bi me re wê hebê. Lê em, dema ku wê dibêjin ku wê ' ziman wê, dema ku mirov bû wê, temenê wê bi me re wê hebê ' jî em wê, nabêjin ku wê, ev weke tiştêkê ku wê, dervî pêşketina me û xate pêşketina me ya antropolojîkî ku ew bi me re çêbûya ku em wê fahmbikin bê. Em li vir wê, divê ku wê, di dewama wê de wê, weke encama xate pêşketina me ya bi peresendinê re wê, werênina li ser ziman û wê fahmbikin. Minaq wê, dema ku mirov wê bi antropolojîkî wê hilde li dest wê, ji destpêka weke zindî bûyîna mirov ku ew weke şaneyê bê û piştê wê, weke zindî wê pêşkeve em, bi wê re wê weke xatekê pêşketinê bi mejûya wê re wê hilde li dest. Piştê wê, di pêvajoyên xwe yên weke ji meymûnbûnê û heta roja me bi ber mirovbûnê ve ku wê derbas bikê û hwd ku ew wê, di encama wan demên dirêj de wê, ku ew di hebûna me de ew, pêşketin bi rengên weke afirînên, gûharînên û motasyonên bîolojîkî û hwd re wê, xwe bide dîyarkirin. Bi demê re wê, mirov wê xwarinê bixê. Rêyên xwarinê wê pêşkevin. Wê biqasî wê, rewşa xwarinê ku wê bi xwarin xwarinê re wê pêşkeve wê, bi heman rengê wê tiştê ku mirov wê dixwê ku ew çawa wê bandûrê li hebûna me ya fîzyolojîkî û bîolojîkî jî bikê wê, weke aliyekê ku mirov wê, dikarê li vir wê hilde li dest **bê**.

Di vê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê, mirov wê, dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, xateka pêşketinê wê, hebê ku ew wê, pêvajoyên ku em dijîn wê di wê de wê bibin bin. Wê, di nava jîyane me de wê, weke aliyekî giring wê, ew wê, hebê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekê teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di roja me de wê, mirov wê, bi asta ku ew dijî re wê, xwedî aqil û ast û pîvaneka pêşketinê a bi xwe û jîyane xwe re bê. Wê, bi wê re wê, bijî û wê xwe bide dîyarkirin. Di nava jîyanê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa têgîna xwezayê ku mirov wê, hilde li dest wê, di destpêka wê de wê, mirov dikarê werênê li ser ziman ku wê, tiştê ku mirov wê, li gorî hebûna xwe wê rast bijî û rast bê wê, weke ya rast a li gorî xwezayê mirov bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Dema ku mirov bi vê rengê bihizirê wê demê wê, ev jî wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, xwezayê mirovî wê, li gorî hin rêgez û destûrna xwezayî wê bijî û wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Her wusa wê jî mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê destûra xwezayê wê, bi rastîya wê ya jîyanê û jîyankirinê re wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Mêyla mirov wê li çi bê? Mirov çi dixwazê ku wê, bijî. Mirov di xwe de wê, tiştê ku ew dixwezê wê, ew wê bi wê re wê bijî. Em weke zindî wê, hinek destûrên me yên jîyanî wê hebin. Wê rewşên weke xwe parastinê, zêdekirinê û ankû zêdebûnê û hwd re wê hebê. Minaq em dema ku mejûya zayendîtiya mirov wê hilde li dest wê, bi wê re wê, gelek alî wê ji aliyê ajo û rengên kifşkirina bi jîyanê re wê xwe bidina dîyarkirin. Têkiliya bi zayendî wê, weke têkilîyeka pirralî bê. Wê di temenê wê de wê, hebûnîtiya mirov wê hebê. Piştî ku aqil pêşket û pê de wê, bi wê re wê bijî. Lê di aslê xwe de wê,

dema ku mirov wê pêvajoyên jîyane mirov a bi aqil ku ew pêşdikevin ku mirov wan hilde li dest wê, rewşa mejûya têkiliyên me yên zayendî ku em wan kifşbikin û werênina li ser ziman wê, weke aliyekê giring wê xwe bide diyarkirin. Wê, çendî ku wê, wê têkiliyên zayendî wê li gorî rewşa jîyane derve wê, xwe bi reng û awa bikê wê, ya derve jî wê li gorî wê, xwe bikê ku wê, bigihênê, reng û awayekê.

Ku mirov li vir hinekî bi çend gotinan jî bê mirov, di çerçoveya têgîna mejûya zayendîtîyê de wê, hilde li dest wê, ji du aliyên ve wê, pêşî wê kifşbikê û wê hilde li dest. Aliyê pêşî wê, ji aliyê bîolojîkî û fîzyolojîkî bê. Ji aliyê din ê duyem ve jî wê, bi têgînî, felsefîkî û ankû rewşên bi rengên fahmkirinê û hwd re bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Mejûya zayendîtîyê wê, bi têgînî wê weke felsefeyekê ku mirov wê hilde li dest wê, di reng û awayê xwe kifşkirinê de jî wê, karibê bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de em pêşî ji aliyên bîolojîkî û fîzyolojîkî ve wê, dikarin wê hildina li dest. Li kurdistanê û ankû mesopotamîya wê mejûya zayendîtîyê wê dîrokeka wê ya demdirêj wê hebê. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, hilde li dest wê, li ber diclê û firatê li kurdistanê ji serdemên neolîtîkê û heta roja me wê, di xatekê de wê xwe bi awayekê wê bide diyarkirin. Ji aliyê tevger, kirin û xûyên zayendî ve wê, heta roja me jî wê li kurdistanê wê ji van demên kevnera wê, bermehî wê bi zêdeyî wê hê di jîyanê de wê li berçav wê hebin.

Di vê çerçoveyê de wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê zayendîtîya xwe wê kifşbikê wê, bi wê re wê hin bi hin wê xwe kifşbikê. Têkiliya zayendîtîyê û fahmkirina wê, bi xwe naskirin û derxistina têgihiştinê re wê, ji navîkê ve wê girêdayî bê. Di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di dewama wê de wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku mirov dikarê wê hem bi tememî ji minaqên rojanê ên roja me bi pêşketinê re wê werênê li ser ziman. Lê ji aliyê din ve jî bi mejûya civakê û heta wê ya pêşketinê re jî wê, werênê li ser ziman. Em vê dibînin ku wê li kurdistanê û ankû mesopotamîya wê, li ser zayendîtîyê re wê, hin bi hin wê hêstên ku wê, bi kifşkirinê re wê bibin û rûbidin wê, ew hêst wê, çawa wê werina bi hişkirin û xamilandin û li ser wan re wê, rengekê fahmkirina zayendîtîyê wê were pêşxistin. Minaq wê, xweşikati wê, tenê wê hêstek ji wan hêstan bê. Wê bi wê re wê, weke wê gelek hêstên ku mirov wan dikarê werênê li ser ziman wê hebin. Di dewama wê de wê, ev jî wê, weke aliyekê giring wê, karibê xwe bide diyarkirin.

Pîştî ku wê, hişmendî wê pêşkeve û pêde wê, pêjnan weke 'kirde' pêşxistin û fahmkirina wan û bi wê re hildana wan a li dest wê xwe bide diyarkirin. Kirdeyê wê, bi serwerîyeka ku ew bi wê dijî re wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Têgîna kirdeyê wê, ji çerçoveya fahmkirina wê ya bi ziman zêdetirî wê, mirov dikarê bi awayekê wê li ser rastîyên jîyanî re wê, werênê li ser ziman. Wateya kirdeyê wê, di kurdî de wê, bi aqil wê, di detpêkê de wê, bi wateya tiştê ku ew hatî kirin bê. Wekî din wê, ew kirina bi wê ve bê. Ji aliyekê din ve jî wê, karibê wateya sehêti bi têgînî wê bide me. Ji aliyekê wê din ve jî wê, di wateya hebûna zanînê û bi wê re rengên zanînê ku mirov wan weke bi wijdan, zanîna cewherê û ankû zanîna cewherî û hwd re wê, werênê li ser ziman. Dema ku wê, kirde wê bi ber bireserîyê ve wê, herê wê, bi wê re wê demê mirov wê, pêvajoyên pêşketina bi afrînerî a çêkirina tiştê ji tiştê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Di çerçoveya jîyane kes, malbat û civakan de jî wê, têgîna giştîbûna wê ya bi serî ve wê, xwe bi wê re wê, karibê weke têgîneka kifşkar û ankû di rengê têgîneka kifşkar de bide nîşandin û diyarkirin.

Li ser kirdeyê, pêvajoyên û ji kirdeyê bi ber bûjenîya bireserî ve çûyîn û ankû xwe çêkerîya wê, wê, mirov dikarê wê, weke mijareka teybet bi pêvajoyên pêşketina aqil re wê, hilde li dest. Li ser têgînên gerdûnî re wê, mirov dikarê weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Minaq wê, hebûna mirov wê, ji aliyê wê ve wê, gerdûnî bê. Jîyan wê, gerdûnî bê. Hebûn wê, gerdûnî bê. Li vir wê, dema ku mirov bahse wê gerdûnîya wê bikê wê, bi wê re wê, aliyekê fîzîkî û yê têgînî wê xwe bi wê re wê, bide diyarkirin. Weke têgîna wê ezmûnên kirdeyî wê, bi demê re wê, li gorî pêwîstîyan û xwestekan wê werina bi rêxistin kirin û pêşxistin. Wê, bi wê re fahmkirina azmûna kirdeyî wê, pêwîstiya bi şîrovekirina wê kirdeyê bi zimanî têkiliyên wê yên bi hevdu û bi hewirdorê re jî wê, pêwîstiya wê hebê. Hinekî wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê bihizirê û wê, werênê li ser ziman ku wê, aqil wê bi awayekê kirdeyî bê. wê, bi wê re wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku em, di roja me de bahse 'desthilatdariyên olî(56)' û ankû bi rengna din bahse hinek desthilatdariyan ku em dikin wê, bi wê re wê, xwe bi awayekê wê, bide diyarkirin. Wê, pêvajoya bi kirdeyê a bi ber bireserîya bûjenîyê de çûyîna wê, ew wê, bi wê re wê, bikê ku ew xwe 'şenber' bikê û wê, werênê li holê. Lê her tiştê ku me ew şenberkir jî wê, bi awayekê wê aliyê wê yê me ku ew şenber kir wê demê ku em, di farqê de bin û ne di farqê de bin emê aliyekê wê yê din jî

-----
*56.Desthilatdariyên olî wê navê desthilatdariyên ku ew li gorî zihniyetên olî hatina pêşxistin bin. Li gorî wê rêvebirinê dikin. Ev di dîrokê de wê, weke pêşxistina 'dewletên olî' jî wê xwe bide diyarkirin. Di roja me de wê bi têgîna navêndên olî ên weke 'wâtîqanê', 'mekkê', 'lalesê' û hwd re wê xwe bide diyarkirin. Di çerçoveya wê rêgezên olî de jîyankirîna wê weke bi wê jîyankirin bê.

wê bi wê re şenber bikin. Ew jî wê, dema ku me ew aliyê şenber ku em bixwezin wê bi tememî û awayekê rast û baş de wê fahmbikin em, divê ku wê aliyê wê yên din jî wê, fahmbikin. Ev wê, weke aliyê wê yê din bê. Lê dema ku me bahse aliyê wê yên din kir wê, bi wê re wê, rewşên weke ya 'vajî wê' wê, bi awayekê wê, di mejî de wê, bi têgînî wê bide dîyarkirin. Wê aliyê wê yê din wê ya 'vajî wê' bê? Ne di her rewşê de. Ji wê, çi tê fahmkirin wê, her tişt wê di nava şert û mercên wê de wê, mirov dikarê wê hilde li dest û wê fahmbikê bê.

Di rewşa têgîna zayendîtîyê de jî wê, mirov dikarê wê, bi awayekê wê, werênê li ser ziman. Wê dema ku wê, weke kirdeyekê wê zayendîtî wê xwe bide dîyarkirin wê, di vê çerçoveyê de wê, di xateka pêşketina aqilê me de wê xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê, piştî ku mirovan bi aqil bidest hizirkirina li xwezayê kirin û pê de wê pêşkeve. Di vê çerçoveyê de wê, têkiliya gotina xwezayê û ya zayendîtîyê wê, mirov çawa wê, dênê û wê fahmbikê? Wê, weke aliyekê giring wê, dema ku wê, mirov wê hin bi hin wê xwe kifşbikê wê, bidest hizirkirina li xwe bikê û wê, di hizirkirina li ser xwe de wê bihizirê û wê di hizirkirinê de wê kûrbibê wê, bi wê re wê, bi awayekê wê, xwe bide dîyarkirin. Lê ku mirov li vir di dewama wê de çi hilde li dest û wê, werênê li ser ziman wê, pêwîstî bi aqilekê giştî, gerdûnî û rastteqîn wê hebê ku mirov bi wê di wê de kûr bibê bê.

Em li vir wê dema ku wê, malbateka kurd wê hildina li dest wê, pîr zêde wê, li ser temenê xwe yê 'bavûkalan' wê xwediyê pêşketinekê bê. Wê, bi wê re wê, bixwezê ku ew bide domandin. Di nava rastîya wê ya giştî de wê, ew rewşa wê, xwe weke aliyekê wê, bide dîyarkirin. Her pêvajoyên ku wê, weke pêvajoyên jîyankirin wê, werina jîyankirin wê, weke pêvajoyîna ku wê, di dewama wê de wê, bidina dîyarkirin bin. Di rewşa keseyetê de wê malbat wê, weke bireserîyeka kirdeya keseyetê wê xwe bi wê re wê, bikê ku ew bi temen bikê. Lê bi wê re jî wê, weke ku keseyet wê bi rewşên weke yên rewîstê û hwd re wê bikê wê xwe di yên malbatê û hwd de jî wê, weke 'kirde' wê tefkîrbikê û wê bihizirê. Minaq wê, dîrokzanê kurd şerefzanê bedlîsî wê, li ser bavikan re wê, dîrokê wê bi gelemperîya wê re wê, heta bi dehan bavika wê herê û wê, li dûv hevdu wê wan werênê li ser ziman. Di rewşa çanda dîndanîyîyê wê, weke çandaka giştî ku wê, di temenê pêşketina mirov û bi hevdu re bûyîna mirov de jî bê. Mirov wê, bi wê re wê, li ser têkilîya xwe ya bi rastteqînîyê re wê, bi zanîna ezîtî û ankû ezbûnîya xwe re wê, bireserî(bûjen)ya zanînî re wê, xwe werênê li ser ziman. Minaq em, li vir dikarin wê, wernina li ser ziman ku em, dema ku li ser têgîna 'baş' û 'nebaş' re em, dihezirim em hingê wê, têgîna 'baş' û ankû ya 'nebaş' wê weke hizreka hizreka bûjenî wê, dikina temenê hizirkirina xwe de. Ev wê, weke aliyekê hizirkirina me a li ser hiş re bê. Mijarên ku em bi hizirê dikin, em dema ku bahse 'jîrbûnê' dikin, em dema ku em 'bahse rastîyê dikin', em dema ku em bahse pîvanan û hwd dikin em li vir wê, demê wê hizirê bi şenberîya wê re wê, weke bûjenekê di temenê hizirkirina xwe de wê bicihê dikin û wê di hildina li dest, wê ji vê rastîya kirdeyî ne cuda bê. Jîrbûn, hinekî wê weke bi aqilbûna kirdeyê û li ser wê bi aqilbûnê re wê weke jîrbûna wê ya ku ew pêşdikeve jî bê, weke rengê aqilê wê yê **teybet**. Tiştê şenber a li berçav wê, bi hebûna xwe ya ku mirov wê kifşê dikê û wê, bandûra wê ya ku mirov diji re wê, kifşê dikê. Minaq wê, di roja me de wê, di rewşa welatîtiyên hemdem de wê, rengê pêşketinê ên ku ew di nava jîyane civakê de ew, di hê pêşxistin wê, aliyekê wê, hem bo bandûrkirinê bê û aliyê din jî wê, li ser 'pejirendin', dîtî, û hwd re wê, xwediyê rewşeka sehêti a li ser mirov bê. Şêwayên desthilatdarîyên hemdem ên sehêtkirinê wê, di vê rengê û awayê de wê, xwe birengê wê, bidina **dîyarkirin**. Ev wê, bi xwe re wê, bi demê re wê, weke ku mirov wê, di nava jîyanê de wê kifşbikê wê, rêvebirinên zanînê wê, bi xwe re wê, bîrê li holê. Di roja me de wê, dema ku wê, kirde wê, bi aqil re wê, weyn bileyizê û bibê xwediyê kifşkarîyê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi xwe re wê, encaman wê derxê li holê.

Em ku wê, têgîna kirdeyî ku wê, di hundûrê de wê, weke hinek zanyarên kurd ên weke Zerdest, Manî, Piştî wan re seydayê cizîrî, û hwd ku wan kirina wê, di wê zanînê de wê têgîna rastteqînîyê wê bicihbikin û wê bi wê re wê, rêgezên jîyanî û bi wê ku wê were jîyankirin ku wê kifşbikin wê, ev wê, bi xwe re wê, temenê rêvebirineka bi aqil wê hin bi hin wê biafirênê û wê pêşbixê. Di dewama wê de wê, dema ku em di roja me de bahse 'rejimên zanînê' dikin wê, di çerçoveya navaroka gotina 'hemdemîya' roja me de wê, ev wê, weke dîyardeyeka têgînî a kirdeyî a ku mirov wê fahmbikê wê hebê.

Di aslê xwe de wê, têgîna rastteqînîyê wê, bi têgîna xwezayê re wê, di nava hevbeşîyeka bi fahmkirinê re de bê. Wê dema ku mirov wê, fahmê dikê wê, bi wê re wê, ew jî wê, were fahmkirin. Li vir lê wê têgîna rastteqînîyê wê, hinek têgînên cûda wê, karibê bi zanînê û kirdeyatîya wê re wê bide me. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Mirov ku rewşa zanînê wê hilde li dest wê, dema ku em, heta roja me wê, di hênina li ser ziman ku wê zanîn wê, weke kirdeyekê wê di temenê fahmkirinê de wê, were li holê lê wê, bi wê re wê, zanîn wê pêvajoya xwe ya bûjenîbûnê jî wê, bi rewşa jîyankirinê re wê, bijî. Mijare fahmkirinê wê, zêdeyî wê çendî ku em wê weke kirdeyekê wê di hildina li dest wê, di aslê xwe de wê, weke kirdeya kirdeyê wê xwe di awayekê de wê, bide dîyarkirin. Ber ku ew têgîna ku wê fahmkirin weke kirdeya wê bê wê, ew jî di rengê kireyekê bûjenîbûyî de wê, xwediyê reng û awayeka ku mirov wê, bi teybetî wê, werênê li ser ziman bê.

Têgînên weke serwerî, serdestî, desthilatdarî, rêveberî û hwd wê, weke têgîna ku wê, dîtbar bin. Wê, weke kirdeyîna ku mirov wan dikarê wê, bi rengê têgînî wan werênê li ser ziman bê. Lê li vir mirov wê jî bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê, minaq wê, serwerîyê gelemperî wê, were afirandin wê, li ser wê re wê, têkiliya di nava

wan gotinan de wê, weke renegekê din ê aqilî wê xwe bide dîyarkirin. Wê, bi wê re wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, ev wê, hevdû wê temem bikin.

Di jîyanê de wê, serwerî ku wê bi fahmkirinê bê wê demê mirov dikarê wê, di vê rengê de wê, weke renegekê hişmendî ku wê, li ser rewşên ku ew weke zanînê hatina şenberkirin re wê, werênê li ser ziman bê. Wê li vir wê, dîsa wê, azmûn û kirinên ku ew bûyîna û ankû pêkhatina û mirov ji wan derbasbûya wê derkevina li ber me.

Mînaq em dema ku bahse serdestîya û ankû desthilatdariyê dikin em, çawa dikarin wê salixbikin? Di aslê xwe de wê, ev tenê wê, ji kirdeyeka ku ew bi gotinê hatî rengkirin û hatî hanîn li ser ziman bê. Di wê rewşa yên ku weke ku ew serdest û yên bindest in de wê, ji aliyê yê bindest wê, xwe bi wê rengê û zanîna di mejiyê xwe de re ku ew di hoyê û dihûnê re wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Ji vê aliyê ve ku mirov binerê wê, mirov wê bêjê ku wê, ti desthilatdarî wê, di aslê xwe de wê nebê. Her tişt wê, weke tefkîrkirineka me ya kirdeyî bê.

Di çerçoveya têgîna ku wê, yek wê razîtîya xwe bide nîşandin û ankû ne rastîya xwe wê bide nîşandin de jî wê, di vê rewşê de wê, heman dîmen wê bi têgînî wê xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, têkiliyeka ku ew bi benan ew jî deverê li deverê girêdanên wê bi tayên li berçav hena wê, newê dîtin. Hemû tişt wê weke kirdeyekê wê xwe di mejiyê xwe de wê, bi benên tefkîrkirî bi kirdeyî wê bidina dîyarkirin. Wê mirov wê hizirkirina li ser wê re jî wê, weke kirdeyekê ku ew hatî şenberkirin û weke bûjenekê hatî xistin li temenê hizirkirinê de wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa serdestiyê de wê, tenê wê kirin û ankû kiryar wê, hebê. Di rewşa têkiliyan de jî wê, mirov dikarê wê bi wê re û di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, her tişt wê, di xwe de wê bixwe wê hebê. Mînaq wê, dema ku wê, di rewşek weke di roja me de wê, bi têgînên 'demokratîkî' wê were li ser ziman ku mirov 'deng bikarhanî û wê bi wê re wê rîzaye xwe radestî yekê din bikê.' Yan jî wê, mafê xwe wê radest wê bikê. Di vê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, ya ku ew dihê radestkirin wê, ne tiştêk bê. Tenê wusa herêkirin û hanîna li ser ziman wê weke rewşeka gotinî û kirdeya wê ya bi hizirkirinê ku ew hatîya tefkîrkirin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Her çendî ku wê, weke pêşxistina desthilatdariyekê wê, weke bi dengdayînê û hwd re wê, weke encama levkirineka li ser dengdayînê re jî bê lê wê, di aslê xwe de wê ev ne levkirinek bê. Wê ev di rewşa wê de wê, mirov dikarê wê salixbikê û wê werênê li ser ziman. Ber ku wê, tiştêkê wusa wê, di rastiyê de wê, nebê.

Her tişt wê di xwezayê xwe de wê, bi rewşa xwe re wê, hebê. Mirov wê nikaribê yekê bi ya din wê werênê li ser ziman. Hebûnekê bi hebûnê din hanîna li ser ziman wê derfeta wê nebê. Wê ew hebûn wê tenê wê bi xwe bixwe re wê karibê were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, kesên ku ew zordariyê li yên din dikin jî wê, ew jî wê, weke rewşa kesna ku ew ji aliyê mejiyê xwe ve wê kesna nexweş bin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wan werênê li ser ziman. Ev kes, wê ne kesna ku ew dikarin li gorî xwezayê rast a rastteqîn a dervî wan di ahengekê de bijîn bin û ne jî wê karibin bi aqil xwe bigihênin li pîvanekê bin.

Di rewşa çekirina serweriyekê jî wê, çerçoveyeka sazûmanî ku wê, xwe bide dîyarkirin wê, weke aliyekê ku wê weke ku mirov bi welatîbûyîna re wê karibê bibînê bê. Lê di aslê xwe de wê, ev tenê dîmenekê ku ew di nava wan rengên têkiliyan ku em bi mejiyê xwe re dijîn de wê tefkir dikê bê. Wê jî wê û pê **de wê pêşde wê neçê.**

Di rewşa aqil, zanîn û têgihiştinê de wê, mirov dikarê weke aliyekê giring wan di serî de hilde li dest. Di roja me de wê, dema ku mirov bahse rêveberîya aqil dikê wê, bi wê re wê, li ser makanîsmayên welatîtiyê re wê dihênina li ser ziman. Di rastiyê de wê, dema ku mirov dibînê ku wê, têgîneka welatî ku wê, bi desthilatdarî wê hewl bê dayîn ku wê, çawa wê civak wê, were xistin li nava sînorê wê de û wê welatîtiyê û ankû desthilatdarîya wê, bi wan bidina herêkirin. Ev wê, di rengê welatîtiya demên bûhûrî û ya hemdem de jî wê şewayekê herî hov û xadar ê welatîtiyê wê di çerçoveya "armancên xwe serdestkirinê" de wê, derxê li holê. Î ro li rojhilat wê, ji dîrokê ve wê, her rêveberiyên ku ew hatina wê di vê nexweşîya xwe serdestkirinê de wê xwe windabikin û wê, civakan wê dîrokê bibin. Di temenê hemû li şûnmayîn, pêşneketin û têkçûnên civakî û mirovatî de wê ev rêveber wê, bi rengên zihniyeta xwe re wê hebin. Wan bi aqilekê yekdûze û ankû yekerastarast fahmkirîya ku ew xwe serdest bikin ew êdî dibina welat. Lê di aslê xwe de ya ku ew di wê de têkçûna ev rewşa zihniyetî ya.

Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa xwe serdestkirinê wê, di serî de ku mirov wê, bi têgîneka zêhnî wê, werênê li ser ziman. Em dema ku wan, demên berê ên dîrokê ku ew derbasbûna wan lêkolîn dikin em rasti wê dihên ku wê, çawa wê, di awayekê xwezayî de wê, ew wê pêşkeve bê. Ji serdema gûfî û qasîtiyan û heta hûrî û mîtanîyan mirov wê dibînê ku wê, ew li şûna serdestkirina welatîtiyekê wê, çawa wê welatîtiyê wê bikina weke rêveberiyekê û wê di dewama wê de wê, di dewama wê de wê, weke ku em kifş dikin wê, çawa wê rêyên zanîn û aqil wê bikarbenîn û wê çawa wê, bi wê re wê, serwerîya wan ku ew çekir wê hin bi hin wê li gorî wê, bi rêzkariyekê wê xwe bide pêşxistin wê, werê dîtin. Di dewama wê de wê, rêzkariya welatî û ankû rêveberî ku ew pêşdikeve wê, di awayekê xwezayî de wê, li ser hêsteka ku ew bi wê jîyankirinê re ku ew di mejiyê mirovan de bicîhbûya û rêzkariya wê, hin bi hin xwe daya pêşxistin û pêşketiya. Ev jî wê, weke şewayekê ku ew di hundûrê mirov de weke xuyekê bicîhbûbê wê xwe bide dîyarkirin. Ya ku ew kefî hundûrê me de wê, bi vê rengê wê xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa civakê de wê, demê wê civak weke civakek ewlehî wê, teknîkên rêveberiyê ku ew li wê serdest in wê, bi wan ku ew rêveber dixwezê ku ew 'civakek îteatkar' biafirênê wê, weke restna ku wê, ew wê vajî

rastîya rengê pêşketina civakê na wê, xwe bidina dîyarkirin. Me berê di lêkolîna xwe ya bi navê "li ser sehêta çapamenîyê" de me, hinekî li ser rewşa rêveberîyê ku wê çawa zanîn kirîya weke amûrekê em li ser wê sekinî bûn. Di aslê xwe de li vir di dewama wê de em, divê ku wê werê di çerçoveya ji hevdû cûda fahmkiirna têkiliyên rêveberîyê û yên têkilîdanînê ku mirov wan dikarê hilde li dest de mirov, bihizirê.

Rêyên ragihandinê mirov wan divê ku hinekî di çerçoveya xwe ya teybet û bi serê xwe de li wan bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê, têgîna ragihandinê wê bi awayekê kirdeyî wê, weke şewayekê bi gotinê ku bi tiştên ku ew bi wan re di têkiliyê de ya re wê, dema ku ew dikeve reng, awa û pozisyonekê de û bi wê salixkirin, pêkhanînên ku ew çêdikê û gûharînên ku ew pêktênê wê bi wan re wê, xwediyê rengê xwe yê têgînî ê ku mirov wê bi teybetî fahmbikê bê. Zanîn wê, bi rewşa bikarhanînên ku ew dihên danîşandin û rewşa ahengîya di navê de re wê, dikarê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke ku me li jor li deverekê hanî li ser ziman û li jêr emê b berfirehî wê werênina li ser ziman wê, her gotin wê bi kirinên ku ew bûna re wê hebin. Dervî kirinê wê gotin û zanîn nebê.

Di rewşa têkiliya zanîn û rêvebirinê de wê, her timî wê, were dîtîn ku wê, di dema gûtiyan de jî, piştî wan di demên hûrî û mîtannîyan de jî û piştî wan jî wê, di dema mediya de wê, bawer bikiran ku wê, zanîn wê di temenê wê rêvebirinê de bê. Ber vê yekê ya ku wê, di dema mediya de wê, bê gotin ku "ew kesên aqilmend, divê ku welat bi rêvebibin." Wê, piştî wê, li ber bahre reş wê, filosofên weke Platon wê ji wê gav biavêjê û wê bêjê ku "divê ku filosof xalkê birêvebibin. Hizra "zanîn bi rêvebibê" wê, piştî pêşketina aqilê felsefeyê û demên wê re wê pêşkeve û wê di mejiyê mirov de wê bicih bibê. Piştî wê demê û pê de wê, rêveber hemû wê bi aqil wê xwe biafirênin. Bi gotineka din wê, rêveberîyên aqil wê, pêşkevin. Gotina 'rêveberîyên dema aqil' wê, di vê çerçoveyê de wê, bi wateyekê wê mirov bigihênê li têgihîştinekê. Mirov wê, her timî wê bixwezê ku ew bi aqilzanîyekê were pêşwazîkirin. Di vê çerçoveyê de wê, bi aqilzanî were dîtîn. Kirinên wî, bi aqil werina xwendin. Bi wê re bi aqil ew, weke 'rastîyekê' werê dîtîn û hanîn li ser ziman. Ev jî wê, bi demê re wê pêşkeve û wê di nava jîyane mirov de wê, bi aqil re wê bide dîyarkirin. Aqil û rêveberî wê, di rewşa rêvebirinê de wê li hevdû bikin. Wê, rêveberî wê, rewşa wê bi fahmkirin û rengê ragihandinê wê, weke du aliyên ku wê, çawa wê, bi hevdû wê werênina hanîn li ser ziman bê. Bi aqil rastkirin, sererastkirin, dîtîn, rênîşandin û hwd wê, xwe bide dîyarkirin. Her rewş wê, di vê çerçoveyê de wê, bi aqil re wê, weke azmûnekê ku ew dihê dijî bê. Wê her kirin wê, were fahmkirin. Aqil wê li ser wê re wê, li ahenge li nava wê kirinê mirov û jîyanê wê bigerihê. Li vir ahenge ku wê, were li wê lêgerîn wê, ji kîjan aliyê ve bê wê, weke aliyekê giring ku mirov wê, dikarê weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman bê. Bi aqil fahmkirin û bi aqil kirina kirinê wê, weke du awayên ku wê mirov wê, di wan re wê derbas bibê bê. Wê bi aqil wê, hem rewşê fahmbikê û hem jî ji aliyê wê yê din ve wê, li ser başî û nebaşîya wê kirinê wê bihizirê û wê ew wê bikê ku wê kifşbikê. Ji aliyê din ve jî wê, kirina ku wê, bikê wê, aqil wê, weke kirdeyekê û têgînekê wê di mejiyê mirov de wê bi şîyarî wê li rex wê, kirinê wê, xwediyê wê weke aliyekê 'kifşdikê' wê, xwe bide dîyarkirin. Di nava kirinê de wê, weke hûrgilên wê kirinê wê mirov wê, bihizirê ku wê, çi û çawa wê bikê. Ev jî wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê, bi teybetî wê, hilde li dest û wê, fahmbikê û wê, werênê li ser ziman bê. Di nava kurdan de wê, gotina "rêzanîya bi aqil" wê, weke gotineka ku wê, pirr zêde wê kevn bê. Wê, weke gotineka ku wê di mejiyan de wê weke gotineka gelîrî û ankû gotineka xalkê wê cih û war wê bigirê. Di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Rêzanîya aqil wê, were wê wateyê ku wê aqil wê dema ku wê di kirina mirov de ku wê rêşanî mirov wê bide. Wê bi vê rengê wê, bi wateyekê wê, werê hanîn li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, aqil wê, dema ku mirov wê, bi aqil bidest dîtînê kir wê, ji aliyekê ve wê, ji nerîna xwezayî a dervî aqil wê dîrkeve. Wê daxilî hundûrê wê nerîna bi dîtina aqil bibê. Bi wê re jî wê, weke aliyekê giring wê, bidest dîtînê bikê. Wê şîroveyan wê bikê. Wê, levkirinên hizrî ên ahengî wê di mejiyê xwe de wê, bi aqilê xwe wê çêbikê. Bi vê rengê wê, aqil wê bihizirê bi mirov re. Hizirkirina aqil wê, bi wê re wê, di nava jîyanê de wê, weke aliyekê dîtbar ê kifşkar wê derkeve li **pêş**. Di vê çerçoveyê de wê, têkiliya di nava zanîn û rêveberîyê de wê, li ser aqil re wê weke kirdeyekê wê, bi zanînî wê, were hanîn li ser ziman.

Rêveber wê, xwediyê awayekê zanînê bê. Wê, bixwezê ku ew zanîna wê herkesek wê zanibê. Wê li ser wê re wê, xwe bikê ku ew gelemper bikê. Hem bi zanîna di derbarê xwe de û hem jî bizanîna di mejiyê xwe de wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bi du awayan wê, bi teybetî wê, bixwezê ku ew xwe bikê mejîyan de. Di vê çerçoveyê de wê, bikê ku ew wê gelemperîyê bi xwe re wê, çêbikê. Li ser wê re ew xwediyê rewşek gelemper bê.

Zanîna ku ew ji aliyê rêveberîyê ve ew dihê parvekirin wê, weke têgîna kirdeyî wê, wateyên teybet ên bi xwe re wê li wan bikê. Di vê çerçoveyê de wê, sazûmanaka têgînî wê bi têkiliyeka wateyî wê li ser kirdeyê re wê, dênê. Di aslê xwe de wê, kirde wê, weke temenê hizirkirina wateyê bê. Wate jî wê, rengê ku ew bi wê dihê hizirkirin bê. Wê, bi wê re wê, weke aliyekê giring wê, xwe di vê çerçoveyê û rengê de wê, bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, bi wê re wê, civak wê, weke ku ew xwediyê rewşeka zanînî bê.

Em li vir wê jî wê, werênina li ser ziman ku wê rewşa zanînê û rengê bikarhanîna wê, di vê rengê û awayê de wê, weke awa û rengê teybet bê. Ku em di rewşa gotinên zimên de bi wê bihizirin wê gotin û kirdeya wê, were li wê hizirkirin. Lê bi wê re jî wê, weke aliyekê din ê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku ew kirdeya ku ew di gotinê de weke têgînekê ya wê, di rewşa bi watekirinê de wê, reng û awayekê şenber wê bi xwe re wê bistênê û wê

bi wê re wê temenê wê wate-afirandinê wê bi xwe re wê çêbikê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring û teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê xwe bide dîyarkirin.

Wate wê sînorê wê afirandina wê nebê. Wê, her wate wê, bi gelek reng, cûre û awayan ew dikarê were bi reng û awakirin. Di vê çerçoveyê de wê, rengê fahmkirina wê wateyê jî wê, bi rengê hizirkirina me ya di mejiyê me de re wê bi reng û awa bê. Di vê çerçoveyê de wê, wateyê mirov li vir dikarê wê bi du awayan wê werênê li ser ziman. Aliyê pêşî wê, bi rewş û awayê wê, wateya salixkirî û hatî ragihandin û dihê zanîn wê, bi wê re wê werênê li ser ziman. Rengê din jî wê, wateya ku ew di mejî de lê ku ew hê ne hatîya ragihandin û hê di mejî de ew xwe dide ragirtin wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de ew wateya ku ew hatî ragihandin, dihê zanîn û bi wê re ew weke têgîneka ku ew ji aliyê gelek kesan ve dihê zanîn wê, weke wateyeka ku ew 'şenber' bê. Di hizirkirina li wê wateyê de wê, mejî wê karibê têgînên cûr bi cûr li ser wê wateyê re jî ew di mejî de biafirênê û werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewşa wê, xwe weke aliyekê teybet wê, karibê bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê weke aliyekê giring wan werênê li ser ziman.

Di rewşên ragihandinê de jî wê, bi wê rengê bê wate. Wê dema ku mirov wê werênê li ser ziman wê, rewşa ku ew wate ji wê hatî derhanîn wê, di wê navenda ku ew di wê de ew dihê li ser ziman wê, karibê wê bide gûharîn. Di vê çerçoveyê û rengê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê giring û teybet wê, werênê li ser ziman ku wê weke aliyekê teybet wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa zanînê de wê temenê wê ji rojhilat wê, were hildan. Wê li ber bahre reş wê, dema ku ew dihê hildan wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rengekê têkilîya xalk û rêveberîyê a xwezayî ku ew heya wê, li ser wê û kifşkirina wê re wê ew hildana wê zanînê wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, were li wê hizirkirin. Wê were pêşxistin û wê li ser wê re wê têgînên demkî ên felsefîkî wê, werina pêşxistin. Minaq wê dema ku wê, Platon wê bîrê ku "bila filosof xalkê birêvebibin(57)" wê, ew wê, li ser temenekê ku ew di wê reng û awayê de wê, di dema hûrî û mîtannî û piştre di dema medîya de ku ew dihat bi lêvkirin re wê werênê li ser ziman. Yanê wê temenê wî wê, baş wê hebê. Em li vir wê jî wê, weke aliyekê giring wê werênina li ser ziman ku wê ev jî wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê temenê wê, weke aliyekê giring wê, were pêşxistin.

Rewşên weke ku wê mîtannîyan dikirin ku wê her serê çar salan wê key wê ji nû ve wê, pîroz bikin û wê di ava pîroz de bikin û wê, li ser temenê gîyane bavûkalên wî were nûjîyankirin wê, li ser wê temenê wê xwediyê wateyê bê. Wê, ev wê bi têgînekê wê were kirin. Ew têgîn wê weke keyê aslî ê ku wê ew key wê bi wê re wê jinûve û jinûve ku wê bide afirandin ba. Wê, piştre wê, di vê çerçoveyê de wê, ew rewş wê, ji qasra key wê derkeve û wê bikeve nava xalkê de. Wê, li şûna kifşkirina bi gîyane bavûkalên wî wê, çawa wê kifşkirina xalkê wê li şûnê cih bigirê wê, bi demê re wê were dîtin. Ev wê,

-----
*57. 'Bila filosof xalkê bi rêvebibin' wê gotina Platon bê. Wê bi armanca ku ew aqil li jîyanê û rêvebirinê were serdestkirin wê were hanîn li ser ziman. Bi zanebûn kirin û rêvebirin ku ew pêşbikeve.

çi bi wate wê werênê? Û ankû wê encama çi bê? Wê di serî de wê, dema ku mirov wê di çerçoveya pîrsa pêşî de wê bihizirê wê, bi wê re wê were dîtin ku wê tiştê ku wê were dîtin ku wê gelemperbûn wê, di rastîya jîyane şenber de ew bûya wê, bi wê zanînê re wê bide nîşandin. Lê dîsa wê kirdeyeka ku wê li dora wê bigihijina li hevdu wê hebê. Mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Di çerçoveya pîrsa duyem de jî ku mirov dihizirê wê, di aslê xwe de wê, temenê pîrsa pêşî jî bê. Wê bi wê re wê, weke encama wê 'kirdeya gîyanî a serdest' ku ew pêşdikeve bê. Wê, di dewama wê de mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, bi demê re wê, têgînên felsefîkî wê li ser wê re wê werina pêşxistin. Başî û nebaşî wê bi wê re wê, were kifşkirin. Wê li ser wê re wê, bi kirinan û rengê hişmendîya darazî a kirina re wê ew wê were kifşkirin ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, ew rewş wê, heta rewşa ku mirov wê, xwe bibînê û pêşbixê wê xwe bide domandin. Her têgîn ku ew hat kifşkirin wê, bi salixkirina wê re wê, ew xwe bide dîyarkirin. Lê her têgîn wê temenê wê yê azmûnî wê hebê di jîyanê de wê, dema ku wê bahse 'bavûkal' wê were kirin wê, zaroyekê wê kalkê xwe wê, di jîyanê de wê bibînê. Lê piştre wê, bi demekê wê kalkê wî bimirê. Piştre ne bi gelekî re wê bavê wî jî wê bimirê. Di dewama wê de wê, ew rengê dîtina wan wê tenê wê di mejiyê wî de wê bimênê weke bîrhanînekê. Ew bîrhanîn wê, temenê wê têgîna kirdeya bavûkal a ku ew bi wê zaroyê re ku ew heya û ankû ew diafirê û pêşdikeve jî bê. Wê, bi wê re wê, ew têgîn wê, weke aliyekê giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Em li vir wê jî wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê, ew jî wê, were dîtin ku wê, kirdeya bavûkalîtiyê wê, bi demê re wê, pêşkeve. Wê pêşketina dijîyanê de a bi bavûkal re wê weke rewşa salixkirinîya bi kirinîyên ji hevcûda ên wê têgîna kirde wê xwe bi demê re wê bidina pêşxistin jî

bin. Ev wê, di her rewşê de wê, wusa bê. Mirov wê di vê rengê û awayê de wê, dikarê weke aliyekê giring û teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, ew jî wê, rengê pêşketina tîgîna kirdeyê bê. Kirde wê, weke tîgîneka di jîyanê de ku ew jî aliyekê wê mejiyê ku ew bi wê dihizirê ku ew bi dijî û heya bê û rewşa ku ew li wê dijî ku ew pêkhatibê û jîyanbûbê wê, bi wê re wê, xwediyê tîkiliyeka dualî a bi xwe re bê. Wê, di vê rengê û awayê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Me li jor bahse rewşa zayendetiye û ankû kirdeya zayendeti kir. Li vir em wê hinekî jî wê, di çerçoveya wê de wê, dikarin bibîrbikin û wê hinekî din jî li ser wê bisekin in. Di vê rewşê de wê, rewşa kirdeya zayendî wê, bi şewayê wê hizirkirina wê re wê, xwe bi awayekê wê, bide diyarkirin. Tişt wê, dema ku mirov li wê hizirî wê, weke kirdeyekê ku ew temenê wê hizirkirina me biafirênê jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew kirde wê, weke tîgîneka tiştayî a gelemper wê, xwe bide diyarkirin. Lê wê xwediyê rewş û kirinîyên cûda ên dem bi dem ku wê, di wê çerçoveya wê de wê, were pêşxistin jî bê.

Em li vir wê jî wê, weke aliyekê giring wê, werênina li ser ziman ku wê, rewşa tîkiliyên zayendî ku mirov wê, dihizirê wê, ew wê di temenê wê de wê, aliyekê ku ew dihizirê û aliyê ku ew li wê dihizirê wê hebê. Wê, ev herdû alî wê, wê dema ku wê bihizirê wê, aliyê ku ew li wê dihizirê wê, di rengê kirdeyî ê li wê dihê hizirkirin wê xwe bide diyarkirin. Wê, di vê çerçoveyê û awayê de wê, xwediyê wê rewşê bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, li vir wê, kirde wê, weke tîgîneka ku ew bi zanînê re wê, xwediyê salixkirinê cûr bi cûr bê. Lê wê, weke tîgîneka temen a ku wê, li ser wê re wê, were hizirkirin jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, tîkiliya kirdeyê û xwezaya mirov wê, bi wê re wê, rewşa tiştê re wê, xwe bi fahmkirinê re wê bide diyarkirin.

Di çerçoveya tîgîneka kevnara a kirdeyî de ku mirov bihizirê wê demê ku mirov wê, dikarê wê, weke aliyekê wê werênê li ser ziman ku wê gotin wê, kirde weke derpêşekê wê dema ku mirov li wê dihizirê wê, bi wê re wê were dîtîn ku ew reng û awayê hizirkirinê û tiştayî ku ew jî wê afirîya wê, wê bide diyarkirin. Di rewşa ziman û hizirkirina li ser wê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku em, dema ku em gotina bi kirdeyên wan re dikin ku em ji demên berî me bi rengê ku ew hatina hizirkirin wan kifşbikin em weke ku li ser ziman re weke ku çawa ku wê erkologvanek wê bi ardolanê wê bikê ku ew tiştan jî wê derxê û bi wê rengê jîyan û şariştanîyên berî me fahmbikê em jî bi wê rengê wê, kirdeyê di heman reng û awayê de weke ku wê, kifş dikin û li wê dihizirin. Di vê çerçoveyê de tîgîna erkolojikî bi vê rengê wê, di aslê xwe de wê, weke tîgîneka ku ew li ser ziman û ankû zimanê berê re wê, weke awayekê giring û bi tîgîn û hizirkirina kireyî bê. Lêkolînên erkolojikî ên li ser kirdeyê(58) re wê, di vê çerçoveyê de wê, bi lêkolîn, lêgerîn û fahmkirina bi kirdeyê a bi reng û awayên wê yên bi hizirkirinê ji demên berê bê. Me di lêkolîna xwe ya bi navê "di xate dîroka kurdistanê de felsefe û pêşketina zimanê kurdî" de me jî aliyekê ve weke ku me li ser pêşveçûnê civakî û jîyanî ên bi ziman re ev tîgîna kirdeyê bi awayê lêkolînvanîya erkolojikî ziman û bi jîyankirinê û bi wê jîyankirinê re bi watelêkirinê re hilde li dest. Ji encamên em ghiştinê de me bi wê re temenekê lêkolîna erkolojikî a kirdeyî me bi wê re me, bi ziman re kir ku wê werênina li ser ziman.

Em ji bilî aliyên wê yên ku ew di wê çerçoveyê de ew di wan de werina kûrkirin wê, aliyên ku ew hinekî di wan de kûr hatîya çûyin de wê, bi wê re wê, were dîtîn ku ew rewşa zimanê kurdî wê, temenê erkolojikî a bo kirdeyê wê bide me. Zimanên weke zimanê kurdî ên kevn ku wê dîroka wan heta demên şariştanîyê ên sîmerîyan û berî wan ên demên civake neolîtîk wê herê weke ku me, di wê çerçoveya xwe ya lêkolînî de hanî li ser ziman wê, wê temenekê erkolojikî ê bi kirdeyî û li ser şenberkirina bi rewşên wê yên bi dihên kifşkirin re jî wê temenê gotin pêşxistinê ên dema me jî bê.

Di rewşa hizirkirinê de wê, piştî ku wê, mantiq û tîgînên weke wê ku ew pêşketin wê, bi gotinkirin û ankû hanîna li cem hevdu û bi wê re bi wê levkirina wan gotinan re wê, rewşên wateyî ên ahengê ku wê bîna xwestin werina pêşxistin wê, temenekê asoyî ê bi hizirkirinê wê bi xwe re wê bi fahmkirinê re wê bide çekirin. Tîkiliya wateyê bi hevdu re li ser levkirina wan re wê, di vê reng û awayê de wê, weke alî û temenekê giring ê ku mirov wê, bi teybetî wê hilde li dest û wê fahmbikê bê. Fahmkirina li ser wateyê re wê, di navaroka wê de wê çî weke ajoya wê bi kirdeyî wê hebê ku wê temenê fahmkirina wê biafirênê wê, ew wê, weke aliyekê wê yê ku wê, bi wê wate were pêşxistin bê. Di vê çerçoveyê de em wê jî di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê, weke zindiyekê dijî wê mirov wê, piştî ku ew bi aqil bû û pê de wê, her kirin û tiştên xwe wê

-----
*58.Lêkolînên erkolojikî ên li ser kirdeyê re wê, mirov dikarê weke tîgîneka li ser lêkolînên erkolojikî re jî wê werênê li ser ziman. Em î ro nivîs û dokumentên ku em ji demên berê kifş dikin em li nerin û hewl didin ku wê kifşbikin ku ew çawa hizirîna û xwediyê çî rengê pêşketinê û jîyanê bin. Wê bi wê re wê, ew weke aliyekê lêkolînî ê di wê temenê de ku em bahse wê bikin bê.

li ser aqil re wê bikê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, aqil wê, weke aliyekê ku wê, mirov wê li ser wê re wê bimeşê bê. Li vir wê, ew jî wê, weke aliyekê giring bê ku mirov wê fahmbikê ku wê, aqil wê, temenê kirina her kirinê bi aqilane bê. Di vê çerçoveyê de temenê gotinên weke "kirinê bi aqilane" wê, bi

xwe re wê, bi heman rengê wê li ser aqil re wê temenê gelek pêşxistinên ku em bi aqil xwe bigihênina wan bin û wan werênina li ser ziman bin.

Min di lêkolîna xwe ya li ser *‘aqil, zêhn û ziman’* de rewşa kirdeyê weke rewşeka demkî me hanî li ser ziman. Li vir di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, têgîna bûjenîyî a demkî wê, weke têgîneka ku mirov wê, bi wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, ev jî wê, weke ku em li vir dihênina li ser ziman wê, nişanaka wê bê ku wê, kirde wê, bi şenberîya xwe û temenê xwe yê ku ew jî wê afirî yê tiştayî re wê, weke rewşa ku mirov wê di wê çerçoveya wê de wê kifşbikê bê. Zerdest wê, rewşa bûjenê wê, weke *“rewşeka ku ew di demekê de heya û di dema piştê de ku ew nîn a”* wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, her tiştê wê bikê ku ew li ser aqil re wê, werênê li ser ziman. Lê tenê li ser aqil re hanîna li ser ziman wê, ew tiştê ku mirov wê bi dest digirê, radijîyê de û wê, destlêdide wê, li kûderê wê têgînê wê bicih bikê wê, di nava lêgerîna fahmkirina wê de bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê, dualisma Zerdest(59) wê, weke dualismeke zanînê û ankû biaqilî bê. Wê dualismê mirov dikarê jî du aliyan ve wê hilde li dest. Aliyê pêşî wê bi rewşa fîzîkî û ya nefîzîkî a kirdeyî re bê. Aliyê din jî wê, bi rewşa laş û gîyanê û hwd re bê. Piştî wî Manî wê, bikê ku ew wê, rewşê fahmbikê. Lê Manî wê, wilqasî wê, di wê de wê kûr herê wê, di nava wê nepenîya xwe ya di mejiyê xwe de wê weke ku ew wê xawr bibê. Metafizîka Manî wê hinekî jî wê temenê wê li ser wê bê. Di vê rengê û awayê de wê, ew wê xwe bide diyarkirin.

Li vir ji wan herdu aliyan têgîna dualiteya Zerdest aliyê fîzîkê û yê nefîzîkê ê kirdeyê wê mirov dikarê wê hinekî din wê li vir wê li ser wê bisekinê. Me berê di çend lêkolînên xwe de wê, hilde li dest. Lê di aslê xwe de wê, ev alî wê, weke aliyekî ku wê, ji gelek aliyan ve wê pêwîstî bi fahmkirina wê hebê. Ber vê yekê mirov wê, divê ku wê, bi teybetî wê dûbara li ser wê bisekinê. Zerdest wê, zaneyên roja me jî ku wî dihênina li ser ziman ku wê bikevina wê dûtîyê de ku ew wî bi têgîneka bûjenî wî werênina li ser ziman û ankû wî bi têgîneka nebûjenî wî werênina li ser ziman. Zerdest wê, ji aliyekê ve wê, çendî ku ew wê, çendî ku wê bûjenê wê demkî wê werênê li ser ziman wê, ne xwediyê regekê têgînê ê hizirkirinê bê ku ew wê red dikê bê. Ya ku wê, felsefeya wî di vê rengê de wê bi zêdeyî wê bikê nava nîqaşan de jî wê ev alî yê wî yê ku ew dihê kifşkirin bê.

Di vê çerçoveyê de wê Zerdest wê, weke kirdevanek bê. Wê li ser kirdeyê re wê, weke ku mirov di pirtûka wî ya *‘avêsta’* de jî wê kifş dikê wê bi erkolojîkî wê ji demên berê

-----
*59. Dualisme Zerdest wê navê têgîna wî ya dualistîkî ku ew bi gîyane ahûra mazda û ahriman re bi aliyê baş û nebaşîyê re dihênê li ser ziman bê. Wê di pirtûka xwe ya *avêsta* de wê, hûrûkûr wê li ser wê bisekinê û wê bikê ku ew wê bîrê ser ziman. Wê têgîna Dûalismê serdest wê, temenê fahmkirinê li sser esasê jî hevdû cûdakirina gîyan û laş ên di nava nîqaşên felsefîkî de jî bê. Wê bandûra wê felsefeya zerdest a dûalismê wê pîrr kûr wê li wan wê hebê. Felsefeya gîyanê wê, di wê temenê de wê piştî wî re wê, li ser temenê ku wî hanîya li ser ziman wê bi gelek filosofên weke platon, Aristo, Manî, Spinoza, Descartes û hwd re wê xwe bide domandin û pêşxistin.

xwe wê, bi wateyê wê lêbigerihê û wê bikê ku ew kifşbikê û wê derxê li holê û li têgihîştinê. Ev wê, weke regekê din ê giring ê ku mirov wê, bi teybetî wê fahmbikê bê. Têgîna xwezayî a Zerdest wê, bi têgîn û rengê hizirkirina wî ya li ser kirdeyê re wê, weke ku wê li giştîbûn, gelemperî, gerdûn û hwd wê, bi wan re wê, werênê li ser ziman. Wê bi têgînên gerdûnî wê bikê ku ew kifşbikê. Ankû li ser rewşên û hebûnên gerdûnî re ew, werênê li ser ziman. Li ser wan re ew têgînên xwe yên kirdeyî dihênê li ser ziman. Ya ku me gihand gotineka weke ya erkolojiya kirdeyê ku me li jor ew hinekî hanî li ser ziman wê, hinekî jî wê, ev rengê hizirkirina Zerdest bê. Me weke encamekê ev gotin kifşkir û hanî li ser ziman. Lê em vê gotinê bi dîrok, felsefe û civakê û hwd re wê, çawa wê bi temen bikin wê ew jî wê, bi serê xwe wê weke mijarna giring û bingihînî ku mirov wan hilde li dest û wan fahmbikê û wan werênê li ser ziman bê. Li ser kirdeyê re ku mirov hizirkirina xwe bidomênê wê gelek aliyên ku em bi wê re wê, bi wê rengê wê li ser rengên pêşketina aqil û hwd re ku em, dikarin wan werênina li ser ziman **wê hebin.**

Em li vir dikarin têgîna kirdeyê weke ku me hinekî li jor bi têgîna zayendî re wê hanî li ser ziman em, di dewama wê de wê, hinekî din li vir wê di dewama wê de wê werênina li ser ziman. Ev wê, weke aliyekî giring ê wê yên din bê ku mirov wê, hilde li dest û wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman **bê.** Mirov bi aqilê xwe wê, bihizirê û wê, têgînên baş û nebaş wê kifşbikê û wê, wan ji hevdû cûdabikê wê û weke kirdeyek(şûbje) zayendî wê, li bireser(obje)îya zayendî re wê bi hizirkirina wê re wê, xwe tefkîrbikê. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyên xwe wê, bihizirê. Dema ku mirov wê, li ser hazgirtinê, xwestinê û hwd re wê bihizirê wê, di vê awayê de wê, di çerçoveya regekê kirdeyî û bireserî de wê, bihizirê. Wê, bi demê re wê, wê di rewşa têgîna zayendî de wê, mirov wê, ku wê li wê bihizirê wê, weke rewşeka têgînî wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di roja me de wê, bi şîrove û vehandina wê, zêdeyî wê, bi şewayên xîyalî wê xwe bidina diyarkirin.

Her çendî ku wê, di rewşa tefkîrkirina hemdemîyeka zayendî a roja me de ku em, di çerçoveya pêşketina aqilê xwe de wê, dikarin bikin jî lê wê, di temenê wê de wê, destpêka wê û hizirkirinên destpkê wê bi reng û awayên wan re wê, weke darêjkna têgînî wê hebin. Şîroveyan mejûya zayendîtiya kurdistanî ew hê ne hatîya kirin(pêşxistin) û

pirtûka wê ne hatiya nivîsandin. Lê di aslê xwe de ku ew şîrove were kirin û pirtûka wê were nivîsandin wê, di wê de wê, rengêkê teybet ê bingihînî wê, bi wê re wê, bi têngî wê, bide dîyarkirin.

Li kurdistanê wê, weke aliyekî wê yê mejûya wê ya bi pêşketina aqilê wê re wê, ev jî wê, xwe weke têngîneka giring ku mirov wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman û wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, mejûya zayendîtîyê wê, di vê awayê de wê, di xateka felsefîkî de wê bi pêvajoyên jîyane civakê û di dewama wê de wê bi pêşketina jîyane şariştanî û hwd re ku ew pêşdikeve wê, bi wê re wê xwe bide dîyarkirin, pêşxistin û domandin. Wê, dema ku mirov wê mejûya zayendîtîyê li kurdistanê binivîsênê wê van aliyan hemûyan wê, bi wê re wê, pêwîst bê ku ew were hanîn li ser ziman bê.

Li vir ev mijare têngîna zayendîtîyê wê, bi mejûya wê û fahmkirina wê ya bi mejûya wê re wê, weke mijareka kûr û demdirêj bê. Ew bi serê xwe wê, weke mijareka giştî û teybet bê ku mirov wê, hilde li dest. Ew bi serê xwe wê, mihtacê lêkolîneka ku ew bibê mijara wê bê. Lê li vir wê, aliyê wê yê ku em wê, dikarin wê, bi wê, bibîrbixin wê, weke aliyên wê yên felsefîkî û di çerçoveya wê mijara me de bê. Bi wê re wê, aliyên wê yên weke yên bi rewşa têngîna xwezayê û bi wê re wê fahmkirina wê re ku mirov wê kûrbibê wê, weke aliyê ku em wê li vir wê, li ser bisekin in bê. Ev wê, weke aliyekê ku em wê bi têngîna xwezayê re wê, hildina li dest û di wê de hûrûkûr jî dikarin pêde herin û bibin bin.

Di rewşa fahmkirina têngîna xwezayê de wê, wê, dema ku mirov wê xwezaye mirov wê, hilde li dest wê, ev alî û gelek aliyên din wê, weke aliyana ku mirov wan bi teybetî hilde li dest û fahmbikê bê. Di wan de bi çerçoveya wê ya darêjkî û hwd re kûr bibê bê. Di têngîna xwezayê de kûrbûn wê, di rewşa fahmkirina me ya jîyanê de jî wê, xwe bi asta pêşketina têngîhiştinê re wê bide dîyarkirin. Wê, bi fahmkirin û gihiştina hişmendîyê re wê, pêvajoyên pêşketinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Emê di vê çerçoveyê de wê, di rewşa hebûn û jîyanê bi hevdu re di ahengekê de wê, hildina li dest û di wê **bikin ku wê, fahmbikin.**

Pêvajoyên pêşketina aqil wê, bi demê re wê, pêşketinên mazin ên bi zanîne û pêşketina wê re wê, bidina çêkirin. Wê, aqil wê, bi wê re wê, bi dem bi dem wê li ser temenê jîyankirina me û fahmkirina me ya wê jîyankirinê re wê, kûr bibê. Ew kûrbûn wê, weke aliyekî pêşketina me ya bi aqilê me re a pirr zêde giring jî bê. Em li vir wê jî wê, weke aliyekê giring wê, dikarin wê, werênina li ser ziman ku wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, têngîna xwezaye mirov wê, bi wê re wê, zêdetirî wê, pêşkevê. Me li jor bahse têngîna kirdeyê kir. Li vir di aslê xwe de wê, têngîna xwezayê jî wê, ji aliyekê ve wê, weke wê têngîna kirdeyî bixwe bê. Wê bi wê rengê wê xwe di awayekê de wê, bide dîyarkirin.

Tişt ne weke xwe dimênê. Wê her timî wê di jîyanê de wê bi wê re wê gûharîn wê bibê. Bi wê gûharînê re jî wê, weke aliyekê giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, weke ku wê, bide dîyarkirin bê. Li vir ez wê yekê jî wê werênima li ser ziman ku wê têngîna xwezayê wê, weke têngîneka ku wê, mirov dikarê wê, di rengê têngîna şenber a bûjenê de wê, werênê li ser ziman. Wê têngîna bûjeniyî a şenber jî wê, bi têngîna zerdeşt a bi rengê 'tişt, demekê heya û dema piştê ew nîn a' wê, bi wê têngîne re jî mirov dikarê wê bi demê re wê fahmbikê. Tişt wê, bi wê re wê, di rewşek gûharîner de bê. Wê, bi wê rengê wê têngînek wê bi mirov re wê çêbibê û mirov wê weke ku wê fahmbikê ku wê cewherekê wê yê afrîner wê hebê ku wê, her timê wê li gorî wê bi wê re wê, gûharîn wê bibê. Wê, li ser wê re wê, afirandin wê bibê. Ew cewher wê, demekê weke wê darêjeka bûjenî a fîzîkî bi tiştî wê hebê. Piştê wê, ew jî wê, bi demê re wê ji holê herê. Wê nebê. Wê bi wê re wê, weke ku wê, vegûhêrê li tişteki din. Bi gotineka din wê, weke ku wê, gelek zane û filosof jî wê, bi wê re wê, werênina li ser ziman ku wê, tişt wê, ji qatikan wê biafirê û wê, ew qatk jî wê, vejen bê. Wê bi wê re wê, her tişt a ku ew bûya wê, weke darêjkek wê ya demkî bê. Di vê çerçoveyê de wê, hizra bi demê re gûharîn ku ew dibê wê, bi wê re wê temenê wê were hanîn li ser ziman bê.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê din wê, werênê li ser ziman ku wê tişt wê, di xwezayê de wê, di nava şert û mercên xwe de wê, biafirê. Minaq wê, dema ku wê, çerçoveya temenê jîyanê bi bireha wê, û temenê wê yê li ser ardê re ku ew nebûba wê, ew wê. Ne afirîba û pêşneketiba. Wê, bi wê re wê, xwediye temenekê bê ku mirov wê, dikarê wê bi wê re wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê kifşbikê ku wê, di xwezayê de wê, her tişt wê, ji hîm ve wê xwediye hemen cewherê ku ew jî wê diafirê bê. Wê mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, bi wê re wê, werên li ser ziman. Di dewama wê de mirov wê jî wê werênê li ser ziman ku wê tişt wê, dema ku ew bû wê, bi wê temenê wê yê jîyanî ku ew dikarê bi wê bijî û jîyane xwe bide domandin re wê, biafirê. Di nava şert û mercên xwe yên jîyanî de wê, mirov dikarê wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman.

Tişt wê, bi gelek reng û awayên xwe yên darêjkî re wê, bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman.

Her wusa wê, li vir wê, tişt wê, bi wê rewşa xwe ya ku ew demekê heya û dema piştê nîn a re wê, weke ku wê, xwediye wê, rengê têngînî ê weke ku me li jor bi têngîha kirdeyê re wê hanî li ser ziman bê. Wê li vir wê, tişt û ankû rewşa wê ya fîzîkî û bûjenî wê, weke şenberîya wê kirdeyê a di demê de bê. Wê, bi wê rengê wê xwe bide dîyarkirin. Bi demê re wê, dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, bi wê re wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, tişt weke kirdeyê wê hebê. Minaq wê, em li wê bihizirin ku wê, mirovekê wê di serdema kevnera de wê, weke Mîtra û bi navê Mîtra wê bijî. Lê piştê wê, bi demekê ku ew jîya wê bi mirê. Wê ew weke mirovekê ku ew jîyayî wê pêvajoyên wî yên jîyanî wê, xwediye wê wê rewşa bi hebûna wî re wê hebin. Lê navê Mîtra wê weke

kirdeyekê wê hebê. Şenberîya wê jî wê, bi wê jîyankirina wî ya di dema xwe de re jî bê. Wê, bi wê re wê afrînerîya bi pêjna mîtra re wê, weke afrînerîya wê kirdeyê a ku wê di jîyanê de wê kirîya bê. Afrînerîya kirdeyê ku mirov wê, bi wê rengê wê li wê bihizirê wê, weke aliyekê giring ê afrîner wê xwe bide diyarkirin bê.

Li vir mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, tişt wê, weke xwediyê wê rewşa xwe ya ku mirov wê, dikarê wê, bi rewşa wê re wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov dikarê, wê werênê li ser ziman ku wê tişt wê, dema ku ew bû û ankû jîya û piştê bi demê re wê, ji jîyanê windabû û ankû ji holê çû wê, ew têgîna wê ya şenber a bi wê jîyankirina wê re ku ew dihê jîyan wê, xwe di meji de wê weke mejûyeka kirdeyî a bi wê rewşê re wê bide diyarkirin. Tişt wê, çawa wê, weke kirdeyê bê me, li jor wê, hinekî hanî li ser ziman. Lê li vir wê, dûbara di dewama wê de em, dikarin wê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekê giring wê, hebûna wê ya bûyî wê, weke şenberîya wê kirdeyê bê. Di kirdeyê de wê, pêvajoyên jîyankirinê ên hebûna zindîyî û nezindîyî wê, weke rengên darêjkî ên bi awa ên navaroka wê têgîna kirdeyê bin. Wê, di wê çerçoveyê de wê, kirde wê, di xwe de wê, xwediyê rewşa xwe ya teybet a ku mirov wê, dikarê wê, weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman bê.

Li vir mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, kirde wê, bi vê rengê wê azmûna wê, di wê de wê, bi jîyanê re wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ew bi wê azmûnê re wê hebê. Wê bi wê rewşa azmûnî re wê karibê ew were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, kirde weke tişteke ku mirov wê, werênê li ser ziman wê, tişt wê, di demê de wê ji destpêka demê û heta dawîya demê wê ne di rewşekê de hebê û ne weke xwe di rewşa xwe de wê mayînda bê. Wê, bi wê re wê, gelek rewş wê hebê. Wê, bi wê re wê, hemû rewşên wê yên hena ên weke bi darêjkê û hwd wê, di dewama hevdû de wê, xwediyê şewayekê hevdû ji hevdû didina domandin bê. Wê, bi vê rengê wê, di şewayekê de wê, di çerçoveya dewama hevdû de wê, di nava tiştê a bûjenî û fizîkî û hwd de wê, rewşeka weke ya rakendîyî wê xwe bi wê re wê, bide diyarkirin ku ew heya bê. Mirov dikarê wê, bi wê re wê hilde li dest û wê fahmbikê. Di xwezayê de jî wê, dema ku mirov wê li wê binerê wê gelek tişt wê bi gelek rewşên jî hev cûda re wê, werina dîtin biçav. Di dewma wê de mirov, dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê weke aliyekê giring wê, fahmbikê û wê, werênê li ser ziman. Fahmkirina rewşa xwezayê a demkî wê, weke rewşa fêr û azmûna bi kirdeyê û darêjkîya wê ya heyînî re bê. Wê bi wê rengê wê di dewam wê de mirov dikarê wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman. Wê kirde wê, çerçoveya darêjkê a tiştê jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, hevdû wê temem bikê. Wê, tişt wê, bi xwe û bi serê xwe wê hebê. Di aslê xwe de wê, tişt wê, çendî ku mirov wê, karibê wê, bi serê xwe wê, hilde li dest wê, bi heman rengê wê tişt wê, weke her tiştê wê bi serê xwe wê hebê. Têgînên weke 'dîyalektîkî' û hwd wê, weke têgîna darazî ên li ser aqil re ku wê, bi têgînên sedem û encamê re wê bi heman rengê wê bi hişmendîya darazî ku wê bi hevdû ve wê were dayîn girêdan bê. Minaq wê, weke ku wê, tişt wê, bi sedema hevdû re wê, werênê li ser ziman. Minaq weke ku bo ku baran bibarê wê awr hebê. Ji awran baran tê. Baran dikevê ardê û ardê şil dikê. Arda şil wê, şîn bibê. Şînbûna ku ew bû wê, sawal ew wê bixwûn. Wê ew xwarina wan sawalan a zindîyan wê bi wan re wê, têrbûnê wê çêbikê. Wê bi wê re wê hem jîyanîya xwe wê bidina domandin û hem jî wê, weke zindîyên 'mê' wê, şîr bidin. Şîr wê, mirov wê weke ku wê, di roja me de wê, dikê wê bigirê. Wê mirov wê şîrê wê ji wê mast û ankû panîr çêbikê. Bi vê rengê wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Ev têgînên darazî wê, weke têgîna ku mirov dikarê bi aqil wan fahmbikê bê. Wekî din ku mirov bihizirê wê, ti tişt wê, bo hevdû wê nebê. Tenê temenê wê bi şert û mercên wê re heya. Şînahîyek wê, dema ku ew dibê wê, îllêh bo ku ew sawal wê bixwê û şîr bide wê, bi hizreke bi vê rengê wê nebê û wê şîn nebê. Ew ji xwe re şîn dibê. Her tişt wê, di çerçoveya xwe de wê hebê. Ya ku wan bi hevdû ve dide girêdan wê aqil û hişmendîya me bê. Ya ku tiştê bi tiştê ve dide girêdan û ankû bo wê dide diyarkirin wê hişmendîya me bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê zindîyek wê, ew wê şînahîyê bixwê û wê wê karibê bijî wê, weke kifşkirineka bi aqilî a ku ew hatîya kirin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di dewama wê de mirov dikarê wê bi tiştê re wê, werênê li ser ziman ku wê têkiliya tiştê a bi tiştê re wê, di levkirina wê de wê, hebê. Wê, bi wê re wê, tişt wê, hem bi rengê lev dikê wê hebê û hem jî wê, bi rengê levnakê wê hebê. Minaq wê, mirov wê, dema ku wê şînahîyekê wê bixwê bo ku ew bi wê bijî wê, bi heman rengê wê hinek şînahîyên din wê hebin ku ew wan bixwê wê bijahrbikevê û wê, nikaribê bijî. Wê, ew rewşa wê zindîyê a bi hebûnî û zindîyî wê, ew wê, hin bi hin wê ji holê wê rabê. Minaq wê, bi mar re wê jahr wê hebê. Lê wê bi mirov re û ankû bi sawalek weke meh û ankû bizineke re wê ew nebê. Di vê çerçoveyê de wê, her tişt wê, di rewşa xwe de wê hebê. Wê, her tişt wê bi serê xwe wê hebê. Wê, her tişt wê weke xwe wê hebê. Ev wê, weke xosletên hebûnê ên ku ew bi jîyane wê re bin.

Di nava jîyanê de wê, bi wê rengê wê, ew wê, weke aliyekê wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê tişt wê, weke aliyekê giring wê, di vê çerçoveyê de wê hebê. Di her serdemê de wê, xosletên wê yên jîyanî wê bi hebûnî, zindîyî û hwd wê ji yên ku wê piştî wê werin wê cûdatir bê. Ev wê, di çerçoveya xwezayê de wê, xwediyê reng û awayekê wê, xwe bide diyarkirin bê. Di serdemên berê ên destpêka jîyanê de wê, minaq wê

rewşên weke yên zindîyên weke yên 'dînazor'an wê were hizirkirin û tefkîrkirin ku ew hena. Lê ew di roja me de tûna na. **Ew ji demê çûna.**

Ez li vir wê, dikarim wê, werênima li ser ziman ku wê, weke rewşeka ku mirov wê, çawa wê, karibê wê werênê li ser ziman bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa jîyanê wê, bi awayekê ku mirov wê, di nava şert û mercên wê de wê, werênê li ser ziman bê. Şert û mercên fîzyolojîkî wê, xwe di rewşa jîyanê de wê, bi rengê hebûna me re wê bidîna diyarkirin. Em vê jî dikarin di çerçoveya xate pêşketina mirovî de wê hildîna li dest û wê fahmbikin. Î ro, em dizanin ku wê, di serdemên destpêkê ên destpêka jîyanê de wê zindîyên weke 'dînazor(60)'an û hwd ku wê, pîr zêde wê mazin bin, wê hebin. Wê, gelek cûreyên din ku wê, bi demê re wê, bi peresendin û rengên motasyonî ku wê, xwe biafirênin û rengên xwe yên darêjkî wê jinûve û jinûve wê biafirênin wê hebin. Pêvajoyên pêşketinê wê ji aliyekê ve wê, bi peresendinê re wê, xwe bi wê re wê bidîna diyarkirin. Peresendin wê, weke xosletekê jîyane zindîyî a dijî bê. Lê wê, bi wê re wê, her tiştê ku ew dijî û heya weke tişt wê, tabîî pvajoyên gûharînê bin. Gûharîn wê, weke ku mirov wê, dikarê fahmbikê wê, ji aliyekê ve wê, mirov dikarê bi têgîna reng gûharandinê wê, fahmbikê. Lê ji aliyekê din ve jî mirov dikarê wê, bi awayê darêjk gûharandinê re wê, hilde li dest û wê fahmbikê.

Mînaq wê, mirov wê, were hizirkirin ku ew destpêka wî ji maymûnan hatîya. Wê, bi vê rengê wê were hanîn li ser ziman. Wê, bi heman rengê wê, dema ku mirov li rewşa zindîyan bihizirê wê gelek gûharînên ku ew bi fîzyolojîkî ku ew bûyîna mirov wê, wan kifşbikê. Ev rewş wê çi karibin wê bidîna nîşandin. Wê, dema ku em bi vê rengê wê ji wê kifşbikin wê demê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di dem û serdemên pêşarojê de ku mirov û ankû zindîyên din bijîn wê, çi rengê wê bi xwe re wê biafirênin? Ev jî wê, weke ku mirov di demên bûhûrî de ku em li wê dihezirin wê, di pêşarojê de mirov wê, dikarê li wê bihizirê. Ev wê, ji aliyekê ve wê, rewşeka gûharîner a darêjkî a li ser rewşa hebûna zindîyî ya gûharîner re bê. Wê, ev wê bi xwe re wê, bide nîşandin û diyarkirin ku wê, ti zindî wê, bi demê re wê, ne di rewşek darêjkî a zindîyî de bê. Wê, bi wê re wê, gûharîn wê çêbibê.

Di vê rengê û awayê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring û teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa hebûna zindîyî wê, bi wê re wê, gûharîn wê bibê. Li ser têgîna xwezayê re ku mirov li wê bihizirê wê demê mirov wê, rastîya regekê xwezayî ê gûharîner ku ew bi demê re ew digûharê wê bi wê re wê kifş dikê. Wê, di vê rengê de wê, xwe di awayekê de wê, bide diyarkirin.

Bi wê re jî mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku ew têgîna xwezayê gûharîner wê, xwediyê çi reng û pêvajoyên bi xwe re bê? Ev jî wê, weke aliyekê din ê ku mirov wê, dikarê wê di çerçoveya wê de wê, li ser rengê xate pêşketina hebûna zindîyî a dijî re de wê, hilde li dest û wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Mijare kûrbûnê bi gotinan re

Mirov wê, weke zindîyekê wê hertimê wê mijare fahmkirinê bê. Wê hemû têgîn û têgihên zanînê û felsefîkî wê, di vê çerçoveyê de wê, destpêkeka xwe wê bi fahmkirinê re wê destpêbikin. Armanca fahmkirinê wê her hebê. Heta ku jîyan û mirov hebê wê, ew jî wê hebê. Mirov çi û çawa wê fahm dikê? Wê ev hertimê wê weke pîrseka ku ew, dûbare û dûbare mirov li ser wê bihizirê û aqil bimeşênê bê. Ez dikarim bêjim ku heta nûha hemû nivîsandin wê, di navaroka wê de wê, ji aliyekê ve wê, fahmkirina bi jîyanê re wê ji xwe re wê bikina mijar. Têgînên felsefîkî ên weke yên felsefeyê û di nava wê de

-----
*60.Dînazor wê weke ajalna ku wê berî roja me bi 60 milyon salî re wê bijîn bin.

ên weke antropolojiyê(61), agnostisizmê(62), egnistanisyalismê(63) û hwd wê, bi gelek aliyên din re wê, weke mijarna ku wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bidîna diyarkirin. Fahmkirina mirov û ankû fahmkirina xwezaya mirov wê, mirov wê weke kirdeyekê wê bike navend. Ev wê, bi demê re wê, bi aqil re wê bibê. Rejimên serdest û ankû li pay serdestîyekê na wê, hertimê wê, bi vê pêşketina aqil û felsefeyîya wê re wê pîrsgirêkeka wan wê hebê. Ber ku wê çawa wê, bi sînor bikin wê, bi wê re wê aqilê xwe wê bikin ku wê, bi xabîtenin.

Di serdema me de wê, mirovperezî û ankû mirovtî wê zêdetirî wê derkeve li pêş. Wê li ser wê bihizirê. Lê dema ku mirov wê li ser mirovtîyê wê bihizirê wê, li ser wê re wê gelek alî wê bi wê re wê derkevina li pêş û ankû wê werina fahmkirin.

Pêvajoyên felsefeyê ku mirov wan hilde li dest wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê navarokeka ku wê çawa wê fahmkirina mirov wê were pêşxistin bê. Felsefe wê, hertimê wê, weke têgînekê û ankû weke regekê hizirkirinê ku wê xwediyê rewşeka ku wê bi şewayên weke lêgerîna li 'rastteqînîyê' û hwd re ku wê, li wê bigerihê. Wê bikê ku xwe wê bigihênê wê. Têgînên felsefîkî ên ku wê, li ser rewşek weke y a 'nepenîvaniyê' re wê xwe bidîna diyarkirin wê aliyekî wan ê bi vê aliyê ve girêdayî wê hebê ku mirov wê di çerçoveya têgînên weke yên metafîzîkî û hwd de wê, bi wê re kûr herê û werênê li ser ziman bin. Di vê çerçoveyê de wê, têgînên weke yên ku wê, bi vê rengê wê 'kûrbûnê' wê, bi vê rengê wê ji xwe re wê bikina armanc wê di vê çerçoveyê de wê, xwediyê awayekê bin. Fahmkirina wê têgîna 'kûrbûnê' wê, hertimê wê di rewşek kûrkirinê de wê xwe bide diyarkirin. Wê gotina 'kûrbûnê'

wê, weke gotineka dîtbar a jîrî bê. Lê bi wê re jî wê, ew wê were dîtin ku wê, rengê navaroka gotina *kûrbûnê* ku mirov wê hilde li dest wê çawa bê wê, rengê hizirkirina me wê bide dîyarkirin. Em dikarin navaroka gotina *kûrbûnê* bi şibihênina li hundûrê çal û ankû bîr û anjî ku em dikarin bişibihênina li kahnîyeka ku ew kûr û hertimî di xwe de dizê û kûr dibê bê. Ew *kûrbûna* di wê de wê, ew hêtên wê çawa wê, xwediyê awa yekê bin. Wê, rewşa wê çawa bê û hwd wê, hemû ji aliyekî ve wê, weke aliyekî teybet ê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê yê giring bê ku mirov wê, hilde li dest bê. Di felsefeyê de jî wê, dema ku wê gotina *kûrbûnê* wê, werê hanîn li ser ziman wê, ji aliyekî ve wê, bi watey di hizirkirin û wateyê de *'kûrbûnê'* wê bi xwe re wê werênê li ser ziman. Wê, li ser wê re wê, weke aliyekî giring wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, têgînên *kûrbûnê* wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa valahîya wê navarokî wê, di reng û awayê têgîna rastteqînîyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, li ser wê re wê, bihizirê. Wê, werênê li ser ziman.

-----
*61. Antropolojiyê; wê weke têgîneka ku hebûna mirov û ji temen ve jîyane wî lêkolîn dikê bê. Çawa dijî û ji ku ve tê û hwd wê hewlbide ku wê fahmbikê.

*62. Agnostisizmê, weke felsefeyê nepeniyê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Wê ji aliyekê ve wê xwediyê bawerîyeka bi wê rengê bê ku wê mirov nikaribê xwe bigihênê li ser tiştê bi aqil û zanîne xwe re. Gotina agnostîk cara yekem ji aliyê biyologê îngilîz Thomas Henry Huxley ve di sala 1869'an de hatiye bikaranîn.

*63. Egnistanîsyalismê, wê weke têgîneka hebûnîyê bê. Bi wê mirov bihizirê wê ne tenê bi tefkirkirinê bi ya ku ew dijî, heya, tevdiqerihê û hwd re wê dikarê bihizirê û fahmdikê. Hebûnîyê ji aliyê rûhî, çandî û hwd ve jî wê dihilde li dest. Wê di çerçoveya wê têgîna felsefîkî de wê di serdemên nû de wê mijare azadbûnê wê di çerçoveya hebûnê de wê pirr zêde wê were li ser sekinin û hanîn li ser ziman. Bi hebûnê re azadîyê mirov wê çawa wê hilde li dest wê, hewlbide ku wê li bersivên wê bigerihê.

Dema ku mirov bahse gotina *'rastteqînîyê'* û ankû ya *'haqîqatê(64)'* bikê wê, di cih de wê di mejiyê kurdan de wê di vê rengê û awayê de wê xwediyê wateyekê bê. Zane û filosofên kurd wê, gotina rastteqînîyê ku ew dihenina li ser ziman wê, çawa û di çi rengê de wê di wê de wê kûrbibin wê, li ser wê bihizirin. Her wusa wê, di wê rewşê de wê, fahmkirina xwe wê, bi wê re wê, pêşbixin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew valahîya bi wê *kûrbûnê* re ku ew heya û ku mirov wê bi gotina *'rastteqînîyê'* re wê, dikarê wê werênê li ser ziman wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman ku wê, ev jî wê, hebê ku wê, têgîna rastteqînîyê ku wê mirov wê bi wê re wê rewşa jîyanê û rastîya jîyanê wê bi wê re wê fahmbikê wê, li ser wê re wê di derbarê wê de wê, xwe bikê xwediyê zanînekê. Wê, bi wê re wê, bihizirê. Wê fahmkirina xwe wê çêbikê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring jî wê fêrûazmûn wê xwe bide dîyarkirin. Fêrûazmûn wê, çawa wê di çerçova û temenê têgîna rastteqînîyê de wê mirov karibê w hilde li dest? Di serî de mirov dikarê li vir pêşî hinekî li ser rengê hizirkirinan re bimeşê û wê bi wê re wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring û teybet wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin.

Em li vir wê, rewşê wê divê ku wê, li ser rewşa hizirkirinê û fahmkirinê re wê, werênina li ser ziman. Du şewirmendên qîyakser ku ew li rex wî sekinî na û ew li ser rewşan diaxifin. Yek bahse kirinên xirab dikê û ji mirovên li hewirdora xwe re dibêjê ku "wê, kirinên xwe wê karibin her tiştê ne baş werênina li serê me." Yê din jî jî wî bi pirsîni dipirsê û dibêjê ku "wê çawa wê, tiştên xirab wê karibin tiştên nebaş werênina li serê me?" Di wê demê de ew jî di nava hevdû de wê li ser wê bidin û bistênin. Wê aqil bimeşênin. Mirovekî di rewşa xwe sekinî û bédeng ku ew jî li wan dihisênê wê bahse serborîyeka xwe wê bikê. Wê bibêjê ku "ez rokekê di nava ardê xwe rûniştî bûm. Min karê xwe dikir. Mirovekî ku ew birçî û dihat dîtin ku ew di rêyeka ji dûr de dihat ew, hat û li cem min sekinî û ji min tiştêkî qûrtek av û tişekê xwarinê xwest ku ew bixwê. Di wê kêlikê de tenê hinek xwarina ku min ji xwe re hanîbû di tûrikê min de hebû. Min ji wî re got na li cem min xwarin nîn a." Ew mirov jî serê xwe kir berxwe û çû. Lê mirovekê li rex min ciranê min bû, ardê wî jî li rex yê min bû. Wê gota min, 'di tûrikê tê de xwarin hebû lê te neda. Ew mirov birçî bû, teyê mirovatiya xwe bida nîşandin û ew xwarina xwe bidayê.' Min hingî xwe di rewşek fihêti de dît. Ez di çavê wê cîranê xwe de weke mirovekê ne baş bi wê rewşê re hatima dîtin.' Mirov ev gotin bi lêvkin û ma sekinî. Piştî yên ku ew li wî dihisandin wan bala xwe dayê de. Hemûyan lê hizir kir. Herdû şewirmendan fahmkiribû ku wî, bi wê rewşa ku wî bahsê kir re wî çi qast kiribû.

Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir wê, di vê rewşa jîyanê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa li ser jîyankirinan re ku wê, çawa wê mirov wê karibê wê fahmbikê wê bibînê.

Li vir di aslê xwe de wê, hizirkirin wê, bi wê rewşa xwe ya zindî re wê, weke aliyekî giring wê, di rewşa fêrûazmûnê de wê xwe bide dîyarkirin. Têkilîya fêrûazmûnê a bi têgîna rastteqînîyê re wê pirr zêde wê hûr û kûr bê. Emê **li jêr** wê zêdeyî li ser wê

-----

*64. Haqiqat û ankû 'rastteqîn' wê weke têtîneka hizrî û felsefîkî ku wê bi wê li ya rast wê were lêgerîn bê. Wê li gorî wê, gelek filosof wê hizrên xwe wê werênina li ser ziman. Filosofên dema antikê ên weke Aristo wê bihizirê ku wê rastiyeke wê hebê ku wê li dora wê gelek rasti wê hebin. Bi wê re wê, ew rastîya giştî wê di têtînen idealistikê de wê bi hebûna xwûde re wê werê hanîn li ser ziman.

bisekin in. Rewşa têtîna rastteqînîyê wê, ji aliyekê ve wê, weke dîmenekê wê yê ku ew dihê li berçav wê weke aliyekî wê, rewşa fahmkirinê bê. Mirov wê li ser fahmkirinê re wê li têtînen weke rastteqînîyê re wê bihizirê. Bi heman rengê wê têtînen weke yên fahmkirinê, têtîhiştinê û hwd wê, çendî ku wê, weke têtîna ku wê bi wê rengê wê were fahmkirin jî bê lê wê, bi wê re wê, weke aliyekê ku wê timî wê li ser wê re wê xwe bi şewayên weke kûrkirinê û hwd re wê, bide hizirkirin jî bê. Hinekî jî wê, li vir wê, dem bi dem wê weke ku mirov li ser têtînen rewistî re wê kifş dikê wê, dema ku mirov wê, weke ahenge di nava kirin, tevger û jîyane mirov de ku ew li wê dihê lêgerîn weke şewayekê li gorî wê, jîyankirin jî bê. Herwusa wê, di vê çerçoveyê de gihiştina fahmkirinê jî wê, weke rastîya wê rewşê ku wê, bi têtîhiştinê bide fahmkirin bê.

Di nava rewşên aqil de wê, têtînen weke yên rastteqînîyê wê, di şewayekê de wê, weke ku em di serdemên felsefeyê û yên felsefeya zanînê a demên aqil de ku wê dibîne wê, di reng û awayê têtînen weke yên 'metafizîkê' û ankû 'nepenîvaniyê' û hwd re wê, were û xwe bide dîyarkirin. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Ez li vir wê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, ev wê bide dîyarkirin. Em li vir wê, dema ku em bikin ku em, di vê rewşê de wê kûr bibin emê dîroka hizirkirinê û bi pêvajoyên wê yem têtîhiştin û fahmkirinê bi wê re emê werênina li ser ziman. Wê bi wê re wê, di xatekê de wê, were li ser ziman. Têtîna rastteqînîyê wê weke kirdeyeka ku wê li gorî wê di wê de wê li wê were hizirkirin wê, têtînen weke yên 'destpêkê', 'kokê', 'bingeh', 'ravakirin', fahmkirin, 'têtîhiştin' û hwd wê, bi wê re wê di nava zanîn û hizirkirinê de wê, xwe werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê weke aliyekî giring bê. Li vir wê dema ku mirov wê tevgerê û ankû xûyekê bide nîşandin wê mirov wê, bihizirîya ku wê 'koka wê' jî kû tê û ankû ew destpêka wê kengî û çawa bû. Wê bi wê rengê wê li ser wê bihizirê. Wê xwe bigihêne fahmkirina wê.

Di rewşa fahmkirina têtîna rastteqînîyê de wê, ew wê were dîtîna ku wê, her kirinên ku mirov ên ku mirov wan dikê, dide nîşandin û tefkîr dikê wê li şûn wan wê, bi têtîneka li wê dihê hizirkirin re wê, were li ser ziman. Di nava kurdan de wê, hinek têtînen ku wê, li ser xûy, kirin û tevgerên mirov ên jîyanî re wê, were li ser ziman wê hebin. Di dewama wê de wê, hinek têtînen ku wê, di çerçoveya rengê hebûn û pêşketina mirov de ku wê, werina li ser ziman wê hebin. Wê, bi wan re wê, werina li ser ziman. Minaq gotînen weke "mirov di qaqa(hêka) xwe de kifş a" wê, weke gotineka ku wê, bi wê ji aliyekê ve wê were hizirkirin ku wê, her tişt wê di destpêka mirov de bê. Yanî mirov çawa destpêkir wê, wusa jî bidomênê. Di vê rengê de wê li wê were hizirkirin. Lê ev têtîn wê, ew wê ne hesanî bê ku mirov wê, bi wê rengê wê jî rêzê wê hilde li dest bê. Wê, di wê de wê, hinek rengên hizirkirinê ên ku mirov wan kifşbikê jî wê hebin. Mirov dikarê wan jî hinekî li vir li wan bihizirê.

Di dewama wê de mirov divê ku wê, weke ku me hinekî li jor bahse rewşa kirin û tevgeran û danîşandina wan kir wê, mirov li ser wan wê bihizirê. Çi rewş û rengê kirin û tevgerên me dide dîyarkirin? Her wusa wê, weke pîrseka ku wê, pîr zêde wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser wê were hizirkirin bê. Her kirin wê ne belesebeb bê. Wê her wusa wê, di rewşa hewldana fahmkirina têtîliya kirin û tevgeran û têtîna rastteqînîyê wê, li ser rewşên weke yên qarakterê û hwd re wê, were hizirkirin. Di aslê xwe de wê, hinekî jî wê, ev hizirkirin bê ku wê mejîyê mirov wê bi wê hizirkirin wê, bigihîjêne têtîna 'baxtewerîyê' û ankû ya 'qaderê' û hwd. Mirov ku ew baxtê wî hat li cih wê, ew wê weke gihiştî li miradê xwe wê were zanîn bê. Di dewama wê de wê, têtîna baxtewerîyê wê, weke têtîneka ku mirov wê, bi wê, temenê bawerîyê li şûn xwe wê bi wê bihizirê bê. Di vê çerçoveyê de wê, ji vê aliyê ve wê, weke aliyekî bê ku mirov wê li wê bihizirê.

Di destpêkê de têtînen serxwezayî û di dewama wan de pêşketina têtînen weke yên baxt

Têtînen weke yên baxtewerîyê û hwd wê, mejîya wan wê bi pêşketina aqil re wê, xwedîyê hemdîrokê bê. Di vê çerçoveyê de wê, divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, mirov wê, dema ku wê pêşkeve û bi aqilê xwe re wê, bidest dîtina bi hiş a xwezayê bikê. Wê bi wê re wê, mirov wê, bi dîtina bi aqil re wê, xwezayê wê bibîne. Wê bi wê dîtina mirov re wê, li pêş û paşîya wê jî wê, bihizirin. Her wusa wê, aqilê mirov wê, bi mereqa xwe wê, pêşî wê hêrê berî demên pêşketina xwezayê. Wê herina berî destpêka jîyanê. Wê bi wê re wê li wê bihizirin. Di dewama wê de wê, jîyane mirov wê, were li wê hizirkirin ku ew, destpêka wê ji destpêkê ve ew hatîya kifşkirin. Di aslê xwe de wê, nepenîya li berê destpêkê ku wê, çawa bê û çî herê berî wê destpêkê wê, bi wê re wê, mirov wê, bi aqilê xwe re wê bikê ku ew xwe bigihêne li hinek hizirna. Di vê çerçoveyê de têtînen weke yên bawerîyê, baxtewerîyê û hwd wê weke têtîna ku wê, di çerçoveyê têtînî de wê, bi hizirkirinê re wê, werina pêşxistin bin. Mirov wê, dema ku wê, van têtînan wê bidest bikarhanînê wê, bikê wê, di mejîyê xwe de wê, di serî de wê, têtîn û pîrsên weke 'kê jîyan afirand', 'armanca jîyanê çî ya', 'mirov ber çî weke zindîyê yekane ku ew bi aqil bûya' û hwd wê, di mejîyê mirov de wê biafirin. Ev jî wê, bi têtînekê wê, bina temenê têtîna metafizîka jîyanê jî. Metafizîka jîyanê wê bi xwe re wê, temenê hizirkirina li metafizîka xwezayê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, werênê li ser ziman.

Di rastîyê de wê, aqil wê, dema ku mirov wê, pêşkeve wê, bi çi armancê wê pêşkeve. Em dibînin ku wê, di nava kurdên êzdayî de em, rastî hizirna weke bersvina ji vê hizra bi pirs re dihên ku ew hertimî di wê çerçoveyê de dihizirkin. Minaq wê, werênina li ser ziman ku "wê xwûdê wê dema ku ew ji nava mirovan wê herê azmana wê, hizir ji mirov re wê çêbikê ku ew rêya xweya rast bibinin. Bo ku ew şaşîyan nekin. Bo ku ew karibind di rêya rast de bimeşin û hwd. Di vê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê, aqil wê bo ku mirov, hebûna xwûdê kifşbikê û di rêya wî de bimeşê." Wê, di vê çerçoveyê de wê, erk abi hizir û pêşketina wê û hizirkinê re wê, werênina li ser ziman.

Di dewama wê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin wê, aqil wê, dema ku wê, bikeve jîyane mirov de wê, bi pêşketina ku ew di jîyanê de dide çekirin re wê were fahmkirin û hildan li dest.

Di vê çerçoveyê de wê jî mirov wê, divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê, aqil wê, temenekê hizirkirina serxwezayî bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, aqil wê, bi wê re wê, her tiştê jîyanê wê bi xwe re wê bide kifşkirinê bikê. Wê, têgîna weke yên mefafizîkê û hwd jî wê, di wê pêvajoya kifşkirina xwezayê û hwd de wê, di naqabîna aliyê ku ew dihê zanîn û yê ku ew nayê zanîn de wê weke xatekê bê ku wê, hertimî wê bi ber aliyê nayê zanînê ve wê, bi zanînkirinê re wê bikê wê, herê. Di vê çerçoveyê de wê, weke rewş û navê wê xatê jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring û teybet wê, werênê li ser ziman.

Weke ku wê çawa ku wê, hebûna navê 'xwûdê' wê, weke têgîneka ku wê li pêşîya destpêka bûyînê wê, were dayîn wê, ev jî wê, bi wê re wê, weke xateka di nava ya dihê zanîn û ya nayê zanîn de ku ew heya bê.

Di vê çerçoveyê de wê zanînen xwezayî û pêşketina wan wê, di vê çerçoveyê de wê, ji aliyekê ve wê, têgîna mefafizîkê wê, alikarîyeka giring wê ji wan re wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê di roja me de wê, bi zanîna hemdem re wê salixkirina têgînên weke yên 'zanistê' û hwd wê, were kirin wê, bi têgîna ya ku ew nayê zanîn ku ew were kifşkirin û ankû ya ku ew hatî zanîn ew bi tememî were fahmkirin û ji rewşa hebûna nepenîyan wê rizgarbikê wê, bi wê rengê wê ew wê were hanîn li ser ziman. Salixkirina têgîna gotina zanistê jî wê, ji aliyekê ve wê di vê çerçoveyê de wê, di wê xate di nava ya dihê zanîn û ya nayê zanîn de ku wê, bi têgîneka kifşkarî werê hanîn li ser ziman bê.

Di rewşa fahmkirinê de wê, bi demê re wê, mirov wê, aqilê mirov wê, bidest çekirina tiştan ji tiştan wê bikê. Minaq wê dema ku mirov wê, kevçiyekê wê ji darekê çêdikê wê, ew çerçoveya darêjka wê kevçiyê wê, bi çerçoveya wê darê re wê hebê. Lê ma mirov dikarê wê, bi têgîneka pêşdîtîni wê werênê li ser ziman ku wê, di baxtê wê darê de wê hatibê nivîsandin ku ew dar ji wê were çekirin bê. Têgîna baxtewarîyê wê ji wê re wê bersiva herê werênê. Lê ti tiştê ku ew nîn a wê, mirov nikarê wê, weke ku ew heya wê, werênê li ser ziman. Heyîna tiştê wê, tenê û tenê wê bi hebûna wê re wê were li ser ziman. Mirov dikarê wê bi wê re wê, werênê li ser ziman.

Hebûna xwezayê em, divê ku wê, werênina li ser ziman wê, pêvajoya wê pêşketinê wê bi jîyanê re wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, çendî ku wê, di nava dewrûdayimîyê de bê wê, bihemam rengê jî wê, bi demê re wê dem bi dem wê pêvajoyên wê mejûyî ên jîyankirî wê ji aliyekî din ve wê hebê.

Xweza wê, afrînerîya ji wê, wê di temenê wê hevîrtîniya wê de wê, temenê wê hebê. Her tişt wê ji dema ku ew ji qatikan û ankû tozan bê wê, ew qat û toz wê, rengdayîna li wan wê, bi wê re wê, were kirin. Wê, dema ku mirov wê ji darekê wê kevçiyekê wê çêbikê wê, pêşî wê darêjka kevçiyê wê di mejiyê de wê salixkirî wê hebê. Li ser wê re wê, mirov wê êdî wê bikê. Li vir wê, giringîya aqil wê, bi têgîna afrînerîya çêkerî a bi destê mirov wê xwe bide diyarkirin. Minaq wê, dema ku mirov wê, tiştê wê çêbikê wê bihizirê. Di roja me de wê, dema ku mirovek wê bi axifê wê, pêşî wê bihizirê ku wê li ser çi bi axifê. Wê çerçoveya xwe wê kifşbikê. Wê bi wê re wê, tiştên ku wê ew bi wan bi axifê wê têkiliya wan wê bi hevdu re wê dênê. Di dewama wê de wê, li ser tiştê wê êdî wê hizra xwe wê werênê li ser ziman. Hizirkirina li ser tiştê wê, ew bi axiftinê re wê, weke ku ew 'razber' bê. Wê bi wê rengê wê xwe bide diyarkirin. Bi du rengan mirov dikarê vê hizrê wê, werênê li ser ziman. Hizra pêşî wê, li ser darêjkê re ku wê were hizirkin û wê piştê wê, hewlbêdayîn ku ew çerçoveya wê kirin û ankû heyînê bi hebûnê were afirandin. Wê bi wê rengê wê aliyê din jî wê, ew bê ku wê tiştê wê hebê û mirov wê li ser wê bi axifê. Dema ku mirov axift wê çerçoveya wê, bi hizirkirina ji wê êdî wê, were derxistin. Wê darêjka wê, were hanîn li ser ziman. Bi wê re wê, bi axiftinê re wê xosletên wê, jî wê, werê hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, li vir wê xwe bide diyarkirin ku wê, her tişt wê dema ku ew xwedî hebûn bê wê, hûrgiliyên wê hebin. Wê bi wan hûrgiliyan re wê, çerçoveya wê, were li ser ziman. Mêyl û rengê bi hûrgiliyan re wê, rewşa armanc û sedemê jî wê, bi xwe re wê, ji aliyekê ve wê bide diyarkirin. Minaq wê, çerçoveya tiştê wê bi rengê wê re wê, bide diyarkirin ku ew wê kêrî çi were. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, weke aliyekî giring wê, bi wê re wê, xwe bide diyarkirin.

Tişt wê, di vê çerçoveyê de wê, çerçoveya wê ya darêjkî wê, xosletên wê yên yên weke kêrhatinê û bo çi kêrhatinê wê bide nîşandin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Têkiliya di naba xoslet û hûrgiliyan de wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe weke aliyekî giring wê, bide diyarkirin. Di nava xwezayê de wê, di vê çerçoveyê

de wê, her tişt wê, şîn were. Ew şînhatina wê, ew wê weke aliyekî wê yê afrîner jî bê. Wê temenê wê, di axê de wê, bi têkiliya elementên wê a bi hevdû re wê, biafirê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, dikarê werênê li ser ziman.

Di rewşa wê afrîneriyê de wê, çawa wê ew afrînerî û ankû bi rengê wê şînbûn wê bibê? Wê, ev jî wê, weke aliyekî wê hetimî wê di çerçoveya têgînên weke yên baxtewariyê de ku wê serî wê li ser wê çêbûna wan û awayê çêbûna wan ku wê were afirandin bê. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku bi aqil û pêvajoyên hizirkirinê re li ser têgîna felsefîkî a baxtewariyê jî dikarê weke mijarekê bi serê xwe wê li ser wê bisekinê.

Baxtewarî

Li vir têgînên weke yên baxtaweriyê û hwd wê, weke têgîna ku wê, di rewşa wan de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê. Em li vir wê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring û teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Têgîna baxtaweriyê wê weke têgîneka bi gotinî ku wê, di xwe de wê, mirov karibê wê di wateya bi bi têgînên weke yên siûd, nasib, qismet, felek û hwd de jî wê, were li ser ziman bê. Ji aliyê din ve jî wê, di wateya gihav, nivîst û qaderê de wê xwediyê wateyekê bê. Bi demê re wê, dema ku wê, mejiyê mirov wê bi rewşan de wê zêdetirî wê fêrî hizirkirinê wê bibê wê, li ser van têgînan re wê, kûrtirî wê bihizirê. Wê, her wusa wê, têgîn bi têgîn wê pêşxistin û bi gotinkirina wan jî wê pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di vê rewşê de wê, weke aliyekî giring wê li ser têgîna rastteqînîyê re wê xwe bide dîyarkirin. Têgîna rastteqînîyê ku wê li ser temenê haqîqatê wê rûniştî bê wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring wê xwediyê wê fahm bê ku mirov bi wê re wê, çawa wê li destpêkê wê bihizirê bê. Di nava jîyanê de hebûna her cûreyên zindî û ankû jîyanî ku ew hena wê, di wê rewşa xwe ya jîyanê de wê, xwediyê xosletên xwe yên ku ew bi wan hena bin. Mirov minaq wê, di çerçoveya rewşa wî ya civakê de wê, weke xwediyê çerçoveyeka giştî a têkilidarî bê. Wê, bi wê re mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Wê, di rewşa aqilê mirov de wê, weke hebûna wê çerçoveya giştîya têkiliyan wê bi wê re wê salixbikê. Di vê rewşê de wê mirov wê, dema ku ew bahse wê, dihe kirin wê, weke zindiyekê civaknas wê were li ser ziman. Ber ku ew di nava şert û mercên xwe de wê, xwediyê rewşeka têgînî a jîyanî bê. Di rewşa jîyane civakî de wê, dema ku mirov wê, bi wê re wê, bihizirê wê hebûna jîyane mirov wê, weke rewşeka ku mirov wê, pirr zêde wê, li xwe bide hizirkirin bê. Minaq wê, wê di destpêka hizirkirinê û ankû hizirkirinê weke yên felsefîkî û hwd de wê, li ser destpêka jîyanê, rengê jîyanê, armanca jîyanê, navaroka jîyanê û hwd wê, ji gelek aliyên ve wê, bi wê re wê aqil wê were meşandin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, hewl bê dayîn ku jîyan were fahmkirin. Pêwîstîya fahmkirinê ku wê xwe bi mirov re di nava jîyanê de da li der wê mirov wê, li ser wê re wê bihizirê. Wê hewl bide ku wê fahmbikê. An jî jîyanê bi rewşên wê yên jîyanî re wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, têgînên weke yên 'gerdûnê' û hwd wê, weke têgîna gelemper û giştî ku wê di mejiyê mirov de wê bi afirin û wê hebin bin. Mejiyê mirov wê, li ser wê bihizirê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, hebûna jîyanê ku mirov wê dijî ew mirov bi xwe ve girêdidê. Ber vê yekê wê, li ser wê re wê mirov wê, hertimî wê bixwezê ku ew zêdetirî bijî. Têgîna 'jîyane sermed(65)' û ankû 'jîyane bêdawî' wê, were hanîn li ser ziman. Wê ew jîyan wê hebê? Yan jî ku ew hebê mirov wê çawa wê xwe bigihênê li wê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, di mejiyê xwe de wê li wan wê bihizirê.

Di serdemên destpêkê ên hizirkirinê de wê, her wusa wê, mirov wê xewnan wê bibînê. Wê ew wê, weke renegekê din ê jîyanê û ankû weke aliyekî din ê jîyanê wê li wê bihizirê. Yan jî wê, mirov wê bimirê. Wê piştî mirinê wê jîyan hebê û ankû nebê wê, mirov wê li wê bihizirê. Ya ku wê, zêdetirî li mirov wê xweş were û wê wêretiyekê bi hêstiyarî û aqilî wê bide mirov wê, ew bê ku mirov herêbikê ku wê, piştî mirinê wê jîyan wê hebê bê. Ber vê yekê wê, mirov wê li ser wê re wê bihizirê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî din jî wê, mirov wê li wê bihizirê ku wê, dema ku wê, piştî mirinê wê jîyan wê hebê wê, demê wê ew jîyane piştî mirinê wê çawa bê wê, li ser wê aqil bimeşênê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê mejiyê xwe wê li ser 'jîyane piştî mirinê' wê, bi wastênê û wê li wê û li ser wê bihizirandin.

Di vê çerçoveyê de wê, demê ku mirov tenê li navaroka çirokên kurdan ên weke "keçelok" û hwd binerê jî wê, di wan de wê, "rêwîtiyên li jîyane piştî mirinê ku ew dikê" û hwd wê, mirov wê, rastî wan wê werê. Di vê çerçoveyê de wê, gelek rengên din ên bi vegotinî, çirokî û hwd wê hebin ku ew hatina pêşxistin. Di warê hizirkirî û felsefîkî de wê, dema ku mirov wê li olan bihizirê wê, têgînên weke yên "bihûşt" û "dojehê" û hwd wê, li jîyane piştî mirinê wê li wê were hizirkirin. Mijar wê li vir wê mijara hebûn û ankû nebûna wan bê. Wê mijar wê, weke mijareka ku mirov wê di çerçoveya hizirkirina xwe de wê li wê bihizirê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke mijareka ku mirov wê hilde li dest bê. Di rewşa mijarên olî de ku mirov wan hilde li dest ji aliyê têgîn û mijara 'xwezaya mirov' ve mirov wê, ji gelek aliyên ve wê, karibê wê hilde li dest. Her wusa aliyekî wê, ji aliyê pêşketina aqilê razber û kifşkariya wê ve wê, xwediyê wateyê bê. Aliyê din ê duyem jî wê, di warê têgînên weke yên ku mirov wan di nav û navaroka aqil de wan hizir dikê ên weke 'gerdûnê', 'sermedî', 'nemirî' û hwd ve wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di xwezaya mirov de wê, bi demê re wê, dema ku ew dijî wê, bi wê jîyankirinê ve wê girêdanîyeka ajoyî û hêstî wê hin bi hin wê pêşkeve. Piştê wê ya bi hişmendî û di dewama wê de ya bi aqil wê li wê zêde bibê. Ev jî wê, weke aliyekî ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser wê bisekinê bê.

Têkilîya ol û ajoyê a bi hevdu re wê, di warê xwestekê û di wê de wê, bi israrkirinê û hwd re wê xwe bide diyarkirin. Ev wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku

-----
*65. Jîyane sermed, wê weke têgîneka ku wê di nava felsefeya Mitra û berî de wê hinekî wê zêde wê were li sser ziman. Wê bê bawerkirin ku wê giyane xirab a ahriman wê hêrişî dunya bikê û wê bi wî re wê şer were kirin û wê piştî wê serkeve aliyê baş wê aşîtiya sermed wê were. Wê bê gotin ku wê jîyan wê piştî wê dawîya wê nebê. Li ser hebûna jîyanê û bédawîyîya wê, wê nîqaşên felsefîkî wê heta roja me jî wê werina kirin û domandin. Di olan de minaq wê bahse 'bihûstê' wê were kirin û wê bi wê re wê were tefsîrkirin.

wê, aqilê mirov wê, di nava aqilê xwe de wê, rewşan wê hizirê. Wê, bi dest hanîna qatikan li berhevdû û wê, bi wê re wê çerçoveyên jîyanî wê bi afirênê. Minaq wê, dema ku mirov wê, gotinan wê li ser wateyê re wê di mejiyê xwe de wê bi şenberiyê bikê wê, di çerçoveya wê şenberiyê de wê, afirandina wê bikê. Wê, ew şenberî û bi hevirtina şenberiyê weke têgînekê û jî wê derxistina tiştên nû wê, bi wê re wê, xwe bide diyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa levkirin, lêhatîni û levhanîna şenberîyan wê, were çi wateyê? Wê, dema ku mirov di çerçoveya aqilekî kirinî de wê, li wê bihizirê wê, weke sazkirina rewşan bi hizir û çerçoveya wan wê, ew bê. Bi wê re wê, dema ku mirov wê, dikê wê, salixkirinê gotinan, fahmkirina wateyên wê û her wusa hemû cûre sallixkirin wê, di vê warê de wê, temenê safirandinên me bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, demê ku mirov gotina şenberiyê wê li navaroka wê bihizirê wê, bi vê rengê wê mirov wê, rewşeka giring wê têgîni wê kifşbikê. Şenberî wê, salixkirinê gotinî ên bi jîyankirin, serborî û hwd re ku ew dihên kirin wê, were pêşxistin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, wê demê wê gotin û şenberîkirinê wan wê, di çerçoveyekê de wê, di xwe de wê jîyankirinê me jî wê, di xwe de wê, bi çerçova wê, weke rengê wê yê şenberî wê, bide nîşandin. Yanî bi gotineka din wê, rewşa şenberiyê wê, weke gotineka pirrdîmenî wê xwe li vir wê bide diyarkirin. Gotina şenberiyê wê weke hemû wate-gotinê din wê, pirrdîmenî û dîtbar bê. Wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, bi wê re wê, çi wê li wê bihizirê bi şenberî wê, di wê demê de wê, tiştê ku ew bûyî, heyî û hatî jînkirin wê bibê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman ku mirov wê, demê wê, mirov dema ku wê gotina şenberiyê wê hilde li dest wê, hert tiştê ku ew hatî dîtin û jîyankirin û bi wêneyî û dîmenî ew heya wê, bikeve çerçoveya salixkirina wê de. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê hebê.

Di rewşa kirinê de wê, dema ku mirov wê li vir wê bihizirê wê, hêstên ku ew wê kirinê jî temen bi me didin hîskirin û kirin wê, weke mîl, xwestek, azwerî û hwd bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di temenê van hêst û rengên wan de wê, rewşên ajoyî jî wê di çerçoveya hebûna jîyanî û zindîyîya me de wê di temen de wê hebê ku ew dide kirin bê.

Di vê rewşê de wê, rewşa şenberiyê wê, di aslê xwe de wê, weke rewşeka giştî a pirr kûr bê. Wê dîmenê hemû jîyankirinê ku ew hatî jîyankirin wê di wê de wê hebê. Mirov wê, dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman bê.

Di destpêkê de salixkirina bi gotina aqil re

Di destpêka pêşketina mirov a bi aqil de wê, mirov dibînê wê mirov wê, di jîyanê de wê, bi wê re wê, çawa wê serweriyê wê bidest bixê. Hin bi hin wê, têgînên ku ew bi xwe re kifş dikê wan dibînê. Wê, tiştan wê bibînê û wê bidest jibîrnekirinê wê bikê. Wê dema ku ew razîya wê, xewnan wê bidest dîtinê wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wan rewşa dijî wê, wan weke rewşên jîyanî ku ew hena wê tefkîrbikê. Minaq ew dema ku tiştê ew di xewna xwe de dibînê wê tefkîr nekê ku ew di xewnê de ya. Wê, li wê ne hizirê. Wê, di vê demê de wê mirov wê, di nava xwezayê ku ew dijî de wê, tiştên ku ew dijî û dibînê wê, wan jî bîrnekê. Wê bi wê re wê, wan rewş û tiştan wê di bîra wî de wê weke derkna ku ew wê, bi wan bijî bê. Minaq wê, dema ku ew jî sawalekê hêrişkirina li xwe dibînê û piştî ku ew cara duyem wê dibînê wê, ew rewşa cara pêşî a bihêrişkirina wê sawalê a li wî wê were li bîra wî. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bergirên parastinê wê li ser wê re wê, di mejiyê xwe de wê bihizirê. Beşên mejî ên ku ew serborîyan di xwe de qayd dikê wê, di vê rewşê de wê, bi çerçoveyek lefleksi wê kompleksan di hebûna mirov de wê bide çekirin. Wê di wê rewşê de jî wê, dema ku mirov wê, ew wê, ew wê bijî wê, xwe bi wê re wê, bikê rewş û pozisyonêka din de. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa xwe wê pêşbixê.

Lê em di dewama wê de wê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, rewşa pêşketina aqil wê, di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyên destpêkê wê, tenê li ser dîtin û bidîtkirin û hwd re bin. Lê wê, bi navkirin û ankû navlêkirin wê, rewngêkê pêşketinî ê pirr piştî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê werênê li ser ziman ku wê, nav û ankû navlêkirin wê weke salixkirina rewş û ankû tiştan weke bi têgîni jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi şenberîya bi hebûna wan tiştan û rûdayîna wan rewşan re w, ew wê, xwediyê awa û rewşekê têgîni bê.

Aqil wê, di vê rewşê de wê, bi demê re wê, salixkirinan wê bi xwe re wê, werênê. Ya ku wê, bi demê re wê mirov ji nava wê xwezayê wî ya pêşî a heywanî wê derx û dûrbikê jî wê, ev bê. Wê, bi wê re wê, dema ku mirov wê xwe biazil wê bibînê wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê werênê li ser ziman ku wê, di vê rewşê de wê, rewşa aqil wê, hin bi hin wê, di çerçoveyeka serxwezayî de wê, bihebûna mirov a bi dîtina bi hiş dibê re wê xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, dikarê wê bi teybetî wê kifşbikê bê. Di dewama wê de wê jî mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa aqil wê, hin bi hin wê, bi dest dîtina rewş û tiştan wê bikê. Her qawîmînên ku ew dibin û ankû rûdidin wê, li berçav çavê mirov wê acêbbûyînekê wê bi xwe re wê werênin. Mirov wê, di vê rewşê de wê, têkiliyekê bikê wê, bi wê re wê dênê. Lê wê, çawa wê dênê ew jî wê, di derbarê wê de wê, ne xwediyê ti agahî û zanînê bê

Bi demê re wê, aqil wê, weyna wê di jîyane mirov de wê, zêdetir wê xwe bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê aqil wê, di gelek rewşan wê weke ku wê li pêşîya mirov wê bibazê bê. Wê, di wê reng û rewşê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di nava xwezayê de wê, weke zindiyê ku ew yekane êdî ew dikarê aqilê bikarbênê wê, mirov bê. Wê, bi wê re wê, aqilê wî wê, temenê serwerî û serdeestîya wî ya ku ew li ser hewirdor û xwezayê ku ew di nava dijî wê, çêbikê. Aqil wê, weke mirov li hevdû li duyan qatbikê. Qata pêşî wê, hebûna me ya laşî bê. qata duyem jî wê, bi aqil re wê, xwe bide dîyarkirin. Minaq wê, mirov ku wê, sawalake ji xwe zêdetirî maztir û bi hêztir wê bigirê, nêçîrbikê û ankû wê ahl bikê wê, vê yekê wê bi xwe re wê bide nîşandin.

Di rewşa sawalên din de ku mirov bihizirê wê, ev pirs wê hertimî wê, were pirsîn ku wê, bi sawal û ankû hin zindiyên din ên dervî mirovan wê aqil pêşketin û ankû temenê aqil pêşketinê wê hebê bê. Ev wê, were pirsîn. Li vir wê mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, mirov jî di nav de wê hemû zindiyên di xwezayê de dijîn wê, di hinek xalan de wê hevbeş wê, tevbigerihin. Xale pêşî wê, hewldana xwe jîyankirin, parastina jîyane xwe û domandina wê bê. Xale duyem xwe ji xwe bi têkiliyên weke yên zayendî û hwd re zêdekirin bê. Weke xale sêyem jî wê, weke rewşa lêgerîna li zad dîtîna bê. Î ro rewşa nêçîrkin ku em di nava jîyane mirov de wê, bahse wê dikin wê, weke xosletekê ku ew ji wê dema wî ya berî pêşketina aqilê mirov ku ew maya bê. Wê, bi deh hezaran salan wê bi wê re wê bijî û wê jîyane xwe wê bi wê re wê bide domandin.

Di vê çerçoveyê de wê jî mirrov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa aqil wê, weke rewşeka ku mirov wê, di vê rewşê de wê, bi teybetî wê hilde li dest bê. Wê, di rewşa nêçîrkinê wê, gelek rewşên ku mirov wê, bi aqilê xwe wê, çê dikê wê, di nava jîyane her zindiyên xwezayê de wê, bi cûreyên cûda wê hebê. Dengkirin wê, bi hemû zindiyên re wê, weke hevdû wê hebê. Yan jî di dewama wê de mirov dikarê bêjê ku hîskirin wê, bi hemû zindiyên re wê weke hevdû wê weke xosletekê wê hebûna zindîyî a dijî wê ew wê hebê. Mirov wê, dikarê wê, weke aliyekî giring û teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşên weke ajoyê jî wê, di rewşa zindiyên ku ew dihê tefkîrkirin aqilê wan pêşneketîya lê mejiyê wan hinekî mazinbûya û pêşketiya de wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, têkiliya bi nerînê û mejî re wê, temenê hebûna ajoyê bi hebûna zindîyî a hebûnî re bê.

Li vir divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, di vê çerçoveyê de wê, ew jî wê, xwe bide dîyarkirin ku wê rewşa hebûna xosletên weke dengkirin, hîskirin û hebûna ajoyê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke xosletna ku mirov wan li ser rewşa aqilî re zêdetirî mirov li ser rewşa hebûna zindîyî re wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê di rewşa zindîyên din ên dervî mirov de wê, mijar hişkirinê wê, bi rewşên weke yên hîskirinê li ser rewşa jîyankirin û parastina hebûna xwe ya zindîyî re wê bi ajoyî wê xwe bide dîyarkirin. Ev wê, bi wê re wê, bi demê re wê, pêşkeve. Her wusa wê, di rewşa her zindiyê de wê, gûharîn wê hebin. Gûharîn wê, ne tenê wê weke xosleteka ku mirov wê, tenê bi mirov re wê werênê li ser ziman bê Di dewama wê de mirov dikarê wê, di çerçoveya her tişt û zindîya ku ew heya de wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman. Di rewşa heywanên weke sayan û hwd de wê, temenê kedîbûnê wê zêdetirî wê hebê. Wê bi wê re wê şabûn û hwd wê, bi wan re wê xwe bi awayekê wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ev tişteke wê bide dîyarkirin ku wê zindî wê ji bandûrê re wê, vekirî bê. Wê bandûr wê lê bibê. Dema ku mejiyê wê, bandûrê bi xwe re wê, bijî wê demê mirov wê, karibê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Hîsîyat wê, weke rewşeka zîzbûyîn û ankû xisasîyeta zindîyî bi xwe re wê, bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, gelek zindî wê li ser rewşên cûreyên xwe re wê, bi komî wê bi hevdû re wê bijîn. Ev rewş wê, weke rewşna ku mirov wan dikarê di vê çerçoveyê de weke rewşna ku wê, bi rewşên derkkirinên bi hebûna zindîyî re wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Li vir wê, derkkirin wê, di rewşa zindîyî de wê, xwediyê rewşekê bê. Lê di rewşa mirov de wê, ew derkkirin wê bihiş bibê. Temenê bi hişbûnê jî wê girtina bi xêvî û ankû girtina beşên mejî re wê xwe bide dîyarkirin.

Aqil wê, bi demê re wê, di mejî de wê li ser wê temenê re wê pêşkeve. Wê mirov wê, bidest hişkirinê bikê. Hiş wê, weke rewşa dîtina ku mirov bikeve farqê de bê. Mirov wê, bi wê re wê, hişê wê fahmbikê. Hiş wê, bi wê rewşê re wê weke hebûna wê rewşê wê xwe bi me re wê, weke aliyekê giring wê, bide dîyarkirin. Wê, di vê rewşê de wê, mirov wê, dema ku ew rewşan û tiştan bi hiş dikê û bi wê re derkdikê wê, li ser wê re wê, bidest dîtîna bikê. Hin bi

hin wê, dîtina bi hiş wê weke aqil wê pêşkeve. Aqil wê, di encama wê de wê pêşkeve. Zanîn jî wê, di encama pêşketina aqil de wê pêşkeve. Raman û hwd jî wê, weke rengna pêşketinên bi zanînî bin.

Jîyan wê, dema ku ew êdî wê bi aqil bibê wê, bi wê re wê mirov wê bi aqil tevbigerihe. Wê kirinên xwe wê bi aqil pêşbixê. Wê bihizirê ku ew çî dikê û ankû çî bikê. Aqil wê, di pêvajoyên wê yên piştre ên pêşketî wê, bi tîgînên weke anamîsmê, totemîsmê û piştre bi mîtolojiyê re wê xwe bide diyarkirin.

Di rewşa aqil de wê, bi demê re ku ew pêşdikeve wê, ji jîyanê xwezayê ku wê derketî wê 'mîrovê bi aqil' wê pêşbixê. Mîrovê bi aqil wê, weke mîrovê ku ew êdî wê, dema ku ew kirinên xwe dikê ew bihiş dizanê ku ew wê çî bikê. Di dewama wê de wê, bihizirê ku ew çî dikê. Wê, bidest hizirkirina li pêşîya xwe bikê. Hizirkirina li pêşîya mirov wê, weke rewşeka ku mirov wê, bi wê re wê li pêşîya xwe bi hiş binerê bê.

Bi demê re wê, bi pêşketina aqil re wê, tîgînên weke felsefe, çand, tîgînên xweşikatiyê û ankû estetîsmê, ol, rewîst, teknik û hwd wê, bi gelek aliyên din re wê, xwe di jîyane me de wê bi pêşketina xwe re wê bide diyarkirin. Ev rengên pêşketinê wê, bi demê re wê, weke rengna tîgînî û jîyanî wê bi felsefîkî jî wê xwe werênina li ser ziman. Aqil wê, di vê çerçoveyê de wê, bi demê re wê, bê rewşeka hizirkirinê a li wan rewşan û rewşên wan ku ew hin bi hin pêşdikevin û dikevina nava jîyane mirov de.

Mîrov wê, bi aqilê xwe re wê, li 'ya rast' ku ew çî ya û ankû 'rastî çî ya' û hwd wê, bidest hizirkirina li ser tîgînên bi vê rengê wê bikê. Ev tîgîn wê, ne tenê weke tîgîna ku wê di aqil de wê bi xwe re wê kûrbikin bin. Wê, di dewama wê de wê, rengê jîyanê ê 'xwezayê' bi jîyane mirov re wê, çawa wê hebê û ankû divê ku ew hebê wê li wê were hizirkirin. Aqil wê, piştî ku wê pêşkeve wê, li xwezayê wê bikeve nava lêgerînekê de. Ji xwezayê wê çî fahmbikê û ankû wê bixwezê fahmbikê wê weke rewşa dîtbar wê hertimî wê bi aqilê mirov re wê, mirov di nava xwe de wê bidina hizirkirin û bi aqil re kûrkirin û berfirehtirkirin. Li vir mijara tîkiliya aqilê bi xwezaya mirov re wê, çawa bê wê, hertimî wê, weke mijareka ku wê, serî wê li ser wê were wastandin bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî din ê giring wê, werênê li ser ziman. Tîkilîya aqil û xwezayê wê weke tîkiliyeka ku wê ji destpêka hizirkirinê û heta roja me wê, hebê bê. Wê di nava şert û mercên jîyanê de wê, xwe bi tîkiliyên me re jî wê bide diyarkirin. Piştî ku aqil pêşket û pê de wê, mirov wê bi aqilê xwe yê ku ew pêşdikeve re wê bikeve lêpîrsîna bi tîkilîya mirov û xwezayê de. Wê, di vê çerçoveyê de wê, felsefeya serdemên kevnera a dema hûrî û mîtannîyan û ya dema medîya wê, gelek nîşanakên giring wê di vê çerçoveyê de wê, bi xwe re wê bidina diyarkirin û wê werênina li ser ziman. Di rewşa fahmkirina rastîya xwezayê de wê, mirov bigihêje li çî wê li wê were hizirkirin. Hizirkirinên weke li dema berî destpêka xwezayê hizirkirin û hwd wê, li wê were hizirkirin. Ev rengên hizirkirinê wê, di aslê xwe de wê, weke aliyana ku wê, ji aliyekê ve wê xwezayî bin ku mirov bi hebûna xwezayî a heyî re ku wê li wê bihizirê bê. Wê bi wê re wê, çerçoveya jîyane li ser rûyê ardê û bi wê re wê li azmanan wê, were hizirkirin. Hizirên weke bi stêrzanîyê û hwd re wê, di vê çerçoveyê de wê, di destpêkê de wê, weke ku mirov li kurdistanê û ankû li mesopotamiya wê kifşbikê wê, weke zanîneka yazdanî wê xwe bide pêşxistin bê.

Bi demê re wê, zanîn azmanî wê, bi felsefîkî û lêpîrsînên felsefîkî re wê werina pêşxistin. Ev jî wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, felsefe wê, zanînen bi vê rengê wê, gelek cûreyên wan wê ji rewş û tiştan wê gav bi gavêje û wê pêşbixê. Hizirkirina li stêran, roj, heyvê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, li wê were hizirkirin. Ev zanîn jî wê, bi tîgîn û zanînen weke wêrzeyê û ankû matamatîkê û hwd re wê, bi rengê din wê rengê fahmkirinê wê li jîyanê, xwezayê û hwd wê pêşbixê. Pêşketina zanînen weke yên matamatîkê û hwd wê, zêdetirî wê, ji aliyê ve wê, bikê ku mirov xwezayê wê baştir fahmbikê. Ev rewşa baştirî fahmkirin wê, xwe di warê jî wê sûdgirtinê, derxistina darêjkan û hwd de wê, bide diyarkirin.

Aqil serûwane wê ya bi pêşketinê wê, weke alî û serûweneka ku mirov wê, dikarê weke serûwane mirov wê werênê li ser ziman bê. Mîrov wê, bi aqil re wê mîrovê bi aqil wê pêşbixê. Li vir em gotina mîrovê bi aqil weke kirdeyekê ku wê hildina li dest wê, mirov wê, ji aliyekê ve wê, bibê û bigihênê tîgîna gîyanê jî. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê bibînê ku wê xweza wê di nava dewrûdayimîtiyekê de bê wê, bi demê re wê, bi heman rengê wê li ser gîyanê û tîgîna wê ya ku ew hin bi hin bi xwe re pêşdixê re **wê li xwe jî wê bihizirê.**

Di nava aqil de wê, şenberî wê, weke tîgînên ku ew bi razber ku ew werina bi wênekirin jî wê, bi awayekê wê bide diyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekê giring wê xwe di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin bê.

Çerçoveya aqilî wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, weke ku mirov wê bi gotina aqil re wê kifşbikê wê, rewşek hizirkirinê a razber û şenber a bi hevdu re ku ew dihe fahmkirin wê hebê. Gotina 'aqil' wê gotina kurdî a ku wê, mirov dikarê wê bi gelek wateyan wê werênê li ser ziman. Di kurdî de wê gotina 'aqil' wê, di wateya 'a-kir', 'a-krî', 'ekek(yekkek) ku ew hatî kirin', 'tiştêkî bûyî', û hwd wê, bi vê rengê wê gelek wateyên wê hebin. Di kurdî de gotina aqil wê, were wateya 'a hatî kirin', 'a bûyî', 'a çêbûyî', 'a pêkhatî', 'a heyî' û hwd. Ji xwe, wê di kurdî de wê bi morfolojîkî wê gotina aqil wê, li ser koka 'a-ki' bê. Her wusa wê, li ser tîgîna morfolojîkî a 'kirinê' re wê, bi koka 'ki' û ankû 'aki' re wê, xwediyê temenekê bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê yê giring wê, di wateya wê de wê, li ser kirinê re wê li ya ku ew hatîkirin wê were dayîn hizirkirin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, dikarê wê werênê li ser ziman bê.

Di vê çerçoveyê de wê jî mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê têngîna aqil wê, bi xwe re wê, dema ku mirov wê ji aliyên têngînên zanînen zimanî ve li wê bihizirê mirov wê gelek têngînên ku em, ji wê kifşbikin emê karibin wan kifşbikin û derxina li holê. Di vê çerçoveyê de wê, təkiliya ziman a li ser gotin û kirdeyê û ankû bêje û wateyê re wê, ya ku wê were dîtîn wê ew bê ku wê, aliyekî wê li ser kirinên me yên ku ew dihên û dibin re ku wê, xwediyê wateyekê bê. Wê, bi wê re wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Mijare têngîna şenberiyê wê, weke mijareka giring bê. Pêvajoyên pêşî ên hizirkirinê wê ji şenberîya jîyanî wê bi ber têngîna razberî ve wê, regekê û awayekê hizirkirinê wê bi xwe re wê bide pêşxistin. Lê piştî ku wê, têngînên weke olî wê pêşkevin wê, ev wê weke pêşketin û serwerîya têngînên razberî jî bê. Wê demê mirov wê, karibê wê li wê bihizirê. Têgînek razber wê, mirov wê karibê ji wê gelek wateyan li gorî hizirkirina xwe û ankû bi hizirkirina xwe ji wê derxê. Wê ev wê weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ev jî wê, bi wê re wê derkeve li holê ku wê têngînên razberî wê li ser kirinên ku ew piştî wê bûyîna wê têngîna razberê ku ew dibin re wê, li ser gotin û afirandina wan û hwd re wê, şenberkirin wê were pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoya şenberkirina di jîyanê de a razberî wê, weke regekê hizirkirinê ê ji jor bi ber jêr ve ku wê di şenberîya jîyanî de wê xwe bigihênê li rengê wateyî. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, wê ev mijare têngîna razberî û şenberiyê wê li ser rewşên hizirkirinê û aqil re wê, bi zanîni wê, xwediyê çerçoveyek giştî û giring bê ku mirov wê ji hinek aliyên ve wê, di çerçoveya mijara xwe de wê hilde li dest bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, aqilê mirov wê, ji aliyekê ve wê bi pêvajoyên pêşketina wê re wê, bi wê re wê werê fahmkirin. Lê ji aliyê din ve jî wê, weke aliyekî giring wê, bi têngîni wê təkiliya wê ya bi jîyanê re ku wê weke ku mirov wê li ser têngînên razber re wê bibîni wê were dîtîn. Di vê çerçoveyê de wê dema ku mirov têngînên razber wan werênê li ser ziman wê, divê ku mirov di çerçoveyek aqilî a zelal de wê, werênê li ser ziman. Rewşa razberîya aqilî wê weke ya şenberîya aqilî wê dîtbar bê. Wê ji hevdu wê di hevdu de wê, bihawênin. Ev jî wê, li ser gotinê û rengên salixkirinên wê yên bi wateyî û hwd re wê, xwe bide dîyarkirin. Weke ku me li jor hanî li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê, wateyê wê şenber bikê wê, ew şenberî wê, tiştêkê û ankû rewşek dîtbar a bûyî re wê were dîtîn. Di dewama wê de wê weke aliyekî giring wê, rewşa aqilê şenberî wê, bi wê re wê, di temenê wê de wê hebê. Minaq em, wê aqilê razberî ku wê bahse wê dikin wê li ser gotinên ku ew hatina bi watekirin û wateya wan weke ku ew bi şenberî di mejî de *zelal* heya wê bi wê re wê ew wê were pêşxistin bê. Lê li vir ev jî wê, levkirina şenberîya wateyîyên gotinî wê, di wê rewşê de wê, bi ahengekê mantiqî û hwd wê, were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, razberî û pêşketina wê, wê gelek pêvajoyên rengên pêşketina aqil ên weke bi mantiqê û hwd wê di temenê xwe de wê bihawênin. Mirov wê, dema ku wê levkirinekê wê bikê bi têngîni wê, di vê çerçoveyê de wê, aqilê û ankû mantiqê xwe wê bikarbênê.

Rewşên bi karhanîna aqil û ankû aqilê mantiqî(66) wê, weke aliyekî hizirkirinê a bi çerçoveyî bê. Mirov wê li ser wê re wê, bihizirê. Pêvajoyên felsefeyê ku mirov wê bi hizirê wê di temenê wan û pêşketina wan de wê şewayekê mantiqî ê jîyanî wê hebê. Aqilê felsefeyê bi gotineka din wê, weke aqilekî pêşketî ê mantiqî jî bê. Mirov dikarê wê bi rengê wê werênê li ser ziman. Lê li vir dema ku mirov wê çerçoveya aqilê felsefeyê wê, hilde li dest wê, bi teybetî wê weke kifşkirina aqil û bi teybetî jî wateyê û hwd wê, bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Wate wê, di rewşa hizirkirinê de wê, ji aliyekê ve wê kûrkirinê wê bi xwe re wê bide çêkirin û ji aliyekê din ve jî wê, berfirekirinê wê di çerçoveya salixkirin û fahmkirinê de wê pêşbixê. Wê ev jî wê, weke rengna pêşketina wê bin.

Li vir divê ku mirov wê bi teybetî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, ji gotinê gihiştina pirrwateyan û ji wateyê gihiştina pirrgotinîyan wê, bi hevdu re wê, di ahengekê de wê, weke regekê pêşketinê wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Sînorê pêşketina bi kûrbûn û berfirehbûnê a bi wateyê re wê nebê. Wê, hertimî wê, hem li ser hebûna jîyanê û tiştayîya wê ya bûjeniyî re wê hebê û hem jî wê li ser rewşên bi kirinî ku ew dibin û ankû ku ew dihên kirin re wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa wateyê de wê, mirov wê, zêdetirî wê, hin bi hin wê, ji jîyanê qût bibê. Lê wê ew qûtbûn wê, di şewayekê din de wê, temenê regekê təkilîdanîna bi jîyanê re jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê xwe bide dîyarkirin. Minaq wê, weke ku wê, di serdemên kevnera de wê, oldarek wê xwe bikişênê li şikeft û ankû devereke tenha û wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, weke rewşeka ku wê, bi wê re wê, çawa wê, li ser

-----
*66.Aqilê mantiqî wê, weke têngîneka hizirkirinê a ku wê ji ya ku ew heya û dihê dîtîn ku ew gavê diavêjî û dihiizirê bê.Minaq di nava kurdan dihê gotin ku ‘mirov heta bi çavê serê nebinê bi wê bawer nekê’. Wê ev wê weke têngîneka mantiqî jî bê. Mantiq wê, temenê wê li ser wekhevdu, rastîfî, nebûna rewş û ankû halê sêyemin re wê xwediyê regekê dîtîn û hanîna li ser ziman bê.

wateyê re wê, rewşên jîyanî wê werina kifşkirin, hizirkirin û bi aqil re wê, werina levkirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Her wusa li ser aqilê razber re wê, çawa wê, şenberîyek wê were pêşxistin wê bi wê re wê, li ser wê were hizirkirin. Şenberîya gotinê wê, mirov dikarê wê, pirr zêde wê, hûr û kûr şirovebikê. Di vê çerçoveyê de bi heman

rengê razberîyê jî li ser rewşên têgînî û aqil û ankû weke ku wê bi felsefîkî û teorîkî wê pêşkeve mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa aqil wê, di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, weke mijareka ku mirov wê, bi teybetî wê, dikarê wê, hilde li dest. Di çerçoveya mijara me de wê, dema ku mirov li ser têgîna 'xwezayê' bi rewşa jîyane mirov, hebûna mirov û her wusa rewşên din ên weke wan re dihizirkin wê, li vir wê rewşên weke yên bi watekirinê û hwd wê weke aliyekî giring wê xwe bidina diyarkirin. Mirov ber vê yekê bixwazê û nexwazê jî mirov wê, li ser rewşa wateyê re wê, bi têgînên weke yên şenberî û razberîyê re wê hinekî bi fahmkirinê re wê kûr herê. Wê bixwazê ku ew bigihîjê li fahmkirinekê. Ber ku wê, di vê warê de wê fahmkirina ku em li ser aqil re wê, bidest bixin wê li ser têgînên aqilî ku em di vê çerçoveyê de wan fahmbikin re wê, weke aliyê temen bê. Di rewşa fahmkirinê de wê, têgîn ku em weke bi gotinê re wê hildina li dest wê, di wê de wê, rewşeka şenber wê hebê. Gotin wê, dema ku mirov wê rewşa wê dihilde li dest wê, weke rewşeka ku mirov wê, ji aliyê hebûnîya gotinî ve wê, weke bi serê xwe wê, di rewşek bêalî de bê. Lê ji aliyekî din ve jî wê li ser aliyê fahmkirina bi wateyê, salixkirin û hwd ve jî wê, xwediyê alî, mêyl û hwd bê. Mirov wê, dikarê bi vê rengê wê, bi teybetî wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, xwezaya mirov wê, aliyê wê yê ku mirov wê, bi teybetî wê hilde li dest wê, weke aliyekî giring wê li ser fahmkirin û derkkirina me re wê xwe bide diyarkirin. Di vê rengê û awayê de wê weke aliyekî giring wê xwe bide diyarkirin.

Fahmkirina têgîna dualîteyê bi laş û jîyan re

Li vir di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê rewşa xwezaya mirov wê hilde li dest wê, ji aliyekê dualîteyî ve wê mirov wê, ji aliyê têgînî û ankû aqilî û fîzyolojîkî û hebûnîya wê ya heyî ve wê hilde li dest. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Li vir wê, dema ku mirov wê, werênê li ser ziman wê, weke ku em di roja me de wê, dihênina li ser ziman wê, weke aliyekî giring wê, têgîn û gotinên weke 'rastîya mirov' û hwd wê, weke gotinna ku wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe ji aliyekî ve wê, bide diyarkirin bin. Wê, di rewşa fahmkirina van gotinan de wê, weke aliyekî giring wê, bi têgînî wê, xwe bide diyarkirin.

Di rewşa fahmkirina mirov de wê, dema ku mirov wê, mirov wê hilde li dest wê, mirov wê weke zindiyekê derûnî û civakî û ankû civaknasî wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, heta roja me wê, di vê awayê de wê, şîrove wê, di çerçoveya fahmkirina wê de wê werina li ser ziman. Mirov ku em wî weke zindiyekê wê hildina li dest wê piştî ku ew aqilê wî pêşket û pêde wê, weke zindiyek hişmendî û ankû aqilî jî wê, xwe bide diyarkirin. Hebûna mirov a aqilî û ankû hişmendî wê, weke aliyê mirov ê ku mirov wê, bi wê re wê, bi aqilê xwe re wê, bibînê, daraz bikê, derkbikê, fahmbikê, têbigihê, fahmbikê û hwd wê, bi van alîyan ve wê xwe bide diyarkirin ku mirov wê werênê li ser ziman bê. Lê em li vir wê werênina li ser ziman ku wê, weke zindiyekê wê mirov wê, xwediyê jîyanekê bê. Wê bijî. Wê, bixwezê ku ew parastin û sitarîya xwe pêşbixê. Wê bo vê wê, sitargehan wê ji xwe re wê çêbikê. Wê xwarinê ji xwe re wê çêkê. Bi vê rengê wê gelek tiştan weke bi tevgerî wê di nava jîyane xwe de wê, bo xwe domandina xwe wê pêşbixê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, ev tiştên ku mirov wê, bo ew bijî ku wê bikê wê, weke tiştên xwezayî ên bo jîyane mirov bin. Wê, mirov wê, xwesteka wî ya jîyanê wê bi hebûna wî ya jîyanî a heyî re wê xwediyê hebûnêka têgînî a bi hişmendî bê. Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, ji aliyekê fîzyolojîkî ve ku wê, li gorî wê, rewşê xwediyê lêhatinekê bê ku wê, rewşên weke lefleks, kompleks û hwd wê, xwe bi wê re wê bidina diyarkirin. Rewşa sînîran û ankû neronan bi newrolojîkî û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, weke temenekê fîzyolojîkî wê xwediyê wateyekê bê. Her zindî wê, xwediyê jîyanê bê. Wê bixwezê ku ew bijî. Wê, bixwezê ku ew têkilîyê di nava xwe de û bi hemzayendên xwe re ew dênê. Di vê çerçoveyê de wê, gelek rengên têkilîyan wê, bi xwe re û di nava jîyane xwe de wê pêşbixê. Wê, di nava jîyane xwe de wê hem rengên têkilîyên fîzyolojîkî û hem jî ên têgînî wê weke yên bi derûnî, civaknasî û hwd wê dênê.

Di rewşa xwezaya mirov de mirov ku wê, ji kîjan aliyê ve wê binerê wê, bi wê aliyê ve wê şîrove û salixkirinê wê karibê li ser wê re pêşbixê. Minaq ku mirov li ser têgîna derûnî re binerê wê mirov "weke zindiyekê xwedî derûnî" wê, were dîtîn. Dema ku mirov li ser têgîna civaknasî re jî mirov, binerê wê mirov wê weke zindiyekê civaknas û ankû weke zindiyekê civakî wê, were dîtîn û salixkirin. Wê hebûna wî ya heyî wê bi çerçoveya têkilîyên wê yên civakî û civaknasî û hwd re wê, were dîtîn û salixkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di nava têkilîyên xwe yên civaknasî de wê, mirov wê keseyetîya xwe ya civaknasî wê biafirênê. Bi heman rengê wê, dema ku ew bi derûnî bê wê keseyetîya xwe ya derûnî wê biafirênê. Ev wê, weke aliyê ku wê pêşkevin bin. Di dewama wê de wê, ev rewş wê, bi demê re wê, li ser rengên pêşketinê ên cûr bi cûr re wê were salixkirin û hanîn li ser ziman.

Dîroka mirov a mirovbûnê ku wê, destpêbikê wê mirov wê bi wê re wê pêvajoyên peresandinê wê bi hebûna xwe ya fîzyolojîkî re wê bijî. Li ser wê re wê, dem bi dem wê li gorî dem û ast û awayê pêşketina xwe ya demkî wê rewşên xwe yên weke yên derûnî, civaknasî û hwd wê pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekî giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa jîyane mirov wê, weke rewşeka ku mirov wê, bi hebûna xwe re wê, li ser kirinê xwe re jî wê ji gelek alîyan ve wê, weke hebûna xwe ya fîzyolojîkî wê salixbikê bê. Rewşa jîyanê wê, weke aliyekê afrîner wê, xwe di vê rewşê de wê, bi jîyane mirov re wê bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê

de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Aqil û rengên kirinê ên weke civaknasî, derûnî û hwd ku ew rêxistinîya wan bi şewayan werê pêşxistin wê, di vê çerçoveyê de wê weke aliyê ku mirov wê, hin bi hin wê pêşbixê bê. Wê, di dewama wê de wê, xwe pêşbixê. Wê, hizirkirinê xwe wê, pêşbixê. Her kirin ku ew kir wê, salixbikê. Wê, li ser wê re wê wateyê wê pêşbixê. Kirin wê, dîtbar bê. Lê salixkirina wê ya bi gotinî û hwd wê, weke rewşeka aqilî a têrkerî bê. Mirov dikarê wê, bi vê rengê wê, bi bireserîya wê re wê werênê li ser ziman.

Di dewama wê de mirov divê ku wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşên weke yên aqilîya mirov wê, di nava jîyanê de wê weke aliyekî fahmkirinê wê xwe bide diyarkirin. Lê wê, di nava jîyane mirov de wê, di çerçoveya kirin, danakirinê û hwd de wê, afrînerîyeka wê bibê. Ji aliyekî din ve jî wê, çekirina tiştan bi darêjkî û hwd wê, ew jî wê, weke aliyekî wê bê. Li vir wê, ev rewş wê, di xatekê de wê bi pêşketina mirov a xwezayî re wê, di herîkîna jîyanê û domîna wê de wê, werin û bibin. Di vê çerçoveyê de di dewama wê de mirov divê ku wê, hinekî li ser wê bisekinê û wê xate herîkîna jîyanî di dewama wê de wê hilde li dest û wê fahmbikê.

Di xate herîkîna jîyanê de ku mirov wê hilde li dest wê, bêgûman wê gelek aliyên ku mirov wê li ser rewşên jîyanî û hwd re ku mirov wê kifşbikê û wan bikê û bixwazê ku wan werênê li ser ziman wê bibînê. Di vê çerçoveyê de ku mirov bahse xate jîyanê bikê wê, di wê reşwê de wê, herîkîneka jîyanî wê xwe bide diyarkirin. Her jîyan wê, bi destpêkê bê. Di vê çerçoveyê de wê, destpêka bi bûyînê, mazinbûnê, tîrbûnê û ankû kalbûnê û piştî mirinê wê hebê. Pêvajoyên ku wê, her zindî wê wan bijî wê, di vê çerçoveyê de wê bibin. Wê, ev jî wê, weke mejûya wan zindîyan a teybet bê. Her zindî wê bi mejûya xwe re wê rabê. Wê, bi wê rabirdûya xwe re wê were dîtin. Wê, bi wê re wê, ew hebê.

Di rewşên weke kifşkirina rewşên jîyanî de wê, piştî ku wê aqilê felsefeyê wê pêşkeve û pêde wê, zêdetirî wê, mirov wê, bi aqilê xwe wê, bikê ku wan lêbipirsê. Wê, di vê awayê û rengê de wê, rewşên jîyanê wê kifşbikê. Mirov wê, dema ku wê, kifşbikê wê, li ser 'levkirineka' ku mirov wê, di destpêkê de wê li wê ne serwaxt jî bê wê, bi wê bikê ku wê bikê. Minaq wê, bahse şahîyê, hazgirtinê, ya li xoşcûyînê û hwd wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, gelek rewş wê hebin. Ew tiştên ku ew li xoşa mirov çûn wê, weke yên ku ew bi hebûna mirov re levdikin û ankû di nava lêhatinekê de bin. Wê ew wê, wusa wê werina dîtin. Mirov wan, dikarê bi wê rengê wan werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide diyarkirin.

Her wusa di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin ku wê, tiştê ku ew mirov wê xwe di wê re wê bibînê wê, weke aliyekî ku ew mirov wê bi wê re wê levbikê bê. Wateyên ku mirov li gotinên weke levkirinê, lêhatinê, lehanînê û hwd wê, bikê wê, di vê çerçoveyê de wê, têgîneka ahengî wê bi xwe re wê bidina me. Ev têgîn wê, her wusa wê, di rewşek xwezayî de wê, weke tiştê ku mirov wê, bixwezayî wê, weke ji xwe re wê 'rast' dibînê jî bê. *Tiştê ku mirov wê ji xwe re wê rast dibînê* wê, weke têgîneka ku mirov wê, bi teybetî wê ji gelek aliyên ve wê li ser bisekinê bê. Wê ev mijara tiştê ku mirov wê ji xwe re rast dibînê wê, pirr zêde wê, li ser wê were axiftin. Wê gotin wê zêde wê werina gotin. Di vê rewşê de wê, mirov wê, di nava têkiliyên xwe yên civakî û civaknasî de wê, li xwe têrbûnekê wê bigerihê. Wê, di rewşeka xwe ku ew xwe bi wê baş hîsbikê de wê, bixwazê ku ew bijî. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, ew xwediye wê rewşê bê.

Di vê mijarê de wê, dema ku mirov wê rewşa têkiliyan û têkilîdnînê û hwd wan hildina li dest wê, ji aliyê civaknasî ve ku mirov wê, li wê binerê wê, weke çerçoveyeka ku mirov wê, bi wê rengê salixbikê wê, ew wê xwe bide diyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di pêvajoyên hizirkirinê de wê, ya ku wê, were lêgerîn wê, ya "rast" ku ew çî ya bê. Wê ew wê, hewl were dayîn ku ew were kifşkirin. Wê li ser wê were hizirkirin. Wê tiştê baş û nebaş wê, bi dûalîteyeka jîyanî wê, di vê çerçoveyê de wê, werina kifşkirin û wê li ser wan wê were hizirkirin. Di vê rewşê de wê, dema ku mirov di dewama wê de di hizirê wê, bi wê re wê, kifşbikê ku wê, rewşa jîyane mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, bi wê were hizirkirin.

Mirov di nava jîyanê de wê, karibê bi gelek rewşan wê kifşbikê. Minaq em li ser têtî û ankû tahman re wê, hizirkirina xwe wê bidina domandin. Têjên tahl, şêrîn, miz, tûj û hwd wê hebin. Li vir wê, têtjên şêrîn wê weke têtjna ku wê li xweşa mirov wê herin bin. Wê mirov wê zêdetirî wê jî wan wê bixwezê. Wê hêstekê xweş wê bidina mirov. Mirov wê, dema ku wê, bixwê wê, bi wê re wê, xwe rehet wê hîsbikê. Lê vajî wê, dema ku mirov minaq wê, têtjeka tahl û ankû yeka din ku ew li xoşa mirov neçû ku mirov ew hilda wê, ew li xoşa mirov neçê. Wê dilê mirov rabê. Wê, mirov mahdê xwe bikê. Wê, dilxirab bibê. Di vê rengê û awayê de wê bikeve rewşek xirab de. Di vê rewşê de wê, du rewşên vajî hevdû wê hebin. Rewşa ku ew li xoşa mirov çû wê, ew wê mirov wê bi wê re wê bi hişmendî wê bigihijê wê hêstê ku ew ya 'rast' û 'baş a' jî bê. Wê, li ser wê li xoşbûyîna mirov wê, ev hêstên rastî û başbûnê wê xwe bi wê re wê, bi lêhatînyekê re wê bi me re wê bidina diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, ya li xweşa mirov diçê wê weke ya ji mirov re rast wê were dîtin. Wê, di xwezaya mirov de wê, ev wê, weke yeka rast û baş bê ku mirov wê hilde bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Mirov wê, bi vê rengê jî wê, dikarê bi minaq bikê ku wê, dema ku mirov wê, xwarineka ku ew li xoşa mirov çû û ku mirov ew xwar wê li mirov wê werê. Wê elementên di nava wê de wê, di nava lêhatînyekê de bin. Wê, ew xwarin wê dema ku ew hat hildan û xwarin wê, weke xwarineka ku ew mirov wê, ji wê hazê wê bigirê bê. Lê

xwarina ku mirov wê hijê neçê ku mirov wê bixwê jî wê heman hêstê wê nedê mirov. Di vê rengê û awayê de wê, bi awayekê wê ew wê hebê. Ez li vir wê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, ew hêsta li xoşbûnê ku ew bûya wê, tenê wê li ser wan hêstan re bê. Di aslê xwe de ku mirov di navaroka wê de kûr herê wê ew rewşa wê, weke rewşeka dîtbar bê.

Di nava xwarinekê de ku ew dilopek jahr hebê û ez wê dema ku ez wê xwarinê bixwûm ezê wê ne di farqê de bim. Lê piştî ku ew jahr bidest nişandina bandûra xwe kir wê, hingî wê bidest dayîna ezîyetê, êşê û elemê li min bikê. Wê, hingî wê, hebûna min wê xirabikê. Wê rastîya wê hin bi hin wê bikujê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ew rewşa wê, xwe bide diyarkirin bê. Ez li vir wê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, di pêvajoyên hizirkirinê û bi teybetî ên felsefeyê de wê, mirov wê, aqilê xwe wê pirr zêde wê li ser ya 'baş' û 'ya nebaş' wê bi wastênê. Yan jî wê, ya ku ew ji mirov re baş tê û ankû ya ku ew baş nayê wê, çî û çawa bê wê serî li ser wê bi wastênê. Di vê çerçoveyê de wê, di nava wê de wê, serî wê li ser wê bihizirê. Minaq wê, dema ku ez dijîm bim ku ez bihizirim wê çî baş bê ku ez ji wê jîyane min ez ku ez dijîm wê baş bê? Di serî de wê, domandina jîyane min wê baş bê. Lê nedomandina wê, wê weke nebaş bê. Ber ku wê, ew wê, rewşa jîyankirina ku ez dijîm wê ji holê rabikê bê. Di vê rewşê de wê, ahenge wê ya jîyanî û parastina wê û pêşxistina wê, weke aliyekê wê yê baş ku mirov wê, di serî de wê kifşbikê bê.

Mirov ku ew bijî wê, vajî rewşa nejiyankirinê wê bijî. Wê, bi wê re wê, nikaribê bêjê ez najîm. Ber ku ew dijî. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bo jiyanîkirinê wê çî pêwîst bê û pêdivîya mirov wê bi çî wê hebê? Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê li wê bihizirê. Minaq wê, bo ku wê, bijî wê, weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê pêwîstîya mirov wê bixwarin û vexwartinê wê hebê. Wê bo wê jî wê tiştên li gorî wê ku ew bixwê wê bibînê û wê bixwê. Wê dema ku ew tîbû wê avê vexwe. Têkilîya tîbûnê bi avê û ya birçîbûnê bi xwarinê re ku mirov wê dênê wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyeka berdewamî a jîyanî de wê xwe bide diyarkirin û nişandin. Tiştên ku mirov wan dikê ku mirov ji wan re sedem, sebeb, hêncet û hwd wan dibînê wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşeka bi têgînî û hişmendî bi têkilîdanîna bi hevdu re bê. Wê, dema ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê bihizirê wê, li wê bihizirê ku wê mirovên serdemên destpêkê wan ber çî nêçîrî dikir? Ber ku wan dixwest ku ew tişteki xwarinê ji xwe re ew bidest bixin. Ber çî wan dixwest ku ew tişteki xwarinê ji xwe re ew bidest bixin? Ber ku wan dixwest ku ew jîyane xwe bidomênin. Ber çî wan dixwest ku ew jîyane xwe bidomênin? Ber ku ew dijî xwediyê wê hêsta jîyanê û wê jiyanîkirina wê na. Ew di dewama wê de wê dixwazin ku ew bijî. Di rewşa jîyane mirov de wê, dema ku mirov li wê bihizirê wê, sedemeka wê hebê ku ew bi wê heya? Di vê çerçoveyê de wê, mejiyê mirov wê li ser wê jî wê bi zêdeyî wê bihizirê. Her wusa wê, jîyan ber çî heya? Sedema wê hebûna wê çî ya? Çima mirov dijî. Çima hemû tiştên ku ew hena û dijî ew, hena û dijî? Di vê çerçoveyê de wê, pirsên li ser lêpîrsîna hebûna jîyanê re wê werina pîrsîn wê di mejiyê mirov de wê biafirin. Ev pîrs wê, bi têgînên weke yên destpêka jîyanê re ku ew dibin re wê xwe bidina diyarkirin û nişandin. Di rewşa têkilîyeka xwezayî de mirov dikarê wê bi serekeyî wê ji çar alîyan ve wê bi giştî wê werênê li ser ziman. Aliyê pêşî wê, mirov wê dema ku ew tişt ku ew afirandî re ku ew wê têkilîyê didênê de wê ew xwe bide diyarkirin. Aliyê duyem wê bi wê rewşa xwe ya afrîner re ku ew têkilîya ku mirov ku ew heya wê, li ser wê rew wê xwe bide diyarkirin. Weke aliyê sêyem wê, ku mirov wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa ku mirov bi mirov re wê di nava hevnasînekê de bê wê, bi wê re wê xwe bide diyarkirin bê. Weke aliyê çarem jî wê, bi rewşa têkilîyên mirov ên civaknasî, civaknasî, derûnî û hwd ên bi hewirdor û mirovên li dora mirov re bê. Di van rewşan de wê, dema ku ew ket vajî van rewşan de wê, hingî wê, weke ku ew ji xwezaya xwe jîyanî wê di wê de wê beyênîbûnê ku wê bijî bê. Rewşên weke xwe ji bîrkirinê ên di nava jîyane mirov de wê, di vê warê de wê weke rewşna ku mirov wan dikarê werênê li ser ziman bê. Mêyla dîtin, nerîn û hişê mirov wê hertimî bi aliyê ya ku mirov wê dibînê û ankû bibîr dikê ve bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li wê bihoyê. Wê dema ku ew ket rewşeka hoyandî de wê, weke ku wê aliyên din wê ji bîrbikê. Wê ew wê newîna bîra wî. Minaq wê, dema ku ew di nava rewşa malbatî de bi mirovî mazin bû û piştî jî wê dûrket wê, demekê wê bêrîya wê bikê. Lê piştî wê, hin bi hin wê, hey, hiş, mêl û bale mirov wê herê li ser tiştên ku ew dibînê û rewşên ku ew dijî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Di rewşa fahmkirina rewşa xwezaya mirov de wê, weke aliyekî giring wê ev wê xwe bide diyarkirin ku wê, xwezaya her zindiyê ku ew bihizirê û ankû ne hizirê jî wê, mirov nikarê wê tenê bi aliyekê ve wê werênê li ser ziman. Wê di xwe de wê, di awayekê pirrdîmenî û pirralîyî de wê, xwediyê ahengeka bisazûmanî bê. Vê rewşa sazûmanî mirov dikarê wê bişibihênê rewşa sazûmana metabolîsmîkî a her zindiyî. Wê, di vê çerçoveyê de wê, çawa wê di laşê her zindiyî de wê her tişt di nava hevdu re wê derbas bibê wê were dîtin wê, bi wê rengê wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Ji rewşeka dahûrîner zêdetirî wê li ser fahmkirinê re wê pêwîstîya wê bi fahmkirinê wê hebê. Dema ku mirov bi dahûrî wê hilde li dest wê, rewşa wê ya ku ew heya wê, tenê wê, bi wê rewşa wê ya heyî û pêşketina wê re wê were li ser ziman. Lê ji wê zêdetirî wê, her pêvajoyên pêşketinê wê rewşên jîyanî wê bi xwe re wê biafirênê. Tehera herikbar a jîyanî ku ew di cewherê her tiştê de wê xwe ji bûyînê bi ber mazinbûnê û ji mazinbûnê bi ber mirînê û hwd ve wê bide nişandin wê hebê. Rewşa darekê ku ew tîrhikekê ew derdikeve û mazin dibê wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, bi mînaqî wê bide nişandin û wê, werênê li ser ziman. Di vê

çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekî wê yê giring wê xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa têkiliya tiştê û kirdeyê mirov dikarê bêjê ku ew kirde ne kirdeya? Di vê rewşê de wê, têkiliyeka dualî wê hebê. Yek wê, bi awayê tiştê re ku ew dihê dîtin bê. Ya din jî wê, têngîna kirdeyî bê. Ji kîjan aliyê ve ku mirov nêz bibê û redbikê wê, weke înkarkirinekê wê xwe bide diyarkirin. Ev jî wê, mirov ji pirralîtîyeka bi fahmkirinê ku mirov wê bidest bixê wê dûrbikê bê. Di vê rewşê de mirov di fahmkirina xwe de wê, dema ku mirov li gorî herîkîna jîyanê bihizirê wê demê mirov wê, bi awayekê pirralî wê bihizirê. Weke ku mirov wê, di roja me de wê, bi asta aqilê xwe û pêşketina wê re kifşbikê wê derxistina tiştê jî tiştê û ankû wergerîna tiştê li tiştê û hwd wê, ew wê, weke renegekê afrîner ên li ser têngîna aqil re ku mirov wê hilde li dest bê. Bi giranîya aliyekê jî ku mirov nêzî aliyên din bibê wê, karibê bibê temenê hinek şaş fahmkirinên bi têngîna û felsefîkî jî. Ber vê yekê wê, divê ku mirov wê, di rewşek wekehevdû de wê hilde li dest û wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Wê hingî wê, baştirîn wê were fahmkirin.

Ku mirov rewşa fahmkirinê li ser pêşxistinê re wê hilde li dest wê, weke aliyekî giring wê xwe li vir wê bide diyarkirin. Mirovek wê tenê wê bo xwe bi hêzbûna xwe re pêşbixê û têrbikê wê tenê xwe pêşnexê. Ji wê zêdetirî ew, di nava rewşek jîyanî de dijî û wê bixwezê ku ew wê, fahmbikê, nasbikê, xwe bi têkiliyên xwe yên bi hewirdorê re bibînê û fahmbikê. Wê di dewama wê de wê, bixwazê ku ew xwe bi rewşeka xwe ya keseyetî re salixbikê. Di çerçoveya têngîna civakî de wê, ev karibê taqabûlî rewşa nasnemayê jî bikê. Di nava pêvajoyek civaknasî a afrîner de wê, bixwazê ku ew xwe bibînê. Wê, di vê awayê de wê, di rewş û awayekê de wê, bibê. Mirov wê, ne weke rewşeka ku ew bi aliyekî ve pêşdikeve bê. Minaq wê mirov nikarê bêjê ku mirov wê li gorî rewşa pêşxistina nijadekê ew hatîya hoyandin bê. Lê wê, di nava rewşa ku ew dijî de ku ew bo ku ew karibê pêwîstîniyên xwe bi hewirdora xwe re wê bijî wê, pêwîstî bi rewşek ahengî a bi dorê re ku ew bijî jî wê bi xwe re wê hîsbikê û wê bi mirov re wê biafirê. Dema ku mirov dihê dûnyê wê nizanibê ku ew wê bi çi zimanê û li kû wê bijî. Lê piştî ku ew hat dûnyê û ew li devera ku ew jîya wê, ew wê nasbikê û wê ew wê hîsbikê û wê di xwe de wê têngîneka aîdîyetê wê pêşbixê. Di dewama wê de wê, nizanibê ku ew bi çi zimanê wê bi axifê. Lê piştî ku ew hat dûnyê û wî ziman û hwd bidest xist û di xwe de bicih kir wê, pêwîstîya parastin û pêşxistina wê jî wê di xwe de wê hîsbikê û wê ew wê bikê. Ev wê, weke rewşna ku mirov di vê çerçoveyê de wê, bi wê kûr bibin bê. Di vê awayê de em hinekî din jî wê, divê ku ew wê fahmbikin. Ber vê yekê emê li vir di dewama wê de wê, hinekî din jî emê li ser vê rewşê bisekin in.

Lefleks, kompleks(67) û matabolîsma(68)

Bi lefleks û kompleksên laşî re wê, temenekî wan ê fîzyolojîkî yê newrolojîkî(69) wê

-----
*67.Kompleks ya ku weke zêhnî ku ew rewş, gîyan û kirinên mirov dide kifşkirin bê.

68.Metabolîsme, di dema domandina jîyanê de pêşveçûnên gûharinî bin. Bi gotineka din wê giştîya hebûnî jî wê mirov dikarê bi wê re wê werênê li ser ziman.

*68.Newrolojî wê weke rewşek heyînî a hebûna me ya laşî û ankû fîzîkî bê. Dema ku mirov bahse newrolojîyê bikê wê, neronên laş wê werina bira me. Ew hem di nava laş de û hem jê ji dervî laş wê girtinan bigirin û wê ragihênin li devere ku ew bi wê re di têkiliyê de na.

*69.Zanista xwezayê wê weke zanista ku ew xwezayê bi hebûna wê ya giştî û negiştî re wê lêkolîn dikê û wê dikê ku wê fahmbikê bê. Pêvajoyên wê yên pêşketinê û jîyankirinê û hwd wê bikê ku ew fahmbikê. Hebûna şênîyên nezindî û zindiyên ku ew dijîn û têkiliyên wan ên bi xwezayê re lêdikolê.

hebê. Bi fonksiyona hişmendîyê wê di aslê xwe de wê, di awayekî dûdîmenî bê di nava xwe de. Ew jî wê, ew bê ku mirov wê hem di rewşê de wê bihişbê bi tevgeran re û hem jî wê di kirinan de wê, weke aliyê bikarhêner û wan rewşan bê. Di rewşa têkiliya nava rewşan de wê, kompleks wê xwe bidina diyarkirin. Bertek wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşek kompleks û lefleksî a fîzyolojîkî wê xwe bide diyarkirin.

Di rewşa xwe parastinê de wê, mirov dikarê weke rewşek zindiyî wê werênê li ser ziman. Her zindî ku ew xwediyê jîyanekê bê wê, bixwazê ku ew jîyane xwe biparêzê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, lefleks, kompleks û matabolîsmaya xwe wê pêşbixê û wê bigihênê li ahangeka li gorî wê û di wê çerçoveyê de. Wê, di vê rengê û awayê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê awayê de wê, bide diyarkirin bê

Mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekî wê werênê li ser ziman ku wê, ev jî wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide diyarkirin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê jî mirov wê, dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, di rewşa xwe parastinê de wê, dema ku mirov wê hilde li dest mirov wê di çerçoveya hebûna zindîyî de wê hilde li dest. Di vê çerçoveyê de wê, divê ku mirov wê, werênê li ser ziman.

Her zindî wê, dema ku ew dijî wê, rewşên xwe yên parastinê û li gorî wê makanîsmayên parastinê wê pêşbixin. Wê çawa wê bi wê bijî wê, ew bi awayekê wê di çerçoveya û hebûn û jîyane wê zindiyê de wê, xwe bide diyarkirin û nîşandin. Minaq wê, zindiyekê weke şerekê ku ew heya wê, dema ku ew xwe bixwazê biparêzê wê lapên xwe wê bikarbênê. Tûpişkek wê dema ku ew bixwezê xwe biparêzê wê derziya xwe ya pêvadanê wê bikarbênê. Kitikek û ankû pisikek wê, dema ku ew bixwezê xwe biparêzê wê lapên xwe bikarbênê û wê naporûşkan wê biavêjê li yê li hemberî xwe. Eyloyek wê, nikilên xwe wê, bikarbênê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, werênê li ser

ziman wê, weke aliyekî giring wê, rewşên parastinê wê, bi vê rengê wê xwe bi her zindiyî re wê bidina diyarkirin. Ku em rewşa gûlekê jî wê hildina li dest wê, bi stiriyên wê re wê ew wê, xwe biparêzê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov kifşdikê ku wê rewşa parastinê wê weke rewşeka parastinê ku ew bi rewşa hebûna jîyanê ve girêdayî û li wê hûnayî û hoyandî bê. Mirov wê, di serî de wê, kifş dikê. Ev wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, dide diyarkirin.

Di rewşên weke yên ku mirov wan di vê çerçoveyê de wan werênê li ser ziman wê, weke rewşna teybet bin. Her wusa ku em di nava xwezayê de wê, dema ku mirov rewşa zindiyên hildina li dest mirov wê, bi vê rengê wê gelek rewşên ku mirov wan kifşbikê wê bibin. Ev rewş wê, bi xwe re wê, tiştekî wê bidina diyarkirin. Ew jî wê, ew bê ku wê, her zindî wê, bi wê re wê, hem rewşa xwe ya parastinê wê bide pêşxistin û diyarkirin û li ser wê re wê rewşa xwe jîyankirinê û xwesteka xwe jîyankirinê wê bide diyarkirin. Di rewşa zindiyên 'har' de ku ew mirov wan hilde li dest wê, weke 'zindiyîna hêrîşkar' wê, werina dîtî û bi navkirin. Di temenê wê hêsta hêrîşkariyê de wê, çi hebê. Wê bi her zindiyî re wê sedemeka wê hebê. Di serî de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê rewşa hêrîşkariyê wê hilde li dest wê, ji aliyê derûnîyî ve wê kesên weke Freud wê weke hêrîşkariyê wê weke ajoyeka xort a' wê werênê li ser ziman. Lê di aslê xwe de wê, li vir wê dema ku mirov wê li wê bihizirê mirov wê, nikaribê wê tenê wê bi awayekê û aliyekî wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, têgîna hêrîşkariyê wê, hilde li dest wê, weke aliyekî ku wê, 'makanîsmaya xwe parastinê' wê werê hanîn li ser ziman. Di rewşa zindiyên de wê, ew wê wusa bê. Lê em dema ku wê, dema ku wê, di rewşa mirov wê de wê, hilde li dest wê, di wê rewşê de wê, mirov nikaribê wê bi wê rengê bi tenê wê werênê li ser ziman. Wê, bi hinek aliyên din ên hêstî re jî wê, werê li ser ziman.

Li vir divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, hêsta xwe parastinê wê weke hêsteka ku wê li ser esas û temenê hebûna zindiyî û heyîna jîyanî wê avabê. Ajoya jîyanê wê xwe bi wê re wê bide diyarkirin. Di vê rengê û awayê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Her wusa li vir wê, dema ku mirov wê, rewşa hêsta xwe parastinê, ajoya wê, û her wusa çerçoveya wê ya makanîsmîkî wê hilde li dest wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring wê, ew jî wê, xwe bide diyarkirin ku wê, weke aliyekî giring wê, hêsta jîyanê wê hebê. Mirov dikarê wê, bi wê rengê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa jîyanê de wê, gelek fektorên ku mirov wê, bi hevdû re wê, têkiliya wan dênê û wê bi wan hilde li dest wê hebin. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov rewşa hêsta jîyanê jî wê, hilde li dest wê, ew wê, xwe bide diyarkirin. Di rewşa jîyanê de wê, hêsta navendetî a zindiyî wê weke hêsteka ajoyî bê. Mirov ku wê, bigotinên me yên hemdem ên aqil û bi teybetî ên derûnî wê werênina li ser ziman wê, weke rewşeka ku wê, çawa ku wê mirov re wê, keseyet wê xwe bide diyarkirin û wê xwe weke navend wê bibinê wê, di rewşeka bi wê rengê de wê xwe bide diyarkirin. Çendî ku mirov wê bi aqil bibê jî lê wê tiştekê wê bêt ku ew xwe bide li şûn hiştin wê, bide diyarkirin. Ew jî wê, hebûna zindiyî a jîyanî ku ew xwe weke navend dide diyarkirin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li dora wê hebûnê wê, hêstên weke xwestekê, mêylê û hwd wê biafirin û wê weynên xwe wê bileyizin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di vê rewşê de wê jî mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa hêsta hebûnê wê, di vê rewşê de wê, dema ku mirov li ser têgînên weke yên xwestekê û hwd re li wan bihizirê wê, weke aliyê ku mirov wan hilde li dest bê. Her wusa wê, bi her zindiyî re wê xwesteka xwe jîyankirinê, ya xwarinê, ya xwe sitarkirinê û parastinê wê hebê. Ev wê, weke hêstna ku mirov nikaribê wan tenê weke hêstna ku ew bi aqil pêşketinê re ku mirov ew kifşkirina û pêşxistina wan werênê li ser ziman. Wê, ev wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşna ku wê li dora hebûna zindiyî a hebûnî wê bi xwezayî wê hebin. Di nava xwezaya xwe ku ew di wê de dijî de wê, çawa wê jîyane xwe wê bidomênê wê bi wê re wê, rewşa xwe wê, li wê binerê.

Mirov wê, weke zindiyekî ku ew bi demê re biaqil bûya bê. Wê, bi demê re wê, di van rewşên xwe yên ku ew bi xwezayî bikê de wê, hin bi hin wê aqilê xwe wê kifşbikê û wê pêşbixê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa aqilê xwe wê bikaribênê. Di vê rewşê de wê, rewşa aqilê mirov wê, weke rewşeka teybet a ku mirov wê, bi teybetî wê, hilde li dest bê.

Di nava jîyanê de wê, gelek zindî wê hebin. Hemû wê, ji hevdû cûda wê weke cûreyan wê hebin. Minaq wê, mirov wê cûreyek bê. Wê şêr wê cûreyek bê. Wê her sawal û ankû zindî wê cûreyekê bê. Wê, ew jî wê, di wê rewşa xwe ya cûreyî de wê, di nava wê de wê bijîn. Wê, çawa wê, di nava wê cûreyîya xwe de wê, bijî wê, ew wê weke di xwezaya xwe de jîyankirin bê. Wê, bi vê rengê wê, bi komî û ankû bi kerîyî wê tevbigerihi. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi awayekê wê li hevdû bi hoyên. Wê bi wê şêwayê wê jîyane xwe wê bidina domandin. Di nava xwezayê de wê, her zindî wê, bi vê rengê wê di xwezaya de wê hebê. Wê, xwezaya her zindiyî wê pêşî wê bi cûreyê wê re bê. Piştî wê, di nava rewş û şert û mercên ku ew di wê de dijî re de bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, wê di rewşa xwe ya xwezayî de wê, bijî bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê demê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di rewşa her zindiyî de wê, pêşî wê xwezayîya wê ya pêşî wê bi vê rengê wê bi awayekî dudîmenî bê. Wê, bi wê rengê wê xwediyê rewşeka ku ew bi wê dijî bê.

Di rewşa jîyane mirov de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, wê rewşa jîyanê wê, weke rewşeka teybet a ku mirov wê, dikarê wê, bi teybetî wê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku em li ser wê rewşê dihizirin em bi vê yekê wê, di navaroka wê de wê kifşdikin ku wê, alimîna zindiyan li hevdû wê, weke aliyekî wê yê ku wê, hin bi hin wê pêşkeve bê. Li vir wê, bi alimîna li hevdû wê, rewşa ji hevdû vacinîqîna cûreyan ji hevdû û ankû ravîna ji hevdû wê weke ku wê bi dîtbarî wê ji holê rabibê.

Di rewşa xwezaya zindiyî de wê, dema ku mirov wê, li ser rewşa hebûna mirovan re weke zindiyî wê, werênê li ser ziman wê, were dîtîn ku wê, dema ku mirov wê bi demê re wê aqilê xwe wê pêşbixê wê li ser aqilê xwe re wê, fêrbûnê wê bi xwe re wê pêşbixê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ji hevdû derxistin, naskirin û hwd wê, bi wê re wê pêşkeve. Ev wê, di wê rewşê de wê, rewşeka teybet bê. Azmûn û fêrbûn ku ew ket nava jîyane mirov de wê, mirov wê ji xwezaya xwe ya asil ku ew ji wê bûya wê, dûrkeve. Wê beyenî bibê. Wê, di naskirin û fahmkirina wê de wê, her çendî ku wê, bi aqil wê weke ku ew wê bikê jî bê lê wê, ew wê tenê wê weke aliyekî wê bê. Mirov dikarê wê, weke aliyekî teybet wê werênê li ser ziman.

Hêsta xwe parastinê a zindiyî wê bi fizyolojîkî û ankû bîolojîkî jî wê xwedî hebûn bê. Wê, dema ku mirov wê, xwe di bin rewşek weke ya hêrîşê û hwd de hîskir wê, bi awayekê xwezayî wê, ev wê bikevina dewrê de. Mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekî teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa xwezaya mirov ku ew bi wê û rengê wê bi hebûnî heya wê, di wê xwezaya xwe de wê, xwediyê rewşên weke yên bi zindiyî ên weke lefleks, kompleks û makanîsmayî bê. Wê, dema ku wê, mirov wê xwe di bin 'telûkeyan' de wê hîs bikê wê, ev wê, bikevna dewrê de. Minaq wê, dema ku mirovek wê dema ku wê ew li ber mirov sekinî bê û ku yekî din were û li ber wî bisekinê û destê xwe bi nêhta ku ew li wî bixê ku ew rakê wê di cih de wê bi wê lefleksê û kompleksa parastinê re wê, yê ku wê dest li wî rabê wê ew jî wê destê xwe wê bo parastinê wê rakê. Di rewşên weke bandûr û bertekê de jî wê, mirov dikarê wê fahmbikê.

Rewşa xwe parastinê a zindiyî wê di rewşa xwe de wê pêkwerê. Wê çawa wê, di wê rewşa xwe ya ku ew di wê de dijî û ew heya wê, di wê çerçoveyê de wê, ew wê weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman.

Her wusa li vir ez vê jî wê, werênîma li ser ziman ku wê, çerçoveya darêjkî a zindiyî ya hebûnî û jîyanî wê, di vê rengê de wê, xwediyê wan rewşên parastinê ên bi bandûr û bertekê re bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, zindî wê, di vê awayê de wê, bertekên xwe wê bide nîşandin. Li vir wê rewşa darêjkî a hebûnî wê, li vir wê, li ser esasê xwe parastinê wê, xwe bide dîyarkirin. Wê bertekên xwe wê, bide nîşandin.

Rewşên xwe parastinê wê, weke rewşa ku mirov wê dikarê wê, di vê awayê de wê, bi teybetî wê, hilde li dest bê. Her wusa wê, di rewşa xwe ya jîyanî de wê, bixwezê ku ew bijî û jîyane xwe bide domandin. Wê, hêsta domandîna jîyanê jî wê, bi ajoyîya hebûnî heyînî a jîyanî re wê hebê. Mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di vê awayê de wê, rewşa hêsta xwe dayîna domandîna li jîyanê wê, weke aliyekî giring wê, di vê rewşê de wê, bide dîyarkirin bê. Mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekî giring û teybet wê, werênê li ser ziman. Li vir mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, her zindî wê, hem di nava xwezaya xwe ya cûreyî de û hem jî wê, di nava xwezaya xwe ya hewirdorî de wê, bi rewşên xwe yên têkiliyên xwe yên objektiv ku ew dênê re wê hebê. Em li vir wê ji hevdû cûda bikin û wê werênîna li ser ziman. Em têkiliyên xwezayî weke rengekê têkiliyên objektiv wê werênîna li ser ziman. Her wusa wê piştî ku aqil pêşket û bi aqil weke ku wê bi mirov re wê xwe bidina dîyarkirin em wê jî bi wê re weke aliyê wê yê din ê şûbjektiv wê werênîna li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku em di çerçoveya objektivîte û şûbjektivîteya têkiliyan de wê hildina li dest de wê, di awayekê xwezayê de wê hinek şewayên têkilî ku em weke têkiliyên jîyanî wan werênîna li ser ziman wê hebin. Minaq têkiliyên weke yên danîna têkiliyên zayendî mirov dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Minaq mirov rewşên xwarinê mirov dikarê bi wê rengê wê werênê li ser ziman. Di nava xwezayekê de jîyankirin û bi wê re jîyankirinê jî mirov dikarê wê bi wê rengê di wê rengê de wê werênê li ser ziman.

Li vir em di vê rengê de weke ku me li jor bahse çerçoveya objektivîte û şûbjektivîteya têkiliyan û hwd kir em, bi heman rengê li ser nerînê re jî wê rewşê bi nerîna objektiv û ya şûbjektiv re wê werênîna li ser ziman. Li vir wê dema ku wê, bahse nerîna objektiv wê werê kirin wê, weke ku wê, di roja me de wê li ser salixkirinê bi rewşên bûjenî û hwd re ku ew bi aqil re bahse wê dihê kirin em, li vir wê, ne di wê awayê û rengê de wê dihênîna li ser ziman. Em di awayekê xwezayî de wê, dihênîna li ser ziman. Mirovek wê bi demê re wê, bi aqil bibê û wê bi aqil wê rêya xwe ya ku ew di wê re diçê wê bibînê. Lê zindiyek weke sawalek din ku ew di nava xwezayê de dijî ew wê, weke zindiyeka *bêaqil* û ankû aqil bi wê re pêşneketî wê were dîtîn. Lê ew jî wê, xwediyê rewşeka nerînî bê. Minaq wê, dema ku wê rewşeka telûkeyî wê were bi serê wê de wê li hemberî wê, xwe bikeve pozisyonê parastinê de. Heta ku ew li wir bê û ankû ew zindiya din ku ew telûkeyê jî wê re çêdikê ku ew li wir bê wê, ew rewş wê xwe bide domandin. Wê hêsta birçîbûnê wê bi pê(wê) re wê pêşkeve. Ev rewşa nerîna wê zindiya sawalî ez li vir wê weke nerîna objektif wê dihênîma li ser ziman. Çendî ku ew ne weke nerîneka bi aqil jî bê lê wê ew wê hebê. Wê ew nerîn wê karibê wê, rewşa wê zindiya sawalî bike tevgerê, wê bike pozisyonên weke yên parastinê û hwd de. Ev rewşa

zindiyî wê weke rewşeka jîyanî û zindiyî a giring bê. Em li vir wê di çerçoveya hebûna xwezayî de wê hinekî din jî biberdewamî li ser wê bisekin in û wê fahmbikin.

Mirov, hin bi hin bidest fahmkirina xwezayê ku ew di wê de dijî dikê

Mirov di nava xwezayekê de dijî ku mirov wê, bi wê karibê bijî bê. Weke zindiyî wê dema ku mirov wê şert û mercên bûyîna wan wê werênina li ser ziman jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin bê. Ez li vir wê, werênima li ser ziman ku wê, rewşa zindiyî wê, bi birehê, hewirdorê û hwd re wê, temenê wê yê xwe jîyankirinê wê biafirê. Di nava birehe xwe xwe de wê her zindî wê karibê bijî. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşeka jîyanî bê. Wê demê mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring û teybet wê, ev wê xwe bide diyarkirin ku wê, her rewşên jîyanî ku ew bi zindîyan û hwd re hena wê, di şert û mercên xwe yên birehî de wê ew hebin û pêşkevin. Ew rewşên hewayî û hwd ên weke birehî wê temenê wê biafirênin. Wê demê wê ew wê karibê bijî. Di nava jîyane mirov de wê dema ku mirov tenê rojeka xwe di berçav de derbas bikê mirov wê rastî çî were. Em î ro wê, di nava dewrûdayimîtiya şevûrojê de wê, jîyane xwe bide domandin. Em hesab bikin ku ew nebê wê, rewşa ahange me ya jîyanî wê, bi şewayna din wê biafirê. Rewşên weke şevûrojê, birehê, hewayê bi rewşên wê yên weke sar, germ, cemidî û hwd re wê, xwediyê rewşna ku ew li hevdû hoyandî bin. Wê jîyane mirov wê, bi wan re wê, ahenga xwe wê biafirênê. Ne tenê wê jîyane mirov wê xwezayê ku mirov di nava wê de dijî wê, bi heman rengê wê heman rewşên xwe yên jîyanî wê, li gorî wê bi dewrûdayimî wê biafirênê. Minaq wê, dema ku mirov wê hasab bikê ku wê tenê havîn bê û germ bê û wê baran newê wê şinahî û hwd wê hebê. Wê weke din wê rewşên weke çila û ankû bihar û hwd ku ew, nebin wê rewşên weke yên xwe afirandina elementên axa ardê jî wê, nikaribin pêşxistin, afirandin û gûharînan di xwe de çêbikin. Wê, ev bi hevdû ve girêdayî wê, di rewş û awayekê de wê hebin. Her wusa wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, ev jî wê, weke rewşekê wê xwe bide diyarkirin. Di vê rewşê de mirov dikarê wê jî wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê bahse xwezayê bikê wê xweza wê şert û mercên wê yên ku ew li gorî wan xwe dide domandin wê hebin. Ew şert û merc wê, bi wê re wê, bi rewşa pêşketin û xwe dana domandina wê re wê, di ahengekê de wê xwediyê rewşeka heyînî bin. Di vê rewşê û awayê de wê, rewşên bi vê rengê ên ku mirov wan hilde li dest wê, weke rewşna ku wê hevdû temem bikin. Wê, rewşên weke sar û germê ku mirov wê hilde li dest wê, ji aliyekê ve ku mirov hêst û rewşa sarê dizanê wê li ser wê re wê weke ya vajî wê, germê jî wê mirov wê bi rewş û hêsta wê re wê bizanibê. Yanî di vê rewşê de wê, têgîna ku wê ya rast ku ew sar bê wê ya vajî wê germ jî wê ji aliyekê ve wê fahma wê xwe bi wê û fahma wê re wê bide diyarkirin. Mirov wê dema ku wê ya sar zanî û têgihîşt wê, zanibê ku vajî wê ya germ jî çawa ya û wê têbigihê. Di vê rewşê de wê, dema ku mirov wê di *yekîtiya dijberîyan* de wê, di çerçoveya têgîna dûalîteya zerdest de wê, di rewşeka fahmkirinê de wê, wê rewşê wê karibê baştirîn wê fahmbikê.

Li vir wê dema ku mirov wê rewşaa xwezayê wê hilde li dest wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa wê were dîtîn. Tişt wê, di xwezayê xwe de wê ji tirhikekê wê bi ber mazinbûnê ve wê herê. Ji mazinbûnê wê û ankû ji balixbûnê wê bi ber kalbûnê ve wê herê. Wê pêvajoyeka herîkîniya jîyanî wê, bi vê rengê wê xwe di rewşa jîyanê de wê bide diyarkirin. Tişteki ku ew bû û piştî tûnabû wê, di vê rewşa dewrûdayimîtiya xwe de wê van rewşan hemûyan wê di xwezayê xwe de wê bi xwe re wê bihawênê. Wê biparêzê. Wê bide domandin. Wê tişt wê weke di wê yekîtiyaya rast û ya vajî wê de wê bi hevdû re wê hebê. Ev rewş wê, xwe bi wê re wê, bide diyarkirin. Di rewşa darekê de ku ew bû, şînbû û piştî pîrbû û hin bi hin di xwe de raxî û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Her tiştên di xwezayê de wê, di vê rengê û awayê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di nava xwezayê de wê, bi vê rengê wê, her tişt wê, di aslê xwe de wê, di xwezayê xwe de wê hevdû temem bikê. Her wusa wê di ahenge xwe de wê xwediyê yekîtiya xwe ya di nava xwe de a *wekehev* û *newekhev*(*weknehev*) bê.

Di rewşa tiştê de wê, wê bi wê re wê, her tişt wê hebê. Di rewşa xwezayî de wê, mirov dikarê bi sê awayan tiştê wê werênê li ser ziman. Yek wê, ya rastîtiya wê bê. Ev aliyê wê yê rastî wê, weke rewşeka ku ew heyî bê. Wê awayekê de wê bi rewşa wê ya jîyanî re wê hebê. Minaq em li vir rewşa zindiyekê bi rewşa wê ya jîyanî re wê di vê çerçoveyê de wê bi mînaqî wê werênina li ser ziman. Ya vajî wê ew bê ku ew li ser wê rewşa heyî a hebûnî a zindiyî û jîyanî re ku wê di awayê vajî wê de wê xwe bide diyarkirin bê. Minaq wê, vajî jîyanê wê mirin bê. Wê vajî rewşa zindiyî ya nezindiyî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewş û awayê bê. Mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Ev herdu rewş wê her yekê wê weke ku wê çendî wê bi aliyê xwe wê hebin wê, bi heman rengê wê bi rengên weke bi têkiliya xwe ya bi hevdû re jî wê hebin. Bi gotineka din wê, bi wê têkiliyê re wê, çawa wê li hevdû wê wergerîne û ankû bûhûrîna li hevdû wê çêbikin bin. Ji şîr çêkirina mast û ankû panîr, ji hirîyê çêkirina kenzeyekê, gûlavekê û ankû tişteki û hwd. Di vê rengê de biyendin û hewkirina ji hevdû wê bi wê rengê wê weke aliyekê wê bê. Lê bi aliyê din jî wê, dema ku wê zindî bi jîyane xwe re wê, wergerîhê li ya vajî xwe wê, bibê nezindiyeka mirî. Yanî wê, vajî wê bê. Hewkirina bi vê rengê bi rengê wergerandina ji hevdû û hwd wê, weke rêgezeka jîyanî jî bê. Lê aliyekî din jî wê ew bê ku wê, tişt wê, bi herdu alîyan re wê, weke ku wê di nava têkiliyeka ahengî de bê. Yanî wê, minaq ku em li vê rewşê bihizirin wê weke ku wê zindiyek wê hem rewşa jîyanê jê û ya mirinê jî wê weke ku wê di xwe de wê

bihawênê. Wê ji ya jîyanê wê bi ber ya mirinê ve wê herê. Di vê çerçoveyê de wê, di awayekê de wê, rewşa wê tşkiliya ahengê wê weke destûreka jîyanî wê xwe di vê çerçoveyê de wê, di nava wê xwezayê de wê bide dîyarkirin. Di rewşa wê ya jîyanî de wê ev wê weke rewşeka jîyanî bê. Wê her wusa wê, ev rewşa tşkiliya ahengê a di nava jîyanê de wê kurdên berê wê, di dema Mitra û piştre di dema Zerdeşt de wê, di astekê de wê, bi felsefe bikin bi tşkîna dîualîsmê û wê ew wê, werênina li ser ziman. Dîualîsma Zerdeşt ku wî bi felsefe kir û piştî wî re wê, di nava hemû tşkînen felsefikî û bawerî û hwd de wê xwe bide jîyankirin û domandin wê, di vê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Wê, li ser wê hebûna xwezayî a zindîyî û jîyanî wê, ew rewşa ahengî wê were hanîn li ser ziman. Tşkiliya di nava başî û nebaşîyê de wê, weke tşkiliyeka dîtbar wê were dîtîn û wê were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, were şîrovekirin û hanîn li ser ziman. Wê, bahse wê, were kirin. Wê ew wê were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, ew jî wê, hebê ku wê rewşa fahmkirina jîyanê bi wê tşkîna ahenge weke rêgezeka jîyanî wê, piştre wê, weke fahmkirineka di derbarê jîyanê de ku wê temenê tşkînen weke başî û nebaşîyê û hwd jî ku wê, bi xwe re wê biafirênê bê. Di vê rengê û awayê de wê, rewşa aqilkirina wê, wê were dîtîn. Em li vir wê jî wê, weke aliyekî giring wê, werênina li ser ziman ku wê, ew jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Li vir rewşa fahmkirina jîyanê bi tşkîni wê, di vê çerçoveyê de wê, di serdemên felsefeyê de wê, bi zêdeyî wê li ser tşkînen weke destûrên xwezayê û hwd re wê xwe bide dîyarkirin. Mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Li vir ez wê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, ew jî wê, weke aliyekî giring wê, hin bi hin wê, xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa fahmkirina bi rêveçûyin û ankû xwe dewrûdayimîkirina xwezayê û ankû jîyanê wê, bi vê rengê wê bi çerçoveya wê re wê, were fahmkirin. Zindiyek ku ew xwediyê temenekê bi sînora wê, her wusa wê ji xwe wê çawa wê xwe bide domandin wê, bi wê rengê wê rewşa wê, xwe bide dîyarkirin. Mirovekî ku ew bû, mazin bû, balixbû, piştre pîr û kal bû û wê di dewama wê de wê bimirê. Lê wê di rewşa wê tşkiliya mirov a bi hevdu re de wê, zaroyên wan wê bibin. Wê ew wê, weke rakendîyeka ji wan wê xwe bidina domandin. Di vê çerçoveyê de wê, ew zaroktî wê, weke rewşeka xwe dewrûdayimîkirina wê rewşa hebûna jîyanî a zindîyî jî bê. Wê di vê çerçoveyê de wê weke destûreka xwe domandinê a jîyanê jî wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di vê rewşa jîyanî de wê, dema ku mirov li ser xwezayê wê dihezirê wê, bi wê re wê were dîtîn ku wê 'xwedomandin' wê weke destûreka giştî a jîyanî bê. Wê, li dora wê destûrê wê bi hebûna zindîyî û hêst û ajoya wê re wê, rewşa zindîyî wê xwe bide pêşxistin. Wê, bi wê re wê, xwedomandin wê, weke rewşeka jîyanî bê. Wê weke armanca bi hebûna jîyanê re jî wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Yanê weke armanca xwe di jîyanê de dana domandinê jî wê, werênê li ser ziman.

Her zindî wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê temenê *xwe zêdekirina ji xwe* bê. Wê, bi wê re wê xwe di jîyanê de wê xwe zêdebikê û wê bide domandin. Bi wê re jî wê, bi demê re wê, çendî ku xwe da domandin wê tîrîfîyekê wê di hebûna xwe ya fizyolojîkî de wê bide çêkirin. Minaq weke ku mirov bi mirovan pêvajoyên mirov re wê, kifşbikê wê di rewşên genetîkî û hwd de ku wê dem bi dem wê çawa wê pêşketin wê bibin û heta ku wê di demna de wê çawa wê 'motasyon' wê bibê û wê bi wê re wê gûharînen bingihîni ji wê rewşa wê ya heyî wê biafirin. Ev jî wê, weke rewşek teybet bê. Ev rewş wê temenê wê di hemû zindiyên ku ew dijîn de wê hebê. Di nava rewşa mantiqê jîyanê û xwe dana domîna wê de wê, ew wê, weke aliyekî giring wê, hebê. Mirov wê, bi vê rengê wê, dikarê wê hilde li dest û wê fahmbikê.

Di vê çerçoveyê de wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa jîyanê û domandina wê, wê di vê çerçoveyê de wê, bi wê rewşa jîyankirinê, gûharîni û pêvajoyên gûharîni û hwd re wê, pêşketin wê bibê. Ev pêvajoyên ku ew li ser rewşa fizyolojiya heyînî re ew dibin wê, weke pêvajoyîna rast ên ku ew bûyîna û hatina jîyankirin bin. Mirov wê, nikaribê wan înkara bikê bê. Wê, ew wê, di awayekê de wê, di jîyane mirov de wê, wek fêrûazmûnna wê hebin. Wê xwe bidina domandin. Minaq wê, dema ku mirov xêv(memory)a mirov hilde li dest wê, bi vê rengê wê, mirov wê, balê bikişênê li ser wê û wê hilde li dest û wê fahmbikê. Di vê rewşê de wê, rewşên weke yên xêvîkirina bi jîyankirinê re wê, bi demê re wê weke rewşîna rast wê pêşkevin. Wê, ew jîyankirin wê, piştî ku ew hatina jîyankirin wê weke rastîyîna rast ên heyî û dîtbar wê xwediyê rewşek hebûnî û heyînî bin. Wê mirov dikarê di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest û wê fahmbikê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa jîyanê wê, weke rewşeka temen bê. Mirov wê, dema ku wê, bijî wê, di rewşên xwe yên xwezayî(objektîv) de wê, xwediyê rewşên jîyankirinê, xwe dana domandin û pêvajoyên xwe yên heyînî bê. Wê, bi wê rengê wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Pêvajoyên jîyanî wê, di vê çerçoveyê de wê, piştî jîyankirinê û bûyîna jîyankirinê û qaydkirinê wê yên bi xêvî û hwd re wê, bi rewşên tşkiliya wê jîyankirinê û qaydkirinê wê yên bi rewşa domîna jîyanê re wê, xwe di awayekê din ên teybet de wê bide dayîn domandin. Tşkiliya wê rewşa jîyankirî û xêvîkirî bi rewşên ku ew dihên jîyankirin re wê, di vê rengê û awayê de wê, weke rewşek teybet bê. Wê, ew wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê, dikarê di çerçoveya tşkiliya xwezayî a şûbjektîf a jîyanî de wê, hilde li dest bê.

Di vê rewşê de wê, mirov wê têkiliya rewşên jîyankirî û xêvkirî ya bi rewşên dihên jîyankirin re wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê hilde li dest. Ev rewş û mijar û alî wê, karibê bi awayekê têgînî mirov di nava xwe de bi hizirkirinê pirr zêde kûr û dûr herê. Weke aliyekî ku mirov wê, bi wê re wê, karibê di fahmkirina xwe ya jîyanî de kûrbibê bê. Wê ev wê weke aliyekî din ê teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Hebûna xwezayê a objektîf wê mirov wê, di vê çerçoveyê de wê di rewşa fahmkirina wê de wê, divê ku wê hinekî din jî wê li ser wê bisekinê û di wê de bi fahmkirina xwe re hinekî din jî kûr herê. Ev wê, li vir wê, weke aliyekî din ê giring wê weke ku wê di çerçoveya fahmkirina me ya xwezayî û ankû a di derbarê rastîya jîyane xwezayî de wê, pêwîst bê.

Xweza wê, weke rewşeka jîyanî ku mirov wê, dikarê wê ji gelek alîyan ve wê, hilde li dest bê. Her wusa wê, rengê wê yê jîyanî ê ku mirov wê, dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê hilde li dest vê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekê giring wê, rengê pêdeçûyîna bi awayê xwe afirandin û domandinê a xwezayê re wê mirov dikarê wê, bihizirê. Wê, ev wê weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê xwediyê reng û awayê xwe yê rêgezî û destûrî yê xwe dana domandinê bê. Minaq wê, di nava xwezayê de wê, rewşa xwe dewrûdayimkirinê wê, weke rewşeka ku mirov di vê çerçoveyê de wê, dikarê binê wê xîzbikê û wê werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa hebûna jîyanî de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, her tişt wê bi hebûnî wê di wê de wê hebê. Her tişt wê, dema ku ew bibê, mazin bibê û piştî balix bibê û d dewama wê de pîrûkal bibê û di dawîya wê de bimirê wê ew xwediyê dîroka xwe ya teybet bê. Di nava xwezayê de wê, her tişt wê, hem xwediyê şewayê xwe yê dîroka xwe ya teybet bê. Lê ji aliyê giştîya xwezayê ve jî wê, weke ku ew wê, weke beşek ji wê dîroka giştî a xwezayê bê. Yan jî wê, qatek ji wê dîroka giştî bê. Di vê çerçoveyê de wê, di nava şert û mercên xwe xwe de wê, bi vê rengê wê, herî hindik wê dîrokê wê bi awayekê dudîmenî wê bi xwe û hebûna xwe re wê bijî. Ev wê, bo hemû zindîyan jî wê wusa bê. Mirov jî wê, ji aliyê xwe ve wê, xwediyê rewşeka weke bi vê rengê bê. Wê, di çerçoveya pêvajoyên xwe yê jîyankirinê ên teybet de wê, xwediyê dîrokek teybet bê. Lê wê, di çerçoveya giştî de jî wê, xwediyê rewşek dîrokî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê teybet wê, wê werênê li ser ziman.

Dema ku mirov dîrokê ji vê aliyê ve wê, bi têgîna wê re dihilde li dest bi rewşa jîyane heyîna zindîyî re wê, dîrok wê weke ku ew xwediyê rewşeka heyînî a jîyanî bê wê xwe bide dîyarkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşek teybet de wê, xwe bide dîyarkirin. Têgîhin weke 'dîrok rewşa jîyankirina demên bûhûrîya' wê, çendî ku wê rast bê wê ewçendî jî wê kêm bê di fahmkirina xwe de. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ev rewş wê, weke rewşek teybet wê xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa fahmkirina hebûna zindîyî wê, bi hebûna wê ya jîyanî a zindîyî re wê xwediyê wê rewşê bê. Lê di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekî teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa jîyane mirov a ku mirov ew jîyankirî wê, ew jî wê, bi serê xwe wê, weke rewşeka teybet a li şûn me ku ew dihê ber me ku mirov wê hilde li dest û wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya wê rastîya wê de mirov dikarê wê weke aliyekî teybet wê, hilde li dest.

Di rewşa têkiliya dîrokê û fahmkirinê de wê, têkiliyeka xort wê hebê. Di nava fahmkirinê û afrînerîyê de jî wê, di nava jîyanê de wê, weke şewayekê dîmenî wê li ser afirandina tiştê re wê xwe bide dîyarkirin. Têkiliya afirandinê û xwezayê wê, weke aliyekî li hevdu hûnayî bê. Mirov wê, dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi teybet wê, hilde li dest bê. Rewşa têkiliya xwezayê û aqilê afrînerîyê wê dema ku mirov wê, tiştê wê biçênê wê, bi wê re wê, bi mînaqî mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Minaq wê, dema ku mirov wê tiştê wê, biçênê wê, ew ardê ku mirov li ser wê çandinê dikê wê, weke aliyê xwezayê bê. Di dewama wê de wê, mirov çî biçênê û çawa w biçênê û di wê de wê sererastkirinan wê bikê wê, ew jî wê, weke aliyekî afrînerîya me ya ku em wê bi aqilê xwe yê pêşdikeve re wê pêşdixin bê. Di dewama wê de mirov, dikarê wê, weke aliyekî teybet wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman.

Aqilê xwezayê wê bidest pêşketina xwe bikê

Di rewşa hebûna aqilê mirov de wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin. Têkiliya mirov a bi xwezayê re ku wê bi aqil wê pêşkeve wê, di vê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê pêşkeve. Lê li vir ez, li vir neykokekê vekim û bêjim ku wê, dema ku aqil xwezayê xwe pêşdixe wê, bi wê pêşxistinê re di ahengekê de jî wê ji xwezayê dervî xwe a ku ew jî wê pêşdikeve wê dûrkeve. Wê li **şûna** wê, tefkirkirin, xiyal, sawerî û hwd wê bi şewayên aqilî wê pêşkevin û serwer bibin. Dîroka bikarhanîna aqil a mirov ku mirov wê hilde li dest wê, mirov wê, karibê heta serdemên destpêka homo sapiens û ankû neandertal wê herê. Dibê ku mirov li ser hin rewşna re heta serdemên berî wan jî herê. Minaq li ser derxistina dengên têkilîdanîne re wê, ev rewş wê, hê zêdetirî wê karibê kevntir were birin. Di vê çerçoveyê de wê mirov wê, di têkiliya xwe ya bi xwezayê re de wê, dema ku ew bidest bikarhanîna aqilê dikê re wê, xwe bide dîyarkirin. Aqilê mirov wê, weke aliyekî giring wê, li vir wê, di nava jîyane mirov de wê pêşkeve. Mirov wê, rewşa pêşketina aqilê wî û girtina wî ya di mejiyê wî de ku wê, di dewama wê de wê bi xêvkinê û hwd re wê pêşkeve wê, ew temenê cûdabûna wî ya ji nava zindîyên din ên xwezayî jî bê.

Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê bi aqilê xwe re wê, xwe ji rewşek objektîf wê derxê wê bigihênê li rewşa rewşeka şûbjektîf. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê bi wê rengê jî wê werênê li ser ziman ku wê mirov wê bê weke kirdeyekê di nava jîyanê de. Yanî ew wê, karibê bide kifşkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, rengê pêşketina xwe ya bi xwezayê re wê bide diyarkirin.

Têkiliyên mirovî ên bi xwezayê re wê, weke aliyekî wê, pêşkevin. Mirov wê, di nava xwezayê de wê, bi aqilê xwe re wê bidest afirandinê wê bikê. Wê, tiştê ku ew şîn dibê wê, ew wê kifşbikê û wê piştê wê, fêrî çandina wê bibê. Wê bi wê re wê azmûnê wê hin bi hin wê bidest bixê. Di dewama wê de wê, hin bi hin wê pêşketinê wê bi xwe re wê bide çêkirin. Aqilê mirov wê, weke aliyekî mirov ê şûbjeî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa xwezayê û ankû jîyane xwezayî wê mirov dikarê wê weke aliyekî teybet di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest bê.

Li vir wê jî mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, fêrbûna xwezayê wê, bi demê re wê wergerihê fêrbûna jî xwezayê. Wê, ev jî wê, were wê wateyê ku wê aqilê mirov wê pêşkeve. Mirov di mejiyê xwe de bidest girtinê dikê. Di dewama wê de mirov, hîs dikê. Fahm dikê. Dibînê. Dîtina bi hiş û ankû dîtina bi rengê dîtina bi mejiyê re ku ew pêşdikeve wê, ew wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, li vir wê, kifşbikê û werênê li ser ziman bê.

Jîyane xwezayê wê, mirov wê, di nava wê de wê, weke regekê jîyanî ê ku mirov wê, bi wê re wê, pêşkeve bê. Lê ew pêşketin wê, xwediyê regekê bê ku wê, di xwe de wê, bi gelek wateyan bê. Li vir gotina 'pêşketinê' wê bi gelek kirde û wateyên ku mirov wan di vê çerçoveyê de wan kifşbikê û wan werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa jîyane xwezayî wê, bi wê re wê çawa wê, di şewayekê de wê bi xwezayê re wê bijî wê, ew wê pêşkeve. Li vir wê, di nava wê de wê, li gorî şert û mercên wê, bijî. Wê, bi wê rengê wê mirov wê karibê wê hilde li dest û wê fahmbikê.

Di rewşa jîyane xwezayê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di nava jîyane mirov a xwezayê de wê, gelek aliyên ku mirov wan bi vê rengê wan werênê li ser ziman wê, hebin. Her wusa wê, rengê jîyane xwezayê û xwe bi wê re dana domandinê wê weke aliyekê wê xwe bide diyarkirin. Şewayên xwe dana domandinê wê bibin. Di nava xwezayê de wê, di dîmenê pêşî de wê, were dîtin ku weke ku wê yê weke zindî bi hêz wê, karibê xwe û jîyane xwe bide domandin.

Fahmkirina xwezayî wê weke regekê fahmkirina jî xwezayê wê pirralî bê. Mirov wê, dikarê wê ji gelek aliyên ve wê, bi vê rengê wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê, weke aliyekî giring û teybet wê, werênê li ser ziman.

Di nava jîyane mirov de jî wê, têgîna xwezayê wê, weke têgîneka giring a jîyanî wê xwe bide diyarkirin. Têgîna xwezayê a felsefîkî a destpêkê wê, serî li sedemên bûyîn û nebûyînê, rewş û rengê hebûnê û hwd wê, biwastênê. Di dewama wê de wê, bi pêşketina felsefeyê re wê, hizirkirina li ser darêjkê re wê were pêxistin li xwezayê. Ev jî wê, derî li rengên nerînên nû ên felsefîkî ên xwezayî wê vebikê. Bi wê re jî wê, temenê weke afrînerîya tiştan ku mirov wê çêbikê û ankû pêşbixê jî wê biafirênê. Dema ku mirov gihişt têgihiştina felsefîkî a darêjkê wê di awayekê hemdem, kînetîkî û çêkerî de wê, temenê xwe bi aqil wê bidest afirandinê wê bikê. Ji vê demê û pê de wê, aqil û afirandinê wê, weke regekê 'xwezayîya pêşketina jîyanî' jî wê, xwe bide diyarkirin.

Wê di serdemên piştê ên nû de wê, felsefeya xwezayê wê li ser têgînên weke yên stêrzaniyê û hwd re wê, rengê têgîna xwe ya gerdûnî wê pêşbixê û wê werênê li ser ziman. Di vê de kûrbûna bi fahmkirinê re wê, piştê wê bibê û wê ew jî wê, bi xwe re wê pêşveçûnên nû wê, weke ku em di dema me de bi teknîkê û hwd re dijîn wê bi xwe re wê werênê li holê.

Di roja me de wê, gelek zanînen ku ew bi zanistî bi fahmkirina xwezayê re aladar dibin wê werina pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, çerçoveya fahmkirina xwezayê wê, di roja me de wê, bi têgîn û gotina zanista xwezayê re wê hebûna xwe wê bide domandin. Di vê çerçoveyê de wê, gelek zanîn û **zanist** wê, bi zanyarî wê, werina pêşxistin û hanîn li ser ziman. Bi felsefeya hemdem a roja me de re wê, gotina 'zanista xwezayê(69)' wê bikeve jîyane me de. Wê ev gotin wê, hîmê wê li ser bingehekê têgînî ê fahmkirinaka bi dahûrî bê. Wê, di vê çerçoveyê de ku em, bi pêşveçûnên zanistên fezeyî re dibînê wê, têgînên weke yên wêrzeyî, jeolojîkî, biolojîkî û hwd ku wê, di wê çerçoveyê de wê, werina pêşxistin jî wê, werina dîtin. Li azmana wê, çi wê hebin û wê ew tiştên ku ew hena wê ji çi wê biafirin wê, li ser wan û fahmkirina wan wê werê sekin in. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa wê ya heyî de û ankû di rewşa wê ya xwezayî de wê, ew bê xwestin ku ew were fahmkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ev derkeve li pêş.

Lê di roja me de wê, gotina 'zanista xwezayê' wê, li ser esasê fahmkirina xwezayê û hîm û bingihê wê afrînerîya wê ku ew çawa dibê û diafirê wê, bikê ku wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, xwe bigihênê fahmkirina wê. Fahmkirina xwezayê wê, di rewşa dewrûdayimîya xwezayî de wê, xwediyê rewşeka xwe-afrîner bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî teybet wê, werênê li ser ziman. Zanista xwezayê wê, di serî de wê, xweza çawa pêşketîya û çawa bi jîyîna wê re ew heya wê, li gorî destûrên wê yên jîyanî wê, bikê ku wê, fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di roja me de wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa zanîna xwezayê wê, gelek pêşketî bê. Wê, di rewşeka afrîner de wê, xwe bide diyarkirin. Têgîna felsefîkî a xwezayî wê, têgiha xwe ya şûbjeî wê bi aqilê felsefîkî re wê bidest

afirandinê wê bikê. Minaq wê, weke ku mirov wê ji destpêka hizirkirinê ve wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman ku wê xwezayê çawa afirîya, kê afirandiya, afrînerîya wê kî ya û hwd wê li ser wê re wê, were hizirkirin. Ev rengê hizirkirinê û kifşkirina navê 'xwûdê' wê hinekî jî wê, têkiliya wê li ser gotina 'afrînerîyê' re wê were danîn. Lê her tişt wê, di rewşa xwe de wê, xwediyê rewşeka xwezayî a afrîner bê. Di serî de mirov divê ku wê, bi wê re wê, kifşbikê û wê, werênê li ser ziman. Di rewşa hizirkirina kê afirand û ankû afrîner kirîya jî wê, wê weke rengna hizirkirinê ên ku wê mirov wê, bi mejiyê xwe re wê, zêdetirî wê bikê lêgerîn û lêpîrsîna afrînerê wê xwezayê de. Hizirkirinê bi felsefeyê re ku ew pêşdikevin ên weke 'xwûdê heya' û ankû 'xwûdê nîn a' wê, hinekî jî wê, di vê çerçoveyê de wê, wateyeka wê ew wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê fahmbikê. Di felsefeyên serdemên berê de wê, kifşkirina afrînerê wê, hinekî jî wê, ji zayîfîya mirov wê werê. Piştî ku mirov ew afrîner kifşkir û piştî xwe da wî wê, hinekî zêdetirî wê bi xwe bawer bibê. Wê, bi wê re wê, ev rewş wê, bi derûnî û hwd wê, bandûraka wê ya mazin wê li ser pêşketina mirov wê hebê. Di aslê xwe de wê, ev rewşa derûnî wê, bi serê xwe wê weke mijareka pirr zêde kûr bê di çerçoveya xate pêşketina mirov de.

Felsefe wê, bi vê demê re wê, dema xwe ya bûyîn û zaroktiyê wê bijî û wê derbas bikê. Piştî ku ew derbas bû wê, piştî wê, di dewama wê de wê, hert tiştê ku mirov wê bi wê bawer bikê wê bidest lêpîrsîna li ser wê re wê bikê. Wê lêpîrsîn wê aliyekê wê yê bi gotina fahmkirinê û ankû bi hewldana fahmkirinê re girêdayî wê hebê. Mirov wê, çendî ku wê lêpîrsê wê weke ku ew bo fahmkirinê lêbikolê bibê bê. Yanî wê, lêpîrsîn wê bê lêkolîna fahmkirinê.

Di dewama wê de em li vir wê jî wê, weke aliyekî giring wê, werênina li ser ziman ku wê, ew jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, rewşa fahmkirinê wê, weke rewşeka ku mirov wê dikarê weke xiyetelekê ku wê, hertimê wê di wê xewreyîya jîyanê de wê xwe bi me re wê bide dîyarkirin jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê wê werênê li ser ziman.

Pêvajoyên fahmkirinê wê, dema ku mirov wê, di vê rewşê de wê, mirov di xwezaya jîyanê û hizirkirina di jîyanê de wê, werênê li ser ziman wê, hin bi hin wê pêşkevin. Wê her rewşên ku ew dihên jînkirin û hizirkirin wê, bina temenê fêr û azmûnna me yên ku wê, bibina hîmê hizirkirinê me yên piştî ku wê werina afirandin bê. Di vê rewşê de wê, her pêvajoya piştî wê li ser ya heyî a pêşketî re wê xwe bide dîyarkirin. Wê, di vê rewşê de wê, were hizirkirin. Hizirkirin wê, weke regekê lêkolînkirina di jîyanê de a bo fahmkirinê bê. Wê, di vê rengê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa hizirkirinê weke lêkolîna di jîyanê de wê, weke regekê fahmkirina me bê. Wê, bi wê re wê, bi demê re wê, weke ardnîgarîya aqil wê, ziman û hwd wê, pêşkevin. Wê li ser wê re wê bi rêxistinkirin û fahmkirin û her wusa bi navkirina tiştan û bi wê re bi watekirin û hwd wê pêşkevin. Ev jî wê, weke aliyê din ên ku mirov wê, di dewama wê pêşketinê de wê, karibê wê hilde li dest bê.

Fîlosof û felsefeyên serdema kevnera wê, serî li ser xwezayê wê biwastênin. Wê hewlbidin ku ew xweza û hewirdora ku mirov di nav de dijî wê, fahmbikin. Wê rewşên wê, di çerçoveyê aqil û fahmkirina xwe de wê, bi wate bikin. Wê li ser wê re wê, gotinan wê werênina li ser ziman. Li ser tiştê, bûyîna tiştê, koka tiştê û hwd wê, bihizirin û wê, bînan li ser ziman. Fahmkirina tiştê, bûyîna tiştê û koka tiştê wê, heta roja me de wê, weke sê qadên ku wê, temenê fahmkirinê me yên ku ew hê pêşdikevin bin. Di dewama wê de mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, aqilê xwezayê wê, bi felsefeyê re wê, pêşkeve. Ankû wê, weke ku wê, were li ser ziman wê felsefeya xwezayê wê pêşkeve.

Weke têgînekê û regekê hizirkirinê 'felsefeya xwezayî' û pêşketina wê

Felsefeya xwezayê wê, di xwe de wê dema ku wê têrbûnekê bi hizirkirinê, fahmkirinê û aqil wê çêbikê wê, pêvajoyên zanîsta xwezayê wê bi xwe re wê pêşbixin. Felsefeya xwezayê wê, bi demê re wê, bi gelek aliyên wê re wê pêşkeve. Wê di wê de wê, rewşa xwezayê ku mirov di nava wê de dijî wê, her tişt wê bi hebûn û bandûra wê ya li hevdû, têkilî û hwd re wê, were hildan li dest. Di rewşa her tiştê de wê, di vê çerçoveyê de wê, fahmkirin wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Felsefeya xwezayê wê, hin bi hin wê, weke ku mirov wê, bi wê pêşketina wê re wê bibînê wê li ser tiştê, tiştî ku ew tişt jî wê çêbûya, koka wê û hwd wê li ser wê hizirê. Kurdên berê, wê bawer bikiran ku wê, tişt wê ji axê, êgir, hewa û avê wê çêbibin. Kurdên êzdayî wê, di nava wan de wê agir pîroz ba û wê weke elementeka ku wê tişt jî wê çêbin wê werina li ser ziman. Her wusa em dema ku pêşketina aqilê dema hûrîyan em li wê dihizirin wê weke bi vegotina 'yazdanê wan ê sereka kumarbî' re em kifş dikin wê, zindiyên weke 'hadamû' wê ji avê wê çêbikê. Wê, ev jî wê, weke nîşanaka wê bê ku ew ji avê çêbûna zindiyên ew tefkîr dikin û dihizirin û wan ew di mejiyê xwe de bi hizir û felsefe kirîya. Her wusa di serdemên sûmer-gûtiyan de wê bawerîya ku mirov, wê ji axê wê were çêkirin wê ew wê, bi demê re wê, pêşkeve û wê di nava olên yek-xwûdayî de jî wê, bicih bibê. Piştî wê, di serdemên felsefeyê de wê, filosofên weke Zerdeşt wê çerçoveya wê ya bi aqilî wê bi avêsta re wê çêbikê. Di dewama wê de wê bandûra wê felsefeyê wê bi kesên weke Thales re wê heta berbare reş jî wê herê. Ew wê, temenê hizirkirinê xwe wê li ser van rewşên hizirkirinê ên demên berê wê biafirênin û wê werênina li ser ziman.

Zanista xwezayê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring ê bi aqilî ku wê mirov dikarê di çerçoveya rewşek afrîner de wê, hilde li dest û wê fahmbikê bê. Wê, weke pêvajoyeka hizirkirinê a ku wê di aqil de wê kûrbûnê wê pêşbixê û wê, her tiştê wê bi têgihîştina darêjkê re wê pêşbixê û wê bi wê re wê afirandinê jî wê pêşbixê **bê**.

Mijara zanista xwezayê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi çerçoveyek hûrûkûr pêçûyîna bi fahmkirinê û hûrgilkirina tiştê û di dewama wê de bi diyardeyî hildana li dest re wê, bi wê re wê, xwe bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, aqil wê, bi awayekê bi pirralî wê pêşketina xwe wê bide diyarkirin. Mirov wê, dema ku wê, bi aqil wê xwezaya xwe ya çêker ku wê, biafirênê û wê li ser wê re wê bijî wê, hingî wê, ev wê, weke aliyekê giring wê bi pêşketina xwe re wê, xwe bide diyarkirin. Minaqê wê ya herî li pêş wê, têgîna 'natûralîzmê(70)' bê. Wê li ser rêyên bidest xistina zanînê ên dervî metafîzîkê û hwd ku wê, bi kirinê û ankû pîretîkê û hwd re wê, bihîzîrê bê. Biqasî têgîna felsefîkî a natûralîzmê wê têgîna zanistî a natûralîzmê jî wê, di vê rewşê de wê, li ser hebûnê û ankû hebûnîtîyê wê bisekinê. Her wusa dervî têgihên serxwezayî ku mirov şîroveya xwezayî a di cih de wê pêşbixê wê, rastî pêvajoyên felsefeyê wê, werê. Bi gotineka din dînyayê ku mirov bi dunyayê re wê, fahmbikê û werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekî giring wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman ku wê, wê rewşa aqil û çêkerîya wê ya ku ew pêşdikeve wê, wê bi demê re wê zêdetirî wê di nava jîyane mirov de wê cih û war wê bigirê.

Dema ku wê bi zanistî wê were hildan li dest wê, hingî wê êdî wê bi aqil wê her tişt wê bi diyardeyî wê were hildan li dest. Wê bi wê rengê wê were fahmkirin û derxistin li têgihîştinê. Di her diyardeyê û bi wê re pêşxistina hûrgilkirinê bi têgînê û kûrbûna bi wê re de ku ew pêşdikeve wê, weke aliyê ku mirov wê, bi demê re wê rastî wan were bê. Em ji têgîn û têgihîştina xwezayî çî fahm dikin? Ya ku em î ro wê di serî de wê fahmbikin wê, ew bê ku mirov bi xwezayê û bi awayekê serbest weke ku ew dixwezê ku ew karibê bijî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di nava jîyane xweza de bixwezayî jîyankirin wê weke aliyekî giring ku mirov wê bikê mijare fahmkirinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, di dewama wê de mirov dikarê wê, hinekî din li ser wê bisekinê û wê hilde li **dest**.

Ku mirov bahse jîyane xwezayî bikê wê, bi gotineka 'jîyane xwezayî' re wê çerçoveya berfireh a ku mirov wê bi awayekê pirralî wê hilde li dest wê, derkeve li ber me. Ber vê yekê em, di serî de wê, çerçoveya gotina xwe weke ku me ji destpêka mijara xwe û heta vê deverê ku me hanî me hinekî bi serekeyî hilda li dest. Ev jî wê, bi xwe re wê, demê ku mirov, bixwazê jî û nexwazê jî wê, bi tangbûnekê re wê were hildan li dest bê. Di dewama wê de mirov wê, hin bi hin wê, werênê li ser ziman.

Pêvajoyên fahmkirina jîyanê wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, li ser fahmkirinê re wê, hilde li dest wê, li vir wê, aliyekî din ê giring wê, xwe bide diyarkirin. Tiştê ku mirov wê fahmbikê, wê, bi çerçoveya têgîna xwezayî re wê, çendî wê, karibê ew were hildan li dest bê? Di aslê xwe de wê, ev wê, weke aliyekî giring bê. Dema ku mirov tiştêkê û ankû bûjenekê wê dihênê li ser ziman wê, demê wê ew tişt û ankû bûjen ku ew bîaqil hat hanî li ser ziman wê çendî wê, weke wê were hanîn li ser ziman? Wê ev jî wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman. Aqil wê, dema ku me bi wê hanî li ser ziman wê, di nava tişt û ankû rewşa ku ew hat hanîn li ser ziman û wê şîroveya aqilî a bihizirkirinê ku me ji wê weke 'biriqîna wê' ku ew derhanî û hanî li ser ziman wê, levkirin, lêhatin û levbûyîna wê hebê. Ev wê, were lêgerin. Wê demê wê, bahse weke wê were hanîn li ser ziman. Lê di aslê xwe de wê, her rewşên hanîna li ser ziman wê dîtbar bin. Wê demê mirov, dikarê bi her rengê wê şîroveya ku me kir wê, li ser hişmendî û wateyên nû ku ew di mejiyê me de diafirin re wê, bi rengên din jî wê, fahmbikê û hilde li dest. Ev jî wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê, bi teybetî wê, karê wê werênê li ser ziman bê.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa ku mirov wê, di serî de

-----
*70. Naturalism wê weke têgîneka felsefîkê a bi rengê jîyane xwezayê re ku ew dihê ser ziman bê. Çawa xweza heya û çawa li gorî wê jîyan dibê wê li gorî wê bihizirê. Minaqê wê têgînên weke yên çandî, kulturî, felsefê û hwd wê, çawa wê li gorî xwezayê wê werê jîyankirin wê bi wê jî xwe re wê bikina mijar û li ser wê bihizirin. Yan jî wê jî wê bihizirin û wê bidest afirandinê wê bikin.

wê li vir wê, fahmbikê wê, weke rewşa wê bê. Yanî wê tişt wê, weke xwe wê were hildan li dest bê. Aqilê xwezayî wê, dema ku ew mirov wê, werênê li ser ziman wê, hinekî wê, di jîyanê de wê, di rewşa fahmkirina me de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Li vir wê, aqilê felsefeyê wê, weke pêvajoyeka hemdem wê di vê çerçoveyê de wê, xwe bide diyarkirin. Zerdest wê, di avêsta de wê, şewayekê aqilê xwezayê û serxwezayî wê li hevdu bihûnê û wê, bi wê werênê li ser ziman. Lê wê, di rengê hanîna wî ya li ser ziman de wê, aqilê xwezayî wê zêdetirî wê li pêş bê. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, Zerdest wê, rengê aqilê xwezayî û yê serxwezayî wê zêdetirî wê bi dîtbarî wê were dîtin. Li vir ev wê, ji aliyekî din ê têgînê ve wê, ne tenê wê weke rewşekên aqilê xwezayî û serxwezayî wê şenberîya wan bi têgînê wê pêşbixê û dênê li holê bê wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring

ê din jî wê, çerçoveya van gotinan a felsefîkî jî wê bi wê re wê, hatibê pêşxistin û diyarkirin bê. Ya ku wê, di aslê xwe de wê, piştî wî ku wê, bê temenê wê ku wê piştî wê xwezatiyek felsefîkî û wê pêşkeve jî wê, ev bê. Di aslê xwe de wê, demekê ku wê Zerdest wê, li ser wê pêşkeve wê, xwezatiyeka pêşketî wê hebê. Mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Her wusa wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî din wê, pêvajoyên aqilê xwezayî wê, hinekî jî wê, bi fahmkirina dînyayê re wê, xwe bide diyarkirin. Wê, aqilê mirov wê, bi wê re wê, zêdetirî wê, bidest jîyankirina di jîyane xwe ya dînyayî de bijî. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê kifşdikê ku wê, weke ku wê, di nava kurdan wê ji wan serdemên kevnara û heta roja me wê, gotinên weke *"jîyane axiretê"* û *"jîyane dînyayî(71)"* wê, bahse wan wê were kirin û wê ew ji hevdû wê werina cûdakirin. Di aslê xwe de wê, di çerçoveya salixkirina van gotinan re wê regekê têgînî ê felsefeyî ê li ser temenê xwe rûniştî jî wê xwe bi wan re wê, bide diyarkirin. Em wê bi wê re wê, dikarin wê, werênina li ser ziman. Her wusa di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ev rewş ku wê, di nava pêşketina aqil de wê weke 'nîşanaka pêşketina olên aqil' jî wê, were şrovekirin û hanîna li ser ziman jî bê lê wê, di aslê xwe de wê, bi wê re wê, ev wê weke rewşeka ku wê, aqilê xwezayî ku ew xwe bi xwe re dihênê li ser ziman wê nîşanaka pêşketina wê jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê bi ser wê ve bikê û wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa pêşketina 'olê aqil' û ankû 'olên dema aqil' wê, di vê çerçoveyê de wê, bi aqilekî bi hişmendî ku ew êdî hewirdorê û xwezayê bi rastîya wê li berçav û heyî re ku wê dibîne û nas dikê re wê, were li ser ziman. Di van olên dema Aqil de wê, weke ku Mîtra dihênê li ser ziman û Zerdest di dewama wî de dihênê li ser ziman wê, di wan de wê hebûna xwûdê wê weke destûreka giştî a ku mirov wê li dora wê bigihijina li hevdû wê, bi wê re wê werênê ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, rewşên weke lêpîrsînên di mejî de ên Mîtra ku ew li ser gayê xwe re dikê wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê wateyekê bê. Minaq Mîtra wê, pêşî wê cihê herî xweş wê ji gayê xwe re wê çêbikê. Wê ji wî hêvîyên xwe werênê li ser ziman. Lê rojekê tevî ku Mîtra hemû tiştî ji gayê xwe re dikê wê gayê Mîtra wê ji destê wî biravê û wê û herê. Mîtra hingî dihizirê û di hizirkirina xwe de kifş

-----
*71. Jîyane dînyayî û ya axiretî wê, weke têgînna ku wê di nava olan de wê bi hizirkirin û tefsirkirinê ku wê werina li ser ziman bin. Wê axiret wê piştî mirinê wê weke regekê jîyanê ê ku mirov wê bigihîyê de wê li wê were hizirkirin. Jîyane dînyê jî wê, weke wê jîyane ku em hatinê û wê dijîn bê.

dikê û ew bi wê ji xwe re dihênê li ser ziman ku "yazdanakê ku min jî û te(ga) jî afirandî heya. Ew bi wê rengê ew xwe digihênê hizra xwûdê. Digihênê gîyane kirde ku ew li dînyê ne xwediyê şewayekê darêjkê lê ku wê, weke afrînerê hemû şewayn darêjkî wê were dîtin wê, xwe bigihênê li wê. Weke kirdeyekê tefkîrkirina hebûna xwûdê wê, pêşkeve. Wê, di dewama wê de wê, ew jî wê pêşkeve ku wê, çawa wê mirov wê xwe bigihênê xwûdê û ankû wê hebûna xwûdê wê fahmbikê. Hizrên weke "bilindbûna Matra bi azmana ve" wê, weke hizreka ku wê di rengê bi hilkişîna li cem xwûdê wê were hanîn li ser ziman bê. Ev rengê hizirkirinê wê, piştî wê, bi hemû têgînên 'pêxemberî' ku wê li mesopotamiya re wê, pêşkevin re wê, werê hanîn li ser ziman. Hilkişîn wê, ne tenê wê weke hizreka ku wê bi wê were hanîn li ser ziman ku 'xwûdê li ser mirov re ya'. Wê ji wê zêdetirî wê, weke hizreka ku wê, werênê li ser ziman ku wê, ew li ser hemû kes û zindîyan re ew heya jî wê, bi wê têgînê jî wê, weke wateyeka din ku wê li wê têgînê wê were kirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, têgîna xwezayê jî wê, were şrovekirin.

Di dewama wê de ew piştî sînda dide û dibêje ku 'ez li kû gayê xwe bigirim ezê wî li wir bigûrênim û bikima boraq ji yazdanê mazin re.' Ew jî wê, wûsa bikê. Piştî wê, dema ku ew li gayê xwe digerihê û wî dibîne wê, ew wê bigûrênê wê "xwarina zêwê" wê ji yazdanê xwe re wê bikê. Di vê çerçoveyê de ew rewşa Mîtra wê, bi hezaran salan wê, weke kevneşopîyeka bawerîyî wê di nava ola yazdanî de wê xwe bide domandin. Di wê sofreyê ku ew ji xwarina goştê gayê xwe çê dikê wê, weke 'sofrefya pîroz' wê bi navbikê. Di dewama wê de wê, werênê li ser ziman wê, ew mirovê ku ew ji ser wê sofrefyê xwarinê bixwê wê, ew xwarin xwarina wî wê bibê 'peymana pîroz' a di nava wî û yazdanê mazin ê wî de. Wê bi vê rengê wê, ew wê, werênê li ser ziman. Ev minaqe mîtra wê çi bide nîşandin? Wê ew wê bi xwe re wê bide nîşandin ku wê, têgînên weke 'xûrefe' û ankû bi nepenî û hwd wê, ji nava têkiliyan wê werina derxistin. Têkiliyên dînyayî wê bi rastîya xwe re wê, bi awayekê rastîyî wê werina hanîn li ser ziman. Wê, bi vê rengê wê, her tişt wê bi rewş û mantiqê xwe re wê, bi rastîya xwe re wê werê hanîn li ser ziman. Ev jî wê, aqilekî bûjenî ku ew tiştê bi tiştê re dihênê li ser ziman ku ew pêşketîya wê bi xwe re wê, bide hanîna li ser ziman. Têgîna bûjenîyî a Mîtravaniyê wê bi Zerdestîyê re wê xwe bide domandin. Mîtravaniyê hebûna xwûdê weke hebûneka giştî a serdest hanîn li ser ziman. Li dora wê, destûrên kifşkirinê hanîn li ser ziman. Minaq wê, tiştê bi tevger û ya bêtevger wê bi wê re wê, ji hevdû cûda wê werênina li ser ziman. Wê bûjenê wê, weke aliyê bê tevger wê, werênina li ser ziman. Aliyê bi tevger wê, werênina li ser ziman. Ku wê di bin bandûra felsefeya mîtravaniyê de wê felsefeya xwe wê pêşbixin wê Stoayî û bi teybetî jî **filosofên weke Zanon** wê, di vê çerçoveyê de wê, van ergûmanên mîtravaniyê wê, bi felsefeya wê re wê pêşî wê fahmbikin û wê li ser wê re wê hizrên xwe wê bi wê re wê li ser xwezayê mirov wê werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, minaq hizrên weke 'bi dîlpakî, xûypakî û fezîletî

jîyankirin wê li gorî xwezayê bê' wê, hizreka Mîtrayîyan bê ku wan ji gelek aliyan ve xweza pîroz didît in. Di rewşa bi gelek navan hanîna li ser ziman a 'xwûdê' wê, pêşî wê weke her navek ku wê keseyetek xwûdayî bê. Piştî wê keseyetîyek wê bê weke navenga hemû navan ku wê wan weke hevdû bi gotina 'xwûdê' re wê werênê li ser ziman. Wê mîtrayî wê bînina li ser ziman ku wê "destûra afirandinê wê di destê xwûdê de bê." Lê wê stoayî wê ji wê bigirin û wê bêjin ku "wê, xwûdê wê destûra afirandina xwezayê bixwe bê." Di nava kurdên mîtrayî de wê, kesê ku ew her tiştê dizanê, dikarê şîroveyê pêşbixê û ew dikarê rêya 'xwûdê' bi gotinên xwe re werênê li ser ziman wê bi gotina 'zane' re wê werênin li ser ziman. Gotina 'zane' wê weke gotineka kurdî bê. Stoayî jî wê, heman gotinê wê xwe bi wê re wê werênina li ser ziman. Ber ku ew dixwezî ku ew xwe weke wan bidina nîşandin. Tefsîrên weke ardû azman wê, weke cewherê wê gotina xwûdê wê werênina li ser ziman. Şîroveyên ku ew di bin navê gotina xwûdê de ew dihên kirin wê, bi vê rengê wê, bi wan re wê werê dîtî ku wê hin bi hin wê, yekîtiyê û gihandina li hevdû wê pêşbixin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di nava jîyanê, herîkîna jîyanê û rewşên wê yên ku ew di wê de rûdîdin û diqawimin wê, bi wan re wê werê hanîn li ser ziman. Di rewşa hebûna zindî û tiştan de ku ew dibin û tûna dibin wê, li ser wê re wê, ravakirineka mîtrayîyan û zerdeştîyan wê hebê. Li ser wê re wê, bînina li ser ziman ku her tişt wê bibê û wê tûna bibê. Lê ew pêvajoya bi jîyankirinê a di nava bûyîn û tûnabûnê de wê, weke çavkanîya zanînê û fahmkirinê wê were dîtî û hanîn li ser ziman. Bi gotineka din wê hebûna jîyanî a zindîyî wê, fahmkirina wê, weke çavkanîya zanînê wê were dîtî. Di vê çerçoveyê de wê, felsefeya Mîtra û Zerdeşt wê di şewayekê felsefeya nepenîvanîyê û ankû 'tasawûfê' de wê, xwe bi awayekê wê bide dîyarkirin. Ev wê, bandûra xwe wê ji felsefeyên ku ew ji wan hîm digirin ên weke stoayîyan jî wê xwe bide dîyarkirin. Ev rengê felsefîkî wê, piştî wê, bi Manî re wê xwe derxê li astaka pir zêde mazin. Manî wê, bi metafîzîka wê nepenîyê wê bihizirê û wê felsefeya xwe wê, di çerçoveya têngîna xwezayê hebûnê de wê, bikê ku ew, li mirovan wê bide fahmkirin. Di vê çerçoveyê de wê Manî wê di dewama Mîtra û Zerdeşt de wê di têngîna xwezayê jîyanê de wê, bi têngîna hebûna xwûdê re wê kûrbibê. Wê bi wê re wê, di xwe de kûrbûna mirov wê, weke xwe gihandina wê, werênê li ser ziman. Şewayên weke 'gûnah derxistinê' ku ew di nava bawerîya yazdanîyê de hatina pêşxistin û weke wê, zerdeştî wê gûnah derxistinê wê bi 'şiştina di nava ava qansavê de' wê, bikin û wê piştî wan wê êzdayî wê bi 'ava kewserê' wê bikin wê, piştî ku wê xwe bi cihûtiyê û mesihîyê re wê bide domandin wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rêyeka 'paqijbûnê' û bi wê re li gorî rastteqînîyê jîyanê bê. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, weke rewşa teybet ên ku wê, di çerçoveya têngîna xwezayê mirov de wê, werina pêşxistin. Têngîna xwezaya mirov a paqij û ankû 'xwe gihandina xwezayê mirov a paqij' wê, bi wê re wê, pêşkeve û wê di mejîyê mirov de wê bi aqilê mirov re wê bicih bibê.

Rewşa 'paqijbûnê' wê, bi armanca xwe gihandina xwezayê mirov bê. Wê, di dewama wê de wê, weke rastîya xwe gihandina 'rastîyê' û ankû 'jîyane xweza a rast' bê. Wê, bi wê rengê wê were li ser ziman. Tiştên ku ew nexweşîyê didin mirov, mirov ne rehet dikin û mirov (laşê mirov) dixwarênin wê û ankû xwerhê dikina laşê mirov de wê, weke rewşên ne paqijbûnê bin. Wê ew bi gelek şîroveyên weke ketina laşê mirov ên weke 'gîyanên nebaş' û hwd re wê werênina li ser ziman.

Têgînên weke yê gihiştina li xwezayê mirov wê, bi gihiştina jîyane rast û ankû jîyankirina rast re wê, bi wateya wê re wê, di jîyanê de wê werênina hanîn li ser ziman. Di jîyanê de wê, rewşa ku mirov rast bijî wê, weke ku mirov li gorî xwezayê xwe bijî wê, were li ser ziman. Yanî jî mirov wê, weke li gorî rastîyê dijî wê, were li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê, xwezaya mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, weke xwezayeka yazdanî wê, ji aliyê yazdanîyan ve wê were li ser ziman. Zerdeştî û berî wan mîtrayî û heta ku wê, bigihîjê Êzdayîyên meleke tawîsî jî wê jîyanê wê pîroz bibînin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi xwezayekê û paqijîyekê bi wê re wê, werênina li ser ziman. Di rewşa xwe paqijkirinê de wê, weke gihiştina li wê xwezayê wê were şîrovekirin. Têngîna 'ava kewserê' ku ew di nava kurdên êzîdî de ew heya û berî wan ku wê, zerdeştîyan wê ji wan bigihin û wê bi navê 'ava qansavê' wê werênina li ser ziman wê, bi vê rengê wê, weke ava paqij a xweza wê werênina li ser ziman. Paqijbûn wê, di rengê xwezayê de wê werê hanîn li ser **ziman**.

Hizirkirinên felsefîkî wê, li ser destpêka jîyanê, hebûnê û xwezayê wê, hin bi hin wê pêşkevin

Ev wê, wateya xwe wê, weke ku Zerdeştî bi ahrîman û Ahûramazda re dihênina li ser ziman wê, wê afrînerîya wan re wê werênina li ser ziman. Wê bavê ahrîman û Ahûra mazda wê were wateya dem û gerdûnê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê were şîrovekirin û hanîn li ser ziman. Di felsefeya stoayî de wê, toz wê weke bingîha hertişt wê werê li ser ziman. Wê di dewama wê de wê, bûjen wê weke tişt a ji xwe dihênê li holê wê werênina li ser ziman. Di rewşa wê tozê de wê tambûn wê ne kêr û ne jî zêde wê hebê. Ev rengên şîroveyî wê, di felsefeya mîtra de wê, bicih bin. Di felsefeya xwe ya li bûjenê û tefsîrên li ser wê de wê, mîtrayî wê pirr zêde wê kûr herin. Zerdeşt wê li ser wê re wê kûr herê û wê xwe bigihênê gotina 'yazdan.' Li gorî Zerdeşt ew, bi vê rengê ew bûjenê derbas dikê bi dîtina xwe re.

Wê li ser wê re wê stoayî jî wê, bi rengê jîyankirina li gorî xwezayê wê fezîletî bê' wê, werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê dema ku mirov wê dûalîteya Zerdeşt wê herdû aliyên wê re wê dihilde li dest wê, bi wê re wê

mirov wê, weke aliyekî wê, yê bi tiştê ku ew heyî bi bûjenî û tiştî re wê were dîtin. Ev aliyê têtîna Dûalîteya Zerdestîtiyê wê bi têtîneka bûjenîyî wê were hanîn li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyê Bûjenîya Zerdest jî wê, were şîrovekirin. Di dewama wê de wê aliyê din jî wê, weke biriqîna jî wê, wê aqil, zanîn û hişmendîya wê bê. Wê bi wê re wê, were hanîn li ser ziman. Ev rewş wê, dema ku wê, weke ku wê zerdest wê, werênê li ser ziman wê, di rewşa tiştên nezindî de wê wusa bê. Lê di rewşa tiştên zindî de wê, ew herê hinek şîroveyên jî wê cûda. Minaq wê, mirovek wê zindî bê. Wê li şûna ku wê bahse biriqîna wê hebûna wî ya heyî bi aqil, zanînê û hişmendiyê wê bikê wê, ew bahse hebûna 'gîyana mirov' wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, gîyan wê weke aliyê mirovî ê zindiyî bê. Wê li gorî Zerdest wê, bi her zindiyî re wê, gîyan wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, gîyan û laş wê, levbikin. Di vê çerçoveyê de weke ku mirov jî çerçoveya têtîna avêsta fahm dikê ew aqil-zanînê-hişmendiyê weke aliyekê 'sêyem' wê di vê çerçoveyê de wê, dihênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, têtîna gîyane bi aqil û ankû gîyane ne bi aqil wê, biavêjê li holê û wê di nava aligirên xwe de wê bide nîqaşkirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Mijar û aqil û gîyanê wê, piştî wî re wê, weke ku mirov wê, bi Sokrat, platon û aristo re jî wê kifşbikê wê, weke têtîneka bi berdewamî wê li ser wê esasê û temenê re wê were hizirkirin. Wê kesên bi vê rengê ên zane wê bikevina pay jî hevdû cûda kifşkirina 'gîyanê bi zane' û weke ku wê bi sawalan re wê werênina li ser ziman wê, sawalan weke zindiyîna xwediyê 'gîyanên ne bizane' wê werênina li ziman. Di vê çerçoveyê de mijar gîyanê û nîşqakirina wê, di aslê xwe de wê, weke mijareka ku mirov wê, dikarê jî dû aliyên ve wê hilde li dest bê. Yek wê jî aliyê hebûna aqil û hizirkirinê ve wê hilde li dest bê. Ya din a duyem jî wê, jî aliyê hebûna zindiyî a li jîyanê ku ew dijî ve jî wê, hilde li dest bê. Hebûna gîyanê û salixkirina wê, weke mijareka aqil ku wê, pirr zêde wê, di vê çerçoveyê de wê, bi wê re wê, mijul bibê bê. Wê, hewl bide ku wê gîyanê fahmbikê û wê salixbikê. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê re wê, were hizirkirin.

Di serdemên pêşketina aqilê felsefeyê ên kevnera de wê, mijare gîyanê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi nîqaşkirinan wê hin bi hin wê xwe bidina dîyarkirin. Lê di van deman de wê hê hebûn û bandûra yazdanên mîtolojîkî li jîyanê wê hebê û wê bi zêdeyî wê, nîqaş wê di bin wê bandûrê de wê, werina kirin û pêşxistin. Lê bi demê re wê, dema ku wê asta pêşketinê wê bi aqilê felsefeyê re wê were wê astê ku wê, rewşa tiştê wê bi 'darêjkê' re wê nîqaş bikê wê, bikeve pay her tiştê ku ew heya ku ew bi darêjkî were fahmkirin bê. Ev jî wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê, bi darêjkî wê, salixkirin wê werina kirin li ser tiştê re wê, hingî wê, dîsa wê du alî wê derkevina li holê. Tiştên ku ew di jîyanê de bi hebûnî hena û mirov dikarê dest li wan bide, rajê wan û wan bidarêjka wan re wê kifşbikê. Lê hinek 'tiştên' ku ew bi 'hebûnî' dihên hanîn li ser ziman ew mirov nikarê wan salixbikê bi darêjkî wê, ew jî wê, di serî de wê, nîqaş û gengêşiyên bi hizirkirin û felsefeyê re wê, xwe bidina domandin. Minaq wê, weke gotineka ku wê, bê dagera vê rengê nîqaşê wê 'hebûna xwûdê' ku mirov wê bi darêjk bikê wê, li ser wê re wê were hizirkirin. Di vê çerçoveyê de mantiqê wê hizirkirinê wê xwe bide dîyarkirin ku mirov wê, karibê wê bi darêjk bikê wê demê wê, ew wê hebûna wê hebê. Wê ew weke heyîneka ku ew heyî a bi hebûnî bê. Lê ku mirov nikaribê wê darêjka wê, darêjka wê kifşbikê wê, ew 'nebê.' Wê, bi vê rengê wê were hizirkirin. Filosofên weke yên Firansî ên weke Descartes wê, di vê mijarê de wê, bi gotina "ez dihizirim wê demê ez heme" wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke renekê hizirkirinê bê û wê, di de wê, nîşanaka wê nîqaş û gengêşiyê wê zêdetirî wê li pêş ku ew xwe dide dîyarkirin wê hebê. Hizirkirina bi felsefîkî wê, di vê çerçoveyê de wê, weke renekê hizirkirinê ku wê, weke ku wê jî xate dûalîteya Mîtrayî û Zerdestî wê, dernekeve. Wê xwe di wê şopê de wê bide domandin. Di vê çerçoveyê de wê, tiştê ku ew heyî xwe jî wê gihandina hizirkirina wê weke biriqîna wê, û bi wê re hizra ku ew heyî xwe jî wê gihandina tiştayîya wê û ankû bûjenîya wê û wê li ser wê re ku mirov wê şenber bikê wê, weke aliyê din ê vê hizirkirinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, di herdu aliyên de jî wê, hizirkirin û hebûna ku ew li wê dihê hizirkirin wê hebê. Wê, bi wê re wê, ew wê, weke aliyekî giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ev mijar wê, weke mijarna felsefîkî wê, heta roja me jî wê, bi hizirkirina mirov re wê xwe bidina domandin. Heta roja me wê, pêşketina zanîstê di dewama wê pêşketina felsefîkî û salixkirina wan têtînan bi hebûnîya wan re wê xwe bide dîyarkirin. Zanist wê, di vê çerçoveyê de wê, weke reng û navê ceribandina di nava wê hizirkirinê û hebûna heyî a wê de bê.

Di vê çerçoveyê de wê, ew wê weke aliyekî wê yê giring wê ew wê xwe bide dîyarkirin. Zanist wê, bi zanînen xwe yên weke yên zanyarî wê tenê wê reng û awa û pêvajoyeka wê xate pêşketinê wê bi xwe re wê werênina li ser ziman bin. Têtînen ku e nayêna piştrastkirin jî wê, weke têtînna ku mirov wan bi vê rengê bi rengên têtînen weke yên bi 'nepenî', 'bawerî', 'serxwezayî' û hwd re wê, werênê li ser ziman. Têtînen weke 'metafizîkê' û hwd wê, di dewama wê de wê li ser wan nepenîyan ku ew fahmbikê re wê pêşkevê. Wê bi wê pêşketin û pêşxistina fahmkirina xwe re wê, di pêşxistinên zanîni û hwd de jî wê, weyneka wê ya giring wê bi demê re û bi pêşketina wê re **wê bibê**. Ev gotin wê, piştî wê, di nava têtîhîn bawerî ên ku wê, li herêmê wê pêşkevin de jî wê bicih bibin. Di vê çerçoveyê de gotinên weke "karê dînyê û yê axiretê ku mirov jî hevdû cûda bikê" wê, xwe bide dîyarkirin.

Her wusa di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, ev gotinên weke "jîyane axiretê" û "jîyane dînyayî" wê, jî nava bawerîya êzdayî bin. Ev wê, nîşanaka wê bin ku wê, bi aqil

pêşxistina olê û di vê çerçoveyê de wê, bi aqilekî xwezayî wê şîrovekirin û li dûnyê hanîna li ser ziman wê di wê de wê, zûtîrîn wê pêşketî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Her wusa di vê çerçoveyê de wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di rewşa aqilê xwezayî de wê, bi pêşketina felsefeya wê re wê, encamên wê xwe bi gelek alîyan re wê di nava jîyanê de wê, bide nîşandin. Wê, her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, bi kûrbûna di wê de wê, rewşên aqilî ên weke ramanî, mantiqî û hwd wê pêşkevin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, têgînên sedem û encamê û hwd wê, pêşkevin. Ev jî wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring bê. Felsefe wê, dema ku wê, di xwe de wê, bidest kifşkirina darêjkê wê bikê wê, ji felsefetiye û rewşa felsefetiye wê, derbas bibê. Wê zanistîtiya xwe wê pêşbixê. Her wusa wê, jî mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, ji dema hûrî û mîtanîtiyan wê bi têgihên weke yê Mîtrayîyan û heta dema Zerdeşt wê, li ser aqilê darêjkî re wê şîroveyên berfireh wê bi têgiha gîyanê û hwd re wê, werina kirin. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê, tefsîrên gîyanî wê werina pêşxistin wê, ew wê weke tefsîrna ku ew bêlaş bin. Wê, bi wê re wê, ew tenê di mejî de wê hebin. Wê, bi wê re wê mejiyê mirov wê, li ser wan re wê bihizirê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa têgîna darêjkê wê bê rewşa hebûnê a tiştî û ankû bûjenî û ankû fizîkî wê li wê were hizirkirin. Ev jî wê, weke têgiheka ku wê, bi demê re wê bi hizirkirina mirov re wê, zêdetirî wê, xwe bide diyarkirin û wê pêşkeve. Derketina Zerdeşt wê, weke derketineka felsefikî bê ku wê, van nîqaşên bi darêjka gîyanî ku ew dihê hizirkirin ku wê wan di mejî de wê bikê ku ew bigihênê rengê aqil ê bi serê xwe. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di dewma wê de wê, berhema avêsta wê bikê weke berhemeka ku wê, temenê hizirkirinê bi vê rengê wê, biafirênê bê. Piştî wê re wê, hin bi hin wê hizirkirinê darêjkî wê pêşkevin û wê derkevina li pêş. Di vê çerçoveyê de wê, têgîna dûalîteya Zerdeştî wê, weke têgîneka ku wê, temenê rengên hizirkirinê bi vî rengê bê.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ew jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin ku wê, aqilê dûalîteyî wê, bi demê re wê xwe di çerçoveya laş û gîyanê, fizîk û metafizîkê û hwd de wê, bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyek giştî de wê Zerdeşt wê xwe bigihênê li çerçoveyeka rastîti û ankû 'realîzmî' ya ku wê, di wê çerçoveya wê ya giştî de ku wê, hilde li dest û wê fahmbikê bê. Realîsma zerdeştî wê, rengê hizirkirina felsefikî a giştî ku wê, di wê de wê, bi darêjkî wê were hizirkirin jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov pêşketina di hundûrê aqilê zerdeşt de wê, baş fahmnekê mirov wê, pêşveçûn û pêvajoyên aqilê felsefikî ên li herêmê û heta li ber bahre reş jî wê, baş fahmnekê. Ber ku wê, ev pêşveçûnên felsefikî ên van herêman wê himê xwe wê ji van pêşveçûnên herêmî ên weke yên bi Mîtra û zerdeşt û hwd re ku ew dibin wê ji wan bigirê.

Ber vê yekê wê, weke aliyekî giring bê ku mirov wê, di çerçoveya wê de wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, aqilê fahmkirina xwezayê wê, bi wê re wê, ji vê demê û pê de wê zêdetirî wê xwe bide diyarkirin. Wê, derxê li pêş. Mirov wê, bi mereqe xwe wê bihizirê ku wê, xweza ji çi diafirê û çawa diafirê û çawa bi rêve dibê û ankû xwe dewrûdayim dikê wê, bikê ku wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê mirov wê, bi ber pêşxistineka aqilekî xwezayî ê ku ew bi rastîya wê ya jîyanî a bûjenî re ku ew dihê li ser ziman re **wê, bibê.**

Di rewşa fahmkirina aqil, xwezayê, jîyanê û hwd de wê, aqilê mirov wê bidest hizirkirinê wê bikê. Piştî ku mirovvan hizirkirinan dikê wê, bidest hizirkirin û pîrskirinê wê bikê û wê bipîrsê ku jîyanê ji kengî ve destpêkirîya.

Hizirkirina li ser jîyanê û ankû li ser destpêka jîyanê wê, weke rewşeka teybet a ku mirov wê, dikarê b teybetî wê li wê bihizirê bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê jî mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa pîrskirin û lêkolîna li ser jîyanê wê, weke encama hizirkirin û fahmkirina me bê. Wê, weke hewldanaka me ya bi fahmkirinê re bê.

Di nava jîyane mirov de wê mirov wê, hewlbide ku ew xwe bigihênê ya rast. Ber vê yekê wê ya rast çi bê wê mirov wê, hewl bide ku wê, fahmbikê. Wê hewlbide ku ew xwe bigihênê wê ya rast. Her wusa wê, di nava têgînên felsefikî ên ber firatê û dicleyê ên kurdistanê û ankû mesopotamîkî de wê, bi têgînên weke rastteqînîyê û ankû jîyane rastteqîn wê bikin ku wê, xwe bigihênina li wê. Di vê çerçoveyê de wê, di nava jîyane mirov de wê, ev têgîn wê, weke têgîna ku wê, mirov wê, gelek tiştan wê bi aqilê xwe wê bi wan wê bihizirê bê.

Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman. Her wusa wê, weke ku mirov wê bi têgîna Mîtra re wê kifşbikê wê gotinên weke 'aşîtiya sermed' wê, hinekî jî wê, encama wê rengê hizirkirinê bin. Di vê çerçoveyê de wê, hewl were dayîn ku ew were fahmkirin. Di aslê xwe de wê ev gotin wê, weke gotinên ku ew didina nîşandin ku mirov çendî ku mirov li wan dihezirê û pêşdikeve ew, sînorên xwe yên di mejiyê xwe de ew derbas dikê bê. Wê bi wê re wê, bi berfirehî wê bihizirê. Gotinên weke 'rastteqîn', 'gerdûn' û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, şewayekê hizirkirinê wê, di hundûrê wan de wê, hebê. Wê dema ku mirov wê, dihezirê wê mirov, dibînê ku wê, ev wê, weke rewş û rengna hizirkirinê ên pîr zêde kûr bin. Minaq wê, pêjna 'şahmaran' wê weke pêjnaka kurdî bê. Kurd wê, di nava vegotin û têgihiştinên xwe yên di derbarê wê de wê, bi vegotinî wê, dema ku ew wê dihênina li ser ziman wê, bahse 'jîyane şahmaran a deh-hezar salî' wê bikin. Ev wê, bi xwe re wê çi bikê nîşandin? Di dewama wê de wê were gotin ku "şahmaran wê, hemû nepenîya gerdûnê dizanê" bê. Bi wê re dihê gotin ku 'di demên bûhûrî de çibûya û wê di demên pêş de wê çibikê ew wê, dizanê.' Bi vê rengê wê ew wê, were hanîn li ser ziman. Wê weke pêjneka dervî demê wê were hanîn li ser ziman. Ev wê, ne tenê weke têgîneka serxwezayî bê. Ji wê zêdetirî wê, dema ku mirov wê

di navaroka wê de wê, li wê dihizirê mirov wê, kifşdikê ku wê, weke aliyekî giring wê, ew wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin ku wê, mejiyê mirov wê, di xwe de wê, ji gelek aliyan ve wê, bihizirê. Minaq wê, weke aliyekî din ê wê hizirkirina bi dirêj jîyankirina şahmaran weke bi deh-hazar salî jîyankirina wê re wê, were hanîn li ser ziman ku temenekê dirêj ê jîyanê ku mirov wê karibê bijî wê, werê hanîn li ser ziman. Wê, têgîna nemirîtiyê wê bi gîyanê re wê were hanîn li ser ziman. Her wusa wê, demma ku wê tefsîran wê bi bihûştê re wê bikin wê, bahse renegekî jîyanî sermed wê bikin. Di vê çerçoveyê de wê, werênina li ser ziman. Mirov wê, bi wê rengê hizirkirinê re wê, her xweşiyatîya ku ew di nava jîyane xwe ya derve ku ew bijî de wê, di mejiyê xwe de wê, di wê cihane ku ew di xiyalkirina xwe de diafirênê de wê, di wê de wê ew wê bijî.

Di vê çerçoveyê de wê, ji mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa jîyane mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê dikarê wê ji gelek aliyan ve wê, hilde li dest. Mirov wê ber çi wê bijî.? Ber çi mirov temenekê dijî û piştî ew dimirê? Ber çi mirov ew di jîyane xwe de ew, bi aqil bûya û hwd.? Wê bi vê rengê wê gelek pirs wê mirov wê, di mejiyê xwe de wê, werênina li ser ziman.

Li vir mirov, di dewama wê de dikarê wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa jîyanê wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê wê bi teybetî wê, hilde li dest bê. Her wusa mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa jîyane mirov wê, weke rewşa teybet a bi mirov re bê. Wê ev bo her zindiyî wê, wusa bê. Her zindî wê jîyane wî wê teybetîya wî bê. Lê wê, ew jîyane wî, wê weke qatek ji ya giştî jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku ew weke ku ew dixwazê ku ew wê, dijî wê, hingî ew wê xwe aîdî wê bibî. Wê bi wê re wê, di nava rewş û awayekê de wê, bijî. Di vê çerçoveyê de ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, rewşa jîyane mirov wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê.

Ez li vir wê jî wê werênima li ser ziman ku wê jîyane mirov wê, dema ku mirov wê bikê berlêpîrsînê de wê, bi wê re wê têgînên xwezayî wê li kûderê wê werina rûnandin? Di serî de wê, domandina jîyane xwe de wê, weke rêgezeka giştî ku mirov wê di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest bê. Di nava êzdayî de û bi xate wê re di nava zerdeştîyan de wê, jîyan wê pîroz wê were dîtin. Wê, bi vê rengê wê li wê nêzîkatî wê were kirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, ew wê, were li ser ziman.

Di dewama wê de wê, dema ku mirov jîyanê hilde li dest wê hebûna wê û domandina wê, ew wê weke aliyekî ku mirov wê, nikarê li ser wê nîqaşê jî bikê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Ez bixwe jî weke kesekê kurd ku ez di çerçoveya têgîn û mejîya hizirkirina civake xwe de dihizirim ew mejû û hizirkirina ji wê, bi min dide gotin ku jîyan pîroz a. Ez jî wê, weke kesekî ku ez bixwe jî bi wê bawer dikim wê, li vir wê dihênima li ser ziman.

Di dewama wê de ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê rewşa jîyanê wê, weke rewşeka teybet a ku mirov wê, hilde li dest bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwezaye mirov wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, bi teybetî wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de ez vê jî wê werênima li ser ziman ku wê, jîyan wê, bi rengê xwe yê ku mirov wê, dixwazê wê bijî wê, di temenê wê de wê hêst, mîl, vîn û hwd wê, weke aliyê mirovî ên ku mirov wan dikarê werênê li ser ziman wê hebin. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, jîyan û domandina wê, wê, weke aliyekî xwezayî ê hebûna jîyanî bê. Wê, bi wê re wê rengê jîyankirinê wê, weke aliyekî ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku mirov wê, di nava jîyanê de wê, weke xwe ku ew dijî wê, gelek zindîyan wê bibî. Wê ew zindî jî wê xwediyê jîyanekê bin. Her jîyan wê, dema ku mirov bi awayekê rast bihizirê wê, sînorê wê heta sînorê ya din bê. Wê, demê wê weke aliyekê din jî wê, hemû jîyanên ku ew hena wê, di çerçoveya wê xwezaya a jîyanî de wê, hebûna wan wê hevdû temem bikin. Em di serî de hebûna jîyane zindîyan a di jîyanê de wê, bi vê rengê wê weke aliyekî hevdû tememker wê werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa jîyane mirov wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, jîyane mirov wê, çawa ku ew di çerçoveya xwe de ew wê, xwediyê şewayekê xwe bê. Di aslê xwe de wê, di nava hevdû de çûyina jîyanê wê, bi hevdû re wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, werênê li ser ziman bê. Jîyane mirov a civakî wê, mirov dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Çendî ku mirov di nava wê jîyane xwe de ew serbest hat hiştin wê, di awayekê weke ku ew dixwazê de wê bijî. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, ew wê, xwe bide dîyarkirin.

Jîyane mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa jîyane civakî wê, dema ku mirov wê di nava hevdû de wê bijî wê, fêrî hevdû bibê. Wê, bi wê re wê, weke ku kurd wê, dihênina li ser ziman 'wê mirov wê, bialimê hevdû.' Di vê çerçoveyê de wê, ew *alimîna li hevdû* wê, piştî wê, temenê rengên jîyane bi hevdû re bin. Mirov wê, dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring û teybet wê, werênê li ser ziman. Jîyane mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, xwezaya xwe ya civakî wê biafirênê. Jîyane mirov wê li ser rewşa mirov a jîyanî û zindiyî re wê bi jîyankirinê, alimîne û hwd re wê xwezaya xwe wê biafirênê. Alimîn wê gotinaka ji kurdi a ku ew fêrbûnê dihênê ser ziman mirov wê, nikarê wê, di rastiyê de bi gotina aqil re wê, bi tememî wê werênê li ser ziman. Minaq wê sawalek wê dema ku ew hat ahlkirin wê were alimandin. Bi sawalê re wê aqil weke yê mirov **wê nebê.**

D jîyanê de fêrbûn û pêşketina wê ya bi jîyankirinê re

Di nava jîyanê de wê, fêrbûnê wê demê mirov dikarê wê, bi tememî wê di çerçoveya gotina aqil de wê, werênê li ser ziman? Ev gotina bi pirs wê, di dewama wê de wê, di mejiyê mirov de wê şaqbide. Dema ku mirov wê li aqil wê bihizirê wê, weke ku mirov çawa ku ew bi aqil bû ew êdî wê, fêrbibê. Wê bi alimê tiştan. Wê wusa wê were hîskirin û fahmkirin. Lê di aslê xwe de wê, gelek rewşên weke yên bi fêrbûna sawal û ajalan û hwd re ku mirov wê, hilde li dest wê, li vir wê, di derbarê fêrbûna bi aqil de wê, gûmanê di serê mirov de wê bidina çekirin ku wê, her cûre fêrbûn ku wê bi aqil re wê dest pê bikê.

Di dewama wê de mirov li vir wê weke aliyekî giring wê, dikarê wê di çerçoveya jîyanê de wê, li ser wê bisekinê. Minaq rewşên weke yên ajoyî wê, hinekî wê, di çerçoveya hebûna me ya zindîyî de wê xwediyê rewşeka ku mirov wê hilde li dest û wê bi teybetî wê fahmbikê bê. Li vir di dewama wê de ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, rewşa fêrbûnê wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê wê ji du aliyan ve wê, hilde li dest bê. Aliyê pêşî wê, weke aliyekî objektîf ku ew mirov dikarê çerçoveya alimînên me yên jî jîyanê û hwd re wê, hilde li dest bê. Ev wê, rewşên weke rewşên ku ew li rewşên jîyanî emn bi zindîtiya mirov re wê bi wê ve wê girêdayî û li wê hûnayî û hoyandî bin. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê zindiyek wê bijî wê, bi xwezayî wê, bixwe û wê vexwe. Wê, bi wê re wê, xwe bi sitêrênê. Wê xwe bi parêzê. Wê, di vê rengê de wê, xwe bijî. Di dewama wê de wê, têkiliyên weke yên zayendî wê dênê û wê bi wan re wê xwe bijî û bide domandin. Wê, bi vê rengê wê ev wê weke ajoyeka hebûnî a heyîniya zindîyî ku ew xwe bi wê re dide diyarkirin bê.

Di vê rewşê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa zindîyî wê, weke rewşeka teybet bê. Jîyan bi zindîtiya wê re wê, hem teybet bê di çerçoveya her jîyane her zindîyî de. Lê wê bi aliyekî din jî wê giştî bê. Ber ku wê, her zindî wê bijîn. Ew têgîna ku ew her zindî dijîn wê, weke aliyekî têgînî ku mirov wê, weke alî û dîmenê wê yê gelemper wê li vir wê werênê li ser ziman bê.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman ku wê, dîmenê giştî ê jîyanî wê, dema ku mirov di çerçoveya wê de dihezirê wê, weke ku wê, hebûna jîyanê wê bi wê re wê hebûna xwe wê bide diyarkirin. Wê, her zindî wê, di nava wê de wê têkiliyan wê bi hevdû re wê dênin. Wê danûstandinê wê bikin. Di dewama wê de wê, bixwûn û wê vexwûn. Ev wê, weke rewşeka wan ya zindîyî a xwezayî bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku zindiyek bijî û ew zindîyê ku ew dijî bo ku ew bijî ew çî bikê bo ku ew bijî wê, ji wê re û di çerçoveya wê hebûna jîyane wê de wê, weke ku wê ji wê re wê xwezayî bê. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekî giring wê, xwe bi wê re wê, bide diyarkirin. Di nava jîyanê de wê, rewşên jîyanî wê, bi vê rengê wê, weke rewşa teybet bin. Her zindî wê, bi rewşên xwe re wê di çerçoveya xwe de wê çûnûhatina wê bikê. Wê, dema ku em di çerçoveya wê, jîyane wê zindiyê û her wusa wê, navenga(navend) ku ew di wê de ew dijî ku mirov, li wê bihizirê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşeka teybet wê karibê wê bibînê û wê werênê li ser ziman. Ya ku ew, dijî wê, ne tevger û kirinên me bin. Ya ku ew dijî ew zindîtiyay hebûnî ku ew dijî wê, ew bê ya ku ew dijî. Ew dijîbûna wê û ankû jîyankirina wê ew wê, temenê wê wan kirin û tevgerên ku ew werina dayîn kirin û nîşandin bin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring û teybet wê, werênê li ser ziman.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa jîyane her zindîyî wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê wê, bi teybetî wê, werênê li ser ziman bê. Wê, di nava jîyanê de wê, gelek cûreyên zindîyan ku ew dijîn wê hebin. Hemû wê, bi hevdû re wê, bijîn. Lê wê dema ku mirov li cûreyên wan dînerê wê, mirov dibînê ku ew weke sawalan ku ew bi kerî dijîn wê, ew wê, bi wê re wê, hevdû wê hîsbikin. Şerek û ankû sawalake din a hov ku ew zindiyekê ji cûreyên zindiyên din dibînê û ankû mirovekî dibînê, wê di cih de wê hêrîşî wan bikê. Lê ku ew şer ku ew hemzayendê xwe ku ew şerekê din weke xwe ew bibînê wê, hêrîşî wan nekê. Wê, ew ev rewş wê weke rewşeka ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, bi têgîna alimînê a li hevdû re wê, werênê li ser ziman. Rewşa têgîna alimînê wê, bi vê rengê wê, çendî ku wê, ji aliyekê ve wê, weke rewşeka fêrbûna di jîyanê de wê xwe bide diyarkirin wê, li ser hevnaskirina bi cûreyî re wê, weke ku wê aliyekî wê yê bîolojîkî ku mirov wê kifşbikê jî wê, weke ku wê hebê. Di vê rewşê de wê, ev wê, xwe bi awayekê wê bide diyarkirin.

Di dewama wê de mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa zindîyan a ku ew dijîn de wê, ji vê aliyê ve wê, dema ku mirov bihizirê wê, aliyekî bîolojîkî ku wê, di temenê rewşên weke hevdû hîskirin, bêhnkirin û hwd de jî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê kifşkirineka weke ku wê bi bîolojîkî wê xwe bide diyarkirin wê hebê. Kifşkirina bîolojîkî wê, li vir wê, weke aliyekî têkiliyî wê, xwe di nava jîyanê de wê, di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin. Minaq wê, di rewşa têkilîyan a hevdû de wê, bêhna hevdû kirin û ji wê bêhnê hevdû naskirin û hwd wê, weke aliyekî ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman.

Li ser rewşa heyîna hebûnî de wê, rewşa bîolojîkî ku mirov wê hilde li dest wê, li vir wê, di rewşa heyîniya hebûnî a bi têgîna peresandinê de jî wê, heta wir jî wê, aliyekî wê yê ku ew herê wê hebê. Hêsta dê û havekê ji zaroya wê re û ankû rewşa parastina sawalekê çêliya wê û hwd wê, weke rewşa ku mirov wan li vir bibirbikê bin.

Wê demê mirov w weke encamekê wê, vê derxê li holê ji vê fahmkirinê ku wê têkiliyên jîyanî wê dualî bin. Aliyekî wê bîolojîkî bê. Aliyê din jî wê, bi rewşên din ên weke alimîna li hevdû û hwd bê. Mirov wê bi wê re wê

kifş dikê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa kifşkirina zindîyî wê, bi wê re wê, bi jîyanî wê xwe bide dîyarkirin. Tişt, derkkirina tiştê û hwd wê, li ser wê rewşa jîyankirinê re wê, xwediyê rewşeka ku mirov wê bi jîyanî wê werênê li ser ziman. Di nava jîyane de wê, sazûmanaka jîyanî a biolojîkî û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, hebê. Di temenê rewşa kerîtiya sawalan de jî wê, weke ya malbatî a mirovan wê rewşa girêdanîya biolojîkî û hwd wê, hebê. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê girêdanê re wê çendî ku wê, bi hevdû re wê were jîyankirin wê alimîn û fêrbûna li hevdû wê bibê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê pêşkeve. Wê, dema ku em ji serdemên bi aqil pêşketinê jîyane mirov wê, li vir bibîrbikin wê, bi wê re wê, were dîtin ku wê, wê çendî wê bi hevdû re wê were jîyankirin wê ji hevdû bi dîtinê û hwd wê, di hevdû de wê, qaydkirin wê weke bi xêvî û hwd wê, bibin. Ev jî wê, weke rewşna ku wê, di temenê bîrkinên me de bin. Di wê bîrkinê de wê, çî hebê wê, ew wê, weke aliyekî ku wê, di wê de wê bi wê hişmendîya wê re wê, ew wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, ew wê were jîyankirin. Wê, ew wê newê ji bîrkin. Mirov, di roja me de wê, birhanîna wê bikê. Wê, rewşên ku ew jîyankirina wê wan di mejiyê xwe de wê bibîrbikê. Wê wan wê, weke ku ew çawa jîya ya wê, bibîr bikê. Heta ku wê, li ser darêjka wan jîyankirinan re wê, di mejiyê xwe de wê, her afirandinên nû jî. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi awayekê wê, di mejiyê xwe de wê biafirênê. Wê, bi wê afirandinê re wê, bide dîyarkirin. Afirandin wê, weke aliyekî mirov ku mirov wê li ser hebûna xwe ya jîyanî re wê, werênê li ser ziman bê. Ku mirov neji wê, nikaribê biafirênê jî bikê. Di vê çerçoveyê de wê, hemû rewşên ku em dikin wê li rewşa jîyankirina me wê hoyandî bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, rewşa jîyane xwezayî de ku mirov wê li wê dihizirê wê, bi wê re wê, were dîtin ku mirov wê, pêşxistin, gûharîn, çêkirin û hwd wê, hemû jî wê li rewşa jîyane a bi aqil re wê hoyandî bin. Rewşa jîyane mirov wê, weke rewşeka navendî bê. Wê, dema ku mirov wê, ew jîyankirin wê nebê mirov wê nikaribê bahse jîyanê û jîyankirinê bikê. Di vê çerçoveyê de wê jîyan wê bi hebûna xwe re wê hebê. Ya ku wê, hebûna wê, dide dîyarkirin wê ew bixwe bê. Ew hebûna wê ya ku ew heya bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Li vir wê demê mirov dikarê li ser rewşa jîyanê hinekî din bi hizirê û wê bikê ku wê ji aliyên wê yên din ve jî wê fahmbikê. Di dewama wê de mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê werênê li ser ziman wê hemû kirinên me yên bi jîyanî wê temenê afrînerîyên me bin û ankû wê rengê wan bin. Mirov wê, di nava jîyanê de wê bi wan kirinên xwe wê bigihîjê hizirkirinê. Wê, bi hizirkirina xwe û pêşxistina wê re wê, heta roja me wê, gelek zanîn û zanyarî û hwd wê pêşbixê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, jîyane mirov wê hebûna wê di temenê wê de bê. Jîyan û hebûna fîzîkî wê, ew jî wê li hevdû wê hoyandî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Mirov wê, tiştê wê hîsbikê. Wê, bijî. Wê, bi wê re wê, ew wê hebê. Li vir di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê rewşa hebûna jîyanî wê werên li ser ziman wê mirov dikarê bi awayekê dîalî wê werênê li ser ziman. Di serî de wê, tiştê bi hebûnî a ne zindî ku ew heya û weke aliyê din tiştê ku ew bi zindîyî heya. Em yekê bêî ya din nikarin li wê bihizirin. Em divê ku wan bi hevdû re wê, bihizirin. Bêî hevdû hizirkirin wê me, bibê û bigihênê têgîneka gîyanî ku em wê di jîyanê de wê nikarin wê, bi serê xwe wê, bi gotin bikin bê. Di vê çerçoveyê de wê, demê wê, çî jî vê wê, were fahmkirin? Wê ew wê were fahmkirin wê, aliyê zindîyî û ne zindîyî wê hevdû di çerçoveya jîyanê û hebûna jîyanê de wê temam bikin. Em wê di serî de wê, fahmbikin û wê werênina li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, li ser bi aqilbûna me jî mirov, di dewama wê de dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, derkkirin û hizirkirin wê, weke dî rewşên li hevdû hoyandî ku wê rewşa jîyankirinê wê di temenê wê hebûna wan ya heyî a bi hevdû re de bê. Wê, di serî de wê, mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Hebûna jîyanê û ankû tiştê zindîyî û bîaqilbûnê wê, weke dî aliyên di wê de li hevdû hûnayî wê dikarê wê werênê li ser ziman. Aqil wê, bi rewşên wê yên hizirkirinê û hwd re wê, weke rewşeka ku wê li ser wê re wê, bi fahmkirinê re wê pêşkeve bê. Wê di temenê wê fahmkirinê de jî wê alimîna zindîyî a fîzyolojîkî wê hebê.

Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku mirov di nava jîyanê de dijî. Wê her wusa wê ew jîyankirin wê, destpêkeka wê hebê. Wê, piştî wê destpêkê wê dawîyeka wê hebê. Wê, di nava wê destpêkê û dawîyê de wê ew jîyan wê xwediyê rewşeka ku mirov wê karê wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman bê. Zindiyek dibê û ew destpêka wê ya. Piştî ew zindî dimirê wê, ew jî wê dawîya wê bê. Di vê rewşê de wê, li ser wê destpêkê re wê têkilîya pêşarojê û paşarojê wê bi hevdû re wê li ser xûyên mirov re wê weke ku wê hebê.

Hebûn wê, weke gotineka ku ew di kurdî de wê, têgîna *tiştê ku ew heyî* wê di xwe de wê werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê bahse wê dikê wê demê mirov bahse tiştêkî ku ew heya jî dikê. Her tiştê ku ew dijî wê, hebê. Yan jî wê, her tiştê ku ew dijî wê, li ser rewşek zindîyî a fîzîkî re wê hebê. Wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, weke rêgezêkê wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, jîyankirin jî wê, bi tevgerkirin, çûnûhatin û hwd re wê hebê û wê xwe bide nişandin. Nişanaka jîyankirinê jî wê, ew bê ku mirov bi tevger, kirin û xûnişandin bê. Wê, bi wê re wê, ew wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa jîyanê wê, bi vê rengê wê, weke rewşeka teybet a ku mirov wê, bi teybetî wê, werênê li ser ziman bê. Di rewşa hizirkirinê de mirov di dewama wê de wê, divê ku vê aliyê mijarê wê di wê de wê, hûrûkûr herê. Wê, weke aliyekî giring wê hilde li dest wê, fahmbikê. Minaq em rewşa bawerîyê û ankû

têgînên weke bawerîyê hildina li dest. Ku ew rewşa wan tenê weke bi têtîna bawerkirinê bi tenê re bi alaquadar ba wê, demê wê her hizirkirin û xîzîkirinên me yên weke bi dîzaynkirinê û hwd mirov kirina wê, bi wan bawerbikira. Li vir wê demê wê rengekê hişmendî ê li ser aqil re wê, pêşketina wê, wê weyneya mazin wê bileyizê. Wê demê wê aqil wê, dema ku ew pêşdikeve wê, bi ketina farqe xwe de re jî wê, weke aliyekê giring wê ew wê hebê. Aqil wê, demê wê xwediyê dîalîteyeka hizirkirinê jî bê. Aqil wê hem wê ew wê bi pêşketina wê re wê bibê û hem jî wê hebê û wê di derbarê wê bûyîn û hebûnê de wê hişê wê hebê. Wê ev herdû alî wê hevdû wê temem bikin. Wê hevdû wê bidina dîyarkirin. Yek wê, bêt ya din û ankû aliyê din wê, mirov wê nikaribê wê kifşbikê bê. Kifşkirin wê demê wê weke rengekê hişmendî ê li ser aqil re bê. Wê, bi vê rengê wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Mirov wê, dest bi xistina fêrûazmûnan a li dest bikê

Mirov wê, bi wê re wê fêrûazmûnan wê bidest bixê û wê bi wan re wê pêşbixê. Fêrûazmûn jî wê, di vê çerçoveyê de wê, bi jîyankirin û aqilîya wê û hişmendîya di derbarê de re wê hebê. Ev wê, weke aliyekê giring bê ku mirov wê fahmbikê. Emê, hinekî din jî li vir wê li ser wê biskin in.

Li vir dema ku mirov li ser wê reşwa aqil û pêşketina wê bisekinê wê demê mirov wê, di nava jîyanê de wê, bi kirin û tevger û xûyên xwe re wê bihizirê. Her wusa wê, di vê reşwê de wê, ev weke aliyekî fêrî wê xwe bide dîyarkirin. Di nava jîyanê de wê, her tiştê ku ew heya wê, xwediyê xwezayeka xwe ya ku ew, bi wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman bê. Lê hebûna xwezayê wê, dema ku mirov li ser tiştê re wê di wê de û di nava hûrgilên wê de hûrûkûr diçê mirov wê demê wê, zêdetirî wê, weke rewşeka ku ew di nava nerîna me de ew xewr dibê û wînda dibê wê dibînê. Wê dema ku mirov hinekî li ser têtîna fîzîkê re bihizirê û wê werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê, rewşên weka atomê wan weke rewşna ku ew bi çerçoveyî ên hevîrtî wan dikarê werênê li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, berê weke *qata herî binî ku ew nayê qatkirin* wê, were dîtîn. Di vê çerçoveyê de ku wê, di destpêka serdemên kevnera de ku mirov dihezirê wê, çendî ku wê mirov wê, ne di têtîna atomê û navaroka wê de jî bê lê wê, bi têtîneka ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest wê bihizirê. Wê hertimî wê hizra qatka piçûk wê, di mejî de wê, bihizirê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di kurdî de wê, têtînên weke 'toz', 'qatk', 'lib' û hwd wê, weke bêjeyna ku wê, vê tiştê herî piçûk a ku wê, ji wê tişt bi afirênin wê, werênina li ser ziman bê. Di dewama wê de wê li wê bihizirin. Her lib, qatk, toz û hwd wê, weke *yeka bi tenê* wê hebê. Wê, weke ku wê sînorê di piçûkbûnê de ku ew heya wê, weke ku wê li wê were û bisekinê wê derkkirinek û têtîhek wê mirov re wê, çêbibê Di dewama wê de wê, mirov wê, bihizirê ku ew çendî wê tişt wê piçûk wê hebê. Di serdemên felsefeyê ên piştê de wê, hin bi hin wê, hizirkirin wê, weke qatka herî binî wê were qatkirin û ankû nayê qatkirin wê li ser wê were hizirkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Em di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê, nîqaşên li ser qatkê û ankû toza piçûk wê, bi felsefîkî wê bidomin. Wê mejiyê mirov wê, hertimî wê di hizirkirina bi kifşkirina ya herî piçûk de wê bi mijul wê bimênê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Li vir hizirkirin wê, hertimî wê, bi ber wê ve wê herê. Sînorê neqatbûnê wê, weke ya 'cewher', 'oz', 'navarok' û hwd wê, werê li ser ziman. Wê, ew wê, weke ya navarok wê were dîtîn. Wê bi wê rengê wê, ew wê were kifşkirin. Hizra li ser cewherê û ankû navarokê wê weke hizreka ku wê, ne tenê wê, wê tiştê herî piçûk a weke libek toz a herî piçûk û qatk wê werênê li ser ziman. Wê, ji wê zêdetirî wê, wateyeka wê hebê. Mirov di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman ku wê, ew wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Cewher wê, ya weke rastteqîn a navikê wê xwe bide dîyarkirin. Wê, ew navik wê, weke ku wê bi wê were bawerkirin ku wê, hertimî wê hebê bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, hizirkirina li ser navikê wê, weke hizirkirina li ya herî binî a piç bê. Wê, bi vê rengê wê, werê dîtîn. Li ser wê *liba toz a herî piçûk* wê, dema ku mirov wê bihizirê wê, weke cewherekê ku ew 'heyî' û ew 'mayînda' wê li wê bihizirê. Cewher wê, bi wê rengê wê, dema ku ew dihê li ser ziman wê, weke ku mirov bi hizra gelek filosofên kurd ên weke Feqiyê teyran, Seydayê Cizirî, Êlî Herîrî, Îsmailê cizirî û hwd re wê, kifş dikê wê, bi têtîna rastteqînîyê re wê were li ser ziman. Wê, di wê têtîna rastteqînîyê de jî wê, têtîneka 'bêdawî' a sermed wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê li dûv hevdû wê di wê de wê kûrbûn wê bibê. Di vê rewşê de wê, rengê hizirkirinê ku mirov bi wê re wê kifş dikê wê, heta ku mirov dikarê wê, di wê de wê herê. Wê, sînorê çûyînê û kifşkirinê wê nebê. Wê demê wê xwezayê wê, çêbê? Mirov wê çawa wê karibê wê kifşbikê? Mirov wê, çawa wê karibê wê xwezayê wê werênê li ser ziman? Di vê rengê û awayê de mirov dikarê pirsan bipirsê û wan werênê li ser ziman.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ew têtîna xwezayê ku mirov wê, bikê ku wê salixbikê wê, weke têtîneka dîtbar jî wê, xwediyê rewşeka ku mirov wê, bi rewşa heyîna tiştê a heyî re ku wê, bi pêvajoyên wê yên jîyankirinê re wê werênê li ser ziman bê. Wê di vê çerçoveyê de wê xweza wê, ne weke tiştêkî ku ew bi mayîdayî (mayîndayî) û tenê bi rengekê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, di çerçoveya ji zindî li zindî wê şîrovebikê jî wê, mirov dikarê bi du awayan wê werênê li ser ziman. Di vê rewşê û awayê de wê, xweza wê, hem wê li ser tiştê ku ew heyî re wê xwediyê awa, reng û heyîneka bi wê tiştê re bê û hem jî wê, bi wê re wê, di çerçoveya giştîya heyînî de ku ew tişt jî wê weke qatek û ankû piçek ji wê tiştê ya wê, ew wê, bi wê re jî wê

hebê. Yanî bi gotineka din wê, di çerçoveya têngîna teybet û ya giştî de wê, hebê. Bi teybetî wê li ser tiştî ku ew heya wê, bi wê re wê hebê. Bi giştî jî wê, bi gelemperîya heyînê re wê hebê. Di çerçoveya têngîna giştî de mrov dikarê rewşa zindî bi wê rengê wê werênê li ser ziman ku wê li hevdû hoyandî bê. Minaq wê şênî wê bibê. Wê sawalên din wê bibin. Mirov wê jî wê giştîya xwezayê wê ji xwe re wê zad û xwezayê wê peyde bikê. Wê bi wê ve wê, girêdayî bê. Mirov bi serê xwe wê bêî ku mirov mihtacê xwarinê û tiştên xwarinê bê wê, nikaribê bijî. Wê, bi wê re wê, girêdayî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, tişt wê hevdû wê biafirênin. Di dewama wê de wê, tişt wê hevdû bidina domandin. Li vir wê, dema ku mirov wê dijî wê, ji wan tiştên xwarinê ên ji nava xwezayê wê xwe bizadbikê û wê têrbikê û ankû wê bixwarinbikê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê bêjê ku wê, çendî ku mirov wê nikaribê bêzad û bêxwarinê wê bijî wê bi heman rengê wê ew jî bêî av û hewayî ji birehê wê di ardê de wê şîn nebin. Wê, ev wê, di çerçoveyek teherî de wê, bi hevdû ve wê, girêdayî bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Wê bi hevdû ve wê girêdayî bê. Mirov dikarê wê, bi vê rengê wê bi mînaq bikê. Di nava daristanakê de wê dar wê hebê. Ew dar ku ew were hildan li dest wê tenê wê darek bê. Wê demê ew dar bi tenê wê, xwediyê hebûn û heyînekê bê. Wê, bi wê rewşa wê re wê, mirov dikarê wê hilde li dest, derkbikê û wê fahmbikê bi xwezayê wê re. Lê ji aliyekî din ve jî wê, di nava wê daristanê de wê, gelek dar wê hebin û wê ew jî wê dar bin, û hemû jî wê ji hîmekê wê biafirin. Wê, dema ku mirov wan ji wê hîmê qûtbikê wê ew wê êdî wê, nejin. Ev weke encamê derdikeve li holê ku wê, her tişt wê bi temenê xwe re wê hebê. Wê demê, her tiştê mirov bi temenê wê re wê divê ku wê hilde li dest. Di xwezayê wê de wê, ew wê, bi wê re wê, xwediyê rewşekê bê. Mirov dikarê wê, bi wê rengê wê, werênê li ser ziman.

Wê demê wê dar wê ne tenê darek bê. Wê gelek dar bê. Wê dema ku mirov bahse darê dikê weke wê dara bi tenê ku me dîtî ku ew şîn dibin em, bahse gelek darên din ên ku ew dibin jî em dîkin. Lê li vir em dema ku wê, darê li ser hûrgilên wê re wê hilde li dest wê, dar wê, di nava xwe de wê cûda hebê. Cûreyên daran wê hebin. Minaq dara behîvê wê hebê. Dara berûyan wê hebê. Bi vê rengê wê gelek darên din wê hebin. Wê demê mirov dikarê wan bi vê rengê bi hûrgilên wan ên ku ew weke xosletên wan yê hebûnî jî xwe didina dîyarkirin wan, bi wan re hildina li dest û wan werênina li ser ziman. Wê bi wê re wê, dar wê, ne tiştêkî ku ew ji xwe û ji tûnebûnê di afirênê bê. Wê ew jî elementên axê û tîkiliya wan ya bi avê re wê biafirê. Li vir ew li vir weke encamakê di dewama wê de wê xwe dide dîyarkirin. Ti tişt wê bêî ku hîm û bîngihêkê ku ew ji wê derkdibê wê nebê wê, ew wê nebê. Di vê çerçoveyê de wê, tişt wê, ji nebûnê wê nebê. Wê ji hebûnê wê hebê. Di çerçoveya aqilê xwezayî û fahmkirina wê de ew weke aliyekî wê yê giring xwe li vir dide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê hebê. Ku mirov hebûna darê wê, ji van rewşên hîmê wê ku ew li ser wan re ku ew diafirê ku mirov wê dîr hilde li dest wê weke ku ew ji nebûne bûyî û ankû ji tûnebûnê çêbûyî wê were li berçav. Di vê çerçoveyê de wê, di awa û rewşekê de wê, xwe bide dîyarkirin.

Em li vir wê jî wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê, ew jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir di rewşa hebûnê û bûyîna wê de wê, tîkiliya wê ya ku ew heyî bi ji tiştî ku ew dibê re wê ew bi wê re wê hebê. Wê demê wê tişt wê ne bêtêkilî bê. Mirov wê, nikaribê wê bi serê xwe wê wusa bi tenê wê hilde li dest. Piştî ku tişt bû û pê de wê, mirov wê, rajiyê, destlêbide û wê hilde li dest. Wê mirov wê bibînê. Wê bi wê re wê bandûra wê li ser mirov wê bi nerînê re wê biafirê. Wê demê wê, di dewama çêbûna tiştê de wê, weke aliyê wê yê piştî ku ew afirî û pêde wê, bandûra wê, hebê. Wê di dewama wê de bandûr û di temenê bûyîna wê de wê tîkilî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, tişt wê, weke ku wê encama wê tîkilîyê û bandûrê wê di jîyanê de wê hem wê hebê û hem jî wê xwediyê bandûrekê ji hebûna xwe bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Tişt wê, di vê çerçoveyê de wê, weke ku wê were dîtin wê, hebûna wê, di nava tûreyek tîkiliyan de wê biafirê. Wê, afirîna wê û şopandina wê, ew wê di rewşa wê ya heyî de wê bandûrê wê li ser mirov wê çêbikê. Mirov wê, di wê rewşa wê ya bandûrî de wê, ew wê, xwediyê wê, heyîna wê bê. Di vê çerçoveyê de wê, heta ku ew tişt tîkiliya wê hebê wê ew wê hebê û heta ku ew hebê wê xwediyê bandûra xwe ya ji xwe bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring ê bi hebûna tiştê û xwezayê wê re wê werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa hebûnê wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, weke aliyekî giring wê, ew wê, rewşa wê hebê. Hebûn wê, di nava rewşa xwe ya ku ew di wê de di afirênê de wê, bi tîkiliyên wê re wê biafirê. Lê ku ew bû jî wê, bandûra wê ji wê hebê. Her hebûn wê, bi bandûr bê. Ew bandûra wê jî wê, ji wê hebûnîya wê ya heyî bê. Ew hebûnîya wê heyî wê, weke aliyekî tiştayî û ankû têrkerî wê xwediyê wê rewşê bê. Ti tiştî ku ew heya û mirov dikarê destlêbide wê, ew ne bêbandûr bê. Wê bi bandûr bê. Ber ku wê, aliyê wê yê bandûrê di afirênê jî wê ew hebûna wê ya ku ew heya a bi fizîkî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Bandûra tiştê wê, dîthar bê û wê bi gelek awayan bê. Her ku mirov li wê nerî û ankû ew dît wê, ew wê xwe bi bandûra xwe re wê bi me re wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Wê, dema ku mirov bahse bandûra tiştê bikê wê, demê mirov bi wê re wê, fêrûazmûnên ku me bi jîyankirinê, dîtinê û hwd ku me xêvîkirina em divê ku wan ji bîrnekî. Ber ku ew jî wê, di wê bandûrê de wê, weke aliyekî ku wê xwe bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, bandûra tiştê û ew aliyê bi tevlayîya li wê a ji me wê, weke aliyekê ku ew bi serê xwe û bi teybet ku mirov wê hilde li dest bê. Her tiştî ku me ew derkkir

wê, ne tenê weke têngîneka ku me ew ji derve derkkir wê hebê. Her wusa pêvajoyên fêrûazmûnên me yên ku em bi xêvî û girtina wê re di xwe de dijîn wê, weke aliyekê giring wê, di temen de wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de çerçoveya dîtin û fahmkirinê wê bi hiş re wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Ev aliyê derkkirina ji derve û ji me tevîbûnên li wê girtina derkî ku ew dibin wê, çerçoveya wê biafirênê. Di wê derkê de wê tişt û ankû rewşa ku ew dihê derkkirin û aliyê bi hişmendî ku mirov wê bi wê re wê bi hiş bijî wê, hebin. Ev jî wê, di çerçoveya tiştê û salixkirina wê ya bi hiş û ankû bi zanîni re wê, hevdû temem bikin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Her tişt wê, wê, ne tenê wê rengêkê bê. Wê tiştek wê ne tenê tiştek bê. Di vê çerçoveyê de wê, di nava hevdû re wê, derbasbûyîna wê hebê. Tişt û bandûra tiştê wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê hilde li dest bê. Wê aliyê wê bandûriyê wê bi hebûna zindîyî re wê xwediyê awa û heyînekê bê. Bi wê re mirov dikarê wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê tişt wê, bandûra wê, weke aliyekê ji wê afrîner wê xwe bide dîyarkirin. Minaq rewşên ku em di jîyane xwe de wê, dijîn wê, ji gelek aliyan ve wê ji xwezayê bin. Wê weke minaqna ji xwezayê bin. Di dewama wê de wê, weke têngînên ku wê, hebûna xwezayê wê, bi wêneyî û ankû nîgarî wê bikê wê kopîbikê wê, di vê rengê de wê, li ser xosletên kifşkirina xwezayê weke wê re wê ew wê bibê. Wê ji xwezayê wê darêjka tiştan wê were afirandin û pêşxistin. Di vê rengê de wê, dema ku mirov wê li rewşên çand û hûneriyên roja me ku ew dihên pêşxistin jî binerê wê, di vê awayê de wê, ji aliyekê ve wê, bi vê rengê wê weke şewayekê kopîkirina rewşên xwezayî û afrîneriyên wê û hwd bin. Rewşa xwezayê wê, weke aliyekê teybet bê ku mirov wê, jî vê aliyê ve wê hilde li dest. Di nava xwezayê de hebûna hebûnên zindî û nezindî wê, bi vê rengê wê di çerçoveyê de wê ji mirov û aqilê mirov re wê hertimî wê bina payxam. Mirov wê ji wan afirandinê û pêşxistinê wê bikê. Heta roja me jî wê, bi kifşkirina rewşên xwezayî re wê, mirov wê di jîyane xwe de wê, darêjka tiştan û afirandina wan wê, pêşbixê. Hebûna xwezayê ku wê, bê gihandin li rewşeka zanistî wê, hinekî jî wê, di wê temenê wê de wê ev wê hebê. Ku mirov dîroka ji xwezayê bi darêjkî girtinê ji xwe re wê bikê mijar mirov wê, divê ku heta serdemên mirovên ku ew di şikeftê de dijî herê. Wê, di wan deman de wê mirov wê çî bibînê wê xîz bikê. Wê tiştên ku ew bibînê wê, di mejiyê mirov de wê, bi minaq bibê. Minaq mirov dibînê ku tayrek difirê. Şêrek xwedî lap e. Gayek xwediyê stirh a. Mirîşkek xwediyê perr a. Kuçîkek (û ankû sayek) xwediyê dûv a. Kerek xwediyê gûhên mazin a. Her tişt wê, bi vê rengê wê bi xosletên xwe re wê were dîtin. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa hebûnê û dîtina wê û tevgerî û kirina wê de wê, ev rewş wê xwe bidina dîyarkirin û mirov wê li ser van rewşan re wê rewşa zindîyan wê kifşbikê.

Her zindî wê bi awayekê wê bi xwezayê ve wê, girêdayî bê. Wê ji aliyê fîzyolojikî ve wê, nikaribê derkeve dervî wê. Lê mirov bi aqil bûya û weke ku ew derketiya li ser wê re. Rewşa mirov wê, weke rewşeka xarîb bê ji aliyê wê xwezayîya wî û ya xwezayê giştî ve jî. Mirov wê, çendî ku wê, bi aqil bibê û wê, derkeve dervî wê rengê jîyane xwezayî lê wê, dîsa wê nikaribê dervî wê û hebûna wê, bijî. Di vê çerçoveyê de wê, bi fîzyolojikî wê, dîsa wê bi wê ve wê girêdayî wê bimênê. Wê, di rewşeka di nava wê rewşa girêdayîna bi xwezayê û dûrketina ji wê de wê, bimênê.

Di roja me de wê, derketina dervî wê rewşa xwezayî ku mirov bi xwe ji wê ya jî wê, weke rewşeka ku mirov wê li ser rewşa aqilê dîzaynkirinê û hwd re wê hilde li dest bê. Piştî ku mirov bi aqilê xwe bide dîtinê kir û pêde wê, di nava xwezayê ku ew dijî de wê, girtinên xwe yê xêvî wê bi naqşkirinan wê raxê li holê. Wê xîzkirin û çêkirina wan wê di jîyane xwe de wê, bikê. Wê naqş bikê. Fahmkirina wê naqşkirina weke ji nava xwezayê a bi aqilê mirov wê, weke rengêkê kopîyayî a ji wê xwezayê bê. Wê, tenê dîmenek bê. Ew dîmen wê ne dîtinekê zindî bê. Xweza lê wê xwediyê rewşeka heyînî a zindîyî bê. Wê, di rewş û awayekê xwe dewrûdayimîkirinê de bê. Di nava çanda mesopotamî û ankû kurdistanî de wê, di serdemên wê yên destpêkê de wê, bi tememî wê pêjnên xwezayî wê, li pêş bin. Ber ku mirov di nava xwezayê de dijî. Piştê wê, di serdemên şariştanî ên piştê de wê, pêjnên azmanî wê derkevina li holê. Ev jî wê, weke rewşeka ku wê mirov wê bide hizirandin ku wê li azmana wê jîyanek çawa wê hebê. Aqil mirov wê, hertimî wê, dema ku ew li azmana dijî wê, di jîyane li dûnyê de wê xwe weke ku wê, di rewşek girtî de wê bide dîyarkirin û hîskirin. Mirovê ku ew nikaribê derkeve(hilkişê) li azmana wê di mejiyê xwe de wê di xîyalkirina xwe de wê derkeve li azmana. Wê yazdanên xwe yên ku wî, di mejiyê xwe de afirandina wê derxê li azmana. Wê bi wan re wê piştî mirina xwe wê gîyane xwe wê derxê li azmana. Wê bi wê rengê wê di rewşekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Mereqa mirov a li azmanan wê mirov wê, bikê nava hizir û xîyalkirinên kûr de. Wê, her wusa wê, di vê hizirkirinê de wê, mirov wê, li dûnyê wê sînorên xwe yên hizirkirinê û hwd jî wê, derbas bikê. Wê derkeve dervî wan. Wê di nava jîyanê de wê, hizirkirina xwe wê hin bi hin wê bi wê, ew wê, bi hûrgilbikê û kûr bikê.

Di nava jîyanê de wê, piştî ku mirov bidest jîyankirina bi aqilê xwe kir û pê de wê, bidest girtin û çêkirina ji xwezayê jî wê bikê. Wê di dewama wê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê, xwe bi çêkeriyên xwe re wê bide dîyarkirin.

Pêşketina hewldanên fahmkirina bi rast jîyankirina bi xwezayê re

Piştî ku mirov ji xwezayê dûrket wê, piştî wê, weke ku mirov wê bi mîtrayî û zerdeştîyên pêşî û piştî bûdistan(72) re wê bibînê ku wê, bi aqil û zêhnê xwe re wê tekoşîna *vegerîna li xwezayê* û jîyankirina bi wê re wê bidin. Di vê çerçoveyê de wê, di rewş û awayekê de wê, xwe bidina dîyarkirin. Aqil wê, dema ku ew pêşket û pê de wê, di nava rewşeka jîyanî de wê, bikê ku ew bijî. Wê aqil wê, hewirdorê û ankû xwezayê wê derkbikê û ankû wê kopîbikê. Wê di mejiyê mirov de wê xwezayeka çandî û ankû xwezayeka hûnerî a çeker wê bide çêkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê ev xwezayê çêker wê, bi aqil wê, were pêşxistin. Mirov wê, di dewama wê de wê, çendî ku ew bi aqilê xwe wê bibînê û wê bihişbikê wê, bi wê re wê, di nava jîyane xwezayî de wê, ji wê bigirê. Wê her girtin wê, weke derkkirin û ankû girtina rewşeka wê ya hatî jîyankirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, tenê dîtî û derkkirin û bi nerînî bi hişkirina wê jî wê, weke bandûreka bi biriqînî a ji wê bê. Yanî wê sêwir(dîzayn)na ji wê bin. Di aslê xwe de ku mirov wê rewşa sêwirîyê û ankû dîzaynkirinê ku wê, hilde li dest wê, mirov wê piştî ku wê xwezayê ya çêkir çêkir wê, di wê de wê, bi tememî wê xwe windabikê û wê ji xwezaya rast wê dûrkeve. Minaq wê, di nava wê xwezayê aqilî a çêker de wê, di wê de jî wê, bi dîmenekê duyem ê li ser wê re wê pêjnên ku ew di pirtûkên pîroz de ku ew hatina çêkirin û hwd wê, bi ber wan ve wê bi herikê û wê herê. Di vê çerçoveyê de wê, bi ber serxwezayîyekê ve wê herê û wê ew wê weke xweza wê bijî. Minaq di roja me de

-----
*72.Budism, ku wê piştî Zerdeştîyan re wê were û wê li giştîya asya mazin wê serdest weke felsefeyek jîyanê û ya olî bê. Avakrê wê Buda ya.

pêjnên mîtolojikî û zindîyên ku ew bi xîyalî dihên çêkirin ku mirov wan dijî û di jîyanê de wê pêjna wan di afirênê û dihênê li ser ziman û hwd wê, tenê wê weke aliyekî ku mirov wê, dikarê bi vê rengê wê, werênê li ser ziman.

Di roja me de wê, pêjnên ku ew dihên pêşxistin ên weke bi 'xîyalî' wê, di awayekê serxwezayî de wê, bi aqil mirov dikarê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de mirov wê, gelek rewşên zindiyî ku ew di roja me de weke wan wê ti zindî wê di jîyanê de wê nebin wê hizirbikê. Wê hizirkirina xîyalî wê, di vê çerçoveyê de wê, bikarbênê. Hizirkirina xîyalî wê, ew bê ku mirov wê, tişteki ku ew tenê di mejiyê xwe de wê bihizirê û wê, weke ku ew heya wê tefkîrbikê û wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, di nava kurdan de wê, minaq wê, dema ku mirov bahse hizirkirina xîyalî bikin em dikarin bahse têgîna 'acinîyan' û ankû cihane wan bikin. Wê, di wê de wê hinek zindî wê werina hizirkirin ku ew xwediyê xosletên sermirovî û serxwezayî na. Wê, her tiştê wê bi aqilê xwe re ku ew bihizirin wê bikin. Di vê çerçoveyê de wê, xosletê wê rengê aqilkirinê ê weke 'ku mirov hizirkir wê pêkwerê' û ankû tiştê ku mirov ew hizirkir wê ew bêbê' wê, bi vê rengê wê, ew wê were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekî wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di roja me de wê, ev rengên hizirkirina xîyalî wê, dema ku ew dihên salixkirin û şenberkirin wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, aqil wê, aliyekî wê yê xîyalî afrîner wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ev xosleta aqil jî wê zindî bê. Ber ku wê, tenê ew xoleta aqil wê bi zindîyekê ku ew dihizirê û ankû bi aqila re wê, ew wê hebê. Li ser wê re wê mirov wê, bikê ku ew bi aqil biafirênê.

Di rewşa hizirkirina bi aqilî a li ser tiştê wê, di vê çerçoveyê de bê. Minaq wê, tişteki ku ew heya weke hesinek û ankû kevirek ku mirov wê, hizir dikê wê, mirov wê çawa wê hizirbikê wê, bi wê re wê, di mejiyê mirov de wê, ew wê biafirê. Kevir wê, ew wê bi awayekê heyînî wê dervî me wê hebê. Wê ne zindî bê. Lê mirov wê, ji xosletên xwe yê zindîyê wê gav biavêjê û wê ew wê jî wê, karibê zindî hizirbikê. Ew kevîr ku ew karibê tevgerê bikê û ankû bi lêv bibê û biafirê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa axiftandina tiştên ne zindî û ankû zindiyên ne bi aqil ku ew niikaribin bi hizirin û biafirin wê, hizirkirina bi wan ku ew dikarin bi hizirin û bi axifin wê, bi vê rengê wê mirov wê bi aqilê xwe re wê, pêşbixê. Ev rewşên ku ew dihên pêşxistin wê, weke rewşna serxwezayî ên aqilê me bin. Ji xwe aqilê me bixwe jî wê, xwediyê xosleta xwe ya sexwezayî bê. Divê ku mirov, aqilê xwe jî wê, bi wê rengê wê herêbikê û wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, li ser wê re wê, tiştan wê weke ku ew dixwezê wê biafirênê. Wê, bi wê rengê wê, werênê li ser ziman. Wê, bi vê rengê wê hizirbikê.

Hizirkirina mirov wê, hertimî wê, weke aliyekî afrînerîya mirovî wê, di temen û çerçoveya wê rengê hizirkirinê me de wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, aqil û afrînerî wê, di vê awayê de wê, sînore rengê hizirkirina wê nebê. Minaq wê, dema ku mirov wê, li mirovekî ku ew dikarê bifirê bihizirê. Pêşî wê mirov wê bihizirê ku mirovên ku ew di jîyanê de ew difirin hena mirov wê, li wê binerê. Mirov wê dema ku mirov nerî li jîyanê wê bibînê ku wê mirovekê ku ew xwedî xosletên firîne di jîyanê de wê nebê. Lê wê hîç zindiyên ku ew difirin wê di jîyanê de wê nebin? Belê, wê zindiyên weke tayrikan, çûk û hwd wê, hebin. Ev bi per in û difirin. Wê xosletê firîne mirov wê li xwe wê bihizirê. Wê xwe weke tayrikekê bi per wê hizir û tefkîrbikê û wê bibînê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bihizirê. Hizirkirin wê, di vê çerçoveyê de wê, bi hanîna li cem hevdu a xosletan re wê rewş û ankû tiştan wê biafirênê. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê giring bê.

Di serdemên felsefeyê de wê, dema ku wê, rengên aqilî ên weke mantiqê ku wê pêşkevin jî wê, renekê din wê tevli rengê hizirkirina bi vê rengê wê bikin. Wê mantiq wê, weke renekê hizirkirinê ê bi *sînor* bê. Mirov wê, bi aqilkirina xwe re wê dibîne. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku ew mantiqê xwe bikardihêne wê, mantiq wê li vir wê çi rengê hizirkirinê wê bi xwe re wê, bide dîyarkirin? Di serî de wê, mantiq wê, ew wê bi xwe re wê bide dîyarkirin ku wê, tiştê weke tiştê hanîna li ser ziman bê. Di vê rengê û awayê de wê xwediyê renekê hanîna li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê, weke ku mirov kifş dikê ku wê di dem û serdema felsefeyê û pêşketina wê de wê mantiq wê xwe bide dîyarkirin wê, ji wê jî wê were dîtin û fahmkirin û têgihiştin ku wê mantiq wê li ser temenekê aqil ê pêşketî û tîr wê xwediyê reng û awayekê pêşketinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê tiştê weke wê çêbikê wê, wê weke renekê tiştê ji tiştê wênekirinê û ankû kopîkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di warê hûnerîyê û têgîna hûnerî a xwezayî de wê mantiq wê, bi felsefeya xwezayê re wê, bi vê rengê wê encamên wê xwe bidina dîyarkirin.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di rewş û awayê felsefeya xwezayê de wê, dema ku mirov wê, tiştê ji wê bigirê bi darêjkê wê, bi wê rengê wê xwe bide dîyarkirin. Hûner û çand wê, bi têgîna xwezayî re wê, têgîn û têgihiştina darêjkî û serwerîya bi aqilî a li wê, bi xwe re wê bide nîşandin. Ji aliyekî din ve jî wê, ev wê weke renekê hizirkirinê ê jîyanî bê. Di vê rengê de wê, wateya têgîna hûnerî û çandî wê bi têgîna xwezayê re wê di jîyanê de wê were çi wateyê? Wê ew wê, were wê wateyê ku wê, di jîyanê de wê, bi çerçova kirina wê re wê, xwediyê reng û awayekê bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dîmenekê xwezayî ku ew bi darêjkê dihê hizirkirin wê mirov wê di jîyane xwe de wê bi rewşên çandî û hûnerî re wê pêşbixê. Di dewama wê de wê, bi têgihiştina reng û awayan re wê, ew wê bixamilênê û naqşbikê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di awayekê de wê, bide dîyarkirin. Di vê rewşê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, ji aliyê mantiqî ve jî wê, wateya wê ew bê ku mirov wê, bi tamî û tememî wê karibê weke wê kifşbikê û bi hişbikê. Wê bi wê rengê wê li ser wê re wê, werênê li ser ziman. Çêkirina bi xîzkirina weke bi wêneyî û ankû kişandina wêneyî û ankû çêkirina bi nîgarî û hwd wê, weke rengna şîrovevî ên li ser reng re ku wê ji xwezayê wê bi girtina darêjkî re ku wê, werina pêşxistin bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov weke ku wê, di kurdî de wê werênê li ser ziman her pêjnek wê darêjkek wê bi reng û awayê wê re bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser **ziman**.

Ji hev cûdakirina di jîyanê de ku ew pêşdikeve bi hiş re

Ji hev cûdakirina di nava jîyanê de wê, bi hiş re wê, di nava jîyanê de wê pêşkevê. Lê temenê wê ji hevdû cûdakirinê jî wê, bi awayekê xwezayê wê di nava jîyanê û xwezayê de wê hebê. Minaq wê, di xwezayê de wê ti demê wê ne renek û ne jî wê, cûreyek zindî wê hebê. Wê bi wê re wê, di ast û pîvan û rengên cuda de wê ji hevdû cûda wê hebin. Wê, bi wê re wê, di awayekê komî de wê, bi hevdû re wê, bijîn. Weke sawalan û ankû heywanetan wê bi kerîyî wê bijîn. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di nava jîyanê de wê rewşên ji hevdû cûdakirinê wê, ji aliyekê ve wê, weke xoslet û teybetîyekê wê, bi hizirkirinê re jî wê, temenê fahmkirinê ji hevdû cûda jî bê. Wê, di nava jîyanê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di roja me de wê, dema ku mirov di nava jîyane me ya ku ew pêşdikeve mirov ku li wê dinerê wê, bi wê re wê, were dîtin ku wê, gelek tiştên ku mirov wan weke xwarinê di serifênê jî di jîyanê de wê hebin. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, weke rewşna xwezayî wê, di nava jîyanê de wê, xwe bidina dîyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin.

Ez li vir wê jî wê, werênîma li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, mirov wê, di nava xwezayê de wê, bi jîyankirina bi wê re wê karibê bijî. Di rewşa mirov de ku ew çendî ku weke ku ew piştî bi aqil bû û ji xwezayê weke ku ew dîrket jî lê wê, dîsa wê bê xwezayê û encamên wê, nikaribê bijî. Ev jî wê, weke rewşeka ku mirov çendî ku weke ji xwezayê dîrkeve jî wê, ji aliyekê ve wê, bi fîzyolojîkî û hwd wê, di nava wê de bijî bê. Wê, nikaribê bê wê bijî. Ev jî wê, xwe weke xosletekê jîyane mirov wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, di rewşa wê de wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê ji gelek alîyan ve wê, hilde li dest bê. Di rewşa jîyane mirov de wê, ev jî wê, weke aliyekê giring wê xwe bide dîyarkirin ku wê rewşa xwezayê û jîyanê wê li ser zindîyan û nezindîyan re bê wê, xwe di rewşek û awayekê li hevdû hoyandî û hûnandî wê bide dîyarkirin. Ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin.

Di vê rewşê de wê, xweza wê weke rewşa jîyane mirov wê, xwe ji temen ve wê bide dîyarkirin.

Di nava jîyanê de wê, dema ku mirov wê her tiştê ku ew şîn dibê û dibê weke bi zindatîyekê wê werênîna li ser ziman wê şînahî wê, weke zindatîyeka nebatî wê were hanîn li ser ziman. Di nava kurdan de wê, bo şînahîyan wê di kurdî de wê gotina ‘nebatê’ wê were bikarhanîn. Ev gotin wê, dem bi dem wê, dema ku mirov li ser ziman re wê,

dihilde li dest wê, were dîtîn ku wê, dem bi dem wê di wateya 'şinahîyeka zindî' de wê, were hildan li dest. Di vê çerçoveyê de wê, heta ku wê, mirov bê şahidê wê jî ku wê, di nava civatên kurdan de wê, mûnazera û nîqaşên weke 'nebat' zindî na û ankû ne zindî na wê, were axiftin. Wê hinek wê, wusa herêbikin û hinek jî wê, bi rengê din wê herê bikin. Di dema Manîvanan û ankû bawermendên Manî de wê, bi heman rengê wê di nava kurdan de wê, gotina 'nebat' wê, bi rengê "benet" wê, werê hanîn li ser ziman. 'Benet' jî wê, di heman wateyê de bê. Wê, were hanîn li ser ziman. Ev wê, ber ku wê, di nava şîroveyan olî de jî wê, were hanîn li ser ziman wê, di nava xalk û bawerîyan din ên cûda de jî wê, dem bi dem wê werê hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, bi zimanên din ên herêmê re jî wê were hanîn li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, tiştên ku ew şîn dibin wê, weke tiştên ku "ew xwedîyê temenekî zindîyî" wê, werina dîtîn û herê kirin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa şinahîyan wê, pirr zêde wê, di nava kurdan de wê, li ser wê, were axiftin. Her şinahî wê, bi xosletên xwe yên hevîrtinî wê ji hevdû cûdabin. Ber vê yekê wê, di rewşa şinahîyan de wê têj û ankû tahmên cûda wê bi wan re wê hebin. Wê xwe bidina diyarkirin.

Di vê rewşê de wê, heman tiştê mirov dikarê di rewşa her tiştê ku ew dibê de jî ku ew zindî jî jî û ne zindî jî bê wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Di rewşa zindîyan de jî wê, minaq wê, goştê wan wê ne weke hevdû bê. Wê, hevîrtinîyên ji hev cûda wê di wan de wê pêşkevin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi wê rengê wê ew cûdahî wê, temenê wê rengê cûrahîyîtiya wê zindîyê bi xwe jî bê. Ku ew cûrahî nebûba wê, di nava zindîyan de jî wê cihîrêngî wê nebê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekê giring wê xwe bide diyarkirin ku wê, her zindî wê, bi cûrahîya xwe re wê, di vê çerçoveyê de wê ji aliyê hebûnîya xwe ve wê, ji temen ve wê cûda bê.

Di rewşa xwezayî de wê, gûharin wê, weke xosletekê jîyane zindîyî a ku ew heya wê, xwe bide diyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, her zindî wê, bêt ku ew xwarinê bixwe wê nikaribê bijî. Wê dema ku ew xwarinê dixwe wê, tiştên ji hev cûda wê bixwê. Wê heta ku wê, goştê zindîyên din ên ku ew wan nêçîr dikê wê bixwê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, xwe bide diyarkirin. Hevdû xwarina zindîyan wê, temenê wê rewşa wan ya weke 'goştîxwarîya' wan jî wê bi xwe re wê bide pêşxistin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê zindî wê bigihîjina li rewşa têgirtina ji goşt wê, êdî wê, ev wê weke ajoyekê wê xwe bi zindîyan re wê bi rengê xwe gihandina hevdû bi nêçîrkirinê û xwarina hevdû wê pêşbixê. Di xwezayê de wê, ev wê, weke rewşeka teybet bê. Bêhn wê, ji vê aliyê ve wê, hêstên ku ew bi mirov re çê dikê wê, di mejî de wê, bêşên ku ew li hevdû di hûnin wê, bi wan re wê, temenê wê girêdanîyê û hwd wê, bi rengê ajoyî wê bide çêkirin û pêşxistin.

Di dewama wê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ev jî wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide diyarkirin. Di dewama wê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di nava xwezayê de wê, bi vê rengê wê, hin bi hin wê, weke ku wê rengê xwarina hevdû re wê, şerekê hevdû xwarinê wê, pêşkeve. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê zindî wê, bi wê rewşê re wê, pêşkevin. Wê xosletên jîyanî wê bi xwe re wê pêşbixin. Di vê rewşê de wê weke zindîyê herê zêde goştîxwar wê mirov wê pêşkeve û wê derkeve li pêş. Hema bêja wê pirranîya cûreyên zindîyên din ên li dora xwe ku ew dikarê wan nêçîrbikê wê bidest xwarina wan bikê. Di vê çerçoveyê de wê, hêsta birçîbûnê wê, bi zindîyan re wê, xwedîyê temenekê ajoyî ku wê karibê hêstên harbûnê jî bide pêşxistin û diyarkirin jî bê. Di vê rewşê de wê, rewşa zindîyan wê di nava xwezayê de wê, xwe bide diyarkirin.

Her zindî wê, weke zindîyekê ku ew dijî wê qatek ji wê xwezaya ku ew di nava wê de dijî bê. Mirov dikarê bi wê rengê jî wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, her zindî wê tabîî wê xwezayê ku ew ji wê pêşketîya bê. Çendî ku ew ji wê dûrkeve û ankû dûrkeve jî wê, ev weke destûreka jîyanî û xwe domandina wê jîyanîyê bi hebûna zindîyî re wê xwe bide diyarkirin. Di vê rewşê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekî din wê werênê li ser ziman ku wê, temenê ku wê tişt wê li ser wê biafirê wê, ew temen wê, xosletên wê xwezaya wê tiştê wê bi xwe re wê bidina diyarkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî din ê teybet wê, werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Di rewşa jîyanê de wê, hebûna cihêrenîya şinahî û zindîyan di jîyanê de wê, li ser elementên bingihîn ku ew bi darêjkên ji hev cûda ku ew çerçoveyan bi xwe re didina çêkirin re wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Her darêjka jîyanî wê, xwedîyê rengê çerçoveyî a jîyanî ku mirov wê, dikarê wê, bi çerçoveyekê wê, bi teybetî wê, hilde li dest û wê fahmbikê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring û teybet wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, em dikarin wê, werênina li ser ziman ku wê, bi wê rengê û cihêrêngî û cûrahîyên wê re wê, her rewşên jîyanî wê, di vê çerçoveyê de wê, ji wê rewşa xwezayî ku ew diafirin bin. Di vê çerçoveyê de wê, çî levkîrîn û çerçova bi darêjkî bi xwezayê re pêşdikeve wê, bi wê rengê wê xwe bide diyarkirin.

Di rewşa fahmkirina xwezayê de wê, dem bi dem wê di wê de wê gûharin wê bi teher û rengê peresendinî wê xwe di awayekê de wê, bide diyarkirin. Ku em ji destpêkê serdemên jeolojîkî wê hildina li dest wê, di demên destpêka pêşketina zindîyan de wê, rewşên weke 'dînazor'ên mazin wê pêşkevin. Wê gelek zindî wê, ji yên roja me wê cûdatir wê pêşkeve. Lê bi demê re wê, hin bi hin wê ew awa û rengê ku ew di wê demê de wê hebê wê, li şûna wê awa û rengna din ên cûda wê, xwe bi awayekê wê bidina diyarkirin. Ev jî wê, hin bi hin wê, bi gûharinên weke

genetikî û hwd re ku wê di rewşa bîolojîkî de wê wê bi hebûna fîzîkî a zindîyan re wê bibin wê, bi xwe re wê, bidina dîyarkirin. Ev rewş wê, bi demê re wê, rewşên cûda wê, werênê li holê û wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin.

Di vê çerçoveyê de wê jî wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, ev pêvajoyên gûharînê wê bi demê re wê, bigûharin û wê rewşên nû wê bi xwe re wê derxina li holê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman.

Li vir ez, wê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, weke aliyekê giring wê, ev wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, rewşa zindîyan wê, bi demê re wê, di pêvajoyeka gûharîner de wê derbas bibê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ev pêvajoya gûharîner wê, weke pêvajoyeka ku wê, di rewşa hebûna zindîyan de wê bi awayekî, darêjkî û rewşî wê gûharînan wê bi xwe re wê, werênê. Me li jor bahse temenên gûharîner ên weke genetikê ku wê, bi rewşên weke bi 'motasyonan' û ankû rewşên bi demê re wê peresendinê re wê bibê me hanî li ser ziman. Wê, dema ku wê, zindîyek wê di nava çî şert û mercê hewayê a birehî de wê bijî wê, ew jî wê, bahse wê, li wê hebûna zindîyê wê hebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, temenê gûharînen bingihînê bê. Di rewşa şênîyan û hwd de wê, bi wê ve wê girêdayî wê xwedîyê reng û awayekê pêşketinê bin. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di rewşa şînbûnan de wê, rengên cûre ên şînîyan ku wê bibin wê, weke aliyekê giring wê, xwe bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê xwe bide dîyarkirin.

Di dewama wê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa zindîyan wê, weke rewşeka ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin.

Hebûna peresendinê ku wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, weke reng û awayekê xosletî weke bi destûrî ê xwezayê jî ku mirov wê, dikarê werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, gûharîn wê, bi wê re wê bibin. Di vê rewşê de wê, dema ku mirov di rewşa mirovbûnê de şîrove dikê û wê, bi demê re wê dihênê li ser ziman wê, were li ser ziman ku "wê, di destpêkê de wê kalkên mirovan wê kin bin û wê li ser dest û lingên xwe wê herin." Ev rewş wê, tenê wê rewşek bê. Di dewama wê de wê, bê gotin ku wê, di rewşa fîzyolojiya wan de wê, çawa wê gûharînê wê bijîn û wê, bi demê re wê çawa wê aqil û hwd wê bi wê re wê temenê wê pêşkeve û wê ew li ser wê temenê re wê pêşkeve wê, bahse wê were kirin û wê were hanîn li ser ziman. Ev jî wê, weke aliyekê giring ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, dikarê wê, weke aliyekî giring wê, jî temen ve wê, werênê li ser ziman bê.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, zindî wê, bi demê re wê, hem bi herîkîna dîrokê re wê, bi dirêjahîya wê dîrokê re wê rengêkê gûharîna bi cûrahî wê bi xwe re wê bide çêkirin û dîyarkirin. Ji aliyê din ve jî wê, di nava xwezayê de wê, di wê dema ku ew dihê jîyandin de jî wê, bi zahfûn û ankû gelekûna cûreyan û çêbûna wan re wê, bi awayekê berfirehî wê di xwezayê de wê pêşketina wan wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Pêvajoyên pêşketina jîyanê ên bi demê û dîrokê re wê, di vê çerçoveyê de wê, xwedîyê rengêkê fahmkirinê bin. Bi demê re wê, weke ku wê heta ku wê dem wê were dema me wê gelek cûre wê pêşkevin. Piştî ku wê aqil jî wê pêşkeve wê, bi aqil re wê, ew her cûre wê, gihîştina fahmkirina wan bi derkî wê, bibê. Aqil wê, bi şewayekê wê derkbikê. Wê derkkirin wê di awayek de jî wê, weke rengêkê bi fahmkirinê ê taaqlîdê jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rengêkê fahmkirinê ê li ser darêjkê û rewş û çerçoveya wê re wê, xwe bi wê rengê wê bi taqlîdkirinê re wê, bide dîyarkirin.

1. Fahmkirina bi darêjkê a taqlîdî(73)

Her pêjnek wê, mirov karibê bi bêhijmar wê gelek caran wê bi şewayan şîrovebikê û wê werênê li ser ziman. Di roja me de wê, li şûna jîyankirina bi xwezayê re wê, mirov wê bi wê re wê zêdetirî wê bijî. Wê, bi şewayekê wê di mezele mejiyê xwe de wê weke ku ew windabûyî wê lê were. Wê di wê çêkerîya rewşa aqil a bi naqşkirinê û hwd ku ew wê diji wê, bi wê re wê bijî. Wê, di vê çerçoveyê de wê, şewayekê xwe yê xwezayî wê di mejiyê xwe de wê, bi çêkerî wê bi wê bijî. Di vê rewşê de wê dema ku mirov li rewşa aqil dînerê wê, aqil wê, di aslê xwe de wê, bi rewş û awayê xwe bi xwe re wê, weke rewşeka ser xwezayê re bê. Mirov dikarê wê, bi wê re wê werênê li ser ziman. Lê di rewşa aqil û xwezayê de wê, fahmkirina mirov wê, çawa wê bibê wê, di aslê xwe de wê, ev wê li vir wê weke aliyekî giring bê ku mirov wê li ser wê bisekinê. Wê, aqilê me wê, di nava xwezayê rast de wê, bi fahmkirin wê bi wê û di wê de wê bijî? Yan jî wê, di wê rewşa xwezayî ku wê derkkirî wê, bi wê re û di wê de wê di xwe de wê bijî? Di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, weke aliyna giring wê xwe bidina dîyarkirin li ber me. Dema ku mirov rewşa aqil wê, di vê çerçoveyê de wê, dihilde li dest wê, di vê çerçoveyê de wê, wê ew wê xwe bide dîyarkirin.

Pêvajoyên felsefeyê ên serdemên kevn û ankû kevnara wê, di wê rewşê de wê, bi şewayekê felsefeya xwezayî re wê bijî. Di vê çerçoveyê de wê, divê ku mirov wê,

-----
*73.Taqlîdkirina xwezayê wê, bi rengê jî wê girtin û çêkirin bê. Mirov wê dinava xwezayê de wê fêrî çêkirina tiştan bibê. Ew fêrkirin wê bi şewayekê wê bê fêrkirina ji xwezayê wê bê. Di rewşa çandinîyê, çêkirina amûrekê, û ankû bikarhanîna wê hwd wê, di wê çerçoveyê de bê. Weke

têgîneka felsefîkî wê, taqlîdkirina ji xwezayê wê di serdemên felsefeya demên hemdem de wê pêşkeve û wê derkeve li pêş. Di wê warê de di roja me de wê têngînî çandî, kulturî, hunerî û hwd wê, di wê awayê de wê pêşkevin û ankû wê werîna pêşxistin.

werênê li ser ziman ku wê, ev wê weke aliyekê bê. felsefeyên xwezayî ên serdemên kevn wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa nerîna li xwezayê wê, pêşî wê pêşbixin. Wê, tiştê wê bi xosletên wê re wê pêşî wê kifşbikin. Lê wê weke ku mirov wê di serdemn mîtolojîkî de wê kifşbikê wê, afrînerîyekê wê li ser wê dîmenê derkkirî re wê bijîn. Wê mirov wê, di nava xwezayê de wê, bi aqilê xwe re wê, xwe acêb wê hisbikê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, rewşên xwezayê wê ji wî û mejiyê wî re wê xarîb wê werin. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî giring jî wê, ew wê, bi wê re wê, xwezayê derkbikê. Di derkkirina felsefîkî a xwezayî de wê, bi zêdeyî wê serxwezayîti wê xwe bi awayekê wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyên ji serdemên mîtolojîkî û heta serdemên pêşketina aqil wê, weke pêvajoyîna ku wê bi ber dîtîna weke xwe a xwezayî de çêyûnê de bin. Ev jî wê, were wê wateyê ku wê mirov wê tiştê ku ew dibîne wê, weke wê bibîne û wê werênê li ser ziman. Di rewşa hanîna li ser ziman de wê, hertimî wê, cûdabûn wê xwe bide dîyarkirin. Minaq ku mirovek direjehîya wî qameka mirovî bê û ez bêjim "mirov gelekî dirêj bû" wê, ew dirêjbûyîna mirov wê, di mejiyê min de wê, weke ne salixkirî bê û yan jî wê, dema ku ew were salixkirin wê li wê têngîna 'gelekî dirêj' re wê tiştê pirr dirêj wê were berbîra min. Yan jî tiştê pirr mazin wê were berçavê min. Di vê çerçoveyê de wê dema ku ez bi şibênim û bêjim "ew weke gamêşekê bû" wê, hingî wê şibandina li gayekê bê. Wê ga wê, weke sawalaka mazin û bi zaxmî bê. Wê bi wê re wê, ew dema ku ew were li ser ziman wê li ser wê şibandîne re wê, ew 'weke gamêşekê' wê werê ber bîra mirov. Di vê çerçoveyê de wê, hertimî wê şibandin wê di temenê cûda şirovekirina me de jî bê. Ber ku wê, dema ku mirov tiştêkî bo ku wê mazin wê, bide nişandin emê tiştêkê û ankû zindiyekê mazin wê, hîlbijêrên bo şibandinê. Li ser wê tişt û ankû zindîya ku me ew bijart de wê, dîtîna wê, tişt û ankû kesê ku em bi şibênin wê, weke wê tişt û ankû zindiyê ku em li wê bidîna şibandin wê xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê, weke rengekê ji rastiya wê dûr bi awayekê din were dîtîna. Ku mirov mirovekê navê dîlşad bê û mirov wê bi şibênê li gamêşekê wê ew bi wê şibandîne re wê were li ser ziman. Lê weke wî şibandîna wî wê, bê weke dîlşad di şibihê dîlşad bê. Her wusa wê dema ku mirov got 'dîlşad di şibihê dîlşad' wê, hingî wê, ew hebûna wî ya heyî wê, şibandîna wê wê, li wê were kirin. Yanî wê ew wê bi xwe re wê were şibandin. Wê li xwe wê were şibandin. Wê bi gotîneka din wê, ew wê bi xwe re wê weke xwe were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa şibandinê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşeka çandî û hûnerî wê, xwe li ser dîtbarîya xwezayî û ankû rewşên xwezayê re ku wê bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê werênê li ser ziman ku wê, şibandin wê, di reng û awa û têngîna taqlîdkirina tiştê de wê xwe bide dîyarkirin. Di kurdî de gotîna 'taqlîdê' wê, were wateya "tiştê lê hatî dayîn." Di dewama wê de wê, were wateya 'tiştê ji wê hatî lêdan', 'tiştê bi wê hatî lêdan', tiştê wê hatî lêdan' û hwd wê, bi xwe re wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, 'teqîlêdanê' wê bi xwe re wê werênê li ser ziman.

Di rewşa xwezayê de ku mirov wê li wê bihizirê wê, tiştêkî weke wê kirin wê, werênê li ser ziman. Ev rewş wê, tiştêkî weke wê kirin wê, weke awayekê kopîkirinê jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê tişt wê, weke xwe wê hebê. Mirov wê, dema ku wê kifşbikê wê, çawa wê ew wê, weke wê kifşbikê wê li ser wê re wê were hizirkirin.

Di dewama wê de mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê di têngî û aqilê xwezayê de wê, dema ku mirov bi felsefîkî li wê bihizirê wê, ew wê çawa wê weke xwe wê were dîtîna û fahmkirin wê, li wê hizirkirin. Felsefe wê, demeka dirêj wê serî li ser tiştê ku ew heyî û ya ku mirov bi derkî wê bi têngî ji wê digirê ku wê çendî wê di levkirinekê û lêhatinekê de bê wê bi wastênê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê mirovekê wê hêkelê wî wê were çêkirin ku ew bi tememî weke wî bê. Dema ku ew were dîtîna ku ew bi tememî weke wê bê. Di vê çerçoveyê de wê levkirina aliyê çêker û yê heyî ê zindî wê, li wê were lêgerîn. Di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Em li vir wê jî wê, dibînin ku wê dema ku wê, di dema hûrî û mîtannîyan û piştê di dema medîya de jî wê hêkelê keyên xwe ku ew çê dîkin wê çawa bi rûdên û laşê wan re wê bi şibihê wan wê li ser wê bisekin in. Ew hêkel wê, ku ew mirov mir jî piştî wî re ku ew weke xwe were dîtîna û bîrhanîn. Di vê çerçoveyê de wê, bi wê re wê were ew çêkirin ew hêkel.

Di dewama wê de mirov dikarê wê, rewşê wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa çêkerîya ji xwezayê wê, bi aqilî wê, piştê wê, bi şewayîm naqşkirinê ên li ser paç û ankû keviran û hwd wê, zêdetirî wê pêşkeve û wê xwe bide dîyarkirin. Wê, di dewama wê de wê, ev wê, werîna çêkirin. Minaq wê, wê li kevîrekê wê gûlek, kesek û ankû wê şênîyek ku ew xweşik li berçavê di hê dîtîna wê were çêkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, were pêşxistin. Naqşkirinê li ser kevîrê kirmanan ên li kevi û serdorên wan û hwd wê, di vê warê de wê têngîneka hûnerî a bi girtîna ji dîtbarîyên ji xwezayî wê bide me. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, tişt wê, weke wê xweşik wê were çêkirin. Her tişt wê, xwedîyê xwemalîyeka di xwe de bê. Tiştê ku ew hatî çêkirin ku ew çendî ku wê, weke kopîyekê wê were çêkirin bi destî jî bê lê wê, ew wê weke di xwe de wê rewşeka xwemalî wê di xwe de wê li ser wê rewşa bi çêkerî wê û çêkirinîya wê ya bi destî re wê bi xwe re wê bihawênê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, hebê. Piştê ku

ew minaqe û tiştê ku ew ji wê hat çêkirin ku ew ji holê çû û windabû wê ew tişt wê weke tişteki çêker ê xwemal wê li şûna wê xwe bide diyarkirin û wê bide mayînkirin.

Di dewama wê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, çêkerîya bi destî wê, bi wê re wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, hertimî wê, aliyekî wê yê xwemalî wê hebê. Çendî ku mirov wê, tiştê weke wê di xwezê ku wê çêbikê jî wê, ew di mejiyê me de wê bê bi zanînekê. Wê, bi wê re wê, bi aqilê me re wê serwerîyeka me wê li wê tîgîn û çerçoveya wê ya hebûnî wê bibê. Di dewama wê de wê, ew tişt wê, weke ku ew heyî wê, were çêkirin. Ew tiştê ku ew weke kopî jî ku ew hat çêkirin wê, dema ku mirov wê dênê li rex ya ku ew ji wê hatî kopîkirin wê, weke wê tişteke bê. Di vê çerçoveyê de wê, di kirdeya wê heyîna wê tiştê de wê "weke wê bûyîn" wê hebê. Lê wê ji wê cûda jî wê xwediyê hebûnekê wê, bi hebûna wê tiştê ku ew hatî çêkirin re wê hebê. Ev jî wê, weke aliyekî wê yê din ê xwemalî bê. Tişt wê, di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, temenê dûbarekirina wê zêde nebê. Ji aliyê kopîkirinê û çêkirina wê ya bi wê re jî wê, di aslê xwe de wê nebê. Tiştê ku ew bi tememî weke wê were çêkirin jî lê wê, di aslê xwe de wê, bi pêvajoyên xwe yên bûyînê û weke tişteke din ê duyem ku ew ji wê cûda heya û ankû xwediyê hebûnê bi heyîna ya wê ew wê, were li berçav. Ya ku wê ji aliyekê din ve wê, temenê xwemalîya wê tiştê ku ew weke ya 'kopî' dihê dîtin jî ku wê biafirênê wê ev bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku ew tiştê ku me weke kopî ku ew çêkir ew pêvajoyên wê yên çêkirinê, keda ku ew li wê hatîya dayin, demên ku ew cuda bo wê hatina derbaskirin û hwd wê, bi gelek aliyên din ên ku mirov wan kifşbikê re wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Vê rengê fahmkirinê mirov wê, dikarê li ser rewş û rengên pêşketinê weke yên bi hûnerî, çandî û hwd re jî wê, hilde li dest û wê fahmikê.

Di rewşa tîgîna xwezayî û felsefeyîya wê de wê, tîgîna xwemalîyê û hwd wê, weke aliyekî ku mirov wê, dikarê wê ji temen ve wê hilde li dest bê. Wê xwemalîti wê di çî rengê û rewşê de wê, hebê û mirov dikarê bahse wê bikê wê, ew wê, bi serê xwe wê weke mijareka xwezayî bê. Her tiştê ku ew di nava xwezayê de ew ji xwe re heya wê, weke ku ew xwediyê xwemalîtiyê jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa xwemalîtiyê û ya xwezayîtiyê wê weke aliyekî ku wê, li hevdu wê werin bin. Tiştê xweza wê, weke ya xwemalî jî wê karibê mirov wê werênê li ser ziman.

Di rewşa tiştên xwezayî de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin. Pêvajoyên pêşveçûnê xwezayî ku mirov wan hilde li dest wê, di wê de wê, her tiştê ku ew di wê de bûya wê, weke xwemalî bê. Çendî ku wê weke ku wê di jî wê tiştê wê gelek tişt wê biafirin û wê şîn bibin jî. Lê wê dîsa wê di wê rewşa wê de wê ew xwemalîti wê hebê. Di mejiyê me yê roja me de wê, tîgîna kopîkirinê wê bi kirdeya ku mirov tişteke weke wê tiştê ku ew bûya û heya ku mirov wê bi dest çêbikê wê, werê li ser ziman. Tîgînê pêşesaziyê wê di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşekê bin. Minaq wê di fabrîqayekê de wê, gelek mal wê were çêkirin. Gelek ji wan wê, weke hevdu bê. Yanê wê, weke ku wê di roja me de wê, were hanîn li ser ziman wê, ji tişteke û ankû malekê wê gelek tişt û mal wê werina çêkirin bin. Di vê çerçoveyê de wê, were hanîn li ser ziman. Ji heman tiştê û ku weke xwediyê heman navarokê heman tişt wê, were 'pêşxistin.' Di vê rengê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa kopîkirinê wê, bi vê rengê wê bi minaqîkirinê wê xwe bide diyarkirin.

Di aslê xwe de mirov li ser rewşa kopîkirinê û rewşa wê ya cewherî wê hinekî bisekinê. Wê, tiştê ku ew hat çêkirin wê, dema ku ew dihê kopîkirin wê, weke ku ew ji wê tiştê wê gelek tişt wê werina çêkirin bin. Wê çavkanîya wê tiştê û malê ku ew ji wê dihê çêkirin wê, heman tişt bê. Wê, bi vê rengê wê, werê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê li ser wê tiştê ku ew gelek kopîkirin ji wê hatina çêkirin ku mirov bi hizirê wê, bi wê re wê, were dîtin ku wê xwediyê heman navenda cewherî bê. Yanî wê, di tiştê ku ew ji wê hatîya çêkirin a weke çavkanî wê, weke xwe bê.

Di rewşa fahmkirina rastîya xwezayî de wê, dema ku mirov wê pêvajoyên wê yên jîyanî wê hilde li dest wê, bi wê re wê, gelek gûharîn wê bibin. Ji destpêka bûyîna xwezayê û heta roja me wê, di wê de wê hertimî wê bi pêvajoyên ku ew, li dûv hevdu dihên wê, gûharînan wê, bi xwe re wê bijî. Di wê gûharîna xwezayî de wê, gelek fektorên hundûrînê û derveyî wê bi hevdu re wê hebin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa xwezayê wê, bi fahmkirina wê re wê, xwe bi me re wê bi tîgîhiştin bikê. Lê di aslê xwe de gotina xwezayê wê, weke gotineka ku me, ew bi navî li wê kirîya bê. Ew gotin wê çendî wê karibê wê rastîya xwezayî wê werênê li ser ziman? Tiştê ku ew heya û bi hebûna wê, hertimî wê, temenê fahmkirinê ji xwe ên cûda jî bin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di nava xwezayê de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, gelek tiştên ku mirov wê bibînê wê hebin. Wê, gotina xwezayê wê, nikaribê hemûyan bi xwe re ew bi navbikê û wan werênê li ser ziman. Wê, her tişt wê, bi rastîya xwe re wê hebê. Ev wê bo xwezayê û tiştên ku ew di wê de dibin û dijîn jî wê, wusa bê.

Gotina xwezayê wê, hinekî jî wê li ser rewş û rengê ku mirov wê çawa wê salixdikê û bi tîgîn dikê wê, xwediyê wê rewşa xwe bê. Mirov wê, di çerçoveya mirovekê de ku mirov wê dihizirê wê, bi gotina 'xwezayê mirov' re wê, hebûna wî ya bingihînî wê, were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa wê, were li ser ziman. Mirov jî wê, pêvajoyên jîyan û gûharînê wê bi xwe re wê ji zaroktiyê û heta pîrûkalbûna xwe wê bijî. Di dewama wê de wê, di wê navbera ji zaroktiyê û heta pîrûkalbûna xwe wê, gelek pêvajoyên ji hevdu cûda wê bijî. Ji bilî wê jî wê, di jîyanê de wê gelek mirov wê bijîn. Wê ev rewş wê yek bi yek wê, bo wan wê bûhûner bê. Wê di çerçoveya hebûna her

mirovî de wê ew gotina xwezayî wê xwediyê xwemalîya xwe ya di çerçoveya wî mirovî de bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, weke rewşeka wê ya teybet bê. Ti kesek wê li şûna ti kesekê wê neji. Wê ti kesek wê li şûna ti kesekê wê nebê. Wê herkesek wê li şûna xwe wê hebê û wê bijî. Di vê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin ku mirov wê, di vê awayê de wê, bi rewşên ku ew dijî re wê, di xwe de wê, gelek rewşên ku ew bi wan heya wê hebê. Her mirov wê xwediyê xwezayê xwe bê. Ankû mirov wê, gelemper bikê û wê, bi vê rengê wê bibêjê ku wê her zindî wê xwediyê xwezayê xwe bê. Ber wê, her zindî wê dema ku ew dijî wê, xwezayê wê hebê. Mirov dikarê wê bi teybetî wê, werênê li ser ziman. Zindî wê, bi xwezaya xwe ya hundûrîn û ya derveyî re wê, ew wê, di ahengekê de wê bijî. Mirov wê, dikarê wê, weke aliyekî giring wê, di vê rengê de wê, werênê li ser ziman. Wê demê mirov dikarê bahse hebûna *xwezayê gerdûnî* bikê? Di aslê xwe de wê, ev gotin wê, pirr zêde wê nîqaşê wê bibê. Li ser wê, wê di çerçoveya jîyane mirov, hebûna mirov a zindîyî û hwd de wê, gelek şîrove wê bi wê werina pêşxistin. Ev jî wê, weke aliyekî giring bê ku mirov wê, hinekî li ser wê bisekinê. Li ser rewşên me yên hevbeş ên weke rewîst, dad û hwd re ku mirov wê, bi giştî wê li gorî wê bijî re mirov wê, dikarê bahse wê bikê? Ev wê weke rewşeka ku wê gelek nîqaşan wê li şûn xwe wê bîrê bê. Lê di aslê xwe de wê, mirov dikarê jî aliyê hebûnê û jîyanê re wê bi wê rengê wê, werênê li ser ziman. Wê, her navaroka jîyanekê wê li gorî xwe û jîyankirinê xwe wê xwediyê awayên jîyanî bê û wê tiştî fêr û azmûnên bi jîyankirina wî kesî re bin. Wê xwezaya mirov wê, weke aliyekî giring wê, li vir mirov wê, divê ku wê, hinekî wê li ser wê bisekinê. Xwezayê mirov wê, weke aliyekî giring ku mirov wê fahmbikê bê. Wê gotina xwezayê mirov wê di jîyanê de û ankû di çerçoveya jîyanê de wê li ser çi temenê wê dînin em wê, hinekî din wê di vê çerçoveyê de wê li ser wê bisekin in.

Di çerçoveya giştîya xwezayê mirov de wê, gotin wê ji demên berê ve wê werina gotin. Di aslê xwe de wê, gelemperîya di jîyane mirov de ku wê, were li ser ziman wê, hinek alîyan wê, li ser wê re wê were hanîn li ser ziman. Minaq wê, Zerdestîyan wê, hebûna xwûdê wê weke destûrek navendî a giştî ku wê, herkesek wê li dora wê bigihijina li hevdu wê, werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, weke destûrek giştî a xwezayî jî wê, di vê çerçoveyê de wê, werênina li ser ziman. Mirov di dînya ku mirov di wê de dijî wê, karibê hemû tiştên bûjenîyî ên ku ew di wê de hena wan çavdêr bikê û wan derkbikê. Di dewama wê de ew dikarê weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa dîtin û fêrkirinê wê temenê wê bi wê re wê hebê. Mirov wê, hizran wê ji tiştan wê bigrê. Wê wan hizran wê, weke 'tiştêkê' mirov wê, karibê bi dîtbarîya wê re wê werênê li ser ziman. Di çerçoveya giştî de ku mirov li nava jîyanê bihizirê wê gelek rewşên hevbeş ku mirov wê bi giştî wê li gorî wê bijî wê hebin. Minaq wê, dînya wê şevûrojîya wê hebê û wê jîyan wê li gorî wê were sererastkirin. Fêrbûn wê bi mirovan re wê weke têgîneka hevbeş wê pêşkeve. Aqil wê diyardeyeka hevbeş a jîyanî wê xwe bide diyarkirin û wê pêşkeve. Afirandin wê, weke xosletekê ku mirov bi wê bijî wê pêşkeve. Afirandin wê weke xosletekê ku ew li rewşa jîyanî a her zindîyî hoyandî bê. Ber ku ew dijî ew dikarê biafirênê.

Mirov wê, di nava xwezayê ku ew di wê de dijî wê, piştî ku wê aqilê wî pêşket û pê de wê, bidest xistina serwerîya li xwezayê wê bikê. Wê di nava xwezayê de wê, gelek tiştan wê bikê. Lê gelek tiştên ku ew nikaribê bikê û ankû hêza wê tê nagihijê li wan wê, hebin. Ew jî wê, weke rewşna 'serxwezayî' wê werina dîtin. Tiştên ku mirov wan dibîne û nizanê ku ew çawa dibin wê, bi vê rengê wê, wan werênê li ser ziman. Minaq wê, barq wê vedê. Deng ji ewran wê werin. Wê mirov wê nizanibê ku ew ji çi dihên.

2. Têkilîya xwezayê û têgîna xwûdê

Wê, bi demê re wê li ser xwezayê re wê, tefkîrkirina hebûna hêzên afrîner wê were hizirkirin. Wê, bi demê re wê, ew jî wê, derkeve li pêş weke têgîneka serxwezayî. Hizirkirina li xwezayê wê, bi xwe re wê, di destpêkê de wê, bi wê re wê gelek hizirkirinan wê werênê li holê ku wê, ew xweza 'kî wê, di afirênê.' Wê li ser wê re wê mejîyê mirov wê bihizirê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê xwe bide diyarkirin. Di dewama wê de divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, hebûna xwezayê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê li wê were lê hizirkirin.

Di rewşa fahmkirina xwezayê de wê, têgînên felsefîkî ku ew derdikevin wê, bi zêdeyî wê, di van mijaran de wê bihizirin. Wê, li ser destpêka jîyanê û dawîya jîyanê wê bihizirin. Di aslê xwe de wê, ev rengên hizirkirinê wê, çendî wê, weke hizirkirina 'bi olzanîyî' wê werina hanîn li ser ziman jî lê wê, weke têgîna ku wê, bi hizirkirina mirov re wê bi xwezayî wê xwe bidina diyarkirin bin. Wê, dema ku wê mirov wê li xwezayê wê bihizirê wê, bi wê re wê, bihizirê ku ew xwezayê ku ew di nav wê de dijî ew heya. Wê dema ku ew hebê û şenber bê wê demê wê, ew destpêka wê jî wê hebê. Ku destpêka wê hebê wê dawîya wê jî wê hebê. Wê bi vê rengê wê, di dewama wê de wê, bi awayekê bi aqilê razber re wê di çerçoveyeka objektîf de wê were hizirkirin.

Bi wê re wê, dema ku mirov wê li ser xwezayê û bûyîna wê û ankû weke hêzekê afrînerê wê ku wê li wê bihizirê wê, piştî wê, şîroveyên olzanî wê, werina pêşxistin. Minaq wê, şîroveyên êzdayîyê û ankû yazdaniyê wê, weke şîroveyê pêşî ên ku wê, di wê warê de wê xwe bidina diyarkirin bin. Wê bi wan re wê li ser destpêka jîyanê, dînyê û hwd wê bihizirin. Di dewama wê de wê, destpêka jîyane zindîyan û hwd wê li wê were hizirkirin. Wê, bi wê re wê,

çerçoveyeka hizirkî wê, were hanîn li ser ziman. Mirov wê, bi wê yaqînîya xwe wê, werênê. Li ser wê yaqînîyê re wê bawerîya xwe wê pêşbixê.

Piştî wê, ew hêzên afrîner ê ku ew 'her tiştê çêdikê' û ankû 'her tiştê didê' wê bi navê xwûdê re wê, were li ser ziman. Berî navlêkirinê wê hebûna wê bi tîgînî wê were kifşkirin. Di vê çerçoveyê de wê, vegotina mitra a bi rengê ku ew pêşî ji gayê xwe hêviya hemû tiştî dikê û piştî ku ew gayê wî ji dest di ravê û piştî wê, di mejiyê xwe de dihezirê û ji xwe re dibêje ku "wê, yek hebê ku min ji û te ji afirandî wê hebê" ku wê werênê li ser ziman wê, bi wê re wê, xwe bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Ev rengê vegotin û tefsîrkirinê wê, bi demê re wê li rex wê, gelek şîrove wê, werina pêşxistin. Di dewama wê de wê, bi wê re wê, gelek rengên din jî wê, werina hanîn li ser ziman. Hebûna 'xwûdê' wê weke hêzeka xwezayî a afrîner wê, bi wê rengê wê êdî wê were hizirkirin û hanîn li ser ziman. Piştî ku ew bi wê rengê hat hanîn li ser ziman wê, lêgerîna li xwûdê wê, di mejî û li ser heyîn, hebûn û rewşên jîyanî re wê, were lêgerîn. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyîna jîyankirinê wê xwe bidina diyarkirin. Ev pêvajo wê, weke pêvajoyîna ku wê, di vê çerçoveyê de wê, çawa wê bi wan wê pêşketina xwezayê wê were fahmkirin wê, bi wan wê were hizirkirin. Xweza ku ew hertimî wê, xwe dawrûdayimbikê wê, weke alî û pêvajoyeka giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman ku wê, xweza û fahmkirina wê, wê, di vê çerçoveyê de wê, temenê hizirkirin giring bin. Xweza ku ew heya wê, di wê de jîyan jî wê hebê. Weke ku me hinekî li jor di deverekê de hanî li ser ziman wê, xwezaya zindî û ya nezindî wê li hevdu wê hoyandî bê. Wê, ard wê, weke nezindî wê were dîtin û derkkirin. Lê zindî weke heywanet û hwd wê ew zindî bin û bijîn bin. Wê, bi wê re wê, weke aliyekê giring wê, xwe wê ev wê bide diyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê hebê ku mirov wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa fahmkirina rewşa xwezayê de wê, ev wê weke aliyekî giring wê xwe bide diyarkirin ku wê, tişt çawa çêdibê wê, bi wê re wê li wê were hizirkirin. Wê, bi wê rewşa wê re wê, weke "ji nebûnê bûyîna tiştê" wê, xwe bide diyarkirin. Wê, bi vî rengê wê hizir wê werina pêşxistin û hanîn li ser ziman. Hizirkirinên mirov ên ku mirov wan dihezirê û dijî wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin bê.

Mejiyê mirov wê, di nava rewşeka hizirkirinê a teybet de wê, bi van rewşan wê bihezirê. Wê, çendî ku wê, aqilê mirov wê, pêşkeve wê mirov wê bi wê re wê, hewirdora wê xwe kifşbikê. Çendî ku wê mirov wê hewirdora xwe wê kifşbikê wê, mirov wê, bi aqil re wê, werênê li ser ziman ku wê li wê serwerîya wî pêşkeve. Lê berî wê, mirov wê, bi wê kifşkirinê re wê, di mejiyê xwe de wê xwe bigihênê li tîgînên weke yên xwûdê. Wê, li jîyane xwe wê mirov wê, bihezirê ku mirov wê, dema ku wê, ku ew tiştêkê çênêkê wê ew nebê. Ew gavekê neavêjê wê nemeşê. Bi wê rengê wê dema ku ew li ser sedemê û hwd re dihezirê wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, bi wê re jî wê, hebûna xwûdê wê weke hebûn û hêzeka afrîner li ser xwezayê re wê bê li wê hizirkirin.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, mejiyê mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, bihezirê ku wê, xwezayeka ku ew diafirê wê hebê. Herwusa wê, bi şewayekê aqilê darazî wê, bidest hizirkirina wê ya li ser hiş re wê bikê. Di vê rengê û awayê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Ez li vir wê jî wê, werênîma li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin.

Serdemên felsefeyê wê, bi rengekê hizirkirinê ku wê tiştê bi tiştê re wê werênê li ser ziman wê, bi dest hizirkirina di çerçoveyê tîgînên weke sedemê û encamê û her wusa mantiqê de wê bikê. Wê, ya ku ew ji mirov re wê rast wê were ku ew çî ya wê, li wê were hizirkirin. Mirov li ser qannat, qinyat û yaqînîyên xwe re wê, bi wê rengê wê, bidest hizirkirinê wê bikê. Di vê rewşê û rengê de wê, ew wê, weke aliyekê giring wê xwe bi hizirkirinê re wê, bide diyarkirin. Felsefê wê, tiştê wê çawa wê weke wê werênê li ser ziman wê bi wê re wê, bihezirê. Di vê çerçoveyê de wê, tiştê ku ew dibînê ku ew weke ku wê dibînê wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman wê, bikeve nava hewldanê de. Di vê çerçoveyê de wê, ne tenê felsefeyeka xwezayî wê pêşkeve wê, bi wê re wê, tîgînên weke yên taqlîdî ên ku wê, weke ji xwezayê girtinê bi darêjkî, dîmenî û wêneyî û hwd wê, xwe bide diyarkirin. Ev jî wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring wê, pêşkeve û wê xwe bide diyarkirin. Felsefê û ankû aqil û tîkiliya wê ya bi hewirdorê re wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyeka fahmkirinê de wê, xwe bide diyarkirin. Aqilê xwezayê wê, bi fahmkirina wê re wê, temenê jîyankirinê jî wê, were pêşxistin. Mirov wê, xwezaya xwe wê fahmbikê. Wê ya ku ew dibînê wê fahmbikê. Wê jî wê, xwe bigihênê tîgînê pêşxwezayê û ankû hizirkirina **li pêşxwezayê**.

Rewşa xwezayê wê, hertimî wê, bale mirov wê bikişênê. Bi wê rengê wê, mazin û di ahengekê de wê, hebûna xwe wê dewrûdayim wê bikê wê, hertimî wê, bale mirov wê bikişênê. Çavkanîya wê çî ya wê, mirov wê li ser wê bihezirê. Her wusa ew ahenge di nava xwezayê de ku ew bi wê re ew xwe dide afirandin û domandin û bi wê dewrûdayim dikê wê, bê sedema ku ew li şûn wê li hêzek serxwezayî bihezirê. Di vê çerçoveyê de wê, hizra jî wê afrînerîyê ku ew di mejiyê mirov de ew dide diyarkirin wê, hinekî jî din wê bi gotinî wê, xwe biadilênê û wê, ew gotina 'afrînerîyê' wê wergerihê li gotineka 'afrîner.' Ev jî wê, dema ku mirov wê li wê bi hizirê wê, di rewş û tîgîna 'hêzek heya ku ew diafirênê' wê, di mejiyê mirov de wê, biafirênê. Bi gotinên darazî re wê, bê gotin ku 'qûdretêk heya ku ew di afirênê.' Di vê çerçoveyê de wê, piştî wê, di dewama wê de wê, bê gotin ku 'xwûdayek

heya ku ew di afirênê. Têkilîya xwezayê û têngîna xwûdê wê, di vê rengê û awayê de wê, hevdû wê bi nepenîyên hevdû re wê biafirênin.

Di jîyanê de wê, rêgez û ankû destûrên ku mirov weke zindî li gorî wan dijî wê hebin. Minaq wê, mirov wê bêxwarin wê nikaribin bijîn. Mirov wê, dikarê dest li kevirekê bide û rajiyê de. Lê mirov nikarê rajê hinek hewa. Mirov dikarê bi kêrê û ankû tiştekî weke wê tûj tiştekî weke paç bi qatênê. Lê mirov nikarê bi kêrê û ankû tiştekê weke wê tûj hewayê bi çirênê û dirênê. Mirov dikarê bahse laşê xwe bi hebûnî bikê. Lê mirov nikarê bahse gîyane xwe weke wê bikê. Bi vê rengê wê, dema ku mirov wê li mirov bi hizirê weke zindiyekê ew nikarê bifirê. Lê tayrikek dikarê bifirê. Di vê çerçoveyê de wê, di nava xwezayê de wê gelek zindiyên ji hevdû cûda wê hebin. Hemû jî wê, xwediyê rewş û xwezayê xwe bin. Mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di nava jîyanê de wê, jîyan û rewşa zindîyî a hebûnî wê li gorî destûrna xwezayî wê hebê. Wê bi wê re wê bijî û wê jîyane xwe wê bide domandin. Minaq mirov wê nikaribê rûyê xwe bibê pişta xwe û wê bi wê rengê wê li şûn xwe wê binerê. Wê nikaribê li ser destê xwe bimeşê. Lê wê li ser lingên xwe wê bimeşê. Wê nikaribê bi lingên xwe xwarinê bixwê û tiştan bibê devê xwe. Lê wê bidestê xwe wê ew wê bikê. Wê nikaribê bi zimanê xwe yê di devê xwe de ew bibînê lê wê bi çavê xwe wê bibînê. Wê nikaribê bi çavên xwe têj û tahmê bikê lê wê bi zimanê xwe wê bikê. Bi vê rengê mirov dikarê bi sadan û hezaran rewşan kifşbikê û wan werênê li ser ziman. Ev rewş hemû wê tiştekê wê bidina diyarkirin. Wê, bidina diyarkirin ku wê, di rewşekê de wê li gorî xwezayê xwe wê destûrên jîyane me ku ew bi wan dijîn wê hebin.

Ev destûrên jîyanî wê weke destûrna ku mirov wê, li gorî wan wê, bijî bê. Wê nikaribê dervî wan bijî. Wê di vê çerçoveyê de wê, minaq ku em zindiyekê weke mirov wê hildina li dest wê, dest, ling, çav, gûh, ziman û gelek beşên din ên laşê wî wê hebin ku wê her yekê wê bi kêrî tiştekî ku ew bi wan dikê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew beşên laş hemû wê, di çerçoveya wan de wê, rewşa giştîya hebûna laşê mirovî wê werênina li holê. Wê dema ku wê, di wê tambûna wan beşên laş bi hevdû re de ku ew beşek ji wan nebê wê weke ku mirov wê saqat wê bimênê bê. Minaq ku destên mirov nebin wê, mirov wê ji kirinê laşî ên bi destî wê bêpar wê bimênê. Ku ling nebin wê ji rewşên weke meşînê a bi lingan wê bêpar bimênê. Dema ku çav nebin wê weke ku ew ji dîtînê wê bêpar wê bimênê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Her wusa di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, mirov wê xwediyê beşên laşê xwe yê ku ew rewşên wî yên jîyanî temem dikin bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, were dîtîn ku wê her beşek laş wê, karîgerî û temenê kirinê me yên di jîyanê de jî wê zêdetir bikê. Wê, zêdetirî wê bi mirov wê bi xosletên jîyanê bikê. Wê temenê wê bê ku mirov zêdetirî wê karibê bijî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê li beşên laş bihizirê wê, bi wê re wê, kifşbikê ku wê her yekê wê temenê aliyekî mirov ê bi derfet ê di jîyanê de wê bi kirinî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, têkilîya wê beşên laş û jîyankirinê wê bi hevdû re wê, were danîn. Minaq mirov wê bi vê rengê wê bigihijina têngîna karkirina bi beşên laş. Bi wê re wê hizirbikê ku ew beşên wê hena ez dikarim kar bikim wê demê ku ew beşên laş hinekî din zêdetir bin wê, zêdetirî wê kêrî min wê werin. Minaq mirovekî ku ew du destê wî hena wê, bi hizirê ku ew çar destên wî hebûban wê karê bi du destan dikê wê duqat wê bi wê bikira. Wê bi hizirê ku weke ku ew xwediyê dû çavan li pêşîya xwe ya ku ew çavekî wî li şûn wî hebûba wê, dema ku wî bi çavên xwe yên li pêş ku wî pêş didît wê, bi wî çavê xwe yê li paş jî wê şûn xwe bidîta. Wê bi hizirîya ku sedema firîna tayrikan wê çeng û ankû perrên wan bin. Bi vê rengê wê bi hizirê ku ew perrên wî û ankû çengên wî yên firînê hebin wê, ew jî wê bifirîya. Di vê çerçoveyê de wê, bi beşên laş re wê bi hizirê. Wê, bi wê re wê, li rewşa wê bi hizirê. Di nava jîyanê de wê, weke bi zindîyî ku wê temenê xwe-zêdekirinê bê wê 'nêr' û 'mê' wê biafirin. Bi vê rengê wê weke ku em di roja me de bahsê dikan wê jin û mêr wê hebin. Wê ew jî wê têkilîyên zayendî wê bi hevdû re wê dênin û wê ji wan têkilîyên wan wê zarokên wan wê çêbibin. Wê ew jî wê mazin bibin û wê weke wan wê dijzayendekê xwe wê bibînin û wê bi wê re wê têkilîyê wê dênin û wê xwe ji xwe wê zêde bikin. Bi vî rengî wê, rewşa xwe dana domandinê û ya zêdebûnê wê di nava jîyane xwezayî de wê bi zindîyan re wê bidomîya. Zêdebûnî wê xosletekê zindîyî bê. Ev ku wê, bi şênîyan re bê û ankû wê bi zindîyan re bê. Mirov şênîyan jî, dikarê weke bi awayekê di rewşek zindîyî de wê, bihasibênê. Bi xosletên zindîyî dijîn. Lê xwediyê darêjkek din a jîyanî na. Di dewama wê de mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke cûreyên zindîyî wê ne yên 'mê' wê bina 'nêr' û ne jî yên 'mê' wê bina 'nêr.' Wê her yekê wê, di xwezayê de wê hebê û wê bijî. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa mirov a jîyanî û hebûnî wê di herîkîniya xwe de wê, awayekê me ya xwezayî a hebûnî wê bi xwe re wê biafirênê. Ev jî wê, di jîyanê de wê xwe bi awayekê wê bide diyarkirin. Her tişt wê, di rewşa xwe de wê, xwe bide diyarkirin. Wê dema ku mirov wê li wê binerê û wê bikê ku wê fahmbikê wê, bi wê re wê, bi reng û awayê wê yê ku ew xosletên wê bi xwe re didina nîşandin re wê, xwe bide diyarkirin.

Di rewşa xwezayî de wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa her zindîyî wê bi cûreyê wê re û ankû wê bi cûreyê wê yê zayendî re wê xwediyê xwezayê xwe bê. Mirov nikarê jinekê bi xwezayê mîrekê wê hilde li dest û wê fahmbikê. Her wusa mirov wê nikaribê mirovekê bi xwezayeka zindiyekê din ê xwezayî ê heywanî wî hilde li dest û wî werênê

li ser ziman. Bi heman rengê wê vajî wê jî wê, rast bê. Wê di vê awayê de wê, di nava rewşa wê ya xwezayîya wê de wê mirov dikarê wê hilde li dest û wê fahmbikê. Di nava jîyanê de wê her tişt wê di çerçoveya awa, rewş û rengê xwe de wê were li ser ziman. Minaq wê, carek û keviyek wê ne weke hevdû bê. Wê keviyek û zindiyek wê ne weke hevdû bê. Wê ava û kevir wê ne weke hevdû bê. Wê rastî û derew wê vajî hevdû bê. Wê dilxweşî û xamgînî wê ne weke hevdû bê. Wê her tişt wê, di rewşa xwe de wê hebê. Her tişt jî wê rewşa wê, di çerçoveya xwezayê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî mirov ê giring bê ku mirov wê li ser wê bisekinê bê. Di rewşa xwezayê de wê, di vê rengê de wê, rewşa hebûnî wê di çerçoveya rengê xwe de û wê bi xosletên xwe yên ku ew bi wan heya re wê, xwediyê wê çerçoveya xwe ya xwezayî bê. Di vê çerçoveyê de wê, têgîna xwezayîya mirov wê, li ser temenekê wê bide rûnandin û wê fahmbikê.

Xosletên mirov ên zindiyê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi karîna kirina tiştan bi wan re wê, zêdetirî wê di mejiyê mirov de wê bi têgîh bin. Mejiyê mirov wê bi wê re wê bi hizirê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê bi mejiyê xwe re wê biafirênê wê, li ser wan xosletan re wê biafirênê. Minaq wê, di serdemên mîtolojikî de wê, mirov wê, bi têgîna beşên laş û salixkirina wan bi erkûkirinên wan re wê, mirov wê bi hizirê. Mirov wê bo ku ew bifirê wê bixwezê ku ew perrekî wê hebê. Mirovekî ku ew bi perr û difirê wê, ne li gorî rewş û destûrên xwezayî ên xwezayê mirov ku ew bi rewşa wî ya asayî re dihê dîtîna bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê weke rewşeka cûda bê. Bi heman rengê wê rewşên xosletên jîyanî wê bi xwe re wê pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê, zindiyên mîtolojikî ku ew bi awayekê bêsînor ku wê mejiyê mirov wê hanîna xosletên wan li cem hevdû re wê, biafirênê wê, bi vê rengê bê. Di aslê xwe de wê, ew rewş wê, weke rewşa ku mirov dikarê bi wê rewşa afrînerîya li ser rewşa pêşketina aqilê mirov re wê, werênê li ser ziman. Aqil wê, çawa wê, weke ku mirov bi wê re dibînê wê di çerçoveya xwe de wê bihizirê û wê bide kifşkirin bê. Çêkirina rewşên afrînerî ên weke ku wê, di nava kurdan de wê bi pêjnên weke yê 'şahmaran(74)', 'lamassû(75)', 'şirdal(76)' û gelek pêjnên din ên bi vê rengê wê re wê, bi vê rengê weke pêjnenna ku ew pêşxistin bin. Mirov dikarê wê weke çêkerîya biaqil a li ser xosletan re jî wê, werênê li ser ziman.

Ev rewşa çêkerîya bi aqil wê, di nava kurdan de wê, bi rengê weke bi naqşkirina bi şahmaran, û hwd re wê, bi gelek pêjnên din ên weke wê re wê xwe ji demên kevn û heta roja me wê bide diyarkirin. Wê, bi wê re wê, di wê pêjna ku ew hat çêkirin de wê, bi xosletên ku ew di wê de dihê levhanîn re wê, li têgînên weke yê xweşikbûn û hwd wê were lêgerîn. Mirov wê, di karê wê bi teybetî wê, werênê li ser ziman ku wê, tişt wê, di rewşên wê yê teybet de wê, ew wê hebê. Di vê çerçoveyê de têkilîya tiştê û têgîna xwezayî wê, weke aliyekî giring bê ku mirov wê, di vê rengê de wê, di dewama wê de wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman.

Zindî û fektora hiş û pêşketina wê ya bi zindiyê re

Jîyan wê, bi rewşa zindiyê a dijî re de wê, xwediyê rewşeka jîyankirinê wê xwe bide

-----
*74.Şahmaran wê, destanaka civakî kurd bê. Wê di wê de wê weke pêjneke weke marekê ku ew ji nêvî û pê de jina û bi mîtolojikî xwûdewende wê were tefsîrkirin.

*75.Lamassû wê weke destaneka kurdistanî bê ku ew wê bi rengê şerekê ku ew serî wî şerê keyekê û ankû kralekê uya û baskên eyloyekê li piştê na wê, bi wê rengê wê were tevsîrkirin. Wê ji dema Hûrîyan wê bimênê bê.

*76.Şirdal wê, weke eyloyekê bi lîn şêr bê. Wê weke sembola parastvanîya xazineyên deme Medîya bin.

diyarkirin. Mirov wê, bi aqilê xwe wê, di jîyanê de wê, fahmbikê. Jîyan wê, ne bi aqil re wê hebê. Wê aqil wê, bi jîyanê re wê hebê.

Di roja me de wê, rewşa zindiyê weke tayrikan û sawal û heywanetên di xwezayê de wê, bi wan re wê axiftin û hizirkirin bi aqil wê nebê. Ber vê yekê wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku ew bi yekê ji wan re were dîtîna wê, weke ew ku ew ne li gorî wê xwezaya wê ya ku ew bi wê hatîya din bê. Wê, bi wê re wê, ew ji rewşa xwe ya xwezayî wê, cûda wê were dîtîna. Lê em vê yekê jî wê, dizanin ku wê di jîyanê de wê bi rewşa her zindiyê re wê, pêşketin û bi wê pêşketinê re wê gûharin wê bibin. Minaq wê, dema ku em xate pêşketina mirov ji demên berî mirovtiyê û heta demên mirovtiyê ku mirov wê hilde li dest wê, çawa wê, pêşkeve û wê pêvajoyên pêşketinê wê bijî wê, weke aliyekî giring bê ku mirov wê li ser wê bisekinê bê. Her pêşketin û gûharinên ku ew bi wê re dibin wê, di rewşa xwezayî a heyînî û hebûnî de jî wê, bi xwe re wê pêşketin û gûharinên wê werênê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa têgîna xwezayê mirov û ankû ya her zindiyê wê, ne rewşeka mayînda a ku mirov wê, bi teqez wê weke wê rewşeka wê ya ku ew heya wê herêbikin a. Wê bi demê re wê, bi wê re wê, gûharîn wê xwe bidina diyarkirin. Minaq wê, di rewşa xwezayê homo hebilîs(78) û ya homo erectus wê ji hevdû cûda bê. Xwezayê homo sapiens(77) û ankû ya neanderta(79)l wê ji ya mirovê roja me wê cûdatir bê. Ya mirovê roja me jî wê ji ya wan wê cûdatir bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, her rewş wê, di dema xwe de wê, hebê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê, her rewş wê di dema xwe de wê hebê mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa xwezayê mirovî jî wê bi zindiyê demkî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa xwezayê wê ji du alîyan ve mirov dikarê wê hilde li dest. Aliyê fîzyolojikî ê weke bi jin û mêr û hwd re wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di wê rewşa fîzyolojikî de jî wê, bi du awayan wê xwe bide diyarkirin wê, bi awayekê pêşî wê, bi dema wê ya fîzyolojikî a demên pêşî û awayekê wê piştê ê duyem jî wê, bi awayê piştê ku ew bi pêşketin û gûharinên dibê re

wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, ew wê, weke aliyekî bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa aliyê fîzyolojîkî wê temenê aliyên din ên weke yên gîyanî, aqilî û jîyanî û hwd wê, bi xwe re wê biafirênin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rengê wê bidê dîyarkirin. Wê, di dewama wê de wê, weke zindî wê, bigihîjê çî xosletan, qarakter û xosletan û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşa rengê wê de wê, ew wê bikê ku wê bide dîyarkirin. Wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, gûharînên qarakterîstîkî ku ew bahse wan dihê kirin wê, ji aliyekî ve mirov, wê dikarê di çerçoveya gûharînên xwezayî re jî wê, hilde li dest û wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, qarakter wê, teybetîya wê ew bê ku wê, xwe li gorî xwezayê wê bide nîşandin bê. Xoslet, tevger, kirin û hwd wê, bi hevdû re wê, di çerçoveyê de wê, bi ahengê wê bidina dîyarkirin. Ev wê, bi qarakterîstîkî wê li gorî wê rewşa xwezayî a hebûnî ku ew heya bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê,

-----
 *77.Homo sapiens wê, navê meymonê ku ew nêvî mirov û nêvî meymun bê. Wê jê re wê bê gotin 'mirovê ku ew dihizirê' jî.

*78.Homo habilis, wê meymunê berî yê dema homo sapiens bê. Wê weke meymunê kêrhatî jî wê were dîtin û wê di rewşa xwe ya peresendinê de wê, weke pêvajoyek giring a bi ber mirovtiyê ve wê were dîtin.

*79:Neandertal wê navê meymunê ku ew bi ber mirovtiyê ve diçê bê. Wê di dema homo sapiens de wê bijî. Wê li kurdistanê jî li deverên weke 'şikefta şanidarê û li dora afrînê li li şikeftên li wir wê hastüyên wî wê werina dîtin.

weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Rewşa qarakterê, wê, xwe di çerçoveya têgîna xwezayî de wê, bi dîmenê derûnî, civaknasî û hwd wê, bi gelek aliyên din re wê, di wê çerçoveyê de wê, di wê rewşa xwe ya ahengî de wê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, têgîna gotina 'ahengê' wê ne tenê di çerçoveya têgîna qarakterê de wê, di vê çerçoveyê de wê, bi wate bê. Wê di rewşa heyîna xwezayî de jî de wê, mirov wê, dikarê wê hilde li dest û li ser wê re hinek şîroveyna wê pêşbixê. Minaq em di roja me de wê, tiştina ku mirov wê dibê û ankû dibînê wê, kirina wan tiştan bi xwezayê re ew di levkirinekê de na û ankû ne di levkirinekê de na em, bahse wê dikin. Wê ev jî wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe weke aliyekî wê, bide dîyarkirin bê.

Pêvajoyên rewşên têgînî wê, hinekî jî wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bidina dîyarkirin. Di nava kurdên berê de wê, mirovên zane û yên ne zane wê, hinekî jî wê li ser rewşa qarakterê re wê ji hevdû wê kifşbikin. Wê, di dewama wê de wê, mirovên kêmanîn, mirovên ku ew dikarin hinekî bizanibin û mirovên ku wê dikarin tam bizanibin wê, ji hevdû cûda bikin û wê qatagorîze bikin. Di dewama wê de wê, ew wê li ser qarakterê re wê bîr gihandin li Şîroveyê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin ku wê, mirov wê, bi wê re wê, li wê bihizirê. Têgînên felsefîkî ên xwezayî ên ku wê, di nava kurdên berê re wê, werina li ser ziman wê, hinekî wê, di vê çerçoveyê de wê bale mirov wê bikişênin. Minaq wê, di dema mîtanîyan de wê, kurdên mîtrayî wê bi wê bawerbikin ku wê ku 'wê, tişteke wê temenê wê di xwezayê mirov de wê hebê ku mirov heta ku wê fêr bibê' û yan jî wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, kirina tiştan û temenê wan wê li ser rewşa xwezayê re wê bê hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, mirov wê xwediyê çî rengê xwezayî ê bi xwe re bê wê, ew wê rengê xwe wê bide pêşketina mirov a di jîyane mirov de jî. Wê, di rewşa kirina kirinan de jî wê, ew wê ji mirov re wê bê temen. Mirov wê di xwe de wê bibînê ku wê tişteke bikê û ankû wê, vajî wê di xwe de wê nebînê ku ew tişteke bikê wê, ew wê ji aliyekê ve wê, di nava kurdan de wê bi xwezayê mirovî re wê biheta hanîn li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa xwezayê wê, li gorî wê mantiqê wê pirr bi teybet û wê li gorî kesan wê biheta li ser ziman. Yan wê rewşa xwezayê wê ji mirov wê li mirov wê di wê de wê gûharînên keseyetî wê hebin. Wê, di rewşa gihîna li hevdû a hûrgilên wê de wê, cûdabûn wê hebûba. Di rewşa hebûna giştî a xwezayî de wê, mirov dikarê bahse rewşek gelemper bi wê re wê bikê. Lê ew rewşa gelemperîya xwezayî mirov, heta ku xwezayên xwe yên teybet kes bi kes wan ne hilde li dest û fahm nekê wê nikaribê xwezayê giştî û xate wê ya jîyanî jî wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, temenê têgîna giştîya xwezayê me ya jîyanî wê, rewşên xwezayî ên teybet ên me yên teybet ên kesanê wê biafirênê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Minaq wê, di rewşa rewîstê de wê, tişteke wê li gorî min wê rast û ankû ne rast bê. Wê, li gorî kesekê din ê dervî min wê di wê rewşa rast dîtin û ankû rast ne dîtin de wê, gûharîn wê bibê. Wê ev wê ji kesê li kesê wê di wê de wê gûharîn wê bibê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa giştî de wê, çerçoveyek têgînî a rewîstî û ankû ahlaqî ku mirov wê werênê li ser ziman wê, weke çerçoveyek têgînî bê. Wê, mirov dikarê wê, bi têgînî wê, werênê li ser ziman. Lê ew rewş wê, bi serê xwe wê ne vegotinbar bê ji rewşa xwezayîya mirovî re. Wê, ji wê zêdetirî wê fahmkirineka bi hûrgilî a jîyanî, mirovî û keseyetî wê, pêwîstî bê. Di rewşa giştîya me de wê, çerçoveya wê, bi pîvan û restên ku mirov li gorî wan bijî re wê, xwe bide dîyarkirin. Çerçoveya restên herêkirin û redkirinê ên me wê, hinekî jî wê, rengê xwezayê mirov wê, bi xwe re wê bidina dîyarkirin. Lê wê li ser aqil re wê, ew rest wê, hertimî wê derfeta gûharînê wê di wan de wê hebê. Ev jî wê, bi xwe re wê, bide nîşandin ku wê, rewşa aqil wê, weke aliyekî gûharîner bê di rewşa xwezayîya mirov de. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ji rewşên xwezayî wê, karibê mirov bigihênê rewşên xwezayî. Di rewşa rewşên weke yên rewîstî de wê, dema ku mirov pêşdaraz û ankû pêşkîşkirinan mirov dikê wê, ji aliyekê ve wê, karibê bikeve beremberê wê rewşa ahenge xwezayî a mirov de jî. Wê, di vê çerçoveyê de jî mirov, dikarê wê werênê li ser ziman.

Li vir wê dema ku mirov li ser gotina rewîstê re mirov, li xwezayê mirov dihizirê wê, weke ku wê dervî wê restên rewîstî ên ku ew dihên kifşkirin wê bi xwezayî wê çerçoveyek wê bi hebûna hûrgilên xwezayî ên mirov re wê hebê. Mirov wê, dema ku wê restên herêkirin û redkirinê ku ew, hatina danîn li pêşîyê wê, di serî de wê, weke ku wê sînorek wê hatibê danîn li pêşîyê. Mirov wê demê ku ew tiştekî ku ew bixwezê bikê wê, xwe ji wê bide li şûn. Wê bi şûn ve wê bikişênê. Lê wê kirina wê xwestekê wê, di dilê mirov de wê bimênê. Ev jî wê, bide nîşandin ku wê, ya rast li şûna ku mirov ji derve bi restna kifşkirinê ên weke dîyarkirina restên herêkirin û redkirinê ku mirov wê ji xwezayê mirov wê bide hiştin wê hingî wê, ew wê di awayekê de wê, ew xweza wê, pêvanên xwe wê bixwe wê bide çêkirin û dîyarkirin. Wê bide dîyarkirin. Wê dema ku wê ew kifşkirin û dana dîyarkirin wê li wan nealiqê. Ber ku wê, sînorên jidahî wê bi wan wê dora xwe negirê û xwe bi wê nedê dorpêçkirin. Wê, di vê rewşê û rengê de wê, xwezayê xwe wê li gorî wê rastîya wê, wê bide dîyarkirin û hanîn li ser ziman. Wê, bi wê re wê, xwe hingî wê rehet wê hisbikê. Tişt ku ew li gorî xwezayê mirov bi mirov re bûn wê, hingî wê, ew wê bina temenê rehetîya mirov bi mirov re.

Di rewşa danîşana xwezayê de wê, di rewşa hanîna li ser ziman a weke sedema kirinan de wê, weke aliyekî giring wê rewşa rengê herêkirin û redkirina sedema jî wê weke rengekê hişmendî wê xwe bide dîyarkirin. Her sedem ber ku ew sedem a wê, bi me re wê nebê sedema herêkirinê û ankû redkirinê. Wê, di encama rewşwên ku ew dihên jîyankirin de wê, ew wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring û teybet wê, werênê li ser ziman û wê bide dîyarkirin. Rewşa mirovan wê, di vê çerçoveyê de wê, sedem wê, temenê danîşana rengên bertekan bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew bertekên ku me weke encama wê sedemê wê da nîşandin wê, aliyekî wê yê ahengî wê bi rewşa xwezayê re wê, girêdayî wê hebê. Minaq mirovekê ku ew xamgîn bê wê rûyê wî ew jê were fahmkirin. Mirovekê ku ew bii hêrs wê, anîya xwe wê bi qirmîçênê. Wê mirovekê dilxweş wê, biken û dilxweş bê. Wê şahîya di dilê xwe de wê bide nîşandin. Wê di wê demê de wê tiştna ku ew ji wê hazdigirê wê bi wî re wê hebin ku ew ji wan pirr kêfxweş a. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring û teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşên weke hazgirtinê, ajoyê û hwd wê, aliyekî wan wê di çerçoveya levkirina wê hebûna me ya xwezayî de ku ew dibê wê xwe bidina dîyarkirin bin. Wê kêfxweşîya me wê hinekî jî wê, encama wê levkirinê û hwd bê. Lê ev rewşên weke yên kêfxweşî, dilnexweşî, hêrsbûn û hwd mirov dikarê weke rastîyên xwezaya mirovî wê, mirov dikarê werênê li ser ziman. Lê ev wê rewşa teybet bin. Wê li ser nerîna me ya bi hişmendî re wê, xwe bidina dîyarkirin. Di rewşa berteka xweza a xwe parastinê de mirov dikarê wê bi dû aliyan wê werênê li ser ziman. Aliyê pêşî wê, li ser rewşên hebûnê ên weke ajoyî û hebûnîya me re bin. Rewşên din ên duyem jî wê li ser aqil re û dîtina bi hiş re ku mirov dibînê û li ser wê re wê, bi daraza xwe re wê, li ser têgîna 'başî' û 'nebaşîyê' û hwd re ku wê bi hevdû cûdakirinê re wê, bertekê bide nîşandin bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa bertekê wê, mirov ji temen ve wê, weke rewşeka ku mirov wê, bi xwezayîya xwe ya zindîyî û heyînî re wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Tiştekî ku ew dijî û zindîya dikarê bertekê bide nîşandin. Di dewama wê de wê, tiştekî ku ew xwedî hebûn xwe ya fîzîkî a ku ew heya wê, karibê wê bertekê bide nîşandin.

Rewşên weke ya 'bertekê' û hebûna zindîyî

Bertek wê, weke rewşeka ku ew nîşanaka hebûna jîyanê a dijî jî bê. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bi wê re wê, werênê li ser ziman. Ku mirov bijî wê, xwedîyê bertekê bê. Di vê çerçoveyê de wê, hebûna mirov a zindîyî wê bi lefleks, kompleks û metabolîsmaya mirov a laşî û zindîyî re wê, hebûn û rengê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Ti zindî ku ew dijî wê, nebê ku ew ku ew nexwedîyê, kirin, tevger û bertekên jîyanî bê.

Yanî bertek wê, wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, werênê li ser ziman, di aslê xwe de mirov dikarê wê ji gelek aliyan ve wê, werênê li ser ziman. Di çerçoveya têgîna hişmendî de wê, were li ser ziman ku mirov bi hişbûya û ew kirinên xwe bi wê dikê. Ev wê ji aliyekê ve wê rast bê. Mirov dikarê bertekê tenê li ser hiş û ankû aqil bi tenê re wê hilde li dest û wê fahmbikê? Dema ku mirov wê, bikê mirov wê zindîyên ku em î ro wan weke ku ew aqil bi wan re pêşneketîya em wê, piştgûh dikin di hizirkirina xwe de. Ankû em wan, ji nedîtî ve dihên. Ev jî wê, rewşeka ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşê de ev, derdikeve li holê û dihê dîtin ku wê, bertek wê, li şûna ku mirov bi çerçoveya wê re wê, tenê bi aqil re wê fahmbikê mirov wê, dikarê di çerçoveya hebûna heyî a zindîyî de wê hilde li dest. Li ser wê re wê, hişmendîyê bi pêşketina wê re wê, pêşî weke aliyekî fahmkirina wan bertekan û piştê di dewama wê de wê, weke aliyekê pêşketina bertekan ku ew bi xwe re pêşdixê wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Bertek wê, li ser heyîna hebûnê a bûjenîyî re wê, xwe bide dîyarkirin. Weke rewşeka jî wê jî mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di aslê xwe de wê, întibaya ku ew bi mirov re di vê rewşê û xalê de çêdibê wê, ew bê ku wê, weke ku wê, di temenê wê de wê, bi awayekê hinekî jî wê cûdatir jî wê, xwezayê mirov wê hebê. Gelek caran wê bertekên weke wan ku mirov wan dide nîşandin wê, rastîya mirov wê newênina li ser ziman wê, werina dîtin. Wê demê wê, di vê rewşê de wê, cûdabûnek wê hebê ku mirov wê dikarê li ser wê bisekinê. Xwezaya mirov wê, bi çerçoveya hebûna

mirov re wê, were li ser ziman. Wê di hundûrê wê çerçoveyê de wê rewşên weke yên aqil û hwd wê, piştî wê, pêşkevin. Dema ku mirov ne bi aqil bê wê, newê wê wateyê ku mirov wê bêbertek û nexwedî bertek bê. Wê, çendî ku wê, ev rewş wê, weke ku mirov bi aqil û pêşketina aqil re wê kifşbikê ku wê, gûharînan wê bi mirov re wê bidina çekirin jî lê wê, ne di temenekê xwezayî de ên esasî de bin. Temenê rast ê esasê yê xwezayî wê, bi çerçoveya hebûna mirov re wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, di vê awayê de wê, rengê xwezayê mirov a li ser aqil re ku mirov wê, di çerçoveya têgîna xwezayê de wê bigihênê li şîroveyekê wê demê mirov wê, dikarê bi dîmenekê xwezayê wê li ser têgîna xwezayê re ku ew bi wê re di ahengekê de wê hilde li dest û wê fahmbikê. Di vê rewşê de wê, têgînên bi aqilî ên weke mantiqî û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê wê pêşkevin. Yanî wê, her tiştê wê bi hevdû re wê, di ahengekê de wê, werênê li ser ziman. Wê bi sedem û encamê wê bi hevdû ve wê girêbide. Wê têkilîyên sedemî wê bi hevdû re wê bide danîn. Wê, lêhatin, levhanîn, levkirin û hwd wê, bi wê re wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Dema ku mirovek xwedî du dest, çav, ling û hwd bê wê, bi mantiqî wê, ne hizirê ku ew ne xwediyê du çav, ling, çav û hwd bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa hizirkirina mantiqî wê hingî jî wê, rewşa çerçoveya fizîkî wê, bi mantiqê wê yê bi hebûna wê re ku ew, xwe dide dîyarkirin re wê, bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring jî wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê, ev wê, ev jî wê bi aqil wê mantiqê xwezayî wê, rengê wê yê hizirkirinê wê bide dîyarkirin. Di nava têgîna mantiqê û têgîna xwezayê de wê, di vê çerçoveyê de mirov dikarê têkilîyeka bûjenî û têgînî bi hevdû re di çerçoveya hizirkirina bi hebûnê re wê, bi wê re dênê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî din ê teybet wê werênê li ser ziman.

Bêgûman wê, rewşa xwezayê mirovî tevliheviya wê û mazinahiya wê, hebê. Lê li vir wê, di nava wê de wê, aliyên ku em weke bi mîylî, vînî û hwd re wê werênina li ser ziman wê di temenê wan de wê aliyên hebûna xwezayî û çerçoveya wê hebê. Dema ku mirov hebê weke zindiyekê wê xwarinê wê bixwê. Wê hingî wê berê mirov wê ne bi aliyê xwarin nexwarinê de bê. Wê, berê mirov wê, bi aliyê xwarin xwarinê de bê. Wê, dema ku mirov wê, wê, li ser têgîna başî û nebaşîyê re wê bihizirê wê, di vê çerçoveyê de wê, ew hîsîyetên hebûna xwezayî wê, di wê de wê, kifşkar bin.

Li vir wê, têgih û derka ku mirov dem bi dem ji têgîna xwezayê digirê ku wê, bi wê re wê, bi gotinên weke 'hovîtîyê û hwd re wê were li ser ziman jî wê, di vê çerçoveyê de wê, têkiliya wê, hebûna xwezayê û rewşa pêwîstîyê re wê, bi wê ve wê girêdayî bê. Hobbes(80) wê, dema ku wê, bi têgîna *hovîtîyê* wê, dihênê li ser ziman wê, ew tenê wê şîroveyeka nixî wê bikê. Wê ew şîroveya wî wê, ji hanîna li ser ziman a xwezayê zêdetirî wê weke şîroveyeka ku wê, rewşna ku ew hatina bi gotinkirin bin.

Wê ev têgîna Hobbes a weke ku ew bi gotina hovîtîyê dihênê li ser ziman wê, ji gotina Hûme a ku ew bi bêaramî û bêasazûmanîyê re ku ew xwezayê dihênê li ser ziman wê, ne kêmi wê xwediyê fahmkirineka kêma a bi rewşa xwezayê re bê. Ez dema ku rewşa xwezaya mirov wê dihênima li ser ziman ez ji çerçoveyeka hebûnî dîr nayênima li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, weke mirovekê hundûrê mirov wê, xwezayê mirov wê, xwe di awayekê de wê, bi mirov re ku wê bide dîyarkirin wê, dihênima ser ziman.

Hebûna xwezayê mirov wê, dema ku wê werênê li ser ziman mirov, ne dikarê bi tenê wê weke têgîneka me olî di hemrengîyê wê de wê werênê li ser ziman û ne jî dikarê wê, bi rewşeka wê bi rewîstê bi tenê re bi sînor wê werênê li ser ziman. Her wusa di vê awayê de wê, dema ku mirov bi tenê bi rewîstê re wê hanî li ser ziman wê, demê mirov divê ku rewîstê wê weke yekane rêya fahmkirina wê hilde li dest. Wê ev jî wê, weke têgîneka şaş bê ku mirov wê, bi wê temenê ne fahmkirina xwe ya xwezayî wê biafirênê bê. Rewîst wê, çerçoveyeka rêgezî a jîyanî ku wê, bi jîyankirinê jîyane komî û ankû weke ku em di roja me de wê, bi nav dikin bi civakî ku wê, bi wê re wê pêşkeve bê. Wê,

-----
*80.Hobbes wê filosofekê ingilîsî bê. Wê hizirên xwe li ser demê û civaknasiyê û pêşketina civakî wê werênê li ser ziman.

di vê çerçoveyê de wê, li ser têgînên çandî û hwd re wê, were jîyankirin. Ol û rewîst wê, du şewayê rengên hizirkirinî ên ne dîrî hevdû bin. Ber vê yekê ya ku wê, oldarek wê xwe bi rewîst wê hertimî wê taqdimî civake ku ew di nava wê de dijî wê bikê. Lê li vir wê, rewşa xwezayê wê ji wan jî wîrdetir wê, weke rewşek ku wê, xwediyê rewşeka bingihînî a temenî bê.

Rewşa rewîstê û rengê wê yê fahmkirina têgîna xwezayê

Rewîst jî wê bikê ku wê fahmbikê. Wê di vê çerçoveyê de wê, aliyê rewîstê ê giring wê ew bê ku ew li ahenge nava mirov û kirinê bi 'dûrûstayî' ku ew li wê digirihê bê. Di rewşa fahmkirina xwezayê bi têgîna rewîstîyê re wê, di aslê xwe de wê, di çerçoveyeka bi sînorkirî de wê, weke ku wê were fahmkirin. Mirov bixwe jî wê, dema ku ew tiştêkî li gorî wan rêgezên xwe yên rewîstî ku ew rast nebînê jî wê, ji wê wirde wê hîsbikê û bibînê û meraq bikê. Lê wê rengê ku ew bi wê mazin bûya û pêşketîya wê, bi têgihî û têgînî wê destûrê jî wê re nedê ku ew wê derbas bikê. Di vê çerçoveyê de wê, ew sînorê ku ew di nava wê de dijî de ku ew çendî ku ew 'dem bi dem wê rast jî bibînê' lê wê, bixwezê ku ji wê wîrdetir û ankû ya vajî wê çî ya wê bibînê û fahmbikê. Heta ku ew fahm nekê wê, ew mereqa

wî wê, weke xwehrekê wê di mejîyê wî de wê çêbikê ku ew wê bijî. Zerdeşt wê, vê weke 'tekoşîna di nava başî û nebaşîyê de' wê şîrovebikê û wê werênê li ser ziman. Olên semewî ên yek-xwûdayî wê li hemberî rengê bawerîya xwe wê ya vajî wê û ankû wê têgînên weke yên 'şaytên' wê, pêşbixin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê bijîn. Lê em li vir wê, bi kinasî wê werênina li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, ya baş û ya ne baş jî wê, ew jî wê hertimî wê, di rewşna dîtbar de bin. Ya ku wan baş û ankû nebaş dide nişandin wê rengê hizirkirin, têgih û ankû zihniyeta me ya ku em bi wê re em, di farqê de bin û ankû ne di farqê de bin ku em bi wê mazinbûna bê.

Bawerî wê, di vê çerçoveyê de wê, temenê wê li ser aliyekê wê ava bê. Wê li ser aliyê 'baş' wê ava bê. Wê, bi wê re wê, ya ku ew wusa dihê dîtîn wê, bi wê re wê, xwe wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke rewş û têgîneka ku ew di vê çerçoveyê de ew xwe dikarê werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov di nava jîyane xwe de dijî wê, çî bo mirov û jîyane mirov wê rast bê? Wê, di aslê xwe de wê, ev pirs wê, weke pirsêka giring a ku mirov wê, di çerçoveya têgîna xwezayê xwe ya mirovî de wê şîrovebikê û wê werênê li ser ziman bê. Mirov wê, çî ji xwe re wê rast bibîne û ankû wê 'çî ji me re wê weke rast wê were dîtîn?' Di vê çerçoveyê de wê, di roja me de jî wê, weke aliyekî ku wê temenê desthilatdarîyên metinger û serdest wê, ew bê ku ew ya rast weke ku ew bo me di hizirin û dihênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, ev rengekê metingerî ê zêhnî bê. Ber ku ew destûrê nadê mirov ku mirov wê bi xwe wê ji xwe re wê rast bibîne û wê bi xwe re wê bikê kirinê(piretîkê) de. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, sînore xwe wê dîyarbikê û wê, bixwezê ku ew yên ku wê rast dibînin û rast nabînin ku ew weke wê bijîn.

Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê weke aliyekî giring wê werênê li ser ziman ku wê, pirsgirêka fahmkirinê wê, li vir wê xwe di asta jor de wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di rewşa ku mirov wê çî ji xwe re wê, rast wê, bibîne wê, weke pirsgirêkeka giring a mirovatîyê bixwe jî bê. Dema ku wê, yek zimanê min qadaxa bikê û wê bêjê min tu zimanê min ê fêrmî ku ez bi wê diaxifim biafixê wê ji te re wê rast bê wê, çawa wê ew weke 'rastîyeka xwezayî' wê, karibê wê werênê li ser ziman? Bêgûman li vir di wê rewşê de bahse têgîna xwezayê û ankû xwezayê mirov kirin jî wê, weke haqaretekê bê li wê.

Xwezaya mirov wê, weke rastîya mirov a ku mirov wê weke xwe bi xwe re dijî bê. Wê, di temenê wê de wê, mirov nikarê wê ji koka wê dîr şîrovebikê û wê hilde li dest. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin.

Wê ev wê têgihê wê bi me re wê çêbikê. Rewşa têgînên rewistî ku mirov wê hilde li dest wê, weke rewşên nêzîkatîyî ên bi hişmendîyî, bawerî, felsefîkî û hwd bin. Lê wê, çerçoveya wê ya bi têgînî a fahmkirinê wê hebê. Li vir wê, dema ku mirov wê rewşa rewistê wê bi israrî wê, di çerçoveya wê de wê bikê ku wê fahmbikê wê, bi wê re li rewşa xwezayê û ankû xwezaya mirov nêzîkatîyê bikê mirov divê ku wê, weke rewşa nêzîkatîyê wê, di serî de wê, hilde li dest. Rewist wê, weke rengekê têgînî ê ku ew li me bê. Di serî de mirov wê fahmbikê. Lê rewşa xwezayê mirov dikarê wê weke ajoyeka rût wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Felsefe bixwe jî ku ew weke rengekê dîtina nerînê a li dînyê ku wê, di reng û awayekê bîrdozîkî de xwe da pêşxistin wê, ji rastîya xwezayîya mirovî û fahmkirina wê dîrkeve. Rewşa ku wê, weke ku mirov wê, dikarê weke pirsgirêka xwezayê felsefeyê jî wê ji aliyekî ve wê, hilde li dest wê, di wê rewşê de wê, destpêbikê û wê xwe bide dîyarkirin. Wê, tenê wê weke têgîneka ku ew dibêjê me, 'tû bi vî rengî heyî' û bi vî rengî tû bijî ew ji te re rast a.' Ev jî wê, weke aliyekî ku wê, felsefe wê ji rewşa fahmkirinê wê derxê bê. Li vir em dema ku bahse felsefeyê û kirina wê bikin wê, weke gotineka çawa wê bê ew fahmkirina felsefeyê wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekî pîrr zêde wê giring bê. Felsefeya ku ew ji me re dibêjê ku 'tû bi vî rengî heyî' û ankû 'bi vî rengî tû bijî wê ji te re wê rast bê' wê, weke felsefeyên olzanîyî bin. Li vir wê, ev gotinên weke 'tû bi vî rengî heyî' û ankû 'bi vî rengî tû bijî wê ji te re wê rast bê' wê, weke gotinna pîrr zêde wê xexas bin. Di dema fahmkirinê de em, divê ku wê xesasîyetê bidina nişandin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê bi du rengan van gotinan fahmbikê. Yek wê weke ji destpêkê bi hizirbûnê re ku wê, mirov wê bi wê re wê bide fêrbûnê bikê re wê, weke şewayekê ku wê rêya fahmkirin û fêrbûnê wê bi aqil wê bi me re wê bi me re wê bide nişandin bê. Aliyê din ê duyem jî wê, weke aliyê ku ew li ser wê re wê, bi darazî wê, bi têgînên weke 'başî' û 'nebaşîyê' ku wê, başî û nebaşîya me wê bidina nişandin û wê bikin ku ew rêya me wê li gorî xwe wê bidina dîyarkirin bin. Di roja me de felsefeyên ku ew bi rengên 'îsm''an pêşdikevin wê, di vê çerçoveyê de wê, weke felsefeyên 'têgihê' ên rengdayîna li nerîn û dîtina me bin. Her wusa, di roja me de ku wê olek wê, weke bawerî û ankû felsefeyekê wê rengê têgihîştina bi sed-milyonan bê wê, li vir di aslê xwe de mirov ti carî nikarê wê bi xwezayî wê şîrovebikê û wê werênê li ser ziman.

Mirovê xweza wê weke mirovekê rût bê. Wê ne bi zêhnî hatîya xwekirin bê û ne jî bi şewayên din wê, hatibê li xwekirinkirî bê. Wê, ew wê weke rastîyekê ku ew bi xwe re ku ew dijî û li şûna ku wê têgînek wê li şûna wî wê bo wî kifşbikê wê, ew bixwe wê ew wê bo xwe wê kifşbikê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku ew rûtîyî ku ew wê li xwekirinê wê bikê wê, her wusa wê, di rengekê de wê were dîtîn. Weke mirovekê ku ew şewayê xwe yê li xwekirinê kifşbikê û ew bi wê re ew, xwe bide nişandin li berçav. Wê di vê çerçoveyê de wê, di reng û şewayekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser

ziman ku wê, rewşa fahmkirina xwezayê wê, pêşî wê, weke ku wê, zerdeştîyên destpêkê wê pêşniyar dikirin ku "mirov, xwe ji hemû rewşên zêhnî paqijbikê" wê, bi wê re wê, xwe bide diyarkirin bê.

Di vê awayê de wê, çerçoveya ku wê, ew(rewîst) di afirênê wê, karibê carna xwezayê mirov bixwe jî ew di bin xwe de bifatisênê û ankû bitafisênê. Di vê rengê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Li vir wê, demê wê mijar wê bê mijara rengê fahmkirinê û nêzîkatîyê mirov wê, di vê awayê de wê, dikarê weke aliyekî giring wê hildê li dest û wê fahmbikê.

Di aslê xwe de wê, dervî têgîna rewîstê wê, felsefeyeka têgîna xwezayê mirov wê, pêwîstî kifşkirin, fahmkirin û pêşxistina wê hebê. Di vê çerçoveyê de gotina xwezayê wê, di vê rengê de wê di serî de wê, pêwîstî wê salixkirin û fahmkirina wê bi awayek baş û rast wê hebê. Heta ku mirov wê nekê mirov wê, di rewşên çerçoveyî ên şîroveyî ên bo fahmkirina xwezayê mirov de jî wê, nikaribê wê baş fahmbikê bê. Li vir wê, şaşîya herî mazin wê hertimî wê, di şîrovekirinê de wê ew bê ku wê, mirov weke zindiyekê ku ew dihizirê ku ew dihê hizirkirin ku weke ku ew tenê xwediyê xwezayekê bi hebûna xwe re ya. Mirov wê, piştî ku wê aqil wê pêşkeve wê, weke ku wê ji şûşebendek(vitrine/showcase)ê wê weke ku wê rewşek wê were afirandin û pêşxistin û wê mirov wê di wê de wê were bicihkirin û wê şîrovekirin. Arda ku wê mirov wê pêl wê bikê wê ne ardnîgarîya ku ew li ser dijî bê. Wê aqilê ku ew di mejî de ku ew pêşdikeve bê. Di vê çerçoveyê de mirov, li vir pêşî gotina xwezayê mirov di rewşa wê de wê ji nava sînore aqil derxê û aqil bikê nava sînore wê weke rêyeka fahmkirinê. Ku em hebûna xwezayê weke ardnîgarîyekê tefkîrbikin wê, demê li ser wê ardnîgarîyê wê çi bijî û ankû wê were çandin wê, ew wê şîn were. Di vê rewşê de wê, rewşa wan bertekên me yên ku me li jor hanîna li ser ziman jî em, dikarin wan bi wê re wê, weke rewşeka çekirî wê werênina li ser ziman.

Mirov ku wê hebûnê fahmbikê wê ne tenê wê tişteki din wê weke wê bixwe wê fahmbikê. Wê gelek tiştên salixnekirî wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, tişt wê, salixkirina wê, li ser reng û rewşên wê yên teybet re wê bibê. Di vê reng û rewşê de wê, her rewşa darêjkî ku ew hatî salixkirin wê, bi heman rengê wê weke rewşeka salixkirinê a têgîna hebûnê jî bê. Wê, bi vê rengê jî mirov dikarê wê, werênê li **ser ziman**.

Di rewşa fahmkirina rewşa xwezayê mirov û hebûna jîyanê de wê, weke aliyekî giring wê, aqil û ankû wê weke ku wê piştê wê were dîtîn û hanîn li ser ziman wê felsefe bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê felsefe wê, li ser fahmkirina jîyanê re wê bimeşê wê, demê wê, xwezayîti jî wê, bi wê re wê, hebê. Ev yek wê, xwe bide diyarkirin. Di dewama wê de wê, felsefe û xweza wê, çawa wê werina li hevdû kirin? Ev di aslê xwe de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin. Felsefe wê, dema ku em, demên wê yên kevnera wê dihildina li dest wê, di temenê wê de û bi rewşê pêşketina wê re wê, serxwezayîti wê, weke awayekê wê pêşkeve. Wê, ew pêşkeve û were derxistin li têgihiştinê. Piştê wê jî wê, êdî wê bi ber ya 'xwezayîya aqil' ve wê çûyîn wê bibê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring û teybet wê, werênê li ser ziman.

Di vê rewşê de wê, dema ku wê, felsefe wê, bi wê serxwezatiyê wê pêşkeve û wê piştê wê serxwezatiya xwe wê bikê weke xwezayî wê, bi wê re wê, renekê pêşketinê wê bi xwe re wê, bide diyarkirin. Di destpêkê de wê, nepenîyên jîyanê ên li ser fahmkirinê re ku wê hebin wê temenê wê têgîna serxwezatiyê wê û pêşketina wê biafirênin. Her tiştên ku mirov wê jî wê re wê nikaribê îzah û vegotinê werênê wê, weke tişteki ku wê, ji aliyê hêzek serxwezayî ve dihêkirin wê, were hanîn li ser ziman. Minaq wê, barq wê vedê wê weke kirina hêzeka serxwezayî bê. Wê baran, tayrok û berf wê bibarê wê, bi wê re wê, werê hanîn li ser ziman. Wê bi vê rengê wê gelek rewşên ku wê, werina li ser ziman wê bibin.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku Wê, piştê wê, aqil wê li ser fahmkirina wan re wê, xwe bigihênê li têgînaka 'xwezayî' a bi aqil re. Lê ev xwezayîtiya ku aqil xwe gihandîyê de wê, mirov çendî wê dikarê di çerçoveya rastî a xweza de wê, hildina li dest û wê wusa fahmbikin? Di aslê xwe de wê, weke aliyekî giring wê ev pirs wê biafirênê di rewşa fahmkirina têgîna xwezayî a nava felsefeyê de.

Di rewşa fahmkirinê de xweza, rewîst û aqil û têkilîya wan ya bi hevdû re

Xwezaya ku ew di nava aqil de ew dihê hanîn li ser ziman wê, bi wê re wê, bi fahmkirinê re wê, xwe wê werênê li ser ziman. Wê li ser wate, fahmkirin û têgihiştinê re wê bijî. Di dewama wê de wê, bi wê re wê, xweza wê, weke tişteki li alikî ê dervî mirov wê were dîtîn. Mirov wê, dema ku wê, bijî wê, çawa wê bijî wê, bi wê re wê, bi xwe re wê, bi rengê jîyankirin û ankû hîskirina xwe re wê xwezayê xwe wê werênê li ser ziman.

Lê li vir divê ku mirov wê, felsefe wê, weke renekê bê. Wê weke çavikeka ku wê, carna wê bi têgînên îdealîstîkî bi renekê û bi têgînên metalyalîstîkî wê bi renekê din wê bide nîşandin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke camake ku mirov wê, di wê re wê, bibînê bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê, jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide diyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa aqil wê, di vê rewşê de wê, xwe bi awayekê wê bide diyarkirin. Felsefe wê, bi vê rengê wê, salixkirinê ku ew li ser 'fahmkirina wê' re ku ew dihê kirin re wê, bi wê re wê, renekê fahmkirinê ê bi xwezayê re wê, bide diyarkirin. Wê, bi wê re wê, xwezayê wê, çendî ku ew ghişt li rewşa naskirin, fahmkirin û salixkirinan wê, bi wê re wê, weke ku ew 'fahmkirîya' wê were dîtîn û hanîn li ser ziman. Ew fahmkirina wê, ne fahmkirina ku ew di xwe de çerçoveyeka

giştî a xwezayê di afirênê bê. Wê di xwe de wê çerçoveyeka ku ew bi asta fahmkirin, têgihiştin û salixkirinên me re wê hebê bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa fahmkirina xwezayê wê, dema ku mirov wê hilda li dest wê, bi wê çerçoveya fahmkirina me re wê ew wê hebê. Çerçoveya fahmkirina me wê, bi dîtin, derkkirin, salixkirin, fahmkirin û têgihiştinên me yên jî wê ku ew dibin wê, bi wan re wê bi sînor bê. Lê xweza û çerçoveya wê, wê, hertimî wê dervî wê zêdetirî wê hebê. Ji serdemên kevnera ku heta roja me jî xwezayê hertimî kifşkirinên nû dikin wê, weke nişanak û birhana vê rastiyê bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, ev wê, bide diyarkirin bê.

Di rewşa aqilê felsefeyê de wê, heta roja me wê, hertimî wê aqilê pêşkeve. Wê her ku wê pêşkeve wê, bi xwe re wê kifşkirinên nû wê bi xwe re wê werênê. Ew kifşkirin wê, weke kifşkirinên me yên aqilî û têngîniyên ku em wan dikarin bi tememî û têngîniyên wan hildana li dest bin. Di rewşa fahmkirina xwezayê de wê, li vir wê, dema ku mirov wê di hilde li dest de wê, li vir wê, bi fahmkirina gotina 'xwezayê' re wê mirov wê çî qast bikê wê bi pêşketina aqil re wê gelek rengên wê yên şîroveyê û salixkirinê û hwd wê ji pirr aliyên ve wê werina pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê rewşê de wê, gotina 'xwezayê' a di nava aqil de wê, weke dîmenekê ji xwezayê ê bêgîyan û bêjîyan bê. Lê xweza ew bi gîyan û jîyan a. Wê, di serî de wê, mirov wê bi wê rengê wê werênê li ser ziman. Di rewşa fahmkirina rastîya xwezayê de wê, aqil wê çerçoveya ku ew ji xwezayê girtî û ankû derkkirî wê, ew wê bikê weke rengekê fahmkirinê ê xwezayê. Wê li ser wê re wê bihizirê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di nava şîroveyê de wê, bikê ku ew çerçoveyeka bi aqil a bînakok wê biafirênê. Wê, bi rastîya xwezayê re wê, bi rengê pêşketina wê re wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman.

Di nava jîyane mirov wê dijî de wê, mirov wê çawa wê bijî wê, weke aliyekî wê rengê jîyane mirov a ku mirov wê bi têngîna xwezayê re wê, werênê li ser ziman. Rengê jîyankirina me wê, bi rengê hebûna me ya fîzyolojîkî re wê ji gelek aliyên ve wê, bi sînor û di hevyekeyekê de bê. Di v çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di nava rewşa jîyanê û hebûna fîzyolojîkî de wê, têkilî wê bi jîyankirinê û rengê jîyankirinê re wê, xwe bide diyarkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa wê, xwe bi awayekê wê, bi xwe bixwe re wê bide diyarkirin û nişandin.

Li vir rewşa aqil û fahmkirina wê ya têngîna xwezayê wê, di aslê xwe de wê, di her demê de wê, ji gelek aliyên ve wê, weke aliyên ku mirov wan hilde li dest bê. Di rewşa aqil de wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa minaq bi aqilbûna mirov û bi wê re bi dîrketina mirov ji xwezayê ku ew di nava dijî de wê, weke aliyekî ku mirov wê di wê rewşê de wê bibîr bikê bê. Wê, ew rewşa dîrketina mirov a ji xwezayê wê, di temenê rewşên weke xwe serdest û serwerkirina wî ya li xwezayê û li hevdû de jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê ne weke rewşeka xwezayî bê. Di vê rewşê de mirov dikarê wê jî wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman ku wê, felsefeya xwezayê wê, li ser temenê xwe ku wê weke ku ew heya û dihe dîtin ku ew were fahmkirin bê. Di vê rewşê de wê, çî karibê weke xwe were fahmkirin? Her 'tişt' wê xwediyê rewşeka bi çerçoveyî a darêjkî bê. Minaq wê, her tişt wê, her çendî ku ew dihe qatkin wê were û piçûk bibê. Wê, bi wê re wê, her çendî ku wê piçûk bibê jî wê, hin bi hin wê rewşa xwe wê bi darêjkî wê bi gûharênê. Sînorê wê piçûkbûnê wê heta ku ew ji berçav wînda bibê û di dewama wê de ku ew tûna bibê wê hebê. Ev çî dide nişandin? Ev wê dide nişandin ku wê ti tişt wê, bi awayekê weke tişteki ku ew nabê qat wê nebê. Wê her tişt wê bibê qat. Ev wê weke xosletekê tiştê û hebûna wê ya di jîyanê de bê. Wî wê re wê xosletên weke nermbûn, hişkbûn, sarbûn, germbûn, rahnbûn, piçûkbûn, mazinbûn û hwd wê, weke aliyên ku wê, rengê tiştê û ankû bûjanîya wê bin. Wê, bi wê re wê, weke xosletên wê bin. Wê ew wê, bi xwe re wê, ew wê, bidina diyarkirin.

Ev xoslet wê, di her rewşê de wê, xwe bidina diyarkirin bi tiştê re. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, tişt wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin bê ku wê, rewşa tiştê wê weke rewşeka ku ew rewşeka rewşî a tiştî bê. Di vê reng û awayê de wê, mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa fahmkirina xwezayê de wê, aqil wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, weke rewş û rengekê têrkerî ê ku mirov wê bi wê re wê, werênê li ser ziman. Têgîna têrkerî wê weke têngîneka bûjenîkî a ku mirov nikaribê wê bidest bigirê, rajiyê û hilde li dest bê. Têgîna bûjenîkî wê têngîna wê bi tiştê re ku ew dihe li ser ziman wê, weke tiştê ku ew dest li wê dihe xistin, dikarin were hildan li dest û rajiyê de bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Mirov wê, her çendî ku wê, bi aqil re wê pêşkeve wê, ji ber ku ew ji xwezayê dûrdikeve wê, ew wê bi tenê bimênê. Pirsgerêka bi tenêbûnê û ankû xwe bi tenê hîskirinê wê, di nava jîyane civakê de wê, her demê wê xwe bi şewayîna wê bide diyarkirin. Bi tenêbûnê wê, di rewşa mirov û têngîliyên mirov ên bi hewirdorê û bi kesên din re wê, bi ne pêşxistina wan re wê bibê. Lê di rewşa bi tenêbûnê de wê, aliyekî wê yê derûnî wê hebê ku wê, hertimî wê, temenê wê hêstê bi afirênê bê. Bi tenêbûnê wê, di encama qûtbûna têngîliyên mirov ên derûnî û civakî û civaknasî de wê, xwe bide li der. Di vê rengê û awayê de wê, bi tenê wê, weke rewşekê wê di jîyane mirov de wê bide diyarkirin. Dema ku mirov bahse têngîliyê bikê wê, mirov dikarê jî aliyê hundûr û derve ve wê, bi du aliyên wê hilde li dest. Dema ku wê, aliyê hundûrîniyê têngîliyê qûtbûnê bi wê re bû wê, aliyê derve ku ew têngîliyê dênê jî wê, nebê sedema wê ji holê rakirina wê hêsta bi tenêbûnê. Bi tenêbûnê wê, ji aliyekê ve wê, dema ku mirov temenê wê ji aliyê aqil ve wê

lêbikolê wê, aliyeñ weke hevdû fahmkirinê, naskirinê û ankû bi hevdû re gihîştina hêsta hevdû nasîne û hwd re ku wê, ew nebûbin wê, bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Hêsta bi tenêbûyîñ wê, di rewşa mirov û têkiliyên mirov de wê, dema ku mirov wê têkiliyê dênê bi kes û deverekê re lê ku wê, aqil û mejiyê mirov wê li devereka din bê. Wê dema ku mirov wê, gelek tiştan wê di meji de wê hizirbikê û bi wê re wê, mirov wê têkiliya mirov wê ji jîyane ku ew di navê de ya û wê diji ku ew ji wê qûtbû wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin.

Wê ew bi tenetîya wî wê xwe bi wî re wê zêdetirî wê bide dîyarkirin û hîskirin. Wê, ev dîrketina ji xwe û hewirdora xwe ku ew di temenê wê de dîrketîna wî ya ji xwezayê wî heya wê, di temenê ku ew li xwezayê weke mal bînerê de jî bê. Têkilîyên di nava mirovan de wê, bi wê re wê, li ser têngînen darazî ên nîrxî re bin. Wê, di wê de wê ji xwezabûyîne dîrbê. Wê ber vê yekê wê, hêrsbûn, kûştin û hwd wê, bikevîna nava têkilî û jîyane mirov de. Aqil mirov haş dikê ji van hêstên weke hêrsbûnê û hwd ? Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, li wê bihizirê wê, ev wê weke aliyekî giring bê ku mirov wê, werênê li ser zîman bê. Gelek caran wê, mirov wê hêsta hêrsbûnê û tûndûtûjiyê wê bi xwezayê re wê, werênê li ser zîman. Wê, ew wê jî wê jîyane barrî û wahşî a nekedî û neahl kirî wê, di temenê wê de wê li wê bihizirê. Berê di hat gotin ku mirov wê, ber ku ew bi aqilbû wê, di demên serdemên seretayî de wê, hemû kirinên xirab û hov wê bikê. Wê gotinên bi rengê weke "kirinên heywanî" wê, werênê li ser zîman. Lê di aslê xwe de wê, ev gotin wê têngîna ku ew dide me ku wê nebûna aqil wê, weke sedema kirinên tûndûtûjiyê û hov a wê, di roja me de wê, pêşketina aqil di asta zanîstê de ku wê di temenê bindestkirinê û tûndûtûjiyê de wê, werê bikarhanîñ wê, vê argûmana di serê de mirovan de wê vala derxê.

Her tişt ku wê, bi wê rengê wê ji xosleta xwe ya zindîyî dîr wê were fahmkirin û wê weke tişteki mekanîkî wê were dîtin û hildan li dest. Ev wê bi rewşa aqil re wê weke rewşa ji nezindîbûyîna aqil jî wê xwe bide dîyarkirin. Aqil wê, ew zindîyîbûna wê ya ku ew bi wê re wê were bahskirin wê, ew zindîbûyîna mirovî bê ku wê ew di temenê wê de wê bê. Ew nezindîbûyîñ wê, bi aqilî re wê, mohra xwe wê bi vê rengê wê li rengê hildana tiştan li dest a bi aqil re jî wê bixê. Aqil wê, tişteke ne zindî wê dema ku ew mirov wê bi zindîya xwe re wê dihênê li ser zîman wê, bi wê nezindîtîya wê re wê di levkirinê de wê, werênê li ser zîman. Wê li ser wê zindîtîya hebûnî ku wê aqil bi wê zindî bibê wê, têkiliya nava tiştê û wê zindîtîya mirov wê were danîn. Wê, ev têkilî wê bi aqil wê, weke têkilîyeka fahmkirinê jî bê. Aqil wê, rewşek navendî a wê rewşa xwezayê mirov ku ew bi wê mirov fahmdikê re bê. Lê aqil wê, temenê bi hişmendî ku mirov wê, di navenga xwe bixwe de ku wê, serwer bikê wê, temenê wê jî bê. Wê bi heman rengê re wê aqil wê, ne rewşek asayî bê. Wê, aqil wê, di xwezayê mirov de wê, xale li ser ponijîne wê karibê bide gûharandin jî. Di vê çerçoveyê de jî wê mirov dikarê wê, werênê li ser zîman. Cûreyetî û cihêrengîti wê, bi kirin, tevger û xuyan û hwd re wê, jî aliyekê ve wê, bi aqil re jî wê, xwediyê temenekê pêşketî ê bi xwe re bê. Aqil wê, weke aliyekî bi plansazî ê di vê rewşa xwezayê mirov de jî bê.

Mînaq wê, di nava jîyane mirov de wê, dema ku mirov wê bi aqil bijî wê, gelek tişt wê mirov wê wan kifşbikê û wê, bi wan bijî. Wê, di vê çerçoveyê de wê, tiştên ku ew bi kirina wan re ew xwe baş hîs dikê wê kifşbikê û wê bikê. Wê rewşên ku ew xwe bi wan re baş hîs dikê wê bikê. Wê, di rewşên xwe rehetkirinê de wê, bi vê rengê wê, weke ku mirov di nava gel de dibîne ku ew dihê hanîn li ser zîman wê, bi gotina "weke ku mirov xwe hîsbikê ku ew werênê li ser zîman" wê, bi wê re wê, di awayekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov dikarê wê, weke aliyekî giring ê teybet wê, werênê li ser zîman. Tiştên ku mirov wê, xwe bi wê re wê, rehet hîsbikê di nava jîyane mirov de bi kirinên mirov re? Wê, ev wê, weke aliyekî ku mirov wê, dema ku wê, li wê bihizirê wê, were dîtin ku wê, li ser wê re wê, têngîneka xwezayê wê, were şîrovekirin û hanîn li ser zîman. Di nava zindîyên di nava xwezayê de wê, zindî wê, weke ku ew dijiñ wê bijîñ. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi wan re wê, ew rewş nebê ku ew bihizirê ku ew ne rasta ku ew wê nebê. Wê, li vir wê, ev reşwên hizirkirinê wê bi aqil re wê, xwe bidîna dîyarkirin. Bi zindî û ankû heywanan re wê, rewşek ajoyî a jîyanî ku mirov wê, dikarê di vê çerçoveyê de ku wê, weke rewşeka rengdayîna jîyan û kirinên wê bi wan re wê dibîne. Di vê çerçoveyê de wê, têkiliya zayendî a heywanan, wê, rewşa hewldana peydekirina tişteke xwarinê bi jîyankirinê, li hemberê hêrîşeka heywanaka ji xwe maztir xwe parastin, di bin ardê û ankû latekê de çêkirina sitargehê û di wê de hewldana xwe sitirandin û hwd wê, weke çend ji wan aliyeñ ku mirov wan dikarê werênê li ser zîman. Di rewşa zindîyîtiya hebûnî de wê, mirov wê, xwediyê ajoyeka bo domandîna wê bê. Di vê çerçoveyê de wê rewşa xwe domandîna bi jîyankirinê wê, ne rewşeka ku wê, bi aqil û hwd wê, were kifşkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, di serî de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser zîman.

Li vir ez vê yekê jî wê, werênîma li ser zîman ku wê, di nava jîyan û aqil de wê, têkiliya bi jîyankirinê wê hebê. Ev têkilî wê, weke têkiliyeka teybet a ku mirov wê, bi teybetî wê, dikarê wê, hilde li dest û wê werênê li ser zîman bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser zîman.

Di rewşa têngîneka aqilî a serxwezayî de wê, piştî ku wê, aqil wê pêşkeve û mirov wê bidest lêpîrsîna di çerçoveya hebûnê de wê bikê wê, bipîrsê ku wê, jîyanê çawa û ber çî destpêkir. Wê sedema jîyanê a sereka wê çî bê? Mirov wê, çawa wê hebê bi jîyan û jîyankirina xwe re? Bi vê rengê wê gelek pîrs wê, di çerçoveya hebûna jîyanê de wê, werîna afirandin û pîrsîn. Di van rewşan de wê, hizirên weke li dema berî destpêka jîyanê hizirkirin wê bi xwe re wê hizirên piştî ku ew jîyan dawî li wê were wê, ew çî bibê wê, bi xwe re wê, werênê. Hizra têngîna 'destpêkê' wê,

temenê ya 'dawîtiyê' a bi jîyanê û ankû hebûnê re bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li wê were hizirkirin. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, li jîyanê hizirkirin wê, di vê çerçoveyê de wê, pêşî wê di dûmenekê weke ku wê, bo fahmkirinê bê. Lê di aslê xwe de wê, ew rewşa fahmkirinê wê, di rewşek çawa de bê ku mirov wê, hilde li dest bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê, aqil wê, dema ku wê, bihizirê wê, weke ku mirov wê bi têgihên mîtolojîkî û hwd re wê bi şîroveyên wê re wê kifşbikê wê, bi wê re wê, were hizirkirin ku wê, jîyan wê, çawa wê bibê bê. Wê, di vê demê de wê, qatkên hizran ku ew bê ku ew têkilîya wan bi hevdû re hebê wê bibin. Piştî wê aqilê felsefîkî wê, bi wê re wê, li wê bihizirê û wan qatkên hizirkirinê wê hilde li dest. Wê di çerçoveya têgînên weke mantiq, sedem û encamên û hwd de wê, hilde li dest. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, aqil wê, di mijara fahmkirina hebûnê, destpêk, temenê bûyîna wê, ji kû bûyîna wê hebûn wê, bi wan re wê, bide hizirkirina wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, hebûn wê, bo bûyîna wê, sedemek wê hebê û ankû wê nebê wê, weke wê, gelek nîqaş û hizirkirin wê bi felsefîkî wê, hin bi hin wê, xwe bidina dîyarkirin û wê li ser wan re wê, were hizirkirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman ku wê, têgîna hebûnê wê, di vê rewşê de wê, weke têgîneka ku wê nevenda hizirkirinê wê biafirênê bê. Wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di pêvajoya hizirkirinê wê, bi vê rengê wê, di çerçoveyê de wê, hizirkirin wê, pêşkeve. Wê, di destpêkê de wê, hizrên serxwezayî wê zêdetirî wê serdest û wê bûhûrîner bin. Wê xweza û hemû rewşên wê, bi wê re wê werina hildan li dest û wê, werina fahmkirin. Wê piştî wê, bi aqil re wê, mantiq û rewşên weke bi fahmkirina sedemê, encamê û hwd re fahmkirinê wê pêşkevin. Ev rewş wê, rengekê hizirkirinê ku wê, weke ku wê, di roja me de wê, bê gotin "mantiqîya" wê, bi xwe re wê, bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, ji aliyekî ve wê, gotina mantiqîtiyê wê, ji aliyekî ve wê, di reng û kirasê têgîna xwezayîya hizirkirinê a bi aqil re de wê, were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê bahse xwezayîyekê bi aqil û aqilîkirinê re bikê? Di aslê xwe de mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa hizirkirinê wê, weke aliyekî giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Rewşa hizirkirinê wê, bi rengn têgînên bi vê rengê re wê, xwe di çerçoveyeka levkirinê de wê, bide dîyarkirin. Di hizirkirineka levkirî, levhatî a bînakok de wê, mirov karibê wê, weke hizirkirineka xwezayî wê, werênê li ser ziman? Di gelek rewşan de wê, ev rewş wê, xwe bi vê rengê wê, bide dîyarkirin. Yan jî wê, rewşên hizirkirinê ên bi vê rengê wê, di bin rengê têgîn û gotina xwezayê de wê, werina hanîn li ser ziman.

Di aslê xwe de wê, jî mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê li ser wê bisekinê wê, levkirina di çerçoveya nivîsandinekê wê li vir wê, dema ku ew li gorî rêgezên nivîskî ên weke mantiqê, bi sedemkirin û danîşandayîna encamên wê û hwd re wê, weke aliyekî ku mirov wê, weke aliyekî giring wê, hilde li dest bê. Ev levkirin wê, bi aqil re wê, weke levkirineka hizirkî bê. Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya xwe de wê mantiqê jî wê, bi girêdanên wê navarokî re jî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman ku wê, ev wê xwe bide dîyarkirin.

Li vir wê di dewama wê de wê, werênênina li ser ziman wê, hizirkirin wê, di rewşa fahmkirinê de wê, weke aliyekî giring bê. Em li vir wê, werênina li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê rastî tiştê ku mirov wê ji wê hazbigirê ku mirov ne bîaqil bê wê, mirov wê, nikaribê ji wê ew hazgirtina ku mirov wê bigirê ji wê bigirê? Di aslê xwe de wê, bersive wê pirsê wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, dikarê di vê çerçoveyê de wê, di serî de wê, hilde li dest û wê, ji gelek alîyan ve wê şîrovebikê û wê fahmbikê bê. Wê ev wê rewş û weyna aqil jî wê, bi bandûr û rewşa wê re wê bide dîyarkirin.

Di xwezayê de bi aqil re jîyankirin û lêgerînên weke bi 'çawa jîyankirinê'

Aqil wê, dema ku ew ket nava jîyane me de wê, bêgûman wê di çerçoveya jîyane me de wê, gelek rewşên ku mirov wan bikê, bi çerçoveya kirina û kifşkirina wan û hwd ku mirov wê bibînê wê, weke aliyekî temenî ê bi hişî bê. Lê li vir wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, aqil wê, di navaroka wê çerçoveya jîyane me de wê, gelek kirinan wê, bi me bide kirin.

Di rewşa fahmkirina aqil de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, mirov wê, çî û çawa wê hilde li dest. Wê bi wê re wê, di roja me de wê, aqil wê bi wê, were kifşkirin ku 'mirov wê, çawa wê bijî.' Kifşkirina 'çawa jîyankirinê' wê, bi serê xwe wê, weke rewşeka ku wê, karibê ji gelek alîyan ve wê, pêşîya wê rewşa dîtin û jîyankirina me ya xwezayî wê bigirê bê. Kifşkirina di jîyanê de wê, çendî wê xweza bê? Ev wê, bi wê re wê weke aliyekê ku mirov wê, dikarê wê ji temen ve wê hilde li dest bê.

Aqil û rewşên weke yên hêstî ji hevdû cûdakirina wan wê, ji aliyekê ve wê, vê rewşê wê bi xwe re wê, bidina nîşandin. Wê aqil wê, hêstan wê bikê ku wan fahmbikê. Hêst wê, di nava aqil û hebûnê û ankû tiştî di jîyanê de wê, rengekê têkilîyê bê. Tiştên ku mirov wan dixwe, dibînê û hwd wê, hêstê bi me re wê çêbikin. Em dema ku rengekê

dibînin wê, ew reng wê hêstekê wê bi hebûna xwe re wê, bi me re wê bide çêkirin. Reng, bêhnkirin, tahmkirin û ankû têjkirin ji tiştêkê xwarinê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, temenê pêşketina rewşên hêstîyarî jî bin. Wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di rewşa naskirin û ji hevdû derxistina reng, bêhn û tahm û ankû têjan wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê bibîrbîkê û wê werênê li ser ziman. Her reng, bêhn û tahm û ankû têj wê, xwediye rewşna wasîfî, çawanî û nirxîtiya xwe ya bi xwe re a teybet bê. Wê, ne weke hevdû bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Tiştê ku ew bi dîtina wê re ku ew, pêşî ket berîna nerîna çavê me de wê, ew wê bi hebûna xwe re wê, bi carekê wê gelek rewşan wê bi hevdû re wê bi têgînî wê bide dîyarkirin. Lê li vir wê, dema ku mirov wan aliyan wan hilde li dest wê, di serî de wê, pêşaqilek wê hebê. Minaq ku mirov li ser bêhn bihizirê wê, cûreyên bêhn wê bi salixkirinên wan re wê pêşî wê weke bi me re we hebin. Mirov wê, bi wan re wê, dema ku ew bêhn bi rengê wê re ew me kir wê, têkiliyekê wê bi 'heman bêhna' ku ew me berê kirîya û di wê rewşê de wê di salixkirinê de wê weke 'pêşaqilekê' wê xwe bide dîyarkirin wê, têkiliyê wê bi wê re wê dênê. Li vir wê, demê wê, salixkirinên me wê, bi awayekê zindî bin bi me re. Wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, bi rewşa wê re wê, werênê li ser ziman. Her rewş wê, di vê çerçoveyê de wê, şewayekê wê, çerçoveya wê hebê. Bêhneke wê, dema ku mirov wê dikê wê li gorî tûrîtiya wê, ew bêhn wê bi me re wê, hêstan bi dijiwarî û ankû kêmdijwarî wê bide çêkirin.

Dema ku mirov wê li ser aqil re wê bihizirê wê, li vir wê tiştêk wê xwe bi awayekê vekirî wê bide dîyarkirin. Rewşên weke bi hizirkirinê û çavdêrkirinê jî û li jîyanê wê xwe bi awayekê bide dîyarkirin. Aqil wê, di rewşa xwe de wê, weke encamaka çavdêriya me ya bi hişê jî jîyanê bê. Bi wê re wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Her rewşê de wê, hizirkirin û çavdêrî wê di ahengekê de wê, xwe bi hevdû re wê bi nerîna re wê bidina dîyarkirin. Wê weke ku wê dengî hevdû bin. Hemû hizirkirin û çavdêrî wê, xwediye rewşeka ku ew bi wê xwe dihênin li bîrê bin. Ev jî wê, ji aliyekê ve wê, rewşa hebûna çavdêriyan û hebûna çavdêriyên me weke azmûn ên berê ku ew hatina kirin wê, bi wan re wê, xwe bi awayekê wê, bide dîyarkirin bê. Azmûn wê, bi aqilê me re wê bi me re wê hebê. Wê, dema ku mirov wê, di jîyanê de tiştêk jîyankir û derbaskir wê, ew piştî wê derbaskirina me wê, ew tiştê ku me jîyankirî wê weke ku me ew jîyan nekirî wê, ji bîra me dernekeve. Kî dikarê bêjê ku wî, dema ku wî, tevgerkir û piştê ku ew bûhûrî li kirin û tevgereka din û piştê ew bêjê ku ew tevgera berî wê kirin û ankû tevgerê ew ya berê nîn a? Yan jî wê, mirov wê karibê weke ku ew tûneyî tevbigirihê? Ev bi derfet a? Ku mirov wê, herêbîkê wê, demê mirov wê, pêvajoyên pêşketina aqil ku wê hertimî wê hevdû ji hevdû re wê weke temem bidina dîyarkirin wê bi hebûna wan re wê were redkirin. Ji aliyekî din ve wê, weke ku wê mejû were redkirin bê. Heta ku wê jîyan hebê mirov wê, divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, mejû jî wê hebê û wê temenê kirina fêrûazmûnê bi wê re wê, her hebê. Wê, ev di çerçoveya hebûna jîyanê de wê, xwediye hebûnekê bin. Minaq gelek hizirkirinên ku ew tevlihev û xwediye çerçoveyek tevlihev in wê, di jîyanê de wê, çavdêriyên ku mirov bi wê re di dengîyekê de wê werênê li ser ziman wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, di serî de wê, hizirkirina tevlihev wê, bi temenê wê re wê divê ku mirov wê, hilde li dest. Wê bersiva wê pîrsê jî wê, di wê de wê vêsarî bê. D aslê xwe de wê, dema ku ew hizir ku ew bi tevlihevîya xwe re ku ew ji çî afirîya ku ew hat hizirkirin û dîtina wê, bi wê re wê, ya ku ew bi wê re wê, di jîyanê de wê, weke dengîya wê bê wê, ew jî wê, were dîtina. Lê di aslê xwe de wê, rewşa hizirkirinê wê, li vir wê ew zêde mijareka bi hûrgil û giring bê ku mirov wê, werênê li ser ziman. Minaq wê, dema ku mirov wê, ji serborîyekê bûhûrî wê, hizirkirinekê wê pêşbixê. Lê ew serborî derbasbûya. Hizirkirin wê, hinekê wê, li hemberê wê jîyankirinê wê weke 'razber' wê bimênê. Ber ku ew hizirkirina jî wê rewşê ew heya û rewş jî weke rewşek jîyankirî ew li şûn maya. Wê ew wê, ji hevdû cûda jî wê hebin.

Ev rewş wê, di rewşa hizirkirina me de wê, di nava jîyane me de wê, çendî wê xwediye bandûrê bê wê, bi wê re wê were dîtina. Mirovekê ku ew 100 salî jîyankirî wê jî yekê ku ew 10 salîya wê zêdetirî wê xwediye dîtina û bi wan dîtina re wê xwediye zanînê bê bi xwe re. Wê, ev wê, weke aliyekê ku mirov wê, dikarê wê bi teybetî wê, werênê li ser ziman. Wê, di nava wê rewşa jîyankirinê de wê, jîyankirinên me yên bûhûrî ku ew li şûn me mana wê, di dema jîyankirinên nû de wê, weke rengna hiş ên ku mirov bi wan fahmbîkê jî wê, xwe bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di serî de wê, werênê li ser ziman. Yanî wê, her jîyankirin wê, di rewşa ya jîyankirina ya dema nû de wê, weke rewşeka teybet wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê weke aliyekê teybet wê, werênê li ser ziman.

Di rewşên jîyankirinê de wê, tiştên xweş û nexweş ku mirov wan diji de wê, dîsa wê jîyankirinên me wê xwe bi bandûra xwe re wê bidina dîyarkirin. Jîyankirinên me wê li rex jîyankirinên piştê ên nû wê weke rewşna têgihî ku wê, bi wan wê, mirov li wan kirinên xwe yên nû wê serwerîyê wê bidest bixê bê. Ev wê, weke rewşeka aqilî a teybet bê. Lê her tiştê ku me ew jîyankir jî wê, weke rengekê darazî ê li ser serê kirinên me yên piştê jî bê. Minaq wê, dema ku mirov wê tiştêkê nexweş wê bijî wê, ew jî mirov re wê bê weke azmûnekê û mirov wê piştê wê, nexwezê ku ew tiştêkê nexweş bijî. Wê di dewama wê de wê, bihizirê ku ew tiştêkê nexweş ku ew wê bibê wê, bixwezê ku ew xwe jî wê durbigrê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa hizirkirinê wê, bi awayekê wê xwe bide dîyarkirin. Di

dewama wê de mirov dikarê wê, di çerçoveya jîyanê de wê, ji aliyekê hişmendî ve wê, bi rewşên weke çand, kevneşopî, rewîst û hwd re jî wê, werênê li ser ziman.

Ya ku mirov wê jîyankir wê weke ku mirov fêr û alimî wê bûbê bê. Wê bi wê rengê wê, ew wê xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, li ser wê re wê, têgînên baş û nebaşî jî wê bide bixê. Wê, di dewama wê de wê li tiştên baş û nebaş wê bihizirê. Wê têgînên weke yên rewîstê hwd wê bi xwe re wê pêşbixê.

Di rewşa fahmkirina xwezaya mirov de wê, rewîstî wê di rewşa xwe rehet hîskirin, hazgirtina ji tiştêkê, jîyankirina weke ku ew dixwezê û hwd wê, bi wê re wê, rewşên ku wê, bi aqil re wê, weke têgînên xwezayî wê werina dîtin. Lê di aslê xwe de wê, di rewşa rastîya jîyanê de wê, ne esayîya bi aqil re ku ew heya wê, di vê çerçoveya wê de wê, weke rewşeka 'asayî' û ankû 'xwezayî' wê, karibê xwe bide dîyarkirin. Ji vê aliyê ve wê, dema ku mirov wê, rewîstê, di çerçoveya hinek rengên xwezayî de wê fahmbikê wê, weke rewşeka bi aqil re ku mirov wê bijî bê. Wê bi wê re wê, rewşên weke mantiq, têgînên weke yên sedem û encamê, levkîrîn, levhanîn, lêhatinî û hwd wê, bi rewşeka bînakok a bi hevdu re de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Lê di aslê xwe de wê, çerçoveya têgîna rewîstî wê ti carî wê, ne rewşeka esayî a ku mirov wê, bi tememî bi xwezayê re wê, werênê li ser ziman. Di nava rengê hizirkirina mirov de wê, wê çî wê hebê wê, temenê wê, bi jîyankirinên me re wê hebin. Em bi wê re wê, weke bi jîyankirina tiştên baş û nebaş, xweş û nexweş, rast û nerast û hwd wê, di rewşan de wê, xwe bide dîyarkirin.

Her wusa mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa hizirkirinê wê, hertimî wê, weke rewşeka giring ku mirov wê werênê li ser ziman bê. Rewşa hizirkirinê wê, bi aqil re wê, di vê çerçoveyê de wê li ser serboriyên me re wê xwe bide dîyarkirin.

Di nava jîyane de wê, tiştên ku mirov wan bi xwezayî bijî wê, weke tiştên ku mirov wan diji bê. Wê di wan jîyankirinan de wê, mirov wê, dema ku mirov wê, diji wê, rewşên bi 'xwezayî' ku wê, bi çerçoveya aqil re wê werina li ser ziman wê, weke ya ku mirov wê bixwezê bijî, ya ku mirov wê ji xwe re wê rast dibî, ya ku mirov wê, xwe di wê de wê baş his dikê. Ya ku mirov wê, bi wê re wê ne di gumanê de bê, ya ku mirov bi wê re ne di vajîhevdûbûnekê de bê û hwd wê, bi wê rengê wê, bi wan re wê xwe bide dîyarkirin. Di nava rewşa civaknasîyî a roja me de wê, tiştên ku mirov wê, weke ku ew dixwezê ku ew bijî wê, di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman. Wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, di vê **çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman.**

Xwezaya zindî û ya nezindî

Di aslê xwe de ku mirov li ser xwezayê zindî û ya ne zindî bihizirê wê mirov karibê pêvajoyeka jîyanî ji destpêka w û heta roja me wê, bi hemû pêşketinên di navaroka de wê, werênê li ser ziman. Di vê rewşê de wê, gelek rewş wê, werina li ser ziman.

Di rewşa salixkirina xwezayê zindîyî de wê, di serî de wê, her tiştê ku ew bi jîyan e û diji wê, bi wê re wê, were li ser ziman. Di nava xwezayê de wê, gelek zindîyên weke heywan û her wusa ku mirov jî di nav de bihasibênê wê werina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, têkiliya rewşa zindîyî û ya nezindîyî wê bi hevdu re wê bi awayekê fîzyolojîkî jî wê hebê. Minaq wê, ard wê, weke rewşeka hebûnî ku mirov wê, nikarê bi wê rengê wê bi zindîyî wê werênê li ser ziman. Wê, weke nezindî wê, ard û ankû ax wê, were dîtin û li ser ziman.

Lê ku mirov li rewşa jîyankirina bi xwezayê re wê, li wê bihizirê wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bi awayekê giring wê bide dîyarkirin. Hizirkirinên weke di dema sîmer-gûfîyan û heta roja me ên weke 'mîrov ji axê ya' ku wê, heta roja me wê di nava kurdan de wê, werina li ser ziman û wê piştî wê, di nava olên yek-xwûdayî ên yazdanî û piştî ên semewî de jî ku wê, werê ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, weke têgîneka ku mirov wê, dikarê bi teybetî wê, hilde li dest bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, dikarê, wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa hebûna nezindîyî wê, mirov dikarê bi du awayan wê werênê li ser ziman. Yek weke ax, kevir, şînahî, laş, tiştên ku ew hena û hwd bi fîzyolojîkî wê werênê li ser ziman. Lê ji aliyê din ê duyem ve jî mirov dikarê bi aliyê weke jîyankirinê, fêrûazmûn, ceribandînan jîyanî, pêvajoyên jîyankirinê, hizirkirin û aqilên ku ew hatina pêşxistin û hwd wê, weke rewşa din ên ku mirov wan dikarê wan, werênê li ser ziman. Minaq wê, pirtûkek wê hebê. Wê were çêkirin. Di navaroka wê de wê zanîn û ankû agahî wê hebin. Pirtûk ne zindîya. Lê nivîsandînan wê, ji zindîyê bahs dikin. Wê, rewşeka weke ya ku mirov bi rewşa ji ya nezindî bûyîna zindîyê dibê û ankû ji axê çêbûna zindîyan wê dikarê bi wê rengê wê, werênê li ser ziman.

Mijarên weke têkiliya wan elementan a bi hevdu ve girêdayî ku ew temenê wê afirînê çê dikin wê, ew bi serê xwe wê weke alî û mijareka din a ku mirov wê dikarê bi teybet wê, werênê li ser ziman bê.

Hebûna zindîyan wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser temenê rewşa ne zindîyî wê xwedîyê aliyekê xwe bê. Di vê rewşê û rengê de wê têkiliya heyîna hebûnî a zindî û ne zindî wê di aslê xwe de wê li hevdu wê hûnandî bê. Mirov wê, dema ku ew weke zindîyêkê diji ew xwarinê dixwe. Her wusa wê, tiştan wê bixwê. Wê, şênîyan wê bixwê. Wê, bi wê re wê, tiştan wê çêkê û wê bixwê. Wê avê wê vexwe. Wê bêî ku ew bixwê wê nikaribê bijî. Wê, di vê çerçoveyê de wê, têkiliyek wê rewşa ne zindîyî û ya zindî wê li hevdu hûnandî wê hebê.

Di vê rewşê de wê, demê wê mijara ji hevdu safîkirina tiştên zindî û ne zindî wê zêdetirî wê, li vir wê, weke mijareka jîyanî a tevlihev wê bi vê rengê wê xwe li hemberê me wê, bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov

dikarê wê, weke aliyekî giring wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, li vir wê, ew rewş wê, vê gotinê bi me wê bide gotin ku wê, hemû rewşên zindîyî û ne zindîyî wê bi qadr bin û wê hêjayî qadr, qiymet, hûmet, rûmet û rêzê bin. Wê maf bikin. Ber ku wê, ew wê hevdû wê biafirênin. Wê di çerçoveyekê de wê hebin. Hebûna zindîyî a dijî wê, tenê wê weke encamaka ku wê ew xwe wê bi demê re wê li ser wê re wê bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa hebûna zindîyî wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê bê. Her tişta ku ew heya wê, bi gotina 'hebûnê' re wê were li ser ziman. Wê demê wê her tişta ku ew heya ku ew zindîya û ne zindîya wê bi wê re wê, were li ser ziman.

Di dewama wê de wê, mirov dikarê werênê li ser ziman ku wê weke tênginekê wê hebûnîtî wê, karibê hebûna zindîyî wê bi awayekê pirr alîyî wê werênê li ser ziman. Lê di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê jî mirov, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, bi wê têngîna hebûna zindîyî a dijî re de wê, rewşa hebûna nezindî wê weke hebûnêka temen a di dewama wê de wê were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, têngîna nezindî ku ew weke bi ard û ankû axê re were li ser ziman wê, di aslê xwe de wê, nêvî bi nêvî wê, mirov nikaribê wê bi tememî bi gotina nezindî re wê werênê li ser ziman. Her çendî ku wê, bi nerîneka stûr û çort re wê, ji hevdû bi 'xatekên stûr' ji hevdû cûdakirina ya zindî û ya nezindî jî lê wê, bi demê re wê, ji wê zêdetirî wê, xwe weke aliyekî giring wê, di çerçoveya hebûna zindîyî a dijî û temenê de wê, bi têngîneka hizirkî a kûr û berfireh re wê bide hanîn li ser ziman. Tişteki ne zindîyî wê, dema ku mirov wê tenê wê li ser xosletên wê yên bi nezindîyî ên fîzyolojîkî re wê, werênê li ser ziman wê, ew wê weke aliyekî ku ew zêde bi tememî ne hatibê fahmkirin bê. Wê tişt wê bi fîzyolojîkî wê bi gûharê. Minaq wê, ew rewşa gûharinê bi giştî wê, di çend awayan de wê bibê. Hinek ji wan awayan wê, bi weke darekê rizîna wê, weke hesinekê bi zingargirtin û razîna wê, weke tişteki xwarinê bi avêtina li dev û cûtina wê û bi wê re ku ew dihe qûrpandin û ew di zikê mirov de dihalihê û re darêjka wê ya ku ew bi wê heya digûharê û dibê weke vejen û hwd. Bi vê rengê wê, rewşa her tiştê wê, tabîî hinek destûrên gûharinê ên ku ew bi xosletên wê tiştê ên fîzyolojîkî re ku ew werina fahmkirin bê.

Tişt ne zindîyî wê, weke tişteka ku ew bi hebûnî heya bê. Wê, ew di vê çerçoveyê de wê, xwediye heyîneka fîzyolojîkî bê. di rewşa xwezayê de wê, her tişt wê bi vê rengê wê hebê. Wê mirov karibê wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov, dikarê wê, weke aliyekî teybet wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, ew jî wê, were dîtin ku wê, rewşa tiştê a fîzyolojîkî wê, bi xwe re wê, weke rewşeka ku ew xwediye pêvajoyên hin û hin ê ji rahnbûnê heta hişkbûnê bê. Di vê çerçoveyê de wê, bi cûreyên nerm û ankû hişk pirr ji hev cûda wê tişt wê hebin. Wê ew jî wê, weke xosletên wan ên **fîzyolojîkî ên tiştî bin**.

Lê hanîna li ser ziman tişteki zindî bi aqil re wê, weke aliyekî zor bê. Wê, tenê wê dîmenekê wê dervî zindîtiya wê, wê qaydbikê. Minaq wê, hûnermendek wê dema ku wê tişteki hûnerî wê çêbikê ku ew nîgarek bê û ankû hêkelek bê wê, bi wê rengê wê, bi wê dîmenîya wê re wê werênê li ser ziman. Pirtûkek wê dema ku ew dihe nivîsandin wê ji zindîyan wê bahs bikê. Wê di wê de wê navê zindîyan wê bi bûhûrê û heta ku wê bahse jîyane wan bikê. Ew zindîyên ku ew pirtûk bahse wê dikê ew zindî na û ew dijîn û ankû jîya na. Lê ew pirtûk wê, bi xwe wê ne xwediye wê rewşa jîyanî a weke wan zindîyan bi zindîyî bê.

Mirovan dema ku ew di nava xwezayê de dijîn wê, ji xwezayê wê bi dîtina xwe re wê bigirin û wê piştî wê li ser wê re wê pêşbixin. Wê, ji wê bigirin. Wê tiştan wê çêbikin. Wê ji du alîyan ve wê, xweza wê wê temenê wê çêkerîye bê. Wê ji aliyekê ve wê, hem wê amûrên çêkirinê wê bide mirov. Ji aliyê din ve jî wê, darêjka ku wê, tişt wê bi wê rengê wê were çêkirin wê bi biriqînê ji rewşên xwezayî wê bide me bê. Rewşên biriqînê ku mirov wan digirê wê, temenê wan wê bi aqil re wê bi mirov re wê bibin. Temenê wê ji dema bûyîna me ve wê, bi mirov re wê hebê. Ev wê, zindîbûyîna mirov a zindîyî wê di temenê wê de wê hebê bê.

Mirov wê, dema ku wê tişteki bûjenî wê bibînê wê, ji wê hîskirinê wê bigirê. Wê dema ku ew zayendek mêr û ankû jin ku ew zayenda din dibînê wê ji wê hazê wê bigirê. Wê, bi vê rengê wê, ew mirov wê bi wan hîs û hazan re wê têkiliyekê bi wê rastîtiya hevdû re wê dênê.

Minaq wê hunermendek wê dema ku ew berhema xwe çêdikê wê ne tenê wê kopîkirinê û ankû jêgirtinê wê bikê. Wê di rewşa tiştê ku ew jêgirtî wê karibê wê zelalkirin û safîkirinê jî wê çêbikê. Yanî wê, xosletên tiştê wê ji hevdû derxê û wê dênê li holê. Wê, di vê çerçoveyê de wê ew tişt weke 'kopî' wê, di aslê xwe de wê ji kopîyekê zêdetirî wê, weke tişteki ku ew hatî çêkirin a xwemalî bê. Wê tenê wê di rewşa derkkirin û peydamgirtinê de wê, ew tişt wê temenê wê çêkirina wê berhema weke kopîya bê. Wekî din wê ji hinek rewşên dîmenî ên dîtbar û pê de wê, zêde wê ti tîkîlî wê zêde bi wê re wê nebê. Mirov dikarê wê, weke afrînerîyekê wê werênê li ser ziman. Herwusa wê Zerdest jî wê, di çerçoveya têngîna afrînerîyê de wê, ew wê întbayê wê li ser rewşên jêgirtinê(kopîkirinê) re wê bide **me**.

Dema ku mirov bahse tiştê bikê wê, di serî de wê, bi wê re wê, tiştê ku mirov ew jêgirt wê, çendî wê weke tişteki jêgirtî bê? Di aslê xwe de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Rastîtiya xwezayê wê, bi wê re wê, bikê ku wê werênê li ser ziman. Di nava berhemên ku ew ji xwezayê dihe çêkirin û ankû pêşxistin wê, hebûna wan wê rastîtiya xwezayê ku ew ji wê digirin wê bi wê re wê xwediye rastîtiya xwe bin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Li vir mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, têkiliya nava têngîna xwezayê û rastîtiyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser rewşa heyî, bûyî û rûdayî re bê. Wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Tişt wê, bi rastîtiya xwe re wê hebê. Wê, dema ku mirov wê di hilde li dest wê, mirov wê, bi wê re wê, hilde li dest. Dema ku tişt nebê wê, ew ne rast bê. Yanî wê, ew nebê. Têgîna gotina 'rastiyê' di kurdî de wê, bi wateya tiştê ku ew heya, rûdaya, bûya û hwd wê, bi xwe re wê, werênê li ser ziman. Ya rast wê, mirov wê, nikaribê wê red bikê. Wê nikaribê bêtê ku ew nîn a. Ya rast heya. Ya rast rûdaya. Ya rast bûya. Di vê çerçoveyê de wê(rastiyê), mirov dikarê wê, tiştê hebûnî a heyî re wê, werênê li ser ziman. Rastîtiya Zerdestiyê û berî wî ya Mîratîyê wê, di vê çerçoveyê de mirov dikarê bi têngîna xwezayê ku ew bi wê dihildina li dest re wê, werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa têngîna xwezayê wê, weke aliyekê giring wê, bi rastîtiya wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Du dûalîsma Zerdestiyê wê, di destpêka wê de wê, rastîtiya wê(zerwanîsma(81) wê) re wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, bi têkiliyên ku ew wan re dihê danîn re wê ew wê were hanîn li ser ziman. Di raastîtiya xwezayê de wê, rastîtiya xwezayê wê hebê. Dema ku mirov bahse rewîsta xwezayê jî bikê wê, bi wê re wê, rewşên weke xwe bi berpirsiyar dîtina li hemberî wê û bi parastina wê re ku wê, were li ser ziman. Mirov di nava xwezayekê dijî ku mirov wê biparêzê. Bê wê jî mirov wê nikaribê bijî. Wê tiştê ku em, bi jîyane xwe ve bi wê ve girêdayîna

-----
*81.Zerwanism wê weke têngîneka felsefîkî a meopostamîkî bê. Wê Zerwan wê di mitolojiya kurdistanî a dema mediya de wê weke bavê ahûra mazda û Ahriman jî wê were tefsîrkirin. Wê di wateya demê û habûna demê û dana kifşkirina di demê de weke bi baxtê û hwd de jî wê were li ser ziman. Zerwan, weke têngî û xaleka ahengî(belans) a nava başî û nebaşiyê jî wê were li ser ziman. Di mitolojiya zerwanîsmê de wê bêtê gotin ku wê Zerwan wê mafê kifşkirinê wê bide Ahûra mazda û Ahriman bo ew wê jî wî bistênê wê hertimî wê bi wî re wê di şer û pevçûnê de bê. Lê hebûna zerwanîsmê wê di rewşa felsefeya dualîsme Zerdestî de wê weke destpekek monîst jî bê. Wê bêtê tefsîrkirin ku wê ew pêşî bi tenê hebê û wê piştî wî re wê ahûra mazda û Ahriman wê bibê û wê bi wan re wê dualîsme başî û nebaşiyê wê vajî hevdu wê bi afirê. Ew herdu jî wê, ahengê di nava jîyanê de wê bi hevdu re wê bidina girtin û avakerê wê ahengê wê zerwan bixwe bê.

em wê di parêzên bi wê re. Di aslê xwe de wê, parastina wê, ji aliyekî ve jî wê, bê parastina temenê jîyane mirov bixwe jî. Wê, di vê çerçoveyê de jî wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa afrînerîya xwezayê de wê, nepenîyên ku ew di temenê wê de ew, hena wê hertimî wê temenê têngîneka metafîzîkî ya ji xwezayê û pêşketina wê jî bê. Pirsên ku wê, di demên felsefeya kevnera de wê li ser xwezayê re wê werina pirsîn ku kê xweza afirand, xweza çawa afirî, 'destpêkek wê girng a', wê heta kengî wê xweza wê hebê' û hwd wê, bi vê rengê wê, werina pirsîn. Ev nêzîkatîya serxwezayî ku wê, di wan serdemên kevnera de wê bi xwezayê re wê, werina li ser ziman wê, li hemberî nêzîkatîyên roja me ên ku ew xwezayê weke 'mal' dibînin û ankû xwezayê ji her aliyê dikin herabe wê, weke nêzîkatîyeka parastîner a xwezayî wê li holê wê bimênê. Wê weke nêzîkatîyeka ku ew xwezayê diparêzê wê derkeve ber me. Di vê çerçoveyê de wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, têngîna xwezayê wê, bi wê rengê wê mirov wê çawa wê, ji wê sûdbigirê û bi wê re wê, çawa wê biparêzê wê, weke aliyê ku mirov wê karibê serî li wan wê biwastênê. Wê mirov wê, wê nêzîkatîya xwe ya talangerî a li xwezayê wê, di bin maskeya 'xweza, dikarê xwe nû bikê' de wê, bide vêşartin. Wê, bi wê re wê, bêxamîya xwe wê, li hemberî wê, bide nîşandin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşên xwezayî û hizirên wê, ji mejiyê mirov wê derkevin û ankû wê dûrkevin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di nava xwezayê de wê jîyankirin wê, bo mejiyê mirov wê dem bi dem wê zor bê ku ew wê fahmbikê û ankû xwe bigihênê li hizirkirin wê. Di vê çerçoveyê de wê, xweza wê, weke tiştêkê pirr zêde ji me dûr wê xwe bide dîyarkirin. Ew dûrketina xwezayê a ji me wê, di aslê xwe de wê dûrketina me ya ji xwezayê bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Ji aliyê din ve jî wê dûrketina xwezayê a ji aliyê xwezayê ve jî wê, dîsa wê, destê mirov wê, bi tahrîbkirina xwezayê û tûnakirina wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Têgîna xwezayê û fahmkirina wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekî ku mirov wê, dikarê wê, bi têngîna jîyane xwe re wê, werênê li ser ziman bê. Di roja me de wê, xweza wê, di rewşeka dûr a ji jîyane mirov wê xwe bide dîyarkirin bê. Bi pêşketina bajarvanî û hwd re wê, bi temenî wê dûrketin wê bibê. Wê çolbûn wê pêşkeve.

Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê çerçoveya nêzîkatîyeka rewîstî ji xwezayê re wê pêşbixê wê, di serî de wê, têngînenêzdayî, mîtrayî û Zerdestî wê, li kurdistanê wê, di vê warê de wê, giring bin ku mirov wan fahmbikê. Di serî de wê, çawa wê nêzîkatî wê li xwezayê wê werê kirin û parastina wê, li wê were hizirkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, di çerçoveya rastîtiya xwezayê de wê, rewîsteka xwezayî wê xwe bi têngînenê felsefîkî ên kurdistanî ên weke Zerdestîtiyê re wê bide dîyarkirin. Em li vir wê jî wê, divê ku wê hinekî li ser wê **bisekin in û wê fahmbikin.**

Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, jîyane piştî mirinê wê, weke têngîneka ku wê, pirr zêde wê, di nava bawerîyên êzdayî ên yek-xwûdayî de wê were li ser ziman bê. Piştî wê, ji wê bi pijiqê li olên yek-xwûdayî ên semewî jî. Wê, di dewama wê de wê, ev rewşa weke hizirkirina li jîyane piştî mirinê wê, were hizirkirin.

Mirov di nava jîyane xwe de dibînê ku mirov dimirê û laşê mirov dirizê. Wê, ew wê bi çavê serê xwe wê bibînê. Di vê çerçoveyê de wê li ser wê re wê bihizirê. Wê demê ku laşê mirov wê, bimirê û wê birizê û wê ji holê windabibê wê demê wê, tiştekî din ê jîyanî wê hebê ku wê xwe bi wê re bide domandin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke ku mirov bi rêzê bi êzdayîyan, mîtrayîyan û piştê bi zerdeştîyan re wê kifşbikê wê hebûna 'têgîna gîyanê' û ankû 'hebûna rûhê' wê li ser wê were hizirkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, were li wê hizirkirin. Rûh wê, ne xwediyê laşekê ku ew birizê û bibê ax bê. Wê, ew wê, xwediyê hebûnêka bi hizirkirinê re bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê weke kirdeyeka têrkerî a di nava aqilê me û ankû hizirkirina me de ku ew xwediyê hebûnekê ya wê, bi wê were hizirkirin.

Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, ew wê, li wê were hizirkirin. Hebûna jîyanê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi têkilîyeka di nava gîyane mirov a li ser aqil re wê bidest hizirkirina li wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, gîyan wê weke 'hebûnêka heyî' a ku ew xwe di jîyanê de bi dayîmî dide domandin bê. Wê, di nava jîyanê de wê, weke ku wê, zerdeştîyên berê û mîtrayîyan bawer dikirin ku wê, gîyan ji laşekê wê derkeve û wê bikeve laşê din de. Di vê çerçoveyê de wê, gîyan wê bo demeka jîyanê wê, laş ji xwe re weke malgeh wê bikarbênê. Di vê çerçoveyê de wê, ev têgih wê piştê wê, bê malê bûdistan û wê di nava wan de ji wê belav bibê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, sazûmanaka têgînî wê bi wê re wê were hizirkirin û hanîn li ser ziman.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê were hizirkirin bê. Wê, di dewama wê de wê hebûna gîyanê wê, weke têgînêka ku wê, bi aqilê me re wê, xwe bide dîyarkirin bê. Mejiyê mirov wê, dema ku ew bidest hizirkirinê dikê wê, gîyanê jî wê weke xîyeleta xwe ya serwer a li xwe wê kifşbikê. Wê bi wê re wê, di mejiyê xwe de wê bi aqilê xwe wê rêwîtiyan wê bikê. Wê bihizirê. Mirov wê, dema ku wê, xwe di rewşan de wê hizirbikê, li deveran wê hizirbikê, di awayan de wê bibînê û hwd wê, hinekî wê, weke aliyekî ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, kifşbikê û wê werênê li ser ziman bê. Her wusa di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa hizirkirina me wê, weke rewşeka gîyanî jî wê were û pêşkeve. Di vê çerçoveyê de wê, Zerdeştî kurdên berê wê hizirbikin û wê gelek nîqaş û danûstandinan wê li ser "gîyane bi aqil" wê bikin. Di vê çerçoveyê de wê, piştî ku mirov mir wê, gîyan wê, nemirê. Wê aqil wê bi wê hebê û ankû nebê. Di vê çerçoveyê de wê, hizirkirinê di vê çerçoveyê de wê, bi zêdeyî wê werina hizirkirin. Wê di vê çerçoveyê de wê, çerçoveyên hizirkirinê wê li wan wê were hizirkirin. Em li vir wê jî wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê têgîna gîyanê û hizirkirina li ser gîyanê wê, weke hizirkirineka ku wê, biqasî destpêka bi aqilbûna me û heta roja me wê kevn bê. Di vê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

,

• **Aqilê kirinê û ji wê bi ber kirina êqil ve**

Ku mirov ji kîjan aliyê ve mirov lê binerê wê, di jîyanê de wê, rewşeka ku ew dihê jîyankirin wê, ew wê hebê. Mirov wê, çi bijî û çawa wê bijî wê, weke aliyekî giring wê li ser aqilê me re wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, rewşa jîyanî wê di nava xwe de wê xwediyê rewşekê têgînî a ku ew pêşketîya bê. Aqil wê, di jîyanê de wê bi têgînî wê pêşkeve û wê bikê ku ew jîyanê werênê li ser ziman. Lê wê çi û çawa wê werênê li ser ziman wê, heta roja me jî wê, weke mijareka ku wê, mirov wê, li ser wê bisekinê bê. Di kurdî de wê, gotina pîretîkê wê, taqabûlî gotina "kirinê" wê bikê. Wê beremberî wê, gotina teorîyê jî wê, taqabûlî ramanê û ankû zanînê û an jî aqil wê bikê. Wê aqilê kirinê wê bi têgîna teorîkî re wê, di hevkeyîyê de bê. Wê bi wê re ku em wê, dihênina li ser ziman wê, *aqil û kirin* wê û ankû *teorî û pîretîk* wê, weke wê xwe bidina hanîn li ser ziman. Aqil û kirin wê, di rewşa hizirkirina li kirinê de wê, weke têgîna wê, xwe bide dîyarkirin. Lê di aslê xwe de wê, **kirin û teorî** wê, di rewşa têgîna teorîkî de wê weke têgînêka ku mirov wê aqilekî bi kirinê re di hevkeyîyê de ku ew hatî pêşxistin re wê, were li ser ziman. kurd vê weke '**kirin û gotinê**' bi hevdu re bi nav dikan. Lê emê di herikîna nivîsandinê de li cihna gotina 'kirin û teorî' û li cihna jî gotina 'teorî û pîretîkê' bikarbênin. Li cihna wê di heman wateyê de bin. Lê li cihna jî wê di wateyna cûda ên teybet ên bi serê xwe de bin. Ev jî wê, ji rewşa nivîsandina hevokê û ji rengê bi watekirinê wê, di hevokê de wê were fahmkirin û dîtin. Li vir em pêwîstî bi wê vegotinê dibînin ku em vebêjin ku wê, di nava nivîsandinê de wê, ev gotinên weke 'kirinê' jî, 'teorîyê' jî, 'gotinê' jî û 'pîretîkê' jî wê, cih bi cih wê gih bi hemwateyê werina li ser ziman û gih bi wateyên cûda ên ku ez li wan dikim wê bi teybet wê werina li ser ziman. Gelek caran wê dema ku wê di nava civatan de wê hin mazinên kurd wê ji kesna re wê gotinê wê bibêjin wê bêjin 'bila kirin û gotina te yek bê.' Ev gotin wê weke gotinaka nava xalkê wê, were zanîn ji aliyê herkesekê ve. Mirovê ku ew di tevgerên xwe de ku ew, kirin û gotinên yekbin û ankû kirin û gotinên wî yek werina dîtin û ew wusa bi kirinê wî re were dîtin û herêkirin wê ew, rêz û hûrmetek mazin wê ji wî re wê, were girtin. Ber ku wê, tenê gotin wê nêzî derewê wê were dîtin. Wê, weke kirina ku ew di jîyanê de pêknehatî wê were dîtin. Wê, di vê çerçoveyê de

wê, ew li ser wê were sekin in. Kirina pêknehatî wê, ji sê aliyan ve wê, di vê rewşê de wê were dîtin. Kirina ku ew bi gotinî û ankû zanînî wê were ser ziman bê. Ev dikeve rewş û warê têgihîştin, hizirkirin û ankû teorîzekirinê de. Ya duyem jî wê, weke gotina ku ew hatkirin û pîretîzekirina wê ne hatiya pêşxistin bê. Ev jî wê, bi heman rengê wê, were li ser ziman. Ev herdû cûre wê, ne xirab wê werina dîtin. Lê beşa sêyem ku ew xirab dihe dîtin û weke 'derew' jî dihe dîtin wê, ew bê ku kirin ne hatibê kirin û ku ew bê gotin hatiya kirin bê. Wê, di vê rewşê de wê, ev mirovê ku wî demê ku wî ew gotin kir û piştî ku ew derket li holê ku ne weke ku wî gotiya wê, hingî wê, ew mirov wê giranîya wî, zanîna wî û rêzgirtina ji wî re jî wê, bi wê re wê, bi sînor wê were girtin û wê were pîvandin. Gotina 'kirinek bi hezar gotinî ya' wê, di vê çerçoveyê de wê, di nava civatên kurdan de wê hertimî wê, were li ser ziman. Teorî wê bi hizirkirinê bê. Kirin wê, bi jîyankirinê bê. Ji kirinê hişmendî diafirê. Ji teorîyê jî wê bi çerçoveya kirinê bi têgihî wê were û biafirê.

Dîroka aqil û ankû felsefê wê, bi nîqaşên li ser ji hevdû cûdakirin û fahmkirina aqil û kirinê û ankû teorî û pîretîkê re wê, bimeşê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di xatekê de wê ji hevdû cûdakirin jî wê bi aqilê îdealîsmê û metalyalîsmê û ankû mengîwerî û pêzawarî û hwd re wê, xwe bide hanîn li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ev herdû şewayên hizirkirin wê, xwe bi aqil re wê, bi awayekî rêbazî wê bidina dîyarkirin.

Di roja me de wê, têngîna **teorî û pîretîkê** wê, bi gelek beşên jîyanê re wê, were hanîn li ser ziman. Li ser perwerdeyê, aqil û ankû felsefeyê, derûniyê, civaknasiyê û hwd, wê, bi hemû beşên din ên aqil re wê, were li ser ziman. Lê pîretîk û ankû kirin wê, weke rewşeka ku wê, hertimî wê, giringîya xwe wê, di fahmkirina me de wê, bide parastin bê. Wê di temenê hizirkirina mirov de bê. Wê aqilê mirov wê, ji wê fahmkirina wê, xwe bide pêşxistin.

Pirsgirêka fahmkirinê wê, di vê çerçoveyê de wê, di serdemên kevnera de wê, xwe bi rewşa nava teorî û pîretîkê û ankû aqil û kirinê re wê, bide dîyarkirin. Mirov çi dikê weke kirinê wê mirov wê karibê wê, bi tememî wê derkbikê û ankû fahmbikê? Wê ev wê, weke pirs pirsgirêkek giring a têngînî wê xwe bide dîyarkirin. Pirsgirêka fahmkirina pîretîkê wê, di nava rewşa hizirkirinê de wê, hertimî wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, çawa wê, kirinê wê fahmbikê û wê hilde li dest wê, bi wê re wê were li ser ziman.

Têgînên felsefîkî ên di destpêka pêşketina serdemên hemdem de ku wê, piştî ronesansê wê destpêbikin wê, mijareka wan ya sereka wê di nava rewşa aqil û kirinê de wê, xwe bi nîqaşên di nava 'teorî û pîretîkê' re wê, bide dîyarkirin. Her wusa wê, ev rewş wê, çawa wê, were hildan li dest? Wê, di serî de wê, pîr zêde wê, aqilê mirov wê, mijul bikê. Mijar û pîrsa aqil û kirinê wê, di her demê de wê, xwe di çerçoveya rastfahmkirin û rasthildana li dest de wê, bide dîyarkirin. Ev jî wê, bi wê re wê, weke aliyekî ku mirov wê, bi teybetî wê, hilde li dest bê.

Têgînên ku ew bi teorîkî û ankû aqilî ew dihen hanîn li ser ziman wê, di çerçoveyekê de wê, jîyane me wê bi xwe re wê, bikin ku wê, bidina dîyarkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bidina dîyarkirin. Li vir mirov, divê ku wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ev alî wê, weke aliyekî giring wê, were li ser ziman. Kirin wê, hertimî wê, cihê wê, di fahmkirina me de wê temen û xwediyê cihekê kifşkar bê. Wê di fahmkirina me de wê, temenê wê, ji aliyekî ve wê, bide dîyarkirin bê. Lê fahmkirin wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, li wê dihizirê w bi wê re wê dikarê werênê li ser ziman ku wê, di navaroka têngîna 'fahmkirinê' de wê, çi wê were fahmkirin. Ankû mirov, wê, dema ku wê, bahse aqilê 'razber' dikê mirov wê bi wê re wê çi qastbikê? Ev wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Dema ku wê, bahse aqilê razber wê, were kirin wê, bi teorîkî wê, bahse aqilekî ku ew nehata xistin li pîretîkê de bê. Piştî ku felsefê zêde pêşket û mirov bi hizirkirina xwe re wê, bidest afirandina xwe bikê û pê de wê, ev rewşên têngînî ên bi aqil re ku wê, werina pêşxistin wê, çawa wê, werina xistin li jîyanê wê, weke mijar û aliyekî ku wê, bi têngîna pîrekê re wê, were li wê hizirkirin. Hizreka ku mirov wê, diafirênê û mirov tefkîr dikê ku mirov wê ew wê, bikê pîretîkê de wê, çendî wê, karibê wê, bikê. Ankû ew pîretîka ku mirov wê weke pîretîka wê têngînê aqilî ku me pêşxistî ku me ew pêşxist wê, çendî wê, ew pîretîk û ew têngîn wê levbikin. Wê karibin wê bibina yên hevdû? Wê ev jî wê, weke aliyekî giring ê ku wê, bi têngîna felsefeyê re wê, li wê were hizirkirin bê. Di rewşa hizirkirinê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ji sedsalên 18' min û pê de wê, teorîyên ku wê, weke teorîyên sosyalîsmê û ankû marksîsmê û hwd ku wê pêşkevin wê, ji aliyekî ve wê, di wê îdeayê de bin ku wê, temen wan li ser têngîna pîretîkî a 'metalyalîstî' bê. Wê, bi wê re wê, werênina li ser ziman. Wê bi wê re wê, xwe pênasebikin.

Ji vê aliyê ve ku ew dihe hizirkirin wê, têngînen weke yên marksîmê wê weke têngînen 'pîretîkî' jî wê, werina hanîn li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew li wê were hizirkirin. Wê, weke qûtûbeka metalyalîstî wê li dijî ya îdealîsmê wê, xwe bi rêxistin bikê. Wateya gotina 'îdealîsmê' wê, ji aliyekî ve wê, hizirkirin û ankû hizra heyî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ji aliyekî ve wê, weke têngîneka şûbjektîf jî wê, were li ser ziman. Wê, bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa fahmkirina wê de wê, her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, were hizirkirin. Filosofên îdealîst wê, aqil wê dênina li pêşîya kirinê û wê li ser wê re wê, bihizirin. Wê, di hizirkirina xwe de wê, ramana ku ew hanîna li ser ziman wê, weke ramanaka kifşkar wê, werênina li ser ziman.

Lê di aslê xwe de em li ser gotina 'kifşkirinê' re wê, werênina li ser ziman ku wê, ji dema ku wê aqil pêşkeve û serdest bibê ve wê, ew serwerîya aqil wê, di şewayekî 'otorîteyî' de wê, xwe bide dîyarkirin. Wê di vê çerçoveyê û rengê de wê, were li ser ziman.

Aqil û kirin wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî felsefîkî wê, xwe bide dîyarkirin. Encamên herdû aliyan wê, weke aliyên giring ku mirov wê, karibê wan hilde li dest bê. Her wusa wê, têgînên weke îdealîzmê wê, bi kifşkarîya xwe re wê, doza serwerîyeka bi serdestî wê bikin. Wê, di dewama wê de wê, ku ew pêşxistin wê, êdî wê, weke hizrekê kifşkar wê, bi rêgezî û ankû destûrî wê xwe bidina dîyarkirin bê. Têgînên weke destûr, zagon, rêgez û hwd wê, dema ku ew bûn wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya wê têgîna serwerîya bi serdestî a bi aqil re wê, xwe bidina dîyarkirin.

Di serdemên me de wê, di vê çerçoveyê de wê, têgînên teorîkî wê weke aqil wê pêşkevin û wê destûr û rêgez û zagonên xwe wê kifşbikin û wê ji mirov wê bixwezin ku ew li gorî wan bijî. Bi heman rengî mirov dikarê bahse têgînên rewîstî jî bikê. Di rewşa qada kirinîya jîyanî de wê, li ser têgînê re wê, rengekê xwe yê kirinîya hişmendî wê bide afirandin. Wê, li ser wê re wê, li gorî wê, were jîyankirin. Têgîna şûbjeyî a îdealîzmê ku wê, rewşa xwe ya kirinî wê bikê ku ew di jîyanê de wê pêşbixê wê, weke perdeyeka li berçav a di jîyanê de ku ew li berçavên mirov bê. Wê encamên pêşxistina kirinîya van têgînan û ankû pîretîkîya wan wê, pirr zêde wê, bi giranî wê hebin. Wê, bo vê yekê wê, yekalîtiyekê wê, di rewşa jîyankirina mirov de wê, bikin ku ew pêşbixin. Wê, li gorî wê, wê aqil wê, werênina li ser ziman. Wê her wusa wê, di dewama wê de wê, pîrsgirêkên ku wê, weke pîrsgirêkên civakê wê xwe bidina dîyarkirin wê rûbidin. Piştî ku wê aqil ku ew bi aqilî weke aqilî teorîkî û ankû weke aqilê pîretîkî ku ew serdest û serwer bû û pê de wê, temenê pîrsgirêkên keseyetî, civakî û hwd jî wê, bi wê re wê, xwe di jîyanê de wê, bide afirandin. Ev rewş wê, her timî û demî wê, temenê pêşxistina kral, tîran, dîktetor û faşîstên nijadperest jî wê, bi xwe re wê, biafirênê.

Mirov wê, bi aliyekî ve wê, binerê, bi têgînekê û rengê wê bihizirê û wê dernekeve dervî wê û hişmendîya wê. Wê, weke wê bijî. Wê, dervî wê, jîyan wê, newê herêkirin û qabûlkirin. Wê, di dewama wê de wê, çawa wê, jîyan wê, bi hevdû ve wê, di yekkirinekê de wê bi yekparetiyekê wê werina 'hevbeş' kirin wê, were kirin. Ev jî wê, weke aliyekî giring ku wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê.

Î ro fêr û azmûnên me wê, bi me didina nîşandin ku wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyek têgînî de wê, rewş wê xwe bide dîyarkirin. Lê aslê xwe de wê, rewşa aqil û kirinê û ankû teorî û pîretîkê ku mirov wê, bi awayekî rast wê, hilde li dest wê, ji ya ku em hizirê dikin wê baştir wê encamên wê, xwe bidina dîyarkirin. Mirov wê, bi ezmûnên xwe re wê, bide nîşandin ku wê tişt wê were fêrkirin. Wê were azmûnkirin. Wê ev jî wê, bi tahb û kedekê wê bibê. Lê her tiştê ku ew hat fêrkirin û azmûnkirin wê, bi demê re wê, bi ceribandinên wê re wê, xwe hûr û kûr wê were fahmkirin. Derkkirin wê, rewşa fahmkirina hebûnê wê bi diyardeyî wê bide fahmkirin. Rewşên bi têgînî ên weke cewherî jî wê, bi teorîkî wê, werina fahmkirin. Lê di aslê xwe de wê, ev herdû alî jî wê, ji kirinê û ji qada kirinê wê ne qûtbîn. Wê, bi wê re wê, xwediyê temen û xateka fahmkirinê bin. Weke minaq jî mirov dikarê wê, li ser fêr û azmûnên xwe re wê bibêjê ku mirov wê, bi aqilê xwe ku ew bixwezê tiştêkî fahmbikê û ankû wê, derxê li têgihiştinê ew, heta ku bi wê re têkiliyê nedênê wê, nikaribê wê û bi wê re neji wê, nikaribê wê fahmbikê. Li vir wê, demê wê, bi fahmkirinê re wê, di rewşa wê de wê, rewşa têkiliya aqil a bi kirinê re wê, xwe di vê rewşê de wê, weke aliyekî giring wê, bide dîyarkirin bê.

Di rewşa fahmkirina kirinê a di jîyanê de wê, di roja me de wê, pîrsgirêka herî zêde mazin wê, li ser hişmendiye re wê, xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa wê, hişmendî ku wê, li her qada jîyanê serwer bû û li şûna ku ew di kirinîya jîyanî de bijî ku ew bikê ku ew kirinîya xwe li şûna wê pêşbixê wê, weke encama wê, pîrsgirêkên desthilatdarî ên bi zihniyetî, ên civakî ku ew bi wan dihên ji dîrokê birin û hwd wê rûbidin. Têgînên weke yên Kant ku ew têgîna rewîstê jî xwe wê weke ardnîgariyeka kirinî a pîretîkî wê ji xwe re wê pêşbixin wê, bikin ku wê, rastîya kirinîya jîyanê ji ber çavê mirov wê winda bibê. Wê, di dewama wê de wê, weke encama wê êdî wê, li şûna ku ew kirinîya jîyanî wê fahmbikê wê, xwe bixwe wê, kirinîya xwe wê pêşbixê û wê, di rewşekê de wê, bikê ku ew bide jîyankirin. Li vir wê, ev rewşa têgîna kirinîyê û ankû pîretîkê wê, di serî de ew were fahmkirin Kirinekê û ankû pîretîkek çawa wê, mirov wê fahmbikê wê, ev di serî de wê, weke aliyekî giring wê, xwe li pêşîya me wê, bide dîyarkirin bê.

Li ser têgîna aqilî re ku wê, ji kirinîya jîyanê dûr wê, biawayekî wê, kirinîya xwe ya têgînî wê pêşbixê û wê li ser wê re wê, bê hizirkirin wê, di serî de wê, weke aliyekî pîrsgirêka fahmkirina rewşa kirinê û ankû pîretîkê bixwe jî bê.

Em li vir vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, di rewşa têgîna kirinê û ankû pîretîkê de wê, li hemberî me wê, weke du rewş wê xwe bidina dîyarkirin bin. Rewşa pêşî wê, rewşa ku mirov wê, ji aliyê aqilê xwe ve wê pêşbixê bê. Aliyê din ê duyem jî wê, aliyê dervî wê, di qada jîyanê de ku ew ji xwe heya bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Têgînên weke yên îdealîzmê ku wê li ser têgînên weke rewîstê û hwd de wê biawayekî wê dakevina li qada jîyanê û wê bi xwe re wê, rengekî têgînî ê kirinî wê ji xwe re wê bi fêr û azmûn wê bikin ku wê biafirênin wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî din ê bii pîrsgirêkê fahmkirina rastîya têgîna kirinê û ankû pîretîkê bixwe jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa fahmkirina kirinê de wê, weke aliyekî giring wê, rewşa têkilidanîne wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa wê, dema ku mirov bixwezê tiştêkî fahmbikê, wê bi gûharênê û ankû wê derxê li têgihiştinê û hwd mirov, divê ku

wê, têkiliyê bi wê re dênê. Dakevê li qada jîyanê û bi wê re wê, têkiliya pêwîst dênê. Wê ev yek wê, weke aliyekî wê yê giring bê. Di nava jîyanê de heta ku mirov neji wê, mirov wê nikaribê rastîyên ku ew di rewşa jîyankirina jîyanê de ku ew rûdidin ji wan fahmbikin. Wê, Ev yek wê, weke aliyekî giring wê li pêşîya me wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, fahmkirin wê, bi têkiliyê re wê, xwe di jîyanê de wê, bide dîyarkirin. Di nava kurdan de wê gotinek bi vî rengî wê hebê. Wê, were gotin ku “mirov, wê dema ku wê, tiştêkî wê bikê mirov, bi wê re wê nasbikê.” Wê di dewama wê de wê bahse pêşketina zanînê wê, were kirin. Gotina weke “di bin rohnîya rojê de çi rû dide ku ew were zanîn wê, karê zaneyan bê” wê, weke gotineka pirr kevn a dema mîtrayîyan a civake kurd bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di wê de wê bahse daketina li qada jîyanê wê, were kirin. Di roja me de wê, li şûna gotina “daketina li qada jîyanê” wê, têgînên weke “pêşxistina di qada jîyanê de” wê, li ser hizrên ku ew dihên pêşxistin re wê, were gotin. Bi gotineka din wê, hizrên weke “bi gotina pîretîzekirinê” ku ew dihên hanîn li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, weke hizirna mengîwerî ku ew di bin maskeya têgîna pêzawarîyê de ew dihên gotin bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî bin. Pêşxistina wê hizrê di jîyanê de wê, weke ‘xistina wê hizrê di jîyanê de’ jî bê. Wê, wusa jî wê, were fahmkirin. Lê xistina hizrêkê li jîyanê û pêşxistina pîretîk û ankû kirina wê di jîyanê de wê, ne weke di renge pêşketina ji xwe re a di jîyanê de ku ew pêşkeve û mirov ji wê bigihîjê têgînekê, têgîhiştinekê û fahmkirinê bê. Wê, ev weke dû aliyên têgînî ku wê, herdu alî jî wê, bi têgîna pîretîkê re ku wê, werina li ser ziman bin.

Her wusa wê, di vê çerçoveyê de mirov wê, dema ku van aliyên pîretîkî wan baş fahmbikê, wê di aslê xwe de wê, di roja me de wê, sedemên pîrsgirêkên zihniyetî ên desthilatdarîyê û pîrsgirêka temenê civakan û hwd jî wê, were fahmkirin. Li vir wê, ev bi hevdu ve wê di temenê wan de wê, têgînên ku ew hatina xistin li jîyanê wê hebin.

Ku mirov bahse têgîna kirinê û ankû pîretîkê wê bikê wê, têgîna pîretîkê ku ew were dihê pêşxistin wê, weke aliyekî giring wê, li vir wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, qada kirinê û ankû pîretîkê wê, weke aliyekî giring wê, di wê de wê, çawa wê were fahmkirin wê, xwe weke aliyekî giring wê, bide dîyarkirin bê. Li vir mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, fahmkirina ji qada kirinê wê, weke fahmkirineka ku ew hinekî wê kifşkar bê. Wê nikaribê zêde bide kifşkirin. Lê dema ku wê, weke têgînekê ku ew li jîyanê vegerîya û wê bidest kifşkirinê di jîyanê de wê, bi rêgezî û hwd kir wê, hingî wê, weke têgîneka razber a daketina li qada jîyanê û dana kifşkirinê wê were li holê. Li vir wê pîrsgirêka fahmkirina qada kirinê û ankû pîretîkê wê, bi têgînî ji wê qadê derkkirina ku ew li wê weke hişmendiye bidest kifşkirinê dibê bê. Li vir wê, ev alî wê, weke aliyekî ku mirov wê, di rewşa wê de wê, weke aliyekî kifşkar ê mengîwerî û ankû îdealîsmê têgîna fahmkirina ji kirinê jî wê, werênê li ser ziman bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Ji aliyekî din ve wê, ti farqe wê têgîna ji kirinê wê ya mengîwerî ku ew dikê û dixwezê ku ew dakeve li qada jîyanê û wê, weke xwe bi reng û awa bikê wê nebê.

Têkiliya nava kirin û aqil wê, weke têkiliyeka zêde tevlihev bê. Wê, bi demê re wê, çendî ku wê aqilê mirov wê pêşkeve û wê di jîyanê de wê serwer bibê re wê ev wê xwe bi awayekî pirr zêde vekirî wê bide dîyarkirin bê. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, ev derkeve li pêş. Her wusa mirov dikarê wê yekê jî wê, werênê li wer ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Têkiliya di nava aqil û kirinê de wê, weke aliyekî giring wê, piştî pêşketina aqilê felsefeyê re wê, zêdetirî wê, weke pîrsgirêkê wê xwe bide dîyarkirin bê. Wê, aqilê felsefeyê wê, weke aqilekî razber wê, xwe bide pêşxistin. Çendî ku wê, weke fêr û azmûnên ji kirinê wê were li ser ziman jî lê wê, weke têgîneka bi hişmendî wê, bê nerîn li wê rewşa qada jîyanê ku ew dihê jînkirin. Ku em rewşa fêr û azmûnê wê, li vir b gotinekê di dewama wê de wê, werênina li ser ziman wê, ev wê were li ser ziman. Wê, bi demê re wê, fêrbûn wê xwe bide dîyarkirin. Em vê rewş wê, bi tekoşîna maf û azadiyê a civake kurd re jî wê kifş dikin. Wê pêşî wê, weke tevgereka ku wê, hin bi hin wê, li ser temenê xwe û bi fêr û azmûnên xwe re wê mzin bibê. Wê, di roja me de wê, bi wê re wê, têgîhiştineka mazin a civakî wê pêşkeve. Ya ku wê, li herêmê wê bikê hêz jî wê, ev bê. Fêr û azmûna tevgera tekoşîna maf û azadiyê a civake kurd wê, bi dîroka wê re wê, bi xwe mazinkirina wê re wê, wê rengê wê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, ev rewş wê, fêrbûna ji kirinê û jîyanê wê bi fêr û azmûnî wê, mînaqeka wê ya teybet û giring bê.

Her çendî ku wê, weke aqilekî ji qada jîyanê û kirina wê jî bê lê wê, weke aqilekî razber bê. Wê, dema ku ew aqil pêşket wê, bi gotina kirinkirina wê a di jîyanê de û ankû pîretîzekirina wê ya di jîyanê de re wê, xwe bi awayekî wê, bide dîyarkirin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Pîrsgirêka felsefeyê a kirinê û ankû kirinkirinê (pîretîzekirinê) wê, weke aliyekî giring wê, di çerçoveya pîrsgirêkên jîyanî ku ew rûdidin de wê xwe bidina dîyarkirin bin. Ev rewşa felsefeyê wê, di aslê xwe de wê, ji reng û şewayê oleka ku ew rêgezên xwe li jîyanê dikê ku ew serwerbikê û herkesekî dikê ku ew weke wan bide jîyankirin wê, ji wê ne cûdatir wê xwediyê rengêkî pêşketinê bê. Pîrsgirêka kirinkirinê wê, xwe bi demê re wê, di jîyanê de wê, bi rewşên “weke wê pêşxistina jîyanê” re wê, bide dîyarkirin. Ti tişt wê, weke wê, pêşxistin wê, ne bi demî û ne jî wê bi rewşî wê biderfet bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, weke rewşeka zêhnê mirov ku mirov rengêkî jîyanê di mejiyê xwe de xîyal dikê û wê di jîyanê de dixwezê ku wê pêşbixê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa aqilê kirinê û ankû pîretîkê de wê, ji wê fêr û azmûnên ku me girtina wê, temenê baştirkirina me jî bin.

Kirin û ankû pîretîk wê, di aslê xwe de wê, rewşek jîyanî a ku mirov wê, bi nav de jîyankirinê re wê, rewşa wê pêşbixê. Rewşa pêşxistina kirinê wê, weke minaq ku mirov xwarinekê çêbikê û bixwê bê. Weke dema ku mirov wê, bi wê re wê, bi jî bê. Mirov wê, dema ku mirov wê, sêvekê wê hilde li dest wê, mirov heta ku wê nexwê wê nizanibê ku ew têj û tahma wê çawa ya. Wê ji wê negihijê wê fêr û azmûna wê ya bi têj û tahma wê re. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di kirinê de wê, ya giring wê, bo pêşketinê û ankû pêşxistinê jî wê, tevlibûn bê. Wê, di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, bi teybetî wê, werênê li ser ziman. Di rewşa kirinê û ankû pîretîkê de mirov, minaq ku ew kirin û ankû pîretîk ku ew xabeteka weke çandinîya genim bê ku mirov heta ku wê pêvajoyê ji destpêkê heta dawîya wê ne jî wê mirov wê negihijê fêr û azmûna wê.

Pêvajoya pêşî a fêrbûnê ya. Wê dema ku mirov wê tiştek kir wê, bi wê re wê, zanîna ku ew çawa dihê kirin jî wê, bidest bixê. Di vê rewşê de wê, weke pêvajoya pêşî a fêrbûnê wê têkilîdanîna bi rewşên jîyanî ku ew rûdîdî û dibin bê. Wê, di dewama wê de wê, pêvajoye duyem jî wê, bihişkirina wê, pêvajoya pêşî bi hişmendîyî û bi wê re wê weke zanînekê wê derxê li têgihiştinê bê. Mirov wê, di vê pêvajoya duyem de wê, di rewşa xwe de wê, çawa wê ji wê zanîna fêr û azmûnên xwe wê, sîdwergirê û wê wan di jîyane xwe de wê bikarbênê û wê bi wan re wê, zanîna ku ew bidest xist ku wê bihişkir û pêde ku wê, bi wê re wê temenê sazûmankirina bi wê re wê, pêşbixê bê. Ev pêvajoya duyem a zanînê wê bi hişmendîyî wê, weke pêvajoyek zanînî a neşenber bê. Wê mirov dikarê bi razberî wê, li ser têgînên sentezkirinê û hwd re wê, werênê li ser ziman. Sentezkirina zanînê wê, di temenê ji fêrbûnê xwe sîdgirtinê de jî bê. Lê wê aliyekî wê yê din jî wê hebê ku wê, fêr û azmûnê wê bi hişmendî wê, weke aqilekî wê, werênê li holê. Minaq wê zanîna ku ew hatî sentezkirin wê, mirov çawa wê karibê bi wê kirinekê û ankû pîretîkekê wê werênê li ser ziman? Yan jî wê, pîretîkeka wê hebê? Ev jî wê, weke pîrseka giring ku mirov wê, dikarê li ser wê bisekinê û wê werênê li ser ziman bê.

Di vê pêvajoyê de wê zanîn wê, weke teorîyê jî wê, were pêşxistin. Wê di vê çerçoveyê de ku ew weke teorîyê hat pêşxistin wê, weke hişmendiyeke ku wê, di wê de wê, hişên rewşên ku ew ji wê bi fêr û azmûnbûya wê bi kirinî wê hebê. Lê wê, bi wê re wê, di çerçoveya teorîkî de wê, çerçoveyek wê ya kirinî a weke wê ku mirov wê, bi wê re wê werênê li ser ziman wê nebê. Wê demê wê, di dewama wê de wê, têgîna 'xistina li jîyanê a wê aqilê teorîkî' wê, ji aliyekî din ve wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, aqil wê dema ku ew gihişt asteka teorîkî wê, ji wê rewş û pêvajoya fêrbûn û azmûnkirinê jî wê, derbas bibê. Wê, bi wê re wê, rengekî din ê gotina fêrbûn û azmûnkirinê wê, li ser wê rewşa teorîkî re wê pêwîstiya pêşxistina wê bê. Teorî wê, mirov dikarê wê weke aqilê razber jî wê werênê li ser ziman. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî têgînî wê, hebê. Di rewşa fahmkirina aqilê teorîkî de wê, dema ku mirov wê li gorî wê pêşxistinê ku wê li wê bihizirê wê, hingî wê, ew weke rewşek kirinî a ku ew li gorî wê têgîna teorîkî hatî pêşxistin wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê, werênê li ser ziman. Di rewşa têgîna aqilê teorîkî de wê, bi razberîya wê re wê, weke rewşeka aqilî a li gorî wê fêrbûn û azmûna ku ew hatî derkkirin jî bê. Lêgerîna wê têgîna aqilê teorîkî li gorî wê rewşa fêrbûnê û azmûna ji kirinê wê, weke aliyekî wê yê ku wê, di wê çerçoveyê de wê temenê lêgerîna li lêhatineka bi wê re jî bê. Teorî wê, çendî ku wê, weke têgîneka razber jî bê lê wê, di di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, mirov dikarê bişibihênê gokeka ji qatkên caman ku ew hatîya afirandin û her qatkek ji wan qatkên caman wê, weke qatek ji kirina mirov a di jîyanê de bê. Ber vê yekê wê, qatkê ku mirov wê, di nava wê çerçoveya teorîkî de ku wê, mirov li wê bihizirê wê, ew wê, bi xwe re wê, li ser wê bihişkirinîya wê re wê werênê li berçav. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di nava wê çerçoveya teorîkî de wê, gelek qatk wê bi vê rengê wê hebin. Di rewşa teorîkî de mirov, wê jî di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, aqil û ahenge wê ya bi fêrûazûmê re wê ji aliyekî ve wê, temenê rastûtiya wê bê. Di dîroka felsefeyê de wê, ku wê tenê wê li ser hizirkirinê aqilî re wê bihizirê û wê fêrûazmûnê wê, li berçav negirê wê, encamên wê, ne tenê bi jîyanê qûtkirinê re wê xwe bidina dîyarkirin. Wê, ji wê zêdetirî wê, bi rewşên ji jîyanê qût ku wê, weke ku wê rejimên roja me ku wê, bi zorê wê bikin û xwezî ku mirov û civakan bi wê bidina jîyankirin re wê, encama xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa mantiqê de jî mirov dikarê heman rewşê wê werênê li ser ziman. Mantiq divê ku ew di temenê xwe de ew, fêrûazmûnê a ji kirinê bihawênê. Ji xwe wê, çerçoveya darêjkî wê, mantiqî wê, ji aliyekî ve wê, ew bê. Lê kengî ku wê, têgîna mantiqî ku wê xwe windakir û jî jîyanê qûtbû wê, hinekî wê, weke ku ew *bi ser xwe ve herê* wê, di rewşekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Tenê bi encamên aqilî û hwd bawerkirin û ji fêrûazmûnê qût tefkîrkirin wê, bi xwe re wê, bi ber razberîyeka mengîwerî ve wê bibê bê.

Di rewşa aqilê kirinî de wê, fêrûazmûn wê pêş were. Ji xwe ku mirov çavên xwe bigirê û gûhê xwe li derve bigirê wê, zanîneka mirov a ku mirov wê bi rastî wê werênê li ser ziman jî wê nebê. Di rewşa têgîna teorîkî a kirinî de wê, kûrbûna wê di çerçoveya rastbûna wê ya bi aqilî re wê were li ser ziman. Ev jî wê, di çerçoveyeka jîyanî de wê, were li ser ziman bê. Ku mirov di rewşa destpêkirina hizirkirinê de bibêjê tenê hizirkirina rast a li gorî aqil heya û di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê li gorî aqil wê zanîna ku mirov bi wê bawer bikê wê nebê wê, weke rengekê hizirkirinê ê 'empîrîsmê' bê. Ev jî wê, fêrûazmûna ji wê di dewama wê de wê, redbîkê bê. Ev rengê hizirkirinê wê, weke rengekê hizirkirinê ku wê, zanîna rast a li gorî aqil wê, weke ku ew neyî wê werênê li ser ziman. Têgîna 'gûmanê' a empîrîsmê wê hinekî jî wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Gotina

‘gûmanê’ a empîrîstan û ya bi xwezayî a di nava aqilê felsefeyê de ku wê, di temenê hizirkirin, derkirin û fahmkirinê de wê hebê wê ji hevdû wê cûda bê. Ya felsefeyê wê, li rastûtiya wê ya li ser temenê wê, lê gerîneka ku wê, bi fêrûazmûnî bê. Di dewama wê de wê, li rastûtiya wê ya bi fêrûazmûna wê ya hîmî ku ew ji wê afirîya wê, di nava jîyanê de wê li wê bigerihê.

Di rewşa têngîna kirinê û ankû pîretîkê de wê, têngîna ‘çavdêriyê’ wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê derkeve li pêş. Minaq wê empîrîst wê, çavdêriya hundûrîn wê, derxina li pêş. Lê wê ji aliyekî din ve jî wê, felsefeya dîyardeyî a kirinî wê çavdêriya derveyî wê derxê li pêş. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, li wê were hizirkirin. Mirov dikarê bi çavdêriya xwe ya hundûrîn wê, derveyîya xwe biawayekî rast wê fahmbikê? Li vir wê, di rewşên weha de wê, dema ku wê bi çavdêriya hundûrîn wê were hizirkirin wê, têngînên weke rewîst û hwd wê, weke ku wê Kant wê bikê wê weke ‘qada kirinê’ wê di felsefeya xwe de li ser wê re wê pêşbixê. Wê di dewama wê de wê jî wê, kirinîya jîyanê dîr wê, di xwe de wê têngîneka kirinê wê bi rêgez û çerçoveya wê re wê werênê li ser ziman. Aqilê pîretîkê ê Kant ku ew li ser rewîstê dihênê li ser ziman wê, pêşî li otorîterîsma zêhnî li jîyanê wê vekê û wê pêşbixê.

Çavdêriya hundûrîn wê, di serî de wê, weke aliyekî ku wê têkiliya mirov wê ji jîyanê wê qûtbikê bê. Wê, di dewama wê de wê, weke rêyên bidestxistina zanîne jî wê, çavdêriyên xwe yên zêhnî ên hundûrîn wê, hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, bikê ku ew çerçoveyeka li gorî xwe ‘realîst’ wê pêşbixê û wê werênê li ser ziman. Lê ev realîzm jî wê, weke şêwayekî weke ji endama wê çavdêriya hundûrîn bê. Wê weke qarîqatûrekî realîzmê bê. Wê ev jî wê, di çerçoveya wê hevgirtina xwe ya bi aqilî û hizirkirinî a bi çavdêriya hundûrîn re ku wê, were pêşxistin bê. Ku mirov rewşekê di nava çerçoveya wê de wê hilde li dest, cewherê û destûrên wê yên hundûrîn wê bi wê re fahmbikê, bi zanîne re wê, bihizirê, avabikê û rastbikê, di wê de şaşî û rastîyên wê derxê li holê û têngîhiştinê wê, weke rewşeka teorîkî ku wê gaveka bi ber têngîna aqilî a li gorî wê û teorîkî bê. Di nava kurdên berê de wê, gotineka pirr kevn wê hebê. Wê werênina li ser ziman ku wê, “mirovê ku ew di nava kirinê de mazin bûya wê giringîyê bide kirinê.” Ev mirovên ku ew di nava kirinê de mazinbûna wê, weke ‘kesên kirinî’ jî wê, werina bi navkirin û hanîn li ser ziman. Di çerçoveya rastîya bûjenîkî de wê, zêdetirî wê, fahmkirina xwe wê bidina dîyarkirin. Wê, di dewama wê de wê, weke aqilekî kirinî wê, hizirkirina xwe wê, bi kirinên xwe re wê, werênina li ser ziman. Lê ev aliyê kesên kirinî heya ku ew zêdetirî aliyê aqil û ankû teorîkî li wê na hizirin. Ber vê yekê wê, her tiştî wê li ser kirinên xwe re wê bihizirin. Ber vê yekê ya ku wê, ew di jîyanê de wê, zêdetir gotineka wan ya li berçav wê nebê. Pêşengîtiya wan jî wê, heta devereke bê. Wê di kirina xwe de heta ku ew karîn wê, xwe werênina li ser ziman. Lê dema ku wê, dor were li aqil û teorîyê wê, li şûn bimênin. Ev jî wê, sedema wê ew bê ku wê, têkiliya aqil û kirinê ku ew bi awayekî rast ku ew bi hevdû re ew ne danîn bin.

Di rewşa têngîna kirinî de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê mirov, dikarê wê, ji gelek aliyan ve wê, di jîyanê de wê, bi fêrûazmûnên xwe yên jîyanî re wê, werênê li ser ziman. Li vir wê, dema ku mirov wê, di herîkîna jîyanê de wê, li wê bihizirê wê, bi wê re wê weke aliyekî giring wê xwe di çerçoveyek bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di roja me de wê, di rewşa jîyanê de wê, dema ku mirov wê, li wê dihizirê wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, xwe bide dîyarkirin bê. Hizirkirinên li ser jîyanê wê, ji dû aliyan ve wê, derkevina li pêş. Em dema ku bi dîroka felsefeyê re wê li wê dihizirin wê, di dewama wê de em kifşî dikin ku wê, pêşî wê, mirov wê, bi aqilê xwe re wê, di nava xwezayê ku ew di wê de dijî wê, bi wê re wê, bikê ku ew wê fahmbikê. Hişmendiya me ên ji jîyanê wê, di vê çerçoveyê de wê, pêşî wê xwe bidina dîyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê, aliyê fahmkirina xwezayê wê, weke aliyekî çavdêrî bê. Wê, mirov wê çavdêrî bikê. Wê fêrbikê bi wê çavdêriyê re. Di dewama wê de wê, bi azmûn bikê. Wê di dewama wê de jî wê, aqil wê, were pêşxistin. Aqil û pêşketina aqil wê, temenê wê, li ser hişmendiya bê. Hişmendî jî wê, temenê wê, li ser hişkirinê bê. Hişkirin jî wê, temenê wê li ser çavdêriyên me yên ji derve bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di ahengekê de wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Ku mirov wê, rewşa xwezayê wê, hilde li dest wê, xweza wê, di mejiyê mirov de wê, gelek tiştan wê, bi hizirkirina me re wê, bide çêkirin. Wê şaqkirina li meji wê, bi hişmendî wê, temenê pêşketinê bê. Meji wê, dema ku ew bidest dîtina bihişî dikê wê, di dewama wê de wê, ew wê, bi wê re wê, her wusa wê, aqil wê, bi xwe re wê, biafirênê. Aqil wê, weke têngîna me ya bi dîtînî a ji derve bê. Ev jî wê, li hundûrîyayîya me wê, hişkirinekê wê, biafirênê. Em di vê çerçoveyê de em, dikarin bêjin ku wê, hişkirineka me ya hundûrîn jî wê, hebê. Wê, ew jî wê, bi hişkirin, hizirkirin, fahmkirinê re wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, bi hizirkirinê re wê, mirov wê, bihizirê. Di hizirkirina xwe de wê, ya rast a li gorî rastîyê wê bihizirê. Di têngîna felsefeya kirinî de wê, gotina rastîyê wê, xwedîyê wate û têngîneka heyînî a bi hebûnî ku mirov wê derkî dikê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, hebê. Di dewama wê de wê, ev jî wê, hebê ku mirov wê, karibê wê werênê li ser ziman ku wê, aqilîyek wê, bi wê rastîyê re wê, were û biafirê. Di vê çerçoveyê de wê, ew rastîyê û aqilî wê, hevdû biafirênin. Li vir em dema ku rastîyê û aqilîyê bi hevdû re wan li wan bihizirin wê, di wê çerçoveyê de wê, ev jî wê, xwe bide dîyarkirin bihizirkirina me re. Her wusa rastîyê aqilane wê, xwe bi wê re wê, biafirênê. Rastîyê aqilane wê ew bê ku wê, mirov wê çawa wê di çerçova û şêwayekî rast de wê, rastîyê wê li gorî wê aqilîyê wê fahmbikê. Aqilîtiya wê, li vir wê wateyeka rastîyê a li gorî wê, ew wê di çerçoveya wê de wê, were li ser ziman. Di dewama wê de wê, ew jî wê, were li ser ziman ku mirov wê,

dema ku wê dihizirê wê, 'ya li gorî aqil' wê, weke ya rast wê, xwe bide hanîn li ser ziman. Ya li gorî aqil wê, di vê çerçoveyê de wê xwe bide diyarkirin. Ya li gorî aqil wê, hebê? Di aslê xwe de wê, ev wê, weke aliyekî ku wê, li ser wê nîqaşên felsefîkî wê, li ser wê were hizirkiirn bê. Empirîst wê, redbikin ku wê ya li gorî aqil wê hebê. Li vir wê, dema ku mirov ya li gorî aqil ew red kir wê, ji aliyekî din ve wê, di dewama wê de wê, weke ku mirov fêrûazmûnê jî wê, redbikê wê di rewşekê de wê, şewayekî hizirkirinê wê, xwe bide diyarkirin. Her wusa wê, demê mirov dikarê wê pîrsê bikê. Mirov dema ku ew dihê dînyê wê, ew di xêva xwe de wê, vala wê were dînyê? Wê, ti zanî û ankû temenê zanî wê bi mirov re wê nebê? Wê, di vê çerçoveyê de ku mirov wê, dikarê wê bihizirê ku wê, mirov wê weke zindiyekê wî ji zindiyekî wê were dînyê. Wê ber vê yekê wê, ew zindiyê ku ew zindî ji wê bûya wê, weke mîreteyek rakendî wê ji wê hinek tiştên weke bi heyînî wê di hebûna xwe de ku wê hilde wê hebin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa hizirkirina me de em, divê ku vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, di rewşa hizirkirinê de wê, mirov wê, dema ku ew dihê dînyê wê, ne bi tememî wê vala bê. Wê, ne bê xêv bê. Wê ne bê temen bê ku ew li ser wê pêşkeve. Wê, di vê çerçoveyê de wê, hinek rastiyên mirov bi zindîyî ên rakendî wê hebin ku ew xwe li ser wan re wê bide domandin jî bê. Mantiqê têgîna peresendin jî wê, di vê çerçoveyê de wê hikmê xwe wê di çerçoveya pêşveçûn û pêşketina di jîyanê de re wê, bide diyarkirin û serdestkirin.

Pêvajoyên bûjenîyî ên di jîyanî de ku wê pêşkevin wê, di vê çerçoveyê de wê xwe biawayekî wê di rewşa hebûna jîyanî û herikîna wê de wê, bidîna diyarkirin. Di rewşên şenberî ên têkerî de wê, rewş wê, dema ku ew hatîna jîyankirin wê, weke hebûnek heyînî wê xwediyê wateyek salixkirî bê. Salixkirin wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser kirinê re wê, xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa xwe dayîna salixkiirnê a di kirinê de wê, di vê rewşa jîyanê de wê, weke rewşên ku wê hena wê, hebin. Di xwezayê de wê, rewşa heyîna bûjenî û ankû pêvajoyên wê yên pêşketinê mirov, wan dikarê ji dû aliyan ve wan hilde li dest. Aliyekî wê, li ser rewş, tişt û hebûnên ku ew di nava jîyan û xwezayê de ku ew hena bin. Aliyê din ê dîyem jî wê, li ser rewşa kirin, tevger û xûyên me yên di jîyanê de ku ew rûdidin û dibin re wê xwe bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê pêvajoya pêşketina bûjenîyî wê, di vê çerçoveyê de wê, ji dû aliyan ve wê hilde li dest.

Tiştê rast ku ew heya wê, mirov wê nikaribê wê înkarekê. Wê, ew tişt wê, weke rewşek heyînî bê. Lê ew tişt bi hebûnî wê, weke her tiştên bi hebûnî hena wê, xwediyê rewş û pêvajoyek xwe ya heyînî ku ew bi wê heya bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew pêvajoya wê hebê. Tişt ku ew hesinek bê û ankû pola jî bê wê, pêvajoyek wê ya razînê wê hebê. Wê, bi demê re wê melokûlên wê, ew wê hevdû ji hevdû wê berdîn. Wê, di dewama wê de ku mirov wê, xwarinekê wê çêbikê wê, di destpêka çêkirina wê de wê, nû bê. Lê piştê wê, di dawîya wê de wê kevn bibê. Wê, di vê çerçoveyê de wê pêvajoyekê ji nûfîya xwe wê bi ber kevnûna xwe wê, bijî. Wê, di vê pêvajoyê de wê di wê de wê gûharînen bîolojîkî wê xwe bidîna diyarkirin. Ev wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê, dikarê wê, bi teybetî wê, bide diyarkirin bê. Wê, tişt wê, di pêvajoya xwe ya heyînê de wê hebê.

Di rewşa pêvajoya heyîna tiştê de wê, tişt wê weke rewşeka ku ew bi awayekî dijî wê, xwe bide diyarkirin. Zindiyek wê, ji şaneyekê wê destpê bikê û wê mazin bibê. Piştê wê, ew şane wê, bi hebûna xwe re wê, pîrr şane bê. Wê, di dewama wê de wê, bi hevdû re wê ew şane wê têkiliyekê wê dînin û wê ahengekê wê bistênin. Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku mirov wê, di çerçoveya têgîna empirîsmê de bihizirê wê mirov wê, nikaribê wê, ji şaneyekê derketina zindiyekî û di jîyanê û xwezayê de bêhasab çêbûna zindiyên ji hevdû cûda wan werênê li ser ziman. Ber ku ew wê temenekî wan ê bi heyînî wê, di wan de wê hebê. Di sedsale me de wê, bi genetîkê re wê, ew temen wê, bi awayekî wê were kifşkirin. Lê hinek aliyên din ê weke wê, ku mirov wan dikarê kifşbikê wê hebin. Ew jî wê, di wê çerçoveyê de wê weyn wê bileyizin. Wê afirîna heyînî a hebûnî wê, temenekê wê bi vê rengê wê hebê.

Ahenge nava jîyanê wê, di xwe de wê, xwediyê gelek rewşên ku mirov wan dikarê wan bi hevdû re fahmbikê. Wê gelek rewşên ku ew weke vajî hevdû de na wê, karibin bi hevdû re wê, di rewş û awayê dîalîteyek nakokî de wateyekê bi hevdû re bidîna me.

Di rewşa fahmkirina rastîya têgîna jîyanê de wê, bi demê re wê, fêr û cerbên me wê xwe bidîna diyarkirin. Fêr û cerb ku ew bi têgînî û ankû hişmendî ku ew pêşdikevin û xwe didîna diyarkirin wê, weke aliyekî giring wê, xwe bidê diyarkirin. Her wusa wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê xwe bide diyarkirin bê. Pêvajoya fahmkirina ji jîyanî wê, weke pêvajoyeka şenber bê. Wê, dema ku ew bi gotin bû wê, bi ber razberbûnê ve wê herê. Ev jî wê, taqabûlî pêşketina têgîna teorîyê wê bikê. Teorî wê, weke aliyekî ku wê temenê wê li ser fahmkirinên me bê. Wê marksist wê bêjiin ku "teorîya şoreşger nebê wê, tevgera şoreşger jî wê nebê." Teorîyê mirov nikarê wê ji kirinê cûda werênê li ser ziman. Bi serê xwe ji fêrûazmûnê qût teorî wê, weke têgîneka aqilzanî a ji jîyanê qût bê. Têgîna aqilzanîyê mirov divê ku wê jî wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê, pêwîstîya wê, bi aqilzanîyeka di ahenge jîyanê de ku ew xwediyê pêvajoyên fahmkirin û pêşketinê bê. Lê ez divê ku wê, li vê gotinê wê zêdebikim ku wê, dema ku wê, aqilê kirinî wê, nebê wê, fahmkirina şenber wê, nebê. Ku fahmkirina şenber nebê wê, aqilê teorîkî wê, nebê û pêşnekevê. Yanî wê, li vir wê temenekî wê gotinê wê li ser kirinê re wê wê bi şenberî wê hebê. Em li vir wê, jî wê bi wê re wê, werênina li ser ziman ku wê, aqilê şenber wê, weke aqilekî kirinî wê, hebê.

Di nava aqilê kirinî û wateyê de wê, çi têkilî wê hebê wê, her wusa wê, di rewşa fahmkirina ji jîyanê de wê, bi heman rengî wê heman tişt wê hebê.

Zimanê ku ew li ser wateyê re wê, xwediyê temen û awayekê pêşketinê ya di jîyanê de wê, weke aliyekî aqilî ê bi aqilê kirinî re wê, rewşa aqilê kirinî wê, di temenê wê de wê bi giringîyeka pirr zêde mazin wê hebê. Çendî ku wê, derfeta qûtbûna ji kirinê wê di wê de wê li ser wateyê û bi wateyê re meşin wê, ku mirov ne heyîderbê ku wê karibê bide çêkirin ji lê wê, dema ku mirov wê, di rewşê de wê fahmbikê wê weke aliyekî teorîkî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Tenê di rewşa berfirehkirina wateyê, gotinê û çerçoveya sazûmana wê de wê, mirov nikaribê kirinekê di jîyanê de bi wateyî pêşbixê. Li vir wê, dema ku mirov wê ji kirinê fahmbikê wê, hingî ew derfeta rast fahmkirina wê hebê. Her wusa wê, di rewşa kirinê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa aqilê kirinî û wateyê de wê, li hevdû hûnandinaka wan ya di jîyanê de wê, bi kirin, tevger û xûyan re ku wê hebê û wê, xwe bi wan re wê bide dîyarkirin. Di serdemên berê de wê, aqilê kirinî wê, di çerçoveya wateyê de wê, weke rastîyeka wateyî wê, were hildan li dest. Wê pirr zêde wê, şîrove û hwd wê, li ser wê re wê, werina pêşxistin. Lê hin bi hin ku wê, aqil wê pêşkeve û wê, rewşa aqilê kirinî wê, xwe bi rewşa jîyankirina me re wê, bide dîyarkirin. Her kirin wê, di xwe de wê, rewşek çerçoveyî a darêjkî wê bi xwe re wê, biafirênê. Di dewama wê de wê, ev wê, di rewşa hanîna li ser ziman a aqilê kirinî de wê, wate wê weke gotina wê xwe bide dîyarkirin bê. Gotin ji wê, weke peyva wateyê wê xwe bide dîyarkirin. Peyv ji wê, weke bêjeya ziman wê xwe bide nîşandin. Di rewşa fahmkirina wateyê û bi wê re gotinê de wê, bi temenî wê hîmekî fahmkirinê ku mirov wê ji xwe re bikê weke bingeş wê biafirênê. Lê bi wê re wê, dema ku mirov wê, di rewşa jîyankirinê de wê, werênê li ser ziman wê, ew bi wê re wê, bigotinî wê, were li ser ziman. Gotin wê, weke rengê kirinê, tevgerê û xûyê ji wê xwe bide dîyarkirin bê.

Aqil û jîyan wê, têkiliyeka wan a teybet wê bi hevdû re wê hebê. Mirov wê dema ku wê dijî wê, bi wê jîyankirina me re wê, rewşa aqilê me û pêşketina wê ji wê xwe bi wê jîyankirinê re wê, bide dîyarkirin. Her tişt a di jîyanê de ew heya wê, xwediyê kirinîyeka hebûnî a di jîyanê de ji bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşek heyînî bê.

Aqil û jîyan wê, hevdû wê, bi fahmkirinê re wê mazin bikin. Wê hevdû wê, bi afirênin. Wê têkiliya aqil û jîyanê wê, di rewşa fahmkirinê de wê, di çerçoveya aqil û fahmkirinê de wê, xwe bide dîyarkirin. Kirin wê, di rewşa çûnûhatinên me, kirinên me, tevgerên me yên ku me kirina, xûyên ku me yên ku me dana nîşandin û hwd re wê, xwe bide pêşxistin. Di jîyanê de wê, dema ku wê aqil pêşkeve wê, her tişt wê, bi aqil wê, were fahmkirin. Wê, bi wê re wê, were fahmkirin. Fahmkirin wê, li ser derkkirin û têgihiştinê re wê, pêvajoya pêşî a bi aqil re bê. Ev pêvajo wê, weke pêvajoya afirîna aqil bê. Bi gotineka din wê, weke pêvajoya bidestxistina aqil bê. Aqil wê pêşkeve. Wê bi wê pêşketina aqil re wê, her tiştê di jîyanê de re wê were bi hişkirin. Wê, bi wê hişkirinê re wê, ew û xosletên wê, werina dîtin û fahmkirin. Ev wê pêvajoya pêşî bê. Lê pêvajoya dûyem ji wê, li ser wê aqil û tegin û fahmkirina ku ew bûya re bê. Ew ji wê, weke pêvajoyeka hişkirinê hişê û ankû hişkirina wê fahmkirinê ji bê. Wê bi wê re wê, mirov wê, bi dest wê, bi reng û awakirina aqil û bi wê re pêşxistina raman û aqilan wê bikê. Bi vê rengê wê, rengên aqil wê, werina pêşxistin. Felsefe, wêjavanî, helbestgerî û hwd wê, pêşkeve. Ev wê, hinek cûreyên wê bin. Di roja me de wê, nivîsandina pirtûkên wêjeyê wê zêde li pêş bê. Wê teginên wêjeyî wê, weke teginna hundûranî bin. Lê di aslê xwe de wê, ew wê ji fêrûazmûnên me bin. Wê, di dewama wê de wê, bi wê rengê wê, werê li ser ziman.

Aqil wê, dema ku ew hat pêşxistin wê, her wusa wê, di wê de wê, têgihiştinek wê hebê. Zanîna ku mirov wê, ji jîyanê digirê wê, weke teginêka kirinî a ji jîyanê bê. Ev wê, mirov dikarê bi pêvajoya pêşî a aqil re wê werênê li ser ziman. Lê pêvajoya duyem a aqil ku wê weke bi teginê afirandinê re wê, were li ser ziman wê, ev pêvajo wê weke pêvajoyek teorîkî bê. Her wusa wê, ev pêvajoya teorîkî wê, teorîyê wê bi aqil re wê pêşbixê. Teorîyek ku ew çendî baş bê û di cih de were dîtin ku ew wê, çawa wê kirin li kirinê de wê, weke mijareka giring bê. Ji kirinekê wê têgihiştinek û ankû weke ku kurdên berê di nava xwe de digotin wê 'sed têgihiştin wê ji wê kirina ku ew me jîya wê, mirov karibê ji wê biafirênê.' Lê ji teorîyekê çend kirin mirov bi rengên wê re mirov dikarê wan pêşbixê. Xistina teorîyê li kirinê wê, weke aliyekî ku mirov wê, bi dîtbarî wê, weke aliyekî pirr zêde bi pirsgerêk wê xwe bide dîyarkirin bê. Wê dema ku mirov teorîyek kir pîretîkê de wê, mirov wê çawa wê, renekê kirinê ku ew weke rengê wê teorîyê ku ew hatîya xistin li kirinê ku ew hatîya pêşxistin wê, karibê weke rengê wê were li ser ziman? Li vir wê, ev ji wê, weke aliyekî giring wê, di her demê de wê, weke rewşeka ku wê, di nava teorî û pîretîkê de wê, weke rewşeka ku wê, pirr zêde wê mirov wê li ser wê bihizirê wê, were li ser ziman bê.

Di rewşa têkiliya di nava teorî û pîretîkê de wê, di rewşa pêşxistin û xistina teorîyekê di kirinê û ankû pîretîkê de wê, li ser rengê li kirinê kirina wê ya di kirinê de wê, xwe li ber me wê bidê dîyarkirin. Mirov wê, çi nîşanaka û birhanê wê karibê wê, bide nîşandin ku ew kirin ya wê teorîyê ya? Yan ji mirov wê, çi nîşanak û birhanê wê bide nîşandin ku ew têkiliya wan bi hevdû re wê hebê? Li vir wê, li ser gotin bilêvkirinê û di nava w hişê wê gotina hatî bi lêvkirin de wê, têkilîya wê teorî û pîretîkê wê bi hevdû re wê were danîn.

Di roja me de wê, ev rewş wê, pirr zêde wê, xwe bide dîyarkirin. Minaq wê, kirinek ku ew kesek bê û ankû rêveberek bê wê, dema ku wî ew kir wê, di cih de wê, bibêjê ku 'min li gorî destûrê kir.' Bi gotineka din wê, ev gotin wê were wateya pîretîzekirina destûrê ji wê, were hanîn li ser ziman. Lê di aslê xwe de wê, dema ku ew kirin

hat lêpîrsîn wê, were dîtin ku ew kirin ne li gorî wê teorîyê ya. Wê, vajî wê bê. Yan jî mirov, dikarê wê, ji aliyekî din ve jî wê, hilde li dest. Ew jî wê ew bê ku wê dema ku ew kirin hatkirin ku ew li gorî wê teorîyê bê. Lê ew teorî û çerçoveya wê, ji jîyanê qût û nerast bê. Wê, hingî wê, dişa wê heman encamê wê bi şêwayekî wê wê bi pîrsgirêkên wê re wê, bide dîyarkirin bê.

Pîrsgirêka teorîyê a kirinê wê, ne tenê wê bi rewşa xistina wê teorîyê li kirinê re bi tenê bê. Ji wê zêdetirî jî wê, di rewşa hebûna wê de jî wê, bide dîyarkirin. Li jor me hinekî bahse rewşa têgîna weke *'ligorîaqil'* kir. Pîrsgirka fahmkirina wê teorîyê di kirinê de wê, xwe weke aliyekî din wê, bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Çi teorî bê ku ew di çerçoveya bahse xistina li jîyanê de ku ew bahse wê were kirin wê, di çerçoveya rêgezên xwe yên bi heyînê 'ku wê li gorî wan wê were xistin li kirinê' re wê, otorîterîsmeka zêhnî wê bi xwe re wê, bêtê li holê. Ev di rewşa ji jor ve ku ew bi teorîkî bi rewşa xistina li jîyanê re wê, xwe bide dîyarkirin. Lê ew otorîterîsma zêhnî wê, kengî ku ew li jîyanê li herîkîna wê serbest were berdan û madahele li wê newîna kirin re wê, ew wê were ji holê rakirin. Teorî wê, weke têgîneka razber bê. Wê, çendî ku ew, bahse 'xistina wê ya li jîyanê' were kirin jî wê ji aliyekî ve wê, ji rewşekê û navendek zêhnî ku wê bide dîyarkirin bê. Wê ev jî wê, weke rewşa wê ya razber bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, têgîna îdealîzmê bi gotina 'xwûdê' û kifşkarîya wê ya li ser her tiştî re wê, ne belesebeb bê. Wê hinekî wê, têkiliyeka wê rengê pêşketinê wê, bi rewşa têgîna teorîkî û têgîna ku ew li rex wê, hertimî dihê li ser ziman û dihê gotin "xistina li jîyanê" re wê, hebê. Wê, li vir wê, ew razberî wê, hertimî wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya 'li gorî xwe kirina li jîyanê' de wê, ev rewşa wê, wê temenê wê, were pêşxistin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa pîrsgirêka fahmkirina teorîyê wê, xwe bide dîyarkirin. Di sedsale me de em pîrsgirêkên "xistina teorîyê li kirinê", wan dijîn. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, her teorî ku ew hatiya pêşxistin wê, qanc xirab wê li gorî wê, kirineka ku ew bi wê were pênasêkirin wê, were hanîn li ser ziman. Pêvajoyên kirinê ên ku ew dihên gotin ku ew li gorî teorîyê dihên pêşxistin wê, mirov nikaribê wan pêvajoyan bi temenî bi wan teorîyan re wan werênê li ser ziman. Teorî wê weke têgîna di seknê de bin. Wê ne bi tevger bin. Lê jîyan û herîkîna wê, bi tevger û bêseknê bê. Ber vê yekê wê, di rewşa tevger û bêseknîya jîyanî de wê, sekn û bêtevgerîya teorîkî wê, xwe bi wê re wê vajî wê, bide dîyarkirin. Wê, dema ku wê bahse "li gorî wê teorîyê pêşxistina jîyankirinê" dihê kirin jî wê, bi wê re wê, ev rewş wê, weke ku em di sedsale me de wê, bi rewşên destûran re wê kifş dikin wê, pîrsgirêka levkirina teorî û kirinê wê, di vê çerçoveyê de wê xwe bide dîyarkirin. Zanîn ji kirinê dihê bidest xistin. Bi wê re pêşdikeve. Di dewama wê de wê ew zanîn wê derkeve li astek bilind a weke bi teorîkî. Dema ku ew derket wê astê wê, demê wê, ew teorî wê, bi rewşên xwe yên weke destûrî, rêgezî, şîroveyan û hwd re wê, bidest kifşkirina jîyanê wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, sînorê pêşketina me wê, di rewşa kirinê de wê, pêşketina ast, pîvan û sînorê kirinê bê. Lê di rewşa teorîkî de wê sînorê wê, rêgez, destûr û zagonên teorîkî û hwd bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, sînorê kirinê ê ji teorîyê wê ne sînorê kirinê ê jîyanî bê. Her wusa wê, di nava wê de wê, weke têgîneka ku ew li gorî xwe dikê ku ew dikê ku ew pêşbixê bê. Di rewşa têgîna teorîkî de wê, mirov wê çawa wê, rasttîya wê fahmbikê ku ew rast a di jîyanê de? Bi têgîna rasttîyê re mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, têgîna *'ligorîaqil'* wê, weke têgîneka dîtbar bê. Wê dema ku ew hat salixkirin wê, mirov wê karibê ji gelek aliyan ve wê, bi rewşan re wê salixbikê û wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, weke têgîneka dîtbar wê, têgîna 'li gorîaqil' wê, di çerçoveya hebûna aqilî de û ankû di çerçoveya wê têgînê û teorîkîya wê de wê, hevgerîniyekê wê, di jîyanê de wê bixwezê. Di vê çerçoveyê de wê, di roja me de wê, têgînen weke teorîkî wê, xistina wan a li jîyanê wê, li ser wan re wê werina li ser ziman. Ew kirin û ankû pîretîkên ku ew teorî ku ew bi wan ji jîyanê dihên li ser ziman wê, ew jî wê, weke mijare lêkolîneka fahmkirinê a di çerçoveya wê têgîna teorîkî a ku ew bahse wê dihê kirin û wê kirinîya ku ew di jîyanê de pêşketiya bê.

Di konaxa kirina teorîyê li kirinê de wê, çendî wê encama kirinê wê weke ya salixkirina wê teorîyê wê derkeve li holê? Di aslê xwe de wê, ev pîrs wê, ji aliyekî ve wê, giringîya wê, pîr zêde wê, bi têkiliya nava kirinê û teorîyê de jî wê, bide dîyarkirin. Di gelek rewşên ku em î ro wan dijîn û dihên gotin ku wê, 'kirin wê, bi hûrgilîyên wê yê re wê, weke rewşna ku mirov ne li bendê bê derketina li holê' jî wê, bide nîşandin ku wê, kirin wê, di mecreya xwe de wê, herîkîna wê ya jîyanî wê hebê. Wê, bi temenî wê, ne bi derfet bê ku mirov kirineka jîyanî li gorî teorîyekê wê pêşbixê. Ber vê yekê wê, çerçoveya wê kirinê wê, weke çerçoveya wê, teorîyê wê, werê li ser ziman. Lê ew kirina ku ew weke kirina encama wê xistina wê teorîyê li jîyanê de ku ew pêşketiya ku mirov wê şîrovebikê û bi teorî bikê û ankû weke teorî wê werênê li ser ziman wê, heman teorîya ku ew dihat gotin ku ew hatiya xistin li kirinê wê, weke derxê li holê? Yan jî wê, ew rewşa wê, karibê derkeve li holê. Wê, çerçoveya wê ya bi gotinî, têgînî û hwd wê, karibê derkeve li holê? Bêgûman wê, ti kesek wê nikaribê wê, bibêjê ku wê, ew weke hevdûbûn derdikeve li holê. Ber vê yekê mirov, dema ku rewşa têgîna teorîkî ev bê mirov, wê di rewşekê de wê, ji nû ve wê şîrovebikê û wê hilde li dest. Di vê çerçoveyê de erk û berpîrsîyarîya ku em bi mejiyê xwe re li têgîna teorîkî a razber dikin em divê ku wê, di berçav de wê derbas bikin. Yan jî ew bendewarîyên ku em ji wê li bendê na di kirinê de em di wê çerçoveyê de wê di berçav de wê derbas bikin. Ev wê, weke aliyekî giringê ku mirov wê, hilde li dest bê.

Erka teorîyê wê, ew bê ku ew kirineka weke ku ew ji wê bûya wê, bi temenî were li holê bê di jîyanê de? Di vê çerçoveyê de em, vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê, hilde li dest wê, bi wê re wê,

dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa wê têngîna teorîkî wê, weke aliyekî din wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Teorî wê, çi bê? Wê xwediyê çi rengê zanînê bê? Ev jî wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, dikarê hilde li dest bê. Zanîna teorîyê wê, weke ku em wê, hizir dikin wê, ji jîyanê bê. Wê, bi wê re wê, rewşên jîyanê wê werênê li ser ziman. Wê, di dewama wê de wê, rewşên jîyanê wê vebêjê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, hişmendiyê wê, bide çêkirin.

Di rewşên jîyanî de wê, dema ku mirov ew bi hiş û hişmendî kir wê, ew wê weke ku ew bi têngîkiribê bê. Wê ew rewşên jîyanê wê weke rewşna hişmendî wê çerçoveya wan wê, bi aqil re wê bi zanînê wê were hanîn li ser ziman. Zanîna ji rewşê wê, weke hişmendîya me ya ji jîyanê bê. Bi teorîyê re wê, ti carî wê, weke ku mirov wê, hizir dikê wê sadî sad wê weke wê encama kirinê wê dernekeve li holê. Her kirin wê, bi hûrgil û rewşên xwe yên jîyanî re wê, li gorî xwe û pêşketina xwe wê pêşkeve. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew bibê. Li vir wê dema ku mirov wê, kirinê wê bikê wê, bi wê kirinê re wê, bihizirê. Hizirkirina li kirinê wê, weke hişmendiyekê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Minaq dema ku mirov wê, bernemeyekê çê bikê ku wê, li gorî têngîneka teorîkî û zanîna wê bê wê, di dewama wê de wê mirov wê li gorî wê pêşxistinekê wê bikê ku ew wê, weke têngînekê wê pêşxistî jî wê hebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, kirinê bikê wê demê wê, kirina jîyanê wê weke kirineka ji xwe re bê. Lê di mejîyê me de wê, dema ku mirov wê kirinê dikê wê, ew mêyl, vîn û xwestekên ku ew di temenê wê de na wê, ew jî wê, xwe weke aliyekî dîyarkirin wê bidina nîşandin, wê hebin. Di rewşa kirinê de wê, kirina teorîkî jî wê, weke kirineke kînetîkî a di jîyanê de ku ew di hê hizirkirin û ku ew were pêşxistin bê. Her wusa wê, kirin wê, di dema xwe ya ku ew di wê de hatîya kirin de wê hebê. Wê, her kirin wê, di vê çerçoveyê de wê demeka wê ya ku ew di wê de hatî kirin wê hebê.

Di dema ku mirov li ser teorîyê bihizirê mirov, dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku ew dema ku ew ji jîyanê qût bû wê, hingî wê, weke têngîneka ji jîyanê qût wê were li ser ziman. Ji jîyanê qûtbûneka teorîkî wê, di rengê îdealîsmê, xîyalperestî û serûwenperestîtîyê û hwd, de wê, xwe bide dîyarkirin. Kirin û gotin wê, dema ku mirov wê weke hevdû wê bikê wê, demê wê, divê ku mirov ji jîyanê dûrnekevê û qûtnêbê. Bi jîyanê re hiş wê, di têkiliyek dayimî de bê. Piştî ku aqil pêşket û pê de wê, hiş wê, weke aliyê wê bi dîtina jîyanê bi hiş re wê, ew pêşkeve. Weke têkiliya hiş û jîyanê a bi hevdû re wê hebê wê, têkiliya zanîn û jîyanê jî bi hevdû re ew hebê. Zanîn wê, hinekî jî wê, ji aliyekî ve wê, taqabûlî têngîna teorîyê bikê. Zanîn wê, di rewşa jîyanê de wê, ew hişmendîya şenber ku ew di derbarê wê de hiş bixwe pêşketîya bê. Zanîn wê, weke biaqilbûna di jîyanê de jî bê.

Bi wê re mirov bihizirê wê, werênê li ser ziman. Lê wê, di nava rewşa kirinê de wê, hertimî wê, di rewşa kirin, hizirkirin û pêşveçûnên ku ew rûdidin de wê, cihêrengîyeka jîyanî wê hebê. Wê bi wê re wê rewşên weke bi hevdû re bi nakok û ankû vajî hevdû jî wê li rex hevdû wê pêşkevin û rûbidin. Ankû wê bi hevdû re wê, di têkiliyeka pirralîyî de bin. Ev jî wê, weke xosletekî aqilê kirinî bê. Kirin ku mirov wê ji aliyê wê ve wê binerê mirov, dikarê ji dû aliyan ve wê, werênê li ser ziman. Aliyekî wê, weke di çerçoveya herîkînîya jîyanê de wê, bi jixwerebûnê re wê were li ser ziman bê. Aliyê din jî wê, bi hizirkirina me re wê, bi mêyl, vîn û xwestekê û hwd re wê li ser hizirkirin û hişmendiyê re wê, bi teorîkî wê xwe bide dîyarkirin.

Tabî, di nava van herdû aliyan de mirov divê ku ahengek baş wê, bi aqilê xwe re bigirê. Dema ku mirov, ji herîkîna jîyanê qûtbû û tenê bi kifşkirinên bi aqilî ên teorîkî ên weke bi mêyl, vîn û xwestekê û hwd re ew kir ku hanîn li ser ziman wê, hingî wê rewşa otorîterîsma zêhnî wê, derkeve astek din a hê bilindtir. Wê ji wê zêdetir jî wê, jîyan wê, ji wê dîrketin û qûtbûn wê bibê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, tenê xwestek, mêyl û xwestekna zûwa û ji jîyanê û jixwerebûyîna wê û herîkînîya wê qût wê werina li ser ziman. Ev jî wê, taqabûlî têngî û ankû zanîna ku ew ji jîyanê qût û dîr wê, werê li ser ziman. Ev rengê teorîkî ku ew li ser xwestek, mêyl û vînê re ew were xistin li kirinê de jî wê, tenê wê, rewşek rêgezî ê kifşkar û ji jîyanê qût wê xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê, di rengê de wê pêşkeve ku wê, weke ku wê di çemekî de av bi aliyekî de bi şitt di herîkê û mirov li dijî aliyê ku ew bi wê ve diherîkê bi aliyê vajî wê ve ku mirov dihilkişê wê, di wê rengê de wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa teorîkî de wê kirin wê, newê gûharandin. Lê wê, were pêşxistin. Her wusa wê, bi wê pêşxistinê re wê, di herîkînîya giştîya jîyanê de wê, rewşeka gûharînî wê, xwe bi wê re wê, weke ku wê, bi dîmenî wê bide dîyarkirin. Di vê rewşê de wê, di kirinê de wê têngîna teorîkî a bûjenî û arîşeyî wê, di rewşa levkirina wê ya di jîyanê de wê, hingî wê, encamak baş wê bide dîyarkirin. Têngîna kirinî a teorîkî wê, dema ku ew wê, di jîyanê de wê, kirinek wê pêşkeve wê, bi wê re wê, di ahengekê de wê, xwediyê rewşekê bê. Di kirinê de xwe hanîna li ser ziman wê, bi wê re wê, kirinê wê weke kirineka bi hiş a bi vîn, mêyl û xwestek wê bide dîyarkirin bê. Di kirinê de xwe hanîna li ser ziman wê, bi vê rengê bê. Li vir wê, her kirin wê, aliyê wê yê jîyanî wê hebê û aliyê wê yê hişmendî ku mirov li wê dihizirê bi hişmendî wê hebê. Li ser wê hişmendiyê re wê, têngînen weke mêyl, vîn, xwestek û hwd wê, werina tevlikirin. Bi vê rengê wê, hişmendî wê di kirinê de wê weke hêzek afrîner a pêşxistiner **bê**. Di rewşa aqilê kirinî de wê, ev wê were dîtin ku wê, weke regekî têngîni ê hişmendî bê. Aqilê kirinî wê, weke aqilekî wateyî û jîyanî bê. Wê rengê wê, bi wateyê re wê, bi gotinê û wateyê re wê, were li ser ziman. Di rewşa gotin û wateyê de wê, rengê hanîna li ser ziman a bi ziman re wê, di rewşa kirinê û aqilê kirinî de jî wê, şewayekê wê yê zanînî wê weke wê rengê wê

hebê. Minaq wê, dema ku mirov wê kirinê bikê, gotinekê ji dev bibêjê, tevgerêkê pêşbixê, xûyekê bide nişandin û hwd wê, ew rewş wê, cismekî û ankû rewşek fizikî wê nebin. Lê wê, ew hebin. Wê, weke têgîneka bécism wê, were li ser ziman. Di rewşa aqilê kirinî de wê ziman wê, weke ardnîgarîya wê ya ku ew li ser wê re pêşdikeve bê. Wê, gotin di rengê hiş de wê, xwe bide nişandin. Lê li vir mirov divê ku di nava gotin û hiş de wê, cûdahîya mirov li wê serwaxt bê. Her wusa wê, dema ku mirov ziman wê, werênê li ser ziman wê, ziman wê, li ser aqil re wê were li ser ziman. Di rewşa pêşxistina wateyê de wê, ji aliyekî ve wê, aqilê kirinî wê, di wê û pêşxistina wê de wê, xwediyê cihekê giring bê. Di vê çerçoveyê de em, wê ji dibînin û kifş dikin ku wê, di serdemên berê de ku wê li ser aqilê felsefîkî re wê, nîqaş wê werina meşandin wê û di wan de wê, bahse giringîya ziman a hanîna li ser ziman wê were kirin. Di dewama wê de wê, bahse têkiliya nava aqil û ziman û ankû felsefeyê û ziman wê, were kirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser aqilê ku ew hatîya li ser ziman re wê, gelek zane û hizirvan wê hizrên xwe wê bênina li ser ziman ku wê aqil wê ji ziman û ankû levkirina gotinan a bi hevdû re ku ew dibê wê were pêşxistin bê.

Ku mirov li rewşa jîyanê û kirinê bihizirê wê, bi wê re wê rewşa jîyanê wê, bi herîkîniya wê re wê, bi jîyankirinê re wê xwediyê rewşekê bê. Mirov wê, dema ku wê çendî ku wê bijî wê, tevgerên xwe wê li ser rewşan û hwd re wê, bi wate bikê û wê, werênê li ser ziman. Wê, bi wê re wê, mirov wê, kirin, tevger û xûyên xwe wê, di derbarê wan de wê, bizanebûn bê. Wê di derbarê wan de wê, weke aliyekî giring wê, hişmendiya xwe pêşbixê.

Di jîyanê de wê, hişmendî wê, bi fêrûazmûnên me re wê, di rewşa jîyankirina me de wê, wê xwe bi pêşketina xwe re wê, bide diyarkirin. Wê, ji wê hişmendiye wê zanîn û ankû aqil wê, biafirê. Wê, bi wê re wê, raman wê werina pêşxistin.

Kirin û hiş wê, hevdû wê, bi afirênin. Wê, têkiliya wan wê, li ser hevdû afirandinê re wê hebê. Dîroka civakan ku mirov ji destpêka bûyan wan û pêşketina aqil ve wê, hilde li dest wê, di wê herîkîna wê de wê, ya ku wê were dîtîn wê ev bê. Di dewama wê de wê, mirov wê aqilê xwe wê pêşbixê û wê gotinên weke “biaqil li jîyanê nerînê” wê pêşbixê. Ev gotinên bi vî rengî wê, weke gotinna ku wê, di temenê wan de wê, hişbûna di jîyanê de wê, dema ku wê, di jîyanê de wê, bidest leystina weyna xwe bikê wê, werênina li ser ziman. Weke aliyekî din jî wê, bi wê re wê, were li ser ziman û dîtîn ku wê, mirov wê, bidest kirinkirina bi aqil wê bikê. Yanî wê, kirinên xwe wê, bi yên başî û nebaşî, rast û nerast û hwd jî wê ji hevdû bidest cûdabûna wan bikê. Wê, ev jî wê, weke aliyê din ên bi aqil re ku wê, bi şûbjeyî wê pêşkevin bê. Hişmendî wê, dema ku wê, di jîyanê de wê, bidest kifşkirinê wê bikê wê, di heman demê de wê, weke têgîneka zanînî û ankû teorîkî wê, pêşkeve. Ev rewş bin ku wê, di aslê xwe de wê, temenê têgîn û gotinên weke ‘xistina li jîyanê’ ku wê piştî wê werina li ser ziman wê biafirênin bin. Di dewama wê de wê, ev jî wê, weke aliyekî din wê, were dîtîn ku wê, çî teorîkî bê ku ew were xistin li jîyanê de û ankû bahse xistina wê ya li jîyanê were kirin de wê, mirov nikaribê wê, bi tememî wê, bi wê re wê şîrovebikê û wê werênê li ser ziman. Em di roja me de wê, bi awayekî zelal wê kifşbikin ku wê gelek teorî û zanîn ku ew dihên gotin ku ew dihên xistin li jîyanê de wê, dema ku ew weke ku ew dihên xistin li jîyanê de wê, di mejiyê xwe de wê ji jîyanê bin. Wê weke teorîya ku ew di mejiyê xwe de ji jîyanê qût ku ew dihên xistin li kirinê de bin. Li vir em vê jî wê, di nava wê de xîzekê divê ku wê, xîzbikin ku wê xistina li jîyanê û ankû pêşxistina li jîyanê û rewşa kirina li kirinê û ankû pîretîkê de wan ji hevdû cûda werênê li ser ziman. Teorîyek wê, dema ku ew hat xistin li kirinê ew wê, newê wê wateyê ku ew ketîya li jîyanê û têkiliyeka wê ya baş bi jîyanê re wê hebê. Wê, newê wê wateyê ku wê rewşa herîkîna jîyanê bi hemû aliyên wê re fahmkirîya bê. Her wusa wê, ev jî wê, weke aliyekî din ê giring ku mirov wê, bi teybetî wê kifşbikê bê.

Di rewşa gotina xistina li jîyanê de wê, di jîyanê de wê hanîna li ser ziman wê, bi xwe re wê, bènê li holê. Lê kirina li kirinê de wê, weke rewşa kirinkirinê û ankû pîretîzekirinê wê, dikarê werênê li ser ziman. Pîretîzekirin wê, ne rewşeka kirinî a kirina li jîyanê bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, pîretîzekirin wê, weke rewşeka ku wê, karibê ji aliyê ve ew, pirr zêde ji jîyane derve xwe, hizir, raman, têgîn pêşketinên kirinî û ankû pîretîkî hwd re ew sadî sad girtî jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Ber vê yekê gotina pîretîkê û ‘kirina pîretîkê’ wê, weke du gotinên ku ew bi wateyî wê, ji hevdû pirr zêde wê cûda bin. Wê wateyên wan wê, ji hevdû wê, cûda wê hebin. Wê, gotina kirinê û ankû pîretîkê wê, weke ji jîyanê di herîkîniya wê de jîyankirinê wê di xwe de wê karibê werênê li ser ziman. Tevî ku mirov wê karibê gelek rengên kirinê ên ji hev cûda bi wê re wan werênê li ser ziman wê, di çerçoveyek jîyanî a jîyankirinê de wê, xwe bide diyarkirin. Weke din jî mirov wê, karibê di çerçoveya di jîyanê de bi jîyankirinê re ku ew di ahengekê de wê, bi fahmkirina wê re wê, hilde li dest bê. Lê dema ku mirov bi rengê ‘pîretîzekirinê’ ankû ‘kirinkirinê’ re wê werênê li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, weke têgîneka li ser aqilê teorîkî û ankû zanînî re ku ew dihê pêşxistin a di jîyanê de bê. Wê weke wê, di jîyanê de wê, çawa wê kirinek û ankû pîretîkek wê were pêşxistin? Wê, di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê pîretîzekirin wê, weke rewşa teorîkî ku ew di nava sînorê wê de ku mirov li gorî wê dijî bê. Rewşa têgîna bawerîyan wê, hinekî jî wê, ji aliyekî ve wê, ew bê. Wê, ji jîyanê û pêşketinên jîyane ku ew bixwe jî di nava wê de dijî wê, bi demê re wê xwe li wê bigirin. Ankû wê ji destpêkê ve wê, çendî ku wê, xwe pîretîze bikê jî wê ji wê re wê girtî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, xwe bide diyarkirin bê.

Yanî li vir wê, ev jî wê bi awayekî vekirî wê were dîtin û kifşkirin ku wê, ketina li jîyanê û ankû kirina li jîyanê wê, ne weke rewşeka ku mirov wê, dikarê ji jîyanê re wê bi tememî vekirî wê werênê li ser ziman bê.

Pîretîzekirinê û ankû têngîna kirina pîretîkê de wê, di rewşa teorîkî de wê, xwe bi vê rengê wê, bi wê rew wê werênê li ser ziman. Teorî wê, dema ku wê, li gorî wê, pîretîkek û ankû kirinek wê were pêşxistin wê, di wê çerçoveyê de wê kifşkarîyeka wê hebê. Têgînên teorîkî mirov dikarê wan di bin çar serekan de wan hilde li dest. Sereka pêşî wê, bi ziman û wateyê û fahmkirina wan yên di vê çerçoveyê de re bê. Di vê aliyê de wê, weke aliyekî giring wê, rewşên zimanî wê bi hişmendîyê re wê, ahengkirin, bi rêxistinkirin û hwd re wê, li ser wan wê bihizirê. Aliyê din ê duyem wê, li ser rewşên aqil, felsefe, zanîne û hwd re mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, mijare pêşî a ku wê, li wê bi ponijê wê ya fahmkirinê bê. Wê, di dewama wê de wê, çawa wê, fahmkirinê wê, hilde li dest bê wê, di wê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê aliyê (duyem) de wê, li şûna teoriyê wê hişmendî wê li pêş bê. Wê bi hişmendîkirin wê li pêş bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser hebûnê û tiştê wê were hizirkirin. Di nava hişmendîyê û teorîzekirinê de wê, xîzeka tenîk wê hebê. Aliyê sêyem jî wê, di dewama wan de wê, weke rengê ol, bîrdozî û hwd ku ew pêş dikevin bin. Ev jî wê, weke aliyekî ku wê, di çerçoveya têngîna teorîkî de wê, bi aqilzanîyê wê, li jîyanê wê bihizirê. Wê, ji nerîn û şebeka xwe ve wê, li hewirdorê wê bînerê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke ku ew xiyal dikê, hizir dikê û tefkîr dikê wê, bixwezê ku ew pêşketina jîyanê weke wê bê. Bi wê re ne di nakokîyê de bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ber vê yekê dema ku wê wê, bîrdozî, ol û hwd wê pêşkevin û wê li civakan wê serdest bibin wê, hertimî wê, beşên civakî û civatî ên ku ew cûda dihezirin û hwd re wê, hertimî wê, tekoşîneka wê ya di çerçoveya serwerîya wê de wê, hebê. Aliyê din ê çarem jî wê, bi zanist, têngîna mirovzanîyê û ankû weke ku ew di roja me de ew dihê ser ziman 'homanîsmê' û hwd re wê, li ser rewşên mafê mirovan, azadiya derbirînê û hwd re wê, werê li ser ziman. Di roja me de jî wê, ev aliyê çareser wê, bi serê xwe wê, tevî pêşketina baş û zêde jî wê, ne li pêş bê. Hatina van gotina li ser ziman jî wê, di çerçoveya têngînê li dijraberîya li dijî hevdu ên têngînê weke ol, bîrdozî û hwd de wê were li ser ziman bê.

Di dewama wê de zanista ku ew pêşket û derket li pêş wê, werênê li ser ziman. Zanist wê, weke rêyeka dualî bê. Pîrr bi hesan wê mirov karibê ji rêyekê derbasî ya din bê. Aliyekî wê, yanî rêyeka wê, di wê, bi ber teorîzanîyê û ankû teoriya razber ve wê, hin bi hin wê herê. Ev jî wê, di çerçoveya têngînê weke metafîzîkî û hwd de wê, bibê. Aliyê din jî wê, bi têngîn û ankû teoriya pîretîkî wê, li ser rewş û dîyardetîya wê re wê, bi lêkolînavî wê xwe bide domandin. Têgîn teoriya pîretîkî mirov wê, divê ku wê, bi teybetî wê, hilde li dest û wê fahmbikê.

Bi dîrokê re aqilê kirinî û ankû pîretîkî

Pêvajoyên aqilê kirinî wê weke pêvajoya dîrokî û mejûyî ên giring bin. Wê, temenê wan wê li ser jîyankirina me ya bi demê re bê. Bi demê re wê, ji destpêka jîyanê û heta dawîya wê, wê, rengê jîyankirinê wê, di nava jîyane mirov de wê pêşkeve. Ev wê, bo keseyekî jî wusa bê û wê bo girseyekê jî wê wusa bê. Pêvajoyên jîyankirinê wê, dema ku me ew bûhûrandin wê, bi wê re wê, weke tiştê jîyankirî wê di mejûya me de wê cihbigirin. Wê, ew tişt wê, wusa wê hebin. Mirov çî dijî wê, weke fêrûazmûneka me ya bi kirinî bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa aqilê kirinî wê xwe bi demê re wê bi me re wê bide dîyarkirin. Em ku bahse aqilê kirinî bikin em divê ku wê, bi demê re wê, bi jîyankirina kirinê re wê werênina li ser ziman. Jîyankirina kirinî wê, di rewşa jîyanê de ku mirov çî dijî wê, weke wê bê.

Mirov wê, weke zindiyekî wê hertimî wê xwedîyê tevger û kirinê xwe yên ku ew dikê bê. Di dewama wê de wê, hertimî wê bi xwe re wê xûyan wê pêşbixê. Xûy wê nişanaka ku ew çawa dihezirê û dijî û dixwezê bide nişandin jî bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê xûy wê, wateyeka wê ya bi jîyanî a bi têngîn re wê hebê.

Di rewşa jîyankirinê de wê, bi demê re wê, aqilê mirov wê pêşkeve. Piştî ku aqilê mirov pêşket û tevî jîyankirina me bû wê, ew aqil û ankû hiş wê, rengê çawa *kirin(pîretîk)* a me jî wê, bide nişandin. Di dewama wê de wê, kirina me wê, di temenê xwe de wê ew wê, hin bi hin wê, di xwe de wê, têngînê weke armanc, vîn xwestek, mêyl û hwd wê, bi xwe re wê, biafirênê. Dema ku mirov di rêyekê de herê devereke û mirov zanibê ku mirov wê çê kûderê wê, ew kirina me wê weke kirineka bi mêyl, armanc ku em wê, bi vîna xwe wê dîkin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke kirineka bi hiş bê. Mirov wê, dema ku wê, kirineka xwe bi hasab û kîtap wê bikê wê, hingî wê, ew wê, di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman. Ez dema ku ez tiştê bikin û berî wê bihizirim ku ezê çî û çawa wê bikim wê, bi wê re wê, ev nişanaka vîn û xwestek û hişê min bê. Her wusa wê, bi wê re wê, were dîtin ku ez aqilê xwe bikardihênim.

Bîkarhanîna aqilê xwe wê, di vê çerçoveyê de wê, weke xosletekî aqilê me bê. Her wusa wê, di jîyanê de wê, kirin wê, dervî aqil wê hebê. Aqilekî çawa di mejiyê min de hebê û ankû nebê wê, dema ku min ew kirin û ankû pîretîk kir û da nişandin wê, bi wê kirinê û ankû pîretîkê re wê aqilekî wê, ji wê di mejiyê min de wê biafirê. Wê, ezê zanibim ku ew kirin çawa bû, çawa bi encam bû.

Di aqilê xwe de mirov dema ku kirinê wê werênê li ser ziman mirov, divê ku wê, li ser aqil re wê, weke kirineka mirovî a bi zindiyî wê werênê li ser ziman. Di rewşa her zindiyê de wê kirin û ankû wê pîretîk wê hebê. Lê wê ya mirovan de wê ber ku ew hişê wan pêşketîya wê kirina wan wê biaqil bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke *kirineka*

bi aqil wê, xwe bide dîyarkirin. Kirina bi aqil wê, ew bê ku mirov di wê de wê, aqilê bikarbênê. Di dema kirina wê de wê mirov wê, aqilê xwe bikarbênê. Di kirinê de bikarhanîna aqil wê, çi bê? Wê di kirinê de bikarhanîna aqil wê ew bê ku mirov wê, bizanebûnê wê, ew wê bikê. Wê çi bikê wê, li ser wê bihizirê. Dema ku mirov di xwe de bi dengê bilind ku mirovê li dora me jî ku ew bibihîzîn ku me hanî li ser ziman û got ku “ez, pêşî bihizirim” wê, hingî wê, bi wê hizirkirinê re wê bê dayîn dîtin û nîşandin ku mirov wê, bihizirê ku wê çawa wê ew wê kirinê wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, hinekî wê kirina xwe û ankû pîretîka xwe wê bide nîşandin. Mirov wê, dema ku ew têkiliya aqil û kirina xwe bi hevdu re dihênê wê, hinekî wê, weke ku ew kirineka bi aqil ew bikê ku ew bikê û ankû pêşbixê bê. Kirineka bi aqil wê, weke kirineka ku ew bi hiş hatî pêşxistin bê. Yanî wê, weke kirineka ku ew bi aqil hatîya hizirkirin bê.

Mirov wê, di nava jîyanê de wê, weke ziniyê yekaneê bê ku ew heta roja me ew tevger û kirinên xwe bi aqilane ew dikê ku ew bikê. Di vê çerçoveyê de ew, dikê ku kirinên xwe bi aqil bikê. Di vê çerçoveyê de wê, bi aqil kirina kirinê a ji aliyê mirov ve wê temenê qûtbûna mirov ji cihana zindiyên li dora wî ku ew dijî bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser aqilê xwe re wê bi kirina xwe re wê mirov wê bidest jîyankirina beyenîbûnê ji xwezayê xwe bikê. Wê, bi vê rengê wê, di rewşekê de wê ew wê were li ser ziman.

Lê ev rewş wê, tiştekî din jî wê, bi xwe re wê, bide nîşandin. Ew jî wê, ew bê ku mirov ew weke zindiyekî bi aqil wê, di kirin û tevgerên xwe de wê, weke zindiyekî kifşkar bê. Wê, bi wê re wê, di temen û hîmê kirinên xwe de wê, aqil bikarbênê. Weke ‘kirina bi aqil’ wê, di vê çerçoveyê de wê, di jîyane mirov de wê pêşkeve. Mirov wê, weke zindiyê ku ew bi aqilê xwe re ew bi vê rengê wê dijî û wê pêşdixê bê.

Li vir em di dewama wê de wê werênina li ser ziman ku wê piştî ku wê, aqilê mirov wê pêşkeve û mirov wê bidest nîşandina kirinên bi aqil bikê wê, êdî wê, ew bi kirina xwe re wê, çawa wê xwe biafirênê wê, bikeve pêvajoya wê de. Pêvajoya afirandina mirov a kedê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke kirdeyek wê mirov wê biafirênê. Lê piştî wê, di çerçoveya kirina bi aqil re wê, mirov wê weke kirdeyekê wê ew bidest afirandina wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, kirin xwe wê li xwezayê wê pêşbixê. Wê, di wê çerçoveyê de wê pêvajoyekê wê jî.

Wê bi demê re wê aqilê mirov wê bidest pêşketina xwe wê bikê. Her wusa wê, bi kirina mirov re wê, di ahengekê de wê, di destpêkê de wê aqilê mirov wê bi hiş re wê pêşkeve. Lê bi demê re wê, aqilê mirov wê, ji wê kirinê û ankû pêvajoya afirandina mirov wê derbas bibê. Her wusa wê, mirov wê bikeve pêvajoyeka afrînerî a bi aqil a pirralî de. Wê, di vê rengê de wê mirov wê pêşketina xwe wê, bijî. Mejiyê mirov wê, bi hiş re wê, bi demê re wê bi awayekî pirraqilî wê bidest pêşketina xwe wê bikê.

Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, bi aqilê xwe re wê, bi demê re wê, li ser kirinên xwe re wê aqilê darizandinê wê pêşbixê. Aqil darizandinê wê weke aliyekî giring ku wê di derbarê kirinê û ankû pîretîkê de wê, aqilê mirov wê, bi awayekî pirralî wê, pêşkeve bê. Di jîyane mirov de wê, ketina jîyane mirov gotinên weke ‘baş dîtin’, ‘nebaş dîtin’, ‘xirab’, ‘nexirab’ û hwd wê, hinekî jî wê, nîşanaka wê rengê aqilê kirinî û darizandina wê bê. Wê, kirin wê, bi wê re wê, bi başî û nebaşî û ankû têr û netêrîya wê ya li gorî rewşê wê, were di berçav de derbaskirin.

Dema ku mirov wê darizandinê di mejiyê xwe de wê pêşdixê wê, hinekî jî wê, ew li ser kirinên xwe re pêşbixê.. Em dema ku wê, kirineka baş bikin û bidina nîşandin û wê ji bîrnekî û ankû bi heman rengî ku mirov wê, kirineka nebaş wê bibînê û wê jibîrnekê wê, ew di vê çerçoveyê de wê, wateyeka wê bê. Darizandina kirinê û ankû pîretîkê wê, pêvajoya pêşketina hişmendiyê li ser wê aqilê kirinê û ankû pîretîkê re wê bê. Wê demê em divê ku wê, weke hişmendiyeka di asta duyem de jî wê, werênina li ser ziman. Wê hildina li dest. Kirinekê ku mirov wê, dikê wê, ew weke aqilekî kirinî wê di mejiyê mirov de wê, cihbigirê. Lê dema mirov li wê kirinê bi başî û nebaşî bihizirê û wê di berçav de wê bi rengê bi nîrxî derbasbikê wê, ew weke hişmendîya di derbarê aqilê kirinî û ankû pîretîkê de bê. Zerdeşt wê, li ser têgîna ‘kirinên baş’ û ‘kirinên ne baş’ wê pirr zêde wê bihizirê. Wê di vê çerçoveyê de wê, aqilê xwe yê ku ew di çerçoveya bawerîya xwe de wê, dihênê li ser ziman wê, bi şewayekî felsefîkî ê kirinî wê werênê li ser ziman. Bi şewayekî wê bi aqilê kirinî wê bihizirê.

Li vir wê weke aliyekî giring wê, ev wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin ku wê, aqilê kirinî wê, weke aqilekî ku mirov ew çawa û bi çi rege kirîya bê. Mirov di derbarê wê de bûya xwediyê aqil û fahmkirinê. Wê bi hişmendî dibînê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê kifş dikê. Wê fahm dikê. Li vir wê li ser wê rengê hişmendîya wê aqilê kirinî re wê têgîna mirov a darizandinê wê pêşkeve. Mirov wê, dema ku wê, kirin wê darizand wê, wê bi wê re wê, kirina xwe wê darizênê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, kirina baş û ya nebaş wê ji hevdu cûda wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê weke aliyekî giring wê, ew wê xwe bide dîyarkirin ku wê, aqilê kirinî wê, kirina mirov ku ew çerçoveya wê çawa ya wê werênê li berçav. Her wusa wê, bi wê re wê, ew wê were dîtin li berçav. Di dewama wê de wê, ew wê were dîtin. Weke bihiş dîtina kirinê jî mirov, dikarê wê werênê li ser ziman. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê pêvajoyên pêşketina aqilê mirov wê, xwe bidina dîyarkirin.

Li ser aqilê kirinî û hişmendîya derbarê wê de wê weke aqilê baş dîtin û baş nedîtinê ku wê karibê rengê kirina me jî bi xwe re bide dîyarkirin re mirov, wê şîrovekirina xwe divê ku wê bidomênê.

Aqilê kirinî wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, di jîyanê de wê, bi wê re wê her kirin, tevger, xûy û hwd ku mirov di jîyanê de dide nîşandin wê, bi wê re wê karibê wan werênê li ser ziman. Wê, di çerçoveyê de wê,

çerçoveyek berfireh a aqilê kirinê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Çerçoveyên aqil û hişmendiyê û hwd wê, li ser wê rewşa çerçoveya kirinê re wê werênê li ser ziman. Her wusa lê mirov wê jî di wê ku wê werênê li ser ziman ku wê aqilê kirinê wê, weke aliyekî jîyanê wê bi pêşketina wê re bê. Mirov di nava jîyanê de wê, di çerçoveya kirinê pîretîkî û hwd de ku wê, gavavêtinê wê bikê wê ev gotinê wê di jîyane mirov de wê, weke aliyekî giring wê xwe di çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Em li vir vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, her kirinê wê di jîyanê de wê weke pêşxistinekê bê. Her pêşxistinê wê weke pêşketinekê bê. Her pêşketinê jî wê, weke hişmendiyekê bê. Her wusa dema ku mirov wê, di jîyanê de wê, bi wê rengê wê, li wê dinerê wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Kirin û hişmendî wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyek pêvajoyî de wê, xwediyê têkiliyê bingîhî bê. Lê bi wê re mirov divê ku wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke zindiyekî wê di jîyanê de ku mirov wê gaavavêtinê wê bikê wê, di jîyane xwe de wê, bi wê re wê, derkeve li pêş. Her wusa wê, her gavavêtina mirov wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Kirinê wê, di jîyanê de wê, bi wê re wê, weke şîroveyekê li jîyanê jî bê. Lê di aslê xwe de wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, divê ku wê di çerçoveya pêşketina aqilê mirov de wê, di jîyanê de wê, di serî de wê hilde li dest. Her wusa wê, mirov wê, bi aqilê xwe re wê, di jîyanê de wê pêşkeve. Wê hişkirina xwe wê pêşbixê. Wê pêşketina xwe wê bihişkirinê wê, bide çêkirin û pêşxistin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, were dîyarkirin.

Em li vir wê dema ku em li ser hişmendiyê re dimeşin wê demê em, divê ku wê ji vê aliyê ve mirov jî bi kirina wî ya bi aqil re wê, hilde li dest. Di roja me de wê, wê asta ku mirov bi zanebûna xwe re ew gihiştîyê de wê, di warê pêşketina aqil û kifşkirina wê de wê, weke aliyekî giring bê. Mirov wê, weke zindiyekî ku ew xwediyê çalakîya xwe ya bi kirinê a bi hişmendîya. Kirina bi hişmendî wê, di jîyane mirov de wê, bi aqilê mirov re wê pêşkeve. Ev jî wê, weke xosletekî pêşketina mirov bê. Mirov wê, dema ku mirov bi keseyetîya wî re wî hilde li dest wê, weke kirdeyekê wê, di temenê kirina kirinê û ankû pîretîkî de weke xwediyê kirinekê wê were li berçav. Mirov wê, weke zindiyekî bi aqil wê, bi aqilê xwe re wê, di derbarê kirinê û rewşên kirinê de wê, xwediyê têgiheke kifşkar bê. Di nava kurdan de wê, dema ku mirov wê, kirina wî wê were hanîn li ser ziman wê, bê gotinê ku “kirinek li ser hezar gotinê re ya.” Ev gotinê wê, weke gotineka nava xalkê li Kurdistanê wê, di mejîyan de wê, were li ser ziman. Bi vê gotinekê wê giringîyê bidina kirinê. Ji aliyekî din ve jî wê, kirinê wê weke ‘rastîtyekê’ bi pêşketinê û bûyîna wê re wê, li wê bihizirin, hildana li dest û wê fahmbikin. Gotina ‘kirinek li ser hezar gotinê re ya’ wê bi rengê “kirinek bi hezar gotinê ya” wê were hanîn li ser ziman. Li vir wê, çendî ku wê, di dimenê pêşî ku mirov li herdu gotinan dinerê û wê weke du gotinên ku wê, ji hevdu hatibibina derhanîn wê werina li ser ziman jî lê wê, gotina duyem ku ew dihe gotin “kirinek, bi hezar gotinê ya” wê, weke gotineka ku wê, mirov wê hem karibê bi wê kirinê li ser gotinê re wê fahmbikê û hem jî wê, kirinê jî wê ku mirov wê karibê hezar gotinê derbixê li holê bi hizirkirina xwe jî wê, bi wê re bi wê rengê wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa em dikarin di dewama wê de gelek gotinên bi vî rengî ku wê têkiliya gotinê û kirinê wê bi hevdu re wê, werênina li ser ziman wê hebin. Wekî din wê ji aliyekî din ve wê, bahse “kirin li pêşîya gotinê ya” wê werê hanîn li ser ziman. Yan jî wê, bi gotineka din wê bê gotinê ku “ku te ew kir wê, cih jî gotinê re wê nemênê.” Bi vê rengê gotinê ku em ji nava gel wan kifş dikin em di wan de wê, giringî dayîna kirinê û bi qadr hildana li dest a kirinê di wan gotinan de mirov wê bi awayekî zelal wê kifş bikê.

Dema ku mirov wê, li rewşekê tîgînî a kirinê wê bihizirê wê, mirov wê, çawa wê rastîyê wê bi wê re wê kifşbikê? Kifşkirina rastîyê û hanîna wê ya li ser ziman wê weke aliyekî din e giring ku mirov wê dikare li ser wê bisekinê bê. Mirov wê, ji kirinê wê bigihijê gotinê. Wê gotinê wê biafirênê. Wê, gotina jî kirinê wê weke “rastîyekê” wê hilde li dest. Wê, bi wê rengê wê, ew wê fahmbikê. Li vir mirov divê ku vê yekê wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov rewşek teorîkî û ankû hişmendî wê rastîtya wê bikê ku wê kifşbikê mirov wê, ne ya ku ew li gorî xwe rast dibînê û rast dihizirê wê, li wê binerê û wê rastîtya wê piştrast bikê. Wê jî wê zêdetirî wê, di serî de wê, di jîyanê de wê li ser encamê re wê, li rastîtya wê jîyanî re wê rastîya wê fahmbikê û wê kifşbikê. Di vê çerçoveyê de dema ku mirov wê, dîrokê binivîsênê, felsefeyekê bi afirênê û ankû teorîyekê çêbikê û hwd de wê, ew rewş wê, bi vê rengê wê weke rêgezê wê xwe di temen de wê, bide dîyarkirin bê.

Zanîna ku me ji kirinê bi destkir wê, ew zanîn wê weke weke zanîneka ku wê, di çerçoveya kirinê de wê, xwediyê rewşeka rastker û ankû dîyazanker jî bê. Pêvajoyên pêşketina zanîneka ku mirov wan kifş dikê wê, bi wê re wê ew wê bi awayekî wê were dîtin. Minaq wê, cizîra bota û gelek bajarên din ên kurdan ku wê, **di sale 2015'an de** ku ew ji aliyê hêzên rejîma tirk ve hat kavilkirin wê, dema ku mirov wê weke çavdêr wê ew zîyeretê li wan bikin wê, herina hundûr û wê binerin. Wê her deverê li wê binerin. Wê bi mirovên herêmê re wê axfitinê wê bikin. Wê di dewama wê de wê, dokûmanên nivîskî ku ew hebin wê wan bixwênin. Wê bi wê re wê, zanînekê wê di mejiyê xwe de wê di derbarê herêmê kirinê xadar ên rejîmê û hwd de wê, di mejiyê xwe de wê bidina çêkirin. Di dewama wê de wê li herêmê bigerihîn û dîtinên wan wê întîba û çavdêriyeka mazin wê di mejiyê wan de wê bide hiştin. Di vê çerçoveyê de wê, di mejiyê xwe de wê, li ser dîtinê re wê, bimeşê. Wê mejî wê, bi çavdêriyên xwe re wê bi sînor bê. Wê zêde bi pêşde wê nebê.

Di dewama wê de wê, dema ku wê bi gotinkirin wê bê kirin wê hin bi hin wê bi têgînî wê kûrbûn wê bibê. Gotin û derkkirin wê, ne tenê ji aliyê camidînî ve wê hevdû cûdahîyek rewşî wê di xwe de wê bihawênê wê, bi heman rengî wê ji aliyê çawanî û ankû wasîfîyîna wê ve jî wê heman cûdahîyê wê, di xwe de wê, bide dîyarkirin. Di rewşa wateyê de ku mirov gotinekê li vir wê bibêjê wê mirov wê karibê bibêjê ku wê, dema ku mirov wê, di rewşên cûda de wê heman bi wateyê gotinê werênê li ser ziman jî wê li gorî rewşê û demê wê karibê wateyek din li wê zêdebikê. Ev wê, weke xosletekî jîyanî ê bi hişmendî bê.

Di rewşa kirinê de wê, hertimî wê ya ku mirov wê hizirbikê wê weke aliyekî kirinî ê jîyanî wê bimênê. Lê bihizirkirinê re wê, di wê de wê mirov wê dema ku wê bigotinkirinê wê bikê de wê, li ser wê re wê bi hizirkirina xwe re wê bi wateyê wê darizandina xwe ya zêhnî û aqilî wê bikê û wê li ser wê re wê bihişmendî wê têgihên mantiqî wê, li gorî rewşê wê derxê li holê û wê werênê li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin û hanîn li ser ziman.

Li vir em di vê çerçoveyê de dikarin li ser fêrûazmûnên xwe yên jîyanî re wê, werênina li ser ziman ku wê tişt wê, fahmkirina wê, ne hesan bê. Wê, bi aliyê wê yê ku mirov wê dibîne re wê weke aliyekî kirinî û ankû pîretîkî re wê, bi awayekî serrû wê, bihizirê û wê fahmbikê. Lê wê bi wê re wê bihizirkirinê û pêşxistina teorîkî re wê, di wê de wê kûrbûna xwe wê bikê û wê kûr herê. Di rewşa hizirkirinê de wê, derkkirin wê rewşa dîyardeyê wê fahmbikê. Rewşên weke yên têgînî ên weke cewherî û hwd jî wê, bi teorîkî wê, mirov wê li wan bihizirê, kûr herê û fahmbikê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di mijare teorî û kirinê de wê, ya ku wê weke encamekê heta mirov wê dikarê wê bi fahmkirina xwe re wê werênê li ser ziman ku wê, derkkirina me wê, rewşa dîtbarî a dîyardeyî wê, bi xwe re wê, derxê li têgihîştinê. Di dewama wê de wê, aliyê cewherî tiştê û bi kûrbûna di tiştê re jî wê, bi teorîkî û hwd bê. Felsefe wê, dema ku wê, ji serdemên kevnera û hwd ve wê bidest pêşketina xwe wê bikê de wê, bi xwe re wê ew pêşketina felsefeyê wê bide nîşandin ku wê, di hizirkirinê de wê, di vê çerçoveya jîyanî de wê kûrbûn bi aqilê bibê bê. Wê, bi wê re wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê, derkeve li holê. Lê li vir em vê yekê jî wê, bi têgîna “kirinek, bi hezar gotinî ya” re wê bibêjin ku wê, aliyê têgihî ê hişmendî ê kirinî jî û aliyê teorîkî ê felsefîkî û hwd jî wê, di kirinê de wê, bigihijina hevdû. Wê ji hevdû wê cûda nebin.

Rewşa kirinê jî û ya teorîyê jî wê weke rewşa dîtbar bin. Ber vê yekê mirov dikarê wan jî bi hevdû re wan, di wê çerçoveya salixkirina wan de wan werênina li ser ziman. Rewşa salixkirina kirinê wê weke rewşeka têgînî bê. Ji kirinê wê mirov wê karibê bigihijê gelek rewşên têgînî. Di vê çerçoveyê de em, li vir jî aliyê têgîna kirinê (pîretîkê) û teorîyê ve wê, li ser têgîna watezanîyê wê werênina li ser ziman. Wê, di aslê xwe de wê, watezanî wê, ji aliyekî ve wê, di rewşa kirinî a pîretîkî de wê weke temen û himekî giring ê pêşketîner bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşên kirinî wê, weke aliyekî wê, di temenê de wê xwe bidina dîyarkirin. Li ser kirinê re wê, aqil wê, weke rewşeka ku wê xwediyê meşeke demdirêj a bêdawî bê. Heta ku ew kirin hebê wê ew hizirkirina bi wê jî wê hebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê û awayekê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa kirinê de wê, weke aliyekî giring wê rewşa watezanîyê wê, xwe di çerçoveya kirinê de wê, weke temenekî ku wê sînore wê yê pêşketinê wê nebê bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin û wê werênê li ser ziman bê. Di rewşa wê de wê, weke aliyekî giring wê, ev jî wê, hebê ku mirov wê, dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, wate wê, wê, di gotinê de wê, weke bi salixkirî bê. Lê ku mirov di wê wateyê de wê kûr herê wê, mirov wê bikeve cihaneka ku wê, mirov wê ji kîjan aliyê ve wê bidest kifşkirinê wê bikê wê rastî wê were. Wê, di vê çerçoveyê de wê, wilqasî wê zêde ziman wê rastî cihaneka wateyî wê werê. Minaq em dema ku gotina kirinê wê, li vir wê weke gotinekê wê hildina li dest. Dema ku em wê, weke gotinekê wê dihildina li dest wê, di çerçoveya lêkerkirinê bi wateyî ku ew li wê dihên kirin re wê, xwe diyê rewşekê. Di her tiştê û rewşa jîyankirinê de wê, bi tevgerî wê kirin û hwd wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, di nava kirinê de wê cûreyên zêde ên ên kirinê wê hebin. Wê kirin û kirin wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, werê li ser ziman. Ku em di çerçoveya kirina mirovekî de wê, hildina li dest wê, demê wê, mirovek wê, ji destpêka jîyane xwe û heta dawîya jîyane xwe wê, xwediyê kirina jîyanî ên di jîyane xwe de ku mirov ew di jîyane xwe pêşxistina bin. Lê wê di nava wê gotinê de wê gelek mirov û zindî wê di nava xwezayê xwe de ku ew dijîn wê hebin. Wê ew jî wê, ji destpêka jîyane xwe û heta dawîya jîyane xwe de wê, xwediyê kirinekê bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê ew wê hebê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, kirin wê, di xwe de wê, bi awayekî di çerçoveya gotina ‘gelek mirovan’ de wê, di çerçoveya jîyane her mirovî û zindîyên di xwezayê de ku ew dijîn de wê, xwediyê rewşên cûda jîn kirinî bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, gelek kirinên pîretîkî ên bi jîyanê re mirovan re wê hebin. Wê, di vê çerçoveyê de wê ev jî wê, were dîtî û kifşkirin ku wê, dema ku mirov wê, bahse kirinê û ankû pîretîkê wê bikê wê, mirov wê, ne tenê bahse kirina mirovekî û ankû zindiyekî ku ew dijî bi tene wê bikê. Wê, di dewama wê de wê, bahse wê gelek zindî û mirovan û yek bi yek bi ew dijîn wê bahse kirin û pîretîkên wan wê bikê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşeka bi gotina kirinê re wê, xwe bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, ev rewşa bi gotina kirinê re wê, mirov di çerçoveya gotinê ziman de wê, dikarê di hemû gotinên ku mirov wan bi lêv dikê de wê kifşbikê. Di vê çerçoveyê de wê, her gotin wê, weke cihanekê bê. Di wê çerçoveyê de wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Kirin wê, weke gotina rewşeka

kirinî a pîretîkî ku wê, di wê de wê, bi dûmenî û hwd wê bi rengê wateyî wê gelek kirinên ji hevdû cûda wê, bi navê kirinê wê di wê de wê hebin bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa gotina kirinê û wateya wê û lêkerkirinê wê, ew wê di wê de wê hebin. Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, karibê wê, bi wê rengê wê kifşbikê wê werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa gotina kirinê wê weke rewşeka teybet a ku mirov wê, dikarê bi teybetî wê, werênê li ser ziman bê.

Em dema ku bahse kirinê dikin em, di nava wanqas kirinên ku ew bi kirinî dihên kirin em, ji wan tenê bahse kirinekê û ankû çend kirinan dikin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Lê di aslê xwe de wê, weke ku mirov wê bi rewşa gotina kirinê re wê kifşbikê wê, her gotin wê, bi wateya xwe ya salixkirî re wê, bi pêşxistinê xwe yê wateyî re wê weke nerînekê jî jî wê karibê xwe bi mirov re wê bide diyarkirin. Gotin wê, ji du aliyên ve wê xwediyê rengê xwediyê pêşketinê bê. Yek wê, bi mejûyî bê. Bi mejûyî wê, ji destpêka dîrokê û heta roja me de wê, di xate herîkîna jîyanê û bi pêşketina wê re wê, xwediyê reng û awayekî pêşketinê bê. Di her demê de wê, di wê çerçoveya wê de wê bi watekirinê wê hebê. Aliyê din ê duyem jî wê, di serdema wê de wê, bi berfirehbûyîna wê re wê, di dema wê de wê rengê pêşketina wê ya ku ew dibê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi mejûyî û demîya wê re wê, bi awayekî bi dirêjehî û firehîya wê re wê, xwe bide diyarkirin bê.

Di rewşa têgîna gotina kirinê de wê, di vê çerçoveyê de wê temenekî wê bi wateyî wê hebê. Di kurdî de gotina 'kirinê' wê weke gotineka ku wê temenê wê yê wateyî wê li ser rewşa kirin, gavavêtina mirov, çûnûhatin û hwd wê ava bê. Her kirinên mirov ku mirov wan bi tevgerî bikê wê, di wê de wê, werê li ser ziman. Aliyê kirinê bi jîyane mirov re ku wê di rewşa herîkîniya dîrokê de wê werênê li ser ziman wê demeke wê ya bûhûrî a kevn wê dervî hiş wê were li ser ziman. Lê wê piştî wê, demên wê hinekî wê bikevina berhiş de. Wê, di wê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşekê bê. Di rewşa lêkerkirinê kirinî de wê, mirov wê, bi hişê xwe wê, bi zane wê çêbikê wê, ew wê, bi gotina 'kirinê' re wê werênê li ser ziman. Ew bi zane û ankû bi hişkirina kirinê wê weke rewşek û an jî weke çalakiyeka bi hiş a kirinî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşek kirinî a bi wate bê.

Lê ku mirov ji wê zêdetirî ku mirov dakeve li jîyanê wê mirov wê gelek kirinên ku ew rûdîdin û dibin wê, rastî wan werê û wê bibîne. Yan jî wê bi xwe wê bikê. Kirin wê, di nava jîyanê de wê ji aliyekî din ve jî wê, dualîtiyeka wê hebê. Aliyekî wê, bi kirinê me yê ku me ew kirina û ankû wan dikin re bê. Ev alî wê, her tevgerên me wê, di çerçoveya wê de wê, werina li ser ziman. Wekî din di jîyanê de wê, her tevger wê, bi wê re wê werina li ser ziman bê. Lê aliyê din ê duyem jî wê, weke aliyekî ji xwe re ku ew dibê û mirov dibê ku ew ne di farqê de bê wê, xwe bide diyarkirin bê. Mînaq wê, weke rewşê li ser kirinkirinê re bûhûrandina demê bê. Mirovek wê, çendî ku wê di jîyanê xwe de wê bijî û wê tevgeran wê bide nîşandin jî lê wê, ji aliyekî din ve jî wê, hin bi hin wê di ahenge xwe de wê ew bi ber pîrbûnê ve wê herê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, pîrbibê. Tevgerên mekanîkî ku mirov wan dide nîşandin û gûharînen fîzyolojîkî ên weke ji zaroktiyê bi ber mazinbûnê ve û ji mazinbûnê bi ber pîrbûnê û ankû kalbûnê ku mirov wê bijî û demê derbasbikê wê, bi jîyane mirov re wê bijî bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwe bi awayekî wê, bide diyarkirin bê. Ev rewşa tevgerî a weke bi dû-dûmenî wê weke rewşeka ku mirov wê, bi teybetî wê hilde li dest bê. Wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê. Her wusa mirov di vê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê dikarê wê werênê li ser ziman ku wê mirov wê bi van herdû aliyên tevgerî ên bi xwe û jîyane xwe re wê demên xwe ji destpêkê û heta dawîyê wê derbas bikê û wê bi bûhûrî. Mirov çendî ku ew di jîyane xwe de wê, di nava jîyanê de wê çûnûhatina wê bikê, bazbidê, herê deveran, hilkişê bi kaş û çîyayan ve jî lê wê, bi wê re wê, di laşê xwe de wê, pêvajoyên tevgerî ên gûharîniyê wê, derbas bikê. Di temenê wê gûharîniyê de wê kirinîya bûyîna a laşî wê hebê. Ev wê, bi hemû zindîyan re wê di jîyane wan de wê bi wan re wê hebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa kirinê de wê, ev rewşa wê ya dûdûmenî wê weke aliyekî wê yê jîyanî ku wê bi hevdû re wê, bi ahengekê re wê bimeşê bê. Mînaq wê mirovekî ciwan û yekî pîr û kal wê, weke hevdû wê, nikaribin tevgerê bidîna nîşandin û weke hevdû bazbidin û aktivîteyan bikin. Zaroyek û mirovekî mazin wê tevgerên wan wê ne weke hevdû bin. Mirovekî mazin wê dema ku ew dikarê rajê çûwalekî sad kîloyî wê, zarok wê nikaribê rajê wê. Lê bi temenê xwe re wê mirovekî pîr û kal ew dema ku wî bi jîyane xwe re derbaskirîya û bi zanebûya wê, ew bi zanebûna xwe re wê li ser yê mirovê balix ê mazin re jî bê. Ber ku wî mirovê pîr û kal wî gelek kirin di jîyane xwe de kirina û dîtîna û bûhûrandina. Di nava kurdan de wê, gotina 'mîrovê pîr dîtî' wê bahse wê were kirin. Wê li ser wê re wê weke gotineka wê bahse wê bikin û wê weke gotineka xalkê a pêşîyan wê werênina ku "mîrovê pîr dîtî, mîrove bi zane wê ya" wê, were li ser ziman. Wê ev gotin wê weke gotineka civakî wê di nava civake kurd de wê li kurdistanê wê were li ser ziman.

Mîrovê bizane wê, weke têgîn û gotina ku wê, di rewşa têgîna jîyanî de wê, bi awayekî bi dîtbarî wê li ser mirovan û kirinên wan re wê were pêşxistin bê. Di vê çerçoveyê de wê, çend gotinên navdar ên di nava civake kurd ên weke "mîrovê jîr", "mîrovê kêrhatî", "mîrovê jidîl", "mîrovê rast", "mîrovê dîtî" û hwd bê. Wê weke van wê gelek gotinên ku wê, di mejîyan de wê, derkevina li pêş wê hebin. Ev gotin wê, weke etiketekê jî wê, ji mirovan re wê weke nav wê werê bikarhanîn. Wê bihevan rengî wê çendî ku wê gotinên baş wê werina biharhanîn wê hebin wê bihevan rengî wê di jîyanê de wê gotinên weke "mîrovê hanakok", "mîrovê bêaqil", "mîrovê dilwaswas" û hwd wê, werina li ser ziman. Ev wê rewşên hizirkirina bi aqilê kirinê re jî wê, bi xwe re wê werênina li ser ziman. Wê di vê

çerçoveyê de wê, li gorî rewşa kirina mirov wê, gotin wê bi hiş wê li ser wê kirina mirov re wê werina afirandin. Wê ew gotin wê weke navê mirov ê bi hişmendî ku ew hatîya afirandin bê.

Mirov ew di nava civakê de wê, bi kirina xwe re wê were dîtin. Çendî ku ew kirina xwe dide nîşandin wê bi wê re wê were dîtin û wê xwe bide nîşandin. Wê dema ku mirov, weke ku wê di nava xalkê de wê were li ser ziman ku ew weke 'mîrovê ku ew bi her karî ve ew dibazê' ku ew dihê bi navkirin wê weke *mîrovê kêrhatî* wê werê li ser ziman. Di nava ziman de wê gotinên ku ew bi vê rengê wê di rewşa fêrûazmûnê de wê, xwediyê wateyekê bin wê gotinên weke 'kêrhatîbûnê', 'jîrbûnê', 'jîdilbûnê', 'rastbûnê' û hwd wê, werina li ser ziman. Ev gotin wê weke gotinna wateyî ên li ser rewşên kirinî re ku ew dihên gotin û ankû bikarhanîn bin. Ev gotin wê weke gotinna teybet ên ku ew dihê hanîn li ser ziman bin. Wê, di rewşa kirina mirov de wê, weke navna bi tîgînî ên bi hişmendî ku ew hatina afirandibin bin. Di aslê xwe de wê, ev gotin wê, ne gotinên navî bin. Wê wateyên wateyî bin. Lê wê, di wê çerçoveyê de wê, ji aliyekî ve wê, li ser rengê kirina mirov re wê weke navekî re wê werina hanîn li ser ziman bin.

Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa kirinê wê di vê rewşê de wê, bi rengê wê re wê were li ser ziman. Her wusa gotinên weke 'kêrhatîbûnê', 'jîrbûnê', 'jîdilbûnê', 'rastbûnê' û hwd wê, weke navna li kirina me hatina kirin ên bi darazî û nirxî bin. Weke 'lakab' jî wan, mirov dikarê werênê li ser ziman. Ev rewşên bi navkirinê wê ne bi dahûrkî bin. Wê bi şîroveyî û nirxî bin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ev rengê şîroveyî ê weke nirxî wê, di çerçoveya tîgîna fahmkirinê a bi dahûrî û şîrovekirina wê bi darazî û hwd de wê, ji du aliyên ve wê bikê ku mirov wê karibê wê werênê li ser ziman. Her wusa wê şîroveyên bi vê rengê ku wê, werina pêşxistin ên weke bi dahûrî û şîroveyî wê, werina pêşxistin. Rengê şîroveyên dahûrî û şîroveyî mirov divê ku wan ji hevdû cûda bikê û wan fahmbikê. Wê, di serî de wê, aliyê pêşî ê weke bi dahûrî wê, rewşa kirinê wê, weke xwe ku ew dibînê wê, bi aqil re wê bi dîmen(bi gotin) bikê. Wê, werênê li ser ziman. Wê di dewama wê de wê, rewşê wê weke wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê ev rengê şîroveyê wê weke rengê ku wê, bikê û bixwezê ku ew dema ku wê werênê li ser ziman wê weke xwe wê werênê li ser ziman bê. Lê aliyê din ên şîroveyî jî wê, her rewşên kirinî û ankû pîretîkî ku ew wan weke bi darazî şîrove dikê û dihênê li ser ziman. Tîgînên weke başî û nebaşîyê û hwd wê, weke tîgîna şîroveyî ên ku wê, weke care duyem bi hişkirina fahmkirina heman rengê wê xwe bide diyarkirin bê. Li vir wê, demê wê kirin wê weke aliyekî ku mirov wê, dema ku wê hilde li dest wê, aliyê wê dahûrî wê, li ser esasê fahmkirinê bê. Aliyê din ê duyem ê şîroveyî û ankû darazî wê li ser rewşa nirxandina wê bê. Di vê çerçoveyê de wê rewşa kirinê wê, ji aliyê wê ve wê, were li ser ziman. Rewşa kirinê wê weke aliyekî giring wê, dema ku mirov wê werênê li ser ziman wê, xwe weke dîtbarîyekê wê bide li berçav. Wê dema ku mirov wê gotinê wê ji kirina bûyî ku wê biafirênê. Wê ew gotin wê, weke gotineka kirinî ku wê ji aliyekî ve wê, bê weke rengê wê kirinê jî wê bi xwe re wê weke ku wê bide diyarkirin.

Aqilê kirinî wê, di çerçoveya kirin û tevgerên me de wê, di vê çerçoveyê de wê were li ser ziman. Mirov di jîyane xwe de wê çî bikê wê, weke rewşek kirinî wê xwe bide diyarkirin. Di jîyanê de wê, dema ku mirov wê, li ser kirinê re wê bihizirê wê, ew wê weke aqilekî kirinî wê, di çerçoveya hizirkirina kirinî a di rewşê de jî wê xwe bide diyarkirin. Mijare aqilê kirinî û rewşa hizirkirina kirinî wê, weke tîgîna aqilê kirinî ku mirov wan bi teybetî dikarê di çerçoveya mijarê de wan kûrtir bikê û di wan de kûr herê. Lê li vir em di serî de di çerçoveya rewşa kirinê de wê, bi zêdeyî di rewşa jîyanê de wê bi wê de herin.

Weke her zindiyê wê mirov wê, di jîyane xwe de wê, xwediyê rewşek kirinî bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê were dîtin ku wê aqilê kirinî wê, weke aqilekî jîyanî wê xwe bi jîyankirina me re wê bide pêşxistin. Di rewşa hizirkirinê de wê, bi wê re wê bi ahengekê wê di mejiyê me de re wê xêva me wê pêşkevê. Mirov wê, tiştên ku ew bi rêyên girtinê derk dikê weke bihîstinê, dîtinê, bêhnikirinê, tîj û ankû tahmkirinê û hwd wê, xwe bide diyarkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Li vir mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê.

Em li vir vê yekê wê, werênina li ser ziman ku wê, di nava jîyanê de wê, ew girtinên me yên bi dîtinê, bihîstinê bêhnikirinê, tîjgirtinê û hwd re wê, temenekî şîroveyî ê kirinî jî wê bi mejiyê me re wê biafirênin. Di aslê xwe de wê, ya ku wê temenê bi hişmendî afirandinê jî wê çêbikê wê ev bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, xwe bide diyarkirin bê.

Tîgîna kirinan ku ew bi hişmendî bi mirov re wê pêşkevin wê, temenê pêşxistina kirina jî bê. Her wusa wê, hişmendiya me wê, hin bi hin wê kirinan wê, ji hevdû wê bidest kirinê wê bikê. Darizandina kirinê wê, temenê bi tîgînî hanîna li ser ziman a 'kirina baş' û 'kirina ne baş' wê, bi xwe re wê biafirênê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, kirin wê, were pêşxistin. Di rewşa kirinê de ku mirov wê, bi wê re bihizirê wê, mirov wê li ser kok û ankû çavkanîya kirinê wê bihizirê. Wê dema ku mirov li ser çavkanîya wê bihizirê wê, hingî wê were û li mirov bixwe wê bialiqê. Mirovê ku ew xwediyê wê, kirinê ya wê, bi çavdêrî, tevgerên xwe û hwd re wê, temenê wê biafirênê. Mirov wê weke kirdeyekê wê bi aqilê xwe re wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe di rewşê de wê, bide diyarkirin. Dema ku mirov wê pêşketina mirov wê hilde li dest wê, di dewama wê de wê, werê hanîn li ser ziman ku wê, mirov wê bi hilberandin û afrînerîya xwe re wê, xwe jî wê biafirênê. Wê di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de

wê, xwe bide dîyarkirin. Pêvajoyên pêşketinê ên mirov ku wan mirov hilde li dest wê, bi wê re wê were dîtin ku wê, pêvajoyên kedê, afirandinê û hwd wê, ku mirov di jîyane xwe de wan pêşdixê wê di temenê hişmendîya wî û pêşketina wê de jî bê. Mirov wê, di jîyane xwe de wê, bigihijê têgîna başî û ne başîyê, rastî û ne rastîtîyê û hwd. Wê kirin wê ji aliyekî ve wê weke rewşeka ceribandîne jî wê, bi encama xwe re wê xwe bide dîyarkirin.

Mîtrayîyan wê, di bin rojê de wê bijîyan. Wê ji xwe re wê bikiran armanc ku ew ti tiştê di bin rojê de heya wê fêr bibin. Ber vê yekê wê, fêrbûnê wê ji xwe re wê, bikina armanc. Ev wê, weke rewşeka xate êzdayî bê. Gotinên weke “mîrovê bizane, ku ew bêt ku ew gava xwe biavêjê ew di bin tava rojê de ku ew çî di qawimê yê ku ew wê dîzanê” wê, werênina li ser ziman. Ev gotin wê, wateyeka wan wê hebê. Di serdemên berê de wê, di serdemên anamîsmê û totemîsmê de wê têgîn aafsûnkarîyê wê pêşkevê. Wê, mirov wê, dema ku wê bibêjê “bibê!” wê bibê. Wê dema ku ew ne li deverekê vê wê karibê bizanibê ku wê çî li deverek din di qawimê. Wê dema ku ew bixwezê ji deverekê herê deverek din wê, di cih de wê herê. Di dewama wê de wê, kariba ku ew di demê de jî wê, gav biavêta. Di roja me de wê, teknîk û teknoloji wê, wê di heman rewş û awayekê wê di dîmenekî de wê pêşkeve. Ku mirov di cihê xwe de rûniştîya wê karibê li deverek din dînyê ku çî qawimîya wê agahîya wî ji wê çêbikê. Di vê çerçoveyê de wê, bi teknîkî wê tv’, kompîtûr’ û hwd wê pêşkevin. Ev rewşên weke van pêşketî na di roja me û hin bi hin jî zêdetirî jî di xwe de kûrbûnê dide çêkirin. Di vê çerçoveyê de wê, çî biqawimê di jîyanê de wê, bizanîban.

Mirov cihê wî di jîyanê de çawa ya mirov dikarê rewşa kirinê wê hinekî di çerçoveya wê de jî wê hilde li dest. Di zane min de wê, ev yek wê weke aliyekî giring wê xwe di vê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, çawa wê di kirinê û pêşxistina wê de wê cihbigirê wê, were dîtin. Em dema ku mirov rewşa têgîn aqil bi kirinê re wê, hildina li dest em divê ku di temenê wê de wê, têgîna fêrûazmûnê jî wê, di temen de wê, weke aliyekî bingihî wê hildina li dest. Ev yek wê, hingî wê, di rewşa fahmkirina me de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Di zane min de wê, dema ku mirov tenê bi aqilzanî û ankû aqiltîyekê jî wê, werênê li ser zima lê ku mirov wê ne li ser temenê fêr û azmûnê wê werênê li ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekî kêmbimênê.

Ber vê yekê wê, kirinê ku mirov wê di jîyanê de wê pêdixê wê, mirov wê çawa wê nêzî wê bibê wê, ew jî wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê xwe bide dîyarkirin. Me li jor hinekî bahse rewşa aqil dahûrî û şîroveyî wê kir. Wê di aslê xwe de wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê xwe bide dîyarkirin ku wê, mirov wê ji kîjan ji van alîyan ve wê nêz bibê bê. Di serî de mirov divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, şîroveya dahûrî wê, weke şîroveyek ku wê, berê wê tenê li tiştê û hebûna ku ew heyî ku wê, ew wê bibînê wê, weke xwe ku ew heyî wê werênê li ser ziman. Wê weke xwe wê bibînê û wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ev alî wê di destpêkê de wê, weke aliyekî fahmkirinê û pêşketina têgîna aqilê kirinî jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Ji xwe mirov, dema ku wê, tiştê ku ew dît ku ew hanî li ser ziman wê, di çerçoveyek aqilê kirinî de wê, werênê li ser ziman. Tiştê jîyanî ku ew heya wê ew weke xwe ku ew hat hanî li ser ziman wê, hingî wê ew wê weke rewşeka aqilê kirinî bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Di roja me de wê, weke weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin wê aqilê kirinî wê weke aqilê fahmkirina jîyanê bê. Mirov tiştê ku ew heya ku ew bi aqil dît û derkkir wê, ew wê bi wê re wê, werê li ser ziman. Bi wê re wê, dema ku wê, hişmendîya me pêşkeve wê, di dewama wê de wê, ev wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Aqilê kirinî wê, di vê çerçoveyê de wê, fahmkirina wê, pêşketina hişmendîya me re wê pêşkeve. Wê ev wê weke aqilekî jîyanî bê.

Li ser wê re wê, bi demê re wê aqilê şîroveyî wê pêşkeve. Aqilê şîroveyî wê, weke aqilekî nîrxî jî ku wê binîrxênê wê, weke aliyê aqilê şûbjeyî ku wê, temen û awayê rengê afrînerîya aqil a li ser aqilê kirinî re wê pêşbixê jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, aliyê aqilê kirinî ê dahûrî wê, ji aliyekî ve wê, di temenê aliyê aqilê kirinî ê şîroveyî û ankû nîrxî de bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê di ahengekê de wê xwe li berçav wê bidîna dîyarkirin. Di rewşa fahmkirina aqilê kirinî de wê, di vê çerçoveyê de wê dema ku mirov aqilê nîrxî wê fahm dikê wê, weke regekî aqilî ê hişmendî wê, di encama fêrûazmûna aqilê kirinî dahûrî ê li ser hebûnê re ku ew dihê bidestxistin jî bê. Wê, di dewama wê de wê, mirov wê, weke regekî fahmkirinê wê werênê li ser ziman. Em ku wê, aliyê aqilê nîrxî wê bikin wê fahmbikin em divê ku ji aliyekî ve jî wê, têgîna wateyê û ankû a watelêkirinê wê ji xwe re wê bikina hîm û li ser wê re bimeşîn. Wê, di vê çerçoveyê de wê, aqilê nîrxî wê, hinekî wê, weke aliyekî aqilî ê razber wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Ahengê di nava aqilê dahûrî û yê şîroveyî de ku mirov wê çêbikê û wê fahmbikê wê, temenê afrînerîya mirov a bi aqil re jî wê, bi xwe re wê, ji gelek alîyan ve wê biafirênê. Lê wê, ew jî wê hebê ku wê, dema ku mirov wê bikê mirov li wê heyîder bê ku mirov ji jîyanê qûtnêbê. Ev wê, weke aliyekî giring wê, xwe di rewşê de wê, bide dîyarkirin bê. Aqilê şîroveyî wê, weke aliyekî wê yê azmûnê ê fêrî ê li ser pêvajoyên aqilê kirinî re wê hebê. Fêrbûna mirov a ji kirinê wê bi kirina tevgerê re wê zêde pêşkeve. Çendî ku mirov wê, tevgerên xwe yên kirinî wê zêdetir wê bikê wê, bi wê re wê pêşkeve.

Di rewşa fahmkirina aqilê kirinî de wê, weke aliyekî giring wê, ev jî wê hebê ku mirov wê, dikarê werênê li ser ziman ku wê, li ser pîretîkên kirinî re ew rewşên ku mirov wan pêşbixê wê, dema ku mirov wê bi aqilê nîrxî ê şîroveyî li wê dihizirê wê, hingî wê mirov wê çawa wê kirina xwe wê pêşbixê wê, temenê wê, bi wê re wê biafirênê.

Mirov wê, dema ku wê, kirinê wê fahmkirinê wê kirinê wê di destpêkê wê weke wê fahmbikê. Weke wê bi dahûrî fahmkirina wê, wê, ji aliyekî din ve jî wê, weke pêşnûma û ankû binetereka ku mirov wê dikarê li ser wê re wê aqil şîroveyî wê pêşbixê bê.

Her kirin wê, dema ku ew dihê kirin û ankû pêşxistin wê, weke rewşeka têgînî wê xwe bide diyarkirin. Lê li vir em divê ku di çerçoveya hevdû de wê di aheng û herîkîna jîyanê de bihevdû re û di dewama hevdû de wê hilde li dest. Ber ku wê, dema ku mirov kirin ku ew di jîyanê pêşketî jî bê ku ew qat bi qat hat hildan li dest û bi wê rengê ew hat fahmkirin wê, temenê têgînên jî jîyanê qût ên weke 'dogma'yan jî wê bi xwe re wê biafirênê. Bo ku mirov wê ahengê û têkiliya rewşê a bi hevdû re wê qût nekê mirov xwediyê têgînekê û rengêkî hizirkirinê ê di berdewama hevdû de bê.

Di jîyanê de ku mirov bixwezê pêvajoyek bûjenî wê pêşbixê wê, di pêvajoya herîkîniya jîyanê de wê, pêvajoya têgînî wê di çerçoveya aqilzanîya xwe de wê, di berçav de wê derbasbikê. Wê li gorî wê aqilê xwe wê, di çerçoveya di hundûrê jîyanê de wê li gorî rastîya wê pêşbixê. Wê, di dewama wê de wê, bi wê re wê, raman, rengê hizirkirin û hwd wê, bi xwe re wê pêşbixê. Li vir wê rengê aqilê kirinî ê şîroveyî wê weke aliyekî giring ku mirov wê karibê di vê çerçoveyê de wê, darizandinê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi kirinê re wê bikê wê, temenê wê biafirênê. Wê pêvajoyên bûjenî ên jîyanî ku ew pêşdikevin wê ew pêşî wê werina fahmkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê êdî wê piştre wê şîroveyên xwe yên jîyanî wê li ser wê re wê pêşbixê.

Li vir aqilê kirinî mirov wê, di karê di nava wê de di bin çar serekên giştî de wê hilde li dest. Sereka pêşî wê pêvajoya bûjenî a kirinî a jîyanî û fahmkirina wê bê. Ev pêvajo wê, li ser esasê pêşketina kirinê û kirina wê û ankû pîretîkê wê re wê pêşkeve. Wê, di vê çerçoveyê de wê, kirin wê, xwe weke pêvajoyek bûjeniyî re wê bide diyarkirin bê. Di dewama wê de wê, weke sereka din a duyem jî wê, bi aqilê kirinî ê wê re bê. Ev jî wê, rewşa kirinê û ankû pîretîkê wê weke xwe wê hilde li dest û wê fahmbikê bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ev wê ev pêvajoya aqilê kirinî wê pêvajoyeka aqilê bûjenîkî ê dîtbar û serrû bê. Wê ne zêde kûr bê. Wê tenê wê ya bi li berçav bê. Wê bi wê re wê xwediyê rewşekê bê. Wê pêvajoye sereka sêyem wê di wê de wê bi kûrbûna wê aqilê kirinî û pêşxistina têgînên teorîkî re wê xwe bide diyarkirin. Ev jî wê, weke aqilê teorî û pêşxistina wê ya bi razberî û hwd re wê xwe bide diyarkirin bê. Ev pêvajo wê, weke pêvajoyek wê di aqil de wê kûrbûnê wê, bi xwe re wê werênê bê. Wê teorî wê, weke aliyekî ku wê, li ser navarokê û cewherê û hwd wê bihizirê û wê bikê ku wê fahmbikê bê. Wê ev wê weke aliyekî giring bê. Mirov wê di dewama wê de wê karibê vê pêvajoyê wê, weke pêvajoya bûjenîkî a jî kirinê bi ber teorîyê ve pêvajoya pêşketinê wê karibê wê werênê li ser ziman bê. Di aslê xwe de wê, ev pêvajoya sêyem wê, weke pêvajoyeka teorîkî wê, pirr zêde wê giring bê. Wê dema ku mirov wê fahmkirina teorîkî wê hilde li dest wê, temenê wê li ser çi esasê wê were fahmkirin û hwd wê, ew wê, çawa wê li gorî destûrên camidî re wê were li ser ziman wê ew wê bi giringîya wê re wê were dîtîn û kifşkirin. Wê di vê çerçoveyê de wê, aliyê teorîkî wê di serî de wê, weke aqilekî fêrûazmûnî ê razber bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, destûrên camidî wê ji aliyekî ve wê di temenê wê de wê, werina kifşkirin ku ew weke têgînekê ji jîyanê neqût ku ew were hildan li dest bê. Pêşxistina kirin û ankû pîretîka wê teorîyê wê weke alî, serek û pêvajoya çarem wê xwe bide diyarkirin bê. Di aslê xwe de wê, hemû caran wê dema ku mirov wê kemesîyên xwe wê bibînê û wê bikeve şaşî û xelatîyan de wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bi wê re wê bide diyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov di dewama wê de wê, werênê li ser ziman wê, xistina teorîyekê li kirinê û ankû li pîretîkê wê weke aliyekî giring bê. Wê ew pîretîka li gorî wê teorîyê ku wê were pêşxistin wê, kîjan destûrên camidî wê bi çi rengê wê werina esasgirtin wê, weke aliyekî giring ê nêzîkatîyê jî wê di çerçoveya hebûna teorîyê û xistina wê ya li kirinê de wê xwe bide diyarkirin.

Mijare xistina teorîyê li kirinê wê, weke mijareka giring wê xwe bide diyarkirin. Em divê ku wê, li vir di dewam û herîkîna hizirkirina xwe wê hinekî din jî wê li ser wê bisekin in. Ber ku wê, ya ku wê encamên wê bi xwe re wê rengê wan wê bide diyarkirin jî wê ev bê.

Mirov, hişmendî û kirin û ankû pîretîk

Piştî ku wê, hişmendî wê pêşkeve û pê de wê, mirov wê, bi wê re wê, weke kirdeyekê afrîner a bûjenî wê di jîyanê de wê, xwe bide diyarkirin. Aqil ku ew pêşket û pê de wê, mirov wê, bi wê re wê derkeve li pêş. Mirov wê weke zindiyekî ku ew di nava xwezaya xwe de dihizirê wê, bi wê hizirkirina xwe re wê xwe werênê li ser ziman. Bi xwe hanîna li ser ziman re wê, di xwezaya xwe de wê hem temenê xwe û pêşketina xwe wê di jîyanê de wê bide çêkirin û hem jî wê, weke hêzek afrîner û pêşxistiner wê xwe bide diyarkirin. Di jîyanê de wê, kifşkariya mirov wê di xwezayê de wê bi aqilê wî re wê pêşkeve.

Mirov wê, di nava xwezaya xwe de wê çi çûnûhatinê wê bikê wê, ew di mejiyê wî de wê, bê weke aliyekî giring ku ew bi wê re ew xwe pêşbixê bê. Wê, di dewama wê de wê, kirin, tevger û xûyên mirovî ku ew pêşdikevin wê, weke aliyekî giring wê, xwe bidina diyarkirin. Li ser kirina pîretîkî re wê aqilê kirinî û ankû pîretîkî wê, di jîyanê de wê pêşkeve. Wê, bi aqilê kirinî wê mirov wê bidest hizirkirinê wê bikê. Minaq wê, dema ku wê, di rewşa xwe de wê, ji xwe re wê, çareserîyan wê bibînê bo ku ew karibê jîyane xwe bide domandin wê, ev jî aliyekî ve wê weke rewşeka aqilê kirinî jî mirov wê karibê wê werênê li ser ziman bê.

Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê kirin û mirov wê, bi hiş re wê, di jîyanê de wê bi kirinê re wê xwediyê têkiliyek ahengî bin. Ti kirin wê bê temen wê nebê û neafirê. Ber vê yekê divê ku mirov, kirinê, li ser temenê wê bihizirê. Wê, di encama hişmendiya mirov de ku mirov wê, bi wê re wê fêrî ku ew zanibê çi bikê wê, kirina xwe û ankû pîretîka xwe wê pêşbixê. Di dewama wê de wê, li ser wê re wê, bihizirê û wê xwe wê werênê li ser ziman.

Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, di jîyane xwe de wê, xwediyê rewşeka pêşketîner bê. Wê di pêşketina xwe de wê, kifşkirina xwe ya di jîyanê de wê bide çêkirin û pêşxistin. Mirov wê, dema ku wê bidest bi hiş dîtî wê, bi wê re wê di dewama wê de wê, kirinê xwe wê, pêşbixê. Kirinê ku wê di encama hiş de wê, pêşkevin. Mirov nikarê wan bi temenî weke kirinê û ankû pîretîka xwezayî wan werênê li ser ziman. Wê weke kirin û pîretîka teknîkî ên ku mirov wê bi hişkirina xwe re ku wî hizirkirîya û pêşxistîya bê.

Mirov dema ku wê bihiş wê, bidest dîtina di jîyanê de wê bikê wê, di dewama wê de wê, fêrî xwandina jîyanê bê. Xwandina jîyanê mirov wê çawa fahmbikê? Gotina xwandina jîyanê wê weke gotineka ku wê, di vê çerçoveyê de wê xwe li ser rewşa hiş û bi hiş dîtî re ku wê bide nîşandin bê. Wê, di dewama wê de wê mirov wê bihiş wê bibînê. Wê tevgeran wê kifşbikê. Wê, bikeve farqêya kirinê xwe de. Wê, wateyê li kirin, tevger û xûyên xwe bikê. Wê her wusa wê, xûyên xwe yên ku wî dana nîşandin wê wan wê, di çerçoveya bertek û helwestan de wê bixwênê. Minaq wê, xûyên hêsbûnê, şabûnê, dilxweşbûnê, xamgîniyê û hwd wê pêşkevin. Ev rewşên ku me bi gotinê weke hêsbûnê, şabûnê, dilxweşbûnê, xamgîniyê û hwd re ew hanîn li ser ziman wê, weke rengê hişkirina bi nîrxî a darazî jî wê, bi xwe re wê bidina pêşxistin. Mirov wê, dema ku wê, bidest kirina wateyê li xûyan bikê wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, xwe werênê li ser ziman. Xwandina xûyan wê, weke zimanekî xûyî ê ku mirov wê, bi wê re wê, li ser xûyan re wê, her xûyên ku ew hatina dayîna nîşandin ku ew dihên çi wateyê ku ew werina fahmkirin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, zimanê wê xwediyê wê wateyê û şîroveyê bê. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, wateya bi vê rengê li xûyan kirin wê, weke rewşek wateyî bê. Wê, weke rengê hişmendî bê. Di dewama wê de wê, dema ku mirov wê, dervî wê watelêkirinê ku mirov li wê xûya ku ew wate li wê hatîya kirin ku mirov li wê bînerê wê, mirov karibê wê, bi rengê din jî wê bibînê. Wê, ev rewş wê, bide nîşandin ku wê, wate û ankû watelêkirin wê, bi zanîna watezanîyê re wê hebê û wê dîtbar bê.

Di vê çerçoveyê de wê mirov wê, di jîyane xwe de wê, xûyên xwe wê, bide nîşandin. Bi hevdu re di ahengekê de wê, çawa wê xûyên xwe wê bide nîşandin wê, li ser wê bisekin in. Minaq wê, dema ku mirov wê li xûyê wê bihizirê ku ew xûy, di çerçoveya hebûna mirov û kirina mirov de ku ew bi hevdu re di ahengekê de bê. Mirov wê bi kirinê û aqilê kirinê re wê, li ahenge xûyê wê bi du rengan wê bi hevdu re wê li wê bihizirê. Yek bi demê re ya ku wê, dema ku mirov di pêvajoyên xwe ya bûhûrî de ku mirov çi xûy dana nîşandin û ankû pêşxistina bi wê re di ahengekê de bideomênê û jîyane xwe bijî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, çawa wê, bi bûhûrandina demê re wê, li wê were heyîderbûn ku wê xûyên ku ew bîna dayîna nîşandin ên şûn û li pêş bi hevdu re ne di nava nakokî û dijberîyeka bi hevdu re bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li wan wê bihizirê. Aliyê din ê lêgerîna ahenge xûyî jî wê, bi demê bê. Di dema ku mirov wê dijî de ku ew li qada mirov wê dijî û xûyê dide nîşandin ku mirov ji wê derbasî qadaka din bû ku mirov wê, bi wê re nekeve nana nakokîyê de. Wê vajî wê, xûyan nede nîşandin. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, xwediyê rewşekê bê. Wê, di rewşekê de wê, di çerçoveya têgîna berfirehîya demê de wê, li wê bihizirê û wê, werênê li ser ziman.

Di dewama wê de wê, bi heman rengî wê di tevger û kirinê de jî wê wusa bê. Di kirinê de wê, lêgerîna li ahange wê weke aliyekî têgînî ê aqilê kirinê bê. Wê bi wê re wê, bi aqilê kirinê wê were hizirkirin ku ew tevger û ankû kirin ew, dema ku ew werina nîşandin ew bi hevdu re ne di nava nakokîyê de bin. Ew hevdu vala dernexin. Di nava kurdan de wê, gotineka wan ya bi hezaran salan a pêşiyên wan wê hebê. Ew jî wê, bi wê rengê bê û wê werênina li ser ziman ku “mirov, gotinê got û kirinê kir wê, piştê bi kirineka din û gotinê din re wê vala dernexê.” Wê, bi vê rengê wê, li wê bihizirin. Wê bikin ku wê, werênina li ser ziman. Wê, di çerçoveya kirina bi hizirkirinê û ankû kirina bi aqil de wê li wê bihizirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, were hanîn li ser ziman ku wê, hişmendî wê, di rewşa dayîna nîşandinê de wê weke aliyekî mirovî ê kifşkar bê. Yanî mirov êdî bi aqilê xwe dibînê. Kifş dikê û dizanê. Di dewama wê de wê, bi aqilê xwe re wê zanibê ku wê çi li gorî kirina wî di jîyane wî de jî wî re baş a û ankû ne baş a wê, bizanibê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li wê bihizirê. Wê, bi hizir re wê li wê were hizirkirin.

Rewşa aqil û mirov wê, di nava kirinê de wê, weke rewşek teybet bê. Di aslê xwe de bi kirinê re mirov, bi hiş re kirinê, bi hiş û kirinê re mirov û hwd wê, bi serê xwe wê weke aliyna ku mirov wan dikarê bi aqilê xwe yê kirinê wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, weke aliyna giring ku mirov wê, çawa wê, bi aqilê xwe re wê mirov di jîyanê de wê derkeve li pêş bê.

Aqilê mirov wê, di nava jîyanê de wê bi çûnûhatin, kirin, tevger û pêvajoyên wê yê hilberandinê û hwd re wê pêşkeve. Ev rewş jî wê, bi serê xwe wê, weke rewşa kirinê ku mirov dikarê di çerçoveya aqilê kirinê û ankû pîretîkî de wan hilde li dest bin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê xwe bide diyarkirin ku wê, aqilê mirov wê, di jîyane mirov de wê, weke encama ked, hilberîn û afrînerîya wî jî bê. Lê jî aliyekî din ve jî wê, dema ku mirov di encama wê de aqilê xwe pêşxistin wê, vê carê wê bikeve nava çalakiya xwe ya bizane û bihiş de. Wê bidest

afrandinê, hilberînê û kedkirinê wê bikê. Wê vê jî wê, bi aqilê xwe re wê bidest kirina wê bikê. Wê li ser wê rewşa mirov wê bi hişê mirov re wê zanîna mirov wê di jîyane mirov de wê bidest pêşketina xwe bikê. Aqil û zanîna mirov pêşketina wê, bi serê xwe wê, weke aliyekî din ê kirinê ku mirov wê bi teybetî bi felsefîkî wê, hilde li dest bê. Berhevbûna wê pêşketina bi aqil û zanînê û di dewama wê de wê, afrînerîya ku mirov wê, bidestê xwe wê li ser wê re wê pêşbixê wê, weke aliyekî din ê giring ku mirov wê, karibê werênê li ser ziman bê. Mirov wê, bi aqilê xwe re wê, bihizirê ku ew wê ya rast çî ya û ne çîya wê li wê bihizirê. Ev jî wê, weke aliyekî giring bê. Aqilê mirov wê, di temenê kirinên wî yên ku ew bi baş û ne baş pêşdixê de jî bê. Bi gotineka din ew kirinên xwe yên ku ew bi başî û nebaşî şîrove dikê jî wê, aqil bi aqilê xwe yê ku ew pêşdikeve re wê, di temenê wê de bê.

Dema ku mirov li ser aqilê kirinê re li têgînên weke yên baş û nebaşîyê bihizirê wê, bi wê re wê, ev jî wê, weke aliyekî din hişmendî ku ew xwe li ser wê re dide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de ev aliyê din ê hişmendî wê, weke aliyekî ku mirov wê, kirinê wê bi darêzênê. Di aslê xwe de wê, di encama vê hişmendîya li ser rewş û aqilê kirinê ku wê pêşkeve wê, têgînên weke rewîstê, dadê û hwd wê bi hizirkî û hişmendî wê pêşkevin. Em dema ku li ser vê rengê hişmendîyê wê, bimeşê wê bigihijê wan aliyên.

Li vir em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku ku wê ev hişmendîya li ser rewşa kirinê û aqilê wê yê kirinê re wê, temenê kifşkirina rengê wê bê. Her wusa wê, wê dema ku mirov wê, kirinekê wê bikê wê, ew kirin wê, dema ku mirov ji wê re sedem dît wê, ew jî wê, weke aliyekî ku wê, di vê çerçoveyê de wê, karibê were hanîn li ser ziman. Têgîna sedemê wê weke têgîneka şûbjektîf wê di vê çerçoveyê de wê, xwe bi aqilê hişmendîya li ser aqil kirinê re ku wê xwe bide dîyarkirin jî bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa hizirkirina li rewşa têgînên weke sedemê, çêkirina hêncetan û hwd wê, weke aliyna giring ku mirov wan dikarê di vê rewşê de fahmbikê bê.

Mirov di nava jîyanê de wê, weke zindiyekî bi hiş û aqil ku wê, dema ku wê kirinên xwe wê bikê wê ji wan re wê sedemê û hêncetan û hwd wê bibînê bê. Yan jî wê, di vê çerçoveyê de wê, bikê ku wê werênê li ser ziman. Têgîna sedemê û hwd wê, rengê din ê bi rêxistinkirina nava hişmendîyê bê. Di dewama wê de wê, ev têgînên bi vê rengî wê, di jîyanê de jî wê, rengê bi rêxistinkirî ê bi rêxistinkirî ê aqil wê pêşbixê. Piştî ku ev têgîn wê di nava aqil de wê pêşkeve û mirov wê, bi dest hizirkirina li kirinên xwe bikê ku bi sedem, hêncet û ji ber çî ku wî kirîya û hwd re wê, êdî wê, di dewama wê de wê, hizirkirinên felsefîkî wê, pêşkevin û wê bikevina jîyane mirov de. Mirov wê, li ser wê re wê, êdî wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku ev têgînên weke sedem û hêncetê û hwd wê, di çerçoveya aqilê razber û ankû hişmendîya razber de wê, xwedîyê reng û awayekî temenî ê di hanîna li ser ziman de bê.

Têgînên teorîkî ku wê pêşkevin wê, weke têgîna ku wê, razber bin. Wê, ti ketina wan a li jîyanê wê nebê. Di dewama wê de wê, weke rengê hizirkirinê wê, xwedîyê têgîneka şenber a bi dîtbar a di mejî de bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke têgîneka aqilî a li ser fêrûazmûnên me re ku ew li hevdu hatîya hûnandin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê weke rengê aqilê e ku ew hatîya pêşxistin bê. Mirov dikarê wê, weke aqilekî bêkirinê ê di encama fêrûazmûnên me de ku ew ku ew hatîya pêşxistin wê werênê li ser ziman. Ev aqil wê, navaroka wê, çawa wê were hûnandin û ankû dîzaynkirin wê, ew jî wê, weke miajreka aqilî a hizirkirinê bê. Wê, li ser wê re wê, têgînên weke sedemê û hwd wê, di rengê hizirkirinê de wê, werina bikarhanîn. Her wusa levkirina wê têgîna teorîkî wê, li ser rewşên têgînî ên weke sedemê, berçibûnê û hwd re wê, were pêşxistin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê were hanîn li ser ziman. Dema ku wê têgînên weke sedemê û berçibûnê wê werina bikarhanîn wê, di çerçoveya wan de wê, li ahengê û hevgerîniya teorîkî a bi aqil wê li wê were hizirkirin. Hevgerîniya bi aqilî ku wê, bînakokî û hwd wê, xwestin ku ew were dîtin û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê li ser wê re wê were pêşxistin.

Aqilê kirinê wê, dema ku mirov wê, kirinek wê kir wê, ew kirin wê, ji aliyekî ve wê, weke rewşekê wê, di vê çerçoveyê de wê, were şîrovekirin bê. Her wusa wê, piştî ku wê, aqil wê pêşket û wê fêrûazmûna wê hat pêşxistin û pê de wê, di wê çerçoveyê de wê, mirov wê li ser wê hişmendîya xwe ya li ser fêrûazmûnên xwe re wê, bidest hizirkirina xwe wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî din ê girig wê xwe bide dîyarkirin. Minaq em têgîna rewîstê wê hildina li dest. Wê weke têgîneka razber a ji jîyanê qût wê, li ser rengên kirinên me re wê, xwe bi rengê hişmendî wê, bide dîyarkirin. Wê, di dewama wê de wê, were dîtin ku wê, dema ku mirov wê, kirinek kir wê, piştî bidestxistina wê hişmendîyê re wê, kirinên xwe wê li gorî wê, di rewş û awayekî de wê, bikê û ankû wê, bide kirin. Wê 'kirinên xwe yên bi rewîst' wê pêşbixê. Wê, di dewama wê de wê, reng û awayekî wê, bide xwe û jîyane xwe. Wê, di vê çerçoveyê de wê, tiştên ku ew nebaş hatina kifşkirin wê xwe ji kirina wan dûrbikê. Yê ku rast hatina dîtin wê xwe li kirina wan nêz bikê û wê bikê.

Di vê çerçoveyê de wê, kirina bi hişmendî wê, di vê çerçoveyê de wê, weke kirineka ku mirov wê, dikarê wê werênê li ser ziman. Têgîna bi kirina bi hişmendî re mirov, wê dikarê bi du awayan wê werênê li ser ziman. Kirina ku ew dervî me bûya û em wê bihiş dikin a wê, weke aliyê pêşî bê. Di dewama wê de wê aliyê din ê duyem jî wê bi kirinên weke bi hiş ku ew dihên kirin bin. Di vê çerçoveyê de wê, ev rengên kirinê wê, weke kirina ku wê, di vê çerçoveyê de ew bi hiş dihên kirin bin. Di rewşa têgînên dad û dadgehî de wê, dema ku wê kirineka nebaş wê were darizandin wê, li wê were nerîn ku ew kirin wî kesê ku ew kirîya wî, ew çendî bi hiş û zane kirîya wê, li wê bigerihê.

Ji vê lêgerînê wê, were fahmkirin ku wê ku wê, kirin wê weke heyîneka şenber a dervî me wê, were dîtin bê. Lê li vir ew dervî me dîtin ji wê, weke têtîneka ku wê, dema ku mirov li wê dihizirê wê, ji aliyê me ve wê, ne dervî me b. Wê, di dewama wê de wê, weke kirineka bi heyînî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ev ji wê, şêwayekî din ên li ser kirina bi hiş û ankû kirina dervî hiş a ku wê were hanîn li ser ziman bê.

Têgînên dadî wê, di vê rewşê de wê weke têtîna bi hişmendî bin. Wê, di serî de wê, hizirkirina dadî wê, weke hizirkirineka razber bê. Wê, di vê awayê de wê, li gorî wê, razberîyê wê şenberîya kirinê ku ew bi başî û ankû nebaşî ku ew hatiya kirin wê binirxênê û wê darizênê. Wê, di dewama wê de wê, kirinê wê, weke têtîneka şenber wê hilde li dest. Wê, bi wê rengê wê, werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, rewşa aqilê kirinî wê, di vê rewşê de wê, dema ku mirov wê di rewşa nirxandinê de wê hilde li dest wê, di rewşa wê rewşa nirxandina wê de wê, weke ku mirov wê, bi têtîneka dadî re wê şîrovebikê wê, pêwîstîya dîtin û fahmkirina wê weke bi şenberîyekê wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, li ser aqilê kirinê re wê, hişmendîya dîtbarîya wê kirinê wê, weke aliyekî wê yê ku mirov wê, bi wê re wê ew wê hilde li dest bê.

Kirin wê, dema ku mirov wê, werênê li ser ziman wê, di serdemên berê de wê, di vê warê de wê, têtîneka pirr zêde bi wate wê werê dîtin. Minaq wê, di nava kurdan de wê, hertimî wê bo kurdan wê were gotin ku “ew tiştê zû bi zû ji bîrnakin.” Ev gotin wê, li ser kirinê ku wan kirina û ankû li hemberî wan hatina kirin wê were gotin. Di vê çerçoveyê de wê, bahse xêvkirineka wan ya pirr zêde bi xort wê were kirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dem bi dem wê, li civatên xwe wê li hevdû rûniştan û wê ji êvarê heta derengîya şevê wê ji hevdû re wê bi axiftan û wê bahse kirinê ku wan dîtin, kirin û bihîstina wê, ji hevdû re wê bikiran. Wê, pêşî wê kirin wê bihanîyan li ser ziman. Piştî jî wê, di kirinê de wê, li gorî têtîna sedemê û berçibûnê wê, li wê bihizirîyan û wê ew bihanîyan li ser ziman. Wê, di dewama wê de wê, ew kirin wê, weke kirineka ku ew şenber a di mejî de wê, bihanîyan li ser ziman. Wê kirinê baş û nebaş jî wê, bo fêrbûna ji wan wê bihanîyan li ser ziman. Yanî wê bi gotineka din wê kirin wê bo fêrbûnê wê weke azmûnekê bûyî di demên bûhûrî de wê bihanîyan li ser ziman. Kirina azmûnî wê, weke kirineka dema bûhûrî a bûyî bê. Wê, di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Ew kirinê ku ew di demên berê de hatina kirin wê, ji wan wê ya baş û nebaş wê, fêrbûban. Mirov wê, dema ku wê kirineka bikira û wê, di wê kirinê de wê tiştê nebaş bikira wê, hingî wê, ew kirin wê, weke kirineka nebaş wê, biheta li ser ziman. Mirov dema ku kirineka kir û di wê kirinê de tiştê nebaş kir wê, ew kirin wê, di wê de wê, weke ku mirov wê, hizirîya û kirîya wê rewşek wê derkeve li holê. Lê li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di kirinê de wê, ya ku mirov wê bi zanebûnî kir wê, ew weke hişmendîyeka teybet a nava kirinê ku wê, navaroka wê bi awa dikê jî bê. Ev jî wê, weke kirineka ku wê, di nava wê de wê, kirin wê, bi hişmendîyeka ku ew li ser azmûnên berê re hatiya kirin re ku ew li gorî wê hatiya kirin û pêşxistin bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, hişmendî û kirin wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya fahmkirina bi fêr û azmûnî de wê weke rewşa hevdû afrîner jî bin. Wê, di vê çerçoveyê de mirov, wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Kirin wê, weke rewşeka serborî wê, di mejiyê mirov de wê, cihbigirê. Wê mirov wê, ji bîrnekê. Wê ew kirin wê, bi xwe re wê, bi kirin û dîtinê wê re wê weke fêr û azmûnekê wê pêşveke.

Di rewşa fahmkirina kirinê, hiş û hebûna mirov de wê, rewşa ku mirov wê hilde li dest wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Mirov wê, dema ku wê, bi fahmkirinê re wê, li kirinê wê bihizirê wê, kirin wê, weke rewşeka kirinî a di jîyanê de wê, were li ser ziman. Têtîna kirinê wê, bi serê xwe wê, weke têtîneka bi wate a hebûnî bê. Her wusa wê, şenberîya wê ya bi kirinê re wê, dema ku mirov bi hizir re li wê dihizirê ku ew xwe bi razberî dide nîşandin wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di serdemên hemdem de wê, dema ku mirov wê, bi aqilê wê li kirinê wê bihizirê wê, weke ku wê, di nava wê felsefeyê û ankû têtîna felsefeyê re wê, xîzkirineka wê hebê wê, di awayekî de wê, xwe bide dîyarkirin. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, kesên weke Marks wê, dema ku wê werênina li ser ziman “filosofan bi fahmkirina dînyê re têr man, lê ya giring gûharandina wê ya’ wê, weke gotineka ku wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya têtîna aqilê kirinî de wê, weke xîzkirineka di nava felsefeyê û kirinê de wê, werê hanîn li ser ziman. Têtîna kirinê wê, karibê mirov wê dervî aqilê felsefeyê wê werênê li ser ziman? Ankû mirov wê karibê ji pêvajoyekê û pê de wê, dawîlêhatina dema felsefeyê û destpêkirina dema kirinê û aqilê kirinê wê, werênê li ser ziman? Di vê rengê û awayê de mirov dikarê gelek pirsên din jî wê bipirê û wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ji pêşketinên felsefîkî ên demên berê wê bi ber zanîna demên nû ve wê pêvajoyeka herîkînî a bîrîner wê bijî. Vê pêvajoya bîrîner mirov dikarê wê, weke pêvajoyeka derbasdar jî wê werênê li ser ziman. Ber vê yekê ya wê, zêdetirî wê gotina zanînê û heta ku wê, li ser gotina zanînê re a zanistê wê, di dewama wê de wê, were bikarhanîn. Di vê çerçoveyê re wê, rengê hizirkirinê wê, berê wê, ne bi şûn ve wê bi pêşve bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa ji felsefeyê bi ber zanînê-kirinê û hwd re wê herîkînê û fahmkirinê wê fahmbikê.

Li vir wê, felsefe wê, weke rengê aqilê fahmkirinê wê, xwe bide dîyarkirin. Ankû wê, weke rengê gihiştina zanîna di derbarê, xwe, xwezayê, hewirdorê, pêdeçûyîna jîyanê û hwd bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, weke gihiştina zanîna xwe bixwe bê. Xwe nasînê û fahmkirinê û derxistina li têtîniyê bê.

Di rewşa tēgîna fahmkirina kirinê de wê, mirov dikarê weke nefelsefeyê wê werênê li ser ziman? Di aslê xwe de wê, ev mijar wê, bi serê xwe wê karibê di çerçoveya fahmkirina tēgîna hizirkirinê de wê kûrbûnekê bi me re bide çêkirin bê. Her wusa wê, dema ku mirov wê, ji felsefeyê bi ber kirinê ve wê gavê biavêjê wê hizirkirin, bi wê re fahmkirin û bi wê re derxistina tēgihiştinê wê weke pêvajoya navberê a bûhûrîner bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe ev wê bide dîyarkirin bê.

Hizirkirina kirinî wê, demê mirov wê, dema ku mirov wê li wê dihezirê wê, demê wê, di rewşa rengê tēgîna metalyalîsme demên pêşî de wê, weke tēgîneka bi kifşkirina bûjenê re wê, derkeve li pêş. Di dewama wê de wê weke pêvajoye duyem wê weke derxistina li tēgihiştinê û bi wê re gihiştina tēgihiştina gûharînê û fahmkirina wê bê. Pêvajoya sêyem ku em di roja me de wê dijîn wê, weke pêvajoya sêyem jî wê, weke pêvajoyeka bûjenî-razberî ku ew a afrînerîya bûjenî wê, xwe di awayekî de wê, werênê li ser ziman. Pêvajoya roja me a bûjenîtîyê wê, mirov dikarê ji sedsale 20an ve wê bi pêşketina aqilê fizîkî û pêşveçûnên bi wê re ên weke bi tēgîna 'teorîya dîtbarîyê' û hwd re wê werênê li ser ziman. Ev wê, weke pêvajoyeka bi hizirkirinê a bi awayekî pîrdîmenî bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa tēgîna fizîkê û fahmkirinê de wê, bi kifşkirinê wê yên dîtbarî re wê, bi ber pêvajoyek afrîner a bûjenî ve wê, gavavêtin wê pêşkeve. Di aslê xwe de ev pêvajo wê, bi serê xwe wê, bi awayekî teybet wê, pêwîstîya wê bi awayekî fahmkirinê wê hebê. Ev pêvajo wê, weke pêvajoyeka giring ku mirov wê, dikarê wê di vê çerçoveyê de wê, ev pêvajo ku wê çendî wê bê temenê pêşxistina tēgîna fizîkê de wê, di dewama wê de wê ew tēgîna fizîkê jî wê, di dewama wê de wê bê temenê fahmkirina wê ya bûjenî û afrînerî jî. Razberîya tēgîna bûjenî wê, bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, hinekî wê di çerçoveya pêvajo, tēgîn, tēgihiştin, kirin û tērkerîya bûjenîyê de wê kûr dibê wê, bi wê re wê, ev wê, weke aliyekî giring wê, xwe bi awayekî wê, bide dîyarkirin bê. Bûjen wê, weke aliyekî ku ew mirov nikaribê wê, înkarbikê bê. Pêvajoyên wê yên pêşketinê û fêrûazmûnên wê yên bûyînî jî mirov wê, nikaribê wê, cûda hilde li dest. Wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe weke aliyekî giring wê, bide dîyarkirin bê.

Ji rewşa bûjenî bi ber rewşa derkkirinê ve pêvajoya hizirkirinê wê, di vê rewşa kirinê de wê, kirin wê weke aliyekî bingîhî wê, xwe bide dîyarkirin. Pêvajoyên pêşketina bûjenîkî wê, dana nîşandin ku wê, bi demê re afrînerîya bûjenîyê wê, rewşa bûjenî wê, weke rewşeka demkî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê tēgîna demê a bi sînor wê, bi tēgîna bûjenê re heyîndar bê.

Di vê rewşê de mirov dikarê wê, jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa aqilê kirinî wê, weke aliyekî dîrokî wê mirov wê, dikarê wê hilde li dest? Di rewşa kirinê de wê, rewşa wê û fahmkirina wê bi dîrokê re wê, çendî ku mirov wê karibê wê, werênê li ser ziman. Rewşa kirinê wê, weke rewşa ji destpêka wê û heta dawîya wê, di nava pêvajoyek demkî a kin û ankû dirêj de wê pêkwere bê. Di vê rewşê de wê, ew dem wê, weke aliyekî wê yê dîtînî wê mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Kirin û rewşa bûjenîyî wê, di vê çerçoveyê de wê li ser rewşa bûyî û ankû bûyînê re wê hebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ya ku wê kirinê wê weke rewşek bûjenîyî wê, bide dîyarkirin wê rewşa bûyîna wê bê. Ev jî wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê wê, bi demê û tēgîna demê re wê hilde li dest bê. Di rewşa felsefeya demî de wê weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe wê, bide dîyarkirin bê. Di rewşa fahmkirina aqilê kirinî de wê, weke ku me hinekî li jor me bi gotinên felsefîkî re ew hanî li ser ziman wê, di çerçoveyê aqilî a fahmkirinê de wê, bi wê re wê, ew hebê. Wê, di vê rewşê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Aqilê kirinî wê, bi demê re wê, wê weke rewşek jîyanî a bûyî wê, were dîtîn. Kirin wê, weke rewşa bûyîna cerbî jî wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Her wusa wê, ew kirin wê, darizandina wê, wê, weke aliyekî din bê. Kirin wê, çend ku ew bû û rûda jî wê, weke aliyekî giring wê, xwedîyê wê, rewşa wê ya bi heyînî re jî bê.

Di rewşa tēgîna kirinî de wê, dema ku mirov wê, ji aliyê aqilê wê ve wê hilde li dest wê, di du pêvajoyên hizirkirinê de wê, derbas bibê. Pêvajoya pêşî a aqilê kirinî bê. Ev pêvajo wê, weke rewşa kirinî û dahûrkirina wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Lê di dewama wê de wê, bi kûrbûna wê re wê, weke pêvajoyeka hizirkirinê wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, werênê li holê û wê bide dîyarkirin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Di rewşa derkkirina aqilê kirinî de wê, weke rewşa kirinê wê, di awayekî şenber ê serrû de wê xwe bide dîyarkirin bê. Lê di dewama wê de wê, ji rewşa aqilê kirinî bi ber aqilê teorîkî ê razber ve wê pêvajoya kûrbûna wê aqilê kirinê wê bide dîyarkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Pêvajoya ji aqilê kirinî bi ber aqilê teorîkî ê razber ve wê, weke pêvajoyeka hizirkirina razber bê. Ji pêvajoya camîdîya hizirkirinî bi ber ya kirdeyî ve çûyîna aqilê mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, bi wê re wê, weke aliyekî kûrbûnê û bi wê re jî ji wê rewşa kirinê bi awayekî dûrketinê jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke pêvajoyeka bi serê xwe wê, xwe bide dîyarkirin. Tēgînên weke bîrdozîyî, ol û hwd wê, di wê rewşa teorîkî a kirdeyî de wê, mê bigirin û wê biafirin. Wê, temenê wan bi wê razberîya wan re wê, di wê razberîya teorîkî de wê, xwe bi awayekî wê, bide

dîyarkirin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, pêvajoya pêşketina aqilê teorîkî ê razber wê, weke pêvajoyeka ji kirinê dûrketinê jî wê, xwe bide dîyarkirin. Ew dûrketin wê, bi teorîkî bê. Lê di dewama wê de wê, ew têngîna teorîkî wê, bidest pêşxistina kirinîya teorîkî wê bikê. Ji teorîyê bi ber kirinê û ankû pîretîkê ve ku wê, bahse wê were kirin wê, di vê çerçoveyê de wê, bahse wê were kirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman. Kirinîya teorîkî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bi awayekî wê bi çerçoveya wê teorîkî wê, werênê li holê. Ji kirinê bi ber aqilê kirinê û di dewama wê de bi ber teorîya kirdeyî ve çûyin û piştê di dewama wê de pêşxistina kirinîya wê teorîyê wê, ji wergerîneka li kirinê zêdetirî wê, weke rewşeka nû a pêşxistina kirinî a li gorî wê têngîna teorîkî a hatî pêşxistî bê.

Aqilê kirinî wê weke aqilekî zanînî mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman. Teybetmendîya aqilê zanînî wê jî ya rewşên din ên hişmendîyî û aqilî wê cûda wê ew bê ku wê, ev aqilê zanînî wê weke rewşeka zanînî û ankû aqilî a şenber bê. Di vê çerçoveyê de wê, zanîn wê, hinekî jî wê, weke pêvajoyeka piştî hişmendîya aqilê felsefîkî ku ew xwe dide dîyarkirin jî bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, pêvajoya aqilê felsefîkî ên serdemên kevnera wê ew bê ku wê, tenê wê bi fahmkirin û naskirinê re wê, bigihijê têgihiştinê bê. Ya ku bû jî ev bû. Li ser vê rengê têngî û têgihiştinê û salixkirinê re wê, gotina felsefeyê wê, werê salixkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, ev jî wê, pêşkeve. Ez li vir vê yekê wê jî wê, werênîma li ser ziman ku wê, ev jî wê, hebê ku wê, aqilê kirinî ku ew wê weke pêvajoyeka hizirkirinê ê serdema pêşketina aqilê zanînê bê wê, di dewama wê de wê, giringîya fêrûazmûnê wê were dîtin û kifşkirin. Di temenê wê de wê, ev wê hebê.

Di rewşa kirinê de wê, ev yek wê, bi jîyankirinê re wê, were dîtin. Em di dewama wê de wê, jî wê, werênîna li ser ziman ku wê, aqilê zanînî wê, weke rewşeka felsefîkî a hemdem jî wê, xwe bide dîyarkirin. Ku em aqilê zanînê di çerçoveya gotineka felsefîkî a weke felsefeya zanînê re wê, hildina li dest wê, di vê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê, were dîtin ku wê, aqilê zanînî wê, weke aqilekî dîyardeyî wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Wê aqilê zanînî wê, xwe bisipêrê dîyardeyîyê û ceribandînê. Fêr û azmûna wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Aqilzanînîti ku ew xwe di sipêrê hizirkirin, şîrovekirin û her wusa têngîna mantiqê a li ser aqil re wê, di vê çerçoveyê de wê, hertiştî wê di nava aqil de wê bikê ku wê kifşbikê. Wê bide bawerkirin ku mirov wê karibê bi aqilê xwe karibê xwe bigihênê her fahmkirinê. Di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Bi têngîna pîretîkê re wê, ya ku wê derkeve li pêş wê bi dîtinî wê, weke rewşeka dîyardeyî a cerbî bê. Mirov wê, dema ku wê weke ku wê, kurd wê di nava xwe de wê werênîna li ser ziman ku mirov bi çavê serê xwe bibînê wê, werênîna li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Heta ku mirov fêrî meşê nebê wê nikaribê bimeşê. Zaroyek piçûk a ku ew hê nikarê bi meşê wê, pêşî wê bidest fêrbûna tevgeran wê bikê. Temenê wê fêrbûnê bi wê re wê, di çerçoveya hebûna wê de wê, bi wê re wê hebê. Lê wê, di jîyanê de wê, şîyarîyên jîrî wê, di xwe de wê, bi wê re wê, pêşbixê. Li ser wan şîyarîyan re wê, ew bi fêrûazmûna xwe re wê, bidest çûyina xwe wê bikê. Piştî ku ew bidest çûyinê kir û pê de wê, êdî wê, ew jî wê re wê, weke rewşek fêrbûyî û a alimî wê, bi wê re wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewşa jîyanê wê, ew bi wê re wê hebê. Fêrbûna mirov a di jîyanê de wê, di çerçoveya çûnûhatinên me, tevger û kirinên me de wê, xwediyê temenekî bê. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê, werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê, tevger wê, weke aliyekî *teverî* (bi *tevgeran pêde çûyin û ji wan fêrbûn*) wê, di jîyanê de wê, xwediyê pêşketinê bê. Kirinîna mirov ên di jîyanê de wê, xwe bi awayekî wê, bi zanîna kirinê re wê, di nava rewşa jîyanê de wê, bidina dîyarkirin. Zanîn wê, weke gotineka ku wê, di xwe de wê, bi wateyî wê, wateya fêrûazmûnê û her wusa di dewama wê de wê, ya cerbkirinê û hwd wê, di xwe de wê bihawênê. Di aslê xwe de wê, ya ku wê zanînê wê bikê zanîn jî wê, ev bê. Gotina zanînê wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê bahse zanîna wê ya di wê de wê, bikê wê, bi wê re wê, bahse zanyarîyeka hatî ceribandîn û fêrbûn û di derbarê de jî ku mirov bûya xwediyê hiş û hwd wê, bahse wê bikê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê werênê li ser ziman.

Kirin û zanîn wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku em wê, hildina li dest em, divê ku wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, werênîna li ser ziman ku wê, weke aliyekî din ê giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê yekê jî wê, werênîna li ser ziman ku wê, di kirinê de wê mirov wê, çûyin û hatinê ku wê bikê wê, bi wê re wê, zanibê ku ew çawa çûya û hatîya. Wê, di vê rewşa zanîna wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwediyê temenekî bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwediyê wateyekê bê. Li vir wê, demê ku mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, aqilê kirinî wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, weke aqilekî jîyanî wê, bi kirinê re wê xwe salixbikê û bide dîyarkirin. Wê kirinê wê weke gotina xwe wê, bide dîyarkirin. Wê xwe bi wê re wê, werênê li ser ziman.

Di nava têngîna aqil de wê, ya ku wê bi demê re wê, derkeve li pêş wê ji aliyekî ve jî wê, aqilperezî bê. Aqilperezî û ankû 'rasyonālism' wê, weke aliyekî têngîni ê ku wê, hemû darizandinê wê li ser aqil meşandinê re wê bikê. Wê bi aqil wê bikê ku w rastiyê wê, fahmbikê. Lê di dawîya dawî de wê, dema ku wê, rasyonālism wê, xwe bi sipêrê olê û

hwd wê, ji jîyanê qûtbibê. Aqilperezîyê û ankû rasyonalmê mirov dikarê wê, ji dû aliyên ve wê, hilde li dest. Aliyekî wê, bi aqilperestîya rasyonali a darizandina di çerçoveyê mantiqê de bê. Mantiq wê, dema ku wê pêşkeve wê, temenê wê tîgîna aqilperezîyê wê, zêdetirî wê weke tîgînekê wê di nava rengên hizirkirinan de wê bide rûniştandin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, bi wê re wê, îdealîzm jî wê weke ku mirov wê, bi tîgînên empirîsmê re wê kifşbikê wê şîroveyên xwe yê bîaqil û hwd wê, bide pêşxistin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî din jî wê, xwe mantiqîya xwe wê bide pêşxistin. Di aslê xwe de wê, tîkiliya mantiq û tîgîna rasyonalmê wê bi hevdu di jîyanê de bi temenkirinê re wê, xwe bide diyarkirin. Lê herdu jî wê, bi hevdu re wê, weke şewayekê hizirkirinê wê, xwe bide diyarkirin bê. Her wusa mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê ew wê hebê.

Pêvajoyên hizirkirinê wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bidina diyarkirin. Zanîn wê, hinekî wê, bi çerçoveya xwe ya gotinî û wateyî a lêkerî re wê xwediyê cûdahîyekê bê. Ew jî wê, ew bê ku ew wê temen wê li ser dîbarîyeka cerbî bê. Wê zanîna ku mirov wê bi fêrûzmûnê re wê, bidest bixê bê. Yanî wê, derkeve li pêşîya tîgîna aqilperestîyê. Aqilperezî wê, dema ku ew ji jîyanê qûtbû wê, weke dogmayekê wê xwe bide diyarkirin. Wê, hingî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Di roja me de wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa diyarkirinê wê, li ser zanînê re wê weke bi tîgînî wê bibê bê.

Aqilperezî û ankû aqilvanî wê, weke aliyekî giring wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, mirov di çerçoveya rengêkî hizirkirinê û li ser kirinê û di jîyanê de ji jîyanê neqût mirov wê dikarê wê bi awayekî rast wê werênê li ser ziman. Di felsefeyê de wê, ya ku wê, weke temenê pêşketina dogmatîsmê di wê de bê wê, di aslê xwe de wê, bi şewayekî aqilperezî ku wê ji jîyanê û herîkîna wê qût wê, xwediyê şewayekî tîgînî bê. Di vê çerçoveyê de wê, hingî wê, rewşa aqil wê, weke rewşeka ku wê, bikeve dijberî jîyanê de wê, di awayekî û dîmenekî de wê xwe bide diyarkirin bê. Her wusa di rewşa aqil wê, di nava xwe de wê, xwediyê şewayekî pêşketinê bê. Lê mirov fektorên derveyî ên kifşkar jî wê, divê ku wê ji bîrnekê û wê bibîrbikê û wê werênê li ser ziman. Di rewşa tîgîna nakokîyê de wê, weke ku mirov wê bi aliyê wê yê nakokî ê hundûrîn û yê derveyî ê gerdûnî ve ku wê, hilde li dest wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, tîgînekê wê bide me. Di rewşa nebatan, sawal û hwd de ew mazinbûna wan wê, girêdanîyeka wê bi tîgîna nakokî a hundûrînîya wê re wê hebê. Bi heman rengê mirov dikarê bahse hebûna civakê jî bikê. Wê sedemên hundûrîn wê, weke yê diyarker wê, xwe di wê çerçoveyê de wê, bidina diyarkirin. Minaq di rewşa nîşandina tevgerê mekanîkî a derveyî de wê, nakokîyên hundûrîn wê di temen de wê, weke xwediyê weynekê bin. Di rewşa diyarkerîyê de wê, rewşa hundûrînî a nakokîyî wê kifşkirina wê li pêş bê. Minaq wê li ser ardnîgarîyekê wê li rex hevdu wê çend xalk wê karibin bijîn. Lê wê rewşa pêşketina wan wê li gorî reşa wan ya navxweyî wê ji hevdu wê cûda bê. Wê şert û mercên birehê wê, di wê rewşa wan wê de wê, ne zêde kifşkar bê. Ev jî wê, mantiqê wê ew bê ku wê her tişt wê, di nava xwe de wê, bi nakokîya xwe ya navxweyî wê xwediyê rewşa xwe ya pêşketinê bê. Di rewşa nebatekê de wê, ew di xwe de wê, temenê wê mazinbûna wê hebê. Wê ji piçûkatîyê wê bi ber mazin bûnê ve wê herê. Piştî wê, ji şînbûnê wê bi ber zûwabûnê û ankû hişkbûnê ve wê herê. Ev wê, bi xwe re wê rewşa tîgîna nakokîyê a teybet û ankû a hundûrînî wê bide diyarkirin.

Di dewama wê de jî mirov, dikarê bahse tîgîna nakokîyê a gerdûnî jî bikê. Ew jî wê, weke aliyekî tememker wê, xwe di wê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin. Ev jî wê, weke aliyekî tîgîna nakokîya gerdûnî ku mirov wê werênê li ser ziman wê, di çerçoveya tîgîna her tişt di xatekê de di berdewamîya xwe de wê, xwediyê pêşketina xwe ya dayimî bê. Bi wê re jî wê, her tişt wê, di yekîtiya dijberîya bixwe re de bê. Di dewama wê de jî mirov dikarê wê jî werênê li ser ziman ku wê, hertişt wê di nava tevgerê a bi xwe re de bê. Mirov dikarê wê tîgîna nakokîyê a gerdûnî wê bi tîgîna dîualîsma Zerdest re jî wê, bi şewayekî wê, şîrovebikê û wê werênê li ser ziman. Zerdest wê, di çerçoveya yekîtiyek dijber de wê, li ser giyane baş û ya nebaş û ahenge nava wan a di jîyanê de re wê wan wê werênê li ser ziman. Em li vir di dewama wê de wê bi ser wê ve bikin ku wê, her tişt wê, di wê çerçoveyê de wê, di herîkîniyeka dayimî de bê. Di vê çerçoveyê de wê tîgîna bandûr û bertekê jî mirov, dikarê wê ji aliyekî ve wê, weke aliyekî di encama wê nakokîyê de wê werênê li ser ziman.

Tiştêk wê karibê hem xwe bê û hem jî bibê tiştêkî din? Rewşeka ku wê, di vê çerçoveyê de ku wê, şîrovekirin û wê were fahmkirin jî wê, ev bê. Lê di aslê xwe de wê, ev rewş wê weke rewşeka teybet bê. Ev jî wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, bi teybetî wê, karibê wê, werênê li ser ziman bê. Li vir wê dema ku mirov wê, bê şert û merc wê, bi vê rengê wê herê bikê mirov wê ahenge di jîyanê de wê, redbikê. Lê ji aliyekî din ve jî ku mirov hebûna vajî hevdu a ku ew di hevdu de temenê jîyankirina wan heya wê înkâr jî bikin wê, ew jî wê, dîsa wê, bi heman rengê wê bê redkirinekê. Mirovekî ku ew xûyekê baş û di aramiyê de wê, bide nîşandin wê, piştî bi demekê re wê bi hêncetekê wê karibê bi tememî vajî re wê, tevgerê nebaş û bêaram bide nîşandin. Yan jî ew ne bi hêrs a di wê kêlikê de. Lê piştî ne bi gelekî re wê, di cih de wê, karibê vajî wê, bikeve rewşeka bi hêrs de. Wê, bi vê rengê wê, karibê rewşekê bi xwe re wê, bide nîşandin. Vê rewşê mirov dikarê bi rewşa 'zêde(+)' û ya 'kêm(-)' re jî wê werênê li ser ziman. Wê '+' wê aliyê zêde wê bide nîşandin. Lê wê '-' jî wê, aliyê kêmkê wê bide nîşandin. Ev wê, weke du aliyên ku ew vajî hevdu bin.

Mirov dikarê wê li rewşa her tiştî wê weke misalekê li wê bikê? Ev jî wê, weke aliyekî ku mirov wê, di wê de wê bikeve zorê de. Minaq wê di rewşa hizirkirinê de wê, ya kirin û teorî wê, weke du rewşên jî hevdû cuda wê beremberî hevdû wê hebin. Lê ev rewş wê, ji me bixwezin ku em di rewşek zindiyî de wê, di nava jîyanê de wê, fahmbikin û wê hildina li dest. Her wusa mirov, wê di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest û wê fahmbikê.

Di rewşa fahmkirina têgîna nakokîyê de wê, di rewşa hebûna hebûnê de wê, hebê. Mirov wê, nikaribê ji pêvajoyekê wê bide destpêkirin. Minaq wê, di tekoşîna maf û azadiya kurdistanê de wê, dema ku wê, karker û dewlemend wê, bi hevdû re wê, tevgerihîn û wê şoreşê bikin wê, ev newê wateyê ku wê di nava wan de wê nakokî wê nebê. Wê nakokî wê hebê. Lê li vir wê rewşeka teybet wê di çerçoveya gelemperîya civakî de ku wê, xwe dabûbê li pêş wê hebê. Ev rewş wê weke aliyekî giring wê xwe bide diyarkirin bê. Pêvajoyên ku ew diafirin wê di encama nakokîyên de diafirin bin. Herwusa wê, di vê çerçoveyê de wê, di awayekî de wê, xwe bide diyarkirin. Minaq wê, nakokîya di nava ked û semyanîyê de wê, xwe di wê çerçoveyê de wê, li ser têgîna nakokîyê re wê bi pêvajoyê û pêşketina wê re wê, bide diyarkirin û nîşandin. Her wusa di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di pêvajoya tiştan de di şewayê lêkolînê de wê, rewşa navber û ankû dijberîyê a li navê wê, weke aliyekî ku mirov wê, karibê wê weke rêbazê wê hilde li dest û wê fahmbikê bê. Di dewama wê de wê, hilde li dest. Dahûrkirin wê, karibê hertimî rastîyê bi hemû aliyên wê re wê raxê li berçav.

Têgîna nakokîyê wê, di rewşa jîyanê de wê, weke bi têgîna dûalîteyekê re wê, bide diyar kirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ew dûalîte wê, weke di nava du tişt û ankû rewşên ku ew vajî hevdû bin. Minaq weke, yek ba û ya din ne baş, yek, nexweş û ya bi tendûrûst, yek roj û ya din şev, yek sipî û ya din reş û hwd. Bi vê rengê mirov, dikarê di çerçoveya jîyanê de wê, werênê li ser ziman. Em ku wê, di rewşa bûjenê de wê, hilde li dest wê, weke aliyekî li ser rewşa bûjen û zanîna wê re wê, xwe bide diyarkirin. Zanîna mirov a ji bûjenê wê, ji rewşa awayên tevgerên bûjenî bê. Her wusa wê, bûjen wê, di jîyanê de wê, bi gelek awa û reng û şeklan wê hebê. Wê, mirov dikarê bi gelek awayan wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring bê.

Bûjen wê, dema ku mirov wê, bikê ku wê, fahmbikê wê, zanîna wê, wê, di rewş, tevger û awayên wê de wê, bi awayekî wê, xwe bide diyarkirin. Zanîna me wê, di vê çerçoveyê de wê, weke zanîna rewş, awa û tevgerên bûjenîkî û ya pêvajoyên wê yên pêşketinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, bi awayekî serrû wê, xwe bide diyarkirin û mirov wê karibê wê werênê li ser ziman. Her tişt wê, weke awayekî wê, di jîyanê de wê, hebê. Tişt wê, ji aliyê xwe ve wê, weke tişteki wê hebê. Ji aliyê dîtin û nerîna me ve wê, weke rewşeka dîtbar a ku ew dihê derkkirin wê hebê. Ew derkkirin ku mirov wê salixbikê wê, weke zanînê wê, xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa tevgerên bûjenî de wê, di nava wê de wê, tevgerên wên teybet wê hebê. Em ku wê, ji aliyê zanînê ve wê werênina li ser ziman wê, bi zanînê re wê, weke bi salixkirinekê wê xwe bide diyarkirin. Lê ku em ji aliyê têgîna nakokîyê ve wê, hildina li dest wê, weke rewşeka ku ew di xwe de wê, hinek rewşên teybet ên nakokî wê bi tevgerîya wê re wê, di xwe de wê, bihawênê bê. Di rewşa awayên bûjenan de awayê wan ê bi teybet ku ew heya wê, di nava xwe xwe de wê, xwediyê rewşa tevger a teybet bê. Ev jî wê, bi teybetîya wê rewşa bûjenî re wê, xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa awayê bûjenê de wê, tevgerîya wê, weke aliyekî teybet ê ji hevdû cûda û naqandinê jî bê. Em ku di çerçoveya rewşa xwezayê de bihizirin em dikarin wê werênina li ser ziman ku wê di nava xwezayê de wê gelek rewşên weke tevgerê wê hebin. Tevgerên mekanîkî, deng, rohnî, germehî, jevqatîn, bi hev re yekbûn, lejwer û hwd wê, xwe bidina diyarkirin. Ev rewş û rewşên din ên xwezayî wê, di rewşeka weke wê de wê, bidina diyarkirin. Ev rewş jî wê, weke rewşna ku mirov di çerçoveya heman xwezayê de wê, bi aliyên wan vajî wan re jî wê, hildina li dest. Rohnî vajîya wê reşî ya. Germehî wê vajîya wê serma bê. Deng wê vajîya wê, bêdengî bê. Jevqatîn wê vajîya wê levketin û ankû yekbûn bê. Bi vê rengê wê, di hemû rewşên wê de wê, ew hebê. Her tişt ku me ew salixkir wê, bi şawayekê wê, weke ku em wê vajîya wê jî bi wê re ku em, di farqê de bin û ne di farqê de bin em wê jî bi awayekî salix dikin. Lê tenê bo kifşkirina wê, wê aqilê dîtina wê hebê ku mirov wê kifşbikê. Em dema ku dibêjin ku 'pirtûkek li ser masayê ya' em, wê, bi wê re kifş dikin ku wê, masa di bin pirtûkê de jî bê. Her wusa wê, bi wê rengê wê, ew hebê. Em dema ku em dibêjin ku em li ser ardê dimeşin em, bahse ardê dibin ling de dikin dikin. Di vê çerçoveyê de ku me bahse azman dikin em, bahse hebûna xwe li bin azman dikin. Di vê çerçoveyê de wê, di rewş û awayekê de wê, bide diyarkirin.

Ev rewşên xwezayî wê, bi wê re wê, xwe bidina diyarkirin bin. Di rewşa bûjenê de me li jor bahse rewş, awa û tevgerê kir. Em nûna di dewama wê de bahse awayê wê bikin. Her awa wê, bi hêjayî û ankû wasîfîya xwe re wê, xwediyê rewşa xwe ya teybet a navxweyî a ku em wê, dikarin bi rewşa têgîna nakokîyê re wê werênina li ser ziman jî bê. Ev wê, biqasî wê bo rewşên xwezayê wê wusa bê wê bi rewşên jîyanî ên bi jîyane civakê hizirkirinê û hwd jî wê wusa bê. Di rewşa jîyane her civakê de wê, awayekî wê yê teybet wê, rewşên wê yên navxweyî, nakokîyên wê yên hundûrîn û hwd re wê hebê. Di rewşa fahmkirina rewşa zanînê de jî wê wusa bê. Minaq wê dema ku mirov wê zanînê wê fahmbikê mirov, wê ji rewşa awayê wê bûjenî û salixkirina wê ya bi awayî û cûreyî re wê, xwe bide diyarkirin. D afîrîna zanînan de wê wê, rewşên weke ku mirov bi matamatîkê re wê, bi kêmenî û zêdeniyê, di rewşên mekanîkî de wê tevger û bêtevgerî (û ankû dij-tevgerî), di fizîkê de zêdeyî û kêmeyî, di kîmyayê de jevqatîn û bi

hevvekirin, di felsefeyê de weke îdealîzmê û metalyalîzmê û hwd wê, weke rewşên ku mirov wê karibê bi wê re wê kifşbikê bê. Bi wê rengê wê, di dewama wê de wê mirov dikarê di gelek beşên din ên jîyanî de jî wê, bi wê rengê mirov wê, karibê kifşkirinan bikê. Di rewşa cûreyên zayendî weke mîr û jinê û hwd de jî wê, heman rengê wê rewşê mirov wê karibê kifşbikê.

Di rewşa têgîna bûjenê de heta ku mirov tiştê w bi rastîya wê ya rewşî û awayî a demî re wê fahm nekê mirov wê, nikaribê teybetîyên wê fahmbikê. Ji hevdû cûdakirin wê, weke aliyekî ku mirov wê, di dewama wê fahmkirina xwe de wê, bikê bê. Lê wê cûdakirin û ankû ji hevdû cûrekirin wê, weke xosletekî bûjenîyî bê. Mirov wê, di serî de wê, kifşbikê. Ber ku jin û mîr ew ji hevdû cûre na em wê bi wê rengê fahm dîkin. Vajî wê, ber ku em hizirkirin ku ew ji hevdû cûre na ew wê, ji hevdû ne cûre bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa xosletên bûjenîyî wê, di temenê wê derkkirina me de wê hebê. Ev wê, bo rewşên din ên bûjenî hemûyan jî wê bûhûrîner bê.

Rewşa ji hevdû cûrekirinê wê, weke rewşeka jîyanî bê. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, çendî di zanîna xwe ya jîyanê de wê kûr û dûr wê herê wê, bi wê re wê, di dewama wê de wê, ew wê jî wê, bi xwe re wê, pêşbixê. Çend ku wê, bi kûrehî wê kûrbûn bibê wê, di dewama wê de wê, ew jî wê, were pêşxistin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew kûrbûn wê, weke di fahmkirina me de jî wê, weke kûrbûnekê bê. Di dewama wê de wê, zanîna me ya pêşî a cûrekirinê wê, weke destpêk û zanîna rênîşan bê. Piştî mirov wê, di dewama wê de wê, hewl bide ku wê, bi wê re wwê bi fahmkirina xwe re pre herê. Di jîyanê de wê, di awa û darêjkîya wê de wê, gelek rewş û awayên bûjenîyî wê hebin ku mirov wê, karibê wan kifşbikê. Her yek ji wan bûjenan bi tiştayî wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê di vê çerçoveyê de wê, bi xosletên wê re wê, hilde li dest. Her awa û darêjk wê, di çerçoveya hebûna tiştayî de wê, xwediyê xosletên tiştayî bê.

Di pêvajoya her tiştê û bûjenê de wê, ji aliyê çawanî û wasîfîya wê ve wê, ji hevdû cûrebûyîna wê hebê. Wê, dema ku mirov wê, bikê ku wê fahmbikê wê, ji wê bidest pê bikê. Her rewş û rewşa wê ya wasîfî wê, li gorî ast û pîvana wê, xwediyê rewşeka ku mirov wê, karibê wê, di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, ev jî wê, hebê ku mirov wê karibê wê, fahmbikê bê.

Her rwşa bûjenîyî wê dema ku mirov bi xosleta wê re wê hilde li dest wê, di çerçoveya wê de wê weke xwediyê yekîyetîyeka hevgirtî jî bê. Ev wê, weke rewşek bûjenî a tiştêkî wê wuqas bê. Biheman rengî wê, bo rewşek civakî jî wê, wusa bê. Di dewama wê de wê mirov ku wê, hilde li dest mirov wê hingê wê, bi wê re wê mirov wê kifşbikê. Di nava civakê de wê, minaq wê, komên cûre wê hebin. Ji herêmê heta herêmê wê, pêşveçûnên bi cûreyîya xwe xwediyê xosletên xwe yên teybet in wê derkevina li holê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî din ê giring wê, ev jî wê, derkeve li pêş ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Minaq wê dema ku em bakûrê kurdistanê û ankû başûr û an jî rojavayê kurdistanê biherêmî hildina li dest wê, cihêrengîyên wan ên herêmî wê hebin. Mirov ku wê, nêzîkatîya teybet wê bide rojava û ji wê bixwezê ku ew li dijî bakûr bikeve tevgerê û ankû rewşa başûr weke rewşeka dijber a li dijî bakûr û rojava pêşbixê wê, weke rewşeka ku wê, li ser rewşên beşbûnî û cûreyî ên herêmî re ku wê, were leyistin bê. Wê bi awayekî wê ji hevdû qatkirina wê, rewşa yekîtiya hevgirtî a civakî wê, çerçoveya wê xirabikê wê, di wê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Li hevdû bejenîkirina beşan wê, di vê çerçoveyê de wê weke rewşeka ku ew bi serê xwe salixkirina wan bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Minaq di roja me de wê, rayadarên tirk wê ji başûrê kurdistanê wê bixwezin ku ew li dijî bakûr û rojava xwediyê helwesteka dijrabê a weke wê bê. Wê bixwezê ku ew weke wê, tevgerê. Di vê rewşê de wê, di rewşa teoriya giştîya hevgirtîya wê ya civakî de wê, bi vê rengê wê qatbûnekê wê di nava wê de wê bide çêkirin û wê bikê ku wê werênê li holê. Di çerçoveya xosletên tiştêkî û her wusa ên civakî de wê, çendî ku wê, wê mirov wê bixwezê wê vajî hevdû wê pêşbixê jî lê wê, dîsa wê, di ahenge xwe ya rastîyî de wê, tevbigerihê. Wê li vir wê mirov wê zêde wê nikaribê wê mudahelêyê li rastîyê bikê. Lê wê karibê wê li ser xosletan re wê gûharîna ku ew dixwezê wê, di wê de wê, bide çêkirin. Dema ku ew mudahale li wê rastîya wê û rewşa wê hat kirin wê, ew rastîya wê, ji rastîya xwe derkeve.

Lê em li vir vê yekê wê, werênina li ser ziman ku wê çendî ku wê, weke ku mirov di dîmenekê û wêneyekê de dibînê wê pêvajoyên kevn û nakokîyên wan wê gûharîn di wan de wê bibê û wê pêvajo wê bi gûharînî wê xwe bide domandin û wê di dewama wê de wê pêvajoyên nû wê bi rewşên wê û şewayên wê yên demkî re wê xwe bide dîyarkirin jî lê wê, dîsa wê, li vir wê zanîna demên bûhûrî wê, weke aliyekî li pişt mejiyê dema nû wê her hebê. Wê ew wê winda nebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di xate demê a bi gûharîna bi bûjenê re de wê, ev rewş wê xwe bi awayekê wê bide dîyarkirin bê.

Di her pêvajoyek mazin û pêşketina wê de wê gelek tişt wê, rewş û pêvajoyên piçûk wê di nava wê de wê hebin. Wê, di zikhevdû de wê, ev rewş wê xwe bide dîyarkirin û domandin. Minaq weke ku wê çawa wê tekoşîna maf û azadiya kurdistanê wê were dayîn de wê, di hundûrê wê pêvajoyê de wê, bi zanîni û gelek rewşên din ên weke wê re wê, bi civakî wê pêşveçûn û pêşketin wê bibin û wê xwe bidina dîyarkirin. Di rewşa têgîna bi gotina 'pêvajoyê' re mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê hertimî wê rêya wê hebê û rêya vajî wê, di wê de wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, du rewşên rêyî wê, bi hevdû re wê, bi nakokîya nava wan re wê, xwe bi aliyekî de wê, bide

pêşxistin û domandin. Di rewşa bi vê rengê û awayê wê re de wê, ev rewş wê, weke aliyekî giring ê ku wê temenê wê pêşketina bi pêvajoyî jî wê bide çêkirin bê.

Di rewşa fahmkirina têgîna teorîyê de wê, mirov wê bi wê re wê xwediyê pêşxistina kirinê a çawa bê wê demê mirov pêwîstîya fahmkirina dualî ya. Minaq wê, pêşiyên kurdan wê vê gotinê wê bibêjin ku “wê, dema ku te li yê li hemberê xwe hisand têtê, zanibê ku ew çî di hizirê. Bi wê re ji xwe di ti zanê ku tu bixwe çî dihizirê. Tê wan werênê ber hevdû û ji wan herdûyan têtê encamakê derxê.” Wê, bi vê rengê wê bahse hisandina li yê li hemberê xwe jî wê bê kirin. Yanî wê were gotin ku mirov wê dema ku wê, tiştêkî bikê wê, hemû aliyên wê bi hevdû re wê pêwîstîya wê hebê ku ew zanibê. Di dema keyanîya kurd a medî de wê, şewirmendekê keyê kurd Qîyakser wê, di dema şerkirina wan ya bi lîdayîyan re wê, ji wî re wê, werênê li ser ziman ku “keyê min, tu yê hemberî xwe re jî bi xîfê û têtîliyê dênê têt wan nasbikê. Wê naskirina te wê, temenê serkevtina têt bê.” Wê bi wê re wê, ew jî wê, bi şewirmendan re wê li hevdû wê rûnîhin û wê bi xîfê. Wê hizrên hevdû wê zanibin. Zanîn wê, weke şewayekê serwerbûnê a di mejî de wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser kirinê re wê were pêşxistin bê. Wê, di dewama wê de wê, ew zanîn wê, dema ku mirov ew bidest xist wê, hingî wê mirov wê di dewama wê de wê li kirina ku wê bi mihtemêlî wê bibê û ankû ew hatîya plankirin ku ew bê kirin wê, bigihênê hizrekê. Di vê çerçoveyê de wê, zanîn wê, ji aliyekî ve wê, di rewşa dîtina kirinê de wê, weke alikariyeka fahmkirinê bê.

Ev wê, bi xwe re wê, ew wê têtînê wê bikê serê me de ku mirov di rewşekê û ankû tiştêkî de wê, bi xoset û hemû têtîliyên wê derveyî û hundûrînî û hwd re wê, bi hûrgilî bizanibê. Her wusa wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, bide dîyarkirin. Di dema ku mirov wê, bi rêwîtiyekê de jî wê, herê wê demê mirov wê pêwîstîya bi kûve çûyînê, di kû re çûyînê, çûyîna li kûderê û hwd wê, bi gelek hûrgilîyên din re wê, pêwîstîya zanîna wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Fahmkirin wê ji aliyekî ve wê, temenê serwerîya mirov a di jîyanê de jî wê, biafirênê. Her wusa mirov dikarê wê, bi awayekî vekirî wê werênê li ser ziman. Dema ku mirov nizanibê wê, mirov wê demê wê li dûv yê zanibê wê herê. Wê hingî wê, li gorî wê, tevbigirihê. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku mirov nizanibê wê mirov wê ji her cûre birêvebirinê re jî wê vekirî bê. Ber ku mirov wê bi aqil û hişmendîya xwe re wê weke mirovekî kor û bêçav bê. Wê hingî wê mirov wê, ev rewşa mirov wê ji wê re wê, weke rewşeka ku wê temen wê biafirênê bê. Di rewşa fahmkirinê de wê, fahmkirin wê weke aliyekî giring ê temenê bê. Her wusa mirov wê, di vê çerçoveyê de dikarê fahmkirinê weke aliyekî giring wê werênê li ser ziman.

Pêvajoyek dirêj a pêşketinê wê, her merheleyên wê, wê ji hevdû wê cûrebûna wan wê hebê. Wê, xwediyê xosletên xwe yên teybet ên bi pêşketinê re bê. Sedema wê jî wê, ew bê ku wê, bi demê re wê, di çerçoveya wê pêvajoya dirêj de wê, fêrûazmûna ku ew dihe bidestxistin bê. Wê, di fahmkirinê de wê serwaxtûn wê, bi wê re wê, xwe bi awayekî wê, bide dîyarkirin.

Di rewşa pêvajoyên demdirêj de mirov, dikarê hinekî din jî wê, hilde li dest. Di destpêkê de mirov dikarê ji aliyê têtîna nakokîyê ve wê, hilde li dest. Pêvajoyek ew çendî ku ew dirêj bû wê, bi wê re wê, bi wê dirêjehîya wê re di hemahengê de wê, kûrehî wê, bi wê re wê, bibê. Kûrehî û dirêjehîya pêvajoyê wê, bi rewşa wê re wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Her wusa li vir divê ku mirov wê, jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, ew wê hebê ku wê, pêvajo wê, çendî ku wê, dirêj bibê wê, di çerçoveya pêşketina wê de wê, têtîliyên zêde û tevlihev wê, bi wê re wê pêşkevin. Wê fektorên nû wê derkevina li holê. Wê girêdanên civakî û hwd wê, nû derkevina li holê. Di vê çerçoveyê de wê weke aliyekî wê, ev wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa têtîna nakokîya teybet a hundûrînî wê, ev wê, weke aliyekî din ê giring wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa wê, di nava wê pêvajoyê de wê, fêr û azmûnên wê, wê temenê fahmkirina di derbarê wê de jî wê, bi xwe re wê, biafirênin. Li vir wê, di nava wê dirêjehîya demê û tevlihevîya wê de wê, nakokîyên wê jî wê, zêdetirî wê xwe bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê aqilekî dahûrkirinê ê baş bi hişmendî ê têtîhiştî wê, di vê çerçoveyê de wê pêwîstîya wê hebê.

Di rewşa pêşketina aliyekî de wê, bandûra wê li aliyê din jî wê bibê. Ev wê, weke xosletekî pêvajoya ku ew pêşdikeve bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî din jî wê, ev wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, têtîliya nava dîyardeyên rewşî û pêvajoyê de wê, temenê biafirênê.

Minaq em dikarin di vê çerçoveyê de di rewşa şoreşa civake kurd a kurdistanê de wê, werênina li ser ziman. Rastarastîya wê di rewşa pêşketina civakê de bi pêşketin û şiyarbûyîna wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, li hemberî hêzên metinger wê, serî hilde û wê rapirînê wê bikê. Weke ku di roja me de wê li hemberî rejîma tirk, ya îranê û ya îraq û sûrîyê wê bide. Lê di dewama wê de wê, çendî ku wê, hemû xalk wê, di xatekê de wê, di pozisyona xwe ya civakî de wê, bimeşê wê, çend kesên ku ew bi wan rejîman re ketina têtîliyê wê, vajî wê, wê ji nava wê civakê wê weke ‘kûrmên darê’ wê li hemberî civakê wê li ser navê wan rejîman wê şer bikin. Wê, bi wê rengê wê, rejimên ku ew li hemberî hebûna civake şer dikin jî wê, piştî xwe wê bidina wan. Di rewşa nakokîya nava civake kurd û rejimên ku ew metingerkirina de wê, ne tenê pîrsgirêka maf û azadiyê wê hebê. Ji wê zêdetirî wê pîrsgirêka hebûnê û bi wê re ya tekoşîna hebûnê wê hebê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Heta roja me ew tekoşîn û pêvajoya pêşketina civakî a bi tekoşîna wê ya civakî re wê, bi dirêjehîya wê re wê, weke xwediyê

kûrehîyekê jî bê. Wê, di dewama wê de wê, fêrûazmûneka mazin a giring wê, bi xwe re wê, werênê li holê û wê bide dîyarkirin. Di roja me de wê, ev rewş wê, zêdetirî wê, xwe bidê dîyarkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di nava wê pêvajoya dirêj de wê, aqilê civakê wê li azadiya xwe wê were hûnandin. Wê hişmendîya wê, di temenê wê de wê pêşkeve. Di dewama wê de wê, gelek rewşên ku wê, di nava wê herîkîna demê a pêvajoyî de ku wê derkevina li holê wê bibin. Wê şîrovekirin û fahmkirina wan demn bûhûrî wê, bi hemû aliyên wê re wê di mejî de wê, yek kêr yek zêde wê biafirê. Di dewama wê de wê, ev jî wê, weke aliyekî têgînî bê. Kirina di jîyanê de wê, di vê çerçoveyê de wê, kûrehîya pêvajoyê wê, li ser têgîna wê ya bi bi fêrûazmûnî ku ew dihê bi teorîkirin re wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, xwe bide pêşxistin. Mirov wê, di mejiyê xwe de wê, ya ku ew wê dijî û ankû weke bijartineka jîyanê hatiya danîn li pêşî wê redbikê û wê bijartina xwe ya jîyanî wê, di mejiyê xwe de wê, weke ku ew dihizirê wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, li wê bihizirê. Pêvajoya fahmkirinê wê li ser wê re wê, pêşkeve. Wê pêşve herê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ya kevn ku ew wê dibînê wê, li wê bihizirê ku ew wê çawa wê ya nû wê li şûna wê, were pêşxistin. Wê li ser wê, bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê, tekoşîna ya nû û li şûna wê bicihkirinê wê bide. Li şûna ya kevn girtina ya nû wê, weke destûreka gerdûnî a li ser xate pêşketina jîyane me re wê, hertimî wê, xwe bide dîyarkirin. Lê wê, di çerçoveya reng û awayê wê de wê, awayên wê yên weke bi piçûkayî û mazinayî wê hebin. Weke ku wê, nakokîya piçûk û ya mazin û hwd. Tişt, di nava şert û mercên xwe yên jîyanî de ku ew li gorî demê xwe bide gûharandin wê, ew nûbûna wê, bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, di dewama wê de wê, gûharîn wê, di wê de wê xwe li gorî demê wê bide dîyarkirin. Di wê xate gûharînê de wê, ji ya kevn û dema kevn wê, bi ber ya nû û dema nû ve wê, herîkî û çûyin wê bibê. Ev jî wê, weke pêvajoya li şûna ya kevn bicihbûna ya kevn jî wê mirov dikarê şîrovebikê û wê werênê li ser ziman.

Di pêvajoyekê de wê temenê fahmkirinê wê li ser hûrgilên wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Her wusa wê, di pêvajoyê de wê, çawa wê pêşkeve û wê di çi rengê û kîjan awayê de wê pêşketina wê bibê wê, ew bi wê re wê, were dîtin û kifşkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, hûrgil wê çerçoveya rengê giştîya pêvajoyê û pêşketina wê jî wê, bi xwe re wê, bide dîyarkirin.

Di rewşa fahmkirinê de wê, weke ku mirov wê di rewşa pêvajoyê de wê, werênê li ser ziman wê, bi demê re wê, zanebûna me wê pêşkeve. Wê, bi wê re wê, têkiliya di nava rewşan de wê, fahmbikê. Minaq di rewşa têkiliya ked û semyanîyê de wê, têkiliya jêr û jor wê, ew nakokîya di nava wê de wê, bi wê re wê, li ser wê rengê herîkîna wê ya di pêvajoyê a di jîyanê de re wê, were dîtin û fahmkirin. Em di rewşek jîyanî de dijîn. Wê çendî ku em dijîn em bi aqilê xwe wê fahm dikin. Bi wê fahmkirina me re wê zanebûna me wê, biafirê. Bi wê zanebûna me re wê, mirov wê, aqilê xwe wê pêşbixê. Wê bi teorîkî jî wê, pêşbixê. Rewşa pêşxistina têgînên teorîkî wê, di dewama wê fêrbûna me de wê, xwe li ser rewşên jîyanî ên bi hişkirinê re wê bi hişmendî wê pêşkeve bê.

Di rewşa fahmkirina têgîna pêvajoyê de wê, mirov wê, weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê, reng û aliyê di wê re wê weke rê çûyinê wê, were dîtin. Di vê çerçoveyê de wê, alî wê, hertimî wê, weke aliyekî wê xwe di rewşa pêvajoyê de wê, bide dîyarkirin. Di nava pêvajoyê de wê, weke têgîneka nekokîyê a hevîyekîyê wê, xwe bi wê re wê, werênê li ser ziman. Yanî di pêvajoyê de herîkîna di jîyanê de gûharîn û bi wê re li hevdû gûharîn û di nava hevdû de derbasbûyîna wê, bi wê re wê were dîtin. Di rewşeka pêvajoyî a jîyanî de wê, ti carî wê, bi aliyekî û tenê bi şewayekê wê ew nebê. Li vir wê, ew jî wê, bi wê re wê, hebê ku wê, hişkirin wê, ji aliyekî ve wê, weke reneki nerînê ku wê karibê wê awayê fahmkirinê ji heman rewşê bi me re bide pêşxistin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa têgîna dîyalektîkê de wê, were hanîn li ser ziman ku wê, her tişt wê, di dewama hevdû de wê bi hevdû ve wê girêdayî bê. Wekî din jî wê, di hevîyekîyê de wê hebê. Wê, di wê çerçoveya hevîyekîya wê, weke aliyekî di rewşekê de bi awayekî têgînî ê dûlîteyê de ku wê du tiştên ku ew vajî hevdû na ku ew weke hevdû bibin bin. Wergerîna li hevdû wê, di vê çerçoveyê de wê, bahse wê, were kirin. Yanê, tiştên bi nakok divegerihina weke hevdû. Yan jî, di dewama wê de mirov dikarê her aliyên vajî hevdû wê, têkiliya wan ya bi hevdû re ku ew bi demê re di herîkîna jîyanê de dibê wê, temenê ji hevdû bi bandûrbûyîna wan a ji hevdû jî bê. Em vê weke ku me li jor hanî li ser ziman li ser gotina pêvajoyê re wê, werênina li ser ziman. Di çerçoveya pêvajoyekê û herîkîniya wê de wê, her tiştê bi hevdû re vajî hevdû û di nava nakokîyê de bê wê, bi hevdû re wê, di nava tekoşîn, şer û dijberîyê de bê. Wê, ev wê weke destûreka wê ya dîyalektîkî jî bê. Ev rewş nakok wê, di nava jîyanê de wê, bi her tiştê re wê, hebê. Heta ku mirov dikarê bibêjê ku wê, bi aqil û ankû hizirkirina mirov re jî wê ew wê hebê. Wê di rewşa pêvajoyek ne zêde tevlihev de wê, dibê ku wê tenê du aliyên vajî hevdû wê hebin. Lê di pêvajoyek tevlihev û dirêj de wê, ji duyan zêdetir wê hebin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke ku mirov wê karibê werênê li ser ziman wê gelek tişt, rewş û têgînên ku ew bi hevdû re têdikoşîn û di nava şer de wê hebin. Em dema ku bahse tiştêkî, rewşekê û ankû hizrekê bikin em, di çerçoveya herîkîniya jîyanê de wê, her yekê tiştê, weke bi têgîneka dualîteyî wê bi cohtî wê werê werênê li ser ziman. Yanî wê, her tişt wê, ne tenê yek bê. Wê di xwe de wê herî hindik wê weke cohtekê wê didu bê. Mantîqê vê jî wê li ser wê rewşê û têgînê bê ku wê, her tişt wê ya hevlingîya xwe û ankû vajîya xwe re wê hebê. Di çerçoveya têgîna dîyalektîkê de ev rewş ew, weke *'yekîtiya dijberîyan'* jî wê were hanîn li ser ziman.

Di rewşa tîgîna teorîkî de wê, weke aliyekî giring wê, ew were dîtin ku wê, çendî ku mirov wê bijî û ankû azmûn bikê wê, fêr bibê. Azmûnkirin wê, fêrbûnê wê, bi xwe re wê werênê. Ev wê, weke şert û destûreka jîyankirinê jî wê, xwe bide dîyarkirin. Di nava jîyanê de wê, dema ku mirov wê, digerihe û gelek deveran dibîne û dijî wê, weke aliyekî temenê wê, fêrbûnê wê, were dîtin. Di nava kurdan de wê, hertimî wê, bahse 'mirovî dîtî' wê were kirin. Heta ku wê, weke gotineka pêşyan wê li kurdistanê wê, di nava xalkê de wê, were li ser ziman ku "kî bi zane ya, yê ku pirr dîtîya û an yê ku wî pirr xwendîya." Wê, bi vê rengê wê, ji dîtinê wê bahs wê were kirin. Cihê dîtinê wê, di pêşketina mirov de wê, weke aliyekî temenî bê. Fêr û azmûnên xwe yên bi dîtinê û ankû jîyankirinê re mirov wn nikarê bi dest bigirê, rajiyê weke bûjenekê û wê hilde û pîvê bi gîranîya wê re. Ji aliyê bûjenî û teknîkî ve wê, ev ne biderfet bê. Lê ku mirov li fêr û azmûnê binerê mirov wê, bi wê re wê kifşbikê ku ew weke tişteki jîyanbûyî wê hebê. Wê ew hebê. Mirov nikarê wê hebûna wê, înkâr bikê. Dema ku bavê min jîyankiribê, ezê nikaribim bêjim ku wî jîyan nekirîya. Heman tişt bo dayika xwe jî dikarim bêjim. Wê nîşanaka wê ji hebûna min bê. Ew nebin ez jî ezê nebin. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê di çerçoveyek rêgezî a dîyalektîkî de wê, xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa fêrbûnê de mirov dikarê wê, weke aliyekî teybet wê, hilde li dest. Fêrbûna ji jîyanê wê, weke aliyekî ku mirov wê dijî wê, di dîmenekî jîyankirinê de wê di nava wê herîkîna jîyanê de wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, hebê. Mirov wê, karibê wê, werênê li ser ziman. Di rewşa fêrbûnê de wê, ev rewş ev bê. Heman tiştê mirov dikarê bo rewşa dîtinê jî wê, werênê li ser ziman. Mirov wê, dema ku wê, tişteki bijî wê bibîne. Yan jî ku mirov, bibîne ku zindiyek din ku ew dervî me dijî mirov, wê bi wê re wê bibîne. Wê, bi dîtinê re mirov wê, nas bikê. Wê di dewama wê naskirinê de jî wê, fêrbibê. Ev wê, di çerçoveya jîyane bi pêvajoyekê re de wê, xwe bide dîyarkirin. Di çerçoveya pêvajoyekê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di fêrbûnê de xate fêrbûnê ku mirov wê, di çerçoveyek hiyararşikî de wê, werênê li ser ziman wê, di çerçoveya jîyane mirov de wê, awayê wê, xwe baş bide dîyarkirin. Jîyane mirovekî pîr û kal wê, bi dîtin û fêrbûnê xwe re wê, ne weke ya mirovekî ciwan bê. Jîyane mirovekî ciwan wê, bi dîtin û fêrbûnê xwe re wê, ne weke ya zaroyekî bê. Her wusa ya zaroyekî wê, bi dîtin û fêrbûnê xwe re û di rewşa bi karhanîna hişê xwe de wê, ne weke ya bebekekê bê. Di vê çerçoveyê de wê, ji hevdu wê, cûda bin. Wê, di dewama wê de wê, ev wê wre dîtin.

Em di rewşa dîtinê de wê, dikarin wê, werênina li ser ziman ku wê, dîtin û kirin wê, di rewşa derkkirina me ya bi hiş de wê, li hevdu bikin. Wê weke rewşekê wê, xwe bidina dîyarkirin. Lê di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, dîtinê wê, werênê li ser ziman wê, weke ku me li jor bi gotina 'mirovê dîtî' re hanî li ser ziman wê gotina 'dîtinê' a di hundûrê gotina 'mirovê dîtî' de wê, weke kirdeyek vîşarî û ankû weke wateyeka sergirtî a vîşarî wê, tîgîna hişmendiyê wê di xwe de wê, bihawênê. Dîtin û hiş wê, di vê çerçoveyê de wê, bi gotina hişmendiyê re wê, were li ser ziman. Ya ku wê, ji aliyekî ve wê, temenê dîtinê û derkkirina wê jî bê wê, di aslê xwe de wê, rewşa hişmendiya bi dîtinê re bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa tîgîna dîtin û derkkirinê de wê, di dîtinê de wê ya ku wê temenê derkkirinê wê biafirênê wê dîsa wê hişmendî bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa derkkirina dîtinê de wê, ya ku mirov wê dît û ankû wê jîyankir wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa tîgîna derkkirinê de wê, çerçoveya kirinê wê, xwe weke rewşeka ku mirov wê, bi hiş wê dibîne bê. Mirov çi dikê wê, bi hiş wê bibîne. Wê, di dewama wê de wê, ew wê, kirinê wê, derk bikê. Derkkirinê kirinê wê, weke aliyekî dîtinê ê dîtbarî wê, xwe di wê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Ji xwe dîtin dîtbar a. Wê bi wê re wê, weke rewşeka ku me jîyankirî a bi dîtinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa kirinê de wê, kirin wê weke rewşeka ku wê, di çerçoveya xosletên wê de wê, hebê. Her wusa wê dema ku mirov wê, rewşê wê hilde li dest wê, bi aliyekî tîgîna qatagorîyî ve jî wê, mirov wê hilde li dest. Minaq wê, dema ku mirov wê, rewşê wê hilde li dest wê, di çerçoveya wê tîgîna qatagorîyî de wê, ew rewşa dûalîteyî jî wê li vir wê xwe bide dîyarkirin. Xosletekî tîgîna dûalîteyê û ankû dûalîsmê jî wê ew bê ku wê her tişt wê, bi hemzayend û ankû hevlingê xwe re wê hebê. Minaq wê, dema ku wê, mirîşkek wê hêkê wê bikê, wê tenê wê hêkê bikê. Wê li şûna hêkê wê kevîrek wê ji mirîşkê wê dernekeve. Wê dema ku wê, hêk bû wê, ji hêkê wê, mirîşk wê derkeve. Wê ji hêka mirîşkê wê gayek û ankû gamêşek wê dernekevê. Her wusa wê, dema ku wê, çêlekek wê golika wê ji wê re çê bibê wê ew golik wê li şûna wê çîçikeka mirîşkê wê çênêkê. Wê her tişt di rewş û ahenge xwe de wê hebê. Di vê çerçoveyê de mirov di rewşa wê de wê, hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke rewşa şer û aştîyê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Wê ya vajî şer wê aştî bê.. Wê weke du rewşên ku wê hevîyeka şer û aştîyê wê bi wê rengê wê bi wan û rewşa wan wê were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê ev xale hevîyêkî wê weke xaleka dûalîsmê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi mantiqê dûalîsmê re wê, were li ser ziman.

Di rewşa bidestxistina fêrbûn û azmûnê de jî de wê, rewş wê ev bê. Mirov wê, dema ku wê, li çî bihizirê û çî bikê wê, mirov wê fêrbikê û azmûn bikê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, weke rewşeka kirinê û fêrbûnê a li hevdu hûnandî bê. Wê, di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Rewşa kirin û fêrbûnê a li hevdu

hûnandî wê, di çerçova û rengê fêrkirinê de wê xwe bide dîyarkirin. Ez dema ku ez bixwezim ku ezê, fêrî çêkirina xaniyekê bim, ezê wê fêrbibim. Ez bi çêkirina xênî re fêrî rewşeka din nebim. Lê rewşa fêrbûnê jî wê, weke ya kirinê wê, dîtbar bê. Ber vê yekê wê, ew rewşa fêrbûna ji kirinê wê, karibê di rewşekê de ew bibê peyxam ji tiştên din ên ku mirov wan di mejiyê xwe de wê pêşbixê bê. Ev dikarê bibê hizrek û dikarê bibê tiştêkî din. Lê em dema ku vê aliyê wê, hildina li dest em bi wê re wê jî wê werênina li ser ziman ku wê, rewşa hebûna xêv û çerçoveya levkirinê xêvî ku ew bi hevdû re diafirênê û dide dîyarkirin jî wê, ji bîrnekê. Minaqe dîtina xewnekê wê, li vir mirov dikarê wê li ser rewşa levkirina xêvê re wê, werênê li ser ziman. Wê azmûnên me yên kirinî ku ew di xêvê de berhevûna wê, ji wan wê weke rewşna ku ew di mejî û ankû xêvê de wê, di çerçoveya hizirkirinê de wê, werina berhevkirin di çerçoveya afrînerîyekê de wê, xwe bi wê re wê bidina dîyarkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekî teybet ê afrînerîya mirov bê. Her wusa wê, dema ku mirov wê, xewnekê wê, bibînê wê, di temenê wê xewnê de wê, gelek darêjkên ku ew, bi kirin û dîtînê ên ku me jîyankirina û ankû dîtina mejî li wan bi hoyandineka xort li wan hizirîya wê, di wê de wê weke hîm wê hebê. Ev jî wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, dikarê wê bi teybetî fahmbikê bê. Di dewama wê de mirov, dikarê rewşa têgîna rewşa afrînerîya xêvê bikê. Di aslê xwe de wê, ew rewşa afrînerîya xêvî a bi xewnê re ku mirov wê kifş dikê wê, di şewayê hizirkirinê afirandina têgînê hizrî, teorî û ramanî û hwd ên bi zanîna de jî wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî afrîner wê, ew wê hebê. Mirov wê, dema ku wê, li wê bihizirê wê, ew wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Di rewşa fahmkirina têgîna kirinê de wê, ya ku mirov wê, weke aliyekî giring wê, dûbare li vir wê kifşbikê wê têgîna dîtbariyê bê. Wê, di çerçoveya heyîna dîtbar de wê, di nava tevgerê de wê, her kirin wê, bûhûrîner û bêdem bê. Tiştên ku ew vajî hevdû na wê, dijraberiya wan a li dijî hevdû û şerkirina wan a bi hevdû re wê, weke destûreka heyîna a wê vajîbûnîya wan bê. Wê di encama wê de wê, tevger, kirin û pêşketin wê, bi aliyekî ve wê bibê û wê xwe bide dîyarkirin. Li vir di dewama wê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, hert timî wê, du awayên tevgerî wê xwe bidina dîyarkirin. Yek wê, di çerçoveya rewşa nakok a di wê rewşa tiştê de bê. Û aliyê din jî wê, ji aliyê fizîkî ve ew rewşa wê ya tevgerî bê. Dema ku ew bi fizîkî ew ket tevger de wê, bi awayê fizîkî wê di tevgerê de bê. Wê bi wê re wê, gûharinê wê, bi xwe re wê, werênê. Di rewşa têgîna bûjenî de wê, tişt wê weke xwe wê bi çandanî wê gûharîna xwe wê, bi rewşî wê bide nîşandin. Di rewşa jîyane xwe ya asayî de wê rewşên weke yekîti, girêdanî, hevgirtin, levkirin, aheng, sekn, bêtevgerî, westarî, ahenga bi biryar, hişkbûn, kişandin û hwd, rewşên weke wan wê, weke rewşna çendanî ên ku ew dihên dîtîn bin. Ev jî wê, weke rewşna kirinî ên di jîyanê de jî bin.

Kirin bixwe

Têgîna gotina 'kirin bixwe' yê em li ser têgîn û rengê hizirkirina bi aqilê *kirina kirinê* wê bi temem dîkin û wê, dihênina li ser ziman. Ku mirov li ser kirinê di jîyanê de bihizirê mirov wê, karibê her kirinê xwe bi wê re wê, werênê li ser ziman. Her tiştê ku mirov wê kir, pêşxist û hanîliholê wê, weke rewşeka kirinî jî wê, ew hebê. Mirov dema ku li şûn xwe dinerê wê, bûhûrandina temenekî ku wî bûhûrandî wê bibînê. Di nava wê temenê de wê gelek kirin, tevger û rewşên ku mirov ew jîyankirina wê, wan bibînê. Ew jî wê, weke aliyekî wê, hebin.

Di nava jîyane mirov de wê, her tiştên ku mirov ew kirin weke kirina tevgerekê bikirinî, bi lêvkirina gotinekê, pêşxistina rûdawekê û hwd wê, di wê çerçoveyê de wê, ew hebê. Herr kirin wê, dema ku mirov wê, li ser rewşa wê ya bûyî re wê, li wê bihizirê û wê bikê ku wê, fahmbikê wê, di dîmen û dîtina pêşî de wê, weke rewşeka ji xwe re a bêalî wê were li berbîr û nerîna me. Di vê çerçoveyê de wê, ew hebê. Di encamê de wê, ew "weke tiştêkî bûyî" wê hebê. Ew bûyîna wê, weke 'tiştêkê' wê, ew wê bide dîyarkirin û wê, werênê li ser ziman. Li vir, divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa gihiştina têgîna wê kirina wê rûdawê de wê, weke rewşeka bûyî wê, ew wê, derkeve li ber me. Mirov wê, dema ku wê, piştî wê rewşê de wê, bêt hişmendiyekê û darazekê ku wê bikê ku wê fahmbikê wê, weke rewşeka bêalî wê, ew rewşa kirinî a wê rewşê wê xwe bide dîyarkirin. Lê li vir ya ku wê, rewşa wê kirinê wê, bialî bide nîşandin û wê bikê ku ew weke aliyekî wê werênê li holê jî wê, ew rewşa wê *heyî* bê.

Mirov wê, di nava jîyanê de wê, bi kirin û jîyankirinê xwe re wê, xwediyê rewşeka xwe pêşxistinî bê. Wê ji kirinê xwe re wê, bi demê re wê, fêrbûnê bidest bixê. Wê, ji kirinê xwe re wê, dema ku ew wan bi hiş dikê wê, li ser wan re wê, bigihijê têgîna ya 'rast' û 'nerast'. Di dema wê de wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, darazên xwe wê, pêşbixê. Di aslê xwe de wê, ew rewşa hişmendîya darazî bê ku wê, weke di rengê hişmendîyeka dahûrî de wê, xwe bide dîyarkirin û wê, rewşan wê bidest li gorî xwe afirandinê bikê. Li gorî xwe afirandina rewşê wê weke rewşek û çalekiyeka mirovî a bihişmendî bê. Mirov wê, li ser wê re wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman bê.

Di rewşa fahmkirina aqil ratiyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, weke aliyekî wê, xwe bide dîyarkirin. Rewşa aqil û kirinê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi rewşa hişmendîya ji jîyanê ku ew weke têgînekê dihê bidestxistin re wê, were li holê. Mirov wê, bi keda xwe û afrînerîya wê re wê, xwe li ser wê re wê biafirênê. Çendî ku mirov wê biafirênê wê, bi mejî û hwd re wê, ji aliyekî ve wê, xwe biafirênê. Ev di rewşeka tevgereka hesanî a weke bazdanekê

heta rewşeka bi sazûmanî a çandinê û hwd jî wê, wusa bê. Her wusa wê, mirov wê, li ser wê re wê, hişmendîya xwe wê, pêşbixê. Bi gotineka din jî wê mirov jî wê pêşkeve. Wê, aqilê mirov wê, di dewama wê de wê pêşkeve. Mirov wê piştî ku wê aqilê mirov wê pêşkeve wê, weke kirdeyekê wê, di nava kirina xwe de wê, bidest kifşkarîyê wê bikê. Di vê çerçoveyekê de wê, weke kifşkarîyekê derkevina mirov a li holê wê, weke fêrûazmûneka dîrokî a encama kedê jî bê. Mirov wê, bi hişmendîya xwe re wê, bigihijê zanîne di derbarê hewirdora xwe de. Rastî û kirina mirov a hişmendî wê, weke kirdeyekê bi hebûna mirov re wê, di nava jîyane civakî de wê, bi wan fêrûazmûnên wê re wê, bê rijandin li kirinê. Wê, bi wê re wê, kirinek wê were pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov bi hişmendîya xwe ew kirina xwe pêşxist wê, weke di nava jîyanê de wê, bi wê kirinê re wê, rastîya wê kifşbikê. Rastîya mirov wê, di kirinê de wê rastîtiya xwe wê bide dîyarkirin. Heta ku ew têgînek nekeve kirinê de wê, weke hizreka ku ew tenê hatî hizirkirin wê hebê. Wê, ji wê derbas nebê. Kirin wê, dema ku mirov wê bi hişmendîya xwe re wê pêş dixê wê li gorî daraza xwe wê bide pêşxistin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, ev wê hebê. Di rewşa kirin û hişmendîyê de wê, bi mirov re wê di rengê darazî de wê, ew xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, dema ku wê, kirinekê wê pêşbixê wê, bi çerçoveya wê re wê bihizirê û wê pêşbixê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, kirin wê, weke rewşeka bûyî û rûdayî wê hebê. Lê di rewşa kirinê de wê, ev jî wê, hebê ku wê, piştî ku mirov bi hişmendî têgihîştin û zanîna xwe pêşxist wê, ew zanîna mirov wê, cardin wê, weke şewayekî wê bikeve xizmeta wê kirina mirov de. Ev jî wê, weke aliyekî kirinî û zanîna wê yê dîrokî bê. Di mejîya zanîna kirinî de wê, di rewşa jîyankirinê de wê, bi wê re wê, çawa wê ya rast wê, li gorî xwezayê û rastîya wê, were dîtin û fahmkirin wê, weke aliyekî wê, xwe bi wê re wê, werênê li holê.

Zanîna mirov wê, di derbarê kirinê û bi hişkirina wê de wê, weke aliyekî ku wê, ji wê sîd wê were girtin bê. Li vir wê, rewşa zanîne û di nava kirinê de wê, kifşkarîya wê, piştî pêşketina wê re wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Me di rewşa şîroveya kirinê de li jor bahse giringîya kirinê a di pêşxistina zanîne û ankû bi wê re di ahengekê de hevdû pêşxistina wê kir. Lê li vir ev jî wê, bi wê re wê, weke aliyekî wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, di çerçoveya têgîna rastîya civakê de wê, ev wê weke aliyekî pêşketîner bê. Mirov wê, dema ku wê, kirinê wê dihilde li dest wê, bi aqilê kirinî ku wê, bihizirê wê pirr serrû û nekûr wê bihizirê. Ev jî wê, weke di rengê aqilê kirinî de bê. Di nava civake kurd de gotinên weke “kirineka bi hezar gotin” wê, di vê çerçoveyê de wê, wate û giringîya kirinê wê bi aqilê kirinî re wê, werênina li ser ziman. Aqilê kirinî wê, weke aliyekî aqil ê di rewşê de wê, weke aliyekî rêxistîner ê zanîni bê. Rewşa aqilê kirinî wê, ji aliyê aqilê me ve wê ew bê ku wê, bi jîrbûna mirov re wê were li ser ziman. Çendî ku wê, weke serrû û nekûrbûnê wê xwe bi kirinê re wê bide dîyarkirin jî lê wê, rewşa kirinan wê weke bi hişmendîyekê şenber wê di xwe de wê, bi nerînî wê pêşbixê û wê li ser wê re wê xwediyê rewşeka têkilîdar a ji rewşê li rewşê bê. Her wusa aqilê kirinî wê, weke aliyekî ku wê jîra wê ya kirinî wê, ji yê teorîkî wê, di gelek rewşan de wê, li pêştir bê. Ya ku wê, mirov wê bigihijênê li serkevtinê jî wê aqile kirinî bê. Di rewşa teorîzekirina fêrûazmûnekê de jî wê, di dewama kirina wê ya li jîyanê û ankû pîretîzekirina wê de wê, aqilekî kirinî wê pêşkeve. Wê, ya ku wê, ew wê, biserbixê jî wê, ew aqilê kirinî bê. Aqilê kirinî û kirina kirinî û ankû pîretîkî wê, di jîyanê de wê, li ser kirin û têgîna wê re wê bigihijina li hevdû û wê hevdû temem bikin. Di cihane objektîf û bi awa de wê, di kirinê û ankû pîretîkê de li hevkirina têgîn û ankû fêrûazmûnê û kirinê wê, temenê serkevtinê ku wê, werin û bibin jî bê. Di rewşa kirinê de wê, kirin wê, bi hişmendî bûyîna wê re wê, bi têgîh bibê. Lê em, ji aliyê kirina bi aqil ve ku mirov wê, bihizirê wê, li vir wê, ji du alîyan ve wê, mirov karibê wê fahmbikê. Aliyê pêşî wê, di encama pîretîzekirina aqil re derxistina li holê wê kirina wê bê. Ya din a duyem jî wê, bi hişmendîyê ku ew kirin navaroka wê, dihe rastkirin bê. Ev aliyê duyem wê, weke aliyekî ku wê, weke taqabûlî aqilê kirinî jî wê karibê bikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di hişmendîya zanîne de wê, cihekê giring û li pêş wê ji kirinê re bê. Ev yek wê, ji kû wê were? Ev yek wê, di jîyanê de wê, weke têgîneka jîyanî a kirinî ku wê, aqile kirinî wê xwe bide dîyarkirin wê ji wê were. Di nava rewşên jîyanî de wê mejiyê mirov ê di cih de di nava rewşan de dîtina çareserîyên kirinî wê hinekî jî wê, di temenê wê de wê, ev hebê. Di rengê din ê gotinî de wê, aqilê kirinî wê weke aqilekî civaknas wê, xwe di rewşa têgîhiştinî de wê, bide dîyarkirin û wê bide hanîn li ser ziman. Her wusa wê, temenê aqilê civaknas wê, hinekî jî wê, bi jîrîya aqilê kirinî re wê, xwediyê wê rewşa xwe ya pêşketîner bê. Wê, bi wê re wê ew wê weke aliyekî wê hebê.

Aqilê kirinî wê, ji gelek alîyan ve wê, dema ku mirov wê, li wê bihizirê wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Piştî pêşketina aqilê kirinî wê, têgînên weke yên rewîstê, olê û hwd wê, rewşa aqilê xwe yê kirinî wê bi têgîna ‘ketina li jîyanê’ û ankû ‘xistina li jîyanê’ re wê, li ser rewşên pîretîzekirî re wê, were hanîn li ser ziman. Têgînên zaneyên weke yên Kant û hwd wê, hinekî jî wê, di vê çerçoveyê de wê, ji kirineka jîyanî zêdetirî wê, weke têgîna ku ew bi rewîstî, olî û hwd ku ew ‘hatina xistin li jîyanê’ û bi şewayekê ‘kirina wan bi awayekî hatiya pêşxistin’ bin. Ev wê, ne kirineka jîyanî bê. Ev wê kirineka li gorî hizirkirinekê ku ew di jîyanê de hatî pêşxistin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî ji vajîya wê ve nêzîkbûyîna li rewşê û fahmkirinê bê. Di nava rewşa kirinê de aqilê ku ew di kirinê de ew dixwezê ku ew hertiştî fahmbikê, sehêtbikê û li gorî xwe bide jîyankirin wê, ev bê. Her wusa di roja me de wê, çerçoveyên têgînê ên bi rêgezî, destûrî, rewîstî û ankû olî û hwd ku ew li ser rewşên xwe ‘rasyonel’ ku wan bi têgînî jî xwe re di jîyanê de pêşxistina re wê bikin ku wê, bijîn bin. Ev jî wê, weke

aliyekî giring ê fahmkirina mirov a di jîyanê de bê. Her wusa li vir wê, dema ku mirov wê, bahse kirinê bikin wê, demê wê, ew kirin wê, çawa wê bi azad wê were jîyankirin û ankû wê weke xwe wê were jîyankirin û wê di dewama wê de wê, were bi fêrûazmûnkirinê re wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê xwe bide dîyarkirin. Hizirkirina ji kirinê wê, piştî bi fêrûazmûnbûyînê re wê, bibê weke hizirkirina li kirinê. Wê, di vê awayê de wê, di jîyanê de wê, di awa û rengê de wê, xwe wê bide nîşandin. Hizirkirin ji jîyanê wê, bi hişmendîya me ya ji jîyanê wê bê. Bi wê re wê mirov wê hewirdora xwe wê bi hişbikê û wê fahmbikê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di dewama wê de wê, bide dîyarkirin.

Mirov di çerçoveya kirinê de li jîyanê ku mirov bihizirê mirov, di çerçoveya aqilê kirinê de hinekî xwe rehet berdê û bi hizirê. Di zane min de wê, weke aliyekî giring ku wê, di rewşa fahmkirina aqilê kirinê de di jîyanê de wê, baştir wê temenekî fahmkirinê wê bi xwe re wê, bide çêkirin. Her kirin, wê weke tevger û hwd wê, weke kirinna ku ew hatina pêşxistin bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşeka ku mirov wê, karibê wê, werênê li ser ziman bê. Di rewşa aqilê kirinê de wê, di nava jîyanê de wê, çûnûhatinên me yên ku em dikin wê, ji aliyekî ve wê, di mejîyê me de jî wê, bi girtina bi derkî a an çûnûhatinan re wê, weke fêrûazmûnna wê xwe bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Çûnûhatinên me wê, weke rewşna ku mirov wan dijî bê. Wê, piştî ku ew hatina kirin wê, werina li holê. Têgîna kirinê ku mirov wê li wê bihizirê wê, dema ku mirov wê, li hizirkirina li wê bihizirê wê, bi wê re wê, weke aliyekî hizirkirina me ya li wê, wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Zanîna me ya ku em wê, ji kirinê bi dest dixin wê li kirinê wê vegehihê wê, di rastkirin û dîzaynkirina kirinê de wê, xwediyê alî û awayekî ku mirov wê, wernê li ser ziman bê. Li vir di vê rewşê de mirov dikarê wê, fêrûazmûnên xwe yên ji kirin, çûnûhatin, tevger û xuyên xwe û hwd wê hilde li dest. Ev jî wê, weke aliyna ku mirov wan dikarê di vê çerçoveyê de wê hilde li dest bê. Di jîyanê de wê, dema ku mirov wê, têgîna 'dema bûhûrî' wê, li wê bihizirê wê, di wê de wê, weke rewşna ku ew bûyîna û bûhûrîna mirov wê di wê de wê kifşbikê. Ev jî wê, weke rewşna ku ew hatina jîyankirin wê, di vê rewşê de wê, weke aliyekî dîyarkirin ên bi kirinê bin. Em dema ku bahse jîyankirina ku ew hatî jîyankirin bikin em nikarin wê, înkarbikin ku ew ne hatiya jîyankirin. Ev jî wê, ji aliyekî ve wê, li ser ya bûyî û rûdayî re wê, di şewayekî de wê, weke ku wê, şewayekî pêwîstîniyê û ankû 'determînîsma' kirinê wê, di awayekî de wê, li ser ya bûyî û bûhûrî re wê, bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê ya ku ew bûyî wê, xwe bi wê re wê, werênê li holê. Ya ku ew bûya û ankû di dema bûhûrî de ew bûya wê, di çerçoveya têgîna dema bûhûrî de wê lêkerîya kirinê a pêkhatî wê di dema bûhûrî de wê li wê were kirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê weke aliyekî wê yê giring ku mirov, wê di vê çerçoveyê de wê, bi kirinê re wê, werênê li ser ziman bê.

Di rewşa kirinê de wê, weke aliyekî giring wê, ya 'dema bûhûrî', 'pêkhatî', 'serborî', 'jîyan kirî', 'rûdayî' û hwd wê, bi vê rengê re wê, li ser gotinên dema bûhûrî re wê, kirin wê, xwediyê salxkirineka çerçoveyî a bi xwe re bê. Ew kirin wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya ku ew hatî û bûyî re wê, mirov wê, dikarê wê werênê li ser ziman. Li ser wê re mirov dikarê aqil bimeşênê. Minaq ku wê, li ser rewş û çerçoveya wê ya bûyî re mirov dikarê wê li wê bihizirê ku ew dest rewşa hûrgilên wê, di rêzê kirin û dîzaynkirina wan de wê, çerçoveyek çawa wê derketiba li holê. Mirov dikarê li ser wê bihizirê. Ev jî wê, weke aliyekî ku mirov wê, li ser hizirkirina rewşên kirinê ku ew mihtemel ku ew bihetan pêşxistin ba. Di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, weke aliyekî bê. Mirov ji pêşve dikarî bizanîya ku wê, dema ku mirov wê kirinê kir wê çaw bûba. Her wusa wê, di nava kirinê û çerçoveya wê ya bûyî û rûdayî re wê, gelek hûrgilên ku mirov wan werênê li ser ziman wê hebin. Ev jî wê, weke rewşeka têgîna kirinê bê.

Kirin wê, weke dîmenekê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, hemû hûrgilên wê, wê, weke kifşkirina bi hişmendî ku mirov wan di hişê xwe de hişdikê û wê derdixê li têgihiştinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Hûrgilên kirinê wê, ji aliyekî ve wê, weke qatna hiş bin. Wê ji aliyekî ve wê, ew weke ku ew hatina berhevdu kirin bin. Minaq di kirinê de wê, mirov wê çi bikê, çawa bikê, bi çi rengê bikê, di wê de wê, çi armanc, mêyl, xwestek, vîn û hwd wê hebin? Ev hemû wê, weke aliyna ku mirov wê, karibê wê bi hişmendî wan hilde li dest bin. Wê, di dewama wê de wê, werina li ser ziman bin. Lê dema ku mirov bahse mêyl, vîn û xwestekê û hwd kir wê, ev wê, weke rewşek hişmendî wê, piştî wê, weke têgîna ku em wan li ser hişmendîya xwe ya ji kirinê re wan kifş dikin bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê kirinê wê bi hiş bikê wê werênê li ser ziman û bi rengê wê aqilê kirinê wê biafirênê wê, di wê de wê, weke aliyekî wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, felsefeyên berê wê, li ser têgîna aqilê kirinê wê, bihizirin. Wê di kirinê de vîn û xwesteka kirinê wê li ser wê bihizirin. Hêz a vîn û xwestekê wê, di vê çerçoveyê de wê li wê bihizirin. Wê, bikin wê, kifşbikin. Ya ku ew kirin bi me da kirin wê çê bê? Ew vîna ku me bi wê ew kir wê, ew vîna me bixwe bê û ankû wê vîneka din bê? Her wusa wê, ev jî wê, bi wê re wê, werina hizirkirin. Li vir wê, li vir jî wê, girêdan wê, were û li hişmendiyê wê, bialiqê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, lêpîrsînîya kirinê di çerçoveya xwestek û vînê de wê, xwe bi wê re wê, weke aliyekî têgînî wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Têgînên ku wê, di vê çerçoveyê de wê, werina pêşxistin wê, çendî ku wê weke encama fêrûazmûneka me ya ji kirina jîyanî jî bin lê wê, di dewama wê de wê, weke têgîna ku wê, piştî wê, bi dest kifşkirina navaroka kirina me jî wê bikin bin. Hizirkirinên weke ku wê, li ser kevneşopîyan re wê bikê wê, di rengê bi vî rengî de wê, xwediyê

rengêkî awayî ku mirov wê hilde li dest bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê çawa wê, were li holê bê. Hizirkirina li kirinê a li ser tîgînên kevneşopîkî re wê, weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê li ser rewşên jîyankirî, serborî, rûdayî û pêkhatî û hwd re wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Kevneşopî wê, hinek serboriyên bûyî û ankû hinek rewşên ku me jîyankirina bin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Dema ku mirov wê, minaq di wê çerçoveyê de jîyane mirovekî bixwe jî wê, werênê li ser ziman û ku ew mirov li dora 50 saliya xwe bê, wê di jîyane xwe ya dema bûhûrî de wê, weke ku wî 50 sal derbaskiribê bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Ev jî wê, bi wê re wê, were li ser ziman. Mirov wê, di nava wê jîyane xwe de wê, wê weke aliyekî giring wê, dema ku ew jî 50 saliya xwe û pêde ew li pêşîya xwe binerê û bijî wê, jî wê û pê de wê li ser fêrûazmûnên xwe jî yeksalî û heta 50 saliya xwe re wê bijî. Wê ev di mejîyê wî de wê, weke demna ku wî jîyankirina û li şûn xwe hiştina bin. Wê, ew tiştê ku wî jîyankirîya wê, dema ku wê, were gotin ku 'ew hatîya jîyankirin û derbas bûya' wê, vajî wê, lêkerîya bi gotina derbasbûnê re wê, weke rewşeka heyînî wê, di gotina wê derbasbûna jîyane wî de wê, hebê. Ev jî wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê bi teybetî li ser wê bisekinê û wê fahmbikê bê. Di nava civake kurd de wê, weke gotineka ku wê, bahse "derbasbûnê" û bi wê re bi wateya "li şûn mayînê" wê were kirin. Di wateya weke hatî jîyankirinê de wê, ew wê werê li ser ziman. Lê ev tîgîn wê, piştre wê, di nava hinek tîgînên bawerî, desthilatdarî û hwd de wê, heta roja me wê, bi şêwayekî din wê were şîrovekirin û wê bê gotin "ew hatîya jîyankirin û derbas bûya": Wê ev di wateya ew li şûn maya û wê êdî ew ti wateya wê bo pêşarojê nebê' wê wre hanîn li ser ziman. Minaq wê rayaderên tirk wê, komkujîyan weke komkujîyên dersimê wê, werênina li serê civake kurd wê, ew 'weke ya dema bûhûrî' wê were hanîn li ser ziman û li ser wê re wê bahse 'jîbîrkirinê' wê bikin. Di vê çerçoveyê de wê, li gorî wan ku ew tiştêkî ku ew li şûn ma wê, were jîbîrkirin. Ya ku ew li şûn ma wê, mirov nikaribê wê, bi tîgîna jîbîrkirinê wê werênê li ser ziman. Vajî wê, tiştê ku ew hat jîyankirin wê, weke tiştêkî ku ew heya û êdî ew mirov nikarê wê înkarekî û ew weke tiştêkî misogerkirî wê dikarê wê werênê li ser ziman.

Di rewşa derbasbûnê de wê, tîkiliya wê, bi gotina jîbîrkirinê ve wê, nebê. Gotina jîbîrkirinê wê, temenê wê, di jîyanê de jî wê, di aslê xwe de wê nebê. Her çendî ku mirov bahse jîbîrkirinê bikê jî wê, temenê wê, di jîyanê de wê, zêde nebê. Wê temenê wê, li ser rewşeka jî nedîtî hatinê ve wê, rûniştî bê. Ber ku bîrûxêv heya ku ew di wê de wê her serborî û jîyankirin wê, di wê de wê, werina qaydkirin. Di roja me de wê, weke qarîqatûra bîrûxêvê wê di jîyanê de wê, bi destê mirovan wê, nivîsandin weke kovar, pirtûk, rojnema û hwd wê werina pêşxistin û domandin. Ev jî wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, ya ku ew hatî nivîsandin wê, ew weke tîgîn û ankû serborîyeka ku ew hatî jîyankirin wê, xwediyê wê, wateyê bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Gotina serborîyê wê weke gotineka ku wê, temenê wê li ser rewşa fahmkirina ku mirov jîyankir û ew rewşa jîyankirî li şûn xwe hişt re wê, were li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Gotina serborîyê wê, lêkerîya wateyê a demek bûhûrî a jîyankirî wê li wê were kirin. Mirov dema ku bahse serborîyê kir wê, bahse tiştêkî ku wî jîyankirîya û derbaskirîya wê, bikê. Li vir di aslê xwe de mirov, di serî de divê ku mirov, vê yekê jî wê li ser rewşa gotinan re wê werênê li ser ziman ku gotin ku ew bi watelêkerîya wan a rast re mirov, wan dihê ku wan hilde li dest û fahmbikê. Gotin wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê re wê, weke şêwayekî hişmendî ku ew hatîya pêşxistin bê. Di rewşên jîyankirinê de wê, di vê çerçoveyê de wê, hişmendîya ku wê, li wateyê jî wê di gotinê de wê were lêkirin wê, bi wê re wê, rewşa wê mirov wê, dikarê wê hilde li dest. Wê, ev jî wê, tîgîn û tîgîhiştinê wê, bi rewşên kirin û serborîyan re wê bide me.

Gotinên weke yên 'dema bûhûrî', 'pêkhatî', 'serborî', 'jîyan kirî', 'rûdayî' û hwd wê, rewşa jîyanî ên bûhûrî ku wê, bi kirinî wê bi xwe re wê werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa jîyanî a bûhûrî mirov wê, dikarê wê weke azmûnekê jî wê, werênê li ser ziman. Ya ku ew hatî jîyankirin û derbasbûyî ew mejû û ankû dîrok a. Dema ku mirov wê fêrûazmûnan wê binerê û wê bikê ku wan fahmbikê wê, bi wê re wê, ew rewşên dema bûhûrî wê werina fahmkirin. Wê kirina wan wê were hildan li dest û fahmkirin. Di vê çerçoveyê de wê, bi demê re wê aqilê şîroveyî ê darizandinê wê weke yê nîrxandin wê pêşkeve. Aqilê nîrxandinê wê, weke rengêkî aqil wê, weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê, di reng û awayê aqilê mirov ê bi rengê bi nerîna mirov re de wê, bi awayê baş dîtîne û ankû ne baş dîtîne re ku wê werê li ser ziman bê. Ev jî wê, li ser kirineka ku bûyî û li şûnmayî di dema bûhûrî de wê, li ser wê re wê were li ser ziman. Wê, ew rewşa ku ew hatî jîyankirin wê, bi rewş, kirin, encam û hwd re wê ew wê were şîrovekirin. Wê were fahmkirin. Kirin wê, hertimî wê weke rewşek jîyanê wê bi mirov û tevgerên mirov re wê pêşkeve bê. Her tiştê ku ew ku ew zindî bê û ne zindî ve ku ew hat labitandin wê, di tevgerê de wê ew were kirin. Wê ew tevger jî wê weke kirinekê bê. Wê, tevger û kirin wê, du rûyên hevdu ê ku ew hevdu bi hevdu dihênina li ser ziman bin. Bi tevgerê re kirin û bi kirinê re jî tevger xwe dide nîşandin. Ji aliyê kirinê ve jî wê, bi kirinê re wê, tevger wê bibê û pêşkeve.

Di rewşa fahmkirina kirinê de wê, bi wê re wê, ev jî wê, weke aliyekî din wê, were dîtin ku wê, di çerçoveya pêşxistina kirinê de wê, aliyekî wê yê hişmendî wê hebê. Di nava jîyanê de wê, ti tişt wê bi darêjka xwe ya heyî re

wê, ne weke hevdû bê. Her rengê wê yê ku ew bi darêjkî heya wê, weke renekî hişmendî ê ku mirov wê dikarê wê derkbikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, awayê darêjka tiştê wê mirov wê, derkbikê û wê, hilde li mejiyê xwe. Di dewama wê de wê, weke wê, her kirin û tevgerên me wê, ne weke hevdû bin. Wê, tevgerkirina me wê, weke aliyekî giring wê, di rewşa têgihîştinê de wê, xwe weke rewşa darêjka hebûnê wê, bi çerçoveyî de wê bide dîyarkirin. Di rewşa kirinê de wê, di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke aliyekî giring ku mirov wê têbigihê bê.

Em li vir vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê, hilde li dest wê, weke aliyekî giring wê, ev wê xwe bide dîyarkirin. Di rewşa kirinê de wê, şewayên hişkirinê wê, di serî de wê, li ser rewşa bûyî re wê, xwe bide dîyarkirin. Ya ku ew hatî jînkirin wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê hebê. Di nava jîyanê de wê, ev wê, weke aliyekî giring ê heyînî bê.

Di nava rewşa dîtînê de wê, rewşa dîtînê a vajî hevdû jî wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Ya ku wê vajî hevdû dîtînê û ankû nerînê bi afirênê wê, rengê hişkirina me bê. Wê, di dewama wê de wê, çerçoveya derkkirina me bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, nerîn û dîtîn wê, dîtbar bê. Lê wê, di vê çerçoveyê de wê, di dûalîteyê de wê, bi hebûna tiştê re wê, ew wê, hebê. Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di rewşa têngîna tiştê de wê, weke aliyekî giring wê ev wê xwe bide dîyarkirin.

Mirov wê, di nava jîyanê de wê, nerîna xwe wê pêşbixê. Wê, bi hişkirina xwe re wê, bê xwediyê nerîn û dîtînê. Wê ev nerîn û dîtîna wî ya bi hiş wê, bi demê re wê, weke nerîn û dîtîneka ku wê temenê rengê kirin û tevgerîn wî jî wê, bi xwe re wê biafirênê bê. Di vê çerçoveyê de wê, nerîn wê, weke aliyekî giring wê pêşkeve. Mirov wê, di nava jîyanê de wê, li gorî rengê nerîna xwe wê, hişmendiyên xwe yên weke yên olî, bawerî, rewistî û hwd wê pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa nerîn û dîtînê de ku wê, ev alî wê pêşkevin wê, ev wê weke aliyekî ku wê rewşa nerîn û dîtînê wê, bi awayekî din jî rastîya wê dîr wê, şîrovebikê û bi watebikê. Di dewama wê de wê, weke rengê dîtîn û nerînê wê, têngîna bawerî wê, pêşkeve. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke rewşa hişmendî ku wê, di nava jîyanê de wê, bi nerînê wê jî mirov re wê vebêjê ku mirov wê çêbikê. Minaq wê rewist wê, wusa bê. Rewist wê, wusa bê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, çawa wê mirov di jîyanê de wê, bi wê re wê binerê bê. Wê weke renekî hişmendî ê bi rêgezî a razber wê xwe bide dîyarkirin. Wê rewist wê, hertimî wê di rewşa fahmkirina dîmen û wêneyê kirinê û ankû pîretîkê de wê, weke renekî hişmendî ku ew xwe li wê dikê wê, werênê li holê. Di vê çerçoveyê de wê, dîmenê kirinê ku mirov wê, bikê ku wê fahmbikê mirov wê, divê ku wê, weke aliyekî din wê, di rewşa wê de wê, weke aliyekî wê, hilde li dest. Di rewşa têngîna hişmendiyê de wê, ev wê, weke aliyekî giring bê. Di nava kirinê de wê, kirina baş û kirina ne baş wê, di vê çerçoveyê de wê pêşkeve û wê derkeve li pêş. Têngîna rewistê wê, di vê çerçoveyê de wê, di navaroکا wê de wê, di aslê xwe de wê gotîneka 'rastîyê' wê, weke bi şîrove û têngîna rastteqînîyê ku ew dihê hanîn li ser ziman wê hebê. Di dewama wê de wê, ev wê, weke aliyekî ku wê, li gorî wê, kirin wê, werê şîrovekirin bê. Wê, weke têngîneka darizandina kirinê jî wê, xwe di vê rewşê de wê, bide dîyarkirin. Di rewşa fahmkirina têngînen weke rewistê wê, li pêşîya mirov wê mirov çî bikê wê weke ku wê, dênê li pêşîya me. Di dewama wê de wê, weke aliyekî ku mirov wê, bi wê hişmendiyê wê, hewirdorê wê bibînê, binerê û wê fahmbikê. Di dewama wê de wê, hilde li dest. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa fahmkirina bi têngînen darazî ên nîrxî re têngîn û rewşa kirina kirinê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring bê. Di rewşa jî hevdû cûdakirinê de wê, weke ku mirov jî wateyê gotinê a di kurdî de wê fahm dikin wê, têngîna bi gotîna dahûriyê wê, di wateya fahmkirina rewşa dîmenê kirinê wê weke xwe ku ew rûdaya bê. Her wusa gotîna şîroveyê jî wê, weke fahmkirina bi hişmendî a bi darazî û nîrxî a li ser wê kirina hatî kirin re bê. Di vê çerçoveyê de wê, aqilê têngîna şîroveyê wê, weke hişmendiyeka watelêkirinê û hwd re wê, li ser rewşên weke yên rewîsyê, kevneşopî û hwd re wê, bide dîyarkirin. Kevneşopî wê, weke pergela zêhnî a civakî ku wê, bi destûrî, rêgezî û zagonî ku wê çawa wê bijî wê, bi hevdû re wê çawa wê tevbigirihê û hwd wê çerçoveya wê li ser rewşên kirinê ên ku rûdana re wê, bikê ku wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê.

Di rewşa fahmkirina kevneşopîyê de wê, rewşên ku ew hatina jîyankirin û encamên wê yên ku ew bi başî û ankû nebaşî ku ew rûdana wê li ser wê re wê were li ser ziman. Minaq wê kirinek wê bibê. Ew kirin wê mirov wê, xwe bi wê re wê baş hîsbikê. Wê di dewama wê de wê mirov wê, xwe rast bibînê. Ev wê, weke aliyekî wê kirinê ê bi encamî ku ew bûya bê. Li ser wê re wê mirov wê ew wê, werênê li ser ziman. Di rewşa çand û kevneşopîyê de wê, fêrûazmûnên jîyanî ên ku ew dihên jînkirin û li şûn dihên hiştin wê, werina fahmkirin. Wê, di wê de wê, mirov wê çî jîyankir, afirand û hwd wê, weke rewşa çand û kevneşopîyê wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, hebê.

Li vir divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa kirinê wê, wê, di vê çerçoveyê de wê, di nava wê de wê, mirov wê, bi wê re wê mirov wê xwe çawa wê hîsbikê, wê çî pêwîst bê ku ew bikê û ew li gorî dîtîn û nerîna xwe çî rast dibînê û hwd wê, bi wê re wê were li ser ziman. Têngînen weke rewistê wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser rewşa kirinê a bûyî re wê, mêyl, vîn û xwestekê wê li gorî wê têngîna hîskirina bi wê re ku ew bi mirov re wê bide çêkirin re wê bide pêşxistin. Ev jî wê, weke aliyekî giring ku mirov wê bi teybetî wê, hilde li dest û wê fahmbikê bê. Di dewama wê de mirov divê ku wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, kirin wê hertimî wê pêşkeve. Wê, kirin wê, di rewşa tevgerê bi çûnûhatinê, axiftîneka bi gotinê jî dev gotinê, rewşeka xûyî a dihê dayîn nişandin û

hwd re wê, hebê. Mirov wê, dema ku wê dengêkî wê bikê wê, ew deng wê, ji çi derkeve wê, ew jî wê weke rewşeka kirinî mirov wê bi bûjenî dikarê wê werênê li ser ziman. Dema ku fincanek ket ardê û şikeşt wê, deng ji fincanê wê were. Mirov wê karibê bi bûjenî rajê fincanê û wê bidest bigirê. Lê mirov wê nikaribê wê dengê wê fincanê wê rajiyê û bidest bigirê. Lê em divê ku herdû aliyên jî weke di çerçoveya rewşna bûjenî ên ku ew bûyîna û hena de wan werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, fincan jî wê, bi hebûna xwe re wê bi derka me re wê bandûra wê li ser me wê hebê. Dengê wê jî wê, bi rêyên derkkirinê re wê, bandûra wê li mirov wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ew hebê. Mirov wê bi çavê xwe wê fincanê bibînê û wê salixbikê. Lê deng wê, çerçoveyeka wê ya şenber ku mirov wê bibînê û wê salixbikê wê nebê. Wê çerçoveya deng wê, bi derketina wê ya ji destpêkê û heta dawiya wê bê. Yanî ew hebûna wê dengê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di nava deng de wê, li gorî derxistina dengê wê, rewşa dengê wê hebê. Her tişt wê, li gorî xosletên xwe yê hebûnê wê xwediyê dengê xwe yê ku ew derxê re jî wê ew wê hebê. Di nava du mirovan de jî wê, dengê ji hev cûda ku ew derdixin wê hebê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa hebûna tiştê de wê, dema ku mirov wê, dibînê de wê, ew dîmenê wê yê bi dîtîna re wê li berçavê me wê bi wêne bibê. Wê mirov wê, di xêvê xwe de wê, wênekirina wê bigirê. Li ser wê re jî wê, mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa xêvê wê, di çerçoveya rewşa rêya dîtîna a bi nerîna çav re wê, weke rewşeka teybet bê. Du rengên nerînê em di mejiyê xwe de hena. Yek weke nerîneka bêhiş em wê hizirbikin a. Ya din wê, weke nerîneka bihiş wê, were hizirkirin bê. Di çerçoveya nerîna bêhiş de wê, dema ku mirov wê, bibînê re wê, ew rewşa wê, were li berçav me. Lê wê, di rewşa dîtîna de wê, tenê bi dîtîna re bê. Ya nerîna bi hiş re wê, rewşa wê cûda bê. Wê, ew wê were derkkirin. Wê, wêneyê wê, were çekirin. Ew tiştê ku me li wê nerî ku ew ji berçavê me bûhûrî û çû jî wê, ew dîtbarîya wê, bi wêneya wê ya ku ew di xêva me de hatîya qaydkirin wê, bi wê re wê hebê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Wê, li vir wê, di rewşa nerîna bêhiş û ya bihiş de wê farqe di nava wan de wê, bi girtina mejiyê me û derkkirina xêvî a mejiyê me re wê di nava wê de wê hebê. Wê ev rewş wê li ser wê re wê, xwe bidina diyarkirin. Wê çaxê mirov wê, karibê wê, weke rewşeka hişmendî wê, hilde li dest. Lê di dewama wê de wê, ev nerîna bihiş wê, du aliyên wê hebin. Yek wê, weke wê, çawa ku mirov wê dibînê wê derk dikê bê. Ya din jî wê, fahmkirina xosletên wê re bê. Çerçoveya di meji de bi hizirkirinê re afirandina dîmenê kirinî ê bi hişmendî wê, hinekî jî wê, weke encama wê aliyê tîgînî şîroveyî ku wê, bi xêvî re wê derkkirinê me wê di temenê wê de bin.

Hizirkirina me wê, weke hizirkirineka li ser tiştê bê. Em dikarin li vir di dewama wê de hizirkirina xwe bi aliyekî din ve jî wê, hildina li dest. Di çerçoveya gotina 'aqil meşandinê' de wê, hildina li dest. Dema ku mirov li ser rewş, tîgîn, tîgîh, armanc û hwd ku mirov, çi rastî wê, were mirov wê, li ser wê, aqilê xwe werênê li ser ziman û bi axîfê li ser wê, ew wê bê weke aqil meşandinek. Aqil meşandin wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, di nava rewşa aqil de wê, xwe bide diyarkirin. Di aslê xwe de wê, aqil meşandin wê, aliyekî din ê aqil wê bi xwe re wê bide diyarkirin. Ew jî wê ew bê ku mirov êdî bi aqilê xwe ghiştîya wê karîgerî û afrînerîya bi aqil re. Wê ev wê, bi wê re wê, were dîtîna.

Di nava rewşa hizirkirina me de wê, ev wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa aqil meşandinê wê, weke rewşeka encama aqilê nîrxî jî bê. Li vir bo fahmkirineka baş divê ku em, wateya gotina bi awayekî zelal pêşî di mejiyê xwe de wan safî bikin. Ev wê, weke aliyekî giring ê temenê fahmkirina me jî bê.

Di rewşa fahmkirinê de wê, wê dema ku mirov rewşa tîgîna hizirkirin bi tîgîna aqil meşandinê re wê, werênê li ser ziman mirov dikarê dîroka wê bibê heta serdemên pêşketina aqilê felsefîkî jî wê bibê. Ev yek wê, bi wê re wê, were dîtîna. Mirov wê, dema ku wê, li ser her mijarê wê bidest hanîna aqil û nerîna xwe li ser ziman wê, ew wê weke aqil meşandinekê jî bê. Di vê rewşê de wê, dema ku mirov wê, rewşa aqil meşandinê wê, hilde li dest wê, bi du şêwayan wê dikarê hilde lid est. Yek wê, li ser tîgîn û tîgîhên teorîkî ên weke li ser mijaran re pêşxistina wê bê. Ya din jî wê, weke aliyek li ser mijaran hanîna li ser ziman a hizra xwe weke dîtîna û ankû nerîna xwe bê. Di vê rewşê de wê, ew wê were li ser ziman.

Li vir mirov dikarê di rewşa xale pêşî a weke tîgîhên teorîkî a pêşxistin û hanîna li ser ziman wê, hinekî li ser wê, bisekinê. Minaq wê, dema ku mirov wê, rewşa kevneşopîyê û rewîstê wê cûda û cûda wê li wan bihizirê wê, ji aliyekî din ve jî wê, bandûra wan li hevdû wê çi bikin û bi awayekî mihtemel wê çi encam wê karibin derkevina li holê wê, karibê hizrên xwe werênê li ser ziman. Ev wê, weke aqil meşandinek bê. Di dewama wê de mirov, dikarê bahse tîgîna rewîst û ramyarîyê û hwd, bikê. Her wusa di dewama wê de wê, çawa wê mirov wê tîkiliya nava wan wê were danîn wê, li wan bihizirê. Yan wê, ji aliyê ramyarîyê ve wê bi ber tîgîna rewîstê ve wê bihizirê û yan jî vajî wê, ji tîgîna rewîstê wê bi ber ya ramyarîyê ve wê, bihizirê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li gorî wê, kirina wê bihizirê û wê bikê ku wê, fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, ev alî wê, weke aliyekî giring û teybet ê, hizirkirina me bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov di nava tîgînan de wê, tîkilîyê dênê wê, tîgîna ku ew bi wê re tîkilî hat danîn û ku mirov ji aliyê wê ve nerî wê, weke rengêkî nerî wê, xwe bi hanîna li ser ziman a hizirkirina me re wê, aqil meşandin û ankû hanîna li ser ziman a hizrên xwe wê xwe bide diyarkirin. Rewşa aqil meşandinê wê, li ser rewşa fahmkirinê bi aawayekî baş û ankû nebaş ku mirov wê, di çerçoveya mêyl, armanc û hwd de wê,

fahmbikê de wê, were li ser ziman. Ankû wê, weke aliyekî din wê, ew bê aqil meşandin ku mirov xwe bigihêne fahmkirinekê jî bê. Ji aliyê aqil meşandinê ve ku mirov bihizirê wê, ev jî wê, bi wê re wê were dîtin û kifşkirin ku wê, mijarên ku mirov li ser wê aqil dimeşênê mirov, li wan ne serdest bê û ankû mirov di wan de zêde ne xwediyê fahmkirinê bê wê demê mirov wê, bi aqil meşandinê re wê bikê ku wê fahmkirina wê pêşbixê. Pirs pirsîn û hwd û lêgerîna li bersivên wan wê, tenê wê weke aliyekî wê bê.

Di dewama wê de wê, ev jî wê, bi aqil meşandinê re wê, were dîtin ku wê, weke aliyekî aqilê kirinî ê dîtbar û bi serdestîya wê ku ew dihê û pêşdikeve bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Li vir em rewşa aqil meşandinê wê, weke rewşeka giring a bi hizirkirinê a aqilê kirinî jî wê, bi rastîya wê re wê fahmbikin wê, baş bê. Ber ku wê, ev wê, weke aliyekî giring ê bi wê re bê. Di rewşa aqilê kirinî de wê, dema ku mirov wê, aqil bi meşênê wê, di dewama wê de wê, ew wê were kifşkirin ku mirov wê ji rewşan li rewşan bi têgînî-dîtbarî wê bihizirê. Di dewama wê de wê, aqilê tiştê wê, mirov wê, di çerçoveya wê de wê, biaqil hizirkirinê wê, bi xoslet û teybetîyên wê re wê, bihizirê. Di vê rewşê de wê, aqilê kirinî wê, bi wê re wê, xwe bi pêşketina wê re wê bide dîyarkirin Ji aliyekî din ve jî wê, di çerçoveya kifşkirina rastîtiyê û bi wê re ketina jîyanê aqilê teorîkî jî wê, bi wê re wê, rêya xwe wê bi hizirkirina aqil meşandinê wê bibînê.

Aqil, di jîyanê de wê, ji aliyekî ve wê, weke rêya kirinê û çawa-kirinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, bi mêyl-armanc wê, xwe bi awayekî re wê, li ser hizirkirinê re wê, bide dîyarkirin. Minaq wê, di nava kurdan de wê, bahse 'mîrovên jîr', 'mîrovên biaqil', 'mîrovên hanakok', 'mîrovên qûrnaz' û hwd wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, minaq wê mîrovê jîr wê, di rewşa tiştê de wê, xwediyê hey, heybûn û hoyandinaka li ser aqilê xwe re bê ku ew wê, di cih de wê, tiştê wê têbigihê. Dema ku mirov bahse tiştêkî û ankû rewşekê kir li ber wî mîrovê jîr wê, ew wê, di cih de ê ku wî mîrovê ku ew bahse tiştê dikê ku wî gotina xwe bi dawî nekirî wê ew fahmbikê ku ew bahse çi dikê. Ev rewş wê, weke rewşeka li ser jîrzanîya mîrovî re wê, were hanîn li ser ziman bê. Bi gotineka din wê, jîrîtî wê, weke rewşeka bi aqilî a ku mirov wê, zanibê ku wê çi bikê di jîyane xwe de bê. Di nava kurdan de wê, wek gotineka pêşîyan wê hertmî wê were gotin ku "mîrovê jîr û zane wê ti demê wê li xwe na hayirê". Yanî wê, wateya wê gotinê wê ew bê ku mîrov wê, hertmî wê zanibê ku wê çi bikê û wê çawa bikê. Wê xwediyê jîr û zanîna wê bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew bi rastîya wî ya aqilî re wê were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê, mirov wê, çawa wê çi bikê jî wê, zanibê. Ev wê, weke xosletna wê were hanîn li ser ziman.

Di çerçoveya aqilê kirinî û têgîna aqil meşandinê de ku mirov bihizirê wê, bi wê re wê mirov dikarê wê, li ser armancê re wê, bihizirê. Minaq wê, bijîşkek wê dema ku ew li nexweşekê dihizirê ku ew wî nexweşî başbikê wê, li wê bihizirê û bi heybê ku wê, dermanê rast wê kifşbikê. Wê bi wê re wê, armanca bijîşk wê, di çerçoveya başkirina mîrovê nexweş re wê, bi dermanê rast dîtin û dayînê re wê, xwe bide dîyarkirin. W ti nexweşî wê, dema ku ew rûda wê, bi zanîna dermanê xwe re wê newê li berçav. Wê mirov wê, ew wê weke bijîşk wê kifşbikê û wê têkiliya nexweşiyê û dermên wê bi hevdû re wê dênê. Di vê çerçoveyê de wê, bi dermên wê nexweşiyê başbikê. Di dewama wê de wê, rewşên başkirinê weke rewşa jîyanê, cihê ku ew li wê dijî, rewşa ku ew di wê de dijî û hwd wê, li hemûyan wê ji aliyekî ve wê bihizirê. Wê li rewşa hewayê wê bihizirê ku ew baş a û ankû nebaş ji nexweşiyê re. Wê li ser wê aqilê bimeşênê û wê bi wê re wê bihizirê. Di nava çalakî û kirinê de wê, weke vînê wê hişmendî wê xwe ji aliyekî ve wê, bide dîyarkirin. Mîrov wê, dema ku ew aqil dimeşênê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi wê aqil meşandina xwe re wê, bikê ku ew bigihijê ya rast. Wê biryara xwe wê bide. Di derbarê rewşan de û ankû di nava rewşan de biryardayîn wê, hinekî jî wê li ser rewşa zanîn û hişmendîya me re wê xwediyê temenekê bê. Dema ku mirov di mejiyê xwe de di derbarê tiştêkî de mirov, bi zanîna xwe êmin û ewla bê wê, hingî mirov wê zûtirîn wê biryara xwe wê bide. Lê dema ku mirov wê, nizanibê û ankû kênzanibê wê, mirov yan wê biryara şaş wê bidê û ankû wê bikevê zorê de ku ew biryarê bide. Di vê rewşê de ew dihê dîtin û kifşkirin ku wê, di nava têkiliya biryardayînê û zanînê me de wê têkiliyek xort wê hebê. Rewşa biryardayînê aliyê wê yê li ser aqil re ku mirov wê, werênê li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, karibê wê, werênê li ser ziman. Lê mirov nikarê her rewşên biryardayînê wan bi rewşa têkiliya zanînê re wê, bi tememî wê werênê li ser ziman. Ji wê zêdetirî wê, bi rewşa ajoyên me yên hebûnî ên ezîtiya mirov re jî wê, têkiliyeka biryardayînê wê li ser rewşa xwestina ji xwe re wê hebê. Mîrov tiştêkî dibînê û mejiyê mirov li wê dihozê û wê dixwezê. Minaq mirov wê ew tiştê ku ew dît wê, hebûna me wê ew wê bixwezê. Hwer wusa rewşên weke xwarinê, av vexwartin û hwd wê, rewşna ajoyî ên hebûnî bin. Rewşên weke tiştê acibandinê û hwd de wê, di wê de wê, di temenê wê xwesteka wê de wê, nêvî bi nêvî wê ajoyek me ya azîtiyî wê hebê. Ev rewş jî wê, weke rewşna di rewşa kirinê û pêşxistina kirinê de wê, weke aliyna ku mirov wan dikarê hilde li dest û wan dahûrbikê û fahmbikê bin.

”

Çerçoveya aqilê kirinê(piretîkê), ziman û aqil

Zimanê me wê, weke rêya fahmkirina me ya di jîyanê de bê. Lê ziman çawa pêşketîya û pêvajoyên pêşketinê çî na û çawa na wê, bi serê xwe weke mijareka fahmkirinê bê. Mirov wê, dema ku wê bibê wê, piştî bûyîna xwe re wê, bi hewirdora xwe re wê, weke ku wê, bidest 'fêrbûnê' wê bikê. Gotina *fêrbûna di jîyanê de* wê, weke gotinek û ankû anaforeka me ya bi aqilî jî bê. Bi teybetî wê, di serdema me ya ku wê felsefe û ankû lingên felsefeyan wê li ser wateyê wê werina pêşxistin wê, bi wê re wê, awayekê wê xwe bide dîyarkirin. Felsefeyên weke 'pragmatîsmê' û hwd wê, weke felsefeyna serdema me ku wê bi wateyê werina pêşxistin bin. Temenê van felsefeyan wê bi rewşên rêxistinkirî ên wateyî ku ew dihên şenberkirin re wê, xwe bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, wate wê, çawa wê bibe felsefe û ankû wê felsefeyan wê biafirênê wê, bi wê re wê, weke renekê afirandin û pêşxistina bi aqil re jî bê. Wê ev jî wê, bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa, mirov dikarê vê rengê felsefekirinê wê, weke fêrbûna ji wateyê jî wê, werênê li ser ziman. Wê bi wê re wê, rengên hizirkirinê wê xwe bi awayekê vekirî wê bidina dîyarkirin. Di vê rengê û awayê de wê, felsefeya bi wateyê pêşdikeve wê, weke renekê fêrbûna ji terçûmekirinê jî bê. Ev wê weke felsefeya fahmkirinê jî bê. Ji xwe wê felsefeyên ku ew li ser wateyê re ku ew di serdemên zanînê de pêşdikevin wê felsefeyên fahmkirinê û bi wê re ên pêşxistinê bin. Her têgîna wateyî bi felsefîkî ku ew hat şenberkirin bi şêwayekê wê rengê xwe wê bo pêşxistinê jî wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê felsefe wê ji aliyekê ve wê, weke felsefeya terçûmeyê jî wê li ser wateyê re wê reng bistênê. Di vê çerçoveyê de wê, felsefe wê li ser gotinan re wê, bi wateya ku ew di xwe de divêşêrên wê bi kifşkirina wê re jî wê, ji aliyekî ve wê, weke ku ew pêşxistina xwe wê bi wê re wê bikê ku ew bide dîyarkirin. Li gorî felsefeyên ku ew li ser wateyê re ew dihên pêşxistin wê, were hizirkirin ku wê, her gotin û ankû têgîh û wate wê, ji ya ku ew em bi wê dizanin wê zêdetirî wê di xwe de wê, bihawênê û mirov wê divê ku wê, kifşbikê. Ev wê, weke renekê felsefîkî ku wê di wateyê de wê derkeve nêçîra hiş û wateyên ku ew vêşarî û ankû sergirtî jî bê. Di vê çerçoveyê de têgînên weke terçûma û ankû werger (şîrove)iyê wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa felsefeya wateyê de wê, mirov dikarê di destpêkê de wê, werênê li ser ziman ku wê, bi şewayekê çî gotin ji bilî wê wateya ku ew dide me ku ew di xwe de di hawênê? Wê hinekê wê bikê ku wê kifşbikê û wê derxê li holê. Fahmkirina ji wê fahmkirina navarokê wê, weke aliyekî felsefikî a demên zanînê û ragihandinê jî bê. Di vê çerçoveyê de pîrrwateyîbûn wê, weke aliyekî din ku mirov wê, bi teybetî wê, werênê li ser ziman. Kurd wê, rewşa fahmkirina ji wergerîyê û ankû terçûmeyê wê, bi têgîn û gotinên weke 'hîmênê', 'hîmzanînê(82)' û hwd re wê, werênina li ser ziman. Zanîna jî

-----
* 82.Hîmzanîn weke têgîneka felsefikî a ku ew li koka zanînê digirê bê. Li ser temen û hîmê wê disekinê. Di gotinekê de û ankû di bêjeyekê de wê bi etîmolojikî wê li wê bihizirê û wê hewl bide ku wê fahmbikê. Di rewşên zimanî de wê zêdetirî wê li ser gotin û ankû bêjeyan re wê ew wê derkeve li pêş. Wê li ser kok û temenê pêşketina wan wê li wê bihizirê. Di serdemên antikî de wê, kesên weke Aristo û platon wê di wê warê de wê hin têgînên lêpirsîner wê bînin ser ziman ku wê weke temenê têgînê bi wê rengê jî wê were şîrovekirin.

wê, weke aliyekê ku wê, bi wê re wê were pêşxistin bê. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, wateya kirina felsefeyê jî wê, di wê têgîna hîmzanînê de wê, bi şîrove, vegotin, hanîna li ser ziman, wergerîn û hwd re wê, xwe bide dîyarkirin. Zerdest wê bi gotinên li ser yazdan û ankû danûstandinên di nava mirov û yazdanan û hwd de wê, bi têgîn, xwestek, zanînê û hwd re wê, bi wan, weyn û rastîya wan re wê bikê ku ew wê werênê li ser ziman.

Li vir wê, felsefeya fahmkirina ji wergerînan wê weke felsefeyeka ku wê, şîrovekirina pêşdîtinên me jî wê bi xwe re wê bikê ku ew bide fahmkirin. Hewldanên rêmildarên Mîtrayî û Zerdestî ku wan dikir ku ew pêşarojê jî peyamên ji xewnan û hwd bigirin û fahmbikin û bi wê re wê, pêşaroj wê çawa wê pêşkeve ku ew bigihînin li têgihîştina wê û ankû li zanînekê di derbarê wê de wê, bi wê re wê, weke xwediye rengê fahmkirinê bê. Şîroveyên ji wergerînan wê, li vir wê, bi hizirkirina li pêşdîtinê û ankû bi wê re li pêşarojê re wê, xwediye rengê hizirkirinê bê. Felsefeya wateyê(83) wê, hinekî jî wê, di vê çerçoveyê de wê, aliyekî bi întûbaya metafîzîkê jî wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di vê rengê û awayê de wê, ew wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, dikarê wê werênê li ser ziman bê. Mirov wê, dema ku wê gotinê û ankû wateyekê wê şîrovebikê wê li ser rengên gotin, vegotin û ankû şert û mercên ku ew di wê de hatîya gotin re wê, bi wê re jî wê, di vê çerçoveyê de wê, werê li wê hizirkirin. Weke felsefeya xwûdê jî mirov dikarê felsefeya wateyê wê werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê têgînekê, bineterek nivîskî û hwd ku wê dênê li ber xwe û wê bikê ku wê fahmbikê wê, bi wê re wê di wê de wê çî wate wê bi hevdu re wê, di wê de wê hebin wê, bikê ku wê, pêşî wê kifşbikê. Ew binetere nivîskî wê, hertimî jî yê ku ew terçûme dikê û ankû şîrove dikê wê, di rewşa yekê jê zanetir de bê. Di dem û rewşa terçûme û ankû şîroveyê de wê, ast û pîvane zanîna yê şîrovevan û ankû terçûmevan wê, weyn di zêde û ankû kêma fahmkirin wê bileyizê. Ev jî wê, bi wê re wê, bide nîşandin ku wê tiştê ku mirov wê şîrove û ankû terçûme dikê wê mirov wê bi asta xwe re wê tevlikirinekê li wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, peyamên wê pêşî bikê ku wan derxê li holê û fahmbikê. Derxistina peyamê li holê û hewldana fahmkirina wê, wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest û wê werênê li ser ziman bê.

Mirov wê, jî wê binetere nivîskî wê tiştê wê bixwênê. Lê bi wateyî wê karibê tiştê din jî ew bid me. Di vê çerçoveyê de wê, bi terçûme û wergerîna wê de wê, ew wê, bê xwestin ku ew were fahmkirin û derxistin li holê. Di vê çerçoveyê de wê, felsefeyeka wateyê ku wê bi aqil û pêşketina aqil re wê hertimî wê di xwe de wê kûrbibê wê, bi vê re wê, reng û awayê wê ew wê, were dîtin.

Mijare wergerîn(şîroveyê)ê û ankû terçûmeya binetere nivîskî wê bi serê xwe wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê weke aliyekê din ê giring bi fahmkirinê û derxistina têgihîştinê re wê bi serê xwe wê di wê çerçoveyê de wê hilde li dest. Di vê çerçoveyê de wê, têkilîya zimanî a nava gotin û wateyê, bêje û kirdeyê û hwd wê, bi awayekê pîrralî wê were hildan li dest û ankû wê li wê were hizirkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser fahmkirinê û ziman re wê, bi wê, êdî wê were li wê hizirkirin.

Fahmkirin û ziman wê, weke aliyekî giring ê bi têkiliya mejiyê me yê bi hebûna dervî me re jî bê. Di vê çerçoveyê de jî mirov dikarê wê, bi awayekî bi rewşa fahmkirinê û

-----
*83.Felsefeya wateyê wê, weke têgîneka felsefikî ku wê li ser wateyê û watelêkirinê re wê bihizirê bê

aqil a bi hevdu re jî wê, hilde li dest. Fahmkirin û aqil wê, bêt hebûna ziman wê, newê ser ziman. Dema ku mirov wê, fêr bibê wê pêşî wê, tiştê ku wê, fêrbûya wê werênê li ser ziman. Di roja me de em, vê yekê dikin. Yan jî em, di pêvajoyên xwe yên xwendinê de xwe derbas dikin.

Ziman ku mirov wê, hilde li dest wê, weke mijarek wê, ew bi aqil re wê, xwe ji aliyekî ve wê, werênê hanîn li ser ziman. Em dema ku wê, li şîroveyên li ser pêşketinên aqilî ên weke bi felsefikî û hwd binerîn wê, were dîtin ku wê, ji gelek alîyan ve jî wê, filosof wê, aqil bi ziman re wê, werênina li ser ziman. Yan jî wê, ziman wê, bi rengê wê yên din wê, ew wê weke *hebûna aqil* wê, werênina li ser ziman.

Di jîyanê de wê, di nava hebûn û dîtîna de wê, ya ku wê, derkeve li pêş wê, ziman, bi rewşên wê yên weke bi dengkirin, derkkirin, fahmkirin, têgihiştin û hwd bin. Di dewama wê de wê, ziman wê, weke aliyekî giring wê, hebê. Pêvajoyên mirov ê pêşketina mirov ê di jîyane mirov de wê, ji aliyekî ve wê, bidina jîyankirin ku mirov bi pêvajoyên pêşketina xwe re wê, ziman ji aliyekî ve wê, bidest bixê bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê, zaroyek wê, ji dayika xwe wê bibê wê, temenê wê yê axiftinê, derkkirinê, fahmkirinê, fêrbûnê û hwd wê, bi hevdu re wê, di çerçoveyê de wê, biafirin. Zaro wê, pêvajoyên xwe yên bi vê rengê ên fîzyolojîkî wê, di xwe de wê, temem bikê. Wê li ser wan re wê, temenê xwe yê fahmkirinê wê, pêşbixê.

Lê ziman wê, ji aliyekî ve wê, were dîtin ku ew, bi gotinên wê re wê weke ku ew weke têgîneka dervî me ku ew heya wê, hîs û derkekê jî wê bide mirov. Wê ew wê hîssîyetê wê bi mirov re wê, çêbikê ku mirov wê ziman wê, bi demê re wê, di pêvajoyên xwe yên pêşketinê de re wê, bidest bixê.

Ji aliyê têgîna zanîna zimên ve wê, bi teybetî wê, heta roja me wê, du têgîn wê bi serekeyî wê, derkeve li pêş. Yek wê, li ser xûy, tevger, kirin û hwd re wê, derkeve li pêş bê. Têkiliya vê aliyê wê, bi awayekî derûnîyî jî wê, bi xûyan wê, were fahmkirin bê. Lê ev wê, tenê wê, weke aliyekî rewşî bê. Aliyê din ê duyem jî wê, bi têgîna aqilî a dervî wê reş û xûyî a aliyê pêşî bê. Di vê aliyê duyem de jî wê, rewşa ziman wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, were hildan li dest. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa fêrbûn û fahmkirinê wê, bi serê xwe wê, derkevina li pêş. Pêvajoyên pêşketinê felsefîkî wê, di warê pêşketina ziman û felsefeya ziman⁽⁸⁴⁾ de wê, temenekî baş bide afirandin. Piştî ku felsefeya aqil bi rewşa xwe û zimanê pêşket û pêde wê, bi demê re wê, li ser wê re wê, weke ku em di serdemên me yên hemdem de wê kifş dikin wê, felsefeya ziman wê pêşkeve û wê zanîna xwe weke zanîna ziman û hwd wê, bifelsefîkî wê bide afirandin. Di roja me de wê, di vê çerçoveyê de wê, çerçoveyek giştî û giring a felsefeyî bi zimanî wê xwe bide diyarkirin.

Gotina ziman wê, di kurdî de wê, temenê wê li ser gotina 'zara' bê. Gotina zara wê, di kurdî de wê, di wateya 'dengê ku ew hatî derxistin de bê. Dengê ku ew hatîya derxistin wê, weke şewayên wê yên ku ew piştî wê bi dengî wê werina bi rêxistinkirin wê pêşkevin. Heta roja me jî wê, gotina 'zara' wê li şûna gotina gotina ziman jî wê, ji gelek gelek komên civakî ên civake kurd ve wê, were bikarhanîn. Wê, di

-----
*84.Felsefeya ziman wê, weke têgîneka felsefîkî ku wê ji xwe re wê ziman bi gotin û bêjeyên re wê bikê mijar. Di roja me de û ankû di serdema me de wê têgînên felsefîkî wê bi zêdeyî wê li ser ziman re wê pêşkevin. Felsefeyên zimanî wê bi awayekê pirralî wê bi têgînên morfolojîkî, etimolojîkî, sintaks û hwd re wê bi gelek aliyên din re wê pêşkeve û wê werê hanîn li ser ziman.

vê çerçoveyê de wê, minaq wê kurdên kirmanck/zaza wê, gotina 'zonê' me wê bikarbênin. Di vê çerçoveyê de wê, ji aliyê dengzanî û ankû morfolojîya zimanî ve wê, ev rewş wê, weke rewşna ku ew jî hevdu derketina jî bin. Gotina 'zonê' me wê, weke şewayekî din ê gotina 'zara' bê. Şewayên tawandina gotinan ên zimanî ku mirov wan fahmbikê û xwediyê zanîna wan bê wê, ew bi bi awayekî vekirî wê, were dîtin. Ev rengê tawandina gotinê em, ne li ser pêvek û ankû daçek û hwd re wê, dihênina li ser ziman. Her wusa gotin bixwe ew bi rewşa ku ew heya wê, xwediyê şewayekî tawandinê bê. Minq gotina 'ziman' wê, bi ren(gê xwe bê. Lê bi rengên weke 'zimên', 'zîmen', 'zîmîn' û hwd re jî wê, karibê were li ser ziman. Di dema hûrî û mîtannîyan de wê, ji ziman re wê, gotina 'zaman' jî wê, were bikarhanîn. Di dewama wê de wê heta roja me jî wê di nava kurdên herêma botanê de wê, ew rengê bikarhanîn wê, werê bikarhanîn. Minaq gotina 'ga' ku wê weke navê sawalekî bihêz bê wê, bi tawandina wê re wê, karibê weke 'gê' û hwd jî ew werê tawandin. Ev wê li gorî watedayîna û herîkîna û ankû ahenge wateyî a di hevokê de ku ew dihe levkirin re wê, were çêkirin bê.

Di rewşên zimanî de wê, di vê çerçoveyê de wê, ziman wê, weke rêya xwe hanîna li ser ziman wê, were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, gotinên weke 'sînore dînyaye me wê, zimanê me bê' jî wê, were hanîn li ser ziman. Sînore mirov ku ew zimanê mirov bê wê demê mirov, dikarê wê jî bi wê re wê, werênê li ser ziman ku ziman nebê wê mirov nikaribê xwe werênê li ser ziman.

Ji aliyekî din ve jî wê, di nava kurdan de wê, hertimî wê ev wê wre bikarhanîn ku wê, dema ku mirov wê, gotinê bikarneyênê wê, ti kesek wê dengê me nekê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, were hanîn li ser ziman. Ku mirov deng nekê wê ti kesek dengê mirov nekê. Yan jî ku mirov dengkir wê, dengê mirov wê were bihîstin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin.

Li vir wê dema ku mirov wê, ziman wê, hilde li dest wê, weke rewşa têkilîyê bê. Di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Zerdest wê, aqil wê, dervî gîyanê û laş wê, weke beşek sêyem wê pêwîstî bi wê bide dîtin ku wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, hinek nîqaş û danûstandinên wî, li ser ziman wê bibin. Ziman û aqil wê, di vê çerçoveyê de wê, biqasî ku mirov wê, fahm dikê wê, li ser wê bisekinê. Di nava têkiliya aqil û ziman de wê, têkilîyek bi fahmkirina hebûnê re wê, xwe bide diyarkirin. Hebûn wê, weke ku mirov ji gotina 'hebûnê' û wateya wê ya lêkirî ku mirov wê fahmdikê wê bahse tiştê ku ew heya wê bikê. Yanî wê, hebûn wê hebê. Tiştê ku ew heyî wê, hebê. Ya ku ew neyî jî wê, nebê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, nûha serî ya ku wê li ser wê biwastênê jî wê, aliyê bi hebûnê û heyîna re emê, wê li berçav bigirin.

Di nava nîqaşên felsefîkî de wê, Minaq wê, platon wê ziman wê, weke rewşa hanîna li ser ziman a hundûrîn wê werênê li ser ziman. Ev rengê tîgînî weke bi rengê hizirkirina bi ziman a weke hanîna li ser ziman a hundûrê me wê, weke tîgîneka ku wê, di nava mîtrayîyan û piştîre wê, di nava zerdeştîyan jî wê, were li ser ziman bê. Gotina ya ku “ew ya di te de heya wê, di xwe de nehêla’ wê, weke gotineka ku wê, heta roja me jî wê, dinava civake kurd de wê, were li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, ziman wê, weke ya hundûrîn ku ew dihê hanîn li ser ziman bê.

Lê ji aliyekî din ve jî wê, dema ku mirov wê, ziman wê hilde li dest wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin wê ew bê ku wê, tîkiliya nava ya ku me ew dîtî û wê tiştî ku ew hatî dîtî jî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Ev wê, weke rewşeka tîgînî a zanînî bê. Li vir wê demê wê, gotina zanînê wê, weke gotina zêdetirî vegotinbar bê ku ew werênê li ser ziman bê. Di rewşa girtin û pêşketina ziman de wê, mirov dikarê ji dû aliyan ve bi awayekî du dîmenî li ser xate pêşketina wê re wê, hilde li dest. Ev jî wê, weke aliyekî giring wê, ew bê ku wê, mirov wê, di pêvajoyeka fêrbûnê de wê, derbas bibê bê. Aliyê din jî wê li gorî wê, pêşketina fîzyolojîyê bê. Cihê fêrbûnê wê, di wê rewşa girtina ziman û pêşketina wê de wê, çendî û wê çiqasî wê hebê. Her wusa wê, dema ku mirov wê, aliyê fîzyolojîkî wê, bi pêvajoyên wê yên pêşketinê re wê, werênê li ser ziman wê demê mirov, divê ku wê, aliyekî ve wê rewşa weke ya zimanê genetîkê û hwd ê temenê hebûnî jî wê, bibîrbikê. Ber ku wê, li vir wê dema ku mirov wê, rewşa wê hilde li dest wê, beşên meji û hebûna wan û pêşketina wan ku em li berçav bigirin wê, di vê çerçoveyê de wê, reng û awayek wê xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa tîgîna zimanî de wê, ev wê, weke aliyekî giring jî wê, xwe bide dîyarkirin. Ziman wê, hinek adilandinên laşî wê, di temenê wê de wê, hebê. Di rewşa laş de wê, qayma laş a li gorî wê, ew wê di temenê wê pêşketina wê de wê xwediyê temenekî bê. Dema ku mirov wê rewşa ziman û gotinê wê hilde li dest wê, ji gelek aliyan ve wê, dikarê wê, hilde li dest. Di dîmenê din ê ziman yê bi wateyê re de ku mirov wê li vir bi gotinekê jî wê, bibîrbikê wê, weke aliyekî wê yê bi hişmendî ku ew bi demê re wê, weke bi fêrbûnê azmûnî re wê, pêşkeve wê, ji aliyekî ve wê, xwediyê temen û reng û awa bê.

Derkkirin wê weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Derkkirina hebûnê wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, dikarê wê hilde li dest bê. Derkkirin wê, li ser rewşa zimên re wê, weke rewşek zimanî a pêşketî bê. Lê ku mirov wê, bi gotina ziman re wê, werênê li ser ziman wê demê mirov dikarê ziman weke aliyekî giring wê, cuda wê hilde li dest. Her wusa ziman wê, weke xosletekî tîkilîdanînê wê hebê. Hinek filosofên weke Descartes wê, werênina li ser ziman ku wê, sawal wê, ji wê dîr bin ku mirov bahse pêşketina ziman bi wan re bikê. Lê li vir mirov, vê yekê wê, divê ku wê kifşbikê wê, weke rewşa tîkilîdanînê wê, biher zindiyî re wê, li gorî xoslet û teybetîyên wan wê, bi wan re wê hebê. Di rewşa gotina Descartes de wê, weke ku ew vê yekê bi întûbayî red dikê. Lê di aslê xwe de wê, ya rast wê ew bê ku mirov herê bikê ku ew(sawal) jî wê, li ser rewşên xwe yên tîkilîdanînê re wê, xwediyê rewşên xwe yên zimanî ên teybet bin.

Ziman, darêjk û pêşketina watelêkirinê

Ziman wê, dema ku mirov wê, bikê ku wê fahmbikê wê, di aslê xwe de wê aliyê wê yê weke tîgîna zanîna zimên wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê, ziman wê, di rewşa tîkilîdanînê de wê, weke rewşeka teybet a ku mirov wê, bi rewşa ziman û ahenge wê ya bi rewşan re wê, ji aliyekî ve wê, hilde li dest. Ji aliyekî ve wê, dema ku wê, tîgîna xûyî a derûnî û hwd ku wê, weke tîgîneka giring ku wê zanîna zimanê wê, di temenê wê de wê were hanîn wê, hinekî jî wê, sedema wê ev bê. Minaq mirov wê, dema ku wê, dîlşabûn, hêrsbûn, dîlxamgînbûn û hwd wê, ev rewş wê, weke rewşna hebûna zindiyî bin. Di dewama wê de wê, ya ku wê, tîkiliya gotinê û wê rewşê wê, bide çêkirin wê, ew dîtina wê rewşê û hebûna gotinê a wateyî bê. Di vê çerçoveyê de wê, wate wê, weke rewşek dîtbar a ku mirov wê, dikarê wê, li ser wê rewşê re wê, werênê li ser ziman bê. Rewşên ku ew mirov wan diji û ankû wan pêşdixê wê, weke rewşna ku mirov wê çawa wê, tîkiliya wan bi gotinê re wê, dênê? Li vir di aslê xwe de wê, ev rewşa ku em dikarin wê li ser dîtbariya wateyî re wê, hildina li dest wê, weke rewşeka ku wê, pirr zêde wê cihê nîqaşê bê.

Gotin wê, weke rewşna darêjkî ên ku mirov bi tîrkerî wan bi çerçoveya gotinê re wê, bi tîgînî dikarê werênê li ser ziman bê. Gotin wê, bi çerçoveya wê ya darêjkî re wê weke tîgîneka di rewşa xwe de ku ew hatî cemidandin bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Rewş tîgîna ziman wê, weke rewşeka teybet bê. Gotin wê, bi serê xwe wê, weke rewşek kirdeyî a aqilî a razber bê. Wê, rewşa ku mirov wê, bi wê re wê bi wate dikê wê, di rewşa gotinê de wê, tîgînekê weke bi dagerî wê bi xwe re wê, bide standin. Lê di aslê xwe de wê, ji wê zêdetirî wê, bi gotinê re wê, hebê. Gotin wê, çendî ku wê, weke çerçoveyek darêjkî a tîgînî bê û çendî ku wê bi tîgînekê, kirdeyekê, wateyekê û hwd wê, bi rewşê re wê were salixkirin jî lê wê, di aslê xwe de wê weke xwe weke tîgînekê wê bi çerçoveya xwe ya darêjkî re wê, ew hebê. Gotin wê, weke ku mirov bi zanîna zimên re wê, bi wê re wê kifşbikê wê, di rewşek pirr-wateyî de ku mirov, wê dikarê wê fahmbikê wê, bi wê rewşa pirrwateyîbûnê re wê, temenê derxistina li holê a kirdeyan jî wê, bi xwe re wê, biafirênê. Kirde wê, karibê bibê gotin. Lê ne hemû şewayên wateyî. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê bi wateyê wê, werênê li ser ziman ku wê, tîgîna wateyê a li gotinê bi wê bi lêkerî wê karibê wre lêkirin wê, bi wê re wê, temenê pirr-zanînekê jî wê, di vê çerçoveyê de wê, karibê bixwe re wê, biafirênê. Li gorî rewşên ku ew di demê de rûdîdin wê, bi watekirinê nû wê, li ser wateyên ku ew hatina

kirin re jî wê, mirov karibê bikê. Ev jî wê, di rewşek gotinî a pirr-wateyî de wê, xwe bide diyarkirin. Rewşên pirr-wateyî wê, di gotinê de wê, bi rewşên jîyanê û dîtina wan a bi hiş re wê, xwe bide diyarkirin. Ti gotin wê, ne tenê bi wateyekê û rengê wê bê. Her gotin wê, bi wateya xwe ya ku ew li wê hatî lêkirin re wê, di jîyanê de wê, xwediyê rewşeka qatagorîkî a wateyî bê. Minaq wê, dema ku mirov wê, bahse “kirinê” bikê. Kirin ku mirov wê, bahse wê, weke tevgerê wê bikê. Mirov wê, kirinê wê, li ser rewşa dîtî re ku mirov wê, çawa wê, salixbikê bi gotina kirinê re wê, rastîya gotina kirinê wê, di wê çerçoveyê de wê, ew bê. Lê wê bi wê re wê, ew jî wê, weke rewşna ku mirov dikarê dervî wê, werênê li ser ziman wê, têgîna kirnê wê, weke têgîneka pirr-wateyî wê, xwe bide diyarkirin bê. Kirin wê, bi her wateyê dikarê were hanîn li ser ziman. Tiştê ku ew hat kirin wê, bi gotina kirinê re wê, were li ser ziman. Lê bi wê re jî ew tiştê ku ew hatî kirin wê, karibê bi xwe re ew têgîna teybet jî bi wateyî û kirdeyî di mejîyê me de bi xwe re bide afirandin. Ev jî wê, weke têgîneka çerçoveyî a gerdûnî de wê, karibî wê, bide diyarkirin bê.

Di rewşa pirr-wateyîyê de mirov, wê dikarê hinekî din jî wê, di wê de kûr herê. Di aslê xwe de wê, rewşa pirr-wastî wê, bi xwe re wê, rewşeka aqilî a bi pêşketina wê re jî wê, bi zimanî wê, bide diyarkirin. Li vir wê, wate wê, weke ku ew jî rewşê diafirin û mirov wê bi gotin dikê bê. Lê her wateya ku ew hat bi gotin kirin wê, bi xwe re wê, di awayekî pirr-wateyî de wê, bi awayekî pirr-dîmenî wê, di awayekî de wê, xwe bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wate wê, dema ku mirov wê, ew kir ku wê kifşbikê wê, bi wê re wê, bi hişmendîyna din ku em li heman wateyê bihizirin wê, bêgûman wê, têgîna din ên wateyî wê, hem bi demê re û hem jî wê, bi rewşê de wê, bi awayekî nû wê bi me bidina derxistin li holê.

Di rewşa pirr-wateyîyê de wê, dema ku mirov wê, li wê dihizirê wê, gotin wê, weke aliyekî ku “mirov wê, çawa bi watebikê” bê. Lê ev têgîna wateyî ku mirov wê, bi hevoka “mirov wê, çawa bi wate bikê bê” re wê, rewşek teybet wê, bi xwe re wê, bide diyarkirin. Ya ku wê, ji wateyê bi me wateyên din ên nû wê bide kifşkirin wê, rengên dîtînî ên hişmendî bin. Dema ku mirov di wateya ‘tiştê li ser masê de dihizirê’ mirov wê, bi wê re wê dibê ku ew di destpêkê de bi têgînî kifşnekê ku wê, masa wê, di bin tiştê de wê cihbigirê bê. Wê ev rewş wê, tenê rewşek ji wan rewşan bê. Li vir wê, ev rewşên weke bi gotin kirin wê, weke rewşeka gotinî a wateyî bê. Di gotinê de mirov, dikarê wê, ji dû aliyan ve wê, hilde li dest. Gotinê, pêşî bi kirdeya wê re wê, hilde li dest. Kirde wê, têgîna gotinî a ku ew bi wê bi darêjkî ku ew heya bê. Wate wê, ya ku mirov wê, li wê bi rewşan dikê bê. Lê li vir em vê yekê wê, werênina li ser ziman ku wê, têgîna wateyê û kirdeyê wê, di çerçoveya gotinê de wê, li hevdukirin û lêhatinîyek ahengî wê bi gotinî wê, di nava wan de wê, hebê. Ev jî wê, weke rêgezêk din a bi watekirina gotinê ku ew li ser rewşê re ew were kirin bê. Lêkirin û ankû lêhatinî wê, weke aliyekî din ê giring ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, bi teybetî wê, kifşbikê û wê werênê li ser ziman bê.

Di rewşa kirdeyê de jî mirov, dikarê wê, bibêjê ku wê, kirde wê, weke rewşa darêjkî a gotinî wê, di rewşa gotinê de wê, bi şewayekî hişmendî wê, xwe bi gotinê re wê, bide diyarkirin. Mirov wê, dikarê wê, weke zanîna gotinê û ankû zanîna ku ew gotin bi wê heya jî wê werênê li ser ziman. Di levkirina, tîp, deng û ahengîya ku ew bi wê çerçoveya levhanîna gotinî û afirandina wê re ku ew dihê kirin wê, bi wê re wê, xwediyê rewşek heyînî a li ser hebûna gotinê re bê. Gotin wê, bi kirdeyê û ankû hişmendîya kirdeyî wê, weke qatek zanîn bê. Di vê çerçoveyê de jî wê, dema ku mirov wê, li wê bihizirê wê, ji aliyekî din ve jî wê, li ser têgîna hişmendiyê re wê, kirdezanî wê, weke aliyekî pêwîstî ku mirov wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman bê. Kirdezanî wê, weke aliyekî têgînî ê bi hişmendî bê. Gotinek wê, weke hişmendiyekê bê bi têgîna kirdezanîyê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê, têgîna kirdezanîyê wê, ji aliyê çerçoveya darêjkî û metafîzîka wê ya têgînî ve wê, xwediyê wateyekê bê. Gotin wê, demê mirov wê, dema ku wê, li wê dihizirê wê, weke têgîneka bi hişmendî a aqilî wê mirov, dikarê wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, salixbikê wê, bi wê re wê, bi hişmenîya kirdezanîyê re wê, têgînek bi hişmendî ku mirov wê, kifşbikê wê, xwe bide diyarkirin bê. Kirdezanî wê, li ser çerçoveya gotinê, aheng û darêjka wê re wê, bi wê levkirin û lêhatinîya wê ya navarokî wê bihizirê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bikê ku wê, kifşbikê û fahmbikê bê. Di rewşa gotinê de wê, aliyê wê yê levkirinî wê, di vê çerçoveyê de wê, bi têgîna aqil û ankû zanîna gotinê re wê, xwe biawayekî wê, bide diyarkirin bê. Di rewşa têgîna ziman de wê, têgîna kirdezanîyê wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Wê ev wê, li ser rewşa zanînê re wê, weke aliyekî wê, bide diyarkirin. Em dikarin bi hişmendîya kirdeyê re wê, alî û ankû mêyla wê ya bi aliyê wê ve ku ew dide diyarkirin jî wê, ji wê kifşbikê. Têgîna xûyzanî wê, di vê rewşê de wê, dema ku ew têgîna zanîna zimên ku ew li wê dihizirê wê, têgîna ku ew li ser xûyan re baxşî gotinan û dîtina mêyla wê dikin wê, têrê nekê ku mirov bi tememî rewşa wê, fahmbikin. Ev jî wê, bi xwe re wê, weke aliyekî din bê ku mirov wê, bi wê re wê fahmbikê ku wê têgîna xûyzanî wê, têrênekê ku mirov wê têgîna felsefîkî a ziman wê, bi wê re wê, fahmbikê. Di rewşa xûyzanî de ku mirov bihizirê wê, mirov wê karibê wê kifşbikê û wê bibêjê ku wê “her mêyl wê, temenekî wê yê heyînî wê hebê.” Li vir em, dema ku wê, dibêjin ku ‘her mêyl wê, temenekî wê yê heyînî wê hebê’ em wê, li ser temenekî bi hebûnî di dina rûnandin. Lê em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, gotina ‘heyînê’ û ya ‘hebûnê’ wê weke ku em di kurdî de wê, dikarin wê werênina li ser ziman wê ji hevdû wê cûda bin. Wê hebûn wê, heyîna şenber a bi fizîkî wê bahse wê bikê. Heyîn wê, bahse heyîneka şenber a têrkerî wê, bahse wê bikê. Ya pêşî wê, bi hebûnî wê hebê. Ya duyem wê, bi dîtînê wê hebûnê hebênê. Ev rewşa weke têgîna temenê heyînî wê, têgîna

xûyzaniyê wê weke “hebûnê” wê bixwênê. Li vir wê, di nava wê de wê, ev farq wê hebê ku wê, tiştêkî ku mirov wê, biheyînî wê werênê li ser ziman wê, ew di rewşek hebûnê de wê, karibê were salixkirin. Lê di aslê xwe de wê, têgîna hebûnê wê, nikaribê bi tememî wê werênê li ser ziman. Wê tenê di çerçoveya xwe de wê, hebûnekê bi têgînî wê, werênê li ser ziman. Ev jî wê, weke aliyekî din ê wê bê ku mirov wê, bi teybetî wê, hilde li dest bê.

Di rewşa hebûnê de jî ku em wê, weke hebûneka heyî a bi bûjenî wê, li wê bihizirin wê bi xûyzanî wê, weke ku ew bi mêylekê bê. Di aslê xwe de wê, ev têgîn wê, bêt ku mirov di farqê de bê wê, karibê wê, xwe bi nepenîyek metafizîkî re wê, werênê li ser ziman bê. Li vir wê, demê wê, mirov wê dema ku mirov wê mêylê wê, werênê li ser ziman wê, mirov wê, bi hebûnê re wê, werênê li ser ziman. Hebûnê bi mêylê re wê nikaribê werênê li ser ziman. Ber ku wê, pêşî pêwîst bê ku ew hebûn hebê heta ku mirov wê, mêylê bi wê re wê, werênê li ser ziman. Li vir wê ev rewş wê, di rewşa xwe de wê, rewşek xûyzanî û fîzyolojîkî wê, bi kirdeyî û ankû wateyî wê, di xwe de wê, werênê li ser ziman bê.

Em li vir wê, yekê wê, êdî wê, dikarin di dewama wê de wê, fahmbikin ku wê, dema ku wê, mêyl wê, bi hebûnê re wê hebê wê demê mirov, dikarê wê, rewşa wê mêylî wê nikarê bi serê xwe weke têgîneka ku ew heyî wê, werênê li ser ziman bê. Wê temenê wê hebûn û hebûna hebûnê wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekî girin wê werênê li ser ziman ku wê mêyl wê, di rewşa xwe de wê, weke xûyekê wê xwediyê rastîyeka karîgerî a bi hebûna heyî re bê. Di rewşa mêylê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, hebûn wê weke rewşek lêkerî a ku ew jî çî pêkhatîya û ya hebûna wê ya çerçoveyî a darêjkî wê, bi hevdu re wê, weke dû aliyên temenî ku wê karibin ji wê werina fahmkirin bin.

Di vê rewşê de wê, di rewşa mêylê de ku wê, taqabûlî wê bikê wê, hebûnek bi heyînî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê demê wê weke kirdeyekê wê di temen de wê hebûnek wê hebê. Ji vê têgînê mirov dikarê wê jî fahmbikê wê kirde wê xwe weke heyînekê wê bide dîyarkirin. Lê kirde wê, karibê tenê weke ‘gotinekê’ ku ew bêhiş xwe bi gotinî bide dîyarkirin. Mirov wê, dema ku wê, li gotinê bihizirê wê, ne bi kirdeyê re wê li wê bihizirê. Wê bi rewşa gotinê a li berçav dîyar wê bihizirê. Ji aliyekî din ve jî wê, li ser rewşa ku ew gotin bi wê re têkiliya wê dihê danîn û têkiliya rewş û gotinê ku ew li ser wateyê re dihê çêkirin re wê, bîafirê. Fahmkirina kirdeyê bi hişmendî wê, weke zanîn û hişmendiyeke teybet a ku mirov wê bi hişmendî û zanînî wê, bi hiş kifşbikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa gotin û kirdeyê wê, bi awayekî simetrîkî wê, di çerçoveya têgîn û têkiliya têgîna gotin û kirdeyê û piştê bi têkiliya wê ya bi rewşê re wê, bi têkiliya gotin-kirdeyê û wateyê û ankû wate-rewşê re wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Lê ev kirde wê, weke ku wê çawa bi heyînî da dîyarkirin wê, karibê ew bi hebûnî jî wê, bide dîyarkirin. Heyîn û hebûn wê, di nava têgîna kirdeyê de wê bi kirdezanî wê, weke du hişmendiyeke ku mirov wan ji hev cuda wan fahmbikê û wan werênê li ser ziman bin. Di dewama wê de wê, heyîna kirdeyî wê, weke hişmendiyeke ku ew li wê hatîya lêkirin bê. Wê demê wê, li vir wê, têgîna heyînê wê li kirdeyê wê weke hişmendiyeke wê xwediyê lêkerîyekê jî wê, karibê xwe li vir ew bide dîyarkirin bê. Li vir wê, dema ku mirov wê mêylê wê, di dewama wê de wê hilde li dest wê, li ser wateyê re wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê wateya lêkerî a bi hişmendî wê, ew bi serê xwe wê ji wê cûda wê, xwediyê heyînekê bê. Mêyl wê, dema ku mirov wê, li wê bihizirê wê, bi gotinî wê, li wê bihizirê wê, di rewşek teknîkî de wê, di awayekî de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Lê li vir wê, fektora hişmendiye watelekîrînê û fahmkirînê wê, bi hevdu re wê di wê de wê hebin. Di rewşa girseyekê de ku mirov wê, li ser mêylên wê re wê bihizirin. Girse wê, di dîmenê ku ew di pêşî de dihê dîtin de wê, weke ku ew ne bi serê xwe bê wê, xwediyê wê rewşê bê. Ev gotina ‘ne bi serê xwe bûnê’ wê, weke rewşeka ku mirov wê, di karê bi têgîna vînê re jî wê werênê li ser ziman bê. Wê li wir wê mêylek wê hebê ku ew girseyê bi rêve dibê. Girse wê, di rewşeka ku ew fektora wê ya vînî ku ew jî dervê hatibê derxistin û ankû dest hatibê girtin wê, ew weke bi gotinên weke ‘ferman’ û hwd ku ew wê li gorî vînekê wê were bi rêvebirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, li vir wê, di wê rewşê de wê, were dîtin ku wê, mêyl wê, di xwe de wê fektora hişmendiye wê, weke fektorek cûda wê, di xwe de wê, bihawênê. Wê di wê de wê, rewşa fektora hişmendiye wê, weke ku wê, di rewşa girseyê û hebûna wê ya bi komî ku ew weke hevdu bi mêylekê dihên tevgerandin wê, yan ew hebê û yan jî wê nebê.

Têkiliya ziman û aqil wê, weke têkiliya bi dînya derve a fahmkirina wê hebê. Rewşên dînya derve wê, di rewşa bi têkiliya wan a bi mirov re wê, di çerçoveyek têkilî û bandûrbûnê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Bandûr wê, bi serê xwe wê, weke rewşek teybet a bi serdestîya aqil û hişmendiyê re wê, xwe bide dîyarkirin bê. Ji hewirdora xwe sûdgirtin û afirandin û têkilîdanîn û hwd wê, weke rewşna ku mirov dikarê di dewama wê de bi wê ve girêdayî wan werênê li ser ziman bê. Bi gotineka din wê, di rewşa kirîniya mirov de wê, aqil wê, weke rewşeka karîgerî û afrînerîya mirov jî wê, bi xwe re wê, bide dîyarkirin bê. Ziman wê, weke ardnîgarîya êqil(aqil) wê, xwediyê wê temenê wê bê. Lê li vir bo ku şaş newê fahmkirin em vê yekê wê, werênina li ser ziman ku wê, ziman wê, weke têgîna şenber ên bi hişî û ankû hişmendî wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê hebûnê bin. Yanî li vir wê, rewşa zimanî a temenî wê, weke rewşek aqil mirov wê, dikarê wê, hilde li dest.

Ziman wê ji dem, ast û radayeka pêşketinê û pê ve wê, xwediyê destpêka pêşketina xwe bê. Her wusa mirov di vê çerçoveyê de wê, werênina li ser ziman. Ev rewşa zarokê wê wê, ji me re wê karibê bi awayekî watedar bê. Me di

gelek nivîsên xwe yê berê de jî me hanî li ser ziman ku wê, asta dawî a pêşketinê wê, xwe ji ya piştê wê, bide domandin bê. Em dema ku 'mirovê dihezirê' 'homo sapiens' wê li berçav bigirin. Wê zaroyên wê demê wê li gorî wê asta wê demê bin. Wê, bi demê re wê, bi rewşên temenî ên fizîkî û ankû biolojîkî û hwd wê, pêşveçûn wê zêdetirî wê bibin. Wê motasyon wê, bibin. Lê ev şêwayê 'motasyonê' wê, bi awayekî peresandinî wê, xwediyê wateyekê û xateka pêşveçûnê a di demê de bê. Wê bi demê re wê, mirov wê, di jîyane xwe de wê, fêrbûna xwe wê, zêdetir bikê. Wê bi wê re jî wê, dema ku wê, her demê wê pêşketin wê hinekî din wê, di hebûna mirovî de wê, pêşve herê wê, di dewama wê de wê, di rewşa bûyîn û ankû ji dayikbûyîniyan de jî wê, xwe bi rewşa zarokan re wê, bide diyarkirin. Zaroyên mirovên roja me wê, ne di ast û pîvane yê dema homo sapiens de bin. Wê yê wê demê jî wê, di rewş û ast û pîvane mirovê roja me de bin. Wê ew cûdahî wê, di nava wan de wê, bi awayekî vekirî wê hebê.

Ev rewşa bi pêşketina bi demê re wê, xwe bi mejiyê mirov re jî wê, bi pêşketina mirov re wê, bide diyarkirin. Wê, bide pêşxistin. Wê bide diyarkirin. Bi demê re wê, hin bi hin wê, pêşveçûn wê bibê. Wê, pêşketina weke bi aqil û piştê bi ziman re wê, bi hevdû re wê çendî ku wê di ahengekê de bê wê, bi heman rengê wê ewçendî jî wê, asta pêşketina demî a mirovê demê û pêşketina wî re jî wê bi demkî wê, di ahengekê de bê. Mirov wê, dikarê bi awayekî vekirî kifşbikê. Di rewşa hebûna pêşketina mirovî de wê, rewşên ku mirov wan diji wê, di jîyanê de wê, ew fêrbûna bi azmûnî ku ew diji wê, ew jî wê, li ser hebûna rewşa mejiyê mirov wê xwediyê bandûrê bin. Ev jî wê, di rewşên weke yê bi pêşketina xûy, kirin û tevgeran û hwd de wê, xwe bi awayekî wê bide diyarkirin bê. Di wê rewşê de wê, ev wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa aqilê mirovê demê wê, di jîyane wî de wê, dema ku wê bidest leyistina weyna xwe wê bikê wê, bi wê re wê, temenê pêşveçûn, pêşxistin û rewşên gûharîni bê.

Pêvajoyên pêşketina bi aqil wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî temenî wê, di çerçoveya hebûna zindiyî û jîyankirinê û hwd de wê, xwe bidina diyarkirin. Pêvajoyên hebûna zindiyî wê, di jîyanê de wê, bi têkiliyî wê, xwediyê rewşek jîyanî bin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşên weke xûy, kirin û tevgeran û hwd wê, pêşkevin. Ev wê, temenekî wan ê jîyanî wê, bi vî rengî wê di çerçoveya hebûna zindiyî de wê, hebê. Lê bi heman rewşa zindiyî re wê, çawa ku wê, aqil û ziman wê, di dewam hevdû de wê bidest pêşketina xwe ya bi hevdû re wê, bikin wê, bi wê re wê, di temenê wê de wê, pêşketinê bidina çekirin. Li vir wê, rewşa jîyanê wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest bê.

Di rewşên weke bi fîzyolojîkî ên bi mejiyî re wê li vir wê derkevina li pêş. Wê mejî wê, wê sazûmana xwe ya jîyanî wê bi adilênê. Wê çêbikê. Bi wê sazûmanê re wê, ahengek heyînî wê, di nava wê rewşên jîyanî de wê hebê. Di vê rewşê de jî wê, ev wê weke aliyekî giring wê, bi pêşketina mejî re wê, derkeve li pêş. Mejî wê, di rewşa jîyanê de wê, weke hebûnêka zindiyî a di wê de diji bê. Di aslê xwe de wê mejî wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê temenekî bê. Em ku vê rewşa bi têkiliya mejî û jîyanê re wê, baş fahm nekin emê, di rewşa fahmkirina têkiliya aqil û ziman û pêşketina wan de jî emê, wan baş fahm nekin. Wê, di temenê wê fahmkirina me de wê, ew wê hebin. Ber vê yekê wê, giring bin ku em wan fahmbikin. Em, bi awayekî rast û baş wan fahmbikin.

Di rewşa fahmkirina jîyanî de wê, aqil wê, hin bi hin wê, pêşkeve. Wê mirov wê, bidest naskirina hewirdora xwe wê bikê. Wê xwezayê xwe ya ku ew di nav de diji wê, nasbikê. Wê di derbarê wê de wê, di mejiyê xwe de wê, hişmendiyê wê, biafirênê. Dema ku wê, naskirin wê pêşkeve wê, bi wê re wê, naskirin wê pêşkeve. Bi wê re naskirinê re wê, xweza wê, weke tişteki ku ew nasdikê wê, fahmbikê. Rewşên ku mirov di nava wê xwezayê de diji, tiştên ku mirov rastî wan tê û dibîne, rewşên ku ew dibê şahidê wan û hwd wê, di mejiyê mirov de wê, bidest cihgirtinê wê bikin. Mirov wê, van rewşan wê nasbikê. Naskirin wê, tenê wê aliyek bê. Lê aliye din jî wê, bi ziman re wê, weke dîmenê duyem û sêyem jî wê, bi nîşanakên zimanî hevnaskirina wan naskirinên xwe û bi navkirina wan ku ew li dûvhevdû dihên wê, weke aliyana ku wê, derkevina li pêş bin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê wê werênê li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, xortbûna mirov wê, bi dîtina wî ya bi hişmendiyî wê, serwaxtbûna mirov wê, di jîyane wî de wê, di van rewşan de wê, zêdetir wê bikê. Di dewama wê de wê, nîşanak wê pêşkevin. Gotin, deng, xîzkin û hwd wê, weke rewşna têkilîdanîni ên zimanî ku wê pêşkevin bin. Wê mirov wê, bi demê re wê, têkiliya van hersê rewşan wê bi hevdû re wê dênê di mejiyê xwe de.

Di rewşa fahmkirina wan rewşan bi hevdû re de wê, weke aliyekî giring wê, dîsa wê di temen de wê aqilê têkilîdanîni ê bihevdû re wê, bi hişmendî ku wê pêşkeve wê, derkeve li pêş. Ev şêwa û rengê êqil wê weke şêwayekî giring bê. Di aslê xwe de aqilê têkilîdanîni ku ew pêşkeve wê, ew di encama ast, rada û pîvaneka bi têgînî a biaqil pêşketinê re wê, xwe bide diyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ev ast wê, bi temenê re wê, têkiliyê wê dênê. Têkiliya awran û barîna baranê, berfê û tayrokê bi hevdû re danîn û hwd wê, pêşkevê. Ev rewş û gelek rewşên din ên weke van wê hin bi hin wê, bi hevdû re wê, têkiliya wan pêşkeve. Pêvajoyên pêşketina aqilê anamîsmê û totemîsmê wê, di aslê xwe de wê, weke pêvajoyeka bi vî rengî a pirr zêde giring a bi ast bê. Aqilê anamîsmî û totemîsmî wê, bi ast û pîvaneka pêşketinî a di mejî de ku ew bi vê rengê pêşdikeve ve wê, xwediyê rewşekê bê. Di dewama wê de pêvajoyên pêşketina aqilê mîtolojiyê û piştê ên felsefeyê wê, rewş û pîvanna li ser wê re û di dewama wê de ku ew pirr zêde ên pêşketî bin. Têkiliya van pêvajoyên piştê wê, bi awayekî vekirî wê were dîtin. Wê, her wusa wê, asta aqilê van deman wê, xwe bide diyarkirin. Ev her çar

pêvajoyên pêşketina aqil ên weke anamîsmê, totemîsmê, mîtoloji û felsefe û hwd wê, nîşanaka aqilê bi ast û pîvan bê. Her wusa wê ev rengê aqil wê, zêdetirî wê, derkeve li pêş.

Di dewama wê de wê, ev jî wê, were dîtin ku ev her çar pêvajoyên aqil wê, nîşanaka bi gotinkirina aqil û pêşketina wê, ku wê mirov karibê wê bikê jî wê, bi xwe re wê, bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de mirov di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê aqil û bi gotinkirina wê, dema ku ew dihê kirin û pê de wê, ziman wê, weke rewşek têkilîdanînê ê bi deng, gotin kirin, xîzkirin ku ew pêşdikevin û têkiliyek wan a bihevdu re ku wê pêşkevê bê. Ev her sê rewşê wê weke dîmenna ziman jî bin. Mirov dikarê li ser aqil re wê, bi awayekî vekirî wê, werênê li ser ziman. Mirov wê, dema ku ew tiştêkî di mejî de ew dibînê wê, xîz bikê. Piştî wê, deng wê derxê. Ew deng wê, piştî wê, li tiştê ku ew hatî dengkirin wê, were 'mayînda'kirin bi gotinî. Piştî jî wê, ew bê gotin. Ev wê, di dewama hevdu de wê bibin. Ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, weke encama pêşketina bikarhanîna mejiyê mirov û pêşketina aqilê **mirov bê**.

Pêvajoyên pêşketina aqilê mirov wê, zêdetirî wê pêşkevin. Bi demê re wê, li ser aqil re wê, bê hizirkirin. Wê, rewş wê, bi hişmendî wê, werina hanîn li ser ziman. Wê tîgîn wê, werina pêşxistin. Mirov wê, fêrî wê bê ku ew çî dihizirê ew di mejiyê xwe de wê nehêlê û wê werênê li ser ziman. Pêvajoyên aqil ên bi desthanîna li ser ziman kirin wê, di vê çerçoveyê de wê, pêşkevin. Bi gotinkirin wê, weke rewşek teybet bê. Her wusa wê, weke bi rêxistinkirina zanînê jî bê. Di rewşa têkiliya aqil û ziman de wê, ew rewş wê, zêdetirî wê, pêşkevin. Aqil û ziman wê, çendî ku wê, hevdu wê, werênina li ser ziman wê hevdu wê, bîafirênin. Ev yek wê, bi demê re wê, baştir wê were dîtin.

Di rewşa pêvajoyên pêşketina aqilê felsefeyê de wê, zêdetirî wê bi vegotinê re wê, nivîsandin wê pêşkeve û wê derkeve li pêş. Di serdemên anamîsmî, totemîsmî û mîtolojîkî de wê, zêdetirî wê, vegotin wê, derkevina li pêş. Lê mirov wê di mejiyê xwe de wê, bi alikarîya beşên mejî ên bîrkirin û xêvê û hwd wê, di mejiyê xwe de wê, rewşên ku ew dihizirê wê êdî wê wan ji bîrnekê. Wê wan bi tîgînî wê bibînê. Wê bi aqil û ankû hişmendî wê, mirov wê, bidest ji hevdu cûdakirina rewşan, qatagorîzekirina wan û hwd wê, bikê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê.

Têkilîya aqil û ziman wê, di rewşa ziman ku wê ew wê bi gotinî wê pêşkeve de wê, bi hişmendî wê, gotin wê, ne tenê weke gotinî ku ew rewşê bi xwe re ew bi wate dikin û dihênin li ser ziman wê bimênin. Ji wê zêdetirî wê, rewşa dagerî ên bi mejî re jî wê, bi wan re wê pêşkevin. Gotin wê, weke rewşek kompleksî wê, di mejî de wê, di nava aqil û rewşê de wê, bi dagerî wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê bahse aqil wê were kirin wê, ya ku ew hatiya hizirkirin wê were kirin. Lê bi wê re jî wê, weke rewşek teybet wê, bi wê rew wê, rewşa tîgînîya gotinê wê pêşkeve. Gotin wê, tîgîna ku ew bi xwe re ew dihênin li ser ziman wê, bi wê re wê, di rewşeka şûnzaniyê de wê jî wê, bide hizirkirin. Ev jî wê, di aslê xwe de wê, weke rewşa komplîke ên bi mejî re bin. Mejî wê, di rewşa hizirkirina bi aqilî û pêşketina gotinî de wê, ew wê ahengê wê bi xwe re wê pêşkeve. Her wusa wê li vir wê, di nava aqil û ziman de wê, aqil wê xwe bi wê re wê werênê li ser ziman. Lê rewşa ziman wê, bi gotinên wê re wê, weke rewşek ji ya ku ew dihê zanin wê komplîketir wê, di mejî de wê, xwediyê temenekî rewşî bê.

Gotin wê, weke rewşek tîrkerî a darêjkî wê pêşkeve. Pêvajoyên pêşketina gotinê wê, di çerçoveya bi rêxistina deng weke gotinî bi dagerî û hwd bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyên wê, xwe bi awayekî dirêj wê, di mejî de wê, bi wate bikin. Di mejî de wê, dema ku mirov wê têkilîya aqil û gotinê wê bikin ku wê fahmbikin em wê, divê ku wê temenê wê yê di mejî de ku ew afirîya wê, bi wê re wê fahmbikin. Wê, ber ku wê ew ji wê re wê, temenekî afrîner bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, weke aliyekî giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Di rewşa têkiliya gotin û rewşê de wê, weke rewşeka berdewamî a têkilîya aqil û gotinê de wê, xwe di nava rewşên jîyanî de wê li ser rewşên weke bi watekirinê re wê, bide dîyarkirin bê. Wate wê, di rewşa têkilîya di nava gotin û rewşê de wê, êdî wê, hin bi hn wê, bikeve dewrê de. Gotin, rewş û wate wê, sêkoşeya ku ew di çerçoveya zimanî de wê, bi hevdu re wê çêbikin wê, bi hişmendiye wê temenê afirandina di mejî de jî wê, bi xwe re wê, werênina li holê.

Mejîyê me wê, dema ku ew bidest hizirkirina li ser gotinê re bi rewş û wateyê re wê, hingî wê, di rewşek afrîner de. Wê ev wê nîşanaka wê bê ku wê aqilê me wê, gihiştibê astekê. Wê li ser wê astê re wê mejî wê, bidest pêşxistin wê bikê. Minaq wê, rewşê mirov dikarê bi rewşa zarokê re wê, werênê li ser ziman. Rewşa zarokê wê, di vê çerçoveyê de wê, ew bide nîşandin ku ew dema ku ew dihê dûnyê ji dayikê wê, ji rewşên weke axiftinê û fêrbûnê û alimînê re wê amede bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew bi zarokê re wê **hebin**.

Her wusa wê, têkilîyeka wê ya teybet wê hebê. Ziman wê, di pêvajoyên pêşveçûnên mirovî de wê, bi wê re wê karibê xwe bide dîyarkirin bê. Minaq zaneyên weke **Piaget** wê, weke 'di çerçoveya gihiştina astekê a tîgîhiştina me de wê pêşketina ziman wê bibê wê, werênê li ser ziman. Vê rewşê wê, di çerçoveya piştî bûyîna zarokê de ku ew pêşdikeve û bi demê re wê bi dîtin û dîtbariyên xwe yên ji hewirdorê ku ew bidest dixê wê, di wê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Ev wê, weke aliyekî ku mirov wê, dikarê li ser tîgîna azmûnê re wê, bi temenî wê werênê li ser ziman bê. Em li vir wê yekê wê, werênina li ser ziman ku wê rewşa azmûnîya ziman wê, di çerçoveya pêvajoyên jîyane mirovî de wê, bi awayekî cerbî jî wê, karibin xwe bidina dîyarkirin. Em vê yekê divê ku wê, bi aqilê xwe kifşbikin ku wê, dema ku wê, zaroyek wê, ji dayika xwe wê, bibê wê, ew zarok wê, ji dayika xwe û bavê xwe wê,

temenê xwe wê bigirê. Rewşa dawî a pêşketina dêûbav wê, di rewşa zarokê de wê, di temen de wê, wateyeka wê hebê. Ber vê yekê mirov, di vê çerçoveyê de pêvajoyên aqil wan ku em werênina li ser ziman em di vê çerçoveyê de di rewşek heyînî a zindiyî de wê, têgîna peresendinê jî wê, dikarin bi wê rewşa pêşketina heyînî re wê, ji aliyekî ve wê, bi vir girêdayî wê hildina li dest û wê fahmbikin. Di vê çerçoveyê de wê, ya ku mirov wê, fahmbikê jî wê, ew bê ku wê di temenê pêşketina têgihîştinê de wê, ne ziman hebê. Wê di temenê pêşketina ziman de wê, têgihîştin û zanîn û pêşketina wê ya bi pêvajoyên wê re wê, hebê.

Ku bi hizirkirinê weke rewşeka temenî a têkilîdanînê ya ziman wê, ji fêrbûna me bê. Lê piştî ku ew weke temenekê pêşket û pê de wê, bi awayekî çaprazî wê, awayekî pêşketinê wê bi pêvajoyên pêşketina mirov re wê, bide diyarkirin. Zimanê ku ew bi aqil pêşdikeve wê, piştî wê, weke temenekî wê, di pêşxistina aqil û pêşketina wê de wê, xwediyê weyn û temenekî giring bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke piştî ku wê ziman wê pêşkeve û wê hişmendî wê, bi wê re wê pêşkeve wê, hingî wê xwe bide diyarkirin bê. Ziman û hişmendî wê, di pêvajoyek hevdû afirandinê de wê, piştî pêşketina hişmendiyê û pê de wê, derbas bibin. Wê bi gotinên ziman wê, mirov wê, bidest salixkirina hêst, hîs û ramanên xwe bi gotinên zimên wê bikê. Di dewama wê de jî wê, gotinên ziman wê, weke gotinîna ku wê, hêst, hîs û ramanên me dihênina li ser ziman. Ku ziman nebê wê, mirov nikaribê xwe werênê li ser ziman. Lê em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, ziman wê, weke aliyekî bi çerçovakirinê jî wê, xwe bide diyarkirin bê. Wê ziman wê, dema ku wê xwe mirov bi wê werênê li ser ziman wê têkiliyê dênê. Ziman û têkilî wê, çendî ku wê, weke du gotinên ku mirov di karê di rengekî de wan weke hemwate û hemreng wan fahmbikê û werênê li ser ziman jî bê lê wê, di aslê xwe de wê, ji hevdû cûda bin. Ziman wê, weke ji nîşanakan wê pêkwere. Têkilî wê, di çerçoveya têkilîdanînê de ku mirov têkilîdanî wê, weke rengekê hişmendiyê ê li ser wan nîşanakên zimanî ên têkilîdanînê re bê. Sawal û heywanet wê, bi xûy û tevgeran wê, têkiliyê wê bi hevdû re wê dênin. Lê wê, bi rewşna dengî ên ku ew weke ku ew hatina salixkirin di mejiyê wan de wê, bi wê hevdû nasbikin re wê, werina naskirin. Gûrek, sayek, mehek û ankû sawalek din a weke wan wê, dema ku ew dengên hevdû dikin wê, gûr, sa, meh û sawalên din ên weke wan wê, zanibin ku ew dengê hemcûreyê wan a. Wê dengê hevdû nasbikin. Yan jî wê, hevdû ji dengên hevdû wê, nasbikin. Bi heman rengî wê, bo sawal û heywanetên din jî wê derbas bibê. Yanî wê sawal û heywanet wê ji xûy û tevgeran zêdetirî wê, rewşek wan ya têkilîdanînê wê, bi wan re wê hebê. Bi mirovan re wê, ji wê zêdetirî wê ya ku wê, pêşkeve wê, axiftina pêşkeve. Wê, gotinan wê bi dengî wê ji hevdû re wê, bikarbênin. Wê wateyê wê, ji wan gotinan re wê, çêbikin. Wateyên wan gotinan dema ku mirovekî ji mirovên din bihîst wê, nas û fahm bikê.

Di rewşa naskirina wateyê de emê, li jêr bi zanîn û ankû zanista wateyê(85) re wê, bi awayekî kûr li ser wê bisekin in. Lê em li vir vê yekê tenê wê bibêjin û derbas bibin ku

-----
*85.Zanista wateyê wê weke têgîneka zanistî û felsefîkî ku wê di serdeme me de wê pêşkeve û wê têgîna wateyê wê bi zanistî wê hilde li dest. Ev wê, bi ziman re wê zanînê wê bi teybetî wê ji xwe re wê, bikê temen û mijar û xale ji wê gavavêtin. Wê li ser wateyê wê bi du awayan wê hilde li dest. Yek wê bi mantiqî û ya din jî wê zanîna zimanî re wê hilde li dest. Ev wê li ser ziman re wê weke têgîneka 'semantîkî' jî wê were bi navkirin û hanîn li ser ziman.

wê, wate wê, ahengek wê di nava rewşên jîyanî, tişt û hebûnê û hişmendiyê de wê bi heyînî wê bi xwe re wê, bide çêkirin. Li hevdû hoyandina hişmendiyê û hebûnê wê, weke rewşeka teybet a ku wê, li ser rewşa mejiyê me û aqilê me re bê. Mirov çendî ku ew zindîya, dijî û heya wê, karibê wê, hoyandinê wê, bi xwe re wê bi aqilî wê çêbikê. Lê li vir mirov wê yekê wê, werênê li ser ziman ku wê, têgîna wateyê wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, bi teybetî wê hilde li dest bê. Wate li wateyê kirin wê, bi wê re wê li ser rewşa têgîna hebûnê re wê, xwe bide diyarkirin bê. Ev jî wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê, bi zanîna wateyê û salixkirina hebûnê a bi hevdû re ku wê, hiilde li dest û wê fahmbikê bê. Di vê rewşê de wê, ev jî wê, were dîtîna ku wê, têgîna wateyê wê, weke aliyekî têgînî ê hişmendî ku mirov bi aqilê di wê û afirandin, salixkirin û ankû bi watekirina wê de weyn dileyîzê bê. Zanîna wateyê wê, ji aliyekî ve wê, di mejiyê mirov de wê, bi aqilê mirov re wê, temenê rengekî afrînerî ê bi hişmendî û ankû ramanî jî bê. Wê, her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ev wê, xwe bide diyarkirin bê.

Di rewşa wê de wê, ev jî wê, were dîtîna ku wê wate wê, weke aliyekî têgînî wê bi aqilî ku ew pêşdikeve bê. Li gor wê, bi gotinkirina wê, wê, di rewşa ziman de wê de wê, weke têgîneka bi hişmendî ku ew hatî afirandin wê, ew were hanîn li ser ziman bê. Di rewşa têgîna wateyê de wê, aqilê mirov wê, di awayekî pirrdîmenî de wê, karibê hin bi hin wê bi şewayên afirandinan hişmendîyan wê, wateyê wê ji wê maneyan wê derxê. Wate û mana wê, ji hevdû cûda wê, di kurdî de wê, xwediyê wê wateyê bin ku wê, wate wê weke nav û rengê têgîneka lêkerî a gotinî bê. Lê mana wê, weke têgîna wê gotinê bi hişmendî ku ew di wê de ew bi wateyî çî dihênê li ser ziman wê, temenê wê li ser çî bê û wê ji çî ew manaya wê wateyê hatibê derxistin û di wê gotinê de ew dihê hanîn li ser ziman wê, xwe re wê, bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşeka wê, hebê.

Li rewşa têgîna wateyê de wê, rewşên weke zanîna dengê, zanîna awayê, zanîna gotin rêzîkirinê û ankû ahenge gotinê, zanîna wateyê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, bi awayekî wê ji hevdû wê werina fahmkirin. Wê di dewama wê de wê, ew wê werina li ser ziman. Di rewşa zanîna bi karhanînê de jî wê, ev rewş wê, bi hevdû re wê, ahengekê wê bi hevdû re wê, bidina çêkirin bin. Di zimên de ku em li vir bi kortasî bahse zanîna deng bikin. Wê di

zimên de wê, gotin wê, ji tîpan wê biafirê. Wê, di tîpê de jî wê, dengêkî hatî darêjkkirin û di wê de hatî cemidandin wê hebê. Wê di vê çerçoveyê de wê, ji aliyekî ve wê, dema ku wê, gotin wê, ji tîpan wê were çêkirin wê, ew dengên tîpî wê bi tîpan re wê, werina levhanîn. Wê, di gotinekê û ankû bêjeyekê de wê, çend tîp wê hebin wê, ew tîp wê bi dengên xwe re wê, bi hevdû re wê, dangan wê bi afirênin. Lê em li vir rewşan dangan di du rewşan de wê, cuda wê, dikarin wê, hildina li dest. Yek wê, dema ku me gotin û ankû bêje afirand û ew dengê ku ew bi gotinê re derket li holê bê. Ji aliyekî din ê duyemîn ve jî wê, dengê tîpê bê. Lê em dikarin aliyekî din ê sêyem jî wê, kifşbikin ku wê, ji tîpê heta tîpê wê di navberan de wê, dengên navber wê hebin. Wê ew weke dengên girêdanê ên weke kirdeyna vêşarî ên dengî bin. Mirov wê, di destpêkê de wê, ne farqe wan de bê. Li ser wan re mirov dikarê vê yekê wê, bibêjê wê ew dengên navber wê, weke dengna sazker bin. Wê, bi hevdû re mihandin û ankû halandin û kirina yek a dengên tîpî bi hevdû re wê, ew dengên navberê wê, weyneke giring wê bileyizin. Wê, di wê çerçoveyê de wê, ew rewşa wan wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa dengên navber de wê, tîp wê, bi dengê wê re wê, ew hebê. Lê ev rewşa dengê tîpê wê, hertimî wê pirr dîtbar bê. Wê, mirov karibê ji deng, gelek cûreyên dengî bi navê heman tîpê wan kifşbikê û wan derxê li holê. Di roja me de wê, wê, weke rêbazeka legopedîkî(86) jî wê ev rewş wê, werina kifşkirin û bikarhanîn. Lê em vê yekê jî wê, bi wê re wê, werênina li ser ziman ku wê, dengên tîpê wê, di xwe de wê, di rewşek pirr dengî de bê. Di dengêkê de wê, gelek deng wê, weke ku wê *vêşarî* wê hebin. Lê ev rewşa dengên din ku em dikarin ji dengêkê tîpî derxin wê, di temenê wê de wê, du rewş wê, hebin. Yek wê, hişmendî wê, hebê. Hişmendî wê, di rewşa bi kifşkirin û ketina farqê de wê, weyna wê, hebê.

Hişmendî û deng wê, di vê çerçoveyê de wê, bi rewşa deng re wê di kifşkiirna hevdû û ankû afirandina hevdû de wê, weyn bileyizin. Di vê çerçoveyê de wê, heman dengê ku mirov wê, bi gelek aliyan ve wê, karibê wê derxê wê, weke aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Di rewşa wê de mirov, wê dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê dengên ku wê weke dengên navber ku em dikarin wan werênina li ser ziman wê, di rewşa wan ya bi dengên din re wê, weke di rengê stêrna ku ew gelek dûvikên wê hena û her dûvik jî aliyekî ve bi dengêkî din ê li dora xwe ku ew jî aliyê ve ew digihijê wê, wê bi wê rengê bê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa dengêkî de wê, weyna wê, bi wê re wê, hebê.

Deng wê, ne di cihê xwe de wê, xwediyê rewşek bisekn a 'sabit' bin. Wê bi hebûna xwe re wê, li gorî rewşa deng derxistinê wê, karibin wê, rewşekê çerçoveyî bistênin. Wê, ew deng wê, weke rewşa ku mirov wan dikarê bi awayekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê hilde li dest bê. Di rewşa dengên navber de wê, dengên tîpî ên esasî wê, bi wê re wê, salixkirina wê ya bi dengên din ên tîpî re wê, temen û ahenge wê biafirênê. Di vê çerçoveyê de wê, di rengêkê de wê, di awayekî de wê, bide dîyarkirin. Wê ew bi wê re wê, weke rewşek çerçoveyî bê. Ev rewşa çerçoveyî wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, dikarê bi rewşa wê re wê, bi teybetî wê, hilde li dest bê.

Di rewşa dengên navber de wê aliyekî giring wê, bi têgîna me ya hişmendî re wê, hebê. Her wusa wê, temenê salixkirina dengên nû û li ser wan re bi hişmendî pêşxistina wateyên nû wê temenê wan jî wê, biafirê. Ji dengê û biber hişmendîyê ve wê, pêvajoyek bi vî rengî afirandinê wê, di çerçoveya têgîna watedayînê de wê, xwe bide dîyarkirin. Salixkirinê bi wateyî wê, di vê çerçoveyê de wê, temenê afirandina pêşxistinê nû ên zimanî jî bê. Deng, hişmendî û wate wê, li dûv hevdû wê, di vê çerçoveyê de wê, bi darêjkkirinê re wê, temen û çerçoveya gotinê nû wê, biafirênê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwediyê wê, rewşê bê.

Di rewşa fahmkirina çerçoveya deng, hişmendî û wateyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, têgîna wateyê û ankû watezanîyê wê, li ser rewşên kifşkirî re wê, pêşkeve. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, bahse ziman û pêşxistin û ankû pêşketina ziman bikê wê, di vê çerçoveyê de wê, ev alî û rewş wê, bi têgîna watezanîyê wê temenekî giring wê bi xwe re wê biafirênin bin. Watezanî wê wê, di vê çerçoveyê de wê, temenê xwe wê, bi kifşkirina rewşên dengên nû re wê, biafirênê. Dengên nû wê, hertimî wê hebin. Mirov ti carî tîpekê wê, di çerçoveya zimanekî de wê, nikarê tenê weke dengêkî wê

-----
 *86. Legopedî wê weke têgîneka zimanî a axiftinê bê. Bi teybetî, kesên 'kekeme' û ankû zimanê wan dialiqê di encama hin rewşên weke xwûn çûyina li ser mejî û hwd re wê, rêbaza legopediyê bo wan were bikarkanin. Di dibistanan de wê, hinek beşen bi zanistî wê di roja me de wê werina pêşxistin ku ew aliqîna ziman ji xwe re bikina mijar. Ev weke terapiya ziman ji dihê bi navkirin. Pêşketina ziman û rewşên wê ji xwe re dikê mijar. Di vê çerçoveyê de astengiyên ku ew di dema fêrbûna ziman de ku ew bi mirov re diafirin wê weke mijarên legopedîkî bin. Lê wê weke rewşa fêrbûna li ser deng, gotin û kirpandina wan re jî wê, di çerçoveya fêrbûna ziman de wê weke rêbazekê wê are bikarhanîn jî.

hilde li dest. Her wusa wê, bi awayekî pirrdîmenî wê, di rewşa dengên gotinan û ahenge wan ya ku ew hatîya derxistin li holê de wê, cih bi cih wê, dengnokên piçûk wê, xwe bidina dîyarkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. **Di** rewşa dengên gotinê de wê, di aslê xwe de wê, her gotin wê, ji aliyekî ve wê, weke rewşek dengî a ku mirov wê karibê li ser wê bîponijê bê. Wê, di dewama wê de wê, deng û ankû dengên navber ên jî tîpî li tîpê wê di heman gotinê ku ew di rewşên cûda de jî ew hatîya biwatekirin û bikarhanîn de wê, karibê xwe bide dîyarkirin bê. Li vir wê, sînore muskulatûrên qirikê wê, çiqasî wê derfetê wê bidina mirov ku ew karibê dangan derxê jî wê kifşkar bê. Em bi vê rewşê ve wê, dikarin wê werênina li ser ziman ku wê, di roja me de wê, di çerçoveya wê pirrzimanîyê de wê, rewşa ku wê, derkeve li holê wê, karibê heman gotin di gelek zimanan

de bi deng, wate û kirdeyên cûda ku ew werina salixkirin bin. Di rewşa pirrzimanetîyê de wê, ev rewş wê xwe bide diyarkirin. Ev rewşên wê di zimanên cûda de bi deng û wateyên cûda a gotinan wê, ji aliyekî din ve jî wê, bi derxistina dengên cûda re wê, were hanîn li ser ziman û wê salixkirinên wateyî wê li ser wê çerçoveya dengî a kin û dirêj re wê, werina pêşxistin. Salixkirinên heman dengî ji zimana li zimanên ku ew cûda henan wê, di vê çerçoveyê de wê weke aliyekî din ê dengzanî ku ew wê, werina şîrovekirin û wê ji wan wê wate werina derxistin li holê û ankû wê wate wê werina lêkirin. Em di nava zaravayên kurdî de wê, rewşê bi hinek rengên wê re wê, kifş dikin. Wê, di gotinan de wê, dengên cûda wê, werina levkirin û ji wan gotin wê werina afirandin. Di dewama wê de wê dengên hinekî weke ji hev cûda wê di heman tîpan de wê, werina salixkirin. Ev rewş wê, dema ku em, zaravayên zimên didênina ber hevdû û wan tîpan bi hemû dengên ku ew li ser zaravayan re ku ew li ser wê hatina pêşxistin ku em didênina berhevdû wê, weke rewşek pirrdengî a tîpî jî wê, xwe bide diyarkirin bê.

Di rewşa dangan de wê, deng wê, weke aliyekî giring ê sentetîkî wê xwe li vir wê, bide diyarkirin bê. Deng wê, di rewşa xwe de wê, pêşî wê weke rewşek bêalî bê. Lê piştê wê, bi lêkerkirinên bi mêylî ên di çerçoveya rewşan û hwd de wê, weke dîmenna din ên dengî ku wê, bi hişmendî jî wê, xwe wê, bidina diyarkirin bin.

Di salixkirinên wan ên li ser rewşan re wê, bi rewşek sentetîkî hebê. Wê bi wê re wê, xwe bi mêylî wê bide diyarkirin bê. Lê mirov nikarê dengê tenê wê, weke rewşeka bi vî rengî wê, tenê wê, werênê li ser ziman. Ji wê zêdetirî wê, rewşa derxistina dangan a mirov ya ji qirikê û hwd wê, weke bi dengên bi dengî û ankû dengên bêdengî û hwd wê, xwe bidina diyarkirin. Ev jî wê, weke cûreyana dengîn bin. Lê em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, rewşên cûdahî ên zayendî, cûrehî ên zindîyî û hwd wê, di rewşên cûdahiyên dengî de jî wê, xwediyê reng û awayekê bin. Di çerçoveya zanîna awayê û rêzkirinê de wê, deng wê, di levkirinên wan ên di gotinê de wê, werina li ser wan sekin in. Lê ew levkirin wê, weke pêvajoyek din a afrînerî bê. Wê, ev pêvajo wê, temenê pêşxistinên bi hişmendîyî û ankû watelêkirinê û hwd wê, bi xwe re wê biafirênê. Watelêkirin wê, weke rewşeka bi têgînî bê. Wê, hişmendîya me wê, di wê de wê, weyn wê bileyizê.

Lê ji vê pêvajoya afrîner mirov wê, fahm dikê wê, hişmendî wê ji gelek aliyan ve wê, bi dîmenî ku ew di hevdû re derbas dikin wê, awayekî pêşketinê wê, di wê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin bê. Ev jî wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, bi teybetî li ser wê bisekinê bê. Weke zanîna dengê, zanîna awayê, zanîna gotin û rêzkirinê û ankû ahenge gotinê, zanîna wateyê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, bi awayekî wê ji hevdû wê werina fahmkirin. Wê di dewama wê de wê, hişmendî wê bi pêşveçûnên bi aqil re wê, weyna xwe wê, bidest leyistandinê wê bikê. Di çerçoveya zanîna bi karhanînê de wê, ahenge ku wê were pêşxistin wê, bi çerçoveya darêjkê re bê. Lê zanîna bikarhanîna wê, di çerçoveya hişmendîyê û wateyê de wê, xwediyê rastîya hişmendîyî bê.

Di çerçoveya têgihên weke yên derûnî de wê, rewşên weke yên 'fêrbûnê' ku wê xwe bi xûy, fêrbûna bi civaknasiyî, hişmendî û bîolojîkî û hwd wê, bi hevdû re wê di çerçoveyê de wê, werina li ser ziman. Ev wê, pêvajoyên pirr piştê ên bi pêşketina hişmendîyê û li ser rewşa watelêkirinê re ku wê pêşkevinbin bin. Di rewşa zaneyên weke **Skinner** de wê, pêşketina ziman wê, bi *girêdana hoyandîna a li xûyan* re wê girêdayî wê, werênina li ser ziman. Lê di aslê xwe de wê, ev rewş wê, ne rewşek ku mirov wê karibê bi wê ji temen ve wê fahmbikê bê. Ber ku wê, rewşa hoyandîna li xûyan wê, rewşeka pirr piştê a li ser rewşên weke watelêkirinê û hwd re bin. Ev jî wê, hebûna têgînî a dahûrî a ku mirov wê, di wê çerçoveyê de wê fahmbikê wê, redbikê bê. Ber vê yekê wê, têgîna Skinner wê, weke têgîneka ku wê lingên wê li hewayê wê bimênin bin. Minaq wê, li vir wê rewşa bebek(pitik)an wê were dayîn ku ew wê di xûyên hoyandî ên li mazinên xwe de wê, weke wan bikin. Wê gotinên weke wan wê bikin. Ev wê, tenê dîmenekî wê zarok û ankû bebek wê bide bê. Lê wê temenê wê rewşê wê, dema ku wê zarok wê were dûnyê wê bi wê re wê hebê. Li ser wê temenê wê şîyarîyên zêhnî ku wê, bi zarokê re wê bi dîtîn û çavdêrîyên wê re ku wê biafirin re wê, ew wan rewşan wê bi xwe re wê pêşbixê bê. Wê bi demê re wê, rewşa fîzyolojîkî a zarokê ku wê, bi zêhnî û bîolojîkî wê têrîfîyê wê bi xwe re wê, bide çêkirin û pê de wê, hin bi hin wê li wan rewşên ku ew diji wê li wan serdestîya xwe wê bi mejiyê xwe re wê, bide çêkirin bê. Têkiliya hewirdorê û mejî wê, di vê çerçoveyê de wê, bi hevdû re wê, ji temen ve wê hebê. Pêvajoyên ku mirov wê, di jîyane xwe de wê pêşketina xwe re wê, derbas bikê wê, dem bi dem ku ew bûna wê di temenê wê pêşketina zarokê a piçûk de jî bê. Rewşên xûyî wê, tenê wê rewşek ji wan rewşên ku wê, piştê wê pêşbikevin bin. Pirsgirêka têgîna xûyî û ankû hoyandîna li xûyan ku ew dihênê li ser ziman ku wê, 'zarok wê ji hewirdorê wê bgirê wê, temenê bîolojîkî wê di rewşa wê rengê hanîna xwe ya li ser ziman wê ji nedîtî wê were bê. Ev jî wê, bêtêmenbûna têgîna xûyî a di derbarê pêşketinê de bê.

Ev rewş wê, rewşeka ku wê, bi çerçoveya kifşkirina dengên nû re wê, bi rewşên hişmendî û wateyê re ku wê, pêşveçûnna zimani wê bi xwe re wê temenî wê biafirênê bê. Deng wê, di rewşa derxistina wê de wê, di wê de wê, danîşanî û mêyl wê, bi awayekî rewşî wê xwe bide pêşxistin. Deng wê, di vê çerçoveyê de wê, bi rewşê re wê, dema ku ew hat li ser ziman wê, rengê xwe yê mêylî wê, bide xwe bidina diyarkirin. Meyl wê, bi rewşê re wê, di çerçoveya têgînek hişmendî de wê, xwediyê rengêkî têgînî ê di dîmenî ê di wê de jî wê xwe bide diyarkirin bê. Deng wê, li rewşê wê, heydariya hişmendî a mejî wê di xwe de wê, di temenê wê de wê, bihawênê. Di vê çerçoveyê de wê, deng wê, weke rewşek pêşketîner a têgînî ya bi aqil re bê. Li ser rewşa dengê re mirov, wê di vê çerçoveyê de

wê, dikarê hinekî din jî wê, di wê de wê, bi têngîna dengên rastarast û dengên nerastarast re kûrherê û wê werênê li ser ziman.

Dengên rastarast wê, weke dengên pêşî ên ku mirov wê derxê jî bê. Ev deng wê, weke qêjîn û ankû qêrîn, dengên wê 'hêêêê' yê, dengên 'aaaaa', 'dengên weke 'iiiiii' û hwd bin. Ev deng wê, sînore afirandina wan wê nebê. Lê ewê dengên rastarast bin. Minaq dema ku 'ez dengê 'hhhêêêê' bi rengê 'hhhêêêkkek' û hwd re wê werênina li ser ziman wê, ev reng wê bi pêl bi pêl ku ew ji 'hhh' bi ber 'kk'yê ve ku ew li ser 'êêê', 'kk', 'ee' re ku ew hafî tawandin bê. Ev rewş wê, weke rewşek dengî bê. Bo ku mirov wê, bi hesantir fahmbikê mirov wê mirov wê, dikarê bi vê rengê wê werênê li ser ziman. Em minaq "k" hiildina li dest. Em 'k'yê bi rengê 'kkkêêê' nivîsênin. Lê em dikarin bi rengê 'kkkooo' jî bi nivîsênin ji kurdî. Em dikarin bi rengê 'kkkûûû' jî binivîsênin. Em dikarin bi vî rengê bi gelek rengên din binivîsênin. Di dawîya 'k'yê wê, kîjan deng ku ew 'ê' bê, 'o' bê, 'û' bê û hwd bi vê rengê ku em kîjan rengê dênin wê weke aliyê bi wir ve herîkîna dengê 'k'yê û tawandina bi wê aliyê ve jî wê, bi xwe re wê, werênê. Di vê çerçoveyê de wê, di dengê 'k' de ku ew bi kîjan aliyê ve ew herê wê bi aksanî û hwd wê nûansên piçûk û ankû mazin wê bi dengî wê bi cûdahî wê bi xwe re wê biafirênê. Di rewşa van dengên navber ên weke ji tîpa 'k' û bi ber tîpên din ve ku wê, biafirin wê wê, temenê rengê watekirinê jî wê, ji aliyê xwe ve wê biafirênin. Ji dengê "kê" wê weke bi pirsînekê ku wê bi ji hevdû hinek vezilendina herdû aliyên keviyên dev ên anîşkî re wê, bibê. Lê ku ew deng 'kû' bê wê, wê weke bi giloverîyeka di dev de ku wê hinekî ji kûrehiyê wê, derkeve bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşên fîzyolojîkî wê bi wê re wê biafirin. Ev rewş wê, weke rewşna ku mirov wê, weke ku wê, dema ku mirov wê, di roja me de wê, bikê wê tîpan werênê cem hevdû û wê gotinan avabikê wê, bi wê re wê, dema ku mirov wê, di nava wê gotinê de wê, dengê tîpan ji yekê bi ber ya din ve ew mêylbûyî û tawîn wê, temenê dengên cûda ên ku ew wê derkevin bin. Ti gotin nî a ku ew tenê bi rengekî dengî ku ew weke ku ew dihê li ser ziman ku ew, bi tenê were li ser ziman bê. Ev rewşa ku me weke bi mêyl û tawînê re bi tîpan re wê hanî li ser ziman wê, di rewşa xwe de wê, di dîmenekî de wê, di asta gotinê de wê, xwe bi dîmenî wê bide dîyarkirin bê. Deng wê, di gotinê de wê, dema ku em wê, dihênina li ser ziman wê, bi aliyekî dihênina li ser ziman. Lê ji wê zêdetirî jî wê, dema ku mirov wê, li ser wê hizirkir mirov wê, rengên wê, bi wê re wê, kifşbikê. Ber ku wê, di xwezayê wê ya dengî de wê, gotin wê xwediyê rewşên dengî ên bi dîmenî ên di xwe de **bê**. Wê di nava wan dangan de wê, li rewşê wê, di çerçoveya tevgera mirov a rewşî de wê, xwediyê rewşna mêylî ên di xwe de jî bin.

Em vê yekê jî wê, bi wê re wê, werênina li ser ziman ku wê, dengên rastarast wê, ne dengên weke bi gotinî birêxistinî bin. Minaq wê, dengên gotinî wê, li hev badayî, tawandî û hwd bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, pêlîfî wê, di dengê de wê hebê. Deng wê, di vê rewşê de wê, xwediyê rewşekê bê. Lê dengên nerastarast wê, weke dengna rêxistinîkirî bi gotinî û hwd re wê, di rewşan de wê, bi mêyl û bisazûman ku wê werina li ser ziman bin. Ev rengên dangan wê, weke rengna dengî ên ku ew hatina bi rêxistinîkirin bin. Ev rewşa dengên nerastarast wê, weke rewşek dengî a ku mirov wê, di rewşan de wê, êdî wê, weke bi gotinan ku wê derxê bê. Di vê çerçoveyê de wê, deng wê, dema ku ew hat derxistin wê, di vê çerçoveyê de wê, temenê wê, di mejî de wê, biafirê. Di mejî de wê, rewşa fêrbûna dangan wê, bi hişmendî wê temenê wê bixêvî wê biafirê. Xêv piştî ku ew pêşket û pêvajoyên wê yên hişmendî pêşketin û pêde wê, di wê çerçoveyê de wê, ev dengên nerastarast wê, di wê temenê de wê, di wê de wê bidest qaydkirina xwe wê bikin. Ev deng wê, weke rewşna teknîkî ku mirov wan bisazûman girtîya bê. Ev rewşa sazûmanî wê, dema ku ew afirî û hat girtin wê, di detpêkê de wê, ji sê alîyan ve wê, di mejî de wê, temenê pêşketinîna din bê. Ji aliyê pêşî ve wê, di xêvê de wê, bigotinî wê di rengê wê de wê, cihbigirê. Wê ew awayê wê, bi darêjkî wê, were qaydkirin. Ev rengê darêjkî wê, ji mejî re wê, temenê pêşxistina rengên hizirkirinê ên nû ên din jî bê. Her wusa wê, ew wê weke minaqê bê. Di mejî de wê, dema ku mirov wê, tiştêkî wê, bi gotinî wê, qaydbikê. Ew qaydkirina bigotinê, dengî û dîtîni wê, weke rewşna 'tiştî' wê bi bûjenîkî wê, di mejî de wê, ew qaydkirina wan wê bibê. Ev jî wê, temenê pêşveçûnê nû ên ku wê, li ser wê re wê, di mejî de wê, bibê. Li vir wê, ev wê, bi wê re wê, pêşkevê ku wê, ev rewşên girtinî wê temenê hizirkirinê wê biafirênin. Yanî wê, weke aliyekî giring wê, di temenê hizirkirinê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Wê, gotin û bi çerçoveya wê ya giştî a zimanî re wê têkiliyeka wê ya xort û bingihînî wê bihizirkirin û pêşketina aqilê mirov re wê hebê. Gotin û çerçoveya giştî a bi gotina zimanî wê, ast, rada û pîvane mirov a hişmendîyê jî wê, bi xwe re wê, bide dîyarkirin. Dema ku rewş ev bê em, nikarin bêjin ku wê, gotin û ankû çerçoveya wê ya giştî ziman wê, keda wê di afirandina bi hizirkirinî û ankû pêşketina aqilîya mirov de wê nebê. Zaneyên weke Pîaget ku ew dihênina li ser ziman ku wê, ziman wê, weyna wê di pêşketina aqil de wê nebê jî wê, tenê wê têngîneka ku mirov wê, di dikarê bi vajîya wê re wê rast fahmbikê bê. Yanî wê, vajî wê, rast bê. Wê ziman wê, di pêşketina ziman de wê, di pêşketina aqil de wê, weyna wê, pirr zêde wê hebê. Têkiliya gotin û aqil û ankû pêşketina pêvajoyên aqil ku em bi hevdû re wan fahm nekin emê, bi awayekî rast û rast jî wê, têkiliya pêşketina aqil a bi ziman û ankû pêşketina ziman bi aqil re jî wê, baş fahm nekê. Ber ku ev rewş wê, bi hevdû re wê, di dîmenekî pirrdîmenî de wê, xwediyê awayekî dîtbarî ê ku mirov wê fahmbikê bê. Zaroyekî ku ew gûhê wê dengdankê wê, bi dîtîni û têjgirtinê xwe û rêyên din ên derkkirinê re wê, nekêmi zaroyên din ku ew deng dikin wê, fêrbûna xwe wê bi xwe re wê, bide çekirin bê. Ev wê, nebê nişanake wê ku wê ziman wê di pêşketina aqil de wê weyn leyizê bê.

Di rewşa fahmkirina rewşa fêrbûnê de wê, di vê çerçoveyê de ku em li ser rewşên fêrbûna mirovî a di nava jîyane civaknasî de ku mirov wê bi wê re wê, bimeşê wê, rewşa têgîna derûnî wê li ser temenekî biolojîkî wê weke aliyekî giring wê, ji me re wê bê aliyekî vegotinê. Emê temenê xwe bi vê rengê werênina li ser ziman weke ku me heta nûha di hemû nivîsên xwe yên berê de hanî li ser ziman. Ev yek wê, temenê wê, li ser wê bê ku wê, hertimî wê, di rewşa fîzyolojîkî û ankû bîolojîkî de wê, asta dawî wê, destpêka destpêkirina ji xwe jî bê. Ev jî wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman bê.

Dema ku mirov têkiliya ziman ji pêşketina aqil dû bihasibênê û wê werênê li ser ziman wê, hingî wê, mirov wê weke makîneyeka bêhîs û aqil wê, were dîtîn. Ev têgîn wê, derîyê ku wê li wê derkeve wê ev bê. Ev jî wê, ne têgîneka ku mirov wê, karibê bi awayekî rast wê hilde li dest bê. Ev têgîna Descartes a ku ew di şibihênê makîneyekê wê, di aslê xwe de wê, vê xelat û şaş fahmkirina bi hizirkirinên piştî de jî bê.

Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, li ser asta pêşketina mirovî a bi aqil re wê bihizirê wê, hingî wê mirov wê karibê vê yekê wê, werênê li ser ziman û bibêjê ku mirov wê weke zindiyekî ku ew di nava rewşên jîyanî de dijî wê, bi wê re wê, temenê xweyê fêrbûnê jî wê, ji nava wê jîyanê wê baş bibînê. Ji rewşa civaknasîyê bi ber ya derûniyê û ji wê herikîna biber ya bîolojiyê ve wê, xateka girtina mirovî ku wê, di temenê pêşveçûnên mirov ên fîzyolojîkî ên bi peresendinî de jî bê wê, xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev jî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa têkiliya civaknasîyê û ya derûniyê de wê, rewşa zindîyî wê, bi derkkirinên ku ew dikê re wê, xwe bide dîyarkirin bê. Lê ew derkkirin jî wê, di rewşek fîzyolojîkî de wê, xwe bidîna dîyarkirin bin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê hebê.

Di rewşa hebûna zindîyî a fîzyolojîkî de wê, ev jî wê, weke aliyekî wê xwe bide dîyarkirin bê ku mirov wê fahmbikê ku wê, aqil wê, dema ku me hinekî weke ku me li jor bi derkkirina dangan re wê hanî li ser ziman wê, di wê rewşa wê de wê, temenê wê yê xêvî wê biafirê. Her wusa em li vir vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, di rewşa derkkirina mirov de wê, ev rewş wê, xwe bi awayekî giring wê di temen de wê bide dîyarkirin. Mirov wê, derkkirinên dengî wê, di temenê wan ên fîzyolojîkî de wê, li ser wê re wê, bi hizirkirinên xwe re wê, domandina wê bide çêkirin. Girtina di xêvê de a bi dengî, hizirkirina bi mejî re ku ew dibê û rewşên weke hanîna li ser ziman aqil û ankû ramanan wê, di vê çerçoveyê de wê, ew çerçoveyên de dengî wê, çerçoveya wê bi wê re wê hebê. Di rewşa dangan de wê, mejiyê mirov wê, ya ku em bi wê bi xwe re bihiş in wê, ji wê zêdetirî wê di xwe de wê, xwediyê rewşek fahmkî û têgihiştinê bê. Wê, bi wê re wê, ew rewş wê, rewşa dengên ku me girtina ên kin û ankû dirêj wê, ew deng wê, têkiliya wan a bi rewşan re wê, ahengek dûalîteyî a têgînî wê biafirênê. Ev jî wê, çerçoveya afirandina bi aqil bê.

Dengên ku me ew derkkirina wê, weke dengna ku wê, di rewşa bi rewşan re bi hişmendî kirina wan re wê, hebûna me ya fîzyolojîkî a zindîyî wê, weyn wê bileyizê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê yekê jî wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, deng wê, derkkirina wan ku ew çendî ku ew bi awayekî rastarast hatibibîna derkkirin jî lê wê, di mejî de wê, temenê afirandina dengên nerastarast ên weke bi gotinan û hwd jî wê, li ser rewşên hişmendî, aqil û ramanan re wê, bide dîyarkirin. Hişmendî aqil û raman wê, di vê çerçoveyê de wê, bi hizirkirina me û temenê wê yê bi derkkirinên bi vî rengî ên xêvî re ku ew diafirê re wê, pêşkeve. Derkkirinên ji derve wê, di rewşek sentetîkî a têgînî de wê, bi hişmendî wê, bibê. Deng derxistina li rewşekê û ankû ji rewşekê wê, di vê çerçoveyê de wê, di dengê de wê rengê mênîlgirtina wê jî wê, bi xwe re wê bide dîyarkirin. Dîtina me wê, di vê rewşê de wê, xwediyê rewşek temenî a fîzyolojîkî bê. Em di vê çerçoveyê de wê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, rewşa dîtînê a bi dîtbarî wê, weke rewşeka ahengbar a bi dengî, hişmendî û rewşî bê. Mejî wê, dema ku ew pêşket û wê, bi vê rengê wê di xwe de wê girtinan wê bigirê û pê de wê, temenê nerîna bihiş a ji xwe li rewşan jî wê biafirênê bê.

Mejî wê, di vê rewşê de wê, di rewşek wusa de bê ku wê, têkiliyên navxweyî ên newrolojîkî ku ew pêşdixê de wê, xwe li gorî rewşê wê biadilênê. Li vir wê, têkiliya neronan û muskulatûran a ku ew pêşdikeve wê, xwe ji gelek aliyên bi hevdû re wê di temen de wê bide dîyarkirin. Rewşa têkilîya newrolojîkî wê, weke rêyeka giring a ku wê muskulatûr wê xwe bi wê re wê, werênina li ser ziman jî bê.

Di rewşa têkilîya nava herdû aliyên de wê, rewşek newrolojîkî wê hebê. Di vê çerçoveya rewşa newrolojîkî de ku mirov wê, divê ku wê hilde li dest û wê, fahmbikê. Li vir wê rewşa hişmendîya têgînî wê, di vê rewşê de wê, weke aliyekî ku wê karibê bandûrê li herdû aliyên bi newrolojîkî bikê bê. Lê li vir wê ew zanîna newrolojîkî ku mirov wê bi wê fahmbikê re wê, were dîtîn ku wê, çawa wê, hebûna laş wê, di rewşa xwe de wê, xwediyê rewşekê bê. Di rewşa têkilîyên newrolojîkî de wê, rewşa derûniyê wê, bi awayekî wê li ser rewşên bûyîn tevger, kirin û xuyan re wê xwe bi rewşî wê bide dîyarkirin. Mirov, wan rewşên ku mirov wan dijî û wan weke nexweşiyên derûnî ku wan dihênê li ser ziman re wê, di vê çerçoveyê de wê wan weke rewşek newrolojîkî wan werênê li ser ziman bê û bide dîyarkirin.

Li ser rewşên derkkirina bi dîtîn, gûdarkirin û ankû dengkirin, bihîstin û hiskirin, biyendina li laş û ji wê hiskirin, hiskirinên bi hêstî û hêstiyarî û hwd wê, di temenê wan de wê, ev pêvajoyên pêşveçûnên newrolojîkî û tûreya wan a têkilîyan a laşî jî wê hebê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di rewşa derkkirina dangan û zîzbûna mejî jî wê re jî wê, di vê çerçoveyê de wê, ew rewş wê xwe bide dîyarkirin bê. Em di rewşa

derkkirinê de jî wê dîjin. Ber vê yekê em nikarin wê, tenê wê, weke rewşekê wê, hildina li dest û wê, bi tenê fahmbikin. Rewşên me yên zimanî, têgînî û hwd wê, li ser aqil, hizirkirin û pêşxistina ramanan û hwd re wê, ew tûreyên têkilîyan ên newrolojîkî wê, hebin. Ev jî wê, weke aliyekî din ê ku mirov wan bi teybetî wê, hilde li dest bê.

Em ku di çerçoveya têgîna zanîna ziman de wê, li wê bihizirin em dikarin wê, di bin hinek serekna de wê, bi teybetî wê, werênê li ser ziman. Me li jor bahse deng û tawînên dengî hinekî kir. Di rewşa têgîna dengî û tawîna wê û rewşên wê yên din jî di nav de wê, li vir wê, weke aliyekî temenê ê pêşî ku mirov wê dikarê hilde li dest bê. Ev alî wê, pêşî wê, xwe li gorî rewşê wê, di awayekî hoyandî de wê, mêylbigirê û wê xwe bi awa û dîmen bikê. Sereka din ê duyem jî wê, bi hişmendiye re wê, xwe bide diyarkirin. Rewşa vê serekê bi hişmendiye mirov wê, dikarê bi du aliyan wê werênê li ser ziman. Aliyê pêşî wê, derkkirina rewşî û 'mayîndabûyîna wê ya bi xêvî re' bê. Wê, di wê de wê, darêjka rewşê wê, were girtin bê. Ev wê, bi wê re wê, biafirê. Aliyê din jî wê, bi hişkirina wê çerçoveya darêjki bê. Lê di rewşa sereka a hişmendiye de wê, ya ku mirov wê, di serî de wê fahmbikê wê, rewşa dengî wê, bi wê re wê, ji dû aliyan ve wê, were dîtin. Aliyê pêşî wê, bi rewşê bê. Aliyê din wê, bihişkirina xwe bi xwe re a di mejî de re bê. Dema ku ev pêvajo ya sereka duyem ku ew bi awayekî pêşket û temenê xwe baş çêkir wê, temenê xwe yê bûhûrîna li asteka din a weke afirandina gotinê wê, biafirênê. Di vê çerçoveyê de wê, gotin wê, di encama hinek pêvajoyên kin û hinek pêvajoyên dirêj ên di vê çerçoveyê de ku wê, bi rewşa afirandinê, girtinê, hebûna xêvê û hwd re wê, di temenê wê de wê hebê bê. Ber vê yekê, em rewşa xêvê wê, weke mijareka teybet a bi serê xwe wê, li vir di nava pêvajoya berî afirîna gotinê û ya afirîna gotinê de wê, bi awayekî hîmî wê dihildina li dest û fahmbikin.

Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa têgîna serekeya sêyem ku wê, di wê de wê gotin wê, xwe bide diyarkirin wê bê. Lê pêvajoya afirîna di mejî de a ku wê, di wê de gotin wê, biafirê wê, weke pêvajoyeka pirralî a ku mirov wê, bi teybetî wê, hilde li dest bê. Her wusa di vê çerçoveyê û pêvajoyê de mirov dikarê wê fahmbikê ku wê, gotin wê, di rewşek pirralî de wê, bide diyarkirin. Wê tûreka têkilîyan a newrolojîkî a hebûnî wê di mejî de wê, di temenê wê afrînerîya gotinî de wê, hebê. Aliyê gotinê ê dîtinî, dengî û tîpî û nivîsandinî û hwd wê, bi hevdû re wê, bi wê komplîkeyê re wê sazûmanekê wê bide afirandin bê. Li vir wê, di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê, bi şibihênê dareka ku ew mazin dibê û heta ku ew mazin bû û heta dema ku wê fêkî wê bi wê ve wê şîn were wê, ew dar wê, xwediyê gelek çiqil, qûrm, pel û hwd bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, di rewşa darê de wê, were dîtin ku wê, heta ku wê, dar newê astekê ku ew karibê wan fêkîyên xwe biafirênê wê, ew wê dayimî wê mazin bibê. Darek piştî ku ew mazin dibê wê, piştî çend salên mazinbûna xwe wê, bidest sal bi sal dayîna fêkîyên xwe bikê? Di aslê xwe de wê, ev rewşa darê wê, di rewşa pêvajoyên afrîna mejîyî ku ew heta ku hatîya wê astê ku ew gotinê bi afirênê wê, bi xwe re wê, bi awayekî wê, bide diyarkirin. Piştî ku ew gotin afirî wê, di dewama wê serekê sêyem de wê, rewşên têkilîya gotinan a bi hevdû re ên weke rêzimanî û hwd wê, xwe bidina diyarkirin. Lê rewşên rêzimanî mirov dikarê wê, weke pêvajoyek din a li ser wê pêvajoyên yeke, duyem û sêyem re ku wê, bi afirîna gotinê û temenê wê re bibê bê û ku ew pêşket û bû wê, xwe bide diyarkirin bê. Wê, weke pêvajoyeka li ser wê re bi derbasbûnî jî bê. Di vê çerçoveyê de jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Di dewama wê de wê, weke serek û pêvajoyek piştê a bi çerçoveya zimanî û rêzimanî û pêşketina wê re ku wê xwe bide diyarkirin re wê, ev pêvajo wê weke pêvajoyeka temembûnê a li ser bikarhanîna rewşên wê yên din re jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ev pêvajoya wê, weke pêvajoyeka piştê wê, bi tîrîtîya xwe re wê, di rewşa xwe de wê, çerçoveya wê biafirênê. Em dikarin rewşa pêvajoyên pêşketina deng, piştê gotinê û piştê heta pêşketina rewşên weke pêşketina rêzimanîyê û hwd wê, her pêvajoyên wê, di ast û rewşa wê de wê, di reng û awayekî tûra newrolojîkî a di laş de jî wê, bişibihênê û wê werênê li ser ziman. Her pêvajo wê, rewşên wê yên têkilîdanînê û bi aliyan ve herîkîn, tawîn û hwd wê, bi wan re wê, hebê. Lê wê her pêvajo jî wê, temenê ya piştê ku ew wê, werin û wê biafirênin jî bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, weke pêvajoya dawî de wê, ew rewşa pêvajoyên berê, rewşên wan ên bi têkilî, herîkîn, tawîn û hwd re wê, weke dîmenekî temenî wê hebin. Wê, ew wê winda nebin. Yan jî wê, dema ku wê, pêvajoya piştê pêşketin wê, ew ji holê winda nebê. Wê, di wê pêvajoya piştê de wê, weke dîmenekî tîr û tîr ê pêşketî wê, di hîm de wê, cih û awa bigirê.

Pêvajoya pêşî mirov wê, dikarê wê weke pêvajoya pêşî a denggirtinê jî wê, werênê li ser ziman bê. Ev pêvajo wê, dengên ku wê, derkevin û ankû wê, werina derxistin wê, weke dengna ku mirov wan bi awayekî bêhiş derdixê bê. Mirov wê, dangan wê li ser rewşan wê derxê. Her wusa di nava xwezayê de wê, ev deng wê, wusa bin. Di rewşa sawalekê û dengderxistina wê de wê, ya ku wê, were dîtin wê, ew bê ku ew dema ku ew têra, birçîya, li xwe ya, bi hemzayendekî xwe re ew dîtîya û hwd re wê, dangan derxê. Wê ev dengwê, di temenê wan de wê, hiş nebê. Wê hinek ajo wê hebin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew hebin. Ji aliyekî din ve jî wê, ev rewşa dengderxistinê wê, weke rewşeka teybet bê. Mirov wê, dema ku wê, ew gihişt wê, astê ku ew dangan dirêj û kin derxê wê, bi wê re wê, di ahengekê de wê xêva mirov wê, derkeve. Dîroka girtina xêvê û pêşketina hişmendiye wê, bi hevdû re wê, pêşkeve. Wê xêv û hişmendî wê, biawayekî wê di temenê hevdû de wê, xwediyê awayekî jî bin. Yanî wê, temenê hevdû pêşketina hevdû jî wê, bi hevdû re wê, biafirênin û wê pêşixin.

Di rewşa tégîna dengî de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov bidest derxistina dengên bi awakir û pê de wê, temenê afirandina gotinan wê, bi xwe re wê, biafirênê. Kengî ku mirov bidest rengdayîna li dengên xwe kir wê, ew weke gotinan wê, derkevina bibê. Lê deng bi reng û awa derxistina wan wê, aliyekî hişmendî ku wê, di temenê wê de jî wê, hebê bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov rewşa hişmendîyê di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest mirov divê ku wê, di rewşa ku ew pêşket û pêde ku ew weke temenekê ji rewşên ku ew jî wan afirîya ku ew dibê jî wê, bi wê re wê werênê li ser ziman.

Di rewşên weke girînê ji ber sedemna êşî û ankû şahî, bi mamik û ankû mimikan axiftin, bi tevgerên xûyî ên weke labitandina rû, rûdên, mijgul û hwd re axiftin û hwd wê, weke rewşna bertekî bin. Gotin wê, ji aliyekî ve wê, weke bertekekê jî bê.

Di rewşa derxistina dengderxistinê ên weke yên zarokan li vir mirov dikarê cardin wê hilde li dest. Rewşa dengderxistina zarokan a destpêkê ku wê, dengên weke 'da', 'de', 'dê', 'ba', 'ga', 'ha', 'aa', 'la', 'ma', 'na', 'ka' û hwd, ev dengên û hemû dengên din ên ku wê zarok wan derxê wê, weke dengna ku wê, weke denîn pêşika ku zarok derdixê bin. Di aslê xwe de ku mirov dengên zarokê ku ew wan derdixê ku wan dahûrbikin emê wê bibînin û kifşbikin ku wê, zarok hema beêja wê hemû dengên ku em di nava ziman de ku em piştî ku em mazin dibin ku em derdixin wê ew hemûyan wê derxê. W heta ku wê, dengên ji wan zêdetir jî wê, biafirênê û wê derxê. Zarok wê, di vê çerçoveyê de wê, di vê dema xwe ya **mirmirînê** a xwe de wê, ceribandina hemû dengên bi dengderxistinên xwe re wê bikê. Ev rewşa zarok a dema bebekîya wê de wê, weke rewş û demeka ku ew di xwe de wê, ji aliyekî ve wê xwediyê temenê wê bê. Di vê çerçoveyê de wê, di serî de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa zarokê de wê, ev wê were dîtî ku wê, bebek ku ew di dema bebekîya xwe de ku ew ker jî bê wê, heman rewşên dengî wê bi xwe re wê, derxê. Ev wê, bide nişandin ku wê, deng derxistina zarokê wê, ne tenê wê girêdayî dengkirinê wê bin. Wê, dema ku wê bebek wê were dînyê wê, ew temenê wan dengên wê bi darêjkî ku wê, ji dêûbav bi rakendî girtina wê bi wê re wê hebin. Wê, li ser wan re wê, ew jî wê wan rewşan wê bi xwe re wê, bide pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyên piştê ên fêrbûna zarokê wê, bi xwe re wê, vê jî wê, bizimanî wê, bide dîyarkirin wê, dema ku wê, zarok wê, dengên wê dengbikê ji hewirdorê wê, ev dengkirinê wê, ne weke 'kopîkirin' û ankû 'taqlîd' bin. Wê jî wê zêdetirî wê, weke 'xwemaliyekê' wê, xwediyê rewş, awa û wateyê bin di rewşa hebûn û pêşketina zarokê de. Lê ew dengên ku wê, zarok wê piştê wê bi mazinbûna xwe re ku wê, ji hewirdorê wê bigirê ku wê, ew bêtî ku ew di farqê de bê wê, di mejiyê zarokê de wê, ew deng wê, ji du aliyan ve wê, bi wateyî wê bina temenê pêşketina zarokê. Ji aliyekî ve wê, şiyariyekê li er rewşên ku wê zarokê wê ji dêûbavê xwe girtina re wê çêbikê û wê, hin bi hin wê, di rengê girtina ji dervê û ankû ji hewirdorê wê ew wê wan bdest bikarhanînê bê. Ji aliyê din ê duyem ve jî wê, ew dengên ku ew zarok wan dibihîzê wê, bi zarokê re wê, di awayekî afrînerî de wê, di mejiyê wê de wê, xwediyê bandûrê bin.

Di aslê xwe de wê, ev pêvajo wê, hin bi hin wê, bi pêvajoyên hişmendîya zarokê re wê, xwediyê temenekê jî bin. Zarok wê, hê ku ew berî ku ew bidest axiftinê bikê û gotinan bikarbênê û ankû hevokn piçûk wan avabikê wê, têkilîya gotin û rewşan wê, li ser kirinê ku ew dibîne di hewirdora xwe de wê, dênê. Gotin û rewş wê, têkilîya wan ya bi hevdu re danîn wê, weke aliyekî hişmendî ku ew bi zarokê re pêşdikevê bê. Ev hişmendîya zarokê wê, ji ya ku em dizanin wê zêdetirî wê, temenê aktîvîteyeka mazin a di mejiyê zarokê de bê.

Dema *mirmirîna* zarokê wê, bi dengên ku ew derdixê re wê, zarok wê, gotinên piçûk ku ew bi wate û ankû ne bi wate wê, derxê. Lê ev yek weke kifşkirineka ku min bixwe ji zarokê dîtîya ku wê, dema ku wê zarok wê, minaq wê avê bixwezê ji dê û û ankû bav wê, dengê ku ew derdixê wê bi wê re wê, piştê jî wê zarok wê, heman dengê wê dûbare di rewşa xwestina avê de wê, bikê ku ew derxê û ankû wê derxê. Bi wê re jî wê, bi nerîn, pêkandin û nişankirina wê re wê, bi dengê ew derdixê re wê salixbikê. Ev jî wê, nişanaka têkilîdanîna rewş û gotinê a mejiyê zarokê bê. Zarok wê, piştî ku wê, dema xwe ya mirmirînê wê, werênê berdawîyê ew dengên ku wê, weke 'da', 'de', 'dê', 'ba', 'ga', û hwd derdixin wê, wan bi hevdu ve bikê. Wê, piştê wê dengên weke "ma-ma", "da-da", "ba-ba", "aada", "aa-aa" û hwd wê, derxê. Wê di vê çerçoveyê de wê, ev taqabûlî rewşa zarokê a tawîna dengên din re jî wê, bikê. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewşên dengî wê, weke rewşna teybet ên ku mirov wan dikarê bi teybetî wan hilde li dest û wan werênê li ser ziman bin.

Zarok wê, bi van dengên û dengên ku ew li wan zêde bikê re wê, piştê wê, temenê gotin bilêvkirinan wê biafirênê. Wê bi wê re wê, hin bi hin wê zarok wê dema xwe ya mirmirînê wê werênê berdawîyê. Wê hin bi hin wê jî wê derbasî dem û pêvajoyeka din a deng derxistinê *agûyê* bibê. Ev jî wê, weke pêvajoyeka din a di dewama wê pêvajoya mirmirînê a zarokê de ku wê, were û bibê bê.

Di dema pêvajoya piştî a mirmirînê wê dema derxistina dengên weke 'agû' û hwd wê bê. Ev jî wê, weke demeka ku mirov wê, dikarê wê weke dema dengên agûyê wê werênê li ser ziman. Ev dem wê, di wê de wê, li sê pêvajoyên kin wê were beşkirin. Beşa pêşî wê, ji dema dengên weke "ma-ma", "da-da", "ba-ba", "aada", "aa-aa" û hwd, wê bûhûrîna li dema dema derxistina dengên weke "heya", "neya", "kaka", "ahaa", "dada", "baba", "mama", "wawa" û hwd bê. Ev dema pêvajoya duyem a dema dengê agûyê wê, weke demeka ku wê, dema bûhûrîna dengên gotinî bibê bê. Wê di dawîya wê de wê, di pêvajoya sêyem a vê demê de wê, zarok wê bidest derxistina dengên gotinî wê bikê.

Lê wê, ev dengên bi gotinî wê, zêdeyî wê, di rewşeka ku ew ji hewirdorê wan deng dikê û wan derdixê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ev deng wê hebin. Ev dema zarok wê, weke demeka pirr zêde giring bê bo wê. Ev dem wê, çend ku wê, zarok wê, dengên gotinî wê, pêvajoya dawî a vê demê de wê derxê jî lê wê, di xwe de wê, di çerçoveya bihîstî de wê xwediye rengêkî hişmendî ê teybet ê bi xwe re bê. Heta ku zarok wê dema xwe ya bi *dema dengê agûyê* dawî li wê newênê jî wê ew rengê hişmendîya wê ya teybet wê, zêde ne bi rewşên derxê wê di têkiliyê de bê. Lê wê ji wê re wê, pirr zêde wê, vekirî bê. Lê piştî wê, bi mêylên zarokê ku ew bide nişandin re wê, ew rewş wê zêdetirî wê pêşkevin û wê derkevina li pêş. Zarok ew, dema ku wê ji vê dema hişmendîya xwe ya teybet wê, derkeve wê, mêyl û heya wê, herê li derve. Wê bo yekê wê, pirr giring bê ku zarok di ahengekê de wan bibînê û fahmbikê. Wê şaşbûn, bûhûrandina bûhranên di fahmkirinê û hwd de wê, di vê demê de wê, zarok wê, piştî ku ew heya wê li derve zêdebû wê, bibê bê. Zaroyekê ku ew hê nûka ji dayika xwe bû wê, temenê hemû darêjkên dengî ku ew dêubavê wê derdixê wê bi wê re wê hebê. Ev jî wê, rewşeka ku ew ji ya dêubavê xwe zêdetirî wê bi potansiyalî ku ew xwediye wê ya bê. Lê li vir ew rewşa potansiyalî a zarokê wê, çendî wê bi ceribandin û azmûnan wê were pêşxistin re wê, zêdetirî wê bi şiyariyên ku ew di wê de pêşdikevin re wê derkeve li pêş û wê pêşkeve. Zarok wê, piştî ku wê, sale xwe hê wê ne bûhûrandî wê, tiştan bidest nasînê bikê. Wê, di sale xwe de wê, wê naskirina xwe wê, zêdetirî wê pêşbixê. Wê, piştî wê, bidest binavkirina wê bikê. Wê, ew wê bi navkirina wan naskirinên ku ew dikê jî wê, di demên pêşî de wê, nikaribê binavbikê bê. Lê wê, piştî wê, bi dengên weke nav û hwd ku ew ji hewirdorê dibihîzê wê, navkirinan jî wê pêşbixê.

Di rewşa têkiliya gotinan û rewşên jîyanî de wê, ev pêvajo wê, bi jîyane zarokê re wê, weke pêvajoyeka giring û temenî bê. Her wusa têkiliya gotin û hişmendiyê wê, pêşî wê pêşkeve û wê temenê pêvajoya ku wê, di wê de zarok wê têkiliyê bi rewşê û gotinê re wê dênê bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, di pêvajoyekê de wê, ev wê, xwe bide diyarkirin bê.

Di rewşa fahmkirina têkiliya rewşa gotinan a bi rewşên jîyanî re wê, ew rewşa hişmendîya gotinê ku ew pêşketîya û gotin di temenê wê de weke têrkerîyek bûjenî ku ew xwe dide diyarkirin wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ew hişmendî wê, weke rewşek hişmendî ku wê, hin bi hin wê, temenê fahmkirinê bê. Li vir wê, di aslê xwe de wê, di dûmenekî de wê, çendî ku wê, weke ku wê, gotin wê temenê fahmkirinê bê lê wê, ew hişmendî ku wê, gotin wê temenê wê bê wê weke navînga têkiliya hişmendiyî a bi jîyanê re bê.

Zarok wê, dema ku ew têkiliyê bi gotinê bidest didênê wê gotinên birûskî (telgirafîkî) wê dênê. Minaq wê, bêjê “bavo ka bide min”, “yadê, ez tî me”, “ez dileyizim” û hwd wê, gotinên bi vê rengê wê, bikarbênê. Ev gotin wê, weke gotinên hişmendiyî ên bi têkiliyeka bihişmendiyî ku ew didênê bê. Di vê rewşê de wê, zarok wê, gotinên ku ew bikardihênê wê, di xwe de wê, wan bicihbikê û wê wan bikarbênê. Zarok wê, di demên xwe yên weke 2 û ankû 3 salî de wê, hevokên piçûk ên hesan wê ava bikê. Wê gotinên weke bihevokî û ankû gotinan di rengê hevokekê de wê, bikarbênê. Wê zarok wê, di gelek rewşan de wê, di van rewşan de wê, dibê ku ew ji yên mazinên xwe jîtir jî bê. Di rewşa têkiliya hişmendiyê û bi rewşên jîyanî re danînê de wê zarok wê, xwediye şewayê xwe bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşek teybet wê, bi wê re wê, xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa fahmkirina rewşa zarokê û gotinên ku ew bikardihênê de wê, rewşeka têgînî wê, hin bi hin wê, bi hişmendî wê, xwe bide diyarkirin. Zarok wê, di vê demê de wê, bi hişmendiyekê wê, xwe werênê li ser ziman. Wê, di vê rewşa wê hişmendiyê de wê, hem dem bi dem wê di xwe de wê, şiyariyên bi wê re wê çêbikê û hem jî wê, pêşxistinê wê bi awayekî afrînerî wê, bide çêkirin. Ev jî wê, weke xosletekî wê dema zarokê û pêşketina wê bê. Em li vir vê yekê jî wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku ew dem wê, weke demeka bi hişmendiyê re hevnasînê jî bê. Lê wê di vê demê de wê, zarok wê, di rewşên jîyanî ku ew bi aqil dibînê re wê, li ser wan re wê, xwe wê, werênê li ser ziman. Wê, di nava wan de wê, têkiliyê bidest danînê wê bikê. Wê bi wê re wê, minaq wê, rewşên weke têkiliya dêubav a bi hevdû re, têkiliya xwûşk û bira a bi hevdû û bi malê re. Têkiliya wan a bi hewirdorê re û hwd wê, bi vê rengê wê, çi cûreyê têkiliyê wê bibînê wê, ji wan bigirê. Wê, bi wê re wê, ew rewş wê, weke rewşa têkiliyî bin. Di rewşa têkiliya gotinan a bi jîyanê re de wê, di vê çerçoveyê de wê, temenê wê hebê. Wê temenê zarokê wê hem bi hewirdorê re wê hebê û hem jî wê, di mejiyê de wê de wê, bi wê re wê hebê. Di dewama wê de wê, weke fektorek din ew pêşketina hişmendiyê wê, bi têkiliya nava van herdû alîyan re wê, xwe bide diyarkirin û wê pêşkeve.

Di rewşa têkiliya ziman û hişmendiyê a bi hevdû re de wê, demên berê ve jî wê, rewşeka wan ya teybet wê hebê. Wê hertimî wê, di çerçoveya bikarhanîn û ankû hebûna wan a di jîyanê de re wê, bale mirov wê bikişênê. Pêşî Mîtrawaniyan(87) û piştî Zerdestîyan jî wê, gotin wê, weke şewayekî hişmendiyê ku wê, weke rêya gihiştina

-----
 *87.Mîtrayî wê weke olek kurdistanî û herî bê. Wê di dema mitaniyan de wê derkeve li holê. Ola mitra wê piştî wî wê, li herêmên anatolia û heta Asya dûr jî wê xwediye pêşketinekê bê. Bandûra mîtrawaniyê wê weke olekê wê heta roja me jî wê were axiftin li ser pêşketinên her sê olên semewî û bi teybetî Cihûî û Xiristiyanîyê. Mîtrayî wê rojê pîroz bibînin û wê bergên xwe wê di bin tav û tîhna rojê de wê bikin. Kesên weke oldarên ola mitra jî ji wan re metran dihêt gotin.

rastteqînîyê jî wê were dîtin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, şîrove wê bo wê werina bikarhanîn. Minaq Manî û bawermendên wî jî wê, bi wê re wê, li ser hişmendîya gotinê wê, bisekin in. Manîwanan wê, di wê demê de wê, li

ser ziman û hişmendîya wê, pîrr zêde wê, bihizirin. Her wusa di nava gotin û ankû ziman û hişmendîyê de wê, têkiliya wan bi hevdu re wê, çi bê wê, li ser wê bihizirin. Di hinek şîroveyan ku ew dikin û ew heta roja me jî wê, di nava xalkê de wê li Kurdistanê wê, werina li ser ziman de wê, werênina li ser ziman ku wê, ziman wê, çendî wê, karibê bi têrî mirov wê werênê li ser ziman. Gotinên weke “ziman wê, carna têrê nekê ku ew me bi tememî werênê ser ziman” wê, weke gotinna ku wê, di vê çerçoveya de wê, bi têgînî wê werina hanîn li ser ziman. Mirov di mejiyê xwe de wê, karibê bi hişmendî û pêşxistin û hizirkirina xwe derkeve ser asta zimên re? Li gorî kurdên berê wê, ev bersiva wê herê bê. Ber vê yekê wê, li têrbûna ziman a bo hatina hanîn li ser ziman wê, li wê bigerihîn. Zaneyên demî ên weke Augustinus ku wî ji bawermendên Manî perwerdeyek mazin a bi salan girtîya wê, li ser ziman wê, werênê li ser ziman ku “wê ziman wê, ne gihîjê leze hizirkirina me. Li dora wê digerihe û wê kifş dikê.” Wê bi vê rengê wê, werênê li ser ziman. Bi hişmendîyê wê, di wê demê de wê, werê hanîn li ser ziman ku wê, ziman û aqil û ankû hişmendî û gotin wê, ji hevdu cûda bin. Wê, yek ya din wê biafirênê. Wê bi hevdu re wê, werina hanîn li ser ziman.

Mînaq wê, bi vê rengê wê, têgînek bi bawerî wê, di wan serdemên berê de wê, di nava civake kurd de wê, bi zimanî wê hebûba. Wê bi heta gotin ku wê bi gotinê wê, mirov wê, di derbarê rastteqînîya di hundûrê mirov de wê, werênê li ser ziman ku ew heya û wê, ew wê bide nîşandin. Bi axiftinê wê, nîşan bikê ku wê, rêya wê rastteqînîyê wê çi bê. Lê wê ew wê hertimî wê, weke dîyardeyekê wê, ew dervî wê xwedîyê hebûneka ku mirov wê fahmbikê wê hebê bê. Wê di vê çerçoveya rastteqînîyê re wê ew ev gotin wê, bihetan gotin. Gotin wê, ne gihîjênin li rastteqînîyê. Lê ew(rê), wê û rêya wê bikin ku wê, bidina nîşandin bin. Di vê çerçoveyê de wê, ziman wê, weke rêyeka ku mirov di wê de bi ber rastteqînîyê û hwd ve ku wê bimeşê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi vê awayê were hanîn li ser ziman.

Bi ziman, darêjk û watelêkirinê re têkiliya ziman û aqil

Têkiliya ziman û aqil wê, di vê çerçoveyê de wê, bi hevdu re wê were hanîn li ser ziman. Di nava herdûyan de wê, têkiliyek bi rewşa hatina li ser ziman re wê hebê. Descartes wê, weke dana dîyarkirinê a aqil wê ziman wê werênê li ser ziman. Di dawama wê de wê, ziman wê, weke aliyekî dîyarker jî wê, xwedîyê hebûnekê bê.

Em li vir li ser têgîna aqil re wê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, gotin wê, di jîyane mirov de wê, bi çi rengê wê, werina li ser ziman wê, weke regekê hizirkirinê jî wê, di dîmenekî de wê, xwe bidina dîyarkirin. Mînaq wê, mirov di jîyane xwe de wê, çi gotinan û bi çi wateyan wê, bikarbênê wê, ew wê weke rastîyeka rengê hizirkirina me jî wê, bi xwe re wê, bide dîyarkirin bê. Em hizirbikin ku wê, kesekî û ankû rêveberîya welatekî ku ew hertimî wê, gotinên xwe mazin dîtîne û li ser kesan re dîtîne ku ew diafirênê û bi kardihênê. Di dewama wê de wê, zimanekî xwe wê, bi wê re rengê wê biafirênê. Ev ziman wê, piştî wê, weke regekî têgînî ku wê, hin bi hin wê xwe serdest û werdest bikê bê. Di dewama wê de wê, bi wê re wê were dîtîn ku wê, rengê bikarhanîna gotinan, awayê hanîna li ser ziman û hwd wê, di rewşa rengê hizirkirina de wê wateyeka wê hebê. Çendî ku wê, weke encama wê jî bê lê wê, weke wê bi xwe re wê biafirênê. Rengê ziman wê, weke regekî aqilî ê bi têgînî ê hişmendî bê. Wê, di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di dewame wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku mirov bi çi rengê bihizirê wê, gotinên mirov wê, bi wê rengê wê reng, awa û wateyê wê bistênin û wê werina li ser ziman. Wê, bi wê rengê wê, zimanê mirov ê aqil wê biafirê. Zimanê aqil wê, di vê çerçoveyê de wê, rengê gotinan wê, bi wateyê re wê di wê çerçova û rengê hizirkirinê de wê, bi wê rengê wê derxê li holê û wê, bide dîyarkirin. Di rewşa fahmkirina mirov de wê, rengê hizirkirina me ya berê ku ew heya wê, weke aliyekî kifşkar ê di himê wê de jî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Zimanê têkilîdanîne wê, weke zimanekî ku wê, bi gotinên wê re wê, hebê bê. Mirov wê, di jîyane xwe de wê, dem bi dem wê, van gotinan wê bikarbênê ku mirov divê ku ew “bi zimanekê baş têkiliyê dênê.” Ankû wê, werênê li ser ziman ku “ew zimanê ku mirov bi wê têkilîdanîya ew ne zimanê baş bû.” Wê, di vê çerçoveyê de wê, rengê têkilîdanîne wê, weke regekê hişmendîyî wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa têkiliya nava gotinan û hiş de wê, dema ku mirov wê, li rengê têkilîdanîna gotinan û rengê hizirkirinê û hanîna li ser ziman li wê dihezirê wê, ji gelek aliyên weke derûnî, civaknasî û hwd ve wê, bandûra wê xwe di jîyanê de wê, bide dîyarkirin bê. Ji vê aliyê têkilîdanîne ve wê, rengê avakirina gotinan, bi watekirin û di dewama wê de avakirina hevokên piçûk û ankû mazin û bi watekirina wan re wê, weyî giring wê, di bandûr, tevger, kirin û pêşketina mirov re wê, bileyizê bê. Di aslê xwe de ku mirov bahse têkiliyeka mihtemel a zanîna zimên a bi têgîna derûnîyê re û di dewama wê de bi ya civaknasîyê re jî dênê wê, bikê wê, di vê rewşê de wê, xwe bi rengê hizirkirinê, avakirina hevokan, bi watekirin û bandûrbûna ji wan wateyan û hwd re wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya pêşketina mirov a ku ew di xate xwe ya pêşketina dayimî de ya wê, têkiliya zanîna ziman û ya derûnî û civaknasîyê wê, hertimî wê, zêdetirî wê xwe bi pêşketina mirov re wê, bide dîyarkirin bê.

Rengê derûnîyî wê, weke regekî bi tevger, kirin û xûyan re ku ew dihê li ser ziman bê. Li vir wê, di dema me de wê, gelek zane wê gelek caran wê bihizirin ku wê, têgîna zanîna ziman wê, li ser xûzaniyê re wê, werênina li ser ziman. Em vê yekê ku wê, baş fahmnekin emê, nikaribin wê, bi başî werênina li ser ziman. Mijare xûzaniyê wê,

weke mijareka teybet a derûnî û ankû derûnîya civaknasîyî bê. Wê, di nava van rewşan de wê, were li ser ziman bê. Kirin û tevgerên mirov wê, werina dahûrkirin û wê, ji wan wê bê xwestin ku wê, bê ghiştin li têgihîştinekê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, bi teybetî wê hilde li dest.

Têgîna xûyzaniyê wê, weke aliyekî giring wê, xwe li vir wê, di temen de wê, dema ku mirov ji aliyê têgîna derûnîyî ve nêz dibê wê karibê xwe bide nîşandin. Lê em vê nikarin wê, weke awayekî rast ê hanîna li ser ziman. Tenê ku mirov tevger û kirinan bi xûyzanî wan bixwênê wê mirov wê, nikaribê di rewşa fahmkirina ziman de wê, biawayekî rast xwe li ser wê re ew bigihijênê li encamekê. Li vir wê ya giring wê, ew bê ku mirov wê, rewşa zimanî wê, weke aliyekî fîzyolojîkî wê, bi hebûnê re wê, hilde li dest bê. Tenê ku mirov wê, bi xûyzaniyê wê hilde li dest wê, weke aliyekî kêr û ne têr wê, were li ser ziman bê. Xûyzanî(88) wê, bêgûman wê, weke rastîya demên me ên

*88.Xûyzani wê weke zanîneka ku wê hewl bide ku mirov û ankû her zindîyî li ser kirin, tevger û xûyên wan re fahmbikê bê. Di nav pêşketinên weke derûnîyê de wê, bi zêdeyî wê derkeve li pêş û bikarhanîn.

pêşketî û ankû rengên wan ên pêşketî jî mirov dikarê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de weke aliyekî giring mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giirng wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di roja me de wê, têgîna xûyzaniyê wê, weke aliyekî giring wê pêşkeve. Derûnîya mirov wê, di hîmê wê de wê, weke regekî pêşketina wê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi awayekî têgînî wê mirov dikarê wê, hilde li dest bê. Di çerçoveya xûyzaniyê de wê, mirov wê, bi kirin û tevgerên xwe re wê, werina salixkirin bin. Her kirin û tevger ku ew bi salixkirin û bi gotinkirina wan a bi wateyî bê, wê, weke aliyekî giring bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê têgîna zimanî wê, li ser wê, rewşa xûyzaniyê re wê, weke têgîneka zimanî a wateyî wê xwe bide dîyarkirin bê. Lê ku em têgîna ziman bi çerçoveya wê re wê, weke mijarekê wê bi tenê hildina li ser ziman wê, bi zimanî wê li ser kirdezanîya wê û çerçoveya wê ya bi wê rengê re wê, hilde li dest. Ev wê, weke aliyekî giring bê. Aliyê kirdeyî ê zimanî wê, ji aliyekî ve wê, di temenê hoyandinên me yên xûyî ên weke bi mêylî ku mirov wan bide nîşandin din de jî bê. Hoyandinên mirov ên li rewşî wê, di dîmenekî xûyî û alimîna li wê de wê, xwe bidina dîyarkirin. Ev jî wê, weke aliyekî ku mirov wê, ji temen ve wê, dikarê bi têgîna zimanî wê li ser hişmendîyê re wê, werênê li ser ziman bê. Ziman wê, di rewşa wê de wê, weke aliyekî bi aqilî bê. Wê, di çerçoveya têgîna aqilane de wê, mirov dikarê wê, hilde li dest bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, hilde li dest bê. Di roja me de wê, wê, dema ku mirov wê, ziman wê, baş fahm bikê wê, weke rêyeka pêşketinê a ku mirov wê, di wê re wê pêşketinê wê bi jî wê, weke ku wê fahmbikê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, ew wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman. Ziman û aqil wê, weke aliyekî giring ê li hevdu hoyandî û hûnandî bê. Em dema ku ziman û yan kû aqil werênina li ser ziman em divê ku wan bi awayekî rast wê fahmbikê û wê, bi çerçoveya wê ya rast re wê, werênna li ser ziman. Ziman, di rewşa wê de wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, dikarê wê, baş hilde li dest bê. Em dema ku li têgîneka aqilî re wê xûyzaniyê wê, bi ziman re wê, hildina li dest wê, di çerçoveya rewşên hoyandî ên li rewşan a mejîyê mirov re de wê, temenekî pêşketinê jî wê, bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Lê ev temenê pêşketinê jî wê di temenê wê de wê rastîya fîzyolojîkî a heyînî a hebûnî wê hebê. Wê jî mirov di vê çerçoveyê de wê, li ser wê, re wê, hilde li dest. Ziman û xûy wê, bi hevdu re wê, xwedîyê rewşna teybet ên ku mirov wan dikarê bi têgînên weke kirin, tevger û hwd re wan hilde li dest bê.

Rengê zimên ên li ser xûyan û ankû bi xûyzaniyê ku ew pêşdikeve wê, weke regekî zimanê wateyê bê. Ev rengê ziman jî wê, di çerçoveya rewşên mirov ku wan di jî de wê, xwedîyê awayekî bê. Kirîneka ku mirov ew kir, ew hanîna li ser ziman wê, weke aliyekî wê bê. Xûy û ziman wê, di çerçoveya têgîna wateyê û ankû watelêkirinê de wê, li hevdu girêdayî bin. Di wê çerçoveyê de mirov dikarê wan werênê li ser ziman bê.

Di rewşa têgîna ziman de wê, di nava rewşên jîyanî de wê, rewşên weke derûnîyî ên keseyetî, rewşên civaknasîyî ên ku mirov wan bi rewşî di jî û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, xwedîyê temenekî û aliyekî giring bê.

Zanîna ziman wê, hebûna wê, bi rêgezên me yên axiftinê ên di jîyanê de ku ew dihên bikarhanîn wê, bi xwe re wê, werênê li ser ziman. Di rewşa ziman de wê, gotin, dengderxistina gotinê, kirdeya wê, watelêkirîniya wê û hwd wê, bi wê re wê, bi gelek aliyên din re wê, were li ser ziman. Çerçoveya axiftina me ya bi gotinî wê, bi wê re wê, were li ser ziman. Di jîyanê de wê, ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, weke gotinna jî jîyanê bê. Di heman rengî de ku mirov di çerçoveya jîyanî de bahse têgîna aqil bikê wê, aqil wê, weke rengê hizirkirina me, bi watekirin, şîrovekirin, dahûrkirinên bi hişmendî, aqilî û ramanî û hwd wê, bi wê re wê, were li ser ziman. Wê, li ser rewşên aqilî re wê, mantiq û ankû vac wê, pêşkeve û wê, derkeve li pêş. Mantiq wê, rêgezên çerçoveya hizirkirinê wê, bi xwe re wê, werênê li ser ziman. Wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekî hizirkirinê ê bi aqil re wê were li ser ziman bê. Têkiliya di nava mantiq û aqil û ziman û axistinê de wê, bi hevdu re wê, di xateka jîyanî de wê, were û pêşkeve. Mirov wê, dema ku mirov wê, bi ziman wê, bi hizirê wê, sînore hizirkirina me wê, bi ziman û rengê axiftinê re wê, nebê. Lê wê, sînore wê, bi hizirkirina bi aqil û têgînên weke mantiqê û hwd ku ew tevî wê dibin re wê biafirê. Wê, hingî wê, bi gotinên weke “mirov çawa bihizirê”, “bi kîjan rengê bihizirê” û hwd re wê, ev wê xwe bide dîyarkirin. Dema ku mirov wê, bahse wê bikê û bibêjê ku mirov divê ku wê, çawa bihizirê de wê, di dewama wê de

wê, bi awayekî xwezayî wê, sînorê hizirkirinê wê, bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin bê. Wê weke kirdeyeka vêşarî a gotina “mirov çawa bihizirê” wê, nikaribê bi hemû aliyan ve bihizirê wê hebê. Di dewama wê de wê, dema ku wê di hîzîrê wê, rengê hizirkirina mirov wê hebê. Ev wê, bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Aqil û mantiq, wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya hatina aqil a li ser ziman re wê, xwediyê çerçoveyek pêşnûmayî a ku wê, ew bi wê re wê xwe bide dîyarkirin jî bê. Di rewşa têgîna aqil û ziman de wê, rastîya ku ew bi çî rengê bê ku ew ziman hat li ser ziman wê, were dîtin. Bi gotîneka din wê, ziman wê, weke rêyeka xwe hanîna li ser ziman bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê hebê. Lê di aslê xwe de wê, çerçoveya têgîna gotina ‘aqil’ de wê, têgînên weke ên rewistî, mantiqî û hwd ku wê, sînorê hizirkirinê bi çerçoveyeka wê re wê xîzbikin wê, ew bi wê re wê, çerçoveya têgîna aqil jî wê, bi xwe re wê, biafirênin bin.

Di rewşa fahmkirina rastîya aqil û mantiqê de wê, ev rewş wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Em li vir vê yekê jî wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê, aqil û mantiq wê, çerçoveyek hizirkirinê wê, bide me. Minaq wê, dema ku ez bêjim ‘yek, du, sê, çar, ..’ û hwd li dûv hevdu rêzbikin wê, di vê çerçoveyê de wê, bihizirkirina min re wê, rêzkirîneka mantiqî a bihevdu re na bi nakokî wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku ez dûbare bêjim ‘yek, sê, du, çar’ û hwd wê, di wê rewşa hevîrtî a mantiqî a rêzkirina li dûv hevdu a yek, du, sê, çar, ..’ de wê, xirabûneka mantiqî wê, xwe bide dîyarkirin. Bo ku ez rastîya wê ya mantiqî wê werênîma li ser ziman wê, ez divê ku ez di rêzkirina li dûv hevdu a yek, du, sê, çar, ..’ de ez, ‘sê’ yê ne dênîma pêşîya du’ yê. Ber ku wê, ew li gorî wê, rêzkirina wê, ne rast bê. Têgîna mantiqî wê, weke têgîneka dîtar bê. Li vir wê, li hevîrtîyê wê li wê bigerihê. Di aslê xwe de wê, ji aliyekî ve wê, di dema hizirkirinê de wê, rêgezên zanîna ziman wê, xwe weke xîyaletekê wê, li ser wê re wê bidîna dîyarkirin ku ew kifşbikin.

Di çerçoveya fahmkirin û kirinê de wê aqil, wê weke regekî fahmkirinê bê. Her têgîn wê, bi xwe re wê xwediyê çerçoveyekê bi hişmendî bê. Di vê rewşê de wê, derkkirina tiştê û ankû hebûnê a bi rengê wê re wê, di çerçoveya wê rewşa wê de wê xwediyê regekî hişmendî ê bi wateyî bê. Mirov dema ku wê, tiştêkî derk dike wê, bi hîzîrê wê ew rewşa wê ya derkî a mantiqî, wê çawa were dîtin, wê bi çerçoveya wê re wê kifşbikê. Dema ku mirov li wê dinerê wê, bi nerîneka serrû dibînê û wê dike ku fahm bike wê, her wusa wê were dîtin ku mirov, dibînê û wê dîtina ku mirov di hilde hundûrê mejiyê xwe de wê, mejiyê me wê di çerçoveyekê de wê rastbike û wê bi wê re wê çerçoveya wê ya mantiqî, wê bi afirênê. Li vir, di serî de mirov, divê ku mirov, vê yekê bibêjê ku ev têgîn, wê di serî de wê rewşa mantiqî a tiştê ku ew heya û bi wê çerçoveya wê re ku têgîneka mantiqî ku mirov dikarê wê fahm bike wê ji holê rabike. Bi wê re jî wê, li vir ew rewşa darêjkîya heyînî a jîyanî, wê tenê weke têgîneka ku ew bi sehên me hatîya hildan wê, weke hîzrek darêjk ku wê dîtina me bi xwe re derkkiribê, wê têgînek û rewşek wê xwe bide dîyarkirin. Li vir, di serî de mirov vê yekê werênê ser ziman ku wê di rewşa şekl û ankû teşeyê de wê, tiştê ku ew heyî, wê ew di vê çerçoveyê de wê ezmûnekê wê bide me. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî werênê ser ziman ku wê li vir, ew darizandina nîrxê a bi aqilê me re ku mirov wê dike wê, ew weke rewşeka ku ew bi ezmûnî heya jî bê.

Aqil û mantiq wê, li ser rengê hişmendîya aqilî re wê, xwe bi awayekî wê, bidîna dîyarkirin. Her wusa mirov dikarê wê jî wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê aqil wê, bi çerçoveya wê re wê, bi hişmendî wê, xwe bide dîyarkirin. Têkiliya ziman û aqil, aqil û mantiqê û mantiq û rewşên jîyanî wê, di dewama hevdu de wê, werîna ser ziman. Têkiliya di nava ziman û mantiqê de wê, li ser aqil û ankû rengên aqil û çerçoveya wan re bê.

Têgînên weke “xûyzanîyê” ku wê, temenê wan wê li ser mêylbûnê re wê, were li ser ziman wê, di çerçoveya têgîna zimanî de wê, bi wê re wê, bahse argûmanên xwe wê li ser şîyarîyê re wê bikê. Mirov wê, di nava rewşên jîyanî de ku ew di jî wê, têkiliyê wê mejiyê xwe re wê, bi dîtina xwe ya aqilî û ankû a bi hişmendî wê dênê. Di vê çerçoveyê de wê, di vê rewşê de wê, di nava jîyanê de wê, li ser wê rewşa dîtarîya hişmendî a li bûjenîya derveyîya xwe re wê, bikê ku wê, bikê. Dîtin wê, tiştê ku ew dît û kifşkir wê, di nava wê kifşkirin û dîtîna de wê, mêylekê bi hişmendî jî wê, weke kirdeyek vêşarî wê hebê. Ev wê, weke têkiliya dû aliyên weke du berên mîqnatîsekê ku wê dema ku ew hatina bara hevdu wê, yan hevdu bi tahtîfîn û yan jî bikişîn li hevdu. Wê bi wê rengê wê bertekê wê, di rewşekî şîyarî de wê, bide nîşandin. Xûyzanî wê, her xûya ku ew hat nîşandin wê, weke li rewşekê, aliyê û rewşekê bi mêyl wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, temenê wê mêylê wê awayê dîzayna darêjka wê jî wê, di wê de wê, bi hebûnê wê, di rengê wê de wê weyn bileyîzê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi rewşa bandûr û bertekê de ku mirov wê, dikarê bi şewayekî wê, werênê li ser ziman bê. Têgînên weke yên civaknasî û derûnî û hwd wê, di kirin û tevgeran de wê, di vê çerçoveyê de wê, hertimî wê li armanca wê ya ku ew bi wê bûya wê li wê bigerihê. Ku mirov ne di hişê wê de jî bê wê, armanca wê hebê. Ya ku ew armancê dide dîyarkirin wê, rengê darêjkî, watekirin û levkirinên bi lêhatîniyê li hevdu re bê. Wê, bi vê rengê wê, di têgînekê de wê, werênê li ser ziman. Di rewşa bertekê de mirov, dikarê wê bibêjê ku wê bertek wê weke rewşek hebûnî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, kirin wê, bi wê re wê, di rewşa wê de ku mirov ji wê dikê ku mêylê fahmbikê wê, ew mêyla ku ew hat xwestin ku ew were fahmkirin wê, bi têgîneka hişmendî (şûbjeyî) a li xwe bê. Di wê çerçoveyê de wê, weke têgîneka ku ew di temenê her mêylê de wê, bi regekê wê hebûnekê wê kifşbikê

bê. Hebûn wê, tenê ne xûyî bê. Wê zindîyî bê. Xûy jî wê, aîdî zindiyê bê li ser tevger û kirinên wê re. Li vir wê, sedema wê jî mirov, dikarê gotinekê li ser wê bibêjê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, her tişt wê, weke ku wê, li gorî wê tîgîna şûbjeyî wê, wê sedema wê bi wê re wê hebê. Ku em minaqeka camekê bidin. *Şikeştina camê ew ji krîstalîya wê ya wê*, bi wê re wê, di şêwayekî tîgînî de wê, weke ku wê sedema xwe wê, di xwe de wê, bihawênê wê, werênê li ser ziman. Di nava kurdan de wê, bahse *‘du tiştên hertimî vajî hevdu’* wê, were kirin. Minaq wê, tiştê ku ew hişkê wê, vajî wê, nermbûn jî wê hebê. Ya hişk wê, di xwezayê wê de wê şikeştûn wê hebê. Ya nermbûn wê, bi heman rengê wê qatîn wê hebê. Ya şîn wê, heman rengê wê razîna wê hebê. Bi vê rengê wê, di rewşa wê de wê, bi tîgîneka dûalîteyî wê were hanîn li ser ziman. Ev tîgîna şûbjeyî wê, weke tîgîneka ku wê, tişt wê bi xosletên xwe yên vajî xwe jî wê, di xwe de wê hebê. Bi gotineka din wê, ti tişt wê, ne tenê wê xwe bixwe bê.

Di nava çanda kurdistanî de wê, tişt wê, bi tîgîneka dûalîteyî a vajî wê ku ew di hevdu de dijîn re wê, were hanîn li ser ziman. Tîgînên ezdayî, mîtrayî û Zerdeştî û piştê di dewama wan de a Manîyî û hwd ê, mirov dikarê wan werênê li ser ziman. Di rewşa fahmkirina jîyanê de wê, di vê çerçoveyê de wê tîgîna ku ew ji temen ve didina kifşkirin bin. Di vê çerçoveyê de wê, zimanê wê jî wê, were afirandin û pêşxistin û hanîn li ser ziman. Wê, tişt wê, bi gotinên wê were wê, werênina li ser ziman. Gotin wê, di wê çerçoveyê de wê, weke tîgîna ku ew di wan de biwateyî hinekî ji biriqîna rastteqînîyê di xwe de dihênina li ser ziman wê, werina dîtin û hanîn li ser ziman.

Di rewşên jîyanî de wê, piştî ku wê, aqilê mirov wê pêşkeve û pê de wê mirov wê, bi hişmendîya xwe wê, bidest dîtina derveyîya xwe bikê. Di zimanê kurdan de wê, were hanîn li ser ziman ku “mîrov, divê ku bi çavê serê xwe bibînê.” Bi çavê serê xwe dîtin wê, di xwe de wê, xwediyê lêkerîyeka bi wateyî a bi wateya hişmendîyî ku wê, li ser bi hişmendî dîtina mejî re ku wê, were hanîn li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, were hanîn li ser ziman bê.

Di rewşa dîtina bi mejî re wê, hişmendî wê di temen de wê hebê. Herwusa wê, piştî hişmendî wê pêşkeve wê, derkkirina derveyîya xwezayî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin. Hişmendî wê, weke ku wê, di xwe de wê, xwediyê rewşek mîqnasî bê. Wê, di xwe de wê, rewşeka kişîna bi ber xwe ve wê, bi dîtina xwe re wê, bîafirênê. Hişmendî wê, tiştê ku ew di keve berdîtînê de wê, li ser wê re wê, bi hizirê. Wê xwediyê çerçoveyekê bê. Di nava rewşa jîyanê de wê, bi vê rengê wê, xwediyê rewşekê bê. Di nava rewşa hişmendîyê û pêşketina wê ya di mejî de de wê, wê rewşên weke yên ziman û pêşketina wan a bi hişmendî wê, pirr zêde wê, giring bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin. Di rewşên bi gotinkirin û ankû bi navkirin wê, ji aliyekî ve wê, weke rengê salixkirina bi tîgînî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, weke aliyekî giring wê, di vê rewşê de wê, xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa tîgîna salixkirinê de wê, weke aliyekî giring wê, tîgîna wateyê, binavkirin û her wusa bi gotinkirinê û hwd wê, bi awayekî giring wê, derkeve li pêş. Wê xwe bide diyarkirin. Di dewama wê de wê, ev wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, hebê. Di rewşa wê de wê, weke aliyekî tîgînî jî wê, ev wê xwe bide diyarkirin ku wê, rewşa wateyê wê, weke aliyekî tîgînî ê wateyî bê.

Em li vir dikarin li ser tîgîna watezanîyê re wê, weke aliyekî giring wê, hildina li dest. Watezanî wê, bi zêdeyî wê, weke aliyekî tîgînî wê, xwe bide diyarkirin bê. Wê dema ku mirov wê, li ser wateyê wê, bihizirê wê, mirov wê kifşbikê ku wê tîgîna watezanîyê wê, bi rewşên weke yên wateyê, danîşan, rêkevt, şêwa û rengê bikarhanînê, tîkilî û dagerên wê re ku ew alaquadar dibê wê, li ser wan re wê bikê rewşa wateyê fahmbikê. Di roja me de wê, weke felsefeyê û ankû weke beşek felsefeyî wê, bi van alîyan ve wê, ne bi sînor bimênê. Wê di nava gotinê de jî wê, tîgîna watezanîyê wê, weke rewşeka bêsînor a ne diyar jî bê. Wê, ev rewşa wê, wê di temenê wê de wê, bi gotinê û lêkolîna wê ya bi gotinê re ku wê, ne bi tenê bi sînor mayînê ve wê, bi aladar bê. Wê, rewşên gotinê, pêvek, dawik, daçek, rengdêr û hwd ku ew dihên bikarhanîn wê, li ser wan re wê, di şêwayekî hizirkirinê de bê. Li ser tîgîna watezanîyê re wê, gotin ku ew di hebûna zimanekî de wê, weyn(rol)a ku ew wê bileyizin wê li ser wan bisekinê. Di çerçoveya bi gotinkirinê re wê, di çerçoveya salixkirinê de wê gotin wê, weke çerçoveyekê di nava sazûmana wê û ya zimanî de wê, di ahengekê de wê, çawa wê were hildan li dest wê, li ser wê, bisekinê.

Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî din jî wê, bi tîgîna watezanîyê re wê, rewşa dîtbarî û wate wê, derkevina li pêş. Bi gotineka din wê, li ser wê re wê, weke ya zelal û ya ne zelal jî wê, ev were li ser ziman. Li ser wê re reşa dîtbarîya gotinî re wê, were li ser ziman ku wê, her gotin wê xwediyê hebûna xwe ya awayî û ankû a şeklî û wateya bi manayî ku ew di xwe de bardikê bê. Di çerçoveya tîgîna yek dibînê û yek bi zanîn dikê de jî wê, mirov dikarê bi şêwayekî salixkirinî wê werênê li ser ziman.

Em ku di vê çerçoveya tîgîna watezanîyê de wê, li wê bihizirin wê, weke tîgîna nav û ankû awa û wateyê de wê, bi felsefîkî wê, dîroka wê, heta serdemên kevnera wê herê. Hê di dema hûrî û mîtanîyan û pişt wan re wê, di dema medyaya de wê, li ser wê bi felsefîkî wê, were hizirkirin. Tiştê ku ew bi awayî heya wê, di xwe de wê çî wateyê wê bihasênê wê, li ser wê, were hizirkirin. Tîgînên weke ‘her tişt xwediyê wateyekê ya’ û ankû ‘wate, di her tiştê ku ew heya de wê hebê’ wê, were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê li xwezayê jî wê, bihizirin wê, ji aliyekî wê, rewşa wê ya li berçav a dihê dîtin wê li wê bihizirin û ji aliyê din ve wê, wateya wê ya ku ew di wê de wê, li wê bihizirin. Her tişt ku ew heya û dihê dîtin wê, bi wê rengê wê weke xwediyê wateyekê wê were li wê hizirkirin û wê, were li ser ziman.

Di demên piştre de wê, ev nîqaşên felsefîkî wê, bèn barkirin li ber bahre reş li hermên girêkê û wê, li ser wan wê, bi felsefîkî wê, hizir wê, werina afirandin û hanîn li ser ziman.

Bi felsefeyê û pêşketina felsefeyê re wê, bahse pêşketina ziman jî wê, were kirin. Heta roja me wê, felsefe wê, di warê pêşketina xwe ya bi aqilî re wê, pêşketina wê, bi pêşketina ziman re wê, bide çêkirin û domandin. Weyna ziman di pêşketina felsefeyê de wê, biqasî weyna felsefeyê di pêşketina felsefeyê de bê. Di pêşxistina aqil de wê, ziman wê weke aliyekî wê derkeve li pêşîya me. Em dikarin bêjin ku em ziman pêşbixin wê, bi wê re wê, temenê aqil û pêşketina aqil pêşbixin.? Ku em vê jî jîyanê û herîkîna wê dûr hildina li dest weke wê, bersiva wê na bê. Lê ku em di herîkîna jîyanê de wê, bi rewşên jîyanî, jîyankirin û kifşkirina wan re bi hişmendî wê, werênina li ser ziman wê, hingî wê, ev rast bê. Ber ku wê, peyname pêşketina ziman wê, ew rewşa jîyanî bê. Wê, jî wê werênê li ser ziman. Têkiliya ziman û aqil wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin.

Di rewşa ziman de wê, jî aliyekî ve wê, di nava rewşa jîyanê de ku mirov wê, weke sazûmanaka felsefîkî a pêşketinê wê hildina li dest û wê pêşbixin wê, her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê rewşa ziman wê bi pêşxistinê wê re wê, di rewşa têgîna nepenîya jîyanê û salixkirinê wê de wê, li ser wateyê û ankû têgîna watezaniyê re wê, xwediye rengêkî pêşketinê bê. Her wusa ziman wê, di aslê xwe de wê, di vê çerçoveyê de wê, bi temen û çerçoveya wê ya felsefîkî re wê, di çerçoveyek aqilzanî(pêşketina aqil li ser temenê wê) de wê, weyn bileyizê. Pêşxistina ziman wê, weke aliyekî giring wê, xwediye rewşek heyînî bê. Aqil wê, weke rewşek jîyanî ku ew bi hebûna fîzîkî û ankû bûjenî a di jîyanê de heyî bê. Wê dema ku mirov wê ziman wê, li ser wê re wê pêşbixê wê, ev rewşa pêşxistina ziman wê bê weke rewşeka ku mirov, zanînê ku ew hena wê, bi ziman û pêşxistina ziman re wê, di nava ziman û girseya ku ew ziman di nava wê de dihê ser ziman re wê were hanîn li ser ziman bê. Ziman ku wê, weke ku wê di çerçoveya hanîna wê ya li ser ziman a bi têgîna xûyzaniyê re ku ew dihê hanîn li ser ziman ku ew, tenê bi dûbarekirinê re ku ew fêrbûba wê, wê ziman pirr bi sînora ba. Ji wê jî wirdetir wê, di rewşa xwe ya rastiya de wê, gelek şaşî wê di xwe de wê hawandiba. Zarok berî ku ew were dînyê wê bigihijê sazûmanaka zimanî. Piştî ku ew hat dînyê wê, li gorî wê, sazûmanê ku ew dengdikê wê, gotinan biafirênê û hevokan wê piştre wê avabikê û wê werênê li ser ziman. Wê di wê rewşê de wê, di rewşa pêşketina xwe ya teybet de wê, zarok wê, mejiyê wê bi derk û dîtbarîyên wê re wê, naqandinên xwe wê, bide kirin. Wê li ser wê re wê, xwemalîya xwe ya teybet wê biafirênê. Zarok wê, ew gihiştina wê ya rêgezn rast ên zimanî wê, piştî ku ew pêşketina wê destpê dibê wê, li gorî wan wê, di xwe de wê, bidest xwe pêşxistina xwe bikê. Ev jî wê, weke rewşeka ku wê, di temenê wê de wê, hem rewşên fêrbûnê û hem jî yên berê ên rakendî û hwd ku wê, di temen û hîm de wê cihbigirin bin. Di vê çerçoveyê de wê, herdû alî wê, bi hevdû re wê, di rewşa fêrbûna mirov a di jîyanê de wê, jî zaroktiyê wê heta mazinbûnê wê, di hîm de wê, bi hevdû re wê weyn bileyizê.

Mediyayîyan wê, vê rewşê wê, bi awayekî wê, di rengêkî tefsîrî de wê, bikin ku wê, jî xewnê wê, fahmbikin. Wê minaq wê, xewnê wê, weke aliyekî û ankû çerçoveyekê bi awayî û şeklî wê, werênina li ser ziman. Di nava wê awa û çerçoveya şeklî de wê, çî wate wê hebê. Wê çî hatibê jîyankirin wê, weke hişmendiyeke navarokê wê, werina li ser ziman.

Gotin wê, weke awa û rengêkî şeklî ku ew dihê tefsîrkirin û ku ew weke ku ew 'heya' wê, di çerçoveya wê de wê, wateya wê hebê. Gotin wê, aliyekî wê yê gerdûnî wê, hebê. Di roja me de wê, bi hezaran ziman wê pêşkevin. Wê, dema ku mirov navaroka wan ziman bi gotinê wan re wan hilde li dest wê, bi awayekî wê were dîtin ku mirov wê, karibê heman gotinê bi şewayna afirandinê di wan ziman de jî kifşbikê. Lê çendî ku wê, bi wateyên jî hevdû cûda wê, hebin jî lê wê, li vir wê ya cûda wê, wate wê, di çerçoveya lêkirina wê de wê, hebê. Ev rewşa lêkirina wateyê wê, di rewşa jîyankirin û hişkirina wê û bi gotinkirina wê ve wê girêdayî bê. Di wê çerçoveyê de wê, gotin wê, jî aliyekî ve wê, weke weke wê rewşa wê ya jîyanî a biwatekirinê wê, xwe bide diyarkirin. Lê em li vir vê yekê wê, bi wê re wê, werênina li ser ziman ku wê, di rewşa watekirinê de wê, wate wê, bi serê xwe wê weke rewşek darêjkî a ku ew di gotinê de hatîya lêkirin bê. Wê di gotinê de wê, ahege tîpî a ku ew gotin jî wê afirîya û çerçoveya wê darêjkî a kirdeyî û hwd wê, bi ahengên wan re wê, temenê wê bikarhanîna wê gotinê a di watekirinê û levkirina wê ya bi wateya rewşê bi gotinkirina re de bê. Em ku em, jî her wateyê gotinekê bibînin wê, bêgûman wê, sînorê hebûna gotinan û afirandina wan wê, nebê. Di vê çerçoveyê de wê, di zimanê me de wê, sînorê gotinê me wê, di vê çerçoveyê de wê, jî aliyekî ve jî wê, sînorê wê watekirina rewşê jî wê, biafirênê.

Wate wê, weke rewşek çerçoveyî a ne salixkirî jî wê jî aliyekî ve wê, xwe bide diyarkirin bê. Wê, rewşa wê gotina ku em wê wateyê bi wê dihênina li ser ziman wê, jî wê re wê, bidarêjkî wê bikê ku ew çerçoveyekê biafirênê.. Lê ev jî wê, têrê nekê ku ew wate wê, bi tememî zelaliyekê di xwe de bi tememî çêbikê. Li ser wateyê re lêgerîn û kûrbûnên ku ew bi hîşmendî dibin wê, hinekî jî wê, nîşanaka wê bin. Wate wê, di aslê xwe de wê, di dîmenekî de wê, weke gotinê bê. Wê, xwediye dîmenên xwe yên levkirî bê. Em dema ku wê, gotinekê bikarbênin wê, bi lêvkin û deng bidina wê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê hebûna wê dengê û bilindbûn û ankû ne bilindbûna deng û hwd wê, jî aliyekî ve wê, di rewşa wê salixkirinê de wê, weke aliya ku mirov dikarê wan werênê li ser ziman bin. Gotin û wate wê, di rewşa wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bi wê re wê, di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin bê.

Di rewşa wateyê de wê, bi gotinê re wê, bi demê re wê, di gotinê de wê bi rewşa wateyê re wê, pirr wate wê xwe bidina diyarkirin. Her wusa wê, ev jî wê, bi rewşên jîyankirî ve wê, girêdayî bê. Ku ez bahse çûyinekê bikim ez, dikarim bahse wê 'çûyinê' ji aliyê gelek mirovan û her yekê bi gelek caran çûyinê re wê, bahse wê bikim. Ji aliyekî din ve jî ew wateya çûyinê a ku min ew, li gotinê kir wê, ew jî wê, ji aliyekî din ve jî wê, xwediyê şêwayekî bê ku mirov wê, piştî ku ew salixkir û pê de wê, di nava rewşên jîyankirî de wê, li wê lêkirina wateyên nû û ankû fahmkirina wateyên nû wê, weke aliyekî pîretîkî û wateyî ku wê, bi hevdû re wê, têkiliya wan wê bi ahengî û lêkirinî ku wê, were pêşxistin bê.

Pirrwaterî wê, di zimanên roja me de wê, weke xosletekî zimanî bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê, di wê watelêkirina li wateyê de wê, sînorê wê bi xate pêşketinê û dewama wê re wê nebê. Ev jî wê, di dûmenekî wateyê de ku mirov wê, bi awayekî pirr-dûmenî wê kifşbikê û ji wateyê herê û bigihijê wateyên din ên lêkirî û hwd wê, di awa û rengê de wê, awayekî wê li berçavên mirov wê bide diyarkirin bê.

Di rewşa axiftinê de wê, hertimî wê, mirov wê, di nava hevdû de ku wê axiftina xwe wê bikê de wê, gotinan wê ji hevdû wê, werênê li ser ziman. Dem bi dem mirov, wê ji hevdû re wê, werênê li ser ziman ku wê, gotinên mirov ên cûda ku mirov wan ji hevdû re wan werênê li ser ziman wê hebin. Lê li vir wê, di aslê xwe de wê, wateyên cûda ên ku mirov wan ji hevdû re wan werênê li ser ziman wê hebin. Gotin wê, weke hevdû bin. Pêvek, pêşek, dawik, daçek, rengdêr û hwd ku ew di gotinê de wê, werina bikarhanîn wê, rengên wateyî wê, bi xwe re wê, biafirênin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ew rengê wê, xwe bi awayekî wê, bide diyarkirin bê.

Axiftinên ji hev cûda wê, weke tîgînên ji hev cûda ên bi gotinî hatina levkirin bin. Di kurdî de wê gotin piştî bêjeyê wê were. Bêje wê, weke gotin û ankû bahse peyvî a pêşî bê. Di vê çerçoveyê de wê weke rewşeka wateyî a ku mirov wê, fahmbikê bê. Gotin bixwe jî wê, weke rewşeka tîgînî a levkirî bê. Wê di gotinê de jî û wê di bêjeyê de jî wê, rewşên weke pêşek, dawik, rengdêr û hwd wê, bi tîgîniya peyvî wê hebin. Wê, di wê de wê, bi wan rewşên bêjeyî û ankû gotinî re wê, rewşên wateyî wê bi çerçoveyî wê werina afirandin. Di rewşa wateyê de wê li ser rewşên weke ên tawandin, pêvekirin, li dawîyê rengdêr danîn û hwd wê, weke aliyna tîgînî ku mirov wan dikarê bi teybetî hilde li dest bê. Piştî gotinê wê, di dewama wê de wê, hevok wê, werê. Hevok wê, rewş û çerçoveya wê, hem bi gotin bi gotin ew rengdêr û hwd ku ew di hilde û bi hevdû re wê çerçoveya têkiliyê a ku ew bi rewşa hevokî re didênê wê, rengê ku ew bi wê re dihênê û hwd re wê, xwediyê rewşek teybet bê û hem jî wê, di asta têkiliya gotina a di hevokê de a bi hevdû re de wê, ew rewş wê hebê. Bi wê re mirov dikarê wê, bi teybetî wê, di vê çerçoveyê de wê hilde li dest bê. Di kurdî de wê, minaq wê weke gotina "kêr" ku ew wê were weke nav wê, di xwe de wê çavê rewşeka weke 'kêr'ê û ankû kêrhatîniyê, navê amûreka birrînê a weke 'kêr'ê, navê rewşek tevlihevkerinê a weke weke 'gêrkerinê' û hwd wê, bi gelek wate, rewşên navê û hwd re wê, karibê werênê li ser ziman. Minaq gotina 'delal'ê wê, weke navekî kurdî bê. Lê wê weke ku em di çerçoveya zanîna wê ya wateyî a kurdî de wê fahm dikin wê, di wateya sipehîbûnê de jî bê. Wê, bi wê re wê, di wateya 'rûdayînê' de wê, karibê were bikarhanîn. Di wateya şiyarîbûnê de were bikarhanîn. Bi rengê 'delaletê' ku ew dihê nivîsandin wê, bi wateya 'rûdayînên bi bêhîtî' wê, were xwandin bê. Weke wê, gelek wateyên din jî mirov dikarê ji wê kifşbikê û wê, bi wan werênê li ser ziman. Di gotinên din de jî mirov, dikarê wê, bi heman rengî wê, kifşbikê û wê, werênê li ser ziman. Ev wê, wateyên zêde ên ku ew li gotinê hatina kirin bin. Ji aliyekî din ve jî wê, rewşa 'pirrwaterîyê' wê, bi xwe re wê, bide diyarkirin û wê, werênê hanîn li ser ziman.

Li vir wê, rewşa watezaniyê(89) wê, weke aliyekî giring wê, di gotinê de wê, derkeve li pêş me. Dema ku mirov wê, li wê dihizirê wê, her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşek pirrwaterî wê kifş dikin. Di aslê xwe de wê, ev rewşa gotinê a bi awayekî pirrwaterî wê, di şêwayekî de wê, dema ku mirov wê, heman wateyê ji rewşê bigirê û wê salixbikê di gotinê de û ku mirov li wê wateyê vegeirîya û wê xwand wê, bi wê re mirov wê karibê rewşek pirrwaterî wê wê wateyê bixwe de jî wê, kifşbikê. Di vê çerçoveyê de wê, wateya pirrwaterî ku ew heya wê, xwe bi awayekî wê, di vê awayê de wê, bi wê re wê, bide nîşandin û diyarkirin. Di rewşa watezaniyê de ku mirov, wê bikê ku wê, hilde li dest wê, mirov nikarê tenê ji aliyê wateya pirrwaterî a gotinî wê li wê bihizirê. Gotina wateyî a pirrwaterî jî mirov dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest û wê fahmbikê bê. Ev jî wê, bi çî rengê weke minaq gotina 'dil' ku mirov wê, hilde li dest wê, di rewşa gotina dil de wê, çendî wê weke navê 'ûzwekî' laşê me bê wê, bi heman rengî wê, navê beşa hundûrê a dil bê wê, di wateya dorgirtinê de jî wê, xwediyê wateyê bê. Bi gotineka din wê, di wateya *êşîrgirtinê* de jî bê.

Gotin û wate wê, her wusa wê, di şêwayekî de wê, di hevdû de wê, bijîn. Lê di aslê xwe de wê, herdû jî wê, bi awayekî wê ji hevdû re wê minaqna darêjkî ên ku mirov wan hilde li dest jî bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, zanîna wateyê wê, weke aliyekî giring wê, bi salixkirinên wê re wê, xwe bide diyarkirin bê.

Biqasî pirrwaterîya gotinê wê, bi heman rengî wê, li vir wê, pirrwaterîya wateyê jî wê, ji aliyekî ve wê, derkeve ber me. Di vê çerçoveyê de wê, pirrwaterîya wateyî wê, mirov dikarê ji du aliyan ve wê, hilde li dest. Aliyê pêşî wê, ji aliyê hişmendiyên ku ew dihên kifşkirin, afirandî û pêşxistin ve bê. Her wusa her rengê hişmendî wê, karibê weke rengêkî nerînî ku ew di temenê kifşkirina rengê wateyê ji wateyê bi xwe re diyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, rewşên hişmendîyî wê, bi tîgî na zanîna ziman re wê, zêdeyî wê, derkevina li pêş. Di rewşa

wateyê û dengê a li hevdû hûnandî de jî wê, di vê rewşa wê ya bi hevdû re de wê, li ser têngîna hişmendîyê re wê, xwe ji aliyekî ve wê, bide dîyarkirin bê.

Ji aliyê din ê têngîna pîrwateyîya wateyê jî wê, di rewşa bi heman rengê wateyîya bi

-----
*89.Watezanî wê weke şaqekê zanînî ku wê bi zanistî û felsefîkî wê li ser ziman û wateyên ku ew dihên lêkirin û afirandin wê temenê wan bîafirênê bê. Wê li ser fahmkirina wan bisekinî. Li gorî wê, hertişt wê bi wateyekê wê hebê. Mirov wê, bi wê re wê fahmbikê. Di roja me de wê, di gotinan de lêgerîna pîrwateyîyê wê, weke mijarekê wê ya esasî bê.

gotinî ku wê, gelek rewşê, tişt û hwd wê, karibin werina bi navkirin û ser ziman. Minaq gotina “awîl” di kurdî de di wateya ‘pêşî’ de ew heya. Lê di wateya ‘ya li wir’ de jî wê, karibê têngînekê bide me. Bi heman rengî ku mirov li ser rengê kifşkirinê bi wateyî re ku mirov bimeşê wê, zêdetir têngî wê, bi vê rengê xwe bidina dîyarkirin bin. Wê mirov wê karibê wan kifşbikê.

Di dewama pêşketina ziman, darêjkê û watelêkirinê de watezanî û pêşketina wê

Di rewşa têngîna kifşkirina zimanî a wateyî de wê, li vir wê, dema ku mirov wê, gotinekê wê, bi wate bikê wê, ew rewşa bi watekirinê wê, weke rewşeka bi hişmendîyî a teybet bê. Lê piştî bi gelek mirovan weke hevdû zanîna wê re wê, temenê gelemperbûna wê têngîna wateyî wê, bîafirênê. Wê, minaq wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa navan wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe weke navna wateyî ên gelemper wê, xwe bidina dîyarkirin. Gelemperîya wateyê mirov, dikarê wê, di aslê xwe de wê, pîr zêde li ser wê, bisekinê. Wê ji aliyekî din ve jî mirov wê, dikarê li ser wê, bisekinê. Ew alî wê, weke aliyê ‘wekehevdû’ dîtî û ‘fahmkirina bi wateyê re’ bê. Minaq mirov, dikarê li vir bahse têngî û felsefeyên li ser wateyê pêşdikevin ên weke ‘pragmatîzmê(90)’ jî bikê. Felsefeyên wateyê wê, bi pêşxistina wê û ankû lêkirinê li wê re wê, werina pêşxistin bin. Her mejiyê ku ew dihizirê wê, karibê weke yê din bihizirê? Di vê çerçoveyê de wê, weke hevdû dîtî û ankû hizirkirin wê, gotineka dîtbar bê. Di aslê xwe de wê, ji aliyekî ve wê, temenê wê, di jîyanê de jî wê, nebê. Lê wê, rewşên dunyayî ên xwezayî ku mirov di nava wê de dijî wê, ew di çerçoveya wê gelemperîya wê de wê, bi têngîneka pêşnûmayî wê, çerçoveyekê wê, di mejiyê me de wê, bide dîyarkirin. Li ser heman mijarê û tiştê du mirov wê, karibin ji hevdû cuda xwedîyê du rengên hizirkirinê û ankû zêdetirî rengên hizirkirinê bin. Ev jî wê, weke rewşeka ku mirov wê, di temenê wê de wê, werênê li ser ziman bê.

Pîrwateyî wê, di rewşa dîtî de wê, xwe bi awayekî giring wê bide dîyarkirin. Di rewşa hizirkirina ji aliyê derveyîyê ve ku mirov bihizirê wê, ya ku mirov wê, bibînê wê, bi têngîneka bûjenîkî û biriqîna wê re wê, xwe bide dîyarkirin bê. Lê ji aliyê têngîna hişmendîyê û zindîtîya mirovî ve wê, rewşa di şewayê û rengê li ser xûyzaniyê re wê, bi dîmenekî wê bide me. Ya ku wê, ji gelek alîyan ve wê, dema ku wê, li ser wê were hizirkirin wê, gelek zaneyên ziman wê, têngîna xûyzaniyê wê, derxistina li pêş jî wê, di temenê wê de wê ev hebê. Lê di aslê xwe de wê, ev têngî jî wê, bi serê xwe wê, mirov nikarê bi temenî weke têngîneka vegotinbar a têr wê werênina li ser ziman. Li vir wê, dema ku mirov wê, têngîna xûyzaniyê wê, bi wê re wê hilde li dest wê, di aliyekê de wê ji anîşkê ve wê, têkiliyek bi têngî wê, bi aqilê derûnî re wê, were danîn bê. Wê, bi wê re wê, weke aliyekî wê xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa têngîna xûyzaniyê de wê, têngînen derûnîyî wê, ji aliyekî ve wê, xwe bi giringîyeka temenî wê, bidina dîyarkirin bin.

Di rewşa wateyê de mirov, dikarê li vir wê, ji aliyekî ve wê, bi têngîna hişmendîyê re wê, hilde li dest. Di zane min de wê, ev yek wê, weke aliyekî pêwîstî bê. Bi gotinekê jî bê mirov, divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, wate û gotin wê, di rewşek heyînî de

-----
*90.Pragmatîzm wê weke zanîneka zimanî bê. Wê li ser têkiliya nişanê û yê nişanê didin çekirin û ankû nişandin wê bisekinê û wê hewlbide ku wê fahmbikê. Li ser rewşa lêkerkirinê ziman ên weke biwateyî û hwd lêdîkolê û hewl dide ku wê bi santaksî û samantîkî fahmbikê. Rewşa nişanê û tevgerîn li ser gotin û bi wê re deng derxistinê û hwd re wê hewlbide ku wê fahmbikê. Rewşên weke ziman û lêkerkirin, navarok, rengê danûstandinê û her wusa zimanên weke ramyarî û hwd wê bikê fahmbikê bê.

wê, di temenê xwe de wê, şewayekî hişmendî ê teybet wê, bi xwe re wê, bihawênê bê. Li vir wê dema ku mirov wê, gotinê û tiştê ku ew bi wê re dihê li ser ziman ku wê, bikê ku wê, fahmbikê wê, ew tişt wê, hebûna wê, di temenê têngîna dîtbar a gotinî de bê. Lê li vir em bi vê rengê wê, bihasibênin ku em xwedîyê wê gotinê, têngîneka wê ya wateyî a di wê de na. Lê ew tiştê ku ew bi wê re wê, were salixkirin û ankû ew bi wê re wê, di çerçoveyek dîalîteyî de wê, were li ser ziman ew ji berçav windabû û mirov wê, nikaribê wê, tiştê wê êdî wê bibînê. Wê li vir wê, ew wate wê bi gotinîya xwe re wê, çawa wê, were salixkirin? Yanî jî wê, ew hişmendîya tiştê jî wê, winda bê. Wê li vir wê, di rewşek razber de wê, rewşa wateyê û gotinê jî wê, di rewşeka ku mirov wê, ‘nizanibê’ û ankû wê nikaribê wê salixbikê di mejiyê xwe de wê, werênê li ser ziman bê. Lê ew kengî bi tiştê ku ew tişt ew tiştê ku ew pêşî bi wê hatiya salixkirinê û ankû tiştê ku ew bi wê were salixkirinê wê, bi wê re wê, ‘şenberîyekê’ wê bi xwe re wê, di wê rewşa xwe ya razber de wê, bistênê. Di vê çerçoveyê de wê, nezaniya wateyê wê, di aslê xwe de wê, bi rewşa wê ya razber re wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, hebê. Gotin wê, ji aliyê hişmendîyî ve wê, têkiliyeka ahengbar a wê, bi wê rewşa têngîna gotinî re wê hebê. Wê, bi wê re wê, ji aliyê gotinê ve wê rengê tiştê wê, xwe wê weke hebûna salixkirina wê, bide dîyarkirin. Ji aliyê tiştê ve jî wê, ew jî wê, weke hişmendîyekê wê, were bi

navkirin. Bi navkirin wê, di rewşa navzanîya zimanî de wê, weke hişmendiyeke bê. Di wê çerçoveyê de mirov dikarê wê, bi teybetî wê, weke aliyekê wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman bê.

Di rewşa têgîna navzanîyê de mirov dikarê wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, nav wê, bi hebûna tiştê re wê, weke wateyeka ku ew di derbarê wê de bi hebûna tiştê re wê hişmendiyeke ku ew afirî wê hebê bê. Di v çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring ê zimanî wê, bi wê hişmendiyeke re wê nav wê bi navzanîya xwe re wê, xwe bide diyarkirin. Di rewşa navzanîyê de wê, weke hişmendiyeke ji rewşa salixkirina tiştê bi dîtina wê re wê, xwe bi şenberî wê, bide diyarkirin bê. Her wusa mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, xwe bide diyarkirin bê.

Aqil wê, dema ku mirov wê dîroka wê ya bi hizirkirinê re wê li wê dihezirê wê, bi wê re wê kifşdikê ku wê, li ser rewşa têgîna tiştê wê bihezirê. Têkiliya tiştê û hişê û ankû hişê û tiştê wê ji aliyê wan ve wê, cûda û cûda wê, hilde li dest û wê, bikê ku wê werênê li ser ziman. Di v çerçoveyê de wê, felsefe wê, di xwe de wê, di aslê xwe de wê xwediyê têgîneka zimanî a bi hişmendî jî. Wê, bi xwe re wê, bi gotinî wê sînore xwe wê, hertimî wê li ser pêşxistina wateyê re wê, berfireh bikê. Bi wê re jî wê, hanîna xwe ya li ser ziman wê, temenê wê, zêdetirî wê pêşbixê û wê biafirênê. Ziman wê, fahmkirina wê ya bi kirdeyî, wateyî, gotinî û hwd re wê, bi hişmendiyeke wê di temenê wê hizirkirina me de wê, ji me were xwestin. Wê di v çerçoveyê de wê, gotin wê, bi wateyî wê, di wê çerçoveya têkiliya wan a bi hevdu re wê, çerçoveya têgînî a aqilî û ankû ramanî wê, bi hizirkirinê re wê, biafirênê. Di v çerçoveyê de mirov, divê ku zanîna ziman û ankû zimanzanîyê wê, weke aliyekî giring û pêşketî bi hemû alî û temenên wê yên weke kirdezanî, watezanî, gotinzanî, dengzanî, pirwatezanî û hwd re wê, bi awayekî pirralî wê, di temen de wê, were dîtin. Di rewşa ziman de mirov dikarê wê, di çerçoveya sazûmanekê de ku ew di nava xwe de xwediyê rewşên xwe yên têkiliyî ê pirralî ya wê, werênê li ser ziman. Di rewşa dengî de wê, ev wê rewş wê xwe bide diyarkirin. Em di ferhengê kurdî a bi dused hezar gotinî re wê, di kurdî de wê 32 dengên temen wê, werina pênasêkirin. 32 deng wê, çawa wê karibin wanqas gotinan werênina li ser ziman? Li vir wê dema ku mirov wê li ser wê bihezirê wê, bi wê re wê, ya ku mirov wê, bi teybetî wê, kifşbikê û wê, werênê li ser ziman wê, dengên vêşarî ên di deng de bin. Yanî bi gotineka din wê, di rewşa hebûna deng û têkiliya wê ya bi mejiyê me yê zindî re wê, rewşa dengê wê bi awayekî pirralî wê hebê.

Ku mirov rewşa gotinan wan hilde li dest mirov wê karibê wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, bi biriqîna xwe re wê, bi navî û wateyî wê xwediyê temen û têkiliya cihî a salixkirî bê. Wê li ser wê re wê, têgîneka birkirinî ku wê, weke kirdeyek vêşarî wê xwe di temenê zimanzanîya temenî de wê, bide diyarkirin wê hebê. Li vir wê, têkiliya birkirinê, cihzanî, têkiliya cihê û ankû tiştê û rewşa ya gotinî û hwd wê, bi çerçoveyê zimanî a bi zimanî wê xwe bide diyarkirin. Di nava navan de wê libîrxistîneka dîtarî wê hebê. Di wateyên gotinî de jî wê ew libîrxistîna li ser rewşên ku ew werina kirin û ankû ew hatina kirin re wê, were kirin. Di heman rewşê de wê kirin wê temenê libîrxistîna kirinê piştre jî bê. Minaq wê, ku ez dibêjim 'penûs' wê, were bîra min ku ez bi wê dinivîsênim. Ku ez dibêjim 'axiftin' wê, rewşa axiftinê libîrxê. Ku ez bahse 'tv'yê bikim wê 'têmaşakirinê' wê werênê li hiş û wê libîrbixê. Ku ez bahse cilûbergan bikim wê, li xwekirinê wê li bîrbixê. Bi v rengê wê, li ser wateyê re wê, li hevdu hûnandî wê, rewşên bêjeyî ku wê, piştre wê, dema ku ew hatina li ser ziman wê, werina bigotinkirin wê xwe bidina diyarkirin bin.

Di rewşa libîrxistinê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, cihê gotinê û awayê wê jî wê karibê bi xwe re ew di wê de gûharînê werênê li holê. Libîrxistin wê, weke têgîneka têrkerî a kirdeyî wê, rengê wê yê têrkerî ku ew li ser awayê rengê gotinê re xwe dide diyarkirin re wê, xwe bide salixkirin. Libîrxistin wê, kirdeyî, gûharînerî û bitevgerî bê. Her wusa wê, di v çerçoveyê de wê, rewşa wê ya kirdeyî ku mirov wê, hilde li dest wê, awayê gotinê wê weke rengê têrkerî wê xwe di awayê wê kirdeya wateyî de wê, bi gotinî wê, bide diyarkirin bê.

Di aslê xwe de wê, di rewşa wateyî de wê, rewşek gelemperî wê, di wê rewşê de wê, xwe bide diyarkirin. Di rewşa wate û awayê wateyê de wê, ji aliyekî ve wê, weke ku wê, dervî reng û awayê gotinê wê, xwe bide diyarkirin. Minaq wê, nivîskarî wê, di kurdî de wê, bi gelek navan wê werê li ser ziman. Di zaravayên kurdî ên weke kirmanckî, hawramî, goranî, soranî û hwd de jî wê, weke 'nûserî' jî wê were li ser ziman. Wê, bi gotina 'rewşênbirîyê' re jî wê, werê li ser ziman. Lê ne tenê kurdî de wê, nivîskarî wê hebê. Wê, di hemû zimanên cihanî de jî wê, nivîskarî û ankû rewşênbirî wê hebê. Wê kar û xabate nivîsandinê wê, bi rengên wê yên cûr bi cûr re wê hebê. Dema ku wê, bahse nivîskarîyê wê were kirin wê, ew karê nivîsandinê wê were libîrbikeve. Wê di rewşa nivîskarîyê û karê wê de wê, salixkirineka bi hevdu re wê, were dîtin. Lê di rewşa bi navkirinê de wê, li ser wê rewşa nivîskarîyê û salixkirina wê re wê, bi gotinî wê weke aliyekî sêyemin wê, xwe di rewşa her zimanî de wê, gotinên ji hevdu cûda wê, werê hanîn li ser ziman bê. Bi heman rengî wê rewşa wergerandina bineter, nivîs û pirtûkan ji zimanan li zimanan jî wê, di v çerçoveyê de wê, weke aliyekî ku mirov dikarê wê, bi navbikê û wê werênê li ser ziman bê. Di dewama wergerandinê de wê, li wer wateyê re wê, gotin wê were afirandin. Wê, li hemwateyî û ankû di wê hemwateyê de lêhatinîyê wê, were lêgerîn. Wergerandin wê, weke heman mijar bi heman rengê wateyî ê gotinî ku ew di zimanekî din ê duyem de jî were li ser ziman bê. Wê, di v çerçoveyê de wê, dema ku ew berhem û ankû pirtûk li zimanê duyem ê din hat wergerandin wê, di wî zimanî de jî wê, weke 'heman pirtûk' û

ankû 'heman berhem' wê, hebê. Lê çendî ku wê, heman wate û nivîsandin wê, di zimanê din de wê, were li ser ziman jî wê, di wê de wê, bi gotinên din ên ku ew weke wan gotinên ku ew di rengê zimanê pêşî de ku ew hatîna salixkirin û 'weke wan' ku ew hatîna kifşkirin wê, bi wan re wê, were li ser ziman. Di rewşa wergerandinê û ankû nivîsandina ferhengê de wê, heman rewş wê di heman rengê de wê, were dîtî û kifşkirin. Di zimanekî de wê, di gotinên ferhengî de wê, li heman gotinê ku ew wateya zimanê ku ew jî wê dihê wergerandin ku ew di wê de were li ser ziman wê li wê were lêgerîn. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li heman rewşê wê li wê were lêgerîn.

Li vir wê, ev di rewşa wergerandinê û ankû ferhengîyê de wê, were dîtî ku wê, wate wê weke xwe wê çawa wê were bûhûrandin li zimanê din wê were dîtî û kifşkirin. Li vir wê, di zimanê din ê duyem de wê, li gotinên ku ew wê wateyê "weke xwe" ku ew werênê li ser ziman wê, li wê were lêgerîn. Di rewşa bûhûrandina wateyê jî zimênê li zimên wê, weke rewşek wateyî a salixkirî bê. Wê, ew wate wê, weke aliyekî din ê giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî din ê giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa bûhûrandina wateyê jî zimên li zimên de wê, weke rewşeka wateyî a gerdûnî jî wê, bi xwe re wê, bide dîyarkirin. Heman wate wê, weke xwe wê were bûhûrandin jî zimanê yekem li zimanê duyem. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, ev jî wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Wate wê, li vir wê, bi rewşê re wê, were dîtî ku ew hatîya salixkirin. Her wusa wê, weke wateyeka bihişmendî hatî kifşkirin bê. Di rewşa salixkirina wateyî de wê, ev wê, weke aliyekî giring ê gotinî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa gotinî de wê, wê rewşa gotinê wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Wateya salixkirî wê, weke xwe wê, were bûhûrandin li zimanê din ê duyem. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa wateyê wê, weke rewşek di rengê gotinê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Wateya salixkirî û hatî wergerandin wê, weke şêwayekî ku ew di zimanê yekem de ku ew hatî nivîsandin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê hebê. Di rewşa wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Wateya salixkirî wê, dema ku wê, bûhûrandin wê ya li zimanê din bibê wê, weke xwe wê heman encamê wê bi kifşkirinê bi xwe re wê bi têgînê wê bide kirin bê? Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa jîyanê a mirov ku wê dijî wê, bahse wê, li wê jî wê, hinek aliyan ve wê, hebê. Wê, di dewama wê de wê ev jî wê, hebê ku wê, rewşa wateyê a salixkirî wê, di rewşek gotinî de jî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Wê, ev wate ku ew hatî salixkirin û wergerandin li zimanê duyem wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşekê wê weke ku mirov bi rewşa ferhengê, wergerandinê û hwd re wê, kifş dikê wê, wate wê, weke xwe wê di rewşek gelemperî de wê hebê. Lê wê, di rewşa ziman a gotinî de wê, ew rewş wê, were gûharandin. Wê ne heman gotin wê, werina bikarhanîn. Yan jî wê, gotinên ku ew hatîna afirandin wê, bi wan wê werê bikarhanîn. Gotin wê, sînorê wê ê afirandinê wê, rewşa adilînen fîzyolojîkî ên weke yên qirîkê û hwd wê, di wê de wê weynkar bê. Dengên ku ew hatîna qaydkirin û salixkirin ew, fêrbûna perwerdeyî a di jîyanê de ku ew li ser wan re ew dibê wê, çerçoveyek alimînê wê, bi fêrbûnê wê bi afirênê. Wê di dewama wê de wê, bi vê rengê wê ew wê, xwe bide dîyarkirin. Fêrbûna alimînî wê, weke li gorî rewşên ku ew hatîna qaydkirin û dihên derxistin li holê weke bi dengî û hwd wê, çerçoveya wê qaysgirtina muskulatûrên qirîkê û hwd wê, biadilênê û ev rengê adilandinê de jî wê, ji gelek aliyan ve wê, temenê reng û sînorê fêrbûnê wê bi xwe re wê, derxê li holê. Ev rewşa adilînî wê, ne rewşeka weke wateyî lê wê, weke rewşeka gotinî bê. Wê, bi gotinê rengê dengê wê û derxistina wê, çerçoveya darêjka wê û hwd re wê, xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa ahenge dengî de wê, deng wê, bi gotinê û ahenge wê ya dengî re wê, xwe bide dîyarkirin. Di ziman de wê, gotin wê, di wê de wê, weke dengêkî wê yê salixkirî ku ew di wê de heya wê hebê. Ew dengê salixkirî wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Mînaq ez dema ku ez dibêjim "bira", "bav", "dê", "xwûşk" û hwd wê, weke dengna gotinî ên salixkirî bin. Lê di kurdî de wê, her dengên van gotinan wê, karê li gorî herêman wê, di lavz û dengên wê de bi hisênî cûdahî hebin. Wê di wan de wê, xwe bide dîyarkirin. Bi wê re wê, rewşa gotinan wê, bi wê re wê, di dewama ku ew hatîna cem hevdu û kompozisyonek bi xwe re çêkirin wê, bi wê re wê, weke rewşeka gotinî wê, biafirênin. Di aslê xwe de wê, gotina 'bêjeyê' wê di kurdî de wê, navê dengê bêjeyekê û ankû peyvekê bê. Lê navê 'gotinê' wê, hinekî wê, ji wê cûdatir wê, di wateyekê de bê. Mînaq ez gotinekê li ser bira biafirênim û ez bêjim "birayê min ê mazin" wê, hingî ev nebê bêjeyek, wê bê weke gotinekê. Di gotina 'birayê min ê mazin' de wê, herî hindik wê, çar dengên bêjeyî wê hebin. 'Bira', bêjeyek a., 'Min' bêjeyek a. 'Mazin' bêjeyek a. Lê bi hevdu re wê gotinekê derxistina li holê. Gotin wê, weke rewşeka li hevdu kirî a bi bêjeyan re ku wê, di rewşeka di nava bêje û hevokê de li devereke wê bisekinê bê. Gotin wê, bi vê rengê wê, dema ku wê, gotinek, bi gotineka din re ku ew, hat cem hevdu wê, hingî ew gotin bê. Lê dema ku ew bû hevdu wê, hevok wê, di rewşek de wê, salixkirina rewşa gotina 'bira' wê, bikê. Wê bi wê re jî wê, rewşa ku ew bikê û ankû dikê û hwd re wê, werênê li ser ziman. Bêje wê di rengê weke "bira", "bav", "dê", "xwûşk" û hwd de wê were li ser ziman. Lê gotin wê di rengê "birayê mazin", bavê pîr", "dêya kedkar", "sawala mazin", "male piçûk û hwd re wê, were li ser ziman. Her timî wê, li rex bêjeyê wê, bêjeyek din ku ew wasîfîya wê, salix dikê û wê, dihê li ser ziman re wê, hebê. Ev jî wê, hingî wê gotin bê. Ev rewş wê, di kurdî de wê, weke rewşek teybet bê. Her wusa di rewşa bêjeyê, gotinê, peyvê, bahsê, hevokê û hwd de wê, bi vê rengê wê her yekê wê, rewşek wan ya zimanî a teybet ku mirov wê werênê li ser ziman bê. Di rewşa salixkirina gotinê de wê, ev rewş wê, weke rewşek teybet bê ku mirov wê, werênê li ser ziman

bê. Di rewşa van bêje, gotin peyv, bahs û hevokê de wê, weke aliyna ku mirov wan ji aliye wan ve wan, bi teybetî hilde li dest û fahmbikê bin. Di rewşa wateyê de wê, li gorî rewşê wê, salixkirin wê hebê. Wê wateya gotinê wê, bi wateyê re wê, rewşa hişmendîya hebûna bêjeyê bi darêjkî, hişmendî û hwd wê hebê. Di rewşa gotinê de wê, rewşa wasîfîyê wê li wê were zêdetîrkirin. Wê ew wê bi wê re wê, were hanîn li ser ziman.

Di rewşa gotinê de wê, di aslê xwe de wê, rewşa wateyê û bêjeyê wê, weke aliyekî pirr zêde ku wê serî li ser wê were wastandin bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Di rewşa salixkirina gotinê de wê, weke rewşek hişmendî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Piştî wê salixkirinê re wê, weke gotineka 'razber' wê xwe bide dîyarkirin. Têkiliya di nava gotin û wateyê de wê, hertimî wê, weke aliyekî ku wê, di berlêpîrsînê de bê. Di serdemên felsefeyê û heta roja me wê, têgîna felsefeyê wê, mijare têkiliya nava kirin(pîretîkê)ê û gotinê bikê berpîrsînê û wê bikê ku wê fahmbikê bê. Mijare kirinê wê ji aliye zimanî ve wê, weke aliyekî giring bê ku mirov wê li ser wê bisekinê. Wê, mijare têgîna kirinê û ankû pîretîkê wê, bi 'felsefeya kirinê' û ankû 'felsefeya pîretîkê' wê, bê mijare lêkolînê fahmkirinê. Her wusa wê, rewşa kirinê wê, bikê ku wê fahmbikê. Aqilê kirinê wê, weke aliyekî ku wê, weke mijareka pirr zêde kûrbê. Ew bi serê xwe ew, têgîna aqilê kirinê û ankû felsefeya kirinê wê karibê bibê mijare lêkolînê ku mirov wê, hilde li dest û wê fahmbikê bê.

Di rewşa lêgerîna levkirina kirin û gotinê de wê, weke aliyekî wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Di kirinê de wê, dema ku mirov wê, bibêjê 'ezê, qedehek av vexwûm' û piştî ku wê rewşê 'weke wê' min kir û çû û qedehek av hilda û vexwert wê, hingî wê, weke ku ew rewşa kirinê a weke bi gotina 'ezê qadehek av vexwûm' re ku ew hatibê li cih. Lê di dema kirinê de wê, weke kirineka ku ew min kirinê bê û ew kirin wê, çawa wê, weke kirineka ku ew dikarê bi wê gotinê re were hanîn li ser ziman bê? Di rewşa kirinê de ku mirov wê, li wê bihizirê wê, karibê wê, ji wê gelek rewşan wê kifşbikê. Her wusa wê rewşa kirinê wê, weke rewşeka ku wê, di xwe de wê, xwediyê rewşek kirinê bê. Gotina min a 'ezê, qedehek av vexwûm' wê, weke gotineka bi mêyl ku ew di xwe de wê armançekê wê bide nîşandin **bê**. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser têgîna wateyê re wê, weke wateyên kirdeyî ên vîşarî wê weke ku wê, di wê de wê hebin ku mirov wan bi rengên hişmendî ku me pêşxistina re wan kifşbikê bê.

Pêşxistina zimanan di roja me de wê, wê weke şewayekî wê, di gotin û bêjeyên xwe de wê kifşkirina gotin û beremberê wê, wê bi wê re wê, were pêşxistin. Ev wê, weke şewayekî xwe gihandina asta wî zimanî bê. Lê têgîna watezanîyê wê, ji vê rewşê zêdetirî wê, bi rewşa kifşkirina di jîyanê de bi salixkirina wê re wê alaquadar bibê bê. Tiştê bi hebûnê di jîyanê de heyî wê, temenê wê gelemperîya salixkirinê a bi wateyê û ankû gotinê re jî bê. Lê wê, çendî ku wê, bi gotinê cûda wê were li ser ziman jî lê wê, di rewşa watelêkirinê û rengê xabatê de wê, weke hevdu bin. Rengê xabatê weke aliye yekem, aliye wateyî weke aliye duyemîn wê, li hevdu bikin û wê rewşa wateyê wê, di vê çerçoveyê de wê, bidina dîyarkirin. Lê weke aliye sêyemîn jî wê, weke ku wê di her zimanî de wê, bi gotinê cûda wê werina bi navkirin wê, navê wê, hebê. Li vir wê, ew rewşa wê, bi xwe re wê, werê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de mirov dikarê di dewama wê de li ser gotinê re wê, bibêjê ku wê, hinek gotin wê di wateya wan de wê, hinek wateyên teybet jî wê werina li wê kirin. Dema ku ew gotin wê, bi gelemperîya wê re wê, were hanîn li ser ziman wê, ew wateyên teybet ên di gotinê de jî wê, werina kifşkirin û wê, bi wê re wê, werina hanîn li ser ziman. Gotin wê, bi wateya wê re wê, li ser rewşa ku ew jîyankirîya wê, xwe bi salixkirinê xwe yê ku ew hatîya pêşxistin re wê, wê bi têgîneka felsefîkî wê barî pêşarojê bikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, barkirina li pêşarojê wê, di rengê de wê, di pêvajoyên piştî ên pêşarojê ku wê werina de wê, weke têgîna ku wê rengê nerîna mirov ên li dunyê jî wê, bi xwe re wê biafirînê wê, xwe bidina dîyarkirin bin. Di rewşa têgîna gotinê de wê, dema ku wê gotin wê were barkirin li pêşarojê jî wê, di rewşên wê yê salixkirinê de wê, li ser têgîna şenber û neşenber re wê mirov dikarê ji gelek alîyan ve wê hilde li dest. Rewşên weke şenberî ku ew hatina barkirin bi gotinê li pêşarojê bi gotinê re wê bibin. Lê di pêvajoyên pêşarojê de wê, gotin wê, bi wateyî wê wateyên nû jî wê bistênê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rengê pirr wateyî ê bi demê re jî wê, di xwe de wê, bistênê. Di roja me de jî wê, were gotin ku wê, li ser gotinê kurdî re wê, were gotin ku 'ev gotin di demên berê de wê, di wateyek weha de wê were bikarhanîn. Lê di roja me de wê, bi vê wateyê were bikarhanîn.' Gûharînen wateyî ên demkî wê, bi pêşketinê demî re wê, têkilîdar bin. Ev wê, weke rewşek teybet a zimanî a bi demê re ku wê li ser watelêkirinê û hwd re wê xwe bide dîyarkirin bê.

Rewşên watelêkirinê wê, weke rewşna teybet ên demî bin. Lê b demê re wê, dema ku ew hatina girtin û pêşxistin û pêde wê, li ser w teybetîya xwe re wê, rewşek gelemper jî wê, bi xwe re wê, bistênin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa têgîna wateyê de wê, weke mijareka ku me hinekî li jor li ser sekinî em li vir wê, hinekî din li ser wê, bisekin in. Em li jor hinek li ser rewşa wate û kirinê sekin in. Her wusa ew rewş wê, weke aliyekî giring bê. Di aslê xwe de wê, weke aliyekî ku mirov wê, ji gelek alîyan ve wê, hilde li dest bê. Di rewşa têgîna kirinê de wê, dema ku mirov wê hinekî li ser wê disekinê wê, weke aliyekî giring wê, xwe bi têgîna me re wê, bide dîyarkirin. Di serdemên felsefeyê ên demên bûhîrî de wê, pirr zêde wê, li ser wê were sekin in. Di çerçoveya têgîna aqilê kirinê û ankû aqilê pîretîkî de wê, mirov dikarê di jîyanê de wê, fahmbikê. Têgîna kirinê wê, di rewşa wê de wê, weke aliyekî jîyanî ku ew bi heyî û hebûnê jîyanî re ku ew, dihê li ser ziman bê. Her tiştê ku ew di jîyanê de wê hebê wê, weke tiştêkî ku mirov dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest û wê, werênê li ser ziman bê. Her wusa wê, di nava gotin û

kirinê de wê, weke aliyekî giring wê, li ser hişmendiyê re wê, bi tîgîna kirinê û hwd re wê, xwe bide dîyarkirin. Tîgîna wateyê wê, dema ku mirov li wê dihizirê wê, bi wê re wê, were dîtin ku wê, ew weke tîgîneka ku ew di derbarê xwe de jî bihişmendî û bidarêjka wê, were dîtin û li berçav. Bi gotineka din wê, dema ku wê, bi gotina wateyê re wê, were li ser ziman wê, di çerçoveyeka hişmendiyek salixkirî de wê, were li ser ziman bê. Minaq wê, gotin wê, di vê çerçoveyê de wê, bi rewşa xwe re wê, minaqe vê rastiye bê. Hişmendî û wate wê, di nava rewşê de wê, tîkiliyeka çaprazî wê bi hevdû re wê dênin. Rewşa tîkiliya wateyê û hişmendiyê wê, di dîmenê duyemin de ku wê, hişmendî wê, di derbarê wê, hişmendîya wateyî de ku wê, biafirênê bê. Di rastiye de wê, wate jî wê, ji aliyekî ve wê, weke rewşa wateya rewşa jîyanî a kirinî ku ew bi tevgerî, kirinî û hwd ku ew bûya bê.

Di vê rewşê de wê, weke aliyekî giring wê, hişmendî wê, xwe bide dîyarkirin. Hişmendî û wate wê, piştî wê, di pêvajoyên afirîna wateyê de wê, gotina hişmendiyê dênê li dawîya gotina wateyê û wê bi rengê wate û hişmendiyê wê, werê li ser ziman. Ev wê, nîşanaka wê bê ku wê, hişê hişê ku ew diafirênê wê, werênê li ser ziman. Bi gotineka din wê, weke hişmendîya hişmendiyê jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê, were li ser ziman bê. Di rewşa fahmkirina tîgîmna hişmendiyê de wê, weke aliyekî giring wê, di temenê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê rewşê de wê, rewşa gotinê wê, weke rewşna tîrkerî ên teybet bê. Gotina tîrkeriyê wê, di kurdî de wê, taqabûlî rewşek bûjenî a bê kûtle û hacm bikê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Lê rewşa tîgîna gotina 'bûjenê' wê, taqabûlî tîgîneka bûjenîkî a bi kûtle û hacm bikê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, dihizirê wê, mirov dikarê wê, rewşa tîrkeriya gotinê û bûjenîya hebûnî a jîyanî wan, tîkiliyeka wan bi hevdû re dênê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî werênê li ser ziman ku wê, di rewşa tîgîna bûjenîya wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa gotinê de wê, weke rewşek tîrkerî a li berçav ku mirov wê, tefkîrbikê bê. Her wusa xîzkinên weke bi tîpî ku mirov bi wan re wê dikê wê, ji aliyekî ve wê, çerçoveya wê ya giring wê, bi xwe re wê werênê li ser ziman bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, bi xwe re wê, werênê li ser ziman bê. Wate û hişmendî wê, di rewşa tîgîna gotinê û wateya wê di wê de salixkirî wê, bi wê re wê, di awayekî de wê karibê xwe bide dîyarkirin bê. Wê mirov, karibê wê, bi wê re wê, bi wê rengê wê fahmbikê bê. Di rewşa tîkiliya wate û hişmendiyê de wê, di rewşa gotinê de wê, weke ku ew li gotinê hatî kirin wê, di rewşa wateyê wê weke rewşek hişmendî jî wê, bi xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê, di vê rengê û awayê de wê, di dîmenekî de wê, gotin û wate wê, were li ser ziman.

Lê li vir mirov, divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa wateyê û ankû watelêkirinê wê ji aliyekî ve wê, bi rewşên kifşkirina hişmendî ên weke bi ramanî, hişmendî, felsefîkî û hwd ve girêdayî jî bê. Wê, dema ku mirov wê, rengê hişmendî wê kifşbikê wê, ew rengê hişmendî wê, bi xwe re wê, karibê rengên wateyî jî bi xwe re wan biafirênê. Ev jî wê, karibê wê, temenê wê bê ku wê gotineka dûbare û dûbar û ankû car bi car were bi watekirin. Ankû ji wê wateyên nû bi wê rengê hişmendiyî re ew werina kifşkirin.

Rewşa gotinê wê, weke aliyekî giring bê. Wê dema ku mirov wê, tişteki bikê wê, mirov wê, kirinê wê, di wê dema ku ew hişmendî bi wê re wê, di temenê wê de wê, hebê wê, ji wê re wê, weke rewşek kifşkirinî wê, xwe bide dîyarkirin. Bi gotinî "dîyarkirina kirinê" wê, weke rewşka ku mirov wê, dikarê wê, di çerçoveya tîgînên mêylî, armancê û hwd de jî wan bi tîgîna rewşa kirinê re wê, werênê li ser ziman. Weke kirdeyeka dana kirinê wê mejiyê mirov wê, di wê rewşê de wê weyn bileyizê.

Şîroveyên wateyî wê, di vê çerçoveyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa kifşkarîya aqil û ankû hişmendiyê a di jîyane mirov de wê, di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê kifşbikê. Rewşên kirinî ku wê, di wan de wê, weke 'aqilekî jîyanî' wê, bingihê wê de wê weyn bileyizê wê tîgînên weke felsefîkî, û ankû weke rengên tîgînî ên weke rewîstî û hwd wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Di rewşa wê de wê, weke aliyekî wê, bi wê re wê, ew aqilê ku ew di jîyanê de wê, 'rêşanî' mirov wê bide wê, derketina dervî xwe jî wê, pêşîya wê bigirê. Di vê çerçoveyê de wê, wate wê, di jîyanê de wê, rewşeka di temenê rengê 'çawa jîyankirin' de jî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Mirov wê, dema ku wê, li gorî tîgîneka felsefîkî, rewîstî û hwd wê, bijî wê, bi wê rengê wê, çawa wê bijî wê, li gorî wê, di mejiyê xwe de wê, bihişbikê. Di rewşa dayîna bersiva 'çawa jîyankirinê' de wê, di vê çerçoveyê de wê, kifşkirina aqil û tîgînê a di jîyanê de mirov de wê, weke aliyekî giring wê, bi aqil re wê xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî giring jî wê, tîgîna hişmendiyê wê, mirov di nava xwe de wê bigrê bê. Di serdemên berê de ku wê, mirov wê, di nava lapê hişmendiyê de wê, weke 'bêvîn' ku wê were dîtin û hasibandin wê, ji ber kifşkirinên bi aqilî ên li ser hişmendiyê ên bi vî rengî re bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, minaq wê, tîgîna navê xwûdê' wê, herî zêde wê derkeve li pêş û wê li ser wê re wê were hizirkirin. Wê, di dewama wê de wê, mirov wê li gorî wê, hişmendiyekê wê bihizirê û wê rewşên jîyanî wê li gorî wê bi watebikê. Wê li ser wê wateyê re wê bi aqil re wê di nava aqil de wê bijî. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa aqil wê, xwe weke aliyekî çerçoveyî ê jîyane mirov wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di wê rewşê de wê, rewşa aqil wê, weke aliyekî giring wê, di jîyane mirov de wê, xwe bide dîyarkirin. Gotinên weke "kifşkarîya aqil a di jîyane mirov de" wê, bi vê rengê wê, xwe bidîna dîyarkirin. Di dewama wê de wê, rewşa aqil wê, hin bi hin wê, bi gotinkirina rewşê re wê, xwe li ser hişmendiyê re wê, xwe bide dîyarkirin. Aqil û jîyan wê, di rewşa jîyanê de wê, bi vê rengê wê, tîkiliyeka xwe ya xort wê êdî wê, bi hevdû re wê, dênin. Di rewşa aqil û

jîyanê de wê, bi rewşa jîyane mirov re wê, xwe di awayekî de wê, bide dîyarkirin. Mirov wê, bi aqil re wê, dema ku wê, bide nerînê wê bikê wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Fahmkirina mirov a jî jîyanê û di derbarê jîyanê de wê, di nava aqil de wê bi hişmendî wê, pêşkeve. Wê, bi demê re wê mirov wê, zimanê xwe wê, pêşbixê. Mirov wê, pêşketina xwe û sazûmankirina jîyane xwe wê, di çerçoveya pêşxistin û bi sazûmankirina aqilê xwe re wê, bide çekirin. Pêşxistina aqil û sazûmankirina wê ya bi hişmendî a di jîyanê de re jî wê, xwe ji aliyekî ve wê, li ser rewşa ziman û sazûman wê ya navarokî û bi wateyî lêkirinên wê, têkiliya wan wateyên lêkirî ên bi hevdû re û li hevdû girêdana wan bi têgînî û hwd re wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyekê de wê ahengek hevyeke wê, weke ku wê çawa ku wê di nava gotin û wateya salixkirî û ziman de wê hebê wê, bi heman rengî wê, di nava jîyan û aqil û piştî wê jî wê di dewama wê de wê, di nava aqil û ziman de wê hebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di awayekî de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir em divê ku em, di nava wateya salixkirî ya bi gotinê û ya ne salixkirî a ne bi gotinê de wê, di çerçoveya fahmkirinê de xîzekê di nava wan de bikişênin. Wateya salixkirî wê, weke wateya lêkirî ku wê, xwediyê rewşekê bê. Lê ew ya salixkirî wê, temenê wê jî wê hebê ku wê mirov wê, karibê li ser hişmendiye re wê, weke bereyekê berfireh bikê û li ser wê re wê, bi hewirdora wê re wê, bi wê re pêde herê bê.

Di rewşa ziman û wateyê de wê, têkiliya wan wê, bi rewşên jîyanî ên ku ew hena û diqawimin re wê xwe bide dîyarkirin. Tiştên ku ew hena û yên ku ew diqawimin wê, di vê çerçoveyê de wê, werina fahmkirin. Tiştên ku ew hena wê, bi tiştên hebûnî û ankû fizîkî û hwd re ku ew hena re wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de jî mirov wê, tiştên ku ew ti qawimin wê, weke yên ku ew rûdidin û ankû dibin wê, xwe bidina dîyarkirin bin. Di rewşa jîyanê de wê, weke aliyekî giring wê ev wê, hebê. Di rewşa rewşên ku ew diqawimin de mirov, dikarê wê, di çerçoveya tevger, kirin û xûyên ku ew dihên dayîn nîşandin re wwê, were li ser ziman bê. Di roja me de wê, ev rewş wê, bi vê rengê wê, hebin. Salixkirina kirin, tevger û xûyan wê, weke rewşna dîtbarî ku ew dibin bin. Dema ku ew bûn wê, ew ber ku ew wê ne xwediyê rewşek fizîkî û ankû bûjenî a weke ya ku mirov wê, destlêbide, hilde li dest û wê û hwd derkbikê bê. Wê, di rewşa rewşên dîtbarî ên ku ew rûdidin wê, weke wan wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê xwe bidina dîyarkirin. Em li vir vê yekê jî wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê, ew rewşên weke tevger, kirin û xûy wê, weke rewşna ku ew bi destnaye girtin, dest li wan nayê dayîn û hwd ên bûjenîkî bin. Lê mirov wê, karibê wan hisbikê. Wê li ser wê rewşa jîyankirina wê û hwd re wê, ew wê were hiskirin.

Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê rewşên ku mirov wan nikaribê bi destî bigrê lê ku ew hena wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya rewşa têgîna dîtbariyê de wê, weke rewşeka teybet bê. Wê, mirov bi wê re wê, dikarê wê, hilde li dest bê. Di rewşa têgîna dîtbariya wê de wê, ya ku wê, di serî de wê, were dîtin û fahmkirin wê, ew rewşa wê ya bûyînî û ankû qawimînî û hwd bê. Di dewama wê de wê ew rewşa wê ya qawimînî a bi rûdayînî wê, di çerçoveya rengê hizirkirina wê de wê, ew wê hebê. Di dewama wê de wê, mirov wê, bi hizirkirina wê de wê, ew wê hebê. Mirov wê, karibê wê, tenê wê weke hizrekê bi tenêserê xwe wê hilde li dest? Na, mirov wê nikaribê. Ber ku ew weke rewşeka bûya, rûdaya û qawimîya û heya. Wê di vê çerçoveyê de wê, li ser wê rewşa wê re wê, bi wateyîya wê re wê, ew wê wre bi gotinkirin. Gotin wê, dema ku ew jî wê bi wateyî hat pêşxistin wê, ew di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Di rewşa wê de wê, ev jî wê hebê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, ew rewşa wê ya ku ew heyî wê, di rengê wateyê de wê xwe bide dîyarkirin bê. Ew wateya wê, ew wê li ser wê, rewşa wê ya bûyî, qawimî û ankû rûdayî re wê hebê. Mirov dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê, tişt wê, bi demê re wê hebê. Wê di demekê de wê hebê. Ew dema ku ew di wê de wê hebê wê, berî wê demê jî wê hebê û piştî wê demê jî wê hebê. Di dewam û çerçoveya wê de wê, ew wê weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê.

Tişt wê weke tişteka ku ew heyî wê hebê. Tiştên ku ew bi vê rengê wê, bi dîtbarî hebin û tiştên ku wê bi hebûniya fizîkî ku ew di jîyanê de wê hebin mirov dikarê wan di wê rengê de li dûyan beş bikê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa wê de wê, ev jî wê, hebê ku mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê tiştên ku ew bi dîtbarî ku ew hena wê, ew wê, li ser rewşên weke tevger, kirin, xûy û hwd re wê, bi rewşek wateyî a gotinî re wê, xwe bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, gotin û wate wê, bi wan re wê, werênê li ser ziman. Di herikîna jîyanê de wê, hertimî û dayimî wê, rewşên ku wê bibin û rûbidin wê hebin. Ev rewş wê, weke rewşna tevgerî bin, weke rewşna kirinî bin û weke rewşna xûyî bin. Wê di dewama wê de wê, ev rewş wê, xwe bi têgînî wê, bidina dîyarkirin. Rewşa aqilê dîtbar ê pîretîkî û ankû kirinî ku mirov wê bahse wê bikê di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Tevger, kirin û xûy wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, dikarê di vê çerçoveyê de wê, bi teybetî wê werênê li ser ziman bê.

Di dewama wê de wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê hebê ku mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Her wusa di rewşa wê tiştê ku ew bi dîtbarî heya de jî wê, weke aliyekî giring wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê. Em li vir vê yekê wê, werênina li ser zimann ku wê, rewşên ku ew rûdidin bi tevgerî, kirinî û xûyî wê, weke rewşna ku mirov wan dikarê li ser rewşa rûdayîyan wan a di jîyanê de re wan werênê li ser ziman.

Bi ziman û watelêkirinê re pêşketina wateyê, watezanîyê û salixkirinê

Di salixkirina wan de wê, weke rewşna dîtbarî wê, di rengna wateyî de wê, di gotinê de wê xwe bînina li ser ziman. Di vê rewşê de wê, rewşa wateyê û jîyankirina pîretîkî a weke bi kirin, tevger û xûyan re wê, têkiliyek dîtbarî a bûjenîkî ku mirov wê, dikarê hîsbîkê û fahmbîkê wê hebê. Li vir mirov nikarê fahmkirinê tenê li ser rewşa bûjenên bi fîzîkî ku ew di jîyanê de hena re wê, bi tenê werênê li ser ziman. Her wusa wê, ji wê zêdetirî wê, di vê çerçoveyê de wê weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, di rewşên jîyankirina pîretîkî de wê, weke bi kirin, tevger û xûyan re wê, ew hebê. Rewşên weke kirin, tevger û xûy wê, weke rewşna kirinî(pîretîkî) ku mirov wan di çerçoveya rûdayîna wan de wan weke rewşna bûjenî ên ku mirov nikarê destlîbide û hilde li dest fahmbîkê, lê ku mirov karê weke rewşna ku ew rûdayîna û hena û mirov dikarê wan hîsbîkê û fahmbîkê bin. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê li ser rewşa kirin, tevger û xûyan re dahûrî û şîroveyek pirr kûr mirov dikarê li ser têngîna aqilê kirinî(pîretîkî) re wê, bi wê re wê bikê û wê werênê li ser ziman. Ev yek wê, di rewşa wê de wê, di çerçoveya salixkirina aqilê kirinî û ankû aqilê pîretîkî de jî wê, bi xwe re wê, bide nîşandin. Em li vir wê, dema ku wê, rewşa aqilê kirinî wê bikin ku wê fahmbîkin wê, di vê çerçoveyê de wê, ne tenê têngî û ankû hinek aqilên ku me weke bi rewîstî û hwd di mejîyê xwe de bi teorîkî afirandina wan fahmbîkê bê. Ji wê zêdetirî mirov dikarê bi rewşa kirin, tevger û xûyê re wê, di jîyanê de wê, hilde li dest û wê fahmbîkê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring ê têngî bi aqilê kirinî re wê, rewşên weke tevger, kirin û xûy wê, xwe bidîna dîyarkirin.

Di rewşa aqilê kirinî û têngîna wateyê de wê mirov dikarê wê, bi hevdu re wê, di vê çerçoveyê de wê, bi başî wê hilde li dest û wê fahmbîkê. Di rewşa fahmkirina aqilê kirinî de wê, di şewayekî de wê, weke aliyekî bûjenîyî ê di rengê dîtbarî de wê, bi wateyê re ku wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, têkiliya nava wateyê û aqilê dîtbarî ê kirinî wê, xwe bi awayekî giring wê, bi hevdu re wê, bide dîyarkirin. Wate û aqilê kirinî wê, weke rewşeka ku mirov wê, di çerçoveya rewşa afirandina di jîyanê de wê, bi jîyane mirov re wê werênê li ser ziman bê. Li vir rewşa aqilê kirinî wê weke rewşeka giring bê. Mirov wê, bi rewşa hundûrîya aqilî re wê, li ser têngîna aqilî re wê, werênê li ser ziman wê, hingî wê, bi wê re wê, weke rewşeka jîyankirin û hizirkirina bi wê re ku ew di wê çerçoveyê de dil hatîgirtin jî bê.

Zimanê ku ew li ser wateyê re wê, xwediyê temen û awayekê pêşketinê ê di jîyanê de ya wê, weke aliyekî aqilî ê bi aqilê kirinî re wê, rewşa aqilê kirinî wê, di temenê wê de wê, bi giringîyeka pirr zêde mazin wê hebê. Her wusa wê, di rewşa kirinê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa aqilê kirinî û wateyê de wê, li hevdu hûnandinaka wan ya di jîyanê de wê, bi kirin, tevger û xûyan re ku wê hebê wê, xwe bi wan re wê, bide dîyarkirin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di serdemên berê de wê, aqilê kirinî wê, di çerçoveya wateyê de wê, weke rastîyeka wateyî wê, were hildan li dest. Lê hin bi hin ku wê, aqil wê pêşkeve re wê, rewşa aqilê kirinî wê, xwe bi rewşa jîyankirina me re wê, bide dîyarkirin. Her kirin wê, di xwe de wê, rewşek çerçoveyî a darêjkî wê bi xwe re wê, biafirênê. Di dewama wê de wê, ev wê, di rewşa hanîna li ser ziman a aqilê kirinî de wê, wate wê, weke gotina wê xwe bide dîyarkirin bê. Gotin jî wê, weke peyva wateyê wê xwe bide dîyarkirin. Peyv jî wê, weke bêjeya ziman wê xwe bide dîyarkirin. Di rewşa fahmkirina wateyê û bi wê re gotinê de wê, bi temenî wê hîmekî fahmkirinê ku mirov wê ji xwe re bikê weke bingeş wê biafirênê. Lê bi wê re wê, dema ku mirov wê, di rewşa jîyankirinê de wê, werênê li ser ziman wê, ew bi wê re wê, bigotinî wê, were li ser ziman. Gotin wê, weke rengê kirinê, tevgerê û xûyê jî wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di nava jîyanê de wê, gelek rewş û kirinên me yên ku em bi tevgerî û kirinî bikin û bi xûyî bidîna nîşandin wê hebin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşek dayimî ku wê, xwe biafirênê wê, li ser kirin, tevger û xûyên me re wê hebê. Di dewama wê de mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa hizirkirina mirov de wê, aqilê kirinî wê, weke rewşek aqil a ku mirov wê, weke aqilê bûjenî ê bêt hacm wê werênê li ser ziman bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşekê aqilî wê hebê.

Di roja me de wê, têngîna ku ew bi felsefîkî li ser rûşên aqilê kirinî re ew dihên pêşxistin û nîşandin wê, bi awayekî aqil ê pirralî wê pêşkevin. Di rewşa aqilê kirinî de wê, li vir wê, dema ku mirov wê, li ser wê, bihizirê mirov, ji aliyekî ve jî mirov wê pêvajoya çûyîna ber aqilê kirinî ve wê, bi jîyanê re wê fahmbîkê.

Mirov wê, dema ku wê, bidest hizirkirinê wê, bikê wê, li ser temenekê re wê aqilê xwe wê werênê li ser ziman. Wê, bi aqilê xwe re wê, nerîn û dîtîna xwe wê, werênê li ser ziman. Wê, di dewama wê de wê, weke rewşek aqilî wê, bi wê re wê, dîtîna xwe wê, weke 'hizirên xwe' wê, werênê li ser ziman. Mirov wê, di nava xwezayê de ku mirov bidest hizirkirinê kir û pê de wê, ji wan dîtîna xwe yên ji xwezayê wê, bihizirê. Wê, wan wê, weke model wê, bigirê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, tişt û hebûnên ku ew dibîna wê, di çerçoveya wan de wê, bi awayekî aqilî wê, çerçoveya wan hişmendî wê di mejî de wê biafirê. Mirov wê, dema ku wê, bidest hizirkirinê wê bikê wê, di dewama wê de wê, bihizirê û wê, werênê li ser ziman ku wê, çî rast a û ankû ne rast a. Di dewama wê de wê, tiştan wê, weke rewşên wan wê, bikê ku wê bi aqilî wan werênê li ser ziman.

Di rewşa aqilê kirinî de wê, ev wê were dîtîna ku wê, weke regekî têngî ê hişmendî bê. Aqilê kirinî wê, weke aqilekî wateyî bê. Wê, rengê wê, bi wateyê re wê, bi gotinê wê were li ser ziman. Di rewşa gotin û wateyê de wê, rengê hanîna li ser ziman a bi ziman re wê, di rewşa kirinê û aqilê kirinî de jî wê, şewayekê wê weke wê rengê wê

hebê. Minaq wê, dema ku mirov wê kirinê bê, gotinekê ji dev bibêjê, tevgerê pêşbixê, xûyekê bide nîşandin û hwd wê, ew rewş wê, cismekî wan nebê. Lê wê, ew hebê. Wê, weke têgîneka bêcism wê, were li ser ziman. Di rewşa aqilê kirinê de wê, ziman wê, weke ardnîgarîya wê bê. Wê, gotin di rengê hiş de wê, xwe bide diyarkirin. Lê li vir mirov divê ku di nava gotin û hiş de wê, cûdahîya mirov li wê serwaxt bê. Her wusa wê, dema ku mirov ziman wê, werênê li ser ziman wê, ziman wê, li ser aqil re wê were li ser ziman. Di rewşa pêşxistina wateyê de wê, ji aliyekî ve wê, aqilê kirinê wê, di wê û pêşxistina wê de wê, xwediyê cihekê giring bê. Di vê çerçoveyê de em, wê jî dibînin ku wê, di serdemên berê de ku wê li ser aqilê felsefîkî re wê, nîqaş wê werina meşandin wê, di wan de wê, bahse giringîya ziman a di hanîna li ser ziman wê were kirin. Di dewama wê de wê, bahse têkiliya aqil û ziman û ankû felsefeyê û ziman wê, were kirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser aqilê ku ew hatîya li ser ziman re wê, gelek zane û hizirvan wê bînin li ser ziman ku wê aqil wê ji ziman û ankû levkirina gotinan a bi hevdû re ku ew dibê wê were pêşxistin bê. Ev wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin.

Dema ku felsefe di hat kirin û aqil dihat hanîn li ser ziman wê, bi wê re wê, li ser wateyê û ankû wateya ku ew dihe dayîn li gotinê jî wê, were sekin in. Di rewşa aqilê wateyê de ku ew wê, di vê çerçoveyê de wê, were kifşkirin. Wê, gotin wê, weke hanîna wê ya li ser ziman jî wê, were dîtin. Di dewama wê de wê, hin bi hin wê, rewşa aqil û ziman wê, bi hevdû re wê, bitêkiliya wan a bi hevdû re de wê, li ser wê were sekin in. Di çerçoveya wateyê de hizirkirin wê, weke aliyekî hişmendî wê were dîtin û wê li ser wê were wê were hizirkirin. Di vê çerçoveyê de wê, li ser ya ku mirov wê, di xwe de wê dijî wê, were sekin in. Mirov di hundûrê xwe de dihezirê. Bi wê hizirkirina xwe re mirov wê, aqil wê pêşbixê. Di dewama wê de wê, li ser wê re wê, bînin li ser ziman ku wê, tiştê ku ew dihezirê weke hiş wê, wateya gotinê bê. Lê mirov wê, dema ku wê, bi mejiyê xwe re dihezirê jî wê, ji aliyekî din ve wê, kifşbikê û wê fahmbikê ku wê, ya ku ew weke hiş wê hizir dikê û wê fahm dikê wê ya ku ew weke wateyê dibînin wê, zêdetirî wê, di wê de wê hebê. Bi wê re wê li wê bihezirê.

Di rewşa gotinê de wê, di rengê hanîna wê hiş a li ser ziman re wê, ew wê li wê were nerîn. Gotin û hiş wê, di vê çerçoveyê de wê, têkiliyek wan wê bi wateyê wê, bi hevdû re wê were danîn. Li gorî wê, têgîna hiş û gotinê a bi hevdû re wê hanî li ser ziman wê, ya ku mirov wê bi gotinkir û ew hanî li ser ziman wê weke wateya gotinê jî wê ew hebê. Wê, ew were dîtin û li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, têkiliyek di nava wê aqil de wê hebê.

Em ku rewşa têgînê a bi gotinê re wê, di dewama hevdû de wê, werênina li ser ziman em ji hiş bi ber gotinê û ankû bi gotinkirinê û ji wê jî biber aqil wê, dikarê bi gotinê re wê, bi çerçoveyek têgînê re wê bi gotinê, kirdeya gotinê, wateya lêdihêkirin û hwd re wê werênê li ser ziman.

Kirde(91) û wate wê, weke rewşa gotinê a salixkirî a bi darêjkî jî mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Kirde wê, di her gotinê de wê hebê. Her gotinên ku ew mirov li wê dihezirê wê, di wê de wê, rengê wê yê hiş ku mirov wê, bi xwezê wê kifşbikê bi wê re wê, hingî mirov wê, li ser kifşkirinê bi kirdeyê re wê, bi wê re wê kifşbikê. Di dewama wê de mirov, dikarê wê jî werênê li ser ziman ku wê gotin û kirde wê, bi darêjkî wê hevdû salixbikin û wê werênina li ser ziman. Dema ku wê, rêz were li wateyê wê, wate wê, gotinê (li gorî kirde dihe qastkirin) neafirênê. Lê wê gotin wê bi çerçoveya wê re wê, wateyê salixbikê. Wê, bi xwe re wê, werênê li ser ziman. Wate wê, weke têgîn û ankû hişekî rewşî bê. Wê, gotin wê, bi wê re wê, were li ser ziman. Kirde û gotin wê, ew bi hevdû ve bûyîna wan û girêdayîna wan a bi hevdû ve wê, heman rengê têkilîyê yê jidahi wê, di nava gotin û wateyê de wê hebê. Wê tenê wê aheng wê li ser kirdeyê re wê, bi gotin û wateyê re wê di çerçoveya lêhatinekê de wê hebê. Wê, bi wê re wê, ew wê were li ser ziman. Minaq wê, dema ku ez bêjim ‘ezê avê vexwûm’ wê demê ez, weke kirdeya gotinê bahse avê bi gotina ‘avê’ re dikim. Ez dervî gotina ‘avê’ minaq ez dikarim bi gotina zûwa‘bûnê û hwd re wê avê wê werênina li ser ziman? Na, wê li vir wê, di rewşa salixkirina gotinê de wê, di vê çerçoveyê û rengê de wê, awayekê qatagorîkî wê hebê. Wê ew wê, bi wê re wê, were li ser ziman bê. Di rewşa têgîna lêhatinê de wê, li vir wê levkirina kirde û gotinê wê, di rewşa levkirina peyv û wateyê de wê, xwe bide diyarkirin. Wê bi kirdeyê re wê, bêje wê, were li ser ziman. Wê, bi wateyê re wê, gotin wê were li ser ziman. Wê, bi peyvê re wê hişê gotinê wê were li ser ziman.

Salixkirina gotinê wê, her wusa wê, weke aliyekî giring wê, di fahmkirina me de wê, xwe weke aliyekî hîmî wê bide diyarkirin. Mirov wê dema ku wê, li ser gotinê re wê bihezirê wê, bi gotinê re wê, rewşê wê bibînin. Di gotinê de lê wê ji wê zêdetirî jî wê, ya ku wê xwe bide diyarkirin wê, têgîna kirde û wateyê bê. Di rewşekê de wê, weke ku wê têgîna kirde û wateyê wê, hevdû bin. Lê em divê ku wan bi hişmendiyekê wan ji hevdû cûda wan werênina li ser ziman. Fahmkirina bi hiş wê, weke fahmkirineka ku wê, xwe wê, di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin bê. Her wusa li vir divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, wate û kirde wê, têkiliya wan a bi hevdû re wê, di rewşa gotinê de wê, têkiliya wan wê bi hevdû re wê hebê. Di rewşa fahmkirina hişmendiyê de wê, wate wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê xwe bide diyarkirin. Di rewşa têkiliya wate û hişmendiyê de wê, hişmendî wê, bi kifşkirina wê û rengên wê re wê, di wateyê de jî wê pirrwateyîyê wê bi xwe re wê bide afirandin. Hiş û wate wê, xwe di rewşa wateyê a pirrwateyî de wê, bidina diyarkirin. Hişmendî wê, weke aliyekî dîtinê û bînerînê bê. Wê, dema ku mirov wê, bi aqil re wê bikê ku wê fahmbikê wê, bi wê re

-----

*91. Kirde di kurdî de wê weke aliyekê bêjeyê û ankû gotinê e wateyî bê. Lê ev di çerçoveya zimanê kurdî de wê weke mene û ankû wateya berî watelêkirinê ku ew dihê kifşkirin bê. Minaq gotina 'bêjeyê' bi wate gotinê û ankû bêje û ankû bi lêvkinê di wê de heya. Lê bi watelêkirinê wê weke rewşa sêyem wê wate bistênê û wê wateya ku me lêkir di dema bikarhanîna wê de wê weke lêkirineka wateyî bê û ew li gorî rewşê weke wateyekê dibê. Li gorî wê mantiqê kirdeyê wê bê kifşkirin ku wê di gotinekê de wê pirr-kirde wê di wê de wê hebin. Lê dema ku te wateyek lê kir bi wateyekê hanî ser ziman re jî wê weke kirdeyne vêşarî wê ew pirr-kirdeyî wê bi wê re wê hebê. Ev rewşa pirr-kirdebûnê û ankû pirr-watebûnê min di pirtûka xwe ya bi navê 'morfolojiya kurdiya hemdem' de wê bi berhehî hanîya li ser ziman.

wê, hingî wê, ew aliyê wê, were kifşkirin. Wate wê, ji aliyê xwe ve wê, hertimî wê, dema ku mirov w dibînê û salix dikê wê, di xwe de wê dervî wê dîtin û salixkirinê re wê, karibê bi rengna hişmendî lêkerîyna din ên wateyî bi xwe re bide nîşandin. Ev jî wê, weke xosletekî wateyê e bi çerçoveya pirrwateyîya wê re ku mirov wê, dikarê li wê bihizirê bê. Her wusa mirov di vê çerçoveyê de wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Li vir wê wate wê, di rengê lêkerîya li wê de wê, ew wê xwe bi awayekî giring wê, bide diyarkirin bê. Di rewşa lêkerîya wateyê li wateyê wê, bi wê re wê, ev wê bi awayekî din wê, were dîtin. Di wateyekê de ji wateyekê zêdetir wê, wate wê xwe bi hzirkirinê re wê bi hişmendiyê re wê biafirênin.

Di rewşa lêkerîya wateyî a li wateyê mirov dikarê wê, hinekî din wê li vir wê, li ser wê bisekinê. Ber ku ev wê, bi demê û pêşketina bi demê re wê, zêdetirî wê xwe bi mirov re wê bide diyarkirin. Salixkirinên wateyî wê, hertimî wê, weke çerçoveyek darêjkî wê hebin. Wê dem ku ew li wê hat kirin wê were li ser ziman.

Li vir li ser wateyê û lêkerîya wateyî a li wateyê re bidomênin. Lêkerîya wateyî a li wateyê wê ew bê ku mirov li wateyê pirr wateyan bikê bê. Minaq ez dibêjim ku "feqiyê teyrar, oldarek bû". Lê ez di dewama wê de wê, dikarim bi rengê wasîfî de wê bibêjim ku Ew 'feqiyê teyrar oldarekê bi zane bû.' Li vir wê dema ku ez gotina 'bi zane' li wê zêde dikim wê demê ez wê, oldarîya wî bi zaneyê re wê, dihênima li ser ziman. Di dewama wê de wê, dikarim di vê çerçoveyê de wasîfên din jî bi wî û navê wî re wan werênima li ser ziman. Ev hemû wê, weke lêkerna wateyî bin. Wê weke lêkerhan wateyî ku ew li wî hatina kirin bin. Yanî wê, ew wasîf wê, weke wasîfna ku ew di wî de hena ez wan dihênima li ser ziman. Li vir em li ser wateyê re dikarin wê, bi wê rengê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, dema ez bêjim ku "ew oldar pêşengekê baş bû" ez, hingî wî weke rêvebervanekî dihênima li ser ziman. Yanî li vir wê, demê ez wî weke rêveberîyekî û oldarekî bi hevdû re dihênima li ser ziman.

Wate wê, dema ku mirov wê li wê re wê, bihizirê wê, ev alî yê wê, weke aliyekî ku wê, wate li wateyê kirinê re wê, were hanîn li ser ziman bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ew hebê. Dem bi dem wê, deng û ankû rewşek ku wê, biriqîna wê di mejiyê me de wê çêbibê û wê şibandinekê wê bi xwe re wê biafirênê wê, ew jî wê, temenê kifşkirina wateyên nû ku mirov wan kifşbikê jî bê. Wê ji aliyekî ve wê, ew rewşa dengên tîpî ku ew di nava hevdû re derbasbûna wê, ew jî wê, bandûra wan wê hebê di wê rewşê de. Lê bi wê re wê, dema ku mirov wê, bi dengên cûda ji mirovên ji dora xwe heman gotinê jî bê ku mirov dengkir wê, ew jî wê, karibê di gelek rewşan de û ankû bi rewşên ku ew di nav de diji re wê, weke heman rewşê wê bide çêkirin. Rewş û deng wê, di hinek rewşên biriqîna wan a li mejî de wê, rewşa afrîner wê, karibin bi xwe re wê, biafirênin. Dem bi dem mirov, wê, weke ku wê dengêk wê were mirov. Heta ku wê mirov ku wê mirov li dora mirov wê hebin wê, ji wan bipirsê ku 'te jî deng kir.' Wê, bi wê re wê, dengkirina xwe wê, werênê li ser ziman. Yê ku me ji wî pirsî dibê ku wî deng nekiribê. Yan jî ku ew dengêk hebê ku wî kiribê wê, bibêjê 'rast a min jî deng kir.' Lê dengê ku wî mirovê ku wî pirsî û yê ji jî wî hat pirsin û got ku "rast a min jî deng kir" wê, dibê ku ew ji hevdû cûda heman dengê bikin. Ev jî wê, di rewşa dengê ku ew hatîya kirin de wê, ya ku wê, weynleyistbê wê, rewşa dengên xêvî ku me berê derkkirina û ew di mejiyê me de hena wê, ew jî wê, ji aliyekî ve wê biriqîna wan jî wê hebê. Lê em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, her deng wê, dema ku ew hat bihîstin wê, bandûra wê, ji mirovan li mirovan wê cûdabê. Wê, şiyarkirinên jî hev cûda wê di mejiyê wan de wê bikê. Bi heman rengî wê, were li ser ziman.

Dengê ku ew hat kirin wê, têkiliyekê bi biriqînî wê, bi dengên xêvîkirî ên di mejî de re jî wê dênê. Wê ew jî wê, di çerçoveya şiyariyekê wê, xwe bidîna diyarkirin. Wê, di wê demê de wê, ew jî wê, mirov wê, gotinê ji wan re wê bibînê ku mirov wan werênê li ser ziman. Biriqîn û şibandin wê, di rewşa dengî de wê, têkiliyeka wê ya bi bandûr a di afirandina wateyê de wê hebê. Zanîna wateyê wê, di wê çerçoveyê de wê, li ser wê re wê hinekî bihizirê. Wê di hizirkirina xwe de wê, tiştê wê weke hiş wê bihizirê. Weke hiş hizirkirina li tiştê wê, di rewşa hizirkirina li gotinê de jî wê, wusa bê. Wate wê, di rewşa xwe de wê, li ser rewşa biriqîn, şibin û hanîna bîr û hwd re wê, temenê pirrwateyîya xwe wê, biafirênê. Di dewama wê de wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê, were dîtin ku wê wate wê, xwe di rewşê de wê, li gorî rewşê wê, bide gûharandin. Dengderxistin û ankû gûharînên piçûk û ankû mazin ên di deng derxistinê de ku wê karibin werina çêkirin wê, ji aliyekî ve wê temenê wê gûharînê wê, ji aliyê xwe ve wê biafirênin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê ev jî wê, bi têkiliya wate û deng re wê were li ser ziman. Fektora hişmendiyê wê, ji me bixwezê ku mirov di derbarê wate û deng de jî bizane bê. Bi gotineka din zanîna wateyê û zanîna dengê wan di çerçoveya rewşên wan ên ku ew mirov wan diafirênê û ankû dikarê biafirênê re wê, li wê serwaxt bê. Wê, karibê bi wê fahmbikê.

Di rewşa gotinê de wê, li ser wateyê re wê, dîrokeka wê hebê. Mirov dema ku wê, ji aliyê wê dîroka wê ve wê, li wê bînerê wê, ew wê, weke aliyekî giring wê, pêşketina wê ya bi dîroka felsefeyê û ankû pêşketina aqil re wê ew wê kifşbikê. Hinek gotin wê, wateya wê ya lêkirî wê, bi wê re wê, mihandin û weke ku ew hatî lihêmkirin wê di wê de

wê bicihbûyî û girêdayî weke yekqat û ankû tenê gotin wê were dîtin. Di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, weke ew rewşa gotinê wê, weke rewşeka teybet wê derxê li holê. Di hundûr gotinê de wê weke 'qadaka' salixkirî a ku wê li wê wate were bicihkirin wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê, ew gotin wê weke rengêkî dîtinê ê li dûnyê jî wê, were li ser ziman. Ev rewşa gotinê wê, di aslê xwe de wê, di serdemên kevnera de ku wê, gelek zane ku ew di farqê din û ne di farqê de jî bin wê, bi *lêgerîna li rastteqînîyê* re wê, li ser wateyê re wê bi kirina felsefeyê re wê li wê bîponijîn. Wê, her wusa wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev bi pêşketina aqil re wê were dîtin.

Nerîna mirov a li dûnyê wê, bi wê têngîna weke wateyê ku ew di wê qada hundûrê gotinê a weke vala ku ew li wê hatîya kirin re wê, were pêşxistin. Mirov wê, bi wê re wê, bihizirê. Wê gotinê wê, weke rengêkê rêya hanîna li ser ziman a wê wateyê wê bibînê. Wê bi wê wateyê wê li ser gotinê re wê, bihizirê. Felsefeya razber wê, hinekî jî wê, di vê çerçoveyê de wê, ev pêşveçûnên felsefîkî wê, ji wê re wê bina weke destpêkek giring a dîrokî. Di rewşa gotinê de wê, her tişt wê, weke hişmendiyekê bê. Minaq em di dewama wê de em, bahse gotinên ku ew bahse reng dîkin bikin. Wê reng û gotin û wê, çawa wê karibê hebû salixbikê? Wê çawa wê karibê hebûna wê werênê li ser ziman? Di rewşa gotinê de wê, gûharîn wê, di rewşa hanîna wê ya li ser ziman a rengê de wê, hertimî wê karibê di wê de bigûharê. Gotin wê, bi têngîna rengî û hwd re wê, werênê li ser ziman. Minaq wê, di roja me de wê, di kurdî de wê gotina "sor" wê bahse 'rengê sor' bikê. Rengê sor wê weke rengêkî ji rojê ku ew pirr tîr bê. Minaq wê rengê agir wê sor bê. Wê ji wê soratîya êgir re wê gotina 'sor' wê were bikarhanîn. Lê em dikarin ji wê gelek wateyên din jî derxin di heman çerçoveyê de. Minaq wê dema ku mirov bahse 'sor' kir mirov, dikarê bahse 'sorbûna xwarinê li ser êgir jî bikê. Yanî pirr germ bê. Germehîyeka ku ew hingî germa ku ew bi sincirîya xwe pijîya ya wê, bi wê gotina sor re wê, were li ser ziman. Wê, bi vê rengê wê dijarîya germehî jî wê, bi wateya gotina sorê re wê, weke ku ew rengê sor dihenê li ser ziman wê ew wê jî wê, werênê li ser ziman. Di demên berê de wê, ber vê yekê wê, di nava kurdên berê ên berî zayînê de wê, gotina 'sor' wê weke navekî rojê û germehîya ji rojê jî wê bi rengên cûda û cûda wê werê bikarhanîn.

Kurdî, teybetîya wê ya serekeyî mirov dikarê wê, bi mejûya wê ya pirr kevn re wê, werênê li ser ziman. Mirov dikarê zêdetirî, bi wê monologan bi wê zêdetirî pêşbixê. Her wusa ji vê aliyê ve wê weke zimanek îstîsna ku mirov, dikarê bi wê 'şerrenirx(polemîk)an' pêşbixê. Di dewama wê de mirov wê jî wê, dikarê werênê li ser ziman ku wê, bi demê re wê, du rewş wê, di zimanê kurdî de wê, bi wê re wê xwe bidina dîyarkirin. Yek wê, li ser deng re bê. Wê, li gotinê wê, pirr dengên ku ew bi wate hatina bi hişkirin wê werina kifşkirin. Wê, bi wê re wê, di gotinekê de wê, gelek wateyên teybet wê mirov wê karibê ji herêmê li herêmê di zimanê kurdî de wê kifşbikê. Bêjeyek wê, li herêmê bi wateyekê û li herêma din wê bi wateyek din wê, karibê reng û awa bistênê. Bi teybetî ez dikarim bêjim ku ji herêma botanê û heta ku ew digihijê heta serhedê ku wê, du herêmên kurdistanê ên di rex hevdu dena wê dema ku mirov ji herêma botanê herê herêma serhedê bixwe jî wê, ev cûdahîya bi wateyê a li gotinan kirinê re wê, were dîtin. Ev rewşa wateyên cûda li heman gotinê kirin jî wê, li hin herêma wê, bi herdu alîyan re wê, werina zanîn. Wê, ew jî wê, gotinê wê bi awayekî pirrwateyî wê, di mejîyê xwe de wê, li ser wan pirrwateyîyan re wê, bicihbikin û wê, werênina li ser ziman. Aliyê din jî wê, ew bê ku wê, rewşek wê, karibê bi çend gotinan re jî ew, were hanîn li ser ziman. Minaq wê, gotina 'ziman' wê weke navê zimanê me yê ku em bi wê diaxifin bê di kurdî de. Lê wê, di zaravayên kurdî de wê, herêm bi herêm wê, dengên bi devkî ên cûda wê bi wê re wê werina derxistin. Ev deng wê, bi demê re wê, hin ji wan wê werina bi gotin û bêje kirin jî. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wan dengên wê, gelek wate lêkirin wê bê pêşxistin. Wekî din jî wê, minaq wê, weke navê zimanê me yê axiftinê wê 'ziman', 'ziwan', 'zar' û ankû 'zara', 'zûwan', 'zaman' û hwd wê, bi gelek reng û awayên din re wê, xwe bide dîyarkirin. Weke van mirov dikarê bi dengên cûda gelek gotinên din jî wan bi heman rengê kifşbikê. Ev jî wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê, di çerçoveya zanîna wateyê de ku wê, pirr baş li wê bîponijê û wê fahmbikê bê. Wê di vê rewşa ziman de wê, gelek rewşên mejûyî ên zimanî ku ew pêşketina wê, werina li ser ziman. Dem bi dem wê, bi dengên cûda wê, dengên gotinî wê werina derxistin. Wê çendî ku wê heman gotin wê bi pirrdengî re wê were li ser ziman wê, biheman rengî wê, bi dengêkî re wê, pirrgotinî jî wê, karibê were li ser ziman bê. Ev jî wê, weke rewşeka zimanî a zimanê kurdî ku wê bi dîroka wê ya demdirêj re wê heta roja me wê pêşbikeve bê.

Di gotinê de wê, dema ku ew dengên wê, di wê de ew dihen salixkirin wê, ew salixkirinên dengî wê, weke aliyekî wê hebin. Yan jî mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, dema ku wê, deng wê, werina salixkirin wê, êdî wê weke dengêkî wê, cihbigirin.

Di rewşa gotinê de wê, dema ku mirov wê, salixbikê wê, bi bêjeyê re wê li ser fêrûazmûnê re mirov dikarê wê hinekî wê, werênê li ser ziman. Aliyekî giring ê weke hanîna li ser ziman wê, weke têngîna wateyî ên li ser fêrûazmûnên me re bin. Gotinên ku em bi wateyî wan ji fêrûazmûnên xwe bidest dîkin em, wan bi şenberî dikarin hildina li dest? Ankû ew, dibina gotinna razber? Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê nîqaş wê li ser wê were meşandin wê, axlabeyî wê, nîqaşên weke bi rengê ku ew gotinên wateyî kku ew ji encama fêrûazmûnên me na wê, weke wateyna gotinkirî ên razber wê bîna li ser ziman. Di vê çerçoveyê de di nava têkiliya fêrûazmûnê û ziman de wê, li ser aqil re wê, weke aliyekî giring bê ku mirov wê, li ser wê bîponijê.

Fêrûazmûn wê, di jîyanê de wê ya ku mirov wê dikê bê. Bi gotineka din wê, kirina mirov a bi tevgerî ku mirov wê, dibê bê. Kirin û ankû pîretîk wê, hertimî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, weke zindiyekî wê, hertimî heta ku ew bijî wê, di nava tevgeriyek jîyanî de bê. Wê tiştan bikê. Wê, bi axifê. Wê têkiliyên bi mirovên din ên dora xwe re wê dênê. Bi vê rengê wê, rewşan wê, bi gelek cûreyên din re wê, di dewama wê de wê pêşbixê. Her kirin wê, weke kirineka ku ew piştî ku ew hatkirin û pêkhat û pê de wê, weke kirineka ku ew mirov wê, karibê wê, li ser wê gotinê bibêjê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di wê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê.

Di roja me de wê, fêrûazmûn wê, di vê çerçoveyê de wê, were li ser wê sekin in. Weke rengekî aqil ku ew b aqilê kirinî û ankû pîretîkî re ew dihê hanîn li ser ziman jî bê. Aqilê kirinî û ankû pîretîkî wê, weke aqilê ku ew ji kirin, tevger û xûyên mirov wê, were bide xistin bê. Ev rewşên kirinî ku em bahse wan bikin wê, weke rewşna bûjenî ên bê cism, fîzîk û hwd bê. Lê wê bi hebûn bê. Hebûnê wê, li vir dema ku mirov, bi gotiinekê jî wê salixbikê wê, tiştê ku ew heya û rûdaya wê, bi wê re wê, were li ser ziman bê, Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, bi awayekî wê werênê li ser ziman. Tevger, kirin û xûy wê, dema ku mirov wê, dide nişandin wê, bi wê re wê, li wê, rewşa wê, bihizirê. Her wusa wê, bi wê re wê, tiştê ku ew kir wê, li ser wê bisekinê. Mirov wê, dema ku ku wî tiştê kir û ankû kirinek kir û an jî tevgerê da nişandin wê, bibêjê 'min ev, kir.' Wê, bi vê rengê wê, li gotina xwe wê lêkera dema bûhûrî wê li wê bikê û wê werênê li ser ziman. Yanî bi gotiineka bi lêkera dema bûhûrî weke tiştê ku ew di dema bûhûrî de hatîya kirin. Tiştê ku ew hatî kirin ku ew, li ser wê re ku ew dem bûhûrîya bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa mirov dikarê di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, ya ku ew di dema bûhûrî de ew hatîya kirin wê, weke tiştê ku ewew hatî kirin bê. Ew tişt hatîya kirin û dem li ser wê re derbas bûya. Wê tiştê ku ew hatî kirin wê, mirov wê, wê, dema xwe ya bûhûrandî wê li berçav bigirê û wê li şûn xwe binerê û wê, tiştê ku wî jînkirî wê weke 'mejû' wê li wê bihizirê. Wê, ew wê, bi aqilê xwe re wê, bibînê û wê ew wê, bi gotinê bê. Wê, li ser wê re wê, di rewşekê de wê, ew wê, bijî. Wê, weke tiştê mirov ew jîyankirî wê, li wê binerê. Dema ku ew li wê dinerê wê, bibîr bikê ku wî kengî û çawa ew kir û çawa ew kirin bûhûrand. Wê, bi vê rengê wê, li ser wê bihizirê. Wê, bikê ku wê, ew wê werênê berçavên xwe. Ev tiştê ku ew di dema bûhûrî de ew bûya wê, weke hişmendiyeke jî wê, di mejiyê mirov de wê, bicih bê. Mirov wê, tiştê ku wê jînkirî wê, ji wê re wê gotina rast wê, bibînê ku ew bi wê, ew wê bi wateyî wê werênê li ser ziman.

Di rewşa hanîna li ser ziman wê fêrûazmûna hatî jîyankirin de wê, weke aliyekî giring wê, mirov wê, ji wê fêr bibê. Wê ji fêrûazmûna xwe wê fêr bibê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew mejiyê wî li wê derk bikê.

Tiştê ku ew hatî jînkirin wê, weke aliyekî giring wê xwe di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî têgînî wê, bi gotinê re wê, bide dîyarkirin. Dema ku me ew bi gotinê re hanî li ser ziman wê ew wê wusa bê. Ew tiştê ku me jînkir wê, ew wê ne weke tiştê fîzyolojîkî û ankû bûjenî ku mirov rajiyê, destlêbidê, wê hilde û hwd bê. Lê wê weke tiştê heyî ku mirov ew jînkirîya û wê hîs dikê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, wusa bê. Qadehek wê, weke tiştê bûjenî bê. Mirov dikarê rajiyê, destlêbide û hilde bê. Lê dema ku ew qadeh ket ardê û hwd de û ew şikest û di wê dema şikestinê de ew dengê ku wê derxistin wê, ew weke hebûna qadehê wê mirov wê, nikaribê wê, bide bigirê bê. Wê ew deng wê, mirov wê, nikaribê wê rajiyê, destlêbide û wê, hilde li dest bê. Lê mirov wê, dengê wê bikê. Ku gûhên mirov deng nekiriba mirov wê nikariba wê dengkirinê wê derkbikira. Wê mirov wê ew fêrûazmûn nejiya bê. Li vir wê demê mirov divê ku weyna rêyên girtinê jî mirov dikarê di fêrûazmûna xwe de weke cihekî giring ê pêşxistina wê, hilde li dest û wan fahmbikê. Zimanê mirov nebê mirov nikaribê wê, têjgirtinê û ankû tahnîkirinê bikê. Lê ew têjgirtin û ankû tahnîkirina xwarinekê wê, ne ji ber ku me ew têjkir û ankû tahnîkir wê, ew hebê. Wê dema ku ew wê têjê û tahnî nekin jî wê ew wê hebê. Wê ew dervê me wê hebê.

Li vir wê, bi vê re wê ev jî wê, were dîtin û kifşkirin ku mirov wê, bi rêyên xwe yên girtinê ên weke gûh, ziman, çav û hwd re wê, ketina farqê dîtin û hîstîninê wê bikê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ew bi weyn wê, di rewşa fêrûazmûnkirina me de wê bileyizê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew fêrûazmûn wê weke aliyekî giring wê, xwe di derkkirina wan de wê rêyên me yên derkkirinê wê, weyneyê giring wê di wan de wê bi hîmî wê bileyizê. Li vir wê demê mirov wê azmûnê wê, dikarê ji aliyê xwe ve wê, weke rewşek jîyanî ku ew li hebûna mirov a jîyanî hûnandî wê hilde li dest. Di vê rewşê de wê, weke aliyekî giring wê, ew wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa fêrûazmûnê de wê, weke aliyekî giring wê, ew jî wê were dîtin ku wê, dema ku mirov ew derkkir wê, ew wê, piştê wê, were weke zanînekê bi hiş wê were derkkirin û di pêvajoyek duyem a di mejî de wê, di derbarê wê de jî wê şewayekî hişmendî wê biafirê. Ev jî wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, dikarê wê li ser wê bisekinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew jî wê, weke aliyekî were dîtin ku wê, fêrûazmûn wê, ew derkkirina wê, wê di mejî de wê, weke wateyekê wê, bi gotinkirina wê re wê, were hildan. Di vê rewşê de wê, gotin wê, şewayekî wê weke bûjena bê cism û fîzîk wê bi têrkerî wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, wê têrkerî wê weke gotineka kurdî ku wê rewşa bûjenîyê a bê fîzîk û hacm ku wê werênê li ser ziman bê. Di rewşa têgîna azmûnî de wê, fêr wê ji rewşa ku ew bûya wê, bi wê re wê, weke dîmenekê wê, di mejî de wê, cihbigirê. Wê, li ser wê rewşa wê ya dîmenî re wê ew bi wateyî wê, were bi gotinkirin û wê li ser wê re wê bêje wê werina bikarhanîn. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşa bi gotinkirinê wê, weke rewşek bi dîmenî a bi şenberkirina wateyê jî wê, bi gotinê bê. Wê, di vê çerçoveyê de

jî wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Li ser fêrûazmûnê re wê, ew wê, hebê. Em ji ber vê yekê nikarin bi tememî gotina razberiyê bi tememî bo fêrûazmûnên xwe bikarbênin. Ber ku ew weke rewşa jîyankirî û bi wê jîyankirinê re dîmenek jîyanî ê heyînî na. Wê, ew rewş wê, di rewşa bigotinkirinê de jî wê, rengê wê, bide dîyarkirin. Wê, rengê wê, çawaya wê, bide dîyarkirin. Di rewşa fêrûazmûnê û bi wateyî wê, di gotinê de hanîna li ser ziman de wê, gotinê wê, weke regekî wê yê şenber wê bide nîşandin. Yan jî em dikarin bêjin ku wê, ew wate wê bi gotinê re wê, li ser dîmenê jîyankirî re wê dîmen û rewşek şenber wê, bi xwe re wê, bistênê. Têkiliya gotin û rewşê wê, di çerçoveya têkiliya wateyê û bi gotinkirinê de bê. Wê di vê rewşê de wê, wate wê, di nava wê û fêrûazmûnê de wê, têkiliyeka wê ya bi dîmenî a jîyanî wê hebê. Di vê çerçoveyê de em, divê ku hinekî din jî wê, li ser fêrûazmûnan re wê, rewşa wateyê û piştê bi gotinkirinê û hwd wê, li ser wê bisekin in û wê hinekî din jî wê werênina li ser ziman.

Di rewşa fêrûazmûnê de wê, ya ku mirov wê di serî de wê dikarê wê werênê li ser ziman wê, wê ew bê ku ew wê, weke regekî wateyî wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, fêrûazmûn wê, dema ku em di wê de kûr bibin û wê bi hûrûkûr wê werênina li ser ziman wê demê em, divê ku bi aqilê kirinî(piretîkî) şîroveyek pirr dirêj bi dîrok û mejûya dîroka hizirkirinê re wê pêşbixin. Fêrûazmûn wê, ji aliyekî ve jî wê, weke aqilê kirinî bê. Mirov dikarê li ser wê re wê, werênê li ser ziman. Her wusa wê, aqilê kirinî wê, weke aqilê dîtbar ê bi regekî ê bûjenîya têrkerî ku ew heya bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî aqil bê.

Di rewşa hizirkirina li tiştê û ankû li hebûnê de wê, li vir wê, dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, weke aliyekî wê yê tiştê bi hebûnî wê, aqilê wê bi kirinî wê xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa hizirkirina tiştê bi hebûnî re wê, aliyê wê yê aqilî wê, weke têgîneka şûbjeyî a îdealîsmî û ankû mengîwerî wê were hanîn li ser ziman. Ber ku ew wê ew aliyê hizirkirinê wê, bi aqil û tenê wê, bi hizirkirinê re wê hebê. Her wusa wê, weke têgîneka aqilî a razber bê. Lê dema ku em li ser tiştê re wê li wê bihizirin em, li vir wê divê ku wê ji aliyekî din ve wê, bi teybetî wê, hildina li dest.

Em ku pêşî çavekî li rengê hizirkirinê ê serdemên kevnera didin wê, bi wê re mirov wê kifş dikê ku wê, tişt wê, bi aliyê wê hişmendî re wê, weke tişteki şûbjeyî wê, werê li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi aqil re wê, were hanîn li ser ziman. Di dewawama wê de wê, ew jî wê, were dîtin û li ser ziman ku wê, çawa wê, ew tişt bibê û ankû ew tişt çawa bûya û kê çêkiriya û hwd wê, di çerçoveya bersivdayîna li wê de wê, ew were hanîn li ser ziman. Li ser tiştê re em li vir divê ku xîzkirinekê di nava aqilê kirinî û yê îdealîsmî de wê bikişênin. Ev yek wê, di destpêkê de wê, weke aliyekî giring bê. Têgînên weke ên îdealîsmê wê, weke têgînna hişmendî ku ew ji kirinê zêdetirî wê, bi regekî aqil ê ku ew dihizirê bi wê re wê, bi wê bawerbikê ku wê, her tişt bi tefkîrkirina xwe re wê, ji destpêkê ve wê hebê. Mirov wê, tenê wê kifşbikê. Yanî wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya baxtawerîyekê de wê, werênê li ser ziman. Her wusa mirov dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman.

Li vir di serî de em divê ku çend gotinan di çerçoveya salixkirina wê de li ser aqilê îdealîsmê re jî wê werênina li ser ziman. Ev yek wê, di fahmkirina me de wê, baştir bê. Her wusa wê, dema ku mirov wê li ser aqilê îdealîsmê wê bihizirê wê di wê çerçoveyê de wê, di çerçoveya têgîneka sermedî(ebedîyetî) de wê, werênê li ser ziman. Tişt wê, di wê çerçoveyê de wê, bi hebûna vejeneka afrîner ku ew diafirênê re wê, werênê li ser ziman. Her wusa wê piştê wê, ew wê weke zindiyekî ku ew bi darêjkî nayê salixkirin re wê were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê, ew bi darêjka tişt û zindiyên bi xwezayê re ku ew di afirênê re wê were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê, bi wê re wê, bi aqilekî metafîzîkî wê were hizirkirin. Aqilê metafîzîkê wê, hertiştî wê, di rewşa wê de wê, weke rewşek di xwe de heyî wê, werênê li ser ziman. Di rewşa fahmkirina fêrûazmûnê de wê bi wê re wê, bihizirê ku wê, rewşa wê, weke aliyekî wê hebê. Wê di temenê wê de wê, ew tişt bi fêrûazmûnî ku ew dihê û dijî wê, weke tişteki ku ew divê ku ew were û bijî wê li wê binerê û wê li wê bihizirê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, bi bawerîya wê re wê, bijî. Weke aqilekî nîrxî wê, di çerçoveya çêbûn, bûyîn û hebûnê de wê, li wê bihizirê. Wê tişt ku ew bûya wê, her tiştî wê bi sedem û encama wê re wê, werênê li ser ziman. Ev jî wê, weke aliyekî giring ê wê bê. Di kirinê û ankû piretîkê de wê, weke aqilekî ku ew li herîkîniya kirinî dihizirê zêdetirî wê, çawa ew bû û dibê û sedema wê çî ya wê, bi regekî wê li wê bihizirê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, li wê binerê û wê, bikê wê, fahmbikê. Di nava têkilîya gotinan a bi hevdu re de wê, li ser wê rastîyê re wê, werênê li ser ziman. Wê, rastteqînî wê, li gorî wê, bi aliyê xwe yê kifşkirî re wê derfeta kifşkirinê wê bide mirov. Wê mirov bi zimanê xwe re wê, karibê heta bi sînorê zimanê xwe wê rastteqînîyê û rastîya wê werênê li ser ziman. Lê wê, rastteqîn wê, ji wê zêdetir û mazintir û zêdetir bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman.

Ziman wê, weke rêya ragihandin û hanîna li ser ziman bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li wê bihizirê. Dema ku tişteki ew bi hebûnî ku mirov li kok û seedema bûyîna wê hizirkir wê, hingî wê, di çerçoveya têgîna îdealîsmî de wê, weke regekî hizirkirinê jî wê, karibê xwe bide dîyarkirin. Lê di çerçoveya tiştê de ku mirov wê li pêvajoya wê ya pêşketinê ku mirov wê li wê dihizirê wê, hingî wê ew wê, weke fêrûazmûna wê bê. Wê ew jî wê dîtbarî bê. Tişt û ankû hebûna fîzîkî a ku ew heya wê, di wê çerçoveyê de wê, li ser rewşa aqilê kirinî de jî û di rewşa aqilê îdealîsmî de jî wê hîm biafirênê.

Aqilê kirinî wê, weke rewşeka dîtbarîya wê tişt a fîzîkî a bi hebûnî ku mirov wê dibinê û wê dişopênê bê. Her wusa ew pêvajoya wê ya pêşketinê ku mirov wê, dişopênê wê, ew bi me re wê, zanînekê wê bide çêkirin. Minaq ku

mirov wê tişteki ji tov ve wê di ardê de wê biçênê wê, ew çandina me wê, ji destpêka çandinê wê heta mazinbûna wê, ew wê weke pêvajoyekê hebê. Wê ew pêvajoyên wê tišta çandî wê, xwe weke aliyekî fêrûazmûnî wê bidina dîyarkirin. Wê, bi wê re wê, bikin ku ew wê werîna li ser ziman. Wê, dema ku me ew şopand wê, hingî mirov wê, zanibê ku ew tov çawa şindibê, mazin dibê, pêvajoyên xwe yên mazinbûnê derbas dikê û di dewama wê de ku ew çawa fêkîyên xwe dide wê, ew were dîtin. Wê di derbarê wê de wê zanîna me wê çêbibê. Dema ku mirov care duyem heman tov çand wê, weke care duyem wê di mejiyê me de wê, pêvajoyên care pêşî ê yekem wê hebin. Lê wê, di nava wê pêvajoya duyem de jî wê, hertimî wê hûrgilîyên ku wê mirov wan ji nûve kifşbikê wê bibin. Mirov wê bi wê re wê, di rewşa wê tovê û şînbûna wê de û heta mazinbûn û dana fêkîyê xwe de mirov, wê zanibê ku wê, çawa bibê. Wê, di wê de wê, ew fêrûazmûna me bê. Di rewşa ji destpêkê mazinbûyîna tovekê heta dawîya wê, wê ew pêvajoyên wê, weke pêvajoyîna fêrûazmûnî bin. Wê, ew pêvajo û ankû tišta ku ew dihê jînkirin wê mirov wê, nikaribê wê, weke cismekê bi fîzîkî ku wê di rajiyê, bidest digirê û dihilde bê. Wê ew bi dîtarî wê hebê. Mirov wê, dizanê ku ew heyî. Her çendî ku mirov wan pêvajoyên wê, nikaribê rajiyê, bidest digirê û dihilde jî li wê, ew wê weke pêvajoyeka ku ew li berçav derbasbûna bin. Ew pêvajo ew dema ku ew bûn wê, weke pêvajoyîna heyînî ên bi bûjenîkî ku ew hena bin. Wê, di vê çerçoveyê û rengê de wê, ew wê hebin. Mirov wê, dikarê di vê çerçoveyê de wê, di serî de wê, hilde li dest.

Pêşveçûnên di nava jîyane xwezayê de wê, di vê çerçoveyê de wê, aliyekî wê yê giring wê, bi fêrûazmûnî bê. Wê, tişt wê, şînbibê wê, ji piçûkatîyê wê, bi ber mazinbûnê ve wê, di xateka teherî a peresendinê de wê di xwe de wê derbasbikê. Wê, di nava xwe de wê, xwediyê têkiliyên xwe yên xwezayî bê. Herwusa wê, di vê çerçoveyê de wê, gelek rewşên ku wê, bi wê re ku mirov wan dikarê kifşbikê wê hebin. Tovek ew, heta ku ew nekeve navê ardê wê, ew şîn nebê. Her wusa wê, di dewama wê de wê, ew pêvajoya wê, ya mazinbûna wê, wê weke pêvajoyeka hebûna tiştê a bi fîzîkî a bi bûjenîkî ku wê ew hebê bê. Wê, mirov dikarê weke aliyekî wê yê heyîmî jî wê, werênê li ser ziman.

Herwusa di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wan pêvajoyên bifêrûazmûnî wan dişopênin em dikarin wan bi gotinê bikin. Wê, bi wateyî wê, di gotinê de wê, bi şêwayekî wê xwe bidina dîyarkirin. Wê hebê. Gotin wê, weke rengê bûjenî ê têrkerî ê wê rewşa fêrûazmûnî a bi mazinbûn û pêşketinê re bê. Wê, salixkirinekê wê li ser wê re wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, gotinên ziman ên dervî yên weke yên navî wê, gotinên din wê, wê weke gotinîna fêrûazmûnî jî wê, karibin xwe li ser têgînên wateyî re ew bidina dîyarkirin bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov, dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê, aqilê tiştê ê tiştê û rewşa fîzîkî wê, weke aqilekî kirinî ê pîretîkî jî bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, bi wan pêvajoyên pêşketina bi şînbûn, mazinbûn û hwd ên xwezayî re wê, bi himî wê werênê li ser ziman. Ji aliyê hebûna fîzîkî a tiştî ve wê, pêvajoyên wê yên jîyanî wê, di vê çerçoveyê de wê, hebin. Wê, ziman jî wê, weke aliyekî wê yê dîtarî ê şenber wê li berçav wê hebê. Aqilê kirinî wê, weke rengê pêvajoyên pêşketinê û pêdeçûyîna jîyanî û hwd jî bin. Wê li vir wê, ew wê weke aliyekî giring ê aqilê kirinî bê. Em ku dîroka mirovatîyê wê hildina li dest em dikarin wê, bi şîbihênina darekê ku ew hertimî mazin û gurr dibê. Wê bi wê ve wê, hertimî wê, pêşketin wê bibê. Demên bûhûrî ên mejûyî ên civakî û mirovî wê, di xatekê de wê, bi jîyanî û rakendîyî wê xwe bidina domandin. Hemû pêvajoyên bûhûrî ên ku ew hatina jîyankirin mirov wan dikarê bi aqilê kirinî re wê, werênê li ser ziman.

Pêvajoyên jîyane mirov wê, weke pêvajoyîna ku mirov wan dikarê di çerçoveya pêvajoya jîyane civakî de wê, hilde li dest bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, pêvajoyên aqilê kirinî wê, di pêvajoyekî de wê, têkiliyeka wê ya teybet wê, bi têgîna wateyê û ankû watezaniyê re wê hebê.

Em dikarin pêvajoya aqilê kirinî wê, her wusa wê, ji destpêka jîyane xwe û heta dawîya wê, bi hemû kirinên wê re wê, werênina li ser ziman. Wê, kirin wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê heyîneka rewşî bê. Lê bi wê re wê, dema ku wê ankû hişmendî wê pêşkeve wê, bi wê re wê, ew jî wê, weke aliyekî din ku wê, di reng û çawanîya wê de ku wê, çawa wê were pêşxistin wê, reng bidiyê de. Di rewşa salixkirina wateyê wê, her wusa wê, li ser kirinê re wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, kirin wê, bi rewşa xwe ya bûyî û qawimî û ankû rûdayî re wê, temenê wê reşa wateyî a bi gotinkirinê jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, bi teybetî wê, di serî de wê, werênê li ser ziman.

Pêvajoyên weke yên aqil ku wê, pêşkevin wê, weke pêvajoyîna bi hişmendî bin. Wê, ev pêvajoyên hişmendî wê, çûnûhatinên me yên di jîyanê de wê, di temen de wê esas bigirin. Kirin, tevger, xûynîşandin û hwd wê, çi kirin wê were kirin wê, ew di wê çerçoveyê de wê, mirov wê karibê wê, di wê çerçoveyê de wê werênê li ser ziman bê.

Kirin û ankû pîretîk ew bi serê xwe jî wê mirov dikarê wê weke mijarekê wê hilde li dest. Di aslê xwe de wê kirin wê, hertimî wê, weke aliyê giring ê jîyanî bê. Wê, kirin wê, di temenê wê de wê zindîfîya mirov wê hebê. Mirov wê, dikarê di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Lê mirov çi kirin kir wê, mirov wê kirinê wê bigotin jî bikê. Wê, werênê li ser ziman. Minaq wê, dema ku mirov tişteki dikê mirov dibêjê 'min ev tişt kir'. Dema ku wê mirov wê, herê devereke wê, bibêjê 'ez, çûna wê devere.' Dema ku wê, tişteki weke bo xwarinê wê berhevîkê wê, bibêjê ku min ew bo xwarinê berkir û wê bêjê 'min ew berhevîkin kir.' Wê, bi vê rengê wê, gelek gotinan wê di jîyane xwe de wê mirov wê, werênê li ser ziman. Ev gotin wê, ji aliyekî ve wê, kirinîya pîretîkî wê, werênina li ser ziman. Ji

aliyê din ve jî wê, weke kirineka ku ew hatîya bi hişkirin wê, ew kirin wê hebê. Wê mirov wê, li ser wê, kirinê wê bihizirê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, bikê ku wê werênê ser ziman. Di rewşa kirinê û hanîna li ser ziman de wê, dema ku mirov 'ez, çûma wê deverê' wê, ev bi gotinê wê, dengên tîpî ku ew bi gotinê hatina levkirin wê, di wê de wê, werina bikarhanîn. Ev jî wê, weke rewşeka rêxistinî a bi dengî wê xwe bidê diyarkirin. Di rewşa kirinê de wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, kirin wê werina bi naskirin. Di rewşa salixkirina kirinê de wê, têkiliya wê ya bi gotinê re wê, weke têkiliyeka rewşî a bi hişmendî bê. Wê di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di rewşa kirinê û gotinê de wê, her wusa wê, levkirinê wê, werina kirin. Gotin ku ew weke navna li rewşê dihên kirin û ankû weke bêjeyna ku ew bi wan rewşê dihê hanîn li ser ziman wê, weke rewşna bi hişî bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke navê wê rewşê bikarhanîna wê gotinê jî wê, ew rewşa gotinê wê hebê. Wê, di wê de wê rewşa hişê, fêrbûna bi hişê û serwaxtbûna li wê û hwd wê, ji gelek alîyan ve wê kifşkar bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê weke aliyekî wê, fêrbûna bi hişmendî wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, di temen de wê, bide diyarkirin bê.

Mirov di nava jîyanekê dijî ku ew jîyan wê, weke aliyekî giring ku wê, ew di wê de wê herê û werê. Wê çûnûhatinan wê di wê de wê bikê. Wê kirinan wê di wê de wê bi tevgerî wê bikê. Wê, wan jî wê, werênê li ser ziman. Wê mirov wê çi bikê wê, wan wê werênê li ser ziman. Çi kir û çawa kir wê bikê û bixwezê ku wê werênê li ser ziman. Mirov wê, weke zindiyekî derûnî û civaknas wê, her timî wê pêwîstîya xwe jîyankirinê û hanîna li ser ziman wê di xwe de wê hîsbikê. Di vê çerçoveyê de wê, her timî wê, ew wê hîsê heta ku ew weke zindiyekê dijî wê, di xwe de wê hîsbikê.

Di nava gotin û mirov de wê, çi têkilî wê hebê? Weke ku me di paragrafa li jor de hanî li ser ziman ku wê mirov wê weke zindiyekî derûnî û civaknas bê û wê pêwîstîya xwe hanîna li ser ziman wê hertimî wê di xwe de wê hîsbikê. Wê di vê çerçoveyê de wê, ev rewşa hîskirinê wê, weke ku mirov wê di vê rewşê de wê kifş dikê wê, di temenê de wê hişek û ankû hişmendîyeka jîyanî wê hebê. Di nava mirov û gotinê de wê têkiliyeka hîssî wê bihiş wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, nîşanaka wê, weke ku mirov wê, di roja me de wê, bi hiş wê bikê wê dema ku ew bahse tûzatiyê bikê wê, çav bi şawitê. Dema ku mirov bahse tiştêkî dilxalînekê bikê wê dilê mirov wê bixalîhê. Wê dema ku mirov wê bahse avê bikê ku mirov tî bê wê tîbûna mirov wê werê bîra mirov. Yan jî wê, bi wê re wê demê bê şert û merc wê tîbûn wê werê bîra me. Li vir wê, ev wê bi wê re wê were dîtin ku wê hîs û hiş wê li ser rewşên salixkirî ên di mejî de re wê, xwediyê têkiliyek heyînî a ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, bi teybetî wê, werênê li ser ziman bin.

Di aslê xwe de wê, ev rewş wê, bidina diyarkirin ku wê gotin wê, ji ya ku em wê tefkîr dikin wê, zêdetirî wê, di wê de wê hebê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, xwe bi wê re wê, bide diyarkirin. Têkiliya di nava gotin û hebûna mirovî de wê, di vê çerçoveyê de wê li ser rengekî hişmendî û ew weke kirasekî li keseyetîya me ku wê xwe di rengê ezîtîya me de wê xwe dide diyarkirin wê, werê li ser ziman. Wê, gotin wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwediyê rewşekê bê. Gotin wê, dema ku mirov wê, bibîr dikê wê, bi wê re wê, mirov wê li ser rewşa fîzyolojîkî a jîyanî re wê dikê. Vê jî mirov, dikarê ji aliyekî din ve wê, têkiliya wê ya hişmendî bi têgîna kirinê re ku mirov wê, dikarê wê werênê li ser ziman bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, têgîna hişmendîyê wê, di çerçoveyek wateyî de wê, xwe bide diyarkirin. Hişmendî wê, weke ku wê, çawa wê kurd wê di nava xwe de wê, werênina li ser ziman 'wê (hiş), aqilê nava wateyê ku ew têkiliyê bi tiştê re didênê bê.' Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê bi aliyekî ve wê weke têgîna nava wateyê jî wê, werênê li ser ziman. Yanî dema ku mirov bi navaroka wateyê re li wê dinerê wê, mirov wê, hişkirinê wê bikê. Bîrkirin jî wê, di nava kurdan de wê, weke gotineka kurdî ku ew di wateya nêzî hişê de dihê bikarhanîn bê. Bîrkirin wê, temenê wê li ser esasê têgîneka ku ew heyî û ku mirov wê bibîr bikê bê. Yanî tiştêkî ku ew heya ku mirov wê bibîr bikê wê, bi xwe re wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê.

Hişmendî wê, dema ku mirov wê, weke têgîneka navaroka wateyê li wê bihizirê wê, hingî wê, jîyane me jî wê li ser wê re wê weke kirineka wateyî wê, xwe bide diyarkirin. Wê, ew jî wê, di nava wê de wê, hiş bicih bikê. Mirov wê, dema ku mirov wê, kirinekê wê bikê berî wê, bihizirê û ankû wê werênê li ser ziman ku "ez hinekî bihizirim" û piştê wê, bikê. Yanî wê, bihizirê di mejiyê xwe de. Wê di mejiyê xwe de wê bihizirê ku ew çi û çawa bikê. Bi çi rengê bikê. Plankirina wê kirinê wê, çawa wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, di mejiyê xwe de wê, tefkîr bikê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser wê re wê bihizirê. Dema ku mirov got *ez hinekî bihizirim* berî kirina kirinê wê, hingî wê mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê bikê. Hiş wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî nîrxî û darazî wê xwe di çerçoveyê de wê di kirinê de wê bide nîşandin. Mirov wê çawa wê kirinekê wê bikê û wê rengê kirinê wê bikê wê, li wê bihizirê. Carna ku mirov wê, dihizirê ku mirov wê rewşekê wê bi gotinbikê û wê mirov wê gotinê çawa wê ji wê re wê bibîrê ku wê bi wê werênê li ser ziman. Ev jî wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê werênê li ser ziman bê.

Di nava jîyanê de mirov wê, xwediyê jîyaneka ku ew bixwe dijî bê. Di wê jîyankirinê de mirov wê, gelek tevger û kirinan wê bide nîşandin. Wê, di dewama wê de wê, li kirinê xwe wê bihizirê. Hizirkirina li kirinê wê, weke aqilekî

ku ew li kirinê bi hişbûya jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê li kirinê wê bihizirê. Wê kirinên xwe wê, bi rewşî wê bi bêje û gotin bikê. Wê, ji wê re wê bi deng û gotinên *rast* wê gotinê wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov weke bikirinî werênê li ser ziman ku mirov bibêjê ezê avê vexwûm wê av wê were bîra min. Di gotinê de wê weke kirdeyekê wê gotina 'avê' wê li pêş bê. Wê, ew wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, weke gotineka bi aqilî wê ew wê hebê. Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, gotina avê wê, dema ku mirov wê bibîr kir wê av wê were bîra me. Dema ku mirov bahse *nan* kir wê nan wê werê bîra me. Dema ku me bahse çûyinê kir wê çûnbûn wê werê bîra me. Lê ev rewş hemû wê, weke hemû rewşên din ku em dikarin wan bi nav bikin wê, pêvajoyeka wan ya azmûnî wê hebê. Minaq wê nan wê, dayikên kurd wê hevîrê xwe wê çêbikin û wê tîrş bikin û piştî wê bibina devê tanûrê û wê li wir wê bi pahtin û çêbikin û hwd wê, ev wê weke pêvajoyîna ku wê, di temenê wê gotina nan de bê. Gotina nan wê di kurdî de wê, weke gotineka *pirr* kevn bê. Wê dîroka wê, heta serdemên berî zayî ên dema gûtî, hûrî û mîtanîyan wê hebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Gotin wê, dema ku mirov wê, li ser kirinê re wê, werênê li ser ziman wê, temenê wê, li ser pêvajoyek bi fêr û azmûn wê rûnîhê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Em dema ku bahse nê(nan) dikin wê, bi wê re wê, dema ku em wê zanibin ku ew nan çawa çê dibê wê, ew pêvajoyên wê, werina berbîra me. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşeka têkiliya fêrûazmûnê û gotinê a bi hevdû re jî wê, dikarin wê, werênina li ser ziman. Di heman rengî de mirov dikarê bahse gotinên weke navê 'mirov', 'jin', 'pîr' û hwd jî bikê. Ev gotin jî wê, di xwe de wê, bi heman rengî wê, xwediyê temenekî bin. Dema ku mirov bahse gotina mirov bikê wê, bi wê re wê, weke navê mirovan wê rewşa jîyane mirovan bi kirinên wan re wê, bi hemû cihêrengiyên wan re wê werina berbîra me. Di dewama wê de wê mirov wê çê bikê û çî dikarê bikê wê, werê berbîra me. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ev wê, xwe bide dîyarkirin. Pêvajoyên jîyane *mirov* ên pirralî wê, di çerçoveya gotina *mirov* de wê, xwediyê rewşekk wateyî bê. Lê mirov wê weke ku wê, bi gotina mirov re wê bibînê wê, 'gelek mirov' wê hebin. Wê, di dewama wê de wê, gelek jîyankirin û serborîyên mirovî wê hebin. Wê hemû wê weke jîyankirina mirov wê hebin. Ew serborî û jîyankirin hemû jî wê, weke lêkerna ku wê karibin li mirov werina kirin bin. Wê, bi xosletên jîyane mirov re wê, ew wê, salixkirina wê, werina kirin. Dema ku bahse gotina mirov hat kirin wê, di cih de wê, ew xosletên ku me ew li ser wê(gotina mirov) re ku me di mejiyê xwe de salixkirina wê werina bîra me. Di vê çerçoveyê de wê, bi vê re wê were kifşkirin ku wê xosletekî lêkerî e wateyî wê xosletbûn bê. Em di encama hizirkirina xwe de wê, kifş dikin. Di dewama wê de em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, gotina mirov wê, weke ku me li jor hanî li ser ziman wê, gelek mirov wê di wê de wê hebin. Ev wê, weke dîmenekî gotina mirov e pêşî bê. Dîmenê din e duyem jî wê, li ser jîyan û serborîya wan mirovan yek bi yek bê. Ev jî wê, dîmenê din e duyem bê. Di dewama wê de wê, dema ku mirov wê, her mirov wê yek bi yek wê hilde li dest wê, di xwe de wê, xwediyê xosletna ku mirov wan kifşbikê û wan werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, wê weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, xosletên mirov wê, di temenê salixkirina gotinê de bin. Lê li vir berî wê, mirov dikarê wê, ji vê aliyê ve jî wê(gotinê), hilde li dest û wê fahmbikê ku wê, di çerçove û bingihê wê gotinê de wê weke hîm wê pêvajoyîna fêr û azmûnî wê bi jîyankirinê re jî wê hebin. Her wusa wê, dema ku mirov wê bahse mirov bikê û navê wê hilde wê, ew jî wê, werina berbîra me. Xosletên wê, di vê çerçoveyê de wê, hebê. Di aslê xwe de ku em, li ser rewşa lêkerkirina wateyî re bimeşin em, dikarin wê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, çerçoveya wateyî a gotinî wê, ji ya ku em wê, bi rewşa wateya salixkirî a gotinî re wê ji wê zêdetirî wê di gotinê de ku ew heya mirov wê kifşbikê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, li ser wateyê re wê, çendî ku wê salixbikê jî wê, weke ku wê, hertimî wê, di herîkîna jîyanê wê, dervî wê, hineka ku ew bi wateyî dervî wê salixkirinê maya û di herîkîniya jîyanê de diji û pêşdikeve wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Minaq wê, dema ku em gotina mirov wê, hildina li dest em dikarin di bin banê wê yê wateyî de wê, dîroka mirovatîyê hemû bi hemû aliyên wê re wê werênina li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, aliyekî wê yê giring wê, ku mirov wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman wê hebê.

Di rewşa gotinê û wateyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, gotin wê, weke navekî bê. Em dema ku gotinê dihênina li ser ziman em di rewşekê de wê, di cemidênin û wê dihênina li ser ziman. Ew rewşa ku me cemidend û ew hanî li ser ziman wê, tenê wê weke aliyekî cemidînî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman.

Heman rewşê mirov dikarê bi kirinîyê re wê hilde li dest. Kirinê wê, weke rewşeka çalakî a ku mirov wê, di jîyanê de wê, bi hiş bê û ankû bêhiş bê ku mirov û ankû zindiyek wê dikê bê. Wê her tevger wê, weke kirinekê wê, xwediyê wê rewşê bê. Di rewşa kirinê de wê, dema ku mirov wê, hilde li dest wê, di dewama wê de wê, ev wê weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, dema ku wê, bidest fêrbûna di jîyanê de wê bi gotinan wê bikê wê, gotin wê, tenê wê, weke têgîneka hişmendî wê ku wê rewşê bi navbikê bê. Lê ji wê û pêde wê, gotin bi xwe re wê, neyênê li ser ziman. Minaq em dema ku em, gotina 'hizirkirinê' wê, weke kirde wê, hilde li dest. Gotina hizirkirinê wê, dema ku ez wê dihênima li ser ziman ez bi wê dibêjim ku ez dihizirim. Rewşa dîtbarî a hizirkirinê a serrû wê, bi

wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Lê di navaroka wê hizirkirinê ku mirov wê çi bihizirê wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê cûda wê kifşbikê bê.

Hizirkirin wê, weke gotineka ku wê, navê hizirkirina mirov a di mejî de bê. Lê wê, di wê hizirkirinê de wê çi hizirkirinê û ankû weke rastîya hizirkirinê wê hebê wê, ew jî wê weke azmûnna kirinê ku ew pêşdikevin û ankû dihên pêşxistin bin. Mirov wê, karibê jî hinek aliyan ve wê tevgera hizirkirinê wê weke çalakîyeka bi hiş a mejî wê werênê li ser ziman. Lê ev jî wê, weke encama pêvajoyek fîzyolojîkî û tûreyek têkiliyên newrolojîkî û hwd de wê, bîafirê bê. Gotina hizirkirinê bi awayekî serrû ku mirov wê li wê bihizirê wê, weke navê rewşa hizirkirinê bê. Lê jî aliyekî din ve jî wê, mirov dikarê wê weke navê hizreka ku ew bi hizirkirinê ew hatî pêşxistin jî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, xwe bide dîyarkirin. Têkiliya gotinê û azmûnê wê, weke ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê kifşdikê wê ji temen ve wê, di vê rewşê de wê xwe bide dîyarkirin bê. Weke ku me li jor hanî li ser ziman wê gotina 'jin' jî ku wê navê hemzayendek mirovî bê wê, di wê de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, bi xosletên wê yên jinîyê û ankû pîrekîtyê re wê, were li ser ziman. Wê, bi wê re wê, jin wê xosletên wê çi bin? Wê kerrbûn û ankû zayîbûyîntîya jinê wê were li berbîrê. Wê, dema ku ew çawa zarokan dihênê li dînyê wê, were li bîra mirov. Wê bi wê re wê, pêvajoyên jîyane jinê, wê, bi hemû aliyên wê re wê, di gotina jinê de wê, bîchîbûyî bin. Gotina jinê wê, weke gotineka kurdî a pirr kevn bê. Wê, di vê gotinê de wê, gelek wate wê, werina bîchîkirin. Weke navê jinê ku ew dihê bikarhanîn wê, jî aliyekî din ve jî wê, bi heman rengî wê, di kurdî de wê weke navê jîyanê bixwe jî wê, werê li ser ziman. Wê wateya jîyanê jî wê li wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, azmûnên gotina jinê wê, xwe bi wê re wê, bidîna dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de rewş û derûniya gotinê wê, bandûra wê fêr û azmûnên jîyanî wê bi awayekî qarakterîstîkî wê, xwe di awayekê wateya gotinê û watelêkirina wê de wê xwe bide dîyarkirin. Minaq wê, dema ku mirov wê bahse gotina 'pîr' bikê wê, gotina pîr wê, weke gotineka ku ew wê, bi temenê xwe yê dirêj ê bûhûrandî ê mirov re wê were berbîra me. Gotina pîr wê weke gotineka kurdî a ku wê, di nava civake kurd de wê, bahse beşeka civakê a mirovên pîr ku wê rêz û hûmeteka pirr zêde wê ji wan re wê, bê dayîn nîşandin bê. Bi heman rengî wê weke di kurdî de wê, bi gotina pîr re wê were li ser ziman wê bi gotina 'kal' re jî wê were li ser ziman. Wê di wê gotinê de wê, bi vê rengê wê, di temenê de wê bi temendîrêjîyekê re wê, bahse fêrûazmûneka jîyanî a hatî jîyankirin wê bi gotina pîr û ankû kal re wê were kirin. Di vê çerçoveyê de mirov wê kifş dikê ku wê wê fêr û azmûn wê, di temenê gotinê de wê xwediyê heyîneka jîyanî bê. Wê, bi wê re wê ew wê hebê.

Gotin wê, li ser fêrûazmûnên jîyanî û bûhûrandina pêvajoyên jîyanî re wê, weke renekî jîyanî wê, di xwe de wê, bidîna dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Mirov wê, di jîyanê de wê, pirr zêde wê, bijî. Wê, minaq wê weke civakek ku wê gelek endamên wê hena wê bijî. Wê her endamekî wê, xwediyê fêr û azmûneka xwe ya jîyanî a di çerçoveya jîyan xwe bixwe de bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, endamên civakê wê, werênê li ser ziman wê, bi gotina 'endamên civakê' re wê, weke keseyetna ku ew bi hevdu re jîyankirina wê hebin. Lê wê di nava jîyane civakî de wê têkiliya mirov wê bi pêşketina mirov wê bi du awayan wê bi hevdu re di ahengekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Yek wê, bi pêşketina mirov a bi xwe bixwe re bê. Ya din jî wê, di çerçoveya civakî de ku wê bi hewirdora xwe re wê têkiliyê dênê re bê.

Ziman wê, gotinên wê, wê jî aliyekî ve wê, weke qalik û ankû qalibna vala bin. Lê wê jî aliyekî din ve jî wê, weke rengna hiş bin. Wê mirov wê, bi wan re wê binerê. Wê, di nava jîyanê de wê, jî hevdu cudakirin û ankû qatagorîzekirinê wê bi xwe re wê bikê. Wê, dema ku mirov wê, minaq weke ku me li jor hanî li ser ziman wê, jin wê weke beşeka civakî wê hebê. Gotina jinê wê, dema ku em her jina civakê yek bi yek wê hildina li dest û wê weke bi gotina jinê re wê werênina li ser ziman wê, di çerçoveya gotina jinê de wê, her jinek wê xwediyê pêvajoyek fêrûazmûnî a bi xwe û jîyane xwe re a di çerçoveya gotina jinê de bê. Wê bi heman rengî wê, bo gotina 'mêr' jî wê wûsa bê. Bi wê rengê mirov, dikarê bi gotinên din jî wê werênê li ser ziman. Wê emê wê, dema ku mirov wê gotinê wê hilde li dest wê, di çerçoveyek qatagorîzekirinîyê de wê xwediyê rewşek heyînî bê. Wê, bi wê re wê, dema ku mirov di minaq di çerçoveya gotinê de wê hilde li dest wê, minaq ku ew wê di nava civakeka weke civake kurd de wê, minaq wê weke nivîsê civakê wê ser sih-milyonî re wê jin wê hebin. Em hemûyan her yekê weke dîmenekî wan li hevdu bikin û wan dênina ser hevdu wê, di wê de wê, wê demê wê di çerçoveya gotina jinê de wê, sih-milyon dîmen wê, bi wateyî wê di hundûrê gotina jinê de wê, xwe bide dîyarkirin. Em, ber ku ew hemû navê wan bi qatagorîkî jin a wan nikarin weke hevdu werênina li ser ziman. Wê demê wê hemû wê xwediyê rewşek têtînî bê.

Li vir wê demê wê, têtîna wateyê wê di gotina jinê de wê bikeve dewrê de. Wê demê wê, dema ku mirov wê li ser wateyê re wê, werênê li ser ziman wê, sînore watelêkirinê wê di gotina jinê de wê çendî wê hebê. Bêgûman wê, di vê çerçoveyê de wê, çerçoveyeka wê, hebê bi qatagorîkî wê hebê. Lê wê, di wateyê de wê ew sînore wê nebê. Her wusa em li vir wê dema ku wê li ser fêrûazmûnê re û bi têtîna kirin(piretîkê) re wê werênina li ser ziman wê, di rewşa gotina jinê de wê, weke hemû gotinên din ên zimanî wê weke ku ew zindî bê wê, hertimî wê di xwe de wê bi fêrûazmûnî wê di pêvajoyek xwe pêşxistinê a di demê de bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşeka ku mirov wê, dikarê wê werênê li ser ziman bê. Di rewşa salixkirina wateyê de wê, gotina jinê wê dema ku mirov wê jinekê wê hilde li dest û wê salixbikê wê li ser wê re wê di çerçoveya jîyane wê jinê bitenê de wê, salixkirina wê gotinê wê hebê. Wê ew ne xelat û ne şaş bê. Lê wê dervî wê jinê û jîyan û pêvajoyên jîyankirinê ên wê jinê wê pirr jin û gelek

pêvajoyên din ên jîyan û jîyankirinê jî wê cûda wê hebin. Wê demê wê ev hemû wê, di wê çerçoveyê de wê, di nava xwe de wê, weke rewşa ku mirov wan jî wan salixbikê. Wê, dema ku em hasabbikin ku wê di jîyanê de wê, hertimî wê pêvajoyên pêşketinê wê, hertimî wê di pêvajoyeka bi fêrûazmûnî di pêşketina bi xwe re de bê wê demê mirov, dikarê wê bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê, di gotina jinê de wê bi fêrûazmûnîya wê re wê, sinorê pêşketina wê nebê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku em rewşa watezaniyê wê hildina li dest wê bi wê re wê ew jî wê were dîtin û kifşkirin û wê têkiliyeka wê ya xort wê bi aqilê kirinê û ankû felsefeya pîretîkê û hwd re wê, hebê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, weke alî û awayekî teybet wê werênê li ser ziman. Têkiliya watezaniyê û felsefeya kirin(pîretîk)ê wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Em di vê çerçoveyê de wê, yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, aqilê kirinê wê, li ser fêrûazmûnê ku weke ku me di hundûrê gotina jinê de bi awayekî bêsînor bi pêşketina wê re hanî li ser ziman wê, xwediyê rewş û têkiliyekê bê. Her kirin wê, di pêvajoya kirinê de wê, weke aqilê kirinî wê pêşkevê. Wê di dewama wê de wê xwediyê rewşeka ku mirov wê werênê li ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê, di vê çerçoveyê de wê weke ku me hanî li ser ziman wê gotina watezaniyê wê, ji aliyekî ve wê, weke ku me bi hundûrê gotina jinê re wê salixkir wê, çerçoveyek wê ya bi fêrûazmûnî a pêşketinê re wê, xwediyê rewşek û awayekî pêşketinê ê teybet ku mirov wê li ser wê bisekinê bê.

Lê ku mirov ji wê zêdetirî jî mirov dakeve li jîyanê mirov wê, gelek kirinên ku ew rûdîdin û dibin wê, rastî wan werê û wê bibînê û wê werênê li ser ziman. Yan jî wê bi xwe wê bikê. Kirin wê, di nava jîyanê de wê ji aliyekî din ve jî wê, dualîtîyeka wê hebê. Aliyekî wê, bi kirinên me yên ku me ew kirina re wê hebê. Ev alî wê, her kirin, tevger û xûyên me wê, di çerçoveya wê de wê, werina li ser ziman. Wekî din di jîyanê de wê, her tevger wê, bi wê re wê werina li ser ziman. Lê aliyê din ê duyem jî wê, weke aliyekî ji xwe re ku ew dibê û mirov dibê ku ew ne di farqê de bê wê, xwe bide dîyarkirin bê. Minaq wê, weke rewşê li ser kirinkirinê re bûhûrandina demê bê. Mirovek wê, çendî ku wê di jîyanê xwe de wê bijî û wê tevgeran wê bide nîşandin jî lê wê, ji aliyekî din ve jî wê, hin bi hin wê di ahenge xwe de wê ew bi ber pîrbûnê ve wê herê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, pîrbibê. Tevgerên mekanîkî ku mirov wan dide nîşandin û gûharinên fîzyolojîkî ên weke ji zaroktiyê bi ber mazinbûnê ve û ji mazinbûnê bi ber pîrbûnê û ankû kalbûnê ku mirov wê bijî û demê derbasbikê wê, bi jîyane mirov re wê bijî bê. Ev jî wê, di çerçoveya fêrûazmûnê ku ew dayimî di jîyane me de pêşdikeve de wê, xwediyê wateyê bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwe bi awayekî wê, bide dîyarkirin bê. Ev rewşa tevgerî a weke bi dû-dîmenî wê weke rewşeka ku mirov wê, bi teybetî wê hilde li dest bê. Wê fahmbikê û wê bi fahmkirina xwe re wê werênê li ser ziman bê.

Têkiliya kirinê û têgîna wateyê wê, bi hevdu re wê, di rewşa fêrûazmûnê de wê di nava têkiliyek têgînî de bin. Mirov wê, divê ku wê werênê li ser ziman ku wê wateya ku me li gotinê kir û ew hanî li ser ziman wê kirineka me ya ku me ew bi şêwayekê di jîyane xwe de kirîya û ankû dîtiya bê. Wê, bi wê re wê, di wê çerçoveyê de wê, di reng û awayê wateyê de wê werênê li ser ziman. Yanî bi gotineka din wê, kirin wê, weke serborîyekê bi kirinî wê, dema ku ew hebê wê, di gotinê de wê di reng û şêwayê wateyê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Wê, bi wê re wê, hebê û wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Dema ku mirov wê wateyê wê biafirênê wê, bi fêrûazmûnê wê li ser kirinê re wê, ew wê biafirênê. Wê, di vê çerçoveyê de wê kirin û ankû *qada kirinê* wê weke ardnîgarîya têgîna wateyê ku ew bi wê hebê bê. Di rewşa şîrove û dahûrkirina wateyê de wê, weke ku me hinekî li jor bi gotina jinê re kir wê, kirineka bêsînor wê bi mînaqên jinê ên cûr bi cûr wê xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa mirov di vê çerçoveyê de wê, dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, wate wê, bi wê rengê wê hebê. Wate û kirin wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe di gotinê de wê bicihbikin û wê bidina hanîn li ser ziman. Gotin û wate jî wê, karibin fêrûazmûna wê rewşa ku ew salix dikin di nava xwe de wê werênina li ser ziman? Di aslê xwe de wê mijare fêrûazmûnê wê weke aliyekî giring wê, xwe di vê rewşê de wê karibê bide dîyarkirin. Yan jî wê, çendî ku wê karibê wê bi giştî wê werênê li ser ziman. Gelemperîya wateyê ku ew di vê çerçoveya ku me ew hanî li ser ziman de ku ew heya wê, gotin wê ji du aliyan ve wê, bi wateyî wê jî wê hebê. Yek wê weke minaqekê wê hebê. Minaq wê, dema ku wê ji nava hemû jinan wê jinekê wê jîyane wê û hebûna wê bi gotinê wê were salixkirin û hwd. Aliyê din ê duyem jî wê, di çerçoveya wê salixkirina li ser xosletan re wê, bi heman rengê wê, ew wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa têgîna wateyê wê, ji wê minaqek wê were hanîn li ser ziman. Li vir di dewama wê de mirov dikarê wê jî werênê li ser ziman ku wê, minaq wê bi navê jinê re wê di bin navê wê de wê minaq wê navên teybet ên weke 'zelal', 'delal', 'xezal' wê, bi çerçoveyek teybet a kirinî û wateyî a di çerçoveya jîyane wê kesê de wê hebê. Mirov dikarê van bi navî weke beşên pêvajoyî ên di çerçoveya jîyanê de ên fêrûazmûnî jî werênê li ser ziman.

Di rewşa gotinê û wateyê de wê, bi wê re wê were dîtin ku wê, wate wê, di xwe de wê, weke xwediyê rewş û awayekî ku mirov wê, karibê hertimî li ser wê re wê kifşkirinê wê di wê de wê bikê bê. Li vir wê, aliyekî hizirkirina me de wê, aliyê salixkirina gotinî bê. Lê aliyê din jî wê, rewş û awayê hebûna mejiyê me bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê li ser wê wateya salixkirî a di gotinê de ku wê bihizirê wê, di mejiyê xwe de wê kûr û dûr wê herê. Di vê çerçoveyê de wê, qada kûrbûn û berfirehbûnê a di wê têgînê de wê di mejî de wê pêşkeve bê.

Gotin û wate wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê mirov wê li ser ya ku ew bi wê hatîya hizirkirin re wê karibê wê werênê li ser ziman. Wate wê, ji rewşê wê, hertimî wê, li wê bihizirê. Wê di wê de wê, wate wê, weke rewşeka ku mirov wê ne bi demê re li wê dihezirê wê, hîsekê jî wê bi me re wê bide afirandin. Minaq wê, di demekê ku ez bi gotina jinê re wê, li hebûna jinê bihizirim. Lê piştî di demek din de wê zêde wê mejiyê min wê li ser gotina jinê wê bihizirê. Wê dîsa wê jinê wê bibîrbikê. Lê di wê navbera bûhûrî de wê, fektora demê wê bi fêrûazmûnên di rewş û jîyan û gotina jinê de ku ew bûna wê hebin. Yan jî wê, di vê çerçoveyê de wê, wate wê, weke aliyekî wê yê bi vê rengê wê, bi wê re wê were dîtin û kifşkirin ku wê temenê wê yê pêşketinê û ankû hertimî pêşxistinê wê, ew fêrûazmûn wê biafirênê. Di dewama wê de wê, dema ku wê bi gotinkirin wê bê kirin wê hin bi hin wê bi têngî wê kûrbûn wê bibê. Gotin û derkkirin wê, ne tenê ji aliyê camidinî ve wê hevdu cûdahîyek rewşî wê di xwe de wê bihawênê wê, bi heman rengî wê ji aliyê çawanî û ankû wasîfîyîna wê ve jî wê heman cûdahîyê wê, di xwe de wê, bide dîyarkirin. Di rewşa wateyê de ku mirov gotinekê li vir wê bibêjê wê mirov wê karibê bibêjê ku wê, dema ku mirov wê, di rewşên cûda de wê heman bi wateyê gotinê werênê li ser ziman jî wê li gorî rewşê û demê wê karibê wateyek din li wê zêdebikê. Ev wê, weke xosletekî jîyanî ê bi hişmendî bê.

Bi demê re, dem bi dem pêşketin dibin. Lê herdem bi xwe re awa û amûrên wê ên pêşketinê jî ji nû ve pêş dikevin. Li ser wan re gotin, wate, kirde û hwd ji nû ve salixkirin û afirandin jî dibê. Lê yên dema berê, bi wê re dem bi sînor dimênin. Gotin û ankû kirdeya gotinê ya ku li gorî awa û pêşketina demê ku lihêtekê û levhatinê bi xwe re bide nîşandin, ewê di wê demê de were kifş kirin. Lê bi ziman re, di demên berê de gelek gotin û kirde jî, wê lihête û levhatinê nadin nîşandin. Ev jî, dikê ku ew di demê de bi mênin û ne buhurina li dema nû. Bi vê re jî, dema ku dema nû pêşketina xwe da çê kirin, wê hin bi hin bi ziman, têngiştin, civatî û hwd, pergale xwe biafirêne û bixwezê ku tekûz û temem bike. Li ser wê re, dema buhurî jî, wê gelek pêşketinê wê, dervî wê bimênin. Di demên pêşketinê de, hin bi hin çendî ku ew pêşketina civatî bidîrokê re têngiliya wê bi wê demê û pêşketina wê ya ku bûyî re hebû, wê ji wan sûd bigirê û ankû wan pêşketin ku bi wan re têngilî danî wê barî dema xwe ya nû jî bke. Ev jî, rastîyaka. Lê bi demê re, qûtbûna bi wê têngiliyê re ku afirî, ew jî dike k pirr tişt li şûn bimênin. Î ro, minaq, ji dema Hûrî û mîtannîyan, em dikarin bahse pirr pêşketina bi zanebûn û ku ne bi zanebûn bikin. Lê yên ku bi hiş em bi bîr bikin jî kêma in. Li vir, minaq, gotiê weke gotinên "aşîti", "laleş", "zanîn", "hiş", "ziman", û hwd, gotinên ku di dema hûrî û mîtannîyan de weke gotinên bingihî in. Bi teybetî, gotina "laleş"ê, gotinaka olî ya pîroz a û navê cihê bergkirinê û sazîya wê ya pîroz a. Her wusa bi wê re li ser xate olê re sazûmanaka bi pergali dihê ser ziman.

Ziman, li vir, dema ku em bahse wê dikin, em li vir, tenê ku em gotinên ku me ji dema hûrîyan hanîn ser ziman di paragrafa li ser vê de, mirov dibîne ku ziman û kevneşopî û ziman û çand û hwd bi hev re pêşketina wan heya. Ya rastî ew a ku kevneşopî û çand li ser ziman re, xwe bi nîrxê dikin. Têngiştina xwe ya bi hişkirina bi gotin dikin. Her gotin jî, bi wê re weke dagerekê û ankû 'sembolekê' dihê dîtin û derkeve li holê. Li ser têngiştinê re gotin û ankû bêjeya ziman û dagerîti, bi hev re di jîyanê de dimeş in. Hevdu diafirênin. Mirov nikarê ziman, weke ku afrînerîyeka dagerî ku li ser kevneşopî û çandê re bi têngiştinê re ku diafirîne nebîne. Divê ku mirov ziman, wusa bibîne ku wê dagerîtiyê diafirêne. Kevneşopî, destûrên civatî ên pêşketinê û şariştanî dihêne li holê. Ew jî, em dikarin bêjin ku kevneşopî hişê zelal ê ku afirî ya. Yanî hişê saf a. Her kevneşopî, têngiştin a.

Li kurdistanê, hertimî kevneşopî, weke nîrxê ku li ser nayê nîqaş kirin hatîya dîtin. Heta ku mirov dikarê bibêje ku "pîroz" jî hatîya dîtin. Di nava kurdan de, gotina "mîrovê ku bo kevneşopîya xwe çû mirinê", gotinaka ku pirr hatîya ser ziman a. Di jîyanê de jî, temenê wê heya. Bi dehan mirov, di her demê de bo kevneşopî û nîrxên xwe çûna mirinê. Yanê, rastî, dîrûstîti, nîrxbûn, civatîti û rastîya xwe ya bi wê re û hwd, wê bi re dîtina. Ev jî, ji xwe re weke sedemeke pîroz ya ku bo wê herina mirinê dîtina. Kurd, dema ku gotina 'kevneşopîyê' bilêv dikin, hertimî ku di serê xwe de bi hişekî teybet wê bilêv dikin. Ziman jî, di wê temenê de bi cih kirina. Di dema ku ew bahse axiftinê dikin wê, bahse "xweşik axiftin", "gotina xweşik", "bizanebûn gotina xwe gotin", "jîr" û hwd, bikin û bi teybetî di temenekî de hanîna ser ziman. Dema ku gotinên xwe digotin, hertimî li wê dînerîn ku gotinan wan bi hevdu re di levkirinekê de bin. Ev, weke nîrxekî jî hatîya dîtin. Li ser vê re, ziman, bi nîrxîti hatîya ser ziman. Ew nîrxîtiya çandî û kevneşopî, ku di ziman de xwe bicih dike û ziman ji xwe re dike hêlîn, ew kifşkirina. Li ser wê re bahse têngiştinê hatîya kirin.

Ji kîjan aliyê ve ku mirov li ziman dînerê bi jîyane civatê ve girêdayî mirov wê kifş dike. Dahûrkirina li ser ziman re, mirov bi jîyane civatê re dihêne û digihêne têngiştin û hişê wê û bi w re jî civaknasîya civatê ya ku pêşketî. Her wusa, bi vir ve girêdayî, divê ku mirov bibêje ku ziman, çand û kevneşopîyê bi teybetî bi jîyane civatê re li ser gotin û hevokên ku hatina bikarhanîn re diafirîne û biwê re di temenê têngihîna civaknasîyê de bi têngiştin dike di serê mirov de. Li vir, dema ku em ziman, bahse wê bikin, li vir, car din, divê ku em biteybetî ji hin aliyana din ve bi pêşketina mirov a fîzyolojîkî ve hilde li dest û fahm bike.

Li jor, ji aliyê fîzîkîtiyê û fîzyolojîkîyê ve bi çend gotinan jî bê, me li jor hinekî di temenê rastkirina bi pêşketina bi demê re ku bi mirov re diafirê re me hinekî bi têngiştina peresandinê hanî ser ziman. Di temenê têngiştina gotina peresandinê de, pêşketina fîzyolojîkî, divê ku mirov wê fahm bike. Li vir, jîyane civatî, ji vir ve girîngîya wê bi civaknasî û zimanê wê re heya. Dema ku em zimanê w hildina li dest, li vir, divê ku em hinekî jî bi gotinên

civaknasiyê wê bënina ser ziman. Jîyane civatê, her wusa di temen hîyererşîya xwe de, pêvajoyên xwe ên pêşketinê dide domandin. Weke ku me li ser ziman re hanî ser ziman heta vir, dide nîşandin ku di jîyane civatê a rêxistinî kirî û pêşketî de, ku mirov herê bike jî û neke jî, wê zaravatî û deviktî hebê û pêş bikeve. Ev yek, weke teher, awa û diyalketîka pêşketina ziman dihêne ser ziman. Ji ber vê yekê, divê ku mirov bi teybetî, hinekî li ser vê bisekinê.

Têgihiştina li ser zaravatiyê û deviktîya ziman de, di roja me de, bi teybetî li kurdistanê, hê bi başî ne hatîya fahm kirin. Devîkek û ankû zaravayak biserê xwe dihê hildan li dest û şîroveya wê dihê kirin. Xaletîya serî ya ku di destpêkê de dihê kirin jî, ev a. Li vir, dema ku em ziman hildina li dest, divê ku mirov bi teybetî bi pergali rêxistinîya civatê hilde li dest. Bi wê re jî, bahse ziman bike. Ziman, pêvajo bi pêvajo, zaravatî û deviktîya xwe diafirîne û bi wê pergale civatî re wan di nava xwe de bi demê re dimihêne û dihalêne û piştî di dema xwe ya nû ya ku hatîyê de, ew piştî wê mihandinê, wê devikên nû derkevina li holê. Ziman wê wan jî pêş bixe bi pêşketina civatê civatî re. Ev, weke metodeka pêşketinê, ku têgihiştina civatî a serdest û rêxistinkirî ku bi kardihêne ya bo pêşketina xwe ya bi demê re ku wê bijî û bide domandin.

Dema ku em li vir, vê rastiye bi awayekî vekirî fahm bikin, divê ku em bi teybetî li ser vê rewşê bisekin in. Ziman, li vir, ew pergale civatî ya ku bi rêxistinkirî, ziman weke stûnekî wê yê ku wê li ser lingan digirê ya. Lê ev stûn, stûnekî pirr giring û bi wate ya. Di wê stûnê de, peresendin û pêşketina ku dibê jî, bi jîyane civatê û demê re di ahangê de dibê.

Ziman, di nava wê rêxistinîya civatî de, pêşketina xwe bi temenê xwe yê ku ser re bi demê re û bitêgihiştinê re pêş dikeve re pêşdixe. Li vir, pêşî, ziman bi jîyane civatê re, kevneşopiyê diafirîne. Weke destûra ku zêde nayêne dîtin ên kevneşopî gotinên di nava xalkê û ankû ên pêşîyên me ku bi navê "gotinên bav û kalan" dihê ser ziman. Ev gotin, weke rengna pêşketina civatê di xwe de diafirênin. Her gotin, di xwe de têgihiştinekê dihêne ser ziman. Ji sê alîyan ve têgihiştina di hundurê wan gotinên pêşîyên me de dihê kifşkirin di nava jîyane civatê de. Yek, bi kifşkirinaka rast rengêpêşketina civatê ya. Ya din jî, dîtina kêmesîyan û bi wan gotinan re û wate ku di wan de dihê ser ziman re ku rexne xwe dikê ya. Aliyê sêyemin jî, ew gotin rêgez û ankû destûrîyeka wan ya teybet di temenê jîyane civatî de heya. Ew jî, her wusa, rêya tere çuyinê ya bi ber pêşarojê di kirdeya wate xwe de dike armanc ji xwe re. Bi vê yekê re, pêşketina civatî, bi wê re dihê ser ziman. Gotinên nava gel, rêzkariyeka wan ya teybet di temenê jîyane civatê ya demê de heya. Bi vê rengê, divê ku mirov bibêje ku têgihiştineka bi gotinî ku weke şîret bi xwe re dihêne ser ziman. Ew şîret, di nava jîyane civatê de, weke weke destûrekê kar dike û dibîne. Minaq, "malxwe malê!", "zaroyê malê!", "jin jina çi şere çi mêr a.", Çavî li derîya xwelî li serî ya", "Karkerê male xwe ba, mahbûbê dilê xalkê ba!", "Bûka ku hê li haspê sûwar a, kes nizanê ku nesibê kê ya", "kevirê giran, di cihê xwe de giran a.", "ê zane, ji zanetîya xwe dibêje", û hwd, ku em dikarin weke van hê bi sadan gotinên ji nava gel ku pirr di demên berê de dihatina zanîn ku weke gotinên ku ji wan şîret dihatina girtin bûn, hena. Bo ku hişkirinê û bîrkirinê jî bënina ser ziman, gelek gotinên di nava xalkê de hena. Yek ji wan gotin ev a ku tê gotin ku "mirî dimirê jî, heta ku serê wî li heft hejan nekevê bimirina xwe nehişê!" Bi vê gotina xalkê a kurd re, qast 'hişkirin' û 'bîrkirin'ê dihê kirin. Gotin, bi rêzkariyekê karekî destûrî bi kevneşopiyê re di jîyane civatê de dikir. Bi vê rengê, hinekî jî, gotinên hiş in. Bi wan re, mirovan zanebûna xwe jî dane li der.

Li kurdistanê, ji ber ku jîyane civatê, dîroka wê demdirêj heya, em dikarin bi hezaran gotinên bi vî rengî tenê ji herêmekê kifş bikin. Ev gotinên di nava gel de, ji herêmekê heta ku dihat herêmekê, hebû ku bi reng û awayê xwe yê ku pê dihat ser ziman, guhartin jî di wê de hatiba kirin. Lê cewher, hertimî bi têgihiştin û hişmendîya wê re dihat parastin.

Li kurdistanê, ziman, dema ku em bahse wê bikin, divê ku em ji pirr alîyan ve li ser bisekin in. Ziman, hem demên wê yê berê ên pêşketinê divê ku mirov bi teybetî di teherekê û têgihiştineka diyelaktîkekê de mirov divê ku nêzîkatîyê lê bike. Demên berê, minaq demên pêşketî ên weke demên hûrî û mîtanîyan û pişt wan re demên Medîya û hwd, demna ku divê ku mirov bi serê xwe hildina li dest in. Gelek gotinên van deman, di wan deman de mana û ne buhurîna li demên piştî. Ji wan deman heta ku hatîya roja me, ziman, dem bi dem di xwe de bi gotinî û kirdeyê û hwd, pêşketinê nû dane çê kirin. Dema ku em di vê temenê de hildina li dest, emê pêşketina wê ya bi demê re a bi jîyane civatê re bi pergali dem bi dem kifş bikin.

Dîroka ziman, li ser wê re bi têgihiştinê dihê nivîsandin. Her wusa, divê ku mirov ziman, hinekî jî, di temenê têgihiştinê û weke karekî têgihiştinî hilde li dest. Bi vê re jî, mirov divê ku wê bi teybetî fahm bike.

Zimanê dayikê, her wusa qadrê wê pirr giring a. Ziman, karekî têgihiştinî û jîyanî ya. Serdestîya li lê jî, tenê bi perwerdekirina bi zimanê dayikê dikarê were kirin û çê kirin. Ji ber ku ziman, li vir, bi teybetî, aliyên wê ên bîolojîkî û fîzyolojîkî û hwd hena. Ev, aliyê zimên ê bi gotina "zimanê dayikê" giringtir û bi watetir dike. Ku em bi têgihiştina zimên bibêjin, divê ku em bibêjin ku mirovê ku bi zimanê xwe yê dayikê perwerde nedîtî ew mirov mirîya. Divê ku mirov ji aliyê têgihiştina ziman ve mirî bihasibêne.

Têgihiştina ziman, bi teybetî li ser zimanê dayikê re, her wusa divê ku mirov herê bike ku temen a. Gotina bingihîna a pêşketina bo mirov ku em bikar bînin divê ku em li ser zimanê dayikê re bënina ser ziman. wekî din jî, çendî ku ji temen ve mirov bizimanekî dervî zimanê dayika xwe perwerde dît û xwe pêş bixe jî, ew pêşketin û ankû

xwe pêşxistin wê hertimî bêling û bêtemen bê.

Mirovê ku bi zimanê xweyê dayikê perwerde nedîtî, weke mirovê kor, lê ku tenê bi rohiyeka ku ew bi tememî nikarê wê jev safî bike lê ku xwe bi wê daye bawer kirin ku safî dike dijî. Her wusa bi awayekî ku mirov dikevê zorê de ku wê fahm bike, dijî. Jiyanê civatê, weke ku çawa ku li ser wê zimanê dayikê pêvajoyên xwe yên pêşketina dijî, her wusa, heman tiştî bo mirov ji mirov dikarê bilêv bike û bêne ser ziman. Li vir, jiyanê civatê, zimanê dayikê weke stûnê xwe yê bingihîn dibîne û bikardihêne. Li ser wê re têgihiştina civatê a giştî dijî û xwe pêşdixe bi mirov re û bijîyanê mirov re. Mirov, çawa ku dikarê tenê li ser zimanê dayikê re bi kûrahiya têgihiştina civatê re hevnasiyê bike, her wusa ku em keseyetîyê hildina li dest, bo wê jî, em dikarin bêjin ku tenê bi zimanê dayikê dikarê têkiliyê bi xêva xwe re rast dene û bi wê re pêşketina xwe ya têgihiştinî, civatî, û hwd bide çê kirin û pêve bibe. Weke ku me li jor hanî ser ziman, mirovê ku bi zimanê xwe yê dayikê mazin nebûyî, wê nikaribê zimanê xwe yê dayikê bi tememî bikarbêne. Lê wê nikaribê wî zimanê ku bi wê hatîya perwerdekirin jî bi tememî bikarbêne. Di wê de, ku bibe rewşenbîr jî, wê ew rewşenbîrîya wî, tenê û tenê kopîya bê. Ji xwe, wê di jîyanê xwe de hemû tiştî weke kopya bijî. Weke yekî ku hatî 'hîpnotîze' kirin, wê weke ku lingan weke ku di xewê de bigerihê, û hwd ku bi rewşekê re hatî hoyandin û lêhatî kirin û ku bi wê re dijî wê bibe. Hîpnozeti, di temenê wê de, darêjka xêvê heya. Her wusa, dîmenîtiya wê ya ku bi wê darêjkîtiyê re afirîya jî heya. Bi wê dîmenîtiyê, weke du rûyên vajî hevdû ên mirovekî ya. Lê darêjka ku di temenê hîpnozê de heya, di wê çerçovê de, li gorî dîtî û qaydên ku di xêvê de hena diafirê. Ji ber vê yekê, dernekeve dervî wê. Mirovê ku bi wê têkiliya wî ji dervî wî qûtbibê jî, wê çerçovê de bimêne û bersivên ku bide jî, wê di çerçova wê darêjk û dîtîyên wî de bê. Mirovê hîpnotîze kirî, weke ku şiyar lê dirazihê bê ya. He wusa, vê minaqê, mirov dikarê ji vî aliyê ve bi şavtinê re bêne ser ziman. Çend ku hîpnotîze, dikarê bibe alîkarî bo fêrbûn û pêşketina ziman, bi heman rengî, di hundurê zimanekî de ku rêbazên wê ên nû bîn kifşkirin li gorî wê rewşê û zimanê, dikarê bibe temenê dûrkirin û bişavtinê jî. Bi rêbazên wê, hoyandina li xêvê bi afirandina navendên dervî mejî ku weke navendên xêvî bîn hoyandin bo mejî û hwd, wê têkiliya mirov ji wê temenê wî were birrîn. ..

Di vê rewşê de, yekî ku zimanê xwe piştî fêr bibe jî, wê bi hissî û hizrî wê nikaribê bikeve têkiliyê bi xêva xwe ya bingihîn a xwemal de. Li ser gotinan re wê weke ku zimanekî nû fêr dibe, wê fêr bibe û pêş bixe. Di aslê xwe de, mejî bi xêvê re, mirovekî ku bi zimanê xwe yê dayikê re pêşketîya, wê rewşê bi wî re diafirîne. Li vir, di serî de, cihan û jîyanê derve ew biyên me ên weke dîtî, hiskirin, destlêdan li çerm û hwd, ji rewşekê di buhur in dû dikevina rewşeka din de. Di dema ku hîpnotîzekirî de, ku çawa ku dema ku mirov tiştîna ku mirov kirî ku mirov ne dihişê wê de, di wê rewşê de jî di dema ku ji derve tiştîna dît û hiskir û hwd, wê piştî weke ku hisnekir û nedîtî wê lê were. Li vir, weke ji aliyê hiş diçê aliyê din û li wî alî çî dijî, wê tenê li wir bihiş bike. Lê ku hat alî û ankû rûyên din, wê hişekî din bi darejkî bikeve dewrê de. Herdû alî jî, di aslê xwe de, di xêvê de bi têkilî na. Lê hişna ne di hişên hevdû de na. Têkiliyên hoyandî ên xêvê, li vir ji pirr alîyan ve hena. Alîyên têkilî ên ku bi hîpnotîze re tên li holê, yek û ankû çend ji wan tenê ên ku di temenê binhishariya li hevdû de ku li hevdû hoyandî na. Ev yek û rewş, weke rêgez û destûraka ku di jîyanê mirovê ku bi zimanê xwe yê dayikê xwe pêşnaxistîya ya. Bi vê yekê û temenê re, divê ku mirov fahm bike ku mirovê ku î ro di roja me de tê gotin ku 'hatîya asîmle kirin', ew mirov mirovekî ku ji rastîya civatê xwe ya ku bi kok ji wê re hatîya dûrkirin a. Lê wê ti carî negihijê wê rastî û temenê civatê ku li gorî wê hatîya mazin kirin jî. Weke mirove ku li valahîya fezeyê hatîya berdan û heta ku sax a wê hertimê bikeve xwerê de ya. Mirovê hatî bişavtin, mirovê ku ji aliyê keseyet, civat û têgihiştina civaknasî ku mirîya ya. Çend ku ew bizimanekî din jî hatîya mazin kirin jî ev wusa ya.

Mirov, çawa ku bi xêv a di serê xwe de, her wusa, bi heman rewşê mirov dikarê bahse civatê jî bike. Civat jî, li ser awayna deng re bê, li ser gotinan ziman re bê û hwd, xwediyê xêveka xwe ya ku heta ku ew li ser pîya ya newê ji bîr kirin a.

Dîroka pêşketina zimanê mirov, bi dîroka civatê re dihê ser ziman. Her wusa, destpêka ziman, weke destpêkeka civatî jî ya. Li vir dema ku em bahse ziman dikin, bi teybetî, em bahse civatê dikin. Î ro, dema ku em bahse zimanê kurdî bikin, em kifş dikin ku zimanê kurdî demên wê ên pêşketinê bi jîyanê civatî re ji dema qasîti û lolo re heta ku tê dema gûtiyan û ji wir heta ku digihijê dema hûrî û mtannîyan. Ev dem, dem bi dem heta ku dihê dem û roja me, hertimî bi astekê heyîn û pêşketina xwe jîyan kirîya. Minaq, dema ku em zimanê dema Medîya kifş dikin, pêşketinên ku bi Zerdeşt û Manî re ku li ser Avesta re jîya na, bi teybetî, divê ku mirov bibêje ku temenê dema me ya ku em dijîn jî dide avêtin. Lê ev dem, dem bi dem hem di dema xwe û hem jî piştî de, qûtbûna ketîya nava wê berdewamîya wê ya bînavber ya heta roja me de ku hatiba jîn kirin.

Zimanê avestan, em li ser hinek minaqên wê re herin. Di naqabîna zimanê avesta û kurmançîya me ya herême botanê de mirov zêde ti farqê î ro jî nabîne. Çend ku gelek rewşên wê kurmançîya botanê î ro winda jî bûna, em dikarin kifş bikin ku di aliyê watê de wekhevîyên wê hena. Avesta, bi teybetî, dema ku em lê dinerin, mîna zaravayekî roja me ê kurdî, weke soranî û ankû zazakî û hwd dihê berçavê me. Pêşketina wê, her wusa, pêşketina pirr mazin a. Lê zimanê avesta, ne zimanekî ku tenê weke zimanê herêmekê ya. Her wusa giştîbûnek pêre heya. Lê piştî, herêma bi herêma, bi pêşketina nû a bi demê re a civatî re, civatê xwe ji nû ve afirand. Avesta(92), divê ku em bibêjin ku di dema ku Îskenderê Mekedonî bi seferî hat kurdistanê, wî şawitand. Piştî ji ber wê yekê û xadîyên wî

ên ku wî kirina, kurdan jê re gotin "îskenderê zûrçarneyan". Bi vê navê, hizir kirin ku her dema ku ew bi bîr kirin, wê ew kirinên wî ên xadârî jî bibîr bikin. Di vê temenê de, hertimî, êdî bi vî navê ew di nava kurdan de hat nasîn. Her dema ku navê wî hat nasin û bi vî rengî hat gotin, yên ku di derbarê kirinên wî de ne xwediyê zanînê ba, wê ji navê wî bipirsîyan ji mazin û ankû zaneyên li dora xwe. Ji xwe gotina "zûrçarneyan"tiyê, di temenê "qarnê ku jê îbret were girtin" de wate w heya. Bi vî rengî, li ser ziman re, gotin hatina afirandin. Di vê temenê de heta roja me jî, bi nav kirin û nav li mirovan kirin li gorî kirinên wan ên baş û ên ne baş û an jî li gorî zîrekbûn û zanebûna wan û hwd, heya. Ew rewş, weke rewşeka civatî ya. Her wusa, navê Feqiyê Teyran bixwe jî, di vê temenê de, hê di dema faqatîya wî de lê hatiya kirin. Hingî, wî gotiya ji dora xwe ku "zimanê teyrikan jî heya.", "ku xwûdê bêje herê, mirov dikarê bi wan re biaxivê û ew jî bi me re biaxiv in". Bi van gotinên bi vî rengî, navê wî derdikeve. Minaq, navê Ahmedê Xanê, bixwe jî, navê herême ku ew jê ya. Li gorî hinekan jî, digotin ku "ji dayika wî re jî xanê hatîya gotin." Lê ji bo ku mirov vê piştrast bike, î ro, ti zêde birhan di destê me de tûna na. Navê dê û ankû ê bav, weke paşnav li dawîya navê

-----
 *92. Avesta, pirtûka pîroz a zerdeştîyan a. Nivîskarê wê, avakarê wê ola Zerdeştî ku ew zerdeşt bixwe ya bê. Avêsta wê, weke pirtûkek pîroz û felsefîkî wê, temenê pêşketina civakên zerdeştî û ankû civakên avestayî jî bê. Pirtûk li gorî tê zankirin wê li dora 800 salî berî zayîna îsa wê were nivîsandin. Hin dîrokzan wê, dîrokê kevtir dibin û ankû nêztir dihênin.

mîrov û ankû li pêşîya wê hatîya bicih kirin. Ev kevneşopîya li ser nav re, piştî jî, bi xwe hatîya domandin. Mîrov, dema ku navê wî dihat hildan, hem navê wî û hem jî yan navê êla wî û yan jî navê bavê wî û ankû dayika wî dizanî û fêr dibû. Kevneşopîya nav, hinekî li kurdistanê kûrahîya wê mazin heya. Minaq, navên bav, kalk, bavkal û hwd ku heta çend bavan dirêj dibe, dihê hijmartin. Ev yek, di van demên dawiyê de weke ku hinekî binket û zêde bahse wê nayê kirin. Lê ev kevneşopîya nav, pirr alî hebûya. Hemû, weke "lakab" nav li mirovan kirin di nava xalkê de, her wusa weke bi navê mîrov re navê dê û bav kalkên wî li dûv hevdu hanîna li ser ziman û hwd, kevneşopîyên kevn ên ku bi hezar salan jîya na.

Li vir, ziman, hinekî jî, li ser nav re jî, ku bi gotinekî em bahse wê bikin, hertimî li gorî wasif û teybetmendiyên mîrov ên ku dihatina li berçav ew dihatina bi nav kirin. An jî, bi navê herêmên wan re nav li wan hatîya kirin. Minaq, navê Meleyê Cîzîrî, mele Hisêne bateyî û hwd, ku em li navê wan jî binerin emê fahm bikin ku ew ji kuderê na. Ev rewş, weke rewşna teybet in. Bi teybetî jî, dihatina jîyandin. Li ser navan re têgihiştina herêmkî di ziman de hatîya bicih kirin. Her wusa, navê herêman û hwd, bivî rengî, dinava civatê de jî hatina kifş kirin li ser navê mirovan re.

Ziman, dema ku em bu awayekî hesanî lê dinerê, gotinên wê ên weke nav û hwd, rengê bi vî rengî dihênin ser ziman. Her ziman, di dema xwe de xwediyê wteyna giring in. Î ro, çend ku em di derbarê gelek navên ku em bo herêmê di kurdî de bikar dihênin, ne xwediyê dîroka wan in. Lê em dizanin ku di dema xwe de bi wateyekê ew hatin kirin. Nav, hinekî jî, rengê zimane ê teybet radixina li berçav. Ji ber vê yekê, divê ku mirov bi teybetî li navan binerê. Nav, wê rengê ziman bi xwe re bi parêzên û rengê civatê û awayê wê ê pêşketî bi xwe re bidina li berçav. Ev rewş, bi navan re heya. Nav, di nava civatê û jîyane wê de, weke dager jî dijî. Lê berî hertiştî nav, bi rastiyeke re biziman re û bi civatê re xwediyê têgihiştineka bingihîn in. Ew jî, her wusa, bi demê re bi pêşketina civatê re dihê dîtin.

Nav, di aslê xwe de, divê ku em bi teybetî bibêjin ku dîrokê jî, dem bi dem bi nav dikin. Dema ku mirovek, navek li xwe kir û ew jîya, li ser navê wî re, ew dem jî dikarê were dîtin. Her wusa, bûna navê dema xwe jî. Ankû kirina ku dem bi navê wan re bê ser ziman. Minaq, "dema Lipî Îstar(93)", dema hemûrabî(94)", "dema Salahadinê eyûbî(95)" û hwd, dihê dîtin û kifş kirin. Nav, bi vî rengî dema xwe jî bi xwe re bi nav dike.

Ziman, van rewşan hemûyan bi jîyane civatê re dijî. Ya ku van bi awayekî rêk û pêk, birêgez dike û digihêne rêzkariyekê pêşketina civatî bixwe ya. Her wusa, weke ku çawa ku jîyane civatê, bi ziman re, bi demê re zarava û devikan di temenê xwe de bi pêşketina xwe re dihêne û digihêne rayagiştî ay civatê, her wusa nav jî bi wê jîyanê re pêşketinê

-----
 *93. Îstar wê weke yazdanaka jin a dema sumerîyan bê. Wê di dema Gûtî, qasît û aqadan de wê bi zêdeyî wê bijî. Wê destûrên ku wê nivîsandina bo jîyane civakî, malbatî û hwd wê, bandûra wê li jîyane şariştanî û pêşketinên wê bibin. Wê piştî wê re wê çanda wê, weke ku em bi di destana gilgamêş de wê kifş dikin wê, weke bi navê İnanna wê di wê demê de jî wê bijî. Wê bergirînin li wê, di rengê newrozê ê ku ew heta roja me di nava kurdan de heta roja me dihê pîrozkirin de bê.

*94. Hemûrabî wê dema wî li dora 1750 û wan de wê were û bijî. Wê herî zêde wê bi destûrên ku ew dinivîsê û pêşkêşî yazdanê xwe enilî dikê re wê, navê wî li dîrokê bimênê. Di dema gûtî, qasît, babil û aqadîyan de wê bandûra wî wê hebê.

*95. Salahadinê Eyûbî wê weke serok û oldarekê kurd bê wê, di sedsale 11' min de bijî. Xanadana eyûbîyan avakir piştî Şadadî û merwanîyan re. Xanadana eyûbîyan ser 400 salî re wê serdest bimênê li herême.

dagere dikin. Nav û dager, her wusa, bi demê re du gotinên ku ku hevdu afirandina na. Jîyane civatê, pêşketinê, biwê rengê, bi ziman re di aslê xwe de, pirr xort dijî. Di nava kurdan de, gotinek heya. Tê gotin ku ku "kurdan, bi kevneşopîyên xwe dîroka xwe nivîsandin a." Ev gotin, wateyeka wê ya teybet heya. Bi wê re jî, bahse jiberîya mirovê kurd dihê kirin. Kevneşopî, dem bi dem weke rûpelê qaxizê hatina bi karhanî di temenê jîyane civatî de.

Jîyane civatê, kevneşopî, bûna temenê bibîrkirineka pir xort, Her wusa, weke temenekî li ser rewş û têgihiştin bi hizirî û nivsandîya wê re ku hatina jiberkirin.

Bi vê rengê, hê gelek wateyên ku li kevneşopîyê hatina kirin hena. Ev jî, rewşna teybet in ku divê ku mirov wan biteybetî bêne ser ziman in. Civat, ku mirov wê bitijbihêne mirovekî, weke mirovekî bi pêşketina xwe re xwediye xêva xwe ya bi dîroka xwe re ya. Mirov, xêva wî heya. Dihizirê. Bi wê hizirandinê re, çerçoveyên têgihiştinî diafirîne. Bi vê re, aqil çê dike. Çêkerîya bi aqil re, jê re di kurdî re "jîr" hatîya gotin di demên berê de. Jîr, aqilê zelal a. Ew aqilê ku bi hiş a û ku mirov wê di afirîne ya. Destûr û ankû kevneşopî, her wusa mirov dikarê di wê çerçoveyê de bêne ser ziman.

Bi vê rengê, li ser xêvê re, mirov kifş dike ku ziman û aqil, bi hev ve girêdayî na. Ziman û aqil, bi jîyane civatê re bi hevdu re zewicî na. Mirov nikarê aqil bê ziman fahm bike. Li ser ziman û gotinên wê ên ku mirov lihevdu dihe, mirov çerçova xwe ya aqil diafirîne. Di vê çerçovê de di roja me de, ziman, bûya weke amûrekî bi serê xwe ku dikarê aqil bide afirandin bi jîyandinên civatî re. Li vir, bi aqil re, pêşketina ziman dihê kifşkirin. Lê ziman, bi gotinên xwe re reng û çerçova aqil û têgihiştina wê re dîyar dike. Aqil, teybetmendiya wê ya sereke civatîtiya wê ya. Her aqil, bi civatîti û têgihiştina civatî heya.

• **Hevoksazî(syntaks) û ziman**

Bêgûman dema ku mirov zimanekî hilde li dest wê, di serî de wê, çawa avakirina gotinê, bêjeyê hevokê û hwd wê werê bîra me. Lê li vir ew rewşên ku em ava dikin weke bi ziman re wê, ji ya ku em dizanin wê zêdetirî wê xwediye zanîn, têgih û fahmkirineka xwe ya teybet bê. Di rewşên lêkirina lêkerîyên wateyî û hwd wê, weke aliyna teybet wê derkevina li pêş. Di serî de fahmkirina rewşa ziman wê, weke aliyekî bingihînê pêdeçûyîna me ya bi fahmkirina me ya li ser ziman re de bê. Bo vê yekê fahmkirina ziman em divê ku wê, bi teybetî wê ji gelek aliyan ve wê, hildina li dest.

Çendî ku mirov di zanîna ziman de hûr û kûr diçe wê bi kifşkirina hûrgilên wê yên bingihînî re wê, aliye wê yên din jî wê, xwe bidina dîyarkirin. Têkiliyeka fahmkirinên me yên felsefîkî jî wê, li ser rewşên lêkerîyên zimanî re wê bi wê re wê hebê. Lê rewşên weke pêvek, daçek, paşek û pêşkên wê re wê, di rewşa lêkerîyeka wateyî de wê xwe bidina dîyarkirin. Minaq wê dema ku mirov gotinekê ditawênê bi wê re mirov di rewşna çawa de wê di bûhûrênê wê, ew bi pêvajoyekê wê xwe bide dîyarkirin. Lê her merheleyên wê pêvajoyê jî wê, weke aliyna ku mirv di çerçoveya têgîna wateyê û ankû watezaniyê de wê, dikarê kifşbikê û li ser wê bisekinê bê. Mijarên watezani('şemantîk')yê wê, weke mijarna lêkerî û ankû lêheyî wê xwediye temenekê bê. Lêkirin wê were wateya ku ew hatîya li kirin bê. Lêheyî jî wê, were wateya wê wateya ku ew ji xwe di wê de heya bê.

Di rewşa fahmkirina tēgîna zimanî de wê, weke aliyekî giring wê ev xwe bide dîyarkirin. Bêgûman wê pêşketina ziman wê pêşketina aqilê me re wê di ahengekê de wê bi rêve biçê. Lê ji aliyekî din ve jî wê, pêşketina ziman jî wê bi wê re ku ew di ahengekê de bi wê re dibê wê, weke aliyekî ku ew xwe bi wê pêşketinê re dide dîyarkirin. Em dema ku bahse ziman û pêşxistina wê ya bi astekê ku ew asta pêşketinê bi wê werênina li ser ziman wê, weke aliyekî wê yê din ê teybet bê. Li vir divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, li vir mijare pêşxistina tēgîna zimanzanîyê wê weke aliyekî giring wê di temenê mijarê de wê xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa rêzimanîyê de wê ziman wê, weke rewşeka pêşxistiner wê were li wê nerîn. Lê di serî de wê rêzimanî wê bi hebûna wê re wê, ew rewşa wê ya demî ku ew heya wê were fahmkirin. Di dewama wê de jî wê, rêzimanî wê, xwe weke aliyekî teybet wê bide dîyarkirin.

Destpêka teorîkî a hevoksazî(syntax(96))yê

Rêzimanî wê, di çerçoveya fahmkirina rê û rêgezên bi fahmkirina gotinê re ku wê

*96.Sîntaks wê, zanîn û teorîya avakirina hevokê jî bê. Lê wê bi wê re wê tēgîna ji hevokê ji wateya ku ew dihê lêkirin zêdetirî wateyan xwe gihandina wan wê bi wê re wê, weke armanc bê. Di awayekê xwezayê de avakirina hevokê û li hev rêzkirina gotinê wê, bi wê re wê, bikê ku wê pêşbixê. Di çerçoveya tēgîna lêkerkirin, wate, kirde û hwd de wê, bikê ku wê fahmbikê. Di rengê rêzbûna gotinê di mejî de ku wê beşeka biolojîkî a bi laş ve jî wê were dîtîn wê, zaneyên lêkolînanên weke Chomsky wê, teorîya wê, di vê warê de wê pêşbixin. Tēgîna *rêzimanîya hilberîner* wê, bi wê re wê, ji aliyê Chomsky ve wê were pêşxistin.

hilde li dest bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring û teybet wê, xwe bi wê re wê, werênê li ser ziman. Mirov wê, dema ku mirov wê «xwe» werênê li ser ziman wê, rewşek zimanî wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, li ser rewşên şewayî ên li ser rêzimanîyê re wê, werina fahmkirin. Gotin û avakirina wê wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman. Sê awayên gotinê hena. Yek li ser navî re bê. Ya din a duyem wê li ser rêzimanîyê û wateyê re bê. Ya sêyem jî wê li ser rewşên afrîner ên bi gotinî û zimanî re bê. Zarokek ku ew nûka bi dest axiftinê dikê wê, gotinan wê weke xwe bi navî wê bigirê. Minaq wê, bêjê «dayê», «bavo», «bira», «mal», «çûn», «man», «rasta» û hwd re wê xwe werênina li ser ziman. Gotinên weke van wê gotinên wateyî ên nav bin. Zarok wê pêşî wê wan gotinan wê weke bi navî wê di mejiyê xwe de wê, li ser şenberîya ku ew tişt ku ew bi wê dibînê re wê di mejiyê xwe de wê bicih bikê. Di dewama wê de wê, li ser wê re wê, piştî wê, dema ku ew li wan serdest bû wê, tēkiliya wan gotinan wê ji du aliyan ve wê bi hevdû ve wê dênê. Aliyê pêşî wê, ji aliyê rewşa tiştan hanîna li ser hevdû bê. Yan jî wê, tiştan bi kirina wan re wê werênê li ser ziman. Ev jî wê, bi xosletên wan gotinên ku mirov ew zarokê di mejiyê xwe de ew zelal kirina ve wê girêdayî bê. Di vê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, ev jî wê hebê ku wê zarok wê rewşa gotina navî û xosleta wê bi hevdû re wê, hilde li dest. Minaq wê «xwarinê» wê weke tişteki şenber ku ew dihê ber wê tefkîrbikê û wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê, li wê gotina xwarinê weke navê wê xwarina ku ew dihê li berê wê, çalakîya xwarinê û ankû «xwarin xwarinê» wê werênê li ser ziman. Wê biheman rengê wê li «avê» wê bihizirê. Wê li rex avê wê piştî wê «vexwartina avê wê bikê. Wê di dewama wê de wê hevokek piçûk a bi rengê «vexwartina avê» wê avabikê. Di vê çerçoveyê de «xwarin xwarinê», «vexwartina avê», «temaşakirina li tv'yê», «gûhdarkirina li radîo'yê», «meyîzendina li kesekî», «meyîzendina li tişteki» û hwd wê, di mejiyê xwe de wê, biafirênê. Her tişt wê, bi vê rengê wê xosletekê wê hebê. Di her gotinê de wê, bi vê rengê wê, di rewşa çalakîya wê de wê, weke wateyek kirdeyî a di wê de vêşarî wê, di wê de rewşeka «kirina» wê di wê de wê hebê ku ew mirov wê jî wê fahmbikê bê.

Di vê çerçoveyê û rewşê de mirov dikarê wê jî wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa gotinê wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê wateyekê bê. Di kurdî de wê gotin wê, weke bêjeyeka nîvhevokî bê. Lê «bêje» bixwe jî wê, weke gotineka tenê bi serê xwe a watelêkerî bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Gotin wê, piştî rewşa bêjeyê re wê werê. Piştî rewşa gotinê jî wê ya hevokê wê werê. Di hevokê de wê, gelek gotin wê di nava hevdû de ku ew tēkiliya wan bi hevdû re hatî danîn wê di wê de wê hebin. Ew rewşa tēkiliya bêjeyan a di hundûrê hevokê de wê, weke aliyekî teybet ê mijare tēgîna hevoksazîzanînê a wê jî bê.

Di rewşa fahmkirina tēkiliya rastîya hevoksazî(syntax)yê de wê, di vê çerçoveyê de wê li ser rewşa tēkiliya bêjeyan a bi hevdû re û bi hevdû re di ahengekê de li hevdû rêzkirina wan û bi wê re afirandina hevokê re wê, aliyê wateyê û ankû watelêkirinê wê xwe weke aliyekî giring û teybet wê, di temenê wê fahmkirina me ya hevoksazîyê de wê bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, bi wê re wê, weke aliyekî teybet wê, hilde li dest û wê fahmbikê. Wê werênê li ser ziman.

Di rewşa tēkiliya bêjeyan a bi hevdû re de wê, aliyê giring wê weke ku me hinekî li jor bi tēkiliya gotinê û rewşa wê ya çalakkirî re ku me hanî li ser ziman mirov wê fahm dikê ku wê di şewayekê bi wê rengê wê re wê xwe di hevokê de jî wê, bide dîyarkirin. Lê li vir wê, rewşa hebûna wateyê wê weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Minaq ku ez hevokek bi rengê «*dilşad li daristanê kew nêçîr kir*» wê, li wê bihizirê wê, were dîtîn ku wê gelek awayên wê yên nivîsandinê wê hebin. Rengê «*dilşad li daristanê kew nêçîr kir*» wê, tenê wê rengê bê. Mirov dikarê wê bi rengê «*li daristanê, dilşad kew nêçîr kir*» wê, weke gotineka ku ew bi rengê din hatî nivîsandin bê. Lê wê dîsa wê heman wateyê wê bide me. Bi rengê din ê ji van herdû awayan cûdatir mirov dikarê bi rengê «*kew*

nêçîr dikê dilsad li daristanê» Ev jî wê, weke renegekî din ê gotinê ê ku mirov wê bi cûdahî wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Bi heman rengî «nêçîr dikê dilsad kew li daristanê» jî wê bi awayekî wê werênê li ser ziman.

Li vir di rewşa gotinê de wê, ziman wê li ser wateyê re ku wê, bêî ku wê wate wê di wê de wê gûharîn wê were kirin wê, têkiliya gotinan a bi hevdu re wê, di wan de wê bi vê rengê wê gûharîna wan wê werê kirin. Lê ev gotinên ku em li ser heman wateyê re wan bi şêwayên cûda wan dinivîsên em nikarin ji wan hinek wateyên din ji wan bi hizirin ku wê ti têkiliya wan bi van bi wê wateya ku em li wê dihizirin re wê nebê? Bêgûman wê, ev ji aliyekî ve wê bi hizirkirina watezaniyê ve girêdayî wê bi derfet bê. Ji aliyê din ve jî wê, weke aliyekî din ê teybet wê, xwe di rewşa rengê têkiliya gotinan û ankû bêjeyan a bi hevdu re wê, bi sazûmana wan v wê girêdayî bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Di vê rewşê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, li vir wê, bi awayekî wê zanîna gotinan û ya wateyê û ankû watezanî wê xwe di rewşên cûda de wê di vê çerçoveyê de wê, bidina diyarkirin. Mirov dikarê wan di vê çerçoveyê de bi cûdahî li wan bihizirê. Ji aliyê bêjeyê ve li wateyê hizirkirin wê, tenê wê weke aliyekî ku bi wateya ku ew di wê bêjeyê de ku ew hatîya salixkirin bê. Lê li vir wê, li ser wateyê re hizirkirin wê, weke aliyê bi tevgerî di çalakbûnê de wê xwe di awayekê de wê bide diyarkirin. Ber vê yekê wê, sînorê bêjeyê ê bi wateyê re wê bi wateyê û ji aliyê wê ve hizirkirinê wê nebûhûrîner bê.

Di rewşa hizirkirina li rewşa hevoksazîyîniyê de wê, rewşa têkiliya nava gotinan wê, weke aliyekî teybet ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin bê. Di rewşa hevoksazîyîniyê de wê, ya ku mirov wê, dikarê di destpêkê de wê werênê li ser ziman wê, weke aliyekî giring wê, rewşa têkiliya bêjeyan a bi hevdu re bê. Di rewşa têkiliya hevokî de wê, têkilî wê, li rewşên rêzimanî û wateyî re bê. Di vê çerçoveyê de wê, dengên tîpî ku ew bi gûharîna tîpekê jî bê ku ew dengê bêjeyê bi xwe re di gûharênê wê, bi wê re wê, temenê afirandina wateyê a di wê çerçoveya wê gotinê de bê.

Di rewşa têkiliya wateyê û gotinê de wê, weke aliyekî giring wê ev wê xwe bi awayekî teybet wê bide diyarkirin. Di rewşa fahmkirina lêkerîya li bêjeyê wê, di rewşa tênginekê bê. Li vir çûnûhatinên di jîyanê de wê, di wê de wê, bi awayekî lêkerî wê werina lêkirin.

Em li vir di nava gotin û bêjeyê de jî wê, ji hevdu cûdahîya wan bi çend gotinan re jî bê wê, werênina li ser ziman. Em pêşî ji gotinê destpê bikin. Gotin wê, weke aliyekî teybet ku mirov wê gavekê li pêşîya peyva bêjeyê wê werênê li ser ziman. Minaq em dema ku bahse bêjeyekê dikin em dibêjin «kar», «laş», «mal», «zarok», «bav», «ling», «dest», «xwarin», «çûn», «hatin» û hwd bikin. Ev rewşên bêjeyî na. Ev rewşên bêjeyî wê, weke rewşna teybet ên di çerçoveya wateyê û şenberîya bi gotina navî re bin. Bêje wê, xosleta wê ya navî wê, ji aliyekî wê li pêş bê. Di vê çerçoveyê de ew dema ku ew bi tenê hat li ser ziman wê, xwe li ser wê xosletê re wê, ji aliyekî ve wê bide diyarkirin. Di dewama wê de wê, di rewşa tiştan salixkirina wan û hanîna li ser ziman de wê, xwediyê watelêkirineka bi ahengî bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe biawayekî wê, bide diyarkirin.

Bêje, weke ku em di kurdî de wê bi wateya wê re wê kifş dikin wê, di wateya dengê derxistinê ê weke bi lêvkinê de bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê yê teybet bê. Di kurdî de bêje wê, weke ya ku ew divê û ankû dibê ku ew were gotin wê, weke nav û hebûna wê bê.

Di rewşa bêjeyê de wê, rewşeka salixkirina bi navî wê li pêş bê. Minaq em mirov î ro di çerçoveya çand û fahmkirina xwe de em xwediyê navên ku em li xwe dikin nin. Carna em di mejiyê xwe de li wateyna digeriha wan weke nav bi kardihênin. Wê di wê çerçoveyê de wê, li rewşa gotinê a bi bêjeyî wê were lêgerîn. Di rewşa bêjeyê de wê, tiştên ku ew weke bêjeyî ew hatina bi navkirin wê, ew di wê çerçoveyê de wê, di rewşa di nava jîyanê de wê, ew hebûna ku ew bi wê hatîya salixkirin wê weke rewşa wê ya jîyanî a ku ew heya bê. Di dewama wê de wê, bi wê re wê, gotin wê, weke aliyekî têngî ê bi hişmendî wê were li ser ziman. Di asta pêşî a di jîyanê de bi dîtina wê re bê. Di vê çerçoveyê de mirov, divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, rewşa gotinê wê xwe di wê rewşê de wê, bide diyarkirin. Minaq tiştta ku ew wê divexwûm av a. Navê wê 'av' a. Wê, di vê rewşê de wê, weke aliyekî giring wê ew xwe bide diyarkirin. Av navê wê, wê di xwe de wê, rewşên wê yên ku mirov wan bi wateyî kifş dikê jî wê weke ku wê, ji aliyekî ve wê temenê wan di xwe de wê bihawênê. Li gorî xosletên tiştê wê, ew rewşên wê, werina kifşkirin. Di dewama wê de wê, di fahmkirina wê de wê pêdeçûyîn wê bibê. Têkilîya gotinê û rewşê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi awa û renegekî dûalîteyî ê heyîn û têngîna wê heyînê de bê. Li vir tiştên ku ew hena wê, ji wan re wê, nav wê, werina kifşkirin. Tişt wê, di rewş û awayekî şenber de wê, xwe bide diyarkirin. Wê, her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, têngîna wateyê wê weke aliyekî bê. Li vir wê, ew bêje wê, bi lêkerîya bi şenberî a li ser wê tiştê re kuu ew li wê hatîya hatîyakirin re wê, xwediyê wê rewşek şenber a salixkirî bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, ew wê, bide diyarkirin bê. Di rewşa wê de wê, weke aliyekî giring wê, ev jî wê hebê. Li vir em divê ku vê yekê jî wê, werina li ser ziman ku wê, di rewşa fahmkirina wê de wê, xwe bi renegekî wê, bide diyarkirin. Salixkirina tiştê wê, weke aliyekî giring ê bi vê rengê bê. Bi bêjekirina wê, wê weke aliyekî ku mirov wê dikarê weke bi hişmendî kirina wê jî wê, werênê li ser ziman bê. Ji xwe wê, bi bêjekirina wê, weke aliyekî hişmendîya. Wê bi wê re wê mejiyê mirov wê, bi hiş wê bi dest dîtina wê bikê. Wê li wê şîyarîya

xwe wê pêşbixê û wê bikeve farq û tîgîn û dîtina wê de. Di vê çerçoveyê de wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekî giring wê, ew wê hebê. Ev rewşa bêjeyê wê weke rewşeka teybet bê. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di rewşa fahmkirina rewşa tîgîna rewşê de wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê hebê. Em li vir di rewşa bêjeyê de wê jî bi wê re wê, kifş dikin ku wê, weke aliyekî giring wê xwe bi teybetî wê, bide dîyarkirin bê.

Di rewşa bêjeyê de wê, bi navkirin wê, weke çerçoveyek tîrkerî a şenber a ku ew li ser dîtîna û kifşkirina tiştê re ew dihê pêşxistin bê. Gotin wê, dema ku mirov wê salix dikê wê bi serê xwe bêt tiştê û ankû dervî tiştê mirov wê, bi serê xwe wê weke aliyekî tîgînî wê dikarê wê, hilde li dest. Piştî ku mirov gotin salixkir wê, ew wê weke tîgîneka tîrkerî a şenber wê xwe biawayekî wê, bide dîyarkirin. Piştî ku ziman û nivîsandin pêşket û pê de wê di rewş û awayê nivîsandinê de wê, bête wê di reng û awayê xwe de wê, xwe bi awayekî bi serê xwe jî wê karibê bide dîyarkirin. Minaq wê, bêteya ku em bi tîpên wê dinivîsînê emê wê bi rengê wê yên tîpî ku ew hatî nivîsandin wê di mejiyê xwe de wê salixbikin. Emê li ser wê re wê, bi wate jî bikin. Dema ku ew hat berbîra me wê, bi wê re wê, ew salixkirina wê, ew jî wê werê hişê me. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, xwediyê rewşekê bê.

Di aslê xwe de li vir ku em, bi gotinekê jî bê li ser rewşa bêjeyê re bahse pêşketina nivîsandinê û ankû destpêkirina nivîsandinê bikin wê, bi wê re wê xwe bide dîyarkirin û nîşandin ku wê, nivîsandin wê, ji aliyekî ve wê bi dîmenî wê cih û warê hebûna tiştê wê weke di dîmenekî hebûnê de wê, di rewşa bêjeyê de wê bi xwe re wê bide pêşxistin. Ber vê yekê ku mirov rewşa bêjeyê wê hilde li dest mirov divê ku wê, rewşa nivîsandinê wê weke aliyekî bingihînî jî wê ji aliyekî ve wê, bi hebûna wê re wê werênê li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, hingî wê, ew rewşa wê, wê were dîtîna û fahmkirin. Mirov wê, di wê rewşê de wê, hingî wê, baştirin wê ew wê fahmbikê.

Nivîsandina bi tîpan û salixkirina tîpan bi dengên wan û her wusa di vê çerçoveyê de di hundûrê gotinê de bi levhanîna dangan û bi wê levhanîna re derxistina li holê a sazûmanaka bêjeyî wê, weke rewşeka afrîner a bi bêjeyî bê. Di vê çerçoveyê de ew dengên tîpî ku ew hatina salixkirin wê li ser wan re wê, rewşa fahmkirina gotinê wê, ji aliyekî ve wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, rewşa wê, dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa tîp û dengên wan de wê, ew salixkirina wan wê, weke aliyekî hîmî ê bêjeyî bê. Lê di çerçoveya levkirin û bi hişkirinê de wê weke aliyekî tîgînî ê ku mirov wê bi teybetî jî wê di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, weke aliyekî teybet wê, hilde li dest. Di rewşa tîgîna dengên tîpî de wê, bi salixkirina wan wê, weke aliyekî giring wê, xwe di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, bide dîyarkirin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dengên tîpî wê, li ser wan salixkirinê wan re wê, rewşên watelêkirinê ên bi tîgînî wê li ser hiş re wê werina pêşxistin. Di rewşa levhanîna û ankû levkirina wan de wê, pêşxistina wateyan li ser ziman û hwd re wê, ew wê weke aliyekî kifşkar bê. Ev rewşa zimanî wê dema ku wê bidest afrînerîya wê were kifşkirin li ser hişmendiyê re wê, hin bi hin wê temenê aqilê razber û pêşketina wê jî wê bi xwe re wê biafrînerê. Wateya aqilê razber çi ya? Wê ew bê ku wê, weke aqilekî ku ew ne ji jîyanê hatîgirtin û ankû ne hatîya xistin li jîyanê bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa pêşxistina bi bêjeyê û levkirina dengên tîpî û hwd re pêşxistina wateyan wê, li ser tîkiliyên wê yên navxweyî ku ew bi hevdu re dihên danîn re bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, rewşa wateyê wê pêşkeve. Wate wê, weke tîgîneka ku ew hatîya lêkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, her wateya ku ew hat afirandin wê, di nava xwe de wê, weke *hîpotezna* ku ew hatina hanîn li cem hevdu jî bê. Ber ku wê, ew wate wê, ji rewşa tîpê û heta deng û di dewama wê de di bêjeyê de hanîna li ser ziman re wê, hinek pêvajoyên berhevkirinê wê di xwe de û bi xwe re wê xwediyê wan bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê, di rewşa wê bêjeyê û wateyê de wê, ew rewşa hîpoteztîyê wê hebê. Wê di wê çerçoveyê de wê sazûmana bêjeyê ku mirov li wê dihezîrê wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê hebê. Li ser aqil û rewşên pêşketina aqil re wê, ji bêjeyê û bi ber pêşketina gotinê ve jî wê, ew wê weke bûhûrîna li pêvajoyeka xwe ya teybet a li ser wê re jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di dewama pêvajoyên afirandina bêjeyê de wê, fahmkirina pêvajoyên afrîna *gotinê* wê, weke aliyekî wê yê din ê ku mirov ji wê bide domandn û fahmbikê bê.

Li vir rewşa 'gotinê' wê weke ku mirov di kurdî de wê kifş dikê wê, di rewşa xwe de wê, weke rewşa bêjeyê û çalakîya wê bê. Minaq gotinekê ku mirov bi çalakîya wê re wê, werênê li ser ziman wê, gotina «av vexwartin», «nan xwarin», «çûyîna malê», «hatina ji derve», «fahmkirina ji wê» û hwd wê, weke gotinna bin. Li vir bête wê, weke peyvekê bê. Lê gotin wê, weke nîvhevok bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, xwe bide dîyarkirin. Tîkiliya bêjeyê û kirina wê, wê di rewşa kirinîya wê ya di jîyanê de re wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, ew wê were fahmkirin. Minaq dema ku ez bêjim 'av' ez tenê bahse tiştêkî bi hebûn dikim. Lê dema ku ez bahse 'vexwartin' wê bikim ez çalakîya wê dikim. Yanî li vir wê, rewşa wê ya bi xosletên wê re wê, were dîtîna. Di rewşa çalakîya gotinê de wê, xosletên wê yên kêrhatinê û hwd jî wê, xwe bidina dîyarkirin. Yanî wê, ew kêrî çi bê û ankû wê jî wê, çi xwe bide dîyarkirin wê, hinekî wê li ser wê re wê, xwe bide dîyarkirin.

Di dewama wê de mirov dikarê bahse gotinê li ser rewşa wê ya bûyînî a di kirinê de re wê bikê. Ev wê weke aliyekî wê yê ku em, wê bêjeyê di rewşa gotinê de ku em, bi wê re wê fahm dikin jî bê. Di dewama wê de wê, weke

aliyekî giring wê, di rewşa gotinê de wê, bêja wê bi xwe û xosletê xwe yê weke kirdeyî ku ew hatîya salixkirin re wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê yê giring wê ev wê hebê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, gotin wê, di rewşa xwe de wê, weke aliyekî teybet wê, xosleta gotinê jî wê bi xwe re wê, bide dîyarkirin. Dema ku ez bahse 'av vexwartinê' bikim wê, bi wê re wê, weke xosletê avê vexwartinê ezê wê werênîma li ser ziman. Li vir rewşa avê weke ku ew hatîya bi bêjekirin bi wê re jî ew rewşa kirdeyî a vexwartinê wê jî ew jî hatîya salixkirin bi bêjeya vexwartinê re. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku ew rewşa avê ku ew dihê dîtin wê, li ser xosletê vexwartinê re wê, bi awayekê jî wê, were dîtin. Dema ku mirov bahse avê bikê wê demê wê, di cih de wê ew xosletê wê yê vexwartinê wê werê bîra me. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, weke rewşna hevdu temem dîkin bin.

Em di rewşa gotinê de wê, rewşa gotinê wê, weke aliyekî tememker wê pêvakên wê bin. Dema ku ez gotina vexwartinê' wê hildima li dest wê, di dawîya wê, ew danîna 'ê''yê ku ew heya wê, bi wê re wê, ew rewşeka ku wê, dengê wê yê bi gotinê temam dikê wê xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, di rewşa wê temem kirinê de wê, bêjeya xosletî wê, li vir wê, tememkerîya xwe wê bide çekirin. Ev dikarê ji bêjeyê li bêjeyê cûda bê. Lê wê, weke rewşeka ku ew tememker bê.

Li vir rewşa gotinê ku em bahse wê dîkin wê, di aslê xwe de wê li ser watelêkirinê re jî mirov dikarê gotinekê li ser wê werênê li ser ziman. Watelêkirin wê, rewşa wê, weke rewşeka ku ew bi kirinê hatîkirin wê, di çerçoveya wê de wê, werênê li ser ziman. Li vir wê, dema ku mirov bahse gotinekê dikê wê, werênê li ser ziman. Gotin, dikarê ji du û her zêde ji sê bêjeyan pêkwerê. Dikarê zêdetir ji di xwe de bihawênê. Ev jî wê, girêdayî rewşa wateyî û ankû watelêkirinê bê.

Di rewşa gotin û watelêkirinê de wê, divê ku mirov hinekî ji ya bêje û watelêkirinê cûda wê werênê li ser ziman. Wê ew ji wê cûdatir bê. Wateya gotinê wê, hinekî wê di xwe de wê bi rewşeka çerçoveyî a wateyî re wê hebê. Di rewşa bêjeyê de wê, bi navî wê ew rewş hebê. Lê di rewşa gotinê de wê ew wê cûda wê hebê. Di rewşa gotinê de wê, gotin wê, weke rewşeka ku ew têgînekê bi gotin û wateya wê ya lêkirî re wê bi hevdu re wê, dihênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa gotinê wê hebê. Em dema ku rewşa gotinê wê, werênîna li ser ziman wê, di serî de wê, weke aliyekî teybet wê, werênîna li ser ziman. Wateya gotinê wê, li vir wê, di serî de wê, di wê de wê, di asta dahûrî de wê, weke awa û rengê bîalî bê di wê de. Lê piştî wê, weke ku ew di çerçoveya têgînên başî û nebaşîyê de ku mirov wê, darazî şîrovebikê wê ew cûdahîya wê xwe bide dîyarkirin. Di vê rewşê de wê, ev jî wê, weke aliyekê wê bi gotinê re wê hebê ku wê gotin wê, bi rewşa xwe ya salixkirina bi xosletî re wê hebê. Mirov di vê çerçoveyê de wê, gotinê li ser wateyê re wê werênê li ser ziman. Bêjeyîya di hundûrê gotinê de ku ew çendî ku ew weke bi navî dikarê xwe bide dîyarkirin jî lê wê, ji wê zêdetirî wê weke di rengê wateyî û ankû kirdeyî de wê xwe bi awayekî têrkerî ku ew hatî salixkirin wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, ew bi wê re wê, hebê.

Di rewşa fahmkirina gotinê de wê jî mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, gotin wê, weke têgîneka kirdeyî jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di rewşa sazkirina gotinê de wê, di vê çerçoveyê de wê, ew hebê. Wê rêgezên avakirina hevokê wê, pirranîya wan wê li ser wate û kirdeyê re wê bi avakirina gotinê jî wê derbasdar bin.

Hevoksazî(syntax) wê, di vê rewşê de wê, weke alî û awayekê teybet wê hebê. **Emê li jêr** li ser rewşa hevokê û sazkirina wê zêdetir bisekin in. Lê li vir di çerçoveya têgîna gotinê de mirov divê ku wê hinekî ji aliyê rewşa gotinî ve wê hilde li dest. Ber ku ev alî wê weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa avakirina hevokên kin û dirêj de jî wê, weke rewşeka ku wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, gotin wê, karibê wê, xwe weke hevokên piçûk jî bi sazîbîkin û bidîna nîşandin. Lê di wê rewşê de wê, hinek rewşên sererastkirinê wê li ser rewşa gotinê re wê, di çerçoveya têgîna hevokê de wê fahmkirina wê pêwîstê bê. Li vir em divê ku wê yekê wê bi wê re wê di serî de wê fahmbîkin ku wê, hevok sazî wê, weke aliyekî teybet ê ku mirov wê, wê bi teybetî wê, hilde li dest bê. Di hevokê de wê, cinav, lêker, pêvekên pêş û paş, daçet û hwd wê, di rewşa gotinê de wê, di rewşên watedayîn û ankû lêkirinê de wê weke aliyana ku wê xwedî weyn bin. Di rewşa wê de wê, heman rewş wê, di rewşa gotinê de jî wê, wusa bê. Di pêvajoya ziman a ji bêjeyê û heta hevokê wê, gotin wê, weke bêjeyek navber bê. Di vê çerçoveyê de wê, gelek hevok wê, bi girêdana bi hevdu ve a li ser weke 'û', 'ankû', 'an jî' û hwd re ku ew dihên girêdan re wê, hevokên dirêj wê bi xwe re wê biafirênin. Rewşên girêdayê wê, di çerçoveya hebûna hevokê de wê, ji aliyekê ve wê weke ji gotinê li gotinê wê li ser van rewşên girêdanê re ku ew pêşdikeve jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin.

Her rewşên bêjeyî wê, di rewşa xwe de wê, xwediyê kirde û lêkerîyeka bi wateyî a di xwe de bê. Di serî de mirov divê ku wê bi wê re wê fahmbikê. Ev wê, weke aliyekî teybet ê bi wê re bê. Di rewşa wateyê û kirdeyê de wê, di gotinê de mirov divê ku wan ji hevdu cûda bikê. Cûda û cûda mirov dikarê li ser wan bi berfirehî bisekinê. Ev wê, weke aliyana kûrbûna me ya di ziman de jî bin.

Em cardin li rewşa fahmkirina gotinê vegeirîhin. *Gotin* weke aliyekê hevokî bê. Wê di wê de wê, hinek pêvekên wê ên dawî ên weke 'a', 'in', 'an' û hwd wê hebin. Ev pêvekên ku wê weke wateya gotinê wê di wê de wê temem bikin wê, di rewşên hevokî de jî wê xwediyê hebûnê bin. Çendî ku ew weke di rewşa bêwate de ew xwe didîna

dîyarkirin jî lê ew, di aslê xwe de mirov di rewşa din de ku mirov li wan bihizirê mirov nikarê wan bêwate bihizirê. Di rewşa gotinê de bi awayekê tememker xwediyê hebûnekê bûyîna wan wê, newê wê wateyê ku ew bêwate na. Mirov nikarê wan bi wê rengê werênê li ser ziman. Di kurdî de wê, weke xosletekê wê yê teybet bê ku ew derfeta bêwateyîyê wê ji wan re nebê bê. Di rewşa 'kiteyên bêwate' ku ew bahse wan dihê kirin de wê, di kurdî de wê zêde wê derfet ji wan re tûnabê. Wê dema ku mirov li wê bi zanîneka serwer a zimanî re li wê bihizirê di çerçoveya wê rewşa wê de wê, weke rewşa bi wateyî bin. Heta ku wê, weke bêjeyna ku ew li wan kirde lêkerî wê werina dîtî û kifşkirin.

Di rewşa gotinê de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, weke ku mirov di hevokê de wê kifş dikê wê cînav wê weke cihna giring ê kifşkar wê xwe bidina dîyarkirin. Di gotina "ez dixwezim li maleka xweşik rûnîhim" wê, weke cînav wê 'mal' wê derkeve li pêş. Devera ku ez dixwezim li wê rûnîhim wê *mal* bê. Li vir wê pêkandin û kirpandina li malê wê li ser wê re wê xwe bide dîyarkirin. Di gotina "ez dixwezim li maleka xweşik rûnîhim" de wê, bêjeya 'maleka' de wê pêka '...ka' û ankû '...eka' wê weke cihekê kirpandina di gotina malê de ku ew balê dikişênê li ser xwe jî wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa wê de wê, ev hebê. Li vir jî gotina 'maleka' mirov, dikarê tenê malekê jî fahmbikê, dikarê gelek malan jî fahmbikê. Li vir di hundûrê dema ku ew dihê bikarhanîn de wê, mirov dikarê wê, kifş bikê. Di rewşa hebûna zimanê kurdî de wê derfeta bi fahmkirina herdû aliyan de jî wê hebê.

Di rewşa kirpandinê de wê, weke aliyekî teybet wê, ev rewş wê, di bêjeyê de jî, di gotinê de jî û di hevokê de jî wê hebê. Li vir wê, dema ku mirov pêşî hinekî li ser rewşa bêjeyê a kirpandina di wê de ku ew bi pêkandinê wê kifş dikê wê li ser wê bisekinê. Li vir wê, rewşa dengên ku ew di ahenge tîpên bêjeyê de ku ew dihên cemhevdû wê ahenge ku ew bi hevdu re çê dîkin wê, di nava wê de wê rewşa pêkandin û kirpandinê wê weke rewşeka teybet wê xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, aliyekî ahengî a bi fîzyolojiya laşê mirov re wê, minaq bi qirîkê û hwd re ku ew di ahengekê de wê xwe lev bikê û wê bi wê rengê wê pêşkeve jî wê ev bê. Mirov wê, dema ku wê rewşa wê, aliyê kirpandinê wê, li wê dihizirê wê, di rewşa kirpandinê de wê, di hinek bêjeyan de wê karibin du kirpandinên dengî wê hebin. Ev wê li wê gorî rewşê bê. Kirpandin wê li ser dengên tîpê re bê di bêjeyê de. Pêkandin jî wê li ser rewşa watelêkirinê û hwd re bê. Di vê çerçoveyê de wê, di hundûrê gotinê de wê, ev jî wê, di hundûrê gotinê de wê, weke aliyna ku wê di levkirinekê de wê, xwe bidina dîyarkirin jî bin. Dema ku mirov van aliyan wan dikê ku van fahmbikê wê, weke aliyekî teybet wê ev wê xwe bide dîyarkirin.

Em rewşa pêkandinê divê ku wê piştî ya kirpandinê wê hildina li dest. Lê dem bi dem ku me bahse kirpandinê kir emê bi wê re bahse pêkandinê jî bikin. Lê di rewşa kirpandinê de wê, weke aliyekî giring ku wê mirov wê pêşî wê fahmbikê bê.

Di rewşa kirpandina di bêjeyê de wê, ahenge dengên wê mirov ku wê bi tîgîna wê ya dengî re wê li wê dihizirê wê, mirov wê kifş dikê. Li vir mirov wê jî mirov divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa deng û kirpandinê a di bêjeyê de wê, temenê rengdayîna wateyî jî bê. Di kurdî de gotina 'kêr' wê dema ku mirov wê hilde li dest wê, weke gotineka ku wê dema ku mirov, li ser wateya wê re wê, li wê bihizirê wê bahse jêhatî û jîrbûna mirov wê bikê bê. Dema ku mirov, tiştek kirina wê ji destê mirov were wê, hingî mirov wê bi wê kirina ji desthatî re wê weke mirovekî bi kêr û ankû kêrhatî wê were dîtî û zanîn. Bêjeya 'kêr' wê di çerçoveya vê tîgîna kêrhatîbûnê a jêhatîtiyê de wê, dengê 'k' wê, di ahengekê de ku ew dihê dawîyê li 'r' dialiqê wê bi pêleka dengî re wê, xwe bide nişandin. Lê heman gotina *kêr* wê, karibê weke navê amûrekî birrînê jî bê. Kêrên ku ew tiştê qût dîkin wê, ew jî wê bi heman rengê wê navê wê bi heman rengê wê werê nivîsandin. Li vir di dema bi vê rengê weke nav nivîsandinê de wê, kirpandina dengê 'k' yê bi ber yê 'ê' yê ve wê xwe di awayekê de wê, bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de lê ku mirov weke navê amûrê birrînê navê 'kêrê' wê dihênê li ser ziman wê, kirpandina 'r' yê wê di awayekî bi dirêjbûnê bi xwe re de wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, dengê tîpa 'r' yê wê, xwe bi awayekî bi dîyarî wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, mirov ku wê gotinê wê lêkolîn dikê wê, temenê gotina kêrê wê li ser rewşa 'kê' ku ew jî wê, di kurdî de wê were wateya lêpîrsîneka li kesekî weke ku ew 'kî' ya re wê, werênê li ser ziman. Kê wê, awayekî tawandî ê 'kî' jî bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, bi awayekê wê werênê li ser ziman.

Di rewşa dengê ku ew bi tîpê re di hundûrê bêjeyê de dihê kirpandin wê, weke dengêkî tîpî ku ew wê regekê wê yê gotinî wê ê bi lêvkinê jî wê, bi xwe re wê bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku mirov, ku deng kirpand wê, dengê ku ew derkeve li holê wê ew deng wê, di rewşa awayê pêkandinê bi wateyê re jî wê, xwediyê awayekê ahengî bê. Di wê çerçoveyê de kirpandina dengê û pêkandinê wateyî wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşa bêje û kirdelêkirina wê de wê, li hevdu bikin. Di vê rewşê de wê, tîkiliyek bi wê bi hevdu re wê dînin. Wê, di wê çerçoveyê de wê, awayê wan wê xwe bide dîyarkirin. Di bêjeyê de wê, dengê ku ew dihê derxistin û kirpandina tîpî ku ew di wê de dihê kirin wê, weke aliyekî wê yê bêjeyî bê. Minaq wê, di bêjeya 'ez' de wê 'z' wê bi awayekî dengî ê kirpandinî wê xwe bide dîyarkirin. Di bêjeya 'em' de wê, dengê 'm' wê xwe bi awayekê wê di bêjeyê de wê bide kirpandin. Wê heyê wê bikişênê li ser xwe. Ev wê, di rewşa hemû bêjeyan de jî wê wûsa bê. Ev rewşa bêjeyên yek-

kirpendiner de wê, wusa bê. Lê bêjeyê ku ew, bi awayekî pirr-kirpendîner in wê, ew jî wê, weke bêjeyên ku ew di wan de pirr dengên ku ew dihên kirpandin ku ew hena bin. Deng wê, hertimî wê, xwediyê rewşeka dîzaynker bê di rewşa bêjeyê de. Ku mirov di rewşa bêjeyê de dihizirê wê, rewşa deng û ankû zanîna dengê weke dengzanîyê wê bi awayekî teybet wê xwe bide derxistin li pêş.

Em li vir divê ku wê jî wê, bi wê re wê, werênina li ser ziman ku bêjeyên 'bi yek kirpandinê na wê, weke bêjeyna ku me li jor weke bi 'kêr', 'ez', 'em' û hwd re hanî li ser ziman wê xwe bide dîyarkirin. Di bêjeyên pirr-kirpendî de wê, weke minaq gotina 'çûyînê' û hwd de wê, di wê de wê, dengên ku wê bale me bikişênin wê bi 'ç', 'y' û 'n''yê re wê derkevina li pêş. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, bêjeya çûyînê wê, weke bêjeyeka pirr-kirpendî wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê rewşê de wê, Di rewşa dengên kirpendî ku ew bi mêyl in jî wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rengê dengên ku ew di herikîn bi ber yên li ber ve wê, xwe bide dîyarkirin. Em ku gotina 'bûkanî'yê wê hildina li dest wê, di hundûrê gotina bûkanî' de wê, kirpendîna bi mêylî wê ji 'k'yê ku bi ber 'û' ve diçê û dengê 'û''yê dirêj û kûr dikê re wê, xwe di wê awayê de wê, bide dîyarkirin. Ev jî wê, bi wê re wê, weke aliyekî wê yê teybet bê. Lê li vir em vê yekê jî di dewama wê de li ser wê re wê, werênina li ser ziman ku wê kirpendin wê carna wê pêkandina bi wateyî wê bi xwe re wê werênê li holê. Minaq wê, dema ku mirov dibêjê bûkanî wê, bahse rewşeka bûkê wê bikê. Lê li vir em heman gotinê binivîsênin û bêjin 'bûk-anî'. Di hundûrê gotina bûkanî'yê de wê, dengê 'a'yê dirêj û kûrbikin. Wê demê wê, li vir wê bi wê dengê re wê wateyek cûda jî wê, bi wateya 'hanîna bûkê' re wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa kirpendinê wê, weke rewşek ahengî wê pêkandî wê bi wateyê wê bi xwe re wê bikê. Di vê rewşê de wê, kirpendin wê, di rewşa li ser wateyê re bi rengkirin re jî wê, di awayekê de wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê.

Em li ser gotina 'bûkanî' wê bidomênin. Di rewşa wê de wê, ahenge dengê gotina bûkanî'yê de ku bi pêlek dengî em dengê 'a''yê bilind, kûr û dirêj bikin wê, bi wê re wê, di rewşa dengê gotina bûkanî'yê de wê dûbendbûn jî wê, di rewş, reng û awayê du bêjeyan weke 'bûk' û 'anî' de wê, ji hevdû cûda wê bide dîyarkirin. Ev jî ji hevdû cûdakirin wê, di gotinê de wê li ser deng re wê bi kirpendinê re wê bibê û wê bi wê re wê, bi pêkandî re jî wê, di rewşa wate kifşkirinê de wê awayekê teybet wê bi xwe re wê bide nîşandin û dîyarkirin. Lê em li ser kirpendina deng re em dikarin di hundûrê gotina bûkanî de hinek rewşên din jî bi heman rengê wan bi afirênin. Di vê çerçoveyê de wê, sînorê afirandinê wê di gotinê de wê nebê. Minaq ez bi rengê bû-kanî' bêjeya bûkanî'yê wê bikirpênim. Wê li vir wê, wateyek din wê, bide me. Wê wateyeka bi gotinî wê bide me. Wateya 'bû kanî' wê, bide me. 'Bû kanî' wê, weke gotineka pîrsî jî bê. Di pîrsê, vava bû, kanî ya din. Yanî bi wateyeka din wê, were gotin ku "ya ku ew bû û kanî." Di vê rewşê de wê, rewşa kirpendina dengê tîpa b'yê bi ya 'û'yê re wê, temenê tîgîna bûyînê û ankû rûdayînê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, ew wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê kirpandina bi 'k'yê re çêkirina 'kanî'yê wê bi wateya li kûderê ya wê bide me. Di vê çerçoveyê de wê, bi kirpendin û pêkandina bi hevdû re a di gotina bûkanî'yê a bi hevdû re de wê, wateya tîsta bûyî û li kûderê ya û ankû kanî li kûderê ya wê bide me. Di vê rewşê de emê, li ser kirpendinê re emê zêdetirî ji wê karibin kifşbikin û derxina li holê. Di rewşa bêjeya 'bûkanî'yê de wê, dema ku bi awayê 'bûk-anî' de wê di rewşa reng û awayê bûka ku ew hatîya hanî wê, bahse wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê kirpendina dengî wê ahenge wê ya bi pêkandî re wê temenê afirandina bi wateyî jî wê bi xwe re wê biafirênê. Di vê çerçoveyê û awayê de wê ya ku wê derkeve li holê wê, were dîtî ku wê têkiliyeka kirpendina bêjeyî a bi dengî û pêkandina bi wateyî û derxistina wê ya li holê wê bi hevdû re wê, li ser hişmendî û hişkirina me re wê hebê. Di rewşa bêjeyê de wê, dema ku mirov wê, dikê ku wê, fahmbikê wê, li vir wê, di rewşa kirpendina wê de wê, weke awayekê wê ew wê xwe bide dîyarkirin. Em li vir vê yekê bi wê re wê, werênina li ser ziman ku wê, weke ava û aliyekî din ê giring wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa dengzanîyê de wê, li vir wê, rewşa fahmkirina watezanîyê wê bi hevdû re wê ahengeka wan ya teybet wê bi bêjeyê re wê hebê. Di çerçoveya tîgîna bêjeyê û ankû zanîna wê de wê, tîgîna zanîna dengê û ya wateyê wê weke ku me li jor bi minaqî hanî li ser ziman wê, li hevdû hûnandî wê hebê. Em minaq tenê li ser gotina 'bûkanî' ku em hizirkirina bidomênin emê, hê gelek aliyên din bi rengên ku me di wê de bi tîgîna kirpendinê wê dikir ku wê kifşbikin emê, zêdetir di wê de wê kifşbikin. Ev jî wê, weke aliyekî giring ê bi wateyê pêşxistin û berfirehkirinê jî bê. Tîgîna pêşxistina li ser zimên re ku ew mirov wê li wê dihizirê, wê di vê reng û awayê de wê, bi awayekê re wê, xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa kirpandinê de wê, ya ku wê were dîtî wê ew bê ku wê di hundûrê bêjeyê de wê, di awayekê rengdayînê de wê, weynekê wê bileyizê. Ev rewşa rengdayînê wê, karibê di rewşa afirandina bêjeyê de bê û bi wê re jî wê, di reng awayê watedayînê û hwd de wê, xwe bi awayekê wê bide dîyarkirin. Li vir wê, di vê rewşê de wê dîsa wê hişmendîya me wê, di wê de wê, di temen de wê weyn bileyizê. Di vê rewşê û awayê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, weke alî û awayekî din de wê, xwediyê wê alî û awayê bê. Li vir divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di roja me de wê, weke aliyekî giring wê, ziman wê, li ser pêşxistina wan re wê, weke aliyekî pêşxistina bi aqiliya mirov re wê xwediyê rewşeka pêşketîner jî bin.

Em li vir vê yekê wê, werênina li ser ziman ku wê têkiliya kirpandinê û piştre ya pêkandî wê di rewşa afirandina aqilê me de jî wê, bi fahmkirina me ya li jîyanê re wê hebê. Di vê rewşê de mirov divê ku wê, weke

aliyekî giring wê, werênê li ser ziman. Di ziman de wê, bi rêzimanê rewşên rêzimanî ku ew hena ew wê, di rewşa afirandina aqilê me de wê, weke aliyekî giring û teybet wê di hîm de wê hebê. Li vir divê ku mirov wê jî wê bi weke aliyekî teybet wê binxatbikê.

Di rewşa têgina zanînê de wê ya ku wê, ji hevdû cûdakirin û cûr bi cûrkirina li ser têgînan re wê di rewşa ziman û rêzimanîya me de wê, rewşên wê bûhûrîner bin. Di vê çerçoveyê de em dikarin rewşên rêzimanî wan weke aliyekî giring ê temenê fahmkiirna xwe ya bi zanînê jî wê werênina li ser ziman. Di rewşa bêjeyê de wê, dengên tîpî, her wusa li hevkiirina wan dangan û bi wê re wateya ku ew bi pêkandinê ku ew li wan dihe kirin û ankû ji wan dihe derxistin û hwd wê weke aliyekê wê yê ku em wê, dikarin bi ziman re wê, pêşbixin bin. Ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, bi teybetî wê, dikarê wê, hilde li dest bê. Wê têkiliya me ya bi hiş a bi derve re bê. Mirov wê, dikarê wê, di vê çerçoveyê û awayê de wê, werênê li ser ziman.

Di vê rewşê û awayê de wê dema ku mirov wê weke nav û hwd wê bêjeyekê wê bi afirênê ji tişteki re wê, ew temenê wê yê zimanî bi zanîna ziman re wê pêwîstîya me bi wê hebê. Dem bi dem wê dema ku em wateyê li tişteki dikin û ankû em dema ku li ser tişteki dahûr û ankû şîroveyan pêşdixin em di vê çerçoveyê de wê, wan wateyên gotinê ku me ew têkiliyên wan bi hevdû re didanî emê, bi wan wê bikin. Di dewama wê de emê, wan şîrove û dahûrîyên xwe pêşbixin. Lê li vir em dikarin li ser bêjeyên xwe yên ku em, têkiliya wan didênin re em dikarin hinekî din jî wan li wan bihizirin. Ti bêja wê, ne tenê bi wateyekê wê hebê. Ya ku wê, zêdetirî wê, temenê fahmkirinekê bi afirênê wê, fêr û azmûnên me yên jîyanî bin. Em dema ku ji destpêka jîyane xwe û heta dawîya jîyane hemû fêr û azmûnên bi zimanekî ku ew gotinên wê bi ferhengî bi sînor in re wê, bi wan dihenîna li ser ziman wê, bêgûman wê sînorê jîyane me û wateya wê, ne bi wê wateya wan gotinan re wê bi sînor bê. Wê wateya ku em dûbare li wan gotinan dikin wê, bi wê re wê, ew gotin wê, di nava jîyane mirov de wê, weke têgîna pirwateyî wê xwediyê rewşekê bin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, weke aliyna ku mirov wan dikarê werênê li ser ziman bê. Di rewşa wê de wê, ya ku mirov wê, fahmbikê wê, wate û ankû watezanî wê, weke aliyekî giring wê, bi zimanê mirov re ku mirov wê fahmbikê û wê bi hemû aliyên wê re derxê têgihiştinê. Di ziman de wê, sînorê wateyê nebê. Di vê çerçoveyê de wê, gotin wê weke dagerna ji wan wateyên ku em wan diafirênin re wê, hebê. Wê bi hişmendîyeka bi nasîna di nava bêje û wateyê de ku ew dihe pêşxistin re wê, ew wate wê li wê gotinê wê were kirin û wê bi çerçoveya wê re wê ew wê were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê, ew wê were hanîn li ser ziman.

Têkiliya bêje û wateyê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi awayekî pirralî bê. Di rewşa fêr û azmûnê de wê, bêje wê, weke rewşeka teybet bê. Minaq wê dema ku em du zimanan weke hevdû ku wê, di wê de wê gotin wê hebin ku ew dikarin rewşan wan werênina li ser ziman wê hebin. Di minaq wergerandina pirtûkê ji zimanekê li zimanekî din de wê heman gotin wê li ser wateyê re wê werîna dîtî û wê bi wê werênina hanîn li ser ziman. Li vir wê, di rewşa hanîna li ser ziman wê, ew wê, were dîtî ku wê çendî wê, bi bêjeyî wê ew wate wê, were bûhûrandin li ziman jî lê wê bi wê re wê, rewşeka ku wê, di awayekî gerdûnî de wê xwe li ser wateyê re ku ew dide nîşandin wê, di vê rewşê de wê bide diyarkirin.

Rêbaz, watezanî û mijarên ku ew pêşî werin

Li vir rewşa wateyî wê, bi vê rengê wê weke rewşeka ku mirov wê bi teybetî wê, dikarê wê ji gelek aliyan ve wê, werênê li ser ziman bê. Wate wê, di rewşa nerînê de wê, ji kes li kes wê cûdahî û cûrbicûrbûnîya wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, heman rewş wê ji ziman li ziman jî wê hebê. Lê li vir wê, jîyane mirov wê dijî wê, çendî ku wê heman jîyan bê wê kirin, tevger û gavavêtinên ku mirov wan dikê wê, di wan de wê cûdahî wê hebin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew bi wateyê wê werîna dîtî û kifşkirin. Wê li ser wan re wê, ew wê werê dîtî.

Bêje wê, weke dagereka hanîna wê ya li ser ziman a di ziman de bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, bi awayekî wê, werênê li ser ziman. Di rewşa bêjeyê de wê, li vir wê, dengên ku em wan bi bêjeyî wan li hevdû dihûnin wê, ew wê weke dengna ku wê, di rewşa xwe de wê, wê, ew li gorî wê wateyê wê, bi ahengekê wê ew li hevdû wê werîna kirin bin. Wê, bi wê re wê, wê, ew wê, were li ser ziman.

Mijare watezaniyê wê, weke mijareka din ku mirov wê, dikarê wê bikê mijare lêkolîneka din a bi serê xwe. Lê li vir di rewşa avakirina bêjeyê, gotinê û hevokê de wê, mijare me wê, di vê xabatê de wê, bi wê re wê, bi sînor bê. Ber vê yekê emê zêde ji hevdû belav nekin. Emê zêde bi aliyê din ve ne herikin. Mijare bêjeyê û avakirina hevokê wê, me hinekî li jor wê hanî li ser ziman. Emê ji wê bidomênin û wê bidest hanîna li ser ziman bikin.

Di rewşa bêjeyê de wê, weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê rewşa kirpandinê û pêkandinê wê weke aliyna giring wê xwe li ser deng re wê bidina diyarkirin bin. Her wusa wê ji hevdû vaqatandin û cûdakirinê jî wê, bi wê re wê xwe bidina diyarkirin. Di rewşa bêjeyê de wê, aliyê kirpandinê wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, bi wê re wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa wê de wê, weke aliyekî teybet wê, kirpandin wê, di rewşa danîşandina sînorê ji hevdû cûda nîşandina bêjeyê jî wê bi xwe re wê biafirênê. Di vê çerçoveyê de wê kirpandin wê ji xosletekê zêdetirî wê, weke rewşeka teybet a di pêşxistina wê û wateyê de jî bê. Mirov wê, bi teybetî wê werênê li ser ziman.

Di rewşa bêjeyê de wê, weke ku me hanî li ser ziman wê, rêgezên wê yên kirpandinê wê di rewşa gotinê de jî wê derbasdar bin. Di rewşa *gotinê* de wê, ya ku wê were dîtin wê, hinekî wê, jî wê cûdatir bin. Wê di rewşa gotinê de wê, ya ku mirov wê werênê li ser ziman wê, pêşî wê li ser rewşekê, navekê, tiştekî û hwd re ku ew bi xosletê wê yê ku ew hatî li ser ziman re wê, ew were kirin bê. Li vir wê di gotinê de wê, kirde wê, weke rewşa wê ya diyarker bê. Em li ser minaqên şenber re dikarin bimeşin. Di rewşa gotina "ez avê divexwûm" de wê, weke kirdeyê gotinê yê ku avê divexwê de wê 'ez' bim. Wê li vir wê, dema ku mirov wê, jî aliyê tiştê ku ew dihê kirin ve jî wê, hilde li dest wê, tiştê ku ew dikim ew a ku 'ez avê divexwûm.' Li vir kirdeya vexwartina avê wê, weke aliyekê wê bi wê re wê, hebê. Di gotina 'ez avê divexwûm' de wê, weke kirdeya yê ku ew avê divexwe wê 'ez' bê. Di vê rewşê de wê, weke kirdeya çalakdar bê wê, cînavka wê ya ez bê. Ev wê, weke aliyekî wê yê ku ew bi wê were salixkirin bê. Di zanîna ziman de wê, her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, weke aliyekî wê, me li ber bayê xwe bibê wê rewşa têtîna wateyê û aliyê kirdeyî bê. Em nikarin kirde û wateyê weke hevdu bikin. Wê ew jî hevdu cûda bin. Di vê çerçoveyê wê aliyê kirdeyî wê li ser têtîna darêjkê re wê, di rewşa bêjeyê de wê, were li ser ziman bê. Wate jî wê, di rewşa lêkirinê de wê, xwediyê awa û rengekê têtîna ê bi xwe re bê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa levkirina kirdeyê û wateyê wê, di rewşa hanîna li ser ziman de jî wê, weke aliyekî din ê têtîna bê. Di rewşa pêşxistina li ser wateyê a bi zanîna ziman re de jî wê, di rewşa pêşxistina wateyê a bi ziman re de wê, xwe bide diyarkirin.

Di rewşa wateyê de mirov, dikarê wê, di dewama wê de wê bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê wate wê, weke aliyekî gelemper wê xwe di vê rewşê de wê, bide diyarkirin. Wate wê, di rewşa gotinê de wê, weke aliyekî ku mirov wê, bi gotinê dihê li ser ziman. Li vir dema ku mirov dibêjê ku 'mirov wê, bi gotinê dihênê li ser ziman' wê, hingî wê bi wê re wê ew wê were li ser ziman ku mirov wê wan jî hevdu di têtîna de wê bibînê bê. Di rewşa wê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin bê. Di vê rewşê û awayê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê, xwe bide diyarkirin bê.

Li vir em, hinekî din jî bi wê re bi wateyê re wê kûr herin. Li vir wê weke aliyekî giring vê. Di rewşa watezanîyê de wê, dema ku mirov wê, li wê dihizirê wê, bi wê re wê kifş dikê ku wê, weke aliyekî din wê, xwe bide diyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa fahmkirina wê de wê, weke aliyekî teybet bê. Li vir divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê wate wê, di bêjeyê de wê, weke aliyekî lêkerî wê hebê. Di rewşa wateyê û kirdeya bêjeyê de wê, levkirineka ahengî wê li ser rewşê û darêjkê re wê hebê. Di vê rewşê de wê, ew wê, weke aliyê teybet wê mirov wê karibê werênê li ser ziman bê.

Di rewşa wê de mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa fahmkirina bêjeyê de wê, di vê çerçoveyê de mirov wê, dema ku wê hilde li dest wê, jî sê aliyên ve wê, hilde li dest. Wê pêşî jî aliyê bêjeyî ve wê hilde li dest. Piştê jî aliyê kirde û darêjkê ve wê hilde li dest. Piştê jî wê, weke aliyê sêyem jî aliyê wateyê û watelêkirinê ve wê hilde li dest. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê teybet wê xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa bêjeyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, weke xwediyê rewşekê bê.

Di dewama bêjeyê de wê, gotin wê weke hem hebûna bêjeyê û hem jî têtîna hevokê wê di xwe de wê bigihinê li hevdu bê. Wê di vê çerçoveyê de wê gotin wê weke aliyekî din ê giring ê peyvîkirinê bê. Di rewşa gotinê de mirov wê dema ku wê li wê bihizirê wê, jî wê karibê gelek rewşên teybet hem li ser bêjeyê û hem jî di çerçoveya têtîna hevokê de wê, bi wê re wê kifş bikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku ew peyvên ku ew di gotinê de ew bi bêjeyî dihên bikarhanîn û qisakirina wan dibê wê, di vê rewşê de wê, gotin wê, wê jî aliyekê ve wê bi çalakkirina wan re wê ew wê bêjeyê wê werênê li holê. Minaq wê bê 'ez', 'rast', 'peyv' û hwd wê bêjeyîna bin. Lê ku em bikina gotin minaq li ser ya rastiyê re wê 'rast dîtin', 'peyv kirin', 'ez bûm' û hwd wê, weke bêjeyîna ku ew hatina gotinkirin bin. Li vir minaq gotina 'rast dîtinê' ku mirov wê hilde li dest wê, bi wê re wê, ew wê were dîtin û kifşkirin ku wê, bêje bi peyv kirin û qisakirina wê re wê di rewşa çalakkirina wê de wê, xwediyê awayekê bê. Gotin ku ew hat li gotin wê, weke tiştekî ku ew hatî kirin wê bi wê re wê were wê ser ziman. Di vê rewşê de jî wê, ew tiştê ku ew hatî hatîkirin wê, navê wê were ser ziman û li ser navê wê re wê ew çawa ew hatîkirin wê ew bi wê re wê, were bi lêvkirin. Minaq em gotina 'çûyîna li malê' wê, weke gotinekê bê. Di vê çerçoveyê de wê, gotin weke bi awayekî nîvhevokî wê xwediyê rewşeka ku mirov wê bi wê re wê salixbikê wê werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî din jî wê, ew jî wê, were dîtin ku wê, di rewşa salixkirina gotin a 'malê' de wê, çalakîya çûyîna li malê wê xwe bi wê re wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de di rewşa çalakîyê a bi 'çûyîna li ...' re mirov dikarê gelek rewşên din salixbikê. Li çûyîna li malê mirov dikarê bêjê, 'çûyîna li sîkê' jî. Ev jî wê bê weke gotinekê. Her wusa mirov dikarê bi wê re tiştekî din, kirineka din û ankû rewşeka din wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa gotinê de wê, li vir wê dema ku mirov bahse 'rastiyê' bikê bi wê re bahse dîtinê bi rastiyê û ankû kirina bi rastiyê re bikê. Dema ku çûyîna malê bikê çûyîna li malê û malê û ankû çûyîna jî malê bikê. Bi wê re mirov, ku bahse tiştekî din bikê wê, biwê re wê, hem wê rewşê bi kirinê û bi hebûna wê re wê salixbikê. Wateya gotinê wê, jî aliyekî ve wê, ev bê. Di vê çerçoveyê de di dewama wê de mirov divê ku mirov hinekî din jî li ser gotinê bisekinê û wê bi têtîna wê re wê fahmbikê.

Di rewşa fahmkirina tîgîna di gotinê de mirov dikarê ji watelêkirinên ku ew di demên berê de ku ew di nava kurdan de ew hatina lêkirin hinekî din jî wê li ser wê bisekinê. Minaq wê, bahse "gotinên pêşîyan" wê werê kirin. Li vir dema ku mirov bahse 'gotinên pêşîyan' dikê mirov, tenê bahse bêjeyê nakê. Wê weke sozekê, peyvekê û ankû kisayeka ku ew bi şîretî hatiya kirin wê bahse wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, gotin û şîret wê, hevdu di vê çerçoveyê de wê, werênina li ser ziman. Gotin wê, weke şîret bê. Şîret wê, weke gotineka ku ew ji wê fêr û ders were jê girtin bê. Di vê çerçoveyê de wê, bahse wê, were kirin.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, gotin wê, weke hevokekê wê di vê tîgîna şîretê de wê, were li ser ziman. Wê tîgîneka ku ew wê, weke hişkê wê were li ser ziman wê, bahse wê bikê. Li ser kirineka ku ew bi gotinekê were li ser ziman re wê, bahse wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, were hanîn li ser ziman. Di wate watelêkirina peyva *gotinê* de wê, ya ku wê were dîtîn wê, weke ku ew ji sê aliyan ve wê were li ser ziman bê. Aliyek wê, weke vê aliyê ku mirov wê, weke aliyekî di vê çerçoveyê de wê, dihênê li ser ziman. Yanî weke bi gotina şîretê re ku me hinekî li jor hanî li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, weke gotineka ku ew ji wê fêr were girtin bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, rastîya wê werênê li ser ziman. Aliyê din jî wê, weke ku me dîsa hinekî weke qasayên bi peyvî ku me hanî li ser ziman weke "çûna li malê", "rastî dîtîn", "gihîştina li wir" û hwd wê, bi wê re wê, bi gotinên bi vî rengî re wê were li ser ziman bê. Ev şewayê gotinkirinê jî wê, di rewşa li ser tiştekî ku ew dihêkirin re wê, were li ser ziman. Aliyê din ê sêyem jî wê, weke bi hevokî wê di çerçoveya hevokên kin û hwd re wê, werê li ser ziman. Li hinek herêmên kurdistanê ên botanê, serhedê û rojava wê, di nava civate kurd de wê peyva gotinê wê bi hevokên dirêj re jî wê bê bi watekirin. Wê, di vê çerçoveyê de ew tişt a ku ew hat bi peyvîkirin wê, weke hatî bi gotinkirin wê, were li ser ziman. Di rewşa bi gotinkirina rewşê de wê, rewşa nivîsandinê û ankû hanîna li ser ziman bi nivîskî û hwd de wê, were li ser ziman. Wê jî wê re jî wê, peyva 'bi gotinkirinê' wê were hanîn li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê peyva gotinê wê, di wê de wê, levgirtinên wê yên weke bi rewşî wê hebin. Minaq ez, dema ku bahse gotina "ew kurdîstanî na" bikim wê, werê wê watekê ku ez dibêjim 'ew kurdîstanî na' ez bikardihênin. Wê bi vê wateyê wê were li ser ziman. Bi wê re wê, gotina 'ew kurdîstanî na' wê, di xwe de wê, weke hevokek piçûk jî bê. Lê wê, di vê çerçoveyê de wê, di wê de salixkirin, danîşandina aîdiyetê û hwd wê, di wê de wê, bi tîgînî wê hebê. Di kurdî de wê, dema ku mirov dinivîsênê "kurdî", 'kurdîstanî', "zarokî", "malî" hwd wê, bi wê "î" ya ku ew dihê dawîya peyvan wê, tîgîna aîdiyetê wê, di wan de wê bicih bikê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, ew wê, were li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî ku mirov wê, di serî de wê, werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa bêjeya kurdistan ku ew 'î' hat dawîya wê, wê bê kurdîstanî û wê bê weke gotinekê jî. Li vir li bêjeyê zêdekirina li gorî rewşê ku wê wateyê bidîyê de wê, aliyekî afirandina wê bêjeyê weke bi gotinkirinê jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa wê, xwe bide diyarkirin bê. Di rewşa hevokê de jî wê, di vê çerçoveyê de wê, lê zêdekirinên bi vî rengî wê, weke aliyê ku wê, di çerçoveya tememkirina wateya hevokî de wê, xwedîyê aliyekî hevokî ê giring bin. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa tememkirina hevokê de wê, ji aliyê watelêkirinê ve wê, di vê çerçoveyê de wê, ev alî wê weke aliyê giring ku mirov wan werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de divê ku mirov wê jî wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa watelêkirinê wê li ser van lê zêdekirinên li ser rewşên rêzimanî û hwd re wê, weke aliyekî giring ê di rewşa salixkirinê bi wateyî û ankû pêşxistina wateyên nû û hwd de jî bê. Di vê rewşê de wê, tîgîna rêzimanîyê wê, weke aliyekî wê yê giring wê mirov dikarê wê, di temenê wê aliyê fahmkirina me de wê, hildina li dest û wê fahmbikin. Wê ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Em li vir, di dewama wê de wê, bi gotinkirin û pêşxistinê bi rêzimanî û di dewama wê de bi hevokî levkirinê wê, bi wê re wê hilde li dest.

Di rewşa fahmkirina peyva gotinê de wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê xwe bide diyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa peyva gotinê wê, weke aliyekî ku wê, ji aliyê tîgînî ve wê, were li ser ziman bê. Ji aliyê tîgîna şenberîya wateya peyva gotinê ve wê, ya ku ew li wê hat lêkirin wê, di rewşa wê ya ku ew di cih de ew dihê dîtîn de wê, xwe bi awayekê wê, bide diyarkirin bê. Minaq ez dema ku di rê de herim û min di rê de min xwûşka xwe dît û piştê ez ku ez hatima malê wê ji min wê were pirsin ku ma te kê di rê de dît. Ezê bêjim, xwûşka min bû min dît di rê de. Di vê çerçoveyê de wê, weke alî û awayekê wê, ew bi wê re wê bihevokî wê were bi gotinkirin. Di rewşa hevoka "xwûşka min bû min dît di rê de" wê, bi wê re wê, wateyeka ku wê, di wê de ew bi kirineka pêkhatî re ku ew dihê li ser ziman wê were li ser ziman. Di vê rewşê de mirov dikarê wê, rewşa gotin hevoka "*xwûşka min bû min dît di rê de*" wê, bi gelek awayên din jî wê, bidima nivîsandin. Lê wê, wate wê, li ser wê esasê dîtina min a xwûşka min wê rûniştî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman.

Di rewşa lêkera gotinê de wê, rewşa "dîtînê" wê xwe di wê hevokê de wê, weke aliyekê balkêş wê xwe bide diyarkirin. Di dewama wê de wê, weke cînavkê wê weke kirdeya ku yê ku ew dîtîya "min" bê. Weke ya ku min ew dîtîya jî wê "xwûşka min" bê. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, weke li ser wateyê re wê, di hevokê de wê werina levkirin. Lê ya ku wê, wan bide levkirin wê di aslê xwe de wê, rewşa hatî jîyankirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, ez divê ku balê bikişênima li ser wê.

Di vê rewşê de wê, weke aliyekî giring ê gotinê wê xwe bide diyarkirin wê rewşa wê ya ku mirov wê kifş dikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, di hevokê de wê, hinek aliyên din jî ên ku mirov wan di çerçoveya rastîya dahûrkirina hevokê de wan kifşbikê wê hebin. Wê weke bêjeeka navdêr jî wê rê wê di wê de wê hebê. Di rewşa devera ku mirov di wê de dimeşe wê navê wê deverê bê. Wê ev jî wê, weke aliyê bê. Di rewşa dahûrkirina bêjeyên gotinê de wê, dema ku min got 'xwûşka min' û li pêşîya bêjeya 'xwûşka ..' ez bêjeya 'min' didênim wê hingê wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê aîdîyetê li xwe didima diyarkirin. Li vir ez dikarim bi wê re wê dema ku li şûna 'min' bêjeya 'wî' dênim. Wê demê wê bê 'xwûşka wî'. Hingî wê, aîdîyetê li ser têngîna wê re ez li ser ya 'wî' re wê didima diyarkirin. Lê li vir 'wî' wê, di xwe de wê, ne diyariyê jî wê bide diyarkirin. Di rewşekê de ez dikarim bêjim 'wî' ku ew yekî ku min ji wî re got ku ew nizanibê ku ez çî qast dikim wê wateya 'wî' wê nizanibê. Wê nizanibê ku ez bi 'wî' re ez çî qast dikim. Wê li vir wê, nizanibê ku ez 'kê' qast dikim. Li vir wê, di rewşa wateya destnîşankirina di bêjeya 'wî' de wê ew nediyarî wê xwe weke, weke aliyekî teybet wê, bide diyarkirin. Di aslê xwe de di rewşa rêzimanîyê de wê, bêjeyên ku ew weke bi 'diyarî' ku em wan dihênina li ser ziman û yên ku me ew bi 'ne bi diyarî' jî dihênina li ser ziman wê karibin cih li hevdû bi gûharênin. Yanî wê, karibin di xwe de cihê xwe bidina li hevdû. Yên nediyar wê, karibin rewşek diyarî li gorî rewşan di xwe de bidina diyarkirin. Yên ne diyar jî wê, karibin di xwe de wê, rewşa ne diyariyê bidina diyarkirin. Ya ku wê diyariyê jî û ne diyariyê jî wê bide diyarkirin wê hişmendîyeka me ya teybet a li ser nasînê re ku me bi rewşa hebûnê, tiştê û rewşê re ew pêşxistîya û bi wê re ku em wê têkilîya 'bi diyarî' wê didênin bê.

Di rewşa têngîna diyariyê de wê, demê, wê rewşa wê ya ku ew dide diyarkirin wê, ji bêjeyê zêdetirî wê, bi bêjeyê re wê hişmendîya me bê. Di vê çerçoveyê de wê, bi teybetî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di rewşa wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide diyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa ne diyariyê û ankû diyariyê wê, di bêjeyê de jî û di peyva gotinê de jî û di hevokê de jî wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser reng û awayên wê hişmendîya teybet wê xwe bidina diyarkirin bê. Ya ku wê, weke ku em bi felsefeyê re wê kifş dikin ku ew têkilîya me û mejiyê me bi tişt, rewş û hebûnan re dide danîn wê, hişmendî bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew salixkirinên me yên teybet ku me li ser bêjeyan re wê, bi wateyî pêşxistîya bê.

Em dema ku bahse wê hişmendîya xwe ya teybet bikin bi wê re wê, aliyê salixkirinên me yên li ser bêjeyan ku em dikin jî wê jî wê ji bîr nekin. Ber ku wê, ew jî wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bi wê re wê, bide diyarkirin bê. Di vê çerçoveyê û rewşê de wê, ev wê, xwe bide diyarkirin ku em, dema ku wê, bêjeyê salix dikin wê, têkilîya bêjeyê a bi tiştê re wê, hişmendîya me wê, di temenê wê de wê hebê. Tiştê em nas dikin. Wê bi şewayekê wê bi nav dikin. Wê li ser wê re wê, dema ku em wê tiştê dibînin ew nav wê, bi bêjeyî wê werê bîra me. Bi wê re jî em wê, nas dikin. Ew naskirina tiştê wê, bi salixkirina wateyî a bi bêjeyî û bi wê re wê ku me bi dîtîna re ew têkilî bi nerîna xwe re ew çêkir re wê xwe bide diyarkirin bê.

Bêjeyek wê, di aslê xwe de wê, ji aliyekî ve wê ew çendî ku em wê weke şenber wê werênina li ser ziman jî wê razber bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ya ku wê, şenber dikê wê hişmendîya me bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku em li ser hişmendîya ziman re wê demê ku em bimeşin em, wê çaxê li ser ardnîgarîyeka têngîna a razber re dimeşin. Lê ya ku wê şenber dikê wê ji aliyekî ve jî wê dîtîna û salixkirinên me bin. Sînorê salixkirinên me wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, xwe bi wê re wê, bide diyarkirin. Di dewama wê de mirov divê ku wê, jî wê werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin.

Li vir wê demê wê serborî û jîyankirinên me wê, aliyekî me yên şenber jî bin. Di vê çerçoveyê de wê, salixkirinên me yên zimanî wê têkilîyê wê bi hişmendîya me re wê bi wê re wê dênin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê ew wê xwe bide diyarkirin.

Li vir em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, rewşa salixkirina wateyê di bêjeyan de wê, weke aliyekî giring wê xwe di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin. Em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide diyarkirin. Di rewşa fahmkirina me ya bi têngîna de wê, bêje wê weke kirdeyek têrker wê xwe di vê çerçoveyê de wê, bi şenberî wê bide diyarkirin. Her wusa wê, ew jî wê li ser hiş, salixkirin û fahmkirinên me yên bi wê salixkirinê û hwd re ku ew dihên bidest xistin re wê xwe bide diyarkirin. Em di rewşa fahmkirina bi bêjeyan re de wê, levkirina bêjeyan wê, bi wateyî dikin. Di rewşa peyva gotinê û ya hevokê de jî wê wusa bê. Di rewşa salixkirina hevokê de wê, bi wê re wê, aliyên wê yên ku ew wê, didina afirandin wê, di serî de wê, salixkirinên me yên bihişmendî bê. Dema ku ez di rêyekê de dimeşim weke ku min di hevoka li jor a bi awayê "xwûşka min bû min dît di rê de" ku min hanîn li ser ziman de wê, têngîna rê wê, pêşî wê di mejiyê min de wê bi gotina wê re wê salixkirî wê hebê. Ez li ser wê salixkirina wê û hişmendîya wê re li wê rêyê dihizirim. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa ku ez nû dikim wê, bi navkirina wê, di vê çerçoveyê de wê, dikim. Lê li vir wê rewşa ku ez nû dikim ez wê bi nav û salix dikim. Ez wê salix dikim. Weke ku min ew di hûndûrê gotinê de ew kir. Di vê rengê de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê, bide diyarkirin.

Rewşa salixkirina wateyê a bêjeyê wê, di vê rewşê de wê, dema ku ez dihizirim wê, di vê çerçoveyê de wê ew salixkirin û bi navkirinên ku min ew berê kirina wê di mejiyê min de wê, weke aliyana ku ez bi wan bihizirim jî bim.

Wê, di vê çerçoveyê de wê, ji min re wê, bibina alikar. Di rewşa salixkirina wateyê de wê, ya di bêjeyê de wê, weke aliyekî wê yê bi navî salixkirin bê. Lê di hevokê de wê, ew salixkirinên bi bêjeyî wê li ser rewşê re wê werina levhanîn. Wê bi wê re wê, rewşa ku ew di wê demê de ew dihê jînkirin wê bi wê were hanîn li ser ziman. Di hevokê û avakirina wê de wê, mirov çendî wê, dikarê bi demê re wê salixbikê. Di zane min de wê weke aliyekî din ê ku mirov wê, li vir kifş dikê aliyê wê yê demî û salixkirina wê ya di demê de bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê yên din jî mirov wê, dikarê ji aliyê demê ve wê hilde li dest. Mirov her kirinên xwe yên ku ew dikê wê, di hundûrê demekê de wê bikê. Wê weke ku wê, tabîî demê bê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewş û awayekê de wê, xwe bide nîşandin. Lê di rewşa demê de wê, demê wê bo ku mirov wê, fahmbikê wê, li ser bûhûrandin û ankû salixkirinên me re wê salixkirinên demkî wê weke aliyekî din ê teybet ku mirov wê ji aliyê wê ve kifşbikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, ya ku wê, demê dide dîyarkirin wê têgîna demê bê.

Têgîna demê wê di salixkirina têgînên zimanî de wê, weke aliyekî giring ê hişmendiya me bê. Di vê rewşê de wê, dema ku mirov wê rewşa salixkirina demê wê, di hilde li dest wê, demê wê, di jîyane me de wê ew kirin û ankû tiştên ku ew me salixkirina wê, weke destpêkêka salixkirinî a di demê de bin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê hebin. Em di rewşa demê de wê, dikarin wê werênina li ser ziman ku wê dem wê weke aliyekî teybet wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Di rewşa salixkirina têgîna demê de wê, bi wê kêlîka ku me ew di wê de kirîya bê. Lê ew kêlîk ew di kengî de ew bûya wê, ew jî wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê li ser bisekinê bê. Di rewşa salixkirina demkî de wê, ev jî wê, weke aliyekî wê xwe bide dîyarkirin ku mirov wê, dema ku wê, rewşa wê, salix dikê wê, bi wê re wê, ew wê, demê jî wê jî wê weke salixbikê. Dem û wûcane mekanê wê hevdû bi hevdû wê salixbikin. Em bêtî cihê û ankû cîwarê nikarin demê wê hildina li dest. Di vê çerçoveyê de wê, hevdû temem bikin. Di mekanekê de wê, hebûna demê wê, bi rewşa wê mekanê û jîyankirina wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Li vir di vê rewşê de mirov dikarê wê jî wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa têgîna demê wê, dema ku mirov wê, tevgerên jîyanî ên di mekanê de ew salixkirin wê, bi wan re wê, hikmê wê jî wê xwe bide dîyarkirin. Dem wê, weke rewşeka jîyanê a ku ew bi wê re ew dihê jîyankirin bê. Mirov wê dema ku wê, demê wê, dikê ku wê hilde li dest wê, demê wê, têgîna mekanê wê xwe ji aliyekî ve wê bi jîyankirinên me re wê di hîm de wê bide dîyarkirin. Her wusa li vir em î ro wê dema ku wê, rojan, hefteyan, heyvan, salan û hwd wan di hasibênin em wê, li gorî demhijmar û ankû salnemeyekê ku ew destpêka wê bihişmendî hatîya kifşkirin wê kifş dikin. Piştî jî wê, dema ku em, kirin û serborîyan wan salix dikin em, di wê çerçoveyê de wê, di hundûrê wê demê de wê didina kirin.

Di hundûrê demekê de wê kirinek wê were kirin. Di vê rewşê de wê, ew kirin wê, ew wê bi gotinkirina wê, di wê hundûrê wê demê de wê were kirin. Wê, bi wê re wê, ew têgîna demê a salixkirî wê ew jî wê di hîm de wê were li berçav girtin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, were li ser ziman. Aqilê mirov wê, hertimî wê, berê wê bi pêşve bê. Mêyla wê, bi wê rengê xwe dide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, bi awayekê wê xwe bide dîyarkirin. Lê ya ku ew hat jîyankirin û bûhûrandin wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bi awayekê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê rewşê û awayê de mirov divê ku wê jî wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa têgîna demê wê, bi awayekê wê di rewşa ya ku ew hat jînkirin û ankû bûhûrandin de wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov tiştê ku ew kir û bûhûrand wê, ew wê, bi xwe re wê, hasibandineka demî jî wê pêşbixê. Di vê çerçoveyê de li ser dewrûdayimîya şev û rojê re wê, rewşa wê ya ku ew heya û ew xwe dide dîyarkirin de wê, ew wê, weke aliyekê wê ew wê hebê. Mirov wê, dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa têgîna demê a di nava zanîna ziman de wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser kirinên me yên jîyankirî û bûhûrî re wê ew wê hebê. Gotinên me yên ku ew têgîna 'dema bûhûrî' ku ew di xwe de dihênina li ser ziman wê, bi wan re wê, weke hişmendiyeke teybet wê hebê. Lê li vir wê rewşa wê hişmendîya di gotinan a dema bûhûrî de wê, em dikarin wê, bi teybetî wê, hildina li dest. Di vê çerçoveyê de wê, bi awayekê teybet wê, werênina li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de ez divê ku wê jî wê, werênîma li ser ziman ku wê, rewşa têgîna demê a dema bûhûrî wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê xwe bide dîyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê jî wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê hebê. Li vir divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, têgîna demê wê, her gotin û ankû bêjeya ku ew hatî salixkirin wê, di wê de wê weke aliyekê wê hebê. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, ew wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê hebê. Têgîna demê wê, dema ku ew gotin ew hat salixkirin wê bi wê re wê hebê. Lê her gotina ku ew hat salixkirin wê, weke ku ew dervî demê ew hebê jî wê, xwediyê rewşekê bê di xwe de. Ya ku wê, hebûna wê ya di wê de a dema bûhûrî wê dihênê li ser ziman wê, ne tenê salixkirinên rêzimanî ên zimanî ku ew di bêjeyê, gotinê û hevokê de ew dihên bikarhanîn bê. Her wusa ew rewşên jîyanî ku ew bi rengê wê re ew di çerçoveyekê de ew dihên dîtin û kifşkirin bê.

Di rewşa salixkirina demê û têgîna demê de wê, mirov wê bi gotinkirina wê re wê, her wusa wê, pêşxistinekê wê li ser wê re wê pêşbixê. Lê ya ku ew hat jînkirin wê, çendî wê mirov wê karibê wê bi gotin bikê? Her tiştê ku ew hat jîyankirin mirov wê, dema ku wê bi gotinkirî jî wê, piştî wê bi gotinkirinê re wê, hêsta 'kêmmayîne' a ku wê di nava wê rewşa jîyankirî û wê bi gotinkirinê de ku wê xwe bide dîyarkirin wê, hinekî jî wê, encama wê bê. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê têgîna fahmkirina ya ku ew hatî jîyankirin wê, ew jî

aliyekî ve wê, bi hişmendîya ve wê girêdayî bê. Di pêvajoya bi hişmendîya me de wê, mirov wê ew wê jî wê fahmbikê. Di destpêkê de wê, weke ku mirov 'wê fahmkir' wê, hîsek wê bi mirov re wê çê bibê. Lê bi demê re mirov wê bi jîyankirina xw re û bi berdewamîya jîyankirina xwe re wê, ew hîs wê hin bi hin wê bi gûharê. Wê gûharîn wê di wê de wê çê bibê. Ber ku çendî ku mirov wê diji wê, ew zêdebûna fahmkirina me ya bi dtinê re wê, hin bi hin wê temenê dtîna aliyên din ên bi kifşkirina bi hiş û aqil re jî bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew rewşa wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa wê de wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin.

Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de mirov, dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov divê ku wê jî wê, werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa têtîna salixkirina bi hişmendiyê wê hertimî wê temenê wê bê ku wê, aliyên nû ên ku mirov wê, ên wê rewşa hatî jîyankirin ew werina kifşkirin. Di rewşeka jîyankirî de wê, di destpêka wê de wê, hişmendiyek û aqil wê, bi me re wê pêşkeve. Lê di dawîya wê de wê, bi herîkîna demê re wê, di wê hişmendî û aqilê de wê gûharîn wê bibin. Wê mirov wê aliyên nû wê bi wê re wê kifşbikê. Wê derxê li têtîhiştinê. Wê bi wê re wê, aliyên wê rewşa jîyankirî ku mirov ew di destpêkê de ew kifşnekirina wê bi demê re wê, piştê wê li ser dtinê re wê kifşbikê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê, bi teybetî wê werênê li ser ziman bê. Di rewşa fahmkirina aliyên nû û ankû xosletên nû ên wê rewşa jîyankirî piştê de wê, weke aliyekî dtinên me yên bi hiş ku ew bi xwe re didin hanîn jî bin. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, bi demê re wê, pêşketina fêr û ezmûnê wê bikê bira me de. Di nava kurdan de ku ew bahse mirovên 'nawser' dihêkirin wê, weke mirovekî pîrûkal û pîrr dtîr wê bahs jê were kirin. Di dewama wê de wê, ew mirov wê, bi fêr û azmûna xwe re wê, were dtîr û naskirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê ji yekî ku ew jîyane wî jîyan nekirî wê zêdetir wê bibînê û wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, xosletên din jî wê, bi wê re wê, kifşbikê. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoya rewşa jîyankirî wê, ew zêdetir wê karibê fahmbikê. Lê di vê rewşê de mirov dikarê li ser 'rewşa jîyankirî a di dema bûhûrî' de wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, çendî ku mirov wê, zanibê jî wê, hertimî wê, ew weke astekê wê ew bi me re wê hebê. Lê bi demê re û bi herîkîna re wê, hişmendiyên nû wê biafirin. Wê ew jî wê, weke aliyên dtîna me ya li rewşên demên bûhûrî bin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, her demê wê mirov wê hişmendiyên nû wê bi xwe re wê, pêşbixê. Ev jî wê, bi demê re wê, temenê aliyên nû ên fahmkirinê li ser rewşên jîyankirî ên di demên bûhûrî de jî bin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê jî wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin. Di rewşa wê de mirov, dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa fahmkirina mirov de wê, ev wê, weke xosletekê a li ser hişmendîya mirov re jî bê. Mirov wê, dema ku mirov, minaq ku mirov tiştê jîyankir wê, di reng û astek hişmendiyî de bê. Lê bi demê re wê, ew hişmendî wê li wê zêdebûn wê bibê. Wê li ser wê re wê pêşketin wê bibê. Piştê jî wê, dema ku mirov wê, bi wê hişmendiyê re wê binerê wê, gelek xosletên ku ew berê kifşnekirina wê, bi wê pêşketina hişmendiyê re wê kifşbikê. Wê derxê li têtîhiştinê. Ev wê, weke xosletekî pêşketina mirov a bi jîyankirina mirov re a di demê de bê. Di vê çerçoveyê de wê, têtîkiliyeka ziman a bi demê re wê li ser jîyankirinê re wê, bi aqil û hişmendiyê re wê bi wateyê wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê ew têtîkîlî wê hebê. Rewşa ku ew hatî jîyankirin ku mirov wê zanibê ew di çi demê û kîjan rewşê de ew pêşketîya wê, ew wê, weke aliyekî girêdanîya bi demê re bê. Lê di aslê xwe de wê, wekî din wê, wate wê, di demê de wê, ew jî wê, di şewayekî weke ku mirov bi gotinê, bêtîyê û hwd de wê kifş dikê wê, di rewşek dervî demê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa têtîna demê de wê, ev jî wê, bi wê re wê, hebê ku wê, di rewşa salixkirina wê de wê, ew hişmendîya me ya ku ew heya wê, dema ku me ew bi gotinê ew hanî li ser ziman wê, ew wê, weke aliyekî hatî li ser ziman bê. Di rewşa hanîna li ser ziman de wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê ku mirov wê, dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, bide dîyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Mirov wê, dema ku wê, weke aliyekî giring wê, dikê ku wê, fahmbikê wê ew wê bi ziman re wê xwe bide dîyarkirin. Têtîna demê a li ser ziman re wê, weke têtîneka li ser rewşa bûyî re ku ew dibê bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di rewşa hanîna li ser ziman a têtîna rewşa jîyanbûyî a li ser ziman re wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê.

Di rewşa zanîna hevoksazîyê de wê, rewşa kirdeyê û darêjkê wê weke aliyekî giring wê, bi rewşa bêtîyê re wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa kirdeyê û lêkerîyê de wê ya ku wê were li ser ziman wê rewşa wateyê bê. Di vê rewşa de wê, di hevokê de wê, rewşa tiştê, kirdeyê, lêkerê, wateyê û hwd wê, weke aliyên ku mirov wan li ser wê re wê, dahûr bikê û fahmbikê bê. Di rewşa hevokê de wê, ev wê, werina lêkirin. Di rewşa zanîna zimênê de wê zanîna ziman, zanîna deng, zanîna awayê û ankû morfolojîyê û hwd wê, bi wan re wê were hildan li dest. Di rewşa zanîna ziman de wê, weke aliyê wê yê hevokî û ankû sazkirina hevokê wê weke aliyekî teybet ê ku mirov wê hilde li dest bê. Di hevokê de salixkirina hebûnê, tiştê, nîrxê, dem, cih, rewş, sedem, encam û hwd wê, bibin. Ji du bêtîyan avakirina gotinê wê, weke rewşa rastrast danîşandina wateyê bê. Di rewş navê de weke mal, xanî û hwd, di rewşa

çalakiyê de hatin, çûyin û hwd, rewşên nirxî weke xweşik, baş nîşandin û hwd, di rewşa hokerê de weke zû, dereng, î ro, sibe û hwd de wê, gelek rengên rêzimanî ku em wan di hundûrê hevokê de wan bikardihênin wê hebin. Minaq wê, dema ku em bahse hokerê bikin wê, weke hokerên demkî wê, weke zû, dereng, î ro, sibe û hwd bê. Hokerên cihkî wê, weke vir, wir, jêr, jor, evraz, nişîv û hwd bin. Hokerên awayîkî wê, weke lezê, hêdîka, zûka û hwd bin. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wan re wê, di hevokê de wê, watelêkirin wê werina pêşxistin. Bi kinasî wê wateya hevokê wê, weke peyvên ku ew li dûv hevdû dihên rêzêkirin û ramanekê û ankû rewşekê dihênina li ser ziman bin. Di destpêkê de wê, peyva pêşî wê, bi tîpa mazin wê werê nivisandin. Di dawîyê de jî wê, li dawîya peyva dawî wê nûqte û ankû xal wê were danîn. Wê, di nava peyva pêşî ya dawî de wê, rewşên ku wê, bi hevokê re wê, werina li ser ziman wê, rengên wan wê xwe bidina dîyarkirin. Wê, dema ku wê, rewşek wê bibê wê, ew rewş wê, li kûderê wê bibê wê 'cihê wê' wê di hevokê de wê, bi hoker û ankû peyvên cih nîşandinê wê, bên dayîn nîşandin. Di heman hevokê de ew rewş kê kirin û çawa hatina kirin wê, ew jî wê, li ser hokerên navkî ên wî, tû, wê, ez û hwd re wê, werina hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê cihê ku ew di wê de rewş bûya û qawimîya wê, weke aliyekê giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di hevokê de wê, rewş wê, di çerçoveya wê rûdayînê de wê, werina hanîn li ser ziman. Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa wê, weke aliyekî din wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa hebûna peyvên ku ew cih û rewşan didina dîyarkirin wê, di vê çerçoveyê de wê, ne tenê di levkirina wê ya bi hevokê re wê ew wê werênê li ser ziman. Her wusa wê, bi wê re jî wê, di rewşa peyvê xwe de wê, ew zanîna wê, di wê çerçoveya wê de wê, bide nîşandin ku wê, ew wê, li gorî wê were rastkirin. Di peyvê û ankû bêjeyê de wê, di rewşa wê de wê, weke aliyekî ku wê, ew di rewşa xwe de watekirinê bi xwe re pêşdixê bê. Di vê rewşê de wê, wateyên gotinî wê, rewşa ku ew dibin û ankû rûdidin wê, bi wê re wê, bi pêvekên ku ew li xwe dihiildin û bi wê re rengên ku ew distênin re wê, temenê watelêkirinê rewşî ên nû wê bi xwe re wê biafirênin. Rewşa wateyê û ankû watelêkirinê wê rewşeka pirr zêde tevlihev û gelek aliyên wê yêm kûr hebin ku mirov wan fahmbikê bê. Di rewşa wateyê de wê, çawa wê li gorî wê, werina sazêkirin peyv wê, bi wê re wê, li wê were hizirkirin.

Li vir mirov, divê ku wê jî wê, ji aliyê ziman ve wê, werênê li ser ziman ku ew hevoka ku ew hat avakirin wê awayê wê, wê li ser rewşên tîpên ku ew hatina kişkirina re wê, reng û awayekê wê bistênê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, xwe bide dîyarkirin. Awayê hevokê wê, weke aliyekî ku wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser wê re wê, were bi awa û rengêkirin bê. Di rewşa wê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê awayekê bê. Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê hebê. Ev şewayê awayê hevokê wê, di rewşa wê de wê, bi sê-dîmenî wê xwediyê awayan bê. Awayê pêşî wê li ser rengê nivisandina bi tîpî re û di dewama wê de wê bi peyvî re bê. Mirov wê, dema ku wê peyvê li dûv hevdû rêzê dikê wê, di vê çerçoveyê de wê, ew rêzêkirina wê ya ku ew hatîkirin û bi wê re ew awayê wê yê ku ew derketîya li holê wê, xwe weke alî û awayekê wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, aliyê din ê duyem jî wê li ser deng û awayê deng re bê. Deng jî wê, di wê rewşê de wê, bi sazûmankirina wê, wê were kirin. Mirov dikarê li vir hinekî balê bikişênê li tîgîna 'destnîşankirinê' ankû tîgîna pragmatîkê' jî. Wê çawa wê bi wateyê wê wateyê destnîşankirin û fahmkirin wê, li ser wê were sekin in. Minaq ku ez bêjim "zelal birçî ya" wê, li vir wê, danîşankirina 'birçîbûnê' wê weke ya ku ew bi **pragmatîkî** ku ew balê li ser wê dihê kişandin bê. Di ziman de wê, wateyê danîşankirinê û bi wê re ew kişkirina bi wê nîşankirinê re wê, weke aliyekî tîgîhî e ziman bê. Wê, weke aliyekî din ku em di çerçoveya hevokê de wê, li ser wê bisekin in jî wê, ew rewşa wê bê. Di rewşên xwebêjiyên ziman de wê, zanîna ziman wê, di warê çerçoveya hişmendîya pagramtîkê de jî wê, di nava xwe de wê, çerçoveyeka ku mirov wê fahmbikê wê biafirênê. Di vê beşa fahmkirina tîgîna ziman de wê, li ser tîgîna wateyê û fahmkirinê re mirov wê, bikê ku wê fahmbikê. Weke aliyekî giring jî wê, tîkiliya fahmkirinê ankû kirdeyê bi danîşankirinê û ankû tîgîna danîşankirinê a li kirdeyê hatî kirin wê, weke aliyekî ku mirov wê, di vê rewşê de wê, fahmbikê bê.

Ziman wê, weke amûrekî bi çalak ê di jîyanê de ku wê, li ser rewşa danîşankirinê re wê, xwediyê awayekê pêşketinê bê. Di rewşa fahmkirinê de wê, mirov wê, li ser wateyên bi bêjeyî û ankû danîşankirinan re mirov wê, tîkiliya gotin û danîşankirinê wê bi hevdû re wê dênê. Ji vê aliyê ve mirov dikarê rewşa fêrbûna zarokê a ziman wê, weke minaq bide nîşandin. Wê, zarok wê, pêşî wê li ser nîşankirin û naskirinan re wê, pêşketina xwe wê pêşbixê. Piştê jî wê, tîkiliya wan wê bi hevdû re wê, dênê. Di rewşa bêjeyê û ankû gotin bilêvkirinê de wê, naskirina bi fahmkirinê a li ser watê û hwd re wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa salixkirina bi kirdeyî û wateyî ku mirov wan dikê de wê, bi wê re wê, temenê wê bi xwe re wê biafirênê. Her wusa dema ku mirov 'nan' hilde li dest û şanî zarokê da wê, zarok wê, wê nanê ku me hilda li dest û şanê wê da û bidengî got 'nan' wê zarok wê, weke navê wê nanê wê gotina nan wê di mejiyê xwe de wê, bicihbikê. Di vê çerçoveyê de wê, tîkiliya wê nîşankirinê û bilêvkirina bidengî a gotina nan wê bi hevdû re wê dênê û wê bihevdû re wê salixkirina wan bikê. Dema ku mirov destê xwe dide êgir û ji agir destê mirov di şawitê wê, mirov wê, ji wê şawitînê wê êşê wê bikişênê. Zarok dema ku wê, diji wê, zarok wê neji. Wê dema ku zarokê carek din weke care duyem ku wê êşek jîyankirin kir wê, heman rewşa şawitê wê were bîra wê. Wê, zarok wê, di mejiyê xwe de wê, nîşankirinê wê li ser wê rewşa êşkişandina ji êgir a care pêşî wê, di mejiyê wê de wê zindî bê. Wê zarok wê, ew wê, bê sedema wê, ku ew dema ku piştê rastî rewşna

din ên bi vî rengî were ew xwe bi şûn ve wê, bikişênê. Ber ku wê, rewşê zarokê ew fêrkirîya ku ew ji wê êşê dibînê. Ber vê yekê wê, zarokê wê, ji wê fêrbûna xwe wê, xwediyê têgîhiştinekê bê. Rewşên weke tirs, êş, bilindbûn û hwd wê, weke rewşa ku wê, dema ku wê, zarok wan bijî wê, wan jibîr nekê. Piştî ku ew mazin bû ji wê, wan wê jibîrnekê. Wê li ser wan re wê, bîrkirinan wê bikê. Bîrkirin wê, weke aliyekî danîşankirinê wê, di xwe de wê, bide dîyarkirin. Her wusa weke ku mirov çawa ku mirov, bêjê "ezê biçim serşoyê" û ku mirov berê xwe bide şerşoyê wê, bi wê re wê, têkiliya wê gotîna şerşoyê û wê cihê şerşoyê bi hevdû re dênê wê, di vê awayê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di temenê salixkirinê me yên me yên bi gotinî de wê ew hişmendî wê hebê. Lê ew hişmendîya ku em wê, rewşê wê bi wê derk dikin û ankû em dema ku navê tiştê di hildin û wê tiştê di hildina li dest wê, bi wê re wê, weke aliyekê sêyemin wê, rewşek hişmendî wê hebê ku wê, têgîna kirdeyî a rewşê ku wê, wê bi hişmendî wê bibînê û wê weke aliyekî têgînî hebûna tiştê û têgîna wê, ji hevdû cûda bikê û wê hilde li dest. Li vir wê dema ku mirov wê, di derbarê tiştê wê, bi nav bikê wê, mirov wê, di mejiyê xwe de wê, weke ku ew wê tiştê bicih dikê wê, bikeve rewşekê de. Ev rewş wê, bi serê xwe wê, balê bikişênê li ser wê rewşa hişmendîyê a duyemin. Mînaq ku ez di bêjeyekê wê hildima li dest wê, ew bêje wê bi kirdeya wê re wê, weke aliyekî wê ew hebê. Wê hebûna wê bêjeyê weke ku mirov wê bi tîpî dikê û dihênê li ser ziman wê, hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewşa wê, bi herdû aliyên wê re wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa rewşa wê ya ku mirov wê, ew rewşa hişmendî a di derbarê de wê, hem bêjeyê wê bi hebûna wê ya tîpî û hem jî bi wê kirdeya wê ya lêkirî re wê ew wê bi hişmendî were **dîtin**. Di rewşa bêjeyê de wê, demê ya ku ew xwe dide dîyarkirin wê, hişmendî, kirde û hebûna bêjeyê wê cûda û cûda hebin û wê xwe bidina nişandin û dîyarkirin.

Li vir, têkiliya awayê sazûmanî ê hevokê ê bi dengî û yê bi nivîskî û hwd wê, bi awayekî wê li hevdû hûnandî wê aliyekî wan wê hebê. Di rewşa hevokê de ew, dem ku ew di mejî de ew hat avakirin ku ew were bilêvkirin wê, bi wê re wê, ew rewşa wê ya hatî pêşxistin wê, di aslê xwe de wê, weke sererastkirineka ku mirov wê di mejî de wê, bi qaydkirinê xêvî û hwd re wê, di çerçoveya têgîna nivîsandinê de wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, ew hevok wê, were li ser ziman. Hevok wê, aliyê wê yê sêyem wê li ser watelekirinê û watelevkirinê re bê. Di vê çerçoveyê de wê watelevkirin wê, weke aliyekî ku wê, di çerçoveya rewşê de wê, xwediyê awayekê bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, weke aliyekî teybet wê, werênê li ser ziman bê.

Di rewşa zanîna zimanî a awayê û ankû şeklê de wê, ev rewş wê werina hildan li dest. Wê, di dewama wê de wê, werina hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bidina dîyarkirin bin. Di kurdî de wê, rewşa rêzina kirde, çalakî û ya temam dikê wê li dûv hevdû wê werin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku wê jî wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî wê di rewşa hevokê de wê, xwe bidina dîyarkirin bin. Di rewşa zanîna hevoksazîyê de wê, rewşên weke yên rêzimanî ku wê dem bi dem wê li wê zêde bibin wê li ser pêşketina aqilê me re wê, xwe bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, çendî ku wê ziman wê rêya xwe hanîna li ser ziman a me bê wê, bi heman rengî wê xwe hanîna li ser ziman jî wê, di rewşa ziman û pêşxistina wê ya bi hebûnê û rêzimanî û hwd de jî wê weke aliyekî giring bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, hevdû temem bikin. Her dem ast û pîvane zimanê wê, li ser rewşa têgîna zanîna ziman a hevoksazîya wê de wê, awayekê wê yê têgînî wê, bi xwe re wê bide pêşxistin. Ev wê, weke aliyekî ziman ê bi pêşketina aqilê me re jî bê. Mirov wê, li ser aqilê xwe re wê, dema ku wê heman tiştê wê werênê li ser ziman ku wê hevokê cûre wê ava bikê û bi heman awayê wê dema ku wê tiştên cihê ên cûre wê werênê li ser ziman wê heman sazûmana hevokî wê bikarbênê wê, weke aliyekî aqilî û karîgerîya mirov a bi ziman a li ser jîrîya zimanî re bê.

Li vir li ser rewşa hevokê re ku mirov di hîzîrê wê, weke aliyekî giring wê têkiliya wê sazûmana hevokî a ku mirov wê ava dikê a bi watelekirinê re wê, were dîtin bê. Ji vê aliyê ve jî mirov, wê divê ku wê, hilde li dest û wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa hevokê a ku ew hatî avakirin de wê, mînaq wê, bêjê ku "pêlave min ne li cihê wê ya." Li çûna wê mirov karibê bêjê "pêlav çûya" û ankû "pêlav winda bûya" jî. Wê ew jî wê, rewşa ne li cihê bûyîna pêlavê wê bi xwe re wê, werênê li ser ziman. Li vir wê, dema ku mirov wê ji aliyê têgîna watezanîyê ve wê hilde li dest wê, bêgûman wê, gelek aliyên wê yên ku mirov ji wan aliyan ve nêzî wê bibê wê hebin. Li vir em li ser rewşa sazîkirina hevokê re wê hizîrkirinê nûha dimeşênin.

Di rewşa sazîkirina hevokê de wê, weke aliyekî wê têgîna ku mirov wê, di wê çerçoveya wê de wê, salix dikê û wê dihê li ser ziman wê bi wê re bê. Di rewşa wê salixkirina hevokê de wê, watezanî wê, ji aliyekî ve wê, hertimî wê, xwe li hiş û bîra me bixê û wê bîrê li aqilê me. Ber ku wê, dema ku mirov wê, ji aliyê têgîna hevoksazîyê wê hizîrkirinê wê dikê wê, bi wê re wê weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê werênê li ser ziman ku wê, wateya rewşî wê, di rewşa sazûmana hevokê de wê, di rewşên gûharînê rêzimanî û hwd de wê xwe bide dîyarkirin.

Li vir wê dema ku me di paragraa li jor de bahse "pêlave min ne li cihê wê ya." kir wê, bi wê re wê, li vir têgîna windabûnê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Lê li vir ew têgîna windabûnê wê, weke têgîneka dîtbar bê. Wê dikarin weke "ne li cihê wê ya" û ankû ew ji cihê çûya jî wê, werênê li ser ziman. Dema ku mirov bêjê "pêlav ji cihê çûya wê, ew di wê de wê, hinek rewşên din ên rêzimanî wê xwe bidina dîyarkirin. Pêlav wê, ew bi xwe ji cihê xwe neçê. Wê yek wê ji wê bibê û dênê devereke din. Di dewama wê de wê, yan jî wê, ew di lingê hinek kesên din de wê,

herê deverek din. Di vê awayê û rengê de wê, ew ji xwe bilabitê û herê. Lê li vir yê ku ew wê di labitênê wê dîsa wê mirov bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê xwediyê wê, rewşa xwe bê.

Em li vir wê jî wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku em dikarin li ser wategûharînê re wê, rewşê wê dikarin bi vê rengê wê werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, di awayekê de wê, were dîtin ku wê, çendî ku wê wate bi gûharê wê gotin jî wê bi wê re wê bi gûharê. Minaq wê, dema ku mirov bêjê ku Pêlav ji cihê çûya wê, hingî wê, ew rewşa pêlavê a ji cihê çûyinê wê di mejiyê me de wê were hizirkirin. Lê wê, di dewama wê de wê, gelek rewşên din jî wê, weke bi pirsirînê wê, di mejiyê me de wê werina hizirkirin. Minaq em di zanin ku wê pêlav wê ne zindî bê ku ew bi serê xwe ji deverekê herê deverek din. Wê demê wê, em dizanin ku wê yekî din ew pêlav ji wir rakirîya û biriya danîya deverek din. Wê demê em wê bihizirin. Di vê rewşê de wê, dema ku di malê de ku mirov di farqê de bê û ne di farqê de bê wê dema ku wê, kesek ji ahlê malê wê derkeve derve wê, were cihê pêlavan wê bibînê ku wa pêlava wî ne li çûnê ya. Wê li şûna ku ew bakê pêlave xwe ku ew bi xwe bixwe were cem wî wê, yan li wê bigerihê û yan jî wê ji kesekî din ê wê malê ku ew hizir dikê ku wê ew wê pêlavê ji cihê wê bi labitênê wê, bipirsê ku pêlave wî li kû ya. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê li vê rewşê wê bi hizirê wê, bi wê re wê, ev wê were dîtin ku wê, gelek rewşên wateyî, hizirî û têngînî wê, di wê çerçoveya hizirkirina me de wê di nava hevdu de wê derbas bibin. Wê mirov wê, di nava wan rewşan de wê, dema ku ew dihezirê wê têkiliya wan dever bi dever wê, bi hevdu re wê dênê û wê her wusa wê têkiliyekê wê biafirênê. Ev wê, li ser wateyê û hizirkirinê re bê. Piştê jî wê, têkiliya ku wê danî wê bi gotin bikê û wê hevokekê wê bi wê avabikê û wê ew wê, bi wê hevokê re wê werênê li ser ziman. Minaq wê dema ku kesekê duyem ji malê gota yê ku ew li pêlave xwe digerihê "pêlave te li ber deve dêrî ya" wê mirov wê, ev têkiliyê wê, bi devê dêrî re wê dênê. Li vir wê demê wê danîşankirinek wê xwe di rewşa destnîşankirina wateyî de wê, di vê çerçoveyê de wê bi dîyarî wê bide nîşandin. Wê, mirov wê, li ser wê re wê, bihizirê. Wê, têkiliya pêlavê wê bi devê dêrî re wê were danîn. Pêlav li devê dêrî ya. Wê devê dêrî wê weke kirdeyekê wê di mejiyê mirov de wê bi şenberî wê salixkirî bê. Mirov wê zanibê ku wê devê dêrî kûder a. Wê herê devê dêrî û wê li wir binerê ku ka pêlav li wir a û ankû ne li wir a. Wê di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî din jî wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî din ê giring wê, ev jî wê, were dîtin û fahmkirin ku wê, dema ku mirov wê ew pêlave xwe ew li ber devê dêrî dît wê, ew weke ku ew danîşankirin wê, weke ku ew hatibê piştrastkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, karibê ew wê, bide dîyarkirin bê.

Di rewşa têngîna wateyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Li vir em wê kifş dikin ku wê hişmendîya wateyê wê ji aliyekî din ve wê, weke ku wê pêwîst bê. Wê demê mirov wê li ser wê aliyê hişmendîyî re wê ew wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, têngîna wateyê wê, weke aliyekî hişmendî bê. Wê dema ku mirov wê bahse salixkirina rewşê bikê û ankû wê bi lêkerkirina li gotinê re wê werênê li ser ziman re wê, weka aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, di nava wê rewşê de wê, hişmendîya derbarê wê weke aliyekî teybet û giring ê hişmendîyî û aqilî wê xwe bide dîyarkirin. Di nava wê rewşa hişmendîyî de wê, têngînê din ên weke bi watelêkirina gotinê, kirdeyê û hebûna bêjeyê û ankû gotinê re wê xwe bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de mirov wê, dema ku wê, biheman sazûmana hevokî re ku wê, rewşê wê werênê li ser ziman wê, di vê rewşê de wê, têngîna watezanîyê(97) ku mirov wê di temen de wê bicih dikê wê weke aliyekî giring ku ew weyn dileyîzê bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî din ê teybet wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku em dihezirin wê, têngîna wateyê wê reng û awayên wê yên teybet û cûda wê xwe bidina dîyarkirin. Em li vir wê dema ku wê, em dîsa wê weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman ku em tenê bêjeyekê bi gelek awa û tiştan wê salix dikin û ji wan re weke nav wê dihenina li ser ziman wê, ev wê, bi rewşa wateyê û têkiliya wê ya bi dengzaniyê û rewşên dengzanîyî ên ku ew bi gûharînên bi wê re ku ew dihezirê pêşxistin re wê hebê bê. Di vê çerçoveyê de minaq wê, di kurdî de wê, ev rewş wê, zêdetirî wê, weke rewşa rûniştî wê hebin. Wê minaq bêjeya 'kêr' wê, di kurdî de wê, mirov dikarê wê, weke navê gelek tişt û rewşan wê werênina li ser ziman. Di rewşa kêrê de wê rewşek 'jêhatîbûnê' wê bi wê re wê bi têngîna kêrhatîtiyê wê were li ser ziman. Weke navê tiştêkî ne zindî jî wê navê amûrekî birrînê navê 'kêrê' wê were bikarhanîn. Her wusa di rewşa tawandina navê sawalekê weke yê *kerê* de wê kêr wê, hebê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê bi gelek rewşên din re jî wê, werênê li ser ziman. Li vir wê demê wê, li vir wê ew rewşa bêjeya 'kêrê' wê çawa wê were fahmkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, mirov wê çawa wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Heman rewşê em, dikarin li ser **rewşa gotinê** re jî û li ser rewşa hevokê re jî wê hildina li dest. Di vê çerçoveyê û awayê de wê, ev wê xwe bidê dîyarkirin. Em pêşî li ser rewşa peyva gotinê re wê hildina li dest. Di vê rewşê de minaq wê, dema ku ez bêjim 'min fahmkir' wê, demê ez çi fahmkirinê wê qast dikim. Li vir ya ku ew weke kirdeya wateya gotina 'min fahmkir' wê, dîtbar bê. Wê di rewşê de wê ew mirov wê karibê wê li gorî rewşê wê werênê li ser ziman. Di vê rewşê de wê, ev

wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin. Têgîna wateya gotina 'min fahmkir' wê, bi wê re wê, weke rewşeka ku min ew fahmkirî wê bi min re hebê. Wê demê ezê li xwe binerim. Min çî fahmkirîya wê, ew wê, weke têtgîneka ku ez dikarim wê bi wê re wê

-----
*87.Watezanin, wê zanîna wateyê bê. Ev di çerçoveya fahmkirina bi gotinên ziman re wê, bi zanistî wê weke beşeka fahmkirinê wê were pêşxistin.

werênima li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê rewşa gotina 'min fahmkir' de wê, ya ku wê were dîtin wê, ne rewşeka ku ew wê, piştî kifşbikin bê. Ew li ser çî re ew hatibê gotin wê, bi wê re wê ew gotin wê were salixkirin. Lê gotina 'min fahmkir' wê, weke gotinaka dîtbar wê, di demên piştî de jî wê, bo rewşên ku ew nû rû didin û ankû ew dibin mirov wê, dikarê wê, bikarbênê. Di vê çerçoveyê de wê, rewş, şert û mercên wê yên li ser qadê û bi demê re û hwd wê, di wan de wê gûharîn wê hebê. Wê, di wê çerçoveyê de minaq ez, dema ku min dûh êvarî tiştê di çerçoveya gotina 'min fahmkir' de min ew têtgihîşt û piştî wê bi rojekê î ro di nava rojê de min tiştêkî din di çerçoveya heman gotina 'min fahmkir' de ew têtgihîşt wê, ew wê weke rewşna ku ew cih û dem ku ew di wan de ne weke hevdû bê. Lê wê, ji aliyekî din ve jî wê, ew wê întîbaya cûdabûna wateyê a ji ya dûhû êvarî û ya î ro nava rojê wê, di wan de wê hebê. Mirov wê, vê yekê jî wê, weke ku wê kifşbikê. Ber ku wê, wê, heman têtgihîştin wê ne li ser heman tevger û kirinê û hwd re bê. Wê mirov wê, hertimî wê, di rewşeka bi berdehamî a pêşxistin û danîşandina tevgerkirinên xwe de bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê weke aliyê teybet ên ku mirov wan bi teybetî hilde li dest bê. Li vir wê, tiştê ku min dûhû êvarî ew 'min fahmkir' î ya ku î ro di nava rojê de ew 'min fahmkir' î wê, ji hevdû cûda bin. Wê, di vê rewşê de wê, têtgîna cûda bin.

Ev rewşa cûdabûnê a li têtgîna 'min fahmkir' a dûhû êvarî û ya î ro nava rojê wê, ew wê, weke aliyê ku mirov wê li ser wateyê re jî wê, dikarê wê hilde li dest bê. Lê li vir pêşî wê, weke aliyekî din ê giring ew wê li ser rewşa gotinê re wê, hildina li dest. Li vir wê, têtgîliya di nava gotin û wateyê de wê, ew wê, bi wê re wê, were dîtin ku wê, gotin wê weke xwe bê. Lê wê, di temenê de wê wateya lêkirî wê, di wê de wê, gûharîn wê hebê. Her wusa wê, dema ku mirov wê li ser têtgîna watezanîyê re wê werênê li ser ziman wê, mirov dikarê ku mirov, tenê li sr gotina 'min fahmkir' bi tenê re jî wê hizirkirinê bikê wê sînôrê fahmkirinên bi wateyî wê nebin.

Ev rewş wê, weke aliyekî wateyî wê xwe di rewşa pêşî de wê, bide dîyarkirin. Di vê rewşê de wê, ew jî wê, xwe bide dîyarkirin wê, dema ku mirov wê, ji aliyê wateyê ve wê, hilde li dest wê, di vê çerçoveyê de wê, biawayekî wê, xwe bide dîyarkirin. Lê vajî wê, ku mirov ji aliyê hebûna gotinê û ankû peyvê ve wê hilde li dest wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, bi teybetî wê, hilde li dest bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî din wê, hilde li dest bê. Di vê çerçoveyê de wê, dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir ez divê ku vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, weke aliyekî din ê teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de ew divê ku vê yekê jî wê, di serî de wê, fahmbikin.

Di rewşa têtgîna peyv û ankû bêtîya ku me li jor hanî li ser ziman de wê, di serî de wê, wate wê, weke aliyekî afrîner û ku ew li gorî demê û biherîkîna demê re ku ew xwe dewrûdayim dikê wê xwe bide dîyarkirin bê. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê ew wê xwe bide dîyarkirin bê. Lê li vir ew wê yekê jî wê, di dewama wê de wê, werênima li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring û teybet wê ew alî wê karibê xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa wateyê de wê, mirov dikarê wê ji di aliyên ve wê, werênê li ser ziman. Wê wateya herîkbar û wateya cemidandî a di gotinê de wê, li ser wê re wê, werênê li ser ziman. Wateya cemidandî a weke wateya ku ew weke nav ku ew di mejî de ew ku ew weke hatî salixkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wate wê, di întîbaya xwe ya pêşî de wê, ew wê întîbayê wê bide mirov ku mirov wê dema ku wê li wê bihizirê wê, tenê wê ya ku mirov bi wê dihizirê wê ew wê bide me. Wê jî wê û pê de wê, ti wateyên wê yên din wê bi wê re wê nebin. Wê ew wê, bi xwe re wê, bide dîyarkirin. Di wateya gotinê de wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê weke aliyekî têtgînî ê gotinî û wateyî wê xwe bide dîyarkirin bê. Aliyê din ê aliyê wateya herîkbar jî wê, weke aliyê wateyê ê ku wê, di xwe de wê, ji wateyekê zêdetirî wê, maneyê wê di xwe de wê, bihawênê bê. Minaq wê, dema ku mirov li wateyeka ku ew li gotinekê hatî kirin wê, ew wate wê tenê maneyekê wê di xwe de wê bihawênê? Na, wê ji zêdetir wê, di xwe de wê, bi wê re wê, weke ku wê di xwe de wê, bihawênê. Ev rewşa di wateyê de pirrwateyîti û ankû pirrmanayîti wê weke aliyekî ku wê, pêşketina aqilê me ve wê, girêdayî wê pêşkeve jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê dihizirê û wê, di mejiyê xwe de wê, hizirkirineka zêde wê pêşbixê wê ew hizirkirin wê, dema ku mirov di wê de kûr bû wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, ew jî wê, hebê ku ew hişkirina me ya ku me ew kir wê, bi xwe re wê, hizrên zêde wê biafirênê. Wê, bi wê re wê, weke reneki nerînî ê li bêtî, gotin û hevokên ku me ew pêşxistina jî bê. Ev jî wê, were wê wateyê ku wê, zêdetirî wê wateyê wê di wan de wê, bi aliyê ku mirov bi wê, nêzik dibê ve wê di xwe de û wê bi xwe re wê pêşbixê û wê bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê weke aliyekî teybet wê, ew wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di dewama wê de mirov divê ku wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev jî wê, hebê ku mirov wê, weke aliyekî teybet wê, bi aqilê xwe yê ku ew pêşdixê re wê, di vê çerçoveyê de wê pêşbixê bê. Rengê hişmendîyan û ankû hizirkirinê wê, her wusa wê, di afirandina mirov a wateyî û ankû wateyên cûda jî de wê, xwe di temen de wê, weke aliyekî giring wê bide dîyarkirin bê.

Em li vir vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, aqil, hişmendî û afrînerîya bi wateyî wê, li hevdû hûnandî wê, di çerçoveya bêje, gotin û hevokê de wê, xwe bidina dîyarkirin bin. Di vê rewşê de wê pêşketina aqilê me wê, ne tenê weke pêşketineka bi aqil re wê bi ziman re wê bimênê. Wê dema ku mirov wê, hinekî din wê, di wê de kûr bibê wê, ji aliyê wateyê û ankû afirandna wateyên nû ve wê, xwe bide dîyarkirin jî bê.

Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, wate wê, di jîyane mirov de wê, weke rengên nerênê wê xwe piştî afirandina li ser aqil û hişmendîyê a li ser ziman re wê, bide dîyarkirin bê.

Di rewşa fahmkirina mirov a wateya gotinê de wê, di vê çerçoveyê de wê, aliyê wateyî wê, xwe weke aliyekî teybet wê, bide dîyarkirin. Em wateyê wê, di serî de wê ji du aliyên wê yên teybet ve wê, hildina li dest. Aliyê pêşî wê weke aliyê zêde watelêkirinê di gotinê de bê. Me hinekî ew li jor hanî li ser ziman. Lê li vir em hinekî din jî wê, di vê çerçoveyê de wê li ser wê bisekin in. Ev jî wê, weke aliyekî teybet wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê. Em li vir wê yekê jî wê, dikarin wê werênina li ser ziman. Her wusa li vir wê jî wê, dikarin wê werênina li ser ziman.

Fahmkirina wateyê wê, ji aliyekî ve wê, tenê wê weke aliyekî gotinê wê xwe bide dîyarkirin. Ew jî wê, weke aliyekî têgînî ê demkî û rewşî bê. Wê li ser rewşekê re bê. Lê li ser rewşa duyemin re ku mirov wê, bihizirê wê karibê wateyek din wê, bi rewşeka din a duyemin re wê kifşbikê û wê li ser wê re wê pêşbixê û wê werênê li ser ziman bê.

Em di dewama wê de wê, li ser rewşa rengê wateya cemidandî re wê, dikarin hinekî li gotinê bihizirin. Ev wê, di rewşa hevokê de wê, zêdetirî baştir wê mirov karibê wê werênê li ser ziman. Minaq wê, dema ku ez bêjim "Dilşad li daristanê nêçîrê dikê" wê, di hevokeka de wê bahse nêçîrkirinê a ji aliyê dilşad ve li daristanê wê bik bê. Ev wê, weke aliyekî wê di serî de wê, were li ser ziman bê. Li vir em ku rewşa xwe ya wateyî wê bi parêzên û rengê rêzîkirina hevoka xwe bigûharênin wê, ew jî wê, ji me re wê bi derfet bê. Minaq wê, dema ku ez bêjim "li daristanê dilşad, nêçîrê dikê" wê, di heman hevokê de wê, wateya hevoka "Dilşad li daristanê nêçîrê dikê" wê, di wê de wê were parastin bê. Wê li gorî heman wateyê wê, hatibê nivîsandin bê. Di wê rewşê de mirov dikarê bi rengê "nêçîrê dikê dilşad li daristanê" wê binivîsênê. Di vê rewşê de wê, çend rengên wê hatina nivîsandin wê, di wan de wê tenê wê bal kişandina li ser li daristanê û di wê de nêçîrkirina ji aliyê dilşad ve wê, bahse wê were kirin. Ev wê, weke aliyekî giring ê hevokî bê.

Di vê rewşê de wê, dema ku mirov wê hevokan werênê li ser ziman wê, bi wê re wê, were li ser ziman ku wê, li dora wateyekê wê, were li ser ziman. Ev wê, regekî wateyî bê. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, di rewşa rengên nivîsandinê de wê, weke aliyekî zimanî ê bi pêxistinî jî wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê rewşê de wê, ev aliyê zimanî ê bi pêşxistinî û aliyê pirrwateyî ê bi pêşxistina pirrwateyîyê ku mirov li wê bihizirê wê, her yekê wê ji aliyê xwe ve wê, weke aliyekî ku ew dihe pêşxistin bê. Di vê çerçoveyê de mirov, wê dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Em li vir vê yekê jî wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê, di rewşa pêşxistina hevokan de li ser heman wateyê re wê, weke aliyekî zimanî ê bi pêşxistina ziman re bê. Di vê çerçoveyê de wê, di wê de jî wê rewşên rêzîmanî ku ew bi wan temenê nivîsandinê bi wê re dihe nivîsandin wê, bi wê re wê ew wê were li holê û wê xwe bide dîyarkirin bê. Rêzîmanî, wê di ziman û wateyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe weke aliyekî teknîkî wê li ser rewşa wateyê re wê bide dîyarkirin bê.

Di rewşa hevokê de wê, weke ku me hinekî li jor ew hanî li ser ziman wê, di wê de wê, rewşa 'rengê wateyê ê salixkirî' wê ew wê xwe bide dîyarkirin. 'Rengê wateyê ê salixkirî' wê, weke aliyekî wateyî ku wê, di çerçoveya hebûna wê ya hatî bi hevokkirin de ku ew, hatîya bihişkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ev rewş wê, weke rewşeka teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Em li vir vê yekê wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê, wateya salixkirî wê, ew wê, hişmendîya li ser wê re ku mirov, wê bidest dixê wê, temenê wê rewşa wê ya bi hevokî ku mirov wê, dihe li ser ziman jî bê. Wê, di dewama wê de wê, têkiliya wê wateyê û wê hevokê û avakirina wê de wê, dîsa wê ew hişmendî wê weyneke wê ya teybet wê hebê.

Em li vir vê yekê jî wê, divê ku wê, werênina li ser ziman ku wê, rewşa wateyê wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de em vê yekê jî wê, divê ku wê, werênina li ser ziman ku wê, rewşa wateyî wê, weke rewşeka ku wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li ser wateyê û hizirkirina li wateyê re ku mirov li hevokê dihe lihe wê, weke ku wê, ew wate wê, ew wê hişmendîyê wê bide me. Li vir wê, weke aliyekî teybet

wê, ew wê, bi wê re wê, were dîtîn ku wê, di rewşa wateyê de wê, ya ku wê, ew weke wê dide dîyarkirin wê, çerçoveyek hevokî bê. Li vir em çerçoveya hevokî wê, li vir wê, li ser wateyê re wê, li wê bihizirin. Ber ku wê, wê, ew jî wê, di rewşa salixkirina wateyê û bi wê re hanîna li ser ziman de wê, weke aliyekî giring bê. Di rewşa hevokî de wê, gelek aliyên ku wê, werina salixkirin û ser ziman wê hebin. Di rewşa hevokî de wê, bêjeyên ku ew lêkerî li wan dihê kirin wê, ew lêkerkirin wê, di rewşa bêjeyê de wê, têkiliya wê ya wateyî wê, biafirênê. Di dewama wê de wê, weke weke aliyekî giring wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa hevokê de wê, ev wê, wê were dîtîn ku wê, dema ku wê, levkirinên wê werina kirin bi teknîkî wê, li ser wê re wê ew rêxistinîyeka wateyî wê were pêşxistin bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, bibêjê 'ez çûm û ji ava li ser masayê qadehek av min vêxwart' wê, di gotinê de wê, ev tevgerên min ên ku min weke bi çûyina ber masayê û li wir rahiştina qadeha avê û bi serxwede kirina wê û vexwwartina wê, di wê de dihênima li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku ez bi gotin dikim wê demê ezê wê, weke aliyekî wê kirina xwe bi gotin dikim. Di çerçoveya hevokê de wê, bi wate dikim. Wê dihênima li ser ziman. Di hundûrê 'ez çûm û ji ava li ser masayê qadehek av min vêxwart' wê, gelek gotinên ku ew hatina berhevdû wê hebin. Wê hemû jî wê, dema ku mirov wan yek bi yek wan hilde li dest wê, di wan de wê were dîtîn ku wê, wateyên cûda(98) ku ew hatina salixkirin wê hebin. Lê ku mirov li hevokê li ser wateyê re li wê bihizirê wê, hevok wê tenê wê ya ku ez bi wê dihizirim wê werênê li ser ziman? Ya ku ez li w dihizirim ku ez wê hevokê wê werênima li ser ziman wê, tenê wê, weke têgîneka ku ew min di mejiyê xwe de ew bihişkirîya bê. Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya wê hişkirina min de wê ew wê hebê. Dervî wê hişkirina min ku ew hevok li wê were hizirkirin wê, gelek aliyên ku ew di wê de bi têgînî wê werina kifşkirin wê hebin. Du mirov ku ew li hemberî hevdu sekina na. Her yekê ji deverekê ya. Lê wê dema ku ez heman gotinê ji wan re dihênima li ser ziman wê, ew herdû mirov jî wê ya ku ez di mejiyê xwe de ez li wê hizirîm û min ew bi hişkirîya wê, di çerçoveya wê de wê ne hizirin. Wê dibê ku ew wê, çerçoveya wê, yek kêr û yek zêde wê kifşbikin. Lê wê di xwe de û di mejiyê xwe de wê, ew wê, bi çerçoveyek xwe ya teybet wê ew li wê bihizirin. Gelek aliyên hizirkî û têgînî ku ez bi wê hevokê di mejiyê xwe de bigihima wan wê, ew kesên din ew bi rengekî din bigihina wê. Yan jî ew wê, tiştina din bi têgînî û wateyî wê bigihinê û wê di mejiyê xwe de wê kifşbikin. Wê di dewama wê de wê, ew wê werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, were dîtîn ku wê, wate ku ew fêrbûnên me bi jîyankirinên me re ew di temenê wê de na wê, têgîn û wateyên ji hev cûda wê bidina me. Wê di mejiyê me de wê bidina şaqqirin û derxistin li holê.

Li vir ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê, bi teybetî wê hilde li dest wê, rewşa têgîna wateyê wê xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê. Em li vir vê yekê jî wê, divê ku wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin. Li vir em, vê

-----

*98.Wateyên cûda ku ew weke kirdeyna vêşarî di gotinê de hena lê em li wan ne serwaxt in.

yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, rewşa têgîn û wateyên kesê yekem wê li ser fêrbûn û dîtînên wî yên ku wî bi teybetî kirina bin. Her mirov wê dîtîn û têgînkirinên wî wê, ji wî re wê xwediye awayekê teybet bin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov divê ku wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring jî wê, ev wê xwe bide dîyarkirin.

Li vir ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê rewşa têgîn û wateyê a di hevokê de ku ew dihê salixkirin wê di wê de wê fektora cih û demê û wê cûda û cûda wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, dema ku mirov wê, fektora kesê yekem û duyem jî wê, hilde li dest wê, li rex wê, ev wê weke aliyê din ên teybet wê mirov wê karibê wê hilde li dest bê.

Fektora dem û cihê wê, weke aliyekî din ê ku wê weke di şewayekî dîmenî de wê di rewşa wê de wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, mirov wê, dikarê wê, hilde li dest û wê werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Li vir ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev jî wê hebê ku wê, rewşa fektora demê wê, di rewşa kirinê de wê, weke kirinê di rewş û dîmenekî din de wê, di hevokê de wê, bide dîyarkirin bê. Minaq wê, dema ku ez rewşa têgîna demê wê hildima li dest wê, ji ya têgîna demkî a bi hevokî ku ew li ser rewşên rêzimanî ku ew di hevokê de ew hatina bi cihkirin cûdatir wê weke aliyekî din wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Fektora demê wê, di rewşa hevokê de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, di rewşa wateyê de wê xwe bide dîyarkirin. Dema ku ez bêjim 'min av vexwart.' Wê ev wê weke gotineka di demê de bê dem bê. Wê ew di kîjan demê de ew pêkhat wê, ne dîyar bê. Ew di hevokê de jî ew nayê dîyarkirin. Nayê destnîşankirin. Li vir wê dîyarkirina li ser demê re ku mirov wê bikê wê, dema ku min gotina 'min av vexwart' wê, ew hanî li ser ziman wê di wê de wê ew wê were bicihkirin. Minaq 'min kêlîyek berê av vexwart' wê, di wê de wê, têgîneka demkî a ne dîyar wê hebê. Dema ku min got 'kêlîyek berê' wê demê ev di kîja kêlîya berê de ew hatîyakin ew ne dîyar a. Lê ew di wê de ew dihê li ser ziman ku ew di "berê" de ew hatîya kirin. Ew berê wê lêker û hokere demê a dema bûhûrî ya. Lê di dema bûhûrî de wê cihê wê ne dîyar bê. Li gotina bêjeya kêlîyekê ku min gotiba 'seatek berê' wê, hingî wê di

wê de wê dem wê di dîyarîyekê de wê hatiba li ser ziman. Di vê rewşê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku ez hevoka xwe ji nûve avabikim û bi wê ez bêjim ku "min, seatek berê av vexwart" wê, hingî wê, *di wê de wê dîyar bê* ku min kengî av vexwartîya. Wê di wê de wê bi dîyarî wê were li ser ziman ku min "seatek berê" ew av vexwartîya. Wê di wê de wê ev wê were dîyarkirin. Wê ev wê were nîşandin. Nîşankirina bi demê re wê, di hevokê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê re wê, rêxistinkirina di hevokê de wê, were kirin. Wê, cihê demê wê, were li ser ziman. Hevokên ku ew di wan de wê weke kirdeyên vêşarî wê cihê demê, mekanî û ankû kes wê werina li ser ziman wê, weke şêwayna ku wê, di demê de wê cihê wan ne hatî dîyarkirin bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwediyê wê rewşê bin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê weke aliyekî teybet wê, werênê li ser ziman bê. Di rewşa hevokê de wê dema ku ew dihê li ser ziman wê di wê de ew hanîna li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê yan bi dîyarî bin û yan jî wê, ne bi dîyarî bin. Lê em li vir vê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, rewşa dîyarbûnê û ne dîyarbûnê wê ew jî wê di hevokê de wê hinek rêgezên wê yên rêzimanî wê hebin. Ew jî mirov wê, dikarê wê bi teybetî wê li ser wê bisekinê û wê bikê ku wê fahmbikê. Di rewşa dîyarî û ne dîyarîyê de wê, di hundûrê demê de wê, temenê salixkirinê bi kirinê me re bê.

Têgîyan dîyarîyê wê li ser rewşa di demê de hatî kirin ku ew hatî pêkandin û nîşankirin ku ew di kîjan demê de wê, bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, dema ku wê, demê wê, dikê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa têtîna demê wê, weke aliyekî teybet wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Mirov wê, dema ku ew tiştê ku ew di demê de kir û ew weke ku ew bi dîyarî da nîşandin wê, ew wê, weke têtîneka ku ew cihê wê di kûdera demê de ew hatîya dîyarkirin bê. Lê ew cih nîşankirina di demê de wê, xwediyê rengê hişmendîya xwe ya teybet bê. Di rewşa demê de wê, têtîna demê bixwe jî wê, di wê dema ku me ew tiştê kirin wê, salixkirina wan kirina wê, weke nîşanayaka di demê de bê. Di vê çerçoveyê de wê, ji kirina pêşî û heta kirina piştê ku ew dihê kirin wê, weke aliyna ku wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyna ku wê, xwe bidîna dîyarkirin bin. Di vê çerçoveyê de wê, xwe bidîna dîyarkirin. Ji kirinê û heta li kirina din a duyemîn wê rewş wê, bi vê rengê wê weke aliyekî din ê teybet wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê.

Bi teorîya ziman re fêrbûn û fêrbûna bi ziman

Li vir wê minaq wê dema ku em di demê de wê, di çerçoveya giştîya demê de wê, hildina li dest emê nikarin di rewşa di hundûrê demê de ku ew li kûderê ew bicih a wê kifşbikin. Bo ku mirov wê salixkirinê bikê di serî de mirov, divê ku wê demê ji destpêka wê û heta dawîya wê bizanibê. Ku mirov di çerçoveya salixkirinê de wê, hilde li dest wê, weke ku wê, bi gotinê cûda wê heman wate ku wê were li ser ziman. Bi gotineka din wê, bi hawwateyî were li ser ziman. Minaq di kurdî de navê "malbatê" wê, weke kesên ji hevdû bi hevdû re dijin. Lê di kurdî de gotina "kûfletê" jî wê, di wateya kesên ku ew di wê malbatê de dijin û xizmên hevdû na jî wê, werê li ser ziman. Ji vê wateya gotinê wê, were gav avêtin û di nava kurdan de ku wê mêrek bahse 'jina xwe' bikê wê, dem bi dem wê bêjê "kûfleta min." Gotina kûfletê wê, bi vê rengê wê, di kurdî de di wateya jina malê û ankû jina zewicî a nava malbatê re jî wê, were bikarhanîn. Gotineka ji nava xalkê ku wê, di wê de wê bahse 'serifendinê malbatê ên aborî wê werê kirin wê bi wê rengê bê ku wê gotin ku *'kûlfetên kûfleta min.'* Li vir wê, di vê gotinê de wê, gotina "kûfleta min" wê, di wateya 'malbata min' de wê were bikarhanîn. Lê bi heman rengê wê di kurdî de wê 'kûlfet' jî wê, di wateya serifendinê de wê, hertimî wê di devê mirovên mazin ên endamê malbatê de bê ku ew wê, bahse aborîya malbatê wê bikin bin.

Ber ku em vê nizanin wê, hingî wê, ew rewşa wê jî wê, weke di çerçoveya têtînek nedîyar de wê xwe di hundûrê herîkîna demê de wê, bide dîyarkirin. Li vir wê dema ku em di çerçoveya dîroka xwe ya şariştanî de ku em dihizirin minaq em, î ro ji zayina îsa didîna destpêkirin. Ev wê, ji kirin û bûyarekê û heta kirin û bûyareka din wê, weke hasibandîna me ya di nava wê de bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov, wan kirinê xwe yên ku ew kirina û derxistina hinekî li têtîhiştinê wê, weke aliyna ku mirov wê, bi teybetî wê, hilde li dest û wê fahmbikê bê.

Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa demê wê, weke aliyekî ku wê, di vê çerçoveyê de wê dîyarîyê wê tenê wê di nava kirin û rewşên dihên jînkirin de ku wê bi xwe re wê, bide nîşandin bê. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku wê, bi teybetî wê, ji vê aliyê ve wê, dikarê wê hilde li dest.

Di rewşa serborî, jîyankirin û salixkirinê me yên li ser ziman re wê, di vê çerçoveyê de wê weke aliyna hişmendîyî ên di hundûrê wê pêvajoya herîkîna demê de bin. Wê, dem û mekan wê, li ser rewşa hebûn û heyîbûnê re wê xwe bi hevdû re wê bidîna dîyarkirin. Kirin û bûyar wê, li mekanê wê bibin. Di rewşa wê de wê, têtîna ji kirinê û pêde ew têtîna hasibandinê a me wê, li ser wê re wê, weke aliyekî din ê giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir em, vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, çawa wê têtîna demê wê di vê rewşê de wê weke aliyekî wêcanî a li ser rewşa mekanê re ku wê bi kirin û rewşên rûdîdîna re wê xwe bide dîyarkirin bê. Wê, di dewama wê de wê, bûyîn û rûdayîn ku ew çendî ku ew bûn û wê di dewama hevdû de wê têtîkiliyeka wan ya bi ahengî a bi hevdû re wê hebê. Li ser wê re wê, ew têtîkîlî wê bi demê re

wê biafirê. Dem jî wê, di vê çerçoveyê de wê, aliyekî wê têkiliyê wê di çerçoveya fizyolojiya mekanê û wûcanê wê de wê, bi xwe re wê biafirênê. Di rewşa têngîna demê û wûcane wê de wê, weke aliyekî teybet wê xwe bide dîyarkirin bê. Li vir em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, rewşa têngîna demê wê xwe bi wê re wê, weke aliyekî kirinî wê xwe bi dîtbarî wê li ser kirinên me re wê xwe bide dîyarkirin. Di demê de em, kirinekê ku wê, dema ku ew bû û pêkhat em, çendî ku wê înkâr jî bikin wê, ew weke rewşeka ku ew pêkhatî wê hebê. Wê, li vir wê, pêkhatîniya bi dîrokê re wê ne li ser rewşên baweriyê re wê xwe bide dîyarkirin. Wê li ser rewşên bûyîn û rûdana xwe ya fizîkî a di mekanê de re wê xwe bide dîyarkirin. Di rewşa bawerkirinê de ku mirov hizirbikê ku tiştêk bûya ku ew bûbê em çendî ku wê bawer bikin jî wê ew bûbê. Her wusa wê ew bawerîya me wê, ne weke bawerîyekê bê. Wê weke dîtina li rastiyeke bê. Lê dema ku ew rewş pêk ne hatibê û em bawer bikin ku ew pêkhatîya wê, ew rewş wê, weke rewşeka pêknehatî wê, ew hebê. Di vê çerçoveyê de wê, bawerkirin wê, ne rewşa pêknehatinê wê karibê pêkhatî bide pêşxistin û ne jî wê rewşa pêkhatî wê karibê weke pêknehatî bide nîşandin. Di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Lê bi şartê ku em ji zêde ji mijare xwe ya zimanî zêde dûrnekevin em hinekî vê rewşê jî wê fahmbikin. Ber ku wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê di rewşa pêşketina mirov de wê weyneya wê hebê.

Di rewşa bawerkirinê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin ku wê, rewş bûya. Mirov wê, rewşa baweriyê wê, bi wê re wê nikaribê dîrokê li ser mekanê wê bi wûcane wê re wê fahmbikê. Lê li vir em wê jî wê werênina li ser ziman ku wê, bawerî wê weke têngînekê wê, xwe bide dîyarkirin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bawerî wê, bi demê re wê, ew jî wê pêşkeve û wê peyvên xwe bi zimanê re wê, biafirênê. Wê bi wê re wê, werênê li ser ziman.

Li vir rewşa têngîna demê wê di wê rewşê de mirov wê dema ku wê, cardin li fahmkirina wê vegerihê wê, di rewşa fahmkirina wê de wê mirov wê kifşbikê ku wê dem wê li ser rûyê mekanê wê bi rewşên weke kirin, rûdan û bûyarên ku ew bûyîna re wê, xwediyê rewşek heyînî bê. Di vê çerçoveyê de wê, zimanê demê ku mirov wê bikarbenê wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman. Rewşa hanîna li ser ziman wê, bi wê re wê, were li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê, weke aliyekî teybet wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Rewşa hanîna li ser ziman a bi ziman re wê, li ser rewşên ku ew bûyîna û rûdana ên di demê de re bin. Wê di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Minaq wê, dema ku ez bêjim "di dema hûrîyan de jineka xwûdewend a bi navê hepetê hebû." Wê bi wê re wê, bahse keseka ku wê jiyankirî di demên bûhûrî de wê, bi wê re wê were li ser ziman. Di dewama wê de wê dema ku mirov bi demê re wê werênê li ser ziman ku wê, minaq wê werênê li ser ziman ku "Mîtra di dema xwe de wî, gayê xwe ku wî bawerî bi wî dihanî gûrand." Wê ev wê weke rewşên dîrokî ên demên bûhûrî bin. Di rewşa gotina "bûhûrî" ku ew di kurdî de dihê wateya 'ya bûhûrandî', 'di dema berê de', 'ya kevn' û hwd de wê, demê ku mirov wê dahûr dikê wê, wateya "bûyîna hûrîyan" wê, di xwe de wê bide me. Li pêşîya peyva 'hûrî' danîna bêjeya 'bû' wê, 'bûhûrî' û ankû 'dem hûrî a bûyî û bûhûrîyî.' Wê, di vê çerçoveyê de wê, wateyekê wê bi têngîna demê re wê bide me. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di rewşa hebûna demê de wê, ev jî wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, têngîna demê wê weke aliyekî giring wê xwe di hundûrê têngîna lêkirî a bi peyvê re jî wê, bide dîyarkirin.

Dem wê, di vê rewşê de wê, dema ku wê, em bi wê re wê rewşa pêkhatinê di wê de ku em li wan dihezirin wê ew pêkhatin û rûdawên di wê de wê, weke aliyê ku wê, ew bûyîna û rûdana bin. Wê ew dema ku ew hatina li ser ziman wê, ew li ser wê re wê, werîna li ser ziman. Wê tiştê ku ew bû wê, ew bi hişmendî wê were salixkirin. Wê li ser wê salixkirinê re wê, ew wê werîna li ser ziman. Salixkirin bixwe jî wê nîşanaka tiştêkî ku ew heya û ankû bûya bê. Wê bi wê re wê, ew wê were li ser ziman. Ku ew tişt ne bûba wê ew salixkirin jî wê nebûba. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê bibê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov dihê rewşa salixkirina di bêjeyan, gotinan û hevokan de wê, bi wê re wê ew wê xwe bi awayekê wê bi teybet wê bide nîşandin. Em li vir wê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, çawa wê, rewşa hevokê û di wê de salixkirina rewşê wê weke tiştêkî bûyî bê. Wê bi wê re wê, were li ser ziman. Di rewşa hevokê de ku mirov wê li ser wê re şîrove û dahûr dikê wê demê wê ew wê, weke mijareka zimanî bê. Di vê çerçoveyê de wê, di hevokê de wê, li ser wê re wê çawa wê ziman wê bi aliyê wê yê wateyî û bêjeyî, gotinî û hevokî wê were pêşxistin wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di hevokê de mirov, li vir wê, ziman wê, weke aliyekî jîrî wê xwe bi awayekî afrînerî wê li ser levkirina peyvan re wê bide dîyarkirin. Minaq wê dema ku mirov bêjê "mîrov, çi bi hevdu re dikarê bikê." Wê weke hevokeka pîrsî bê. Lê mirov dikarê de wê heman wateyê bi hevoka "çi mirov, dikarê bi hevdu re bikê" re jî wê werênê li ser ziman. Bi heman rengê mirov dikarê wê jî bibêjê ku wê, "bi hevdu re mirov, çi dikarê bikê" jî. Di vê çerçoveyê de wê, wê rewşa wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê rewşê de wê, dema ku mirov wê rewşa wê, bikê ku wê fahmbikê wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşa hevokê de wê, yan tiştêkî ku ew bûyî wê werênê li ser ziman û yan jî wê tiştêkî ku wê bikê wê, werênê li ser ziman. Ya ku mirov ew kirîya ew di mejiyê xwe de çerçoveya wê bi plan kirîya ya.

Di rewşa hizirkirina li rewşa tiştê ku ew di demê de bûya û ya ku wê mirov li wê bihezirê ku wê bikê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke du rewşên ku mirov wê li wê bihezirê wê, di temenê çerçoveya wê ya hizirkirinê de wê,

çerçoveya zimanî wê hebê. Tiştêkî ku mirov ew nekirîya û dihezirê ku ew bikê wê, levkirinên bi zimanî ku ew dihen li ser ziman wê, li ser wê re wê, ew wê bikê. Li vir wê, demê wê ziman wê temenekê hizirkirina li kirina li pêşîya mirov ku mirov wê bikê û ankû fahmbikê jî bê.

Di rewşa kirinê de wê, dema ku mirov wê tiştêkî kirî wê li ser wê re wê bihezirê û wê ew wê bihiş bikê. Di wê rewşê de wê, ew ya ku ew hatî bihişkirin wê, weke ku ew weke pêşnûmayeka ku mirov wê, di mejiyê xwe de wê di afirênê bê. Ber ku ew bûya wê, êdî wê ew wê hebê. Mirov wê, di mejiyê xwe de wê, bi wê rengê wê li wê bihezirê. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê re wê bihezirê. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê mejiyê mirov wê pêşî wê li ser ya bûyî û rûdayî re wê bidest hizirkirinê wê bikê. Piştî wê, di dewama wê de wê, bi dest hizirkirina li ya ku wê bikê êdî wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, yaku ew bûya wê, weke destpêkekê bê jî mejî û hizirkirina me re.

Di dewama wê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, wê vê xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, pêşî li ya ku ew heya wê bihezirê. Ya ku mirov ew jînkirîya wê, ew jî wê bo mejiyê me wê, xwediyê rewşeka heyînî a fizîkî a bi hizirkirinê re bê. Di vê çerçoveyê de wê mejî wê bi xwe bi bawer wê li wê bihezirê. Di dewama wê de wê li ser wê re wê êdî wê hizirkirina xwe wê bikê.

Em dema ku mirov wê tiştêkî wê bikin wê, ew kirina me wê, bi encamên wê re wê, ji me re wê bina weke têgîneka ku mirov wê jî wê bigihijê têgînekê. Ew kirin ku ew bi başî û ne başî jî ew, bi encam bûbê jî wê, dîsa wê, biheman rengê wê encamê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ew wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov divê ku wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin. Li vir ez divê ku wê yekê jî wê, werênîma li ser ziman ku wê, ew çawa wê xwe bide dîyarkirin bê.

Mejiyê mirov wê, weke rastîyeka mirovî a ku wê, çî mirov wê bijî û wê çawa wê bijî wê li gorî wê xwe bikê awayekê de bê. Di vê çerçoveyê de wê, bi wê re wê, weke aliyekî wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di rastîya girtinên mirovî ên di mejî de wê ev rastî wê xwe li ser têgîna bêje, gotin û hevokan re wê xwe bide dîyarkirin. Ya ku ew weke ya bûya û rûdaya û em di wê de jîyana û ankû me şahîdî jî wê re wê kirîya wê, weke aliyekî giring ê wê rewşê wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew jî wê, di mejiyê me de wê, temenekî li ser wê re wê bingihê hizirkirinê bê. Li ser wê re emê bêje, gotin û hevokan bi afirênin û werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ew yên ku me weke bêje, gotin û hevok ew hanîna li ser ziman ku wê, weke têgîna hişmendî bin. Wê, ew wê weke rewşna ku me ew girtina û ankû derkkirina bin. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewşên derkkirî wê, xwe di mejî de wê, bikina temenê hizirkirinê. Dema ku mirov li ser dema pêşîya xwe ya ku mirov wê bikê ku wê bihezirê wê, di vê çerçoveyê de wê, ew ya ku ew hatî jînkirin wê, weke perspektîfêkê û ankû wê weke rewşna ku wê, mirov wê, ji wan bi darêjkî gav biavêjê û werênê li ser ziman bê. Wê her rewşên ku me jîyankirina û me ew bi gotinkirina û derkkirina(99) wê darêjka wan wê di mejiyê me de wê, temenê hizirkirinên me yên li pêş jî bin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê hebê. Em li vir wê jî wê werênina li ser ziman ku wê

-----
*99.Derkkirin bi wateyek din tê wateya derxistina li têgiştinê ya.

têkiliya ya ku ew bûya û rûdaya û ku ew dibê temenê hizirkirina li ya ku wê ew wê bibê û ankû wê were kirin wê, ew çerçoveyên wê yên darêjkî bê. Rewşeka ku ew hatî jîyankirin wê karibê xwe bi gelek awayan di mejiyê me de bi awa û reng bikê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, ew wê xwe bide dîyarkirin.

Rewşa hizirkirina li pêş wê, weke aliyekî giring ku wê, mirov wê weke mijareka ku mirov wê divê ku wê hilde li dest û wê fahmbikê bê. Ber ku wê, dema ku mirov wê, dihezirê wê, ev wê, were kirin. Em dema ku wê, tiştêkî bibînin emê li wê bihezirin. Her wusa emê navê wê li wê bikin. Pêşî wê ew rewşa hizirkirina li pêş wê li ser rewşên weke şibandîne, lêhatîne, lêhanîne û hwd re wê, were pêşxistin. Minaq wê, dema ku min kevîrekê li deverêkê dît wê û min ew kevîr bi navkir û bêjeya 'kevîr' re çêkir û derxist li holê wê, ew wê di mejiyê min de wê bicih bê. Wê ew hebê. Lê di dema wê de wê dema ku ez di jîyane xwe de pêçûm û min jîyankir ezê di rêya xwe ya jîyanê de rastî gelek kevîrên din jî werim. Wê demê ew têgîna kevîr ku min ew di mejiyê xwe de min ew salixkir wê, ew werê bîra min. Ezê li ser wê bîrkirinê re wê, rewşa kevîrên din jî ez wan dibînim ezê wan bi nav bikim. Di vê rewşê de wê, ew wê xwe bide dîyarkirin.

Aliyê din ên weke wasîfîya kevîr weke 'piçûk', 'mazin' û hwd bi wê re dîtin û hanîna li ser ziman jî wê, ew jî wê, weke aliyekî din ê bi têgînî ê ku wê ew wê were salixkirin bê. Kevîrê 'piçûk' ku min ew dît ezê wê, salix bikim. Ezê wê li ser çî re wê salix bikim? Ezê wê li ser dîtina kevîrên mazin ku ez wan dibînim re ezê bibînim û têbigihim ku ew kevîrê piçûk jî yê mazin piçûktira. Ezê wê di mejiyê xwe de wê, bi hişmendî bibînim û wê têbigihim. Ev jî wê, weke aliyekî wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman.

Li vir di rewşa salixkirina têgîna piçûk, mazin û hwd de wê, têgîneka qatagorîkî wê, xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, dema ku ez kevîrên piçûk bibînim wê demê wê, ew weke kevîrê piçûk wê di mejiyê min de wê, weke yê piçûk jî wê cih bigirê. Heta ku jî wê kevîrê mazin ku ez dibînim ku kevîrekî jî wê mazitir hebê wê, ew wê weke kevîrê piçûk

wê li ber wê piçûk bimênê. Wê li wê kevirê wê ji wê kevirê mazintir wê, werênê lê nerîn û wê ew piçûkatîya wê, bi wê re wê, werê salixkirin. Lê dema ku ew kevirê mazin ew ji berçav were windakirin û tûnakirin wê, hingî ew kevirê piçûk wê li ser wê re wê wasîf û nirxîtiya xwe wê bigûharênê. Wê hingî wê pêwîstîya wê kevirê li gorî rewşa wê ya ku ew di wê de heyî ku ew were salixkirin wê, pêwîstîya wê, bi salixkirinekê wê bide dîtin. Di vê çerçoveyê de wê, weke ku me hinekî li jor bo 'kevirê mazin' hanî li ser ziman ku em, ji wî kevirê piçûk kevirêkî din ê piçûktir bibînin wê, ew kevirê piçûk wê li ser wê re wê, ne piçûk bê, wê kevirêkî mazin bê. Wê ew mazin salixkirina wê, wê li ser kevirê piçûk ê li ber wê ku ew dihê dîtin û ew ji wê mazintir dihê dîtin wê li ser wê re wê ew wê rewşa têngîniya piçûkatî û mazinahîya wê, were salixkirin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, têngîna me wê xwe li gorî wê bide dîyarkirin û wê fahmkirinekê wê bi me re wê bide çêkirin.

Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, têngîna mazinahî û piçûkatîyê wê, di rewşa salixkirinê û bi qatagorîkirinê de wê, weke aliyekî rewşî bê. Têgînên weke piçûk û mazin û hwd wê, ew jî wê, weke rewşna qatagorîkî wê bi xwe re wê bidina afirandin û dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewşa piçûkatî û mazinatî em wê, ji aliyê têngîna darêjkê ve jî wê, dikarin wê bi heman rengê wê werênina li ser ziman. Lê ew rewşa wê mazinahîya wê û ankû piçûkahîya wê, ew wê, weke aliyekî ku ew li ser wê kevirê ku ew li berçav dihê dîtin re wê, ew wê, rewşa wê were salixkirin. Em li vir vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekî din ê teybet jî wê, ev wê, xwe bide dîyarkirin. Têgîna mazinahî û piçûkahîyê wê dema ku em keviran ji berçav dîrkin û ew newîna dîtin wê, hingî wê, ew darêjka kevir wê, di rewşek 'razber' de wê, bimênê. Wê demê wê dema ku me got piçûk û ankû mazin wê, ew piçûkatî û mazinatî wê li gorî çî bêt? Ew di jîyanê de wê li ser rewşên ku ew li ber hevdû bi piçûkayî û mazinayî hena re wê, ew salixkirina wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, weke aliyekî têngîni wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Em li vir wê yekî jî wê, di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê, salixkirin wê, hertimî wê, weke rewşeka razber jî bê. Çendî ku ew salixkirin wê li ser dîtbarî û rewşa li berçav re wê, şenberîyekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin jî lê wê, di aslê xwe de wê ji aliyekî ve wê, weke kirdeyek xwe ya vêşarî a di xwe de wê têngîna razberîyê jî wê, di vê çerçoveyê de wê bi xwe re wê bihawênê. Her rewşa ku ew hat salixkirin wê, hertimî wê, di wê de wê bi rewşa wê de wê bi piçûkayî û ankû mazinahî wê, gûharîn wê di wê de wê bibê. Ev jî wê, weke aliyekî wê yê ku wê, bi wê têngîna razber re wê, bibê bê.

Ev rewş û aliyê têngîna salixkirinê em li vir wê, hinekî din jî wê li ser wê bisekin in.

Rewşên salixkirinê wê weke rewşna ku wê, xwe li ser rewşên şenberî ên li ser tiştê re ku mirov wê dibînin re bê. Wê di dewama wê de wê, salixkirin wê, ji aliyekî ve jî wê, bi hişmendîya me re bê. Di vê çerçoveyê de wê ev herdû rewş wê weke rewşna teybet ku em wan di vê rewşê de wan li berçav bigirin bin. Li vir ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Ez li vir vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa têngîna salixkirinê de wê, rewşa salixkirinê wê, weke rewşeka hişmendî wê bi me re wê, hebê. Em wê rewşa salixkirî wê li gorî çî jî bikin wê ji aliyekî ve wê weke rewşek dîtbar wê li holê wê bimênê.

Di rewşa salixkirinê de wê, rewşên têngîni wê hebin. Wê dema ku me di bêjeyekê de tiştêk salixkir wê, ew salixkirina me wê, ji aliyekî ve wê, weke têngîneka ku ew 'şenber' ku ew weke nav hati pêşxistin bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî din jî wê ew wê hebê ku ew salixkirin wê, di bêjeyê de wê, were levhanîn. Li vir wê levhanîn wê dema ku mirov wê, wê dihênê li ser ziman wê, ew levhanîn wê li ser kirinên me yên wê demê re wê, werina kirin. Wê demê wê ew kirinên me yên wê demê wê, weke kirinna ku wê temenê wê levkirina bi têngîni ku ew berê bi bêjeyê re ew hatîya salixkirin jî bê. Di vê rewşê de wê, ew wê xwe di awayekê de wê, bide dîyarkirin bê.

Çerçoveya salixkirinê a bi bêjeyê re wê, dema ku em, weke ku me li jor bi kevir re ew hanî li ser ziman wê, ew wê, di vê çerçoveyê de wê, weke nav bê. Li vir wê, li dora kevir wê çî rewş hebin. Kevir li ser axê ya. Kevir nêzî avê ya. Ankû dinava avê de ya. An jî kû kevir aliyekî wê di avê de ya û aliyekî wê li ser avê ya. Wê demê wê bi vê rengê wê salixkirinên kevir wê bi rewşên wê re wê, werina kirin. Di vê rewşê de wê, mirov dikarê weke rewşên cihî ên salixkirî jî wan werênê li ser ziman.

Lê dema ku ez rajima kevirêkê û kevir biavêjim. Wê demê wê ew avêtina min a kevir wê weke tevgerêkê ku ew bi kevir hatîya kirin re bê. Ezê demê bêjim "min rahişt a kevir û avêt." Di vê çerçoveyê de wê, rewşa kevir wê, weke aliyekî wê xwe bi wê tevgerê re wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê kevir wê di wê rewşa xwe ya bi avêtinê re wê, di nava rewşek tevgerî de bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê ew wê hebê. Her wusa di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê li rewşa hizirkirina li dora kevir de wê kevir wê weke kirdeyeka wê hizirkirinê wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa hizirkirina me de wê, di vê çerçoveyê de wê, bi awayekê wê re wê bi kevir re wê were li ser ziman. Lê wê dema ku mirov wê tevgerêk bi wê re wê kir wê, ew tevger wê, weke tevgerêka bi kevir re ku ew hatî kirin wê were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê dema ku min gotî "min, rahişt a kevir û avêt." Wê li vir wê rewşa "min" wê weke kirdeyê wê di rewşa çalakîya min de wê xwe bide dîyarkirin. Ez wê tevgerê dikim. Lê li vir ji aliyê kevir ve binerê mirov wê karibê bi rengê "kevir, min rahiştê û avêt" jî wê mirov karibê wê bi heman wateyê wê werênê li ser

ziman. Di vê rewşê de wê, dîsa wê rewşa "rahiştina kevir" û ya "avêtina kevir" wê di wê de wê werina parastin. Wê ew wê werina hanîna li ser ziman. Di vê rewşê de wê, rewşa kevir wê, bi rahiştina wê ya ji aliyê min ve û avêtina wê di hevokê de wê werê parastin. Di rewşa avêtinê de wê, çi wê were avêtin? Wê kevir wê were avêtin. Kê rahiştina kevir û avêt? "Min" rahiştina kevir û avêt. Çi hat rahiştin û avêtin? "Kevir" hat rahiştin û avêtin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa wê, were dîtîn. Di rewşa wê de wê, weke aliyekî wê yê teybet de wê, xwe bide dîyarkirin. Li vir wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, di hevoka me de wê, dema ku me ji kîjan aliyê ve wê, rajiye de wê, ew wê weke kirdeyê wê xwe di wê hevokê de wê were dîyarkirin. Li vir lê li vir wê ev wê were dîtîn û kifşkirin ku wê çendî ku wê, kirde wê reng û awayê wê were gûharandin ji wê rewşa bi kevir re a weke "rahiştin û avêtin" a bi kevirê wê, ew wê were parastin. Wê weke tîgîna navarokî wê ya ku wê çalakiya di rewşa hevokê de bi kirinê dide dîyarkirin wê ev bê.

Di rewşa kirdeyê de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, weke ya rewşa dayîna kirina a di tevgerê de wê weke aliyê kirdeyî bê. Di hevoka avêtina kevir de wê were dîtîn ku kê kevir avêt wê, hokere 'min' bê. Yanî wê *min* wê di rewşa hevokê de wê, weke aliyekê wê yê danakirinê bê. Lê li vir tîgîna kirdeyê wê weke tîgîneka dîtbar wê xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, bi şewayekê li ser hişmendîya wê re ku mirov ji kîjan aliyê ve binerê wê mirov wê karibê wê aliyê weke kirdeyê derxê li pêş. Minaq weke ku me di rewşa hevoka "kevir, min rahiştê û avêt" de. Weke kirdeyê ya ku ew weke kirdeya avêtinê xwe hanîna li ser ziman wê kevir bê. Di vê rewşê de wê dema ku mirov wê, dihenê li ser ziman wê ew wê weke tişt ku ew hatî avêtin wê were li holê. Wê bi tevgera çalakî a kevir re wê were li ser ziman.

Em li vir vê yekê ji wê kifş dikin ku em hevokê bi kîjan rengê wê binivîsînin ji wê, weke aliyekî giring wê, ew bê ku wê weke kirdeyê yê ku ew diavêjê wê "min" bê. Di vê çerçoveyê de wê, were dîtîn. Ji aliyê tîgîna 'avêtinê' ve ku ew li wê dihenê wê ya ku ew weke tişt hatî avêtin wê kevir bê.

Di vê rewşê de wê, rewşa salixkirina rewşê wê, bi wê re wê, di çerçoveya tîgîna kirdeyî a bi rewşê re ku ew hatîya pêşxistin a "avêtina kevir" re wê xwe bide dîyarkirin. Wê ev çalakî wê were pêkhanîn. Di rewşa pêkhanîna wê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê ji mirov wê, divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê ku em li vir vê yekê ji wê, werênina li ser ziman ku wê, rewşa rewşa avêtina kevir de wê, tişt di çalakiyê de di rewşa avêtinê de ku ew dihenê dîtîn wê kevir bê. Wê ew bê. Di vê rewşê de wê, kevir wê, werê hildan li dest û bê avêtin bê.

Çalakiya avêtinê a bi kevir re wê, di vê rewşê de wê xwe weke aliyekî giring wê, di rewşê de wê bide dîyarkirin. Di vê rewşê de mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman.

Di rewşa avêtinê de wê, çi wê were avêtin? Wê kevir wê were avêtin. Kê rahiştina kevir û avêt? "Min" rahiştina kevir û avêt. Çi hat rahiştin û avêtin? "Kevir" hat rahiştin û avêtin. Wê bi wê re wê, rewşên kevir wê di vê çerçoveya pirs pirsîna û bersivandina wan de wê werê li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir ez vê yekê ji wê, werênima li ser ziman ku wê, rewşa salixkirinê wê weke ku mirov di rewşa dîtînê de wê dibînê wê li dora kevir wê pêk werê. Kevir wê weke kerdeyê wê di navaroka wê çalakiyê de wê hebê. Wê bi wê re wê ew pêşkeve. Em li vir wê ji hizirbikin ku wê, ne kevir lê tiştêkî din wê di destê me de ku em biavêjin. Wê demê wê ew qalibê hevokê wê li vir wê bo wê ji wê werê bikarhanîn. Lê wê weke kirdeya avêtinê wê kevir wê ji wê derkeve û wê li şûna wê tiştêkî din wê were hanîn li ser ziman. Em bi heman qalibê hevokê re rewşên xwe yên ku em wan dijin bi awayên cûda wan dihenîna li ser ziman. Di vê çerçoveyê de bi heman bêjeyan li ser wan re bi watelêkirina li wan re wê, rewşên cûda salix dikin û dihenîna li ser ziman. Em wusa hizirbikin ku em dema ku bi zimanekê diaxifin ew ziman wê fergehan wê ya bêjeyan wê sînorê wê hebê. Lê bi wê re em ji destpêka pêvajoya jîyanê û heta dawîya wê, dihenîna li ser ziman. Li vir wê demê wê, di temenê wê de wê çi wê hebê? Ew wê bi wateyê re wê hebê. Li vir wê hişmendîya salixkirî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ziman û bêje û gotinên wê, ew wê, salixkirî wê hebin. Lê wê, rewşên wateyî wê ne bi sînor bin. Ev wê li ser rewşa dem û mekanê re wê xwediyê rewşna teybet ên ku mirov wan bi teybetî wan werênê li ser ziman bin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê ew wê hebê. Li vir divê ku mirov wê ji wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê hebê. Rewşên salixkirinê wê weke rewşna wateyî bin. Di vê rewşê de wê tîkiliya salixkirin û wateyê wê bi hevdu re wê bi awayekê xort wê hebê. Di hevokê de wê, dema ku mirov wê bi bêje û gotinên weke hevdu ji wê, dinivîsînin wê, ew wê bi wateyên cûda wê werê li ser ziman.

Temenê wê çî ya ku mirov bi heman hevokê wê karibê wateyên cûda wan werênê li ser ziman? Wê di serî de wê demê mirov wê hinekî ji aliyê teorîzekirina mijarê ve divê ku mirov nêzî wê bibê. Di vê çerçoveyê de ji wê, razberkirina ku mirov wê çêbikê wê, ji aliyê ve wê, temenê wê bê. Em hinekî di vê çerçoveyê de li mijara xwe ya avêtina kevir vegerihin wê hinekî di vê çerçoveyê de wê, werênina li ser ziman. Dema ku em wê hevokê bêje bi bi bêje wê dihenîna li ser ziman em wê, bi wê re wê kifş dikin wê, her bêje wê, li ser rewş û ankû tiştêkî wê were salixkirin bê. Minaq bêjeya 'min' wê weke salixkirina min bê. Ku ez wê diavêjim bim. Li ji aliyekî din ê ku em wê razber bikin de wê, tîgîna min ku mirov wê dervî xwe wê salix bikê wê, weke tîgîneka ku ew ne dîyar ji wê karibê

xwe bide dîyarkirin. Dema min ew dervî xwe hanî li ser ziman wê, demê ez, divê ku wê pirs bikim ki 'kî min' û ankû 'kîjan min' wê, bi wê re wê, were lêpîrsîn. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê.

Li vir ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê were kifşkirin. Bêjeya 'min' jî wê, heta ku ew bi hişmendîya min re ew li ser min re ew were salixkirin wê ew min bê. Wê min wê werênê li ser ziman. Lê ew bi hişmendîyeka dervî min re wê, weke têtîneka razber a min'î bê. Wê di wê çerçoveyê de wê, ew 'min'a ku ew bi xwe re dihênê li ser ziman wê nedîyar bê. Wê demê ew rewşa ku wê piştî wê bi wê re wê were salixkirin wê ew weê têtîna wê bêjeya 'min' wê were ser ziman. Weke aliyekî din jî wê, têtîna min wê, her kesekê ku ew di jîyanê de dijî wê xwediyê rewşek û hebûna xwe ya keseyetî û ezbûnî bê. Wê xwediyê ezîtîyêkê bê. Li ser wê ezîtîyê re wê, ew wê, xwe wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke aliyekî din ê teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, çawa wê karibê wê werênê li ser ziman wê, ew wê, weke aliyekî teybet bê. Di dewama wê de wê, weke aliyê wê y giring jî wê, mirov xwe bixwe ku wê, bi wê re wê salixbikê wê têtîna 'min' wê, hinekî wê werênê li ser ziman. Min wê, ne tenê wê biwateyekê bê. Di jîyane de çend zindîyên ku ew dijî bi hişmendîya ezîtîya xwe na û dikarin 'bêjin 'ez' û bi wê ezîtîya xwe wê werênina li ser ziman wê, ew min wê karibê ji aliyê wan ve ew wan werênê li ser ziman. Di rewşa têtîna bêjeyê de wê hişmendîya salixkirî a zindî wê rewşa wê ya şenber wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Ji aliyekî din ve jî wê, weke aliyekî din ê teybet jî wê, weke aliyekî ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, xwe bide dîyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, têtîna bêjeyê wê di rewşa wê ya salixkirî de ku ew hatîya li ser ziman wê, dervî wê jî wê, karibê bibê xwediyê hebûnekê. Minaq wê weke bêjeya 'min' ku ew hebûna min dihênê li ser ziman lê wê, dervî min wê gelek min wê hebin û wê ew jî wê, ji aliyekî ve wê, weke rewşna ku wê bi wê re wê werîna li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, min û min wê hem ji hevdû cûda bin û hem jî wê ji aliyekî ve wê weke hevdû jî bin. Ev jî wê, li ser rewş, hişmendî û hebûnê re wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyê wê êdî wê werênê li ser ziman. Ev rewş wê, weke rewşeka têtînî bê. Li vir wê, giringîya hişmendîya salixkirinê wê bide dîyarkirin. Naskirina tiştêkî wê, bi min re wê ew wê bi hişmendî bê. Ku ew navê wê hebê wê, ew bi navê wê re wê, salixkirinekê wê di mejiyê min de wê bi xwe re wê bide çêkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî din jî wê, ew wê, hebê ku wê, weke aliyekî teybet wê rewşa salixkirinê wê li ser wê hişmendiyê re wê xwe bi awayekî teybet wê, bide dîyarkirin. Di rewşa salixkirinê de wê, têtîliyeka hişmendiyê wê di nava wê rewşa têtîna wê ya bêjeyî û ya hebûna tiştê de wê, bi afirê. Li vir wê, di aslê xwe de wê, dema ku em aliyê bêjeyî bi gotina rengê bûjena bêfizîkî de wê hildîna li dest wê bi têtîna têrkerîyê re wê werênina li ser ziman û rewşa hebûnê bi tiştayîya wê re wê, bi bûjenî wê werênina li ser ziman. Wê li vir wê têtîliyeka bûjenîyê wê li ser rewşê re wê, xwe bide dîyarkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê xwe bide dîyarkirin. Wê rewşa bûjenîyê wê weke aliyekî wê yê teybet wê, ew wê hebê. Wê di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Em li vir wê demê wê werênina li ser ziman ku ew rewşa weke têtîna bûjenê ku em wê salix dikin ew jî bi têrkerî ew weke ku ew hatîya bi dagerkirin wê, xwe bi hebûna bêjeyê û tîpên wê yên ku ew dihên cem hevdû re wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe di vê awayê de wê, bide dîyarkirin. Rewşa salixkirina bûjenê wê weke rewşeka têtînî bê. Mirov wê demê wê rewşa tiştê wê binav bikê û wê ew wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku ew tişt me ew bi navkir wê ew bi navê wê re wê di mejiyê me de wê bicih bibê. Di vê çerçoveyê de wê, navkirin wê weke qarakterîze(100) kirin jî bê. Di vê rengê û awayê de wê, tişt wê, were salixkirin. Wê tişt wê bi gotinkirina wê, wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê têtîliya tiştê û wê bêjekirina wê, wê bi awayekî hişmendiyê zindî re wê ew wê hebê. Minaq ez li vir di rewşa kesekî ku ew di mejiyê xwe de ew ne xwediyê wê salixkirina têtîna navê 'kevir' a û nizanê ku bêjeya kevir hebûna kevir ew dihênê li ser ziman. Wê dema ku ew bêjeya kevir bi bihîzê wê hingî wê bipîrsê wê, ku 'kevir çi ya.' Wê ev pîrsîna wî wê ji nezanîna wî ya rewşa kevir ku ew bi gotina kevir re ku ew hatîya salixkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa wê salixkirina wê de wê, ev hişmendîya me ya zindiyê wê weke aliyekî giring wê ew wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê divê ku mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman.

Di rewşa salixkirinê de wê, weke ku me hinekî li jor hanî li ser ziman wê temenê têtîliyê a bi tiştê û salixkirina wê ya bi bêjeyî re wê dênê. Dervî wê, bêje wê weke têtînna ku ew bi serê xwe hena wê întubayekê wê bi mirov re wê bidîna çêkirin. Wê weke ku ew bi serê xwe wê ew hebin wê xwediyê awayekê bin. Minaq ji nava ferhenga zimanî ez gotina 'kevir' derxim û wê bikarbênim ezê, bi wê bi karhanîna gotina kevir re ezê çi kevirî û kîjan kevirî ezê qast bikim. Di jîyanê de wê li ardê wê gelek kevir wê hebin. Ezê nizanîm ku ez bahse kîjan kevir dikim. Lê ew kevir hemû wê ji aliyekî ve jî wê weke kevir wê bi wê re wê, weke ku wê bahse wan wê were kirin. Lê wê di nava wan keviran de wê demê wê kîjan kevir wê bahse wê were kirin wê ew wê ne zelal bê. Wê weke çerçoveyek qatagorîkî wê bahse kevir wê were kirin. Lê wê, ji wê zêdetirî wê kevir wê hebin. Di rewşa salixkirina bêjeya kevir de wê demê mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser zimman ku ez, dema ku bahse kevir bikim ezê bi têtîna bêjeya

kevir ezê hem qastî hemû keviran bikim. Lê dema ku min rahiştê kevirêkî û kir destê xwe de û ew şanî da û got 'ev kevir!' wê ew jî wê, bi wê bêjeya kevir re wê weke salixkirî wê ew kevir wê were li ser ziman. Lê ew salixkirin wê weke salixkirineka teybet wê, hebê. Wê bi wê re wê, were li ser ziman. Di dewama wê de wê, ew wê xwe bide dîyarkirin.

Li vir wê demê mirov wê kifş dikê ku wê tiştê ku me ew salixkiriya wê ew wê, ew bê. Ya ku me salixkiriya ku ew çawa me salixkirîya wê, ew wusa wê were li ser ziman. Li vir wê, demê wê hişmendiya me wê, di rewşa dîyarkirinê de wê, weke aliyekî dîyarker wê, xwediyê rewşeka teybet bê. Wê demê wê mirov ew çawa salixkir wê ew wê ew salixkirina me bê. Li vir wê demê ku ew salixkirina me bê wê, têkiliya wê salixkirina me û rewşa hatî salixkirin ku em wê bi hevdû re wê dênin wê hevdû wê werênina li ser ziman? Di vê çerçoveyê de wê, mirov kifş dikê ku wê ji aliyekî ve wê mirov karibê bêjê ku wê ew wê werênê li ser ziman. Lê ji aliyekî din ve jî mirov wê dikarê bêjê ku wê ji wê zêdetirî wê bi xwe re wê werênê li ser ziman. Minaq wê, kevirê wê were salixkirin. Lê wê di ardê de wê gelek kevir wê hebin. Ew kevirên din ew ne hatina dîtin. Wê demê wê ew kevirê ku me salixkirîya wê tenê wê weke rewşek navî a qatagorîkî bê. Minaq wê, kevir wê bi mazinahî û piçûkahî û rewşên xwe yên din wê ji hevdû wê cûda bin. Wê, ne weke hevdû bin. Ew ne weke hevdûbûna wan wê *weke aliyekî teybet* ê ku mirov

-----
*100. Qarakerize kirin wê, weke aliyekê têgînî ku wê bi felsefeyê re wê, di rengê fahmkirina qatagorîkirinê de wê were fahmkirin. Aristo wê di pirtûka xwe ya 'Metafizîkê' de wê li ser qarakerizekirinê wê bisekinê û wê hertiştê wê di wê çerçoveyê de wê, bi gotina 'di bin navekê de ji hevdû cudakirinê de' wê werênê li ser ziman. Lê mantiqê qarakerizekirinê wê, di reng û awayê fahmkirina hebûna tiştê û ankû kesê di jîyanê de bê. Minaq ez dema ku bêjin 'jinek' ez bahse jinekê dikim. Ku ew jin li hemberî min bê wê, qast dikim. Lê weke kirdeyek vîşarî, di aslê xwe de wê, di jîyanê de wê gelek jin wê hebin ku ew dijîn û dema ku bahse jinekê were kirin wê bahse wan jî bi awayekê qatagorîkî wê were kirin. Di vê rewşê de çendî ku wê bahse jinekê wê were kirin wê di jîyanê de wê weke ku ew hena wê gelek jin wê bi wê gotina jinê re wê werina pênasêkirin. BI mantiqê yek û gelek ku ew hevdû temem dikin wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

wê bi wê re wê bi cûdahîya wê re wê kifşbikê bê. Wê demê ew cûdahîya wê, karibê ew bibê temenê cûda salixkirina wê? Li vir wê, demê wê di nava rewşa kevir de wê bêjeya kevir wê weke bêjeya cewher a ku ew kevir bi xwe re ew dihênê li ser ziman bê. Wê li ser awa, darêjk û hwd de wê, gelek awayên kevirî ên ku em wan dikarin cûda û cûda salix bikin wê hebin.

Di çerçoveya hebûna kevir û salixkirina wê de wê, ew cûdahî, awa û darêjkên cûda wê, bi hevdû re wê hebin. Wê ew jî wê, di çerçoveya wê, gotina kevir de wê werina li ser ziman. Di vê demê de wê, pêwîstî bi wê hebê ku em wan rewş, awa, cûdahî, darêjk û hwd ên kevir cûda û cûda wan bi teybetî salixbikin. Wê, ev jî wê, weke aliyekî din ê teybet wê, di rewşa wê de wê hebê. Mirov wê dema ku wê dihênê li ser ziman wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê jî mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê.

Li vir mirov wê, weke aliyekî teybet wê, werênê li ser ziman ku wê, ev wê çawa wê, weke aliyekî teybet wê, xwediyê wê rewşê bê. Ez li vir wê werênima li ser ziman ku wê, ev wê hebê. Di rewşa kevir de wê, dema ku mirov bibêjeya kevir re wê hizirkirinê bidomênê wê, di dewama wê de wê, di nava bêjeya kevir de wê, di çerçoveya salixkirinê ku ew li ser cûdahî, awa, darêjk û hwd de ku ew werina kirin wê gelek rewşên din ên ku ew li bendî salixkirinê, fahmkirinê li têgihîştinê na wê hebin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, ew jî wê, hebin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê hebê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, divê ku wê werênima li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê hebê. Her wusa li vir wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê, hebê. Di rewşa navaroکا kevir de wê demê wê kevir 'têgînên kevirî' ên ku ew hena û li bendî kifşkirinê na wê xwe bidina dîyarkirin. Bêjeya kevir wê demê li vir wê, çendî ku wê bi kevirê ku ew dihê dîtin re ku ew li ser wê re xwediyê salixkirinekê û şenberîyekê jî bê lê wê, di aslê xwe de wê, di çerçoveya wê rûşa berfireh a di nava xwe de wê weke xwediyê navaroکeka razber a li bendî kifşkirinê jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê xwe bide dîyarkirin bê. Ez li vir wê yekê wê, werênima li ser ziman ku wê, di vê rewşê de wê, ew rewşa bêjeyê ku ew çî bêje bê wê, di vê çerçoveyê de wê, di wê de wê rewşek şenber û yek razber wê bihevdû re wê, di wê de wê hebin. Bêje wê, bi wê bêjeya ku ew rewşa ku ew hatî pêkandin û salixkirin û nîşankirin re wê, xwediyê wê rewşê bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê. Li vir ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, ev wê weke aliyekî teybet wê, xwediyê wê rewşa xwe bê. Ez li vir wê yekê wê werênima li ser ziman ku wê ew rewşa wê, bi teybet wê hebê. Bêjeya wê bi rengê wê yê ku ew hatî salixkirin, pêkandin û nîşankirin re wê, weke alî û awayekê wê bide nîşandin bê. Wê her wusa wê weke ku me di bêjeya teybet a kevir re hanî li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, wê rewşa wê, werê li ser ziman. Wê bêje wê weke rewşa bêjeyî a razber(101) bê.

-----

*101. Rewşa bêjeyê a razber wê, bi wateya wê re weke ku ew ne hatî pîretîzekirin û ankû hetî kirin li kirinê de wê, were dîtin. Bi wateyeka ku ew ne hatî jîyankirin wê, were qastkirin. Têgîna razberiyê wê vajî ya şenberiyê wê, rewşa têgînî a ku ew ne hatî kirin li kirinê û ankû pîretîzekirinê de wê werênê li ser ziman. Minaq têgîneka ku ew hatî afirandin û ew ne hatî jîyankirin wê, were li ser ziman.

Wê hemû bêjeyên ku ew li ser rewşan hatina salixkirin wê, di nava xwe de wê bi navê bêjeyê re wê werênê li ser ziman. Li ser bêjeya bêjeyê re ku mirov bihizirê wê, aliye wê yê teybet wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê hebê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, ew jî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê rewşê de ez vê yekê wê werênima li ser ziman ku wê, rewşa bêjeyê wê li ser salixkirina bêjeyê bi wateya wê re wê, şenber bê. Lê wê dema ku mirov wê di çerçoveyek giştî a ku ew bêje hemû di navaroka wê de ew dihên li ser ziman ku em bi wê re wê werênina li ser ziman wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, ev alî wê, weke aliyekî teybet wê, xwediyê wê rewşa wê were dîtin. Di vê çerçoveyê de wê, çawa wê di hundûrê bêjeyê de wê, gelek bêje wê werina li ser ziman wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê ev wê hebê. Weke ku me di rewşa bêjeyê de wê hizirê wê, li gorî rewşa têgîna bêjeya bêjeyê wê bêjeya 'kevir' wê weke xwediyê xosletekî teybet bê. Wê weke asteka li binî wê xwe bide dîyarkirin bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, weke çiqilên darakê ku ew çendî ku bi jêr û ankû jor ve ew dibin wê, bi wê re wê, weke aliyekî teybet wê, xwediyê wê rewşê bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwediyê wê rewşê bê. Li vir ez vê yekê wê werênima li ser ziman ku wê, ev jî wê, weke aliyekî teybet wê xwediyê rewşekê bê.

Li vir ez vê yekê wê, werênima li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, xwediyê rewşeka teybet bê. Bêjeya kevir weke ku me li jor hanî li ser ziman wê di nava wê de wê gelek cûdahî, awa, darêjkên kevirî ên ku ew li gorî rewşa wan werina kifşkirin wê hebin. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê çerçoveyek berfireh bê. Di rewşa bêjeyê de jî wê, rewşa bêjeyê wê, hemû bêjeyên ku ew hena û dihên afirandin wê di navaroka wê de wê, xwediyê reng û awayekê bin. Wê, her wusa wê, weke aliyekî teybet wê, xwediyê wê rewşa wê bin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê, weke aliyekî teybet wê ew wê hebin. Her wusa wê jî mirov, wê dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa têgîna bêjeyê de wê, weke aliyekî teybet wê ev wê hebê. Her wusa wê, bêje wê, di rewşa salixkirina wê de wê, çendî ku ew wê, weke aliyekî wê di navaroka wê de wê bêjeyên teybet wê biafirin û wê werina zêdekirin wê çerçoveya wê berfireh bibê. Di vê çerçoveyê de wê, ew jî wê, bi wê re wê, xwediyê reng, awa û çerçoveyekê bê. Di vê çerçoveyê de wê, bêjeya bêjeyê wê di navaroka wê de wê hemû darêjkên bêjeyî(102) ên ku ew hena ên teybet wê, di wê de wê, weke xosletekî bêjeyî bin. Wê bi wê re wê, ew bi bêjeyî û ankû weke bêje wê werina bi navkirin. Wê di dewama wê de wê, werina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwediyê wê, rewşê û awayê bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê weke aliyekî teybet wê, xwediyê wê rewşê û awayê bê. Di vê çerçoveyê de ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, rewşa bêjeyê wê, xwe bi awayekê wê bide dîyarkirin bê.

Ez li vir vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, bêje wê li ser darêjkê re wê, werê salixkirin. Wê, xwediyê dengê ku ew bi wê dihê li ser ziman bê. Di nava wê de jî wê, xwediyê têgîna pêkandin û nîşandinê a di xwe de bê. Di vê çerçoveyê de wê,

-----
*102. Darêjka bêjeyî wê, çerçoveya bêjeyê a bi wate û ankû kirdeya wê re ku ew hişmendî dihê zanîn wê were qastkirin.

çerçoveyeka wê ya bêjeyî wê hebê. Ev rewş û xosleyên bêjeyî wê di hemû rewşên bêjeyî de wê ew wê hebê. Wê li ser wan rewşan û aheng û levkirina wan re wê xwediyê wê rewşê û bi wê re hanîna li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê hebê. Her wusa wê, di vê awayê de wê, xwediyê wê rewşê bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê wê, rewşa wê ya bêjeyî bê. Di rewşa bêjeyî de wê, ev xosletên wê, ew wê weke aliyê ku mirov wan bi teybetî werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê werên li ser ziman.

Di rewşa bêjeyê de wê ev rewşên wê yên teybet wê, weke xosletna nava wê ên têgînî ên bêjeyî bin. Di vê rewşê de wê, pêkandin, nîşandin, dengkirin û hwd wê, rewşa bêjeyê wê li hevdû di çerçoveya wê rewşa wê ya jîyanî de wê, ew wê were dîtin û li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê were li ser ziman.

Em li vir vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku ew xosletên ku em wan li ser bêjeyê re wan dihênina li ser ziman wê ji aliyê ve wê bo rewşa gotinê û ya hevokê jî wê derbasdar bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Em li vir vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, ew wê weke aliyekî giring wê ew wê hebê. Di dewama wê de wê ew wê xwe bide dîyarkirin bê. Li vir mirov wê jî wê, divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa bêjeyê wê, weke aliyekî temenî ji gotin û hevokê re bê. Wê di rewşa levkirin û levhanîna di gotin û hevokê de wê, ew rewşên wê yên têgînî wê werina levhanîn. Wê tîkiliyeka hişmendî wê di nava wan de wê xwe bide dîyarkirin. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê hebê ku mirov wê, werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê,

xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa gotin û hevokê wê, li ser wê re wê, weke rewşeka levhanîni a li ser wateyê û bêjeyan re bê. Di vê çerçoveyê de wê levhanîna hevokî wê mirov divê ku wê hem ji aliyê wateyê û hem jî ji aliyê bêjeyî û levhanîna bêjeyan û hwd re wê di çerçoveya têgîna rêzimanî de wê hilde li dest.

Wê dema ku mirov wê gotinekê wê avabikê wê di wê gotinê de mirov wê li rewşên levkîrinê ên ku ew pêşdixê re wê li ser wan re wê, werênê li ser ziman. Di rewşa dengan de wê mirov wê dema ku wan kifş dikê wê bi pêkandinê re wê nîşankirinekê wê di wan de wê bicih bikê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê hebê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, pêkandina bi deng re wê, di rewşa gotinê de wê, bi nîşandinê re wê, xwe bide dîyarkirin. Wê kirinê bikê. Li ser wê re wê nîşankirinê bikê. Piştî jî wê li ser wê re wê, bi gotinkirinê wê pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê pêvajoyeka wê ya ku mirov wê bi teybetî wê werênê li ser ziman wê hebê.

Her wusa di vê çerçoveyê de wê jî mirov divê ku wê, werênê li ser ziman wê, ew wê rewşa têgîna dengî wê, weke aliyekî giring bê. Di rewşa bêjeyê de wê, dema ku mirov wê li wê deng bikê wê, bi wê re wê, çerçoveyê wê bi afirênê. Di wê dengê de wê, bi rewşa hatîkirin û ankû hatî pêşxistin re wê, nîşakirin wê were kirin. Di bêjeyê de wê ew wê, weke aliyekî giring wê hebê. Minaq wê dema ku mirov wê li bêjeyê wê, li wê zêde bikê wê, bi wê re wê, rewşên têgînî wê bi wê re wê pêşbixê. Di rewşa nivîsandina 'bêje' û ankû 'bêjeyekê' de wê, ti farq wê di nava wê de wê, hebê. Her wusa di kurdî de wê mirov karibê li şûna hevdû de jî li deverna di hevokê de wê bikarbênê. Lê her rewşên ku ew bi 'bêje'yê re ew dihêna li ser ziman wê, weke aliyekî giring wê, ew wê xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, rewşa 'bêjeyekê' wê di wê de wê rewşa tiştekî ku ew hatî kirin lê ku ew ne dîyar a ku ew di kîjan demê de ew hatîya kirin bê. Wê, ew wê, têgînê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, ev jî wê bi wê re wê hebê ku mirov wê dema ku wê dikê ku wê werênê li ser ziman wê di vê çerçoveyê de wê, ew wê werê hanî li ser ziman bê.

Têgîna bêjeyê a weke bi tawandinê û hwd re wê, di vê çerçoveyê de wê ew wê weke rewşeka teybet a bêjeyî bê. Wê di rewşa tawandinê de wê tîkiliya wateyê û ankû kirdeyê wê bi bêjeya din re wê temenê wê were pêşxistin. Yan jî wê, ew tîkiliya wê were danîn. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê berê wê têgînê bi aliyekî ve wê bîdiyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, bi aliyê ve wê were tawandin. Aliyekî tawandinê wê bi têgînî wê, temenê hizirkirina me ya li pêş wê biafirênê. Yan jî mirov dikarê wê, bi vê rengê wê werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Her wusa ew jî wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa têgîna tawandinê de wê dema ku mirov li ser bêje'yê wê bi tawanê wê, bi rengê 'bêjeyê' re wê bi aliyê kirina bêjeyê re wê, temenê wê were hanîna li ser ziman.

Di her bêjeya tawandî de wê bêjeya wê ya navrokê a dengî wê hebê. Minaq wê "çûn" wê weke bahse çûyinê wê bikê. Lê dema ku min got "çûyin" wê, bi aliyê çûyinê ve wê, tawandina wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, Ew 'çûn' a ku wê li dawîya 'çûn'ê wê were bicihkirin wê, temenê tawandina wê jî wê, bi xwe re wê, biafirênê û wê pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew jî wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê hebê. Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku bi rengê gotinî tawandinê jî wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di kurdî de wê, dema ku mirov peyva 'bêje'yê wê werênê li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê vegotinbar bê. Bêje wê, bi serê xwe wê weke bêjeyekê bê. Lê dema ku ez wê weke gotinekê wê bi tawênim wê carê wê weke "bêjekirinê" wê, werênima li ser ziman. Di vê rengê de wê, 'kirin' ku ew bixwe jî wê, weke peyvekê bê wê dema ku ew li dawîya gotina bêjeyê wê têgîna 'bêjekirinê' wê bide mirov. Ev jî wê, wateya wê ew bê ku mirov peyvekê wê werênê li ser ziman bê. Yan jî mirov, tiştekî wê bi lêv bikê û wê werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê. Di rewşa salixkirina bêjeyê de wê, bi rengê 'bêjekirinê' wê demê wê hokere 'kirinê' wê di bêjeyê de wê, têgîneka gotinî wê li wê bikê. Wê ew wê, bide dîyarkirin.

Di vê rewşa salixkirina tawandina li ser tawandinê de jî wê rewş wê biheman rengê wê xwe bide dîyarkirin. Minaq wê dema ku peyva 'bêjekirinîyekê' ez wê werênime li ser ziman wê bi wê re wê tawandina li ser tawandinê re wê, bi li 'bêjekirinê' zêdekirina 'îyekê' re wê ew tawandina duyem wê li ser wê re wê were kirin. Yan jî wê bi awayekî 'li bêjekirinê' mirov li şûna ku wê, li wê zêde bikê wê, bi bi cih gûharandina tîpên wê re wê, lê zêdekirinê wê werênê li ser ziman. Li vir di dawîya 'bêjekirinê' de wê 'ê'yê bi 'î' re wê mirov dikarî wê bi gûharanê û 'bêjekirinê' wê bi 'bêjekirinî' re wê cih bide gûharandin. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî tawandinê û ankû weke awayekî tawandinê wê xwe biwê re wê bide dîyarkirin. Li vir wê dema ku mirov, bêje 'bêjekirina' û li dawîyê 'a' dênê wê ew bê tawandina gotinê a rastarast bê. Lê yên berî wê ku me hanîna li ser ziman wê ne rastarast bin. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyên din wê hebin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di dewama wê de wê jî mirov, dikarê wê werênê li ser ziman ku ew rewş wê, di rewşa bêjeyekê û ankû gotinekê jî wê, wusa bê. Di rewşa peyva 'kir' de ku ew wê bi 'ki' re wê weke kok wê hildin li dest wê 'kir' wê, dema ku ew li

dawîyê 'r' hilda wê hem wê bê weke bêjeyekê û hem jî wê weke têngîneka tawandî a li ser 'r'yê re ku wê standî wê di wê de wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa wê de wê, xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, awayê wê weke aliyekî teybet wê, ew wê hebê. Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa 'kir' tawandina wê, mirov dikarê li ser rewşên demkî re wê werênina li ser ziman. Minaq' kir'ê wê weke 'kirîya' wê werênê li ser ziman. Ew 'îya' ku ew li dawîya wê hat danîn wê, rewşa kir'ê wê weke rewşeka pêkhatî wê bigihêne têngînekê jî. Di vê çerçoveyê de wê, rengê wê awayê wê bide dîyarkirin jî. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Ev rewşên tawandinê wê, ji aliyê têngî û rengê lêkirina bi lêkerî ên weke bi wateyê re jî wê, xwediyê alî û temenê bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet bê ku mirov wê werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, dikarê wê werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî din ê teybet jî wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Em li vir wê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ew jî wê hebê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa tawandina gotinê de wê, weke ku me li ser bêjekirinê re ew hanî li ser ziman wê mirov dikarê wê, bi gelek rewşên din re jî wê, werênina li ser ziman. Lê bi wê re mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa ev di rewşa giştîya hevokê de jî wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Hevokê kin ku mirov wê, weke "min xwarin xwarîya" wê, di vê çerçoveyê de wê, tawandina hevokê wê, li dawîya xwar'ê ew 'îya' ku ew hatîya danîn wê, bide kirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring jî wê, ew jî wê, xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê weke aliyekî giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, tawandina hevokê wê, bi wê re bi wê re wê, di rewşa pêkhatinekê de wê, têngînekê wê bide me. Yanî wê, tiştê ku ew hatîya kirin wê, li ser wê re wê têngî wê bide me. Di dewama wê de wê, têngîna tawandinê wê, weke weke têngîneka ku ew li gorî rewşa pêkhatî û ankû wê pêkwerê wê bi xwe re wê, bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ew wê xwe bide dîyarkirin bê.

Lu şûna hevoka 'min xwarin xwarîya' mirov dikarê hevoka "ew, hê maya" wê werênê li ser ziman. 'Ew hê maya' wê, weke aliyekî têngîna ku ew ne hatîya li cih û ankû wê werê were li cih û pkwere wê, bi xwe re wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, li vir wê têngîna tawandinê wê di hevokê de wê, weke aliyekî ku wê, weynekê wê di rewşa watelêkirinê de jî wê bileyîzê jî bê. Minaq heman hevoka "ew hê maya" mirov wê bê tawandî weke "ew hê ma" wê werênê li ser ziman. Li vir wê 'îya' wê weyna tawandinê wê bileyîzê di wê de. Lê wê li vir rewşa hevokê a berî tawandinê û piştî tawandinê wê mirov dikarê di heman wateyê de jî wê bixwênê û dikarê li wê kirî bi awayek din jî wê bixwênê. Di vê çerçoveyê de wê, hinekî jî wê, li vir wê hişmendîya me wê weyn di rewşa wê de wê weyn wê bileyîzê.

. Di ziman de hevîrtin û ankû sentezkirin(103) û bingihê wê

Di rewşa têngîna ziman de wê têngîna hevoksazîyê wê weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Ji aliyê têngîna hevoksazîyê ve wê, dema ku mirov wê rewşa zimanî û ankû rêzimanî ku me hinekî li ser tawandina bêjeyan, gotinan û hevokan re hanî li ser ziman wê, weke aliyekî wê yê teybet bê. Di dema ku mirov wê bii bêjeyekê wê tiştê wê werênê li ser ziman wê ew bêjeya wê di hundûrê ziman de wê weke "bêalî" bê wê xwe di rewşekê de wê bide dîyarkirin. Ev rewş di rewşa têngîna watelêkirinê de jî wê xwe bide dîyarkirin bê.

Em dema ku wê tiştê wê bi bêjeyê, gotinekê û ankû hevokê wê werênina li ser ziman wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Li vir ez wê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, çawa wê were li ser ziman bê. Di watelêkirinê de wê, ew bêje wê, weke bêjeyna ku ew bê daraz in wê di awayekê de wê, xwe bidina dîyarkirin. Di wê têngînekê de wê li wê watelêkirina wê de wê ew wê were pêşxistin. Di dewama wê de wê ew wê were kifşkirin.

Mirov di rewşa têngîna zimanî de wê, dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê. Di rewşa têngîna hevokê de wê, bêjeyên ku ew dihên bikarhanîn û têngîyên wan bi hevdu re dihên danîn de wê, ew rewşa watelêkirinê wê ji aliyekê ve wê, weke rewşeka kifşkar bê. Di nava hevokê de wê bêje wê bi bêjeyê re wê têngîya wê bi awayekê teybet wê were danîn. Wê li ser wê re wê, rewşa wê ya ku mirov wê, werênê li ser ziman wê, weke aliyekê wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring wê ew wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, divê ku mirov wê werênê li ser ziman ku wê, ev wê çawa wê têngîya nava bêjeyan wê di rewşa wateyê de wê xwe bi awayekê wê werênê li ser ziman.

Mirov wê rewşa watelêkirinê wê dikarê ji aliyekê ve wê li ser rewşên "gotinên pêşîyan" re jî wê bi awayekê teybet wê hilde li dest û wê fahmbikê. Minaq di nava kurdan de wê bê gotin "jin jina, çi şêra çi mêra." Di vê rewşê de wê, dema ku wê, di hevoka "jin jina, çi şêra çi mêra" wê, watelêkirineka teybet a bi hişmendî wê were lêkirin. Li ser şibandina jinê li şêrê û ankû li mêr wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê ew di hundûrê hevokê de wê biw wateyê wê xwediyê heman wekhevîyê û darazê bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê werênê li ser

ziman. Têgîna bi gotinên pêşîyan re wê, di çerçoveya têtînen weke armanc, wate, daraz û hwd re wê, rengekê hizirkirin û mejiyê civakê wê bi xwe re wê werênê li ser ziman. Her wusa wê, hinekî jî wê kirdeyên rastiyên civakê wê di xwe de wê bihawênin û wê werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê darazên civakî ên têtîni wê di wê têtîna gotinên pêşîyan de wê werina li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê

-----
*103. Sentezkirin wê to rewşên ku ew hevdû temem dikin wê werênê li ser ziman. Yan jî wê, weke ku em dikarin bi têtîna Zerdest re fahmbikin û piştê wê, piştî wî re wê ji Decart û heta Kant ku wê teoriya wê were çêkirin wê, du reşên vajî hevdû ku ew bên kirin weke rewşekê wê qast bikê. Ku rewşek 'tez' bê wê, ya li hemberî wê weke rewş wê bê 'anti-tez.' Wê di dewama wê de gihandina li hevdû wê bê sentez. Di wate biolojiyê de wê bi zêdeyî çêkirina darêjk û ankû formulên nû bi tevlibûnên li hevdû re wê, rewşa ku ew hat derxistin li holê wê, ji wê re jî wê were bikarhanîn. Di ziman de sentezkirin wê weke ku em di kurdi de dibîjin weke 'ji hevdû re' senteze wê dibê 'jevre', ji wî re' û ankû 'ji wê re' wê senteze wê bê 'jê re' û hwd.

de wê, weke wateyeka ku ew 'hevbeş ew dihê zanîn wê mirov wê karibê wê werênê li ser ziman bê. Di vê rewşê de wê li gotinên pêşîya ew lêker û watelêkirinên li wê wê, di vê warê de wê weke aliyekê ku mirov wê bi teybetî wê ji hevokê wê dikarê wê fahmbikê bê. Li vir wê, ahenge di nava hevoka zimanî û hevoka wateyî de wê, di vê çerçoveyê de wê ahengeka bi hişmendî ku mirov wê dizanê wê hebê. Di vê rewşê de wê, dema ku ew gotin hat hanîn li ser ziman wê, ew wê, di vê rewşê de wê, were hanîn li ser ziman bê.

Di rewşa têtîna wateyî de wê, wateya ku ew lê dihê lêkirin de wê, li ser wê re wê hevoka zimanî wê were avakirin. Hevoka zimanî wê hevoka wateyî ku ew hatîya avakirin wê bi wê re wê were li ser ziman. Ji aliyekî din ve jî ew wê, ew wê bi xwe re wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê ahenge di nava hevoka zimanî de ku wê were çêkirin û wê ahenge di nava hevoka wateyî de ku ew wê were çêkirin wê lihevkinê wê di nava wan de wê hebê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, bi teybet wê di vê çerçoveyê de wan di çerçoveya têtîliya wan a bi hevdû re de wan werênê li ser ziman. Têtîliya di nava hevoka zimanî de wê, di vê çerçoveyê de wê, ew bêtîyên ku ew di hevokê de ew bi têtîliyek teybet ku ew dihên li cem hevdû wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku hevokên wateyî wê li gorî rewşê ku mirov wê li ser hiş re dikê re wê xwe bidîna dîyarkirin. Minaq wê dema ku ez di rê de dimeşim wê di rê de meşîna min wê bêtîyên weke 'rê', 'meşîn' 'di wê de' û hwd wê bi wan re wê werê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê têtîliya di nava wan de wê li ser kirina min re wê xwe bidîna dîyarkirin. Minaq ez, di rê de dimeşim wê demê ezê xwe di rê de bibînim. Wê demê ezê rêyê di mejiyê xwe de wê, salix bikin. Li ser wê salixkirina rê re wê, hebûna min a bi bêtîya 'ezê' ku ez di wê de dihênima li ser ziman wê, di awayê 'ez di rê de wê werê li ser ziman. Li vir tememkerên weke "di ... de", "ji ...ve", "bi ..re" û hwd ve wê xwe bi wê re wê werênê li ser ziman. Li vir ev rewşên rêzimanî wê di wan de wê, rewşa bêtîyên ku ez di wan rewşên wan de dihênima li ser ziman wê di awayekê gotinî de wê, werênina li ser ziman. Rewşa "rê" ku ez wê werênima li ser ziman wê di awayekê bêalî û bêdaraz de wê ew wê were li ser ziman. Lê di wê rewşa ku ez wê bi daraz bikim de wê demê ez bêjim "di rê de" wê hingê wê darazek wê di wê de wê, xwe bide dîyarkirin. Ew daraza wê jî wê, di awayê ku wê, yek di rê de, kesek di rê de û hwd wê, di awayekê kirdeyeka di rê de ku ew ne salixkirîya wê were li ser ziman. Ev jî wê, weke pêvajoyeka din a piştê ku ew li ser salixkirinê re ku ew werê salixkirin û li ser ziman re wê li ser wê were sekin in bê.

Di vê çerçoveyê de wê, dema ku ez wê rewşa di rê de wê, dikim ku wê werênima li ser ziman ku wê, ev qalibên weke "di ... de", "ji ...ve", "bi ..re" û hwd wê, bi hinek awayên wan ên din re jî wê, temenê wê biafirênin. Di vê rewşê de wê, weke qalibna ku wê rewşê wê di rewşa bêtîyê de wê, salix bikin bin. Yan jî wê, temem bikin bin. Li ser wateyê re wê ew wê tememkirinê wê bidîna kirin bin. Di rewşa "di ... de" wê, weke têtîna tiştêkî di wê de û ankû li ser wê di rê de dimeşê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Wê di rewşa "ji ...ve" de wê têtîna aîdîyeta *jiwêbûnê* wê bi xwe re wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring û teybet wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê karibê wê werênê li ser ziman bê. Tememkerên weke "bi ..re" jî wê, di rewşên *biwêrebûyîne* wê, bi xwe re wê werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê ev têtîni jî wê, weke aliyekî teybet ê bi wê re bûyîne û ankû bi hevdû re bûyîne û hwd re wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring û teybet wê, di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin bê.

Li ser têtîni re wê dema ku mirov wê li wan bihizirê wê, ev tememker wê bi bêtîya ku ew dihildina li nava wê, li ser wê re wê, rewşên xwe wê temem bikin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring û teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman bê. em li vir wê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê di van rewşên zimanî de wê, rewşên weke lêkirinê û hwd wê, weke rewşna teybet bin. Wê, di rewşên van tememkerên bêtîyê re wê, di rewşa watelêkirina bêtîyê de wê, ji aliyekê ve wê, di hevdû tememkirinê de wê, xwediye awa û rengekê bin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de wê jî mirov wê werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî teybet wê, mirov wê karibê wê werênê li ser ziman bê.

Wê li vir wê ji aliyekê ve wê, wateya ku ew li bêjeyê dihê kirin wê rewşa wê bi wateyî wê werênê li ser ziman. Wê ew wê bêalîya bêjeyê û bêdarazîya wê, bi awayekê bi alî û bi darazî wê li ser wê re wê were li ser ziman. Weke gotina "rê" wê weke gotineka bêalî û bêdaraz wê were li ser ziman. Lê bi wê re wê, weke aliyekî din jî wê, dema ku mirov wê têgînê wê werênê li ser ziman wê, li vir wê di minaq wê di rewşa gotina 'di rê de' wê weke bêjeyeka kok wê ya 'rê' wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekê wê xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, ew wê werê li ser ziman. Wê li ser wê re wê awa û reng û wê bistênê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê bêje û tememkerên wê ew wê hevdû wê li ser rewşa wateyê û darazê de wê bi rewşên weke kirdelêkirin, watedayîn û hwd re wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa fahmkirina watelêkirinê de wê, demê wê bêjeyek wê di rewşa pozisyona xwe de wê rewşa xwe ya wateyî jî wê, bi wê re wê, bi reng bikê. Weke ku em wê di rewşa gotina 'rê' de wê dibînin ku ew weke ku awa ku ew di vê çerçoveyê de wê, di awayekê ku darazakê nadê dîyarkirin lê wê, dema ku ew weke 'di rê de' ku ew hat nivîsandin wê darazê wê bide dîyarkirin. Daraz wê, di rewşa kirinê de wê, xwediyê awa û wateyekê bê. Her wusa wê daraz wê, li ser têgîna kirinê re wê xwediyê rewşeka xwe ya ku em wê kifşbikin û wê werênina li ser ziman bê.

Di dewama wê de wê, bêje wê di rewşa hevokê de wê, dema ku wê, wate stand û levhanîn wê temem bû wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşa hanîna wê de wê, rewşên wateyî wê, di rewşa salixkirina hevoka bêjeyî û ankû zimanî de wê, xwe bi awayekî wê bide dîyarkirin. Li vir wê, di wê rewşê de wê, watelêkirin wê weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin.

Ku ev rewşa zimanî baştirin were fahmkirin emê serî li rewşeka din a di zimanê kurdî de ku ew heya li wê bixin. Minaq rewşa 'sentezkirin û ankû hevgirtinîya gotinan û bi karhanîna wan bê. Sentezkirina gotinan wê, di kurdî de wê, weke aliyekî xwezayî wê, dema ku mirov li ziman serdest bê wê, bi awayekê xwezayê wê karibin bikin. Jinên botanî ku ew tenê di kurdî de bi kirmancî diaxifin wê, di rewşa xwe de wê, vê yekê jî wê, bidina dîyarkirin wê, di axiftina xwe de wê bê ku ew carna di farqê de na wê, gelek gotinên ku ew diaxiftina xwe de wan bikardihênin wê bi awayekê sentezkirî wê bikarbênin. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa zimanê xwe de wê, di rewşek teybet de bin.

Di rewşa wan de mirov dikarê wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, jinên botanî wê, di axiftina xwe ya ku ew carna weke ku ew 'zû diaxifin' û ankû ew di dema ku ew hevoka xwe bilêv dikan weke ku ew ji hevoka ku ew bi lêv dikan weke ku ew hin bêjeyna û ankû dengna wê di qûrtênin wê rewşa ku ew bi wê re didina dîyarkirin wê, hinekî jî wê têkiliya wê bi vê rengê û awayê sentezkirina wan re wê girêdayî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, jî ez di dewama wê de wê, werênima li ser ziman ku wê, gelek gotinên ku ew di nava jîyane xwe de wê, bikarbênin wê weke gotinên serdestî bin. Xosletê zimanê kurdî ê sentezkirina gotinan wê, zêdetirî wê di rewşa serdestbûyîna li ziman de wê xwe bide dîyarkirin Ji aliyekê din ve jî wê, ew gotinên weke gotinên sentez ku ew çendî wê, weke ku ew "bi awayekê" ew dihên hanîn li ser ziman wê, di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê jî mirov wê divê ku wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin. Li vir ez vê yekê jî wê, werênima li ser ziman ku wê, rewşa zimanî wê weke rewşeka teybet bê. Lê wê ev rewşên sentezkirina gotinan wê weke rewşek pirr zêde teybet ku wê, ew gotinên sentezkirî wê weke di awayekê de ku ew dihên li ser ziman wê, karibin di rewşa wateyî de pirr-awayan jî ew bi xwe re bidina dîyarkirin bin. Di vê rewşê de em li jor hinekî li ser gotinên weke di gotinên weke 'rê' û ankû bi awayekê wê yê darazî weke 'di rê de' em li ser wê hinekî sekin in. Wê ev rewşa zimanî wê di hemû rewşên gotinî ên din de jî wê bûhûrîner bê. Lê li vir wê dema ku em wê gotina "di rê de" wê, sentez bikin wê mirov wê çawa wê karibê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, awayê wê sentezkirî wê weke "rêde" û ankû "rêdeya" û hwd wê di heman wateyê de wê, karibê were li ser ziman. Gelek jinên botî wê dema ku wê gotinên weke "jevre", "jêre", "pêre", "pevre", "jevre", "levre" û hwd ku ew dihênin dibê ku wê, hindik ji wan wê di farqê de bin ku ew gotinên di zimên de ku ew di demên berê de di kurdîya wan de hatina sentezkirin û piştê ketina zimanê wan de jî bin. Em van gotinên sentezkirî ku em wan ji hevdû bifelişênin wê bi wê re wê were dîtin ku wê her yekê ji wan wê herî hindik wê sê bêje wê di wan de wê hebin. Minaq wê "jevre" wê, firehiya wê "ji hevdû re" bê. "Jêre" wê firehiya wê "ji wê re" û ankû "ji wî re" bê. "Pêre" wê, firehiya wê, "bi wê re" û ankû "bi wî re" bê. "Pêvre" wê firehiya wê "bi hevdû re" bê. "Jevre" wê firehiya wê "ji hevdû re" bê. Ev wê, tenê wê bêjeyên destpêkê ku ew ew li ser wan re ku ew hatina avakirin bin. Lê di aslê xwe de ku mirov hinekî din jî li ser wan bisekinê wê, di wê rewşa bêjeyên sentezkirî de wê mirov wê zêdetirî bêjeyan wê bi şewayên din ê ku ew wê ji wan wê were derxistin wê hebin. Di ziman de sentezkirin wê, aliyekî wê yê wateyî ê hevgirtî wê hebê. Yanî wê aliyekî wê yê wateyî ê hevdû temem dikê û wê rewşa hevokê û ankû di gotinê de wê watelêkirina wê bi şenberî dide nîşandin wê hebê. Wê di temenê sentezkirinê de wê, bi pêvajoyên pêşketina zimanî re wê, rewşên wateyî û pêvajoyên wê yên pêşketinê û levgirtina wan wê hebê. Di rewşa bêje, gotin û hevokê de wê dema ku em wan dikan ku wan fahmbikin û wan werênina li ser ziman wê, di wê rewşa rastkirina wan de wê rêzimanîya zimanî wê hebê. Wê ew wê di wê de wê weyn bileyizê. Lê di aslê xwe de wê, weke ku wê di kurdî de wê li ser rewşên wê yên sentezkirinê wê şewayekê rêzimanî ê li ser wateyê re ku mirov wê bi teybetî weke dîmenekê din ê duyem li ser ziman re ku wê kifşbikê wê,

xwe di mejîyê me de wê bide şaqkirin û dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, weke aliyekê ku wê, mirov di temenê wê rewşa sentezkirina gotinan de ku wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di rewşa tîgîna sentezkirina gotinan a di zimanê kurdî de wê, weke rewşeka teybet ku mirov wê, bi teybetî wê, dikarê wê kifşbikê bê. Ev xosletê zimanê kurdî wê, di temenê wê de wê pêvajoyên pêşketina zimanî ên pîrr dirêj wê hebin. Li ser wan xosletan re wê xwe bide dîyarkirin. Wê pêşkeve. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de jî jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê weke aliyekî teybet wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê.

Li vir ez vê yekê jî wê, divê ku wê werênima li ser ziman ku wê ev rewş wê weke rewşna zimanî ên teybet ku mirov wê werênê li ser ziman bê. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî teybet wê xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê weke aliyekî teybet wê, ev jî wê hebê. Di rewşa hevgirtin û ankû sentezkirina gotinan a di kurdî de wê, ji gelek aliyan ve wê, temenê fahmkirinên nû ên ku mirov wê li ser wateyê re bi şêwayên tîgînî û hwd re ku wê dikarê wê werênê li ser ziman jî bê.

Di dewama wê de mirov divê ku wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa wê weke aliyekî teybet wê, xwe di vê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin. Minaq wê, dema ku ew gotina ku ew hatî sentezkirin wê, dema ku wê di wê pêvajoya wê sentezkirinê de wê, gotinan ew awayê ku wê ji pîrr peyvyan wê bi ber weke rengê peyvekê ku wê bistênin û wê bi wê werîna li ser ziman jî wê, di wê de wê ew pêvajo wê weke pêvajoyeka ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser wê bisekinê û wê bikê ku wê di rewş û rastiya wê de wê fahmbikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa wê, hingî wê bi fahmkirinên bi gelek wateyên din re wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa gihiştina wateyên nû de wê, di vê çerçoveyê de wê, awayê sentezkirinê wê awayê gotinî ku ew derdixê li holê wê weke aliyekê din ê teybet ku mirov wê, dikarê wê weke aliyekî teybet wê, werênê li ser ziman bê. Wê di dewama wê de wê, weke aliyekê teybet wê, rewşa sentezkirina gotinê wê, li ser wateyê re wê, di her pêvajoyên ji awayê pîrrpeyvî bi ber awayê yekpeyvî de ku wê herê wê karibê bide me. Di vê çerçoveyê de wê, di wê rewşê de wê, awayekê pîrrwateyî wê di wê peyva sentezkirî de wê xwe bide dîyarkirin. Wê mirov dikarê wê weke gilokek ta a li hevdu badayî wê, bi pîrr wateyên wê yên di hundûrê wê de wê werênê li ser ziman. Di vê rewşê de wê jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê rewşên wê yên ku mirov wan bi teybetî wan werênê li ser ziman wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, rewşên bi gotinên sentezkirî re wê, di rewşên jîyanê de wê, dema ku ew mirovê ku ew bikarhanî ku ew çendî li ziman serdest a weke wê, ew mirovê li hemberê wê ku ew li wê dihêsênê û wê tîkiliya bi axiftinê ku ew dihênê ew jî di heman rengê de ku ew ji wê ne kêmtir bê di zanîn û serdestîya xwe ya ziman de. Wê ev wê, weke aliyekî teybet wê, di wê de wê, hebê. Ji xwe wê, sentezkirina gotinan a di ziman de wê, di temenê wê de wê bi awayekê wê serdestîya zimanî wê hebê. Wê di vê çerçoveyê de wê, bi teybetî wê, divê ku mirov wê, werênê li ser ziman. Rewşên sentezkirina gotinan wê, weke rewşna ku wê, mirovan ji aliyê wateyê û ankû rewşa pîrrwateyî ve jî wê, divê ku mirov wê bi teybetî wê hilde li dest û wê derxê li tîgihîştinê. Ev yek wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê. Her wusa di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê. Di dewama wê de wê, weke aliyekî teybet wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Lê ser temenê aqilê kirinî re fahmkirina hêst û ramanê

Di pêvajoyên jîyane me yên giring de û di jîyane me ya rojane de biryarn ku em digirin wê çendî giring dibin di jîyane me de. Ku mirov piştî wan re di rabê û li şûn xwe dinerê mirov di dewama wê de wê, kifş dikê ku wê, çendî ew biryarên me wê, li ser jîyane me wê bûna xwedî bandûr. Wê ew yek wê, bi awayekî giring wê were dîtin. Di nava jîyanê de wê, dema ku mirov wê tişteki bikê, li tişteki bi hizirê, tefkîrbikê, armanc bikê, bihizirê li ser sedem û encamên kirinên xwe û hwd wê, di dewama wê de wê mirov wê, bi hizirkirina xwe re wê, li wê bihizirê. Lê her rewşek ji wan rewşan jî wê, weke rewşeka tîgînî ku ew di mejîyê me de ew weke ku ew hatîya salixkirin bê.

Mirov wê, dema ku wê, armancekê wê bide berxwe wê, di destpêkê de wê tenê wê mejîyê wî dibê ku ew li ser wê armanc bihoyê ku ew wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Hêsta gihandina wê armancê li cih wê, weke hêsteka

wê ya sereka a ku wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Lê piştî wê dema ku mirov gihişt wê armancê û ankû ew pêkhanî wê li ser wê bihizirê ku ew ber çî kir û ankû ew armanc ber çî wî daya berxwe. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, bi heman gotinê û gotin û armancê wê mirov wê karibin kirinê ji hevdû cûda wan bîjin û wan derxina li holê. Ev jî wê, weke aliyekî giring ê wê bê ku mirov wê, dema ku wê li wan kirinê wê armancê de wê, bihizirê wê, 'kîjan kirin baştirin a wê armancê ya' wê, li ser wê bihizirê. Wê bikê ku wê kifşbikê. Hêsta kifşkirina rastiyê wê, weke hêsteka temen bê. Lê ji aliyekî ve em wê hêstê wê, divê ku wê, bi zanînekê re wê werênina li ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê mirov wê, di nava çerçoveyeka jîyanî ku ew bi hêstên mirov afirîya û ankû hatîya afirandin de wê bîjî. Mirov xwe di hêne li ser ziman. Hêstên xwe di hêne li ser ziman. Di nava rewşên civaknasî de dijî, têkiliyan didênê û hwd. Bi wê re wê, bi jîyanî û ankû jîyankirina xwe re wê xûyên xwe wê bide nîşandin. Xûy wê, weke aliyekî ku wê taqabûlî têgîna derûnîyê wê bikê. Derûnvan bi xûyhzîrkirinê wê, li ser wê re wê bihizirin. Wê hizrên xwe wê werênina li ser ziman.

Di nava jîyane mirov de ku mirov ji kîjan aliyê ve li wê binerê wê, weke weke aliyekî giring wê were dîtin ku mirov wê, di nava jîyanê de wê, gelek tiştan wê bi xweşî jî wê bîjî û wê nexweşî jî wê bîjî. Wê şikeştin, xamgînî, bêrîtî û hwd wê bibin. Mirov ji aliyekî ve wê, tiştên ku ew weke bi hêstî jîyankir wê hîs bikê. Ber ku wê, ji aliyên din ve wê, mejiyê mirov wê, di nava xwe de wê, weke aliya jî wê, hebê. Mînaq navenda kenîne û hwd ku ew diafirênê wê, ew kenê ku mirov wê dikê wê, bi wê re ew hêstên ku ew diafirin wê bi wê re wê xwediyê bandûreka mazin a li laşê mirov bin. Her wusa hêstên weke nexweşî, tîrs, bi hêrsbûn, xamgînî û hwd wê, weke hêstna ku wê, dema ku mirov wan dijî wê, bandûra wan di laşê mirov de wê, pirr zêde wê hebin bin. Hêst wê, ast û radaya wê ya jîyankirinê wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, xwe bi têgîna bandûrê re wê, bide dîyarkirin.

Mejiyê mirov wê, di nava jîyan û rewşên ku ew dijî de wê xwe li wan bihoyê. Wê, bi wê re wê, bikê ku ew bihizirê. Mînaq ew di nava xwezaya ku ew dijî wê, bi xwezayê re wê, bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê, hêstên ji xwezayê wê çêbikê. Hêst wê, weke bertekna laşî wê di çerçoveya jîyane me ya dijî de ku ew bi me re dibin û xwe didina jîyan dibin bê. Lê ku em bi aqil û ankû ramanî bihizirin wê, dema ku mirov bi aqil hizirî wê, tiştên ku mirov wê tefkîkir wê, weke di wê çerçoveyê de wê, bi armancên xwe re wê, bihizirê. Hizirkirin wê, di çerçoveyeka bi plan û program de wê pêşkeve. Lê rewşa hêstê wê, new wusa bê. **Rewşa hêstê, sererastkirina wê, jîrîya wê û hwd wê, weke mijarna ku emê li jêr li ser wan bisekin** bin. Di aslê xwe de wê, ev ji aliyê jîrî ve wê, taqabûlî bernema kirina jîrê jî bikê. Bernemakirina jîrê wê, bi serê xwe weke mijareka ku mirov wê, cûda bi serê xwe wê hildina li dest bê. Li vir emê tenê li ser hêstê, hêstîyarîya jîrî û çerçoveyên wê yên têgînî li ser wan bisekin in. Mijarên weke fahmkirina hêstê, têkiliya wê ya bi jîr û hişmendiyê re, derkkirin, fahmkirin, têgihiştin, fahmkirina hêstên dervî xwe, nêzîkatîya hêstîyarî û hwd wê, weke aliya ku mirov di vê çerçoveyê de li ser wan bisekinê. Lê li vir mirov dikarê wê li vir di derbarê wan de wê werênê li ser ziman ku wê, hebûna wan û sehêtkirina hêstê wê bi pêşketina aqil re wê di ahengekê de wê pêşkeve û wê pêşde wê herê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê weke aliyekî giring jî wê, werênê li ser ziman. Mînaq wê, di roja me de wê, bahse 'hêstîyarîya jîrî' wê were kirin. Yanî bi gotineka din wê hêstîyarîya jîrî wê, weke aliyekî ku mirov hêstê bi rastîtiya wê re wê li ser rewşa wê re kifşbikê û wê were li ser ziman û bi wê hizra ku ew hêst afirand û ankû di mejiyê me de şîyarkir re ku ew di ahengekê de ku ew were hanîn li ser ziman bê. Li vir ku em bahse hêstîyarîya jîrî bikin di aslê xwe de wê, weke hîseka ku ew li pêşîya wê hizra ku ew di hê kirin û ankû hatî kirin ku ew dimeşe wê, xwediyê reng û awayekê bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, rastîya wê werênê li ser ziman. Yanî dema ku mirov wê, li vegotinekê wê bihisênê ku ew destpêka wê ji mirov re hat kirin û dawîya wê, ku ew hê ne hatî gotin ku mirov wê tefkîrbikê ku ew wê, çawa wê reng û awa wê bistênê û wê xwe bide dîyarkirin. Yan jî wê, çawa bê ku mirov wê kifşbikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di roja me de wê, dema ku em bahse hizirkirinê dikin wê, bi wê re wê li çî wê were hizirkirin wê ew wê, weke aliyekî wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, pêşî wê tiştên ku ew serê xwe li ser wê êşandî û hizirkirî wê, bi wê hizirkirinê re wê were hanîn li ser ziman. Di rewşa hizirkirinê de wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin ku mirov, wê çawa wê karibê wê, fahmbikê bê. Di rewşa hizirkirina me de wê, tiştên ku mirov wê li wê hizir dikê wê, mirov çendî dikarê wê hîsbikê. Li vir wê, ev têkiliya hizirkirin û hîskirinê wê temenê afirandina hêstan bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Mijare hêstîyarîya jîrî wê, weke mijareka ku mirov wê, dema ku wê, di vê çerçoveya wê hizirkirinê de li wê bihizirê wê, bi wê re wê, were dîtin û kifşkirin ku wê, hizirkirina me wê, di mejiyê me de wê weke xwediyê aliyekî hêstîyarîya jîrî jî bê. Mirov di hîzîrê wê, pêşdîtina wê, di mejiyê xwe de wê weke ku wê bikê. Berî ku ew mijar bû û rûda wê, ew hizirkirina bi awayekî ku mirov li ser wê weke ku ew bûya û rûdaya ku mirov wê werênê li ser ziman wê, weke hêstna bi hizirî bin. Lê dema ku ew tişt ku ew rû nedabê û tenê weke weke hizirkirinekê ku ew di mejiyê me de hebê wê, ew weke hêstekê wê hebê. Ew rewşa weke hêstekê heya wê, wê, di çerçoveya wê hizirkirinê de wê hebê. Mirov dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Hêstîyarîya jîrî wê, weke şewayekî hizirkirinê ê bi awayekî xîyalkirinê, pêşdîtinê û hwd wê, di çerçoveyek karîna mirov de jî wê xwe bide diyarkirin. Mirov wê, dema ku ew tişteki dikê û ankû tişte ji destê wî tê wê, ew weke xosletekî wî yê keseyetî wê xwe bide diyarkirin. Lê di çerçoveya jîrîya berê de wê, di vê çerçoveyê de wê di çerçoveya têgîneka ji xwe re hebûnê de wê, ev xoslet wê werina li ser ziman. Heta ku wê, bahse "dayîna wan xosletan ji aliyê xwûdê ve" wê, weke wê were ser ziman. Lê di roja me de wê, dema ku em bahse jîrî û ankû pirr-jîrîtiyê dikin wê, bi wê re wê, ji pirr aliyan ve dayîna mirov a wan zanîna karîna kirinan û ankû bi wê re bi pêşxistina mirov re ku wê ji destê mirov wê gelek tişt wê werin wê derkeve li pêş. Mejiyê mirovê roja me wê, weke mejiyekî ku ew pirr-alî dihizirê bê. Ev jî wê, weke rewşeka pirr-jîrî bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke tiştên bi kirinê ku ew ji destên û ankû mirov dikarê wan bikê wê, werina li ser ziman. Minaq wê, dema ku mirov bahse pîşeyan bikê wê, li ser wê re wê, weke aliyekî giring wê, dema ku mirov xwe gihand awayekî pirr pîşeyî û hwd wê, were pêşxistin. Wê bi wê re wê, mirov wê xwe werênê wê astê ku wê gelek tişt wê ji destê werin. Wê xwe di wê çerçoveyê de wê, bi kirinê jîyanî re wê bi jîr û zanîn bikê. Jîra mirov wê, rengê kirina mirov a ku ew ji destê mirov tê bê. Di dewama wê de minaq mirov li mirovekî ku ew xêv(memory)a wî pirr xorta li wî bihizirê. Xêv, dûmenkirinê xêvê, girtin û afrînerîyên xêvê wê, hebûna xêvê wê, weke qadaka ku mirov wê bi teybet û bi serê xwe wê, hilde li destê bê. Xêv, bi awayên wê ên weke bi dîtarî, bi dengî girtinî, derkkirinî û hwd re wê, hebê. Pêvajoya destpêkê a girtinê, fahmkirin û di nava xwe de çînîkirin, salixkirin, bi navkirin û derxistina li têgîhiştinê û di pêvajoya wê ya dawî a pêşxistinê û pêşketinê de wê xêv wê, weke rewşeka teybet wê di vê çerçoveyê de wê, xwediyê awayekê bingihînê ê hîmî bê. Weke çawa bi bernemakirina jîrê, bi dûmenkirin û ankû kopîkirina xêvî wê weke aliyekî ku mirov wê bi pêşxistina wê re wê, kifşbikê bê. Wî û deh mirovên din ên ji rêzê dênê rex hevdu û nivîsekê ji wan re wê bixwênê. Wê, her yek wan deh-mirovan wê tişteki dibê ku ew ji wê xwandina wê nivîsê bigirin. Lê wê mirov xêvxort wê nivîsê wê jiberkê û wê di dewama wê de wê gelek tiştan wê ji wê di mejiyê xwe de wê, bihizir bikê. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê, weke xosletekî wê yê li ser hizirkirinê û hwd re bê. Mirovê ku ew xêva wî xort a wê di rewşa dîtinê xwe de wê, xwediyê bîrkirineka xort bê. Wê tişt a ku ew bibînê wê zû ji bîrnekê. Wê di aqilê wî de wê bimênê. Her tişt a ku ew di aqil de ma wê, bi xwe re wê, di mejiyê mirov de wê, hêstên nû jî wê bi xwe re wê biafirênê. Her wusa wê, hêstên wê hizirê û ankû dîtinê wê xwe bidina diyarkirin. Rêyên girtinê weke yên bi çav dîtinê, bi gûh bihîstinê, laş destlêdanê, bi bêhvîlê bêhnkirinê û hwd wê, hêstîyarîyeka ku ew li wan hûnayî jî wê bi wan re wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa rêyên girtinê û hêstê mirov dikarê wê weke mijareka teybet wê hilde li dest û wê fahmbikê. Di dewama wê de wê, fahmbikê. Minaq wê, dema ku mirov tişteki pirr ji mirov re ew bi acêb hat û ankû wê tirs kira dilê mirov de wê, ew hêst wê, ji wê rewşa dîtinê bê. Mirov di vê çerçoveyê de di dewama mijarê de hinekî ji li ser rêyên girtinê û hêstê re li wan bihizirê.

Ku mirov li ser rêyên girtinê re li têgîna hêstê bihizirê wê, bi wê re wê, hêst wê weke şewayekî şîyarîya mirov a li rewşê û ankû ji rewşê wê xwe bide nîşandin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî din wê ev wê xwe bi rewşa bandûra li mirov re jî wê bide nîşandin.

Mirov wê tişteki ku wê dibînê wê çawa wê sahwê wê li ser mirov wê çêbikê. Gotina 'sahwê' wê, weke gotineka kurdî a pirr kevn bê. Wê di nava kurdan de wê, bi teybetî wê li ser rewşa maran û tirsbûna ji maran re wê, were hanîn li ser ziman. Lê wê bi wê re wê, hinek têgînên din jî wê, weke encam wê, li wê werina kirin. Minaq wê, dema ku mirov bi sahw bû ji marekî wê bi tirs bibê. Wê sahw wê, bikê ku mirov bivecinîqê. Wê, di dewama wê de wê, piştî wê jî ku ew mar û ankû rewşa bi mar ji berçav bi bûhûrê jî wê, ew sahwê wê, xwe bide domandin. Li vir wê, gotina sahwê wê, di wateya bandûrbûnê de wê, were li ser ziman.

Di dewama wê de mirov wê, dema ku mirov ji hin aliyana din ve jî bahse wê sahwê bikê wê, bi wê re wê, karibê wê werênê li ser ziman ku wê, bi vê rengê wê, hin têgînên bi bawerî wê, di nava kurdan de wê hebin. Minaq mar jî dikarê sahw bigirê ji mirov û ankû ji dengê mirov. Di dewama wê de wê, were gotin ku 'mar, heta ku dengê mirovan nekê wê, mazin bibê û stûr bibê. Lê ku mîr kengî ku wê dengê mirovan kir û pê de wê, ew mazinbûna wê, bisekinê. Wê êdî wê mazin nebê. Di vê çerçoveyê de wê ev rewş jî wê, gotina sahwê re wê, werê hanîn li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de li ser gotina sahwê re wê, rengê hizirkirina xwe ya bi bandûrê wê werênina li ser ziman. Ev rewşên bi sahwbûnê wê, hem ji rewşên bi dengî bibê û hem jî wê ji rewşên bi dîtinî wê bibê. Minaq wê dema ku mirov dengêkî sawalekî weke şêr kir wê, ji wê bi tirs bê. Ew tirs wê sahwê bi mirov re wê çêbikê. Di vê rengê de wê, dema ku mirov sahw hanî li ser ziman wê, weke encamaka tirsê ku ew li ser mirov çê dibê jî wê, were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê, sahw wê, were hanîn li ser ziman.

Her tişt a ku mirov deng kir û dît mirov wê hertimî wê ji wê bi bandûr bibê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Lê wê dema ku mirov bahse bandûrê bikê wê, ev wê li gorî ast û radayê, dûr û nêzî, piçûk û mazin û hwd wê, bandûra wê, rengê wê jî wê, xwe bide diyarkirin. Ji vê encama ku ew derdikeve li holê ew a ku wê rewşa bandûrbûna bi sahwî û ankû bi bandûrî wê, weke rewşên ku mirov ji wan bi bandûr dibê wê, rewşa wan jî wê di wê de xwediyê diyarkerîyekê bê.

Li vir wê dema ku mirov wê, rewşa bandûrê wê, werênê li ser ziman wê, ev wê, rewşa bandûrê mirov dikarê wê, weke rewşeka fîzyolojîkî jî wê werênê li ser ziman. Tirs minaq wê, bandûra wê li ser laşê mirov wê pirr zêde wê

hebê. Wê, di rewşa di cih de cemidîn û tavizîn û hwd wê, karibin xwe bidina dîyarkirin. Di rewşên şabûnê de wê, hêstên pirr cûda wê bi mirov re wê biafirin û wê derkevina li holê. Minaq wê, mirovekî ku ew hês yekê bikê wê, ew wê bihojê di mejîyê xwe de. Wê hertimî wê bibîr bikê. Wê, di mejîyê xwe de wê, heta ku wê, ji wê hêskirina wî wê, hêstên weke yên tirsê jî wê biafirin. Minaq weke hêstên tirsê ên windakirinê û hwd. Ankû dûrketina ji wê û hwd. Wê bi vê rengê wê ev wê xwe bidina dîyarkirin. Ev rewş wê, rewşên hêstî wê, weke rewşna fîzyolojîkî wê karibin di rewşa fahmkirin û şîrovekirinê de wan bigihêjê li şîroveke fîzyolojîkî jî. Çi mirov jînkir wê, ew bandûra wê li mirov û li laşê mirov wê hebê. Wê di xûyên mirov de wê, encamên wê xwe bidina dîyarkirin. Di dewama wê de wê xûy wê xwe bi wê re wê, bidina dîyarkirin. Rewşên weke ken, girî, tirs, hêskirin, hêrsbûn û hwd wê, weke hemû hêstên din wê, xwe li ser rengên tevger û xûyên laşî re jî wê bidina dîyarkirin. Li vir dikarin minaq 'zimanê laş' wê, werênina li ser ziman. Mirov weke ku çawa wê bi tevgerên laşî wê bixwezê tiştina wê werênê li ser ziman wê, bi heman rengê wê rewşa van hêstan jî wê, ji aliyê wan ve wê dema ku ew bi xûy û hwd wê, tiştêkî wê, werênina li ser ziman. Mirov wê bi xûyan re wê, ew wê bide nîşandin. Xûy, tevger wê, di çerçoveya hêstê de wê, ji aliyekî ve wê li hevdu wê hûnandî û hoyandî bê. Minaq wê, dema ku mirov li rewşa mirovekî ku wî tiştêkî xirab kirîya li wê bihizirê. Mirov wê dema ku wî tiştêkî xirabkir wê, bi tîrsa ku ew cezayê wê tiştî xirab ku wî kirîya wê, bi bandûra wê re wê, bijî. Minaq di nava olan de wê, bahse wê were kirin ku mirov tiştêkî ne baş kir wê, beremberê wê, ku mirov mir û ankû di demeka jîyane xwe ya demên pêş de wê, tiştêkî nebaş wê were li serê mirov. Hêsta gûnahbarîyê û ankû xwe sûcdar dîtîne û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê weke hêsteka ku wê, di encama kirinê mirov ên nebaş de wê, biafirê û derkeve li holê.

Mirovê ku ew tiştêkî weke sîr û ankû nepenî ku ew di xwe de dihizirê û ew divê ku ew wê ji tiştêkî re nebêjê wê, di bin bandûra wê de wê xûyên xwe bide nîşandin. Wê dema ku wî tiştêkî kiribê û mirovekî din ê dorê nizanê bê wê û ku ew jî ne di wê hizirê û yaqînîyê de bê ku ew wê ji mirovên li dora xwe re wê werênê li ser ziman wê, di gotinên xwe de wê, hewl bide ku wê vêşarî wê bihêlê. Lê ji aliyekî ve jî wê mejîyê wî, hertimî wê ji aliyekî ve wê li wê rewşê wê hoyandî bimênê. Heta ku wê, dem bi dem wê di xewna xwe de wê bibînê. Wê axiftinên xwe yên bi hinek mirovên li dora xwe de wê li wê bihizirê ku ew dizanê û ankû nizanê. Wê li gotinên ku ew bi fahmbikê ku ew dizanê û ankû nizanê wê di mejîyê xwe de wê li wan wê bigerihê.

Li vir wê dema ku mirov li rewşa ramanê dihizirê wê, weke hizreka bi çerçova, plan û bernema mirov wê, dibîne û dikare wê werênê li ser ziman. Lê di aslê xwe de wê, çendî ku wê, rewşa hêstê wê di dîmenekî dîtarî de wê weke ne di rewşeka bi wî rengî de jî bê lê wê, weke ji aliyekî ve wê, temenê wê bê ku mirov di mejîyê xwe de wê, bi çerçova, plan bernemeyê wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, têgîna sehêtkirina hêstan wê xwe bide dîyarkirin. Mirov çendî dikare li ser rewşa vegotina xwe bi sehê bê û ankû ji hevdu vaqatên ku wê çî di wê çerçoveyê de wê werênê li ser ziman û wê, di wate, kirde û gotinê de wê tiştî ku ew nexwezê ku ew werênê li ser ziman wê newênê li ser ziman. Têgîna sehêtkirina hêstî wê, weke têgîneka ku wê, di vê çerçoveyê de wê, aliyekî wê, bi zanebûna mirov re wê bi ast û radaya hebûna aqilê mirov ve wê girêdayî bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikare wê, werênê li ser ziman. Her wusa wê jî wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, xwe bide dîyarkirin.

Li vir, di aslê xwe de wê, dema ku mirov li ser rewşa hêstan re dihizirê mirov wê kifş dikê ku wê reng û ankû şewayekî hişmendî ê teybet ku mirov wê di çerçoveya hebûna hêstan de wê werênê li ser ziman wê, xwe bide dîyarkirin. Ev wê, ji aliyekî ve wê, bi têgîna jîrîya hêstiyarî re wê, were li ser ziman. Lê ji aliyekî din ve jî wê, gotina 'jîrê' wê ji mirov wê bixwezê ku mirov wê, bi teybetî wê hilde li dest û wê dahûr bikê û fahm bikê. Pêvajoyên pêşketina gotina têgîn û jîrê wê, ji aliyê pêşketina hêstiyarî ve jî wê, weke xwediyê rengêkî pêşketina pêvajoya hêstiyarî jî bê. Pêvajoyên pêşketina jîr û zêhnê mirov wê, ji destpêka pêşketina mirov a sawaltiyê wê heta roja me wê, di xateka peresendinê de wê xwe bide pêşxistin, domandin û hanîn li roja me. Hêst wê, li vir mirov wê bi du awayan mirov wê dikare wê werênê li ser ziman. Awayê pêşî wê li ser rewşên weke ajoyî û hwd re wê, were dîtin bê. Aliyê din jî wê, li ser pêşxistina wê ya li ser hizirkirinê û hwd re bê. Li ser wê re ku em, di roja me de dikarin bahse 'azmûnkirina jîrê' bikin jî wê, di aslê xwe de wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rastiyeke bi pîvan a vê pêşketina xate pêşketina mejîyê mirov jî bê. Jîr wê, bi demê re wê, dîmenên xwe wê, ji xwe wê bidest afirandinê bikê. Ya ku wê, rewşa pirr-jîrîtîyê wê bi demê re wê pêşbixê jî wê, di aslê xwe de wê ev rewş bê. Zêhn wê, rengê aqilê mirov ê rewşî bê. Jîr jî wê, hişmendîya mirov a jî wê bê. Di vê çerçoveyê de wê, di xatekê de wê, di dewama hevdu de wê werin û pêşkevin. Mirov vê rewşê ji aliyê têgîna derûnîyê ve wê, bi wê ve girêdayî gotinekê li ser wê werênê li ser ziman. Pal(impuls)ên ku ew dibin wê, weke ku mirov dikare wan kifşbikê wê encam qapasîteyekê bin. Di rewşa xwe hanîna li ser ziman de wê, bandûra pal(impulsion)ên mirov wê di xwe hanîna li ser ziman de wê çiqasî hebê? Di dema ku mirov dixwezê ku biafirê û ankû li ser tiştêkî ku mirov hizra xwe wê, werênê li ser ziman wê, palên mirovî wê li ser rewşa zanîna me ya di derbarê de re wê xwe bidina dîyarkirin û wê bikevina dewrê de. Wê mirov wê zor bikin ku mirov xwe werênê li ser ziman. Di nava rewşa zanîna di derbarê tiştêkî de û li hemberî wê bêdeng mayîne de wê palên mirovî wê xwe bidina dîyarkirin. Wê, hin bi hin wê, ji mirov wê bixwezin ku mirov xwe werênê li ser ziman. Minaq wê, di rewşa heyîna zîndîtiya mirov de wê palên mirovî wê hebin ku mirov wê

hertimî wê xwe bidina nişandin. Di rewşa jîyanê de jî wê, dema ku mirov bixwezê tiştekî bijî de wê, dişa wê palên jîyanê wê bikevina dewrê de û wê zorê li mirov bikin ku mirov bijî.

Di rewşa jîrê de mirov dema ku wê bikê ku wê werênê li ser ziman wê, di çerçoveya hizirkirin û hanîna me ya wê a li ser ziman de wê, ew wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşên weke yên axiftinê wê, dema ku mirov wê, minaq wê axiftinekê wê bikê wê, ew axiftin wê, di dema hanîna li ser ziman wê, angejabûyînek wê, xwe bi wê re wê di hanîna wê ya li ser ziman de wê, bide nişandin. Di aslê xwe de ew angejabûyîna wê, çendî ku wê têkilîya wê bi fahmkirinê re wê hebê jî ji wê zêdetirî wê, hîskirineka bi wê fahmkirinê re ku ew diafirê mirov dikarê li ser wê re jî wê, werênê li ser ziman. Mirov di rewşa axiftinê de li van aliyan re dikarê li azmûnkirina mirov binerê. Yek wê axiftin bê. Di axiftinê de çendî di levkirinekê de û bi zane di axifê bê. Du wê, herîkîna wê axiftinê û pêdeçûyîna wê bê. Çendî di wê herîkîniyê de ew serdest a di levhanînê de wê dikarê werênê li ser ziman. Sê wê, têgihîştina bi gotinê bê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, ev wê aliyekî wê, li ser wateyê re wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov di gotina xwe de çendî bi fahm a. Ankû mirov çendî bi zane û di farqê de wê gotinê bi lêv dikê û wê dihênê li ser ziman. Çar wê, xêva mirov û têkilîya wê ya bi gotin, axiftin û hwd re bê. Xêv wê, weke temenekî bingihînê bê. Di dema axiftinê de ku mirov di nava axiftinê de gotinan bi awateyî di afirênê û wan dihênê li ser ziman wê, temenê wê xêv wê, bi afirênê. Di dewama wê de wê, ew jî wê, bi xêvê re wê hebê ku mirov wê tiştê ku ew hanî li ser ziman ji destpêkê û heta dawiyê ku ew di farq, hiş û zanîna wê de bê û jibîrnekê. Bi gotineka din wê, wek ku kurdên berê jî digotin ku "mîrov, di farqê de bê ku mirov çî dihênê li ser ziman." Aliyê din ê di dewama wê de ku mirov wê weke beşa pêncan jî wê, dikarê wê werênê li ser ziman wê, leza zû fahmkirinê ya. Ev wê, weke aliyekî giring wê, hertimî wê, bahse wê were kirin. Di nava kurdan de wê, bahse mirovê jîr wê bi gotina "hê ku te gotina xwe temem nekirî ew di zanê ku tê çî bibêjê." û ankû bi vê rengê jî wê, were hanîn li ser ziman ku "tiştê ku tê bêjê ku hê te negotî ew wê fahmbikê ku tê çî bibêjê." Yan jî wê bê gotin ku "hê te negotî ew dizanê ku tê çî bibêjê." Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya kesê jîr de wê têgîna 'şahraza' wê were hanîn li ser ziman. Gotina şahraza wê, di kurdî de wê, were wateya mirovê bi hişê xwe şîyar, zû fahm dikê, hertimî dizanê ku wê çî bikê û hwd wê, di wê çerçoveyê de wê, were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirovê jîr wê weke mirovekî şahraza wê, ji wî bahs were kirin û wê ew wê were hanîn li ser ziman. Vajîtiya gotina şahraza wê gotina 'şevkorî' bê. Ev jî wê, weke ku mirov ku ew ne jîr û şahraza bê. Wê, weke mirovekî ne şîyar bê. Wê ne di farq û hişê dûnya xwe de.

Di vê çerçoveyê de wê, weke xosletekî din ê şeşem ê azmûnkirina şîrê jî wê, di dema şîrovekirinê de ku mirov wê çendî wê karibê dûr û nêzîk ji hevdû cûda bikê û wê werênê li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de ku ew di şîroveya xwe de ew, serdest û bizane bê. Xwediyê dûrditinekê bê. Kurd jî wê re 'dûrzani' jî dibêjin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî giring ku ew di vê çerçoveyê de xwediyê hişmendiyekê bê. Weke aliyekî din ê heftem jî mirov dikarê bahse di dema şîrovekirinê de wê, ji ya hesan bi ber ya tevlihev ve çûyîna û vajî wê, ji tevlihev bi ber ya hesan ve hatinê wê, werênê li ser ziman. Ev jî wê, weke aliyekî giring ê ji hevdû derxistinê ê bi jîrî wê ji mirov wê bixwezê bê. Di dewama wê de ku mirov wê, bi aqilê xwe re wê, di vê çerçoveyê de wê, li pêş bê. Wê serdest bê. Di dema şîrovekirina ji aliyê hesan bi ber aliyê tevlihev û ankû vajî wê de ku ew ji destpêkê û heta dawiyê di meji de bi aqilê xwe re ew di serwerîyeka bi hiş û şîyar de bê. Wê ev wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Weke aliyekî din ê heştam jî wê, ji hevdû derxistina rengên têgîn û hwd bê. Wê dema ku mirov wê, ew têgîn bihîst wê ji hevdû derxistina wan wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin bê. Ji hevdû derxistin wê, weke xosletekî jîrîya aqilê me jî bê. Hin bi hin wê, li ser wê xosletê re wê mirov wê, bi aqilê xwe re wê pêde herê, kifşbikê û wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, fahmkirina xwe wê pêşbixê.

Wê di dewama wê de wê weke aliyekî din ê nehem jî wê, rewşa fahmkirina fekoran bê. Her wusa mirov di nava jîyane ku ew dijî de ku ew di vê çerçoveyê de fektorên ku ew dijî, bandûr dibê û ji wan bi bandûr dibê û hwd wan ji hevdû derxê. Di dewama wê de wan fahmbikê û çawa ew hevdû temem dikin wan fahmbikê. Li vir wê, ji aliyekî ve wê, dema ku mirov di rewşa têgînê de kûr herê wê, hin bi hin wê rewşa têgîna mantiqê wê weke aliyekî wê, xwe bi fahmkirina me re wê, bide dîyarkirin. Mantiq wê, weke têgîneka felsefîkî wê, çerçoveya li hevkinê ku ew bi hevdû re ne di nava nakokîyê de bê wê, li ser wê re wê bihizirê û wê bikê ku wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, weke aliyekî din jî wê, ew wê, hebê ku wê, dikarin weke aliyê dehem jî wê, werênina li ser ziman wê, rewşa fahmkirina matamatîkî û ankû wêrzeyî bê. Her wusa hijmarî û ankû mantiqê wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, fahmbikê, li wê serwer bê û karibê wê biawayekî afrîner wê bikarbênê. Wê ev wê weke aliyekî me yê jîrî ê giring jî wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Li vir dema ku mirov wê pîvanaka azmûnî a jîrî wê bikê wê, mirov wê, aliyê gotinê û avakirina bi bûjenî ve wê, tenê wê weke aliyekî wê xwe bide dîyarkirin. Lê wê, hertimî wê di temenê wan de jî wê aliyekî hîssî wê hebê ku mirov wê karibê li ser wê re fahmkirinekê bidest bixê bê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa bi gotinkirinê wê, tenê bi wê re bi sinor wê werênê li ser ziman wê ne têr bê. Ber ku mirov tenê ku rewşa bebekekê wê hilde li dest wê, mirov bi wê re wê kifşbikê ku wê, bebek ku ew di derbarê gelek tiştan de ew

nikarê bi gotin bikê û ankû hê wê ew bi gotin nekirîya lê ew wan nas dikê, dibînê, nîşan dikê û têdigihê. Herwusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, bi teybet wê, werênê li ser ziman.

Ku em bahse jîrê bikin wê, di roja me de wê were dîtî ku wê, di rewşa jîrê re wê, weke nîşanakên wê, xûyên ku mirov wan dide nîşandin, tevgerên ku mirov wan dikê û çendî wan di çerçoveyek ahengî û levkirî de wê bi şiyariyeka zêhnî wan dikê û hwd re wê, xwe bide diyarkirin. Di dewama wê de wê, pêvajoyên jîrbûnê wê temenê wan wê li ser fêrbûnê bin. Di serdemên berê de jî wê, fêrbûn wê, weke aliyekî giring ê jîrbûnê wê were dîtî. Di serdemên berê de ku mirov fêrbibê ji fêrûazmûnan karibê baş sûdwergerê û wan bikarbênê, di çerçoveyek rast de karîna meşandina aqil, di meşandina aqil de bi sedem û encamê re wê hanîna li ser ziman re wê, were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewş wê, di roja me de jî wê, weke rewşna jîrî bin. Lê wê li ser wan re wê, aqilê jîrî wê were fahmkirin û pêşxistin. Modelên jîrî ên roja me wê, li ser wê re wê werina pêşxistin. Di çerçoveya awayekî pêşketinê ê pirr-alî de wê, gelek rengên hizirkirinê û hwd wê derkevina li holê. Mirov di roja me de wê, bi carekê re wê gelek aqilan wê hilde mejiyê xwe û wê fahmbikê. Wê têkiliya wan di nava jîyanê de wê bi hevdu re wê dênê. Wê çawa wê wan wê weke bi awayekî afrîner wê bikarbênê û wê ji wê rewşên nû wê derxê li holê wê, li ser wan bisekinê. Di dewama wê de ew, karîna kirina wan jî wê, weke jêhatîyeka jîrî wê xwe bide diyarkirin. Her wusa jêhatîya jîrî wê, di çerçoveya karîna pêşxistina wê de wê, xwe bide diyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, di jîyanê de wê, çend rengên jîrî wê pêşkevin wê, ew wê weke cûreyên jîrî wê xwe bidina diyarkirin. Fahmkirina cûreyên jîrî wê, di rewşa pêşketina mirov a bi jîrî de wê, weke aliyekî bê di roja me de. Bi gotineka din jî wê, weke rewşeka ku mirov wê, dikarê li ser pirrjîrîtiyê re wê werênê li ser ziman bê. Di roja me de ku em, bahse jîriya mirov bikin wê, bi gelek aliyên ve wê, pêşveçûnên bi aqil wê werina li ser ziman. Lê bi wê re jî wê, dema ku mirov, minaq rewşên weke matamatîk-mantiqê, musîkê-ritmê, dîtbarî-qad û hwd wê, weke aliyna ku mirov li wan bi ponijê bê. Teybetmendîya van aliyên wê ew bê ku wê, hêstîyarîyê wê bi xwe re wê biafirênin û wê bidina diyarkirin bin. Di dewama wê de mirov wê, dema ku wê di mejiyê xwe de wê hizrekê wê bi afirênê wê, ew wê weke jîrîyekê bê. Minaq hizirkirinek, xiyalkirinek, xewnek, xwe bi armanckirin, di çerçoveyek levkirî de pêşxistineka ramanekê û hwd wê, weke aliyna ku mirov dikarê bi têgîna jîrîya mirov re jî wê, werênê li ser ziman bê. Jîr wê, hinekê jî wê, azmûnên me yên hêstî-hişmendî jî bin. Di dewama wê de jî mirov, dikarê wê jî werênê li ser ziman ku wê jîrîti wê ew bê ku mirov karibê aqilê xwe bikarbênê bê. Ev rewş wê, çerçoveyek giştî a bi aqil re wê bi berfirehî û direjehîya wê re wê, bi xwe re wê werênê li ser ziman.

Em li vir vê yekê jî wê, bi rewşa jîr û hêstê re wê, werênina li ser ziman ku wê hêst wê, weke renegekî jîrê bê. Di rewşa jîrê re wê, dema ku mirov wê, werênê li ser ziman mirov, divê ku jîrê wê weke aliyekî giring wê werênê li ser ziman. Lê li ser rewşa jîrê re wê, hêst wê weke renegekî wê yê hişmendî jî wê, xwe bide diyarkirin.

Jîr wê, dema ku mirov wê, fahmbikê wê, bi kirinên mirov ên weke ku ew bûna û bi bandûra wan re wê werênê li ser ziman. Xosletên weke başbûnê, jêhatîbûnê, bi wijdanîti, levkirî û ji raman û hizrên nû û pêşketinên wan re vekirîbûyî jî wê, weke aliyekî ku wê, temenê wê li ser hişmendîya hêstî a jîrî bê. Li vir wê, hêst û hişmendî wê, bi şewayekî dîalîti wê, di temen de wê, li hevdu xwediyê hoyandinekê bin.

Ku em jîrê wê hildina li dest wê, demê em nikarin ji temenekî fîzyolojîkî dûr wê, werênina li ser ziman. Ev jî wê, bi awayekî xwezayî wê, rewşa hêstê bi xwe jî wê, li ser temenekê û ankû wê temenê wê di dewama wê de wê bide hanîn li ser ziman.

Di nava kurdên berê de wê jîr wê, di çerçoveya têgîneka 'pêşdîtinî' de wê bihanîyan li ser ziman. Yanî wê, dema ku wê, tişteke bi heta ku ew jî pêşde bi heta dîtî, dema ku wê gotinek bi heta gotin ku ew jî pêşde hatiba kifşkirin û gotin, dema ku wê, tişteke bûba ku ew hê nebûyî ew hatiba kifşkirin û mirov jî wê re amede ba û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, bi hanîyan li ser ziman. Di dewama wê de wê, bi hanîyan li ser ziman ku wê, dema ku mirov li jîyanê bi hizirê wê, temenê wê, di ahengekê de wê, bi hevdu re wê kifşbikirin. Di dewama wê de wê, ew jî wê, jî wê hizra wan wê bi were kifşkirin ku wê dema ku mirov xosletan fahmbikê wê, li ser xosletan û levkirina wan re wê, bi çerçoveyî wê, rastiyê wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, jîr wê ji aliyekî ve jî wê, xwe gihandina wê hizra wê çerçoveyê ba.

Hêst wê, weke rewşna jîrî wê, li ser wê rewşa jîrî re wê, hebin. Wê vîna hişmendî û ankû keseyeta hişmendî ku ew diafirê wê, di çerçoveya vîna wê de wê, xwe bide diyarkirin. Tişteki ku mirov ne acibênê mirov wê, bertekê vajî wê bide nîşandin. Mirov wê hêrs bibê. Bi awayekî din jî mirov wê, ji rewşên ku mirov wan diji û ankû fahmkirina wê bidest hîskirinê wê bikê. Rewşên weke rûhîyet, hal, hîskirin û hwd wê, weke rewşna navaroka hêstê bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser wan re wê hêstbûn wê pêşkeve.

Mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, hêst wê, weke xosleteka jîyane me ya b hişmendî bê. Ankû mirov dikarê hêstê wê, weke xosleta keseyetîya me ya hişmendî jî wê, werênê li ser ziman. Di jîyane xwe de wê, dema ku mirov rewşa hîskirinên xwe li berçav bigirê wê mirov bi wê re wê kifşbikê ku wê, çendî dikarê xort hîsbikê wê, ewçendî wê, hêstbûn wê bi wê re wê di ahengekê de wê pêşkeve. Di dewama wê de wê, weke aliyekî din wê, ew jî wê hebê ku mirov wê karibê wê werênê li ser ziman ku wê, hîskirina me wê, girêdayî hebûna me ya zindîyî a diji bê. Mirov bi hişmendîya dibê ku mirov nikaribê hertiştî derxê li hiş. Lê mirov di her rewşê de wê karibê hîsekê ku

mirov wê diji bidest bixê. Di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, were dîtin ku wê, hişmendî wê di çerçoveyeka planî de wê, xwediyê awayekî bê. Lê hîs wê weke aliyekî temenî ê hêstî wê, di her rewşê de wê hebê.

Hêst wê, weke şewayekî hişmendî wê, di rewşa ketina farqê de jî wê, di jîyane mirov de wê, xwedî weyn bin. Minaq mirov di jîyane xwe de wê, çawa wê gava xwe biavêjê, wê çi bikê û ankû wê berê xwe bi kîjan aliyê de wê bidiyê de wê hîs wê, di wê de wê weyn bileyizê. Heta ku wê, ev rewşa hîsê wê weke derkeve li pêş û wê kifşkar bibê wê weke ku ew weke têgîneka pêşeng wê xwediyê wê, rengêki wateyî ê pêşketîne bê. Di rewşa rewşeka jîyanî de ku mirov wê tişteki bikê wê, di mejiyê mirov de wê, hertimî wê, di derbarê wê tişt û ankû rewşa ku me kir de wê, hîsên cûda wê bi me re wê bi hêstî wê biafirin. Minaq wê, hêstên weke biafirin û wê mirov wê ji xwe bipirsê ku ew rast a û ankû ne rast a. Mirov wê di kirina xwe de wê ji xwe bipirsê ku ew rast dikê û ankû rast nakê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku ew di mejiyê xwe de bigihijê wê hîs û hêstê ku ew ne rast a ku ew bikê wê, nexwezê ku ew wê bikê. Tevî wê jî ku ew di kirina wê de israr bikê wê, xwe rehet hîs nekê. Ji wê kirinê wê, hertimî wê hîs û hêsteka ku wî ji kirinê bi şûn ve dide kişandin wê hebê. Wê, mirov wê, di wê rewşê de wê, di kirina xwe de wê, ne xwediyê rewşa motîvebûyî û ankû konsantrebûyî bê.

Hêst wê hinekî wê, rengê hişmendîya bi rewşa ku mirov wê rast nabîne re ku mirov nakevê nava motiveyekê de jî bê. Li vir wê, di rewşa têgîna hêstan de wê, di aslê xwe de wê derûniya mirov wê ji aliyekî ve wê, weyneka giring û dirokî wê bileyizê. Her wusa mirov rewşa têgîna hîskirinê ku mirov, weke ku ew di jîyane xwe de bahse 'xwe çawa hişkirinê' dikê wê, di wê çerçoveyê de wê, xwediyê wê rewşa wê bê. Di rewşa levkirinê de wê, têgînên felsefîkî û hwd ên weke mantiqê jî wê weyneka wan wê hebê. Minaq di levkirina xosletan de wê, nelevkirin wê hertimî wê temenê ne rehetîyekê bê. Di dema ku mirov hizirbikê û tefkirbikê ku mirov tişteki bikê û mirov ew nekiribê wê, hêsta kirinê wê, hertimî wê, zorê bide mirov ku mirov wê bikê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, ew wê xwe bide dîyarkirin.

Minaq ku em ji aliyê newrolojiyê ve li hêstê bihizirin wê, hêst wê weke elementên li binê wê ku ew li ser wan avaya weke hîs, rûhiyet, hal û hwd wê, cûda wê werina li ser ziman. Wê hêst wê bi rêyên bîolojîkî ku ew dihên afirandin wê werina li ser ziman. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser temenekî bîolojîkî wê li wê bihizirê. Ev şîroveya newrolojîkî wê, ji aliyekî bîolojiyê ve wê, ji mirov re wê li mirov rast werê. Lê wê ne temem bê. Ber ku wê, têkiliya nava hîs û hêstê wê, rewşên fîzyolojîkî ên derve wê salixbikin û wê biafirênin. Di vê çerçoveyê de ku mirov ji aliyê mejî ve jî wê li wê bihizirê wê, xêva me wê biafirê û wê, di xêvê de wê her tiştê ku me jînkir wê di wê de wê bicih bibê. Ev jî wê, weke aliyekî giring wê, ku mirov wê fahmbikê bê.

Di rewşa hêstê de ku mirov di dewama wê de li wê bihizirê wê, bi wê re wê, were dîtin ku wê, hêstên weke yên tirsê, hazê û ankû şabûnê, hêrsbûnê, dilxalînekbûnê û xamgîniyê û hwd wê, di rewşa bîolojîkî de wê temenê wan wê, hebê. Di roja me de wê, piştî kifşkirinên genetîkî re wê, li temenekî wan ê genetîkî wê were lêgerîn. Di aslê xwe de ev lêgerîn jî wê, ne belesebeb bê. Ber ku wê, genên(104) mirov wê, mirov çi bijî wê, di xwe de wê qayd bikin. Ber vê yekê wê, temenê wê di wê de jî wê biafirê. Minaq di mejî de beşa navendî a kenê wê hebê. Bi wê re wê, rewşên weke kenbûnê, hêstên ji wê diafirin û hwd wê, bi bandûriya li laş re wê, bi wê re wê xwe bidina dîyarkirin.

Ji aliyê hêstîyarîya hîssî ve ku mirov di hîzîrê wê dema ku mirov, di hîzîrê li rewşekê û mirov encamê û ankû rewşê bi tememî li wê ne serwaxt a wê, mereq, hêvîkirin, xamgîni, dilwaswasbûn, bi başî û nebaşî hîskirin û hwd wê pêşkevin. Ev jî wê, ji aliyekî ve wê mereq bin. Di roja me de wê, di hinek şîroveyan de wê, ev wê, bi têgînên "çandî", "bawerî" û "hewîrdora ku mirov di wê de diji" re wê werina hanîn li ser ziman. Li vir wê, bandûra van rewşan wê çendî di hîskirinên me de wê hebin? Di aslê xwe de ev weke rewş û pîrseka dîtbar a. Mirov nikarê wê li ser wan rewşan re zêde piştrast bikê. Mirov dikarê xwe bigihêne li şîroveyan. Lê wê wê zêde ne kifşkar bê. Lê li vir mirov ji aliyekî ve li ser têgîna xûyzaniyê re bi têgîna derûniyê re dikarê li wê bihizirê û wê, bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê, li ser xûyên me re ku wê zanîn û fêrbûnên me wê di temenê wê de bin wê, mirov karibê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de li ser xûyan re ku mirov wê, ji aliyekî ve wê, werênê li ser ziman wê, hêst wê, weke bertekna herî zêde ku ew nêzî aqil û ankû ji aqil dûr ku ew mirov wan dide nîşandin bin. Li vir di rewşa danîşandina bertekan de wê, çi kifşkar bê. Wê hêsta rastiyê wê, ji aliyekî ve wê ji temen ve wê kifşkar bê. Li hemberî bûyar, rewş û hwd mirov wê, li ser zanîna xwe re wê bertekên xwe wê bide nîşandin. Bertekên mirov wê nîşanaka rengê fahmkirina me jî bin. Mirov rewşê û ankû bûyarê çawa fahmbikê û wê çawa dibîne wê, hizre me ya di derbarê de bê. Mirov di rewşên xwe yên jîyanî de wê, ku ew di farqê de bê û ankû ne di farqê de bê wê di çerçoveya levkirina fahmkirin û rastdîtina wî ya li hevdû hojandî û hûnandî de wê, xwediyê motîveyekê bê. Rewşên weke avêtina li ser kesan ên dengbêjên kurdên berê wê, ew wê hem di xwe de wê hêstekê wê bi hawênê û hem jî wê, di rewşa xwe ya bi wê hanîna li ser ziman de wê, gelek hêstan wê bi yn gûhdarvan re wê bide

-----
*104.Gen wê navê kevirê binî ê hevîrtina hebûnê bê. Ji giştîya wê re 'genetîk' dihê gotin.

afirandin. Wê weke minaqeka ku mirov rewşa hêstê ji wê baş bi pîrr rengên wê re wê, ji wê fahmbikê wê, dengbêjî(105) wê bi vê rengê wê, weke minaqek giring bê. Di nava wan helbestan de wê, dengbêj, hemû hêst, xewn û xîyal û rengên hizirkirinên xwe wê werênê li ser ziman. Minaq wê, dema ku mirov kirina tişteki û ankû xwe

gihandina tiştêkê weke armanc dênê li pêşîya xwe wê, dema ku yekî din werê û me ji rêya me bikê mirov wê hêrs bê. Hêta wê, di dewama wê de wê, dema ku ew mirov di mejiyê xwe de ghişt wê hêstê ku ew ji armanca xwe dûrket û êdî wê negihîjê wê, xamgînî, bêhîvîfî, hêrsbûn û heta ku wê tirsbûnê wê, di xwe de wê hîsbikê. Wê, xwe berdê. Wê motiveya wî xirabê. Bi wê xirabûna motiveya wî re wê xwe berdê. Ev jî wê, weke rewşek hêstîyarî bê. Rewşa motivebûyîna mirov dikarê wê jî ji aliyekî ve bi hêstî wê werênê li ser ziman. Lê li vir wê, demê mirov dikarê wê jî bi wê re wê fahmbikê ku wê, rewşa xirabûna motiveyê wê bi hatina berhevdû û ankû hebûna hêstên vajî hevdû re wê biafirê. Hêsta xwe bi hêvî hîskirinê çendî ku wê hebê û xwediyê motiveyek xort bê wê, vajî wê hêsta bêhêvîbûnê jî wê, xwediyê rewşeka bi heman rengê a vajî wê bê. Hêsta hêviyê wê, berxwedanê derxê li pêş. Ya bêhêvîtiyê jî wê, xwe berdanê bide çêkirin.

Di rewşa têkiliya nava aqil û hêstê de mirov wê, divê ku hêstê wê weke aliyekî bandûrî wê, werênê li ser ziman. Di rewşa hêstan de wê, gelek zanyer wê li ser wê bihizirin û wê weke 'rêyeka' nava hizirkirinê, hîskirin û tevgerê de wê werênina li ser ziman. Li vir divê ku mirov wê jî wê werêninê li ser ziman ku wê hêst di her deverên mirov ên zindî de wê ew hebin. Wê demê mirov dikarê hêstê wê, weke encama hebûna zindîyîya hebûnî wê hilde li dest.

Di laş de wê, aliyekî biolojîkî wê weke bitahfaneka afrîner wê di temenê wê de bê. Wê ji aliyekî ve mirov li hêstê dihezirê wê, weke ku wê temenê wê li ser hîskirinê bê. Wê hîskirin wê weke meneka wê ya bingihînî wê xwe bide diyarkirin. Hîs bixwe jî wê, weke têkiliyeka nava aqil û laş bê. Wê di temenê wê hîskirinê de wê, têkiliyeka biolojîkî, bandûrî a bi dîtîna, bihistîna bêhnkirinê û hwd wê hebê. Minaq rewşa malbatê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Wê jî dû aliyên ve wê, temenê wê hîskirina wê hebê. Yek wê bi biolojîkî bê. Ya din jî wê, bi rewşa bi hevdû re jîyankirinê û fêrbûna hevdû re wê hebê. Wê weke rewşên ku mirov bi wê re wan werênê li ser ziman wê, rewşên weke hizirkirinê, rewşa rûhiyeta mirovî, hêst û hwd wê hebin.

Hêst wê, ji aliyekî din ve jî wê, nîşanaka wê bê ku di jîyane mirov de çi dibê û di qawîmê. Li ser rewşên ku mirov wan jîndîkê û ankû rewşên dihen jîyankirin ku mirov wan hîs dikê wê bertekna li ser wan re bê. Minaq rewşeka ku mirov di zanê ku ew dibê û diqawimê lê em nizanin çawa dibê û diqawimê wê, mereqa me pirr zêde wê li rewşa wê ya bûbûn û qawimîbûnê re wê biafirênê.

Hêst wê, bi rewşa mirov ku ew xwe di wê kêlikê de ku ew çawa hîs dibê ve wê girêdayî bê. Mirov wê kêlika ku mirov wan dijî wê, li mirov serwer bin. Mirov wê, weke xwe winda jî bikê. Wê wusa wê li mirov wê were. Li mirov serwerbûyîna hêstan wê, rewşek teybet wê bi mirov re wê biafirênê. Minaq hêsta hêrsbûnê ku mirov wê hilde li dest wê, weke hêsta ku ew li mirov serwerbû wê, mirov wê xwe di bin wê de wê weke ku wê winda bikê. Wê di wê çerçoveyê de wê, tenê wê, ew rewşa wê serwer bê. Di vê

-----
*105. Dengbêjî wê navê kesê ku ew bi helbestî di lorênê bê. Ev di nava kurdan de wê, weke çendeka bi hazaran salan bê. Kurd hertimî wê di civatên xwe de wê li hevdû bicivin û wê yên ku ew dengên wan xweş wê bi sitêrênin û bi lorênin. Dengbêj weke kesê ku ew xêvxort ku ew dikarê di mejî de bigrê wê were zanîn. Tiştê ku wê bihist wê jîbîmekê.

rewşê de mirov dikarê têkiliya hêstê bi ajoya zindîyî re wê, dênê. Hêst wê, dema ku mirov wê dijî wê, hiinekî zor bê ku mirov wê, werênê li ser ziman. Weke ku car bi car hin jinên kurd dihenîna li ser ziman ku "mirov, tenê dikarê wê bijî. Lê mirov nikarê wê bi ziman werênê li ser ziman bê." Di rewşa hêstê de ku mirov wê bidest hanîna li ser ziman kir wê ji aliyekî ve wê, ew bandûra wê ya xort wê weke ku wê ji holê rabûbê. Yan wê, weke ku hinek ji wê windabûbê. Di dema ku mirov wê werênê li ser ziman de mirov wê çendî wê karibê wê, werênê li ser ziman. Mirovekî ku ew sadîsad ew bi hêstîyarî bûya û piştê ku ew demek têve çû û hat li xwe û bi serxwe ve hat wê, çendî ku wê karibê wan kêlikên xwe yên bi hêstîyarî weke ku wê jîyaye wan werênê li ser ziman? Di dema hanîna li ser ziman de wê, mirov wê aqilê xwe wê bikarbênê. Wê, tiştê ku wê werênê li ser ziman wê, di darizandina xwe de wê, derbas bikê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de jî wê, hêst wê, çendî wê destûrê wê bide mirov ku mirov wê werênê li ser ziman. Minaq hêsta 'ayibbûnê' wê weke hêsteka ku wê, di nava mirovan de wê ji gelek aliyên ve ku ew, çendî bi rengên cûda jî bê wê, bicih bibê. Tiştên ku mirov wê ayib bibênê wê hebin. Minaq rût hatina dîtîna wê, weke rewşeka ayib wê, bi heta dîtîna. Dema ku mirovek ji aliyê çend kesan ve rû hat dîtîna wê, piştê di cih de wê cilên xwe li xwe bikê û wê herê devereke din. Li wir jî wê mirov wê hebin. Hinek ji wan mirovên li devere duyem ku ew çûyê de wê ji wê bipirsîn ku çi bû. Wê pêşî wê ew kes wê bibê ne tiştêk bûya. Yanî tiştêk nebûya. Lê ew di mejiyê xwe de wê, weke ku wê fihêt bikê ku ew bîrê li ser ziman ku ew rût ji aliyê gelek kesan ve hatîya dîtîna. Di vê rewşê de wê, hêsta ayibbûnê û fihêtbûnê wê, weke rewşekê wê serwer bin. Wê nehêlin ku ew xwe werênê li ser ziman. Em wusa jî hizirbikîn ku wê kesê xwe bi wê rengê ne hanî li ser ziman û piştê yek ji wan mirovên li devera pêşî ku wê rût dîtîya hat nava mirovên din û wî hanî li ser ziman ku 'me, ew rût dît li wê deverê.' Wê hingî wê ew kesa ku ew jînkirîya wê, pirr fihêt bikê.

Di roja me de xwe rût kirin wê, ne weke demên berê hêsteka jidahî bê. Wê di wê de wê, bi rewşên li beravê û çûyîna ketina avê û hwd de wê, sistbûn wê di wê hêstê de wê, bibê. Ber ku wê, ew weke rewşekê wê werê jîyîn wê, ew newê ayibkirin û wê ji wê newê fihêtkirin.

Minaq heta roja me jî mirovek wê, di derbarê laşê xwe de wê, ne axifê. Di derbarê deverên mehrem ên laşê xwe de wê, axifê. Wê dema ku wê, bihîst ku ji deverên laş hat bahskirin jî wê, fihêt bikê. Di vê çerçoveyê de wê, xwe di xwe de wê, bikê rewşek din de.

Hêst wê di laşê de mirov wê çendî ku wê encama hevgirtîniya laşê me bin wê, di rewşa laş de jî wê, weyneka hevgirtîniya a têgihî wê di laş de wê bileyizin. Hêst wê, di rûhiyeta mirov de wê, di rewşa jîyankirinê de wê, xwediyê rewşekê bê. Di nava civakê de ku mirov dijî wê, mirov wê xwediyê hêstna ji wê civakê bê. Bi demê re wê hêstên weke aidîyetê û hwd wê biafirin û wê derkevina li pêş. Mirov wê bi wan hêstan wê bijî. Civakbûn wê, aliyekî wê yê giring jî wê, bi hêstiyarî wê xwediyê temenekî bê. Ev temenê wê jî wê li ser rewşa bi hevdû re jîyankirinê, ziman û bi jihevdu fahmkirinê re bi hevdû re parvekirinê û hwd re wê, temenê wê hebê. Weke hêstên bingihîn wê, di serî de wê, hêstên weke hêsta xwebûnê û hwd wê hebin. Hêsta xwebûnê wê weke hêsteka ku mirov wê bi wê re wê xwebê bê. Di vê çerçoveyê de hêsta di derbarê xwe de wê, weke hêsteka zindîyî bê. Mirov wê, bi wê hêstê wê, di serî de wê xwe bi hêstiyarî wê kifşbikê.

Mirov piştî ku xwe ji aliyê hêstî ve kifş dikê wê, piştî wê di dewama wê de wê bîrçibûna xwe ya bi hêstî jî wê kifşbikê. Bi wê re wê, rêyên xwe têrkirina bi hêstî wê pêşbixê. Di roja me de wê, rewşên weke pêşxistina musikê, tîyatro, sîname û hwd wê pêşkevin. Ev jî wê, di serî de wê, di rewşa hizirkirineka bi hêstan û levhanîna wan re wê, xwediyê rewşa teybet bin. Her rewşa ku mirov ji filmekê û ankû li tîyatro temaşa kir wê, çi hêstê wê bide me? Her wusa wê, di dewama wê de wê, mirov wê, çi hîsbikê? Ev hemû wê, weke aliyna ku mirov wan dikarê bi teybetî li ser wan bisekinê. Di vê çerçoveyê de wê, rêyên me yê girtinê weke çav, gûh, bêhvil, ziman û hwd wê, weke rêyna ku mirov wan pêşî bi hêstiyarî jî wan hilde li dest bin. Tiştêkî ku mirov bi gûh li wê hisand wê, hêstekê wê bi me. Xwarineka ku me ew xwar wê, çendî ku me têrkir wê, bi ziman têjkirina wê re wê, hêstekê weke ya xweş û ankû nexweş, tirş û ankû şêrîn, miz û ank list wê bide mirov.

Hêst wê, nîşanaka jîyanbûyîna mirov bin. Di rewşa bihîstina helbetekê de wê, hêstên ku mirov wan jî wê bihîstina helbestê digirê wê, di rewşa levkirina gotinên helbestê û wê rengê dengdayîna li wan gotina de wê, ahenge di nava wan de ku ew dihê çêkirin de wê, xwe bide diyarkirin. Her tiştê ku mirov wê dikê wê, hêstna bi rengê şabûn, tirsbûn, mereqkirin, xamgînî, evîndarî û hwd wê bi mirov re wê çêbikin. Wê ev weke hêstna giştî wê ev hêst wê xwe bide diyarkirin.

Di rewşa kirinekê de wê hêst wê, di kirinê de wê jî wê kirinê re amedebûn û ji pêş ve pêşwazîkirin bê. Hîs jî wê, weke ragihandinna laşî ên di nava wê de bin. Di rewşa tîr û netîr û rewşên laşî de wê, hîs wê xwe bidina diyarkirin. Di awa û rengekî pêşdîtîni de wê hîs wê, xwe bidina diyarkirin. Ti tîgînên pêşdîtîni heta ku ew newîna jînkirin û ankû ku mirov bi êmin û ewla nizanibê ku ew hatîna jînkirin wê, di ne rehetîyekê û nearamiyekê de wê, bi dilwaswasî wê xwe bidina jînkirin. Neêminbûn wê xosletê nezanebûnê bê. Hîs wê, pêşî bo ku mirov wê hîsbikê wê, bi hişmendî divê ku wê pêş kifşbikê bê. Minaq mirovekî ku ew ket 'depresyonê' wê, pêşî di mejiyê xwe de wê xwediyê salixkirineka bi gotina depresyonê re bê. Wê piştî wê, di wê levkirina wê salixkirinê û wê hîskirina xwe de wê, li wê bigerihê. Ev rewş hemû jî wê sedema wan ya bûyî wê hebê. Minaq wê dema ku mirov bêriya yekê bikê wê demê mirov divê ku wê nasbikê û ankû bi wê re di pêvajoyeka jîyane xwe ya berê de wê jîyankiribê bê. Di dewama wê de ku ew ji me dûrketibê mirov wê bêriya wê bikê. Heman tiştê mirov dikarê bi şewayekî din bo hêsta hêskirinê jî wê, werênê li ser ziman. Hêskirin wê weke hêsteka ku mirov wê, li ser azmûnên xwe re wê hîs dikê bê. Ew azmûnên me yê jîyanî ên wê, ew me bi ber xwe ve didina kişandin.

Di rewşa hêstê de wê, rewşên hanîna li ser ziman, bi azmûnî jîyane mirov a bi hişmendî û hwd wê, bi wê re wê hebin. Ji aliyekî din ve jî wê, bi wê re wê tîgîna dîzaynkirinê û hwd jî wê hebê. Di rewşa hanîna li ser ziman a hêstan de wê, rûdêna mirov, rengê deng û navaroka wê, di wê de wê weke aliyekî kifşkar wê, bide diyarkirin bê. Minaq wê dema ku wê bebekê wê hêstên xwe wê werênê li ser ziman wê, deng, tevger û kirinên laşî wê bikarbênê.

Mimikên me yê rû, wê dema ku mirov wan dide nîşandin wê kîlîkna piçûk de wê xwe bidina diyarkirin. Lê wê bi xwe re wê hêstna wê werênina li ser ziman.

Li vir em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku pêvajoyên jîyane mirov wê, di rengê pêşketina keseyetîya mirov de wê, rengdêr bin. Minaq keseyetên xwediyê rûhiyeta ji hevdû cûda û dema ku wê, pîrsgirêkên derûnî wê bijîn wê, ne weke hevdû wê bijîn wê, di vê rewşê de wê, weke nîşanaka wê bin. Em li vir dikarê li ser rewşa keseyetîyê re wê, bi rengê keseyetîya şa û ya keseyetîya neşa a bi derûnîyek xirab wê werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de ev rewşên ku mirov wan weke hêstan dikarê wan werênê li ser ziman wê, di rengê nerîna mirov a li jîyanê de jî wê, xwediyê rewşek kifşkar bê.

Di rewşa xwe hanîna li ser ziman de wê mirov wê, gotinan wê bikarbênê. Di rewşa lêkerîya gotinê de wê, bi aqil, zanîn û ramanî wê, hizirkirin wê hebê. Lê di rengê dengdêriya gotinê de wê, rewşek hêstiyarî wê hebê. Gotinê bi çi derûnîyê mirov wê dihênê li ser ziman? Wê ev wê weke aliyekî giring wê, xwe li vir wê bide diyarkirin. Bi asta rengê dengdayîna li gotinê û bi wê re hanîna li ser ziman re wê, weke kirdeyeka derûnî a bi tîgîna hêstiyarî ku ew li wê dihê kirin jî bê. Di rewşa dengê gotina "şa" de wê, mirov bi dengêkî tişî û rehet wê dikarê wê werênê li ser ziman. Lê em werênina li ser ziman ku ew bi dengêkê ne nimz û bilind hat hanîn li ser ziman. Yan jî ew deng wê, di

xwe de wê hinekî bakirin û ankû qêrînê wê di xwe de wê bihawênê li ser ziman. Li vir wê, rewşa deng wê, weke rewşeka ku mirov wê dikarê di vê çerçoveyê de wê salixbikê bê. Di rewşa rengê rengdayîna li deng û mimîkên mirov wê, hinekî wê di çerçoveya wê dengdayîna wê gotinê de wê li hevdû bikin. Ev wê, weke rewşeka têgînî bê. Hêst wê, ji aliyekî ve wê, li ser rengê bi dengkirin û salixkirina gotinê re wê, xwe bi awayekî kirdeyî ê vêşarî jî wê bide nîşandin. Gotin û hêst wê, têkiliya wan wê, di rewşa dengdayîna wê de wê, bi hevdû re wê bibê. Hîskirin wê, di rewşa gotinê de wê, lingekî wê hişmendî bê. Lingê din jî wê xwe bigihênê li rewşa hêstîyarîyê. Ev jî wê, li ser awa û rengê deng û derxistina wê re wê xwe bide diyarkirin. Deng wê, weke rewşeka teybet ku mirov wê, dikarê di rewşa hêstê de wê, weke aliyekî rengî wê werênê li ser ziman. Em dem bi dem ku em bahse deng dikin em, bahse bandûra jî deng dikin. Wê hinekî jî wê, ew bandûr wê, taqabûlî hêstê û hêstîyarîyê wê bikê.

Di rewşa hêstê de wê dû aliyên wê hebin. Aliyê wê yê pêşî wê li ser rewşa ajoya zindiyî re wê, were li ser ziman. Minaq sawaleka ku ew nikarê bihizirê wê, dema ku ew çûyîna bi ser wê de bû wê, weke ku wê dînûhar bibê. Ew dînûharbûna wê, wê weke hêsta hêrsbûna wê jî wê, were li ser ziman. Di kurdî de gotina 'har' wê, taqabûlî hêrsbûnê ji aqil bikê. Her wusa dînbûn jî wê, taqabûlî mejiyê ji hişmendîya kirinê xwe dîrkeve wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê çî bikê wê, weke ku ew ne di farqê de bê.

Di têkiliya nava hizirkirina mejî û mimîkên rûyê mirov wê, xwe di çerçoveyekê de wê, bide diyarkirin. Ev rewş, di derbarê rewşa hizirkirin û ankû hûndûrîya mirov de têgihiştinekê dide me. Em vê rewşê, di dikarin di çerçoveya têkiliya du mirovan a bi hevdû re de jî wê, hildina li dest. Di rewşa têkiliya mirovan a bi hevdû re de wê, mirov wê, di nava têkiliyeka ku wê bi beremberî wê hevdû wê bi bandûr bikin bê. Li vir wê, di rewşa hêstan de wê, bi minaqe li jor ku me da û ya têkilîdanîne re wê rewşa têkilîyên newrolojîkî wê, weke aliyekî giring wê xwe di temen de wê bidina diyarkirin. Ev jî wê, weke aliyekî temenî ku em temenê hêstan bi bîolojîkî û ankû bi fîzyolojîkî li wê bihizirin bê. Ev jî wê, ji me re wê bê weke aliyekî giring ku em li ser wê re di dewama wê de rewşa sererastkirin û ankû dîzaynkirina hêstan wê bikin ku wê fahmbikin. Hêst wê, dema ku mirov wê bihizirê wê, dema ku wê pêşkeve wê, hin bi hin wê, di ast û pîvane wê de wê, zêdebûn wê bibê. Mirovekî hêsdikê wê ji zêde hêsta hêskirinê ew dibê ku nizanibê ku ew çî dibê. Vajî wê, mirovekî ku ew hêrsbû wê, bi hêrsbûna xwe re wê, tevgerên hêrsbûnê wê pêşbikeve.

Li vir mirov wê dibîne ku wê, bi demê re wê bi ramanbûyîna hêstên mirov wê, bê temenê wê ku ew li ser bîngehekê xwe bide rûnandin û pêşkeve. Em li rewşa ciwanekî bi hizirin û di dewama wê de li rewşa mirovekî pîrûkal bihizirin. Mirovê ciwan wê, ji kerba dilê xwe û bi dîlşahiya xwe wê, xwe li bayê xwestekên xwe yên ku ew dixwezê wê bikê. Wê zêde wê li wê hizirê ku ew çî bikê û ankû çawa bê. Lê bi demê re wê, dema ku ew mirov di mejiyê wî de tîrîf bû û ew balix bû bi aqilê xwe re wê, hingî wê bi dest hizirkirina li kirinê xwe bikê. Wê di vê çerçoveyê de wê, zanebûna wî wê, bi fêrûazmûnên wî yên jîyanî re wê temenê bi awayekî sererastkirin û ankû gihandina li sazûmanekê a hêstên xwe jî bê. Ev wê, bi têgîna salixkirina hêstan re wê, xwe bide diyarkirin û wê werênê li ser ziman.

Mirov bi aqilê xwe re hewirdora xwe nas dikê. Lê em vê yekê wê bibêjin ku wê, hê ku mirov zarok û ankû bebek a û hê aqil zêde pêşneketîya wê, mirov wê li ser tevgeran re wê bidest naskirinan wê bikê. Minaq wê, dema ku mirov li rewşa bebekekê binerê wê bi wê re wê mirov wê kifşbikê ku wê, bebek wê, li ser rewşa rengê dengî, destlêdana li laş û leza wê re wê, fahmbikê. Ev wê, weke xosletekî û ankû karînekê jî wê pêşkeve. Piştî jî ku mirov çendî ku mazin bû wê, di rewşa aqilê xwe û pêşketina xwe de wê, vê rewşa xwe wê zêdetirî wê pêşbixê. Minaq wê, di rewşa xwe de wê, dema ku mirov mazinbû wê, bidest naskirina hêstên kesên din ên dervî xwe wê bikê. Ji rûdên, mimîk, rengên deng û tevgerên wan wê rewşa wan ya hêstî wê fahmbikê. Wê di vê çerçoveyê de wê, bi awayekî wê mejiyê hêstîyar wê pêşkeve û wê têkiliyê bi wê re wê, kesên dervî xwe re wê dênê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê pîrsê bikê ku kirinê mirov wê çî karibîn bîna li ser ziman? Di vê rewşê de mirov, dikarê wê, werênê li ser ziman ku kirinê mirov wê, weke regekî vegotinî ê teybet bê. Mirov wê, dema ku gotinekê ji dev dibêjê, hingê dibê ku mirov di xwe de bi hêrsbê û ankû di hazna mereqe tişteki de bê. Lê mirov wê bihizirê ku mirov wê di xwe de dihêlê û nayênê li ser ziman. Ev rewş ku mirov di farqê de bê û ankû ne di farqê de jî bê wê, bandûra wê li rengê hizirkirina me, dengê ku mirov dide gotinê xwe û hwd de wê, xwe bide diyarkirin. Mirovekî bi hêrs wê dengên ku ew derxê wê ne bi rehetî bê. Wê çendî ku ew bikê ku ew xwe bi rehetî werênê li ser ziman jî li wê, di rewşa dengderxistina xwe de wê, di deverekê de wê xwe bide li dest. Ev wê, weke aliyekî xwezayî ku mirov li wê bihizirê bê.

Dem bi dem mirov di hîzîrê û di hêne li ser ziman ku wê, xwestek û mîylên mirov wê reng bidina gotin, kirin û tevgerên mirov. Ev çendî ku ew rast a wê, bi awayekî hêstîyarî wê, ev wê di rewşên xwe hanîna li ser ziman de wê, bide diyarkirin. Li vir divê ku mirov bi wê re wê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşên xwe hanîna li ser ziman wê weke rewşna ku mirov wê bi wan re wê rengê keseyetîya xwe ya hêstîyarî jî wê bide diyarkirin bê. Kelecane ji dil wê, dema ku mirov gotinan bi wê kelecane di hêne li ser ziman wê, di temenê wê de wê, ew rewşa mejiyê hêstîyar wê hebê. Dema ku mirov bêhnê dide û distênê wê, ew rengê bêhn dayînûstandinê wê, di temenê wê de wê dîsa wê ew mejiyê hêstîyar wê hebê. Mirovekî bi kelecane wê, bêhnê zû bide û bistênê. Di vê çerçoveyê de wê, her bertek,

kirin, tevger, mimîk, rengên deng û hwd wê, ji ya ku em bi hiş bi wan re bi lêkerî dihênina li ser ziman wê, aliyekî din ê bi mejiyê hêstiyar ku ew bi lêkerî li wan dikê re jî wê hebin. Êş ku ew dikeve laş de wê mirov êşê bikişênê. Êş wê, reneki hêstiyarî wê bi wê re wê bi awayekî xortî wê hebê. Kişandina hêstê wê, ne girêdayî hişmendiyeka hatî bidest xistin û ankû ne hatî bidest xistin bê. Mirovekî bi hiş wê êşa ku ew dikişên ji bîrînekê wê, sawalek jî wê dema ku ew birîndar a wê, heman êşê wê bikişênê. Wê ji çavên wê sawalê jî wê weke yê mirov wê şilbûn wê bibê û xwe bide li der. Tenê ku mirov li hêsta êşê jî bihizirê mirov wê di çerçoveya rewşên hêstiyarî de wê tûr û çerçoveyeka newrolojîkî bi wê re wê kifşbikê. Di vê çerçoveyê de mirov li vir hîskirinê hinekî bi weke aliyekî teybet wê bi serê xwe wê hilde li dest. Hîskirin wê, di rewşa têkiliya navxweyî a laşî de wê, xwediyê wateyekê bê. Di dema ku mirov destê xwe li binê lingê xwe bixê de wê, sînyalên ku wê ji wê destlêdanê wê werina şandin li mejiyê me wê, di vê çerçoveyê de wê, rewş û rengê wê hîskirinê wê bidina dîyarkirin.

Di rewşa fahmkirina hîskirinê de wê, dema ku mirov temenê wê yê bi mejiyê hêstiyar re wê hilde li dest wê demê mirov bi awayekî beşên mejî dikarê wan hilde li dest. Minaq 'broca' û 'wenicke(106)' wê dû beşên mejî ên ku wê di vê çerçoveyê de wê bi lêkolînên ku ew dihên kirin re wê derkevina li pêş bin. Beşa *broca* wê li 'frontal lobta(107)' wê cih bigirê û wê bi axiftinê ve wê, têkilidar bê. Di karîna axiftinê û pêşxistina wê de wê, weke beşeka ku wê, weyn bileyizê bê. Di rewşa newrolojîkî de wê, were kifşkirin ku wê têkiliya 'korteks'ê a bi amygdala(108) re wê, temenê hêstiyarîyê û pêşketina wê bê. Lê li vir em divê ku wê jî di derbarê 'amygdala' de wê, werênina li ser ziman wê, ev beşa mejî wê weke beşeka ku mirov çî dijî wê, di wê de wê berhevbişê bê. Derûnvan wê, dema ku wê, li ser serborî û demên bûhûrî wê bihizirin wê, weke aliyekî ku wê telîyê dênina li ser wê bi wê hizirin bin. Çendî ku amugdala di çerçoveya giştîya mejî de wê weke beşek piçûk jî wê bimênê bê jî lê wê, erkû kifşkarîya wê, wê ji wê pirr zêde wê maztir bê. Ji destpêka piçûkatîya me ve ku mirov, çî jîyankir û hwd wê, hemû wê di wê de wê berhev bibê. Di vê çerçoveyê de wê bi berhevbûnên xwe re wê ev beşa mejî wê, di rewşa axiftinê, ziman û hwd de jî wê, xwediyê temen û aliyekî giring bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê çerçoveya mejiyê me de wê serborîyên me wê, bandûra wê çawa ku wê di çerçoveyek giştî de wê xwediyê wateyê bin wê, bi heman rengî wê, çerçoveyek hêstiyarî a giştî jî wê bi wê re wê bi tûreyên newrolojîkî wê bi xwe re di giştîya laş de wê pêşbixin. Di rewşa laş de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku mirov, nikarê mejî û ankû laş wê karkirina wê

-----
 *106. Beşên *broca* û 'wenicke' wê, weke du beşên mejî ku ew têkilî axiftinê, girtin û levhanînê a di mejî de bin. Beşa *broca* wê, weke beşa bi deng derxistinê a di mejî de ku ew bi wê ve alaqaqar bê. Weke beşek navendî a axiftinê dikarê bi nav bikê. *Wenicka* jî wê weke aliyê li çapê ku ew dema ku wê deng wê were derxistin wê li wê were şandin bê. Ew dema ku erka xwe windabikê wê, mirov nikaribê wê dengê derxê bê. Lê *Wenicka* wê weke cihekê ku wê li wê were berhevkin û xêvkin jî bê. Wê ev herdu alî wê bi wê re wê temenê hevdû wê çêbikin û wê biafirênin. Di rewşên dengderxistinê, dûbarekirinê û hwd de wê erka wê hebê. Di rewşên weke têkiliyên di nava gotin û wateyê û ankû bi hevdû re naskirina wan wê, weyn û ankû roleka *wenicke* wê bi giringî wê hebê.

*107. *Frontal lobta* wê, weke beşeka li pêşî a mejî ku ew ji bi hişmendî axiftinê û girtinê berpirsiyara bê. *Frontal lobta* a li şûn mejî heya ku ew bi giringî bi motorizekirinê ve berpirsiyar a. Lê wê herdu alî wê di çerçoveyekê newrolojîkî de wê, hevdû temem bikin. Wê bi wê re wê temenê hişmendiyê wê biafirênê. Di rewşên xesar dîtînan *frontal lobta* de wê, rewşên nexweşiyê ên weke nezaniyê, sizofreniyê û hwd wê, bi gelek cûreyên din re wê karibin rûbidin.

*108. *Amygdala* wê, weke beşa mejî ku mirov çî bijî wê, di wê de wê were berhevkin û xêvkin bê. Weke cihê ku wê di wê de hemû jîyankirinên me wê werina depokirin jî bê. Ev beş jî aliyê neronan ve dihe afirandin û wê rewşên weke aqilê jîrî, hêstiyarî, girin, kenin, hêsbûn û her wusa rewşên weke ên bi rengê tîrs û hwd wê, temenê wan wê bi xwe re wê biafirênê.

bişibihênê makîneyekê. Ber ku wê, ji wê zêdetirî wê, xwediyê wateyekê bê. Di mejî de ku mirov çî jîyankir û ankû çî hizir pêşxist wê, tenê di nava mejî de wê, bi mejî re wê bi sînor wê nemênê. Wê têkiliya wê bi giştîya laş re wê hebê. Di rewşa laş de wê, ev wê were dîtînan ku wê, laş wê, li gorî rewşên ku ew di xwe de dijî

wê hormonên wê pêşkevin. Minaq wê, hormonên dilperiyê ku ew bi 'adranalîyê(109)' dihên li ser ziman wê, pêşkevin. Çendî ku ew dilperî zêdebû wê, ew *adranalîn* jî wê zêde bibê û wê li laş bandûra wê, belav bibê û serwer bibê. Di dewama wê de wê, ew jî wê, çerçoveyeka laşî bê. Di rewşeka jîra mirov de wê, têkiliya wê ya bi beşa mejî a amygdala re wê, weke aliyekî giring bê. Minaq wê dema ku mirov rewşa zaroyeka 'otîsmê' wê hilde li dest wê, minaq qê dma ku wê bi 'mesîal-orbîtofrontal(110)' re têkiliya kortek û amygdala di rewşa xwe de ku ew *Zirerekê* bibînê û ankû bi di beşa mejî a orbîtofrontal-limbîk(111)ê de ku ew xesasek afirî wê, temenê wê, nexweşiyê bê. Di çerçoveya pêşketina têkiliya civaknasî-hêstiyarî de ne pêşketina zaroyên otîstîsk de wê, xesara di van de wê, di çerçoveya pêvajoyên pêşketinê de ku ew diafirê re wê xwe bide dîyarkirin bê.

Li vir em vê yekê wê bînina li ser ziman ku wê amygdala wê, di rewşa ku ew bertekan di pêşxistin de wê, di awayekî bêhiş de jî wê, di rewşaên weke yên tîrs û hêsbûnê de wê bertekê wê bide nîşandin. Lê di rewşên weke haz girtinê û şabûnê de wê, ku mirov li wê bihizirê wê, di rewşa bertekan wê aliyekî wê xwe bide dîyarkirin ku weke ku ew dervî vê rewşê wê xwediyê navendeka xwe ya din jî bê wê, bertekê bide dîyarkirin. Di rewşa hêstiyarî de wê, ya ku mirov di mejî de wê kifşdikê wê weke ku wê pergaleka wê ya teybet wê hebê. Di vê çerçoveyê de minaq wê, dema ku mirov hinek rewşên derûnî, civaknasî û fîzîkî ku ew jî jîyane xwe re mejiyê mirov wan weke 'tehdîd' dibînê de wê, bi wê re gûharînên ku ew di rewşa xuyan û danîşandina wan de ku ew diafirin wê, ji xwe re reneki pêşketinê û hizirkirinê di wê çerçoveyê pêşketina wê, wê di şewayekî pêşketina hêstiyarîya jîrî de wê xwediyê

temene û awayekî pêşketinî bê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşên bi vî rengî wê, temenê wê jî bin ku mejî bi jîrî û ankû bi hêstîyarîya jîrî ku ew di xwe de zêdetirî afrîner jî bê. Wê jidesthatîyên mirov û ankû hûnerîyên mirovî wê zêdetir bikê. Lê em di rewşa xwe bi sînorkirina di hanîna li ser ziman de wê, li wê bihizirin. Wê di rewşek bi vî rengî de wê, çendî ku mirov wê, di xwe de wê di xwe de wê, bikeve rewşek bi sînorkirinê de wê, di mejî de wê, ew nebê. Vajî wê, hêst wê, bi wê sînorkirinê re wê bi li ser neronan re wê, bi fîzyolojîkî û ankû biolojîkî wê bikevina nava zordayîna derbaskirina wê sînorkirinê de.

Rewşên weke yên kenê û hwd wê, rewşna biolojîkî bin. Mirov nikarê wan tenê bi hêstna re bi tenê werênê li ser ziman. Minaq xwarîna binê ling ku mirov wê dikê wê, mirov bertekên dervî vîna xwe wê bide nîşandin. Ev wê, weke bi ken, girî û hwd re wê bide nîşandin. Ken û girî wê, weke ji navendekê werina pêşxistin. Ber ku mirov wê, dema ku li wan dihezirê wê, herdû alî jî wê, bi rewşên weke yên adranalî ku ew

-----
*109. Adranalîn wê, lenfên laş ku ew bi hormonîkî diafirênin bê. Wê ew jî wê bi rêya neronan wê bibê û wre ragihandin. Di encama wê de kişandina li hevdû a laş, dilperî û keleşan bi mirov re çêdibê.

*110. 'Mesîal-orbîtofrontal' beşa mejî wê bi amydala ve girêdayî a rewşên weke biryardayîn û girtinê wê di wan de wê xwedî weyn bê.

*111. Orbîtofrontal-limbîk wê li her derê dora mejî wê hebê. Wê rewşa wê, bi bi hevgerêdan, motivasyon, tevger, bêhngirtin û hwd ve wê girêdayî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê pergaleka giştî a ku wê, bi wê re wê, tîkîlî were dayîn wê bibê.

diafirênin wê, karibin hêstiran ji çav bidina barîn. Rewşa ku ew, di temenê pêşxistina kenê de ya wê, weke rewşeka biolojîkî bê. Wê, ew kene ku ew kenê pêşxistê a mejî wê, şabûnê û hazgirtinê jî wê, ji wê bide pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, tîkîliyeka giring a navendî wê bi wê re wê hebê.

Lê em vê yekê wê werênina li ser ziman ku wê, rewşên bi vî rengî wê, tîkîliyeka wan ya xort wê bi beşên mejî ên weke amygdala, talamûs û hîpotalamûs(112) re wê hebê. Her wusa di vê çerçoveyê de ku mirov rewş û herêmên mejiyê piçûk li wan dihezirê wê, weke minaq û pro-tîpa mejiyê mazin wê di xwe de wê, bi çerçoveyî wê bihawênê. Wê ev jî wê, di rewşeka tîkîliyî a newrolojîkî ya pirralîyî de wê, bi mejiyê mazin re wê di nava danûstandinê de bê.

Di rewşa danûstandinê de mirov wê, dema ku wê rewşê wê hilde li dest wê, di rewşa ragihandinê de wê, ziman wê weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Tîkîliya bertekan û bi awayekî ahengî dana nîşandinê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Minaq Pal(împuls) û rasyonaltî wê, di nava wan de wê, li ser rewşên dagerî re wê, xwediyê tîkîliyeka ku mirov wan bi hevdû re hilde li dest û fahmbîkê bê. Li vir wê, dema ku mirov serdemên destpêkê ên hizirkirinê mirov li wan dihezirê wê, xîzkirinê li şikeftan ku mirov wan dikê ku wan fahmbîkê wê, bi wan re wê, were dîtin ku wê, çawa wê, xwediyê awayekê bi bertekî bin. Rewşên ku ew dihen xîzkirin wê, piştî re wê, bi dîtinê re wê temenê bertekên hundûrînî wê xwe bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê bi rewşî ew xîzkirin wê ji wan bertekan re wê weke dagerna wê xwe bidina dîyarkirin.

Di rewşa fahmkirina rewşên hundûrînî de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin ku wê, rewşên dagerî wê, piştî re wê, bina nav û gotin. Di dewama wê de wê, ew rewşê weke rewşna tîrkerî û bûjenî ku ew bi dest nayêna girtin lê ku ew li berçav ku mirov wan dikarê fahmbîkê bin. Xîzkirina sawalekê û hebûna sawalekê wê, di rewşekê de wê, weke dagereka ku ew hevdû di afirênin bin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê rewşa dagerîya wê rewşê wê, hilde li dest û wê, fahmbîkê bê.

Ev rewş wê, piştî re wê, hin bi hin wê, bi watelêkirina li ser nav û gotinan re wê xwe bide domandin. Minaq wê, watelêkirin wê, weke rewşek teybet a zimanî bê. Lê wê, bi wê re wê, di wê rewşa wateyî de ku em, çendî ku wê, weke rewşek 'razber' wê, werênina li ser ziman jî lê wê, bi wê re wê, rewşeka 'şenber' a li ser fêrûazmûnîya jîyanî re ku ew bûya re wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, wate wê, bi serê xwe wê, di serî de ku ew hat kifşkirin wê, ji dû aliyan ve wê, di serî de wê, xwe rewşek bandûrî bê. Aliyê pêşî wê bi çerçoveya aqilê rasyonaltî û fahmkirina çerçoveya a bi salixkirinî bê. Aliyê din jî wê, dengdêrîya li wê jî wê, temenê pêşxistina hêstîyarîyeka jîrî a li ser wê re bê. Di rewşa tîkîliya gotinê û wateyê de wê, deng wê, xwediyê rewşek newrolojîkî a a bi mejî re bê. Ya ku wê, temenê bandûreka hêstîyarî bê wê, rewşên weke tîkîliya newrolojîkî a nava mejî bin.

Hêst ku ew çendî ku ew hatina jîyankirin wê, dewlemendîyekê wê bi jîrî wê bi xwe re wê li ser hişmendiyê re wê biafirênin. Lê her jîyankirin jî wê, weke rewşek hişmendî a azmûnî wê xwe li şûn bide dîyarkirin. Di nava tîkîliyên mirov de wê, ev rewş wê xwe bide dîyarkirin. Minaq di nava rewşa jîrîya civaknasî de wê, tîkîliyên ku ew dihen danîn

-----
*112. Talamûs û hîpotalamûs wê weke pergalek ku ew di mejî de wê ji hemû sînyalên tîn û diçin ku wê berpirsîyar bê. Ji tevgerên me yên bi hiş jî berpirsîyar a.

wê weke tîkîliya ku mirov wan bi rewşa hêstîyarîya jîrîya civaknasî re wan werênê li ser ziman. Jîra civaknasî wê, di çerçoveya rewşa fahmkirinê û ahengnîşandinê de wê, xwediyê wateyekê bê. Di nava jîrîya civaknasî de wê, levkirin û ankû levnekirin wê, weke rewşna jîyanî bin. Lê wê dema ku mirov tişteki kir ew tiştê ku me kir wê, çendî bi hêrêkirinîya me re wê bê kirin û ankû wê vajî wê, çendî weke rewşekê hatibê kirin bê? Mirov wê, di nava tîkîliyên civaknasî de wê, tîgîna 'pejirendinê' wê di nava tîkîliyên xwe de wê, weke temenekî domandar wê

bikarbênê. Li ser wê re wê, biryarên domandinê û ankû ne domandinê wê, bi vîna xwe re wê bide nîşandin. Jîr wê, hinekî jî wê, weke şêwayekî ku jîdesthatinê û kirinê ku mirov, çendî di wê de serkevtîya û di fahmkirinê de çendî pêşketî û xwediyê rewşek zûka ya wê, bi wê re wê, xwe bide diyarkirin bê. Wê jîr wê, di temenê xwe de wê, xwediyê têkiliyeka bi hizirkirinê, xêvê û derveyîya xwe ya bi têkiliyan re bê. Di têkiliyên xwe de bi armanc tevgerîn, bi aqilane hizirkirin, di têkiliyên xwe yên bi hewirdorê re di awayekî serkevtî û bi qapasîteyekê giştî re ku ew karibê ji her tiştî re bibê bersivê bê. Bi wê re ku mirov di farqe xwe de bê, zanibê ku ew çî dikê, karîna xwe bixwe birêvebirin, di nava rewşa xwe ya jîyanî de bi hişmendî ketina farqe hewirdor û tiştî ku ew dikê de û di nava rewşa civakîya jîyanî de ku ew xwediyê aqilekî bê û bi wê aqilê re serwerîyekê di xwe de û di jîyanê de pêşxistibê wê, weke jîrîyeka jîyanî wê, were dîtin.

Di rewşa hêstê de mirov wê dema ku wê hilde li dest wê, hinekî di destpêkê de mirov divê ku wê fahmbikê. Di rewşa mirov de mirov wê, dema ku ew pêşket wê ji rewşên hêstî û pêşxistina wan re wê vekirî bê. Mirov wê, dema ku em bahse bandûrbûna wî ya ji rewşan dikin wê, di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, weke rewşeka hêstî jî wê, ev rewş wê, bide hanîn li ser ziman. Di rewşa hêstê de wê, ya ku wê li xoşa mirov wê herê wê, weke aliyekî hêstî bê. Her wusa vajî wê, ya ku ew li xoşa mirov neçê jî wê, weke hêstekê bê. Lê ew wê weke hêsteka vajî hêsta me ya pejirendinê bê. Di vê rewşê de wê, dema ku mirov hêstê hilde li dest wê, hêst wê, di çerçoveya rewşa li xoşê çûyinê û ankû li xoşê neçûyinê de wê, weke rewşeka ku ew di wê de zanîn heya wê xwe bide diyarkirin.

Heta roja me jî wê li ser hêstan wê were hizirkirin ku di wan de zanîn heya û ankû nîn a. Di vê çerçoveyê de wê, hebûna hêstan wê weke mijareka ku wê pirr zêde wê li ser wê were hizirkirin bê. Ya ku ew li xoşa mirov çû, mirov jî wê kêfxweş bû û hazgirt wê, ew wê weke yeka ku wê, di wê de wê li ser wê rewşa li xoşê çûyinê, kêfxweşiyê û hazgirtinê re wê, weke di wê de wê zanînek wê hebê. Mirov bi ya ku ew li xoşa mirov çû wê, **naz û tînazên** xwe jî wê, bikê û bide nîşandin. Ew tiştî ku me bi rengê wê re ew bi kêfxweşî dît, û li xoşa mirov çû û jî wê hazgirt wê, weke rewşeka rengê wê zanîna di wê de jî bê.

Di rewşa hizirkirina hêstan de em li vir ku wê, di çerçoveya hêstê de wê hilde li dest wê, aliyê pêşî wê rewşa hêstê a *jixwerebûyîna* wê, were were dîtin. Di vê pêvajoya wê de wê, aqil û ankû mantiqê aqilî wê li gorî rewşê wê di wê de wê kifşkar bê. Li vir wê dema ku mirov tişteki di xwezê wê, tiştî ku ew me xwestîya wê ew jî wê weke tişteki ku ew ji me ve ew hatiya xwestin bê. Di vê rewşê de wê, ew tişt jî aliyê wê ve wê, weke tişteki ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest bê. Pêvajoya düyem ku em dikarin di wê de di dewama wê de aqilê hêstiyarî jî wê, werênina li ser ziman wê, weke pêvajoya ku mirov jî aliyê xwe, xwestek û vîna xwe ve wê, bi kifşkariya xwe wê, bidest kifşkirina li hêstan wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, hêst wê, weke aliyekî giring wê, bi hêstên di derbarê xwe û keseyetîya xwe de wê, bi wê re wê were li ser ziman. Mirov bi hêstî ku wê bihizirê wê, tenê li ya ku ew dixwezê wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov tenê wê bikê ku wê werênê li ser ziman ku wê, hingî wê, ew xwesteka hêstî wê li mirov wê serdest bê. Wê li ber wê vîn nîşandin wê nebê. Mirov wê, tiştî ku ew ji xwe re ew li ser hêstan re rast dibînin wê bi ya ku ew li xoşê diçê û jî wê hazdigirê re wê, xwe bide diyarkirin bê. Lê xwestek û haz wê, weke rewşna ku mirov wan dikarê di çerçoveya hebûna mirov a joyî de wan weke rewşna hebûnî wan werênê li ser ziman. Ev yek wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin bê.

Di pêvajoya fahmkirina hêstan de wê, di rewşa bi navkirina wan de wê, mirov wê di wê çerçoveyê de wê, weke ku wê xwestekên xwe jî wê, bi nav bikê bê. Di vê çerçoveyê de salixkirina wê(hêstê) ew wê, temenê şîrovekirin û fahmkirina têkiliya nava hêstan jî bê. Di rewşa hêstê de wê, hêst wê, di nava hevdû de wê bijîn. Di dewama wê de wê, li ser rewşên bûyîn û nebûyî re wê, di çerçoveyeka di rengê gûmanî de wê, xwe bi awayekî wê, bidina diyarkirin. Mirov dema ku wê, li ser tişteki wê bikeve gûmanê de wê, li wê bihizirê ku ew çawa bûya û ankû wê bibê. Lê li vir wê, jî aliyê mirov bixwe ve jî wê, weke aliyekî giring wê, xwediyê rewşeka têgînî bê.

Di rewşa fahmkirina rengê hêstan û jî hevdû vaqatîna wan de wê, weke aliyekî din ê bi têgihiştina hêstê re ku mirov wê fahmbikê bê. Mirov di nava tişteki ku mirov hêsedikê û yekê ku mirov jî wê hazê digirê ku mirov karibê wan jî hevdû cûda bikê. Di dewama wê de ew têkilîya nava hêstan û fahmkirina wê, bi wê re çî wateyê bi xwe re digirê û bardikê wê fahmkirina wê, weke aliyekî din ê giring wê xwe bide diyarkirin bê. Şîrovekirina hêstan wê, weke tişteki jêhatîya jîrî wê bi xwe re wê werênê li holê bê. Di vê çerçoveyê de wê, hêstê ku mirov wê şîrovebikê minaq weke ku mirov wê fahmbikê ku wê, xamgînî wê ji rewşa windahiyekê û ankû rewşeka weke wê ku ew diafirê. Di vê çerçoveyê de wê rewşa hêstê ku mirov wê şîrovebikê wê, di vê çerçoveyê de wê, jî aliyekî ve wê, mirov wê bi xwe re wê ev wê bigihijênê li rengê şîroveya fahmkirina hêstê. Hêsteka mirov heya. Mirov wê hêstê hilde li dest ku ew ber çî û çawa afirî ya. Di kîjan pêvajoyan derbas bûya. Wê çendî û çawa bijî. Wê çiqasî wê karibê hebê. Ev hemû wê, weke aliyê ku mirov bi hêstê re wê fahmbikê bê.

Di rewşa hêstê de wê, hêst jî wê, weke xwediyê pêvajoyeka têrbûnê bê. Di encama têrbûna wê de wê, aliyekî ramanî û ankû zanînî ê jîrî wê, xwe bide diyarkirin. Lê jî hêstê bûhûrîna li hêstê wê, pêvajoya wê fahmkirina wê, weke aliyekî ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê fahmbikê bê.

Di rewşa bûhûrîna li hêstan jî hêstan wê, weke aliyekî teybet bê. Minaq wê, dema ku mirov bi carekê re wê, xwe di rewşek fihêtiyê de wê hibikê. Mirov çawa bûhûrî li wê pêvajoya hêstî a fihêtiyê bê? Yan jî mirov bi carekê bi hêrs

bû. Çawa mirov hêrsbû, sedemên wê çi na û ew çawa afirî û hwd wê, weke aliyna ku mirov wan dikarê hilde li dest bê.

Hêst wê, weke rewşeka hişmendî bê. Di nava hizirkirin û hêstê de wê têkiliyek hebê. Weke ku çawa ku wê hinek hêstên ku mirov digihênina hizirkirinekê wê hebin wê, bi heman rengê wê hizirkirinên ku mirov digihêninna hêstna jî wê hebin. Di rewşa hêstê de mirov dikarê wê bibêjê ku kesê ku ew dikarê bi keve farqîya hêstan de wê, karibê wan werênê li ser ziman jî. Di heman awayê û rengê de kesê ku ew hêstan nas bikê wê, karibê wan îdere û sehêt jî bikê. Di rewşên jêhatîyên hêstîyarî de wê, mirov karibê xwe bigihênê afrînerîyekê. Wê bi wê re wê, dema ku mirov dihizirê wê, bi wê re wê mirov xwediyê wê karîna afirandina hêstan bê. Minaq wê, dema ku mirov di çerçoveya hêstîyarî de ew ket rewşekê de wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşên hêstîyarî wê, xwe bi wê re wê bidina dîyarkirin. Hêst wê, di xwe de wê, rewşeka dîyarker a kifşkar wê bi hawênin. Minaq mirov wê, dema ku mirov wê heya mirov wê herê li ser tiştêkî wê hêst wê, di wê çûyina heydariya li ser wê de wê, hêst wê weyneka wê hebê. Hêst bale mirov dikişênê li ser zanîn, raman, nûçe, nîşanak û hwd.

Hêst wê, dema ku mirov wê bixwezê wê fahmbikê wê, di serî de wê, li ser rewşa wê ya diafirê re mirov li wê dikarê bihizirê. Hêst wê, zindî bin. Di dewama wê de wê hêst wê, di rewşek levkirîner de bin. Bi hîsan re wê, bîrhanîn, darizandinê didin kirin û di hênina li bîra mirov. Di rewşa awayekî nerîna pîrr bi dîtîner de wê, hêstîyarîya bi şahî wê, di çerçoveya du qûtûban de wê, biafirê. Yek wê aliyê baş bê û ya din jî wê aliyê nebaş bê. Lê bi hêstîyarî wê, hertimî wê, temenê wê hebê ku wê, ji aliyekê bi ber aliyê din ve wê, pîrr zû wê gûharîn û ankû bûhûrîn wê bibê. Hêst wê, di rewşa nêzîkatîyê de wê, nêzîkatîyên ji hev cûda wê karibê bi xwe re bide hanîn li holê. Di rewşên hêstîyarî de wê, hêst wê rewşên cûda wê karibê herêbikê û piştgirbikê.

Di rewşa hêstê de wê, dema ku mirov li wê bihizirê wê, weke aliyekî din ê giring wê rewşa xwe bixwe naskirina bi hêstî a mirov wê derkeve ber me. Ji aliyê fîzyolojîkî ve xwe naskirina mirov wê, weke jêhatîya hêstîyarî jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Mirov wê, çi ji xwe re wê, rast binê û ankû wê şaş binê û hwd wê, zanibê. Xwe naskirina mirov wê, temenê wê bê ku mirov hewirdora xwe jî bi wê re bidest nasînê bikê. Mirov wê, di dema ku ew di nava xwezayekê dijî wê, ew wê, xwezayê wê, bi mirov, awayê jîyanê, çandî û hûnerî, ziman, deng, dîtbarî, xûyî û hwd wê, bi awayan wê nasbikê. Rewşa ku wê, werina li berçav wê mirov wê wan nasbikê. Naskirin wê, bi dîtîner re bibê. Di vê çerçoveyê de wê naskirina hewirdorê wê temenê têkiliyeka rast û baş a bi wê re jî bê. Lê em li vir wê, werênina li ser ziman ku mirov çendî mirov, dikarê xwe bi hêst û hîsên xwe re weke ku ew dixwezê werênê li ser ziman? Hêst wê, di rewşa xwe hanîna li ser ziman de wê, weke têgîneka kifşkar bê. Li ser pîvanên herêkirinê û redkirinê re wê mirov wê xwe werênê li ser ziman. Li vir di rewşa xwe hanîna li ser ziman de bi hêstî wê mirov wê, çendî wê karibê rast û dîrûst bê? Ev jî wê, ji aliyekî din ve wê, weke aliyekî giring ku mirov wê, dikarê li ser wê bisekinê bê. Di jîyane mirov de wê, gelek rewşên ku wê li pêşîya mirov a xwe hanîna li ser ziman ku ew dibina asteng wê xwe bidina dîyarkirin wê hebin. Carna wê mirov wê, bi gotîna wê xwe werênê li ser ziman. Lê di dewama wê de wê, di rastîya xwe de wê, gelek, hêst û hîsên ku ew di xwe de di hênê û wan nayênê li ser ziman jî wê hebin. Ev jî wê, weke aliyekî giring bê ku mirov li vir di dewama mijarê de li ser wê bisekinê bê.

Di kurdî de ku mirov xwediyê hêstna bê û wan neyênê li ser ziman wê, bi gotîna 'di xwe de hiştinê' re wê were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, bahse wê bikin.

Di rewşa xwe hanîna li ser ziman û ankû nehanîna li ser ziman de wê, gelek fektorên ku mirov di farqê de ya û ankû ne di farqê de ya wê hebin. Her wusa wê, rewşên ku mirov bi wan bawer a, yaqin dikê û wê rast dibînin jî wê, karibê ji gelek aliyên ve temenê pêşîlêgertîna xwe hanîna li ser ziman jî bigrin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa xwe hanîna li ser ziman de wê, dema ku mirov tiştêkî bi wê bawer kir wê, weke ku mirov wê 'rast' bibînin wê, were dîtî. Lê bawerî û rast dîtî wê ji hevdû cûda bin. Wê du têgînen ji hevdû re di hê danîn re wan hilde li dest û fahmbikê.

Di rewşa hêstan de wê, di jîyane mirov de wê, ji gelek aliyên ve wê, xwediyê weyn bin. Di rewşa xwe hanîna li ser ziman û ankû ne hanîna li ser ziman de wê, tenê wê aliyekî bê. Lê ji aliyê derkkirinê hêstan, di afirandina hizran de rewşa hêstan bikarhanîn, fahmkirina hêstan û di rewşa pêşketina keseyetîyê de mirov di nava têkiliyên xwe yên civaknasî, derûnî û hwd de ku ew karibê bi wan xwe bigihênê rewşek pîrralî û hwd wê, weke aliyna ku mirov wê karibê hêstan di wan de bikarbênê bê. Di rewşa bikarhanîna hêstan de wê, di serî de wê fahmkirin, serwerî û bi wê re sehêtkirina wan wê pêwîst bê. Di rewşa nerîna mirov a li ser tiştê, kes û hwd de wê, hêst wê, weke aliyekî wê, karibê xwe bide dîyarkirin.

Hêst wê, weke rewşeka motîveyî a li tiştê, kes, nîşanak û hwd bê. Di dewama wê de wê, weke rewşeka ji temen ve wê, hewl bide ku wê, bide dîyarkirin. Çendî k uzor jî bê ku mirov bahse rewşek hîyararşîkî di rewşa pêvajoya hêstan bikê jî lê wê, bi awayekî weke wê, ji temen ve ku ew di hên jîyîn û ji ser ve bi aqil ve bi rêvebirin wê, di rewş û regekî rêveberîn û ankû sehêtkirina hêstan û bikarhanîna wan de wê xwe bide dîyarkirin. Di rewşa hêstîyarîya jîrî de jî wê, rewş wê bi wê re wê girêdayî wê xwediyê têkiliyekê bê. Mirov di nava jîra gotinî û ya hêsyarî de wê çawa ji hevdû cûda bikê û wê fahmbikê? Di serî de em ji aliyê gotinî ve minaqekê bidin. Minaq ez bêjim 'dema ku ez çûma malê ezê bînim bîra bavê xwe ku ew wê bi min re were dibîninê.' Ev wê weke rewşeka jîrî a li ser gotinê re

bê. Lê minaq li ser hêstê re ku ez werênina li ser ziman ez, dikarim heman minaqê, li ser rengê aqilê hêstîyarî re wê, werênina li ser ziman. "ku bavê min bi min re were dibistanê ezê xwe baş hîsbikim." Ev wê, weke aliyekî hêstîyarîya jîrî bê. Di dewama wê de minaq ku mirov şibandinê bi qarakter û ankû pêjneka ji nava romanekê, destanekê û hwd bikê wê, ew weke jîra gotinî bê. Lê ku mirov wê, fahmbikê wê ahenge wê çêbikê û di wê çerçoveyê de wê, bi bandûra wê re wê, bijî wê, ew weke aliyekî jîrîya hêstî bê. Ev rewş wê, dema ku mirov wê, destanekê û hwd pêşî zanibê wê weke rewşa jîra gotinî wê bi wê re wê xwe bide diyarkirin. Lê ji aliyê hêstî ve wê, bi rengê rewşên wê yên hêstîyarî ên pêşî zanîna wan wê, xwe bi wê re wê, bide diyarkirin. Ji aliyê jîra gotinî ve wê, di rewşa kurdên berê mirov dikarê gotinekê bibêjê. Wê, di rewşa ji berkirinê de wê, pirr xort bin. Wê xwediyê xêveka jiberkirî a xort bin. Wê gotinên dirêj û ankû vegotinên dirêj wê weke ku wan dibihîst wê di mejiyê xwe de weke ku wan bihîstîya wê bigirtan. Lê ku em vê rewşê ji aliyê têgîna jîra hêstîyarî ve wê hildina li dest wê demê mirov divê ku hinekî din li ser xûzanîyê re bimeşê. Minaq ku em ji aliyê hêstîyarî ve û ankû ji aliyê jîra hêstîyarî ve bihizirê wê, xwandina hêstan ji rûdênê, mîmîkan û hwd wê, weke aliyekî giring wê li vir wê derkeve li pêş. Tiştê ku ew di rûdê dihê dîtin fahmkirina wê, weke encama jîra hêstîyarî bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Jîra hêstîyarî wê, di vê çerçoveyê de wê, bi xwandina rûdên, mîmîk, tevger, xûy û hwd re wê, ji aliyekî ve wê, xwe bi wê re wê, werênê li ser ziman.

Ev rewşa hêstan de wê, ev rewşên tevgerî, xûyî, mimîkî, zimanî û hwd de wê, rewşa hêstî wê, bi fahmkirina wê re wê, temenê sehêtkirin û rêvebirina hêstan jî wê, bi xwe re wê biafirênê. Di têkiliya nava mirovan de wê, ya ku rêveber weke hêstan wê li ser wê re wê bide diyarkirin. Li ser hêstan, ziman û rewşên jîyanî re gihiştina zanînê wê aliyekî fahmkirina hêstî jî bê. Di derbarê hêstan ku mirov bû xwediyê têgînê wê, hingî wê bi wê têgîna fahmkirinê re wê, wan nasbikê. Zanîn, derkkirin û têgihiştin wê temenê pîvane radayên hêstî jî wê, bi xwe re wê, biafirênê. Di pêvajoyên hêstîyarî de wê, rewşa fahmkirina wê li ser rewşan re wê bi têgîna sedem û encamê re wê, xwe ji aliyekî ve jî wê bide diyarkirin.

Di rewşa hêstîyarî de wê, dema ku mirov wê bi aqilê xwe re wê çendî û çiqasî wê xwediyê rewşek têgihiştinêr bê wê, weke aliyekî giring wê xwe bide diyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku şirovekirin û şiroveyên dirêj pêşxistin wê, weke aliyekî hêstîyarî ê ku mirov wê, bi çerçoveya wê re wê, bi berfirehî wê fahmbikê bê. Di hizirkirin û şiroveyên xwe de mirov, wê dem bi dem wê ji hizrên cûda û têgînên derve ku mirov wan dibihîzê jî wê, sûdbigirê û wê li ser wan re wê dewlemendîyekê wê di hizrên xwe de wê bi xwe re wê bide çêkirin. Ev jî wê, weke aliyekî giring wê, di rewşa zêde û dewlemendkirina rewşên hêstî de wê, weke aliyekî pêşketîner bê.

Em rewşa hêstî û fahmkirinê bi hevdu re di rewşa derkkirinê têgihiştinî de wê hildina li dest. Minaq wê, dema ku mirov li nîgarekê û ankû weaneyekî ku ew bidest hatîya çêkirin wê di wê de wê çî hêst û raman wê hatibê li ser ziman wê, ew fahmkirina wê, weke aliyekî bi pîvanî fahmkirina wê jî bê. Ji rewşan û rûdayîna wan fahmkirina ramanê û bi wê re gihiştina fahmkirinê hêstîyarî wê, weke aliyekî ku mirov wê, dikarê di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest bê. Di rewşa têgihiştinî de wê, hêst wê, weke aliyekî têgînî wê xwe li ser fahmkirineka jîrî re wê di rewşên weke mîmîk, dîtbaryên bi wêneyî, xûy, kirin û hwd re wê, bide diyarkirin. Li vir mirov çî derkkir û weke zanînê ew hilda wê weke ramanekê wê di mejiyê mirov de wê hebê. Çerçoveyeka hêstîyarî a bi wêneyek çêkirî re ku mirov wê hilde li dest wê, ew weke têgihiştineka hêstî wê, xwe bi me re bi hiş bikê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov ji vê aliyê ve bihizirê wê, azmûnên mirov ên têgihiştina hêstî wê, weke aliyekî giring wê di temenê fahmkirin û derkkirinê me yên hêstî de bin.

Di vê rewşê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa zanîn û hêstê wê, di çerçoveya di hevdu de di rewşek bûhûrîner de wê, xwediyê rengê pêşketinê bê. Li vir mirov wê dema ku wê têgînekê wê bi jîrî wê hilde li dest wê, mirov bi wê re wê kifşbikê ku wê aliyê wê yê hêstî jî hebê. Minaq em li ser têgîhên felsefîkî re bimeşîn û minaqên xwe di vê çerçoveyê de zêdebikin û werênina li ser ziman. Di rewşa têgîhên felsefîkî de minaq ku mirov bahse tiştêkî bikê wê, ew tişt wê hem weke jîrekê û ankû zanînekê wê di mejiyê me de wê xwe bide derkkirin. Lê bi wê re ew tişt heya û wê, ji wê ji awayê wê, wê hêstên mirov jî wê biafirin. Tiştêkî ku em hêsê dikin û ankû hêsê nakin wê, ev bi rewşa hêstî ve wê girêdayî bê. Mirov wê dema ku wê herê şano(tîyatro)yê û di wê de leyistikekê temaşa bikê. Leyistik wê ji gelek beşên ku ew bi têgîhî hatina berhevkirin wê biafirê. Wê, çerçoveyeka wê ya ku ew di nava xwe de bi xwe re ne di nakokîyê de wê were pêşxistin û diyarkirin. Ev jî wê, dema ku mirov wê, temaşa kir wê, mirov wê, di rewşa têkiliyên nava rewşan de wê, bandûrên wê yên hêstîyarî wê biafirin. Minaq wê dema ku mirov li dikê(cihê li pêş ê leyistik li wê dibê) dibînê ku wê, kesekî leyistikvan ku ew xamgîn a û ankû yekî din digirî wê, ew bandûra wê bi hêstîyarî wê li mirov wê hebê. Wê di çerçoveya rewşek jîyanî de wê dîmenekê bide me. Di rewşên jîyanî de wê, dema ku mirov rewşan dijî û ankû wan dibînê wê, ew hêsta 'weke ku mirov wê li deverêkê dîtîya' û ankû li wê rast hatîya wê, di temenê wê lihevkirina têgîna wê de bê. Tiştêkî ku mirov ew bi jîyanî dît û ankû jîyankir ku ew bi xosletên re ew, bi hinek xosletên hêstna ku me berê ew jînkirina ku levbikin wê, weke mifteyna ku ew wan bîna li bîrê jî wê weyn bileyizin. Minaq ku ew leyistik mijare jineka ku ew rastî tûndûtûjîyê hatîya ku ew dihilde li dest bê wê, ew rewşa leyistikê wê dema ku mirov wê temaşa kir wê, bi wê gelek hêst wê bi

hevdû re wê, bi afirin. Biqasî di dûmen de yê ku ew tûndûtûjî dikir ku mirov li wî bi hêstên hêrsê bibê û ji wê li rewşa jinê xamgîn bûn û bi wê re gelek hêstên din wê biafirin. Ev rewş hemû wê, weke aliyna ku mirov wan dikarê bi hevdû re têkiliya wan di çerçoveya leyistikê û jîyane leyistikê ku ew li ser wê hatîya leyistin re wê hilde li dest bê. Leyistikeka şanoyê wê, weke çerçoveya wê bi têgihîştineka hêstî hatibê li hevdû hûnandin bê.

Di rewşa hêstê de wê, dema ku mirov van hêstên ku ew bi gelek awayan di afirin wê, bi wan re wê cûrehîya hêstî wê xwe bidina dîyarkirin. Di nava hêstan de wê farqe nava wan dîtîn û kifşkirin wê, weke aliyekî giring ku wê temenê wê li ser rewşa hûnerîya karîna danîna têkiliya hizirkirinê bi hîskirinan ve girêdayî bê.

Hêst wê, mirov nikarê wê tenê bi mirovan re wê bi tenê werênê li ser ziman. Ji wê zêdetirî mirov dikarê bi her tiştî re hêstê bigirê. Hêst wê, di rewşa xiyalkirinê û hwd de wê, weke ya ku mirov dixwezê wê, di wê çerçoveya wê de wê bide dîyarkirin. Minaq mirov, dema ku li cismekê hizirî wê, hingî mirov wê karibê wê rewşê wê werênê li ser ziman ku wê, xiyalkirina li cismê wê, di çerçoveyek afrîner bê. Ji du aliyan ve mirov dikarê wê hêsta li tiştê û ankû li cismê wê hilde li dest. Yek bi rewşa wê ya heyî ali berçav re ku mirov wê di acibênê re wê, xwe bi awayekê li ser wê têgîna acibandina me re wê bide dîyarkirin. Aliyê din jî wê li ser rewşa xiyalkirina me ku mirov wê, tiştê û ankû cismê weke ku mirov wê dixwezê ku wê, bi hizirê û tefkîrbikê re wê, xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê, di çerçoveya rewşek xiyalî de bê. Mirov, divê ku wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, xiyalkirin wê, têkiliya wê bi hêstên me ve wê, di çerçoveya hebûna têgînî a afrîner de wê, xwe bide dîyarkirin bê. Minaq tiştê ku mirov wê dihizirê wê, ew tişt wê mirov çawa dixwezê wê, ew xwestek û xwezîya dilê mirov wê, bi hêstîyarî û ankû bi têgihîştina hêstîyarî wê xwediyê hizirkirinekê bê.

Minaq em rewşa cismekê û ankû tiştê ku li ser zindiyekî weke sawalekê û ankû heywanetekê re wê hilde li dest. Ya ku wê, mirov bikişênê li hêsteka zindîyî bê. Ev hêsta zindîyî wê, hemû du alîyî bê. Hebûna zindîyî wê bi serê xwe wê xwediyê hêsteka ku mirov wê fahmbikê bê.

Hebûna hêstê wê, weke miqnatisê wê bi ber xwe ve wê bişênê. Yanî wê, weke ya ku ew dixwezê bibê. Hêst hinekî jî wê, di vê çerçoveyê de wê, hebûna ezîtiya keseyetiyê bixwe bê. Tiştê ku mirov dixwezê wê çêbikê û ku mirov wê weke ku wê dixwezê wê çêdikê wê, ew weke li gorî hêst û ramana me bê. Mirov wê, dema ku ew bidest hizirkirinê dikê wê, ji aliyekî ve wê hêst wê, rênîşandar bin ji hizirkirinê re. Wê bandûra hêstên mirov ên xwe bixwe wê li rewşên bi vê rengê ên hanîna li ser ziman wê pirr zêde wê hebê. Minaq mirov, dema ku ji xwe re avahiyekê û ankû xaniyekê çê dikê ku mirov di wê de bijî wê, li gorî ku ew dixwezê wê ew wê bikê. Di wê de wê, çawa wê bi hêst, raman û xwestekên xwe re wê xwe di wê de wê, li gorî wê çêbikê. Di wê de ku mirov xwe di rewşek rehet û ewla de hîsbikê wê, di vê çerçoveyê de wê, bixwezê ku ew xwe bigihênê hêsteka aramiyê. Ku mirov bi hêstî xwe rehet hîs nekê wê mirov nikaribê di wê de bijî. Ya ku wê, ji aliyekî ve wê temenê jîyankirina mirov wê hêstên mirov jî bin. Li devereka ku mirov xwe di wê de rehet û ewla hîsnekê wê nikaribê rehet bê. Wê, di xwe de nikaribê aramiyeka navxweyî bide çêkirin. Hêstên wî wê, ew wê destûrê nedin ku ew karibê wê çêbikê. Mirov wê, di rewşên awadanî, hûnerî, çandî û hwd de wê, ji aliyekî ve jî wê, bi hêstîyarî wê şîrovebikê.

Mirovê ji aliyê hêstîyarîya jîrî ve jîrîn wê, di rewşa hanîna li ser ziman a hêstên xwe de wê, bi zane bin û wê, di rewşa xwe hanîna li ser ziman de jî wê, xwediyê zanîn û serwerîyeka jîrî bin. Bi wê re wê, di dewama wê de wê rewşên qalb û ne rast jî wê, zû bikevina farqê û wê kifşbikin. Wê ji aliyê jîrî û hêstî ve ji rê birina wan wê ne hesan bê. Wê di hêstên xwe de wê, xort û bi zane bin. Têgihîştina hêstî wê bi wan re wê xort û pêşketî bê. Di fahmkirina xwe ya hêstî û jîrî de wê, xwediyê temenekî bi fahmkirin û têgihîştinî ê xort bin. Di rewşa hêst û jîrê de mirov dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê, hêst wê, ji jîr û zanîn re wê, weke temenekî alikar jî bê. Di rewşa hizirkirinê de mirov wê, li rewşan wê bihizirê û wê, hîsên mirov wê derkevina li pêş. Di nava her hizirkirinê de wê, bi hîmî wê hîsên mirov wê bi awayekî weynleyistinî wê di bingihê wê de wê xwediyê rastiyekê bin.

Ber vê yekê li ser hîskirinê re wê hêst wê weke alikariyeka hizirkirinî jî wê, xwe di awayekî de wê bidina dîyarkirin. Di rewşa ku hêst li ser jîrê re xwediyê serwerîyekê na wê, hingê wê di çerçoveya jîriyeka hêstî de wê, rengê hizirkirinê wê xwe bide dîyarkirin.

Rewşa hêstê mirov dikarê ji aliyê jîrî ve wê bi şêwayekî hişmendî wê hilde li dest. Di aslê xwe de wê, hêst wê ji destpêka bûyîna mirov ve wê xwe bidina dîyarkirin. Di rewşa bebekekê de mirov wê kifş dikê ku wê, bi sînyalên digirê re wê, zarok wê têkiliyan bi derve dênê. Bêhna dayikê wê, bi wê re wê, weke aliyekî temen wê pêşkeve. Bi awayekî din jî wê, dema ku zarok hinekî mazin dibê ku ew dest dide dêûbav, wê ji wan wê hîskirina ku ew digirê û wê nasdikê wê li ser wê re wê têkiliyan wê dênê. Di dewama wê de wê, piştî wê, bi nerîna li rûdênê re wê, rewşa hêstên dêûbav wê kifşbikê. Bêî ku gotinek di nava wê rewşa têkilî de were bikarhanîn wê, dema ku zarokê li rûdêna dê û ankû bav nerî wê, ji wan wê, kêfxweşî, kêfnexweşî, baş, nebaşî û hwd wê, rewşên wan wê hîsbikê. Ev wê, weke aliyekî têkilîdanînê ên zarokê bin. Di dewama wê de ku zarok mazin bê wê, hingê wê zarok wê, bidest kirin û aktivîteyên din ên bi mazinan re wê bikê. Minaq wê, weke ku wê di roja me de wê, bi mazinan re wê bileyizê, wê tv'yan wê temaşê bikê. Di dema temaşê kirina tv'yan de wê zarok wê, hêstan wê bigirê. Zaroka ku ew diçê dibîstanê wê, dema ku ew tv'yê temaşê dikê wê, hingê wê were bîra wê ku ew divê ku ew sipartekên xwe bi xwandinê û ankû nivîsandinê ew çêbikê. Wê bikeve xema wê de. Di wê kêlîka ku ew tv'yê temaşê dikê de ku ew werina bîrê wê, ji

aliyekî ve wê, bi hêstî wê bixwezê ku ew bi berdewamî bixwezê tv'yê temaşe bikê. Lê ji aliyekî din ve jî ew wê, di xwe de wê, hîsbikê ku ew divê ku sipartekên xwe çêbikê. Wê di vê çerçoveyê de wê, zarok wê bikeve rewşekê de.

Kesê ku ew dihizirê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi hêstên xwe re wê bihizirê. Lê li vir mirov dikarê wê jî werênê li ser ziman ku minaq wê, dema ku mirov pêşxistina hêstan li vir jî xwe re bikina armanc mirov wê çi bikê? Di serî de wê, dema ku mirov li wê rewşa zarokê dihizirê ku ew dema ku tv'yê temaşe dikê û di ber wê re dihê bîra wê ku ew divê ku ew sipartekên xwe çêbikê wê, weke zêde afirandina hêstî bê. Yan jî wê, di çerçoveya hizirkirina bi berpirsiyarî de ku ew di xwe de hîs dikê ku ew bikê wê, bi wê re wê, bihizirê. Wê hêstên xwe wê di xwe de wê biafirênê. Mirov wê, di wê mêylê de bê ku ew çi dixwezê ku ew bikê bê. Di nava tiştê ku mirov 'divê' ku wê bikê û ya ku mirov 'dixwezê' ku wê bikê wê, ji hevdû cûda bikin. Wê di nava mirov de wê, ya ku mirov *divê* ku wê bikê û ya ku mirov *dixwezê* ku wê bikê wê, hertimî wê di nava hevdû de wê weke di pêşbazî û tekoşîneka bi hevdû re de bin.

Di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov dihizirê wê, hingî wê mirov wê li hizirkirinê wê bihizirê. Minaq wê dema ku mirov pirtûkekê dixwênê wê, di wê pirtûkê de wê, gelek kes û qarakter wê hebin. Ew kes û qarakter jî wê, xwediyê rewşna jîyanî û hêstna ku ew xwediyê wê na bin. Li ser wê re mirovê duyem ku ew pirtûkê dixwênê wê li wan qarakteran wê bihizirê û wê, hêstên wan ji wan fahmbikê. Bi kifşkirina wan kes û qarakteran re wê, zarok wê, di xwe de wê hêstên wê kifşbikê û ankû wê pêşbixê. Ew dema ku mirov ew hêstên wan qarakteran kifşkirin wê di xwe de wê, wan kifşbikê. Wê dema ku mirov qarakterekî dixwênê wê gelek xoslet û hêstên ku mirov wan jinûve kifşbikê wê hebin. Heta ku mirov di mejiyê xwe de wê, dema ku ew wan xoslet û hêstan wan kifşdikê ew di xwe de wê bixwezê ku ew weke wê qarakterê bijî. Xwe di xwe de şibandina wê qarakterê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Wê weke rewşeka teybet a ku mirov wê, li wê bihizirê bê.

Xwe şibandina qarakter û ankû xwestina bûyîna weke wê, weke aliyekî hêstiyarî bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew şibandin wê, nîşanaka wê jî bin ku mirov ew xosletên hêstî di xwe de ew kifşkirina. Li ser wan re li xwe dihizirê û tefkîr dikê. Mirov wê, dema ku ew bi hêstiyarî li xwe dihizirê wê, bi heman rengî wê li kesên li hemberî xwe jî wê bihizirê. Wê wan jî wê, ji aliyê têgihiştina hêstî ve wê, bi jîra xwe wê bikê ku wan kifşbikê û nasbikê. Rewşa mirov a jîyane mirov wê, wê bi rûdên, mimîk, xûyên mirov û dengê ku mirov gotinan ji devê xwe derdixê wê, di derbarê keseyetîya mirov a hêstiyar de wê, hinek nîşanakna jî wê bide diyarkirin. Li vir divê ku mirov, di dewama wê de wê, dûbare wê werênê li ser ziman ku wê, bi jîr û hişmendîya xwe re wê her mirov wê xwediyê keseyetîyek zêde û ankû ne zêde a hêstiyar bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê li hîs û hêstê bihizirê. Hîs û hêst wê, xwediyê pêvajoyeka pêşketinê a jîrî bê. Ev jîr ku ew pêşdikeve wê, bi zanîna mirov a zêhnî re jî wê, dewlemendkirinekê wê bi xwe re wê bide çêkirin û wê pêşbixê.

Bêgûman li vir dema ku mirov bahse pêşketina jîrê û pşketina wê bikê, di dewama wê de mirov dikarê li ser **pêvajoyên wê yên fahmkirinê** jî bisekinê. Lê berî wê, hinekî divê ku mirov li ser fahmkirina hêstiyarî bi berdewamanî bisekinê. Ev alî wê weke aliyekî me yê bi hişmendî û jîyanî ê li hevdû hûnandî ê giring û pêşketî bê.

Di çerçoveya hêst û fahmkirina wê de mirov divê ku wê li wê bihizirê ku wê, wê çawa wê mirov wê zanîne wê bikarbênê. Ev wê, weke pêvajoyeka li pêşîya mirov ji dema zaroktiyê ve ku wê, hebê bê. Minaq wê, zarok wê, dema ku ew di dema zaroktiya xwe de ku ew hêstan kifşdikê û pê de wê, bi wê re wê, piştê wê, nav li wan bikê. Piştê jî wê, di nava naskirin û navlêkirinê de wê, zarok wê, wateyên cûr bi cûr wê bidest li hêstan bikê. Yanî hêstên ku ew weke pirrwateyî wê zarok wê di nava mejiyê xwe de wê bidest afirandina wan bikê. Ev jî wê, rewşa hêstan wê di awayekî teybet de wê, bide nîşandin. Ev rewş wê hêstan wê, weke bi çerçoveyek darêjkî de wê, bide nîşandin. Zarok wê, di vê çerçoveyê de wê, di demên xwe yên ku ew derbas dikê de wê, di her demê de wê li heman hêstê û ankû darêjka hêstî wê wateyên nû wê li wê bikê. Hêstên pirrwateyî wê, di vê çerçoveyê de wê biafirin. Ev jî wê, weke pêvajoyeka pêşketina bi awayekî pirralî ku ew pêşdikeve bê.

Bi demê re wê zarok wê, li ser wan darêjkên hêstî re wê bi dest ji hevdû cûdakirinê wê bikê. Darêjkên hêstî wê dîtbar bin. Lê wê di mejiyê zarokê de wê xwediyê xatna zelal bin. Minaq weke 'hêskirinê', 'kenîne', 'hêrsbûnê', 'ye ne rehet' û hwd wê, wan kifşbikê. Wê zarok wê van hêstan wê bi rewşan re wê bijî û wê di xwe de wê kifşbikê. Wê li ser wan rewşên jîyankirinê re wê salixbikê. Hêrsbûna ji dê û ankû bav ku zarok wê dibînê wê ew di mejiyê zarokê de wê weke qalibekî darêjkî wê hebê. Wê di rewşeka 'mayînda' de wê, xwediyê rewşna bê. Heman rewşê wê bo hêstên ên weke 'xweşiyê', 'hêskirinê' 'girêdana bi dê û bav' ve û hwd wê, li ser wan re jî wê bijî. Zarok dema ku ew carna dikeve wê rewşa ew li dê û bav na hisênê û wan 'reddikê' jî wê, di aslê xwe de wê, ev bertekna zarokê ên weke bi hêrsbûnê bin. Zarok dema ku ew di demna û ankû kêlikna ku mirov farq bikê û ankû farq nekê de ku ew tiştê dikê û dixwezê ku mirov wê kifşbikê û ku mirov wê nakê wê, ew di zarokê de wê bina temenê xamgîniyê, dîrketinê û ne razîbûnê weke bi redkirinê ku ew dide nîşandin jî. Zarok wê her tiştê wê di nava rewşên têkiliyên xwe de wê, bi wate bikê. Di serî de mirov wê fahmbikê. Di nava têkiliyên xwe yên ku ew didênê û wan salixdikê de wê, ew xwe pêşbixê. Rewşa girêdaniya zarokê a bi dêûbav ve wê bi hêstiyarî bê. Rewşên têkiliyên bi hêstî ku ew dibin wê, di hemûyan de wê ew rewş wê li ser têkiliyan re wê hebê.

Di rewşa hêstan de wê, dema ku mirov li wan dihizirê wê, di rewşa wan de wê, aliyekî wan wê li ser têngîna pêşwazîkirinê bê. Minaq wê, dema ku mirov ji hêsteka weke ya 'fihêtkirinê' ku mirov di xwe de 'êşê' hîsbîkê wê, ew wê encama wê bê ku mirov xûy, tevger û kirinna dikê û ku ew ji aliyê kesna din ve rast newîna dîtî û ku mirov hizirbîkê ku mirov wê di encama wê kirina mirov de ku wê mirov wê were gûnahberkirin. Wê, ev wê weke aliyekî wê bê. Her hêst wê, di encama rewşekê de wê xwe bide diyarkirin. Minaq hêstên hêrsbûnê mirov dema ku mirov tişteki bixwezê û ew nebê, weke ku mirov nebê, weke ya ku mirov dixwezê ew newê li cihê û ku mirov bihizirê ku wê, bêmaffî û ankû nehaqî ku ew hatîya kirin de wê, pêşkeve. Bi heman rengê wê hêsta hêrsbûnê mirov dikarê gelek sedemên wê li ser kirinên mirov ên ku ew mirov wan dibînê û ankû dikê û wan rast nabînê re ew wê pêşkeve. Hêsta hêrsbûnê wê, di temenê xwe de wê, hîsekê din wê bihawênê. Ew jî hîsa redkirinê ya. Mirov wê, dema ku dihizirê ku ew tişt ne rast a û divê ku mirov ji wê re nebêjê na wê, di encama wê de wê ew bibê. Mirov wê, di xwezê ku wan hêstên ku ew mirov wan dijî bi wan re di levkirinekê de kirin, tevger, xûy û hwd bide nîşandin. Ya ku mirov di mejiyê xwe de ji aliyê xwe ve ku ew, rast dîtîya û ew ya ku mirov rast dîtîya ku vajî wê tişteki bû wê, hingî wê, hêsta mirov a vajîbûnê wê li ser wê re wê pêşkeve. Mirov wê, hingî wê bertekê wê li ser wê hêsta xwe re wê li hemberê wê bide nîşandin.

Her hêst wê, di encama kirinekê de bê. Weke ku wê hêsta hêrsbûnê wê di encama ne rast dîtîna de wê pêşkeve wê, bi heman rengê wê hêsta xamgîniyê wê di encama windahiya ku mirov wan dijî de wê, pêşkeve. Bi heman rengê wê, dema ku mirov wê tehdîdekê li jîyane xwe hîsbîkê wê, hêsta me ya jîyanê wê bikeve dewrê û wê bi wê re wê di encama wê de wê tîrsbûn wê pêşkeve. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev xwe bide diyarkirin.

Ev rewş wê, weke rewşeka ku wê, di temenê wê de bê ku wê, bi demê re wê di pêvajoyên pêşketinê de wê weke ku wê zarok bijî wê, rewşên vajî, nakokî û kompleks û hwd wê, bi xwe re wê li ser jîyankirinê xwe yên bi vî rengî re wê kifşbîkê. Minaq wê zarok wê, bi hêstiyarî wê dema ku ew minaq li dayika xwe û ankû bavê xwe dihizirê wê, hem li wê bi hêrs bê û hem jî wê hêse bikê. Di vê çerçoveyê de li heman kesê herdu hêstn vajî hevdu kifşkirina wan wê, hin bi hin wê zarok wê wan kifşbîkê. Wê di rewşa wan rewşan de wê, têkilîyên xwe wê fahmbîkê û wê dema ku ew wan rewşa dijî jî wê, bi aqilê xwe wê sedemên xwe jî wê, bi xwe re wê pêşbixê bê. Zarok wê, ew di wê dema xwe de wê, di care pêşî de wê, wan rewşên pirr-hêstî wê bi carekê wê bi fahm nekê. Wê bi demê re wê, bi zanebûna zarokê re wê hin bi hin wê, wan hêstên ku ew bi hevdu re bi carekê dihên jînkirin wê kifşbîkê. Ev jî wê, di encama aqilê bi zane bûya de wê bibê bê.

Demên destpêkê ên bi pêşketina hêstan re wê, weke demên destpêkê ên pêşxistin, kifşkirinê û hwd bin. Wê mirov wê di piçûkatîya xwe de wê hêstan wê nasbîkê. Wê bi wê naskirinê re wê bi navbîkê. Hêsta hêrsbûnê çî ya wê fahm û nas bikê. Lê wê bi wê re wê zarok wê, di hêstên xwe de wê, rewşên ku ew dijî wê, wan weke dîtbarîya wan hêstan a tîrkerî wê kifşbîkê û bi şenber bikê di mejiyê xwe de û wê wan werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê yên hewirdora xwe jî wê, biheman rengê wê ji wan sûd bigirê. Wê hêstên fihêtiyê, hêvîyê, şahîyê, bawerîkirinê, başbûn û ne başbûnê, hêrsbûnê û qaharîna, xwe di encama kirinekê de ne baş hîs bikê û hwd wê, bi wê re wê pêşkeve. Minaq wê, dema ku wê mirov wê, fêrbîbê ku wê, kirina tişteki wê ne baş û ne rast bê û ku ew kir wê, bi wê re wê hêsta xwe ne baş hîskirinê wê pêşkeve. Wê xwe gûnahbar wê bibînê. Wê bi wê rengê wê hêstên xwe bixwe redkirinê wê bi wê re wê pêşkevin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, wê ji aliyekî wê ji pêşketina mirov re wê bina alîkar. Ew jî wê ew bê ku mirov wê, hêstan wê bidest salixkirina wan a dervî xwe wê bikê bê.

Di nava têkilîya mirovan de pêşketina hîsan wê hinekî jî wê bi têngîhiştina hêstî ve wê girêdayî bê. Dema ku ew hîsên weke hêrsbûnê, hêskirinê, rastdîtîna û hwd ku ew pêşketin wê, ew di temenê wan de wê hîseka jîrî wê hebê. Ew hîsa jîrî mirov dikarê wê, bi têngîna hêstiyarîya jîrî re wê, werênê li ser ziman. Lê ji wê zêdetirî mirov, divê ku wê, bi hişmendîya hîsî ve girêdayî wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Mirov dikarê wê rewşê bi rewşa hêstiyarîya jîrî re wê bi wê rengê wê werênê li ser ziman. Mirov wê dema ku mirov wê hinekî mazin bû û wê hêstên xwe wê nas bikê wê, bidest sererastkirina wan bikê. Minaq wê, fêrî wê bibê ku ew li cem kesên din ên beyenî ne axîfê. Wê fêrî wê bibê ku ew dema ku ew bi hêrsbû ew hêrsbûnê xwe ew di her rewşê de ew newênê li ser ziman. Yan jî wê, fêrî wê bê ku ew hinek hêstên xwe ew di xwe de bigirê û ji hewirdora xwe re ew newênê li ser ziman. Wê vî jî wê li ser çî re wê bijî? Wê li ser wê re wê bijî ku wê cih û devera li wê xwe hanîna li ser ziman wê li 'rastbûna wê' ew wê, li wê bigerihê. Minaq wê, fêrî wê bibê ku wê, hinek hêst û rewşên teybet ên nava malbatê hena. Wê fêrî wê bibê ku ew wan ji derve newênê li ser ziman. Wê bi vî rengê wê xwe bigirê sererastkirineka xwe bixwe di xwe de. Bi demê re wê, zarok wê li ser van rewşan re wê, bidest ji hevdu cûdakirina hêst û xûyan bikê. Di dewama wê de wê, bidest ji hevdu cûda kirina hêstên xwe wê bikê. Ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin. Zaroyek û ankû mirovekî hinekî mazin ku ew dema ku li rewşekê li mirovekî hêrsbû wê, dema ku ew rewşa bédengîyê di bijêrê û xwe ji rewşê bi şûn ve divêkişênê wê, bi awayekî weke rewşeka rastkirin û ankû dîzaynkirina rewşa hêstî bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov xwe bi şûn ve kişand wê, hinekî wê dûnya xwe ya hundûrîn wê ji ya derve bi cûdahî wê pêşbixê. Wê, gelek rewşên hêstiyarî û hêstan wê, di xwe de wê, bijî. Wê, di xwe de wê, wan hizirbîkê. Wê, di xwe de wê ji xwe re wê, werênê li ser ziman. Wê bi awayekî wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe ji derve wê bigirê. Mirovê ku ew ji derve hatî girtin wê, her tiştê bi başî û nebaşî wê di xwe de wê bijî. Di vê

çerçoveyê de ew mirov ku ew derfeta xwe hanîna li ser ziman ku ew ji xwe re hîsbikê û xwe werênê li ser ziman wê, di warê jêhatîya xwe de wê, hin bi hin wê pêşde wê herê. Lê ew di wê rewşê de wê jêhatîyekê di xwe de girtî bê.

Minaq zarok ew mazinên xwe ji xwe re minaq digirê. Lê em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, dema ku zarokê mirov li wê bihizirê wê, di malê de wê herkirinên dê û bav û ankû ahlên din ên malê wê ji xwe re wê minaq bigirê. Yan jî wê, ji wan dîrkeve. Wê bi tememî wê bikeve vajî wan de. Di vê çerçoveyê de wê, bi wan re wê naskokîyan wê bi wan re wê bijî.

Mirov di vê rewşê de wê, di xwe de wê, rewşên nû wê pêşbikeve. Minaq wê dema ku ew hinekî mazin bû wê, zêdetirî wê têgihên xwe yên hêstîyarî wê li ser temenekî wê bide rûnandin. Di dewama wê de wê, rewşên ku ew weke bi hêstîyarî dijî wê, bi awayekî jîrî wê, bidest hanîna li ser ziman bikê. Wê di dewama wê de wê, bi dest hizirkirina li hêstan li pêş-şiroveya xwe bikê. Ev jî wê, bi wê rengê bê ku wê, dema ku mirov li hêstekê hizirkir wê, mirov wê bikê ku wê fahmbikê. Mirov wê, bidest hewldana fahmkirina hêstê wê bikê. Wê li ser hîskirinên xwe re wê, ew wê bikê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser hîskirinên xwe re wê, bidest hêstkirinê wê bikê. Hêstkirina li ser hîsê re wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşa hizirkirina bi pêş-şiroveyê re wê, xwe bi awayekî wê bide hanîn li ser ziman. Şirovekirin wê hinekî wê, rewşa heyîderîya hêstîyarî wê bi xwe re wê bide nîşandin.

Di rewşa şirovekirina hêstî de wê, têgîna baş û nebaşîyê wê, di wate û rewşeka sererastkirina hêstî de wê, xwe bidina diyarkirin. Li ser ya nebaş re wê mirov wê, xwe ji hêstên ku wê, bi wê re wê, weke 'hêstên nebaş' ku wê werîna dîtî wê xwe ji wan wê dîr bide girtin û sekinandin.

Mirov wê, di xwe de û di jîyane xwe de wê bi jîyankirinê re wê fêrûazmûnan wê bidest bikê. Wê li ser wan re wê, rewşek hêstî ku ew jînkir wê weke fêrûazmûnekê wê mirov re wê bibê. Bi demê re wê, gelek hêstên ku wê bi vê rengê wê werîna jînkirin û mirov wê wan weke fêrûazmûn wê şirove bikê û wê bidina diyarkirin. Fêrûazmûn wê, weke rewşeka têgihîştinî a li ser ya ku mirov ku wê jînkirîya bê. Li vir wê, ya ku ew hatî jînkirin wê hîsên mirov wê li pêş wê fêrûazmûnê wê bidest hizirkirinê bikê. Li pêş-fêrûazmûnê hizirkirin wê, di awayekî pêş-dîtî de wê, xwe bi awayekî wê xwe bide nîşandin. Mirov wê ya ku ew heya û ew kifşkirîya wê, li pêşîya wê û ankû li berîya wê bihizirê.

Hêstên ku ew hena wê, weke fêrûazmûn ku ew berê hatina jînkirin wê, weke temenekî wê hizirkirinê jî bê. Li ser wê re wê mirov wê bihizirê. Wê li ser wê re wê, li berîya û ankû pêşîya wê bihizirê. Ev rewşa hizirkirina li pêş-fêrûazmûnê hizirkirin wê, dîroka wê bi mejûya wê re wê, heta serdemên destpêka pêşketina aqilê felsefeyê û hinekî berî wê jî wê herê. Di dema ku mirov wê li tiştêkî wê, weke bi mîtolojîkî wê bi hizirê wê, yan wê pirr zêde mazin bi acêbek mazin wê werênê li ser ziman û yan jî wê, wusa piçûk bibînê ku ew weke ji nedîtî ve were wê, di rewşekê de wê, werênê li ser ziman. Wê zêde mazinkirina bi rengê vegotinê û ankû piçûkdîtî re wê xwe bide diyarkirin. Ev rewş wê, bo hemû cûre hêstîyarîyên ku ew bi fêr li pêşîya wan dihê jînkirin wê wusa bê. Em li rewşa mirovekî ku ew rewşek travmatîkî dijî li wê bihizirin. Ew piştî ku ew li wê dema piştî li wê hizirkir û kir ku wê werênê li ser ziman wê, bi hêstîyarî wê li gotinan wê bigerihê ku ew bi wan êdî wan werênê li ser ziman. Wê, gotinên ku ew bi wan rewşê çendî dixwezê bi mazinkirinî werênê li ser ziman wê li wan bigerihê. Wê di wê rewşê de jî wê, di temenê wê de wê, ew fêrûazmûnên bi hêstî ên weke êş, xwe bi tenê hîskirin, kelegirîbûyîn, xwe xirab dîtî û ankû hîskirin û hwd wê, bi gelek hêstên din re ku ew jîya ya wê, ji wan bidest nerînê bikê û wê bidest hanîna li ser ziman bikê. Di aslê xwe de wê, afrînerîya bi hêstî wê, bi awayekî wê, xwe di vê rewşê de wê, bide diyarkirin. Li vir bi jîrê re mirov divê ku wê jî wê, di dewama wê de li ser afrînerîya hêstî jî bisekinê û wê werênê li ser ziman. Ev wê weke aliyekî giring wê xwe bide diyarkirin.

Di rewşa afrînerîya hêstîyarî de ku em hinekî li ser wê bihizirin wê, bi wê re wê hinekî wê weke aliyekî giring wê di temen de wê rewşna weke yên ajoyî jî wê, xwe bidina diyarkirin. Me li jor bahse sererastkirinê û ankû xwe sehêtkirina bi hêstî kir. Ev wê dema ku mirov wê kir wê, ji du aliyan ve wê, giring bê ku mirov wê fahmbikê Aliyê pêşî wê ji aliyê fahmkirin û zêde pêşketina aqil, fêrûazmûn û hwd ve wê girêdayî bê. Aliyê din jî wê, dema ku mirov wê, sererastbikê wê li ser hişmendî, zanîn, aqil û ramanên xwe re wê li ya 'rast' û 'baş' wê bigerihê û wê ew wê bixwezê. Wê bi wê re wê, bi ji hevdû cudakirina ya baş û ya nebaş re wê, xwe aliyê nebaş bide dîrkirin û wê hewlbide ku ew xwe bi wê re bi sînor bikê. Di vê çerçoveyê de wê, sererastkirinekê wê xwe bide diyarkirin.

Lê li vir mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê mirov wê bixwezê ku ew tiştên baş bijî. Wê bi wê rengê wê bixwezê wê, ya baş bi hêstî wê bi xwe re wê bijî. Wê hertimî wê, di pêşxistina 'ya baş' de wê, bixwezê wê bi hêstî di xwe de wê, pêşbixê û wê bijî. Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, li vir 'têgîna başîyê' û ya 'rastîyê' wê, xwediyê wateyeka teybet a di çerçoveya ya ku mirov wê, bi xwe re xwe rehet, di aramiyê û rast hîsdikê de wê xwediyê rengêkî heyînê ê têgînê bê. Mirov wê, di xwe de wê bixwezê ku ew gelek tiştan ew bijî. Tiştan jî wê, bi hinek xem, fîkar û mitalakirinan wê hinek tiştan jî wê nekê. Minaq wê derûnîya hewirdorê a li ser mirov wê, temenê wê bê ku mirov xwe ji hinek aliyan ve bi sînor bikê û ji hinek aliyan ve zêdetirî derxê li pêş bê. Di vê çerçoveyê de wê di nava rewşên derûnî, civakî û civaknasî û hwd de wê, gelek rewşên ku mirov wê karibê wan şirovebikê wê hebin. Minaq rewşên weke yên rewîstî wê di vê çerçoveyê de wê, xwediyê xateka ku wê li aliyekî wê 'kirinên baş' hatina pêşxistin wê hebin û aliyê wê yên din ku wê kirinên weke ku

ew bi 'nebaşî' ku ew hatina şîrovekirin wê hebin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, di nava wê rewşê de wê li gorî wê, di jîyane xwe de wê, bikeve rewşeka xwe rastkirinê û sererastkirinê de. Gelek tiştên ku mirov bidevkî wan xirab dikarê werênê li ser ziman û wan bi navbikê wê, di hundûrê mirov de wê, hinek hêst wê bi mereq, xem û fikarên ku wê mirov wê bi wê re wê 'nebaş' wê were dîtin wê xwe ji kirina wan dûrbide sekinandin. Lê li vir wê, hêstên mirov û hîskirinên mirov û her rewşa rewşên hizirkirinên mirov ên bi aqilê mirov wê, weke sê rewşên ku wê, karibin xwe di deman de ji hevcûda bidîna dîyarkirin û rewşên vaji hevdû di mirov de bi xwe re bîafirênin. Tiştêkî ku mirov bi hêstî dixwezê bijî wê, bi hizirkirinê wê mirov rast nebînê ku wê bijî. Tiştêkî ku mirov wê hîsdikê wê, bi hêstî wê, bixwezê bijî û di jîyanê de wê ji xwe re wê bike armanc ku ew xwe bigihênê li wê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, xwediyê awayekê bê.

Mînaq afrînerîya hêstî wê, bi ya ku mirov wê, weke zindiyekî dixwezê re wê, hertimî wê bi ajoyeka jîyanî re wê xwe bide dîyarkirin. Ew ajoya jîyanî wê, di temenê wê de wê hebê. Mirov wê, di jîyane xwe de wê, xwediyê xwestek, vîn û hêsta kirinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, di ya ku ew dixwezê bikê û ya ku ew rast dibînê de wê, ew wê ji hevdû cûda wê, weke rewşna ku mirov wan dikarê li ser wan bisekinê bê. Ya ku mirov wê dixwezê bijî bi hêstî wê, mirov wê dem bi dem wê li rastbûn û ankû ne rastbûna wê û ankû başbûn û ankû nebaşbûna wê ne hizirê. Wê tenê wê, ew hêsta xwestina kirinê û jîyankirina wê, wê bi mirov re wê xwe bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, weke aliyekî wê, ew wê, xwe bide dîyarkirin bê. Hêst wê, weke rewşna ku mirov wan dikarê dem bi dem weke rewşna kifşkar ên li ser rengê kirinên xwe re ji wan werênê li ser ziman. Hêza kirinê û ankû hêza xwestekê wê, bi hêstê re wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di dîmenekî de wê, ew wê were dîtin ku wê weke ku wê hêst wê, hizirên mirov û ankû rengê hizirkirina mirov wê bide gûharandin. Lê di aslê xwe de wê, ji wê rewşa gûharandinê zêdetirî wê, hêst wê rewşeka kirinî wê bi xwe re wê di jîyanê de wê pêşbixê. Wê li ser wê kirinê re wê hizirkirin, zanîn, aqil û raman wê werina pêşxistin. Ev jî wê, weke aliyekî giring bê. Hêst wê, di rewşa hizirkirinê de wê, weke ku wê mîyla aliyê hizirkirina me jî wê, bi awayekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Li ser çî û çawa hizirkirin wê, weke aliyekî giring wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin bê.

Di reşwa dana kifşkirina hizirkirina a ji aliyê hêstan ve wê, weke aliyekî ku mirov wê li ser wê bisekinê bê. Hizirkirina mirov wê, di xwe de wê, ji aliyekî ve wê, bi hebûna me ya zindî re wê xwediyê aliyekî xwe yê hêstîyarî jî bê. Di rewşa hizirkirinê de wê, rewşên hizirkirinê wê çawa wê pêşkevin wê, di wê de wê weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Mînaq razîbûna mirov û ankû ne razîbûyîna mirov wê, pêşkeve. Gelek rewş, argûmanên jîyanî û xosletên ku mirov dikarê di temenê wê de werênê li ser ziman wê hebin. Tiştêkî ku mirov wê, bi aqilê xwe wê rast dibînê wê, ew di çerçoveyek hizirkirina mantiqî de wê, weke aliyekî ku ew rast hatîya dîtin û mirov bi awayekî maqûl û hwd ku wê, hizirkirîya bê. Lê di rewşa hêstê de wê ew mantiqê hizirkirinê wê dem bi dem, cih bi cih û rewş bi rewş wê ne bûhûriner bê. Ber ku wê, hêst wê, di rewşa wê ya pejirandinê, herêkirinê û razîbûnê wê gelek xosletên xûyî, rûdênî, tevgerî, kirinî û hwd wê, bi gelek aliyên din re wê karibin weyn bileyizin. Dema ku mirov hês yekê bikê wê, ew yek wê, mirov wê bi mantiqê xwe wê bi hizirê ku ew ji mirov re baş a û mirov hês wê dikê? Na, mirov wê bi hêstî wê, di xwe de wê kifşbikê. Hêst wê, dema ku ew kifşkir wê, êdî wê hertimî wê di xwestekeka bi aliyekî wê ve de bê. Mînaq mirov dema ku li heman rewşa nermbûnê(empatîyê) ku mirov bihizirê wê, di awayekî de wê, xwe bide dîyarkirin. Nermbûna mirov wê, di temenê xwe de wê, xosletên levkirî û ew ahenge levkirî ku mirov wê bi hişmendîya xwe wê kifşdikê wê di wê de wê xwediyê kifşkarîyekê bê.

Nermbûn wê hinekî jî wê, di rewşa hîskirina hevdû a ji aliyê hevdû ve wê, di wê de wê xwediyê heyînekê bê. Mirov wê dema ku wê, rewşa du kesan ku ew li ber hevdû sekinîna wan werênê li berçav wê, ew herdû kes wê, beremberî hevdû wê hêst û ramanên hevdû wê hîsbikin û wê li ser hevdû re wê derkbikin. Wê di dewama wê de wê bi hêstî wê, di nava ya ku ew ji hevdû hîs dikin û ya ku ew dihizirin wê, têkiliyeka levkirî û ahengî wê hebê. Ev jî wê, di temenê wê de wê, xwediyê awayekî têkiliyê bê.

Di vê rewşê de wê, dema ku mirov li rewşa hêstê bihizirê wê hêst wê, weke aliyekî giring ê wê levkirin û ahengê wê xwe bide dîyarkirin. Wê, di rewşa nermbûna li hevdû de wê, rewşa têkiliya hêstî wê weke aliyekî giring wê, bi kifşkarî wê xwe bide nîşandin. Di vê çerçoveyê de wê, weke ku mirov bi hêstî kifşbikê wê, di rewşekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê, ji aliyekî ve wê weke rewşeka hêstî a afrîner jî wê xwe bide dîyarkirin. Afrînerîya hêstî wê, dema ku mirov wê hêstên nû kifşbikê, ji hevdû karibê bi hîskirinê derkbikê, levkirin û levnekirinan bibînê û bikeve farqê de, li hemberî rewş, hewirdor û hişmendîyan hêstîyarîyeka bi şîyarî bijî û hwd wê, bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Ji xwe hêst wê, hinekî wê, rewşeka bi jîrî û hişmendî a şîyarî jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, hêst wê, şîyarîya mirov a li kes, rewş, tişt û hwd bê. Her tişt a ku ew mirov dikarê li wê bihizirê û heya wê, karibê temenê wê şîyarîya hêstî bihafirênê û wê pêşbixê. Afrînerîya hêstî wê, di temenê xwe de wê, şîyarîya hêstî wê, weke aliyekî giring wê, bihawênê. Heta ku mirov, dikarê wê werênê li ser ziman ku mirov nikarê bêî şîyarîya hêstî li tégîn û gotina afrînerîya hêstî bihizirê jî. Nermbûn û ankû empatî wê, di temenê xwe de wê, fêrûazmûnên me yên jîrî û hêstîyarî wê bihawênê. Wê li ser wan re wê, xwediyê awayekî ku ew pêşdikeve bê. Bi tégîna kifşkirina şîyarîya hêstî re wê, di temenê tégîna nermbûnê û ankû empatîyê de wê, hêsta naskirinê wê zêdetirî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, werênê li ser ziman. Dema ku mirov rastî mirovekî ku mirov wî nasnekê jî were wê, dema

ku mirov wê di mejiyê xwe de wê li hemberî wî û ankû wê, nermbûnekê û ankû empatîyekê wê pêşbixê wê xosletekê hêsta naskirinê wê li wir wê li mejiyê mirov wê xwediyê biriqînekê bê. Li ser wê biriqînê re mirov wê, ew wê nermbûnê û ankû empatîyê wê pêşbixê. Di rewşa nermbûnê de wê, rewşa wê, wê bi mirov re wê xwediyê têkiliyeka herênî bê. Wê nermbûn wê têgîneka kifşkar û ankû kifşkirî wê di temenê xwe de wê, bihawênê. Wê li ser wê re wê pêşkeve. Lê nermbûn wê ji aliyekî ve jî wê, temenê wê, di pêvajoya jîyankirinê de wê hebê ku wê weke 'dogmayekê' wê têkiliya mirov ji jîyanê qût ji bikê. Ev jî wê, weke aliyekî wê, bi wê re wê karibê xwe bide dîyarkirin bê. Ber ku wê nermbûn û ankû empatî wê, di rewşeka hoyandîni de wê, xwediyê awa û rengê têkilidanînê bê. Wê bi şîyarî wê ew têkilî wê bi hêstîyarî wê were danîn. Mirov wê bi mejiyê xwe re wê weke ku wê kifşkirinekê wê bijî. Wê bi wê re wê ew wê werênê li holê.

Di rewşa nermbûnê û ankû empatîyê de mirov dikarê wê, ji gelek alîyan ve wê hilde li dest. Her wusa ji aliyê têkiliyên zayendî ve jî wê hilde li dest. Di rewşa du zayendên weke jin û mêr de ku ew li hemberî hevdu xwediyê hêstek evîndarî na û hês hevdu dikin wê, di her rewşên xwe yên ne baş de jî wê, bi awayekî wê bikin ku wê bi başî şîrovebikin û wê temenê fahmkirina hevdu çêbikin. Nermbûn û ankû empatî wê, aliyekî wê jî wê li ser temenê fahmkirina hevdu bê. Di rengê fahmkirinê de wê, hêsta ku ew hevdu dixwezînin û ankû hevdu dikişênina li hevdu wê, hertimî wê, li çêkirina temenê gihîştina li hevdu û nêzîkbûna li hevdu wê, bigerihîn û wê şîroveyên xwe yên hizrî û hwd jî wê, di wê çerçoveyê de wê, pêşbixin. Di vê çerçoveyê de hêstên weke dema ku mirov di rewşên xirab de jî bi awayekî baş bikê ku nêz bibê û bikê ku fahmkirineka baş bi xwe re pêşbixê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî ku mirov li ser hêstên xwe re bi hizirkirina xwe re li ser aqilê xwe re wê dikê û pêşdixê bê. Di rewşa fahmkirina nermbûnê û ankû empatîyê de wê, xwestekên mirov ên hêstîyarî, hizrî û hwd wê, di nava jîyane mirov de wê kifşkar bê. Rewşên zayendî û hwd jî wê li ser wê re wê, xwediyê rewşeka fahmkirinî bin.

Di rewşa nermbûnê û ankû empatîyê de wê, rengê dîtînê, derkkirina bi têgînî û xosletên keseyetî û hwd wê weke aliyna ku mirov weke aliyna temen hilde li dest bin. Li ser rewşa cihêrengîyan re jî wê, rewş û têgîna fahmkirinê û hwd wê, bi hewldana wê re wê weyn bileyizê.

Bêgûman ji aliyê rewşa civaknasî ve jî mirov dikarê têgîna nermbûnê wê hilde li dest. Ber ku wê, bi wê re wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşeka jîyanî de wê, mirov wê çawa wê, di nava rewşeka têkilidanînê, fahmkirnê û rengê derkkirinê de bê wê, ew wê bi wê re wê, mirov karibê li ser wan bisekinê. Di nava têkilîyên civaknasî de wê, dema ku mirov hevdu fahmbikê wê, bi wê re wê, pêşkeve. Di nava kurdan de wê, gotineka weke ku ew di rewşa nermbûnê û ankû empatîyê de ku ew dihênina li ser ziman wê gotina «xwe kirina li şûna kesekî din de û fahmkirina wê» wê, werênina li ser ziman. Carna ku mirov tiştekî xirab bibînê ku yekî li hemberî mirov kiribê wê, demê li ser temenê fahmkirinê re wê, demê ku mirov fahmbikê ku ew tişt ber çî hatîya kirin wê, were pêşniyarkirin ku mirov bikê dewsa wê kesê ku ew tişt kirîya bihizirê ku wê û wê fahmbikê ku wê ber çî ew kirîya wê fahmbikê. Nermbûn û ankû empatî wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe kirina li şûna hevdu û li şûna hevdu hizirkirinê de jî wê, xwediyê aliyekî têgînî ê derkî û fahmkirinî bê.

Nermbûn û ankû empatî wê, di temenê xwe de wê hewldan û hêsta fahmkirinê wê bihawênê. Minaq dema ku mirov di rewşeka ku mirov kirinên baş bê û ankû ne baş jî bê ku mirov bikê û ankû bibînê ku yek dikê wê, bi wê re wê li nermbûnê wê were lêgerîn. Mirov ku wê, ji aliyê xwe ve wê bihizirê wê, bixwezê ku ew were fahmkirin. Wê ev hêst wê, bi mirov re wê derkevê li pêş. Mirov wê, bixwezê ku mirovên li hemberî me ku ew bi nerînek xirab li mirov dihizirin ew xwe bikina şûna me û weke bi hizirin. Mirov wê bi wê re wê hizirbikê ku wê, hingê wê ew mirov ku ew gotinên nebaş gotina wê 'rastîyê wê baştir wê fahmbikê û wê bibînê.' Xwe kirina li şûnê û hizirkirin wê, aliyekê nermbûna mirov a bi têgîna empatîyê re bê. Ev rewş wê, weke mirovna ku mirov dihizirê wê, bi me mirovan hemûyan re wê, pêşkeve. Wê di temenê wê de jî wê, hêsta hatina fahmkirinê û ankû xwe dana fahmkirinê û hwd wê hebê. Yan jî hêsta xwestina hatina fahmkirinê wê bi xortî wê di temenê wê de wê hebê. Mirov wê weke zindiyekî ku ew xwedî xwestek û pêdivî ya wê, li ser wan rewşên xwe re wê bihizirê. Minaq em du mirovan wan hildina li dest. Ku ew her mirovekî ku mirov ji aliyê wî ve wê, hilde li dest wê, mirov wê, xwestek, pêdivî û pêwîstîniyên wê yên jîyanî wê kifşbikê. Ji aliyê kesê din ê duyem ve jî mirov ku bihizirê wê, heman xwestek, pêdivî û pêwîstîniyan wê kifşbikê. Heta ku levbikin wê, bi hevdu re bin. Lê ku ew xwestek û pêdivî û pêwîstîniyên wan ket vajî hevdu de wê, ew wê werina berhevdu. Wê hingê wê bi hevdu re wê bikevina nava nakokîyê de. Di dewama wê de wê, bikevina dijberî hevdu de. Wê hêstên vajî hevdu wê li hevdu bijîn. Li vir em nermbûnê û ankû empatîyê, ne bi wê rewşa wan ya hatina berhevdu, lê bi ketina vajîhevdu û dijberîya hevdu de bi wê re werênina li ser ziman. Emê bi wê re wê, piştî ku ew rewş pêşketin û pêde ku mirov, xwe bikê li şûna hevdu û hewlbide ku ew hevdu fahmbikin re wê hildina li dest û wê fahmbikin.

Li ser vê têgîna dijberîya nava mirovan a bi nakokî û hwd mirov, dikarê hinekî li ser wê bisekinê. Ev wê, weke rewşeka ku wê, di temenê wê de wê, di serî de hevdu ne fahmkirina û ne dîtina bi hişmendî wê hebê. Di dewama wê de wê, ne naskirina hevdu wê hebê. Çendî ku mirov hevdu fahmbikê û nasbikê wê dijberî û nakokî wê ji hevdu rabê. Lê aliyekî din ê ku mirov wê dervî wê werênê li ser ziman jî wê hebê. Her wusa ew jî wê li ser xosletên ku ew levnakin bin. Vajî wê, hinek mirov dem bi dem wê, bi hevdu re wê bijîn. Berî ku ew bi hevdu re bijîn wê, hevdu wê,

bi rastiyeke nasbikin. Wê, li ser wê rastiye re wê hizirbikin ku wê karibin bi hevdû re bijîn. Lê ku ew hatina cem hevdû û bidest bi hevdû re jîyankirinê kirin wê, bidest hatina berhevdû a li ser xosletên keseyetîyê re bikin. Wê nakokî, dijberî û her wusa hevdû redkirin û hwd wê, di nava wan de wê, bidest pêşketinê bikê. Di dewama wê de wê, di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, weke aliyekî ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest bê.

Di dewama wê de mirov dikarê wê jî li ser wê, bisekinê ku wê, ev rewşên ku wê, werina ber hevdû wê, weke rewşa hêstiyarî jî bin. Minaq, hêrsbûn, zîzbûna li hemberî hevdû, hevdû redkirin û hwd wê, hinek xosletên hêstiyarî jî bin. Di temenê wê de jî wê, ew hebê ku wê, her keseyet wê, ji aliyê xwe binerê û nêz bibê wê hebê bê.

Ji aliyê hêstê ve ku mirov bihizirê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê hêst wê, dema ku ew mirov wan dijî wê tîrbûn û zêdebûna wan wê bibê. Zêde tîrbûn û pêşketina hêstan û serwerbûna wan wê, temenê wê bê ku mirov nikaribê bi tememî bi aqilê xwe bihizirê jî bê. Mirov wê, nikaribê bi aqilê xwe binerê bê. Yanî li vir wê, ev jî wê, hebê. Lê di aslê xwe de wê, ev rewş wê, ji wê bibê ku mirov wê, di rewşa zîzbûna xwe de ew ber ku ew wê, rastarast ku wê, tenê bi aliyekî ve wê, binerê bê. Wê di temenê wê de wê, ev wê hebê. Hêst wê, di temenê wê de bê ku mirov çî li pêş tê û çî pêwîsta ku mirov wê pêşî bikê wê ji mirov re wê bê alikar ku mirov wê kifş bikê. Yanî wê, pêşaniyên mirov çî na wê bikê ku wan bi mirov bide kifşkirin.

Li gorî aqil ku mirov dibînê wê, li vir wê, ya ku wê xwe bide diyarkirin wê, ew bê ku wê, mantiqê aqil wê, li vir wê, di rewşa hêstiyarî de wê, ne zêde bûhûrîner bê. Wê di rewşek rastîti û ankû 'rasyonal' de wê, bi aqilî wê xwe bide diyarkirin. Lê di rewşa hêstî de wê, weke derrastîti û ankû 'îrrasyonal'î wê xwe bide diyarkirin.

Li vir di rewşa fahmkirina hêstan de wê, ji gelek aliyên ve wê bina mijare li ser hizirkirinê. Minaq wê ji gelek aliyên ve wê, li wan were hizirkirin ku wê di hundûrê wan de wê zanîn wê hebê bê. Wê bi vê rengê wê li ser wan wê were hizirkirin. Ji destpêkê hizirkirina bi felsefeyê ên serdemên kevnera û heta roja me wê, dema ku mirov wê li hêstên xwe wê bihizirê wê, ji aliyekî ve wê, di wan de wê li rengekî aqil wê li wê lêbigerihê. Di vê çerçoveyê de wê, hewl bide ku wan fahmbikê. Di roja me de wê, bi pêşketina zanistê û hwd re wê, li ser kifşkirinê bi neronan û hwd re wê, bi wan re wê, li wê were hizirkirin. Minaq neron dema ku ew radigihênê û ew ragihandina ku wê kiriya ew çî ya wê, di vê çerçoveyê de wê, bi wê re wê li wê were hizirkirin. Bi têkiliyeka newrolojîkî wê di vê çerçoveyê de wê, li wê were hizirkirin.

Hêst wê, hertimî wê şiyarker bin. Di rewşa têkiliyan de jî wê, dema ku têkiliyek hêstiyarî hat danîn wê, bi wê re wê ew wê were kifşkirin. Di rewşa du mirov ku ew li hevdû dinê ku ew mirov yek ji wan bi hêrs li yê din ê li hemberî xwe binerê wê, ewê li hemberî ku ew lê dihê nerîn wê, nerînê bi hêrs wê kifşbikê. Wê li hemberî wan nerînê bi hêrs wê di xwe de wê bikeve tevgerê de wê, bi wê re wê ew jî wê di mejiyê xwe de wê, li hemberî wan nerînê bi hêrs wê şiyariyeka hêstiyarî a di heman rengê de wê, bi xwe re wê, bide çekirin. Hêrsbûn û ankû hêsteka din a weke wê, bi wê mirovê din ê duyem re jî wê çêbibê. Wê, di dewama wê de wê, ew jî wê, hêrs bibê. Li hemberî wê, nerîna bi hêrs a mirovê ku ew lê dinê wê, ew jî wê, nerîneka bi bi heman xosletê wê, di xwe de wê bide çekirin. Di vê rewşê de wê, dema ku ew yê ku lê dihê nerîn ku ew zanibê ku ew sedema wê nerîna bi hêrs çî ya wê, hingê wê di rewşa xwe ya nerîna beremberî wê nerîna bi hêrs de wê, zelaltir wê, nerînê bide diyarkirin. Lê ku ew nizanibê wê, hingî wê, çendî ku wê ew wê, di mejiyê xwe de wê, bikê ku ew nerîneka weke wê nerînê bide nîşandin û xwe dibin wê de nedê hiştin jî lê wê, di mejiyê xwe de wê, li sedema wê bihizirê û wê hewl bide ku ew wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, di mejiyê xwe de wê, bihizirê. Di vê rewşê de jî wê, dema ku ew bi nerîna xwe ya berember re ku ew dihezirê li sedemê wê, zêde nikaribê xwe bigihênê nerîneka bi hêrs a tûj û rastarast. Zelalbûn û zanîna sedemê wê di rewşên weha de wê, zêdetirî wê, temenê şiyariyên tûj û zelal bin li ser hêst û rewşên weke wê re.

Her hêst wê, di temenê wê de wê, rewşeka ku ew heyî wê hebê. Li vir her rewşa ku ew rû bide jî mirov wê dikarê wê bi rewşa ezîtiya keseyetîyê re wê, wê hilde li dest. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov rewşa hêstan û têgîn û têgihiştina hêstan bikê ku wê fahmbikê wê keseyet û ezîti ku ew bi serê xwe werina hildan li dest û fahmkirin wê, di temenê fahmkirineka baştir de bê. Li vir di aslê xwe de wê, rewşa fahmkirina hêstê wê, bi awayekî xwezayî wê, berê fahmkirina me wê ji temen ve wê bide li ser ezîtiyê û bi wê re li ser keseyetîyê. Ezîti û keseyet wê, di rewşên ku mirov wan dikarê cûda û cûda hilde li dest bê. Her çendî ku wê, weke dû rewşên ku wê, bi hevdû re û wê di hevdû de wê bijîn jî bin lê wê, bi wê re wê weke dû rewşên ku mirov wan pêşî bi serê xwe hilde li dest bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi awayekî fahmkirinî wê, temenê fahmkirinê wê, bi xwe re wê pêşî wê biafirênin.

Keseyet wê, dema ku mirov wê, hilde li dest wê demê mirov dikarê ji dest pêşketina aqil û her wusa di mirov de gihiştina xosletan re wê hilde li dest û wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê, hebê. Keseyet û zanîn wê, di vê çerçoveyê de wê, hevdû wê, biafirênin. Di nava zanînê de hişmendî jî wê taqabûlî ezîtiyê û pêşketina wê bikê.

Mirov wê dema ku wê, bi zane bibê wê, di xêva xwe de wê bi jîyankirin û serborîyên xwe re wê girtinan wê bigirê. Ew girtin wê, weke aliyekî ku mirov ew pêşxistina û di xwe de girtina wê, aliyekî zanînê ê bihişmendî wê, bi xwe re wê biafirênin. Di dewama wê de wê, rewşa xêvê wê, weke aliyekî giring wê li vir wê derkeve li pêş. Weyna xêvê di afirîna keseyetîyê û pêşketina ezîtiyê de wê, bi hîmî wê hebê. Di vê rewşê de xêvê mirov li ser pêşketina aqil û

zanînê re wê, dikarê wê, weke aliyekî heyînî ê hebûnî wê ji temen ve wê hilde li dest. Di rewşa keseyetîya mirov û pêşketina wê de wê, mirov wê bi demê re wê, rastîya xwe wê pêşbixê. Minaq wê, dema ku mirov wê, li hemberî tiştekî û ankû kesekê din wê helwestê wê bide nîşandin wê, ew wê, li ser wan hêstên xwe yên bi ezîtî ku ew di xwe de pêşdixê re wê, bide çêkirin û diyarkirin. Her helwestên me wê, nîşanaka rengên derkkirin û fahmkirina me ya bi hişmendî jî bin. Di temenê keseyetîyê de wê ezîtî wê, hebê. Di temenê ezîtîyê û helwestên wê de jî wê hêst wê hebê. Di temenê hêstê de jî wê, hîskirinên me wê hebin. Di temenê hîskirinê de jî wê, bi dîtîna re wê xwestek û bi wan xwestekan re wê vîna me û hwd wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê li dûv hevdû wê xwediyê rewşek bin.

Têgînên keseyetîyê ku ew dihênina li ser ziman wê, ji du aliyên ve wê pêşkevin. Yek wê, ji aliyê têgînî û têgîhiştinî û hwd ve wê pêşkeve. Ya din jî wê, li ser rûşên zanistî ên weke derûnîyê, bîolojiyê û hwd re wê pêşkeve. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, pêşketina têgînên ku ew keseyetîyê û fahmkirina wê ji xwe re dikina navend wê pêşkevin û wê derkevina li pêş. Keseyet û fahmkirina wê, wê, ji aliyekî ve wê, weke aliyekî fahmkirin û zanîna me jî bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, keseyet wê, bi xosletên xwe yên li ser zanînê re wê, rengê jîyankirinê û xate jîyane xwe jî wê, bi xwe re wê, bide diyarkirin. Li vir mirov divê ku wê jî wê, werênê li ser ziman ku em nikarin bi tememî ji rengên têgîn û ramanên ku ew pêşdikevin dûr hildina li dest. Lê em li vir wê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, her têgîn û ankû teorîyên ew keseyetîyê ji xwe re dikina navend û fahmkirinekê dikin ku ew pêşbikevin wê, di dewama wê de wê, rewşa ezîtîyê û pêşketina wê, ji xwe re wê bikina mijar wê, ezîtîyê wê, fahmbikin. Di rewşa fahmkirina ezîtîya keseyetîyê wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide diyarkirin.

Heta roja me jî wê, gelek teorî û têgînên zanîna ku ew li ser xûyazanîyê û ankû xûyan re dihizirin wê, rewşa ezîtîyê û fahmkirina wê, weke mijareka derûnî wê hildina li dest. Wê bi wê re wê, bikin ku wê fahmbikin. Di fahmkirina xwe de wê, têgînên xûyazanî wê, bi têgînên derûnîyê re wê pêşkevin û wê derkevina li pêş. Lê li vir wê, rewşa keseyetîyê wê, weke mijareka ku wê, hertimî wê, li gorî demê fahmkirina wê bê. Di her demê de li gorî demê fahmkirina wê, bi xwe re wê temenê pêşxistina wê ya li gorî demê jî bê. Wê bi wê re wê keseyet wê li gorî demê wê çawa wê karibê xwediyê weynea demî bê wê, ew temenê wê, bi fahmkirina demî a keseyetîyê re wê xwe bide diyarkirin. Pêşveçûnên jîyanî wê, di rewşa fahmkirina keseyetîyê de wê, dûalîteya fahmkirina keseyetîyê bi jîyanê û aqil re wê, xwe bide diyarkirin. Bandûra pêşketina keseyetîyê û rengê li jîyanê û ji jîyanê bandûra pêşveçûnên ku ew dibin li keseyetîyê wê, bi awayekî çaprazî wê awa û rengê pêşketina keseyet û jîyanê bi hevdû re di ahengekê de wê, bide diyarkirin.

Di rewşa fahmkirina xosletên keseyetîyê de wê, di derbarê têgîn û aqilê demê ê heyî de jî wê, aqilekî wê bide mirov. Yan jî wê, di derbarê fahmkirin, bawerî, yaqînî û hwd ên ku mirov wan dijî re jî wê têgînekê wê bide mirov. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa keseyetîyê wê xwediyê çi hêst û hêstîyarîyê bê wê, ew wê bide diyarkirin û fahmkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku wê, keseyetê mirov li wê bihizirê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi xosletên wê re wê ew xwe bide diyarkirin.

Mirov wê xwediyê keseyetîyek çawa bê û wê çawa bijî wê, hertimî wê li ser wê were hizirkirin. Di serdemên berê de wê, aqilê felsefeyê wê li ser têgîna 'cewherîyê' wê bihizirê. Wê bixwezê cewherê keseyetîyê wê fahmbikê. Bi wê re jî wê, bikê ku ew xwe bigihêne cewherê tiştê. Her tişt wê, li gorî wê mantiq û aqilê wê xwediyê cewherekê ku ew were fahmkirin bê. Wê di vê çerçoveyê de wê li keseyetîyê jî wê were hizirkirin. Cewher wê, hertimî wê, weke gotineka ku wê, bê xistin temenê hizirkirina mirov û bi wê re kûrbûna mirov a bi aqilê mirov de jî. Di vê çerçoveyê de wê, bi wê re wê, li wê were hizirkirin.

Li ser têgîna keseyet û cewherê wê re wê li ezîtîyê wê were hizirkirin. Ezîtîya îdeal wê çi û çawa bê wê, li wê were hizirkirin. Wê hewl were dayîn ku mirov xwe bigihêne li wê. Ezîtî wê, di nava xwe de wê, bi xosletên ku ew pêşketina re wê, xwe bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de ku mirov li rewşa ezîtîyê dihizirê wê, çawa wê xwe nêzî ezîtîya îdeal wê bikê wê, bi wê re wê, têgînên weke yên nermbûnê (empatîyê) ku me hinekî li jor hanîn li ser ziman wê, weke aliyekî nêzîkatî wê, di wê de wê, li ser wan re wê bi wê were hizirkirin. Minaq fahmkirin, rastkirin, xwe ji kirinên xirab dûrgirtin û hwd wê, weke aliyna ku mirov wê di vê çerçoveyê de wê li wan bihizirê bê. Mirov çawa dijî wê, di rewşa ezîtîya mirov de wê, xwediyê wateyekê bê. Li vir serborî û fêrûazmûnên me wê, di rewşa rastîtîya jîyankirina ezîtîya me de wê, xwediyê awayekî li hev gihiştinê bin. Di rewşa jîyankirina mirov de ku mirov wê, bi xwesteka xwe jîyankir û ew jîyankirin ku piştî weke azmûnekê mirov li wê nerî wê, ew wê weke aliyekî têgînî ê bi ezîtîyê re ku mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman bê. Fêrûazmûn wê ji aliyê ezîtîyê ve wê xwediyê rêberîyekê jî bin. Ezîtî wê, mirov dikarê wê ji du aliyên ve wê, hilde li dest. Aliyê pêşî bi keseyetîyê bixwe, rûşên weke malbatîfî, xizmtîyê û hwd re wê hilde li dest bê. Aliyê din jî wê li ser jîyankirina di nava jîyanê a bi hewirdorê û hwd re bê. Di vê çerçoveyê de wê di aliyê duyem de wê, rewşa ku wê keseyet wê çawa wê bijî û hwd wê, bi wê re wê bi reng û awayê wê re wê, li ser hizirkirin û rengên wê yên hizirkirinê û hwd re wê xwe bide diyarkirin. Mirov bi ezîtîya xwe bi xwe bawer a. Ezîtîya mirov a bi mejûyî ku mirov wê hilde li dest wê, bi awayekî kirdewarî wê li ser fêrûazmûnên me re wê xwediyê rastîyekê bê. Di vê çerçoveyê de wê hemû serborî, jîyankirin, kirin, tevger û xûyên

mirovî ku ew pêşdikevin mirov, dikarê bi pêvajoyên wan ên jîyanbûnê re wan werênê li ser ziman. Li vir wê ezîtî wê xwe biawayekî têngîn û kirdeyî wê bide afirandin. `ez´ wê di kurdî de wê, wateya hebûna, ez, rastîya min û hwd wê, werênê li ser ziman. Bi gotineka din wê taqabûlî aliyê mirov ê têngînî, têngihîştinî û hwd bikê. Wê ji aliyekî ve wê, bi têngineka kirdeyî jî wê bahse keseyetîya mirov a ku ew bi aîdiyetîya wê re ku ew pêşketîya jî wê, bikê û bi xwe re wê werênê li ser ziman. Di rewşa ezîtîya kirdeyî de wê, bi têngînî ku mirov wê li ser hebûnaka têngînî a bi xwestek, vîn û hwd re wê bi keseyetîyê re wê werênê li ser ziman bê. Lê li vir mirov, wê dema ku mirov bahse ezîtîyeka camîdî wê, bahse wê bikê wê, weke hebûneka şenber a di jîyanê de bi fîzîkî ku ew heya mirov wê bahse wê bikê. Hebûna mirov a camîdî wê bi hebûna xwe re wê hebê. Hebûna kirdeyî wê weke rewşa hişmendîya mirov a bi keseyetî, vîn û xwestekên mirov re ku mirov wê hebê û bijî bê re wê xwe bide dîyarkirin bê. Di kurdî de wê, ezîtîya keseyetîyê wê, hebûna wê ya kirdeyî wê taqabûlî gotina `ez´ bikê û ya camîdî jî wê, taqabûlî `min´ bikê. Her keseyet wê xwediyê ezîtîya xwe ya kirdeyî û camîdî bê. Lê wê dema ku ew weke ezîtîya kirdeyî bi hişmendî pêşket wê, hinekî wê weke aqilekî kifşkar û dîyarker di rewşa keseyetîya xwe de wê, xwediyê wateyê û hebûnê bê. Di rewşa ketina farqîya xwe ya bi ezîtîya camîdî de wê ezîtîya kirdeyî wê hebê. Dema ku mirov ketina farqedebûnê û bi wê re mirov xwe hişkirinê û hwd ku ew bijî wê, di vê çerçoveyê de wê, bi wê re wê, ew wê pêşkeve. Dema ku ew xwe bihizirê û xwe `cûda´ bihizirê û hêstên xwe bi xwe re werênê li ser ziman wê, ew wê bi ezîtîya mirov a kirdeyî bê.

Mînaq ku mirov di rewşa bebekekê de bihizirê wê mirov karibê wê, di rewşa wê de wê bi ezîtîyeka camîdî wê li ser rewşên ku ew dijî re wê, hilde li dest. Di vê demê de ew weke hebûnekê wê di rewşa xwe de wê bijî. Lê bi demê re wê ezîtîyeka xwe ya kirdeyî wê bi hişmendîya wê û pêşketina wê re wê xwe bide çêkirin û pêşxistin. Ezîtîya mirov wê, hin bi hin wê bi gotinan re wê werê li ser ziman. Mînaq wê, dema ku mirov wê rewşa zaroyekê de wê, werênê li ser ziman wê, gotinên weke «tu, zaroyekê baş î», «tu, gelekî harbûnîyan dikê», «tu, çiqasî xweparêz bûyî» û hwd wê, weke gotinna ku wê di derbarê ezîtîya ku ew pêşdikeve de wê, weke gotinna ku wê dihênina li ser ziman bin. Dema ku zarok hinekî din mazin bû wê, hin bi hin wê rengê keseyetîya xwe wê, li ser rewşên ku ew dijî re wê, bide dîyarkirin û nîşandin. Her wusa wê, di dewama wê de wê, di rewşa xwe de wê, weke aliyekî giring wê, ew wê hebê.

Mirov wê, bi demê re wê pêşkeve. Wê bigihijê nerîna xwe ya li dînyê. Wê pîvanên xwe yên `rast û nerast`, `baş û nebaş` û hwd wê, bidest afirandinê bikê. Wê, di nava rewş, têngîn û hebûnan de wê, bikeve rewşeka bijartiner de. Yanî wê, ya li gorî xwe re `rast` dibîne wê hîlbijêrê. Ya ku ew, dîsa li gorî xwe rast nabîne wê redbikê.

Di nava ezîtîyê û hêstê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê têkiliyeka hevdu bi reng kirinê wê hebê. Mînaq wê, dema ku mirov bi ezîtîya xwe dibijêrê, reddikê, herê dikê, derkdikê, kirinên xwe dide nîşandin û çî ji destê mirov tê mirov wê dide nîşandin û hwd wê, weke kirinna ku wê bi ezîtîyê dihên kirin bin. Lê wê, di wan de wê, aliyekî hêstîyarî jî wê, hebê. Di nava rewş û kesan de levkirin û levnekirin û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov di nava xwezaya ku ew di wê de dijî de wê, li gorî wê di ahengekê de wê bikê ku ew bijî. Ez xwezayê hewirdorî a derve û ankû a civakî, keseyetî û hwd bê wê, bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin bê. Hêsta li hevkişînê wê pêşkeve. Di çerçoveya têkiliya nava xwezayê û keseyetê de ku mirov bihizirê wê, mirov wê karibê werênê li ser ziman ku wê di rewşa pirr alî de wê xwediyê bertek, bandûr û rewşên jîyanî ên bi hişmendîyê bê. Mirov di nava xwe de ew, di hîzîrê û rastîyê derdixê li têngihîştinê. Mirov rewşan bi jîyankirinê re wan, têdighê. Mînaq mirov, fêrî xwarin xwarinê dibê. Piştî ku mirov fêrî xwarin xwarinê bû wê, mirov wê, bêt ku ew li wê bihizirê wê ew wê bikê. Wê tenê wê, li gorî hîsna û hêstna ku ew dihên naskirin wê, kirina wê bide pêşxistin. Li vir mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov rewşekê fêrbû û ew jîya li ser wê fêrbûnê re wê, ew têngîna ku mirov wê jîya wê, her dema ku mirov wê jîya wê hîsekê û hêstekê nû wê li gorî dema xw eya nû wê bide afirandin. Ev wê, weke rewşa ku mirov xwe bikê çemekê de û di heman rewşê û cemê de du caran weke hevdu mirov nikarê xwe bi şoyê wê, rewşek bê. Di rewşa ezîtîyê de mirov dikarê wê, ji dû alîyan ve wê hilde li dest. Yek wê, di dema wê de wê, bi rewşeka wê ya jîyanî, têkilî û rewşên wê yên bi bandûrî û hwd re wê, fahmbikê. Ev wê di çerçoveya rewşek berfirehî de bê. Lê mirov wê, bi dîrokê û mejûyê re wê bi hîzîrê wê, demê wê bi dirêjehîya wê ya bi demê re mirov wê li wê bihizirê û wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, bi berfirehî û dirêjehîya wê re wê, were hildan li dest.

Ezîtîya mirov wê, li gorî rewşan wê xwediyê rewşeka ku mirov wê, dikarê wê hilde li dest bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov, wê di nava xwezaya xw eya hewirdorî de wê ezîtîya mirov wê, xwediyê rewşek şîroveyî a bi hişmendî bê. Mirov wê, di nava rewşeka xw eya civakî û civaknasî de ku ew dijî wê, rastî gelek rewşan ku ew wan rast dibîne û rast nabî nê wê were. Di vê çerçoveyê de wê, di mejîyê xwe de wê, şîrovebikê. Wê bigihijê hêstan di derbarê de. Mînaq wê, dema ku mirov di nava jîyane civakî û civaknasî de ku mirov rastî nehaqiyekê û ankû bêmafîyekê hat wê mirov wê li hemberî wê, bigihijê wê hêstê ku mirov wê herê nekê û wê li dijî wê bertekê wê bide nîşandin. Wê di xwe de wê, vê yekê wê, hîsbikê. Lê wê, dema ku ew xwe werênê li ser ziman wê, ew hingî wê, xwe ne tafîsênê û wê werênê li ser ziman bê. Lê dema ku ew bihizirê ku ew ne rast a û wê hêstê bijî û li hemberê wê bîdeng bê wê, hingî wê ew ezîtîya xwe wê,

bixwe weke ku wê bi tafîsênê wê bikeve rewşekê de. Di vê çerçoveyê de wê, di nava xwe de wê, bi xwe re wê di rewşeka bi pîrsgirêkî de wê li ser têngîhên xwe yên herênê û nêrînê de wê ew wê bijî.

Ezîtiya xwezayî wê hinekî jî wê, di temenê xwe de wê rewşek ajoyî wê bi hawênê. Wê bi tememî wê xwe ne sipêrê hişmendiyê. Wê xwe bi sipêrê pêwîstîniyên xwe yên jîyanî ku ew wan hîsdikê û weke ku ew bijî. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, xwediyê wê rewşê bê.

Mirov ku ew xwediyê ezîtiyekê de ya wê, di çerçoveya wê ezîtiyê de wê, xwe werênê li ser ziman. Wê hêst, hîs û ramanên xwe wê, bi aqilê xwe re wê werênê li ser ziman. Hîs û hêsta xwe ya hanîna li ser ziman wê, weke hîs û hêsteka ku mirov wê, dikarê bi teybetî wê hilde li dest bê. Wê, di nava rewşa civakî û civaknasî de wê, ew weke rewşeka têkiliya mirov bixwe a bi hewirdor û ezîtiyên dervî me re bê. Lê ji aliyekî din ve jî wê, ew dema ku mirov xwe hanî li ser ziman wê, hingî wê, rewşeka têngî jî wê, di jîyanê de wê biafirênê.

Mirov wê, di nava rewşa xwe de wê, xwe bi zane bikê. Wê di derbarê hêst û hîsên xwe de bi zane bê. Wê hîs û hêstên di derbarê xwe bixwe de ku wê hineka din ên drvî wê bihizirin û wê biafirênin wê xwe bigihênê fêrbûnê. Di vê çerçoveyê de wê, xwe bigihênê nerînên ji hev cûda. Wê bi wê re wê, sînorê ezîtiya xwe wê bi têngî û xwe gihandinê re wê berfireh bikê. Ezîtiya mirov wê temenê wê bê ku mirov fêrbûnên xwe wan têbigihê û werênê li ser ziman. Wê li ser hişmendîya xwe re wê têkiliyên xwe w bi hîssî, aqilî û hêstiyarî wê dênê. Di nava ezîtiyê de wê sê rêyên têkiliyê ên weke hîs, hêst û aqil wê, temenê xwe hanîna li ser ziman bin.

Mirov di nava hewirdora ku ew dijî de wê, li gorî jîyankirina xwe wê hîs, hêst û aqil wê bidest bixê. Li ser wê re wê, bi xwe bawerbûna di nava têkiliyên xwe yên keseyetî û civaknasî ku ew didênê de wê, pêşbixê. Wê ji hevdû derxistinê wê bi hîssî, hêstî û aqilî wê bi xwe re wê di nava wan tûrên xwe yên têkiliyê de wê pêşbixê. Di nava rewşên civaknasî de wê mirov wê, ezîtiya xwe wê bi gelek şîroveyan ku ew bi minaqên ezîtiyên din re dibînê û rewşên ku ew bixwe dijî re wê pêşbixê. W di nava rewşên ku ew dijî de wê, gelek rewşên din wê kifşbikê. Wê bi wê re wê, wan ji hevdû derxê. Wê li gorî xwe wê, ji wan dîtî, derkkirin û girtinên xwe wê, yên rast û ne rast wê kifşbikê û wê ji hevdû derxê. Gûharîna di ezîtiyê de wê, di nava rewşên civakî, civaknasî û tûrên têkiliyan de wê bibê. Di dewama wê de wê, gûharîna wê, bi xwe re wê, rewşên nû ên demkî ên ezîtiyê wê derxê li holê. Di vê çerçoveyê de wê, her demên ezîtiyê wê bi mejûya wê re wê, rewşên wê yên ezîtiyê ên ku ew bi wan hebûya wê biafirin û wê xwe bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, fêrûazmûnên hêstî wê, di rewşa pêvajoyên ezîtiyê û pêşketina wê de wê, xwediyê aliyekî temenî bê. Di rewşa pêvajoyên ezîtiyê de wê, her pêvajo wê li ser ya berî xwe re wê hebê û wê pêşkeve. Di vê çerçoveyê de wê kêmesî û netêriyên demên berê wê di demên nû de wê, bi fêrûazmûnên xwe yên demên berê re wê, bi hîssî, hêstî û aqilî wê kifşbikê û wê derbas bikê.

Di vê çerçoveyê de wê ezîtiya mirov wê, di xwe de wê, bi pêvajoyên xwe re wê xwe biafirênê. Mirov wê, dema ku wê, bikê ku wê fahmbikê wê, di dewama wê de wê, ew wê fahmbikê. Ku mirov bahse sererastkirina ezîtiyê bikê wê, di vê çerçoveyê de wê, ev pêvajoyên wê, ew wê weke aliyna giring wê, xwe bidina dîyarkirin bin.

Di vê rewşê de mirov, dikarê rewşên weke xûyan ku mirov wan bi hêstê re wê hilde li dest wê, rewşa zaroyekê piçûk ku ew di çerçoveya girêdanîya ya bi dê û piştê re bav ve wê, li ser wê re pêşdixê wê, weke minaq wê werênê li ser ziman. Zarok wê, hemû aliyan ve wê, xwe pêşbixê ku ew wê, çawa wê ew wê têkiliya xwe wê, biparêze û pêşbixê. Di rewşa bebekan de wê ew wê were dîtî ku ew çendî xwe di 'ewlehiyê' de hîs dikin wê li ser wê re wê biavêjina li pêş. Di temenê wê hêsta ewlehiyê de jî wê, naskirin wê weke aliyekî giring wê bi hêstî û hîssî wê hebê. Heta devera ku ew xwe rehet û ewle hîs dikê wê pêde wê herê. Wê di wê de wê hîsbikê. Wê hîs û hêstan wê li ser xûyan û nêzikatiyan re wê kifşbikê û wê bi wê re wê nêzikatiyê wê pêşbixê.

Di rewşa xwe hanîna li ser ziman de minaq zarok wê, zaroyên ku ew di awayekî asayî de ku ew mazin dibin û yên ku ew ne di awayekî asayî de mazin dibin wê, di rewşa dana li derve a xûyên xwe de wê, zaro wê xwediyên rewşên cûda bin. Di rewşên hanîna li ser ziman a hêst û hîsên xwe de wê, ew rewş wê li ser wan wê pirr zêde wê xwe bi awayekî vekirî wê bide dîyarkirin. Minaq wê, ji aliyekî din ve jî wê, dema ku mirov li rewşa zaroyê dihizirê mirov wê bi wê re kifş dikê ku rewşên weke ahengê, têkiliyî, deng û rengê derxistina deng ê li hevdû û hwd wê, bi wan re wê, bandûra wan wê pirr zêde wê li ser zaroyê wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewş wê bidina nîşandin ku wê li ser rewşa jîra zaroyê, bi xwe bawerbûna wê û di hanîna li ser ziman de wê, ew rewş wê, bandûra wan wê li ser têngîna jîra hêstiyarî re wê, bi zêdeyî wê hebê. Jîra hêstiyarî wê, weke ji hêstan bê. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê re wê, xwediyê awayekê bê.

Di rewşa fahmkirina rewşê bi hêstiyariya jîrî re de wê, li vir wê di awayekî ku hêst wê derkeve li pêşîya jîrê wê xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, hişmendîya ku ew diafirê hêsta wê, ew wê bi wê re wê, weke aliyekî wê xwe di rewşê de wê, bi pêşketina zaroyê re wê bide dîyarkirin. Di rewşa hêstiya jîrî de zaro û di rewşa jîra hêstiyarî de mirovekî balix ku mirov li wan dihizirê wê, di rewşa mirovên balix de wê, têkiliya hêst û jîrê wê di rewşê de wê, were kifşkirin. Mirovê balix wê, di wê rewşê de wê, fêrûazmûnên xwe wê, bikarbênê. Li ser wan re wê, bi fêrûazmûnên xwe re wê, xwediyê rewşek jîrî a bi hêstiyarî bê. Mirovekî balix ku ew mazin dibê ew, rewşên weke yên bawerîyê û hwd ku ew zêdetirî wê karibin xwe bi wî re bidina nîşandin wê, di rewşa hêsta girêdanîya wî ya hêstî

ve wê girêdayî bê. Di vê rewşê de wê, mirovê balix wê hewl bide ku ew bi fêrûazmûnên xwe re ew fahmbikê û li ser wê re di nava jîyane xwe de ew çareserîyan pêşbixê.

Di rewşa hêst û jîrê de wê, têkiliya nava wan de wê, mirov wê di pêvajoya pêşketina xwe de wê, bi salixkirin û bii navkirinan re wê, pêşbixê. Minaq dewlemendkirina hêstan wê, temenê pêşxistina têgîna jîrî bê. Ev jî wê, di nava rewşa jîyanê de bi dîtî, kifşkirin û danîna têkiliyan re wê xwe bide diyarkirin û pêşxistin. Mirov wê, dema ku ew bawerbûna wî bi hîsên wî ku bûya re wê, li ser wan re wê zêdetîrî wê bi bawerbûnê re wê bimeşê. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê bawerbûnê re wê, danîşandina hêstên xwe li kesên din wê di wê de wê xwe serbest berdê. Ya ku wê mirov wê ji aliyekî ve wê bi sînor bikê wê, di vê rewşê de wê, bi xwe ne bawerbûn bê. Di rewşa pêşketina jîra zaroyê de ev mirov wê kifş dikê ku wê rewşên weke yên xateka jîyanê a bi aram, di rewşên gûharînên di jîyanê de ku mirov ne di bi carekê re lê bi pêvajoyekê re wê bijî, rehetbûn û hêsta parastinê ku ew hebê wê, di nava rewşek bi vê rengê de wê zaro wê zêdetîrî wê hêstîyarîya xwe ya jîrî wê bide pêşxistin. Aramî, ewlehî, hêsta parastinê û hwd wê, weke aliyê ku mirov wan dikarê bi teybetî hilde li dest bin. Di vê çerçoveyê de mirov di nava têkiliyên xwe de ji girtin û derkkirinê re vekirî bê, di her firsendê de derfeta fêrbûnê pêşxistinê, di nava têkilî û xwe pêşxistinê de ku mirov xwediyê şewa û awayekî jîyanî ê di xat û herikîniya xwe de ku ew di meşê bê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, temenê wê pêşketinê wê bi jîrî wê bê afirandin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku mirov, di rewşa zaroyê de wê kifş dikê ku ew tiştê bikê ku ew rast jî bê û ne rast jî bê wê, di hanîna li ser ziman de wê, pêwîstîya wê, bi wêretîyê û wêrekirinê wê hebê. Di nava rewşa jîyane ku ew sînorê wê hatîya kifşkirin û di aheng û aramiya wê de ew dimeşê wê zaro û ankû ciwan wê zêdetîrî wê xwe di aramî û ewlehiyê de wê, bibînê, bi wêre bê û wê di xwe hanîna li ser ziman de wê, bi ceger bê. Her çendî ku wê zaro wê pêwîstîyê wê bi çerçoveya jîyanî wê hebê û wê xwe di wê de wê rehet û di aramiyê de wê bibînê jî lê wê, bixwezê ku ew derkeve dervî wê jî. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, çendî ku wê weke du rewşên ku ew bi hevdu re bi nakok jî bin di rewşa zaro de lê wê, di aslê xwe de wê, di çerçoveya pêvajoya jîyane zaroyê û hewldanên wê yên xwe pêşxistinê de wê hevdu wê temem bikin bin.

Di rewşa zaroyê de me, hinekî li jor hanî li ser ziman ku wê, xwe hanîna li ser ziman wê weke aliyekî giring wê xwe bi we re wê bide diyarkirin bê. Lê em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman wê, gelek rewşên ku wê karibin li pêşîya xwe hanîna li ser ziman wê bi afirin wê hebin. Ev jî wê, ji aliyekî ve wê, weke aliyê hêstî jî bin. Jîyane hêstî wê, nişanakên wê, hin bi hin wê xwe di jîyane mirov de wê bidina diyarkirin. Nişanakên wê, xwe li ser kirinên me, rengê kirinên me, xwe hanîna li ser ziman, pirsgirêkên xwe hanîna li ser ziman û hwd re wê, bidina diyarkirin. Minaq em rewşa mirovekî ku ew xwe ji hanîna li ser ziman re girtinê û tepisendinê ku ew bi xwe re çêdikê mirov, dikarê bi wê re werênê li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê, dema ku ew xwe di rewşeka weke 'nikarê werênê li ser ziman' de ku wê bibînê û astengîyan li pêşîya xwe li dibînê wê, têgîna hêstî ku wê, xwe di temenê wê de wê bidina diyarkirin bin. Di rewşa têgîna gotinan de wê, dema ku mirov li ser dihezîrê wê, wateya ku mirov li wan dikê wê ew wate wê, di vê çerçoveyê de wê, weke ku ew di mejiyê mirov de bi salixdikê û ankû salixbûya wê, bi wê re wê, rewşa xwe bide diyarkirin. Mirovekî ku ew xwe weke nikarê xwe werênê li ser ziman û serî li derûnvan dide ku ew bi pê bi şewirê wê, di wê dema şewirîyê de wê, rêyên xwe hanîna li ser ziman wê, bi wê re wê li wan wê lêbigerîhê. Di rewşa têgînên weke yên xwe di wan de dîtî û bi wan re karîna hanîna li ser ziman de ku ew, di wan de xwe di aramiyê de dibînê û hwd wê, weke têgîna ku mirov bi hişmendî ew pêşxistina wê werina pêşxistin bin. Mirov wê, di serî de wê, di mejiyê xwe de wê, van têgînan wê pêşbixê. Minaq ol, rewîst û hwd wê, bi vê rengê weke gelek têgînên din wê pêşkevin.

Mirov dema ku wan gotinên olî bê û ankû rewîstî bê ku ew wan hilde û li gorî wan bijî jî lê wê, di mejiyê xwe de ku ew di farqê de bê û ne di farqê de bê wê, bi têgîneka ku ew dibê ku ew nikaribê bi serê xwe wê salixbikê û li ser wan têgînên bi rêyên yên olî wan di rewşek salixkirî de dibînê wê bi wan bijî. Wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyek tam de wê, xwe bi hêstî wê, bikê ku ew werênê li ser ziman. Ya ku wê, tamî û ankû tememîya mirov wê bide nişandin wê, rewşa karîna xwe bi vîna xwe hanîna li ser ziman, **astengîyên zêhnî** û fizîkî karîna xwe bixwe derketina li ser wan û ji wan derbasbûn, di rewşên ku ew dayimî pêşkevin de ku ew karîna di ahengekê de ew li gorî wan xwe adeptekirin, bi hewirdora xwe re di çerçoveyek fahmker de alaquadarbûn û karîna di ahengekê de bi wê re xwe pêşxistina mirov û hwd wê, bi wê re ew wê were li ser ziman. Tambûnê wê, hinekî jî wê, xwe bi xwe bawerbûn û kirina rastîyê wê ji mirov re wê bixwezê. Bi demê re mirov wê, bi pêvajoyên xwe yên jîyanî re wê, têrbûn û tûrîtîya xwe ya jîrî û zêhnî wê pêşbixê. Wê xwe têr bikê. Di vê çerçoveyê de wê, xwe li ser temenê xwe wê bide rûnîstandin. Di asta pêşî de wê, weke pîvaneka têrbûnê wê ji hevdu cûdakirina rewşan wê xwe bide diyarkirin. Di nava rewşa jîyanî a ku ew di wê de dijî de wê, karîna xwe gihandina asta wê û karîna xwe bi weyna xwe re di wê de salixkirin bê. Di rewşa hêstî û fahmkirina wê de ku mirov, karîna çêkirina empatîyê wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê dikarê werênê li ser ziman bê. Di nava têkiliya rewşa xwe yên hêstîyarî û têkiliyên xwe yên derveyî de wê, ahenge di navê de girtin jî wê, bi wê re wê pêwîst bê. Di rewşa hêstîyarî de ku mirov, di rêyekê û bi aliyekî de wê, di wê karîna xwe hanîna li ser ziman de bê. Bi wê re di rewşek fahmker û têgihîştîner de bê.

Mirov xwediyê mejiyekî ku ew dibê ku qapasîteya wê ku ew dibê ku ji sadî deh jî ew hê ne hatibê xabitandin bê. Mirov, çendî ku pêde diçe wê qapasîteya xwe zêdetir dikê. Bi wê re jî serwerîya xwe ya bi aqil zêdetir dikê. Çendî ku pêxistina qapasîteya mejî zêdetir dibê bi wê re mirov, bi karîna bi aqil afrînerîya xwe zêdetir dikê. Hêza aqil a kînetîkî û jîyanî jî wê, her timî wê, bi pêxstina qapasîteya ku ew bikardihênê re wê zêdetir bibê.

Di vê çerçoveyê de divê ku mirov wê jî werênê li ser ziman ku xêw û kifşkirinên bi xêwê re ew, hertimî zêdetirî bo pêşketina mirov giringîya xwe zêdetirî didina diyarkirin. Xêw, wê bi ziman û dîtbarîya ji jîyanê ku ew bi wêne dikê re wê, xwediyê dûtîya xwe ya ku ew bi wê pêşdikeve bê. Xêw wê, çerçova û rewşa wê li gorî rêyên me yên girtinê wê, xwe sererast bikê. Tiştên ku mirov fêrî wan dibê weke xûyan û wan «dûbare» dikê jî wê, temenê wan di xêwê de wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, xêw wê ji aliyekî ve wê temenê hişmendîya me û pêşketina jî wê, bi afirênê.

Xêva mirov wê, di wê de wê hemû girtinên ku mirov wan bi dengî, dîmenî û ankû dîtbarî, bêhnî, têjî û hwd wê, bi gelek aliyên din re wê di wê de wê hebê. Bêhneka ku mirov wê dikê û ew di xêwê de qayd bû, piştre ku mirov heman bêhnê bikê wê, çendî ku ew bêhn wê were bêhvila me lê wê, ew bêhna berê ku ew hatî qaydkirin wê di çerçoveya şîyarîya xêwî de wê were li bîrê û wê ew weke bêhnê derkeve li pêş. Di vê çerçoveyê de wê, ew bêhna ku mirov wê care duyem dikê gelo wê, ew qaydkirî a xêwê bê û ankû wê ew bêhna ku mirov wê care duyem dikê bê? Di vê çerçoveyê de wê, rewşek wê hebê.

Di rewşa jîrê de wê, rewşa wê jî wê, li ser jîyankirina bi jîyane hêstî re wê di rewşek weke wê de wê, xwediyê aliyekî bê. Fêrûazmûnên me yên xêwî wê, weke aliyekî giring wê, hebin. Li vir mirov, divê ku wê jî werênê li ser ziman ku wê, têgîna jîrî a hêstîyarî wê, di çerçoveya şewayekî hişmendî de ku mirov wê bidest dikê wê, di hinek awayan de wê xwe bide diyarkirin. Mirov dema ku li ser gotina 'hêstê' re wê werênê li ser ziman wê, di çerçoveya jîrê de wê nêzîkatîya li gotina hêstê wê bi wê re wê, çawa wê, fahmkirin, derkkirin, bikarhanîn, dana nîşandin û sehêtkirinê re wê, xwe bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewşên jîrî ku wê li ser hêstê re wê werina li holê wê, di temenê wan de wê, aqilê hêstî wê hebê. Di çerçoveya wê de wê, weke aliyekî wê, ew wê hebê. Di çerçoveya têgîna jîrîya hêstî de ji hevdu derxistin, di çerçoveyeka hêstî de karîna hizirkirin, jîra hêstî û ya kevneşopîkî ji hevdu cûdakirin û hwd ku wê karibê fahmbikê. Jîra hêstîyarî wê, bi temen û fêrûazmûnê re wê pêşbikeve. Di vê çerçoveyê de wê, di serî de wê, jîyankirinên ku ew dibin û mirov wan dijî de wê, weke aliyê ku mirov wan dikarê bijî wê, xwe bidina diyarkirin bin. Hêstîyarîya jîrî wê, di serî de wê li ser hişmendîyê re derkkirina wê, weke aliyekî salixkirina wê hebina wê bide diyarkirin. Mirov çawa dikarê hêstîyarîya jîrî wê salixbikê? Di serî de li vir mirov, di çerçoveya salixkirina wê de dikarê wê, weke derkkirin û salixkirina hêstan, bi awayekî di çerçoveya hizirkirinê de û bi wê re di ahengekê de fahmkirin û di vê çerçoveyê de ku mirov aqilê xwe bikarbênê û hêstan wan werênê li holê re wê xwe bide diyarkirin. Hanîna li ser ziman a hêstan û fahmkirina wan wê, ji aliyekî ve wê, weke jîrîya aqil bê. Di rewşa hêstîyarîya jîrî de wê, fahmkirina jîrîya hêstî wê, weke şewayekî hişmendîya hêstan ku mirov bi wan û fahmkirina wan re bidest dixê bê. Salixkirina hêstan wê, weke aliyekî wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bi têgîna hêstîyarîya jîrî û jîrîya hêstî re wê bide diyarkirin. Lê di aslê xwe de ku mirov rewşa hêstan wan bi serê xwe salixbikê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi hişmendîya hêstê re ku mirov karibê hêstên xwe û yên ji hewirdora xwe wan derkbikê û fahmbikê û derxê li têgihîştinê re wê, xwe bide diyarkirin.

Hêst wê, weke rewşeka şîyarîya jîrî a li ser hişmendîya mirov re wê dikarê wê werênê li ser ziman. Mirov di nava rewşa jîyane ku mirov wê dijî de wê, gelek rewşên ku mirov wan dikarê wan derkbikê wê rastî wan werê. Di rewşa derkkirina tiştê de wê, hem ji aliyê hebûna wê û hem jî ji aliyê dîzayn û naqşaya wê ve wê, ew wê di vê çerçoveyê de wê, xwe di çerçoveya têgîna hêstîyarîya mirov de wê bide diyarkirin.

Em ku li ser têgîna hêstîyarîya jîrî re bihizirin wê, di çerçoveya têgîna jîrî a berê a kevn de wê li ser jîdesthatinê û jêhatîyê re wê were pîvandîn. Di serdemên berê de wê, li vir mirov wê heta nerîn ku ew çendî 'çav vekirîya' û çendî 'bi mejiyê xwe şîyar a' û bi wê re jî 'mirov, çendî mirovekê ku jêhatîya' û di dewama wê de weke çendî weke 'mirovekî ku ew, tişt kirin ji dest dihên' bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, ev weke hinek pîvanna ku wê heta roja me jî wê, di nava civake kurd de wê, bo rewşa jîrîya mirovî wê werina bikarhanîn bê.

Di rewşa jîrîya mirov wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin ku mirov wê, çendî bi mejiyê xwe re şîyar a. Rewşa şîyarîya mejî wê, weke aliyekî giring ê ku wê, bi gelek awayan wê biheta salixkirin ba. Di vê çerçoveyê de wê, di şîyarîya mejî de ku mirov 'zû têbigihîştâ', 'rast fahmbikira', 'qanc ba', 'bi çalak ba', 'di rewşa xûy, kirin û tevgerên xwe de xwediyê ahengekê ba.' Di vê çerçoveyê de wê, weke rewşa jîrî û şîyarîya wê ban.

Rewşa fahmkirina hêstê wê weke aliyekî jîrî ê hişmendî bê. Di rewşa wê de wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bi awayekî wê bide diyarkirin bê. Li vir divê ku mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, mirov wê, çawa wê, karibê wê, rewşê wê bijî wê, bi wê re wê, fahmkirina xwe wê pêşbixê. Di rewşa hişmendîya hêstî de wê, mirov wê li ser hêstê re wê, hertimî wê ya ku ew dixwezê wê bixwezê ku wê bidest bixê. Di rewşa sehêtkirina wê de jî wê, li ser salixkirina hêstê, fêrûazmûn û jîrîya wê re wê, ew were li ser ziman.

Di rewşa têkiliya di nava kesan de jî wê hêst wê, weke aliyekî wê li ser rewşên danîna têkiliyê, xûy, nêzîkatî, şabûnê, motîvasyonê û hwd re wê, xwe bide diyarkirin. Ev di rewşa keseyetekê û xwe bi armanckirina wê de jî wê, wusa bê. Minaq mirov dikarê di vê çerçoveyê de bi gotinekê jî bahse bi bernema kirina jîrê jî bikê. Her wusa di

çerçoveyeka kifşkirî bi armanc û çekirina temenê û hwd de wê, weke ku mirov dikarê rewşa wê werênê li ser ziman. Bernemakirina jîrê wê, di çerçoveya bi hişmendîbûn û bi wê re di çerçoveya kirinên xwe û bi kirinên xwe re wê hişmendîyê ku mirov bi awayekî du-dîmenî ku wê pêşbixê re wê, xwe bi awayekî bide nîşandin. Mirov wê, dema ku wê armancekê dênê li pêşîya xwe wê, bikê ku ew bigihîjê li wê. Di wê çerçoveyê de wê, xwe li wê bi hoyê û motive bikê. Di vê rewşê de wê, rewşa hoyandinê û motivasyonê wê, weke rewşek hêstîyarî jî wê, xwe bide diyarkirin bê.

Di rewşa hêstan de ku mirov li wan bihizirê mirov dikarê bi wan re wê jî werênê li ser ziman ku wê, weke aliyekî giring wê, rewşa hêstan wê li ser jêhatî û jidesthatinên mirov re wê xwe bi awayekî wê bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de mirov wê, hêsta ku wê, bi jêhatîne û ankû jênehatîne re ku mirov wê dijî wê, ew wê, bi mirov re wê, weke rewşek hêstî a bi fêrbûnê re wê xwe bide diyarkirin. Mirov çî dijî wê weke fêrekî wê xwe bi mirov re wê bide diyarkirin. Bi demê re mirov zanebûna xwe bi hişmendî û jîrbûnên xwe re zêde dikê. Wan pêş dixê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî werênê li ser ziman ku wê, dema mirov wan aliyan weke aliyekî dihezirê wê, bi wan re wê tîgînên hêstî wê, dema ku mirov ew jîyankirin wê, ew fêrbûnên jî wan wê, di jîyane mirov de wê, weke azmûnan wê xwe bidina diyarkirin.

Mirov di rewşa hêstîyarîyê de ku mirov dihezirê wê, bi tevgerî, jêhatîne û xûyî wê rewşên jîyanî ên civaknasî û di nava wan de aktivbûyîna mirov wê derkeve li ber me. Wê ev qada jîyanê wê weke qadaka xwe di wê de hanîna li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, di nava wê de ku mirov bi mejiyê xwe re bi wê re ket tîkiliyê de wê, hertimî wê tîgînên nû ên weke bi kirinê wê di mejî de wê şaqbidin ku ew bi wan dixwezê bikê. Di vê çerçoveyê de jêhatîniyên civaknasî û hêstîyarî wê, di rewşekê de wê, xwe di nava jîyanê de wê, di çerçoveya şewayekê aktivîteyê de wê bide nîşandin. Di nava jîyanê de wê, xwe serbest bardana mirov û bi xwe bawerbûyîna mirov wê weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin. Ev rewşên hêstî wê, di temenê kirinên mirov ên bi xwe jî bin. Her wusa mirov di rewşa kirinê de wê, du hêstên giring wê di temenê de bin. Yek hêsta xwesteka kirinê ya. Ya din jî hêsta xwesteka çûyîna li pêşîya ya ku ew hatîya kirin bê. Mereq mirov wê, hertimî wê di temenê wê de bê ku mirov hertimî zêdetirî wîrdetir herê. Di vê çerçoveyê de wê, her rewşên ku mirov bi wan dihezirê wê, di rewşa pêşxistina hêstên mirov de wê, xwedî weyn û rol bin. Minaq di roja me de wê kompîtûr wê pêşkevin. Kompîtûr wê, di rewşa bikarhanîna wan de wê, hinek beşên mejiyê mirov wê bikina tevgerê de. Di vê çerçoveyê de wê, hinek hêstan wê hertimî wê bi tîkiliya bi rewşan, serborîyan û jîyankirina re wê, bidina pêşxistin. Her tiştê ku mirov wê, dikê wê jî aliyekê ve wê, rewşek jêhatîbûnê û jidesthatîtinê wê jî mirov wê bixwezê. Ev jî wê, weke rewşeka teybet a ku mirov wê, dikarê wê, hilde li dest bê. Di rewşên bikarhanîna bernemeyên kompîtûran û hwd de jî wê, ev rewşên weke yên bi hêstên jêhatîtiyê û jidesthatîtiyê û hwd wê, xwe bidina diyarkirin.

Mirov dema ku rewşa hêstê wê hilde li dest wê, bi wê re wê bibîne ku wê jî temen ve wê hebûnêka wê ya bi hişmendî wê hebê. Di vê çerçoveyê de mirov çî jîya û jîyankir ku mirov di derbarê de bi zane bû wê weke aliyekî wê hişmendîyê bê. Li vir hêst û ankû hêstîyarî wê, aliyekî mirov ê mirovî ê teybet û giring bê. Ya ku wê, weke mirovbûyîna mirov û wê mirov jî rewşa amûrekê wê cûdabikê jî wê, di aslê xwe de wê ev bê.

Hertimî wê, dema ku wê, li ser aqil û zanîne wê were hizirkirin wê, weke ku wê xateka di navbera aqil-zanîn û hêst de heya wê, di awayekî de wê, rewşek wê hebê. Li vir li ser wê re mirov dikarê wê pîrsê bikê û bipîrsê ku mirov dikarê aqil-zanîne jî hêstê dîr şîrovebikê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman? Di aslê xwe de wê, dema ku mirov navaroka aqil-zanîne ku mirov li wê dihezirê wê mirov bi wê re wê kifşbikê ku wê, di rewşa aqil-zanîne de wê, rewşek hêstîyarî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, aqil û zanîn wê weke rewşeka ku mirov wê, bi hevdû re hilde li dest bê. Di dewama wê de wê, fahmbikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, bi aqil û zanîne û pêşketina wê re ku wê aqil, zanîn û tîgîhiştina hêstîyarî ku wê pêşkeve û pêde wê, rengên aqil ên weke helbestgerî, wêje û hwd wê bi nîrxî û nîrxandinî wê pêşkevin. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewşên aqilî û hişmendî wê, weke aliyekî giring bê. Di çerçova jîr û zanîna wê de wê hêstê mirov, bi hizirkirina xwe re wê weke qadakê ku wê bibîne û wê di çerçoveyek temenî, hîmî û bîngihînî de wê hilde li dest wê, rast bê. Hêst wê, jî aliyekê ve wê, tîkiliya mirov a bi mejiyê mirov a bi jîyanê re jî bê. Di vê çerçoveyê de jî mirov dikarê wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman.

Di dewama wê de mirov divê ku wê werênê li ser ziman ku mirov hêstê bi jîrî û tîgîhiştina wê re wê hilde li dest wê, rewş û sekna mirovî a di jîyanê de wê bi rewş û halên wê re wê, werina li berçav. Mirov wan jî aliyê heyîna wan ve hilde li dest.

Aqil û zanîn wê, bi demê re wê, weke tîgîn û hişmendiya tiştê a jî jîyanê wê pêşkeve û wê serwer bibê. Di vê çerçoveyê de wê, bi demê re wê, aqilê mirov wê, hertimî wê, zêdetirî wê pêşkeve. Wê bi wê re wê, bi demê re wê, bi dirêjehîya bi mejûya wê re wê, pêvajoyên wê yên pêşketinê wê xwe bidina diyarkirin. Bandûr û rewşa bi dirêjehîya wê re ku mirov wê hilde li dest wê, weke aliyekî giring wê, werê dîtin ku wê çendî wê dem bi ber me ve wê were nîrxbûn wê bi wê re wê xwe bide diyarkirin. Ev jî wê, hertimî her dema nû ku mirov wê dijî wê, zêdetirî bi temenekê wê bizanetir wê bijî.

Di rewşa hêstê û hêstîyarîyê de wê, hebûna tûreya neronan û rewşên weke yên afirandina adranalîne a di laş de ku ew dibin wê, weke aliyê hîmî wê hebin. Di rewşa afrînerîya wê de wê, bi vê rengê wê li ser temenekê biolojîkî wê xwe bijî û wê werênê li ser ziman. Di rewşa wê de wê, weke aliyekî giring wê hebê. Hêst wê, zimanekê wê yê

fahmkirinê wê hebê. Ew jî wê, li ser rûdên, kirin, tevger, awayên deng û hwd re wê xwe bide dîyarkirin. Hêst wê nîşanaka hebûna jîyanbûyîna me bin. Bi wê re wê, weke aliyekî giring ê jîyanîya mirov wê xwe bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de weke ku me, hinekî li jor hanî li ser ziman em hêstê bi du awayan wê dikarin wê werênina li ser ziman. Aliyê wê yê pêşî ê dervî hiş ê li ser ajoyan û hwd re bê. Aliyê din ê duyem jî wê, di çerçoveya hiş de ku wê, li ser rewşên hişmendî û hwd re bê. Di vê çerçoveyê de wê, aliyê jîrîya mirov wê herdû aliyan wê bi hevdû re wê di ahengekê de wê, bi xwe re wê, bide dîyarkirin. Jîrbûn wê, weke bi tevger, kirin, xûy û jêhatîniyên mirov re wê, weke encamên wên di jîyanê de jî bin. Di nava kurdan de wê, dema ku mirov bahse 'mîrovê jîr' dikin wê, weke mîrovekê ku ew çendî tişt kirin ji dest dihên û jêhatîya wê, di wê çerçoveyê û awayê de wê ji jê were bahs kirin. Hêst wê weke hêstîyarîyeka hişî a şîyarî ku ew bi jîrî dihê li ser ziman bê. Têkilîya hêst bi hêstîyarîya wê re bi şîyarî wê di çerçoveya jîrîtiyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Li ser tîgîn û çerçoveya azadiyê û fahmkirina azadiyê bi aqilê kirinî re

Azadî wê, weke gotineka ku wê, di kurdî de wê, temenê wê li ser wateya bixwebûnê bê. Ankû wê, bi wateya serbixwebûnê bê. Azadî wê, weke tîgînekê wê bi felsefîkî wê were hildan li dest. Gotina azadiyê wê, di çerçoveya jîyanê de wê, mirov çendî karibê bi serbestî tevbigerehê, gav biavêjê, serbixwe bê û hwd re wê li ser ziman. Bi wê re wê, di nava tîgînên felsefîkî de wê, gotina azadiyê wê, weke tîgînekê wê were hildan li dest. Di destpêka hemû felsefeyên ku wê, mirov şîrovebikin û wê werênina li ser ziman wê, pîrsa 'azadiyê' wê, weke rengêkî wê yê ku ew bi wê were lêpîrsin bê. Di serdema me de wê, li felsefe û tîgînên siyêsî jî wê, were nerîn ku ew çendî azadiya mirov 'bi awayekî rast' wê di parêzê wê li ser wê bisekinê. Di felsefeyên roja me de ku mirov wê weke rewşek navend wê, were bijartin wê, li ser wê re wê, were hizirkirin ku mirov wê çendî karibê bi gîyanî û ankû rûhî û an jî kû bi fîzîkî çendî azad a. Di vê çerçoveyê de wê, tîgîna azadiyê wê, weke tîgîneka ku wê, di çerçoveya jîyanê de wê, xwe weke rengêkî jîyanê wê bide dîyarkirin.

Azadî wê, wê weke ku wê bi hizirkirinê re wê, li sînorê wê, were hizirkirin. Di roja me de wê, sînorê mirov wê çi biafirênê? Ev wê, weke aliyekî giring wê li ser wê, were sekin in. Azadî wê, weke rewşek û rengêk jîyanî ku ew bi tîgînî jî wê, di rengê hizirkirina me de wê, were li ser ziman bê. Lê li vir wê, mirov divê ku wê, werênê li ser ziman ku wê, tîgîna azadiyê wê di çerçoveya serbestîya jîyane mirov de wê, rewşa pêşveçûnên her serdemê me ên tîgînî û felsefîkî wê, bi xwe re wê, bide dîyarkirin. Felsefeyên ku ew mirov ji xwe re weke navend dibijêrên wê, tîgîna azadiyê wê, weke pîrsgirêkek wan ya giring ku wê li ser wê bîponîjin bin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman. Dîroka civaketîyê ji destpêka pêvajoyên şariştanîyê û heta roja me wê, dem bi dem wê di xatekê de wê pêşbikeve. Wê bi demê re wê, gelek tîgînên felsefîkî, olî û hwd wê, derkevina li holê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, tîgîna azadiyê wê weke tîgîneka ku wê, di çerçoveya serbestîya mirov de wê, xwe bidina dîyarkirin bin. Desthilatdariyên ku ew bi demê re pêş dikevin wê, heta roja me wê, pîrsgirêka ya sereka wan wê bo jîyankirina xwe re wê, bi azadiya mirov û civakan re wê hebê. Wê çawa wê sehêtê wê li ser civakan wê çêbikin wê, li wê bihizirin. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, bi demê re wê, ew(rêveber) jî wê di çerçoveya desthilatdariyên xwe wê bibînin ku wê, ew weke rewşna ku ew azadiya mirov bi sînorê dikin. Bo ku vê rewşa xwe jî wê, serbînûxûmênin wê, gotinên ku ew di 'çerçoveya

destûrî' ku ew wê, pêşbixin û wê bibêjin "çendî azadiyê" û hwd wê, werênina li ser ziman wê mejiyê mirov wê bi wê re wê bidina girêdan.

Rewşa jîyane civakan wê, di xwezayê xwe de wê, xwediyê rewş û rengekî xwe domandinê bê. Di vê çerçoveyê û rewşê de wê, 'bi sînorkirina azadiyê' wê 'meşrû' wê bidina nîşandin wê, li ser wê re wê, rengna hizirkirinê ên bi gotin û têngîna azadiyê re wê, werênina li ser ziman. Azadî wê, hertimî wê, weke xwesteka her mirovî bê. Ev ku ew di nava civakê de bê, di bin destê zordariya desthilatdariyekê de bê, di nava malbatekê de bê û hwd. Wê her rewşên ku ew weke sînor ji mirov tînin wê mirov wê bixwezê ku ew derbasî wan bibê. Wê bixwezê ku ew ji wan derbas bibê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa têngîna azadiyê de wê, rengê hizirkirinê wê, hertimî wê bi awayekî lêpîrsinkirina sînorên ku mirov wê ji xwe re wê dibînin bê. Azadî wê, hinekî wê, weke hêstek xweza a bi jîyane mirov ve girêdayî ku ew heya bê. Mirov wê, dema ku ew dijî wê, ew xwestek wê hertimî wê bi wî re wê, hebê ku ew tiştê ku ew dixwezê wê bikê. Ber vê yekê wê, weke ku ew dixwezê wê bikê. Ev di nava xwezayê de wê, bi hemû zindîyan re jî wê, ev rewş wê wûsa wê hebê. Di vê rewşê de wê, rewşa her zindiyî wê di çerçoveya xwesteka xwe weke xwe ku ew bi ajoyî dixwezê ku ew bijî bê. Sînorê azadiyê wê, di vê çerçoveyê de wê nebê. Ji xwe gotina 'azadiyê' li pêşîya wê bicîh gotina gotina 'sînorê' wê bi serê xwe wê di destpêkê de wê, weke rewşek bi pîrsgirêkî bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, bi teybetî wê werênê li ser ziman. Sînor wê, weke ya li pêşîyê xîz hatî kişandin bê. Wê sînor bi xwe wê navê wê xîzkişandinê bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê bi teybetî wê binxat bikê û wê werênê li ser ziman. Di rewş û rengên hizirkirinê de jî wê, dema ku mirov wê, xwe bi sînor bikê bi hin sedemna wê, mirov wê li wan sînoran wê bialiqê û pêşde wê neçê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa wê, xwe bide diyarkirin. Lê li vir mirov divê ku vê yekê jî wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê, çerçoveya sînorê mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ew hebê.

Têkiliya azadiyê û hişmendiya a bi hevdû re

Di rewşa têngîna azadiyê de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, wê li wê bihizirê ku wê, çawa wê weke xwe bijî wê, di wê çerçoveyê de wê, were hanîn li ser ziman. Weke xwe jîyankirin wê wateya wê çî bê. Wê dema ku wê, bi hizirkirinê wê bersiva wê were dayîn wê, bersiva wê azadî bê. Ya ku mirov wê, di hîzîrê wê, ew çendî wê karibê rewşa mirov a bi azad wê, werênê li ser ziman. Azadî wê, hinekî jî wê, bi hişmendî wê, weke xwe serbest hişkirina. Xwe bi gîyane xwe re di nava ti sînorê de girtî hîsnekê. Wê neji. Di vê çerçoveyê de wê, aliyekî têngîna azadiyê wê bi têngîna gîyanê ve girêdayî wê, hebê.

Ber vê yekê ya ku wê hemû felsefeyên ku ew 'hebûna gîyanê' ji xwe re dikina mijar û li ser wê re di hîzîrin wê, gotina 'azadiya gîyanê' wê ji xwe re wê werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov, wê dibînin ku wê Zerdeştîyên dema medîya wê, weke Mîtrayîyan wê bihizirin ku 'wê, gîyan di laş de wê girtîgehkirî bê.' Di vê çerçoveyê de wê, têngînen weke reankarnasyonê wê û hwd ku ew li ser 'serbestiya gîyanê' re di hîzîrin wê, werina pêşxistin. Ev rewş û têngîna wê, di fahmkirina wan de wê, gîyan wê, weke ku ew ne azad a wê, werênina li ser ziman. Li ser wê re wê, dema ku mirov mir wê, ji laş wê gîyan derkeve. Wê serbest bibê. Têngîna gîyane azad wê, weke têngîneka ku mirov wê fahm bikê bê. Mirov bi gîyanî çendî xwe azad hîsbikê wê, ew bê azadiya mirov. Piştî ew, dikarê ji xwe re laşekî din yan bibînin û yan jî biafirînin û di wê de bijî. Têngîna gîyane 'azad' û 'nemir' wê, bi demê re wê, pêşbikeve. Tefsîrên ku wê, li ser hebûna gîyanê re wê, werina pêşxistin wê, di wan de wê were hanîn li ser ziman ku gîyan dikarê her tiştî bixwe bikê. Gîyane azad(113) wê, bi vîna azad bê. Yanî, bi gotineka din wê, gîyane bi vîna azad wê, her tiştê wê bixwe wê bikê, wê xwediyê hişmendiya xwe û ya jîyanê bê. Wê zanibê ku wê rastî û nerastî wê çî bê. Ber wê yekê wê, zanibê ku ew çêbikê. Lê ew gîyan nemir a jî. Namirê(114). Ya ku ew dîmirê wê laşê fizîkî bê. Dema ku laş mir wê, gîyan ji wê derkeve û wê serbixwe û azad bikê. Her laşek wê bo gîyanê wê weke jîyanekê bê. Yanî bi gotineka din dîbare jîyankirin wê, di vê çerçoveyê de wê bi têngîna 'gîyane nemir' re wê were hanîn li ser ziman.

Têngîna 'gîyane nemir' wê, wê piştî Zerdeşt re ku wê, ew ji wê ji wî bigirê wê, Bûda jî wê, bi awayekî felsefîkî wê, hilde li dest. Wê li ser wê, bihizirê. Hîzîrên wî, wê di vê çerçoveyê de wê, werênina li ser ziman. Di dewama wî de wê, gelek zanyar û hîzîrvan wê derkevina li holê û wê hîzîrên xwe wê, werênina li ser ziman. Wê bi wê re wê, bihizirin. Wê li ser têngîna azadiyê re wê li gîyanê, jîyanê, laş, mirov, û hwd wê bihizirin. Azadî wê, ber ku wê hêsteka mirovî a pirr xweza ku mirov wê hertimî wê, bixwezê ku wê di xwe de wê hîs bikê. Wê hertimî wê, di her rewşa ku mirov wê jî dikê de wê hêsta azadiyê wê, weke hêsteka ku wê hertimî weke ku wê gavekê li wê li pêşîya wê jîyankirina mirov bê. Her gavavêtina mirov wê, gaveka bi ber wê ve bê. Lê her ku weke ku ew gihişt wê jî wê, azadî jî wê, weke ku ew gavekê wê herê li pêş. Di vê çerçoveyê de wê, ew weke hîsekê wê bi mirov re wê çê bibê.

Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, li têngîna azadiyê re wê bihizirê. Di dîrokê de wê, di vê çerçoveyê de wê, bi hîzîr re wê, pirr zêde wê, li ser azadiyê wê, were hizirkirin. Her wusa wê, azadî wê, weke rewşeka mirovî a ku mirov wê dijî bê. Kengî ku mirov karî ku ew bijî wê, weke ku mirov wê azad bê. Di vê çerçoveyê de rewşên ku mirov di çerçoveya têngîna azadiyê de wê wan hilde li dest wê, bi têngîna wê re wê bi felsefîkî û têngînî wê hebin. Berê rûyê me bi pêşîya me ve ya. Çavên me li piştê sûkra me tûna na. Tenê du çavên me li pêşîya me hena. Dema ku mirov bi wan

li pêşîya xwe dinerê wê mirov wê, şûn xwe nebinê. Di vê çerçoveyê de wê sînorekî mirov wê hebê. Mirov wê, di hizirkirina xwe de wê, bi xwezê ku ew bifirê. Lê wê nikaribê bifirê. Kengî ku ew firî wê, xwe weke ku wê azad wê his bikê. Azadî wê, di rewşa kirin û ankû pêkhatîniya tevgera mirov de wê, weke rengêkî wê, xwe bi hişmendî wê bide diyarkirin. Di rewşa têngîna hizirkirina li azadiyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, ev wê weke aliyekî wê hebê. Mirov wê, dema ku wê, dihizirê wê, bi wê re wê, xwe weke ku wê, baş his bikê. Xwe baş hiskirin, serwer hiskirin, serdest hiskirin û hwd wê, weke hêstna ku wê bi azadiyê re wê, werina li ser ziman bin. Mirov wê, dema ku mirov tiştê kir wê, mirov wê bi hizirkirin û kêfa xwe wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, ew bi vîna me wê, ew were kirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewşa wê, wê weke aliyekî giring wê, hebê. Di rewşa têngîna azadiyê de wê, rewşa azadiyê wê, weke têngîneka hizirkî wê, rewşa karî û nekarîna kirina mirov wê, bi wê re wê, were li ser ziman. Di nava felsefeyê de wê,

-----
 * 113. Gîyane azad wê, weke têngîneka ku wê pirr zêde wê, li ser wê were sekin in. Sînorê tevgerîya mirov çiqas a wê, hertimî wê mirov wê li wê bihizirê. Mirov kirinê xwe dide kifşkirin û ankû hêzek din a dervî me wê dide kifşkirin wê, hertimî wê filosof wê serî li ser wê biwastênin. Di serdemên felsefeyê de wê, ji hevdû cudakirina gîyan û laş re wê, têngînen weke gîyan di laş de girtgehkîrîya wê, werina ser ziman. Dema ku mirov mir, û ankû laşê mirov mir wê, gîyan azad bibê. Wê ev wê, weke têngînekê wê were ser ziman. Temenê têngîna gîyane azad wê hinekî jî wê, ji vê aliyê ve wê were bi temen kirin.

*114. Hizra memirîyê wê piştî mirinê bi çûyina dînyeyek din û di wê de bi sermedî jîyankirinê re wê, were ser ziman. Lê bi wê re jî em di destanan weke yên destana gilgamêş de kifş dikin ku wê, nemirîti wê, weke rewşeka ku wê, mirov bixwazê ku wê bidebixê. Hizra gihîştina sermedîya jîyanê wê, bi wê re wê, di serê mirov de wê hebê. Mirov ji destanên bi wê rengê fahmbikê wê, li ser laşê mirov re wê, li nemirîtiyekê wê wre lêgerin. Lê piştî ku aqil pêşket û pêde wê, ev li ser gîyanê re wê, were pêşxistin. Têngînen weke 'jîyane piştî mirinê' wê, di wê çerçoveyê de wê, were ser ziman. Ankû têngînen weke 'bihûşt' û 'dojeh' wê, weke têngîna ku wê li ser wê temenê wê werina rûnandin bin hê ji demên sûmerîyan û bi vir de.

têngînen weke xwe pêwîstîniyê û ankû *determinismê* wê werina li ser ziman. Têngîna pêwîstîniyê û ankû *determinismê* wê, weke têngîneka felsefîkî ku wê, bi sînorê mirov ê têngîni re wê were li ser ziman bê. Mirov tiştê ku 'mirov wê, dikarê bikê' û ya 'mirov wê, nikarê bikê' û hwd wê, bi wê re wê were li ser ziman. Ya ku mirov ew kir ku mirov ew karî kir wê, ew weke ku wê bi serbestîyê mirovî a bi azadî re wê were li ser ziman. Lê mirov nekarî wê bikê wê, weke bi rewşa mirovî a bi 'astengî' a 'ne azadî' re wê were li ser ziman.

Di dirokê de wê, piştî ku wê aqil wê pêşbikeve û pê de wê, têngîna azadiyê wê bi zêdeyî wê li ser hişmendiya re wê bikeve rojeva mirov de. Mirov wê li ser wê re wê bihizirê û wê bikê ku wê fahm bikê. *Sînorê azadiyê* wê, weke gotineka ku wê hertimî wê mejiyê mirov wê bi wê re wê bi aqil bê meşkul kirin bê. Bi teybetî wê, di vê rewşê de wê, gotina sînorê azadiyê wê, derkeve li pêş. Kengî ku wê têngînen weke yên olî û olzanî, felsefîkî û hwd wê, bi bîrdozîkî û hwd wê, derkevina li pêş wê, li ser wan re wê gotina sînorê azadiyê wê, derkeve li pêş. Li ser têngîna welatîtiyê re jî wê, bi demê re wê, derkeve li pêş û wê çerçoveyek wê ya 'destûrî' jî wê, were pêşxistin. Di roja me de wê, dema ku wê li ser destûran re wê bahse wê, were kirin wê gotina weke "berfirehkirina sînorê azadiyan (115)" wê were hanîn li ser ziman. Ev gotin wê, weke gotineka ku wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser rengê hizirkirina mejiyê mirov re wê, were gotin. Li vir mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman û wê bibêjê ku wê, ev gotina sînorê azadiyê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke gotineka ku wê, pirr zêde wê ji aliyê desthilatdarîyan û mirovên ku di çerçoveya wan desthilatdarîyan de weke 'hizirvanên wan' ve wê, pirr zêde wê serî li ser wê bi wastênin. Ji dema ku ev gotin hatîya hanîn li ser ziman ve wê, çawa wê, 'hêncetna' wê ji wê gotina 'sînorê' a ku ew li pêşîya gotina azadiyê dihê danîna re wê, bibînin wê mejî wê li ser wê re wê bidina xabitandin û hizirkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê rewşa têngîna azadiyan wê bihizirê wê, di vê çerçoveyê de wê, li wê were hizirkirin.

Têngîna azadiyê wê, weke gotineka ku wê, di roja me de wê, di çerçoveya mafê jîyanê de wê, di xwe de wê xwediyê wateyekê jî bê. Di vê çerçoveyê de jî mirov, dikarê li wê bihizirê. Di roja me de wê, dema ku mirov li mirov û ankû zindiyekê dihizirê wê, çawa ew jîyane xwe bide domandin, mafê xwe bi jîyane xwe re domandinê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê were li ser ziman. Mafê mirov ê jîyane mirov di destê mirov de ya? Wê ev pirs wê, weke pîrseka ku mirov wê, were pîrsîn bê. Her wusa wê di çerçoveya wê gelek bersivên metafîzîkî wê rastîya fahmkirina w zortir bikin wê, werina hanîn li ser ziman û heta roja me jî wê, li ser wê re wê, were hizirkirin. Bêgûman sedema wan bersivên metafîzîkî ku ew fahmkirinê zortir dikin jî wê ji hebûna desthilatdarîyê bigira wê heta gelek rewşên din wê, weke sedem wê di wê çerçoveyê de wê, werina din. Ev jî wê, bi serê xwe weke mijarekê bê ku mirov dikarê li ser wê bihizirê bê. Li vir em di wê farqê de na ku wê, çerçoveya gotina azadiyê bi têngîni û felsefîkî ku mirov wê çendî wê

-----
 *115. Berfirehkirina sînorê azadiyê wê, di roja me de wê, weke gotineka ku wê li ser hebûna destûrên bingihîn re jî ku wê ser ziman bê. Sînorê ku destûrê jî azadiya mirov re xîzkirîya wê, ew wê, weke sînorê azadiyê wê, were ser ziman. Lê sînorê destûran wê, ne sînorê azadiya mirov bê, wê sînorê wê zihniyeta wê destûrê bê. Berê ev di olan de wê bi rewistî û hwd re wê, bi ji hevdû cudakirina ya baş û nebaş re wê, ew were bi temenkirin. Lê di roja me de wê, bi destûrî wê wê, li gorî sînorê desthilatdarîyên ku ew hatina demezrendin wê were şirovekirin.

li ser rewşên hebûnî û jîyanî re wê li wê bihizirê û wê fahm bikê wê, sînorê wê berfirehtir û mazintir wê bibê. Li vir emê bi serekeyî di çerçoveya têgîn û fahmkirina têgîna azadiyê de wê, bi rastîya wê re wê, hinekî li ser wê bihizirin. Ber ku wê, ya giringtir wê di serî de wê, ev bê. Dema ku mirov di rewşa jîyane xwe de wê, dema ku mirov xwediyê perspektîfê rast û baş bê wê demê mirov wê, karibê baştirin wan rewşan ji temen ve di mejiyê xwe de wan bigihênê fahmkirinek rast û baş. Li vir wê, demê ya ku ew, bi mijare fahmkirinê re ew dihê dîtin wê, ew wê, weke aliyekî giring ê mijarê wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya têgîna fahmkirinê de wê, weke ku mirov wê li vir kifş dikê wê rengê fahmkirinê wê bi rengê nêzîkatîyê re wê bigiringîya xwe re wê, xwe li ber me wê bide dîyarkirin. Ev jî wê, weke aliyekî ku mirov wê, di serî de wê, fahm bikê bê. Têgîna azadiyê wê, weke têgîneka jîyanî bê. Di çerçoveya perspektîfa jîyanê de mirov, dikarê wê hilde li dest û wê fahm bikê. Li vir wê demê wê, perspektîfa mirov a jîyanê wê, di rewşa fahmkirina mirov û nêzîkatîya mirov de wê xwediyê şewayekî giring bê. Di rewşa rengê fahmkirinê de wê dema ku mirov wê nêzîkatîyê wê li wê dikê wê, demê wê bi wê re wê, were dîtin ku ew çendî weke mijareka giring ew bi mijarê bi xwe re ew dide dîyarkirin. Têgîna azadiyê û jîyanê wê, weke rewşna ku wê di hevdu re wê derbas bibin bin. Di vê çerçoveyê de mirov di serî de wê, divê ku wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Ya ku mirov bi têgîna fahmkirina azadiyê re wê dihilde li dest wê fahmkirina mirov a bi rengê jîyanê re bê. Dema ku mirov wê, têgîna azadiyê wê, dikê berlepîrsînê de wê, rewşa çawa jîyankirinê wê mirov wê bi wê re wê li ser hebûna xwe û ankû ya ku ew li wê dihizirê re wê bike berlepîrsînê de.

Ber vê yekê wê, giring bê ku mirov bi perspektîfê jîyanî têgîn û gotina azadiyê wê hilde li dest bê. Di vê çerçoveyê de mirov wê karibê wê êdî wê bi başî wê fahm bikê. Têgîna azadiyê wê, dema ku mirov wê li ser wê aqil bimeşênê re wê, ya ku wê bi wê re wê, were dîtin wê, ew bê ku wê, çawa wê, bijî bê. Di vê çerçoveyê de wê, rengê jîyanê wê, were dîtin bi wê re. Yanî bi gotineka din wê bi têgîna azadiyê re wê, rengê hişmendî ê bi dîtina bi rengê jîyanê re wê, xwe di vê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin.

Di nava têkilîya jîyanê û têgîna azadiyê de wê, dema ku mirov wê bihizirê wê aqil wê, ji aliyekî ve wê, giring bê. Wê demê wê çawa wê, were hildan li dest, wê were dîtin, fahmkirin û hwd wê, ev weke mijarna ku wê karibin wê rewşê û têkilîyê bi xwe re wê bidina dîyarkirin bin. Di rewşa fahmkirina wê de wê ev wê jî were dîtin ku wê çawa wê were li wê nerîn bê. *Mirov wê çawa karibê bi azad bijî* wê, weke pîrseka ku wê di vê çerçoveyê de wê bi aqil re wê were pîrsîn bê. Di serdemên bûhûrî de wê, dema ku wê zane û filosofên civakê ku ew li ser civakê dihizirin wê, bi têgîna 'ya rast bo civakê' û 'ya rast bo mirov' wê li ser wê re wê, serê xwe wê bi wastênin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, bikin ku ew 'ya rast' çi ya wê kifş bikin. Bi felsefeyê û pêşketina wê re wê *mirov* wê, weke kirdeyekê wê di navenda wê hizirkirinê de wê cih û war bigirê.

Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, mirov wê çawa wê li wê bihizirê wê, bi wê re wê, weke aliyekî giring wê, li ser wê re wê bihizirê bê. Di serdemên felsefeyê de wê, ev wê bi hizirkirina felsefîkî wê were dîtin ku wê, aqil û ankû felsefe wê, ji aliyekî ve wê çendî ku wê sînorê têgîna azadiyê wê li ser têgînê re wê, berfirehtir wê bikê û wê bi heman rengî jî wê, weke rengê têgînê wê aqil wê, bi dest danîna hêtên zêhnî li pêşîya azadiya mirov jî. Di vê çerçoveyê de wê, di rewş û awayekî de wê, xwediyê reng û awayekî bê. Mirov wê dema ku wê, li wê bihizirê wê, di vê çerçoveyê de wê, vê yekê kifş bikê. Di vê çerçoveyê de gotina 'berpîrsîyarîyê' ku ew di roja me de wê bi têgînê wê di her firsendê de wê were hanîn li ser ziman û wê di dewama wê de wê têkilîya wê bi gotina azadiyê re wê, were dîtin wê, di bin wê de wê, weke kirdeyna vîşarî wê çendî têgînên ku ew bi hişmendî bo bi sînokirina azadiyê ku ew hatina pêşxistin wê, werina dîtin wê hebin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, wateyên ji rastîya wê gotinê dîr wê, di bin navê wê de wê, werina li ser ziman. Gotina berpîrsîyarîyê wê ji rastîya wê dîr wê, navaroka wê, tişî hêncetên ku wê li ser wan re wê, maf û azadiya mirov wê bi wan wê were bi sînokirin re wê ew hatîya tişîkirin. Ew jî wê, weke rengna hizirkirinê û ankû mifteyna hizirkirinê wê, rengê hizirkirinê wê bidina dîyarkirin. Di rewşa danîna têkilîya gotina berpîrsîyarîyê û ya azadiyê de wê, ev rewş wê, werina li ser ziman.

Di nava rewşa civakê de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê civak wê, weke çawa ku wê kom ji pîrr mirovan wê pêkwere wê ew jî wê ji pîrr keseyetîyan wê biafirê. Keseyet wê, ji aliyekî ve wê, weke têgînekê bê. Rengê aqilê mirov ê ku ew di mejiyê mirov de ew pêşketîya wê, bi wê re wê, were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê li wê bihizirê û wê werênê li ser ziman ku wê, têgîna azadiyê wê, weke têgîneka ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, bi teybetî wê hilde li dest bê. Têkilîya gotina azadiyê wê, ji navîkê ve wê bi gotina 'maf' re wê hebê. Mirov di vê çerçoveyê de wê, bi hevdu re wê, bihizirê. Ji xwe dema ku mirov li gotina azadiyê dihizirê wê, bi kirdeyek mafî wê li wê were hizirkirin. Di wê çerçoveya kirdeyî de wê, li wê were hizirkirin ku mirov çawa karibê weke ku ew dixwezê ku ew bikê bê. Ev jî wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî têgînê wê hebê. Keseyet wê, weke aliyekî wê, wê hebê. Mirov çawa bi pêşketîya û bi cewher bûya wê, ev ji aliyekî ve wê, rengê hizirkirina wî jî wê, bi xwe re wê bibandûr bikê. Wê her wusa wê, ev wê di awayekî de wê, rengê ku ew bi wê pêşketîya jî wê bide dîyarkirin. Mirov wê, hertimî wê, ya ku ew heya wê, bi wê re wê bijî û wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ya ku ew di jîyanê de bi hebûnî heya wê, ji aliyekî ve wê mela mirov wê bikişênê li ser xwe.

Têgîna azadiyê wê, bi demê re wê li ser wê re wê, bi felsefîkî wê, hizir wê werina li ser ziman. Mirov bi aqil û jîyane xwe ya ku ew li hevdu hûnandî re wê, berê xwe bi têgîna azadiyê ve wê, bidîyê de. Mirov, pêşî di mejiyê xwe

de azad a. Wê çawa wê, bi serê xwe bê wê, li ser wê re wê bihizirê. Felsefe wê, ji serdemê kevnera ve wê, ji aliyekî ve wê, li ser astengîyekên li pêşîya pêşketina mirov çina wê, ji xwe re bikê mijar û wê li ser wan wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî fahmkirinê wê bi zanebûnê wê pêşbixê. Li ser wê re wê tiştê wê fahm bikê. Tişt weke hebûnê wê xosleta wê ya sereka wê bi hebûna wê re bê. Di vê çerçoveyê de wê, ji aliyekî ve wê, weke sedema wê, bi wê bi xwe re bê wê, hişmendîyek wê ji vê rengê têgînê wê bi afirê.

Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê li jîyanê wê bihizirê wê, ew xwesteka ku mirov wê di wê de wê hebê wê bi mirov re wê çêbibê. Mirov wê, di rewşa hebûnê de wê, bixwezê ku wê fahm bikê. Ne fahmkirin wê, weke astengîyeka ku mirov wê bi xwe ve girêbide bê. Di vê çerçoveyê de wê, fahmkirin wê, weke ya ku wê mirov wê serbest bikê wê, were dîtîn. Di rewşa jîyanê de wê, li vir wê xwestek, vîn û hwd wê weke aliyna ku mirov wan li vir di çerçoveya fahmkirinê de wan hilde li dest bê. Xwestek, ku mirov wê li wê dihizirê wê bi wê re wê, ya ku wê were dîtîn wê, ew bê ku mirov wê, çawa wê bixwezê û wê bi wê xwestekê re wê bidest bixê. Di vê çerçoveyê de wê, werê li ser ziman.

Xwestek ji û vîn ji wê weke şêwa û rengêkî hişmendî bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, weke rengêkî dîtînî a bi aqilê me re bê. Mirov wê, dema ku wê bi aqilê xwe wê li tiştêkî wê bihizirê ku wê bikê wê, bi wê re wê, bixwezê ku wê bikê. Xwestina kirinê wê, xwediyê têgîneka vînî bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê xwestek wê, weke vînê wê bi aliyekî ve wê, xwediyê rewşek heyînî bê.

Dema ku mirov wê têgînên weke xwestekê, vînê û hwd emê li ser aqil re wan fahm bikin em dikarin di vê çerçoveyê de têgînên weke 'sedemê' ji wan bi wê re fahm bikin û hildina li dest. Di çerçoveyekê de wê, her tişt piştî ku ew bi hebûnî heya wê, bi xwe re wê ji xwe re wê weke sedemêkê ji wê biafirênê. Lê sedem mirov, heta ku wê bi rewşê û tiştêkî re wê li wê nehizirê wê ew nebê. Li vir ya ku wê, dide heyînkirin wê, hinekî ji wê, aqilê me bê. Lê piştî ku ew bi tiştêkî bihişmendî ew hat salixkirin û pê de wê, destûrek din ya hizirkirinê wê li wê serwer bê. Di dema ku mirov hê ew nehizirê wê, ew weke rewşek hizirki a di mejiyê me de ku ew hê ne ketîya kirinê de bê. Lê piştî ku ew ket kirinê de wê, ew weke diyardeyekê wê xwediyê rengêkî heyî wê hebê. Piştî ku ew salixkirin hatkirin û pê de wê, ew wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê salixkirin wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê bide diyarkirin bê. Li vir mirov, divê ku vê yekê ji wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa aliye hatî hizirkirin wê, weke aliye bi hebûnê re ew heyî wê, xwediyê rewş û têgînekê bê. Ya ku wê, wê rewşa têkilîyê wê bide salixkirin ji wê têgîna vînê bê. Vîn weke rewşek ebedî û ankû ezêlî wê, xwe bi me re wê bide hizirkirin. Ku ebedî ji bê û ezêlî ji bê wê, wê hertimî wê nîşandina vînê wê bi xwestekê û hwd re wê, weke aliye aliyekî fahmkirina têgîna sedemê ji bê. Di vê rewşê de wê, bi aqil wê bahse hebûna xwûdê û ebediyeta xwûdê wê were kirin. Li vir wê, rewşa hizirkirinê wê, heta ku mirov wê bikê wê bi wê re wê ew wê weke aliyekî wê, di vê rewşê de wê, xwediyê wê rewşa wê bê. Minaq wê dema ku wê bahse xwûdê wê were kirin wê, ew weke têgîna azad a serwer wê were hanîn li ser ziman. Li vir wê dema ku ew bi têgîna azadiyê re hat li ser ziman wê demê mirov, nikaribê bahse azadbûn û neazadbûna wî bikê. Ber ku ew tiştê ku ew bê wê nexwediyê bê. Ku mirov wê di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman wê demê wê, ew weke rewşna ku wê vajî hevdu bin.

Li vir wê dema ku wê bo navê xwûdê wê were gotin ku "ew bi serê xwe heya" wê, demê ew tiştê ku ew bi serê xwe hebê wê, çawa wê weke xwediyê sedem û encamêkê bê? Di jîyanê de her tişt wê, di rewşa xwe de wê bi serê xwe wê hebê. Lê wê di çerçoveya xoslet û teybetîyên xwe yên ku ew bi wê heya de wê, xwediyê rewşna sedemî a bi hebûna xwe re bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê weke rewşekê wê xwe bi wê re wê bide diyarkirin. Tişt wê karibê bibê sedema hebûna xwe? Ku ew sedema hebûna xwe bê wê, weke hebûneka teqez wê xwediyê wateyekê bê di hebûna gerdûnê de. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov bi têgînî dinerê wê, her tişt wê dema ku ew bisedemê girêdayî ew hebê wê, ji aliyekî ve wê weke ku ew azad bê, wê ji aliye din ve ji wê, weke ku ew neazad bê wê were li ser ziman.

Di rewşa jîyanê de wê, mirov wê dema ku bijî wê, pêwîstîniyên xwe yên jîyanî wê werênê li cih. Wê xwarinê ji xwe re wê peyda bikê û wê bixwê. Mirov wê karibê bêt ku ew xwarinê bixwe ew bijî? Li vir wê ji aliyekî ve wê pêwîstîniyeka girêdanî wê di jîyane mirov de wê hebê. Mirov wê, bi wê re wê, girêdayî bê. Wê pêwîstîya mirov wê bi kişîna hewayê wê hebê. Bêt hewayê wê, nikaribê bijî. Ev wê ji aliyekî ve wê, mirov wê weke ku ew wê girêbide bê. Li ser vê rewşê re ku mirov dinerê wê ya ku wê were dîtîn wê weke ku mirov wê neazad bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşekê bê.

Mirov wê bi vîna xwe re wê bijî. Wê bi jîyane xwe wê bijî. Di jîyanê de wê mirov wê, çawa wê bijî wê, bi aqil wê, bikê ku ew rêya xwe wê bibînê. Wê demê wê, aqil wê, weke aliyekî azadîyê ê têgînî û hîmî wê xwe bide diyarkirin bê. Mirov wê tiştê ku wê di farqê de bê wê, li wê bihizirê û wê li dûv wê herê. Mirov ya ku wî di jîyan xwe de bijart, xwest, armanc girt û hwd wê, bi wê re wê li dûv wê herê.

Di xwezayê de wê, dema ku mirov wê dinerê wê, her tişt wê di ahengekê de wê were dîtîn. Li vir wê ew tiştên ku ew hena bihebûnî wê, ew li gorî çî xwestekê bin? Mirov wê, di jîyane xwe de wê, bi gihiştina li aqil re wê, di jîyane xwe de wê bi wê re wê bikê ku ew, nezaniya xwe ji holê rabikê. Bi wê re ew, bi aqil di rêya xwe de wê kifş bikê û herê. Aqil wê, ji aliyekî ve wê, di rewşeka ku ew weke wê, ji aliye wê ve wê, weke sedema wê, bi wê ve girêdayî wê

hebê. Lê bi hişmendî wê, di jîyanê de wê bi têkiliya wê ya jîyanî re wê ew wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê xwediyê rewşekê bê. Mirov wê, di xwe de wê, bi vîna xwe re wê, bikê ku wê di rêya xwe de di jîyanê de bimeşê. Lê li vir mirov divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê aqil wê hilde li dest û bi wê re mirov bibêjê ku aqil sînorê azadîya mirov berfireh dikê wê demê wê, nezanî wê, weke dilgirtinîyekê bê. Di jîyane mirov de mirov wê, hertimî wê karibê hêstên xwe serdest bibê? Hêst wê, dema ku mirov wê li ser xwestekê re wê, hilda li dest wê, bi armanca xwe gihandina wê re wê, weke ku mirov di xwe de wê dilbigirê. Di vê çerçoveyê de wê, bi rewşekê re wê, xwe bide diyarkirin.

Mirovekî ku ew li hêstên xwe ku wî xwe radestkirî wê, weke ku kurdên berê jî wê dihanîna li ser ziman wê, weke xwe radestê baxtê xwe kirîya bê. Her tişta ku ew di jîyanê de diji û xwediyê jîyanekê ya wê, hertimî wê bi wê jîyanîya xwe re wê ji bandûrê re wê vekirî bê. Wê weke zindîyekî wê, ew jî wê bandûr bikê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê bêtê ku wê bandûr wê dûalî wê di rewşa hebûna jîyane mirov de wê hebê. Her tişta ku ew bi hebûnî heya wê, xwediyê rewşek bandûrî a li ser hişmendîya mirov re bê. Di rewşa fahmkirina hebûna rewşa gîyanê de wê, di laş de wê weke rewşeka ku ew bi zêhn ew dihê fahmkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, gîyan weke kirdeyek vêsarî wê bi zêhnê re wê, were dîtîn. Lê li vir wê demê mirov wê jî dihênê li ser ziman ku zêhn û gîyan ji hevdu cûda weke dû heyînan mirov wê, ku di farqê de bê û ne di farqê de bê wê dihênê li ser ziman. Di rewşa salixkirina gîyanê de wê hêst wê weke rewşek ku wê biriqînî wê xwe di wê rewşê de wê werênê li ser ziman bê. Di rewşa hêstê de wê, wê dema ku mirov bi hişmendîya xwe li wê dihizirê wê, heyînek rewşî a laşî re wê dihênê li ser ziman. Her hêstek wê, di aslê xwe de wê, weke hişmendîyek bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman. Hêst ku ew mirov wan nasbikê wê weke ku ew di bin serwerîya mirov kevin. Di vê çerçoveyê de mirov wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, mirov wê, bi hişmendîya xwe ya hêstîyarî wê bibînê. Wê bi wê re wê, weke hêstekê wê xwe bide diyarkirin. Pêvajoya destpêkê a afirîna hêstê ku mirov wê li wê ne serwer bê wê, weke pêvajoyek bi adranalî a di laş de bê. Lê piştê wê, mirov wê hin bi hin wê bi hizirkirina xwe re wê, li ser wê weke ku wê serwerîyê wê çê bikê. Di vê çerçoveyê de wê sehêtkirina hêstê wê bi hişkirina wê rewşa wê ya hişmendî re wê bibê. Di jîyane ku mirov wî diji de wê mirov wê, bi demê re wê, hişmendîya xwe wê pêşbixê. Wê bi wê re wê, weke reneki aqil wê hişmendîyê wê, di jîyane xwe de wê weke temenekî fahmkirinê û serwerbûnê wê pêşbixê. Di jîyanê de wê, bi demê re wê mirov wê ew hêsta ji hevdu cûdakirina ya baş û nebaş wê pêşbikeve. Ev jî wê, li ser wê rewşa pêşketina aqil re wê, xwe bide diyarkirin.

Ku mirov wê, li rewşa azadîyê wê bihizirê wê, weke ku zerdeşt, piştê Manî û di demên felsefeya hemdem de ku wê Sîpînoza wê werênê li ser ziman ku "wê, bi kifşkirina pêwîstîniya xwe ya jîyanî a xwezayî re wê mirov wê bijî" re wê, werê hanîn li ser ziman. Bi wê re wê, werênê li ser ziman ku "mirov bi zanîna pêwîstîniya xwezayê xwe re ku wê bijî" re wê, werê hanîn li ser ziman. Ev xwezayê mirov û têgîna pêwîstîniyê ku mirov wê ji wê bixwênê wê, li vir wê, weke aliyekî wê, xwe bide diyarkirin. Mirov wê, di nava şert û mercên xwe yên xwezayî de wê, xwediyê jîyane xwe bê. Wê ji aliyekî ve wê, weke bi serê xwe bi xweser bê. Lê ji aliyekî ve jî wê, weke bi girêdanîyeka bi şert û mercên xwe re bê. Têgîna azadîyê wê, di demên hizirkirina bi felsefeyê re wê, bi vajî têgîna pêwîstîniyê re wê, were li ser ziman. Azad û ankû ne azad a. ya azad wê weke serbixwe wê were li ser ziman. Ya 'neazad' jî wê, weke bi têgîna pêwîstîniyê re wê, girêdan wê were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê, ew jî wê, were li ser ziman wê, têgîna sedemê wê derkeve li pêş. Pêwîstînî wê, ji aliyekî ve wê, weke ku mirov ji têgîna Mîtra û Zerdeşt fahm dikê wê, 'têkilîya nava sedem û bandûra wê' ya jî bê. Wê bi wê re jî wê were li ser ziman.

Li vir wê, di nava şert û mercên xwe yên xwezayî de wê mirov wê, bi xwezayê xwe ya re wê were û jîyan bibê. Mirov wê, dema ku wê, bijî de wê, bi tevgerên xwe re wê, rengê wê bi hişmendî wê kifş bikê. Li ser tevgeran re ku mirov wê, hilde li dest wê, demê mirov karê bi wê rengê wê, werênê li ser ziman ku wê dema ku mirov xwest ku tevgerê bikê wê, bi tevgerê bê û wê bikê. Lê dema ku mirov xwest ku bi bêtevgerî di cihê xwe de bisekinê wê bi awayekê bêî tevgerê wê, di cihê xwe de wê bisekinê. Yanî li vir wê, şert û mercên me wê, di çerçoveya danîşankirina vîna kirina tevgerê de wê, rewşeka wê hebê.

Mirov dikarê bi hilbijêrê ku mirov di cihê xwe de bêtevger û bêdeng bisekinê. Vajî wê, mirov wê, bi tevger bibê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa şert û mercên tevgerî wê, bikevina tevgerê de. Ji aliyekî ve jî wê, jîyankirin wê, di jîyanê de wê bi tevgerî wê xwediyê şewayekî pêşketinê bê. Heta sibehê ez dikarim di cihê xwe de bisekim û tişteki nekim. Wê demê wê ti tevger û kirinên min nebin. Wê ti tişt wê neafirî bê. Wê rewşek bêrewş wê hebê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê werênê li ser ziman wê, di dema têgîna rewşa kirinê de wê, weke vîn û xwestek wê bi hevdu re wê di temenê wê de wê hebin. Mirov wê, li ser wê re wê, bikê. Her kirin û ankû tevger jî wê, dema ku mirov ew kir wê, li ser rewşên têkilîyê a bi sedemî re wê, ew rewşa wê biafirê. Li vir wê, dema ku mirov wê rewşa têgîna sedemê ku mirov wê werênê li ser ziman wê, ku mirov li wê dihizirê wê, weke ji aliyekî ve bi hişmendî wê xwe bide diyarkirin. Piştî ku wê, li ser rewşa hişmendîyê re wê xwe da diyarkirin wê, di dewama wê de wê weke aliyê duyem jî wê, li gorî rewşa têgîna fîzyolojîkî wê, xwe bide diyarkirin.

Têgîna fîzyolojikî a sedemê wê, bi wê me wê bide hizirkirin ku wê, ti tişt heta ku sedema wê hebûnê nebê wê, neafirê. Ez têgîn û rengê hizirkirina şûbjeyî wê, di rewşa girêdana xosletî de wê, xwe bi awayekî wê bide dîyarkirin li vir mirov, bo ku xwe bigihênê têgîneka rast wê, weke ku Zerdest kirîya di çerçoveya têgînek dualîsmî a zêhn û fîzîkê de wê, bi hevdû re di ahengekê de wê hilde li dest bê. Li vir wê, bi hevdû re wê, weke aliyekî giring wê, li vir wê, xwe bide dîyarkirin. Em li vir vê yekê jî wê, dikarin bi wê rengê wê, werênina li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman re wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, bêsedemî wê û ankû rathatînî wê weke nezanîna sedema rast a hebûnê jî wê xwe bi hişmendîyekê wê, di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Sedem wê, weke şopandina objeyê li ser têkiliya xosletî a li objeya duyem bê. Li gorî wê jî wê, yên di şibihîna objeya pêşî wê yên ku ew li objeya duyem dişibihîna wê bi şopênê. Di vê çerçoveyê de wê hebûna objeya duyem wê, weke ku wê bi ya yekem ve wê girêdayî bê wê, têgînek wê bi mirov re wê, di vê rewşê û xalê de wê, bi mirov re wê biafirê. Lê li vir mirov divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, objeya duyem jî wê, bi hebûnî wê hebê. Ew rewşa girêdanîya bi objeya yekem ve wê, tenê wê weke rewşek hişmendî a ku aqilê mirov wê dihizirê bê.

Di rewşa hizirkirina bi aqilê me de wê, reşa hişmendîya objeyê wê, bi me bide têgihiştin ku wê tişt wê wê hebê. Di aslê xwe de wê, tişt wê, dervî hizirkirina me ya bi sedemî wê hebê. Lê ya ku wê, hebûnê li hebûnê bide girêdan wê hişmendîya me ya şûbjeyî a sedemî bê. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê têkiliyê re wê, ew rengê têkiliyê wê bi hevdû re wê, di nava rewşek têkiliyê a ku mirov wê hilde li dest jî bê.

Mirov jî wê, wehe hebûnekê wê di jîyanê de wê hebê. Ew jî wê, di jîyanê de wê têkiliyê wê bi xwezaya xwe re wê dênê. Wê li ser wê têkiliyê re wê, bi xwezaya xwe re wê, di nava rewşeka heyînî de bê. Di nava têkiliya mirov a bi xwezayê de wê, bo ku ew xwe biafirênê û jîyane xwe bide domandin, xwestek, ajo û karîgerîyên xwe werênê li cih wê, mihtacê kifşkirin, fahmkirin û xwe li xwezayê serdestkirinê wê bibînê. Mirov wê, weke mirovekî civaknas û derûnî wê pêwîstîya wî bi têkiliyên civaknasî ên bi mirovan re wê hebê. Têkiliya mirovan a bi mirovan re wê weke pêwîstîyeka mirov a derûnî wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, bi wê têkiliya baş re wê mirov wê çendî ku wê xwe baş hîs bikê. Wê heman rewş wê, bo yê li hemberî me ku em bi wî û ankû wê re têkiliyê didênin jî wê bûhûrîner bê. Mirov wê weke zindiyekî wê, minaq wê, hertimî wê mihtacê danîna têkiliya zayendî bi hemzayendê xwe re. Wê di vê çerçoveyê de wê, çendî ku wê, ew wê têkiliyê wê dênê wê, di xwezaya xwe ya keseyetî û ankû mirovî de wê xwe baştirîn wê hîs bikê.

Wê di vê çerçoveyê de wê mirov wê, di nava şert û mercên xwe yên ku ew bi têkiliya ku ew didênê de wê, pêwîstîyên xwe weke pêwîstî wê wan wê werênê li cih. Di nava têkiliyê de wê, dema ku mirov xwe baş hîs bikê, di ewlehîyê de bibînê û xwestekên xwe li cih bibînê wê, pîr zêde wê xwe baş hîs bikê. Wê di vê çerçoveyê de wê, ev wê bixwe bawerbûnekê wê bide mirov. Wê li ser wê re wê mirov wê hêstên weke xwe bi hêz hîskirin, xwe mazin dîtin û hwd wê di xwe de wê bidest hîskirinê wê bikê. Li vir wê rewşa têkiliya navendî a nava civakî a bi mirov re mirov wê, dikarê bi şibihênê rûşa têkiliyên newrolojikî a nava laşên mirov ku wê bi sînîran re wê were danîn bê. Di aslê xwe de wê, ew rewşa têkiliya mirovî a bi mirovê derve me re wê, aliyekî wê yê sînîrî jî wê hebê. Hêstên weke xwe baş, mazin, xweş, rehet û di aramiyê de hîskirin wê, weke aliyê ku mirov di vê çerçoveyê de wan bi hîmekî mirovî ê fîzyolojikî ê bi sînîrên mirov re jî ku mirov wê werênê li ser ziman bê. Wê dema ku wê, mirov wê weke xwe bikê, weke ku ew dixwezê wê bikê, wê ya dilê wê bîrê li cih û hwd, wê weke aliyê ku wê, di vê çerçoveyê de wê bi hêsta aramî û xwe bi hêz hîskirinê û di ewlehîyê dîtinê re wê, hêst û hîsa xwe azad dîtinê jî wê bidina me. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, ev hêst wê, weke hêstna ku wê ji aliyê temenî ve wê, bi hevdû ve wê girêdayî jî bin. Mirov wê, bixwezê ku wê hêstê bijî. Wê di vê çerçoveyê de wê, di mejiyê xwe de wê, xwestina weke xwe bixwe kirinê wê, weke xwestekê ku wê bi vîna mirovî a keseyetî re wê were li holê bê. Mirov wê, weke zindiyekî wê çendî ku wê, weke zindiyekî ku ew mihtacê wan hîskirinan bê wê, bi heman rengî wê hertimî jî wê mihtacê hêsta evînê, hêskirinê û ewlehîyê jî wê di xwe de wê hîs bikê. Di vê çerçoveyê de wê, bi awayekî wê, xwe bide dîyarkirin. Di rewşa ku mirov wê, di hilde li dest de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Li vir divê ku mirov wê jî bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê mirov wê di temenê xwe hîskirina wî de wê ezîtî û ankû ezûnîya wî wê hebê. Di rewşa têkiliya mirovî de wê, çendî ku wê, çendî ku wê giring bê ku mirov wê têkiliyekê wê bi hewirdora xwe re wê dênê wê, bi heman rengê wê ew rengê têkiliya wî wê, hem bi keseyetîya wî û rewşa civakî a ku ew di nava wê de ew dijî re bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, ew rengê têkiliyê wê weke têkiliyên civakî wê xwe bidina dîyarkirin bi navkirin. Mirov wê, çendî ku wê di nava wê xwezaya ku ew civakî de wê têkiliyeka di ahengê de wê dênê wê xwe weke yekî jî wê û bixwe wê, hîsbikê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, dema ku wê mirov wê ji nava wê rewş û tûra têkiliyan wê derkeve wê, weke ku ew bi tenê wê bimênê wê xwe bi tenê wê hîs bikê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, xwe bide dîyarkirin û hîskirin. Kes wê, di nava civakê de wê weke mirovekî wê xwe, xwestek, afrînêrî û karîgerî û qapasîteyên xwe wê pêşbixê û wê bikarbênê. Wê li ser wan re wê, xwe bijî di nava wê rewş û jîyane civakî de. Mirov, bo ku ew xwestekên xwe werênê li ser cih wê mihtacê danîna têkiliyekê di nava kesên din ên civakê de bê. Wê bi wê têkiliya ku ew didênê re wê, ji wê xoşî û hazekê wê hilde. Wê ji karîgerîyên xwe wê sûdbigirê. Wê bi fêdêya ji wan wê bijî. Wê çawa wê

weke yekî çalak û xwedî hûner û hwd bê wê, ev wê di temenê wê rwşa têkilîya wî û rewşa wî ya ku ew xwe bi wê dide herêkirin de jî bê.

Di rewşa rengê jîyane mirovan de wê, ji rewşên li dijî hevdû zêdetirî wê rewşên hevbeş û lihevkirineka wê hebê. Wê zêdetirî wê li hevkarin wê di rewşa têkilîya mirovan de wê, weke nîrxekê wê xwe bide derxistin li pêş. Nîgarvanek wê demek ku ew bi boyaxê ew nîgara xwe çê dikê wê, mirovên ku ew dihên û wê temaşa dikin wê, li şûna xwe li dijîbûnê wê zêdetirî wê xwe di wê rewşa heyî de wê bibinin û wê kifşkirinên zêhnî wê di çerçoveya jîyane xwe de wê bikin. Bijişkekî baş wê, mirovên ku ew ne bijikşkin wê bi êş û nexweşîya wan re wê alaquadar bibê. Wê temenê wê bê ku mirov bêî êş û nexweşîyê jîyane xwe karibê bidomê bê. Ti mirov wê xwestek, karîger û jîyankirina wan wê li pêşîya yên din wê ne asteng bê. Vajî wê, wê di çerçoveya jîyane wan wê, lihevkarinek wê di nava kirin, tevger, xûy û hwd de wê bi wan re wê hebê.

Têgîna azadiyê wê di rastiye de wê, weke têgîneka ku wê, hîm û rengê wê, li ser naskirinê re bê. Di vê çerçoveyê de ku mirov wê beyenîbûna nava hevdû, jîyanê, hemzayendên din ên li jîyanê, amûrên afirandinê û hwd ku wan ji holê rabikê re wê, xwediyê rewşek têgînî bê. Di rewşa fahmkirinê de wê, dema ku mirov wê bi serê xwe bû û karîbû ku vîna xwe bikarbênê wê, mirov wê weke ku wê ji aliyekî ve wê, xwediyê aliyekî û hinek xosletên azadiyê bê.

Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev xwe bide dîyarkirin. Her wusa li vir mirov, divê ku wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, têgîna azadiyê wê, li ser rewşên mirovî ên jîyanî re ku mirov çendî dikarê xwe serbest hisbikê û tevbigerihe bê. Di rewşa têgîna azadiyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, aliyên wê yên afirandinê jî wê hebin. Ew jî wê, di rewşa xwe afirandinê de wê, weke aliyekî wê bê. Minaq xwe pêşxistin wê, weke rewşeka ku mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman bê. Lê li vir dema ku mirov bahse 'xwe pêşxistinê' bikê de wê, bi wê re wê ya ku mirov wê, weke xosleta wê bi têgîna azadiyê re wê werênê li ser ziman wê, karî û derfeta wê ya ku mirov ji xwe re ew afirandîya re bê. Mirov wê, dema ku ew diafirênê wê, weke ya ku wî afirandî wê xwediyê wê bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê wê hêstê jî bê. Li vir wê, dema ku mirov ew tişta ku ew afirandî ku mirov çendî ku ew bidest xist û ankû ku mirov ew beremberê wê bidest xist û hwd wê, weke aliyekî wê yê din ê giring bê ku mirov wê hilde li dest bê. Mirov wê, di rewşa wê afirandina xwe ya kû wî kir re de wê, bi wê re wê weke ku ew xwe biafirênê bê. Dema ku mirov tişta ku ew afirand û ew tenê weke 'yê afrînerê' wê ma wê, hingî wê ew wê keda ku wî afirandî wê weke rewşek bûjenî wê biafirênê. Di rewşa têkilîya nava rewşa afirandinê de wê, ew temenê xwe nasîna mirov jî bê. Mirov wê, dema ku ew bi hişmendîya xwe jîya, jîbîrkir ku ew di nava xwezayekê de ew dijî û hwd wê, weke ku ew li wê beyenî bûbê wê di rewşekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, bi wê rewşa xwe ya afrîner re wê, bo ku ew wê neji wê têkilîyek bi hişmendî wê pêwîst bê ku ew dênê. Tişta ku mirov ew afirand wê, hinekî jî wê, vîn û hişmendîya mirovî wê di wê û afirandîya wê de wê hebê. Her tişta ku mirov ew afirand wê, hinekî din wê temenê pêşketina mirov a di nava jîyane mirov de bê. Lê bi wê re jî wê, hinekî wê, mirov wê ji xwezaye mirov wê dûr bikê. Wê hinekî wê beyenîbûnê wê bi xwe re wê werênê. Minaq wê hişmendiyek ku ew pêşî weke hişmendiyekê wê mirov wê ew wê pêşbixê ku ew bi wê fahm bikê wê, piştê wê bidest jîyankirina bi wê bikê. Bi wê re ew ya xwezayî ku wê beşek ji wê xwezayê ya wê, ku mirov wê ji wê beyenî bibê wê, di dewama wê de wê, hin bi hin wê ew laşê wî bixwe ku ew beşek ji wê xwezayê ya wê, bidest beyenîbûna ji wê bixwe jî bikê. Bi gotineka din wê, ji xwe bixwe jî wê beyenî bibê. Tişteke weke hazê wê, karibê mirov ji hemû xwestekên mirov ên weke hişmendî û hwd dûr bikê û wan bi me bide jîbîrkirin. Ev jîbîrkirin wê ji aliyekî ve jî wê beyenîbûna mirov xwe a ji wan aliyên xwe bixwe jî bê.

Mirov di nava jîyanekê de ew dijî. Wê di nava jîyanê xwe de wê bi demê re wê, pêşketina xwe wê bijî. Wê di jîyane wî de wê gelek rewş û hwd wê, derkevina li pêşîyê. Jîyan wê, gelek rewş û tiştên ku wê ew wê di wê de wê hebin wê xwe bi wê re wê werênê li ser ziman. Minaq mirov di nava jîyane ku ew dijî de wê, hilbijêrê ku ew çawa bijî. Wê çî gotinê bikê. Dema ku mirov mejiyê xwe de wê bihizirê ku ew çî gotinê bibêjê wê, di rewşa xwe de wê, li ahengekê bigerihe û wê li ser wê re wê gotina xwe bibibêjê.

Mirov wê, di jîyane xwe de wê, di rewşa xwe de wê bixwezê ku ew şewayekî jîyanê hilbijêrê ku ew karibê xwe di wê de baş, rehet, bisîyan hisbikê bê. Di temenê herkirinên me de wê hişmendiyeka ku em wê dikarin weke bi têgîn û gotina 'gîyane azad' re wê werênina li ser ziman wê hebê. Weke ku mirov azad bûbê wê, berê wî bi kirin û tevgerên wî re wê, li ser hizirkirin û rengê hişmendîya wî re wê bi ber azadiyê ve bê. Dema ku mirov ew dihê dûnyê wê, ew ne xwediyê wê pêşzanîn û kifşkirinê bê ku ew wê li kû û çawa û ji kê wê were dûnyê. Lê dema ku ew hat dûnyê jî wê, xwediyê rewşek ku wê di dewama wê rengê bûyîna xwe de bê. Wê dema ku mirov zarok a wê, bihizirê ku ew bi hizirkirina xwe re ew dikarê her tiştî di xîyale xwe de bikê. Bi firê, herê azmana û hwd. Lê ev di xîyalê de ya. Lê ew di jîyanê de wê, nikaribê wê bikê. Wê piştî ku ew bû û bidest jîyane xwe kir wê bi demê re wê bihiş bibê. Wê bi wê re wê, bidest kifşkirina rêya xwe û pêxistina bijartinên xwe bikê. Rewşên ku mirov wan di jîyane xwe de wan, pêşdixê û dijî wê, herîkîna jîyane mirov a di jîyanê de jî wê bidina dîyarkirin. Wê her kirin û ankû rewşa bûyî wê. Weke rewşeka ku mirov wê jîyankirî wê, xwediyê wê, rewş û rastiya jîyane mirov bê. Wê li ser wê herîkîna bûyîna rewşê re wê, jîyane mirov wê, weke ku ew ew hişmendiyeka wê biafirê. Wê bi wê kirinê wê, rewşek wê biafirê. Ya ku mirov ew dît û ankû jînkir wê, di mejiyê me de wê, wergerihê li rewşek têgînî. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê

xwe de wê, weke ku kurdên berê digotin wê ya ku wê, weke 'rastiya ku wê, di temenê bijartinên mirov de bê wê, rewşa qarakteriya mirov bê.' 'Mirov, çi wê li gorî xwe wê hîlbijêrê.' Wê bi vê rengê wê werênina li ser ziman. Di vê rewşê de wê ya ku mirov ew hîlbijart ku ew wê bijî û ankû wê ew wê bijî wê, weke rewşeka ku ew li gorî ya qarakterê mirovî bê. Di çerçoveya gotina 'şewayê jîyane mirov' de wê, di vê çerçoveyê de wê, weke gotineka ku wê, temenê wê were dagirtin bê. Wê şewayê jîyane mirov wê, bi serborî û rengên ku mirov ew jîyankirina re wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, di dawîya jîyane xwe de wê, dema ku ew li xwe vegehiya û li demên ku wî jîyankirina ku wî nerî wê, hingî wê qancî û neqancî, başî û nebaşîya wan wê bi xwe re wê kifş bikê. Wê hingî wê, weke ku wê, dise kurdên berê wê werênina li ser ziman wê 'mirov wê, kifşbikê ku ew mirovekî çawa ya.'

Di rewşa bijartinên di jîyanê de wê, mirov wê çendî wê azad bê? Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman. Di rewşa bijartinê de wê, aqilê mirov wê weke temen û alikarvanekî mirov ê di bijartinê de bê. Wê di wê çerçoveyê de wê mirov wê bi hişmendîya xwe wê bibînê û wê bi aqilê xwe re wê hîlbijêrê. Wê bi wê re wê jîyane xwe bidomênê. Her rewşa ku me bijart û ew jîyankir wê, weke qatek ji jîyane me wê, reng wê bistênê. Wê di vê çerçoveyê de wê, bandûra wê rewşa ku me jîyankirîya wê li ser hebûna keseyetîya me wê, xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, çendî ku mirov wê di rewşek bijartinê de jî bê lê wê, rewşên ku mirov wan dijî ku ew weke rewşna ne li gorî hebûna qarakterên mirov jî bin wê, ew bi mirov re wê, bi demê re wê bi hişmendiyeke wê rewşek qarakterî wê hin bi hin wê bikin ku ew bistênin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşekê bê. Di vê rewşê de mirov dikarê vê yekê wê werênê li ser ziman ku wê, têkilîya qarakter û rewşê, wê di rewşa jîyankirinê de wê, xwe bide dîyarkirin. Rewş ew, heta ku ew nehatî jîyankirin jî wê, weke rewşeka ku mirov li wê hizirî bê wê hebê. Lê ku mirov ew jîyankir wê, ji wê demê û pê de wê, weke rewşek me ya jîyankirî wê xwediyê awa û rewşekê bê. Mirov wê, dikarê di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman ku wê, çendî weke bi ajoyekê wê qarakter wê, xwediyê rewşek bijarta jî bê lê wê, bandûra rewşê wê li ser rewşa qarakter wê, hertimî wê hebê. Wê gûharînê wê di wê de wê karibê bide çêkirin. Li vir bo baş fahmkirina rewşa qarakterê mirov divê ku rewşên ku mirov ew jîyankirina, bi şewayên ku ew hatina jîyankirin re wan fahmbikê. Wê ev wê weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa bijartinê wê, weke rewşek teybet bê. Weke ku mirov wê di xwe de wê di nerîna pêşî de wê kifşbikê wê, di temenê bijartinê de wê, xwestek, mîl, haz û hwd wê hebin. Lê ev jî wê, bi rewşek qarakterî wê weke ku wê di temenê xwe de wê, bi hawênin. Di vê çerçoveyê de wê, weke ku kurdên berê digotin "wê, di destê mirov de bê ku mirov wê, bibê mirovekî çawa." "Mirov wê, bi kirinên xwe re wê, qarakterê xwe jî wê biafirênê." Di vê çerçoveyê de wê ew wê, werênina li ser ziman. Mirov wê, weke afrînerê keseyetîya xwe bê. Wê weke ku carna di civatan de kurdan ji hevdu re digot "wê, bê mîrê keseyetîya xwe." Mirov çawa mîrê xwe ya? Mirov wê, xwe biafirênê. Wê biryarên xwe bidê. Çawa bijî wê hîlbijêrê. Wê bijartinên xwe ew bikê. Wê bi wê re wê, di rewşên ku ew dijî de wê, xwe werênê li ser ziman. Ez divê ku vê yekê jî wê, ji bîrnekim û wê werênima li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê rewşekî wê bijî wê, ew mirov wê, bi wê re wê, weke ku wê hinekî xwe jî wê bijî. Li ser vê re wê biheta hanîn li ser ziman ku mirov, dema ku ew diaxifê, di hîlbijêrê wê, li gorî qarakterê xwe hîlbijêrê. Lê tiştê ku ew bijart wê, mirov wê di herîkîna rûdan û bûyîna wê de wê, ew xwe di wê de wê ne kifşkar bê ku ew wê çawa bibê. Wê navaroka rewşê wê, bi rengê ku ew bûya re wê, weke rengê nêzîkatîyê wê bide dîyarkirin.

Mirov wê, dema ku wê tiştêkî werênê li ser ziman wê, hinekî wê xwe jî wê bi wê re wê, werênê li ser ziman. Ber vê yekê wê, di nava gelek filosofên kurd de wê, ev gotin wê li ser wê pirr zêde wê were hizirkirin ku wê, 'zanîna ku me hanî li ser ziman wê çendî ji me û çendî ji rewşa ku me dîtî û jîyankirî bê.' Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê, wê bihizirin û wê bikin ku wê fahmbikin. Ya ku mirov wê ji xwe tevî dikê ew ji kû tê? Wê ev jî wê, êdî wê weke aliyekî din ê bi zanînê re wê, li wê were hizirkirin û hewl bê dayîn ku ew were fahmkirin bê.

Tabî, jîyane ku mirov wê dijî wê, li vir wê, ew çawa destpêkîriya û mirov çawa di wê de bûya jî wê, weke aliyê ku wê li ser wan were hizirkirin bê. Mirov wê, bi meji û aqilê xwe re wê hewlbide ku ew hatina xwe ya li jîyanê ew fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, di reng û şewayê hanîna li ser ziman a demên bûhûrî de wê ol û olzanîyî de wê, bahse 'afirandina mirov a ji aliyê xwûdê ve' wê were kirin. Wê di wê çerçoveyê de wê, weke 'jîyaneka ku ew ji xwûdê li mirov hatî baxşkirin' wê, bahse wê were kirin. Di vê rewşê de wê, di serdemên kevnera de wê, bi zêdeyî wê, li ser vê rewşê wê aqil wê were meşandin. Bi demê re wê, bi felsefîkî wê, were hanîn li ser ziman ku 'ti kesek wê, jîyane mirov nedê mirov'. Wê bi wê re wê di dewama wê de wê bahse 'ji xwe re bûyîna zindîya(mirov jî di nav de)' wê, were kirin.

Di vê çerçoveyê de mirov di serdemên kevnera ên felsefeyê de emê rastî du rengên hizirkirinê ên di vê warê de wê werin. Rengê wê bi jîyane mirov ku ew xwûdê dide mirov' bê. Aliyê din jî wê, weke ku wê hin zaneyên mesopotamîkî wê, werênina li ser ziman ku "wê, jîyane mirov wê ji xwe re wê bibê." Wê sedema wê jî wê bi wê û hebûna wê ve girêdayî bê. Ev rengê hanîna li ser ziman wê, di nava filosofên serdema kevnera de wê bê mijare nîqaşan ber ku ew dema ku zindîyek bi sedema xwe re ew hebê wê, ew weke 'bi xwûdê re weke şîrîk' wê were dîtîn û hanîn li ser ziman. Têgînên olên dema felsefeyê ku ew pêş dikevin û wê tenê bi 'hebûna xwûdayekî' wê werênina li ser ziman wê, di wê monîsm' ankû yekîtiya ku ew çêdikin de wê, ev rengê hanîn li ser ziman wê hem aligiran ji

xwe re çêbikê û hem jî wê dijberan wê ji xwe re wê çêbikê. Di vê çerçoveyê û rewşê de wê, li ser wê re wê hizir wê were meşandin. Ev rewş wê, bi demê re wê, weke mijarna felsefîkî ku wê pîrr zêde wê li ser wan aqil wê were meşandin wê, hebûna baxtê û ankû baxtewerîyê, sedema hebûna mirov û hwd re wê, aqil wê were meşandin. Medemkî, mirov ew ti kesekî jîyan nedaya wî, wê demê wê rewşa baxtê wê çawa vebêjin? Wê rewşên ku ew nikarê ji wan re vegotinê werênê wê, wan çawa wê werênê li ser ziman? Wê hebûna xwûdê wê çawa wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê hizrên înkarkirina xwûdê wê derkevina li holê. Bi demê re xate ku wê di nava ol û felsefeyê de wê, were kişandin wê, di aslê xwe de ev rengên hizirkirinê w mohra xwe wê li wê bide. Di vê çerçoveyê de wê, rengê hizirkirina mirov wê, di vê çerçoveyê de wê qadr û qiymet wê bistênê. Wê mirov wê bikê ku ew bi aqilê xwe ji her rewş û tiştê ku ew di jîyanê de dibîne ji wê re vegotinê werênê. Argûmanên felsefîkî û yên olî wê, di vê çerçoveyê de wê li ser rewşa hebûn û nebûna xwûdê, baxtê û hwd wê, werina li ser ziman. Mirov wê, dema ku mirov bahse baxtekî wê yê kifşkirî bikê wê, çendî mirov karibê bahse azadiya wî bikê? Ev rewş wê, weke mijarna ku wê mejîyê mirov wê bi xwe re wê bidina wastandin bin. Wê aqil wê li ser wan re wê were meşandin. Hizrên weke 'mirov azad a' û ankû 'mirov neazad a' wê, ji vê demê û pê de wê, zêdetirî wê li beremberî hevdu wê werina li ser ziman. Mirovekî azad wê, weke mirovekî ku ew li ser baxtê xwe xwedîyê kifşkirinê bê. Wê ti tişt wê li pêşîya wî weke pêşaroja ku ew bijî wê nehatibê nivîsandin. Wê ew, ya ku weke 'divê ku ew wê bijî' wê, ew li şûna wê, wê ya ku ew ji xwe re rast dibîne wê bijî. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwedîyê wê rewşê bê. Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku mirov wê çendî ku ew li kirin, helwest, û rewşên ku ew bi wî re rûdîdin ew li wan serdest a? Wê di vê çerçoveyê de wê, ev wê weke aliyekê wê xwe di vê çerçoveyê de wê bide hanîn li ser ziman. Wê bide diyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, têgîna azadiyê wê, weke têgîneka ku wê, di navaroka hizirkirina mirov a ku mirov weke kirdeyeka wê bê bê.

Azadî wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser kirin, rewş û rewşên me yên jîyanî re wê, xwe bide diyarkirin. Aqilê mirov wê dema ku ew fêrî kirina felsefeyê dibê wê, bi wê re wê, li ser wê bihizirê ku wê kirin, tevger û xûyên me, em wê didina nîşandin û ankû ew ji deverna din di me de pêşketî hena û ew me didina diyarkirin. Xûy wê, di vê çerçoveyê de wê weke rewşeka ku wê, mirov di xwe de wê, li gorî xwe bide jîyankirin bê. Xûy, weke ya fêrbûyî wê, mirov wê ji wê ya fêrbûyî wê zor derbas bibê. Di vê çerçoveyê de wê, di ya fêrbûyî de wê, xûyek wê hebê. Ew jî wê, di rewşa xûyekê de wê, weke rewşekê wê xwe bide diyarkirin bê.

Li vir wê dema ku wê li ser kirin, tevger û xûyan wê were jîyankirin wê, mirov wê weke ku ew wê bijî û ankû wê bi jîyankirinê re wê pêş dixê bê? Ev jî wê, weke aliyekî giring bê. Mijar ku ew were xûyan wê, bêgûman wê weke ku em bi rewşa têgîna rakendîyê re wê kifş dikin wê, derbasî li ser sînorê jîyane mirovekî re. Wê ji wê, weke têgîneka demî ku wê xwe bi demê re wê li ser wê rewşa zindiyî re wê bide domandin bê.

Di rewşa jîyankirina mirov de wê, ev jî wê, were dîtin û ser ziman ku mirov wê, weke aliyekî wê jîyane ku ew diji bê. Wê di wê de wê bi aqil û hişmendiya xwe re wê ew wê derk bikê. Wê di xwe de wê derxê têgîhiştinê. Bi wê re wê, ew li ser wê re wê, xwe biafirênê. Wê xwe bi aqilê xwe re wê bikê weke kirdeyek wê jîyane ku ew diji. Ya ku wê di aslê xwe de wî bikê wê, kirdeya wê jîyane ku ew diji jî wê, ew hişmendiya ku ew bi wê re diji bê. Di vê çerçoveyê de mirov wê bi awayekî vekirî wê, dikarê wê werênê li ser ziman.

Di rewşa têgîna jîyanê de mirov wê, li ser xûyan re wê fêrî jîyanê bibê. Wê li ser xûyan re wê, li jîyanê û ankû li rewşên jîyanî wê were girêdan jî. Ev jî wê, weke aliyekî wê yê jîyanî bê. Di temenê wê girêdanîyê de wê hinekî jî wê rengê têgîhiştinê û ankû derxistina têgîhiştinê wê hebê. Di nava rewşek civaknasî de wê, mirov wê di nava wê koma civakî ku ew bi wê re diji de wê, di ahengek tevgerî, kirinî û xûyî de wê, weke ku ew li wê were girêdan. Ev wê, weke aliyekî civakî û civaknasî bê. Di rewşa têgîna civakê de wê, rengê dîtbarîya wê jîyanê wê, li ser xûyan re wê, zêdetirî wê, di çerçoveya rewşên "hevbeş" de wê, xwe bide diyarkirin. Bi gotina hevbeşîyê re wê qaste me ew bê ku mirov wê weke hevdu wê rewşan bi hevdu re wê bijî. Lê di aslê xwe de wê, di rewşa jîyankirinê de wê, wan rewşên hevbeş jî wê, li ser hûrgil û xosletên jîyanî re wê, weke xwemaliyekê wê, mirov wê di xwe de wê bijî. Mirov wê, di nava rewşên ku ew diji de wê, weke ku ew fêrdibê wê xwe bijî. Rengê fêrbûnê wê bi xûyan û rewşa wan re wê, xwe bide diyarkirin. Mirov li vir wê, rewşa isrera mirov a di jîyankirina di xûyan de wê, vê rastîyê wê, bi xwe re wê werênê li ser ziman. Gotinên weke ku mirov di jîyane xwe de wê, li ser kirineka baş û ankû nebaş ku mirov bi zanebûnî û ankû bi nezanebûnî ew kirîya wê, li ser wê re wê ji mirov re wê were li ser ziman ku "tu nagûharê, hertimî weke xwe dimênê û xwe dûbare dikê." Bi gotina gûharîne re wê, ew were qastkirin ku mirov wê, hinek xûy û xosletên nû ên demkî wan fêrbibê û bi wan re ew êdî ku ew bijî. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê, fahm bikê wê, bi wê re wê ew jî wê were dîtin û li ser ziman ku mirov wê, çendî wê ew wê bijî. Di rewşa têkiliya jîyanê û hertimî kirina tevger, kirin û danîşandina xûyên nû bi fêrbûna wan re wê, weke aliyekî jîyanî jî bê. Di jîyanê de wê, hertişt wê, di pêvajoya gûharîne de bê. Wê bi wê re wê, hişmendiya rewş, hebûn û tiştê wê bi mirov re wê zêdetirî wê li ser darejkê re wê biafirê. Di vê çerçoveyê de wê, bi wê re wê mirov wê ew wê êdî wê bijî. Li vir wê, ev jî wê, weke aliyekî wê xwe bide diyarkirin ku wê, bi rengê jîyankirin û ankû weke ku ew dihê li ser wê pêşketî re wê, di ahengekê de wê tevger, kirin û xûy jî wê, bê ji mirov xwestin ku mirov bide nîşandin. Mirov wê, di mejîyê xwe de wê, xwedîyê rengêkî jîyanî ku ew li gorî xosletên wî

ya bê. Wê bixwezê ku wê pêşbixê û bijî. Di vê çerçoveyê de wê, weke xwe bi azadî jîyankirin wê, mirov weke kirdeyek jîyanî wê bide dîyarkirin. Mirov li vir wê, dema ku mirov têkiliyekî di nava hişmendiyê û jîyanê de dênê wê, ew wê li ser wê re wê, bi rewşa kifşkirina bi xwe bixwe re û kifşkirina bi serê xwe wê, di çerçoveyê de wê, weke xosletekî keseyetîyê ê bi gotina azadiyê re bê.

Mirov wê, weke zindiyekî wê, di nava jîyanekê, xwezayekê û girseyek zindî de wê bijî. Wê bi qatagorîkî wê zindî wê, di nava xwe de wê, weke ku ew beşkirî bin. Mirov wê ji beş û ankû qatagorîya mirov bê. Bi heman rengî wê bi zindiyên din wê derbaskar bê.

Di nava jîyane girseyê û ankû komê de wê mirov wê, xwe wê werênê li ser ziman. Her wusa wê, bi wê re wê, xwe bijî. Wê têkiliyên wê bi mirovên weke xwe re wê dênê. Di nava wê jîyane komî de wê, weke ku ew dixwezê ku ew bijî wê, karibê têkiliyê dênê û ankû pêşbixê? Wê li vir wê, wê weke alî û mijarekê wê li vir wê derkeve li pêş. Dema ku mirov nikaribê wê têkiliyê weke xwe û bi serbestî dênê wê demê wê, ew mirov wê weke ku ew ji aliyê civaknasî ve wê, di nava jîyane girseya komî de wê, weke ku ew ne azad bê. Wê hinek astengiyên li pêşîya wî hebin. Ev astengî wê karibin weke pirsgirêkên derûnî bin. Dikarin weke pirsgirêkên din ên civaknasî bin. Dikarin weke pirsgirêkên ramyarî bin û hwd. Bi vê rengê mirov dikarê bi ser ve zêde bikê û wê werênê li ser ziman.

Bi dîrokê re tekoşîna azadiyê û felsefeya wê

Rewşa jîyane komî wê, di nava xwe de wê, xwediyê rengna rêgezî û destûrî ên bi xûyî û têngî û hwd bin. Mirov wê, dema ku ew di nava wê rewşa civakê û jîyane wê de wê bijî wê, wan jî wê li wan serwaxt bê. Minaq wê zimanê komê wê hebê ku ew wê bi wê re wê têkiliyê dênin. Wê regekî felsefeya jîyanê wê hebê ku ew bi wê dijî. Wê di nava komê de wê, dema ku mirov wê bijî wê, rêgez û destûrên wê, herêbikê. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, ji aliyekî ve wê, bi rewşa jîyane komê ve wê were girêdan. Ev rewşa girêdanîyê wê, weke rewşeka ku wê mirov wê, bi wê ve girêdayî wê di jîyane xwe de wê, xwe pêşbixê bê. Têkiliya nava komê wê, bi vê rengê wê rengên wê hebin. Mirov jî wê, bi rengên wê re wê, xwe werênê li ser ziman. Wê bi wê rengê wê, li ser felsefeya jîyane wê re wê, bê xwediyê bertek, helwest û rengên çalakîyan bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke komê wê bijî. Bi kirinên xwe re wê, di wê têngiştinê de bê ku ew hêstiyarîya komî li xwe û hwd neşikênê. Di vê çerçoveyê de wê, bo ku ew di nava komê de bi azad serbixwe bê wê li gorî pêwîstîyên jîyane komî û felsefeya wê jî wê li ser xûy, kirin, tevger, bertek, helwest, çalakîyê û hwd re wê werênê li cih. Li vir wê, dema ku mirov wê rewşê di vê çerçoveyê de wê, dihilde li dest mirov, weke ku ew rewşa azadiyê wê li rex wê, rewşek pêwîstî hatibê bicihkirin û ankû azadî û pêwîstî bi hevdû re û li hevdû hûnandî wê, werê li berçav. Weke kurdên berê digotin ku "mirov, heta ku geza xwarinê a di devê xwe de wê necûyê wê, ew neçê xwarê." Yanî wê, şert û mercê çûyîna wê geza xwarinê a di dev de li xwarê wê cûn bê. Wê pêwîstî cûtina wê geza xwarinê a dev wê hebê. Di roja me de wê, kurd wê gotinekê wê bikarbênin. Ew jî ew a ku "mirov, ku dema ku rewşek bijart wê, pêwîstîyê wê jî wê, werênê li cih." Yanî bi gotineka din wê, dema ku mirov, li gorî bijartina xwe wê, pêwîstîyên wê, werênê li cih. Li vir wê dema ku mirov armancek da pêşîya xwe wê, bo ku ew bigihîjê wê armancê wê, ya pêwîst çî ya wê bikê ku wê kifşbikê wê bikê. Li vir wê, kifşkirina armancê wê weke rewşek azadiya mirov bê. Lê rewşa kirina pêwîstî û pêwîstîyên wê, weke yên ku mirov wan divê ku wê bikê bê. Mirov, wê dema ku mirov armancek xwe kifşkir wê, dema ku mirov li gorî wê, ya pêwîst ne hanî li cih wê, ew armanc weke ne hatibê hanîn li cih bê. Dema ku ez bêjim ezê hertimî wê qadeha avê tişî av bikim û werênim wê, ew weke armancek ku min ew daya li pêşîya xwe bê. Lê bo wê armancê jî ez, divê ku ez herim û wê qadehê tişî avbikin û wê werênim. Li vir wê, ev kirin û armanc wê hingî wê, ew wê demê wê hevdû temem bikin. Wê levbikin. Di rewşa levkirinê de wê, ew wê were dîtin. Minaq wê dema ku mirov wê tiştekî wê bikê wê, çî bikê wê pêşî wê kifş bikê. Wê piştre wê li ser çerçoveya wê bihizirê. Piştî wê jî wê, kirinên ku ew li gorî wê bikê wê weke armanc wê, ew wan wê kifş bikê wê û wan werênê li ser ziman. Li vir wê demê mirov dikarê bahse azadiyeka fîzîkî a teqez bikê? Ku mirov bahse wê bikê mirov wê, di kîjan çerçoveyê de mirov dikarê bahse wê bikê? Her wusa wê, ev wê weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Di serdemên berê de wê, ji bo kurdan wê were gotin ku "ew li azadiya xwe pirr zêde dihezirin" wê, bi heta gotin. Di dewama wê de wê bihet gotin ku wê, heta ku wê hêrîşek wê li wan û azadiya wan nebûba wê, wan dest neavêtiba li çekê. Ev gotin jî wê bo wan wê biheta gotin. Ev gotina azadiyê ku ew bahse wê dihat kirin bi jîyane mirovê kurd û ankû hebûna mirovê kurd re mirov wê, çî ji wê fahm bikê? Ev gotin wê, weke gotineka ku wê, divê çerçoveyê de wê, were li ser ziman. Dema ku bahse *'tekoşîna kawayê hesinkar(116)'* jî

-----
*116. Destana kawayê hesinkar wê destanaka kurdistanî û kurdî a ku ew berî zayîna isa li dora 612 salî tê zankirin ku ew rûda ya. Di nava kurdan de wê bi hebûna pîrozkirina newrozê re wê, dîroka wê weke 612 wê were zanîn û ser ziman. Weke dîrok û dema serkevtina bi berxwedana kawa ew ev tê ser ziman. Cewherê destanê wê li ser berxwedanaka ku wê torînekê bi navê kawa wê li hemberî zalimenekê bi navê daqak ku ew pêşdixê bê.

dihê kirin ku ew weke destanaka civake kurd wê, bi wê re wê bahse

‘tekoşîna azadiyê’ wî da wê bihê kirin. Di wê destanê de wê civakek ku ew azadîya wê bi hemû mafên wê re ku ew ji destên wê hatina standin ew, di rabê serpiyan û tekoşîna wan maf û azadiya xwe bi bahayê jîyan û mirina xwe dide. Di wê destanê de wê, tefsîra jîyane bi xwe û ankû azad wê bêkirin. Herkesek, di çerçoveya restên jîyane xwe de ew dijî û ti kesek tevî jîyane ti kesekî nabê. Wê ‘ti kesek wê, ji ti kesekî nebêjê bêhvila te xwehra.’ Yanî wê ‘ti kesek wê, ji ti kesekî re ne bêjê rêya xwe te xwehra.’ Hêstên dijîtiyê û dijberiyê wê, ne bûhûrîner bin ku ew rê şanî jîyane mirovan bikin. Wê rastî bi restên xwe yên jîyanî û civakî re wê serdest û serwer bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew were li ser ziman. Li vir mirov wê, dibînê ku wê salixkirineka gotinî a biazadiyê re wê li ser serbixwe bûnê re wê were kirin. Mirov wê, di xwe de wê azad bê, wê kirinên xwe weke ku ew dixwezê ew kifş bikê û bide kirin. Wê bi serê xwe bê. Wê bindest bê. Wê li dijî bindestiyê bê. di vê çerçoveyê de wê, bi gotinna wê werê li ser ziman. Azadî wê, weke hêstaka mirovî a ku wê hertimî wê berê mirov wê li wê bê bê. Wê mirov wê bixwezê ku ew bi wê bijî. Wê, çawa wê bijî wê, li ser wê re wê, ew wê were salixkirin. Serdemên kevnera de wê, dema ku wê şîroveyên felefîkî ên wan deman mirov li wan dinerê wê, bi wan re wê, were dîtin ku wê, bi zêdeyî wê têgînên weke ‘gîyanê’, ‘sîyanê’, ‘rêz’, ‘rûmet’, ‘hûmet’, ‘hebûna jîyanê’, ‘armanca jîyanê’, ‘fahmkirin’, ‘xweza’ û hwd wê, bi wê re wê hebin. Têgînên weke sîyanê, rûmetê, rêzê, hûmetê û hwd wê, weke têgînna ku wê mirov wê di jîyane mirov de wê li wan bi heta li wan lêgerîn. Wê di vê çerçoveyê de wê, ew bihetan li ser ziman. Ev têgîn wê, weke têgînna ku wê mirov wê di jîyane xwe de wê, çawa bijî wê, çawa bi qadr û qiymetekê wê bijî û hwd wê, li ser wê re wê werê li ser ziman. Têgînên weke sîyanê, rûmetê, rêzê, hûmetê û hwd wê, weke têgînna nixî ên hişmendîya şûbjeyî a me bin. Mirov wê, bi wan re wê, bihizirê. Minaq mazinbûn û piçûkbûn, başî û nebaşî û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, werina li ser ziman. Ev jî wê, weke têgînna nixî bin. Wê li ser wan re wê, bi wê re wê, werê hizirkirin. Mirov wê, dema ku ew jîyanê tefkîrî dikê wê, bi wê re wê hizir bikê ku ew çawa bijî. Wê bi wê re wê, li wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de mirov wê, di jîyane xwe de wê, bixwezê ku ew weke ku ew dixwezê ku ew bijî. Dema ku ew weke ku ew dixwezê ku ew jîya wê, ew weke yekî ‘azad’ wê were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, her mirov wê xwediyê nixên xwe yên keseyetî ku re bi wan heya û wê bijî bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê bi wê re wê xwe bijî û wê werênê li ser ziman. Azadîya weke xwe jîyankirinê wê, ji xwe re wê bixwezê. Wê bi serêxwebûnê wê bixwezê. Di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman. Azadî wê hinekî jî wê têgihiştin û hişmendî bê. Yanî bi gotineka din wê, hişkirin û têgihkirin bê.

Di roja me de wê bahse gotinên weke ‘azadîya derbirînê’, ‘azadîya xwe hanîna li ser ziman’, ‘azadîya ramanê’, ‘azadîya ragihandinê’ ‘azadîya bawerîyan’ û hwd wê, were li ser ziman. Di vê çerçoveya de wê, bahse jîyankirina wan û bi wan wê werê kirin. Her mirov wê, di mejîyê xwe de wê, xwediyê hizirkirinê cûda bê. Wê xwediyê bawerîyên cûda ên di xwe de bê. Wê bixwezê ku ew weke ku ew dixwezê ew xwe werênê li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê, ew li wê bihizirê. Azadîya mirov wê, di temenê de wê mirovekî azad wê ji mirov wê bixwezê. Mirovê azad jî wê, pêwîstîya wî bi gîyanek azad bê. Dema ku ew çendî ku ew azad jî bê ku ew bi gîyane xwe û ankû bi rûhê xwe re ew ne azad bê wê, ew nikaribê bi azadî weke mirovekî azad bijî. Li vir wê di serî de wê, têgîna gîyan û azadiyê wê li vir wê, levkirina wê wê di çerçoveya serbestîya wê de bê.

Em li vir vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, de ma ku mirov wê bahse rewşek azad wê bikê wê, bi wê re wê, weke rewşek ku ew bi azadî dijî bê. Wê sedemên wê ew li wan serwaxt bê. Wê ew di kifşkirina wê de wê xwe bide dîyarkirin. Di roja me de wê, weke ku mirov wê, di bin navê ‘demokrasîyê’ de jî wê, yek wê li ser serê desthilatdarîyê wê were bijartin û wê, kirinên wî ku wê, mirov wê biacibênê û ne acibênê jî wê, bi hevdu re wê weke kirinna ku ew ‘li ser navê mirov hatina kirin’ wê, werina li ser ziman. Dema ku mirovekî li dijî wê gotin got jî wê, bibêjê ku ‘ne we, ez bijartima.’ Ew mirovê ‘bijartî’ wê, mafê herkirina nebaş wê di xwe de wê bibînê, bêt ku ew ji wê girseya ku ew bijartîya ew ji wê bipirsê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di roja me de wê, gotinên weke ‘demokrasîyê’, ‘bijartinê’ û hwd wê, weke nixna bilind wê, werina pêşwazî kirin. Lê wê heta roja me jî wê, desthilatdarî wê, di bin navê wan gotinan de wê, her kirinên nebaş wê bikin. Piştî ku ew hatina bijartin wê, her tiştê weke bi kirinê wê ji xwe re wê mubah wê bibînin. Di vê çerçoveyê de wê, vê jî wê bi navê ‘girseya ku ew bijartina’ wê bikin.

Di rewşa têgîna azadiyê de wê, ev rewş wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, ew bixwezê ku ew bixwe ew kirinên xwe bikê. Wê ew dema ku wê kirinê bi vîna xwe ew dikê wê, ew ji encamên wê kirinê jî wê weke bi berpirsîyar bê. Li vir bi azadîkirin û berpirsîyarîya li ser encamên wê, wê weke aliyna ku mirov wan bi hevdu re wê, hilde li dest bê. Di rewşa têgîna azadiyê de wê, ya giring wê, ew bê ku mirov di xwe de ew çendî azad a. Wê bi wê re wê ew were dîtin. Mirov wê, dema ku mirov bêjê *ez azad im* wê azad nebê. Li vir li gorî şert û mercên wê, ew azadbûn wê bibê. Li vir dema ku em bahse şert û mercê dikin em li vir wê divê ku em wê werênina li ser ziman wê, ew wê bi wê re wê bahse rewşên ku wê mirov bi hişmendî wê di farqê de bê. Wê di vê çerçoveyê de wê were li ser ziman. Mirov wê, dema ku wê bahse wê azadiyê di xwe de wê bikê wê, pêşî wê ji aliyên weke civaknasî, derûnî û hwd de jî ew ku di xwe de ew bend û sînoren li pêşîya ku ew ew karibê derbas bikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê were dîtin. Mirov wê, di roja me de wê, pirr zêde wê bi pirsgirêkên derûnî re wê, tekoşîna xwe ya rûhî a di xwe de wê bide. Wê di xwe de wê, gelek pirsgirêkên ku ew di mejî xwe de wê hertimî wê bi wan ve

wê girêdayî wê bimênê wê bijî. Ev jî wê, aramiya wî ya mejî û dil, rehetbûn û hwd wê, ji destî wê bigirê. Mirov wê, di encama wan pirsgirêkên nearamiyê ku ew dijî de wê, bikeve stressê û depresyonê de jî. Ev jî wê, weke encamna wê, ew wê xwe bidina dîyarkirin. Ev jî wê, weke rewşa ku wê, weke rewşa tendûrûstîya mirov wê weke ku wê, bi xwe re wê xirabikin bin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman bê. Di nava wan şert û mercan de wê, ne li xwe û bixwe bê. Wê nikaribê bi vîna xwe tevbigirihê. Wê nikaribê biryarên xwe bi mejî û aqilekî bi tendûrûst bidê. Wê nikaribê di xwe de ew xwe rehet û di aramiyê de hîs bikê. Wê weke van wê gelek pirsgirêkên ku mirov wan dikarê di çerçoveya roja me de wan, kifş bikê wê di xwe de wê bijî. Ev jî wê, weke pirsgirkan ku wê mirov wê, di nava lapên xwe de wê bi awayekî jidandî ku wî girêbidin bin. Ev pirsgirêkên weke pirsgirêkên ku mirov wan dikarê ji aliyê têngîna tendûrûstîyê ve jî wan hilde li dest wê, ji aliyê tendûrûstîya azadîya mirov ve jî wê, xwediyê rewşekê bin.

Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê têngîna azadiyê wê, weke rewşeka ku mirov wê bi kirinan re jî wê, werênê li ser ziman bê. Di nava kurdên berê de wê, bahse 'kirinên bêaqil' wê werê kirin. Ev kirin wê, weke kirinna ku mirov dema ku wan dikê wê, ne di farqê de bê ku ew ber çî û bi çî armancê wê dibê bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew kirin wê bi awayekî wê têkilîya wê bi zanînê re wê, were danîn. Mirov wê, dema ku mirov kirin kir û ne di farqê de bû wê, ew kirin wê weke kirineka bêaqil wê, xwe bide dîyarkirin. Di hebûna kirinê de wê, aqilekî wê yê teybet wê hebê. Li vir wê gotina 'bêaqiliyê' wê weke rengekî hişmendîyê û bi aqilekî duyem re wê, li ser wê rewşê re wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, kirin wê, dema ku mirov wê kir wê, dema ku mirov di hişê wê de bê wê, weke ku mirov zanibê ku ew bi çî armancê, sedemê û têngînê û bo kê û çî ew hatîya kirin. Wê ev wê, weke ku ew wê werina zanîn. Di vê rewşê de wê, weke kirineka bi aqil wê ew wê were li ser ziman.

Di dewama wê de wê, ev jî wê, were li ser ziman. Heta roja me jî wê, di nava civatên kurdan de wê, ji berê ve wê, were gotin ku mirov, ku kirinek kir mirov divê ku zanibê ku ew ber çî kirîya. Wê çî di encama wê de wê, derkeve li holê û dîyar bibê ew divê ku were zanîn. Mirov, dikarê kirinekê encama wê ji pêş ve zanibê? Di aslê xwe de wê, ti rewş wê, di jîyanê de wê weke ku mirov wan tefkîr dikê wê bi rêve neçin. Wê aliyekî pirsgirêka aqilê mirov a fahmkirinê jî wê, xwe di vir de wê bide dîyarkirin. Mirov wê dema ku ew li rewşekê hizirî wê, yek kê û yek zêde wê zanbikê ku wê, di encama wê de wê, çî were. Ew encama ku ew dihizirê ku wê were wê, weke hizreka ku ew di mejiyê me de ku em hizirîna li ser wê re û têkilîya wê bi wê rewşê û rûdana wê re wê, didênin.

Li vir mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, têkilîya aqil û kirinê wê di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman. Di serdemên berê de wê, ev jî wê biheta li ser ziman ku mirov dema ku ew kirinekê dikê ku ew kirin bi nezanî hatibê kirin wê, weke encama wê, wê mirov wê poşman bibê. Wê di xwe de wê xemgîn bibê li ser encama ku ew rûdaya. Ev wê, weke nîşanayaka kirineka ku ew bi bêaqilî ku ew hatîya kirin wê, were hanîn li ser ziman. Heta roja me jî wê, di nava kurdan de wê, were gotin ku "ew, ji kirina xwe poşman a." Yanî ew kirin wî bi zanebûnî nekirîya û tefkîr nekirîya ku wê ew encam wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê re wê bihizirê. Dema ku mirov li tiştekî û ankû kirinekê poşman bû ew, dikarê weke nîşanayaka bi nezanîni ku ew hatîya kirin were dîtin? Li vir ev gotin wê, ji gelek alîyan ve wê ji me wê şiroveya bingihîni wê bixwezê. Li vir mirov wê, rewşa ku ew rûdaya ku ew encama wê ya bi xemgînî û poşmanî rûdaya wê, çawa wê mirov wê karibê wê, weke aliyekî wê, werênê li ser ziman. Têngîna poşmanîyê wê, weke têngîneka bi wateya ku mirov di kirina tiştekî de poşman bibê bê. Bi gotineka din mirov ku ew, ne di xwestina wê kirinê de xwe bide nîşandin, piştî ku ew kirin bûya. Li vir em dikarin vê yekê wê di dewama wê de wê, werênina li ser ziman ku wê, rewşa aqilê me wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman. Têngînê weke xemgînî, poşmanî û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, weke têngîna ku ew bixwezîya ku ew kirin ne hatiba kirin ba. Yan jî mirov, dikarê vê yekê bi vê rengê wê, bixwênê ku mirov wê di destpêka wê kirinê de wê, bi zanebûnekê wê ew wê kirinê wê bikê û piştî wê re ku ew encama ku mirov hizirî dikir û tefkîr dikir ku ew derneket li holê mirov, li ser wê re xemgînî û poşmanîya xwe werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, rewş wê, weke dû alîyan wê xwe bide dîyarkirin. Aliyekî wê destpêk û rûdayîna rewşê ya. Aliyê din jî wê, encama wê bê. Xemgînî û poşmanî li ser rewşa kirinê re ya û ankû li ser encama wê re ya? Di vê çerçoveyê de mirov, di dîmenê ku wê dixwênê de wê, ji aliyekî ve wê, li ser rewşa encamê re wê xwe bide dîyarkirin. Encam ku ew weke ku mirov wê xwest ku ew derneket li holê wê, xemgînîyekê wê bide mirov. Wê poşmanîyekê li ser wê rewşa kirinê re wê bikê dilê mirov de. Lê li vir wê ev alî wê bi gûman bê ku ew xemgînî û poşmanî wê ji rewşa destpêkê û kirina wê bê. Li vir wê, demê mirov, dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov ew fahmkir wê, bi wê re wê, xwe wê bide dîyarkirin ku wê çawa wê, pêşbixê. Li vir wê, di rewşê de wê encam û rewş wê, weke dû rewşên ji hevdu cûda bin.

Li vir di dewama wê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê di nava kurdên berê de wê gotineka weke gotina gel wê biheta gotin hebû. Ew jî wê, bi wê rengê ba ku "medem kî, ev encam derket li holê wê demê çima te kir." Wê ev wê weke gotineka ku wê li ser encamê re wê rewşa kirinê wê were kirin berlêpîrsînê de. Lê ji aliyekî din ve jî wê, dema ku mirov dihizirê û tefkîr dike ku wê gelek encam wê di encama wê kirinê de wê xwe bidina dîyarkirin de wê, demê mirov wê vê gotinê jî wê bibêjê ku "medemkî, te di zanî ku wê ev

encama wê jî wê hebê, çima te kir.” Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê re wê, ew wê biheta lêpirsin. Di vê mantiq û rengê hizirkirinê ê bi gotina ku ”medemkî, te di zanî ku wê ev encama wê jî wê hebê, çima te kir” re wê, mirov wê weke ku ew di destpêkê de wê, xwediye hîs û aqilekî bê ku ew encam wê xwe bide diyarkirin. Lê di aqilê xwe de wî mirovî xwe daya bawerkirin ku wê, encamak din wê derkeve li holê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku ew kirin bûya û rewşê rûdaya wê, hingî ew encama ku wî di mejiyê xwe de wî hizirkirîya ku ew bibê ew, nebûya û li şûna wê encama ku ew ne li bendê ya wê bibê. Di vê çerçoveyê de wê mirov wê, bi wê re wê, bihizirê. Wê li ser vê rewşa ihtîmalên zanînê re wê, mirov wê were kirin berlêpirsinê de. Aqil ku ew çendî ku ew pêş dikeve wê bi mirov re wê, ew wê hişmendiyê çêbikê ku mirov di encama rewşekê de pirr encamên ku ew bi mihtemelî rûbidin wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê, gelek encaman wê li wan bihizirê. Di nava wan gelek encaman de wê, çawa wê mirov êmin bibê ku wê, encamek wê ji wan gelek encaman wê rûbide û wê bibê? Ev jî wê, weke aliyekî din ê bi pêşketina aqil re ku wê xwe bide diyarkirin û nîşandin bê.

Mirov wê, di vê rewşê de wê têkilîya rewşê û gelek encaman wê bi hevdû re wê dênê. Di nava kirina rewşê de wê li ser rûdayîna rengên xosletan re wê bi mudahaleyan wê weke ku wê bixwezê encama ku ew dixwezê derkeve li holê. Li vir wê, ev jî wê, çendî wê, weke encamek rast a wê rewşê bê? Di vê rewşê de wê, têkilîya rewş û encamê ku mirov wê dênê bi hevdû re mirov dikarê wê jî bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê, çerçoveya têkilîyên xosletên rewşê wê ji aliyekî ve wê, temenê rûdana encamê û rengê wê bê. Di heman rewşê de ku mirov wê, têkilîyna cûda wê pêşbixê wê, ew wê, karibê encamek cûda bi xwe re wê, werênê. Li vir wê, aliyekî wê bi herîkîna demê re bê. Aliyê din wê bandûra hewirdorê weke fektorekê bê. Aliyê sêyem jî wê, rewşa hizirkirinê bê. Aliyên ku wê, karibin li ser encamê û rûdayîna wê, bi bandûrî wê xwe bidina diyarkirin wê ev bin.

Li vir mirov wê dema ku wê bandûra hewirdorê wê, dihilde li dest wê, weke têkilîya sedem û bandûr wê, bi hevdû re wê, di rewşê de wê, weke aliyekî ku mirov dikarê wê bi wê encamê re wê, werênê li ser ziman. Bandûr û sedem wê, ji aliyekî ve wê afrînerîyeka wan a bi hevdû re wê hebê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê wê, werênê li ser ziman ku wê, hebûna bandûrê wê, weke xosletekî jîyane me bê. Weke ku mirov wê karibê bi bandûr bikê mirov jî wê, ji mirov wê bi bandûr bibê. Di vê çerçoveyê de wê, têkilîyeka wan ya bi hevdû re wê, hebê. Di vê rewşê de mirov dikarê wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê bandûr wê, ne bi rewşa hêz û mazinbûnê ve girêdayî bê. Wê tenê bi rengêkî wê ve wê, girêdayî bê. Her tişta ku ew heya wê, xwediye rewşek hêzî a jîyanî bê. Wê bi wê re wê xwediye xosletên xwe yên zindîtîya xwe bê. Wê ew jî wê werina li berçav. Tişta ku ew heya wê, bi wê hebûna xwe re wê xwediye wê rewşa bi bandûrî bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di rewşa wê rewş û encama wê de jî wê, ev rewşên bandûrê wê, hebin. Mirov, nikarê wê înkâr bikê. Dema ku mirov wê demê ku ew li wê kirina rewşê a bi li bendê û hêvîya mayîna encamaka ku ew wê tefkîr dikê de wê, weke rewşeka ku ew ji rewş wê rewşa rûdayî a ku ew bêt ku aqilê mirov li rewşên bandûrê bihizirê bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê rewşê hilde li dest wê, ew rewş wê, bi wê rewşa xwe re wê, xwediye wê rewşê bê. Her wusa mirov dikarê wê jî wê, werênê li ser ziman ku fektorên bandûrkirinê ew di wê rewşê de wê, ne di hişbûna wan de wê, weke rewşekê wê xwe bi wê rewşê re wê bidina diyarkirin. Ber ku wê rewş wê, bi fektorên xwe bandûrkirinê re wê, rengê encamê wê bi xwe re wê bide diyarkirin.

Di rewşên ku mirov wan dijî de wê, di nava wan de wê, hertimî wê ew jî wê, hebê ku mirov wê, çawa wê bijî. Di rewşa ku mirov wê, tiştekir wê, ew encama wê, wê li gorî wê rewşa ku ew bûya bê. Ew rewş wê, çendî di çerçoveya hişmendîya me de bê? Mirov çendî dikarê bibêjê ku mirov di hişê xwe de mirov, li hûrgilên wê serdest a? Ev rewş wê, weke aliyekî giring bê. Mirov wê, dema ku mirov rewşekê di şopên mirov wê, bi demê re wê, di dewama herîkîna rewş de wê, hin bi hin wê hûrgilên nû wê kifşbikê û wê fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê demê wê, derfeta bi tememî fahmkirina hemû di destpêkê de wê, tûna bê.

Mirov wê, dema ku ew rewşên ku ew kirin ku ew çawa bûna wê, wê piştî rûdayîna wan re wê, werina dîtin. Lê berî wê, çawa wê bibin wê, weke aliyekî ku mirov wê, dikarê li ser wê bihizirê. Mirov wê, dema ku mirov bahse mirovekî dikê ku ew, kirinên xwe bihiş û ankû dervî hiş dikê wê, weke aliyekî wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide diyarkirin. Mirov wê, dema ku mirov, minaq bi hêrs tiştekir wê, ew mirov karibê bibêjê ku ew bi nezanî hatîya kirin? Na, mirov nikarê wê bibêjê. Lê mirov nikarê wê bêjê ku wê, ew kirin bi nezanî wê were kirin. Lê mirov dikarê bêjê ku ew dema hêrsbûnê ku weke dema ne di farqê de bûnê û ji rewşa zanînê dûr wê werênê li ser ziman. Yanî ne di fahma wê zanînê de bûya. Dema ku ew ne di fahma wê zanînê de bê, wê demê wê, ew wê were dîtin ku ew zanîn heya lê ew ji wê fahma wê dûrketîya. Dûrî wê kirîya. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa wê, bi vê rengê wê, xwe bide diyarkirin. Mirovekî ku ew bi vexwartinê ku ew ji xwe çûya jî wê, di wê rewşê de bê. Ew, mirov nikarê bê jî ku ew nezan a. Lê mirov dikarê bêjê ku ew ne di fahma wê zanînê de ya. Ji wê dûrketîya. Di vê çerçoveyê de wê, ew di rewşekê de wê, were li ser ziman. Di vê rewşê de wê, ti farqe mirovê ku ew ji xwe çûya bi vexwartinê û ya mirovê bi hêrs wê di rewşê de wê ji hevdû nebê. Wê herdû jî wê, di heman encamê de wê, weke ku wê li nêzî hevdû bin.

Di vê çerçoveyê de mirov, dema ku wê li ser tevger û kirin û xûyan re wê dahûr dikê wê, ew jî wê were dîtin ku wê, zanîn wê, weke fektorek himî wê hebê. Mirovekî ku ew tiştekir bi darêzorê bi wî hatîya dayînkirin mirov, dikarê

vê weke bi nezanînî û ankû bêfahm wê werênê li ser ziman? Na, mirov nikarê wê werênê li ser ziman. Li vir wê, demê wê, fektora vînê jî wê, tevî şîroveyê bibê. Vîn wê, li vir wê, hêza mirovî a fîzyolojîkî wê, li vir wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov tiştek bi darêzorê bi mirovekî dakirin wê ew kirin wê weke kirineka ku ew dervî xwesteka wî mirovî ku ew bi wî hatîya dayîn kirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew bi zanebûn, fahm û vîna wî re wê weke ku tûna hatibê hasibandin wê rewşek wê xwe bide dîyarkirin. Li vir ku mirov çî hêncetê bide li pêş û xwe bi sipêrê wan jî wê, li vir wê, di temen wê de wê ev wê rastîyê nedê vêşartin ku ew bêvîn hatîyakirin û wusa ew hatîya mecbûrkirin ku ew bijî. Di vê çerçoveyê de wê, di vê rewşê de wê, rewşa dana li pêş a hêncetan wê, weke rewşeka din a ku mirov wê cûda wê hilde li dest bê. Hêncet wê, ji aliyekî ve wê, di wê rewşa xirab de ku mirov wê xirabiyê di xwe de wê hîs dikê û bo ku ew xwe baş hîsbikê wê, weke rewşna ku wî di mejiyê xwe de wê bi gotina hêncetê re wî afirandin bin. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê rewşa wê werênê li ser ziman.

Wê tenê wê di temenê wan hêncetan de wê, weke ku wê ji aliyekî ve bêvînbûn û ankû ew zayıfîya mirovî wê were vêşartin bin. Hêncet bi serê xwe wê, nîşanaka zayıfîyê bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku mirov, nikarê hêncetê weke sedemê wê, werênê li ser ziman. Weke sedemê hanîna li ser ziman a 'hêncetê' jî wê, tenê wê bi wê ve wê çêkirineka hêncetî bê. Ew wê, nebê sedem. Sedem wê, ji destpêkê ve wê, temenê kirina mirov bê. Hêncet wê, piştî kirina mirov ku mirov ji wê re bikê ku wê, rewşa ku mirov ku mirov ew rewşa bêî ku sedemek di serê mirov de hebê ku ew daya destpêkirin wê, bi awayekî di rengê sedemê de wê, ser wê weke ku wê sernûxûmandin bê. Di nava rewşa sedemê û hêncetê de wê, xateka zîrê a ku ew di bûhûrê wê hebê. Li vir wê, çî weke sedem û ankû wê çî weke hêncet wê were dîtin wê, di vê çerçoveyê de wê, bi rewşa fahmkirinê û danîşana encamê re wê xwe bide nîşandin. Weke ku em di wateya gotinê a di kurdî de jî wê kifş dikin wê hêncet wê, ne weke sedemekê bê. Wê sedem wê, weke tişta ku mirov wê, ji xwe re kirîya bingeş bi tîgînî û ji wê gavavetîya û wê dikê bê. Lê hêncet wê, piştî kirina mirov re ku ew ne weke kirineka serkevtîya û ankû serkevtî re ew weke rewşeka ku wê çawa wê ji wê re wê vegotinekê wê werênê li ser ziman. Hêncet wê, ji aliyekî ve wê, weke rewşek sernûxûmandinê jî wê, xwediyê wateyekê bê. Di wateya wê de wê, dema ku mirov wê rewşê dervî sedemê wê, werênê li ser ziman wê, bi hêncetê wê were li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, li şûna ku wê li kirina xwe wê bihizirê ku ew ji ber çî bi serneketîya û ber çî ew encam bi wê re wê rûdaya wê li wê bihizirê wê, hêncetek sernûxûmandinê wê bide li pêş.

Rewşa hêncet û sedemê mirov dema ku wan li wê dihezirê wê, mirov dibînê ku wê ji ber wê nêzîkbûna wan ya li hevdu re wê, dem bi dem wê li şûna hevdu wê di wateyekê de jî wê, werîna bikarhanîn. Hênceta ku ew nabê sedem wê, weke sedemekê wê were li ser ziman. Di rewşa tîgînê hêncetê de wê, ya ku wê were dîtin wê, ew bê ku wê, rewşa hêncetê wê weke rewşek hişmendî a ku wê, piştre wê, bi girêdanekê wê, di rengê sedemê de wê, tîgîn were pêşxistin bê. Wê di destpêkê de wê, hêncet nebê. Wê sedem wê hebê. Lê piştî ku ew destpêkir û bû, wê dema ku mirov wê bixwezê werênê li ser ziman wê, di rengê sedemê de wê, hêncetê wê, werênê li ser ziman.

Hêncet wê, hiinekî jî wê, di temenê wê de wê hebê ku wê di destpêkê de wê çî sedem wê di mejî de wê hebê ku ew ne zelal bê wê, ji wê re wê weke kirasekî tîgînî ê ku piştre ew dihê afirandin û bi wê ve weke 'sedem' ew dihê girêdan jî bê. Mînaq wê, dema ku mirov tiştekî kir wê, bêjê ku "min, bi vê hêncetê ev kir." Ev gotina "min, ev bi vê hêncetê kir" wê, weke gotineka ku mirov dema ku rewşekê bi hizirê ku wê çî encamê derxê li holê û ew rewş ku ew li wê were mudahalekirin wê, bi wê re wê were li ser ziman. Di rewşa tîgîneka mudahaleyî a weke sedemî de wê hêncet wê, xwe bide dîyarkirin.

Li vir di dewama wê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku mirov bi sedema xwezayî bê û ankû bi sedema mudahaleyî bê ku mirov wê bi rewşê re wê bikê wê, di encama wê de wê, ev jî wê derkeve li holê ku mirov wê, bijartinekê bikê û wê di encama wê de wê bikê. Azadî wê, hinekî wê mijare bijartina weke ku mirov wê dixwezê û dikê bê. Ji xwe wê, dema ku mirov dixwezê ku encamake weke ku mirov ew dixwezê ku ew derkeve li holê wê, di wê çerçoveyê de mirov wê hêncet û sedemên xwe wê di mejiyê xwe de wê biafirênê û wê li gorî wê, bikê. Bijartin wê, weke kirina bi zanîn ku mirov wê bijêrê û wê dikê bê. Mirov nikarê bahse bijartina bi nezanînê wê bikê. Bijartin wê, weke rewşek hişmendî a li ser zanînê re bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew hebê. Rewşên dervî aqil mirov, bi wê re wê nikarê wê werênê li ser ziman. Her wusa mirov, di vê çerçoveyê de wê werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov xwe tabîî vînekê kir û weke û xwestekên wê jîyankir wê, hingî wê, tenê ew vîn û hişmendîya wê kifşkar û rênîşanker bê. Li vir yê weke xwe tabîî kirîya wê, mirov nikaribê bahse rewşek zanînê bi wî re wê bikê. Wê demê ku wê, bijartin bi aqil û aqil wê bi mirov re bê, wê demê mirov nikarê bahse wan rewşên wan di rewşa mirov û hişmendiyê de bikê.

Mirov wê dema ku wê tiştekî wê bikê wê, bi vîna xwe re wê bikê. Lê bi wê re wê, di temenê wê vîn nîşandinê de wê xwestek wê hebê. Xwestek jî wê, bi hazekê û li xoşûyinekê wê di xwe de wê di temen de wê bihawênê. Ev jî wê, bi hişmendiyekê wê xwe bi aqil re wê, werênina li ser ziman. Mirov wê, rewşan wê di wê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Her tişta ku weke ku mirov ew bijart wê, di rewşeka weke qanîya mirov a baş û nebaşiyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Aqil wê, bi rewşên weke bijartin, xwestek, vîn û hwd re wê, rewşek heyînî bê. Mirov wê dema

ku mirov wê li tiştan bihizirê wê, di vê wê çerçoveyê de wê mirov wê nêzîkatîyê wê li wê bikê. Fahmkirin wê, di rewşeka dervî xwestek, vîn, mêl, bijartinê û hwd de jî wê, karibê xwe bide dîyarkirin. Nîşanak û birhana wê jî wê, ew bê ku mirov tiştêkî ku wê rast nebînê û bi wê re mirov ne di heman nerînê de jî bê mirov wê li wê bihizirê bê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Fahmkirin wê, di vê çerçoveyê de wê, di navaroka wê de wê, rewşên ji hevdû bijartinê ên bi têgînî wê hebê. Bijartin wê, weke têgîneka ku ew di temenê fahmkirina mirov de jî bê. Mirov dema ku wê, ji hevdû cuda bikê wê bi wê re wê ya bi ya baş û ankû nebaş û hwd re wê ji hevdû naqandin û cudakirinê re wê, ew wê bikê. Ev rengêkî bijartinê ya. Lê rengên din ên bijartinê ên weke yên ku mirov ya li gorî bijêrê û yên ne bijêrê jî wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Bijartin wê, di vê çerçoveyê de wê, reng û rewşek fahmkirina me jî bê.

Mirov wê, dema ku mirov wê kirinekê wê bikê wê, bi wê hîs, qanî û qanaate xwe ya bijartinê wê bikê. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê rewşa bijartinê kirinê wê bi hevdû re wê, dihilde li dest wê, bi wê re wê, ev wê xwe bide dîyarkirin. Li vir mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê rewş de wê, rewşa ku mirov wê, fahm bikê, wê kirina ku mirov ew kir ew wê encama têgîna me ya bijartî bê. Ev jî wê, bi xwe re wê, bide dîyarkirin ku wê kirin wê, bi zanînê wê were kirin. Di nava kirin û zanîn wê, di çerçoveya bi hişkirina wê de wê, xwediyê rewşekê bê.

Mirov wê, dema ku ew kirinekê dikê ew di zanîna wê kirinê de ya û ankû ne di zanîna wê kirinê de ya. Mirov dikarê bahse kirina bi nezanî hatîya kirin bikê? Li vir wê, dema ku mirov ew kirin kir wê, demê mirov wê, li pêdeçûyîna kirinê ji destpêkê û heta dawîyê wê, li wê binerê. Li vir wê, di çi plangerîyê de wê, ew were bibê. Li vir wê, ew rewşê bûyîna rewşê wê bi rewşa wê ya bi plangerî re wê, têgînekê wê bide me.

Li vir wê demê mirov, wê jî wê, dikarê wê bipirsê. Kirina bi nezanînê ku ew hatîya kirin wê, weke kirineka ku ew mirov ne di farqê û hişê de bê ku ew kirîya. Wê demê mirov, dikarê wê, pirsê jî wê, li ser wê re wê bikê û wê, bipirsê ku mirov ne di farq û hişê de bê mirov wê çawa wê kirinê bikê(?). Li vir wê, ev wê, weke aliyekî wê, xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, kirin wê, dema ku mirov wê, dikê wê, bêgûman wê, aqilek di mejiyê mirov de wê hebê. Mirov nikarê wê bitememî bi ne di farqbûnê û ne dihişbûnê de wê werênê li ser ziman. Li vir wê demê wê, rewşa bi gotina 'kirina bi nezanînê' wê çawa wê were li ser ziman? Wê demê mirov, dikarê wê yekê wê fahmbikê ku wê, ew 'kirina bi nezanînê' wê, demê wê, di wê de wê zanînek wê bi çerçova û hebûna wê ya bûyî re wê hebê. Wê demê mirov dikarê wê, di vê çerçoveyê de li ser xwestek, mêl, armanç û sedemên ku mirov wan di mejiyê xwe de wan tefkîr dikê li wan bihizirê. Ber ku, heka ne di farqbûnê û ne dihişbûnê de rewşek hebê wê, di vê wan rewşên xosletî de wê xwe bide dîyarkirin. Kirineka ku mirov wê bi zanînê wê tefkîr dikê ku wê bikê wê, di wê çerçoveyê de wê kêmbûnê wê hîzîrkirinek wê li ser rewşên weke xosletên ku mirov bi wan re li wê dihişirê ên weke mêl, xwestek, sedem û armançê û hwd re wê hebê. Li vir wê demê mirov dikarê bêtê ku mirov ne di nezanînîya kirinê de ya. Mirov, bi tememî ne di zanîna hemû xosletên kirinê de ya. Dema ku rewş ew bê wê, demê wê kirin wê, hertimî wê, karibê dervî ya ku mirov weke encamê li wê dihişirê wê encamê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê ev wê, weke aliyekî ku mirov ew tefkîrnekiribê bê. Gotina 'kirina nezanînê' ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê bi aqilekî wê hilde li dest wê, karibê fahmkirinekê bi xwe re ew bide me. Her kirin wê, weke zanînekê bê. Ber vê yekê ew kirina zanînê weke 'kirineka nezanînê' fahmkirin wê, ne di derbarê giştîya hebûna gotinê de bê. Wê di derbarê xoslet û navaroka wê de bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, ew rewşa wê, xwe bide dîyarkirin. Li ser rewşa têgîna kirinê re ku mirov wê bihizirê wê, di aslê xwe de wê derfeta gotina 'nezanînê' bikarhanîna wê, wê zêde tûnabê. Ji dema ku aqil di mejiyê mirov de diafirê wê mirov wê, kirinên xwe wê biaqil bihizirê. Wê hişmendiyekê ji wan derk bikê. Ev wê, hebê. Wê demê wê, serwerîya wê, weke ya li navaroka wê mirov dikarê weke temenê gotina 'kirina bi nezanînê' wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê werênê li ser ziman. Kirin û zanîn wê, di rewşa derkkirinê de wê, hevdû di reng û dîmenekî de wê temem bikin. Di dewama wê de mirov dikarê ji aliyê yê ku ew li wê gotinê dihişirê jî wê, hilde li dest. Li vir mirov dikarê vê yekê wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Mirovê ku ew kirinê dikê wê, çendî wê, kirinê bi nezanînê wê ew wê kirinê wê bikê? Li vir ew mirov wê, derfeta wî hebê ku ew bi aqilê xwe kirineka bi nezanînê bikê? Rewşa kirinê wê, li vir wê, hertimî wê, bi zanînekê wê xwe bide dîyarkirin. Lê wê, di temenê wê de wê, nebûna têgihiştin û fahma di derbarê hûrgilên navaroka wê de bê. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wê werênê li ser ziman.

Li vir ev bi vê rengê minaqekê werênîma li ser ziman. Ku ez kirinekê bikim, ezê di wê rewşa wê kirinê de wê, çi di serê min de wê hebê? Wê çi sedem, encama ku ez li bendê bin û fahmkirina wan wê, di serê min de wê hebê? Wê li vir wê, di çerçoveya wan de wê, di rewşa rûdayîna kirinê de wê, wê mirov wê hertimî wê li ser hûrgilên wê re wê, li bendê bê ku wê rewşên di nava wê rewşê de ku mirov ne li bendê bê wê xwe bidina dîyarkirin wê biafirin. Di vê çerçoveyê de wê, gelek hûrgilên rewşî ku ez wan tefkîrnekim wê biafirin. Ev wê, di rewşa hûrgilên rewşî de wê, weke kêmbûna fahma mina li ser wê zanîna rewşê re bê. Wê bi wê rengê wê xwe bide dîyarkirin.

Dema ku mirov wê, kirinekê bikê wê di nava şert û mercên wê de, bi sedemên ku ew bê kirin re, li ser rewşa aqûbeta wê re ku ew xwediyê çi pêşzanîyê ya wê, di wê çerçoveyê de wê bikê û bixwezê bikê ku ew bikê. Li vir

mirov wê, li ser têngîna azadîya mirov wê werênê li ser ziman wê, ew ne azadbûn û ankû neazadbûna mirov re wê were pîvandî. Wê bi zanîna tîr û ankû netêr ku ew bi wê re newê pîvandî. Wê bi rewşa karîna ji wê sîdîgirtina wî re wê, were pîvandî. Ev jî wê, weke aliyekî ku wê, li ser tîr û netêrbûna zanînê re wê, were pîvandî bê.

Di vê çerçoveyê de di rewşa kirina bi nezanîni de mirov dikarê li ser wê re wê bi xwestekê û ankû ne bi xwestekê re kirinê re wê, li wê bihizirê. Li vir wê, dema ku mirov wê di çerçoveya bi zanînê û ankû ne bi zanînê li wê bihizirê de wê, di wê de wê, rewşa xwestekê û ya nexwestekê jî wê hebê. Wê ev wê, bi wê re wê, di çerçoveya wê rewşa wê de wê, weke aliyekî wê, bi rengekî hişmendî wê xwe bide dîyarkirin bê. Mirovekî ku ew bixwezê tiştekî pîr xirabê bikê û lê ku ew ji tîrsa xwe ku wê tiştek wê were serê wî ku ew wê kirina xwe wê vajî wê xwesteka xwe wê li gorî xwe nêrênî û ankû negatîv wê bikê. Lê ew rewşa wî ya kirinê ew, dibê ku ew li gorî rewşa derve a giştî ew weke rewşek baş û ya di çerçoveya xwestekê de wê, levbikê. Lê li vir wê, demê yê ku ew kir wê, ew kirin wê weke kirineka ku ew dervî xwesteka wî ew hatîya kirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, piçûk û ankû mazin wê, dema ku mirov wê kirinekê wê bikê wê, bi wê re wê, xwestek û ankû nexwestekên piçûk û mazin wê bi mirov re wê hebin. Ev jî wê, di rewşa wê kirinê de wê, weke kirineka dervî xwesteka û ankû nexwestekê wê, weke rewşek sêyem wê xwe xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, demê wê, li vir wê, nîyeta yê ku ew kirin kirî wê, weke ku ew di wî de wê vêsarî wê bimênê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, xwe bi awayekî wê, bide dîyarkirin. Her wusa mirov dikarê vê yekê jî wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman ku wê, ya ku mirov ew bi xwestekî kir û ankû wê, ne bi xwestekî kir wê, weke aliyekî din ê dervî kirinê wê xwe bide dîyarkirin. Di rewşa kirinê de wê, mêl, xwestek û encamek nû ku wê di çerçoveya wê kirinê de wê xwe bidina dîyarkirin wê dîyar bibin. Ev jî wê, karibe hem bi aliyê xwestekî bi tememî levnekin û hem jî wê karibê bi aliyê nexwestekî re levnekê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşên weke mudahaleyên ji derve û ên ji hundûrîn ên weke xwestek, haz, hêst û hwd wê, nikaribin hebûn û nebûna têngîna azadîyê ew bidina dîyarkirin. Wê, tenê wê weke aliyekî ku ew dikarin wê rast bijî û ankû na bin. Wê di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Hemû rewşên weke mudahaleyî jî û ên hundûrînê ên weke hêst, haz, xwestek û hwd jî wê, tenê wê weke astengna ku ew li pêşîya wê xwe didina dîyarkirin bin. Mirov wê, bi hêst, xwestek û hazên xwe re wê, herî zêde wê, di xwe de wê, ew wê hêsta azadîyê wê bikê ku ew bijî. Ev çendî ku wê, bi sert û mercên derve wê levnekê jî wê, ew di xwe de wê, ew wê bijî. Dibê ku wê, şert û mercên derve wê, bi tememî wê li dijî wê rewşa jîyankirina mirovî a li gorî haz, xwestek, hêst û hwd ên di xwe de bê. Lê ew wê, di xwe de wê bijî. Di vê çerçoveyê de wê, di hundurê xwe de wê, xwediyê dunyeya xwe ya azad ku ew li derve ne azad a bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê ya ku wê bi xwe re wê derxê li pêş wê, ew bê ku ew li gorî xwe û hêstên xwe yên hundûrînê wê bi azadî di xwe de wê bijî. Di vê çerçoveyê de wê, weke rewşekê wê bi wî re wê xwe bide dîyarkirin. Rewşa xwestekê wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, divê ku mirov wê di vê çerçoveyê de wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman. Xwestek û azadî wê, di vê çerçoveyê de wê, ji aliyekî ve wê bigihijina li hevdû. Mirov divê ku wê jî di dewama wê de wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman.

Dema ku mirov wê li ser tiştekî wê bihizirê û wê bihizirkirinê re wê bixwezê wê rastî û nerastîtiya wê kifş bikê wê, di aslê xwe de wê, di rewşek bijartinê de wê, xwediyê çalakiyê bê. Di encama wê hiziririnê de mirov wê ya ku mirov wê rast, tekûz û baş dibînê wê, hizra xwe wê bigihênê li hevdû. Wê ew weke ya rast wê were dîtin. Di têngîna rastiye de wê, wateya rastbûnê wê, di hundurê de wê, di çerçoveya wê hebûna wê ya heyînî de wê, xwediyê rewşekê heyî bê. Lê bi wê re wê, dema ku mirov wê gotina rastiye wê, dihênê li ser ziman mirov bi wê re jî wê, weke ku wê, bijartinekê bikê wê rewşek derkeve li holê. Mînaq mirov, dema ku wê tiştekî rast bibînê wê, weke ya ku ew rast dîtî wê, weke ya ku ew li gorî xwe dîtî bê. Bi gotineka din wê, weke ya bijartî bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşekê bê.

Li vir wê demê wê, têngîna wê hebûnê û ya rastîya wê, wê di vê çerçoveyê de wê, di levkirinekê de bê. Têngîna bijartinê wê, li ser wê levkirinê re wê, xwediyê wateyekê bê. Dema ku mirov wê, tiştekê bijêrê wê, bi wê re wê, ya ku ew ji mirov re ew weke rast tê bê. Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, ew li wê bihizirê. Di rewşa hizirkirinê de jî wê, rewş wê wusa bê. Mirov wê, dema ku "wê, bi armanca gihiştina ya rast' ku wê bihizirê wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê têngînek rewşî a bijartî bê. Wê li ser wê re wê, ev rewş wê, weke ku wê were pêşxistin. Di asta bilind û dawî de wê, ya ku wê derkeve li holê û wê were dîtin wê ew bê ku mirov xwediyê wê sîyane bijartinê bê. Mirov wê, çawa wê xwediyê bijartinê bê? Wê, di çi de wê bijartinê wê bikê? Bijartin wê, di rewşa hebûna jîyanê de wê, çawa wê xwediyê wateyekê bê? Weke van mirov dikarê gelek pîrsên din jî wan bikê. Hemû pîrs jî wê li xalekê wê bialiqin. Ew jî ew a ku mirov xwediyê wê karîn û sîyane bijartinê bê. Ya ku mirov wê, bikê xwediyê wê bijartinê wê çi bê? Di serî de wê, ya ku wê bijêrê wê çi bê? Wê ev bi wê re wê di serî de wê, were kifşkirin. Bijartin wê, di vê çerçoveyê de wê, weke têngîneka ku ew di rewşa hişmendîya me de wê, xwediyê rewşekê bê. Di aslê xwe de wê, temenê têngîna bijartinê wê, rewşa darêjkî a ku mirov wê bi têngî û heyîna hebûnê re wê, fahm bikê wê hebê. Bijartin wê, li ser rewşa hebûn û heyîna tiştî a fîzîkî re bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, di çerçoveya levhanîn, lêhanîn, lêhatin û levkirina xosletan re jî wê fahm bikê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşek heyînî bê. Bijartin wê, li ser levkirin û levhanîna bi xosletan re wê, temenê têngîneka hişmendî wê bi xwe re wê bi afirênê. Di rewşa

dîtbârîya wê levhanînê de wê, ew dîtina li berçavên mirov ku ew diafirênê wê, di temenê wê de wê hebê. Ji aliyekî din ve jî ên têngîna sentetîkî(117) ve jî wê, aqilekî hişmendî ê bi acibandinê re ku ew xwe dide dîyarkirin

-----
*117.Têngîna sentetîk wê weke têngîna sùbjektîv a têngîhiştîni jî bê. Kant wê di pirtûka xwe ya bi navê 'rexneya li aqilê saf' de wê, beremberî têngîna 'analîtîkê' wê werênê ser ziman. Mantîqê têngîna sentetîkî minaq wê, dema ku em bêjin 'hemû mirov dirêjîhiya wan ji 3 qaman kintira wê, weke têngîna sentetîk bimenê. Ber ku wê ti mirov ku wê li gorî wê dirêjehiyê xwedî qam wê nebê. Li gorî têngîna analîtîkê jî wê, derpêşkirina wê, li ser rewş objektîv re wê, hebê. Dema ku ez bêjin 'hemû mirovên bekar ne zewicî na' wê weke derpêşke analîtîkî bê.

wê bi wê re û di temenê de wê hebê. Minaq wê, têngîna ku wê, tiştê bi me bide bijartin wê hinekî acibandîniya me bê. Bi wê re jî wê, tiştê ku me haciband wê, hinekî jî wê ya ku me bijartî bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Bijartin wê, dema ku mirov wê, dinerê wê, tiştê ku me bijart mirov wê, ji du aliyan ve wê, divê ku wê, hilde li dest. Aliyê pêşî wê, li ser tiştê heyî a fîzîkî re wê, bi zanîna fîzîkî bê. Aliyê din jî ê bi hişmendîya nîrxî a li ser wê re bê. Xweşik dîtîni wê, di vê çerçoveyê de wê, weke têngînek û rengekî hişmendîyî ê di temenê bijartinê mirov de bê. Bijartin wê, weke rewşeka teybet wê, di vê çerçoveyê de wê, bi têngîni wê xwe bide dîyarkirin. Weke ku mirov ya ku mirov ew baş dît wê, weke ya ku mirov ew acibandî jî bê. Li vir bi ya baş hatî dîtîni ve jî aliyê me ve wê, di wê de wê weke kirdeyek vêşarî wê hişmendîyeka bijartinî jî wê, hebê. Di wê çerçoveya wê hişmendîyê de wê, têngînen weke baş, rast dîtîni û hwd jî wê, xwe ji aliyekî ve wê, bidîna dîyarkirin. Mejîyê mirov wê, di rewşa derkkirinê de wê ya ku ew dibîni wê derkbîkê. Ew na bijêrê ku ew wê çî derk bikê. Lê hişmendîya ku ew derxistîya li hiş û têngîhiştîni wê, li ser wê derxistîna li hiş û têngîhiştîni re wê, têngîna bijartinê wê weke kirdeyekê vêşarî wê xwe bide dîyarkirin. Têngîna bijartinê wê, di temenê xwe de wê, têngînen weke xweşik dîtîni, acibandin û hwd wê hebê. Ev têngîni jî wê, bi xwe re wê, di çerçoveya wê ezîfîya bi hişbûyî a keseyetîya mirov re wê, xwedîyê ajoyeka ku ew di xwe de temenê wê di afirênê bê. Ya ku wê, bi rewşên weke bijartinê wê ji aliyekî ve wê, weke dîmenekî têngîhî ku wê bide dîyarkirin ku ew di vê çerçoveyê de heya jî wê, ev bê.

Li ser têngîna bijartinê re me, hinekî li jor bahse têngînen weke bi xwestekê û ankû ne bi xwestekê kirinê kir. Her wusa di rewşa kirina bi xwestekê û ankû ne bi xwestekê re de mirov, li vir dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê xwestek wê, weke rewşeka ku wê di temenê bijartinê de bê. Mirov di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, xwestekê dihilde li dest wê, xwestek wê, weke aliyekî têngîni ê ku mirov wê di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest bê. Dema ku mirov dibê xwedîyê bijartinekê wê, ew ne bi bêzanebûnî bê, ew wê bi nezanî û ankû zanîni bê. Li vir wê demê wê, bijartin wê, di xwe de wê, hertimî wê bi zanebûnekê wê hebê. Lê ya ku wê, nezanî û ankû zanîni wê, bikê ku wê, bide dîyarkirin wê, ji aliyekî ve wê, weke aliyê ne fahmkirin û ankû fahmkirina me bê.

Yê ku ew minaq wê, kirinekê bikê û ankû wê herê deverekê. Di wê kirina xwe de wê weke ku wê bi zanebûnî bê ku ew çî bikê û ankû wê herê kûderê. Lê ya ku ew newê zanîni jî wê, çawanîya wê bê. Wê çawa bibênîya wê bê. Dema ku mirov wê, çûyîni û ankû kirinê dide destpêkirin wê, xwedîyê wê derfetê jî bê ku ew wê nedê destpêkirin. Di vê rewşê de jî wê, ev jî wê were dîtîni ku wê, ew xwedîyê zanîna rewşê ku wî di serê xwe de wî bi plankirîbê bê. Ya ku wî di serê xwe de wî bi plankirî wê li gorî wê plangerîya wê ew wê bihizirê. Wê di vê çerçoveyê de wê, xwedîyê têngîni û fahmkirineka pêşnûmayî bê. Lê ji wê zedetîrê wê, ew wê were dîtîni ku wê di herîkîna li jîyanê û rûdayîni de wê, rewş wê weke ya ku mirov wê dihizirê bê û ankû wê weke rewşeka ku ew bi awayekî xwemalî ku ew bi serê xwe pêşketî û pêdeçûyîni bûya bê. Li vir wê, ew wê bi wê re wê, were dîtîni. Piştî ya ku mirov bi kirinî ku wê, tefkîrbîkê bikê ku ew bibê ku wî di serê xwe de hizirkirîya bi plankirîya wê, piştî wê, di jîyanê de wê, 'rewşa weke wê' wê bidest qawimîna wê bibê. Di wê rewşê de wê, weke rewşek pêşnûmeyî a weke pêşzanîni wê hebê. Lê bi wê re jî wê rewşa ku ew qawimî jî wê, ew hebê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşek fîzîkî a ku ew bûya wê hebê. Di levkirina xosletên rewşa ku mirov ew pêşî hizirkirîya, bi plankirîya û qawimîya wê çendî wê li ya ku ew piştî di jîyanê de ew bûya wê li wê were? Wê di levkirinekê de bê? Li vir wê dema ku mirov wê dihizirê wê, di vê çerçoveyê de wê, ew rewşa ku ew di jîyanê de ew bûya wê, bi sadî sad wê bi xosletên xwe re wê, ne weke ya ku ew bûya bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwedîyê wê rewşê bê. Lê ew rewşa ku ew bûya wê, ji hebûna xwe wê xwedîyê hişmendîyeka ku ew bi me re wê çêbibê bê. Di vê çerçoveyê de wê dema ku mirov li ser herdû xosletên hişmendîyî rewşa pêşhizirî û ya piştî ku rewş bûya û ji wê afirîya wê, xosletên wan çendî ku ew levbikin wê, şibandîni bi hevdu re wê, werênîni li holê bi xwe re. Lê ew wê cûdahîya nava wan wê, rewşa bûyî bê. Ew wê, xwedîyê xwemalîya xwe ya ku ew wê, li gorî xwe wê bide dîyarkirin bê.

Di rewşa têngîna levhanînê de wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser xosletan re wê, xwe bide dîyarkirin. Wê di levhanînê de wê, ya ku wê xwe bide dîyarkirin wê, têngîna me ya bijartinê ku wê ew wê hin bi hin wê xwe bide dîyarkirin bê. Mirov jî, hertimî wê, di wê rewşê de bê ku ew ya ku ew dixwezê ew weke xwesteka wî ya û ya weke xwesteka wî ya jî wê weke ya ku ew dixwezê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, bi sayaserê pêşketîna aqilê xwe re wê, ji hevdu cudakirinê wê bikê. Wê bi aqilê xwe wê bikê. Wê darizandîna xwe wê pêşbixê. Mirov wê, bi aqilê felsefeyê re wê, ya bêderfet wê, weke ya bi derfet wê, bidest hizirkirina li wê bikê. Mirovê ku ew bi aqil dibê wê, bidest kifşkirina bijartin, xwestekên xwe û hwd jî bikê. Di serdemên felsefeyê de wê, ya ku wê were li ser ziman wê ew bê ku mirov çendî dikarê çî bikê bê. Wê li ser wê re wê, were hizirkirin. Mirov, çendî azad a ku ew

dikarê hîlbijêrê? Sînorê mirov wê çî bin ku ew di dema ku ew di bijêrê de? Wê ev pirs wê, di vê çerçoveya wê mijarê de wê werina hildan li dest. Têgîna felsefeya serdemên kevnera(118) wê, di nava dûalîteyekê de wê herê û were. Hizrên ku wê berê wê bihatan li ser ziman û wê di wan de wê bi awayekî teqez wê bahse kifşkirina baxt a ji aliyê 'xwûdê' ve wê bihata kirin wê, li rex wê, hin bi hin wê hizrên weke 'mirov, dikarê li ser baxtê xwe bibê xwediyê gotinê bê' jî wê, werina hanîn li ser ziman. Mirov ku ew hebê û xwedî aqil bê wê, karibê wê bijartinê ew bi xwe re wê bikê bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşekê bê.

Aqil wê, di jîyane mirov de wê bi xwe re wê kifşkarîyên mazin wê werênê li holê. Mirov wê, bi aqil re wê, bi dest hizirkirinê wê bikê. Di serdemên destpêka hizirkirinê ên şariştanîyê de wê, têgîna 'afirandinê' wê weke têgîneka ku ew baxşî 'xwûdê' dihatkirin bû. Wê jî wî û pê de wê, ti kesekî nedikarî ku wê afirandinê wê bikê. Mirov wê weke zindiyekî ku ew ne xwediyê xosletên afirandinê wê, were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, li dûv yekî afrîner wê meşîya ba. Ev wê, weke rewşeka ku wê bi demê re wê, were bi têgihkirin jî bê. Di rewşên weke kifşkirina navê xwûdê de wê, rewş wê ev bê. Mirov wê, bi demê re wê, dema ku wê aqilî wî pêşbikeve wê pêşî wê li ser hebûna xwûdê û rewşa afrînerîya wî, wê bihizirê û wê çîrokan di mejiyê xwe de wê biafirênê. Çîroka 'adam û hawa(119)' û hwd wê, tenê yek ji wan çîrokan bê ku wê piştê wê, bi

-----
*118.Serdemên kevnera wê, serdemên antikk ên berî zayina isa li dora 600 û heta li dora 200 li dema ku wê dema helenîsmê wê destpêkê bê.

*119.Çîroka adam û hawa wê, weke çîrokek olzanî a destpêkê bê. Wê bi wê re wê, were gotin ku wê, 'pêşî xwûdê wê adam biafirênê. Piştê jî wî hawa ku ew bi hevdu re bijîn. Piştê wê, ew li bihûştê werina bicihkirin. Piştê wê, şaytan wê, bikeve bin aqilê wan de ku ew jî sêva ku ew hatî qadaxakirin ku ew bixwûn. Piştî ku wan ew xwar wê ew bîn avêtin û ankû daxistin li dînyê. Wê piştê wê, jî wan zarok çêbibin û wê piştê wê hemû mirovati wê jî wan bixûliqê. Di olên semewî de wê, weke vegotîneka bingihîni a destpêkî bê.

awayekî olzanî jî wê were bi temenkirin û wê çerçoveyek têgînî a vegotîna bi dîrokê re wê, li ser wê re wê were pêşxistin. Wê bi demê re wê, li nîşanakên ku ew li jîyanê bi rastî jîyane wê li wê were lêgerîn. Wê di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê mirov wê, mejiyê xwe wê li ser wan rewşên dîrokî wê bi wastênê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, xwe bide dîyarkirin.

Li vir mirov, divê ku wê yekê jî wê, di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê, têgîna afrînerîyê a bi navê xwûdê re wê bi awayekî ku mirov hilmek afsûnê jî wê dihilde wê di mejiyê mirov de wê, hertimî temenê mereqekê bê. Mirov wê li ser wê re wê bihizirê. Wê mirov wê, bixwezê ku ew têgîna afrînerîyê, çawa wê fahm bikê. Wê bi vê rengê wê bi aqilê xwe re wê mirov wê, bikê ku wê fahm bikê. Mirov çawa bûya? Mirovê jî kû hatîya? Ber çî bûya? Jîyan ber çî bûya. Sedem û armanca wê çî ya? Wê di encamê de wê mirov di dawîya jîyanê de wê bigihijê çî ? Weke van wê gelek pirs wê werina pirsîn. Di vê çerçoveyê de wê mejiyê mirov wê, li ser van rewş û têgînan wê bi awayekî metafîzîkî û hwd wê, pîr zêde wê biafirê. Di çerçoveya hebûna ku ew bi zindîyî û ne bi zindîyî ku ew li jîyanê heya de wê mirov wê li jîyanê, sedem, armanca wê ew wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê, bikê ku wê di mejiyê xwe de wê kifşbikê.

Têgîna her tişt wê bi sedema xwe re wê were û bibê wê, weke aliyekî têgînî ku wê di dewama wê de wê, bi gîyane serbixwe re wê were li wê hizirkirin.

Di vê rewşê de mirov divê ku wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, mirov wê li ser wê re wê hizirê û wê bikê ku ew xwe bigihênê li rastîyê. Di vê çerçoveyê de wê, di awa û rewşekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Li vir mirov, dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di jîyanê de wê, têgîna afrînerîya bi navê xwûdê re wê, were lêgerîn. Wê hewl bê dayîn ku ew were fahmkirin. Jîyan ew afirandîneka? Wê bersiva wê jî wê, bi awayekî herênî wê were dayîn. Yanî wê jîyan wê, weke rewşek afrînerî wê were herêkirin. Kengî jîyanê û çawa destpêkî. Vegotinên êzdayî ên li ser afirandîna dînyê, destpêkirina jîyanê, destpêka jîyane zindîyan û ne zindîyan û hwd wê, di temenê olzanîyên êzdayî û piştê ên semewî de wê, weke têgîneka afrîner wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê were li ser ziman. Di rewşa fahmkirina rastîya jîyanê de wê, bi wê re wê mirov wê, bi aqilê xwe re wê, di vê çerçoveyê de wê bi aqil û weke bi aqil bi çîrokan û hwd re wê, hizrên ku ew di vê çerçoveyê de bi wan dixwezê fahmbikê wê pêşbixê. Li ser wê re wê, weke aliyekî giring wê, ew jî wê, xwe bi awayekî wê, bide dîyarkirin. Li vir mirov, dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, têgîna afrînerîyê wê bi navê xwûdê re wê, bi awayekî wê, di jîyanê de wê were rûnandin. Wê were bi têgihîştinkirin. Wê li ser wê rengê hişmendîya wê têgîna afirandinê re wê li jîyanê wê were nerîn. Wê bi wê wê bi wan xosletên ku ew li wê gotîna afrînerîyê hatina baxşîkirin wê ti zindî û heyîn wê, newê dîtin. Di vê çerçoveyê de wê mirov wê, di mejiyê xwe de û bi hizrên xwe re wê bi demê re wê bigihijê wê hizrê ku ew mirovê ku ew wê karibê afrînerîyê bikê wê jî sînorê xwe xwe bide dîyarkirin. Lê mirov wê bi demê re wê, çendî ku wê bi aqilê xwe re wê, hin bi hin wê bidest afirandinê û hwd bikê jî lê wê, mirov wê nikaribê wê werênê li ser ziman. Di kurdî de gotîna 'şîrîk' ku ew weke gotîneka kevn a wê, piştî ku mirov wê bidest afirandinê wê bikê û pê de wê, biafirê û wê bidest bikarhanîn wê were kirin. Aqil wê, têgîna afirandinê wê, di çerçoveya jîyanê de wê bi aqil û mirov û zindîtiya mirovî re wê bi hevdu re wê werênê li ser ziman.

Mirov wê, bi demê re wê bi aqilê xwe re wê fêrî afirandinê bibê. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewş û hizra afirandinê a ku mirov ew bi xwe re hin bi hin wê pêşbixê wê, mirov wê bide tirsandin jî. Ber ku wê, heta wê demê wê afirandinê wê tenê wê weke xosletekî xwûdê wê were hanîn li ser ziman bê. Wê tenê ew karibê biafirênê. Yên ku

wê bi wê îdiayê wê derkevina li holê jî wê, weke yên şîrîk wê xwe bidina dîyarkirin. Di tekanî û ankû yekanîya xwûdê de wê, ew rewş wê, ne rast wê were dîtîn. Di rewşa olên yek-xwûdayî de wê, ev têgîn wê zêdetîrî wê bi awayekî monistî wê derkeve li pêş.

Lê mirov wê, di jîyanê de wê, bi aqilê xwe re wê bidest afirandinê wê bikê. Ev jî wê, ji aliyekî din ve wê, mihtacê fahmkirinê bê. Mirov wê li ser wê, ew wê serê xwe wê biwastênê. Wê bikê ku wê fahm bikê. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa hebûna xwûdê wê, bidest hanîna li ser wê re wê, were hanîn li ser ziman. Aqil û di nava aqil de weke rengê wê û bi teybetî bi wê re têgînên weke mantiqê û hwd ku ew pêş dikevin wê, di vê çerçoveyê de wê, ji aliyekî ve wê temenê di rewşa wê de wê, bi rastî û di temenekî rûniştî de wê hanîna li ser ziman wê, bi wê re wê were pêşxistin.

Pêşketina aqilê felsefeyê û bi wê re ketina berlêpîrsînê ev têgînên weke yên olî û hwd wê, ber vê yekê bê ku wê bê temenê nakokîyên mazin ên di nava wan de. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, aqil wê, di awayekî de wê, bi serê xwe de wê, çawa wê bidest afirandinê wê bikê wê, bi wê re wê ew wê were dîtîn. Li ser wê re jî wê têgîna mirovê afrîner wê di jîyanê de wê pêşbikevê. Di dema ku wê, ev têgîn wê pêşbikevin û wê bi hişmendî bibin û wê werina fahmkirin de wê, bi wê re wê cihê xwûdê jî wê li ardê wê nemênê û wê ew hilkişê li azmanan.

Mirovê afrîner wê, di vê çerçoveyê de wê, çawa wê biafirênê? Wê çi biafirênê wê heta kûderê wê biafirênê? Wê çi karibê bi afirênê û çi nikaribê bi afirênê? Weke van pîrsan wê gelek pîrsên din wê, werina pîrsîn. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe di vê çerçoveyê de wê, bide dîyarkirin. Li vir mirov, divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê bidest hizirkirinê wê bikê. Her hizirkirin wê gavek bi pêşve çûyin bê. Wê her hizirkirin wê weke rewşeka afirandinê bê. Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, bi aqil û felsefeya xwe ya jîyanî a ku wî afirandî re wê, li ser van rewşan re wê bidest hizirkirinê wê bikê. Felsefeya mirov a jîyanê wê, weke felsefeyeka ku wê, çawa wê ew bijî û karibê bijî û bi wê re ku ew, temen û derfetên jîyanê ku ew ji xwe re ew bide çêkirin bê. Wê li ser wê re wê ew wê were li ser ziman. Di rewşa hizirkirina di jîyanê de wê, di vê çerçoveyê de wê, ew xwe bide dîyarkirin.

Felsefeya jîyanê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke têgîneka ku wê bikê ku ew hertimî li gorî demê bersivê bide çawa jîyankirinê û ankû jîyanbûnê bê. Pîrsa *jîyanek çawa* û ankû *çawa jîyankirin* wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya jîyane mirov a ku ew dijî de wê, giringîya xwe wê hin bi hin wê bidest dayîna dîyarbikin bin. Dema ku mirov di çerçoveya gotina 'çawa jîyankirinê' de mirov ku wê li wê bihizirê wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyek hişmendiyî de wê, bi serêwebûna di jîyane xwe de a mirov wê were li holê. Di vê çerçoveyê de wê, rengê mirov ê kifşkar, bîryardar û bi xwe bawer bê wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov wê, bi hiş wê kifşkirinê wê bidest bixê. Di temenê wê de jî wê, afirandina mirovî a bi hiş wê hebê. Bîryardayî wê, weke ku ew bi serê xwe jîyankirin û weke ku ew dixwezê ku ew bijî wê hebê. Ev jî wê, di temenê wê de wê, gîyanek azadî bi hêstîyarîya wê re wê di temenê wê de wê hebê. Bi xwe bawerbûn jî wê, li ser wê re wê, weke rewşek keseyetî wê, pêşbikeve û wê derkeve li pêş bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşek têgînî bê. Li vir mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa jîyane mirov wê, bi wê re wê weke ku wê rengê wê bistênê. Wê mirov wê bigihijê wê karî û sîyane bijartina bi xwe û vîna xwe re. Lê mirov wê, bi demê re wê, xwe bi awayekî wê, dîyarkirin. Wê bi aqil re wê afrînerîya mirov wê zêde bibê. Mirovê ku ew gihiştîya karî û sîyane afirandinê wê, wê li ser wê re wê di jîyane xwe de wê bê xwedî gotin û bîryar û bawerî. Ev jî wê, weke aliyekî din ê mirovî ku mirov wê li ser wê bisekinê bê.

Di rewşa têgîna pêşketina afrîneriyê de wê, bi demê re wê bi aqil re wê, afrînerî wê xwe bide pêşxistin. Mejiyê mirov wê, di jîyanê de wê weke temen û navendek wê afrîneriyê bê. Wê li ser wê re wê, ew afrînerî wê bibê. Her wusa mirov dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, çawa wê xwe bide dîyarkirin bê. Li vir mirov, divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê mejiyê mirov wê bi pêşketina aqilê mirov re wê, weke ku wê ew jî wê temenê xwe wê di xwe de wê biafirênê. Wê temenê afrînerîya xwe wê bi temenê derkkirin, girtin û azmûn û xêvîya xwe re wê biafirênê.

Mirov, wê jîyane ku wê dijî de wê, ji wê ew wê gelek tişta wê fêr bibê. Her tişta ku mirov ew fêrbû wê, weke fêrbûnekê û weke azmûneka ku mirov ew girtî wê bi mirov re wê hebê. Di rewşa afrîneriyê de wê, ew jî wê bi demê re wê weke aliyekî ku wê temenê mirov û afrînerîya mirov bê. Mirov wê, bi demê re wê, çendî ku wê azmûn û fêrên wî ku wê, di xêva wî de wê zêde pêş bikevin wê temenê pêşketina aqilê wî wê pêşbikeve. Bi aqil re jî wê, temenê afrînerîya mirov a di jîyanê de wê pêşbikeve. Mirov di jîyanê de wê, di rewşek ku ew hertimî wê bi demê re wê bi aqilê xwe wê bidest girtinê wê bikê. Piştî ku aqil pêşket û pê de wê, gav bi gav wê, di jîyane xwe de wê bidest afirandinê wê bikê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin.

Mirov, aqil, gîyan û azadî

Li vir mirov, divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, pêşveçûnên bi aqil re wê bi demê re wê, di vê çerçoveyê de wê, temenê afrînerîya mirov a di jîyanê de bin. Lê li aliyekî din jî wê, ew jî wê, were dîtîn ku wê, mirov wê bi demê re wê bigihijê wê sîyane afirandinê di jîyane xwe de. Heta wê demê wê, gotina 'afirandinê' ku wê tenê li

xwûdê' wê were baxşkirin wê, mirov wê, di wê de wê, xwe bide dîyarkirin. Li vir wê, bi wê re wê, bi felsefîkî wê hizirkirin û hizrên weke ku wê, temenê afirandinê mirov bi aqilê xwe re ew ji kû digirê wê, hin bi hin wê, wê pêşbikeve. Mirovekî ku ew karibê biafirênê wê, ew karibê bi serê xwe bê. Yekî ku ew bi serê xwe bê wê, ew xwediyê gîyanek azad û bi serê xwe bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşekê bê. Lê li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, ev wê xwe bide dîyarkirin ku wê, têtîna afirandinê û bi serêwebûnê wê weke dû rewşên ku mirov wê di demên piştre ên pêşketina mirov de ku wê li wan bihizirê bê. Di vê çerçoveyê de wê, temenê afirandinê wê çi bê? Her wusa wê hêz û sîyane afirandinê wê mirov wê bi aqilê xwe wê kû bigirê? Wê ev wê, weke alina ku wê, mejiyê mirov wê piştre wê, li ser wê pirr zêde wê bihizirê bê. Li vir wê, di dewama wê de wê, xate hizirkirin û pêşketinê û li ser wê re ya tefkîrkirinê wê bi hevdû re wê bi meşê. Wê mirov wê, di rewşa xwe de wê, bibê xwediyê rewşek teybet a ku mirov wê, li vir wê hilde li dest bê. Di jîyanê de wê, mirov wê, weke mirovekî 'neazad a ji îteatîkirina ji xwûdê re wê bi ber mirovekî azad ê serbixwe ve wê herê. Di dewama wê de wê, bidest afirandinê wê bikê. Li vir wê, têtîna azadîyê jî û ya afirandinê de jî wê, dakevina li jîyanê. Mirov wê li ser wê re wê bidest hizirkirina xwe wê bikê. Mirov wê, di jîyanê de wê karibê bibê xwediyê vînek azad? Wê ev pirs wê, piştre wê bi aqilê mirov re wê, di dewama wê de wê, pirr zêde wê li mirov wê were pirsîn. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, were hizirkirin. Mirovê ku ew azad bê, çendî û heta kûderê wê azad bibê? Di vê çerçoveyê de wê, li ser destûrên xwezayî(120) û hişmendîya ku mirov wê li ser wê re wê biafirênê re wê, bikê ku şîroveyna di wê çerçoveyê de wê pêşbixê. Sînorê azadîya mirov wê sînorê afirandina mirov jî wê bi xwe re wê biafirênê. Mirovekî ku ew bi mejiyê xwe re ew azad bê wê sînoran nasnekê wê. Bi hizirê û wê pêde wê herê. Sînorên mirov wê, tiştên ku ew weke bi zêhnî mirov li pêşîya xwe danîna bin. Li vir têtîna azadîyê wê, di wê çerçoveyê de wê, xwediyê wê têtînê bê ku mirov wê, ya ku wê dixwezê ku wê bikê bê. Ya ku mirov wê di xwezê wê, çendî mirov wê bikaribê wê bikê? Wê ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov wê dema ku wê, têtîna azadîyê wê, bi destûrên xwezayê re wê, fahmbikê wê, mirov wê heta kûderê wê karibê wê bi wê azad bê? Li vir wê, ya ku wê li wê were hizirkirin wê hebê. Ji aliyê têtîna şûbjeyî a hişmendî ve ku mirov di hizirê wê mirov wê kifş bikê ku wê xweza wê, xwediyê rewşek ahengbar a bi sazûman a di xwe de bê. Her tişt wê, di çerçoveya wê, aheng, sazûman û pêvajoyên wê yên jîyane ve wê ew wê were û jîyan bibê.

Mirov wê, weke zindiyekê wê hertimî wê di wê xwestekê de bê ku ew jîyane xwe bide domandin bê. Bo vê yekê wê, di çerçoveya xwe jîyankirinê de wê, li pêşîya xwe wê bihizirê û binerê. Bo vê yekê jî wê, bi mirovên din xwezaya xwe û hemzayendên xwe re wê, di ahengekê de wê, bijî. Di vê çerçoveyê de wê, di nava jîyane xwe ya xwezayî û ankû komî a civakî de wê, li gorî pêwîstîniyên jîyane xwe û ya hewirdora xwe re wê bijî. Mirov wê, di çerçoveyê de wê, xwediyê wê sînorê jîyane fîzîkî a bi azad bê.

Di nava xwezaya ku mirov di wê de dijî de wê, gelek rewşên ku wê weke rewşna xaterek wê ji jîyane mirov re wê werina li holê wê bibin. Minaq wê, weke ku wê di nava sawal û ajalan de wê hêrîşî hevdû bikin û wê hevdû bikin jî wê mirov wê, çendî ku ew bi hişbûya jî wê, rewşa sawalî û ajalî wê derbas nebûbê. Wê di rewşek weke wê de wê bijî. Wê aqil û hişê xwe jî wê bikê xizmeta hevdû kuştin û qatilkirina xwe de. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê bijî.

Minaq mirov dema ku wê ji aliyê hewirdora mirov ve wê, binerê wê rewşa ku wê bibînê wê bi vê rengê bê. Di nava mirovan de wê, çendî ku wê weke mîtolojiyekê wê 'hevdû kuştina habil û kabil' wê weke minaq wê ji xwe wê, di vê rewşê de wê, werênina li ser ziman jî wê, di aslê xwe de wê, rewşa ku ew bi vê mîtolojiyê re ew dihê li ser ziman jî wê, çawa hevdû kuştinê wê meşrû bikin û ankû wê di kirasekî 'pîroz' de wê bi hevdû bidina dîyarkirin bê. Wekî din mirov nikarê ji wê rewşek din derxê.

Ku mijar hevdû kuştinê wê, demê mirov dikarê wê bipirsê ku wê sedema bûya aqil û hiş wê, ji aliyekî ve wê, weke ku ew hatibê vala derxistin jî. Temen û sedemên hevdû kuştinê ku çi jî bin wê, sawalî bin, ajalî bin û ne mirovî bin.

Mirovê ku ew dilê hêstên xwe ya ew ne mirovekî azad a. Wê hêstên wî rewş tevgeran wî bi wî bidina kirin. Ber vê yekê wê, ew weke dil û koleyê hêstên xwe bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, tiştêkî ku ew rast nebînê jî wê, hêstên wî wê bi wî bidina kirin. Wê ji

-----
*120.destûra xwezayî wê, weke destûra gerdûnî jî bê. Mirov dikarê wê wusa jî wê, werênê li ser ziman. Destûrên nava sînorên welatan ew nabina destûrên gerdûnî ew dibina «destûrên pozîtîv». Ew tenê di nava sînorê wê de dijîn. Minaq wê dema ku mirov bêtê «mafê her zindiyê jî jîyanê heya» wê, ev bê weke destûreka gerdûnî ku mirov nikaribê ji wê gûmanê bikê bê.

wan nikaribê xwe rizgarbikê. Hêst wê, weke rewşeka ku mirov wê, bi xwestek, daxwez û hwd re wê bikevê bin sehêta wê de. Dema ku wê, hêst li mirov wê serdest bê wê ew weke kêlîka ku mirov ne xwe bê. Ne xwedî hiş û vîn bê. Hişê mirov wê, di wê rewşê de ku wê hebê jî wê, ti fêdeya wê ji mirov re wê nebê. Hiş wê, bi vîn û hêza vînê re wê bi wate bê. Wê bi wê karîna xwe re rû bi rû bimênê û wê bi rabirdûyên xwe re wê rabê. Di vê çerçoveyê de mirov wê demê wê, hişê wê, bi vîneka kirinî wê mirov wê fahmbikê. Ev gotina mirov wê heta roja me wê, di nava civake kurd de wê dibihîzê ku wê di civatên wan de wê were hanîn li ser ziman. Wê bê gotin ku "wî, çendî ku dizanî

ew şaş û xelata jî wî ew kir.” Tişteki ku mirov zanibê ku ew şaş û xelata wê demê wê, hêsta ku ew zor daya me ku ew daya kirin wê, weke hêsteka ku ew dilgirtiya bê. Mirovekî ku ew bi hişê ku ew zanibê ku wê tiştekir kirina wê şaş û xelat bê û wê bikê wê, demê mirov wê bi wî mirovî re wê nikaribê bahse vîne bikê. Mirov dikarê bahse keseyetiyê bikê. Di serdemên berê de wê, ev rewş wê ji aliyekî ve wê bi qaderê ve jî wê bi heta girêdan. Hin kurdên berê wê bigotan ku ”wê, ew tişt kir, çendî ku ti zanî ku ew şaş û xelat jî bû wî ew kir, wê demê ew di baxt û qadera wî de ew hebû.” Di vê çerçoveyê de wê, bi gotina baxtê re jî wê, ew bi haniyan li ser ziman. Bi gotineka din wê, bigotan ku wê kirina ku mirov wê, dizanî ku ew şaş û xelata jî ku ew, kiribê û ew bûbê ’ew, demekî ew di baxtê mirov de hebûya.’ Di vê çerçoveyê de wê, bi baxtê ve girêdayî wê bi haniyan li ser ziman. Ev rewşa bi baxtê ve wê, hanîna li ser ziman wê, weke rewşek pirr kevn bê. Wê li ser wê re wê mirov wê were lêpîrsinkirin. Baxt wê, bi heta bawer kirin ku mirov çi bijî û ankû ku ew jîya ew, di wê de heyî. Li gorî vê baweriyê jî wê, tişteki ku ew, di baxtê mirov de ew nebê wê mirov wê ew wê nekê. Wê ji xwe wê, derfeta kirina mirov a wê jî wê nebê. Mirov wê, li ser xate baxtê xwe re wê, bimeşe û wê ew wê bikê. Li vir wê di vê çerçoveyê de wê ev wê were li ser ziman. Li gorî vê rengê tîgîn û baweriyê wê mirov wê, bi tememî wê weke ’neazad’ wê, were hanîn li ser ziman. Wê mirov nikaribê ew bahse hêst û tîgîna azadiyê bikê. Lê bi demê re wê, ev wê were hanîn li ser ziman ku ”mirov, ya ku ew jîyankir û bû û pê de wê, ew bê mejûya me.” Wê li ser vê tîgîna ’mejûya me’ re wê tîgîneka baxteweriyê wê were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de jî wê, were hanîn li ser ziman ku mirov, ya ku mirov ew jîyankir wê ew bibê baxtê me. Wê li gorî mantiqê tîgînê jî wê mirov wê, heta ku ew tişteki neji wê ew nebê weke baxt û li ser navê wî newê nivîsandin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov heta wê rewşa kirina wê kirinê wê weke ku ew azad bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman. Piştî ku ew ew kirin kir û pê de wê, ew bûyîna wê kirinê wê, weke baxt wê ji wî re wê were nivîsandin. Gotinên weke ku wê kurdên êzdayî dihênin li ser ziman û wê di olên mazin ên piştre de jî wê bicih bibê ên weke ”li ser herdû milên her mirovî wê didu ferîşte wê hebin ku wê her xêr û yek gûnahên wî mirovî wê binivîsênê bê.” Wê di vê çerçoveyê de wê ew were hanîn li ser ziman. Ev tîgîn wê, di vê çerçoveyê de wê, li şûn xwe wê tîgîneka azadiyê wê bi hawênê. Wê heta dema kirinê û danîsandina tevgerê wê, azadbûnek mirov wê hebê. Ber vê yekê wê ji mirov re wê biheta gotin ku ”mirov, divê ku ew bihizirê ku ew wê çi kirinê wê bikê, ber ku ew dema ku wî kirina xwe kir û pê de wê, ew ji wî re wê were nivîsandin.” Bi gotineka din weke li şûna ya nivîsandinê wê bi heta gotin ku ’wê, ew ji wî re wê bûba baxt.’

Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, tîgîna azadiyê a li vir wê, weke tîgîneka ku wê, berî kirina tevgerê û danîsandina wê, ew wê hebê. Berî kirina tevgerê û danîsandina wê, mirov wê karibê bahse heyîn û hebûnekê bi kirin û tevgerî bikê? Di vê rewşê de mirov wê, dema ku mirov dihizirê wê, bi wê re wê ew were dîtin ku wê kirin wê, berî wê, weke valahîyekê wê di mejiyê mirov de wê, xwe bide dîyarkirin. Berî hebûna tevgerê û danîsandina wê, bêtevgerî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewşa bêtevgerî wê weke rewşek neyî jî wê, hebê. Li vir wê demê ku mirov wê dihilde li dest wê, li vir wê, tîgîna azadiyê wê, xwe ne li ser nebûnekê re wê bide nîşandin. Wê xwe li ser hebûnekê re wê bide nîşandin. Piştî ku ew tevger bû, ew tevger bi çi û çawa bû, hêza ku ew tevger bi kirinê bi me da kirin û hwd wê, weke aliyîna ku mirov di vê çerçoveyê de wan li wan bihizirê bê. Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê, dema ku mirov wê, li ser wê bihizirê re wê, ev yek wê, bi wê re wê weke aliyekî wê xwe bide dîyarkirin.

Li vir di vê rewşê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, tevger wê, li ser kirinê re wê xwediyê rengê kirina xwe bê. Ew rengê kirina wê, weke aliyekî bi hişmendî ku mirov wê, kifş bikê û wê fahmbikê û wê, werênê li ser ziman bê. Li vir wê, ev jî wê, bi wê were dîtin ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin. Li vir wê demê mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, tevger wê, weke temenekî bê piştî ku ew bû. Mirov ku ew bi hişmendîya xwe re wê tevgera xwe wê da kirin wê, ew wê hingî wê xwediyê wê rewşê bê. Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê demê wê, ev alî wê, weke aliyekî ku mirov wê, fahmbikê bê. Di rewşa fahmkirina kirinê û danîsandina wê de wê, tîgîna azadiyê wê, xwe bi wê kirin û rengê kirinîya wê re wê bide nîşandin. Di çerçoveya wê rengê hizirkirina ku me hinekî li jor hanî li ser ziman a weke berî kirinê wê valahîyek bi wê rewşa bêkirinî wê hebê wê, ew rewş wê, weke aliyekî ku wê, tîgîna azadiyê wê, di ahengekê de wê li rex wê, tîgîneka pêwîstîniyê jî wê biçih bikê bê. Wê bi wê re wê, werênê li ser ziman. Piştî ku ew kirin bû wê, kirin wê weke rewşek bûyî wê ew hebê bê. Piştî ku ew bû wê mirov nikaribê wê înkâr bikê ku ew nebûya. Wê ew hebê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa hebûnê de wê, tîgîna pêwîstîniyê wê li wer rengê hebûna wê û bûyîna wê re bê. Li vir mirov divê ku wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa weke ya tîgîna tevgerê û piştî bûyîna wê re wê, ew tevger wê, di temenê bûyîna wê de wê, çi hebê? Her wusa li vir wê, rewşa tevger wê, piştî bûyîna wê re wê, weke encamekê wê hebê. Bi wê re mirov, dikarê wê werênê li ser ziman. Li vir wê tîgîna hişmendiyê wê, piştî bûyîna wê re wê biafirê. Hişmendî wê, weke tîgîneka şûbjeyî wê temenê tevgeriyên me yên ku mirov wan piştre bikê jî bê. Minaq wê, tîgînên weke sedemê wê bi danîna tîkiliyê bi hişmendî re wê, ew rewşa wê êdî wê bi afirê. Wê were li ser ziman. Di rewşa kirina bi sedemî wê, weke ku kurd wê carna wê di nava xwe de wê dihênina li ser ziman û dibêjin ku ”ezê, bi vê sedemê wê bikim” wê, weke aliyekî wê bê. Sedem wê, hişmendîya wê, weke hêzek dana kirinê jî wê bi xwe re wê bi vîni wê pêşbixê.

Li vir bi bandûra sedemê û kirinê re wê ew rewş wê xwe bide diyarkirin. Têkilîya bandûrê û gotina sedemê wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bi awayekî wê, li ser wê rewşa hişmendîya sedemî re wê, bide diyarkirin. Hişmendîya sedemî wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê, li vir wê bi teybetî wê hilde li dest û wê fahm bikê bê. Bandûr û sedem wê, di rewşa têkilîya hebûnê a bi hebûnê re de wê, xwediyê wê, têkilîya hişmendî bê. Ew girêdana bi hişmendî ku ew bi hebûnê li hebûnê ku ew dibê re wê, xwediyê wê bê. Li vir di vê çerçoveyê de wê, ew wê weke aliyekî wê xwe bide diyarkirin. Her tişt wê, çendî ku wê karibê wê bibê sedem ji hevdû re wê, bi heman rengî wê bi hebûnê wê xwediyê wê rewşa wê ya bi encamî jî bê. Di dema ku mirov wê xwarinekê wê çêbikê de wê, gelek tişt wê tevlîhevdû wê werina kirin. Wê gelek tiştên ku ew têjê bidinê de jî wê bîn xistin li navê de. Wê piştî wê were gotin ku wê ber ku ew tiştên ketina navê de têja wê xweş bû. Yanî wê, weke sedemekê wê, ew tevlîbûnê li navê wê, bê dayîn nîşandin ji bûyîna têjek wê ya 'xweş' re.

Di rewşa têngîna sedemê de me hinekî li jor me hanîbû li ser ziman. Her wusa li vir têkilîya wê ya wê bi xwestekê re jî mirov dikarê wê, bi gotinekê jî wê, werênê li ser ziman. Mirov wê, dema ku wê tişteki bixwezê wê, weke ku ew di çalakîyeka bi hiş de wê bibînê bê. Wê xwestek wê, di çerçoveyekê de wê, karibê weke hêzek kifşkar ku ew karibê pêşîya kirina mirov vekê û ankû bigirê bê. Mirov wê, li rewş, şert û mercên jîyanê û têkiliyên navxweyî ên demî û wasîfîya wan bînerê û wê, li ser wê re wê biryara xwe wê bide ku ew xwe tevlî bikê û ankû nekê. Di vê çerçoveyê de mirov, wê bi xwe tevlîkirineka rast re wê, di rewşa jidil xwe tevlîkirinê de wê bide nîşandin. Li ser bandûra kirinê re ku mirov wê, şîyarîyê bi çoş di mejiyê xwe de wê hîs dikê re wê xwe tevlî bikê. Wê bi wê rengê wê, xwe bide nîşandin. Dema ku mirovek ew xwe tevlî tişteki nekê wê, ew newê wê wateyê ku ew bizanebûn û ankû ne bi zanebûna, karê û ankû nikarê û hwd. Wê li vir wê, hêstên xwestekê ên di hundûrê mirov de wê, bandûra wê, li wê bibê ku mirov xwe tevlî bikê û ankû nekê. Wê di vê çerçoveyê de wê xwediyê rewşekê bê. Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê xwe tevlî bikê wê, ya ku weke hêzeka wê dana tevlîkirinê wê xwestek bê, çendî ku ew xwestek jidil jî bê û ne jidil jî bê.

Mirov wê dema ku wê têkiliyê wê bi hewirdora xwe re wê dênê wê, li ser du temenan wê têkiliya wî bi qarakterîstîkî wê bibê. Yek wê li ser temenê keseyetîya wî bê. Ya aliyê duyem jî wê, li ser rewş, rest û rengê jîyane civakî a ku mirov weke endamekî wê ya bê. Di vê çerçoveyê de wê, di wê rewşê de wê, ew wê xwe bide diyarkirin. Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov di nava wan rewşên xwe yên têkilîyî ên nava civakî de wê, bi xwestekên xwe re wê têkiliyên xwe wê dênê. Lê wê mirov wê, xwe bi zanîn, karîgerî û afrînerîyên xwe yên keseyetî re wê ew wê têkiliyê wê dênê. Tiştê ku mirov wê dikarê bikê wê, weke karîgerîyeka me wê, xwe bide diyarkirin. Di nava tûra têkiliyên civakî de wê mirov wê bi keseyetîya xwe re wê bikê ku ew xwe werênê li ser ziman. Wê hûnerên xwe wê bide nîşandin. Wê li ser hûnerên xwe re wê, xwe bide nîşandin. Wê di vê çerçoveyê de wê ku ew xwe bide herêkirin. Mirov çendî ku ew karîya xwe ew xwe bi hûnerên xwe re ew xwe werênê li ser ziman re wê, karibê di nava rewşa têkiliyên tûra civaknasî de wê xwe bide nîşandin. Bi wê re wê, bi hêst, xwestek, haz û hwd re wê, xwe bide nîşandin. Mirov wê, di nava jîyane ku ew dijî de wê, çendî ku ew wê, ji hewirdora xwe wê bigirê wê, hewirdora wî jî wê ji wî wê bigirê. Di vê çerçoveyê de wê, bi hewirdora xwe re wê, di nava têkiliyekê danûstandinekê û hevparkirinekê de bê. Di nava rewşa têkiliyên civaknasî de wê mirov wê, weke ku ew xwediyê rewşek têkiliyî a bi xwe re bê. Wê ew bixwezê ku ew bi 'serê xwe' bê. Wê bixwezê ku ew bi serê xwe bikê. Tevbigerihê. Têkiliyan dênê. Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya têngînek bi azadîya civaknasî de wê di nava rewş û tevgerê de bê. Wê tevbigerihê. Wê, bi vê rengê jî wê, bixwezê ku ew were pêşwazî kirin. Di nava têkiliyên civaknasî de wê, mirov wê xwediyê rewşek çawa a bi azadî bê wê, ew jî wê, weke aliyekî din ê ku mirov wê li ser wê bisekinê bê.

Li vir mirov, divê ku wê yekê wê, werênê li ser ziman ku wê azadî wê li ser rewşa zimanî re wê, weke rewşek çandî wê xwe bide diyarkirin. Mirovên ku ew endamê civakekê na wê, ew di çerçoveya wê civakê de wê, xwediyê restna ku ew bi wan bijîn bin. Wê di vê çerçoveyê de wê, ew hebê. Di nava civakan de wê, têkiliya ku mirov wê, didênê wê, pêşî wê, di vê çerçoveyê de wê, weke têkiliyeka çandî wê, xwe bide diyarkirin. Mirovekî ku ew ji kurdistanê ew dema ku ew, herê welatekî din wê, pêşî wê, ew wê rengê jîyane wê re wê têkiliyê wê dênê. Wê di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşekê bê.

Çand wê, ji aliyekî ve wê, çerçoveyeka têngîna azadîyê wê bi xwe re wê biafirênê. Em dema ku wê, di çerçoveya hebûna civakê de wê, hildina li dest wê, divê ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, pêşî wê hilde li dest. Pêvajoyên pêşketina aqil ên bi demê re wê, tişteki wê bi xwe re wê bidina diyarkirin. Wê ew jî wê, ew bê ku wê, hişmendî wê, di temenê têngîneka ezîtî ku ew wê, bê temenê têngîneka azadîyê jî. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê çavekî li pêvajoyên jîyane şariştanî bixê. Di pêvajoyên jîyane şariştanî de wê, weke aliyekî giring wê, xwediyê wê, rewşê bê ku wê, rewşa azadîyê wê li pêş. Di nava rûpelên dirokê de wê, tekoşînên azadîyê wê, pirr zêde wê bîn dayîn. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyên şariştanî wê, di çerçoveya tekoşîna civakî de wê, di nava xwe de wê, xwediyê rewşek tekoşerî bê.

Di rewşa têngîna û destana 'kawayê hesinkar' de me hanî li ser zimann ku wê, civakek wê, mafê xwe yê ku ew gotinê bi serê xwe bibêjê û di jîyane xwe de ew weke ku ew dixwez ku ew tevbigerihê wê, ji destê wê were standin.

Wê piştre wê, ew civak wê, li ser wan rewşên xwe wê, tekoşîneka xwe ya civakî wê bide destpêkirin. Di rewşa tekoşîna azadiyê de wê, mirov wê, hertimî wê, xwediyê wê, mênîlê bê ku ew bi serê xwe û bi vîna xwe de ew ku ew tevdiqerihê bê. Di vê çerçoveyê de wê, bi demê re wê, her dem wê, dema ku ew piştre hatiya wê, bi restên xwe wê kêmbimînê. Ber vê yekê wê, hertimî dema nû wê bi hêst û ramanak nû wê xwe bi awayekî wê bide diyarkirin. Wê xwe serdest bikê. Di rewşa tîgîna tekoşîna bi ya nû re wê, ev wê bi demê re wê hebê. Serdemên kolederiya wê bi demê re wê, piştî hatina serdema faodaliyê wê, bi wê ew wê weke ku wê were ji holê rakirin. Di serdema kolederiya de wê, girse wê, bêazadî wê bijîn. Wê weke koleyan wê bijîn. Wê ti mafê wan ên mal çekirin û avakirin, ji xwe re semyanî pêşxistin. Zewicîn û hwd wê, di destê wan de wê nebê. Tiştên ku ew bi afirênin weke ked û hwd wê, yê ku ew xwediyê wan a wê, xwediyê wê jî bê. Wê yên ku ew weke aîdî wan in ku ew çî bibêjin wê li gorî wan wê bijîn. Wê azadîya wan di nava dû gotinê ku ew ji devê wan derdikeve bê. Ku ew bibêjin ew 'bila bimirê!' jî wê, ew yan wê were kuştin û yan jî wê bi şewayna din wê ew jîyane wî ji destê wî were standin. Mafê wî yê gotinê ew li ser jîyane xwe ew nedikarî ew bibêjê. Piştre hatina serdema faodaliyê wê, di serî de wê, weke serdemeka ku wê dawîyê li serdema koladeriya wê werênê. Çend ku wê dema kolederiya wê dawîyê li hebûna civakên xweza û azad wê werênê, wê bihemman rengî jî wê, faodalî jî wê, dawîyê li wê werênê. Serdema faodaliyê(121) wê, weke serdemeka ku wê xwediyê pergela ku wê, şewayekî wê

-----
 *121.Serdema faodaliyê wê weke serdema aşîrî û civakî bê. Wê di serdemên navîn de wê pêşkeve. Piştî tîkçûna pergala kolederiya wê pêşkeve. Wê temenê wê, li ser girêdana bi xwûnê a bi hevdu ve a aşîrî, malbatî û hwd ve wê hebê. Bi wê re jî wê, weke ku em di nava kurdan de kifş dikin wê, bi aşîrî wê yek ji serî wê weke serek wê bi gotina xwe wê hemû tiştî wê bide diyarkirin û wê, herkesek iteatê wê ji wî û gotina wî re wê bikê.

..
 koladeriya wê ji holê rabikê. Lê wê bi tememî wê azadiyê neyênê. Lê wê, li gorî şert û mercên xwe yên demî wê, weke pêşketineka demî a pirr zêde pêşketî jî wê, xwe bide diyarkirin. Wê mirov wê, di jîyane xwe de wê, ne koleyê ti kesekî bê. Wê, malê jî xwe re wê avabikê. Wê bi zewicê. Wê semyanê wê ji xwe re wê pêşbixê. Bi demê re wê, di astekê de wê, di çerçoveya xwe dabarakirina male xwe de wê, keda ku ew di afirênê jî wê, xwediyê wê bê. Lê dawîya pergala faodaliyê wê ji ya kolederiya wê ne çûdabê. Ber ku ew jî wê, di heman encamê û dawîyê wê bigihijê wê. Wê her mirov wê aîdî kome xwe ya klanî û hwd bê. Wê keda ku ew di nava komê de afirand wê, serokê komê wê bidest danîna li ser wê bikê.

Ev rewş wê, weke rewşek nû bê. Mirov wê, di vê demê de wê, hin bi hin wê ew wê kifşbikê ku ew çî diafirênê wê, ne xwediyê wê bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, were dîtin ku wê keda mirov wê, temenekî serbestî û azadiya mirov jî wê, bi xwe re wê werênê li holê û wê bide diyarkirin.

Di nava tîkiliya ked û azadiyê de wê, li ser rewşa xwedibûn û ankû nexwedibûnê de wê, tîgînek wê pêşbikeve. Mirov wê, di vê warê de wê, tîgînekê bi serbestî û serbixwebûna xwe re wê, bi xwe re wê pêşbixê. Wê bidemê re wê bibînê ku ew çendî ku ew, kardikê wê, ew hertimî wê xizanbê. Wê li şûna wî, wê yekî din wê dewlemend bê. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewşa bi nakokî wê, di mejiyê mirovê demê de wê, temenê tîgîhiştineka nû bê. Di wê demê de wê, ev tîgîn wê bi tîgîneka bi xwebûnê re wê bê temenê raperînên girseyan a li hemberî weke yên xwedî ard û hwd. Wê di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, bê dayika rewşek nû a din ku wê, bi xwe re wê weke bi tîgîna bazarîya serbest(122) re wê were li ser ziman bê. Tîgîna bazarîya serdest wê, weke tîgîneka ku wê di çerçoveya jîyane girseyan de wê, xwediyê wê rewşekê fahmkirinê bê. Li vir mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, tîgîna bazarîyê wê, weke tîgîneka ku wê, di xwe de wê, serbestbûnê wê, pêşbixê bê. Serdema faodaliyê wê, weke serdemeka ku wê nîvserbest bê. Piştre wê di dawîya wê de wê, ew nêvî jî wê li ser rewşên weke destdanîna li ser kedê û hwd re wê, ji destê mirov wê, were girtin. Lê di dawîya serdemê de wê, serbestî wê, ji nava malbatê wê bidest pêşketina xwe bikê. Wê di nava malbatê de wê tişt wê werian çekirin û wê bîr birin li bazarê û wê bîr firotin. Ev wê, bi demê re wê rewşa aborî a li dora malbatê wê bide afirandin. Wê bi serêxwebûna malbatê û endamên wê, ji ya endamên din ên klanê wê bide pêşxistin. Wê berî her tiştî wê ferdîtî û ankû keseyet wê pêşbikeve. Ya ku wê, di aslê xwe de wê, bi wê rewşa wê re ku wê bê temenê ji hevdu felişîna pergala faodaliyê jî wê, ev bê. Ev rewşa serbestiya wê, di çerçoveya tîgîna netewiya de wê, bi xwe re wê pêşketinan wê werênê. Wê li ser esasê klantiyê ku ew bi xwûnê bi hevdu ve girêdayîna wê, ew ji holê rabê û ji hev bi felişîhê. Wê li şûna wê, wê li hevdu kombûna weke bi civatî a li dora nîrxan wê, tîgînan û felsefeyan û hwd wê, pêşbikeve. Bi demê re wê, tîgînen weke olî wê, di vê çerçoveyê de wê, derkevina li pêş. Tîgînen weke 'ûmmetiye(123)' ku ew pêş dikevin di olê de wê, di vê rewşê de wê, temenekî wê

-----
 *122.Bazara serbest wê, di serdemên navîn de wê hin bi hin wê pêşketina xwe wê zêdetirî wê bide çekirin. Wê, mantiqê li ser esasê, firotin û kirina tiştan bê. Pêşî wê bi hevdu gûharandinê bê. Piştre wê, tiştên weke bi qiymet ên weke zêr û zîv wê, bi wan tişt werîna standin û ankû kirin. Ew jî li bazarê bi serê dibê.

*123.Ummet wê, gotineka ku wê çerçoveya wê li ser esasê baweriyeke, birdozîyeke hwd ava bê. Miinaq ji cihane islamê re dihê gotin 'ummata misilman'. Ji ya xiristiyan re wê, bahse 'ummata xiristiyan' bê gotin.

biafirênê. Têgînên bîrdozîkî wê, bi şewayekî gelemperîya enternasyonal wê bi heman rengî wê weke ku ew wê ji xwe re wê pêşbixin. Têgînên olî wê, di vê çerçoveyê de wê, weke ku wê di serdemên navîn de wê, weke ku bi nîqaşên li ser calwînîzmê(124) û lutherîzmê(125) û hwd re wê, ji aliyekî ve wê temenê serdema nû wê bi xwe re wê, bi afirênê. Di roja me de rewşa kurdan li rojhilat wê, di heman rewşê de bê. Li herêmê ber ku wê, têgînên weke olî û nijadperestî û hwd wê li hemberî hebûna kurdan wê werina bikarhanîn û îstîsmarkirin wê, pêşveçûnên bi civake kurd û dîroka wê re wê, bandûra xwe wê, di van aliyên ku wê re wê, têkilî danîna wê, bandûra pêşketina kurdan li wan jî wê bibê. Piştî pêşveçûnên weke protestanî ku ew pêşdikevin û hwd wê, di dewama wê de wê, were. Ev rewş wê, di çerçoveyeka ku wê ezîtîya mirov, serbestîya wê, sînorê azadiyê û hwd ku ew dihên li ser ziman wê, di çerçoveya wan de wê, werina hanîn li ser ziman. Serîhildana luther a li hemberê dêrê wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya têgîna olî de wê, weke rapêrîneka ku ew li ser pêşketina keseyet, ezîtî û hêsta azadiyê a ku ew pêşdikeve re ku wê, xwe bide dîyarkirin bê. Ev wê bi xwe re wê, nîşanaka tiştêkî bê. Ew jî wê, ew bê ku wê, mirov wê êdî wê weke ku ew gihiştîya ferdîtîya xwe û keseyetîya xwe pêş dixê wê, di vê çerçoveyê de wê, çawa wê bi xwe wê bijî û wê sînor li pêşîya azadiya wî nebê bê. Têgînên olî ku ew girseyê di çerçoveya îteatê de ew ji xwe re di dest de digirê wê, ji wê derbasî merhele û pêvajoyek din bê. Di vê çerçoveyê de wê, bi demê re wê gotina 'azadiyê' wê, di nava rengê şîroveyan de wê çihbigirê. Têgînek ku ew olî bê û ankû ne olî de wê, çendî karibê bi wate bikê, sînorê azadiyê ew çiqasî serbest bihêlê û ankû weke gotineka nû a roja me ku ew wê çendî wê dikarê sînorê azadiyê pêşbixê wê, li ser wê re wê werê şîrovekirin. Her têgîn wê, ji vê demê û pê de wê, bi wateya ku ew bi wê pêşketina di jîyane mirov de ku ew dikê jîyane mirov de re wê, ew hebê û wê karibê hebûna xwe ew bide domandin. Mînaq wê, dema ku wê lutler û ew rêgezên xwe yên li ser dêrê re ku ew dinivîsênê wê, bi têgîneka ku ew çerçoveya têgîna azadiya olî fireh dikê wê, werênê li ser ziman. Ev rewş wê, weke bi têgîna 'xwenûkirinê' re wê, were hanîn li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, were li ser ziman. Ev pêvajo wê, weke pêvajoyeka ku wê gelek tiştan wê bi xwe re wê, werênê. Mirov di dewama wê de wê, hinekî din jî wê, li ser wê bisekinê. Pêşveçûnên wê yên bi demê re wan hinekî din jî fahm bikê û werênê li ser ziman. Di dewama wan pêşketinan de wê, li rojava 'şerê sihsalî', jinûvebûn û ankû 'ronasens' wê were û bibê. Hebûna ronasensê wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser temenê

-----
 *124.Calwinism wê mezhebêkî xiristîyanîte ku ew di sedsale 16'min derketî holê bê. Care pêşî li iskocya, fransa, almanya û hollanda di dêran xwe xwe birêxistin kir. Ji aliyê Jean Calvin ve hatiya pêşxistin. Li gorî bawerîya wê, mirov hem bijartî û hem jê ne bijartî bo roja xilasbûnê dihên dunyê.

*125.Lutherism wê, ji aliyê martin luther ve wê li almanya di dawîya sedsale 14'min û destpêka sedsale 15'min de wê were pêşxistin. Wê, lutherism wê, weke mezhebêkî xiristîyanîyetê wê pêşkeve û wê piştî wê, bê temenê pêşketina protestanîyê jî. Luther wê, di dema xwe de wê, ew bixwe wê, rêzikên dêrê wê binivîsê û wê bi wê re wê dest pêşxistina xwe ya olî bikê. Luther wê, ji aliyê Karl V. ve wê, were vaqatandin ku ew derxistin hemberî komiteya oldaran a bi navê 'Worms'ê. Ku ew derdikeve ber wê, ew ji wî dihe xwestin ku ew ji fikrên xwe bi şûn ve gavê biavêjê. Lê ew qabûl nekê dibêjê ku 'ez otorerîte keşeyan herê nakim. Piştî wê Luther wê wergere incilê li almanî bikê. Luther bi wê bû weke destpêkek giring hem di dema xwe de û hem bo piştî bo mezhebên weke protestanîyê.

fahmkirinê bê. Wê têgînên felsefîkî ku ew dihêna li ser ziman wê, ji nûve wê bi şîroveyek demkî wê werina li ser ziman. Wê hin bi hin wê, mirov, azadiya mirov û sînorê azadiya mirov wê, di wê de wê were li ser ziman. Wê têgîn û felsefe wê, weke felsefeyên zanîne wê, mirov wê ji xwe re wê bikina navend. Wê li ser mirov û ast û pîvanîya bi mirov re wê, werina hanîn li ser ziman. Ev jî wê, bi xwe re wê, rewşek nû bê. Têgînên ku ew heta wê demê hebûna mirov weke ku ew di xwe de herênekirina û ankû di wan de ne li pêş a wê, ji nû ve wê bi şîroveyan nû wê mecbûrî bimênin ku ew xwe werênina li ser ziman. Hemû nîqaşên felsefîkî ên van deman wê, di wan de wê, têgînên bi gotinên weke 'mirov çawa divê ku bijî', 'jîyanek çawa', 'heta kûderê azadî', 'mirov serbest a û ankû ne serbest a', 'rastî çi ya', 'mirov çi ya', 'mirov, rastîya wî û xwezaya wî çi ya û çawa ya' û hwd wê, werina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, têgînên wêjeyî, helbestgerî û hwd wê, zêde pêşkevin û wê bi felsefeyê re wê dakevina li qada jîyanê. Wê bina malê girseyan. Ev jî wê, temenê şîyarîyek mazin bê. Wê weke ku mirov wê ji xewa hezaran salan wê rabê li ser xwe. Wê bidest tekoşîna xwe ya maf û azadiyê bikê. Di van deman de wê têgîna netewan wê pêşbikêve. Di cih de li dûv wê jî wê, tekoşîna netewan wê pêşkeve û wê derkeve li pêş. Her wusa wê, ev jî wê, bi wê re wê, werina li ser ziman. Netew çi ya? Wê di serî de wê, ew were salixkirin. Mirov wê, di nava wê de wê xwediyê rewş, ast û pîvanek çawa bê? Wê sînorê azadiya mirov wê heta kûderê bê? Ev pirs wê, bidest pirsîna wan were kirin. Mirov wê, di wê rewşê de wê, bi rewş û demek nû re wê rû bi rû wê bimênê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşekê bê. Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, mirov wê, di xwe de wê, pêşketinek bi hêstî, ramanî û hwd wê bijî. Li vir em dikarin di çerçoveya têgîna azadiyê û xwe hanîna li ser ziman de wê jî wê, bi wê re wê werênina li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê, di nava şert û mercên xwe de wê xwe werênê li ser ziman. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke xwediyê rewşekê ba. Di vê çerçoveyê de wê, weke xwediyê rewşek heyînî a ku mirov wê werênê li ser ziman. Mirov wê, di xwe de wê, rewşekê weke 'dûnya xwe ya hundûrîn'

w bijî. Wê nikaribê wê dunya xwe hemûyî bide biriqandin li dunya derve. Wê di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, xwediyê rewşekê bê. Lê yên ku ew xwe dihênina li ser ziman jî wê, di çerçoveya wêrebûnekê de wê, gelek berdêlên ku ew bi jîyane xwe re bidin wê bidina li berçavên xwe. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, berdêla xwe hanîna li ser ziman wê, pirr zêde wê, giran bê. Serdemên dawî ên navîn de wê mirov wê, weke yên ku ew xwe dihênina li ser ziman wê, weke 'pirabok', 'reşik', 'mirovên ku ew gîyanên xirab ketina laşê wan de' û hwd wê werina dîtî û heta ku wê werina şawitandin. Ev jî wê, berdêla wan ya xwe hanîna li ser ziman bê. Ev rewşên ku wê weke rewşên şawitandina mirov wê di serdemên piştre ên weke serdemên hemdem de wê, nebê. Lê wê li şûna wê, wê zindan wê werina pêşxistin di destê rêveberî û ankû desthilatdarîyên ku ew pêşketina de. Wê mirovên ku ew ne li gorî wan diaxifin û xwe dihênina li ser ziman wê, pêşî wê bi êşkenceyên giran wê werina êşkence kirin. Piştre jî wê, ew wê yan wê werina kuştin û yan jî wê werina avêtin li hundûrê wan zindanan. Di vê çerçoveyê de wê di rewş û awayekî de wê, bijîn. Mirov wê, berdêla azadiya xwe wê, pirr zêde wê bide. Î ro ev pêvajoya şawitandina mirovan a li serdemên navîn, piştre ber ku wan xwe hanîna li ser ziman ku ew yan tî kuştin û yan jî dihên avêtin li zindanan wê li kurdistanê wê li ser serê civake kurd û li dijî hebûna wê, were domandin. Di vê çerçoveyê de wê, weke 'civake ku ew hetibê lenetkirin' wê, were hanîn li ser ziman û wê bi wê re wê, çûyîna li ser serê wê, êdî wê bibê.

Tekoşîna civake kurd a bo maf û azadiya xwe wê, di vê çerçoveyê de wê, weke tekoşîneka dîrokî ku mirov wê dikarê ji sê aliyên ve wê bi felsefeya azadiyê wê werênê li ser ziman bê. Yek ji aliyê wê bixwe ve bê. Ya duyem wê ji aliyê herêmê û rewşî û zihniyeta xirab a li herêmê ve ku ew serdest a û hê di wê de mirov ne di rewşa li pêş û pîvan de ya bê. Aliyê din ê sêyem jî wê, ji aliyê gelemperîya dîrokê, mirovetiyê û cihanê ve bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê mirovekî wê pêvajoyên herî xirab û nebaş wê, di serdemên navîn wê bi şawitandina mirovan re wê xwe bide dîyarkirin.

Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê bijî. Mirov wê, di jîyane xwe de wê hem bi ferdî û hem jî bi civakî wê berdêlên mazin wê bo azadiya xwe wê bide, weke ku ew berdêl î ro hê li kurdistanê ew dihên dayîn. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, tîgîna civakî wê, di rewşa wê civakê de wê, temenê tekoşîna azadiyê a giştî wê temenê wê biafirênê. Di çerçoveya giştîya wê de wê, temenê tekoşîna wê ya azadiyê wê biafirênê. Her civak wê, xwediyê çand û hûnerîya xwe ya civakî bê ku wê ew wê temen û çerçoveya wê ya cewherê wê, xwe bi wê re ew bi hêstek aîdîyetî hîsbikê û di çerçoveya wê de ew bihizirê bê wê, ew wê hebê. Di nava civakê de wê, rengê hizirkirina wê a bi hişmendî jî wê, temenê wê, bi wê ew wê biafirê. Rengê xwe perwerdekirin, fêrbûn, zimanê ku ew diaxifê, cihên weke bawergehan, rewşên ragihandinê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê xwe bdina pêşxistin.

Tîgîna azadiyê wê, di nava olan de wê, li ser şêwayên jîyankirinê re wê, were li ser ziman. Gotinên weke 'xwe radestkirinê' ku ew dihên li ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê, weke gotinên xwe tabîtkirin û ankû îteatkirinê û hwd bin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê ji mejî, hişmendî û azadiya wê bi şûn ve wê gavê biavêjê û wê ya ku xwe avêtîya wê, îteatê li wê dikê û hwd re wê, bijî. Wê weke vîn û xwesteka wê, ew wê bijî. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşekê bê. Tîgîna weke xwe 'mazin ne dîtîne', 'xwe li ser ti kesekî re nedîtîne', 'xwe ji ti kesekî çêtir nedîtîne' û hwd wê, çendî ku wê weke tîgîna ku wê bi wê re weke bi nakokî jî bin lê wê, werina li ser ziman bin. Bêgûman wê tîgîna azadiyê û ya hêskirinê wê ji aliyê ve wê, xwediyê tîkilîfîna anîskî bin. Hişmendîya hêskirinê wê, weke ku ew dixwezê ku ew hêsbikê, wê mafê di xwe de bibîne û hwd wê, tîkilîfîya wê ya bi azadiyê re jî bê. Hêstên weke hêskirin, nefret û ankû ne hêskirin û hwd wê, weke hêstna ku wê mirov wê bi sînor bikin bin. Wê, di demên berê de wê, hertimî wê, weke ku mirov di nava kurdan de wê, were gotin wê, bêgotin ku 'mirov, bi hêskirina xwe wê hêsta nefretê ji holê rabikê' wê, werê li ser ziman. Di nava olan de wê, ev wê werina li ser ziman. Di aslê xwe de wê, di şêwayê hizirkirina bi vê rengê a olan a demên bûhûrî de wê rewşek şoreşgerî a ku mirov ji tiştên weke bi tîgînî ku mirov li wan dialiqê ku wê, mirov wê bikê û bixwezê ku ew ji wê rizgar bikê. Wê di çerçoveyek hişmendî de wê, xwediyê rewşek li pêş bê. Lê bi demê re ew xwe nûnekirina wê, wê di temenê wan pîrsgirêkên ku ew di jîyane mirov de bijî de jî bê. Olên ku ew ne bi armanc serdestîyê a li civakê bin wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya tîgînek wijdanî a azad de wê, xwediyê rengêkî pêşketinê bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, tîgîna azadiyê a di nava olan de wê, bi vê rengê wê, di demên berê de wê hebê. Lê piştî ku ol û desthilatdarîyê bi hevdu re zawace kir û bi hevdu re tevgerîyan wê, ew tîgînen weke ya azadiyê, maf, wijdan û hwd wê, ji navaroka wê werina dûrkin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşek wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Di rewşa di serdemên navîn de ku wê, raperîna Luther û hwd ku wê li dijî dêrê wê bibê wê, di aslê xwe de wê, hinekî jî wê li dijî wê zawacê bê. Li kurdistanê, tekoşîna azadiyê ku ew pêş dikeve wê, di warê civakî de wê, li herêmê û kurdistanê wê xwediyê weynekê bi heman rengê bê. Tîgîna maf û azadiyê wê, li ser rewşa jîyane mirov a ferdî û civakî re bê. Mirov wê çawa wê, xwediyê wê serbestîyê bê wê, li ser wê re wê ew wê were li ser ziman. Tîgîna civakî wê, ji aliyekî ve wê, di xwe de wê weke kirdeyek vîşarî wê tekoşîna keseyet û ferdîtîyê wê di xwe de wê bihawênê. Mirov wê, di nava wê civakê de ku ew dixwezê bi azad bijî wê, bi wê re wê ew were li ser ziman. Ferdîtî û civakê wê bi keseyetîyê wê li hevdu hûnandî bin.

Di serdemên navîn de wê, di vê warê de wê pêşî wê gav wê werina avêtin. Hişmendîya ku ew di afirê wê, di warê têngîna civaketiye de wê, gavek dirokî bê. Di vê çerçoveyê de wê, di demên serdemên navîn de wê, di nava wê de wê ji aliyekî ve wê, rewşên civakî û yên ne civakî weke bi aşîrî û hwd wê, bi hevdû re wê, di nava tekoşînekê de bin. Wê di vê warê de wê, xwediyê rewşekê bê. Di rewşa civakî de wê, ev pêvajoyê wê, bi demê re wê, xwe pêşbixê. Desthilatdariyên gelemper ku ew pêş dikevin wê, di temenê wan de wê, felsefe, têngî û nîrxê olî û hwd ên hevbeş wê hebin. Wê gelemperîti wê pêşbikeve. Wê girse wê, bidest bawerkirina li têngînekê bikin. Wê hevbeşîya ku ew di wê rewşê de wê, pêşbikeve wê, di temenê wê, pêşveçûna nîrxên civakî de jî bê. Her wusa wê bi wê re wê, bi demê re wê, ya ku wê derkeve li pêş wê, bi têngîna azadiya mirov re wê, xwestekên mirov ên jîyanî bin. Mirov wê, çawa bixwezê ku ew bijî, çi ji xwe re dixwezê û hwd wê, derkeve li pêş. Di rewşa dunya xwe de jî û axîreta xwe de jî wê, ya baş wê ji xwe re wê bixwezê. Wê di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Di serdemên navîn de wê, di dêrê û ankû derverên olên din ên pîroz de wê, weke bahse axîretê û di wê de 'bidest xistina jîyane baş' wê, were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, çawa wê mirov wê bighijê wê, wê li ser wê were hizirkirin. Berê mirov wê, bi hişmendîya wî re wê, ya li pêşîya wî bê. Wê li wê bihizirê. Wê ev jî wê, li ser pêwîstî û pêdivîyên wî yên jîyanî, keseyetî û hwd re bê.

Di nava jîyane mirov de wê, ev derkeve li pêş. Mirov wê, bi aqilê xwe re wê, bihizirê. Wê bidest hizirkirina li jîyane xwe wê bikê. Wê bidest kifşkirina nebaşîyên di jîyane xwe de wê bikê. Wê nakokîyên di nava jîyanê de wê kifşbikê. Ya ku wê, di serdemn dawî ên navîn de ku wê bê temenê tekoşînên civakî jî wê ev rastî bê.

Di rewşa jîyane mirov de wê, mirov wê, hin bi hin wê bidest hizirkirina li xwe bikê. Piştî ku aqil, zanîn û raman daket li qada jîyanê û bû malê girseyan wê, ev rewş wê zêdetirî wê pêşbikeve. Wê demê wê, mirov wê bidest hizirkirina xwe bikê. Mirov wê, weke ku ew heta wê dema ku wê, ne di farq û hişê xwe de bê. Lê bi demê re wê, ew bikeve farq û hişê xwe de. Wê li xwe bihizirê. Li kurdistanê û herêmê, wê zaneyên weke Xallac-mansûr(126), Nesimî(127) û hwd wê, têngîneka ku mirov di wê de navenda

-----
 *126. Xallacê mensur wê li dora sedsale 10min bijî û wê, ber hizrên xwe wê ji aliyê xalîfê abasî Mitasim bileh ve wê, were bidervekirin. Xallacê mensur wê ji malbateka Zerdestî bê. Li herêma rojhilatê kurdistanê a xorasanê li gundê 'tûrê' ê herêma nehbendan şehristanî hat dînyê. Xallac wê, di dema xwe de wê, were herêmên bakûrê kurdistanê ên weke cizirabota û wê demek dirêj wê li wan bimênê.

*127. Nesimî wê filosof û helbestvanekê kurd ê li dora şîrvanê li dora rojhilatê kurdistanê bê. Malbate wî, bi aligirîya Alî bûyîna wê re wê, nêvî li dora Amede roja me wê bijî û aliyên din jî bi dergehî wê li Şîvanê bijî. Elewiyên li dora amedê wê bi çanda wî re wê rabin. Di sedsale 14' min de jîya. Navê bavê wî Kandanê maxlasi bû û xwedî dergeh bû. Kandan di kurdî de tê wateya 'kenek ji dilê xwe dayîn.'

wê, pêşbixin. Wê weke berdêla wê jî wê jîyane xwe ji wê re wê bikina fêde. Wê bi wê rengê wê, rewşek wê pêşbikeve. Mirov wê, van deman wê, bi vê rengê wê, rewşekê wê pêşbixê. Cihê mirov wê, çawa bê? Wê mirov wê çawa wê were hildan li dest? Mirov, divê ku ew çawa wre biwatekirin? Wê weke van wê gelek pirs wê, derkevina li pêş. Bi demê re wê, têngîneka mirovî wê bi hişmendî wê pêşbikeve wê, navaroka hizirkirinê ku wê bibin wê biafirênê. Têgînên weke 'hûmanîsm', 'romantîsm' û hwd wê pêşbikevin. Ev jî wê, di temenê wan de wê têngîneka ku wê mirov wê, çawa wê, di wê de û di temenê wê de wê weke nîrxekê wê hebê wê, xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Felsefe wê, di vê demê de wê, pêngava ku ew bi dema jinûvebûyîna re dikê wê, felsefeyek zanîna ku wê mirov wê navende wê bê wê pêşbixê. Li ser wê re wê, edî wê aqil wê pêşbikevê. Wê, aqilê mirov wê bi 'mirovatî' wê pêşbikeve. Têgîna 'mirovatîyê' wê weke têngîneka ku wê, di vê çerçoveyê de wê, were bi watekirin û wê were pêşxistin bê. Wê di navaroka wê de wê, hemû rengên pêşketina mirov ên bi başî wê di hêstekê de wê bi wê re wê werênina hanîn li ser ziman. Lê mirov wê, di jîyane xwe de wê, tenê tiştên 'baş' wê nebê. Wê tiştên weke ku wê, bi 'nebaşî' wê werina li ser ziman jî wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşekê bê. Mirov wê, xwediyê rewşekê bê. Ez li vir vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, dema ku mirov wê têngîna mirovatîyê wê hilde li dest wê, bi wê re wê, tîpolojîyeka mirov a ku ew di wê de xwediyê hemû mafê xwe yên ku ew ji hebûna wî dihên, xwediyê azadiya xwe ya ku ew bi wê dijî bê û hwd bê. Wê, bi wê re wê, xwediyê wateyekê bê. Têgîna mirovatîyê wê, di vê çerçoveyê de wê, gotinên weke 'maf', 'azadî', 'wijdan' û hwd wê, di temenê xwe de wê, werênê li ser ziman. Wê xwe li ser wan re wê, werênê li ser ziman. Mirovê ku ew wê, pirr zêde wê ji wan demên piştî demên jinûvebûyîna û pê de ku wê gotina 'mirovatîyê' wê pirr zêde wê bikarbênê wê, herî zêde wê, vajî wateyên baş ku ew li wê gotinê dihên kirin wê tevbigirihê. Gotinên ziman wê, di wê çerçoveyê de wê, weke ku wê di ti demê de nebûyî wê, bina weke maskeyên sernûxûmandinê ji kirinên mirov ên nebaş re. Wê mirov wê di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşek bê.

Di rewşa hizirkirina mejiyê mirovê kurd de hizra azadiyê ku ew heyî

Mirov wê, di jîyane xwe de wê, weke zindiyekî ku ew dihizirê wê, bi aqilê xwe re wê, li rewşa jîyane xwe wê bihizirê. Wê bi wê re wê derfetên jîyankirinê ên xwe wê, bi aqilê xwe re wê pêşbixê. Di vê çerçoveyê û rengê de wê aqil di rewşek şînorfirehkirina azadiya mirov de wê, xwediyê rewş û wateyekê bê. Wê weynekê bi wê rengê wê aqil wê bileyizê.

Di serdema navîn de wê, zêdetirî wê çanda civakî wê, pêşbikeve. Wê bi şewayekî hemdem wê pêşbikeve. Di serdemên kevnera ên pîr zêde kevn de jî wê, pêşveçûnên çandî ên civatî wê bibin. Minaq di dema hûrî û mîtannîyan de wê, di wê çerçoveyê de wê, rewşek teybet a ku mirov wê biteybetî wê hilde li dest bê. Di wê demê de wê civatbûn wê, pêşbikeve. Piştî jî wê, ji civatbûnê wê bi ber civakbûnê ve wê pêvajoyek pêşketinê wê xwe bide diyarkirin. Civatbûn wê, weke ku mirov wê ji pêşveçûnê civatî ên li kurdistanê wê fahm dikê wê taqabûlî pêşveçûnê dema gûndîtîyê bikin. Civakbûn jî wê, taqabûlî demên pêşketina bajarbûnê wê bikin. Bi wê rengê wê xwediyê rewş û rengê pêşketinê bin.

Li kurdistanê wê pêvajoyên civakî wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bi awayekî wê bidina diyarkirin wê, di çerçoveya sazûmana civakî ku wê pêşbikeve de wê, rewşa bi serêwebûna mirov û bi aqil tevgerîna mirov wê, derxê li pêş. Heta ku ti kesekî dest neavêtiba li jîyane wan wê, wan jî wê bertekên xwe wê nedaban nîşandin. Weke xalkekê ku ew pîr li azadiya xwe dihizirê wê, hertimî wê ji wê were bahskirin. Li vir wê, di vê çerçoveyê de wê, çawa wê mirov wê bi aqil wê karibê bi serê xwe ku ew bêt ku ew xwe bi sipêrê hinekên din ku ew bijî wê, di wê çerçoveyê de wê, gotina 'biserêwebûnê' wê, were hanîn li ser ziman. Minaq wê mirov wê, bi aqil, hişmendî, kirin û tevger û xûyên wî re wê weke ku wê were pîvandin. Di civatan de wê, li gotinên mirov wê were nerîn ku ew çendî bi aqil û di levhatinekê de ew diaxifê. Çendî bi zaneya wê, ew bê xwestin ku ew were fahmkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov, divê ku vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ku ew karibê bi aqilê xwe ji rewşan re bersivan bibînê, ji pirsgerêkan re çareserîyan werênê, ji rewşên ku ew ne li bendê bê ku ew ji wan re ew amede bê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, ew li wî werê nerîn. Di vê çerçoveyê de wê di nava civake kurd de wê, gotineka 'sivik' bûn û 'giran' bûnê wê were bikarhanîn. Mirovekî ku ew bi hişmendîya xwe pêşketîya û karê rastîyê fahmbikê wê, weke mirovekî *di cihê xwe de giran* wê were li ser ziman. Lê mirovê ku ew ne xwediyê hişmendîyek mazin bê, zêde ne jîr û bihiş bê, di rewşan de ku ew têrî xwe nekê û hwd wê, weke mirovekî *sivik* wê were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, gotina sivikbûn û giranbûnê wê xwediyê wateyeka ku ew li ser hişmendî, vîn û karîna mirov re bê. Wê di vê rewşê de wê, mirov wê, bi aqilê wî re wê, bi heta pîvandin. Wê bi zanebûna wî re wê, bi heta li berçav girtin. Wê bi fahmkirina wî re wê, bi heta dîtin. Mirovekî ku ew di rewşên xwe yên jîyanî de ku ew serkevtîya wê, weke mirovekî baş û bizane wê li wî biheta nerîn. Wê di vê çerçoveyê de wê, dema ku ew di nava civatan de ku ew di rûnişt jî wê, li gotinên wî, bi heta hisandin. Wê fahmkirina wî, ji wî hatiba li ser ziman û wê ji aliyê hewirdorê ve jî wê bi heta bihistin. Di rastîyê de wê, ev jî wê heba ku mirov wê, çawa di jîyane xwe de ew hertimî serkevtîya wê, li ser wê re wê, ew bi heta li ser ziman. Wê bi kirinên mirov re wê, aqilê mirov wê bi heta pîvandin. Kirinên ku mirov ew dikirin ku mirov ew çendî bi aqil dikirin û di wan de ew ser dikeve wê, weke encama aqilê mirov jî wê biheta dîtin. Aqil wê, weke aliyekî giring wê, di vê çerçoveyê de wê, di temenê kirinên mirov de wê, biheta hildan li dest. Wê bi wê wê mirov wê rastîyê fahmbikê. Di rewşên weke yên bi aqil de wê, mirov wê, çawa wê tevbigêrîya wê zanîba. Mirovê bi zane wê, di vê çerçoveyê de wê, weke mirovekî ku ew li xwe serwaxt wê lê biheta nerîn. Mirovekî ku ew li xwe serwaxt wê, weke mirovekî azad jî wê li wî biheta nerîn. Di nava têngîna serwaxtîyê û ya azadîyê de wê, heman wate wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê ew biheta li ser ziman. Wê aqil di jîyanê de wê, bo ku mirov bi wê karibê rêya xwe bibînê wê li wê werê nerîn.

Di jîyane de wê, mirov wê, bi aqilê xwe re wê, fahmbikê. Wê rêya xwe wê bibînê. Wê fahmkirina xwe wê pêşbixê. Di dîrokê de mirov wê dibînê ku wê dîrok wê, di rastîya pêşketina civakî de wê, xwediyê herîkîneka xwe ya wateyî bê. Ji serdemên hûrî û mîtannîyan û heta roja me wê, di rewşa pêşveçûnê jîyanî de wê, gelek tişt wê werina li ser ziman. Lê li vir mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, heta roja me jî wê, hizrên ku wê, weke hizrên dîrokî ên dîrokzanan wê hevdû negrin û wê nikaribin zêde rastîyê werênina li ser ziman. Ber ku ew ji rastîyeka rastteqîn a civakî û jîyanê gavê navêjin û nayênina li ser ziman. Wê ji têngînekê wê gavêbiavêjin û werênina li ser ziman wê bikin ku wê bikina malê girseyan. Ya ku wê di temenê wê ne wekehevdûbûnê û şaşfahmkirinê de jî bê wê, di rastîyê de wê ev bê. Ji xwe wê, di nivîsandina dîrokê de wê, hemû xelatîyên ku ew hatina kirin wê, weke pêvajoyên nebaş, yên şer û hwd wê, werina pêşîya civakan. Yên ku dîrok wan tenê ji nivîsandina nava rûpelên pirtûkan û pê de ne dîtin wê, di vê çerçoveyê de wê, di bin vabalê vê rewşê de jî bin. Yan jî yên ku giringîya dîrokê wê, piçûk û heta deverekê jî wê, bêqiyet wê bibibînin wê, di vê çerçoveyê de wê bina encama van rewşên bi vê rengê jî.

Li vir divê ku mirov di serî de vê yekê jî wê, binxatbikê û werênê li ser ziman ku wê, bi jîyane zindî a civakî re wê, her têngîna dîrokê a jîyankirî û hatî nivîsandin wê, weke ku ew zindî bibê, bi gîyan bibê û wê were li holê û wê kifşkirinê di jîyanê de wê bide çêkirin. Di vê çerçoveyê de wê, were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov, wê, dema ku wê van rastîyên bi êş ên bi nivîsandiina dîrokê re ku mirov wê, fahm dikê mirov wê, zêdetirî wê wateyê bide wê hewldana legerîna di civatan de a pîrên kurdan a bi rast hanîna li ser ziman û xweşik hanîna li ser ziman. Ber ku wê, di vê çerçoveyê de wê, ji aliyekî ve wê, weke ku wê were hîskirin ku wê, ev tişt ku ew hat li ser ziman wê, çendî wê bandûrê li jîyane mirov bikê.

Berê gotineka wê bi ya 'derewê' û ya 'rastîyê' re wê, were li ser ziman wê hebê. Bi wê re wê, hertimî wê, li ya rastîyê wê, were lêgerîn. Di vê çerçoveyê de wan, ev ne digot ku "ev derew a wê, di jîyanê de wê ti hikmê wê nebê."

Wan digot ku ew derew jî wê, hikmê wê, di jîyanê de wê weke ya rast wê hebê. Lê wê encama wê jî wê li gorî wê rengê wê yê ku ew ne rast hatiya li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, li wê biheta lêgerîn. Di rewşa hanîna li ser ziman de wê, rewşa weke destpêka bûyarê û ankû rewşê jî wê bidîtan û wê bihanîyan li ser ziman. Wê di rûşa bûyar û ankû rewşê de wê, weke destpêkek çalekî wê rewşa hanîna li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê bahse 'rast hanîna li ser ziman' wê, bikiran wê, di vê çerçoveyê de wê, ev bi hanîyan li ser ziman. Ya ku ew ne rast hat li ser ziman wê, weke derew wê, biheta li ser ziman. Gotina derewê, di kurdî de wê, heta serdemên sûmerîyan wê herê. Wê bi wê re wê, gelek vegotinên ku em dikarin weke bi têngîna dîrokê re ku wê çawa wê di jîyanê de wê, encamên wan hebin wê, werina hanîn li ser ziman. Dîsa di kurdî de wê, weke gaveka li pêşîya gotina derewê wê, gotina 'bûhtanê' wê were hanîn li ser ziman. Bûhtan wê, di kurdî de wê, derewa ku ew bi encama xwe ya ku ew derketî li holê re ew, ya herî mazin bê. Di vê çerçoveyê de wê, bi gotineka din wê bûhtan wê derewa herî mazin jî bê.

Li vir mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di roja me de wê, were gotin ku "ev derew a, ti rastiya wê nîn a, ber vê yekê wê, hewce nebê ku mirov wê hilde li dest." Di vê çerçoveyê de wê, weke rewşek ku ew newê hilde li dest wê li wê were nerîn. Lê di aslê xwe de wê ya herî şaş jî wê ev bê. Ber ku wê derew wê, piştî ku ew hatkirin û pê de wê, di kirinîya jîyanê de wê, encama wê, pirr zêde wê, hebê. Derew wê, weke tiştekî ne rast ku ew binêht ew hatî gotin bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov, bixwesta tiştekî xirab biheta serê yekî wê, derewek û ankû tiştekî ne rast wê li ser wî, bi heta gotin. Di vê çerçoveyê de wê, yan jî wê, rastiya ku ew rûdaya wê, berevajî wê biheta kirin. Wê ji rastiya wê dûr wê biheta li ser ziman. Ev rengê hanîna li ser ziman wê, mixabin wê di roja me de wê, weke şewayekî nivîsandina dîrokê jî wê, di nava nivîsandina dîrokê de wê, were çandin. Dîrok wê, ji rastiye wê newê nivîsandin. Wê ji hizrekê wê, bidest nivîsandina "dîrokê" wê were kirin û wê piştî wê, bê xwestin ku kirinîya wê nivîsandinê di pîretîkê de bibê.

Di rewşa nivîsandina dîrokê a roja me de mirov, di vê çerçoveyê de wê jî divê ku wê werênê li ser ziman ku wê, divê ku mirov wê, bike berlêpîrsîneka giştî de. Bi teybetî, piştî ku têngîna netewan pêşket û pêde wê, herkesek wê bixwezê ku ew 'dîrokek xwe' binivîsênê. Di vê çerçoveyê de wê, weke ku ew di roja me de jî dihê hanîn li ser ziman wê, 'dîroka xwe wê, bi afirênê.' Gotina afirandinê û ya dîrokê ku ew hat li cem hevdû wê, ew bi hevdû wê têngîna û wateyê wê bide me ku wê, weke ku ew ji rastiya rûdayî a jîyanê dûr ku mirov wê ji xiyalê xwe çê bikê û biafirênê bê.

Di rewşa nivîsandina dîrokê de wê, temenê hemû pîrsîrêkên roja me jî wê were dîtin. Di vê çerçoveyê de ew çerçoveya ku weke nivîsandina dîrokê ku ew hatiya afirandin wê, ramyarîya wê ya ku ew bi sazûmanî di nava sînor de ku ew dihê kirin wê, di vê çerçoveyê de wê, encama wê, pêşxistina ji dîrokê birina hebûna civakan, çandan û zimanan bê. Di vê çerçoveyê de wê, di rewşa ne rast nivîsandina dîrokê de wê, têkiliyeka wê bi têngîna azadiya mirov ve jî wê, weke ku wê hebê. Ber vê yekê wê, ev mijar wê, di çerçoveya têngîna azadiyê û pêşketin û ankû pêşneketina wê de jî wê, xwediyê weynekê bê.

Kurdên berê wê, gotineka wan ya baş wê hebê. Wan dihanî li ser ziman ku "mîrov, çawa hanî li ser ziman wê, wusa biqawimê." Di vê çerçoveyê de wan, bi vê gotinê ew qast dikirin ku mirov çawa nivîsand wê bi wê re wê, encama wê jî wê, weke navaroka wê nivîsandinê bê. Yanî li vir ew nivîsandina dîrokê ku ew rastiye jî rewşek rûdayî a rast bê û ankû derewek ku ew ti rastiye wê nebin jî bê wê, di wê çerçoveyê de wê, xwediyê heman rewşê bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Mîrov wê, di vê çerçoveyê de wê, weke ku wê, bi xelatîye wê re wê, zordarekî wê li ser serê xwe wê biafirênê. Ev di rewşa jîyane mirov, nivîsandina mirov û hwd de jî wê, wusa bê. Karê nivîsandinê wê, di vê çerçoveyê de wê, karekî pirr xesas û zîz bê. Wê giring û pirr hêja bê. Wê dîrokî bê. Her gotina ku mirov wê, nivîsand weke ku wê, pêşîye kurdan wê bibêjin "mîrov, divê ku li pêşî û paşîya wê gotinê bihizirê û piştî wê bibêjê." Yanî bi vê re wê, ew biheta hizirkirin ku mirov çî got mîrov wê, zanibê ku wê çî encamê wê bi xwe re wê werênê. Wê encama wê çî bê, ku mirov wê zanibê. Di vê çerçoveyê de mirov, wê vê yekê jî wê bibînê ku wê, di nava civatên kurdan de ku ew di wan de ew li hevdû di rûniştin wê, di gotina xwe de wê, li rastiye, hişmendiya ku ew gotin bi rastî û bi wê hatiya gotin û hwd wê, li wê biheta lêgerîn. Di vê çerçoveyê de wê, weke gotineka pîrên kurdan ên li civatan ba ku wan digot ku "li gûhê xwe bikina weke gûhar" wê, bihanîyan li ser ziman ku "wê, çî hanî li ser ziman, di hiş û farqîya wê de bin. Di zanîna wê de bin. Gotina vala û nerast nebêjin. Ber ku ew male mirov di viritênê." Di vê çerçoveyê de wê, ew bihanîyan li ser ziman. Wan ti carî ne hanî li ser ziman ku "ev gotin derew a wê, ti encama wê di jîyanê de wê nebê." Vajî wê, wan dihanî li ser ziman "ku ew derew jî bê ku ew hanî li ser ziman wê, bandûra wê weke ya rast hatiya li ser ziman wê, hebê. Heta ku wê ji wê zêdetir jî wê hebê." Di vê çerçoveyê de wê, têkiliya gotinê û jîyanê wê bi hevdû re wê danîyan. Li gorî wan têkiliyek giring a gotinê û jîyanê wê bi hevdû re wê ji navîkê ve wê hebê. Li gorî wan wê hem gotinên ku mirov wan bi çî awayê ku wan bibêjê wê ew mayînda bin û hem jî wê hertimî wê encamên wan gotinan wê di jîyanê de wê hebin. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov li gorî vê gotin û mantiqê wan dihizirê wê, di gotin wê ne bê encam bê di jîyanê de. Wê her gotin wê encama wê hebê. Wê bandûra wê, pirr zêde wê, hebê. Mîrov, di serî de divê ku wê, di hişê wê de bê. Dema ku wê hertimî wê ji mirov bixwestan ku mirov rastiye werênê li ser ziman û tiştî ku mirov ew

hanî li ser ziman ku mirov, di hiş û farqîya wê de bê wê, bal bi wê biheta kirina li ser vê rewşê û xalê. Wê bal biheta kişandin li ser encamên wê. Her gotin wê, xwediyê wê encama xwe ya ku ew di jîyanê de bide rûdayîn bê. Bi vê rengê û têgihîştinê wê ew bihaniyan li ser ziman. Aqil û jîyan wê, dema ku mirov wê, li ser rewşa têgîna dîrokê û hwd re wê, dikê ku wê fahm bikê wê, di vê çerçoveyê de wê, encamna giring û dîrokî wê bi têgihîştinê wê derxê li holê û wê bi me wê bide fahmkirin. Mirov, bi wê re wê rewşa herikîniya jîyanê wê, bi wê re wê fahmdikê û wê dikê ku fahmbikê. Gotin wê, ji her aliyê ve wê, bandûra xwe wê bikirinî, tevger û xûnişandiniya mirov re wê bide dîyarkirin. Ev jî wê, ji aliyekî ve wê, mirov wê çawa tevbigirihê, serbest bê û ankû ne serbest bê û hwd wê, bi wê re wê, xwediyê wateyekê bê.

Mirov vê yekê jî wê, dibînê ku wê di dewama wê de wê bihaniyan li ser ziman ku wê, çawa wê li ser encamên kirin û gotinê wê bi hatina sekinandin. Ji rengê hanîna li ser ziman wê, biheta fahmkirin ku wê li wê bihatîya hizirin ku wê çawa wê encama wê heba. Ev ne dihat gotin ku ew ne rast a, wê ber vê yekê wê di jîyanê de wê ti bûhûnerîya wê nebê.” Vajî wê, dihat gotin ku ew nerast û derew jî bê wê, di jîyanê de wê, li gorî wê rengê wê yê hatî gotin wê bandûreka wê hebê. Wê encamaka wê hebê. Wê ber vê yekê wê, dema ku mirov gotina baş bêjê wê encama wê baş bê. Lê ku mirov gotina nebaş bêjê wê encama wê nebaş bê. Di vê çerçoveyê de wê, biheta gotin ku mirov, di derbarê mirovekî de ku ew gotina ne rast û derew got wê, encamên wê jî wê hem bo yê ku ew gotina wê ne bi dîrûstî bê û hem jî wê bo yê ku ew bo wî hatina gotin jî wê, weke malviritandinê bê. Di vê çerçoveyê de wê, bi heta hanîn li ser ziman. Di rewşa hizirkirina li wê(li gotinê) de mirov, wê yekê kifş dikê wê, bê hizirkirin ku wê, hertimî wê, encamek wê hebê. Gotin ew piştî ku ew hat gotin wê, bi rengê ku ew hatî gotin û bi armanca ku ew hatî hanîn li ser ziman wê ew hebê. Wê encamên wê hebin. Wê di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşekê bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, ew rastîya wê, hebê.

Li vir ev jî wê, weke aliyekî wê, hebê. Weke encama tiştêkî ne rast ku wê mirov wê, tiştina xirab wê bihetan li serê wî, wê vabalê wê li ser yê ku ew gotin hanîna li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew were li sr ziman. Wê bahse wê bê kirin. Wê ew yên ku ew tişt hatina li serê wî wê, weke yekî ‘maxdûr’ wê were dîtin û wê were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, gotin wê, li gorî rengê wê yê ku bi hişmendî ku ew bi wê wateyê hatîya gotin re wê, encamên wê yên li ser jîyane mirov ku ew dibin re wê, mirov di jîyane xwe de û bi jîyane xwe re wê ji wê bi bandûr bibê. Wê di vê çerçoveyê de wê ew wê, xwediyê rewşeka ku mirov wê, dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman bê. Di vê rewşê de wê weke ku mirov ji devê gelek pîrên kurdan wê hisbikê wê bibêjin ku ”wê gotinek wê, male mirov karibê ava jî bikê û xira jî bê.” Di vê çerçoveyê de wê were were hanîn li ser ziman. Ev gotina ”wê gotinek wê, male mirov karibê ava jî bikê û xira jî bê” wê, weke gotineka ku ew ji nava gel ew dihat zanîn û gotin. Ev gotin wê, di dewama wê de wê gelek gotinên weke wê, bihetan li gotin. Di wan gotinan de jî wê, rewşa bandûra gotinên ne rast ên derew ên li ser jîyane mirov wê bihaniyan li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, çawa wê, mirov jîyane mirov de wê, bike rewşek xirab de wê, bihaniyan li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, gotin hanîna li ser ziman û navaroka wê, pirr zêde wê li ser wê bisekinîyan. Ber vê yekê ya ku wê, ji destpêkên pêvajoyên şariştaniyê wê, weke rêgezêkî pîroz a olî jî wê, ‘derew nekirin’ wê, weke pîvanek keseyetîyeka mirov a rast wê, bihaniyan li ser ziman. Ber ku wê, encamên wê, pirr zêde wê hebin. Wê bandûra wê di jîyane mirov de wê bi xirabî wê pirr zêde wê heban. Bi vê rengê wê ew bihaniyan li ser ziman. Mirov wê, bi wê re wê, hertimî wê were teşwîkkirin ku ew ya rast bibêjê û bikê. Hilberîn û afrînerî wê weke rêgezna rewîstî ên jîyanî jî wê di vê çerçoveyê de wê, li ser wê esas û temenê wê bihaniyan li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ew bihaniyan li ser ziman.

Mirov wê, di rewşa jîyane xwe de wê, xwediyê rewşek teybet ku ew dijî bê. Wê çawa wê bijî wê, hertimî wê bi mêyla xwe re wê berê wî wê li wê bê. Wê bixwezê ku ew weke ku ew dixwezê ew bijî. Xwesteka bi weke ku ew dixwezê ku ew bijî re wê, weke aliyekî giring ê mirov bê. Wê mirov wê çendî ku wê aqilî wê bi hişmendîya wî re wê pêşbixê wê, di jîyane xwe de wê, temenê weke xwe jîyankirinê wê bikê ku ew ji ew jî xwe re ew pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê, bi aqilê xwe re wê, temenê afirandinê, hilberendinê, pêşxistina amûran, temenê fahmkirina çawa kirin û tevgerinê û hwd wê, pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov ku ew çendî wê, di vê rewşê de wê, ew bi aqilê xwe wê xwe pêşbixê wê, weke ku wê sînorê tevgerîn, kirin û levdane xwe ya di jîyanê de jî wê pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê bi aqilê xwe wê bikê ku ew bi serê xwe bijî. Keseyet wê, weke rewşeka ku ew bi hişmendî pêş dikeve wê, xwediyê navenda xwe ya ku ew xwe bi wê re dibînê û dixwezê ku ew bijî bê. Keseyet wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê wê rewşê bê. Gotinên weke ”mirov xwe, weke navenda dûnyê dibînê” wê, di vê çerçoveyê de wê, vê rewşa keseyetîyê a xwe bi wê dîtinê wê werênê li ser ziman bê.

Di vê çerçoveyê mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê têkiliyeka têgîna azadiyê û ya keseyetîyê wê, bi hevdu re wê hebê. Keseyet wê, weke ku ew fahmdikê, dibînê û dinerê wê, bixwezê ku ew bijî. Wê di rewşa têkiliyên xwe de wê, bi xwezê ku ew bi serê xwe bê. Wê di rewşa hildan bersivê ji mirovên dervî xwe a ji xwestekên xwe re wê, bixwezê ku ew xwestek weke ya ku ew dixwezê bê. Lê li vir divê ku mirov wê ji bîrnekê ku wê sînorê azadiya her kesî wê heta ya kesê din ê li hemberî wî bê. Ev rewş wê, bo herkesekî wê derbasdar bê. Wê ti kesek wê ji wê derbas nebê. Ev wê weke sînorekî mirov ê bi mirov re bê. Wê demê wê mirov wê, bi wê sînorê re wê çawa wê

bijî? Wê çawa wê di nava jîyane xwe ya civakî de wê weke ku ew ji xwe re dixwezê ku ew ji yê li hemberî xwe re ew dixwezê wê, di rewş û têgihîştinekê de bê. Di rewşa têgîna civakî û ya jîyane bi komî de wê, di vê çerçoveyê de wê, bi hevdû re jîyankirin wê hebê. Wê di nava rewşa bi hevdû re jîyankirinê de wê, rewşa jîyane komî wê derkeve li pêş. Keseyet û civaketî wê, di gelek rewşan de wê, li ser têgîn û rewşa bi azad jîyankirinê de wê li hevdû nekin. Wê ew nakokîya di nava wan de wê, li ser rewşa hebûna serbestîtiya mirov a bi azadî bê.

Li vir wê demê mirov dikarê wê rewşa civakî wê, di vê çerçoveyê de wê, hilde li dest. Wê di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê temenê jîyankirina mirov a bi civaknasî wê bi hevdû re bi komî jîyankirin bê. Nirxên weke ziman û hwd wê, nirxna hevbeş ku mirov li ser wan re wê, têkiliyê wê bi hevdû re wê dênê bê. Ev jî wê, weke aliyana ku wê di roja me de wê di temenê hebûna mirov û keseyetîya mirov de bin. Wê di vê çerçoveyê de wê, li ser wan rastîyên bi jîyane komî a civakî re wê mirov wê bi afrînerî, karîger, hûner, çand û hwd re wê, bi van aliyên xwe re wê, xwe bide nîşandin. Wê derkeve li pêş. Wê bike û bixwezê ku ew xwe li ser wan re bide herêkirin.

Hewldana xwe dana herêkirinê a mirov a di nava jîyane komî û rewşa civaknasî de wê, di çerçoveya xwestekên wê yên jîyanî de bê. Têkilîdanî jî wê, xwestekê mirovî a bixwezayî bê. Mirov wê, bi wê re wê, xwe bide nîşandin. Wê xûyên xwe bi kirin û tevgerên xwe re wê bide nîşandin. Wê xwe bi keseyetîya xwe re wê, bi pêşketina xwe re wê bide diyarkirin. Li ser wê re wê, xwediyê rewşeka ku ew xwe bi wê dixwezê bijî bê. Mirov wê, di nava jîyane xwe de wê, bi van aliyên re wê, ew xwediyê temenê xwe yê heyînî bê. Wê biqasî ku ew wê ji hewirdorê bigirê wilqasî jî wê bi bandûrî wê, bi heman rengî wê ji xwe wê bide hewirdorê wê karibê bandûrê bi hebûna xwe li ser hewirdorê bide çekirin. Bandûr wê, weke rewşek civaknasî wê hertimî û dayimî wê di çerçoveya hebûna jîyane mirov de wê hebê. Ev wê, weke aliyekî ku mirov bi wê bijî jî bê. Lê di nava wê de wê, hertimî wê keseyet wê, xwediyê ezîfî, vîn û xwestekên xwe yên ku ew dixwezê ku ew bi wan bijî bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew xwediyê rewşekê bê. Keseyet ew temenê wê yê çandî ku ew bi hişmendî afirîya û heya wê, weke temen û têgînek civakî a hevbeş jî bê. Lê li vir mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê çendî ku wê mirov wê di nava heman komê de wê weke ku wê 'wekehevdû' wê bijî jî lê wê, mirov wê ber ku wê di çerçoveya xwe ya keseyetî de wê xwediyê pêvajoyên jîyankirinê ên bi teybet bê wê, li ser wê re wê di nava wê rewşa jîyane komî de wê xwemaliya xwe ya keseyetî wê biafirênê. Ya ku wê temenê wê xwemaliya wî ya keseyetî bê wê serborîyên wî yên serbixwe ên ku ew dijî, dihezirê û di xwe de ew pêşdixê bê. Di nava hevdû de wê, bi têgîneka weke hevdû jîyankirin û xwemaliya keseyetîyê a li ser xosletên wê yên pêşketî re wê, di vê çerçoveyê de wê rewşek jîyanî a civakî wê pêşbikeve û wê were û bijî. Di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê, di çerçoveya rewşa azadiya de wê, weke temenê têkiliyekê di nava wê rewşa jîyane civakî û ya keseyetîyê û serbixwebûnê de wê bi afirênê. Her rewş jî wê, çendî ku wê di jîyanê de wê bi çandî û hişmendî wê xwediyê rengê pêketina xwe jî bin lê wê, di temenê hevdû de wê xwediyê heyînek bi rastteqînî jî bin.

Di rewşa têgîna jîyane mirov û di wê de ku mirov bi serê xwe tevbigirihê de wê gelek rewşên ku wê, mirov dikarê bi wê re hilde li dest wê hebin. Di serî de rewşên weke yên aborî û hwd wê, di çerçoveya xwe dabarakirinê de wê, wateyek wan ya bi serxwebûnê û ankû ne bi serxwebûnê wê hebê. Rewşa aborî di vê çerçoveya xwe dabarakirinê de wê, weke rewşek hîmî bê. Lê wê ne rewşek tenê a yekane bê. Bi wê re jî wê, weke ku mirov di serdemên berê de wê, di serdema kevnera a medîya de wê kifşbikê wê, têgînên zêhnî ên ku ew li mirov serdest in wê, bahse wan wê were kirin. Ber vê yekê wê, bi rêyên xwe di aramî û başîyê de rehet hîskirinê re wê, bahse xwe ji wan zêhnan û ankû weke ku ew dihehîna li ser ziman mirov, ku xwe 'bahdîlînên zêhnî' û ankû 'lewîtînên zêhnî' xwe paqij û xilas bikê. Di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê weke aliyekî ku mirov bi wê xwe serbest û bi serê xwe hîsbikê bê.

Di rewşên têgînî de wê, her wusa rewşa weke wan jîyankirinê de wê, ev wê weke aliyekî wê xwe bide diyarkirin. Di rewşên zêhnî ên zantkirinê de wê, mirov wê, bi daxweza weke wan jîyankirinê de wê, were hildan li dest. Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyek têgînek bîrdozîkî de wê, di serdemên berê de wê ol wê bi vê rengê wê xwe bide pêşxistin. Di serdemên şariştanîyê ên destpêkê de wê, di rewşa têgîna olî de wê gelemperîyek wê haba. Lê wê di rewşa navarok û tiştên ku mirov bi wê bawer dikir de wê, ji hevdû cudabûn wê heba. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa pirr-xwûdayî wê hebê. Wê her malbatek wê xwûdayekî wan wê hebê. Wê di vê çerçoveyê de wê, ew bi wê rengê wê di rengê ku ew dihezirin de wê ew hebê.

Bi demê re wê, ev rewş wê bi gûharê. Wê gelemperbûn wê pêşbikeve. Wê olek giştî ku wê girseyan bi bawerkirina wan re wê li wê bîr dayîn li hevdû wê pêşbikeve. Di vê çerçoveyê de wê pêvajoya 'yek-bawerî' û ankû 'yek-xwûdayî' wê pêşbikeve. Ev jî wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewş û pêvajoyek giştî a ku mirov wê hilde li dest bê.

Di rewşên jîyanî de wê, çawa wê bê jîyîn wê, di wê çerçoveyê de wê, hizirkirin wê were pêşxistin. Mirov wê, di rewşa jîyan û rengê bawerîya xwe de wê, ew wê bi wê re wê, bi hizirê.

Di rewşên weke yên aborî û rewşên hişmendî ên bawerîyî û hwd wê, ji aliyekî ve wê, di anişkî de wê têkiliyeka wan ya bi hevdû re wê hebê. Wê çawa wê mirov wê bijî wê, rewşên jîyanî wê li dora wê, hin bi hin wê xwe bidina

dîyarkirin. Mirov wê, dema ku wê, bawerîyekê wê hilbijêrê wê, rewşên xwe yên jîyanî, xwe rehet, zêdetir serbest hîskirinê û hwd wê, li berçav wê bigirê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê xwe bide dîyarkirin. Di serdemên dawî ên jinûvebûnê de wê, ya ku wê derkeve li pêş wê, ew bê ku wê, mirov wê keseyetîya wî pêşbikeve. Wê ew bidest kifşkirina wê bikê ku ew bi çî bawer dikê. Di vê çerçoveyê de demên jinûvebûnê û ankû ronesansê wê, weke demna ku mirov dikarê wan di wê rewşê de bibîrbikê bin. Mirov wê derkeve li pêş. Wê zêdetirî wê, rewşa jîyanî a mirov wê derkeve li pêş. Mirov wê, her şoreşa ku wê ji vê demê û pê de wê bikê wê, bi wê bixwezê ku ew hinekî din xwe azad bikê. Wê di vê çerçoveyê de wê, bi armançekê bê.

Di rewşa têngîna hişmendîyî de wê mirov wê bi demê re wê, çendî ku ew aqilê xwe pêşdikeve wê weke ku ew hinek bendên ku ew bi wan girêdayîya wê, xwe ji wan rizgarbikê. Pêşî wê xwe ji benda nezanîyê wê rizgar bikê. Piştî jî wê, di jîyane xwe de wê, bi bendên din ên xwe re wê tekoşîna xwe wê pêşbixê. Lê li vir mirov divê ku vê yekê wê, werênê li wer ziman ku wê, her rewş û tişt wê, di çerçoveya xwe gihandina azadiyê de wê pêşbikeve bê. Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, bo azadiya xwe wê di nava tekoşînekê de bê. Di demê de wê, tiştêkî din wê pêşbikeve wê, ew jî wê desthilatdarî bê. Wê bi awayekî vekirî wê, pirr bi zêdeyî wê desthilatdarî wê, xwe bide nîşandin ku ew xwediyê têngîneka bîrdozîkî a sehêtkirinê bê. Wê hemû rewş û dewlemendîyên xwe wê bo sehêtkirinê wê bikarbênê. Wê bikê xismetê wê de. Wê bi wê, wê xalkan wê di pêvajoyên komkujiyan de wê derbas bikin. Di dîrokê de ku mirov dîroka desthilatdariyan wan hilde li dest wê, di vê çerçoveyê de wê, were dîtin ku wê, weke dîrokên şer ên li dijî azadiya gelan wê bi hebûna xwe re wê binivîsênin. Wê dîroka wan wê, bi rengekî wê dîroka wê şerê wan ê li dijî azadiya gelan û mirov bê. Li vir wê, desthilatdarî wê, di reng û çermê kesekî de wê weke ku ew dixwezê xwe serdest bikê û herkesekî tabîî vîn û xwesteka xwe bikê bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, di reng û rewşekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Ber vê yekê wê, ti desthilatdar wê ji wê nexweş bê ku ew dîroka wan ya şer bi rengê wê yê rast were hanîn li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, tirs û hwd wê, hinek amûrên ku wê rêveber bo desthilatdariya bidomênin ku wê bikarbênin bin. Wê di vê çerçoveyê de wê tirsandinê wê pêşbixin. Tirsandin wê, weke aliyekî wan ê hebûnî bê. Desthilatdariyên herî mazin wê, weke desthilatdariyên ku ew xwediyê artişên mazin, çekên giran ên ku rêjeya wan kuştinê zêdeya û hwd bin. Di vê çerçoveyê de wê, weke ku mirov î ro bi awayekî vekirî wê bi rejimên herêmê ên weke rejima tirk ku ew şer li hemberî civake kurd bi armanca wê ji dîrokê birinê ku ew li dijî wê dimeşênin de wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê reng û awayekê bin. Tirs wê, weke çeka wan ya herî mazin bê.

Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, mirovekî ku ew bi rastî ew azad a û xwediyê wê hêsta azadiyê bê wê, bo wan wê weke temen û cihê tirsê bê. Ber ku ew mirov wê, ne mirovekî ku ew karibin li ser wî sehêta xwe çêbikin û wî di çerçoveya hebûna desthilatdariya xwe de wî, di bin sehêta xwe de bigrin bê. Ber vê yekê wê, azadî wê, ji aliyekî ve wê, bi kirdeyî wê rengekî tirsê wan wê bi hebûna xwe re wê, werênê li ser ziman.

Mirovê azad û ankû ew xwediyê wê hişmendiya azadiyê re wê, di fahmkirina xwe de wê bi serê xwe bê, di afirandina xwe de wê weke xwe bê, wê di jîyane xwe de wê ne di bin sehêta ti kes, têngî û desthilatdariyê de bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, bixwe wê bijî. Wê di têngîna maf û azadiya xwe de bê. Bûyîna di têngî û hişê maf û azadiya xwe de wê, weke aliyekî hîmê azadiya mirov bê. Di vê çerçoveyê de wê mirov wê, karibê xwe bi wê biserêxwe bikê. Xwe cûda bikê. Wê di rewşa yeqînî û bawerîya xwe de wê, ne mirovekî ji fahmkirinê din re wê girtî bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, di fahmkirina xwe de wê hertimî wê vekirî bê. Wê di jîyane xwe de wê, ji rastîyê re wê vekirî bê. Wê rastîyê bijî. Wê bi rastîyê bi hiş û têngîhiştinê bê. Di wê çerçoveyê de wê xwediyê vîna xwe bê.

Me hinekî li jor hanî li ser ziman ku mirovê ku ew ne zêde bizanîn wê di xwe de jî wê ne azad bê. Wê di hêstên xwe de wê, xwe weke dilê wan bê. Wê nikaribê derkeve dervî wan. Wê, di vê çerçoveyê de wê, hertimî wê hêst û ajoyên wî wê, rê şanî wî bidin. Wê bêî xwestek û vîna wî wê, ew wê wî bi rêve bibin. Di vê çerçoveyê de wê, weke rewşekê bê ku mirov wê, fahmbikê ku wê, biqasî ajoyên me yên hundûrînî ku me dil digirin wê, wilqasî jî wê têngînen ku ew me dervî vîna me dildigirin wê, ji hevdû ne cûda bin. Me hinekî li jor bahse têngiliya nava keseyet û civakê kiribû. Li vir di dewama wê de mirov dikarê gotinek din jî wê, werênê li ser ziman. Ew jî wê, ew bê ku mirovê ku ew bizanebê wê, karibê ew bixwe bê. Wê bi hişmendiya xwe wê, ya baş û nebaş wê ji hevdû wê vaqatênê. Wê li ser wê re wê, zanibê ku ew wê, çî bikê. Di nava jîyane civakê de wê mirov wê, bi vîna xwe re wê, weke vînekê wê hebê. Wê xwe bide dîyarkirin. Wê xwe wê, werênê li ser ziman. Di rewşa ku ew bêî astengî ku ew karibê xwe werênê li ser ziman wê, ew xwediyê rewşek serbest bê. Lê di roja me de wê, weke ku me hinekî dîsa li jor hanî li ser ziman wê desthilatdarî wê, hemû tiştê wê di destê xwe de wê bidina kom wê, bi wê re wê girseyan wê di dest wê, bigirin. Berê, di serdemên faodaliyê de wê, ard û amûrên çandinîyê û hwd wê, hemû wê di destê yên serdest bin. Wan bi wê, mirov di destê xwe de dil digirtin. Bi wê re jî wê, ne hiştiban ku girsa gihîştiban ard û rewşên ku ew xwe bi wê rakin û baş bikin bin. Piştî serdemên jinûvebûnê û ankû ronesansê wê ew rewş wê ji holê were rakirin. Lê wê ji aliyekî din ve wê di heman şewayê de wê, li ser desthilatdariyan re wê, pêşxistin wê bibin. Minaq wê, li ser têngînen olî ku ew weke bîrdozîyan bikardihênin wê, mirovan bi xwe ve wê bikin ku ew girêbidin. Wê hemû jîyane wan wê di destê xwe wê bikina bin sehê û îpotekê de bê. Wê mafê wan yên xwe hanîna li ser ziman, bi azadiya xwe ya civakî a bingihînî ku ew bijîn û hwd wê ji destê wan wê were girtin. Di vê çerçoveyê de

wê, bidest afirandina teorîyên wê yên meşrûkirinê bikin wê pêşbixin. Her rêveber û ankû desthilatdar wê, çawa xwe bi kirinên xwe yên xirab û hwd re wê, bide meşrû kirin û hwd wê, têgînên weke nîjadperestî û hwd wê, werina pêşxistin. Ev wê, weke têgînna ku wê ji nava komek civakî û hwd ku wê bi wê ew wê, çawa sehê wê li gorî xwe wê bidina pêşxistin bê. Wê li ser hêstan re wê, ew wê zantkirinê wê pêşbixin. Hemû gotinên aqil, felsefe û hwd ku ew bo mirovatîyê hatina hanîn li ser ziman wê bikina xizmeta kirinên xwe yên dijmîrovî de.

Di rewşên weke yên azadiyê de wê, ya ku wê derkeve li holê wê, ew bê ku wê çawa wê, ew were li ser ziman bê. Di rewşa hanîna li ser ziman de wê, xwe bide dîyarkirin. Wê mirov wê, di xwe hanîna li ser ziman wê, di nava sînore ku ew dijî de wê, derfet ji wî re wê dayîn naskirin. Î ro pergale giştî a kapîtalê ku wê, bi awayekî wê di dewama ya faodalismê de wê pêşbikeve wê, hemû hêza mirov a ku ew dikarê bide nişandin wê bike xizmeta xabate ku ew dihê dayîn li ser milê wî de. Wê di vê çerçoveyê de wê, ew wê bê xistin di rewşekê de. Di serdema ku wê faodalism wê bikeve û ji hevdû bifeşihê de wê, di encama wê de wê, rewşek nû wê derkeve li holê. Di vê çerçoveyê de wê, têgîna netewîtiyê wê derkeve li holê. Li ser wê re wê, hêstên nîjadî wê pêşbikevin. Wê derkevina li pêş.

Mirov wê, di demên piştre de wê, weke ku ew wê bi aqil wê xwe bi tişbikê. Wê temenê xwe yê jîyanê wê di aqil de wê biavêjê. Nîqaşên ku wê li ser mirov, erkûberpirsiyariya mirov ku wê werina meşandin wê di çerçoveya rewşa mirovekî ku ew çawa dikarê biserê xwe bijî de bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, di felsefeya zanîne a piştî serdemên jinûvebûnê de wê, tenê wê aqil wê tiştekî bi giringî wê ji xwe re wê bikê mijare fahmkirinê. Ew jî wê, sînor, qarasîte û rewşa jîyane mirov a fahmkirinê bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, bi awayekî wê, mirov wê di navende nîqaşên hizirkî û ramanî ku ew dihên meşandin de wê were rûnandin.

Di rewşa felsefeya demê de wê, piştre wê, rewşên weke hêst, raman, wêje û hwd wê, bikevina jîyane mirov de. Wê cûreyên aqil û têgihiştinê ên zanîne wê li ser aqil û pêşketina aqil re wê bikevina jîyanê de. Mirov wê, di jîyane xwe de wê, çendî ku ew di aqilê xwe de wê, serwer bibê wê, temenê di xwe de biazadî hizirkirin û afirandinê jî wê biafirîne. Di vê çerçoveyê de wê, têkiliyeka aqil û têgîna azadiyê wê bihevdû re wê hebê.

Bi demê re weke felsefeyê pêşketina têgîna azadiyê û pêşketina tekoşîna wê ya civakî

Serdemên faodalî wê, weke serdemna ku wê di çerçoveya pêşveçûnên aborî de wê xwe bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşa aborî wê, bi nîqaş û hebûna wê re wê, navaroka nîqaş û zanîna mirov jî wê tişî bikê. Wê di vê çerçoveyê de wê, mirov di jîyanê xwe de wê, çawa wê xwe bigihêne temenekî baş ê jîyanî wê, li ser wê bihizirê. Di rewşa jîyanê malbatî de wê, di vê çerçoveyê de wê, pêşî wê aboriya malbatî wê weke ku wê li ser temenekî wê pêşbikeve. Wê bi wê re wê, mirov wê, xabate xwe bikê û wê bixwezê ku ew berdêla xabate xwe bidestkê û bi wê re ew malbate xwe dabara wê bikê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediye rewşekê bê. Çendî ku wê aqilê mirov wê pêşbikeve wê, xwestina zêdetirî baştirin wê, xwe bide dîyarkirin. Di serdemên berê de wê, mirov wê, di nava rewşa jîyane xwe de wê zêdetirî wê karibê ku ew ji xwezayê sûdbigirê. Wê di vê çerçoveyê de wê, temenê malbatî ê jîyanî jî wê li ser wê, were danîn û avakirin. Di serdemên berê de wê, weke ku mirov bi pergale jîyanî a di nava jîyane têgînên bawerîyê ên kurdistanî ên weke êzdayîyê de ku mirov wê kifş dikê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, weke dîmenekî wê, hebê. Her wusa têgînên weke parastina malbatê, têkiliyên wê yên navxweyî, rêz û hûmet, hêskirin û bawerî û hwd wê hebûba. Lê bi demê re wê, ev aliyên têgînî ên ku wê mirov li ser wan re bimeşê wê, di wan de wê gûharîn wê bibê. Di vê çerçoveyê de mirov wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, mirov wê çawa wê bijî wê, bi xûyan wê keseyetîyekê wê reng û awayê wê were hanîn li ser ziman. Hebûnên têgînî ên bawerîyî ku ew têgînên wê hebûn wê, bi demê re wê, weke ku wê çerçoveyekê wê bi xwe re wê biafirênin. Di serdemên faodalîyê de wê, çîneka navîn wê biafirê û wê ew çîna navîn wê wan têgînan re wê, hebûna xwe di nava giştîya civakê de wê bide herêkirin, meşrûkirin û serdestkirin. Wê weke çîneka ku ew hertimî wê, her tiştî wê di destê xwe de wê bigirê bê. Wê weke çîneka ku ew bi aboriya xwe jî ew li pêş û hinek xosletên civakî ew di destê xwe de digirê bê. Wê bi wê rengê wê, bi rewşa xwe ya aborî wê xwe serdest bikê. Ev jî wê, ji aliyê qarakteristîkî ve wê, bi demê re wê, temenê hinek gûharînan jî bê. Di nava têgînên bawerî û vê çîna navîn de wê têkiliyek li ser têgînên ku ew bi rengên baş re dihên li ser ziman re wê were hebê. Wê ew jî wê, ser li wan alîyan re wê bide herêkirin. Dûalîteya di nava başî û nebaşîyê de wê, li vir wê weke têgîneka ku ew wê ji temen ve wê bi weyn wê bileyizê bê. Wê ev çîna serdest a navîn wê, bi demê re wê, li girseyên xizan wê weke çîneka serdest wê pêşbikevê. Rêveberîyên ku ew pêşbikevin jî wê, piştî xwe wê bidina wan. Di vê çerçoveyê de wê bi hevdû re wê girseyan wê bi rêvebibin.

Di serdemên piştre de wê, di van rewşan de wê hinekî gûharîn wê bibê. Piştî ku têgîna azadiyê pêşket û bi aqil re bû malê girseyan wê, ev rewş wê, di wê de wê gûharîn wê bibê. Bi demê re wê, aqilê mirov wê pêşbikeve. Heta ku wê dem wê were dema mirovê hemdem wê mirov wê, jîyane xwe wê bi aqil wê ji nû ve wê pêşbikeve. Wê weke ku wê jinûvebûnekê wê di jîyane xwe de wê bi felsefeyê û zanîna wê, wê çêbikê. Wê di vê çerçoveyê de wê, di encama wê de wê 'mirovekî hemdem' wê derkeve li holê. Di vê rewşê de wê, têgînên weke aqil, zanîn, azadî, bawerî û hwd wê, ji nûve wê biawayekî wê werina şirovekirin û wê têkiliyek wan wê bi jîyane mirov re wê were danîn. Mirov hemdem ku ew bi aqil wê jîyane xwe wê avabikê wê du rewş wê bi zêdeyî wê, di jîyane wî de ji aliyê azadiya wî ve

wê pêşbikevê. Yek bitenêtiya. Ya din jî wê tirsên ku ew wê, di xwe de wê bi demê re wê pêşbixê û wê bi wan bijî bê. Mirov wê, çendî ku wê pêş bikeve û wê weke ku ew bigihijê civaknasîyek civakî wê, di xwe de wê, bi heman rengî wê tenêtiya wî jî wê pêşbikevê. Wê bi tenê bi serê xwe bê.

Bi wê re wê, bi demê re wê mirov wê aqilê xwe wê di wê çerçoveyê de wê jî wê pêşbixê ku ew bi tenêtiya xwe û tirsên xwe re ew têbikoşê. Di nava jîyane xwe de wê, ji nû ve wê rewş û regekî têkiliyan wê derkeve li holê. Wê rengên girêdanîyî demên bûhûrî ên bi keseyetîya mirov re wê, werina li şûn hiştin. Wê mirov wê, rewşan wê bi aqilê xwe wê, bi nerîna xwe, wijdanê û hwd re wê, ew şîrovebikê û wê bikê ku ew fahmbikê. Di vê çerçoveyê de wê, weke awayekî jîyane mirov hemdem wê ew bê ku wê, hertimî wê weke pêwîstîniyekê wê, ew wê di jîyane xwe de wê hertimî wê astengîyan wê kifşbikê û wê bi wan re wê, li berxwe bide. Bi wê re wê, şewayekî jîyanê wê bi xwe re wê pêşbixê. Her çendî ku ew bi wan re ew bi serkeve wê, gav bi gav wê bi pêşde wê herê. Wê bi aqilê xwe re wê, xwe bi serê xwe wê bide diyarkirin. Navendîtî, azwerî û ezîtiyek a mirovî wê zêdetirî derkeve li pêş. Ev jî wê, di aslê xwe de wê, zêdetirî wê ji aliyekî ve wê, temenê wê bê ku mirov zêdetirî ew bi serê xwe bi tenê bê. Wê çendî ku wê, demên li pêş ên pêşarojê wê, weke ku ew bi ber van ve diçê û ew xwe bi zanebûnî dikê ku ew bi ber pêşarojê ve ew herê jî lê wê, hertimî wê bi tirsên ku ew di xwe de ew pêşdixê û wan dijî wê bijî. Di nava sînorên kevneşopîyên xwe yên berê de wê, xwe wê di ewlehîyek dîtarî de wê bidîta. Lê ew di demên nû de wê, mirov nikarê jîyane xwe tenê bi wê bijî. Wê mirov wê, hertimî wê qalikê xwe bişikênê û wê ji wê derkeve. Lê her qalik şikandin û ji wê derketin jî wê, bi xwe re wê, gûman, xûf, nezanîn, tirs û hwd wê, bi xwe re wê werênê. Di nava jîyaneka ku wê hin bi hin wê rengên derfetên wê yên bi rengînî jîyankirinê wê bi dîtarî ku wê zêde bibê de wê, mirov wê çawa bijî wê, bikeve tirs, nezanîn û gûmane wê de. Wê her tişta ku mirov wê jîyankir, wê çi bi xwe re wê werênê? Wê encame wê çi bê? Ew wê, weke aliyîna ku wê, aqilê mirov wê, di pêş dîtina wê de wê, weke ku wê bikeve zorê de. Wê çendî ku wê bi vê rengê wê bijî jî wê, xwe bi şûn ve bidîyê de. Wê li ewlehîya xwe ya berê a jîyanî wê bigerihê. Wê di mejiyê xwe de wê, bi norstarjîya demên berê wê bikê ku ew êdî wê bijî. Çendî ku wê bi zanîne û pêşketina wê re wê, jîyane dûnyê wê zêdetirî wê ji nepenîyê xwe wê, xwe *paqij* û *rizgar* bikê, wê lê werê. Wê mirov wê, di jîyane xwe de wê, xwe hem weke kirde û hem jî weke têrkerîyekê wê bibîne. Mirov wê, bi aqilê xwe wê, çendî ku wê ew rê bide jîyane xwe û wê ew wê kifşbikê wê, ew weke kirdeyekê wê xwedî weyn bê di jîyanê de. Mirov wê bi demê re wê nepenîyên bawerîyî ên kevneşopîyî wê derxê têgihîştinê. Wê her derxistina têgihîştinê wê, weke hinekî serwerbûn û bi wê re azadîya mirov jî bê. Bi demê re wê, li şûna yên kevn wê, rewşên nayên zanîn ên weke nepenî wê di jîyane xwe de wê pêşbixê û wê bi wan bijê. Wê mirov wê, di vê demê de wê weke hebûnekê wê weke ku ew ne xizmeta ti kesekî de bê. Wê ew keseyetîya bi îteatê wê, li şûna wê, keseyetîyek ku ew zêdetirî li azadîya dihezîrê wê pêşbikeve. Di vê çerçoveyê de wê, weke pîrsgirêkek ku wê bi bawerîyan re jî wê, xwe li ser wê rewşê re wê bide diyarkirin wê pîrsgirêka azadîyê ya bi bawerîyan, jîyanê û mirov re bê.

Di vê çerçoveyê de mirov dikarê hinekî din jî mirov, di dewama mijarê de wê jî li ser wê bisekinê ku wê, di demên nû ên weke demên 'hemdem' de wê, mirovekî çawa wê derkeve li holê. Hertimî mirov wê, bibêjê ku 'wê, mirov bi zane bibê' bê. Lê ev şewayê zanebûnê û navaroka wê jî wê, biqasî pêşketina wê, wê giring bê ku mirov wê fahmbikê. Di rewşa têgîna zanîne de wê, di serdemên piştî ronesansê de wê demek ku ew bi zanîne re wê, pêşbikeve. Wate têgîna bi gotina 'zanîne' ankû bi 'felsefeya zanîne' re mirov, wê çawa wê li ser temenekî wê bide rûnandin? Ev jî wê, weke aliyekî giring ku mirov wê li ser ziman. Di serdemên destpêkê ên şariştanî de wê, aqil pêşbikevê. Em dema ku dibêjin 'aqil pêş dikeve' wê, bi wê re wê, di çerçoveyek giştî de wê mirov wê gotinê wê werênê li ser ziman. Aqil wê, pêşbikeve. Piştê jî wê, bi xosletên xwe re wê, hûnandinên li nava xwe yên weke beşên zanîne wê pêşbixê. Wê ew jî wê raman bin. Di demên piştê ku wê bi pêşketina gotina aqil re wê, têrbûnek bi pêvajoyên totemîsmê, anamîsmê, mîtolojiyê û hwd wê were derbaskirin re wê, bi wê re wê, têgînên zanîni ên weke falzaniyê, xewnzaniyê, stêrzaniyê, fezezanî, gerdûnzani û hwd wê pêşbikevin. Di vê çerçoveyê de wê, ev alî hemû wê bi gelek aliyên din re wê, weke aliyîna ku wê bi kûrbûna aqil re ku ew pêşdikevin jî bin. Di dewama wê de wê piştê wê, pêvajoyên bi aqilê felsefeyê wê di rengê wan têgînan de wê xwe bi zanîni wê bide diyarkirin. Aqilê felsefeyê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê, xwediyê rewşekê bê. Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di nava aqilê felsefeyê de wê, bi demê re wê, rengên zanînen nû wê, xwe bidina pêşxistin. Felsefe wê, li ser wan re wê rengên xwe yên têgînî û hişmendî wê bi zanîni wê pêşbixê. Zanîni wê, weke ku mirov di kurdî de wê fahm dikê wê li ser hebûna gotina aqil re wê, weke kûrbûn û rengê awayê aqil ê ku ew êdî ew pêş dikeve jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê wateyekê jî bê.

Bi demê re wê, dema ku mirov wê were serdemên kevnera wê, di wê de wê, felsefe û kirina felsefeyê wê werina li ser ziman. Wê weke ku wê jîyan wê ji nûve wê bi aqilê felsefeyê wê ji nûve wê were kifşkirin û were hanîn li ser ziman. Zaneyên weke Mîtra, Zerdest û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, felsefeyek xort wê di demên xwe de wê, bikin. Wê temenekî kirina felsefeyê a hemdem wê bi hizrên xwe yên ku ew diheşin li ser ziman û didin nîqaşkirin wê pêşbixin. Li ser wê re jî wê, bi rengê olzanî bê û ankû bi rengên din ên aqilê jîyanî û hwd bê wê, hanîna li ser ziman wê bibê û wê di wê de wê kûrbûn bibê. Ev jî wê, weke aliyekî giring bê. Mirov wê, bi wê re wê, bi teybetî weke ku mirov wê kifşbikê wê, di wê de wê bi vê rengê wê hin bi hin wê kûrbibê. Zerdest wê, dema ku ew li ser

têgîna azadiyê re wê bihizirê wê, girêdanîya giyanê di laş de wê, li ser wê re wê bihizirê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, sînorê azadiyê wê, bi sînorê laş re wê, werênê li ser ziman. Lê li vir ez, divê ku neynûkekê vekim û wê jî di dewama wê de û bi wê re wê werênima li ser ziman. Ew jî wê, ew bê ku wê, wê li ser rengê hizirkirina li ser giyanê re wê, rengêkî hizirkirinê wê bi gotina 'acîniyan' re wê di mejiyê her kurdî de wê, were hizirkirin. Ew jî wê, bi wê rengê bê ku ew weke 'zindîna ku ew xwe dikarin bikina her rengê û awayê de bin.' Dikarin ku ew 'bifirin.' Wê tiştê ku ew dihê aqilê wan ew, wê karibin wê, di jîyanê de wê bikin. Rengêkî hizirkirinê ê Zerdeşt ê li ser gotina giyanê re wê, di vê çerçoveyê û rengê de wê hebê ku ew bi wê dihizirê. Di vê rengê de wê, piştî wî re wê, heta ku wê were dema Manî û hwd jî wê, di vê çerçoveyê û rengê de wê were hizirkirin. Ev rengê hizirkirinê ê weke bi 'serbestîya giyanê a bêsînor' re wê, werênina li ser ziman. Di serdemên piştî de wê, weke ku wê piştî Manî re wê, di serdemên navîn de wê, were hizirkirin ku ew were li ser ziman. Wê çawa wê mirov wê bijî di jîyane xwe de wê bijî. Mirov wê, hertimî wê, bi ya nebaş re wê bikeve tekoşînê de. Manî wê piştî Zerdeşt re wê, rengêkî şîroveyî ê bi wê, wê di çerçoveya aqilê hemdem de wê, bikê. Mirov wê, çawa wê astengîyên xwe yên zêhnî û laşî wê derbas bikê wê, li ser wê re wê li wê bihizirê û wê werênê li ser ziman. Şîroveya wê, tiştê xirab ku ew di jîyane mirov de wê bikê ku mirov tiştên xirab bikê wê, di vê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê li ser wê re wê pêşbikeve û wê werê hanîn li ser ziman. Dema ku mirov wê, bahse sînorê kirina xwe bi xwe re wê bikê wê, bo wî wê, were gotin ku "ew, dikarê her tiştê baş û nebaş jî wê bikê" wê, bi wê re wê bahse wî wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, li vir wê xatek bi hişmendî û têgînî wê di nava başî û nebaşî de wê, were kirin. Wê demê mirov, dikarê ya nebaş jî bikê. Tiştê nebaş, ku mirov çendî ku wê, dikarê bikê jî mirov wê, divê ku wê nekê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê êdî wê tenê bi kirina ya baş re wê xwe bi sînor bikê.

Li vir wê di vê çerçoveyê de wê, li ser ya baş re wê, li wê were hizirkirin. Mirov wê, di rewşa ya baş û nebaş de wê, çawa wê, weke ya baş û nebaş wê ji hevdu cuda bikê wê, wê weke aliyekî din bê ku mirov li wê bihizirê. Dema ku mirov wê, li ser wê re wê bihizirê wê, hinek rengên hizirkirinê wê xwe bidina dîyarkirin. Yek ew a ku mirov, di serî de zanibê ku wê, ya nebaş çi bê û mirov wê nekê bê. Li gorî vê rengê hizirkirinê wê, ya nebaş wê, weke hişmendiyeke wê di destpêkê de wê mirov wê, zanibê ku ew çi ya. Lê Zerdeşt jî û wê piştî Manî jî wê, werênina li ser ziman ku wê ya nebaş wê, xwe weke ya baş wê bide vêşartin bo ku mirov wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê werênina li ser ziman. Di dewama wê de wê, ew wê jî wê werênina li ser ziman ku mirov wê, ya nebaş wê ji encama wê zanibê û fahmbikê ku ew ne ya baş a.

Di vê çerçoveyê de wê, li wê werê hizirkirin. Di serdemên navîn de wê, li ser têgîna başî û nebaşîyê re wê, di vê çerçoveyê de wê, bi aqilî û zanînî wê pirr zêde wê aqil wê were pêşxistin. Wê felsefe wê were kirin.. Wê bi wê re wê mirov wê, bikê ku ew wê, ya nebaş wê fahmbikê. Aqilê şûbjeyî wê, zêdetirî wê xwe di van deman de wê weke aqilê giştî wê bide dîyarkirin û pêşxistin. Aqilê hebûnê wê, bi awayekî wê di nava wê de wê were hanîn li ser ziman.

Di serdemên navîn de wê, bi fahmkirina nava ya baş û nebaş re wê aqilek wê pêşbikeve. Ev jî wê, li dora gotina xwûdê û hwd re wê xwe bide dîyarkirin û were pêşxistin. Her wusa ya ku 'xwûdê jî wê re gotîya herê wê, ew ya baş bê'. Di vê çerçoveyê de jî wê, du rengên aqil wê xwe bidina dîyarkirin. Yek wê, hertimî wê tiştên bi aliyê baş re wê, werênina li ser ziman bê. Ya din weke aliyê duyem jî wê, tiştên baş û nebaş jî wê bi navê xwûdê wê werênina hanîn li ser ziman û wê dema ku mirov ket lêpîrsîna wê de wê, ji aliyê oldar û ku li rex wan rûniştîna rêveber wê bibêjin ku "ji ya xwûdê gûman nayê kirin" û hwd. Wê bi wê re wê, hewl bidin ku wê jî bi sedemekê wê werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, tefsîreka ku wê di wê de xwûdyek xwedîyê kirinên baş jî û nebaş jî bê wê, were kirin. Lê wê, çawa pêşîya gûman û lêpîrsîna ji wan kirina wê were kirin wê, ew wê, pirr zêde wê serî li ser wê, were wastandin. Kirin yên ku ew dikin ku ew mirov in. Ew kirinên xwe weke bi 'navê xwûdê' wê dikin. Di vê çerçoveyê de wê, di rewş û awayekê de wê, ew wê bikin. Li vir wê, demê ew lêpîrsîna kirina wê, weke lêpîrsîna kirinên wan mirovan bê. Yên ku ew dixwezîna pêşîya wê bigrin jî wê, di aslê xwe de wê ev bê. Yanî mirovê ku ew xwe û kirinên di xwe di bin maskeya xwûdê de ew dikê ku ew vêşêrê û pêşîya lêpîrsînê li ser wê bigirê wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, tekoşîn û şerekî mirovan wê li ser olan re wê bi girseyên mirovan re wê were pêşxistin. Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê 'girêdayî' wê bê xwestin ku ew were hiştin. Lê pêşketina aqil û bi teybetî jî zanînê wê, temenê wê bê ku wê hişmendiyeke bi mirov re wê pêşbixê û wê bikê mayê girseyê. Wê di vê çerçoveyê de wê mirov, wê bihizirê ku ew jîyane ku ew dijî wê, ew jî wê bi berpîrsîyar bê, wê ew di derbarê wê de wê xwedîyê gotinê bê û wê ew xwedîyê wê bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, hin bi hin wê di mejiyê mirovan de wê, ew wê were kirin berlêpîrsînê de ku mirov wê çima bo mirovna din wê herê mirinê. Wê di vê çerçoveyê de wê, çima ne xwedîyê wê lêpîrsînê bê. Wê bi wê re wê, ew wê bikê berlêpîrsînê de. Di serdemên navîn de wê, bi teybetî wê, di mejiyê mirov de wê, gûman û bi wê re lêpîrsîn wê bi vê rengê wê pêşbikevê. Şerê ol û rêveberiyên demê wê bi vê mejiyê mirovan ê demê ê ku ew pêşdikeve re bê. Serdema ronasensê wê weke dever, der û dema taqîna mirov a di wê rewşê de bê. Wê bi vê rengê wê, her tişt wê were xistin berlêpîrsînê de. Wê jî nûve wê her tişt wê bê xwestin ku ew were fahmkirin. Tiştê ku ew bo min neyê gûmankirin wê di aslê xwe de wê, bo min wê cihê ku wê gûman li wê hebê bê, weke têgînekê wê pêşbikeve. Hewldana fahmkirinê bi xwe jî wê, ji aliyekî ve wê, rengêkî gûmanê wê di

hîmê xwe de wê bihawênê. Ber vê yekê wê, ew nûqte wê, hertimî wê di mejiyê mirov de wê weke nûqteyekê bê. Têkilîya lêpîrsînerîya felsefîkî wê, di vê çerçoveyê de wê, di temenê wê pêşxistina têgîna gûmanê de bê.

Ev rewş wê bi demê re wê, aqilekî nû wê bi rengê wê re wê pêşbixê. Di aslê xwe de wê, bi demê re wê, ev rengê hizirkirinê wê, zêdetirî wê bi felsefeya zanînê re wê, xwe bide hanîn li ser ziman. Wê felsefe wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov, jîyane mirov, rengê jîyane mirov wê, bi hebûn, nakokî û hwd re wê hilde li dest. Mirov wê, weke têgîneka navend a kirde wê, di vê çerçoveyê de wê pêşbikeve û wê derkeve li pêş. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov wê werênê li ser ziman wê, bi demê re wê, mirov û pêşketina mirov wê, zêdetirî wê, derkeve li pêş. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, keseyetîya mirov wê bi afirê. Mirov wê, di vê demê de wê, felsefeya xwe ya jîyanî wê bi afirênê. Her wusa wê, bi felsefeyek jîyanî wê bijî û wê jîyane xwe de wê bide diyarkirin.

Mirovê hemdem ku me hinekî li jor bahse wî kir wê, bibê xwediye keseyet. Wê bi wê re jî wê, felsefeyeka jîyanî wê di temenê xwe û pêşketina xwe de wê, pêşbixê. Wê li jîyanê wê, têgînên ku ew pêşdikevin wê, xwe bi wan wê bi têgîn bikê. Piştî serdema ronesansê wê têgînên weke wêjeyê û hwd wê, zêdetirî wê pêşbikevin û wê bikevina jîyane mirov de. Wê di wê de wê şîroveyek giştî a jîyane mirov wê were pêşxistin. Mirov wê, çawa bijî, wê çawa di jîyane xwe de wê xwediye rengê jîyanê bê û hwd wê, di wê de wê were li ser ziman. Mirov wê, bi wê têgînên wêjeyî wê, di jîyane xwe de wê, reng û dîmen û wêneyê jîyanê xwe wê bide pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, têgînên bi vê rengî ên wêjeyî wê, weke têgîna ku wê, xosletên jîyanî wê bi hevdû re wê, têkilîya wan wê çawa wê were danîn û wê çawa mirov karibê wan bi şêwayekî fahm bikê wê, bi hişmendîya wan re wê werina dîtin. Wê wêje wê, di vê çerçoveyê de wê, dimenêkî de wê raxê li berçav.

Mirov wê, temenê wêjeyê wê, bi jîyane xwe re wê wê biafirênê. Dema mirov a jîyankirî wê bi rengê yê hafî jîyankirin wê, wêneyekî wê wê bi têgînên wêjeyî re wê were çêkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, rengê jîyane mirov bi awayekî wê, di dîmen û rengê wê yê jîyankirî de wê were rayixistin li berçav. Wê weke ku mirov xwe di aynikê de bibînê wê di rewşekê de wê xwe bibînê di wê de. Wê li ser bihizirê. Wê bi wê hizirkirina xwe re wê, kêmesî û rastîyên xwe wê bibînê. Wê dema ku mirov rewşek jîyankir wê, gelek caran wê mirov wê ji xwe wê bipîrsê ku mirov dibêjê ku 'min, ev weha kiriba wê baştir bûba.' Wê bi vê rengê wê, werênê li ser ziman. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, xwediye rewşekê bê. Di rewşa têgînê de wê, di vê çerçoveyê de wê mirov wê, zêdetirî wê bi hiş wê, bikeve farq û hişê wê de ku ew wê zanibê wê çêbikê. Zanîna çi kirin û kirina wê, wê hinekî din wê mirov wê azad bikê. Wê weke azadiya mirov bê. Mirovê hemdem ê demê wê ku ew bi felsefeya zanîn re ew xwe pêşdixê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwediye wê rewşê bê. Her wusa li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, mirovê hemdem wê, di vê çerçoveyê de wê, zêdetirî wê weke mirovê ku ew bi keseyetîya xwe pêşketîya û ew li ser wê re ew xwediye rewşa xwe ya ajoyî, egoyî û hwd a navendî ya. Mirov wê hemdem wê, xwediye hebûna xwe ya navendî bê. Wê di vê çerçoveyê de wê her kirinên xwe wê bixwezê bi serê xwe bikê. Wê di vê çerçoveyê de wê, weke xwemalîya xwe wê, bixwezê ku ew bi wê re were dîtin. Wê bixwezê ku ew were kifşkirin ji aliyê hewirdora wî ve. Bi wê re jî ew were hildan li cidiyetê. Di rewşa xwe de wê, xwediye hebûna xwe ya navendî ku ew ji wê dibînê û xwediye nerînê ya. Di rewşên têgînî de wê, xwediye dîtin û nerîna xwe bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê, bi zanebûnê re wê, bijî. Ber vê yekê wê, xwe bi wê zanebûnê re wê bikê ku ew werênê li ser ziman û ew were dîtin. Di vê çerçoveyê de wê, xwediye egoya xwe ya hebûnî bê. Wê di rewşan de wê, bi serê xwe bê. Wê bixwezê ku ew bi serê xwe bê. Lê bi wê re jî wê, weke yekî ne bi serê xwe ku ew di nava koma xwe ya civakî de ku ew dijî jî wê hebê.

Pîrsgirêkên ku ew wê, li ser egoya xwe ya keseyetîyê re wê, bijî wê, di çerçoveya xwe dîtinê û hanîna li ser ziman de bê. Bi wê re wê, di çerçoveya egoya wî de bê. Mirovê hemdem wê, xwediye rewşek giyanî bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, ew wê, bi xwe re wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman. Dema ku ew bahse xwe dikê wê gotina 'ez' wê bikarbênê. Di kirdeya gotina 'ez' de wê, bahse hebûna xwe û ezîtiya xwe wê bikê. Wê bahse keseyetîya xwe bikê. Dema ku bahse ezîtiya xwe dikê û ankû ew dibêjê 'ez' wê, weke ku ew di rewşa xwe de wê, weke ku ew xwediye çerçerçoveya xwe ya hebûnî bê. Wê di hundûrê xwe de wê, xwediye dînyeya xwe ya ku ew, di wê de dihizirê bê. Wê, di vê çerçoveyê de wê ew wê di wê dînya xwe de wê xwediye wê wê rewşa xwe ya jîyanî bê. Wê di dînya xwe de wê, ji xwe re ew li gorî ego û ezîtiya xwe ya keseyetî ku ew bi wê heya wê, çi ji wî re rast bê û baş bê wê, ji xwe re wê li wê bihizirê. Wê di jîyane xwe de wê, li ser wê re wê li kirin, tevger û xwestekên xwe wê bihizirê. Her wusa wê, rewşa xwe ya hundûrê xwe ku ew weke 'dînya xwe ya hundûrîn' jî ew bi nav dikê wê, di wê de wê rewşa xwe ya ku ew dijî wê bijî. Wê, di wê de wê, bi xwe bixwe re bê. Wê hizirên xwe wê, ji xwe re wê, werênê li ser ziman. Di derbarê mirovên dervê ku ew dibînê wê li ser kirin, tevger û xûyên wan re wê, xwediye întîba, nerîn û hizirên ku ew di xwe de ew wan pêş dixê bê. Dînya mirov a hundûrîn wê, weke qada jîyane mirov a teybet ku mirov wê di wê de dijî bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, xwediye wê rewşê bê.

Li vir divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê mirovê hemdem wê, di vê çerçoveyê de wê, di xwe de wê xwediye rewşek dînyayî bê. Wê, têkilîya dînya xwe ya dervê û ya hundûrîn wê, bi hevdû re wê dênê. Wê zêdetirî wê, xwe di dînya xwe ya hundûrîn de wê, serbest û azad wê hîsbikê. Di wê dînya wî de wê, ti kesek wê

nebê ku ew mudahaleyê li wî bikê. Her wusa wê, tenê wê, di wê dînya xwe de wê, sînoren rewîstî, olî, bîrdozîkî û hwd ku ew li pêşiyê ew hena wê, ji wan karibê derbas bikê. Di vê çerçoveyê de wê, dînya xwe ya hundûrîn ku ew tîkiliyê bi ya derve wê didênê wê, di çerçoveya wê wê rewşa wê ya hundûrîn de wê li wê bihizirê. Her wusa wê, di gelek rewşên ku ew di xwe de yanî di dînya xwe ya hundûrîn de ew ji wan derbas dikê û ankû ew dikarê wan bijî wê, di dînya xwe ya derve de wê, nikaribê wan derbas bikê û bijî. Wê di vê çerçoveyê de wê, ew sînoren wî yên dînya derve ku ew li wan dialiqê û dijî wê, di dînya xwe ya hundûrîn de wê nejî. Farqe nava dînya derve û ya hundûrîn wê, weke serbestîyeka li ser kirin, tevger û xûyên wî yên hişmendî ku ew di xwe de wan dijî bê. Ew farqe nava dînya hundûrîn û ya derve wê, weke farqek tîgînî bê. Dînya mirov a hundûrîn wê li gorî xosletên aqil wê bijî. Sînoren fîzîkî ên dînya derve wê, di dînya hundûrîn a mirov de wê nebin. Yan jî wê, ne bûhûrîner bin. Wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê wê rewşê bê. Di rewşa dînya mirov a hundûrîn de wê, mirov wê her tiştê wê bihizirê. Wê bikê. Wê karibê hertiştî wê bi xiyalkirinê ew bikê. Sînorê dînya mirov wê, weke sînorekî mirov bê. Hebûna mirovî a ku mirov wê dînya xwe ya hundûrîn de wê dijî wê, weke rewşa mirovî a gîyanî a heyîna mirovî bê. Di vê çerçoveyê de wê, di reng û şewayekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Mirov wê her tişt wê di hundûrê xwe de wê karibê bijî. Wê di rewşa xwe ya jîyankirinê de wê, li ti tiştî wê ne aliqê. Di vê çerçoveyê de wê, di xwe de wê, xwediyê rewşekê bê. Mirovê hemdem û dînya wî ya hundûrîn wê, di vê rewşa wî de wê, weke rewşeka wî ya ku ew esasî wê di wê de wê dijî bê. Di vê çerçoveyê de mirov wê, yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, mirov wê di dînya xwe ya hundûrîn de wê, xwezîyên xwe yên ku ew wan dixwezê û ankû dixwezê bijî wê, wan bijî. Lê dema ku ew wê ya ku ew di dînya xwe ya hundûrîn de ku ew wê dijî û ew nikarê wê di dînya xwe ya derve de wê, weke wê bijî û ankû ku ew astengî ku ew derketina li pêşîya wî wê, hingî ew xwezîya wî wê were li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê xwezî wê, rengêkî bi hişmendî ê bêriyê jî bê. Lê xwezî wê, di rewşa bêriyê de wê, weke rewşa ku ew mirov wê dikarê bijî wê, xwediyê rewşekê bê. Wê weke rewşek bûhûrî ku mirov bêriya wê dikê jî bê. Di vê çerçoveyê de wê ew wê xwediyê rewşekê bê. Mirov wê, di dînya xwe ya hundûrîn de wê, ne xwediyê astengîyên fîzîkê bê. Wê tiştê ku ew dixwezê bijî wê tenê wê di xwe de wê xiyal bikê û wê hizirbikê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê wê serbestîya xwe ya hundûrîn a di xwe de a bêsînor bê. Dînya mirov a hundûrîn wê, weke cihê ku mirov wê, di wê de mirov xwe serbest û azad hîsbikê bê. Wê mirov wê, di wê de wê, karibê her astengiyên ku ew derkevin li pêşîya mirov wan bi xiyalkirinê re wan derbasbikê û ji wan bibûhûrê.

Mirov wê, weke ku em di roja me de wê dibînin wê, bi encamên aqil û zanîna re wê bijî. Rewşên weke pêşveçûnên wêjeyî, tîyatro û hwd ku ew pêşketina wê weke rewşna çandî a mirovê demê bin. Di vê çerçoveyê de wê, bi encamên aqilê xwe wê bijî.

Tîkiliya aqil û çandî mirov, li vir dikarê gotinekê li ser wê bibêjê. Çand wê, ya ku cewherê wê di afirênê wê li ser dîroka wê ya civakî û mirovî re wê, hebûna civakî û komên wê yên navxweyî bê. Lê bi wê re wê, ya ku wê ji aliyekî din ve wê, temenê wê û cewherê wê bi afirênê wê bi awayekî jî wê rengê hizirkirinê û xortbûna wê bê. Di vê çerçoveyê de wê, hebûna komên civakî û rengê hizirkirinê wê hebûna çandê wê bi afirênê. Mirov di vê çerçoveyê de hebûna rengê hizirkirinê wê, weke aliyekî giring ê jîyane mirov wê, bi hişmendîyê re wê werênê li ser ziman. Di roja me de wê, ev rewş wê, bi zêdetirî wê were dîtin. Di roja me de wê, mirov wê, herê tîyatroyê, sînemayê, dibîstanê û hwd. Bi wê re wê, rengên ragihandinê wê, bi awayekî giring ên weke radîo, tv, rojnema, kovar û hwd wê pêşbikevin. Weke wan wê gelek aliyên din wê werina pêşxistin û wê bikevina jîyane mirov de. Ev jî wê, ji aliyekî ve wê, xwediyê awayekê sehêtkirina li ser jîyane mirov a bi aqil jî bin.

Li vir wê, rewşa aqil û tîgîna serbestbûna mirov wê, di vê rewşê de wê bide nîşandin ku mirov wê bi aqil wê, çendî ku wê, bibîne û rêya xwe bi hişmendî wê vekê wê, bi heman rengî wê, ji aliyekî din ve jî wê, bi wê re wê astengîyan wê, dênê li pêşîya xwe. Di vê çerçoveyê de wê, weke ku Zerdest jî dihênê li ser ziman wê, 'zêhnên ku ew mejiyê mirov serdest in' wê, weke aliyekî giring wê, xwe bidîna dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê pêşniyariya wî ya pêşî wê ew ba ku mirov pêşî xwe ji wan 'lewîtinan xilas bikê.' Wê di vê çerçoveyê de wê, di awayekî wê, werênê li ser ziman.

Aqil wê, dema ku mirov wê weke ku di serdema hemdem a jîyane mirov de ku mirov wê kifşdikê ku wê weke ku wê bi rengê teorîyên ku ew li dawîya xwe '...îsm'ekê bicih dikin û hwd re wê, di vê çerçoveyê de wê, di reng û awayekî çerçoveyeka ku mirov li gorî wê tîgînî ku mirov teqez di nava wê de bijî wê, were li holê. Hizirên wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bidîna dîyarkirin. Sînorê di nava aqil de ên li ser zanîn, ramanan û hwd re wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov dikarê bibîrbikê. Ji aliyekî ve wê, weke sînorna ku wê li pêşîya serbestîya mirov jî bin. Mirov wê, di jîyane xwe de wê, li ser van sînoran re wê bijî. Wê di nava sînorê civakîyê xwe de wê, bi wê re wê, zêdetirî wê, di vê çerçoveyê de wê bijî. Mirovekî ku ew di nava civakê de ew dijî wê, bi çand, ziman û nîrxên wê yên din ên bi vî re wê bijî. Wê xwe bi wê re wê werênê li ser ziman. Hîsbikê. Hizirkirina xwe wê, bi wê re wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewş wê, bi wê re wê hebê. Lê çendî ku aqil pêşdikeve jî wê, mirov wê, ew wan sînoran wê di xwe û jîyane xwe de wê kifşbikê û wê bikê û bixwezê ku ew wan derbas bikê. Di vê çerçoveyê de wê, bikeve rewşekê de.

Di rewşa zanîna mirov de wê, di vê çerçoveyê de wê, ji aliyek alîyan ve wê, bi pêşveçûnên serdemên hemdem re wê, were dîtin ku wê, rewşên ku mirov wan dikarê di vê çerçoveyê de wan hilde li dest û fahmbikê wê xwe bidîna

dîyarkirin. Di rewşa jîyane mirov de wê, mirov wê çawa wê bijî wê, weke mijareka têgîn û hêsta azadiyê a roja me bê. Mirov wê, bendên ku ew bi wan girêdayî ên weke aborî, û hwd re wê bijî. Di vê çerçoveyê de wê, rewşên weke wê, wê bi demê re wê, zêdetirî wê xwe bidina dîyarkirin. Di nava jîyane ku mirov wê dijî de wê, di rengê robotekî de wê, hebûna xwe wê hin bi hin wê bidest jîyankirinê wê bikê. Şêwayekî din ê 'îteatê' wê bi xwe re wê bijî. Di vê çerçoveyê de wê, pîrsgirêka ezîfî û hebûnê wê hertimî wê bijî. Di nava jîyanê de wê, hêstên weke nekarîna xwe hanîna li ser ziman wê, temenê dijberî û tûndûtûjîya li hevdu jî bê. Mirov wê, di roja me de wê, bo ku ew wê hêsta serwerîyê ew bi xwe re wê, bijî wê, bikujê. Di rewşa kirina weke xwe de jî wê, bikujê. Her kirine weke xwe mirov dikarê wê, weke kuştinekê wê werênê li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, pîrsgirêka azadîyê wê weke pîrsgirêkek ku wê, di roja me de wê, xwe di van aliyan de wê, zêdetirî wê bide dîyarkirin. Li vir di aslê xwe de mirov, wê di rewşa mirovê hemdem de wê kifşbikê ku wê, ji aqil û zanînê zêdetirî wê, hin rewşên weke ajo û egoyan wê zêdetirî wê, di serwerîya xwe de wê bidest kifşkirina jîyane mirov wê bikin. Di vê çerçoveyê de wê mirov hemdem wê, di rengê mirovekî nexweş ê bi zane de wê, xwediyê reng, awa û dîmenekî bi xwe û jîyane xwe re bê. Rewş û pîrsgirêkên ku wê xwe bidina dîyarkirin wê, gelek ji wan çendî ku em dikarin li vir weke pîrsgirêkên têgînê ên bi aqil û felsefeyê wan hildina li dest jî wê, ji aliyekî ve jî wê, weke pîrsgirêkna mirovî ku mirov wan dikarê bi rewş û têgîna derûnîyê wan dahûrbikê û wan hilde li dest bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê alî û awayekê bê.

Aliyekî giring wê, gelek rewşên ku em weke rewşên keseyetî wan dihilde li dest wê, di vê çerçoveyê de wê, di rengê nexweşiyê de wê bidina dîyarkirin. Minaq wê, weke hêsta serdestiyê ku wê kirasakê narsîsmê wê li wê were kirin û wê xwe bi awayekî wê li jîyane mirov wê bide dîyarkirin. Têgînên weke narsîsm(128), mazosîsm(129) û hwd wê, weke rewş û têgîna newrotîkî mirov dikarê wan hilde li dest. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê di vê çerçoveyê de wê, di rengên tevger, kirin û xûyên mirovên hemdem de wê, xwe bidina dîyarkirin bin. Ezîfîya mirov a ku ew derdikeve li pêş wê, karibê wê mafê di xwe de bibînê ku ew yê li hemberî xwe wî bi tafîsênê û heta ku wî bikujê. Civak wê, di bin serdestîya desthilatdarîyan de wê, bi narsîsm û mazosîsmekê re wê rast wê werin. Desthilatdarî ku ew bi çi armancê bê ku ew dixwezê ku ew xwe serdest bikê û hebûna civakî wê bindest dikê û bo wê jî komkujiyan jî wê, weke ku ew di roja me de wê dikê wê, werênê li ser wê di vê çerçoveyê de wê di cewherê xwe û yê ku wê desthilatdarîyê bi rêve dibê de wê, narsîsm û mazosîsmeka mazin wê wê bihawênê. Hêsta serdestî û serwerîyê wê, di xwe de wê, narsîsm û mazosîsmekê wê bi kirdeyî wê bi hawênê. Di vê çerçoveyê de wê, yê desthilatdar wê, her rêyê wê ji xwe re rast û mûbah wê bibînê ku ew xwe bikê desthilatdar û ankû serdest. Ya ku wê, di roja

-----
*128.Narsim, kesê ku ew zêde bi xwe alaqaqdar a.Ji xwe û pê de ti kesekê hej nakê û nafikirê. Weke nexweşiyekê keseyetîyî jî di nava derûnîyê de dihê ser ziman.

*129.Mazosim wê xosletekê keseyetê ê ku ew weke nexweşîya derûnî jî dihê nasîn bê. Kesê ku ew pirr hazê ji êşkişandina yê li hemberê xwe digirê û jê dilxweş dibê bê. Êşê weke zewkê dibînê. Ji êşkişandinê zewkê dihilde.

me de jî wê, ji aliyekî ve wê, di temenê pîrsgirêkên desthilatdarîyê ên bi civakan û hebûna wan de jî wê, ev rastî bin. Çendî ku ew serdestî bû û pêşket wê, karibin bahse gotina 'azadîyê' wê, bi xwe re wê bikin. Li vir divê ku mirov wê jî wê, werênê li ser ziman wê bi qasî hebûna desthilatdarîyê wê gotina wê ya 'azadîyê' wê, bi pîrsgirêk û di gelek waran de wê ji nirxên mirovatiyê jî wê dûr bê. Azadî wê, hinekî wê, bi gîyan û jîyane mirov ve wê girêdayî wê xwediyê rastiya xwe bê. Di vê çerçoveyê de wê, aqil wê, weke aliyekî giring ku mirov dikarê wê di temen de wê hilde li dest bê. Aqil wê, di rewşa fahmkirinê de wê, serwerîya mirov a ku ew dide çekirin wê, di wê çerçoveyê de wê, bi xwe re wê hêsta azadiyê wê pêşbixê. Di aslê xwe de wê mirovê hemdem wê, çendî ku ew di jîyane xwe ya rojane de ew weke baş, rehet, di aramî û hwd de diji de jî lê wê, ew ji temen ve wê, ji van aliyan ku me bi kortasî ve ew hanîna li ser ziman ve wê, xwediyê nexweşîyeka mazin a newrotîkî ya bi xwe re jî bê. Di rewşa ezîfîya mirovê hemdem de wê zanîn û aqil wê, tenê wê rengê wê nexweşîya keseyetîyê wê bide li der. Tekoşîna ku wê, bi navê serdestîya ajo û egoyê û ankû ya aqil wê, bi wê re wê xwe di vê rewşê de wê bide dîyarkirin. Di rewşa ajo û egoyan de wê, mirov wê, dem bi dem wê xwediyê rewşek kirinî a xwestekî ya dervî hiş jî bê. Mirov wê, dema ku ew bi ajo û egoyên xwe tevdiagerihê wê, bi awayekî zindî wê, tevbigirihê. Mirov wê, dema ku ew hêsta ajo û egoyê ku ew li mirov serdest dibê mirov, dervî aqil dibê? Ne di hemû rewşan de. Minaq xwestek wê, çendî ku wê aliyekî wê dervî hiş wê di wê rewşê de wê hebê wê, bihevan rengê wê, aliyekî yê wê bi hiş jî wê hebê. Di vê çerçoveyê de ku mirov li ser xwestekê re wê, werênê li ser ziman wê, di aslê xwe de wê, weke rewşek heyînî a ji hebûna mirov bê. Mirov wê dema ku wê, xwarinê wê bixwê wê, ji aliyekî ve wê, ew li ser xwesteka wî ya xweza w ajoyî bê. Lê ji aliyekî din ve jî wê, hişê wê jî wê hebê. Piştî ku hiş pêşket û ket jîyane mirov de wê, bi wê jî wê li rewşên bi wê rengê wê were hizirkirin bê. Her wusa wê mirov wê bi hey û hûnandinên di mejiyê xwe de wê, di rêya xwe ya ku wî di mejiyê xwe de xizkirî wê bimeşê. Di vê çerçoveyê de jî wê, ew tenê xwe di rewşekê de wê bijî. Li vir mirov divê ku wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ew ya ku mirov wê jîyankir wê, weke rastîya mirov a ku mirov wê dijî bê.

Bi mirov wê, di jîyane xwe de wê, muhasabe wê bikê. Wê bi wê re wê, di çerçoveya hişmendîya sedemê de wê, têkiliyê wê bi hevdu re wê dênê. Têgîna sedemê wê, ji aliyekî ve jî wê, di xwe de wê weke kirdeyekê wê bi hawênê ku mirov, ya ku mirov wê bikê û ankû nekê wê, ji xwe re wê kifşbikê. Her wusa wê, bi aqilê xwe wê bi pîvê. Wê di vê çerçoveyê de wê, mantiqê xwe wê bide xabîandin. Ya ku mirov wê, bi başî û nebaşî kifş dikê wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê wateyekê bê.

Hemû rewşên ku mirov wan diji wê, di rewşa hebûna civaknasîya me de wê, xwediyê temen û heyînekê bin. Mirov wê çawa wê bijî wê, di wê de wê xwe bide dîyarkirin. Di rewşa têkiliyên civaknasî de mirov dikarê wê, ji gelek alîyan ve wê hilde li dest. Di serî de bandûra têkiliyê û bi wê re helwestê mirov dikarê wê hilde li dest. Di vê çerçoveyê de wê, ev wê weke alîyna ku mirov wan dikarê baş fahmbikê bin. Mirovekî ku ew di nava rewşa civaknasî de wê, gelek rewşên ku ew li wî bandûrê bikin wê hebin. Wê rewşa serbestîya wê, bi bandûrê bikin. Her wusa wê, dema ku mirov ket nava têkiliyên civaknasî de wê, gelek rewşên ku wê bi bandûra xwe re wê, xwe li pêşîya mirov wê bidina dîyarkirin wê derkevin li holê. Mirov wê di nava rewşna ku ew xwe mecbûr hîs dikê ku wan bijî de wê, bibînê. Ev jî wê, weke alîyna ku mirov wan dikarê wan hilde li dest bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê, bi wê re wê, xûyên xwe wê li gorî wê rewşa civaknasî ku ew di wê de diji wê di hevgirtinekê de wê bikê ku ew bijî. Di vê çerçoveyê de wê, xûyên giştî wê li gorî wan wê xwediyê nîşandinê bê. Xûy, wê di jîyanê de wê, bi zanîn, kirin û tevgeran, derkkirinên xûyî, rewşên ku mirov xwe li ser wan re razî dikê û hwd re wê, gûharênê wê bidina çekirin. Yanî, bi gotineka din wê, ya ku ew 'divê ku ew wê bijî wê, xwe li wê qanih bikê. Xwe qanihkirin wê, ji aliyekî ve wê, xwe dana bawerkinê ku ew 'rast' bê û ji aliyekî ve jî wê, vajî wê, bêî ku ew bawer bikê ku ew rast a ku ew wê bijî bê. Zanîn wê, dema ku ew pêş dikeve wê, bi xwe re wê, di rewşa danîşandina xûyan de wê, xwediyê aliyekî giring ê temenê bê. Di vê çerçoveyê de wê, xûy wê, bi zanînê re wê di jîyanê de wê pêşbikevin. Wê bi fêr û azmûnan re wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov fêrbûnên xwe wê pêşbixê. Bi wê re jî wê, li rewşa serbestî û azadiya xwe wê bihizirê. Tişteki ku ew nexwezê ku ew bikê, ew çima wê bikê û hwd. Wê li wan wê, bihizirê. Ev wê, bi hebûna jîyane re wê, di her demê de wê xwe bide dîyarkirin. Weke ku mirov di roja me de wê kifş dikê ku mirov ya ku ew rast dibînê û ew dixwezê ku ew bikê ku ew bikevê tekoşîna wê bê. Ya bi dilê mirov wê, weke ya ji aliyekî ve azadiya mirov bê. Azadî wê, rastîya mirov a ku mirov hertimî li ser wê re wê, tekoşîna xwe ya mafî wê bi wê re wê bide bê. Ne azadî bê maf û ne jî maf û bêazadî dibê. Di vê çerçoveyê de wê gotina azadiyê wê di çerçoveya hebûna jîyanê de wê, xwediyê hûnandina bi jîyane mirov re jî bê.

Bi aqilê kirinî(piretiki) re têgîna ol û welêt

Dema ku mirov têgîna ol û welêt bi hevdu re wê hilde li dest wê, bêgûman wê dîrokek demdirêj a bi pêvajoyên şariştanîyê re wê were hildan li dest. Di rewşa têgînên ol û welêt de wê ya ku wê kifşkar bê wê bi zêdeyî wê ya olê bê. Ber vê yekê, ewil em divê ku wê pêşî bi pêvajoyên wê yên pêşketî re wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Pêvajoyên têgîna bawerîyê ku wê pêşbikevin wê, bi teybetî wê ya ola dema aqil û ankû felsefeyê wê têgîna welêt ku wê çerçoveya têgîna civakî wê ji xwe re wê bike weke darêjk wê, têgîna welêt wê weke zaroya wê bê. Di vê çerçoveyê de wê, mirov dibînê ku wê, dema ku aqil wê çawa wê bidest gihiştina pêvajoyek kifşkirinê wê bike wê, bi wê re wê êdî wê li ser wê têgîhiştina kifşkirinê a aqil re wê bi çerçoveyî û darêjkî wê ol wê xwe bide dîyarkirin. Li vir, em dema ku olê wê werênina li ser ziman, em divê ku wê bi serekeyî li çar pêvajoyan wê beş bikin, beşa pêşî a dema toteman bê. Ev beş wê bi zêdeyî wê li ser kifşkirina rewşên xwezayî re wê bimeşê. Di vê demê û pêvajoyê de wê pêvajoyên pêşketina civakî wê pêşbikevin û wê di nava wê de wê, weke beşek ji wê wê pêşbikeve. Lê kengî civak bi têgînî weke civaketî pêşket û têgînên xwe yên civakî, civaknasî û hwd bi aqil dana afirandin wê bi têgîna wê ya çerçoveyî re wê ev dem dawî li wê were û wê bi bûhûrê li pêvajoya civaketîya dema şariştanîyê. Ev jî wê weke dem û pêvajoyeka ku wê, ji civakê zêdetirî wê civaketî wê weke têgîneka çerçoveyî wê xwe bi aqil û ankû li ser aqil re wê bide dîyarkirin. Di vê destpêka bûhûrîna pêvajoyê de wê, li dora wan toteman wê vegotinên dirêj wê pêşbikevin. Ev jî wê pêvajoya duyem a mîtolojiyan wê bi xwe re wê bide destpêkirin. Di vê demê de wê aqil wê hinekî wê serdest bê. Wê di rewşa serdestîya van pêvajoyên aqil de wê rewşa civakê wê bi têgînan wê were bi rêvebirin. Wê kevneşopî wê pêşbikevin. Kevneşopîyên civakî wê xwe bidina dîyarkirin di vê demê de. Ev jî wê li şûna civakê wê civaketî wê bi têgînî wê bidest serdestbûnê wê bike.

Wateya li şûna civakê serdestbûna civaketîyê wê çi bê? Wê wateya wê ew bê ku wê, aqil wê weke bi rêzanîyek rêveberî wê derkeve li pêş. Wê ew wê rêvebibê. Wê aqil wê, derkeve li pêş. Mirov wê bi aqil wê bidest dîtinê bike. Wê herkirinên xwe xwe wê bi aqil wê bidina dîyarkirin. Wê di vê çerçoveyê de wê di nava kirin, tevger û xûyên xwe de wê bi jîyane xwe ya civakî de wê li ahengekê wê bigerihin. Wê hevbeşî wê di nava jîyane civakê de wê bi têgînên civaketîyê wê derkeve li pêş. Wê herkesek wê, di vê çerçoveyê de wê, "wekehevdû" wê bidest hizirkirinê bê. Yanî, gelek wê bawerîya xwe wê bi tişteke, rewşekê û hwd wê werênin. Ev rewş wê weke rewşa civakî a giring bê. Di vê demê de wê civaketî wê bi têgîna bawerîyî a mîtolojîkî re wê, pêşbikeve. Wê civaknasîya xwezayî û serbestbûna mirovan a bi vîna xwe wê hê li pêş bê. Lê piştî ku mirov di vê pêvajoyê de wê, pêşketina xwe wê bide çekirin re wê, pêvajoya nû wê xwe bidina dîyarkirin. Mirov wê, ne li gorî ya ku ew dihizirê wê tevbigirihê. Wê

bidest tevgerîna li gorî ya ku ew bi tîgîna civaketîyê û bawerîyê û hwd hatîya kifşkirin û hwd wê, tevgerihê. Di aslê xwe de wê, mirovê dema neolîtîkê û civaketîya wê, wê zêdetirî wê bi vîna xwe wê kirinên xwe wê bike. Lê piştî ku dema bûhûrî li dema pêvajoyên şariştaniyê û pê de wê ew rewş wê, bigûharê. Wê mirov, wê vîna wî wê, weke ku wê ji destê wî herê wê, li wî werê. Di vê çerçoveyê de wê xwedîyê rewşek teybet bê.

Di vê çerçoveyê de wê mirov wê di vê pêvajoyê de wê, jîyane di nava tîgînan de wê kifş bike. Wê bi wê re wê, jîyane xwe wê li gorî tîgînan wê, bide adilandin. Wê rewşên jîyanî wê di wê çerçoveyê de wê nêzîkatîyê wê li wê bikê. Nêzîkatîya mirovî wê, di vê çerçoveyê de wê, bi rengê nêzîkatîya bi tîgînî wê reng bistênê û wê xwe bide dîyarkirin.

Her wusa wê di vê pêvajoyê de wê, ev pêvajo wê pêşbikeve. Di dewama wê de wê ev pêvajo wê, weke pêvajoyeka ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê hilde li dest bê. Lê ev pêvajo wê, weke pêvajoyeka ku wê jîyane mirov wê çawa wê bi aqil re wê were sererastkirin û hwd, wê reng bistênê. Mirov wê di bin tîgînekê û rengê wê de wê bijî. Her wusa wê, di vê pêvajoyê de wê aqil wê zêdetirî wê di nava xwe de wê hin bi hin wê têrbûnê û tîrîtîyê wê bide çêkirin. Bi wê re jî wê di nava aqil û pêvajoyên aqil de wê, rewşên nû wê derkevina li holê. Mirov wê, bidest hanîna li ser ziman a serborîyên xwe bike. Wê tiştên baş ku ew hatina li serê mirov wê wan bi başî wê werênê li ser ziman. Ku tiştên nebaş jî ew hatina li serê mirov wê, mirov wê wan wê bi nebaşî wê werênê li ser ziman. Li vir, wê rewşa bi tîgîna başî û nebaşîyê re wê li gorî dîtina bi tîgînê û hwd re wê hertimî wê di wê de wê gûharîna wê bibê. Tiştêkî ku wê, li gorî mirovekî û tîgîna wî rast bê, ew dibê ku li gorî mirovekî din û tîgîna wî ne rast bê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê ew rewşên weke ku ew xwe didîna dîyarkirin wê weke tîgîna bin. Wê temenê rengê hişê wan jî wê, ji rengê serborîyî û encamên jîyane mirov wê rengên xwe wê bistênin.

Di pêvajoyên piştê ên aqil de wê aqil wê, weke rewşek teybet wê xwe bide dîyarkirin. Wê hiş wê pêşbikeve. Mirov wê, bi hiş bidest dîtîna bikê. Piştî ku mirov bihiş bidest dîtîna kir wê, rewşên weke bi serbestîya bi xwezayê û bi vîna xwe re a mirov, wê hin bi hin wê weke encamên wê ji holê winda bibin. Di vê çerçoveyê de wê mirov, wê bi zimanê xwe re wê, bi aqil û hişê xwe re wê hevokên weke ' mirov, nikarê bi serê xwe tevbigere ' û hwd wê pêşkevin û ankû wê werênina hanîna li ser ziman. Ev jî wê, weke rewş û gotîna ku wê, mirov çawa hin bi hin wê serbestîyê xwe ya di nava xwezayê a bi vîna xwe re ku wê mirov, wê ew ji dest winda dikê jî wê, werênina li ser ziman. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê ew jî wê were li ser ziman û mirov wê, di vê çerçoveyê de wê bidest hizirkirinê wê bikê. Her wusa mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê aqil wê, derkeve li pêş. Civak wê bi civakî wê bi aqil û ankû kevneşopîyan ku ew weke zêhnên civakî na wê, pêş bikeve. Ol jî wê, weke ola aqil û ankû ola dema aqil wê hin bi hin wê bidest pêşketina xwe wê bike. Di pêvajoyên şariştaniyê de wê, ev pêvajoyên weke pêvajoyên aqil jî ku mirov wan dikarê wê werênê li ser ziman wê, li ser tîgînan re wê, bi rewşa ji 'jîyane dîr' wê, hin bi hin wê bidest pêşketina xwe wê bikin. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê rewşek nû wê, xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa aqilê dema şariştaniyê ê vê pêvajoya wê de wê, tîgînen ku ew serdest dibin wê, bandûra xwe wê bi qûsînen civaknasîya civakî re wê bidîna dîyarkirin. Her wusa wê, her ku wê tîgîn wê serdest bibin wê gelemperbûna tîgînan weke bi hevbeşî û hwd re wê zêdetirî wê derkeve li pêş. Wê tîgînek wê 'girseyî' xwe wê biafirênê. Di vê çerçoveyê de wê, pêşbikeve. Her mirovek wê xwedîyê mejiyekî bê. Lê her mirovek wê di jîyane xwe de wê, ne xwedîyê tîgîneka ku ew xwe bi wê bi serbestî karibê bijî û werênê li ser ziman bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşek wê derkeve li pêş. Mirov, wê di nava aqilê xwe de wê bi hişê xwe wê bidest afirandina dînya xwe bikê. Ev jî wê, destpêka qûtbûna mirov û mejiyê mirov ji hewirdorê, xwezayê û civaketîya wî bixwe ku ew di nav de dijî jî bê.

Ev pêvajo, wê hem taqabûlî pêvajoya pêşketina ola aqil bike û hem jî wê taqabûlî pêşketina tîgînen weke olzanî û hwd ên di derbarê bawerîyê û hwd de ku ew weke hizrên olî û hwd a, wê bike. Ev jî wê, weke pêvajoya sêyem a pêşketina xate olî a bi jîyane civakê re bikê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê ew pêvajoya pêşketina tîgînen olzanîyî wê pêvajoyek bi temenî a ola aqil û pêşketin û pêşxistina ola aqil bê. Di vê çerçoveyê de wê, civake olê wê were pêşxistin. Wê bi wê re wê çerçoveya wê bi tîgînî wê were hanîna li ser ziman. Wê destûrê, zagon û rêgezên ku mirov wê li gorî wan bijî û ji wan derbas nebê û hwd wê pêşbikevin. Di vê demê de wê navê 'xwûdê' û tîgînen li dora wê, pêşbikevin. Wê, civake rast a li jîyanê wê weke ku wê were ji bîrkirin û ankû wê di rewşa li dîmenekî din wê bimênê. Wê di vê çerçoveyê de wê, her tişt di nava aqil û li ser tîgîn û zanînen aqil re wê derbas bibê û wê were li ser ziman. Her wusa mirov dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê aqil wê di vê çerçoveyê de wê, weke olzanîya xwe wê biafirênê wê ol û ankû aqilê olî wê weke encama wê bê. Lê bi wê re jî wê, çerçoveya civakî wê, hertimî wê weke çerçoveyekê bê. Di wê çerçoveyê de wê çî û çawa wê kifşkar û ankû wê xwedîyê tîgîna kifşkariyê û hwd bê, wê ew wê weke mijarna tîgînî ên aqil û ankû felsefîkî ên ol û olzanîyê jî wê bibin û wê derkevina li pêş. Tîgînen weke baxtê û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê derkevina li pêş. Tîgîna olzanîyê, wê weke ku wê encama tîgînen felsefîkî û pêşketina wan bê wê, bi demê re wê li ser tîgînen olî re wê tîgîna olzanî wê felsefeya xweya olî û civaketîyê wê bi afirênê. Wê çawa wê were jîyankirin wê, li ser wê were û bihizirê. Wê di vê rewşa dana kifşkirinê a rengê hizirkirina mirov de jî wê, di vê çerçoveyê de wê, hin bi hin wê derkeve li pêş. Bi demê re wê, darêjka dunyê wê, civakê û hwd wê weke darêjkên ku wê, li ser

wan re wê têngîna 'xwûdê' wê were şîrovekirin. Têgînên weke 'welatê xwûdê' û ankû 'civake xwûdê' û hwd, wê pêşbikevin. Ev jî wê weke aliyê ku wê di dema mijarê de wê, bi teybetî wê werina hanîn li ser ziman bin.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê têngîna civakê wê di temen û bingihê xwe de wê têngîna xalkîtiyê wê biparêzê. Li vir, têngîna xalkê û ya civakê mirov, divê ku wan hinekî ji hevdu fahm bike. Her wusa wê, pêvajoyên pêşî ên civakîtiyê ku wê, berî demên şariştaniyê wê bijîn wê, di jîyane gûndîtîyê de wê li ser têngîna xizmtîyê û ya gûndîtîyê wê pêşbikeve. Xalkîti wê, di vê çerçoveyê de wê xwedîyê rengêkî komî bê. Civakîti, wê asta wê ya bi çand û aqil ku ew pêş dikeve bê. Her wusa mirov dikarê vê yekê di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê, civakîti, di nava wê têngîna wê ya çandî de wê aqilê bawerîyê û pêşketina wê jî wê, di destpêka wê de wê hebê. Lê piştî wê, weke ku wê di pêvajoyên şariştaniyê û hwd de wê, were dîtîn wê, pirr zêde wê, li wê bi serwerîyekê wê xwe li civakê serdest bikê.

Têgînên ku em dikarin di çerçoveya xate pêşketina olî de wê hildina li dest wê, her wusa wê di pêvajoya wê pêşî de wê, weke têngîneka çandî a xwezayî wê pêşbikeve. Her wusa wê, mirov wê pêşî wê jî têngîna afsûnê wê bidest pêşxistina wê bike. Minaq, mirovekî ku ew nexweş ket û mirovekî din çû ji wî re dermanek çêkir ji şînahîyên xwezayê û ew mirov piştî ku ew wê bikardihênê ku ew di rabê ser xwe wê, di vê çerçoveyê de wê ew rewşa başkirinê wê xwe weke rewşek teybet wê bide diyarkirin. Her wusa mirov, divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, têngîna afsûnê wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide diyarkirin. Ew mirovê ku wî ew derman ji geya û şînahîyan çêkirîya wê, ew bi wê re wê weke yekî bi afsûn ku ew dikarê her tiştî bike wê, xwe bide herêkirin. Wê, ew jî wê wusa wê were herêkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê were dîtîn.

Lê li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê ew rewşa pêşketina wek afsûnê û ankû ew mirovê ku ew dikarê bi şînahîyan û hwd dermanan çê bike wê, piştî wê, bi wê re wê, weke mirovekî ku wê ji wî wê hevî wê werina kirin bê. Wê ji wî wê were hêvîkirin ku ew tiştên din jî ew bike. Ew jî wê, bi wê re wê ew were herêkirin. Wê mirov wê di nava jîyanê de wê her derdê wan ku ew bû, wê serî li wan mirovên bi vî rengî ku kurd wan weke 'pîrîg'an bi nav dikin wê bixin.

Piştî jî wê, ew rewş wê bi xwe re wê, rewşên nû wê werênê. Her wusa, wê mirov bimirê. Piştî mirinê re wê çi jî mirov wê were? Wê ew pirs wê di serê mirov de wê werina lêpîrsîn. Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, bi aqilê xwe re wê hewl bide ku ew fahm bike. Di vê çerçoveyê de wê şîroveyan wê, werênê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, xwe bide diyarkirin. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê di vê çerçoveyê de wê, xwedîyê wateyekê bê. Di rewşa mirovê ku ew wan rewşan bi zanîn û fêrbûna xwe ya ji xwezayê ku ew pêş dixê wê, bixwezê ku ew şîroveyna jî ew, pêşbixê. Du rewş wê, bikin ku ew mirovê ku ew mirî, di derbarê jîyane wî ya piştî de wê mirov bikin ku bigihênina têgihîştinekê. Yek, weke di xewnê û hwd de dîtîn bê. Bi wê re mirov dikarê rewşên weke bi roj û ankû şevê de xiyalkirinê jî bi wê re werênê li ser ziman. Rewşên din jî wê, ew mirovê ku ew jîyankirîya wê, ew bi gotinên xwe re wê, werênê li ser ziman ku ew 'wê hertimî wê bi wan re bê.' Ji wate û têngîna van gotinan wê mirov wê, fahm bike ku ew wê bi wan re bê. Wê her demê wê bi wan re bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, vê encamê wê jî wê derxin. Ji aliyekî din ve jî ew mirovê ku ew pirr zêde pîr a û ku ew bi zanîn bûya di nava jîyanê de bi dîtînên xwe re wê, ew bi wan dîtînên xwe re wê, di vê rewşê de wê hertimî wê weke yekî serwer wê xwe bide diyarkirin. Rewşa bi temenbûnê a mirov, wê di vê çerçoveyê de wê, wî di nava civakê û ankû jîyanê de wê derxê astek û mertebeyek bilind li ser serê mirovan. Mirov jî wê, wî mirovî wê bi wê rengê wê herê bikin. Wê mirovî bi kirin û rewşên ku wî dana nîşandin wî, bandûra xwe li ser mirovan û jîyane mirovan hiştîya. Ev bandûr wê, wî mirovî wê weke serokek û ankû mazinekî civakî wê derxê li pêş. Di temenê têngîna 'xwûdetîyê' de wê, weke ku mirov ji nava kurdan fahm dike wê, ew rewşa mazinbûnê û pîrozkirina wê a di demên destpêkê ên şariştaniyê de jî wê hebê. Li vir, mirov dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê di pêvajoyên piştî ên şariştaniyê de wê, ew rewş wê hin bi hin wê pêşbikevin. Di pêvajoyên şariştaniyê de wê hin bi hin wê pêvajoyên pêşketina bawerîyê wê bi ber têngîna olî ve wê pêşketinê wê bi xwe re wê bijîn. Piştî jî wê di dema felsefeyê de wê bi ber têngîna ola aqil ve wê herê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide diyarkirin. Li ber diclê û firatê û ankû li kurdistanê wê, pêvajoyên giring û dirêj ên bi afirandina têngîna olî û hwd re wê pêşbikevin. Wê di vê çerçoveyê de wê ew piştî wê, weke pêvajoyên wê, di çerçoveya serdestbûnê de wê, pêşbikeve.

Wê weke ku mirov ji demên civake neolîtîkê û hwd kifş dikin û heta pêvajoyên destpêkê ên şariştaniyê de wê, bi zêdeyî wê têngînen bi vî rengî ên weke bawerîyê û hwd ku ew pêş dikevin wê di xizmeta civakê û mirov de wê pêşbikevin. Wê ji aliyê zêhnî û jîyanî û hwd ve wê, weke têngîna alîkar wê pêşbikevin. Lê piştî ku pêvajoyên 'ola aqil' pêşket û hwd wê, bi pêvajoyên ku wê pêşbikevin re wê têngînen olî wê bi serdestîya li civakê wê pêşbikevin û wê civakê wê bikina xizmeta xwe de. Wê di vê çerçoveyê de wê weke ku wê berjêrbûnek wê bi demê re wê di çerçoveya têngîna serwerî û serdestîya têngîna olî de wê, di nava jîyane civakî û jîyanê de wê pêşbikeve. Her wusa mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê civakîti wê jî vê demê û pê de wê, weke malzaroka pîrsgirêkan wê were hanîn li ser ziman. Yan jî wê, çawa wê, reng li wê were dayîn û ankû dîzaynkirin wê di wê de wê were kirin wê, hemû pîrsgirêkên ku weke pîrsgirêkên civakî û hwd dihêna dayîn nîşandin wê, pîrsgirêkên vê rewşê û zihniyeta serdest bê. Ber ku wê zihniyeta serdest wê, bixwezê ku ew serdestê hertiştê û herkesî bê. Wê bo wê

Li ser pêvajoyên pêşketina ola aqil û aqil

Rewşa tégîna olî wê, bi pêvajoyên aqil re wê xwediye rewşek tégînî a ku mirov wê, dikare wê werênê li ser ziman. Her wusa rewşa tégîna weke regekî aqilê kifşkar wê xwe bi demê re wê bide diyarkirin. Li vir, wê tégîna 'xwûdê' ku ew di nava aqil de ew pêşket wê, ew hertimî wê li dora wê, gotin wê werina hanîn li ser ziman. Ev jî wê, weke gotinên kifşkar bin. Di pêvajoyên şariştaniyê de wê, ev rewş wê zêdetirî wê derkeve li pêş. Lê li vir, em rewşa olê û tégîna wê, bi hebûna wê re wê, wilqasî bihesanî divê ku wê şîrove nekin. Aliyên wê yên bi têkilîdanîne ên civaknasî, derûnî û her wusa li gorî beşên din ên aqil wê hebin. Di vê çerçoveyê de wê xwediye rewşekê bê. Ev hemû jî wê, di çerçoveya hebûna pêşketina mirov a bi demê re wê, pêwîstîya mirov wê bi wan hebê. Mirov wê, weke zindiyekî ku em dikarin wî bi civaknasî û derûnî wî şîrove bikin a. Wê di vê çerçoveyê de wê, rewşek û ankû tégîneka ku ew karibê xwe bi wê, bi hêz hîs bike wê weke ku ew mihtacê wê bê. Di demên destpêkê ên berî pêvajoyên şariştanî de wê, mirov di nava xwezayê de wê, nikaribê ew zêde wateyê bide bûyîn û çêbûnên di nava

xwezayê de. Minaq, wê şev û roj bi dewrûdayimiyekê wê her hebê. Wê barf bi barê. Wê baran bi barê. Mirov wê van fahm nekê ku ev ji kûve tîn. Ev rewş çawa dibin. Wê di vê çerçoveyê de wê, ev rewş, wê mirov wê ji wan re wê vegotinan wê werênê. Her wusa wê, ji vegotina 'adam û hawa' bigira û heta hemû rewşên mîtolojîkî ên dem bi dem ku ew dibin ku mirov li wan dinerê wê, bi wan re wê rewşek têgînî wê di vê çerçoveyê de wê xwe bide diyarkirin. Ol jî wê, di aslê xwe de wê weke hêtekê ku mirovê ku ew hê nezan û bêhêz a wî ji wî re wî bê zanebûn û sittargeh ku ew karibê xwe bi wê biparêzê. Di vê çerçoveyê de wê, rewşên xwe wê pêşbixê. Di nava rewşên têgînên afsûnî de wê, rewşên weke yên xwe parastinê û hwd wê, werê pêşxistin. Minaq, mirov dema ku ew hêvîya yekî dikê ku ew ji hemû derdan û rewşên ku wê di jîyane wî de wê derkevina li pêşîya wî, wê hingî wê, di vê çerçoveyê de wê di rewşeka olî de wê bike. Her wusa, di rewşa pêvajoyên destpêkê ên şariştanîyê de ku wê demek pirr-xwûdayî wê were û bijî, wê her malbatên ku ew xwediyê xwûdayekî xwe na wê, ji wî hêvî bikin ku ew di her demê de wan ji rewşên xirab û nebaşîyan wan biparêzê. Wê di vê çerçoveyê de wê di rewşekê de wê bide diyarkirin. Li vir, têkilîya olê bi rewşên zayıfîya mirov ve wê, di vê çerçoveyê de wê hebê. Lê ji aliyekî din ve jî wê, weke rewşek têgînî ku ew, bi rengê bawerîya wan re wan, birêvedibê bê.

Di rewşa fahmkirina olê de wê, li gorî xwestek û pêdiviyên mirovî ên fîzîkî û têgîhiştinî ên weke derûnî û hwd bê. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê têgîna olê wê, hertimî wê di vê çerçoveyê de wê xwediyê rewşekê bê.

Di kurdî de gotinê 'bawerîyê' wê, wateya wê ew bê ku mirov bi tiştekî bizanebibe û qinyatê bi wê werênê ku ew rast bê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, ji wateya bawerkirin û bergkirinê wê, zêdetirî wê têgînek wê di gotina bawerîyê de wê hebê. Di aslê xwe de mirov dikarê li ser gotinê û şirovekirina gotinê re bimeşe mirov, wê di çerçoveyekê de wê encamên li ser êqil re wê xwe bigihêne wan. Her wusa mirov dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê aqil wê tiştê ku mirov wê dizanê û qinyatê bi wê dihêne ku ew rasta wê, bi wê re wê werê li ser ziman.

Pêvajoyên pêşketina têgîna bawerîyê wê bi wê re wê di ahengekê de wê weke yên pîrozkirinê wê hebin. Tiştê ku ew bi wê dihê bawerkirin wê, weke tiştekî ku ew mirov wê ji wê rastîya wê bi êmin bê û bi qinyat bê ku ew rast a. Lê dema ku têgîna pîrozîyê ew pêş dikeve wê, di vê rewşa têgînî de wê gûharînan wê bi xwe re wê werênê. Her wusa mirov dikarê wê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, werênê li ser ziman ku wê, ya ku mirov bi wê bawer dike wê, çendî rast bê û mirov qinyatê bi wê wê dihêne wê, di rewşa têgîna pîrozîyê de wê, hin bi hin wê li şûn keve. Di vê çerçoveyê de wê, tişt ber ku ew pîroz a ew, were bawerkirin û bergkirin. Lê ew têgînên weke li ser qinyatê û bawerîyê re ên weke bi zanebûnê re ku ew hene wê, ew wê hin bi hin wê di bin perdeya pîrozîyê de wê wînda bibin. Wê ew newina dîtin. Yan jî wê mirov wê li wan negerihê. Tiştê ku ew bawerîyê wê bi wê werênê wê, her wusa wê, di vê çerçoveyê de ew bi têgîneka pîroz ku ew hatibê pênasêkirin wê weke ku ew 'bes' bê.

Di aslê xwe de wê, dema ku têgîna pîrozîyê wê derkeve li pêş wê, têgînên weke bi zanebûnê re ku ew hena û pêş dikevin wê, wan li şûn xwe wê bide hiştin. Wê ew wê, weke tiştê ku wê êdî wê li wan newê li wan lêgerîn. Li vir, têkilîya pîrozîyê û zanebûnê wê di şewayekî bi sînor de wê bi hevdû re wê were danîn. Di vê çerçoveyê de wê, ew were hanîn li ser ziman.

Pêvajoyên olî ên weke bi pêşketina têgînên weke pîrozîyê û hwd re wê, bi demê re wê zêdetirî wê pêşbikevin. Wê li aliyekî wê *bihûşt* û li aliyê din wê *dojeh* wê were danîn. Yên ku wê ji wê derbas bibê û wê weke wê nekê wê herê dojehê. Wê ev têgîn wê bi wê re wê were di mejîyan de bicihkirin. Yan jî wê, bawer bike ku wê tiştên xirab wê werina serê mirov. Di vê demê de jî ku mirov derbas bû û tiştê xirab hat li ser serê wî, danîna wê têkilîya wê bi wê rewşa derbasbûnê re wê, her wusa wê weke rewşeka ku wê mirov wê çawa wê êdî wê bi wê re wê bijî bê. Ev jî wê, taqabûlî aliyê mirovî ên weke derûnîyê û hwd wê bikin.

Di serdemên şariştanîyê de wê ev rewş wê zêdetirî wê bi sazûmanekê wê pêşbikevin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, sazûmanaka bi têgînî wê were pêşxistin. Minaq di destana gilgamêş de wê *dunya li serardê û dunya li binardê* û hwd wê werina li ser ziman. Yên ku ew bi gûnah in wê herina dunya binardê ku ew di wê de dojeh heya û wê ew bikevina nava êgir de. Yên ku ew baş in û ew hertimî bi başî ew dihêna li ser ziman wê, weke yên baş ku ew wê *hilkişina li azmana* û wê hertimî wê ew di nava rohnî û başîyê de wê bijîn. Wê di vê çerçoveyê de wê bahse wan wê werê kirin. Şiroyên bihûşt û dohejê wê werina kirin wê, di vê çerçoveyê de wê şiroveya ku wê, bi dûalîteyeka bi başî û nebaşîyê wê di vê rengê de wê werênina li ser ziman bin. Pêvajoyên jîyane wê, di vê çerçoveyê de wê werina şirovekirin. Her wusa di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov ku wê li rengê hizirkirina olî a bi afirandinê re ku ew dihê hanîn li ser ziman dinerê, wê reng û şewayê rengê hizirkirina demên afsûnê ên berî şariştanîyê wê, bi wê rengê wê werê hanîn li ser ziman. Wê li vir wê, her tişt wê bi aqil wê were hanîn li ser ziman. Di dema ku ew hat hanîn li ser ziman de wê, dema ku ew di nava wan de têkilî di nava rewşên wê de ne hatibê danîn jî wê, ew wê bi demê re wê were danîn û wê mantiqê wê bihizirkî û ankû afirandina felsefeya wê re wê were pêşxistin û hanîn li ser ziman.

Di rewşa pêşketina têgîna olî a berî demên şariştanîyê de wê, ji rewş û rengê olî zêdetirî wê weke rewşeka ku mirov li wê serwaxt û neserwaxt wê xwe bide diyarkirin. Minaq, rewşên ku mirov li wan serwaxt wê, weke rewşên ku mirov di wan de wê bizanebûn bê. Di vê çerçoveyê de wê rewşên ku wê, newina zanîn jî wê, weke rewşên ku ew

nayêna zanîn bin. Di vê çerçoveyê de wê mirov, wê di rewşekê de wê bijî. Ol wê di nava têgîna wê de wê di pêvajoyên destpêkê de wê xiyalîya afsûnî wê di destpêka wê de wê weynkar bê. Lê piştî wê di pêvajoyên aqil û ankû ola aqil de wê, xiyal di nava aqil de wê weynkar bê. Aqil, rewşên ku ew nikarê wan bide fahmkirin û ankû ew nikarê xwe bigihêne têgîna rastteqînîya wan wê, ew wê weke mijarna 'nepenî' wê bimênin.

Li vir, em di rewşa pêvajoyên mîtolojîyî de wê têgîneka baş wê mirov, wê karibê ji wan rewşan wê fahm bike û wê hilde li dest. Her wusa mirov wê di vê çerçoveyê de wê, divê ku wê, hilde li dest. Her wusa divê ku mirov vê jî wê werênê li ser ziman ku wê pêvajoyên olî ên esasî wê piştî pêvajoyên şariştanîyê û bi pêşketina aqil re wê xwe bidina dîyarkirin. Di pêvajoyên aqil de wê ol wê, têgînên ku ew wan dihilde li dest û xwe bi wan dihênê li ser ziman wê ji yên berê cûdatir bin. Di demên berê de wê, zêdetirî wê tirs wê hebê. Mirov wê, bi tirs ku ew tiştê ji wî newê wê, korbanan û ankû boraqan wê bide. Di pêvajoyên piştî de wê, têgîna olzanîya olî wê xwe li ser têgînên weke yên bi keseyetîyê ên di çerçoveya nêzîkatîyê û hwd de ên weke 'wîjdan' û hwd re wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê têgîna olzanîya mîtra û piştî ya Zerdeşt wê pirr zêde wê xwedîyê rengêkî aqilî ê kûr bin.

Sazûmana wan ya ku wan hanî li ser ziman wê kokên wê li ser rengên bawerîyî û ankû têgînên ku ew weke bi bawerîyî dihên şîrovekirin ên demên bûhûrî wê, were rûniştandin. Di vê çerçoveyê de wê rewşek wê xwe bi aqil wê bi wan re wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de têgîna bi 'xate olî a hîyaraşîkî(130)' a li herêmê re wê ev rewş wê xwe bi awayekî vekirî wê bidina dîyarkirin. Di demên berê şariştanîyê de wê, bi şewayekî weke ku mirov bi zanebûna xwe re wê bilind bûba û wê derketibiba li ast û mertebeyek bilindtir. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê mirov wê wasifîyên xwe wê bi aqilê xwe û mazinahîya aqilê xwe re wê bidest bixista. Ev wê li mesopotamîya û ankû li kurdistanê wê heta demekê wê wusa bê. Piştî wê, têgînek hîyaraşîkî weke têgîna 'ji bav li kûr' û ankû 'ji dê li keçê' wê pêşbikeve. Ev jî wê, bi demê re wê pêşbikeve. Lê di aslê xwe de em, dema ku rengê pêşketina olzanîya mesopotamîkî wê şîrove bikin wê, ev têgîna hîyaraşîkî wê tenê aliyekî wê, wê werênê li ser ziman. Wê nikaribê ew hemûyî wê, werênê li ser ziman. Em di demên destpêkên xate ola êzdayî a kurdistanî de wê, kifş dikin ku wê pêşî wê, di çerçoveyeka ku mirov wê bi zanebûna xwe re wê, bilindî ast û mertebeyên mazin û bilindtir wê bûba. Lê piştî wê sazûmanaka hîyaraşîkî û hwd wê pêşbikeve. Wê di çerçoveya wê de wê, hemû nêzîkatî wê werina danîn rûnandin. Her wusa wê bi demê re wê ev bi xwe re wê pêşketinê wê di vê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin.

Heta roja me wê, dema ku pêşveçûnên olî ên mesopotamîkî ew hatina hanîn li ser ziman wê tenê wê bi yek-xwûdayîya semewî û berî wê re wê werênina li ser ziman. Lê em divê ku vê yekê wê di dewama wê de wê werênina li ser ziman ku wê piştî pêvajoyên pêşketina aqilê felsefeyê û bi çêbûna têrbûnekê di wê de re wê, ev yek-xwûdayîya semewî wê pêşbikeve. Berî wê bi hezaran salan wê yek-xwûdayîya yazdanî wê hebê. Wê pêvajo, nîrx û pîrozîyên wê, wê piştî wê bi rengêkî û şewayekê wê di nava wan de wê werina şîrovekirin. Em î ro ku wê, di dinerin di destpêkê de wê mesîhî ku ew têgîn û pîrozîyên mîtrawanîyê di nava xwe de ew şîrove dikin û wê piştî di wê de didomênin. Piştî ku îslam derket li holê wê, bi zêdeyî wê ji rengê ola demê ya Manî wê gelek têgînên bi sazûmanî wê hilde. Lê ew jî wê piştî wê piştî ku wê bi hezaran salan wê dem bi serve herin jî wê, werê dîtin ku ew bi başî wê newina fahmkirin. Tenê

-----
*130. Xate olî a hîyaraşîkî wê, weke rewşeka ku em wê di olên mesopotamîkî de wê dibînin bê. Wê li ser hemûyî xwûdê, li bin pêxember û bin pêxember re jî wê, oldar û piştî wan re wê li herî binî wê kesên ku ew iteatê a ankû bawer bikin ên weke girse wê hebin. Hêjayî gotinê ya ku mirov bêjê ku wê, di nava olên din ên asyaya dûr de wê, ecv şewayê hîyaraşîkî wê bi şewayekê din ê cûda wê, xwe bide dîyarkirin. Wê ew wê, li ser mazinbûn û bilindbûna mirov a bi aqil, zanên û xwe dana nêşandinê re wê bibê.

bi şewayekî bişavtinî hildana wan nîrx û têgînan wê, tenê wê di rewşeka ku ew ne hatibina îdraqkirin û ankû fahmkirin wê, xwe bide dîyarkirin. Pêvajoyên berê ên ku wê derkevina li holê wê, her wusa wê, weke pêvajoyên felsefeyê bin. Ola mîtra û piştî di dewama wê de a Zerdeşt wê weke ola aqil a dema felsefeyê bê. Wê di nava wan olan de wê felsefe wê were kirin û wê were fahmkirin. Wê li ser wê re wê rewşek wê xwe bide dîyarkirin.

Em li vir divê ku vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê di demên sîmerîyan û piştî wê heta ku wê were demên gûtî, qasît, hûrî û mîtanîyan û piştî dema medîya jî wê li kurdistanê wê xateka olî a ku wê di nava wê de wê her rengên felsefîkî wê têgîn wê werina pêşxistin bin. Her wusa wê dema ku mirov wê dinerê wê weke ku em bi mîtrawanîyan re dibînin wê stêrzanî, falzanî û hwd wê pirr zêde wê hebê û wê pêşketî bê. Di nava têgînên Zerdeşt û rengê hizirkirina wîya felsefîkî de wê, têgîna civaketîyê, rengêkî têgîna gerdûnî a kosmolojîkî bi têgîna kosmogonîkî wê derkeve li pêş. Her wusa wê di wê gerdûnê ew wê, hîyaraşîya ku ew diafirênê û dihênê li ser ziman li ser Ahîrîman û Ahûra mazda re wê, di vê çerçoveyê de wê di çerçoveya têgîna bav û kûr de bê. Mînaq, wê bavê ahîrîman û ahûra mazda wê Zerwan bê, ku ew jî wê were wateya demê û hebûna gerdûnê.

Di vê çerçoveyê de wê mirov wê çawa wê di hundûrê wê de wê were bicihkirin wê, li ser wê re wê were hanîn li ser ziman. Mîtra wê di dema xwe de wê xwedîyê rengêkî têgînî ê bi wê rengê bê ku wî di têgîna xwe de bi

stêrzaniya xwe re wê, azman, feze û dînyayên din ên di wê de wê kifş bike. Wî di mejiyê xwe de wê, bi vê rengê wê kifş kirina. Heta ku wê di rengê tefsîra Mîtra de wê ew wê were li ser ziman ku ew piştî ku ji dînyê pênerberî dunya din dikê wê li ser taxtê xwe rûniştî ku wê dû ga wê wê hilkişênina bi ber azmana ve wê herê. Di vê çerçoveyê de wê, wî şîrove bikin û wê werênina li ser ziman. Ev roj jî wê weke roja gihiştina li cem *yazdanê mazin* wê were şîrovekirin û wê weke *'sersal'* wê her dawîya salê wê ew roj wê were pîroz kirin. Pîrozkirina sersalê wê bi vê rengê wê pêşî di nava yazdanîyan de wê hebê. Piştî wê, di ola xirîstîyanîyê de wê bicih bibê û wê were hanîn li ser ziman. Lê kevneşopîyeka wê ya bi hezaran salan a berê xirîstîyanîyetê wê di wê de wê hebê. Her wusa wê berê cihûtiyê jî wê, ew rewş wê herê.

Di pêvajoya dawî a olên aqil de wê, têgîna *'pirtûkên pîroz'* wê pêşbikeve û wê derkevê li holê û li pêş. Di aslê xwe de wê, di vê çerçoveyê de wê ev têgîn wê, weke têgîneka ku wê pêşî wê xwandinê wê di çerçoveya wê sazûmana olî de wê bicih bikê bê. Pirtûkên pîroz, wê çerçoveya têgîna wê ola dema aqil wê bi xwe re wê biafirênê. Wê destûr, zagon û rêgezên wê yên ku wê mirov wê li gorî wê bijîn wê werina hanîn li ser ziman. Bi wan re û ji wan jî wê, rengê têgîn, felsefe û sazûmana wê were û pêşbikeve. Wê girse û ankû civake wê, pirtûka pîroz wê biafirê. Mirovên jî wê olê û wê xwediyê wê pirtûka pîroz bin û wê ew weke *'ahlî kîtêb'* û ankû *'ahlî pirtûk'* wê werina li ser ziman. Li vir, wê di vê çerçoveyê de wê her cûre têgîn, felsefe, pêşveçûnên nava civakê wê di nava wan de axiftinên weke bi rengê perwerdeyê û hwd de wê, werina hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê ji wan re wê şîroveyek wê, ji wan re wê were hanîn li ser ziman. Ber çî ew bûna û qawîmî na wê, li ser wê têgînê re wê ew wê, werina hanîn li ser ziman. Wê di çerçoveya têgîna sedem û sebebê de wê, li wê bê hizirkirin. Wê hewl bê dayîn ku ew were fahmkirin. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê destpêka olên aqil wê weke destpêkek bi aqilane bê. Wê di nava wê de wê aqil wê pêşbikeve. Wê felsefe wê, were kirin. Ev rewş wê heta wê dema ku wê ol wê bi desthilatdarîyên ku ew pêş dikevin re ew bikeve têkiliyê de wê wusa bê. Piştî ku ew ol, bi wê desthilatdarîya ku ew pêşdikeye re ku ew ket têkiliyê de wê, êdî wê weke rewşeka têgînî ku wê bi demê re wê bikeve xizmeta wê de. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, ew wê were hanîn li ser ziman. Di rewşa fahmkirina têkilîya ol û desthilatdarîyê de wê, dirokek wê bi serê xwe wê di nava jîyane şariştanî de wê were li ser ziman. Her wusa wê, dema ku wê ol wê pêşbikeve wê, ew wê *'vîzyon'*ên xwe wê werênina li ser ziman. Ew jî wê ew bê ku ew, jîyane çawa hizir dîkin, tefkîr dîkin û wê jîyan bi wan re wê çawa wê were û pêşbikeve û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê gotinan wê werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de ew hêst û ajoya mirov a keseyetî ku ew hertimî li xweşîya xwe digerihe û dixwezê ku ew di rewşek azad û serbest a bixwe de ew bijî wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê xwe bibînê. Bi xwedîtinê re wê mirov wê, li wan têgîn û gotinan wê xwedî derkeve û wê bo ku ew bigihijina armanca xwe wê bikeve xizmeta wan de. Ber ku ew hizir dike ku wê di dawîya wê de wê, ew jî wê bigihijê wê xweşiyê. Wê ew jî wê, ji wê bixweşî wê sûdbigirê. Wê jîyane wî di aramî, aşîti û başîyekê de wê, pêşbikeve. Wê *weke ya dilê wî*, wê bibê. Ya ku wê mirov wê li wê bigerihe û ankû ew dixwezê ku ew ji wî re ew bibê jî wê, ev bê. Gotinên weke *aşîti*, *aramî* û *weke hanîna li cih a xwestekên dil* û hwd wê, weke gotin û têgînên ku wê berê derûniya mirov wê bidina bi xwe ve bin. Wê weke gotinên ku ew li ser derûniyê re ew dihên avêtin bin.

Li vir, dema ku mirov rewşa têgîna olê wê şîrove dikê wê her wusa wê, ev jî wê bi wê re wê were dîtin ku wê weke rewşeka têgînî wê xwe bide diyarkirin. Gotina olê weke ku em ji kurdî wê bi wateya wê fahm dîkin wê, di wateya têgîn, çand, kevneşopî, orfûadetên jîyanî ên li ser aqil re ku ew pêş dikevina wê wan werênê li ser ziman. Di kurdî de wateya olê wê, bi aqil re wê li ser rengê tiştê ku em bi wê bawer dîkin re wê, were li ser ziman. Her wusa baweriyê jî di kurdî de wê, weke ya ku ew ji aliyê mirov re dihê zanîn û ku mirov ji wê bi yaqîn a wê, werênê li ser ziman. Temenê gotina baweriyê wê di kurdî de wê li ser temenê yaqînîkirinê bê. Di wê de jî wê ya yaqînîkirinê jî wê li ser aqil bê. Her wusa dema ku mirov li vir qasî aqil dikê jî wê ew jî wê, bi wateya ya ku mirov dizanê û ankû zanîna ku ew dihê zanîn wê werênê li ser ziman. Bi gotineka din wê, zanîna ku ew dihênê li holê wê, bi wê re wê were li ser ziman. Ev jî wê, bi wateyeka ku ew di xwede weke kirdeyek vêşarî dihawênê wê, wateya aqil û ankû zanîna ku ew diafirênê wê werênê li ser ziman..

Ol, pêşketina pirtûkên pîroz, civakê û pêşketina wê.

Ol, wê di demên aqil de wê, weke rewşek aqilî a ku ew dihezirê wê werê hanîna li ser ziman. Ola dema aqil wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser pirtûkên pîroz re wê xwe bide diyarkirin û pêşxistin. Olên dema aqil wê, bi têgîna pirtûkên pîroz re wê, weke rewşek teybet a ku mirov, wê dikarê wê di vê çerçoveyê de wê werênê li ser ziman ku ew, bi têgîn û felsefeya xwe re ew dihê li ser ziman bê. Têgîna pirtûkên pîroz wê, nîşanak, birhan û rastîya wê bê ku ew bi wê re wê were li ser ziman ku wê ol wê, weke têgîneka felsefîkî bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, têgînên ku ew li wan dinerê û wan bide diyarkirin wê, ew bin. Aqilê felsefîkî wê, bi wê re wê were li ser ziman. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê were li ser ziman. Em li vir, divê ku vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê, aqilê olê wê bi pirtûka pîroz re wê, xwediyê çerçoveyek têgînî bê. Olên demên aqil wê bi pirtûk bin. Piştî ku aqil gihişt pêvajoya felsefeyê û di wê demê de wê, bi wê re wê, bidest afirandinê wê bike û pê de wê, di vê çerçoveyê de wê, têgîna olên bi pirtûk wê pêşbikeve. Sazûmana olî ku wê pêşbikeve wê, li ser wê re wê pêşbikeve û wê

yekîfîyeka ku wê bi navê xwûdê wê were pêşxistin wê, were pêşxistin. Ev yekîfî wê, her wusa wê rastîya hîyararşîya wê ya bi têngînî ji destpêkê heta dawîyê di çerçoveya destpêka jîyanî û heta wê dema ku mirov di de dijî û ankû heta dawîya jîyanê û hwd wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, têngîna bawerîyê wê, di vê çerçoveyê de wê, têngîna ku ew hat pêşxistin ku ew weke ya xwe wê di mejiyê xwe de wê pêşbixê bê. Bi wê yaqîn bike. Di çerçoveya wê de bijî û bihizirê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê dûnya xwe wê biafirênê. Olên dema aqil ku wê weke ku wê bi felsefeya xwe re wê pêşbixin wê li ser esas û temenê xwe parastin û pêşxistinê wê xwe bide diyarkirin. Her wusa li vir divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê olên dema aqil wê, di çerçoveyek aqilî a weke aqilê dema felsefeyê û hwd de wê, rengê xwe bi têngîna xwe ya bi pirtûka pîroz re wê werênê li ser ziman. Piştî ku nivîsandin pêşket û pê de wê, rewşa pirtûka olan jî wê pêşbikeve. Her wusa wê, were hanîn li ser ziman. Li herêmên mesopotamîya wê, ev rewşa nivîsandinê wê, di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê xwediyê rewşekê bê. Em li bineter û ankû kêvilbarên nivîskî ên ji dema sûmerîyan û hwd dinêrin wê, hemû jî wê di şewayekî weke bi têngînek pîroz ku ew hatibibina nivîsandin bin. Yanî li vir wê, di aslê xwe de wê, ev têngîna bawerîyê a ku ew bi nivîsandinê hatîya xwestin ku ew were 'mayînda'kirin wê li ser nivîsandinê û pêşxistina wê re wê xwe bi şewayekî wê bide diyarkirin. Ol wê, ji vê demê û pê de wê, dîroka xwe jî wê bi reng û şewayê pirtûka xwe ya pîroz de wê, bi regekî têngînî ê li ser têngîna bawerîyê re wê binivîsênê û ankû wê bide nivîsandin. Di rewşa nivîsandinê de wê, wê kifşkirina nivîsandinê û têkilîya wê ya bi van rewşên weke yên bi nivîsandina pirtûkên pîroz re wê bi awayekî wê xwe bide diyarkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ev hebê. Rewşa nivîsandinê wê, di vê çerçoveyê de wê, pêşbikeve. Wê bi demê re wê xwe bide diyarkirin. Her tişta ku ew hat nivîsandin wê, di çerçoveya vegotîniyeka ku wê bi wê re wê jîyan di çerçoveya têngîna pîroz a ku ew heya de wê werê hanîn li ser ziman.

Li vir, em divê vê yekê wê werênina li ser ziman ku wê zimanê kurdî wê, weke zimanek ji wan herî pêşî ku di destpêka pêvajoyên şariştaniyê de ku ew bûya zimanê nivîsandinê bê. Di vê çerçoveyê de em dema ku kêvilbarên nivîskî ên ji demên destpêka şariştaniyê ên weke sûmerîyan û hwd dixwênin em, her wusa vê yekê bi awayekî vekirî wê bi wê re wê kifş dikin. Di vê çerçoveyê de wê ev rewşên nivîsandinê wê piştre wê, çawa wê werina domandin wê, di demên şariştaniyên li kurdistanê ên weke ji dema sûmerîyan heta demên gûtî, qasît, hûrî, mîtanî, medî û hwd, wê xwe wê werênê li ser ziman. Di pêvajoyên piştre de jî wê, bide hanîn li ser ziman.

Nivîsandin û ankû weke ku wê bi olên aqil re wê were li ser ziman wê têngîna pirtûkên pîroz wê, di vê çerçoveyê de wê xwediyê rewşeka ku ew wan ji hevdu fahm bikin bê. Rewşa fahmkirina ku mirov wê, hilde li dest û wê fahm bike wê, di vê çerçoveyê de wê xwe bide diyarkirin. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşek teybet bê.

Çerçoveya têngîna olî a ku wê, bi pirtûkên pîroz re wê derkeve li holê wê, li ser aqil re wê weke çerçoveyek civakî wê xwe bide demê re wê bide diyarkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ev çerçoveya ku weke çerçoveyek civakî wê xwe bide diyarkirin wê, weke çerçoveyeka ku ew navaroka wê, were tişîkirin bê. Di vê çerçoveyê û rengê de wê weke navarokekê bê. Di dewama wê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê bi demê re wê, civake wan pirtûkên pîroz wê biafirê. Her wusa wê di pêvajoya pêş de wê *civake wan* biafirê. Di pêvajoya duyem de wê *civakên wan* biafirê. Yanî wê ji di awayekî pirranîyî de wê pêşketin wê bibê. Yanî wê, gelek civak wê, bawerîya wê bi wê êdî wê werênin. Di vê çerçoveyê de wê, pirtûkên pîroz wê, dema ku ew di vê çerçoveyê de ew civake xwe diafirênê û bi wê re ola xwe bi bawerîyî di nava wan de wê li ser serê wan pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê, bawermendên ku ew wê, bikin wê derkevin. Ev jî wê, di destpêkê de wê weke mirovên ku ew wê, rê şanî mirovan bidin ku ew di çerçoveya wê bawerîya wê pirtûka pîroz de ew rast û dûrûst di rê de bimeşin. Ev jî wê, bi demê re wê hin bi hin wê sazûmaneka civakî û her wusa wê di çerçoveya wê rêzanîya ku ew bawermendên wê olê ku ew li ser pirtûka pîroz re ew dikin wê vegûherê li rêveberî û ankû desthilatdarîyek ku ew di çerçoveya wê bawerîyê û ankû wê pirtûka pîroz de ku ew serdest bê.

Li vir, ev rewş wê, weke rewşek teybet bê ku mirov wê divê ku wê bi teybetî wê hilde li dest bê. Ber ku ew wê bi demê re wê pîr zêde wê pêşbikeve. Wê bandûra wê, hin bi hin wê pêşketina aqil û ankû weke ku wê bi jîyanê re wê bibê wê, bi zêdekirina zanîna xwe a wan olan li ser pêvajoyên xwe yên jîyanî ên bi pirtûkên xwe yên pîroz re wê pêşbikeve. Têgînên weke yên 'bawerîyê', 'pîrozî' û hwd wê werina rûnandin. Wê li dora wan wê bi aqil û vegotinî û hwd wê, rewşek bi mejiyî wê were pêşxistin. Wê aqil wê, wê were pêşxistin.

Bawerîya li pirtûkên pîroz, wê di nava wan civakan de wê rûnihê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê rûnihê. Wê ew pirtûkên pîroz wê weke xwediyê wê têngîn û sîyanê(kûdret) bin ku ew karibin rêya rast bidina nîşandin û mirov bigihîjênina li rastteqînîyê. Her wusa wê bi wê re wê, ew rewş wê, werina pêşxistin. Li herêmê mirov dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê têngîna pirtûkên pîroz wê, hertimî wê bi têngînên felsefîkî û nîqaşên wê re wê, temenê nîqaşên mazin ên bi demê re bê. Bi demê re wê pêvajoyên jîyanî wê werina derbaskirin. Her wusa wê, ev têngîn wê li gorî wan aqilên demê ku ew pêş dikeve wê, hin bi hin wê netêr wê bimênê. Pêvajoyên 'xwenûkirinê' û hwd wê di vê çerçoveyê de wê li ser aqil re wê bi demê re wê bikevina jîyanê de. Wê bi demê re wê gûharandin wê li wan pêvajoyan re wê hem bi olan re û hem jî bi civakan re wê bê jîyandin. Lê di aslê xwe de wê, hertimî wê dema

ku mirov ji aliye pêşketina bi dîrokê re mirov li mijarê dinerê wê, wê mirov wê dibîne ku wê pêvajoyên pêşketina jîyanî wê di wê pêşxistinê de wê xwediyê temenekî kifşkar bin.

Têgîna pirtûkên pîroz, çerçoveya wan bi rewşa civakî re ku ew pêş dikeve wê, çendî wê li hevdu bike? Her wusa wê, di rewşek jîyanî a ku ew di rastîya xwe de ew dijî û hertimî pêş dikeve wê, bêgûman wê hinek cûdahî wê, hertimî wê hebin. Di asta dawî de wê, têgîna pirtûkên pîroz wê, weke ku mirov di destpêkê de wê kifş dike wê, di çerçoveyek sazûmanî a civakî de wê pêşbikevin. Wê li ser hinek destûr, zagon û rêgezên ku wê li gorî wan wê were jîyankirin û hwd de wê pêşbikevin. Lê piştî wê, ev rewş wê bi demê re wê vegerihê li şîroveyan ku ew çerçoveyek jîyanî wê bi xwe re wê bikin ku ew biafirênin. Di vê çerçoveyê de wê ev jî wê bi demê re wê, di rewşa olan de wê weke pêvajoyek nû bê. Ji her rewşê re hanîna vegotinekê wê, di vê çerçoveyê de wê weke hewldanaka bawermendên wan olan wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, pîrsgirêka fahmkirinê û ankû hanîna li ser ziman wê bi demê re wê li ser têgîna olan re wê xwe bide jîyankirin. Dema ku bi şîroveyî li ser esasê xîzkirina çerçoveyek jîyanî ku ew hat pêşxistin wê, wê hingî derketina dervî wê sînore jî wê, wê çawa wê pêşîya wê were girtin wê were pêşxistin. Ev jî wê, têgînên olî wê li ser rewşên wan ên weke pirtûkên pîroz re wê weke rewşeka ku ew ew biserê xwe ku ew bijîn û bi demê re civaketiya xwe biafirênin re wê, xwe bi awayekî wê bide dîyarkirin. Ev rewşa afirandina civaketiya xwe û di rastîyê de hebûna civakên dîrokî ên berê ku ew ji xwe hena jî wê, êdî wê weke rewşek cûda wê xwe bide dîyarkirin.

Pêvajoyên pêşketina olên dema aqil û ankû *olên bi pirtûk* wê, di vê çerçoveyê de wê di pêvajoyeka ku wê heta xwe kirina desthilatdar re wê bimeşê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê dema ku mijar wê were li wê rewşa ku ew civake wê bawerîyê, olê û pirtûka wê ya pîroz were afirandin bê wê, hingî wê di wê çerçoveyê de wê hewldan wê pêşbikevin. Di vê rewşê de jî wê, rewşên desthilatdarî wê pêşbikevin. Her wusa, wê, piştî wê bawermendên olî ku ew wê li ser rewşa civakê wê bihizirin wê, rewşên olî wê bi gotinên weke 'serdestîya xwûdê', 'civake xwûdê', 'welatê xwûdê(131)' û hwd wê bidest hanîna li ser ziman bikin. Dema ku ew gotinên weke 'serdestîyê', 'civakê', 'welêt' û hwd ku ew hatina xistin nava têgîna olê de û ew di wê de şîrove li ser wan re hatina pêşxistin û pê de wê, rewşek nû a bi têgîn û tekoşîna desthilatdarîyê wê di nava civakê û ankû wê li hemberê hebûna civakê wê li ser olan re wê pêşbikeve. Ev jî wê, piştî wê di çerçoveya parastina welatê xwûdê û desthilatdarîya wî de wê, reng û şamale wê bişênê. Pêvajoyên gihiştina van têgînan wê, olan û civakan wê di çerçoveya desthilatdarîyê de wê hertimî wê werênê berhevdû jî. Di vê çerçoveyê de wê, çawa wê were jîyankirin û ankû wê ew têgîn wê were serdestkirin wê, bi demê re wê tekoşîna wê were dayîn. Gotina 'dayîna tekoşîna serdestîya' têgîna olî jî wê, ne di rastîyek civakî de bê. Wê di rastîyek olî de bê. Şîroveyên civakî ên ku wê werina pêşxistin jî wê, li vir wê, li gorî wê rastîya desthilatdarîyê û hwd wê li ser têgînên wên olî ku ew êdî weke bîrdozîyê jî xwe re wê bikardihênê wê biwezinênê û bipîvê û pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoya dawî a olên dema aqil wê, di çerçoveyekê de wê xwe bide dîyarkirin. Dîroka olan ku ew heta roja me ew tê, wê dema ku mirov ji aliye navaroka civakê û beşên wê û hwd li wê dinerin wê, ezmûnek baş wê nedênina li holê. Gotinên olî ku ew wê, bi aqilane wê li ser rewşên rastîyê, dîrûstîyê û başîyê re wê werina li ser ziman wê, di destê rêveberîyan ku ew pêş dikevin de wê, tenê bina weke gotinna ku ew wan îstîsmar dikin bin. Yanî wê weke gotinna maske wê xwe bidina dîyarkirin. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê di dewame wê de wê werênê li ser ziman ku wê, pêvajoyên ku wê piştî wê bijîn wê li ser têgînên desthilatdarî re wê rewşa olê wê were şîrovekirin û pêşxistin. Wê, di vê çerçoveyê de wê ol wê wergerihê li têgîneka ku ew desthilatdar û ankû ew kesên serdest ku ew xwe bi wê dikina serdest. Ya ku wê, olan ji rewşa wan ya olî wê derxê jî wê, di rastîyê de wê ev bê. Di roja me de ku ew rastîya olan şîrove bikin û wan bikin ku wan werênina li ser ziman wê, encama piştî avabûna yekîtiya sovyet ku wê bi xûrîxîna wê re jîya wê, di reng û pêvajoyek bi wê re wê de wê ol jî wê bijîn. Di temenê wê de jî wê, rastîya desthilatdarîyan wê hebê. Her wusa mirov dikarê vê yekê jî

-----
*131. Gotina 'welatê xwûdê' em dibînin ku wê, zêdetirî di nava maniyan de wê, were ser ziman. Piştî wê, kesên mesihî ku ew dinava wan de perwerde dibînin ên weke aguistiunîs wê bi wan re were ser ziman. Ev gotin wê di nava olên semewî de wê bi wê rengê wê rûnihê. Lê ew gotin wê ji dema qasîtiyan bê û wê ya olên yazdanî ên yek-xwûdayî û pîr-xwûdayî bê. Gotina 'xwûdayên me' wê weke gotineka bahse gelek xwûdayan bikê wê biheman rengê wê heta roja me wê, di nava kurdan de wê, were bikarhanîn.

wê di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê di rewşa olan de wê wê rêveberî wê, dema ku ew bûna weke rêveberîyek olî wê hingî wê jî rastîya civakî û rastteqînîya wê dîrkevin. Wê hingî wê, bi beşên wê yên ku ew pêş dikevin re wê werina berhevdû. Wê pêşketinên wê yên demkî re wê pîrsgirêkên pêşketinê û asta wê, wê bi hevdu re wê bijîn. Di aslê xwe de gotina olê û ya welêt ku ew dihe danîna li cem hevdu wê herdu jî wê di rengêkî têgînê bîrdozîkî de wê xwe bidina nîşandin. Herdu jî ew, dema ku ew dadikevina li nava civakê û ew dixwezînin ku ew civake ku ew li ser wê serdest in ew li gorî wê û pîvanên wê ên ku wê dana kifşkirin ku ew bijî.

Di dîrokê de wê, hertimî wê di dema olên dema aqil de wê, oldar weke yê bawermend, rêveber weke yê desthilatdar û leşker weke ku ew jî parastvanîya wê desthilatdarîyê dikê wê, li rex hevdu wê navê wan wê derkeve li pêş û wê were hanîn li ser ziman. Bêgûman mirov di çerçoveya pêvajoyên pêşketina serdestîya li ser serê civakê de

wê rewşê divê ku mirov wê baş fahm bike. Di rewşa gihiştina rastîya wê de wê, civak wê, weke qada ku wê hemû jî wê bixwezî ku ew li wê serdest bibin. Hebûna civakê wê, li vir wê hertimî wê weke armançê bê. Di serî de mirov dikarê vê yekê wê werênê li ser ziman.

Di aslê xwe de wê, ol çendî ku wê civakê bahse wê bike û wê weke 'civakên olî' wê ji wan wê were bahskirin jî wê, li vir wê li ser vê gotinê re jî wê tevlihevîyek wê hebê. Di serî de mirov divê ku mirov hinekî li ser wê jî bisekinê. Her wusa li vir wê çawa wê çawa xwediyê rengê bawerîyê olî bê wê, di wê çerçoveyê de wê ew weke civake 'rast' û ankû 'nerast' wê were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê dema ku desthilatdarî pêşket û bo wê serdestî weke armanc pêşket û pê de wê, êdî wê hebûna civakê wê di serî de dakeve asta duyemîn. Wê ya giring wê, ew serdestîya wê bê. Civak wê, weke hebûnê ku ew li gorî wê tîgîn û bîrdozîya wê desthilatdarîyê ku ew were rastkirin bê. Em di roja me de wê, dibînin ku wê pirranîya desthilatdarî û ankû rêveberî wê, weke 'dîzaynkerên civakê' wê xwe bi awayekî wê bidina nîşandin. Ew weke yên ku ew çetirîn dikarin bihizirin wê, xwe werênina li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê rewşek acêb û pirr zêde xarîb wê derkeve li holê di rewşa tîkiliya civak û desthilatdarîyê de.

Piştî ku wê desthilatdarî wê bi armanca xwe serdestkirinê wê pêşbikevin wê, li vir wê bi demê re wê êdî wê tîgînên weke 'nîjadperestîyê' wê bi şewayekî ku ew tîgînên olî li rex wan hatina bi cihkirin û ankû weke kirasekî bi ser vê hatina kişandin wê, were dîtin. Di vê çerçoveyê de wê, bi desthilatdarîyê re wê nîjadperestî û ol wê, weke du tîgînên ku ew bi hevdu hatina mihandin bin. Her çendî ku ew herdu tîgîn wê weke du tîgînên ku wê di rastîyê de ew bi hevdu re wê bi pîrsgirêk jî bin wê, di vê çerçoveyê de wê werina hanîn li rex hevdu. Di roja me de wê, rewşa ol û nîjadperestîyê wê di vê çerçoveyê de wê bi hevdu re wê bi rewşa hebûna desthilatdarîyê re wê were hanîn li ser ziman. Nîjadperestî wê, temenê wê li ser nîjadê û serdestkirina wê û navê wê xwe saz bikê. Her wusa wê, tîgînên weke bawerî û olê jî wê bi tîgînên weke propaganda û hwd re wê bîn xistin xizmeta wê de. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, di serdema me de wê, pîrsgirêka herî mazin ku wê, her demî wê bê sedema ku wê xwûna bi milyon mirovan wê birijênê wê ev bê. Her wusa di roja me de ev pîrsgirêk wê, di vê çerçoveyê de wê xwe bide dîyarkirin.

Pîrsgirêka herî mazin jî wê, di vê çerçoveyê de wê nîjadperestên ku ew xwe dikina desthilatdar jî wê çawa wê xwe "weke oldar" û ankû 'ji wê olê' wê bidina nîşandin jî wê, di vê çerçoveyê de wê, di şewayekî bi karhanîyê de bê. Di roja me de wê ev rewş û ankû rewşên weke vê wê temenê pirranîya pîrsgirêkên civakî û olî jî bin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, rastîya civakê wê, çawa wê pîrsgirêkan wê bijî mirov, dikarê wê bi awayekî vekirî wê fahm bike û wê werênê li ser ziman. Di dîrokê de mirov di vê çerçoveyê de wê, rêveber ku ew çawa xwe weke 'serekê oldar' jî ew dide nîşandin û dikê ku ew xwe bide herêkirin wê, gelek mînaqên wê, hebin. Di vê çerçoveya hemûyan de jî wê rastîya ku wê were dîtin ku wê çawa wê ol wê ji kirin û kiryarên xwe re wê rêveber ku wê, çawa weke kirasekî meşrûtiyê wê bikarbênê bê. Di vê çerçoveyê de wê bi vê armançê wê nêzî olê wê bibê. Ev şewayê bikarhanîna olê wê, di pêvajoya demên felsefeyê û şariştanîyê de wê, di rewşa desthilatdarîyên ku ew pêş dikevin de wê pêşbikeve û wê derkeve li holê. Di rewşa tîgîna ol û desthilatdarîyê de wê, di vê çerçoveyê de wê rewşek teybet wî xwe wê bide dîyarkirin. Em di pêvajoyên piştî pêvajoyên destpêkên pêvajoyên şariştanîyê de wê kifşê dikin ku wê, tîgîna welatîya xwûdê wê derkeve li pêş. Di demên sîmerîyan de wê, ev rewş wê were dîtin ku wê, bajar-welat wê hebin. Her yekê jî wê bi navê 'xwûdayekî' wan ê ku ew bi wê bawer dikin wê, were hanîn li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyek dirêj wê di rewşa jîyane şariştanîyê de wê, li ser rewşa van bajarên xwûdeyan re wê derbas bibê. Wê piştî rewşa pêşketina bajarên xwûdayan wê, piştî wê hin bi hin wê pêvajoyîna pêşketinê wê li ser wê re wê derbas bibin. Ev pêvajoyên ku ew derbasbûna jî wê, weke pêvajoyîna ku wê wê tîgîna 'welatê xwûdê' wê pêşbixê û wê di mejiyan de wê bicih bê. Wê bi demê re wê wê, rêveberîyên wî bajar welatê wê, xwe weke mirovên ku ew xizmetkarê wê xwûdayê ku ew bi wî bawer dikin wê werênina li ser ziman. Ev rewş wê bi demê re wê, bi tîgîştin bibê. Wê li ser wê tîgînê û pêşketina wê re jî wê pêvajoyîna pêşketinê wê derbas bibin. Wê bi wê re jî wê, xwûdayên wan ku ew xwediyê welêt in wê di wê de wê, xalkê wê bajar welatî jî wê weke mirovên ku ew yên wî xwûdayî na. Wê li ser wê re wê ew mirov û xalk wê ji wî xwûdayî re wê bawergehan wê çê bikin, wê berg bikin û wê boraqan û ankû korbanan wê bidin.

Ol, serdestî û desthilatdarî

Bi demê re wê ev rewş wê bi pêşveçûnên nû re wê xwe bide domandin. Her wusa wê rêveberîyên wan welatên xwûdayan wê weke yên ku ew dikarin gotinê li ser navê wan bibêjin û wê, doza zêde serdestbûnê wê bikin. Pêvajoyên şer û pêvçûnên di nava bajar-welatên sîmerîyan û piştî de ku wê, bibê wê di vê warê de wê tîgîştina baş wê bidina me. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rêveberê bajarekî wê rabê û wê hemû gelhê bajêr weke xalk wê bikê xizmeta xwe de. Wê wan bi çek bikê. Wê şûr û mirtalan wê bide destê wan û wê, ji wan bixwezê ku ew herin û bi navê xwûdayê wan bajar welatên din bidest kin û serdestîya xwûdayê wan mazintir bikin. Ev jî wê bi demê re wê, nîşanaka pêşketina pêvajoyek dagirkirinê û mêtîngerîyê a ku wê hin bi hin wê bi destê desthilatdarîyên welatan ku wê were pêşxistin bê. Di vê çerçoveyê de wê bi demê re wê, rêveberîya

welatekî wê çend welatan wê bikê destê xwe de. Yanî bi gotineka din wê, sînorê desthilatdarîya xwe wê, ji sînorê bajar welatê xwe wê derbas bikê. Wê bi wê re jî wê bi demê re wê xalkên wan bajarên din wê, yan bi zorê wê bike ku ew bi xwûdayê wan bawer bikin û yan jî wê wan bikina weke koleyan. Her wusa wê, pêvajoyên kolederiyê wê bi deestê rêveberîyên welatan wê di vê çerçoveyê de wê hin bi hin wê temenê wê li ser serdestîya xwe ya ku wan bi olê avakirîya re wê biavêjin û pêşbixin.

Pêvajoyên serdestîyê wê di vê çerçoveyê de wê, li ser serê xalkan wê xwe bidina domandin. Her wusa wê, piştî wê, ew rewş wê ji rewşa têngîna bawerîya li xwûdayekî ku wê bê kirin wê derbas bibê. Minaq, wê weke ku wê di roja me de wê desthilatdarîya tirk wê li anatolia wê navê xwûdayê bi navê "allah(132)" wê hildê û wê bi wê re wê desthilatdarîya tirkîtiyê wê ava bikê û wê bi wê re wê pirranîya xalkên din wê, yan wê tûna bike û yan jî wê wan di pêvajoyên kin û dirêj ên komkujîyan de wê derbas bikê. Di asta dawî de wê, pêvajoyên rêveberîyên welatan ên ku ew bi navê xwûdayan tevdiqerihîn ku ew gihiştîyê de wê di vê çerçoveyê û rastîyê de wê xwedîyê rengêkî pêşketinê ê bi demê re bê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyeka ku wê têngîna olê ku ew bi îdea'ya ku wê têngîna aramî, aşîti û başîyê ya ku ew derketîya li holê wê rêveberî wê, li ser navê wê her cûre nebaşî, şer û aloziyan wê pêşbixin. Wê wê jî wê, di bin maskeya wê olê de wê bikin. Xwe weke mirovên ku ew ji wê bawer dikin wê, weke rewşeka ku ew bi wê karibin yan ser kiryarên xwe yên weke pêşxistina şer, alozî û nebaşîyan ku ew pêş dixin wê bigirin û yan jî wê di temenê wan kiryarên bi vî rengî de wê wan têngînen olî wê bikarbênin. Pêvajoyên şer ên bi vê rengê ku wê desthilatdar wê, pêşbixin wê, bi demê re wê çawa wê kirasekî olî lê bikin wê, li rêyên bigerihîn. Minaq gotinên weke 'şerê pîroz' û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê werine pêşxistin. Ev gotinên bi vî rengî wê weke gotinna ku ew wê nişanaka wê bin ku ew çawa wê olê bi şêwayna bikardihênin jî bin. Têkilîya desthilatdarîyan û olan wê, di wê çerçoveyê de bê ku wê desthilatdar wê çawa wê xwe û kiryarên xwe wê bi navê olê wê werênina li ser ziman ku wê bi wê, wê pêşîya li dij derketinê wê bigirin bê. Ol wê, bo wan wê kêrî wê karê wê were. Ev pêvajo wê weke pêvajoya pirr dirêj bin. Dîroka olan wê bi vê rengê wê weke dîroka kiryarên rêveberîyên welatan wê were nivîsandin. Di fahmkirina rewşa ol û bawerîyan û têkilîya wan ya bi rêveberîyan re mirov, wê di vê çerçoveyê de wê hinekî din jî li ser wê bisekinê û wê baştirin wê fahm bike.

Di rewşa têkilîya rewşa rêveberîyan û olan de wê, di vê çerçoveyê de ku mirov li wê dihezirê wê, bi wê re wê were dîtin ku wê, ew sazûmana ku wê ol avabike û ankû bi olzanîya wê, wê were avakirin wê, di vê çerçoveyê de wê li ser wê re wê rêveber wê bileyizê. Her wusa, wê di vê çerçoveyê de wê du tişt wê hertimî wê bi olan re wê rêveberî wê li wê bigerihîn. Yek xwe meşrû dayîna herêkirinê bê. Ya duyem wê xwe bi girseyan dana herêkirinê bê û xwe li wan serdestkirinê bê. Bi wê re jî mirov, dikare di dewame wê de gelek tiştên din jî wan werênê li ser ziman. Lê di rastîyê de wê di van rewşan de wê bi zêdeyî wê xwe bide nişandin.

Ol wê, weke têngîneka ku ew bûya malê girseyan wê, rêveber wê pêşî wê bixwezê ku ew xwe di wê de werênê li ser ziman û wê bike bin kontrola xwe de. Bi wê re wê, li ser wê re wê, bihezirê ku ew çawa wê karibê xwe li gorî wê serdest bikê. Serdest kirina li olê wê, weke serdestîya li girseyan wê were dîtin û fahmkirin. Ber vê yekê wê, weke ku mirov di serdemên me de wê kifş bike wê ol wê şerê xwe yê desthilatdarîyê wê di nava olê de wê li hemberî xalkan û mirovan wê bidest dayinê bike. Di vê çerçoveyê de wê,

-----
*132.Allah navê xwûdê ê nava islamê ya.

were kirin. Di vê çerçoveyê de wê weke ku di roja me de wê, wateyek bi kirdeyî a vêşarî û ankû vekirî a ramyarî wê li nêzîkatîya olê li gorî xwe wê lê bikin. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê bi wê re wê xwe werênina li ser ziman.

Olê wê, weke pêşîlêgertina lêpirsîna kiryarên xwe yên nebaş jî wê bikarbênin. Dema ku şerekê li dijî hebûna civakê didin wê, maskeya olê lê bikin bo ku ew xwe bi wê hem biserbixin û hem jî pêşîya dijraberîyên li hemberî xwe ji holê rabikin. Her wusa bi wê re wê, rastîya xwe wê weke rastîya olê wê werênina li ser ziman. Bi wê re jî wê rastîya olê a rast ku ew li gorî wijdan û rastîteqînîya mirov dihezirê wê nehêlin ku ew bi tememî were li ser ziman. Yanî jî wê, ku karibin wê li gorî xwe wê bi wateyên xwe yên demkî wê bikin ku wê werênina li ser ziman. Wê, vê jî wê bo ku ew desthilatdarîya xwe xort bikin.

Di roja me de li rojhilat wê, gelek rejimên ku ew xwe li gorî têngîna 'mezheban' dihebin li ser ziman wê hebin. Mirov dikare vê weke afirandina ola xwe bixwe a di nava olê bixwe jî de jî wê werênê li ser ziman. Ev jî wê, bi wê re wê bi demê re wê pêşbikevê. Her wusa wê di wê çerçoveyê de wê gotinên xwe yên ramyarî û ankû siyesî wê di nava wê de wê werina li ser ziman û wê 'kevneşopîya wê rengê olê' wê li gorî wê li ser kiryar û gotinên xwe re wê bidina afirandin. Di vê çerçoveyê de wê, bikin ku wê werênina li ser ziman. Ol û desthilatdarî wê, çawa wê weke ku ew dixwezî ku wê bi hevdu re wê ew wê pêşbixin wê li ser wê re wê bihezirin. Di vê çerçoveyê de wê rêveber jî ew weke kesekî ku ew karibê xwe û gotina xwe bêt şert û merc bi xalkê û ankû civakê bide herêkirin. Wê li ser wê re wê, bihezirê. Ev rewş wê li rojhilat wê wek kevneşopîyekê wê hebê. Dîroka bikarhanîna olan û ankû xwe li ser olan re a weke rêveber wê, heta serdemên sûmerîyan wê herê. Her wusa di dema aqadîyan de wê, weke ku bi keyê aqadî Sargon re ku wê dagirkirina gelek bajarên sûmerî wê bikê wê, weke destpêka vê rengê dîroka desthilatdarîyê û olê a

bi hevdu re bê. Her wusa wê di dema babilîyan de wê weke ku mirov bi hemûrabî re dibîne ku ew destûrên xwe dinivîsênê û wan weke 'destûrên ku wî pêşkêşî yazdan kirin' wê, wan werênê dênê ber civatê ku wê ti kesek ji wan re wê nebêjê na. Di şewayekî wusa de wê hemûrabî wê destûrên xwe wê dênê ber civatê ku ew, ti kesek wê nikaribê wê red bikê. Yên ku ew red bikiran wê, weke ku wê bi navê yazdan û ankû xwûdê wê red bikiran. Ber vê yekê wê çî di navaroka wan destûran de wê biheta li ser ziman wê, kesekî ew lînepirsî ba. Ber ku ew yazdan û ankû xwûdê ew herêkirina. Ew ji yazdan û ankû xwûdê re ew, hatina pêşkêş kirin. 'Weke destûrên ku ew ji yazdan(133) (û ankû xwûdê) re hatina pêşkêşkirin' wê, ti kesek li dijî wan ranebê û gotinê li dijî wan nebêjê. Bê şert û merc wê, herkesek wê, wan herê bike û wê di jîyane xwe de wê li gorî wan bijî. Bi vê rengê wê ew destûrên hemûrabî wê bina malê girseyê.

Li vir, em divê ku vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê bi vê rengê wê di demên jî hev cûda de wê, gelek kesên ku wê weke hemûrabî wê destûrên xwe binivîsênin û wê dênina pêşîya girseyan weke 'destûrên xwûdayî (û ankû yazdanî).' Wê bi vê rengê wê destûrên dem bi dem ku wê werina nivîsandin wê hebin. Di rewşa nivîsandina wan destûran weke destûrên ku ew jîyane civakê bi reng û awa dikin wê, bi navê yazdanan wê werina nivîsandin. Ev jî wê, weke aliyekî din ku wê ji temen û destpêkê ve wê, çawa têkilîya rêvebirina civakê û ya olê ku wê bi hevdu re wê were danîn bê.

-----
 *133. Yazdan wê navê xwûdê ê ola êzdayîyan bê. Weke nave olon xate yazdaniyan ji be

Di rewşa têkilîya rêvebirina civakê û ya olê de wê, di vê çerçoveyê de wê, tîgîna 'berdest' û ankû 'qûl' wê pêşbikeve. Yanî wê, bi wateya yê ku wê li gorî wê îteatîbîkin wê werina li ser ziman. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê girse wê, weke yê ku 'ew, bawer dikin' wê tabî wan destûr, zagon û rêgezên ew dihên nivîsandin wê bijî. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê tîgîna 'destûra pîroz' wê di vê çerçoveyê de wê dinava jîyanê de wê pêşbikeve. Her wusa tîgîna 'destûra pîroz' wê, weke tîgîneka ku wê bi demê re wê pêşbikeve bê. Wateya tîgînê pîroz wê, di gelek wate û ji gelek aliyan ve wê xwe bide dîyarkirin. Minaq wê, di rengê afirandina tîgîna baş û nebaşîyê de wê, bîna li ser ziman.

Ev tîgîna başî û nebaşîyê ku wê li ser wê re wê werê hanîn li ser ziman wê, di demên piştê de jî wê, xwe bide hanîn li ser ziman. Minaq, em di demên piştê ên gûtî, qasît, babil, hûrî, mîtanî û hwd de wê, bi gelek demên din re wê ev xwe bide dîyarkirin. Minaq di dema qasîtîyan de wê tîgîna 'kevîrê gûlla(134)' wê hebê. Li ser kevîrê gûlla, wê destûrên yazdana jin a gûlla wê hatibina nivîsandin. Bawer dikin ku wê kê çûba û destê xwe lêdaba û ankû devera xwe ya ku ew diêşîya ku ew li wê daba wê baş bûba. Di vê rengê de wê şewayekî bawerî wê hebê. Bi wê re bawer dikin ku wê, dema ku mirov bi rêz û hûmet nêz bû wê tişta baş wê bi mirov bûba. Lê vajî wê, ku mirov ne bi rêz û hûmet nêz bû wê, êdî wê demê wê tişta nebaş wê hatiba serê mirov. Bi demê re jî wê dema ku wê tişta hatiba serê mirov wê, têkilîya wê bûyîne wê bi wê rewşê re wê danîban. Di rewşên bi vê rengê re de wê têkilîya ku ew hat danîn wê, di çerçoveya hatina serê mirov a başî û nebaşîyê de ba. Di vê çerçoveyê de wê, ev tîgîn wê di reng û tîgîna afsûnê de wê werê hanîn li ser ziman. Ev jî wê, bi hêz û qûdreta wê wê bihanîyan li ser ziman. Di rewşa pêvajoyên bawerîyê de wê, tîgîna başî û nebaşîyê ku ew bi vê rengê dihêna şîrovekirin wê, ji aliyekî ve wê temenê bawerîkirina girseyan a li wan tîgîn û destûrên olî bê. Mirovê ku ew tiştekî nizanê û ankû kêmanî dizanê wê, di vê çerçoveyê de wê, ji zanînen ku wê ji wî re wê werina ragihandin re wê, vekirî bê. Di rewşa bawerîkirinê de wê mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, di wê rewşê de bê ku ew dema ku ew li dijî rabê û ankû weke wê neji wê tiştên xirab wê werina serî wî. Wê karê wî rast nebê. Wê xwe ji belayan wê xilas nekê. Bo vê yekê ew bawerîya wî ya ku ew dikê wê bi awayekî wê di çerçoveya xwe sipartin û parastina ji rewşên ku wê bi vî rengî wê, werina li serê wî jî bê. Di vê rewşê de wê, li gorî wan destûr, zagon û rêgezê ku wê, werina danîn li pêşîya ku mirov li gorî wan bijî wê, di vê çerçoveyê û rengê de wê ji wan di hêviyekê de jî bê. Di rewşa bawerîyê de wê, bi vê rengê wê dema ku mirov bawer nekê wê tiştekî xirab wê di jîyane mirov a li dunyê û ya li xiratê de wê werê li serê mirov û hwd, wê weke gotinna ku wê di çerçoveya bawerîkirinê a li wê tîgînê, destûr, zagonê û rêgeza olî de ku ew mirov digirê û zant dikê bê. Hizra xwe parastinê a wê, di serî de wê li pêş bê. Ol wê, di vê çerçoveyê de wê mirovan wê li ser hêvî, parastin û tîgîna xwestekên wan û hwd re wê mirovan wê bi xwe ve wê girêbide. Di rewşa tîgîna bawerîyê de wê, di vê çerçoveyê de wê rewşek wê hebê. Mirov, dema ku wan aliyan bi awayekî baş fahm nekê wê, mirov wê nikaribê, pêvajoyên wê yê pêşketnê jî wan bi başî fahmbike. Pêvajoyên xate

-----
 *134. kevîrê gûlla wê navê kevîrê ku ew bi navê yazdana qasîtî 'gûlla' re dihê ser ziman bê. Wê weke kevîrê başbûnê jî wê were bi navkirin. Di dema qasîtîya de wê, yazdana jin gûlla wê weke parastvane wê kevîrê bê. Di roja me de wê, weke 'kevîrê bîaqîlbûnê' jî wê, di nava kurdan de wê, were ser ziman. Piştî ku felsefê pêşket û pê de wê, gotina li pêşîyê were danîn û wê weke 'kevîrê felsefeyê' jî wê, were ser ziman. Pêşketina olî wê di vê çerçoveyê de wê xwe bi awayekî wê, heta ku wê were roja me wê, li ser tîgîn û xatekê wê hebûna xwe wê bide domandin. Mirov wê, hertimî wê di xwe de wê, pêdivî û pêwîstîya bawerîyê wê di xwe de wê hîs bikê. Wê desthilatdar û ankû rêveber jî wê hertimî wê bixwezî ku ew ji wê aliyê mirov sûdbigirin û bi wê mirov

bikina bin kontrol xwe de. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, aliyekî olî ê ku mirov dikarê weke bi aliyê derûnî û hwd ve wê hilde li dest wê di vê çerçoveya mijara me de wê hebê.

Bawerî bixwe jî wê, di vê çerçoveyê de wê weke aliyekî mirov ê derûnî jî bê. Di vê rewşê de mirov wê, bixwe bi wê re wê baş hîs bike û yan jî wê xirab hîs bike. Têkilîya bawerîyê û mirov wê, di vê çerçoveyê de wê li ser zanînê û aqil re wê li hevdû wê hûnayî bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê bi awayekî giring wê bide diyarkirin.

Di aslê xwe de mirov, li vir dema ku têkilîya nava ol û aqil de wê dike berlêpîrsînê de wê bo ku mirov wê fahm bike wê, bi wê re wê were dîtin ku wê hertişt wê bi aqil ve wê girêdayî wê derkeve li pêş. Lê li vir di rewşa têkilîya ol û aqil de wê, di şêwayekî de di nava wê têkilîya ol û aqil de mirov di navika wan de têgîna fîzyolojîkî a mirovî bi aliyên wê yên derûnî, newrolojîkî û hwd re wê dênê. Ev jî wê, weke aliyê ku mirov wan bi teybetî wan hilde li dest bê. Mirov, dema ku bawer dike wê, xwe baş hîs bike. Di vê çerçoveyê de ew têgîna xwe baş hîskirin û ankû ne baş hîskirin a li ser bawerîyê re wê bandûra wê, pirr zêde wê ji ya ku em dizanin wê zêdetirî wê li ser rewşa fîzyolojîya mirov wê hebê.

Di aslê xwe de wê, li vir wê têkilîyeka ku wê ji bi rengê ji aqilê bi ber aqil û ji ber jî bi ber derûnî û ankû fîzyolojîyê ve wê hebê. Vajî wê jî wê rast bê. Têkilîya ku mirov wê ji aliyê derûnî ve wê dihilde li dest wê, bêgûman wê wê di rewşa weke têgînên ku mirov aciz dikin wê, werina li ser ziman bin. Zerdest wê, van rewşan wê li ser têgînên zêhnî re wê weke 'nexweşîyên ku ew ketina laş' wê, werênê li ser ziman. Her wusa mirov, dema ku mirov jî tiştêkî nexweş û aciz bê wê, hingî wê mirov wê bi wê re wê nexweş bibê. Wê mirov di xwe de wê xwe baş hîs nekê. Ew xwe baş hîsnekirin wê piştî wê di rewşa mirov de wê bandûra wê, xwe bide diyarkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşên nexweş wê bandûrê li laşê mirov bikin. Ev jî wê tenê wê weke aliyekî ku wê têkilîya aqil û fîzîkê a li hevdû jî wê bi xwe re wê bide diyarkirin. Mirovekî ku ew dîtina xwe de bi hişmendî ne zelal bê wê, di tevger, kirin, gavavêtin û axiftinên xwe de jî wê, ne di aheng û başiyekê de bê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide diyarkirin. Ew têkilîya weke ku mirov li ser zêhnê û fîzîkê û hwd ku mirov wê ji aliyê newrolojîkî ve wê hilde li dest û wê fahm bike wê, di vê çerçoveyê de wê gelek aliyên ku em di çerçoveya vê mijarê de wê werênê li ser ziman wê xwe bidina diyarkirin. Li vir, weke têkilîya zêhn û fîzîkê wê, di demên berê de wê bi gotina têkilîya laş û gîyanê û hwd wê, were hanîn li ser ziman.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, weke rewşek teybet bê. Têkilîya nava laş û aqil wê, di rewşa olê de wê weke di kirasê têkilîya di nava bawerîyê û mirov de wê xwe bide diyarkirin. Têkilîya nava bawerîyê û laş wê, weke ku mirov di encama fahmkirinên xwe yên ji demên berê û yên demên roja me ku mirov weke encamê digihîjîyê de wê xwe bi awayekî wê xwe li ser têgîna başî û nebaşîyê re wê bide diyarkirin. Dema ku mirov di rewşek baş de bê wê, ev wê bandûra wê di her rewşê de wê li jîyane mirov wê xwe bide diyarkirin. Bi heman rengî wê wê di rewşa nebaşîyê de jî wê, wusa bê. Wê çaxê mirov, dikarê rewşa başî û nebaşîyê wê di çerçoveya têkilîya zêhn û fîzîk, gîyan û laş, bawerîyê û mirov û hwd de wê, hilde li dest. Di vê çerçoveyê de wê xwediyê rewşeka teybet a ku mirov wê hilde li dest bê.

Di rewşa fahmkirina wê de wê, li vir wê, têkilîya nava mirov û aqil de wê, di vê çerçoveyê de wê, bi awayekî wê xwe bide diyarkirin. Aqil wê, bandûra wê, wê çendî wê li ser hebûna mirov wê hebê. Di rewşên weke dema ku mirov di encama gotinekê de bi hêrs dibê, dilşikeştî dibê, hemû şahîya hundûrê mirov ji mirov diravê û hwd wê, bi vê rengê wê gelek rewşên ku mirov wan dikarê wan werênê li ser ziman. Bandûra gotinê a li ser rewşên fîzîkî ên weke van wê di hevdû afirandinê û her wusa bi wan re wê bi kifşkirinên li ser hebûna laş û hwd re wê xwe bidina diyarkirin. Têkilîya nava aqil û olê wê, ji vê aliyê ve mirov ku wê dihilde li dest wê, ji aliyê aqil û mirov û ankû hebûna mirov ve a derûnî ve jî wê, xwediyê rewşek têkilîyî a weke ya nava ol û mirov ku ew were fahmkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, têkilîya di nava aqil û mirov wê bi keseyetîyê wê li ser karîgerî, jîrbûn û qabîliyeta mirov re wê, xwe bi gelek şêwayan û rengan wê bide diyarkirin.

Mirov bi aqil re wê jîyane xwe bidomênê. Di nava têkilîya jîyanê û aqil de wê çî rengê têkilîyê wê hebê wê dîmenekî wê, wê xwe li ser têkilîya nava ol û aqil û ankû mirov û derûnîyê re wê werênê li ser ziman. Di aslê xwe de em, divê ku aqil li şûna mirov û olê jî wê li şûna têgîna derûnîyê bicih bikin û wê fahm bikin. Wê di vê çerçoveyê de wê di rengên hevdû wê, çî encamên ku wê bidina diyarkirin wê, weke encamên ku ew bandûra wan li ser jîyane mirov wê hebê. Encamên derûnîyê ên di jîyanê mirov de û her wusa ên olê ku ew di jîyane mirov de wê, di awayekî de wê di heman awayê de wê, xwe bidina diyarkirin. Lê gotin çendî ku ew jî hevdû cuda jî bin wê, ew rewşa encamê wê yek zêde û yek kêr wê ne dîrî hevdû bin. Li vir, ez divê ku vê yekê jî wê, li ser gotinê û aqil re wê werênîma li ser ziman ku wê salixkirina gotina a li ser wateyê re wê, bandûra wê di çerçoveya derûnî de wê xwe bide diyarkirin. Di rewşên weke xwehîskirinê de wê ew xwe bide diyarkirin.

Têkilîya di nava aqil û olê de wê, di rewşa têkilîya di nava aqil û jîyanê-mirov de wê xwe bide nîşandin. Mirov wê, dema ku ew gihişt aqil wê, bi aqilê xwe re wê ji cihane zindiyên din ên ku ew di xwezayê de dijîn wê, ji wan dûrkeve û beyanî bibê. Wê bi aqilê xwe re wê, pêşketinan di jîyane xwe de wê çê bikê. Wê çandê, wejeyê, hûnerê û hwd wê di jîyane xwe de wê pêşbixê. Wê tiştên ku ew bi wan bijî wê pêşbixê. Wê rewşên ku ew wan weke rewşên ku ew bi wan temenê jîyane xwe çê bikê wê bi aqilê xwe wê, pêşbixê. Minaq, dema ku mirov wê bidest pêşxistina

çandiniyê, cotyarîyê û hwd ku ew di jîyane xwe de dikê wê, ev rewş wê weke rewşna ku ew mirov wan bi aqilê xwe re wan pêşbixê bê. Wê adilandina jîyane xwe wê, bi aqilê xwe re wê bikê.

Di nava wê rengê adilandina jîyanê a bi aqil re de wê, rengên weke yên di mejiyê de ên weke bi zêhnî û hwd jî wê hebin. Her wusa wê çawa wê bihizirê, wê ji hevdû vaqatandina başî û nebaşîyê, di aliyê başî de ku mirov dixwezê ku ew domandina jîyane xwe bikê, xwe ji nebaşîyan biparêzê û hwd wê, weke van gelek rewşan wê bi têgînî wê pêşbixê. Têgînên weke ku mirov çawa bihizirê wê mirov di jîyane xwe de wê di wê rengê de wê bijî wê, bi awayekî wê xwe li vir wê bide diyarkirin. Minaq, weke ku mirov dixwezê ku mirov başî bijî û başî di jîyane mirov de hebin, hingî wê ji mirov were xwestin ku mirov baş bê. Mirov wê çawa baş bê? Ev jî wê, weke aliyna ku wê li ser aqil re wê werina fahmkirin bin. Piştî ku aqil pêşket û pê de wê mirov wê, ji xwe wê biazil wê fahm bike û wê bixwezê ku ew xwe bigihênê tiştan. Wê mirov, wê çiqasî karibê bi aqil fahmbike û pêde herê? Mirov wê, ev ji wî re wê bê mereq. Hertimî wê, sînorê aqil û zanîna xwe wê, bixwezê ku ew fêr bibê? Ber vê yekê wê, di nava pirranîya filosofên civakî ên kurdistanî û ankû mesopotamîkî û herêmên din ên dunyê û demên din de wê, li ser wê were hizirkirin ku wê aqilê mirov, çi hebê ku ew nikaribê xwe bigihênê zanîna wê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, bi wê re wê bexwestin ku ew sînorê fahmkirinê di xwe de kifş bike. Minaq hebûna xwûdê mirov wê çiqasî ku karibê wê fahm bike û xwe bigihênê zanîna wê, ev wê weke mijareka pirr zêde ku wê mejiyê mirovên ku ew dihizirin wê meşkul bikê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, wê li ser sehên me weke gûh, çav, bêhvil û hwd wê were hizirkirin. Sehên me wê, tiştên nêzik ên ku ew dikarin xwe bigihênina wan wê, derkbikin û fahm bikin. Lê wê nikaribin ji wê sînorê xwe wê derbas bibin. Sînorê bi sehên me re wê, bi dîtî, bêhngirtin (û ankû bêhnkirin) bihîstin û hwd re wê bi sînor bê. Mirov, heta kûderê ew dikarê deng bikê? Heta kûderê ew dikarê bibînê? Devereke li aliyekî din ê hêt bê wê, çima dîtina me nikaribê ew herê aliyên din ê hêt û wê nebînê? Bi vê rengê mirov dikarê pirsan li dûvhevdû wan rêz bikê. Dema ku mirov li azman dinerê wê, rûyê wê yê pêşî, dema ku mirov li hêt dinerê wê aliyê wê yê ku ew li ber mirov a, dema ku mirov darekê dinerê wê aliyên yên ku ew bi berçav dikevin û hwd mirov wê wan bibînê. Her wusa wê aliyên din wê weke ku ew newina dîtî. Li vir, wê li ser sedemên wê, wê weke aliyna bi nepenî wê di mejî de wê bimênin. Minaq, darek ber çi dibê? Av ber çi heya? Roj û şev, sedema bûyîna wan çi ya? Sedema jîyanê çi ya? Fahmkirin ber çi bûya û afirîya? Bi vê rengê wê, gelek aliyên ku mirov wan dikarê serî li ser wan biwastênê wê hebin. Têkilîya ol û aqilê wê, di vê çerçoveyê de jî wê, were xistin berlêpîrsînê de. Wê bê bawerkirin ku wê aqil bo tiştên ku mirov wan divê ku wan zanibê wê hebê û wê pêşbikevê. Lê tişt û rewşên ku wê aqil nikaribê xwe bigihênê wan jî wê hebê.

Di rewşa têkilîya nava aqil û olê de wê, hizirkirinên mazin wê li kurdistanê wê li ser wê bihizirin. Êlî herîrî, wê bênê li ser ziman ku 'mirov, biazilê xwe wê karibê jîyane xwe fahm bike. Her wusa wê, weke ku wê li herêmên botanê wê li ser navê wî wê were gotin ku ew dibêjê ku 'mirov, rastîyê bi aqil têdigihê. Lê aqil wê tenê aliyê ku mirov wê dibînê wê bi me bide fahmkirin. Lê wê li pişt û destpêka wê de wê, hertimî wê rastîyeka ku wê newê fahmkirin jî wê hebê.' Bi wê re ew, dihênê li ser ziman ku wê aqil bo ku mirov jîyane xwe de bi wê fahmbike û kêmesîyan di jîyane xwe de nekê û karibê kirinên xwe yên li dunyê fahm bikê. Di nava zaneyên kurdistanî ên olî de wê ev têgîn û têgihîştin wê hema bêja wê bi hemûyan re wê hebê ku ew dihênina li ser ziman ku 'mirov, piştî ku bi aqil bû wê, berpîrsîyarîya kirinên mirov jî wê li ser wê bi aqilbûn re wê, bikevê li ser milê mirov de. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov mir û çû axiretê wê, ji mirov wê were pîrsîn ku ew kirîya 'Di dewama wê de dihê gotin ku 'wê, ew nikaribin bêjin ku em nizanin. Ber ku aqil, xwûdê daya wan. Ew bi aqil bûna.' Li vir mirov, divê ku wê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, weke Êlî herîrî wê seydayî cizirî jî wê têkilîyekê wê hertimî di nava felsefeyê û aqil de wê li wê lêbigerihê. Bi wê re mirov dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman. Van zaneyan jî wê weke zaneyê berî xwe ê weke bavê rûşt, bavê sîna, Bavê meymûn ku ew jî li kurdistanê xwe perwerdekirina weke kurdistanîyana wê, bi teybetî wê felsefeyê û olê wê têkilîyê di nava wê de wê, hertimî wê bikin ku wê werênina li ser ziman. Olê û felsefeyê wê, weke di deverna gotinên xwe de wê weke hevdû jî wê werênina li ser ziman. Şîroveyan ku ew dikin wê di vê çerçoveyê de wê, di dema xwe de wê bandûrê wê li pêşketina herêmê bikê. Her wusa bi wê re jî mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di nava olê de wê felsefe û perwerdekirina wê, wê pêşbikeve. Seydayê cizirî wê ser 43 berhemana re wê binivîsênê û berhemên wî wê, di warê aqil û felsefeyê de wê, temenê perwerdeyê li zanîngeha kurdistanî a cizira bota a demê medresaya sor de wê biafirênê.

Têkilîya felsefeyê û olê wê li ser şîrovekirin û bi wê re xwe gihandina aqilên nû re wê were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov wê dibînê ku wê zaneyên olî ên demê jî wê bi aqilê xwe re wê bikin ku ew ji her rewş û bûyînê dema xwe re ew şîroveyekê werênin. Ev helwest û rastî wê di çerçoveya meşandina aqil û kirina felsefeyê de wê xwediyê wateyekê bê. Her wusa mirov dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku ew rewşa ji her tiştî re hanîna şîroveyê wê bi demê re wê, temenê xwe serdestkirina li hemûya jîyanê jî wê, werênê. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewş wê temenê pêşketina serdema navîn bê. Ber ku wê, ji her tiştî û reşê re wê şîroveyek wê were hanîn û wê ew şîrove wê, ber ku ew di çerçoveya sazûmana têgîna olî de ew hatiya hanîn wê, ti kesek wê nikaribê li dijî wê gotinê wê bibêjê. Wê mirov wê tenê wê ew wê fêrbibê û wê bi alimê. Di vê çerçoveyê de wê demeka fêrbûn û alimînê wê hin bi hin wê xwe bide diyarkirin û wê pêşbikeve. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê ew

rewşa bi rengê şîroveyê de wê, di vê çerçoveyê de wê hin bi hin wê, têkiliyekê di nava mîrgeh û ankû keyanîyên piçûk û mazin ên demê de jî wê bide çêkirin. Ew jî wê, li gorî wan têgîn û têgînên pejirendî wê xwe wê werênina li ser ziman û wê xwe wê weke parastvanê wan jî wê ragihênin. Ev jî wê, pêvajoyek nû a têkilîya di nava desthilatdarî û olê de wê, di çerçoveya şîroveyên felsefîkî ku ew di nava têgîn û sazûmana olê de ew dihên kirin û wê piştî wê weke 'şîroveyên olî' wê werina hanîn li ser ziman jî wê, bide pêxistin û ragihandin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê rewşek nû wê, xwe bide diyarkirin. Li vir em, divê ku wê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê têgîna ola dema aqil a gelemper wê di vê demê de wê zêdetirî wê derkeve li pêş. Li ser navê olê ku wê misilman 'fetîhan' wê li darbixin û xîrîstîyan jî wê seferên weke 'seferên xaçîyan' wê, wê pêşbikevin. Di vê çerçoveyê de wê, şer û pevçûna desthilatdarî wê xwe barî nava olê û hebûna wê bikê. Her wusa wê ji vê demê û pêde wê, gelek kirin wê li ser navê olê wê werina kirin. Yan jî wê, çî kirin wê werê kirin wê li ser navê olê wê werê kirin. Weke 'şervanên pîroz' û ankû 'şovelya' û hwd pîrozkirina rêveberan û kirinên wan wê, di hemû rengên olî ên demê de wê li gorî nav û gotinên nava wan wê werina pêxistin. Her yek jî wê, yên xwe wê serdest bikin.

Di rewşa têkilîya aqil û olê de wê, bi demê re wê pêşveçûnên ku wê bi wan re wê di nava wan de wê bi hevdû re wê çêbibin wê, di rewşeka têkilîya nava ol û desthilatdarîyê de jî wê bide diyarkirin. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê ol û aqil wê, ji vir û pê de wê, bi armancakê jî wê têkilîya wan û ankû ya nava wan wê were şîrovekirin û wê bidest hanîna li ser a gotinan wê were kirin. Rêveber wê xwe bi wê olê re wê werênina li ser ziman. Wê cihê wê xwe li rex yên oldaran wê çê bikin. Oldarên ku berê wan cihê xwe li rex yê filosofan çê dikir wê, êdî wê ew jî wê cihê xwe wê li rex rêveberan wê bidina çêkirin. Ber ku ew jî wê, bi rêveber û rêveberîyê re wê bêhn û tēja serdest û desthilatdarîyê wê bidest hildanê wê bikin. Wê hêz û qûdretê wê, di wê de wê bibînin. Wê mazinbûnê wê bi xwe re wê di wê de wê bibînin. Ev jî wê weke aliyekî din ê giring bê ku wê temenê wê rewşê wê bi wan re wê bide çêkirin bê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê têkilîya nava ol û felsefeyê wê weke têkiliyek afrîner û pêşketî bê. Lê wê li vir wê, ev rewş wê dema ku wê ol wê têkiliyê wê bidesthilatdar û rêveberîyê re wê dênê wê, êdî wê bandûrê li wê têkiliyê bikê. Yan jî mirov, dikarê bêtê ku wê ev rewşa têkilîya nava rêveber û oldar wê, têkilîya nava ol û felsefeyê wê qals û lawaz û zayîf bike. Yanî wê, bike rewş û asta duyemin de.

Felsefe ber ku ew weke rewşek ku ew dikarê gûmanê bide çêkirin bê û bi wê re her kirinê li gorî rast û nerastîyê, başî û nebaşîyê û hwd wê şîrove bikê. Ev jî wê, weke rewşeka ku wê karibê kirinên rêveberîyan ku ew karibê bikê berlêpîrsînê de bê. Ber ku wê, wê ji vê demê û pê de wê, li rê û rêbazên ji hevdû dûrkin û dûr şîrovekirina ol û felsefeyê wê bikin. Wê di nava wan de wê, xatekê wê bikin ku ew bikişênin. Her wusa wê, di encama wê de wê, gelek zanyar wê weke xallacê-mansûr, nesîmî û hwd wê werina qatilkirin. Li herêmên din ên dunyê jî wê, mirovên ku ew weke zanyar û filosof in wê nikaribin hizrên xwe ew werênina li ser ziman. Heta ku wê reşkirina felsefeyê û kirina wê jî wê, dem bi dem wê were kirin û pêxistin.

Lê li vir em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, hemû rewşên olî wê di destpêka wan de wê, pêşketina wan wê bi felsefeyê re bê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê xwedîyê rewşeka ku mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman. Wê bi wê re jî wê, pêşketineka mazin jî wê bijîn. Lê dema ku ew mazinbûn û bûna malê girseyan û bûna serdest wê, di rewşa wan de wê di çerçoveya zihniyeta desthilatdarîyê wê di rewşeka weke ku ew werina jahrkirin wê ji wê rewşa xwe ya destpêkê a bi mirov wî dûrkevin. Wê li ser kirinên rêveber û rêveberîyê re wê biafirin. Wê rêveber wan biparêzê û xwe weke 'oldar' wê bide nîşandin. Wê oldar jî wê, bi demê re wê xwe bigihênê wasîfîyên rêveberîyê û wê ew jî wê weke rêveberîyekî wê kar û xabate xwe wê bide domandin. Ev rewş û têkilî û ankû rengê pêşveçûnê wê, olê wê ji olîtiya wê wê ji gelek aliyan ve wê derxê. Wê weke têgîn û hizreka desthilatdarîyê a di destê rêveber de ku ew bi wê xwe li ser serê girseyan dike ku ew bixwezê ku ew xwe bike serdest wê, bimênê. Ev rewşa tirejîkî a olê wê, her wusa wê bi demê re wê weke ku em di demên dawî ên serdema me de li rojhilata navîn û bi teybetî li kurdistanê û hwd, bi wê re li gelek herêmên din ên cihanê ku wê kifşkirin wê were dîtin. Bi navê olê wê, desthilatdarîyên ku ew şerê serdestîyê li herêmê ku ew bi têgînên bîrdozîkî ên weke nîjadperestîyê ku ew didin û hwd wê, weke ku em bi rêveberîya tirk û hwd re wê li herêmê dibînin wê xwe bide diyarkirin. Ev jî wê, temenê wê bê ku wê, 'li ser navê olê wê mirov wê werin qatilkirin.' Yanî wê ol wê, were wê astê ku wê li ser navê wê, mirov wê werina qatilkirin û ankû kuştin. Ev rewşek ku wê asta dawî a ku wê di serdema me de wê, rewşa pêşveçûnên desthilatdarîyê û ên bi têkilîya wê re wê ya bi olê re ku wê hatibê û gihiştibîyê de bê. Di rewşa têkilîya ol û desthilatdarîyê de wê, serdema me wê xwedîyê rewşên pirr trejîkî bê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, pêvajoyên olî ên demên bûhûrî wê dema ku mirov wan dike ku wan fahmbike wê bi xwe re wê were dîtin ku wê ol wê çawa wê di destê desthilatdarîyan de wê were zantkirin.

Dema ku mirov di rewşa fahmkirina têkilîya di nava aqil û olê de wê dike ku wê fahmbike mirov bi wê re wê pêvajoyên wê yên piştî ku wê, bi hevdû dûrkirina felsefeyê û olê re wê çî encam wê derkevina li holê wê ew jî wê werina dîtin. Hinekî din jî wê, bi wê re wê têkilîya nava desthilatdarîyê û olê wê bikeve berlêpîrsînê dê. Emê hinekî din jî di rewşa têkilîya nava olê û felsefe û ankû aqil de wê, di vê çerçoveyê de li ser wê bisekin.

Di rewşa fahmkirina têkiliya ol û aqil de wê, dema ku mirov wê bi dîroka pêşketina aqil û olê re bi teybetî wê dihildina li dest wê, mirov dibînê ku wê ji navikê ve wê bihevdu ve wê girêdayî bin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, rewşa ol û tîgîna wê, bi dîroka wê û olzanîya wê re wê pêşketinê wê bibin. Dîroka ol û olzanîya wê, wê heta serdemên destpêkê ên şariştanîyê wê herin. Zaneyên olî ên weke Bavê meymûn, Êliyê êsir û hwd ku ew weke zanîna kurdistanî na wê, hizrên xwe yên ku ew dihênina li ser ziman wê balê bikişênina li ser dû alîyan. Wê aliyê pêşî ê ku ew balê dikişênina li ser wê, têkiliya ol û felsefeyê a bihevdu re bê. Her wusa wê aliyê din jî wê, di çerçoveya hanîna wê ya li ser ziman de bê. Wê olê wê, weke hizreka ku ew bi demê re wê pêşbikeve wê, werênina li ser ziman. Di dema ku wê, dihênina li ser ziman jî wê, hizrên wan zêdetirî felsefîkî û pêşketî bin. Ev yek wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin ku oldarên ku ew xwe ji desthilatdarîyê dûr digirin wê hizrên wan wê, zêdetirî wê pêşketî û wê di aliyê civaketîyê de bê. Her wusa jî wê, dema ku ew di nivîsênin ew xelatîya bi desthilatdarîyê tevgerîna oldaran wê dibînin û wê li dijî wê helwesta xwe û hizrên xwe wê werênina li ser ziman.

Li ser aqilî kirinê re têkiliya nava ol û aqil

Têkiliya ol û aqil wê, her demê wê di pêşketina wê de wê kifşkar bê. Her wusa mirov dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov olên kurdistanî ên weke mîtrawanîyê, zerdeştîyê, êzdayîyê, manîtiyê û hwd wan şîrove dikin wê aliyên wan ên felsefîkî wê zêdetirî wê derkevina li pêş. Ber ku ew zêdetirî wê, di gelek waran de wê xwe ji desthilatdarîyê wê dûrbigirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewşa wê bandûra xwe wê bi awayekî vekirî wê hizrên wan bikê. Ew dema ku ew hizrên xwe dihênina li ser ziman wê bi reng û şewayê ku wê çawa wê rastîyê bi rastteqînîyê li wê dihizirin wê werênina li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de mirov divê ku wê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê li kurdistanê wê pêvajoyên mesihîyê û ankû xiristîyanîyê ku ew hena wê, ji ber ku ew hertimî wê ji rewşên desthilatdarîyê wê dûrbin wê di awayekî aşitîxwez û aramîyê de wê pêşbikevin. Wê dîrokek wan ya bi şer û pevçûnan wê nebê. Lê piştî ku misilmanetî li kurdistanê pêşket û pê de wê, weke oleka ku ew rêvedibê wê, aliyê wê yê serdestî, serwerî û rêzanî û hwd wê zêdetirî wê li pêşbin. Di vê çerçoveyê de wê, jîyane civakê wê were adilandin. Ev jî wê, mirov wê kifş dike ku wê li kurdistan wê hertimî wê temenê pîrsgirêkan bê. Çanda civaketîyê a li kurdistanê wê dîroka w, heta serdemên neolîtîkê ên berî pêvajoyên şariştanîyê wê herê. Ber vê yekê wê ev yek wê weke xêvake mirovan wê hebê. Mirov wê, di çerçoveya civaketîya xwe wê, ew wê hîs û hêstê wê hertimî wê ew wê bijî û wê di xwe de wê hîs bike. Ber vê yekê wê, pêvajoyên berî zayîna îsa wê, di pîrranî û giştîya wan de wê, ev bi awayekî vekirî wê were dîtin ku wê di ahengeka bi hevdu re de wê, civaketî û nîrxên olî û hwd wê li rex hevdu wê werina pêşxistin û rêvebirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê wê aqilekî civakî wê hertimî wê birêvebibê. Ji ber vê yekê û wê dîroka wê ya bi mejîya wê, tîgîna olî wê weke tîgîneka serdest wê nikaribê wê pêşîya wê civaketîya wê bigirê û pêşketina wê ya civaketî wê bide sekinandin. Her wusa bawerî wê, di nava jîyane civakê de wê çawa wê bi rewşên wê re wê were jîyandin û wê rengên wê yên û yên civakî wê çawa wê li hevdu wê werina hûnandin wê, dema ku mirov li nîrxên civakî ên civake kurd, vegotin û afrînerîyên wan ên bi dest û hwd ku mirov li wan dinerê wê yekê mirov bi awayekî vekirî wê bi wan re di jîyane wan de kifş dike. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku em çendî ku serdemên sûmerîyan wan weke pêvajoyîna şariştanî û bi tîgîna serdestîya olî wan kifş dikin jî lê mirov, weke ku wê ji destanê weke destana gilgamêş û hwd mirov wê bi tîgînî wê kifş dike ku wê, ew rewşa rengên civakî û hwd jî wê, di awayekî de wê, xwe bidina nîşandin, jîyandin û diyarkirin. Jîyane civakê wê, di vê çerçoveyê de wê li ser serborîyan û hwd re wê, mohra xwe wê li mirovan wê li demê bide.

Pêvajoyên jîyane civakî mirov wê jî bi wê re wê kifş dike ku wê dema wan wê di xatekê de wê pêşbikevê. Her wusa em di serdemên hûrî û mîtanîyan de wê, li kurdistanê di nava civake kurd de wê baş kifş dikin ku wê, civaketîyeka wan ya giştî û pêşketî wê hebê. Nîrxên wan ên civakî wê li pêşbin. Bi wê re jî wê, nîrxên xwe yên bawerîyî jî wê pêşbixin. Wê li dora wan wê bicivin. Wê karibin ku ew hevdu fahmbikin bin.

Di dewama wê de mirov divê ku wê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê vegotinê olî ên ku ew di nava civake kurd de hena û ku balê dikişênina li ser bûyîn û pêşketina aqil û têkiliya wê ya bi wê re wê li ser wê bisekin in. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê têkiliya ol û aqil wê, bi hevdu re wê di çerçoveya pêşketina jîyanê, fahmkirinê û tîgîhiştinê de wê hildina li dest. Wê di van deman de wê di bawergehên wan de wê, bi şewayekî wê li ser tîgînê olî re wê perwerde wê bi awayekî felsefîkî wê were kirin û pêşxistin. Pêvajoyên pêşketina sazûmana perwerde yê ên li kurdistanê û dema hûrî û mîtanîyan ku mirov wan dikê ku wan fahmbike wê, di wan de wê di vê çerçoveyê de wê rengê wan wê hebê. Di rengê fahmkirin û gihiştina wan deman û fahmkirina wan de wê, perwerde û felsefe wê, bi awayekî wê di temenê fahmkirin û pêşketina olî de jî bê. Her wusa mirov vê yekê wê, bi awayekî vekirî wê kifş dike.

Pêvajoyên olî wê, her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, weke pêvajoyîna ku mirov wan dikarê di vê çerçoveyê de wan, hilde li dest bê. Pêvajoyên olî wê, weke pêvajoyîna ku wê wê li ser aqil re wê werina meşandin bin. Li vir, em heybûnekê û balderîyeka bi tîgîhiştinê di nava têkiliya rêveber û oldar de wê dibînin. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê di nava rengên pêşketina olî a li kurdistanê de wê, bi awayekî wê, zêdetirî wê

nirxên wê yên civakî û olî wê li rex hevdû wê di pêvajoyîna pêşketinê de bin. Her wusa wê, vê jî wê bi gotina ‘xabatên dunyayê’ û ‘xabatên axîretî’ wê, ji hevdû wê cûda bikin. Bi gotina ‘xabatên dunyayî re wê bahse karên dunyayî ku mirov wan li dunyê dikê wê bê kirin. Bi ya axîretê jî wê bahse jîyane piştî mirinê û goçkirina ji dînyê wê bikin. Di vê çerçoveyê de wê ew werênina li ser ziman. Têkilîya di nava jîyan û olê de wê, di vê çerçoveyê de wê bi awayekî wê di hewldana fahmkirinê a bi aqil re de wê, were hildan li dest.

Di pêvajoyên fahmkirina olî ên di nava civakê de wê, hertimî wê bi aqil wê li wan wê werê nerîn. Mirovekî oldar wê ji wî wê, ya rast bi dûrûstî û başî wê were hêvîkirin. Li rex wê jî wê, bi aqilane tevgerîn û di her kirinên xwe de ku ew zanîn ku ew çî dikê û bo çî wê gavê diavêjê ku ew di zane û farqîya wê de bê, wê ji wî wê hêvî wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê oldar wê bi aqil re wê we hildan li dest. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê di rewşa fahmkirina wê de wê, aqil wê li pêş bê. Di gelek vegotinên weke bi çîrokî de wê, li ser weyn û rola aqil a di jîyanê de wê li ser wê bisekinê. Her wusa wê bi wê re wê, dema ku wê, têkilîya ol û aqil wê bi hevdû re wê li ser fahmkirinê re wê were danîn wê, wê bi wê re wê li ser rewşa aqil û berçîbûyîna wê, wê pirr zêde wê bisekin. Di mejiyê mirovê olî ê kurdistanî de wê, ev weke têngînekê wê hebê ku aqil wê bo ku mirov di jîyane xwe de rast bike, xelatîyan nekê, xwe ji xelatîyan xilas bike, xwe kirina şaşîyan biparêzê û hwd wê, di mejiyê wî de wê hebê. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê weyna aqil wê, bi vegotinan wê werê hanîn li ser ziman. Dema ku ew weyna aqil diheşîna li ser ziman wê li ser gotina “şîretê” re wê werênina li ser ziman. Gotina “şîretê” wê, weke gotineka ku mirov dema ku ew, ji hevdû re aqil didîna hevdû, gotinên weke bo şewiriyê ji hevdû re dikin û her wusa wê bi wan re wê şîretan wê li hevdû bin. Şîret wê, weke gotinî ku wê ku mirov wê aqil bigirê bê. Bi teybetî wê gotinê ji dêûbav, kalik û pêşîyan ba. Em li vir vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê dema ku wê bahse weyna aqil û pêşketina wê werê kirin wê, di rewşê û kesên ku ew nava wan di nava civakê de derdikeve li pêş wê bi wan ve girêdayî wê werênina li ser ziman. Minaq wê, heta ku wê bi nebî Nûh(135) ve girêdayî wê werênina li ser ziman ku *“wê di dema wî de wê tûfan rabê. Piştî jî wê, aqil wê pêşbikeve. Ber ku mirov wan xelatîyên ku pêşikirina wan dûbare nekê wê xwûdê wê, aqil wê bike jîyane mirov de.”* Di vê çerçoveyê de wê, rewş û têkilîya aqil wê, wê di jîyanê de wê were danîn li holê bi rewşên têngîniyê ên weke yên olî û hwd re. Rewşa têkilîya nava aqil û felsefeyê mirov divê ku wê, bi têngîna wan ya ku ew bi wan pêşketina re wan werênê li ser ziman. Her wusa wê, çendî ku wê felsefe di temen û rengê pêşketinê olê de wê weyn û rola wê bi giringî wê hebê. Wê her wusa wê, weke ku mirov wê ji serdemên kevnera fahm bike û di wê de wê bibînin wê, pêşketina olê û pêvajoyên wê jî wê di pêşketina felsefeyê re wê, weynek giring a dîrokî wê bileyizin. Bi gotineka din em, dikarin wê jî wê werênina li ser ziman ku wê ew pêşketina wan a li hevdû wê bi demê re wê hebê.

Ol û olzanî wê, pêşketina wê wê weke şewayekî aqilê razber ê ku ew bi demê re pêş dikeve jî bê. Herwusa mirov dikarê vê yekê jî wê werênê li ser ziman. Ol wê, weke aqilê zelal jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşeka têngîniyê jî bê. Pêvajoyên destpêkê ên weke bi totemîzmê û anamîzmê ku wê li ser dageran û nîşanên wan û hwd re wê pêşbikeve wê, piştî wê ew wê werîna bi gotinkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê were dîtî ku wê, piştî wê ew bi gotinkirina totem û nîşanên wan wê, piştî wê ew gotin wê di bîra de wê bimênin. Wê werîna li ser ziman. Bi gotinkirin wê, di aslê xwe de wê, weke rewşek bi aqilî a ku mirov wê bi teybetî wê karibê wê fahm bike bê. Di pêvajoyên destpêkê de wê, hemû kirin wê di vê çerçoveyê de wê, were bi wate kirin.

Gotin bixwe jî wê weke şewayekî aqilî ê ku ew hatiya bi darêjk, deng û gotinkirin bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê gotin wê bi aqil re wê, xwediyê rewşeka têngîniyê bê.

Di demê de wê, pêvajoyên vegotinan wê pêşbikevê. Ew jî wê taqabûlî pêvajoya pêşketina mîtolojîyan û hwd bikê. Ev jî wê, weke pêvajoyê destpêkê ên şariştanîyê jî bê.

-----
*135. Nûh wê, navê pêşemberekê bavik bê ku ew tê gotin ku wê, piştî tûfanê ku wê pêşengîya jîyanê bikê. Di nava kurdan de navê nûh, tê wateya ‘ya nû’ û ankû ‘nû’. Li gorî hinek dîrokwana tê gotin ku ew kesê di destanan gilgamêş de bi navê ‘utnapîştîm’ wê ew bixwe bê. Tirba wî li bajarê bakûrê kurdistanê Cizirabota ya. Heta roja me jî tirba wî dimê. Çendî ku wê di nava hinek dîrokwana de wê bi gûman jî wê were ser ziman wê, ‘utnapîştîm’ û ‘nûh’ wê bêjin aynî mirov in. Navê utnapîştîm di destana ‘gilgamêş’ de derbas dibê. Ev destan jî wê, weke destanaka ji dema urukîyan û dema wan mabê wê were dîtî û naskirin.

Li ser xoslet û têkilîdanîna têngînan a bi hevdû re wê were hanîn li ser ziman. Li vir, ez divê ku vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê, temenê wê hişmendîya weke bi pêşketina hiş û aqil re wê rewşên jîyanî ên ku em dikarin bi heyîna wan re bi rewşên fîzîkî ên aqilî wê were li ser ziman. Em li gorî felsefeya dîrokê jî ku em bihizirin emê bibêjim ku wê dema ku wê rewş bû û pê de wê, ew weke ku ew hebê. Ew hebûna wê, wê weke rewşek fîzîkî ku ew ne bi hacm û cism bê. Mirov wê nikaribê dest lê bide û wê bidest bigirê. Her wusa wê, dema ku ew rewşên fîzîkî bûn û pê de wê, ew weke têngînê wê xwe werênina li ser ziman. Rewşên fîzîkî ên ku em nikarin wan bi dest bigrin, dest li wan bidin û wan bi rewşên hacmî û cismî werênina li ser ziman wê, bi rengê hişmendîyê wê werîna li ser ziman. Wê ew weke rewşna ku ew mirov dikarê wan bi vê rengê wan werênê li ser ziman. Rewşên ku ew weke rewşna fîzîkî hena û ku ew bûyîna bi heyînî wê, dema ku mirov wan bi hiş nebînê wê, weke ku ew nebin wê di awayekî de wê hebin. Yanî bi gotineka din wê, weke ku ew tenê wê bi wê rewşa hanîna li ser ziman re wê hebin.

Tiştên ku em nikarin wan didest de wan zant bikin, destlêbidin û bi rewşên weke bi hacm û cismî wan werênina li ser ziman wê, weke rewşna fizîkî ên ku bûyîna û bi destûrên fizîkî ên aqil û hiş re dijîn bin.

Di nava kurdan de wê, di şewayekî felsefîkî de wê bi bawerî wê ji serdemên kevnera ve wê were hanîn li ser ziman ku wê, her dengê ku mirov derxist, gotina ku mirov got û hwd, wê ev wê wînda nebin. Wê di valahîya fezeyê de wê, ew bi awayekî wê mayînda wê bimênin. Heta ku wê, dema ku wê bi bawerî wê werênina li ser ziman wê bibêjin ku "me ku gotinek kir wê, ew gotin wê wînda nebê. Divê ku mirov li gotinên ku mirov wan dibêjê mirov, li wan heyîder bê. Wê ti tiştê bi deng wê wînda nebê. Her tiştê bi deng mayînda ya." Di vê çerçoveyê de wê, rewşên bi dengî wê weke rewşna ku wê bîr bawerîkirin ku ew wînda nabin. Di vê çerçoveyê de wê, li ser bawerîyê re jî wê şîrove wê li ser van rewşên weke yên bi rengê felsefîkî ku ew bi *'têgîna windanebûna deng'* re wê bîr kirin. Di nava kurdan de wê, ev rewş wê weke rewşeka ku wê di hemû bawerîyên wan ên kevn û bawerîyên ku ew piştê di nava wan de bicihbûna û ankû pêşketina de jî wê bicih bibin bin. Minaq wê, li ser têgîna *'dadgeha axîretê'* re ku wê weke têgîneka olên kurdistanî ên bi hezaran salan bê wê di nava olên din de jî wê bicih bibê. Ev têgîn wê dîroka wê ya bi hizirkirina wê re wê heta destpêka pêvajoyên şariştaniyê wê herê.

Di nava olên kurdistanî de wê, rewşên ku wê pêşbikevin ên weke têgînên weke *'dadgeha axîretê'* û hwd wê, pêvajoyên hizirkirinê wê li ser wan re wê hebin. Her wusa têgîna *'kevîrê arşê'* wê bi wê re wê di nava kurdan de wê were li ser ziman. Kevîrê arşê wê, weke têgîneka ku wê bi wê were bawerîkirin ku "wê, dema ku mirov mir wê pêşî wê were danîn li ser wî kevîrî. Piştê jî wê darizandina pêşî wê, li ser wî kevîrî wê li wî wê were kirin. Minaq, çanda piştî mirinê a şîsta mirîyan wê, cihê ku ew li wê dihê şîştin jî wê, weke kevîrê arşê wê di nava kurdan de wê were bawerîkirin.

Di nava olê de wê ev rewş wê li ser watekirinê û ankû bi watebûnê re wê werina pêşxistin. Di aslê xwe de ev têgîn wê, weke têgîna ku ew çendî ku wê di olên piştê ku ew di nava aqil de ku ew pêşketina wê werina bicihkirin û wê weke bi navê wan wê were hanîn li ser ziman jî lê wê, ev têgîn wê mejûyeka wan ya dîrokî a ku ew heta destpêka şariştaniyê û dibê ku berî wê jî herê wê hebê.

Her wusa weke ku mirov di nava kurdan de wê dibîrê ku ew pêşketina wê, navê *'xwûdê'* û her wusa piştê navê û *'yazdan'* wê, wê pîr zêde wê kevn bê. Navê *'xwûdê'* di kurdî de wateya wê, *'yê ku ew didê'*, *'yê xwe dayî'* û ankû *'yê ji xwe dide'*, *'xwe da'* û hwd wê di wê de wê hebin. Bi van ve girêdayî wê bi demê re wê gelek wateyên din jî wê ji wan wê werênina derhanîn û ankû afirandin. *'Yazdan'* jî wê, di kurdî de wê di wateyên weke yên *"yê bijartî"*, *"ya zû da"*, *"ya nû da"*, *"ya ji yê da"* û hwd, wê bi wê re wê bi gelek wateyên din re wê, were li ser ziman. Gotina *'xwûdê'* jî û ya *'yazdan'* jî û her wusa ya *'pêxember'* jî ku ew dihê wateya *"yê peyamnêr"*, *"yê peyamnêr"* û hwd jî wê, ji kurdî bin. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê li ser wan gotinan re wê jî wê werênê li ser ziman ku wê, dîrokeka hizirkirinê wê li ser van gotinên bi vî rengî re wê, hebê. Her wusa wê, di çerçoveya van têgînan de wê, were hizirkirin. Gotinên wê, weke van gotinan wê di çerçoveyekê de wê xêveka wan ya civakî û demî wê hebê li ser pêvajoyên aqil û pêşketinên wê re.

Her wusa em divê ku vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê têgîna bawerîyê wê li ser wan re wê were pêşxistin. Wê bi wê re wê, ya ku mirov wê *'rêz û hûmetê didiyê de'*, *'ya ku mirov ji wê yaqîn dikê'* û hwd wê, weke rengên hizirkirinê ên li ser gotina bawerîyê û hwd re bin. Gotina bawerîyê, ya ku mirov bi aqil ji wê yaqîn dike û ankû ya ku mirov ji wê bawer dike wê, bi wê re wê bi wateyî wê werênina li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, di pêvajoyên piştê ên şariştaniyê de ku wê ol wê bi zêdeyî wê bi aqil wê pêşbikeve de wê, li ser van têgînan re wê zêdetirî wê were pêşxistin. Wê weke nerîna jîyanî wê pêşbikevin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, weke têgînên bawerîyê wê, di nava wê de wê, bi wateya wan re wê, werina hanîn li ser ziman. Têgîna bawerîyê jî û ya *'pîrozîyê'* jî wê, di kurdî de wê heta pêvajoyên destpêkê ên şariştaniyê wê herin. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman wê, wê di nava civake kurd de wê têgînên weke *'kevneşopîya hemawîyê'* û hwd wê weke têgîna civakî ên pîroz bin. Wê temenê têgînên pîrozî ên civakî jî wê bi xwe re wê biafirênin. Dîroka têgîna vê kevneşopîya civake kurd wê, heta serdemên civakê ên berî şariştaniyê ên dema neolîtîkê ên li kurdistanê jî wê herê. Ev kevneşopî wê, bi demê re wê, weke kevneşopîyeka çanda civakî wê pêşbikeve. Li dora wê, çandaka pîroz wê pêşbikeve. Her wusa sedema zêde pêşketina kevneşopîya pîrozîyê bi jinên kurd re li ser axa kurdistanê wê, hinekî jî wê di temenê wê de wê ev kevneşopîyên weke wê êdî wê hebin.

Pêvajoyên civakî wê di vê çerçoveyê de wê, ev kevneşopî wê di nava wan de wê pêşbikeve. Piştê jî wê, têgînên pîroz ku wê bi wan bawerî wê were hanîn wê pêşbikevin. Ev jî wê, bi demê re wê çandakê bi têgîna bawerîyê û pîrozîyê re wê bi xwe re wê biafirênê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman. Bi demê re wê ev çand wê li ser aqil re wê pêşbikeve. Wê aqilê bawerîyê û pîrozîyê wê pêşbikeve. Wê bi wê re wê bi demê re wê wê têgînên bi vî rengî wê temenê pêvajoyên nû ên piştê ên olî û têgînên olî û hwd jî wê biafirênin. Her wusa wê, pêvajoyên olên dema aqil wê, di vê çerçoveyê de wê li ser wê re wê pêşbikevin.

Ev pêvajoyê wê, piştê wê temenê pêvajoyên pêşketina olê bi aqilê felsefeyê jî wê, biafirênin. Her wusa dîroka aqil ku mirov wê dihizirê û wê dike ku wê fahm bike wê, bi wê re wê were dîtin ku wê çawa wê têkilîya nava aqil û olê wê, piştî pêşketina wan a bi aqil re wê pêşbikeve wê were dîtin.

Li ser aqil re mirov dema ku wê dinerê wê, bi wê re wê ew jî wê were dîtîn ku wê bi demê re wê, aqil wê pêşbikeve û wê bi wê pêşketinê re wê şîroveyên bi aqilî û rûniştî wê werina pêşxistin. Ev şîrove wê, dema ku ew dihên kirin mirov dikarê wan hem weke şîroveyên têrzanîn û mantiqî wan werênê li ser ziman. Li vir li ser derkirin, fahmkirin û têngiştinê re mirov dikarê wê bibêjê ku têngilîyeka têngina mantiqê û pêşketina wê, wê bi rewşa têrzanînê û ankû pêşketina zanînê û karina fahmkirina bi çerçoveyek baş re wê hebê. Her wusa wê bi demê re wê aqilê mirov wê pêşbikeve. Li ser aqil re wê mirov wê bi dîtîn, bijistin, bêhnkirin û têngirtinê û hwd re wê derkkirina dûnya derve wê bikê. Bi wê re wê zanîna mirov wê, pêşbikeve. Derkkirin wê, li ser sehên me weke çav, gûh, bêhvil, ziman û hwd re wê, were û pêşbikeve. Ev rêyên derkkirinê û hildana nava mejî na. Di vê çerçoveyê de wê, zanîna mirov wê, pêşbikevê.

Zanîn wê, hinekî jî wê bi rewşên weke yên fêrbûn, ezmûnkirin û alimandinê bê. Di rewşa derkkirinê û fahmkirinê de wê, aqil wê bi fêr, ezmûn alimînê re wê pêvajoyên xwe wê bijî. Zanîn wê, dema ku mirov wê dihilde û ankû wê derk dikê wê, ji rewşeka ku ew bi diyardeyî heyî wê bikê. Minaq weke ku ew bihebûnî heya mirov wê li darekê binerê û wê bi çerçoveya wê rengên wê re wê derk bikê. Wê hemû rewşên yên weke pel, çiqil, darik û hwd ku wê çî û çend dalên wê hebin wê ew di nava wê dîmenê derkkirî ê darê de wê, were dîtîn. Di vê çerçoveyê de wê ew dîmen wê weke bi çerçoveyekê re wê were dîtîn. Ew çerçoveya wê di çerçoveya dîmen û ankû wêneyê darê de wê weke çerçoveyek berhevkirî bê. Yanî wê, wê ew çerçove wê, di wê de wê weke ku wê gelek qat û qatik wê hebin. Pel, çiqil, şiqil(qirmikên darê ên ku ew li tihêlan di vebin) û hwd wê hinek darêjkên ku ew di hundûrê wê çerçoveyê de bin. Her wusa divê ku mirov wê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewş ev rewşa çerçoveyî de wê çerçoveyê wê, di vê çerçoveyê de wê gelek rewşên ku em weke bi zanîni wê werênê li ser ziman wê hebin. Her wusa wê çerçova wê, weke çerçoveyeka ku mirov wê, bi awayekî pirrzanînî wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de ew rewşa pirrzanînî wê weke ku ew li hevdû hatibê levkirin û levhanîn bê. Yanî wê bi wê levkirina wan re wê ahengek çerçoveyî wê li ser wan darêjkên wê re wê hebê. Li vir ew darêjk wê, her yekê wê weke rewşek têngî bê.

Di rewşa gihiştina wê zanîna wê de wê, ev jî wê were dîtîn ku mirov wê bi teybetî wê fahm bike û wê hilde li dest bê. Rêyên hildana zanînê weke sehan û ankû ên weke derkirina zanînê wê weke bi aqilî wê fêr, ezmûn, alimandin û ceribandî bê. Rêyên gihiştina zanînê wê di vê çerçoveyê de wê bi hîm û bingihîni wê werina li ser ziman. Em li vir wê yekê jî wê werênina li ser ziman ku mirov wê, dema ku wê derkkirinê dikê ku ew bi çav û dîtînê bê, bi gûh û bihîstinê bê, bi bêhvil û bêhnkirinê bê û hwd wê, ew bi awayekî çerçoveyî wê xwe bide diyarkirin. Ew dengê ku mirov wê bi gûhê xwe dikê ku mirov wê, dahûr dike wê ew di wê de wê, bi darêjkî wê kifşkirin wê hebê. Di çerçoveya derkkirinê de wê ti tişt wê, ne weke ya rewşa ku mirov wê derk dikê bê. Ew tişt ku em dibêjin ku em wê derk dikin ew wê tenê weke çerçoveyek pirrzanînî bê. Di vê çerçoveya wê rewşa pirrzanînî û ankû wê çerçoveyê de wê, bi darêjkî wê rewşên ku em dikarin wan weke rewşên hişmendî ên darêjkî ku em wan kifş bikin wê hebin. Ev rewş hemû wê hevdû wê temem bikin. Li vir, wê demê mirov dikarê vê rewşê wê weke pirsekê wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa çerçoveyî wê çî wê weke wê çerçoveyê wê ew wê bide diyarkirin? Ev jî wê, weke aliyekî giring ê têngîni ku mirov wê hilde li dest bê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê pirrêde wê ev rewş wê bi rewşa têngîne re wê werênê li ser ziman. Di rewşa zanîna me de wê, bi derkirina bi hişmendî re ku mirov wê dikê re wê bi demê re wê ew rewş jî wê xwe bide diyarkirin ku mirov çendî ku ew bizanêbû wê zêdetirî wê li ser wan rewşên ku ew weke rewşna 'têngiştî' ku ew derkirina û ankû 'fahmkirina' wê, li ser wan re wê xoslet û teybetiyên nû wê kifş bike. Ev jî wê, dide diyarkirin ku wê rewşa fahmkirina me ya diyardeyê, tiştê û hebûnê wê, pêşketina zanîna me û asta fahmkirina me wê, di wê de wê xwedî weyn û rol bê.

Tiştê ku me ew fahmkir mirov, dikarê wê piştê bi demekê re ku mirov li wê vegerihê û li wê bihizirê bi hizirkirinî wê mirov wê, bi aqilê xwe de wê rewşên nû wê jî wê bi aqil wê kifş bike. Yan jî wê, dema ku wî xwendî wê ew xwendîna wî, wê temenê hinek tiştên nû weke bi têngîni ku ew wan fahmbikê bê.

Di rewşa fahmkirina mirov de wê, ew rewşên weke bi pêşketina aqil re wê, di çerçoveyekê de wê, li ser rewşên fahmkirina yaqînkirinê re wê têngînekê wê bidina me. *Yaqînkirin* wê gotineka ji kurdî bê û wateya wê, wê ya ku mirov bi zanîni jî wê bawer dikê bê. Di vê çerçoveyê de wê weke bi zanîni bawerkirin bê. Yanî wê bi gotineka din wê têngîna yaqînkirinê wê taqabûlî gotina mantiqê jî dikê. Wê her wusa wê, di rewşa mantiqê de wê tişt ku mirov wê weke ku ew ji mirov re wê 'makûl' wê were wê, bi wê re wê weke têngîneka ku mirov jî wê bi yaqînbê bê. Di nava rewşa têngîna yaqîniyê û ya makûliya mantiqî de wê, rengêkî têngîniya bi zanîna baweriyê re wê awayekî têngîni wê xwe bide diyarkirin. Ya ku mirov bi zanîni jî wê êmin a wê, weke ya ku wê, ji mirov re wê 'makûl' wê werê bê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ya 'makûl' wê, weke ya ku ew bi çerçoveyî ku ew bi zanîna xwe re ew ji mirov re têrzanîn tê, rast tê û mirov jî wê bi têngîni êmin a ku wê ew tambê bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rengêkî têngîni wê pêşbikeve bê.

Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, li ser aqil re wê bi fahmkirinê wê têngîna yaqîni wê pêşbikeve. Yaqînkirin wê, weke têngîneka ku wê di çerçoveya têngîna baweriyê û têngîna mantiqî a baweriyî de wê, were dîtîn. Di rewşa têngîna baweriyê de wê, ew wê were dîtîn ku wê ya ku mirov wê bi wê bawer bikê wê, pêşî wê ji

mirov re wê makûl wê were. Piştî mirov wê ji wê yaqîn bikê. Piştî wê re ji wê mirov wê, li ser wê re wê bi zanînî wê xwediyê têgînekê û têgîhiştînekê bê. Bi wê re wê ew weke rewşeka têgînî a bawerî wê xwe bide diyarkirin.

Di rewşa fahmkirina têgîna bawerîyê de wê, bi wê re wê were dîtin ku wê ev wê li ser zanînê û bi zanînî ku wê mirov wê bigihîjê têgîneka bi yaqînîyê re wê ew xwediyê rengêkî pêşketinê bê. Têgîna bawerîyê wê, weke rengêkî zanînî ê li ser zanînê re ku ew pêş dikeve a dema aqil bê. Di vê çerçoveyê de wê têgîna bawerîyê û ya zanînê wê li ser rewşên aqilî re wê, têkilîyeka wan ya bi hevdu re wê hebê. Ev rewşên weke ku ew rewşên weke navê xwûdê ku ew, weke rewşên nepenî na û û bi wan bawer bikê ji wê, ew vê rewşê wê nedina gûharandin. Li vir wê, têgînên weke bawerîyê ku em tenê bi têgînên nepenî ku ew 'nayêna zanîn' re wê bi tenê wê werênê li ser ziman wê, ji aliyekî ve wê, di çerçoveya fahmkirina wê de wê kêmbimê. Li vir, wê di nava têgîna bawerîyê de wê ya 'yaqînîyê' wê, li ser ya zanînê û ku mirov bi aqilê xwe re li wê zanînê serwaxta wê, bi wê re wê were li ser ziman bê. Yaqînî wê, di vê çerçoveyê de wê bi rewşeka têgînî a li ser bawerkirina li 'têrzanînê' re bê. Di kurdî de wê, wateya gotina 'yaqînîyê' a li ser rewşa têrzanîyê re wê di vê çerçoveyê de wê, di rewşa çerçoveyî û darêjkî de ji wê xwediyê wateyekê bê. Dema ku wê, mijar wê bibê bawerî wê, gotinên weke "li ser helakê çûyî", "hatka me çû" û hwd wê, weke gotinna kurdî ku wê, xwe di destpêkê de wê bidina diyarkirin bin. Bêjeya 'helakê' wê weke bêjeyeka ji kurdî wê, di rewşa ku mirov weke ku wê ji rê derkeve û xirabîyan û nebaşîyan bikê wê, hingî wê bo wê, werina li ser ziman. Di dewama gotina 'helakê' de wê kurdî de wê gotina 'kûfrê' wê, were bikarhanîn. Gotina 'kûfrê' wê ew ji wê weke ya helakê wê ji kurdî bê û wê, di wateya ji bawerîyê derketinê wê were bikarhanîn bê. Gotinên weke 'hatkê' û hwd wê, gotinên ku ew temenê wan di kurdî de li ser bêjeyên weke yên 'fihêtiyê' hwd wê ava bê. Minaq mirovekî ku ew her timî tiştên 'ayib' bikê, mirovên li dora bikê fihêtiyê de wê, ji wî re wê bê gotin 'te hatka me bir.' Wê, di vê çerçoveyê û rengê de wê, gotin wê werina bikarhanîn.

Em li vir divê ku vê yekê ji wê werênina li ser ziman ku wê têgîna yaqînîyê wê, di xwe de wê ew rewşa têrzanîyê ku wê li gorî mantiqê wê bi êmin, makûl û rastîtiyê re ku wê were fahmkirin wê, bi wê re wê were hildan li dest bê. Çerçoveya têgîna têrzanîyê bi yaqînî wê bi êminî, makûlî û rastîtiyê re wê were hildan li dest bê. Ev rewş wê li ser têgîna zanînê û ankû pêvajoyên pêşketina aqil re wê, bi têrbûnîyeka bi aqil û fahmkirinê re wê xwe bide diyarkirin. Em li vir vê yekê ji wê, fahm dîkin ku wê rewşa têgîna rewşên weke bi êminî, makûlî û rastîtiyê û hwd re wê, di vê çerçoveyê de wê di derbarê pêvajoyên pêşketina aqil û rewşên têrhebûyîna aqil re ji wê aqilekî wê bide me. Her wusa divê ku mirov vê yekê ji wê werênê li ser ziman ku wê rewşa têgîna têrzanîyê wê, ew ji wê di temenê wê fahmkirina bi têgîna bawerîyê re bê ku wê, bawerî wê di demek aqil de wê bi fahmkirinê re wê bi pêvajoyên pêşketina aqil re wê weke rengêkî aqil wê xwediyê reng û rewşeka pêşketinî bê. Bi wê re ji wê, li ser rewş û têgînên weke yên yaqînîyê û hwd re ji wê bi temenekî zanînî û hwd re wê were li ser ziman bê.

Di olê de pêşketina bawerî û pîrozîyê û serdestbûna wan

Têgînên weke bawerîyê, pîrozîyê û hwd wê, bi demê re ku wê, di temenê wan de wê pêvajoyên pêşketina zanînê wê hebê wê, bi demê re wê weke pêşbikevin. Her wusa wê li ser têgîna olî û xate wê ya ku ew pêş dikeve re ji mirov, dikarê wê weke rengêkî têgînî ê bihişî ji wê werênê li ser ziman. Li vir, divê ku mirov vê yekê ji wê werênê li ser ziman ku wê, dem wê were demên olên aqil û pê de wê, êdî wê li ser wan re wê pêvajoyên pêşketinê wê pêşbikevin. Wê rengêkî jîyanê wê li ser wan re wê were afirandin. Her wusa wê, li vir wê têgînên weke bawerîyê wê, di demên xwe yên berê de wê, weke pêvajoyîna ku wê li ser têgîna têgîhiştinê ên weke yên ku ew pêş dikevin re wê bidest pêşketina xwe bikê.

Pêvajoyên têgîna olî ên demên deestpêkê ên şariştanîyê wê, her wusa wê weke pêvajoyîna ku mirov wan dikarê wê bi awayekî vekirî wê werênê li ser ziman bê. Pêvajoyên deestpêkê ên şariştanîyê wê, rengêkî aqil ê gelemper wê bi xwe re wê hin bi hin wê bidest afirandina wê bikê. Têgînên weke yên bawerîyê û hwd wê, li vir wê weke aliyna ku mirov wan dikarê werênê li ser ziman bê. Her wusa divê ku mirov vê yekê ji wê, werênê li ser ziman ku wê, têgînên olî ên ku ew pêş dikevin wê, weke encama pêvajoyên pêşketina aqil ji bin. Di aslê xwe de weke ku mirov kifş dike wê, têkilîya pêşketina ol û aqil wê, piştî bi pêvajoyên ol û felsefeyê re wê hebûna xwe wê bihevdu re wê bide domandin. Bi awayekî wê ol bixwe re ji wê, olzanî û têgînîya xwe ya olî re wê weke rengêkî aqilî ê felsefîkî bê. Di aslê xwe de wê di dema felsefeyê de wê pêşketina têgîna ol û olzanîyê û hwd ji wê, hinekî wê nîşanaka wê ji bê. Wê ev nîşanaka wê bê ku mirov wê bidest dîtina bihiş bikê bê.

Di pêvajoyên deestpêkê ên ku mirov wan fahm dike û dihilde li dest de ji wê, ev pêvajo wê weke pêvajoyîna ku mirov wan dikarê werênê li ser ziman bê. Her wusa pêvajoyên olî wê weke ku mirov di demên sûmerîyan de wan kifş dike wê, bi pêvajoyên aqilî re wê hebûna xwe wê bidina domandin. Pêvajoyên olî ên di demên şariştanîyên demên sûmerîyan û hwd de wê, weke pêvajoyîna ku mirov wan dikarê bi awayekî vekirî di vê çerçoveyê de wan werênê li ser ziman. Di demên sûmerîyan de wê, di aslê xwe de wê, pêvajoyeka gelemperbûnê wê xwe li ser têgînên weke yên olî û hwd de wê bide nîşandin û diyarkirin. Pêvajoyên piştî ên bi jîyane şariştanî û civakî û hwd re wê bi olî wê li ser wê re wê bidest pêşketina xwe bikin. Têgîna olî wê dema ku ew digihîjê fahma rêveberîyê bi wê re li rex desthilatdarîyê ew pêş dikeve wê, ji fahma civaketîyê wê dûr weke têgîneka li wê serdest wê pêşbikevê. Di wê

çerçoveyê de wê, bi demê re wê fahmkirina têngîna civakî a ji aliyê têngînên olî ve wê xwe bide dîyarkirin. Olên ku wê derkevin wê, li ser têngîna desthilatdarî û serwerîya wê re wê, ew wê gelemperîyê wê bi xwe re wê bidina çêkirin. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, ev jî wê weke aliyekî wê xwe bide dîyarkirin bê.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, ji ber ku wê weke rengekî têngînî ê desthilatdarî wê bidest pêşketina bike ol wê, bi wê re wê hertimî wê weke têngîneka desthilatdarî wê pêşbikeve. Ev rewş wê, bi demê re wê li herêmê wê bi gelek şewayan wê bi dîroka wê ya herêmî re wê xwe bide dîyarkirin. Ji demên destpêkê û heta roja me ku mirov wê dîrokê li wê dinerê û wê dixwênê wê di çerçoveya têngînek serdestîyî de wê, xwe bide dîyarkirin. Li vir em, vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê ev alî wê weke aliyekî giring ê ku mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman bê. Ku em dihêna roja me, di aslê xwe de wê, di roja me de wê rengekî giştî ê bi van pêşveçûnên herêmî, civakî û olî re wê xwe bide dîyarkirin. Di temenê pîrsgirêkên ku ew di roja me de wê bijîn wê, her wusa wê pîrsgirêkên fahmkirina jîyane civakî, armancên xwe serdestkirina desthilatdarîyan û pêvajoyan wê, li herêmê wê, weke ku em di roja me de wê, bi awayekî tirejîkî wê xwe bide dîyarkirin. Ku mijar desthilatdar bê wê, hertimî wê xwe li ser pêvajoyên şer ku wê pêşxistina re wê xwe bide desthilatdar bê. Şer û pevçûn wê, weke rêyeka wê ya ku ew xwe bi wê dike desthilatdar jî bê. Dema ku rewş ev bê, wê, demê wê ol jî wê li gorî wê, wê xwe weke têngîneka ku ew li gorî wê şer û pevçûnên desthilatdarî wê bê gihandin li awa û rengekî bê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê têngîna olî wê li vir wê, weke têngîneka desthilatdarî wê pêşbikeve. Bi teybetî mirov, dema ku li pêvajoyên pêşketina olên 'yek-xwûdeyî' dinerê wê ew were dîtin ku ew wê her yekê ku piştî ku ew pêş dikevin wê, desthilatdarîyekê wê pêşbixin. Li ser wê re jî wê xwe bi wê re wê pêşbixin. Xiristîyanîyetî wê, piştî Nebî îsa wê 314 salan wê piştî wê bê weke *olek fermî ji roma rojhilat* re. Îslam dema ku ew derdikevê wê, di destpêka avakerê xwe hz. Mihemed de wê desthilatdarîyek welatî wê ava bike û wê bidest rêveberina wê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, ev pêvajoyên olî wê hem berî wê û hem jî piştî wê, wê wusa wê hebûna xwe bidina domandin.

Pêvajoyên olî ên bi serdestîya îslamê ên li rojhilat re wê, weke pêvajoyîna şer wê li herêmê wê xwe bidina domandin. Têngînên weke yên 'şerîatê', 'fetihkirinê', û hwd wê pêşbikevin. Wê bi gotina 'belavkirina îslamê' û ankû 'birna îslamê li deverên din ên cihanê' re wê şerê wê binavê 'şerê cihanê' û ankû 'şerê pîroz' wê were dayîn. Gotina 'pîroz' ku wê di destpêka xwe de wê, bi pêşveçûnên jîyanî ên asayî û xwezayî ên xweşik re wê hebûna bi rengînî wê pêşbixê wê, piştî wê li pêşîya gotina 'şer', yên 'tolhildanê', 'şarîatê', 'cîhadê' û hwd wê were danîn û wê were hanîn li ser ziman. Ev gotinên weke yên rêveberîna wê, di aslê xwe de wê weke têngîna rêveberîyê ku ew hatina xistin malê olê bin.

Pêvajoyên wê yên piştî ku mirov wan fahm dike mirov, dikarê bi gûncawî, li ser pêvajoyên roja me re wê, hinekî wê werênê li ser ziman. Pêvajoyên îslamê ên piştî ku wê, bi têngînên nû ên weke 'mezhebî' re wê pêşbikeve wê, li ser wan re wê bidest pêşxistina têngînên nû bikê. Her wusa li herêmê 'şîa', 'sûnnî', 'şaffî', 'malîkî' û hwd wê weke wan wê têngînên mezhebî wê derkevin li holê. Wê li gorî xwe wê nêzîkatîyên olî wê li ser heman xate olî a navendî wê werênina li ser ziman. Lê di aslê xwe de wê mezhebî wê, were wateya ji navenda olî a destpêkê dîrketinê jî bê. Sedsale 20' a û hinekî berî wê û piştî wê jî wê, di vê çerçoveyê de wê weke pêvajoyên şer wê derbas bibin.

Î ro ev pêvajoyên şer wê li herêmê di roja me de wê weke ku wê li Îraqê, afganîstan, welatên afrîqayî û hwd de wê bi wan re wê li gelek deverên din ên cihanê wê hebûna xwe wê bide domandin. Ev rewş wê, di roja me de wê bi teybetî wê weke rewşa desthilatdarî ku wê bi kirasê olê wê werina hanîn li ser ziman bin. Pêvajoyên desthilatdarî ku ew li herêmê wê, heta vê serdemê wê, di nava mejîyê xwe de wê têngîneka 'demokratîk' û 'mîrovanê' wê di mejîyê xwe yê desthilatdarî de wê neçênin û pêşnixin wê, ew wê piştî wê di temenê şerê wan yên li herêmê de bin. Em dema ku pêvajoyên wa yên roja me baş fahm nekin emê bi rastî nikaribin şîroveyek baş bo pêşarîjê jî wê pêşbixin. Ber vê yekê giringa ku mirov pêşveçûnên roja me baş fahm bikin. Li vir, dema ku em hewl bidina fahm bikin wê ew jî wê pîr giring bê ku mirov olê bi tenê û desthilatdarîyê bi tenê wan cûda hilde li dest û fahm bikê. Di vê çerçoveyê de wê nêzîkatîyeka bi tendûrûst wê di vê çerçoveyê de wê karibê were pêşxistin û hanîn li ser ziman. Nêzîkatîyêk rast wê, temenê fahmkirineka baş jî bê.

Li herêmê tengezerîyên ku ew di roja me de ew xwe didina dîyarkirin wê, weke tengezerîyên cihane me bin. Her wusa têngînên olî ku ew weke têngîna navê pîrsgirêkên herêmê wê li ser rewş û hebûna desthilatdarîyan re wê ew wê werina hanîn li ser ziman jî wê, têngînên olî wê weke aliyekî wan pîrsgirêkên ku ew dibin wê were hanîn li ser ziman bin. Di çerçoveya pîrsgirêkên desthilatdarî ên serwerî û serdestîyê de wê, şer li ser têngîna olan re wê, were dayîn. Ev jî wê bi serê xwe wê weke ku em di dîrokê de wê kifş dikin wê temenê pîrsgirêkên nû ên ku wê biafirin û wê barî pêşarîjê bikin bê.

Li herêmê di roja me de wê, di vê çerçoveyê de wê di temenê pîrsgirêkên herêmê de wê, di serî de wê, pîrsgirêkên hebûna desthilatdarîyê wê hebin. Her wusa ev jî wê, dema ku mirov wê civak wê were xistin li asta duyem û wê desthilatdarî wê were derxistin li pêş wê, ew wê weke aliyekî din ê vê pîrsgirêkê bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku em î ro li navaroka şîroveyên olî ên roja me ku ew hatina kirin em li navaroka wan dinerin em, bi wê re wê bi awayekî vekirî wê dibînin ku wê ji rastîya civakê û hebûna wê dûr wê, şîrove wê werina kirin û pêşxistin. Dîroka olê a destpêkê ku wê temenê wê li ser esasê hebûna civakê wê xwedîyê rengekê pêşketinê jî bê wê, ew wê were

piştguhkirin û dayîn jîbirikirin. Di vê çerçoveyê de wê, hertişt û şîrove wê li gorî serdestî û desthilatdariyê wê were kirin û pêşxistin. Wê li ser wê re wê şîroveyên 'civakî' wê werênina pêşxistin. Têgîna ku weke têgîna 'civakî' wê were pêşxistin jî wê, di şêwa û rengekî ku ew li gorî wê rewşa desthilatdarî û temenê wê ku ew bi wê re were afirandin bê. Di vê çerçoveyê de wê, wê civaketîya ku ew li gorî xwe diafirênê jî wê, bi wê re wê di nava nakokîyê de wê, li ser wê pêşketina wê civaketîyê re bê. Ber ku wê civak wê, weke hebûnêka zindiyî wê her timî wê di nava pêvajoyên pêşketinê nava xwe de bê. Lê desthilatdarî wê ne wusa bê.

Li ser rewşa têkilîyên nava mirov, em vê divê ku wê hildina li dest. Her wusa em divê ku wê aliyê jî wê werênina li ser ziman ku wê civaketîya ku ew desthilatdarî wê pêşdixê wê, weke civaketîyeka ku ew di xizmeta wê de ku ew karibê bijî bê. Di vê çerçoveyê de wê şêwayekî civakî ku wê rêbazên weke yên bişavtinê û hwd ku wê di temenê afirandina wê de wê were bicihkirin wê were pêşxistin. Civakên dîrokî ku wan hebûna xwe ji demên berê ên destpêka dîrokê ve dana domandin wê ew werina halandin di nava wê têgîna civakî a desthilatdariyê de. Mirov dikarê wê têgîna civaketîyê a desthilatdariyê wê, di rengê ku ew temen û girseya zihniyeta xwe biafirênê jî wê, werênê li ser ziman. Di vê rengê de jî wê werênê li ser ziman. Di vê pêvajoya afirandinê de jî wê, têgînên çandî û bawerîyî û hwd jî wê, werina bikarhanîn. Wê bi zêdeyî wê werina îstismarkirin. Pirsgirêka desthilatdariyan a li ser olê re wê di temenê de wê pirsgirêkên wê yên civakî û hwd wê hebin.

Pêvajoyên desthilatdariyê û pêşketina wê, bi dîrokê re wê het roja me wê, di çerçoveyekê de wê xwe bi awayekî li ser olê û hwd re wê, bide pêşxistin bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, pirsgirêka serdestî û serwerbûnê, bi hîs, hêst û azwariya wê re wê, xwe heta roja me wê bide diyarkirin. Di roja me de wê, weke şerê şariştaniyan ku wê were pênasekirin û wê weke şerê desthilatdariyan û zihniyeta wan ê xwe serdestkirinê wê, li ser têgînên olî û serdestîya wan û ankû serdestkirina wan re wê were pêşxistin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê her tişt wê ji rastîya wê wê were dûrkirin û wê were xistin xîmeta desthilatdariyê û domandina wê de. Ol wê li hemberî hevdû wê werina dayîn şerkirin. Her wusa mirovên ku ew ji bawerîyekê wê, li dijî ya din wê xwedî helwest û têgînekê dijberî bin. Wê heta ku wê qasta canê hevdû bikin. Têgînekê olî ku ew mafê jîyanê ji xwe re dixwezê ku ew ji yê ne weke xwe dihezirê re ku ew heman mafê jîyanê nexwezê û neparêzê wê, çawa karibê bi navê xwe re wê bahse têgîna mirovatiyê û nixrên wê bikê? Di aslê xwe de mirov li vir, dikarê serî li têgîna olî a Manî bixê. Manî, wî di bawerîya xwe de wî cûdahî ne dikir nava ti bawerîyên ku ew ji ya wî cûda na de. Wê hemûyan di çerçoveyekê de wê bihezirê û wê di heman rêz û hûmetê de wê nêzî wan bibê. Di vê çerçoveyê de wî, ya ku wî ji xwe û bawerîya xwe re wî dixwest wê ji hemû bawerîyên din re jî wê bixwezê. Hinekî wê mirovatiya Manî wê, di vê rengê û çerçoveyê de wê xwe bide diyarkirin.

Weke olên berê ên kurdistanî wê Bawerîya Manî jî wê, weke bawerîyeka kurdistanî bê. Lê ev bawerîya kurdistanî wê, weke bawerîyên berî xwe wê zêdeyî wê xwe bide pêşxistina aqil, pêşxistina rewistek rast, dûrûst û baş. Di vê çerçoveyê de wê, xwe zêde nêzî desthilatdariyê nekê. Lê wê desthilatdar ku ew çawa divê ku ew bijîn jî wê, wê jî li gorî hizrên xwe wê werênê li ser ziman. Em dema ku bahse hizrên Manî û ên weke wî n bibawerîyî dikin em, bahse bawerîya ku ew nêvî bi nêvî ku ew dervî desthilatdariyê ku ew dijîn em bahse wan dikin. Di vê çerçoveyê de wê, hinekî xwe bin û wê xwe bijîn. Di vê çerçoveyê de wê civake ku ew di nava wê de dijî wê, rêveberîya ku ew wê bi rêve dibê wê, hizrên xwe jî wê li ser wê rastîtiya wê û ne rastîtiya wê, wê werênina li ser ziman. Dema ku bawerîyên weke yên Manî ku ew hinekî dervî desthilatdariyê dijîn wê, ew derfeta wan hebê ku ew baştirin rastîya desthilatdariyê wê bibînin û karibin hizrên xwe bi rexneyî û hwd li ser wê, werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê hebê ku wê, rewşa rêveberî û ya olî wê hetimî wê ji hevdû wê were cûdakirin. Ev jî wê, di reng û şêwayekî de wê were dîtin. Lê em vê jî wê dibînin ku wê têgînên bi vî rengî ên weke bi bawerîyî wê ew aliyê wan hebê ku wê aliyekî wan ê ku ew wê civake ku ew di nava wê de dijîn ku ew li dijî kêmesîyên wê desthilatdariya ku ew li ser serê wan dijî bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke têgînekê civakî û ya parastina wê, wê xwe bide diyarkirin bê.

Heta ku wê dema ku wê gelek dordor û ankû dîrokzan ku ew li gorî têgînek welatperezî dihezirin wê, ew wan hizran wê werênina li ser ziman ku 'wê, lawazî û temenê ne sevketina wan têgînên bawerîyî wê weke nexwestina bibina desthilatdar' wê, werênina li ser ziman. Ev hizir wê, weke hizreka ku mirov dikarê wê dahûr bike û wê fahm bikê. Gelo pirsgirêka hizrên weke yên Manîvanyê û hwd wê, nexwestina bûyîna desthilatdar bê? Ku mirov ji aliyê serdestî û desthilatdariyê ve mirov, li wê binerê wê ev xwe bide diyarkirin.

Lê em vê jî wê, dibînin ku wê têgînek û ankû bawerîyek ew çendî ku weke xwe dimênê û nabê weke ya desthilatdariyê wê, karibê rewîsta xwe û aslê xwe wê biparêzê. Wê xwe weke xwe bihêlê. Di vê çerçoveyê de mirov, wê vî yekê wê, bi awayekî vekirî wê mirov wê kifş bike. Ev jî wê, wê bi wê re wê were dîtin ku wê, her tişt ku ew weke xwe di aslê xwe de ew dimênê wê, ew weke ya 'rast' bê.

Tevlîhevkirina rewşa desthilatdariyê û ya olî wê, her wusa wê, temenê wê bê ku ew bi hevdû re jî ew werina hanîn li ser ziman bê. Bi gotînekê in jî wê, temenê wê bê ku ew weke hevdû ew werina li ser ziman. Yan jî ew, hevdû weke rastîya hevdû ew werênina li ser ziman. Wê hingî wê, pirsgirêka serdestîyê û desthilatdariyê a rêveberîyê ku

ew hebê wê, ew pirsgirêk wê weke pirsgirêkek olî jî wê werê hanîn li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê di rengekê û awayekî de wê were hildan li dest.

Di roja me de wê li herêmê ku wê weke têngîna bawerîyê a serdest wê hebê îslam wê, ji ber ku ew li ser rewşên desthilatdarî û rejimên herêmê û pirsgirêkên wan ew hatiya şîrovekirin wê, di vê çerçoveyê de ewê bi pirsgirêkên wan re wê werê li ser ziman. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de pirsgirêkên civakî, fahmkirinê, çandî, rêveberî, şariştanî û hwd ên li herêmê wê, weke pirsgirêkên olî jî wê, werina hildan li dest. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê rejimek minaq weke rejima tirk wê hebûna civake kurd wê armanc bigirê ku ew wê ji dîrokê bibê wê, hebûna xwe di bin maskeya olê de wê veşêrê û wê van kiryarên xwe wê weke yên olî jî wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, wê hem tememê 'meşrûtiya' kirinên xwe wê biafirênê û hem jî wê olê ji kirinên xwe wê weke maskeyekê wê bikarbênê. Ol li herêmê weke mahfûreke xweşik a hatiya danîn a. Lê li bin wê mahfûrê wê her cûre kiryarên qirêt ên rejimên herêmê jî wê vêşari wê hebê.

Em dema ku wê dîroka olan wê dixwênin wê, ew dema ku ew afirin û ew dihên hanîn li ser ziman wê, di destpêkê de wê bi gotinên xweşik û mirovane wê werina hanîn li ser ziman. Lê piştî wê, ew hin bi hin wê bidestê rêveberîyan wê were lewitandin. Li herêmê minaq wê, li rojhilat wê, zêde dîroka olê bi rastîya wê re wê newê jîyankirin. Ya ku wê, weke dîroka olê wê were hanîn li ser ziman wê, dîroka rêveberîyên herêmê ên ku ew di demênbûhûrî û roja me de ku ew bûna desthilatdar bin. Pirsgirêkên herêmê ên civakî û pêşketinê û çandî jî wê, di aslê xwe de wê, di vê çerçoveyê de wê biafirin û wê hebin. Di rewşa dîroka herêmê de wê, rastîya dîroka herêmê ku ew bi awayekî rast ew were nivîsandin wê ev rast û gelek rastiyên din ên weke wan wê werina kifşkirin.

Bi teybetî wê, ev bi awayekî vekirî wê werê dîtî ku wê rewşa desthilatdarî û olê a li herêmê wê, di temenê pirsgirêkên wê de jî bê. Her wusa têngînen civakî, demokratîkî, mirovane ku ew zêde pêşnekevin wê, sebeb û sedema wê jî wê ew bin. Di vê çerçoveyê de wê, herêm wê hertimî wê bi dîroka wê re wê bê weke herêmek şer û pevçûnan. Bi dehan xalkên herêmê werina ji dîrokê birin. Pirsgirêka demokratbûna herêmê wê ne di rewşa pêşketina herêmê de bê. Wê di rewşa zihniyeta serdest a desthilatdarîyê de bê. Lê hertimî wê bi awayekî bizanebûn wê bi şaşî wê pirsgirêkê wê li ser pêşketinê weke 'pirsgirêka pêşketinê' re wê werênina li ser ziman. Ev jî wê ji aliyekî din ve wê bê weke aliyekî sernûxûmandinê jî wê zihniyeta desthilatdarîyê a serdest re. Dîroka herêmê a olê û desthilatdarîyê mirov, divê ku mirov wê, bi hemû aliyên wê ve wê ji hevdu cuda wê hilde li dest. Bi wê re wê, dîroka wê ya olî a bi aqil re wê, di çerçoveyek felsefîkî de wê, fahm bikê. Herêma rojhilat wê, weke herêmek navend ji hemû pêşveçûnên şariştanî ên demên bûhûrî re. Lê wê ev rewşa wê, wê bi demê re wê were ji holê rakirin. Bi wê re mirov dikarê wê jî wê werênê li ser ziman wê, bêşansî û nebaşîya herî mazin a hatî serê herêmê wê hebûna desthilatdarîyên ku ew di roja me de ew li ser serê wê hê bi serdest hebin bin.

Di rewşa fahmkirina dîroka olê de wê, dema ku mirov wê dihilde li dest wê, bi demê re wê were dîtî ku wê ol wê, li ser rewşên pêşketinê re wê, werina li ser ziman. Di aslê xwe de wê, di destpêka hemû têngînen olî ên ku ew pêş dikevin de wê, awayekî rexnegir ê li desthilatdarîyan û kirinên wan wê, hebê. Weke di dema derketina birehim xalîl de wê li dijî nemrûd, di dema nebî Mûsa de wê li dijî firawûn, Di dema nebî îsa de wê li dijî roma, Di dema Hz. Mihemed de wê li dijî 'Abû cahil' û hwd wê, serîhildana wan wê bibê. Di vê çerçoveyê de wê, di awayekî de wê, rengekî pêşketina wan wê hebê.

Em ku van aliyên olî wan, bi awayekî baş fahmnekin wê, rastîya wê ya pêşketî jî wê, bi awayekî baş wê newê dîtî. Ber çî wê ol wê, ji desthilatdarîyan re wê weke navendeka ku wê hertimî wê bixwezin ku ew wê, di destê xwe de wê bigirin bin? Ber ku ol wê, weke têngîneka civakî wê di destpêka xwe de wê pêşbikevê. Wê di nava girseyan de wê, belav bê. Têngînen bi civaketî wê, zêdetirî û baştirî wê xalk wan ji yên desthilatdarîyan fahm bikê. Wê xwe di nav de wê azad wê hîs bikê. Wê ji aliyê derûniya xwe ve wê, di rewşek baş û rehet de wê xwe bibînê. Di vê çerçoveyê de wê sazûmanaka têngînî ku wê girseyan wê bigihênê hevdu wê hebê. Li vir em, nikarin di vê destpêka pêşî de wê, bi têngînen ku wê 'di çerçoveyeka bawerîyekê de wê weke hevdu bihizirin' de wê, werênina li ser ziman. Ji xwe wê nerast jî bê. Ber ku ew nerast a wê, weke encama wê, wê bi demê re wê têngînen cuda wê derkevin ku wê piştî wê bîn xistin temenê pêşxistinênw eke bi mezhebî û hwd de.

Farqê têngîna olî a ku ew bi gotina 'wekehevdu' re ku ew dihênê li ser ziman û ya têngîna desthilatdarîyê wê, pîr zêde wê ji hevdu wê cuda bê. Di vê çerçoveyê de wê, desthilatdar wê, di vê çerçoveyê de wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wekehevduyî hebê ku wê, ti kesek li dijî wê û gotina desthilatdar wê nerabê û wê nebêjê ku ew 'şaş' a. Di vê çerçoveyê de ew, li wekehevduyîyekê digerihe. Lê di wekehevduyîya olî de wê, weke ku mirov wê di destpêka wê de wê kifş bikê wê, ev nebê. Wê têngînen weke 'rastteqînî' û hwd ku wê bi wan re wê ya rast wê bi awayekî wê li wan were lêgerîn wê hebê. Wê lêpîrsînek wê, di destpêkê de wê, di mejî de wê hebê. Bi wê re wê, ya xalat û şaş wê ji ya rast û dûrûst wê, were vaqatandin. Ber vê yekê ya ku wê, dema ku wê oldarek ku ew bi zane bê û di rastîya xwe ya têngînî de ku ew îsrar bikê wê, yan wê weke birehim xalîl wê were avêtin nava êgir, weke nebî mûsa wê fermana serî wî wê were derxistin, weke nebî îsa wê were xaçkirin û ankû bidervekirin û weke Hz. Mihemed wê were hêrişkirin û kevirkirin. Ev rewş wê, weke minaqna ku mirov wan dikarê wan di vê çerçoveyê de wan lêbikolê û wan werênê li ser ziman bê.

Di rewşa fahmkirina tégîna olî a rast de wê, bi rastî wê awayekî rexnegir ê li ser şaşîyan wê hem li keseyet û hem jî wê li desthilatdariyan wê derkeve li pêş. Di vê çerçoveyê de wê, demê wê bo ku ew ol wê lêpîrsînê wê nekê wê, çi pêwîst bê bo ku ew li dijî desthilatdariyê nerabê û ew bi desthilatdariyê re di hemdeng de bê? Bo wê, wê tenê wê dûrkirina tégîna olê ji rastîya wê felsefîkî wê têr û bes jî bê. Di vê çerçoveyê de wê ol jî wê weke ku çawa ku wê desthilatdar wê li ser destûrên xwe yê de desthilatdariyê ku ew nayêna gûharandin ew dijî wê ol jî wê bê gihandin li destûr, zagon û rêgezna ku ew li gorî wan bijî û dernekeve dervî wan, di xwe de gûharinê û pêşketinê bi awayekî baş çenekê bê. Ber vê yekê wê, pirr giring bê ku mirov têkilîya ol û felsefeyê li vir wê bi awayekî baş û rast wê hilde li dest û wê fahm bikê. Di aslê xwe de wê, ev rewş wê ji gelek nexweşîyan re jî wê, weke derman wê bi demê re wê xwe bide dîyarkirin. Ber ku wê, wê temenê lêpîrsînê di nava ya baş û ya nebaş de wê bide destpêkirin bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, temenê gihiştina hizrên nû ên demî û rast ên weke rastteqînî û hwd jî wê, bi wê re wê pêşbikeve. Wê bi wê re wê tişteki din jî wê, pêşbikeve. Wê ew jî wê ew bê ku wê temenê ji desthilatdariyê cûda tevgerîyan oldar û hwd jî wê, temenê wê pêşbixê. Ya ku wê, desthilatdar nexwezê û temenê negihiştina hevdu a felsefeyê û olê wê hertimî wê afirênê. Wê li ser wê re wê, bike ku ew pêşketinê ew li gorî xwe wê, bide çekirin. Wê di vê çerçoveyê de wê, desthilatdar wê, werênê li ser ziman ku wê temenê wê 'ew, olê biparêz' û ankû 'ew, olê diparêzê' û wê xwe weke wê bide nîşandin. Di vê çerçoveyê de wê bahse bi hevdu re jîyanê yanî weke ol û desthilatdariyê a bihevdu re jîyankirinê wê bikê. Wê bahse pêşaroja ol û desthilatdariyê wê bikê. Lê di aslê xwe de wê, bi wê re wê desthilatdar wê, hertimî wê bahse pêşaroja xwe û parastina xwe û desthilatdariya xwe wê bikê.

Em dema ku vê rewşê wê di hildina li dest em bi wê re wê ji kifşê dîkin ku wê de rewşa tégîna ol û desthilatdariyê a bi hevdu re de wê, yê serdest wê desthilatdar bê. Wê bo desthilatdariyê, parastina wê û hwd wê, ol wê weke amûrekî wê were bikarhanîn. Di vê çerçoveyê de wê, rastîya wê, wê xwe wê bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê rêveberê wê desthilatdariyê jî wê, xwe weke 'oldar' wê bide nîşandin ku ew ti kirinên wî newîna lêpîrsîn. Ew tenê ku ew çi bêjê ew, weke 'ya rast' û 'mûqqades' were dîtin bê. Di vê çerçoveyê de wê xwediyê rewşekê bê. Ol wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku desthilatdar pêşket û zêde serdest bû û amûrên xwe yê serdestiyê wê pêşxistin û pê de wê, êdî wê bahse olê wê nekê. Yan jî wê, weke rewşek duyem a ku ew piştê ew were wê bahse wê bikê. Wê di vê çerçoveyê de wê ew wê, wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, hinekî din jî wê bi ser xwe ve wê herê ku wî dît ku ew ol êdî ew ji wî re nelazim a, wê bahse 'bûhûrîna dema olê' jî wê bikê.

Em di dîroka demên bûhûrî ên kevn û ên dema me de jî em, rastî gelek minaqên weke di vê çerçoveyê de li wan tên. Ew minaq hemû jî wê, di vê çerçoveyê de wê karibin wê, rastîyê bi hebûna xwe re ew bidina dîyarkirin ku ew heta ku ew bi olê karibin xwe mazin bikin wê, li wê xwedî derkevin. Lê dema ku ew nikaribin wê, bikarbênin wê, êdî wê li dijî wê bin. Ev dirûyîtiya desthilatdar wê, ji rastîya wî wê were.

Di rewşeka ku wê çawa wê weke tégîneka 'serdest' a serdestiyê wê olê wê werênina li ser ziman û wê ji destê girseyên bindest wê derxin û wê dûrbikin wê, vê jî wê di vê çerçoveyê de wê bikin. Di vê çerçoveyê wan dema ku ew kir wê, êdî wê li gorî wê berjewendiyên xwe wê, li hemberî hevdu û ankû wê li hemberî girseyên bindest wê bikarbênin. Wê ew xwe "weke xwediyê" olê wê, bidina nîşandin. Weke ku wan ew cihan afirandinê wê, xwe wê li ser wê re wê, werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, piştê wê, ew li şûna oldar jî wê li ser olê re wê, gotinê wê bidest hanîna li ser ziman bikin. Wê weyn û rola oldar jî wê di wê de ku ew çendî weke pêşengekî wê olê jî wê, qals û kêr bê. Ew çendî ku ew bi gotinên rêveber re ew gotinê werênê li ser ziman wê, ew weke yê rast û baş û heta ku wê oldar jî bê. Lê ku ew derket dervî wê, wê hingî wê, ew ji wan hemû wasifên wî wê dûr wê werê hanîn li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê, rastî rewşekê wê werê.

Di rewşa rojhilat û dîroka wê de wê, ev rewş hemû wê bi vê rengê wê dîrokek wan hebê. Vêca dema ku mirov wan werênê li ser ziman. Ji rêveber, sîyesetmeder û bîrdozîvanekî zêdetirî wê derûnvanekî bizane û ku ew karibê mafê gotina xwe bidiyê de wê, karibê wan rewşan bide fahmkirin û li ser wan re ew di nava civakan de pêşveçûnna mazin ên dîrokî ew bide çekirin bê. Ji xwe heta roja me wê, ber ku wê sîyesetmeder, bîrdozîvan û rêveber wê gotinê wê li ser olê re wê bibêjin wê, bi wê re wê temenê wan pîrsgirêkên xwe wê li ser olê re wê bidina domandin, heta roja me. Di nava civakê de wê mirovan wê bi çav û nerîna wan kesian wê bibînin û wê bibê xwediyê dîtinê. Wê ev jî wê, ne temenê çareserîya pîrsgirêkan bê. Wê temenê afirandin û domandina pîrsgirêkan bê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê civak wê, di vê çerçoveyê de wê bi wan re wê bê xwediyê pîrsgirêkan. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, rastîya pîrsgirêkan wê di vê çerçoveyê de wê baştirin wê were dîtin û fahmkirin. Em dema ku dîrokê hildina li dest ku ew dîroka olê bixwe jî bê wê, hingî wê bi felsefeyê re wê were hildan li dest. Î ro ku em li serdemên olê ên kevnêrê ên dema aqil ên berê dinerin wê, oldar wê, xwediyê tégînen felsefîkî ên ku wan pêşxistina bin. Di vê çerçoveyê de wê, oldar wê weke filosofîna jî wê derkevin li pêş. Lê kengî ku wê ol wê bikeve bin sehêta desthilatdariyê de wê, ev pêvajoya afirandina wan jî wê weke ku wê dawî li wê were. Her wusa dema ku mirov wê, dîrokê wê dixwênin û li wê dinerê vê yekê mirov wê, bi awayekî vekirî wê dibînin û kifşê dike.

Li vir mirov, dikarê di dewama wê de wê jî wê werênê li ser ziman ku wê dîroka olê wê, bihizir re wê, zêdetirî wê xwediyê awayekî pêşketinê bê. Li vir, em dema ku wê(olê), bihizirin bi felsefeyê re wê, rengê hizirkirina wê, bi

felsefeyê re wê xwe bide nîşandin. Lê li vir wê mirov wê yekê wê werênê li ser ziman ku ew sazûmana rengê gotinên olî ên bi darazî û nîrxî wê, awa û rengêkî giring ê ku mirov wê divê ku wê bihizirê bê. Wê her tiştê wê li gorî xwe wê bihizirê bê. Ji serdemên kevnera û pê de wê, tîgîna welatîfîyê wê, di nava xwe tîgîna olê de wê li ser aqil re wê zêdetirî wê bide çandin. Ev jî wê, di nava hizirkirinê olî de wê were li ser ziman. Cihana ku wê bi wateya gotinên olî re wê bi levkirina wan re wê were dîtin li berçav wê, ew cihan wê weke cihaneka ku mirov wê, di xwe de wê weke ku dixwezê wê bihizirê bê. Yanî mirov wê, li ya xweş, xweşik, teze, baş, dûrûst û rast wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê di jîyanê de wê van gotinan bi wateyên wan re wê çawa li hevdu wê bihûnê wê wateyê bide wan û wê hûnandinê û ankû wê bi wê hûnandinê re wê çî rengê wê bixwezê ku ew derkeve li holê wê, bi ahenge ya di mejî û dilê mirov de ku ew heya re wê, xwediyê awayekî bê. Mirov, di jîyane xwe de wê, bixwezê ku ew baş bê, di aramiyê de bê. Xweşik û sipahî bê. Xweş û xweşik bê. Di vê çerçoveyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, ev gotin wê di temenê wan de wê darazên mirovî wê weke nîrx wê hebin. Wê xwestekên mirovî wê hebin. Her wusa wê bi demê re wê çî gotin wê li wê werina zêdekirin wê, di dewama wê de wê li wan wê, were hizirkirin.

Piştî ku wê tîgîna 'welêt' wê tevli ya olê bibê û pê de wê, pîrsgirêka fahmkirina wê, di nava olê de wê hertimî wê xwe bide dîyarkirin. Di serî de pîrsgirêka fahmkirin û levhanîna wê gotina olê û ya welêt wê hertimî wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê li ser navê 'xwûdê' û welêtê re wê tîgîn wê bi hevdu re ku ew li hevdu hûnandî wê werina pêşxistin. Tîgîna welatê xwûdê wê, pêşbikevê. Wê di wê de wê, her tişt wê, weke ku wê xwûdê bixwezê wê hebê. Ev tîgîna ku wê, weke di 'welatê xwûdê' de ku wê her tişt wê, weke ya ku wê xwûdê bixwezê bê, wê temenê tîgîna ku wê di rêveberî û ankû desthilatdariyên welatîyên ku ew li dunyê ava dibin de ku wê, her tişt li gorî gotin û xwesteka rêveber jî wê bi xwe re wê bi temen bikê. Di serdema mîtolojiyê de ew taxtên ku wê xwûdê li ser rûniştîbin û wê jîyanê û mirov wê bi rêvebiibin wê, piştî ku xwûdê hat hilkişandin li azmana wê, li şûna wî wê, keyê ku ew weke nûmînêrî wî wê were rûnandin. Wê gotina wî wê, bihemana rengî wê bi qadr û pîroz wê were dîtin. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyên mîtolojiyê ên serdemên sûmerîyan û piştî re ku wê di dema aqilê hemdem felsefeyê de ku wê pêşbikeve de jî wê, heman rastîyê wê bi xwe re wê raxê li berçav.

Gotina 'xwûdê' wê, di serî de wê werê hildan li azmana. Yanî wê, li ser mirov re bê. Di vê çerçoveyê de wê ji wê li ser me bûnê re wê, tîgîna serdestî û serwerîyê wê hin bi hin wê were pêşxistin. Wê pêşî wê weke 'yê xwediyê ard û azmên' wê werê hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê dema ku ew bahse wê dihê kirin weke 'yê xwediyê ard û azmên' wê, ji wê weke yê 'ard û azman afirandîya' jî wê, were fahmkirin. Wê ve wate jî wê weke wateyek vîşarî wê li vê gotinê wê were kirin. Piştî re wê, ev wate bi gotinê wê jî wê, were fahmkirin û derhanîn. Ev jî wê bi demê re wê, di wê dewama wê de wê pêşxistina tîgînan wê were pêşxistin. Her wusa wê, yekî ku ew serdest bê wê, yên din ku ew hena wê, tabîî wî û vîna wî bin. Yanî wê, ew tabîî wî û vîna yê serdest û serwer bin. Ev jî wê, weke tîgîn û tîgîhiştîneka serdestî û serwerîyê bê. Bi demê re wê, ev tîgîn ku ew hat dîtin û pêşketin û hat hanîn li ser ziman di jîyanê de wê mirov jî wê, bi wê re wê bigihîjê tîgîn û tîja serdestiyê. Di aslê xwe de wê, dema ku wê tîgîna welêt wê were pêşxistin û serdestkîrn wê ji vê tîgînê wê pêşî wê bi awayekî fihêtokî wê were sûdgirtin. Yên ku ew xwe weke serdest wê denezênin wê, weke yên ku ew nûmînêrê li ardê ê vîna xwûdê bin. Wê xwe bi wê rengê wê werênina li ser ziman. Piştî jî wê, hin bi hin wê, li ser wê re wê pêvajoyên jîyankirinê wê bi desthilatdarî wê bijîn. Ev pêvajoyên ku wê derbas bibin wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wan bi teybeyî wan hilde li dest û wan fahm bikê bin. Ber ku wê, hin bi hin wê, ev pêvajo wê, vîneka li ardê ku ew xwe pêşî weke ya nûmînêrê xwûdê didenezênê û piştî re wê bi ser xwe ve wê were û wê xwe weke li şûna wî wê werênê li ser ziman wê pêşbixê. Mirovê ku ew gotina xwe weke ya serdest ew li ser serê girseyan dihênê li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê pîrr zêde bi serxwe ve wê herê û wê bitir bibê. Wê hin bi hin wê xwe ji rastîya xwe derbas bikê û wê xwe wînda bikê. Yê li ardê ku ew pêşî xwe weke nûmînêrê vîna xwûdê ê li dunyê didenezênê wê, piştî re wê ew weke xwediyê wê bikê wê werênê li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê gotinên teybet wê, pêşbixin ku ew karibin bi wan xwe di nava xalkê de ew bidina herêkirin. Minaq wê, xwe weke 'yên ku ew dikarin tîkiliyê bi xwûdê re dênin' wê werênina li ser ziman. Wê bi vê rengê wê gotina xwe ya ku wan ew dihanî li ser ziman wê, weke 'gotina xwûdê' û ankû gotina ku xwûdê bi rêya wan ragihandîya li mirovan ku ew li gorî wê bijîn wê, werênina li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê bi şewayekê wê xwe di mejiyê mirovan de wê bi rêz û hûmet wê bicih bikin.

Ev mirovên ku ew xwe yên nûmînêrê xwûdê ên li dunyê wê bi nav bikin wê, xwe bi zane bikin. Wê li ser zanebûnê re wê, xwe werênina li ser ziman. Wê ew bi zanebûnê wê pêşî wê xwe bikina serdest. Wê zanebûn jî wê, bi awayekî wê, hin bi hin wê di destê wan de wê pêşbikeve. Her wusa wê, di wê demê de wê zanebûn wê, hê danekekebê li nava girseyê û ew nebûbê malê girseyê. Wê hê hinek kes ku ew bi vê rengê ew xwe weke yên ku ew 'bijartî na' ew zanebûn bi wê rewşa wan ya bijartî re ku ew di mejiyê wan de wê ew bicih bibê wê, xwe wê werênina li ser ziman. Heta ku wê ew wê zanebûnê jî wê, weke nîşanayeka wê jî wê, werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê rewşa bijartîbûna xwe re wê kirase pîrozîyê jî wê hin bi hin wê bi ser xwe ve wê bikişênin û wê li xwe bikin. Di vê çerçoveyê de wê vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku mirov ku ew kî li dijî wan rabê û wan red bike û ankû weke ku ew dibêjin ku ew nebin wê, tiştên xirab wê werina li serê wan. Wê male wan wê

bi viritê. Wê tiştên pirr zêde wê xirab wê werina serê wan. Ber ku ew nahisênin wê, ew bêparastin jî bin. Wê ji hemû talûkeyên ku ew werina serê wan re wê vekirî bin.

Tabî ev rewş wê weke rewşek teybet wê xwe bide dîyarkirin. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê ev hebê. Her wusa mirov, divê ku vê yekê wê werênê li ser ziman ku wê, ev rewş wê bi demê re wê bi pêvajoyên ku wê bîn derbaskirin re wê pêşbikeve. Wê, zêdetirî wê pêşbikeve. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, bi demê re wê çîneka serdest a bi navê oldaran wê di vê çerçoveyê de wê derkeve li pêş. Wê zanebûn wê di destê wan de wê weke bi têgînên olzanî û hwd re wê pêşbikeve. Di dewama wê de têgînên zanînî ên weke stêrzani, falzani, zanînen gerdûnî û fezeyî û hwd wê, bi gelek aliyên wan ên din re wê, ew pêşbixin. Wê di vê çerçoveyê de wê, weke mirovna hizir jî wê pêşbikevin. Oldarên destpêkê wê, weke mirovna aqil û zanînê wê pêşbikevin. Wê ew aqil wê hertimî wê di nava ya baş û nebaş, rast û nerast û hwd de wê bimşênin. Wê di encama wê aqilê de wê, têgînên felsefîkî, olî û hwd wê bi demê re wê pêşbikevin. Şîroveyên olî û hwd wê pêşbikevin. Her wusa wê ew wê weke aliyana din wê xwe bidina dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de mirov, wê dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveya aqilzanîyekê de wê, pêvajoyên jîyanê wê bi aqil wê werina derbaskirin. Pêvajoyên destpêkê ku em dikarin weke pêvajoyên fahmkirinê jî wan werênê li ser ziman wê, her rewş û tişt wê, werina bi watekirin û hewl bê dayîn ku ew werina fahmkirin. Minaq mirov ku ew xewnekê dibînê wê, ew di wê de wê çî peyam wê hebê mirov wê li ser wê, bisekinê ku ew ji wê xewnê wê payamê fahm bikê. Di vê çerçoveyê de wê, bi wê payamê ji xewnê wê têkilîya di nava xewnê û pêvajoyên jîyanê ên ku wê werin de wê têkilîyek wê hin bi hin wê werê danîn û ew têkilî jî wê weke 'baxt' wê, were bi navkirin, şîrovekirin û salixkirin. Têgîna baxtê wê, di vê çerçoveyê de wê, weke têgînekê wê pêşbikeve û wê di wê de wê bi aqilî û felsefîkî wê werê hanîn li ser ziman ku wê, ji destpêka jîyane mirov û heta dawîya jîyane mirov ku mirov wê çî bijî wê, di wê de wê hatibê nivîsandin. Di vê çerçoveyê de jî wê mirovên weke zane û oldar ku wê weke mirovna ku ew di van waran de jî wê, xwediyê rewşna dana fahmkirinê bin wê, hizrên xwe wê li ser wê êdî wê, werênina li ser ziman. Wê bi şîrove û tefsîrên xewnan, stran, xatên laşên mirov ên fîzîkî û hwd wê hewl bidin ku ew wateyekê ji wê derxin û li ser wê wateyê re fahmkirinê di derbarê demên xwe yên pêş ên pêşarojê de bidest bixin. Di nava kurdan de wê, weke rêmildar û ankû magû' wê werênina li ser ziman. Ew jî wê, di vê çerçoveyê de wê her tiştê ku ew bi fîzîkî û hebûnî di jîyanê de ew heya wê bi wate bikin. Wê ji wê wateyekê bi qaraterîstîkî wê bikin ku wê derxina li holê. Di vê çerçoveyê de wê di zanînê de wê, bi têgîneka qarakterî wê şîrove wê di van rewşên ku weke ku me hanîna li ser ziman de wê werina pêşxistin. Têkilîya li nava qarakter û zanînê wê, her wusa wê li ser pêvajoyên derbasbûna jîyanê re wê bi hevdu re wê werênina danîn. Ev rewş û rengên weke wê, wê heta roja me jî wê di nava civake kurd de wê li herêmê wê bi wateyî wê hebin. Her wusa wate dayîna her tiştê û cismê wê, di vê çerçoveyê de wê di mejiyê wan de wê hebê. Di vê çerçoveyê de mirov, dema ku li nava civake kurd digerihe wê, vê yekê bi awayekî vekirî wê kifş bikê ku wê wan di jîyane xwe de her tiştê ku ew di jîyane wan de heya û pêşketîya bi hebûn û cism bê wê, wateyeka ku wan di mejiyê xwe de ji wê derxistibê û ankû wan li wê kiribê wê hebê.

Rewşa olê wê li ser aqilê şûbjeyî re wê bimeşê. Di vê çerçoveyê de mirov, dema ku wê hilde li dest wê, li ser aliyê aqilê şûbjeyî ve wê meşê. Aqilê şûbjeyî wê, dema ku mirov wê, bi aqil û hiş wê bihizirê wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Lê li vir mirov, vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê têgîna şûbjeyî a aqilî wê, ol wê tenê wê weke rengêkî hişmendî ê wê bê. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê weke aliyekî wê jî wê, hilde li dest. Di pêvajoyên pêşketina aqil de wê aqil wê, wê bi demê re wê bi hişkirina tiştên di jîyanê de ku ew bi hebûnî re wê were bidest xistin. Bi demê re wê, mirov wê fahmkirina xwe wê, di derbarê jîyanê de û tişt û hebûnên di wê de wê zdetir bikê. Wê salixkirina wê bikê. Wê têgihîştin bikê. Wê bihiş bikê. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyeka fahmkirinê wê di destpêkê de wê derbas bikê. Minaq, pêvajoyên destpêkê ên civakê ku wê têgînên weke anamismê û totemismê wê di nava wan de wê pêşbikeve wê, ev wê weke aliyana fahmkirinê ên destpêkê bin. Wê her wusa wê, ev weke hewldanên pêşî ên bi aqil û bi pêşketina hiş ên mirov bin.

Mirov wê li ser wan re wê fahm bikê. Lê wê bi dest danîna têkilîya rewşna a bi xosletên wan re a bi hevdu re wê bikê. Her wusa ev jî wê, bi nasînê re wê bibê. Minaq wê, dema ku mirov fêr dibê ku wê şînahîyek ji mirov re weke derman wê di rewşna de wê, kêrî mirov were û baş a wê, hingî wê ev têkilîya wê rewşa nexweşîyê bi dermankirinê re wê bi wê şînahîyê re wê were danîn. Di vê çerçoveyê de wê, bi demê re wê rewş wê zêde bibin. Weke ku mirov têkilîya birçîbûna xwe bi xwarinê û zad re dênê û hwd.

Ev rewş wê, weke rewşna ku wê hişmendîya mirov wê zêde bikin û wê pêşbixin bin. Bi demê re wê ev rewş wê weke rewşna ku wê aqilê mirov wê zêdetirî wê pêşbixin. Danîna têkilîyê bi xosletan re wê, weke aliyekî afrîner ê şûbjeyî ê aqilê mirov jî bê. Her wusa mirov dikarê wê di vê çerçoveyê de wê jî wê, werênê li ser ziman.

Ev rewş wê, bi demê re wê, aqilekî wê bi afrînin. Rengê aqilê ku ew dihizirê wê pêşbikeve. Wê di vê çerçoveyê de wê, weke rengê aqilê mirov wê, derkeve li holê. Her wusa mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, aqil wê dema ku ew pêşket û mirov bidest dîtina bi hiş dikê û pê de wê, aqilê mirov wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Her wusa wê bi demê re wê, di çerçoveya jîyane mirov a bi hevdu re de wê, hişkirin wê bi têkilîyan wê pêşbikeve. Wê rewşên hevbeş ên weke ziman wê pêşbikevin. Ev jî wê, weke rewşna civakî bin. Wê di vê

çerçoveyê de wê, hevdû fahm bikin. Wê ji hevdû re wê gotinan wê werênina li ser ziman. Wê bi hevdû re wê, kar û xabatan wê bikin. Wê bi hevdû re wê bi vê rengê wê gelek tiştên din wê mirov wê bi aqilê xwe re wê bikê. Ev rewşên hevbeş ku mirov wan bi hevdû re dikê wê, temenê tégînên hevbeş jî bin. Wê weke rewşna ku wê bi tégilîyî wê weke rewşna civakî wê xwe bidina diyarkirin bin. Mirov wê, li tégilîyên xwe wê bihizirê û wê dênê. Wê li ser pêdivî û pêwistîyên xwe re wê tégilîyan wê bihizirê û wê dênê. Her wusa rewşa tégilîyan a nava civakê wê weke rewşek civaknasî bê. Hizirkirina wê, wê weke hişmendîya wê bê. Pêşketina wê jî wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê dikarê wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman bê. Li vir mirov dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşên tégilîyî wê weke rewşna civakî bin. Civak wê, bi rewşên xwe yn navxweyî ên weke tégilîyî, ziman û hwd re wê were li holê. Wê rengê wê, xwe bide diyarkirin. Di rewşa fahmkirina tégilîyên mirovî de wê, ev rewş wê di vê çerçoveyê de wê, xwe bide diyarkirin. Em li vir vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê bi demê re wê, asta jîyane civakê wê pêşbikeve wê, di tégilî û zimanê xwe de wê rewşên nû wê pêşbikevin. Wê bi rewşên weke yên ku ew hena wê, xwe biawayekî vekirî wê bidina diyarkirin. Di rewşa rengên komên zayendî, çînî û hwd de ên nava civakê de wê xwe bi rêxistinkirina wê, bi demê re wê pêşbikeve. Her wusa mirov dikarê wê jî bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê, ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin bê. Minaq wê, komên civakî ên weke pîran wê ew wê bi zanîna xwe re wê derkevina li pêş.

Ev pêvajo wê, di çerçoveya jîyane civakê de wê, hin bi hin wê pêşbikevin. Minaq wê, komên pîran wê, weke mirovna ku ew bi wan dihên şewîrîn, ew şîretan li mirovan dikin, ew çareserîyan jî derdên mirovan re ew dibînin, ew derman ji nexweşîyan re kifş dikin û hwd bin. Bi vê rengê wê, ev mirov wê derkevina li pêş. Piştî jî wê ev rewşên ku ew pêş dikevin wê, li ser pêvajoyên ku ew di bûhûrîyên re wê bi sazûman bibin. Wê temenê pêşketina hişmendîyên demkî ên ku wê piştî pêşbikevin bin. Di vê çerçoveyê de jî wê, her hişmendîya ku ew pêşket wê bê malê girseya civakê. Ev jî wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê dikarê wê hilde li dest bê. Li vir mirov, wê dikarê wê hilde li dest û wê fahm bike û wê werênê li ser ziman bê.

Pêvajoyên jîyane civakî wê di vê çerçoveyê de wê bi dem û pêvajoyên ku ew derbas dikin û pîvan û astê bi xwe re ew pêş dixin re wê, pêvajoyên şariştanîyê wê li ser yên civakîyê re wê bi xwe re wê pêşbixin. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê pêvajoyên şariştanîyê wê, weke pêvajoya ku ew wê di wan de wê hişmendî wê êdî wê bi temenî wê serdestbûbê bê.

Pêvajoyên şariştanîyê wê di wan de wê, sazîbûn wê pêşbikeve. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, xûy orf û adetên mirov ên civakî û şariştanî wê pêşbikevin. Wê kevneşopî wê biafirin. Ew jî wê, bi demê re wê weke tégîna ku ew jîyane mirov bi xwe re wê bidina diyarkirin û wê rêşanî mirov bidin bin. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê wan werênê li ser ziman bê. Her wusa di vê çerçoveyê de mirov dikarê wê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, rewş û tégîna aqilî wê xwe bi demê re wê serdest bikê. Wê jîyan wê, bi aqil re wê were bi sazûman û bi rêxistin kirin.

Ev rewşên sazûmanî û rêxistinî wê, di nava jîyanê de wê li ser serê girseyan re wê bibin û wê pêşbikevin. Wê bi wê re wê, weke aliyê ku mirov wan dikarê wan hilde li dest bê. Her wusa wê, divê ku mirov wê hilde li dest bê. Her wusa mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman wê ol û sazûmana civakî a şariştanî wê pêşbikeve. Wê çand wê pêşbikeve. Çand wê, weke tégîna û fêr û ezmûnên me yên demên bûhûrî û ên wê dema me ya ku em di wê de dijîn û ên ku me afirandina bin.

Li vir wê, êdî wê pêvajoyên nû wê pêşbikevin. Ol jî wê, weke tégîneka astbilind a bi hişmendî ku ew xwediyê destûr, zagon û rêgezên ku ew jîyanê didina jîyankirin bin. Ew jî wê, bi demê re wê çanda wê pêşbikeve. Her wusa wê, çanda wê, weke çandek şariştanî wê bi demê re wê pêşbikeve. Wê li jîyanê wê, serdest bibê. Mirov wê, di wê çerçoveyê de wê bi fêrbûnê re wê bigihijê wê, keseyetîya wê çandê. Keseyet wê weke aliyekî giring a tégîna dema şariştanîyê bê. Wê di rastîya mirov de wê keseyet wê, bi hişmendîyê re wê xwediyê rengê jîyanî ê şariştanî bê. Tégilîya pêşketina şariştanîyê û keseyetîyê wê bi hevdû re wê jî temen ve wê hebê. Keseyet wê, di temenê de wê çand wê hebê. Her wusa di temenê pêşketina çandê de jî wê pêvajoyên jîyane demên bûhûrî û afirandinên mirovî wê hebin bin. Mirovê dema şariştanîyê wê bi keseyetî wê, xwediyê hûnerek afirandinê bê. Wê xwediyê hûnerê bê. Hûner jî wê, weke tégîneka şûbjeyî a li ser hişmendîya mirov a pêşketî re ku ew pêş dikeve bê. Her wusa mirov, wê di vê çerçoveyê de wê dikarê wê hilde li dest û wê, werênê li ser ziman. Rastîya tégîna şariştanîyê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi rengên bawerkirin, jîyankirin, hizirkirin û hwd re wê, xwediyê çerçoveyekê bê. Afirandinên wê yên bi demê re wê, di temenê pêşketina wê ya jîyanî û hişmendî de bê. Ev jî wê bi demê re wê, bi pêşketina sazûmana civakî a demî re wê xwe bide diyarkirin. Lê bi demê re wê, sazûmana ku ew afirî bi tégîna wê, ew wê xwe zêdetirî wê di çerçoveyek rêzanî, rêveberî û desthilatdarî de wê, bide nîşandin û diyarkirin. Bi demê re wê rengê rêveberîya a li ser serê wê(civakê) jî wê biafirê. Ev jî wê, desthilatdarî bê. Bi demê re wê, ev desthilatdarî wê, xwe di jîyanê de wê bi tégîna bawerîyê re jî wê, zêdetirî wê bigihijênê temenan. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide diyarkirin. Tégilîya pêşketina desthilatdarîyê û ya olê wê, di rewşa serdestî û serwerîyê de wê xwe bide diyarkirin. Her wusa mirov dikarê wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman. Pêvajoyên ku wê bi demê re wê pêşbikevin jî wê, weke pêvajoya ku wê, li ser wê re wê pêşbikevin bin.

Ol, civak û şariştanî

Di aslê xwe de mirov divê ku hinekî li ser rewşa demn şariştaniyê a bi təkiliya li nava civakê û a desthilatdariyê re ku wê werê danîn re mirov, divê ku hinekî li ser wê bisekinê. Di pêvajoyên piştê ên ku wê civak wê pêş bikevê û wê bi wê re wê aqil wê derkeve li pêş û pê de wê, bi wê re wê weke aliyekî giring wê xwe bide diyarkirin. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, hin bi hin wê rewşa desthilatdariyê wê derkeve li pêş. Wê di rûşa kifşkirijna təkiliyên navxweyî de wê, hin bi hin wê bidest kifşkirinê wê bikê. Lê di aslê xwe de wê, ji temen ve wê ya weke tégînekê û tégîhiştinekê ku ew wan təkiliyan ji temen ve ew dide kifşkirin wê tégînen weke olî, rewistî û hwd bin. Di rewşa wê de jî wê, demê wê ev rewş wê ne weke rewşeka desthilatdarî bin. Weke rewşna serdest û serwer bin. Desthilatdar wê, di wê çerçoveyê de wê xwe weke reng û parastinê wê rengê pêşketinê. Li ser wê re wê bikê ku ew bijî. Ber vê yekê wê, li vir wê civak w endamên wê, wê çawa bijîn wê li ser wê re wê were sekin in. Ya 'rast', 'dûrûst' û 'baş' ku ew çi bê, wê hewl bê dayîn ku ew were jîyankirin û li gorî wê were jîyankirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew were dîtîn. Di tégînen olî ên ku wê pêşbikevin de jî wê weke ku wê di armanca wan de wê hebê ku ew xwe bigihênina rastîyên weke 'rast', 'dûrsût' û 'baş' û hwd. Wê çawa wê mirov wê bijî û çawa divê ku ew bijî û ya ku wê bijî wê di çi reng û şewayê de bê wê, li ser wê re wê were hizirkirin.

Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyek tégînî de wê ol wê, weke rewşek rewistî jî wê xwe bide diyarkirin. Wê rêgezên ku mirov weke rêgezên rewistî wan herê bikê û bi wan bijî wê bikê ku wê kifş bikê. Sê aliyên giring ê tégîna olî wê hebin. *Bawerî*, *pîrozî*, *rewist* û hwd bin. Rewist wê weke pêvajoyeka ku wê piştê wê were û pêşbikeve bê. Pêşî wê pêvajoya bawerkirinê w pêşbikeve. Piştê ya pîrozîyê û ankû nîrxên pîroz ku ew çîna û hwd wê pêşbikevin. Piştê jî wê li ser aqil û rengên aqil re wê tégînen rewistî wê û hwd wê pêşbikevin. Di vê çerçoveyê de wê, weke ya ku mirov wê xwe çawa di aramî û aşîfyeka nava xwe de wê hîs bikê wê, di vê çerçoveyê de wê ev rewşên rewistê wê li ser wan re wê bi rengna derûnî jî wê xwe bidina diyarkirin. Ji xwe wê, aliyekî wê yê derûnî bê. Rewist wê weke dû rûyên madalyonekê bin. Rûyek wê weke rewistê û rûyê din jî wê weke derûnîyê û hwd wê li ser rewşên keseyetî û hwd re wê xwe bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê dema ku wê rewist wê pêşbikeve û wê tevli təkiliyên nava mirov wê bibê û pê de wê, êdî wê rewşa təkiliya mirov a bi derûnî û hwd jî wê bi wê ve wê ji aliyekî ve wê werê girêdan. Tégînen weke xwe baş hîskirin, rast dîtîn, di aramiyê de xwestina jîyankiirin û mayîne, û hwd wê weke aliyê ku wê di vê çerçoveyê de wê bi derûnî wê temen tégînen olî ên rewistî ku wê di demên aqil de wê pêşbikeve. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, di demên aqil de wê ol wê bi zêdeyî wê di reneki rewistî de wê bi zêdeyî wê xwe bide diyarkirin. Lê di vê çerçoveyê de wê bi kifşkirina 'ya baş', 'ya rast' ê 'ya dûrûst' û hwd re wê, ev were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyek tégîna dîalîteyê de wê du aliyên mirov ên bi tégînî û ankû derûnî wê biafirin. Aliyek wê, weke aliyê baş bê. Mirov dema ku wê bi wê bijî û di wê aliyê ve ew wê herê wê xwe baş hîs bikê. Ev aliyê baş a. Lê aliyê din jî wê, weke aliyê ku mirov dema ku wê bi wê ve wê herê wê, weke ya ku wê li mirov newê, vajî mirov ya ku mirov wê rast dibîne û wê dijî bê. Ev jî wê aliyê nebaş bê. Di vê çerçoveyê de wê ev herdû alî wê di demên olên aqil de wê bi zêdeyî wê werina bi xatên stûr ji hevdû cûdakirin. Mînaq wê, aliyê baş wê bi gotina 'bihûstê' re wê werê li ser ziman. Aliyê ne baş jî wê bi gotina 'dojehê' re wê werê li ser ziman. Ev jî wê, weke tégîna gelemper ên ku wê di xate pêşketina tégîhiştin û dîrokê olê de wê di her demên aqil de wê hebin bin. Di çerçoveya fahmkirina wan aliyan de wê, weke aliyên baş û nebaş wê mirov, wê karibê vajî hevdû wê bibîne. Wê li ser wan re wê tefsîrkirin wê bi zêdeyî wê werina pêşxistin. Wê her tiştên baş wê bi aliyê ve wê werina hanîn li ser ziman. Wê her tiştên nebaş wê bi aliyê nebaş ve girêdayî wê werina hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê rewşek wê xwe bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, derûniya mirov wê mēyla wê, wê hertimî bi ya jîyankirina bi aliyê baş ve bê. Çendî ku ew di rehetî, aramî û xweşiyê de bê wê, xwe baş hîs bikê. Di vê çerçoveyê de wê, ev weke xosletna bi tégînî ên bi aqilî ku ew pêş dikevin bin.

Aqilê mirov wê di vê çerçoveyê de wê bi tégînen rewistî re wê sazûmanakê wê di nava civakê de wê ava bikê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê rengê jîyankirina civakê, endamên wê û hwd wê, were û pêşbikeve. Wê mirov wê çawa wê bijî wê ew wê were pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê hertimî wê bi derûnî wê ya baş wê ji xwe re wê bixwezê. Wê bixwezê ku ew bi başî bijî û were pêşwazî kirin û nêzikatî li lê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê rewşa xwe wê bide diyarkirin. Di rewşa fahmkirina jîyanê de wê di vê çerçoveyê de wê ev wê pêşbikeve.

Pêvajoyên jîyane civakê wê bi demê re wê pêşveçûnên tégînê wê li ser rewşên jîyanî ên ku ew dihên jîyankirin û derbaskirin re wê pêşbixê. Her wusa mirov wê, di vê çerçoveyê de wê hin bi hin wê bi fêr û ezmûn xwe yên jîyanî re wê xwe bigihênê tégîna ya baş û ya nebaş. Wê di jîyan xwe de mirov wê cerb bikê. Tiştên ku ew bi wan baş bû û wî xwe baş hîs kir wê, weke tiştên baş wê di mejiyê mirov de wê cih bigirin. Lê vajî wê, tégînen nebaş ku ew dihên pêşxistin wê bi kirinên nebaş re wê werina li ser ziman. Ya rast û ya nerast wê, vajî hevdû wê bi dîalîteyekê wê werina pêşxistin.

Di vê rewşê de mirov, divê ku wê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê bi demê re wê, ev rewş wê, di nava civakê de wê temenê kirin, tevger, xûyan û hwd jî wê biafirênê. Gotinên weke 'kirinên baş' û 'kirinên nebaş', 'kirinên rast' û 'kirinên nerast', tevgerên rast' û tevgerên nerast û hwd wê pêşbikevin. Wê di jîyanê de wê, tiştên ku wê ji mirov re

wê baş wê werê wê, ew weke yên baş wê werina beşkirin. Bi heman rengî wê yên nebaş jî wê di bin wê navê wê de wê werina beşkirin. Ji hevdû cûdakirina baş û nebaşîyê, ya rast û nerast û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê pêşbikevê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, *têgînên rewîstî* jî wê, li ser wê re wê pêşbikevin û werina şîrovekirin. Bi heman rengî wê, çendî ku wê *têgînên rewîstî* wê bi başî wê weke bi gotina 'kirinên bi rewîst' û kirinên dervî rewîstê û ankû 'nerewîstî' û hwd, wê pêşbikevin û wê werina li ser ziman. Bi ya gotinên weke 'kirinên rewîstî ên baş' re wê, kirinên baş ku mirov xwe bi wan re baş hîs dikê, di aramiyê de di binê û di aşîfîyekê de dijî û hwd wê werênê li ser ziman. Vajî wê, kirinên dervî rewîstî wê, weke kirinên ku ew zirerê bidina mirov, weke kirinên ku wê 'ayîb' bin wê, werina li ser ziman. Gotinên weke 'fihêtbûn', 'ayîbbûn', 'ar', 'namûs', 'zawac' û ankû 'mahr' 'rûmet', 'rêz', 'hûrmet' û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê weke gotinna nîrxî û darazî wê, hin bi hin wê pêşbikevin wê, reng bidina kirin, tevger û xûyên mirovên endamên civakê. Di vê çerçoveyê de ev gotin û gotinên weke wan wê, bi *têgîn*, wate û şîroveyên li ser wan re wê bina malê civakê. Wê di hevbeşîyekê de wê, bina weke rastîyeka civakî û hwd. Wê di vê çerçoveyê de wê, ev gotin wê weke gotinna ku wê bi xwe re wê, *têgîna giştî* wê biafirênin bin. Mirov dema ku ew di çerçoveyek rewîstî û ankû *ahlaqî* de ew bijî wê, weke vagotin jîyankirina wî wê, ji wî wê werê xwestin. Dervî wê, wê vajî van gotinan wê weke *bêfihêti*, *bêayîbî*, *bêar*, *bênamûs*, *bêzawac*, *bêmahîr*, *bêrûmet*, *bêrêz*, *bêrûmet*, û hwd wê werina li ser ziman. Ev jî wê, weke mirovê ku ew dervî rewîstê dijî û ankû ne li gorî rewîstê dijî wê, werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê bi *dûalîteyeka* li ser baş û nebaşîyê, *rastî* û *nerastîyê* û hwd re wê, wê were pêşxistin. Gotinên weke mirov rast bê, *dûrûst* bê, baş bê û hwd, wê xwedîyê wasifên ku wê bi gotinên weke 'fihêtbûn', 'ayîbbûn', 'ar', 'namûs', 'zawac', 'mahr', 'rûmet', 'rêz', 'hûrmet' û hwd re ku wê were li ser ziman. Mirovê ku ew xwedîyê van wasifan a wê, weke mirovê bi rewîst wê were li ser ziman. Di nava olê de wê, ev gotin wê bi *têgînî* wê bi demê re wê werina çandîn. Di vê çerçoveyê de wê, bi demê re wê mirov wê hertimî wê li ser wan re wê bi reng û şêwayekî wê bijî. Di vê çerçoveyê de wê, hertimî wê ya baş bikê û wê baş bê. Wê zirerê nedê mirovên li dora xwe. Wê nehêlê ku wê ti kesek wê ji wî wê zirerê wê bibînê. Mirovê rast wê, bi vê rengê wê were li ser ziman. Ev jî wê, weke mirovê olî wê were li ser ziman. Ol wê, di vê çerçoveyê de wê bi demê re wê her dema ku wê were li ser ziman wê li gorî *têgîna* van gotinan wê werê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê dema ku mirov li rêgezên ku wê Zerdeşt wê werênê li ser ziman, wê ew di wê çerçoveyê de bin ku wê di kirinan de wê li başî, *rastî*, *dûrûstî*, bi *mafûn* û ankû *mafê* ti kesekê nexwarin û wê li ser ne *rûniştin* û hwd, wê werê hanîn li ser ziman.

Têgînên weke yên rewîstî û hwd wê, di pêvajoyên jîyane civakî ên *şariştaniyê* de wê bi *zêdeyî* de wê pêşbikevin û wê derkevina li pêş. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê ev *têgîn* wê çerçoveya rengê jîyane demên *şariştaniyê* ên bi olî û hwd ku ew were jînkirin jî wê bide nîşandîn. Li vir wê, wê reng û rê û aliyê ku wê ol bi wê ve wê were şîrovekirin wê li ser wan *têgînên* bi vê rengê re wê were şîrovekirin. Di vê çerçoveyê de wê pêvajoyeka bi aqil û di jîyanê de bi sazûmanî ku ew li ser wê re pêş dikeve wê hin bi hin wê, derkeve li pêş. Pêvajoyên ku mirov wan di vê çerçoveyê de wê hilde li dest jî wê li ser aqil re bin. Aqil wê, weke rêya fahmkirin û jîyankirina di van çerçoveyên bi sazûmanî de bê. Her wusa wê rengê mirov û keseyetîya wî, mal û malbate ku ew di wê de dijî, civak û endamên wê û rengê jîyankirina di wê de û hwd wê, bi aqil re wê were hanîn li ser ziman. Lê ew aqilê ku wê bi rengê wê re wê werê hanîn li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê bi *têgînên* weke yên rewîstê re bê. Rewîst wê, *rengêkî* *têgînî* ê ku mirov wê bi temenî wê di nava jîyanê de wê bi aqilê xwe re wê bijî bê. Her wusa bi vê rengê wê, li ser qarakterîya mirov û keseyetîya mirov re wê, ev rewş wê werina şîrovekirin.

Mirov wê, çawa wê bijî wê, di vê çerçoveyê de wê li ser wî re wê ew wê were li ser ziman. Mirov dema ku ew di nava civakê de ew bijî wê li gorî wê, ku ew xwe bi berpirsîyar bibînê, di malbatê de ku ew ku dijî ew bi zawac û ankû mahrê ve xwedîyê peymanê malbatî bê a ku wî bi xwûdê re çekirîya, bi *rûmet* bijî. *Rêz* û *hûmetê* bide û *bîstênê* û hwd bê. Wê di vê çerçoveyan de wê bijî. Wê ew rewş û jîyankirina bi wan re wê weke rewşên ku wê bi rewîstê re wê werina li ser ziman. Rewîst û ol wê, di dema aqil de wê, li ser van rewşan re wê zawacaka *dirokî* wê bi hevdû re wê li ser *têgînên* hevdû re wê bikin. Lê li vir wê, dema ku mirov wê *bimirê* wê li pêşîya xwe wê *bihizirê*. Gotinên weke ku ew heta roja me jî ew di nava kurdan de ew dihên li ser ziman ên bi rengê "mîrov, divê ku ew ne tenê li vê dînya xwe bihizirê, ew divê ku ew li axîreta xwe jî ew bihizirê" jî wê, weke gotinna ku wê hê ji demên melekê tawis ên ol pêvajoyên *destpêkê* ên ola *êzdayî* bin. Ev gotin wê, weke gotinna *têgînî* û *felsefîkî* jî bin. Ji van gotinan mirov *rengêkî* olî ê *felsefîkî* û *rengê* *hizirkirina* wê, *kîfş* dikê. Her wusa wê çawa wê bê jîyankirin wê, bi wê re wê were dayîn *kîfş* kirin. Mirov wê bi wê re wê weke ku me, *hinekî* li jor jî hanî li ser ziman wê *bigihijê* *pîvanên* xwe yên herêkirin û *redkirinê*. Wê di vê çerçoveyê de wê, di nava pêvajoyên pêşketina civakê de wê bijî.

Gotinên weke "mîrov, divê ku ew ne tenê li vê dînya xwe bihizirê, ew divê ku ew li axîreta xwe jî ew bihizirê" wê, wekr gotinna ku wê bi *felsefîkî* wê temenê *têgînên metafîzîkî* û hwd jî ku wê, bi *têgînên* wan pêşbixin jî wê *biafirênê*. Mirov wê hertimî wê li pêşîya xwe wê *bihizirê*. Wê li pêşîya xwe wê *binerê*. Ew nizanê ku ew bi kûve diçe. Jîyan bi kûve diherikê? Wê nizanê. Lê li ser wê re wê, *bihizirê*. Wê di vê çerçoveyê de wê ew *têgîn* û gotinên bi vê rengê wê weke gotinna ku wê temenê *hizirkirinên* bi wê rengê ê li pêş ku wê *biafirênin* bin. *Hizirkirina* li pêş wê, weke *hizirkirina* 'çûyîna li xwûdê' wê, werê hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê di *mejiyê* xwe de wê *bihizirê* ku ew di demên xwe yên pêş de wê *piştî* mirina xwe wê ew bi *gîyanî* bijî û ankû *nejî* û hwd wê, li ser wê

re wê temenê bi xwe bawerkirina li xwe wê biafirênê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê dînyaye ku ew di mejiyê xwe de ew bi gotina axîretê re diafirênê wê, di nava dînyaya xwe ya ku ew wê di jîyanê de dijî û wê de wê têkiliyeka ahengî wê li ser rewşên weke yên rewîstî û têgînî bi hevdu re wê dênê. Di vê çerçoveyê de wê rewşekê bi aqil wê, bi demê re wê xwe bide diyarkirin. Di rewşa gihîştina rastîya fahmkirinê wê de wê, aqil wê di vê çerçoveyê de wê pîrr zêde wê ji wê pêşxistina wê sûd wê were girtin. Bi wê re wê, ew têgînên razber ku ew di mejî de ew dihên pêşxistin wê, bi xiyalkirinên têgînî re wê ew bên xwestin ku ew werina şenberkirin. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê ew were pêşxistin. Mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser wan re wê di mejiyê xwe de wê gerdûna xwe wê biafirênê û wê di wê de wê bijî. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê ew gerdûna mirov wê weke dînya mirov a hûndûrê mirov jî bê. Dînya mirov a hûndûrê mirov wê, weke malgeha keseyetîya mirov a ku ew di wê de ew dijî bê. Wê di wê de wê mirov wê, rengê jîyanê ku ew tefkîr dikê û ankû ew dixwezê ku ew weke wê bijî û an jî ku ew dixwezê bi wê bijî wê bihizirê.

Her wusa dînya mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, weke dînya mirov a ku mirov wê di vê çerçoveyê de wê hilde li dest bê. Di vê çerçoveyê de ev dînya mirov û ankû gerdûna mirov wê weke wan têgînên ku me hinekî li jor bi gotinên weke 'fihêtbûn', 'ayibbûn', 'ar', 'namûs', 'zawac', 'mahr', 'rûmet', 'rêz', 'hûrmet' û hwd re ku me hanî li ser ziman re wê were dîzaynkirin û rastkirin. Her wusa wê, weke gotinna ku wê çerçoveya têgîna şariştaniyê jî wê, bi xwe re wê bidina hanîn li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê ew dînya mirov wê, di wê çerçoveyê de bê. Lê mejiyê mirov wê, çendî ku wê bi aliyekî ve wê li gorî têgîna wan gotinên nîrxî ên weke wan wê bi rengê têgîna wan û wateya wan wê bihizirê jî wê, di rengê vajî wan de jî wê bihizirê ku ew çawa ya û wê çi encamê wê bi xwe re wê werênê li holê bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew wê jî wê, di mejiyê xwe de wê bikê ku ew wê fahm bikê. Ev jî wê, di temenê wê de wê, ev têgîn wê hebê ku 'mîrov, ya nebaş nizanibê mirov wê qadrê ya baş nizanibê' û ankû mirov çi zanibê wê, çi vajî wê hebê ku mirov wê zanibê mirov wê, baştirin wê ew wê bi wê re wê tê bigihê wê û ew wê bi wê re wê were hanîn li ser ziman.

Di vê çerçoveyê de wê, ev weke xûyekî di mejiyê kurdan de jî bê ku wê her timî wê bi ya ku ew bi têgînî bi wan re pêş dikeve ku ew li ya vajî wê jî bihizirin û wê kifş bikin. Ber ku ew bi wê bawer dikin ku ew ew ya vajî wê, wê rastîya wê têgîna ku ew wê dizanîn wê raxê li berçav. Ev wê bi têgînî wê, bi vê rengê jî wê were li ser ziman ku wê, ya nebaş wê, bide nîşandin ku wê ya baş wê çawa bê. Wê ya baş jî wê bide nîşandin wê ya nebaş çi bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, bi têgîneka dûalîteyê wê bihizirin. Ya nebaş wê weke ku wê rastî û qadrê ya baş bide nîşandin. Bi vê rengê wê werê hanîn li ser ziman.

Ev têgîn wê, bi awayekî wê weke têgîna felsefîkî jî bin. Her wusa wê weke dema ku mirov wê li tiştêkî bihizirê wê demê mirov wê, bi wê re wê tiştêkî din jî wê kifş bikê. Minaq mirov, dema ku zanî ya nebaş çi ya wê ya baş wê kifş bikê. Dema ku mirov zanî ya baş zanî çi ya wê xwe ya nebaş zanibê çi ya û wê xwe ji ya nebaş dûr bigirê. Ev têgînên ku em heta roja me jî wan weke gotinna weke bi têgînî di nava kurdan de û di civatên wan de wan kifş dikin wê, weke rastîya wê werina li ser ziman. Wê li ser wan re wê bihizirin. Her wusa tiştê ku mirov wê kifş bikê wê, bi wê re wê tiştên din jî wê hebê. Minaq weke, ku mirov bibêjê ku pirtûk li ser masayê ya, mirov wê kifş bike ku di bin pirtûkê de jî wê, masa wê hebê.

Ev têgînên ku wê weke têgînên bi dûalîteyî wê li wan wê were hizirkirin wê weke ku mirov bi wan re wê tiştêna din jî wê bi wan re wê kifş bike wê, di vê çerçoveyê de wê li wan wê were hizirkirin. Gotinên weke *tiştê ku mirov li wê dihizirê wê, ya ku mirov di wê de bi wê hizirkirinê kifş dikê wê zedetirî wê di wê de hebê* wê, bi wê re wê were li ser ziman. Hizirkirinên weke bi felsefeyî wê, di vê çerçoveyê de wê pêşbikêvê. Mirov dema ku wê di jîyane xwe de wê bihizirê wê, her wusa wê di vê çerçoveyê de wê bi awayekî wê pîrr alî wê bihizirê. Wê bi ya nebaş re wê ya baş jî wê bibînê. Dema ku mirov wê li rewîstê wê dihizirê wê bi wê re wê di vê çerçoveyê de wê rastî rewşeka dûalîteyî wê werê. Ev jî wê, weke kifşkirina ya baş û ya nebaş û hwd bê. Hizirkirina weke ku kurd heta roja me ew di nava jîyane xwe de wê dihênina li ser ziman ên weke 'mîrov, divê ku ew ya baş û ya nebaş ji hevdu vaqatênê' wê, weke têgîna ku ew dihêna hanîn li ser ziman bin. Hizirkirina mirov wê, di vê rewşê de wê dîsa weke ku em di nava mejiyê kurd de wê kifş dikin wê, werênina li ser zimann ku wê aqilê wê, bo ku ew mirov bi wê ya baş û nebaş ji hevdu vaqatênê wê hebê wê bi reng û şewayekê wê werênina li ser ziman. Ya baş wê weke ya rast wê, weke ya rewîstî jî wê werênina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, têkiliyê li ser ya baş û ya rast re wê bi rewîstê re wê, di mejiyê xwe de wê dênin. Rewşa têgîna rewîstê wê, weke rewşeka têgînî a rêgezî bê. Di çerçoveya têgîna olzanîya olî de wê, weke rengê sazûmanaka jîyanî jî bê. Ol wê mantiq û rastîya wê, wê li ser ya rast û rastteqînî wê were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê rewîst jî wê, bi wê re wê werê hanîn li ser ziman. Di nava jîyane civakî de wê di vê çerçoveyê de wê bi demê re wê mirov wê çawa bijî wê, sînorê wê were kifşkirin. Têgînên weke bi gotinên weke 'fihêtbûn', 'ayibbûn', 'ar', 'namûs', 'zawac', 'mahr', 'rûmet', 'rêz', 'hûrmet' û hwd wê di vê çerçoveyê de wê werê li ser ziman. Ji aliyekî din ve jî wê ev gotin wê weke rengna gotinî ên ku wê rengên jîyane şariştanî jî wê bidina nîşandin jî bin. Lê li vir em pêşî wan di çerçoveya têgîna mijara xwe de wê dihildina li dest. Li ser van gotinan re mirov di xatekê de wê ji pêvajoyên pêşketina jîyane civakî bi têgînî û heta yên demên pêvajoyên şariştaniyê wê, di awayekî de wê bi dîrokê û herfîkîna wê re wê werina li ser ziman.

Di çerçoveya jîyane civakê de mirov dema ku wê dihizirê wê, bi wê re wê kifş bikê ku wê jîyane civakê wê, çawa wê were jîyankirin. Çerçoveya jîyane civakê a bi hiş wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê li vir wê hilde li dest bê. Darêjka têgîna gotinên weke yên 'civakê', 'şariştanîyê', 'keseyetîyê', 'aqil' û hwd wê weke ya 'mirov', û hwd wê ne şenber bin. Her wusa wê di awayekî de wê, weke têgîneka bi hişmendî bê. Em dema ku bahse demên destpêkê ên bi jîyane komî dikin wê, bi wê re wê weke rewşeka ku wê gelek mirov wê bi hevdu re wê bijîn bin. Lê dema ku em bahse jîyane bi gotina civakê re wê bikin wê demê emê, li gotina gotina 'mirov' emê karibin gotina 'keseyetîyê' wê, werênina li ser ziman. Wê demê mirov wê, karibê bibêjê ku wê di nava jîyane civakê de wê gelek keseyet wê bijîn. Li vir dema ku mirov bahse keseyetîyê dikê wê, di serî de wê ya ku wê were fahmkirin ku wê, mirovekî ku wî xwe bizanekirîya û aqilî wî pêşketîya û wî keseyetîya xwe pêşxistîya bê. Hebûna aqil, zanînê û hiş wê, wê di nava jîyane civakî de wê xwe bi pêşxistina keseyetîyê re wê werênê li ser ziman. Em dema ku pêvajoyên civakî ên dema şariştanîyê ku em wan dikin ku em fahm bikin wê, di wan de wê werê dîtîna ku wê zêdetirî wê keseyet wê derkevina li pêş. Her wusa wê, bi kirin, tevger, xûy û çalakiyên xwe re wê, dem bi dem ew keseyet wê dîrokê jî wê binivîsênin. Her wusa wê bi xwe re wê pêvajoyek dîrokî wê bidina destpêkirin. Minaq di xate olî a yek-xwûdayî a yazdanî de wê weke ku wê were li ser ziman destpêka bi melekê tawis re wê weke destpêkekê bê. Ev keseyet wê, di nava civaka kurd de wê, derkeve li pêş. Wê bi xosletên xwe re wê, civakê bi wa bikê, bi afirênê û wê bi rêve bibê. Her wusa wê bi wê re wê, temenê pêşxistina aqil jî wê bi xwe re wê biafirênê û wê werênê li ser ziman.

Di rewşa fahmkirinê de wê, di vê çerçoveyê de wê dema ku mirov wê dikê ku wê fahm bikê wê, di vê çerçoveyê de wê bi têgîna *olzanîya melekê tawis*(136) re wê destpêka jîyanê, dûnya û gerdûnê û hwd wê, bi vegotinî wê werina li ser ziman. Şiroveyên ku wê, di ve çerçoveyê de wê werina kirin wê, weke şiroveya ku wê, di vê çerçoveyê de wê weke şiroveya giring û dîrokî bin. Em li vir vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê, di destpêka olê de wê rastîya olê wê, di vê çerçoveyê de wê, bi rengê li ser aqil re wê hanîna li ser ziman bê.

Pêvajoyên fahmkirina jîyane civakê wê di vê çerçoveyê de bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, weke ku em wê kifş dikin wê, rewşek têgînî a ku mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman wê hebê. Wê rewşa bi aqil wê, derkeve li pêş. Wê mirov wê çawa nêzikatîyê li hevdu bikê wê werê hanîn li ser ziman. Ev jî wê, ji aliyekî ve wê rastî rewşa pêşketina hebûna civakî û hwd wê were. Pêşketina jîyane civakî wê weke aliyekî wê, çawa wê mirov wê nêzikatîyê wê li hevdu bikê, wê têkiliyê wê bi hevdu re wê dênê, wê gotinan wê ji hevdu re wê bibêjê, wê çawa xwedîyê berpîrsîyarîyê li hemberî hevdu bê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê bi gelek aliyên din re wê ev alî wê werina li ser ziman. Ev alî hemû wê weke rewşna civakî bin. Rewşên weke zawac, mahr, hûrmet, rêz, rûmet û hwd wê weke gotinna ku wê di vê çerçoveyê de wê, werina û pêşbikevin bin. Her wusa wê, di nava civakê de wê, têkiliya jin û mêr, dêûbav û zaro û hwd wê bihevdu re wê çawa bê, têkiliya yên mazin û piçûk wê bi hevdu re wê çawa bê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê li ser wê, were sekin in. Di van waran de wê li ya baş wê were lêgerîn. Berpîrsîyarîya dêûbav a li hemberî zaro û hwd wê, were li ser ziman. Rewşên weke wê, wê gelek rewşên din jî wê hebin. Ev rewş hemû jî wê weke rewşna ku mirov wan dikarê di vê çerçoveyê de wan werênê li ser ziman bê. Her wusa em di vê çerçoveyê de vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku me, weke ku wê hinekî hanî li ser ziman jî wê ev rewş wê weke rewşên ku wê di çerçoveya têgîna rewîstê û hwd de ku wê werina li ser ziman bin. Rewîst wê, weke rewşek têgîhiştinî, hişmendî û zanînî a bi sazûmanî ku ew bi jîyane civakê re ew dihê li ser ziman bê. Rêgezên wê, wê li ser rewş û rengê jîyane civakê bê. Wê di vê çerçoveyê de wê aliyê afrîner ê têgîna rewîstê wê xwe bi jîyane civakê re wê di vê çerçoveyê de wê bide nîşandin.

Di rewşa afrînerîya jîyane civakê de wê, her dema ku mirov wê bijî wê bi wê re wê pêvajoyek afirandinê wê pêşbikeve bê. Her dema ku me jîya û derbas kir wê weke demeka pêşketî û bûyî bê. Wê di vê çerçoveyê de wê ev jî wê weke rewşek rûdayî a pêşketî bê. Têgîna bi gotina 'pêşketî' û ankû 'pêşketinê' re ku ew li ser rewşê re dihê li ser ziman wê, di çerçoveya pêşxistina bi jîyanî bê. Yanî bi jîyanekirinê re bê. Mirov dema ku ew diji ew pêş dikeve. An jî pêş dixê. Di vê çerçoveyê de wê, di asta pêşî de wê bi jîyankirinê re wê *pêşbikeve*. Di di dewama wê de wê *pêşketinê* wê bi xwe re wê werênê li ser ziman. Ya ku ew pêşketîya û ankû bi pêşketinî bûya ew ya *pêşketî* ya.

Ol û civak û sazûmana desthilatdarî

Di rewşa pêşveçûyînên bi jîyane civakî de wê, têkiliyên mirov ên bi hevdu re ku ew didênin wê, ew weke aliyna fêrker û ezmûbûyî bin. Mirov wê dema ku wê, kirinek kir û

-----
*136.Melekê tawis navê farişte û pêxemberê ola êzîdî ya. Weke destpêka pêşî jî ew dihê hasibandin. Bi bawerîya melekê tawis dijin.

ew kirin bi encama wê re wê, çawa hat û bû wê, li ser wê re wê bihizirê. Her wusa têkiliya kirin û encamê wê di vê çerçoveyê de wê weke têkiliyeka diyarker bê. Têkiliya kirin û encamê wê, di rewşa kirinê mirov ên piştê de jî wê, diyarkerîya wê hebê. Wê aliyê kirinê mirov wê bi xwe re wê bide diyarkirin. Ev jî wê, weke rewşeka ku wê fêr û ezmûnên mirov wê rengên kirinê mirov ên ku mirov wan dikê ew wê, dide nîşandin bê.

Li vir em vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê ev rewş wê, di vê çerçoveya kirin û encamê û têkiliya wan ya bi hevdu re de wê, rewşa ku mirov wê dihizirê wê, ew bê ku wê bi hişmendîyeka ku wê li ser wê re wê pêşbikeve

wê, di nava kirinê de wê bijartin li ser tîgînên weke yên darazî û nîrxî û hwd re ku wê bi başî û nebaşî wê werina kirin bin. Kirinên ku ew weke kirinên baş ew werina dîtin wê, weke kirinên ku mirov wan bi başî dijî bê. Wê encamên wan wê baş bin. Mirov wê, ji wan wê zîrêrê nebinê. Wê fêdeyê wê bibînê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Li vir em, vê yekê ji wê, werênina li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê rewşa aqilîya mirov wê xwe bi wê re wê bide nîşandin. Bijartina di nava kirinan de weke li ser tîgînên başî û nebaşîyê re wê, bi hişmendî wê di rewşek zêhnî de jî wê bibê bê.

Li vir wê, rewşa ku mirov wê bi kirinê û encama wê re wê, bihizirê wê li vir wê rewşek şîroveyî wê li ser wê re wê were kirin. Wê kirin wê weke aliyê ku mirov wê bi teybetî wê hilde li dest bê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, dema ku mirov li ser rewşa kirin û encamê re hizirî wê di çerçoveyek fêrbûnê de wê, rewşa pêdeçûyîna mirovî a bi aqilî û jîyanî wê bibê. Mirov dikarê di vê rewşê de tîgîna rewîstê jî wê, tevli mijarê bikê û wê bi wê re jî wê, werênê li ser ziman. Her wusa mirov li vir wê, bi tîgînî wê li ser tîgîna rewîstê re wê, hertimî wê xwe li ser tîgînên weke *fazîletê* û hwd re wê di rewşekê de wê bi tîgînî wê werê nerîn. Minaq dema ku mirov kirinek kir û encama wê ya baş û ankû nebaş ku ew dît û ew dûbara kir û heman rewş û ankû encam derket li holê wê, weke rewşeka *fêrnebûna mirov* jî wê were hanîn li ser ziman. Lê ku ew encam ku ew rast bê ku ew çendî ku ew bo mirov di nava şert û mercên zor de jî bê mirov wê bijî û ankû li gorî wê bijî. Baş bê, qanc bê, rast bê, dûrûst bê, merd bê û jidil bê. Ev jî wê weke pîvanên wê bin. Her wusa weke van pîvanan mirov dikarê gelek aliyên din jî wan werênê li ser ziman. Ev hemû jî wê, weke aliyê ku wê, rengê kirina mirov wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin bin.

Rengê kirinê wê hertimî wê xwe bi hişmendî wê bi vê rengê wê bide nîşandin. Ya ku mirov wê, weke nîrx û daraz di xwe de ew herêkirîya ku mirov, çendî ku ew li gorî wê bijî wê xwe di rehetî û aramiyekê de wê bibînê û wê hîs bikê. Ber ku ew weke rêgezên mirov ên keseyetî na. Bi gotineka din ew bûya weke rêgezên keseyetîya mirov. Mirov wê, bi wê re wê bihizirê, bibînê û werênê li ser ziman. Her wusa wê bi wê re nêzîkatîya xwe wê bide pêşxistin û nîşandin. Mirov di vê rewşê de wê, ew dema ku ew bi wan rengên tîgînî ên keseyetîyê re ku ew biserket wê xwe baş hîs bikê. Her wusa wê bi wê re wê, rast, qanc, dûrûst û hwd wê hîs bikê. Xwe di van rengan de hîskirin wê weke aliyekî giring ê ku mirov wê dikarê werênê li ser ziman bê. Em di vê çerçoveyê de bi keseyet û rewîstê re li ser wê re wê, disekin in. Keseyet wê, weke aliyekî giring wê xwe di vê çerçoveyê de weke malzaroka wan rewşan jî wê bikê temen û ankû wê temen bê.

Di rewşa tîkilîya keseyet û zanîne de wê, ya ku wê derkeve li holê wê, weke ku me hinekî li jor jî hanî li ser ziman wê, bi afirandina hevdu re bê. Keseyet wê, weke rewşek tîgînî a ku wê di mirov de wê pêşbikeve bê. Di aslê xwe de wê, temenê hevnasîn û pêşketina mirov a bi zanîne re bê. keseyet wê biafirê. Minaq wê, dema ku mirov wê jîyankir wê, çawa jîyan bikê wê, awayê pêşketina keseyetîyê wê di wê de wê xwediyê kifşkarîyekê bê. Ber vê yekê ya ku wê, dema ku wê rewşên zêhnî wê di gelek rewşan de wê werina şîrovekirin wê, li ser wan re wê bahse tîgîna qarakterê û hwd wê were kirin.

Li vir mirov, divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê keseyet wê, bi demê re wê biafirê. Wê weke rengê bi mirov de bûyîna zanîne bê. Hebûna mirov wê weke aliyekî bûjenî a fîzîkî ku em wê dikarin wê weke dîyardeyekê wê şîrove bikin a. Ev şenber a û heya. Mirov dikarê wê, dest lê bide. Wê hilde li dest û wê derk bikê. Lê keseyet wê. Di reng û dîmenê mirov de wê were li holê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê bi rewşa dîtbarîya mirovî re wê ew were dîtin. Keseyet wê, weke hişmendîyekê wê hebê. Her wusa wê çerçoveya wê, bi pêşketina me û çerçoveya pêşketina me re wê xwe bixwe dîyarkirin.

Têkilîya mirov a bihiş re wê bi keseyetîyê re wê bibê. Her wusa mirov dikarê keseyetê weke aliyê mirov ê bihiş jî wê hilde li dest. Wê fêr, ezmûn û zanînen me wê di keseyetîyê de wê xwe bidina dîyarkirin. Wê werina li holê û dîyar bibin.

Em dema ku reşa keseyetîyê wê di hildina li dest wê, her wusa wê pêvajoyên destpêkê ên şariştanîyê û ên piştê ku ew heta roja me ew pêşketina wê werina berbîra me. Têkilîya keseyetîyê wê bi tîgîna şariştanîyê re wê ji navikê ve wê, girêdayî bê. Di serî de em, divê ku vê yekê wê werênina li ser ziman. Tîgîna şariştanîyê ku mirov wê di hilde li dest wê, bi tîgîna wê ya çandî re wê, were dîtin. Keseyet jî wê, bi wê çandê re wê bi aqil û zanîna wê re wê biafirê. Ev jî wê, werênê li holê û bide dîyarkirin ku wê keseyet wê weke rastîyaka wê bê. Her wusa keseyet û tîgîna şariştanî wê, di çerçoveyê de wê hevdu wê biafirênin. Wê bi demê re wê, weke ku em di rewşa jîyane şariştanî de wê bi pêşketina wê re wê pêşketina 'pîşeyan' wê kifşbikê û wê pêşbixê. Pişê wê, aliyekî giring ê jîyane sazûmanî a şariştanî ku wê di temenê de wê, keseyet wê hebê. Minaq wê, wê 'oldar', wê pêşbikeve ku ew bi zanîna olê û hwd re xwediyê aqilê zanîn û olzanîyê ya. Wê 'rêveber' wê derkeve li pêş. Ew jî wê weke yê ku ew rêvedibê û xwediyê wê çanda wê ya. Wê bi vê rengê wê, bi demê re wê ew pêşbikevin û wê çanda xwe jî wê bi xwe re û bi demê re wê biafirênin.

Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa *keseyetîyên civakî* ku wê pêşbikevin wê derkeve li holê û li pêş. Keseyetîyên civakî wê, di beşên aliyên civakî û zanîna wê de ku ew xwediyê zanîne bin wê, minaq wê mirovên pîr ku ew weke mirovna zane na wê, weke 'şewirmend', 'şîretvan' û piştê di

pêvajoyên şariştaniyê ên piştire wê bi zanîna xwe re wê weke 'rewşen' û ankû 'rewşenbîr' û hwd wê, derkevina li holê û li pêş. Di vê çerçoveyê de wê, ew rewş wê hemû wê hin bi hin wê pêşbikeve. Çendî ku wê pêşketin û pêşveçûn wê bibê wê, bi wê re wê weke daraka ku wê hin bi hin wê çiqilên nû wê bi pelên nû re wê li wê zêde bibin wê, berfirehbûn wê di wê de wê bi zêdebûnê wê bibê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê ew jî wê, bi demê re wê pêşbikeve. Wê di beşên ku mirov wê di wê de jî wê bijî wê, wê rewşên wê biafirin. Ew jî wê, li ser keseyetiyê re wê biafirênin. Wê bi keseyetiyê wê biafirênin. Her rewş wê li ser zanîne re wê keseyetîya xwe wê derxê li holê. Ev jî wê, weke aliyekî giring ê jîyanî ku wê biaqil wê pêşbikevê bê. Keseyet wê, ji aliyekî ve wê temenê serdestbûna aqil a di jîyanê de jî bê. Her wusa wê rastîya wê jî bê. Bi wê re jî ku mirov, çawa ku ew bi aqil jîyane xwe bi rêve dibê û bi wê re diji û hwd wê, were dîtîn. Hebûna keseyetê wê, di vê çerçoveyê de wê pêşbikeve. Wê bi demê re wê, di nava jîyan û pêvajoyên jîyane civakî a dema şariştaniyê de wê ew keseyet wê biafirin. Wê li gorî wê jî wê, di jîyanê de wê temenê pêşketinê wê bi xwe re wê bi başî û nebaşî wê pêşbixin. Ku mirov keseyetiyê fahm nekê mirov, wê nikaribê bi tememî û başî rastîya şariştaniyê jî wê baş fahmbikê. Herwusa bi wê re jî mirov wê rengên wê yên pêşketinê ên weke 'oldar', 'rêveber', 'leşker' û hwd jî mirov, wê nikaribê wan fahm bikê. Ev jî wê, weke aliyê wê bin ku wê pêşbikevin bin.

Pêvajoya pêşveçûnê jîyane şariştanî wê, di wê çerçoveyê de wê bi rengê hişmendîya şûbjeyî wê, pêşbikeve û wê bi wê re wê pêşketina xwe wê bijî. Têgîna şariştaniyê wê weke bi aqil û hiş bê. Wê bi rengê wê aqil wê derkeve li pêş. Bi derketina aqil a li pêş re wê, hin bi hin wê têgînên weke ol û olzaniyê jî wê hin bi hin wê pêşbikevin. Têgînên weke yên olî ku wê pêşbikevin wê bi wan wê gelek mirov weke girse wê bawer bikin. Di vê çerçoveyê de wê, weke têgîneka girseyî jî wê têgînên weke yên olî wê derkevina li pêş. Di dewama wê de wê, sazûmana wê biafirê. Mirovê ku ew bidest bawerîyê dikê, wê tiştên ku ew bi wan bawer dikê, tiştên ew bo wî pîroz in û tiştên ku ew weke nirxin û hwd wê pêşbikevin. Di vê çerçoveyê de wê, bawerî, pîrozî û rewîst wê weke sê alî û lingên wê rengê pêşketinê ê di jîyanê de ku wê ji navik û anîşkê ve wê bi hevdû ve wê girêdayî bin, wê pêşbikevin.

Sazûmana civakî ku wê pêşbikevê wê li gorî van hersê nîrxên weke bawerîyê, pîrozîyê û rewîstê wê, pêşbikevin. Her wusa wê, weke sê rengên nîrxî ên afrîner ên civakî û piştire şariştanî bin. Wê mirov wê li gorî wan wê di mejiyê xwe de wê pêşketinê wê bide çêkirin.

Di olê de li rex bawerîyê û pîrozîyê, pêşketina rewîstê

Di aslê xwe de wê, rastîya weke sê alîyan bi bawerîyê, pîrozîyê û rewîstê re wan bi hevdû re ku em wan baş fahmnekin bi mejîya wan ya bi jîyane civakê û pêvajoyên şariştaniyê re wê mirov, wê nikaribê bi awayekî başî têgîna olê û hwd jî wê bi başî fahmbikê. Ev têgîn wê, ji rewşa olî zêdetirî wê di çerçoveya sazûmanak civakî de wê, xwedîyê rengê pêşketinê ên kifşkar û diyarker bin. Rêveberîyên demên şariştaniyê ku wê pêşbikevin ku ew bi çî rengê bin wê, di reng û çermê van têgînan de wê têgînên xwe yên rêveberîyê wê biafirênin wê bikin ku wan serdest bikin. Yan jî wê, bi wan wê, xwe biafirênin û wê, werênina li ser ziman. Desthilatdarî û ol wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman bê. Di çerçoveya serdestîya li hebûna civakê de wê, mahra ol û desthilatdarîyê wê bi hevdû re wê were çêkirin. Her wusa wê, ji aliyekî din ve jî wê, dema ku ol wê di destpêkê de wê pêşkevin wê, bi zanîyên xwe yên ku ew xwedîyê zanîne na û bi zanîne karên xwe dimeşênin wê, ew jî wê di vê çerçoveyê de wê di wê bandûra wan ya nêzî hevdû de wê, bandûra wê hebê. Di rewşa fahmkirina rewşa oldar de wê, bandûra wê, di rastîya jîyane civakê de wê xwe bide diyarkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ew sazûmana civakî ku ew êdî wê were avakirin wê, desthilatdarî wê ew wê, bi rêvebibê. Ber vê yekê wê, ji aliyekî ve wê desthilatdar ew bo ku ew xwe bike desthilatdar wê, di şêwa û rengê weke rengê jîyan, hizirkirin û pêşketina rengê bawerîya wê û hwd wê, ji desthilatdar bê xwestin ku ew wê rêveberîyê bikê. Di vê çerçoveyê de wê, di rêvebirinê de wê oldar wê bi demê re wê derkeve li pêş. Wê karê dunyayî û axîretî wê bi hevdû re û di nava hevdû de wê were meşandin. Di pêvajoyên piştire ên ku wê bi aqilê felsefeyê û hwd re wê pêşbikevin de wê, bidest ji hevdû cudakirina karên dunyayî û nedunyayî wê werê kirin. Di vê çerçoveyê de wê bandûra pêşketina felsefeyê û ankû aqil wê, wê di vê çerçoveyê de jî wê, bandûra wê bizêdeyî wê hebê. Li vir em, divê ku vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê çendî ku wê hiş pêş bikevê û di dîtina bihiş de ew têrbûn ku pêşket û bû û pê de wê mantiq û hwd jî wê xwe di çerçoveyek têgînê de wê li ser wê re wê bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ya ku wê temenê ji hevdû cudakirina ya dunyayî û ya nedunyayî jî wê, di rastîyê de wê ew rastî bê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyên pêşketina aqil wê bi zêdeyî wê hebin. Wê çawa wê bi hevdû re wê di ahengekê de wê werênina li ser ziman û hwd wê, ew bibê. Di vê çerçoveyê de mirov, divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê aqil wê, bi têgihîştina wê re wê, di vê çerçoveyê de wê temenê pêşketinê bê. Ev jî wê bi demê re wê di pêvajoyên pêşkeryina olê de jî wê, xwe bide nîşandin. Aqilê olî wê pêşbikevê. Ev jî wê olzanî bê. Rewîst û aqilê rewîstê wê pêşbikevê ku ew jî wê *rewîstzanî* bê. Têgînên ku wê çerçoveya kirinê ku wê biafirênin ên weke rewîstê wê, di rewşa pêşketina têgîna olî de jî wê, temenê pêşketinê bê. Her wusa wê di demên destpêkê de wê, ol wê li ser têgînên weke hêz û sîyanê (qûdretê) û karîne re wê were dîtîn. Yekî ku ew 'karîbê her tiştî ew bikê' wê weke 'pêxemberekî' wê were li ser ziman. Ji xwe, dema ku bahse pêxember dihêkin wê, ew weke 'yê ku ew her tiştê dizanê' wê, ew wê were li ser ziman. Wê ew

weke yê ku ew ji xaybê agahiyê dihilde bê. Yanî wê, ya ku ew bo mirov nepenîya wê bo wî ne bi nepenî bê. Wê bi zanebûna xwe re wê ew li ser herkesekî re bê. Di vê çerçoveyê de wê, ev têgîna ku ew 'hertîştê dizanê' mirov wê, divê ku wê bi teybetî wê, hilde li dest. Ber ku ew wê, ji aliyê fahmkirinê ve jî wê, aliyna wê yên ku mirov bi teybetî wê hilde li dest wê hebê. Minaq wê weke ku wê aqil wê pêşbikevê û wê bi şûbjeyîya xwe re wê, bidest afirandinê wê bikê bê. Wê serdestîya xwe wê pêşbixê bê. Di vê çerçoveyê de wê, bi demê re wê ew derkeve li pêş. Lê bi demê re wê wê di pêvajoyên piştre ên şariştaniyê de wê, di çerçoveyeka bi têgîna pîrozîyê û bi pê bawerkirinê re wê pêşketina xwe wê bidîna domandin. Li ser vê çerçoveya pêşketina bi bawerî û pîrozîyê re mirov, divê ku wê ku wê dike ku wê fahm bike mirov wê hinekî din jî wê, kûr herê. Nêzîkatîya baş û ya nebaş û hwd wê, çawa weke nêzîkatîya kifşkar wê derkevina li pêş di darazên mirov de wê ew jî wê werê dîtîn. Di rengê bawerîyên nava kurdan de wê, weke ku mirov wê kifş bikê wê gîyan û ankû yên weke ku ew di wê çerçoveyê de werina li ser ziman wê, karibin hertîştê bikin. Wê karibin, başiyê bikin û nebaşiyê jî bikin. Ber vê yekê wê, ji yazdanên xwe yên baş re jî ku ew wan herê dikin û yên nebaş jî ku ew dikin re jî wê, bergbikin û boraqanbidin bo ku ew xwe ji kirinên wan ên nebaş xilas bikin. Rewşên bi vê rengê wê, di nava kurdan de wê ji serdemên sûmerîyan wê heta demên weke demên medîya jî wê hebûna xwe wê bide domandin.

Di dema medîya de wê pêvajoyek olî a ku ew bi aqil pêş dikeve wê derkeve li pêş. Wê şîroveyan ku ew bi aqil dihêna kirin wê bi olî û hwd wê derkevina li pêş. Her wusa wê hê di dema mîtannîyan de wê şîroveyên ku wê li ser Mîtra re wê werina kirin û pêşxistin wê, di vê çerçoveyê de wê xwediyê rengê felsefîkî ê bi aqil bê. Di vê çerçoveyê de wê şîroveyên ku wê werina kirin wê, bi aqil bin. Wê di çerçoveya têgînên sedem û encamê de wê, şîrove wê werina pêşxistin. Minaq şîroveyên weke "ber ku mirov ew nebaşî kir ew tiştê xirab hat serê mirov" û hwd wê derkevina li pêş. Hê di dema nivîsandina destana tûfanê de wê, di vê çerçoveyê de wê şîrove wê werina kirin. Şîroveyên weke ku wê bi destana tûfanê ve wê heta roja me jî wê bi devkî di nava kurdan de wê werina vegotin wê di wê rengê û awayê de bin ku wê "tûfan, ber ku mirov ji rê derket ew tûfan hat û bû" bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, werina li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê di heman rengê de wê şîroveyên de weke yên bi "qawmê lût" re ku wê, werina kirin wê hebin. Ev jî wê, weke şîroveya ku wê, piştre wê di nava têgînên olên serdest ên semewî de jî wê di pirtûkên wan ên pîroz de wê bahse wan werê kirin û wê werina nivîsandin û bîna hanîn li ser ziman.

Di şîroveyên ku wê di wê çerçoveyê de wê werina kirin de wê, rewşek têgînî a bi olzanîkî wê li ser têgîna sedemê û encamê re wê, were pêşxistin. Bo ku mirov xwe ji encamên xirab biparêzê wê, kirinên ku wê ji wê re wê bibina sedem wê nekê. Kirinên ku wê ji wê re wê weke kirinên ku wê bina sedem jî wê bi çerçoveyekê û têgînekê wê, di çerçoveya têgîna sêkoşeya bawerîyî, pîrozîyê û rewîstê de wê werina li ser ziman bin. Di vê çerçoveyê de wê, bi demê re wê şîroveyên ku wê werina pêşxistin wê di wê çerçoveyê de wê werina li ser ziman ku mirov dema ku wê, kirinekê bikê wê di çerçoveya bawerîyê de bê, ne vajî ya pîroz ku ew hatîya herêkirin bê û ne li dervî çerçoveya rewîstî ku ew hatîya herêkirin bê. çerçoveya rewîstî wê, weke çerçoveya giring bê. Di aslê xwe de mirov dikarê têgîna rewîstê weke mijareka giring a bi serê xwe jî wê hildina li dest. Rewîst wê, weke aliyekî ku wê di çerçoveya têgîna kirina baş û ya nebaş de bê. Her wusa di wê çerçoveyê de wê di nava zerdeştîyan de ku wê weke ku wê ew dihê li ser ziman ku "mîrov, tiştê nebaş kir wê tiştê xirab wê were ser mirov" wê, heta roja me wê, di nava kurdan de wê, weke têgîneka ku wê bi wê were bawerkirin bê. Bawerkirin wê, hinekî jî wê li ser rewşa ya ku mirov têgîhiştîya û bi wê yaqîn dikê ya. Yanî di vê çerçoveyê de bi awayekî wê, weke ku mirov ji gotina bawerîyê di kurdî de ku mirov ji wateya wê kifş dikin wê, bi wê re wê ya ku ew bi aqil pêşketîya. Di hundûrê wê têgînê de jî wê têgîna sedem û encamê wê weke kirdeyek vêşarî wê li ser ya bi wê hatî yaqînkirin û tê bawerkirin re wê hebê. Ez dema ku bawer bikin ku ez, dema ku tiştê xirab bikim û wê tiştê xirab ji ber wê kirina min wê, were li serê min wê, ev weke bawerîyekê bê. Di vê çerçoveyê de wê di çerçoveya ya bûyî û qawimî û ya ku wê bibê û biqawimê de wê, ev weke têgînekê wê were li ser ziman.

Di rewşa têgîna bawerîyê de wê, ev wê weke aliyekî giring bê. Her wusa wê di vê çerçoveyê de wê têgîna ya ku ew hatî bi wê bawerkirin wê, di vê çerçoveyê de wê, li ser aliyê ya ku wê "... bibê û biqawimê" ve wê xwediyê têgîneka kirdeyî a vêşarî a bi têgîna gotina tirsê re jî bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, berê wê li ya pêş bê. Ya ku wê ew wê were kirin wê, ew were kifşkirin. Wê li ser wê re wê were hizirkirin.

Li vir ez divê ku vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê li ser têgîna sedem û encamê re wê, bi awayekî du dîmenî wê rewşek wê xwe bide diyarkirin. Di dîmenê pêşî de wê, kirinek ku ew weke sedem hatîkirin û weke encama wê, tiştê ku ew bûbê û ankû qawimî bê, wê ew weke têgînekê wê di mejî de wê zindî wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, ev weke hişmendîyekê wê xwe li ser kirina dîmenê duyem re wê bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, ji wê kirinê wê, were hizirkirin ku mirov wê kirinê wê bikê wê ew encamê wê ya xirab wê hebê. Li vir mirov, çawa digihîjê wê encama ku wê encamê wê ya xirab wê hebê? Yan jî wê, çawa mirov digihîjê wê qîyatê ku wê ew ew bibê? Li vir, wê di navaroka wê hişmendîyê de wê weke dîmenekî hişmendî ê sêyem wê xwe bide diyarkirin. Ew jî wê, di vê çerçoveyê de wê bi hevdu re wê, bi rewşên têkilidanîyê re wê xwe bide diyarkirin. Miinaq weke li ser kirina weke sedemê û gihiştina wê têgîhiştina weke encamê a ku wê piştî wê bibê? Li vir wê, weke têgînekê wê ya ku ew hatîya hizirkirin wê weke bawerîyekê wê ew newê lêpîrsîn û jî wê gûman newê kirin. Di vê

çerçoveyê de wê, bi awayekî dirbî û ankû 'formelî' wê were hizirkirin ku ew kirin bû wê ew encam jî wê bi wê re wê bibê. Di vê çerçoveyê de mirov wê yekê jî wê bi wê re wê kifş dikê ku wê ev rewş wê di rewşa pêşketina dema aqil de wê, di temenê şewayekî meşandina aqil a li ser mantiqê re wê xwe bide diyarkirin bê.

Di rewşa têgîna rewîstê de wê, têgîna yaqînkirin wê bi şewayekî din ê bawerîyê wê xwe bide diyarkirin. Ew jî wê, di çerçoveyê wê de bê ku wê, mirov wê bi çerçoveyî wê bihizirê ku ew 'rast' a û ankû 'baş' a wê, li ser wê re wê, ew weke 'rastîyekê' û ankû 'başîyekê' wê were dîtin û herêkirin bê. Di temenê têgîna rewîstî a ku ew were yaqînkirin de wê, di vê çerçoveyê de wê şewayekê herêkirinê wê hebê. Di vê rengê şewaye herêkirinê de wê, ev ku wê hebê ku wê mirov wê bi wê re wê bijî. Ya rewîstî wê, têkilîya wê, bi ya ku mirov wê jîyankirîya û encamên wê başî û ankû nebaşî ew jîyankirîya û hwd wê, li ser wê re wê xwediyê rengêkî têgînî ê ku mirov wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê.

Di rewşa fahmkirina têgîna rewîstê û têkilîya wê ya bi bawerîyê re de wê, di vê çerçoveyê de wê, bi rewş û têgînên aqilî re wê li ser ya ku ew weke rest ku ew hatîya herêkirin û mirov ku ew li gorî wê dijî re wê, ew were li ser ziman. Di temenê ya rewîstî de wê, serborîyeka jîyanî a ku mirov ew jîyankirîya wê, encama wê hebê. Piştî ku ew bi têgîna olê re wê ew were li ser ziman wê ol jî wê, rengê xwe yê têgînî ê rewîstî wê bi wê re wê pêşbixê. Farqe olê wê, restên rewîstî ku ew hatina pêşxistin wê weke restna 'teqez' ên ku ew mirov nikarê ji wan derbas bibê wê werênê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê bergirên bi têgîna bawerîyê û pîrozîyê û hwd re ên olî wê di rewîsta restên rewîstî ên olî de wê bi rengî wê bidina diyarkirin. Rewîst wê, di vê çerçoveyê de wê, di bin rengê olî de wê were li holê û wê xwe bide diyarkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê şewayekî wê, xwe bide diyarkirin. Lê rewîst, divê ku mirov wê werênê li ser ziman ku wê hişmendîya li ser ya weke ezmûn û fêrê ku ew bûya re wê, hebê ku wê di vê çerçoveyê de wê xwe bi awayekî wê bide diyarkirin bê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, ev hişmendîya ya bûyî weke ezmûn û fêrê wê, di çerçoveya têgîneka darazî de wê, xwe bi awayekî wê bide diyarkirin. Wê li ser wê re wê ev wê pêşbikevê. Wê ew hişmendî wê, piştî wê, li ser encamên wê ezmûn û fêrê re wê bi başî ankû nebaşî û hwd re wê were li ser ziman. Mirov wê, dema ku wê kirinekê bikê ku ew kirin nebaş bû wê, ew kirin wê weke kirineka ku ew mirov wê cardin nekê wê di mejiyê mirov de wê bi hişmendî cih bigirê. Di vê çerçoveyê de ew têgîna ku wê bi rengê hizirkirina ku mirov wê nekê re wê, weke restekê jî wê bi demê re wê karibê li ser ya baş û nebaş re weke darazekê ew xwe bide diyarkirin bê.

Di rewşa fahmkirina têgîna rewîstê û têgîna olê û rengê têgîna rewîstîya olî de wê, farq wê li ser rengê têgihîştinê re wê xwe bide diyarkirin. Minaq rewîst, weke ku me hinekî li jor ji hanî li ser ziman wê, fêr û ezmûn di temenê wê de bin. Lê bi têgîna olî re wê weke ku ew ji aliyê xwûdê ve hatibibina ragihandin wê, werina dîtin û şîrovekirin. Di vê çerçoveyê de wê, ew werina li ser ziman. Di serdemên aqil de wê, hinekî din jî wê, li ser olê re wê, şîrove wê, werina pêşxistin. Minaq, keseyetên weke pêxember û hwd ku ew dihêna li ser ziman wê, rengê jîyane wan, serborî û zanîna wan ku ew çawa gihiştinê û hwd de wê, bi awayekî wê hewl bê dayîn ku ew were fahmkirin. Di vê çerçoveyê de wê di şewayekê de wê, nêzî fêr û ezmûnê wê şîrove wê, werina pêşxistin. Lê piştî wê, li pêşîya wê têgîna rewîstê ku mirov dikarê wê, weke di çerçoveya pêşzanîni de wê bi şewayekî pêşrewîstî jî wê werênê li ser ziman wê bi awayekî metafîzîkî wê werê li ser ziman. Li ser kok, û destpêkê wê, di vê çerçoveyê de wê werê hizirkirin. Di pirranîya têgînên olî de wê, bi şîroveyên nêzî û ankû hinekî ji hevdû cuda wê têgînên weke yên destpêkê û kokê wê werina li ser ziman.

Şîroveyên weke yên bi destpêkê û kokê wê, weke şîroveyna ku mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, dikarê bi awayekî felsefîkî wê di vê çerçoveyê de wê kûr herê herê bê. Her wusa wê şîroveya olî wê di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide diyarkirin. Ev alî jî wê, weke aliyê têgîna rewîstê ê kokî bê. Berî wê bûyîna wê resta rewîstî wê çi li şûna wê hebê? Yan jî wê, mirov wê çawa bijî bê? Pêwîstîya resta rewîstî wê ji ber çi bê? Bi vê rengê wê pirs wê li dûv hevdû mirov wê karibê bipirsê.

Di rewşa fahmkirina rewşa têgîna olê de jî wê, li vir wê, di aslê xwe de wê, aliyekî fahmkirina jîyanê wê hebê. Her wusa bi aqil ku mirov jîyane xwe diadilênê û hwd wê, bi wê re wê xwe bide diyarkirin. Aliyekî din jî ê weke bi têgînên olî re wê, di çerçoveya li ser rengê razberîya aqilî re ku wê bi rengê pêşxistina şenberîyê bê. Ev jî wê, weke pêşxistina kirinê û ankû pîretîkê jî wê xwe bide diyarkirin. Di vê çerçoveyê de têkilîya kirin û hişmendîyê wê bi hevdû re wê were li ser ziman. Aqil wê, weke aliyekî ku mirov wê di vê çerçoveyê de wê bi wê re wê, di çerçoveyek afrîner de wê hilde li dest bê.

Aqil wê, weke ku mirov wê di çerçoveya destpêka wê ya bi pêşketinên weke yên olî û hwd re ku wê kifş bikê wê, di awayekî afrînerî de wê xwediyê rengêkî jîyanî bê. Di vê çerçoveyê de dema ku ol weke têgîna felsefîkî xwediyê heman şewa û rêbazên hizirkirinê bê wê, hingî ew rengê wê wê bi awayekî afrîner wê xwe di jîyanê de wê bide diyarkirin. Li vir wê, ezmûn û fêrbûn wê di temenê wê de wê bi aqil re wê weke ku wê li pêş bê. Lê dema ku wê, piştî ku wê hin bi hin wê têgîna ol û felsefeyê wê ji hevdû wê were cûdakirin wê, hingî wê tenê wê weke restna rêgezî, rewîstî û hwd wê ol wê bi awayekî wê li holê wê bimênê. Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyekê desthilatdarî de wê, rêzikna ku ew bi rêgezî û restî ku mirov tenê li gorî wan bijî û jîyane xwe biadilênê wê li holê bimênin. Ev jî wê, weke awayekî pêşketinê ê ku wê tenê wê xizmetî rêveberinê wê bikê. Li gorî wê, wê, rêveber wê

xwe pêşî weke parastvan wê werênê li ser ziman. Piştî jî wê, di vê çerçoveyê de wê hebûna desthilatdariyê wê *weke bergir* wê, were dîtin. Lê ev dîmenê wûsa dîtinê wê tenê dîmenekî dîtbar bê. Wê di rewşê de wê, zêde ne vegotinbar bê. Ya ku wê, di vê demê de wê, xwe wê bi demê re wê bide dîyarkirin û nîşandin jî wê, ew bê ku wê rêveber wê, li gorî xwe û rêveberîya xwe wê bihizirê û wê di vê çerçoveyê de wê bi erk û berpirsiyarîyekê wê li olê binerê. Wê di vê çerçoveyê de wê, heta ku ew ol ku ew ji wî re wê rewşê weke temen bi afirênê wê rewşa wî ya bi wê re wê xwe weke awayekî wê bide dîyarkirin. Sazûmana olî wê bi darêjka wê ya restî re wê, weke reng û temenekî rewîstî wê ji rêveber re wê hem ku ew li ser wê re bihizirê û hem jî ku ew li ser wê re ku ew xwe bike desthilatdar û hwd wê pêşbikevê. Yê ku wê pêş dixê jî wê rêveber bixwe jî bê. Em dema ku wê li rewş û minaqên dîrokî binerê mirov wê, di vê çerçoveyê de wê rastî dîmen û dîtbarîyeka pirr zêde li berçav wê werê. Hebûna olê wê, çawa wê weke temenekî wê were û pêşbikeve wê, ji serdemên sûmerîyan ên şariştaniyê û heta serdemên me wê, li dûv hevdû wê jîyanek bi gelek minaqan wê pêşbikevê.

Li vir em divê ku vê yekê jî wê, werina li ser ziman wê, ol jî û desthilatdarî jî wê, di serdestî û serwerîya xwe de wê, bi hevdû re wê levbikin. Lê wê hertimî wê ya olê wê ji ya desthilatdar wê cûdatir û pêşketîtir bê. Rêveber wê, di vê rewşê de wê, weke ku ew di rewşeka ku ew wê çawa wê xwe serdest bikê de wê bihizirê bê. Ev jî wê, gaye û ankû armanca desthilatdar bê.

Pirsgirêkên ku wê di pêvajoyên şariştaniyê de wê derkevin wê, di temenê wan de desthilatdarî û hewldana serdestîya wê ew wê hebê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, her tîgînên ku ew armanç û gaye wan a serdestbûnê hebê wê ew pirsgirêk wê bi wan re wê xwe bidina dîyarkirin û serdest kirin. Wê bi wan re wê ew pirsgirêk wê hebin. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa desthilatdar wê weke rewşeka ku ew hertimî awarta bê di nava rewşa civakê de.

Pêvajoyên desthilatdariyê û serdestîya wê, wê di pêvajoyên piştî ên ku wê di wan de wê felsefe pêşbikeve de wê, cûdabûn wê di wan de derkeve li pêş. Wê pêşketina *'destûrên bingihîn'* ku ew wê li gorî wan pêşbikevin wê, werina li ser ziman. Ya ku wê, di aslê xwe de wê, temenê welatîtiyên hemdem wê bi awayekî wê biafirênê jî wê ev bê. Ev jî wê bi demê re wê rewşên tîgînên weke ên sayan(layîq), demokratîk û hwd wê bi xwe re wê pêşbixê. Li ser wê re jî wê, bi şewayekî ji hevdû cûda hizirkirina rêveberîyê wê, pêşbikevê. Lê di çerçoveya tîgîna serdestîyê de wê, dîsa wê serî li olê û bikarhanîn wê, were xistin.

Pêvajoyên desthilatdariyê wê bi waletîtiyê re wê hebûna xwe wê bidina domandin. Her wusa mirov wê yekê jî wê werênê li ser ziman ku tîgîna layîqîtiyê ku wê pêşbikevê wê, weke aliyekî giring ê ku mirov wê dikarê wê bi wê rengê felsefeyê re wê, werênê li ser ziman. Felsefe wê, bi pêşketina wê re wê qatagoriyan û ji hevdû beşkirinê û hwd wê pêşbixê. Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyek felsefîkî de wê, çendî ku wê qat û ankû beş wê, bi serê xwe wê were fahmkirin wê, bi heman rengî wê giştîyê re jî û di çerçoveya wê de jî wê were fahmkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, ev rewş wê, rewşa desthilatdariyê, aqil, tîgînên aqil, ol û hwd wê hem bi serê xwe wê werina fahmkirin û hem jî wê di çerçoveya giştî a fahmkirinê de jî wê werina fahmkirin. Di rewşa tîkilîya welatîtiyê û ya olê de wê, ev rewş wê bi demê re wê bi tîgînî jî wê pêşbikevê. Gotina *'layîqîyê'* wê bi demê re wê bi tîgînî wê pêşbikevê. Layîqî wê, di kurdî de wê di wateya ya ku mirov hêjayî wê ya bê. Ya şan û sirjav bê. Wê weke babetên şayesteyî wê, bi wê re wê pêşbikevin.

Di rewşa tîgîna layîqîyê de mirov, divê ku wê hinekî din jî wê li ser wê bisekinê. Ev gotin wê, weke gotineka ji kurdî a pirr kevn bê. Wê wateya *ya ku mirov hêjayî wê bê* û wê layîqî xwe bibînê de wê were li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, di wateya weke xwe jîyandinê de jî wê, mirov wê karibê şîrove bikê û ji wê wateyê derhênê. Di vê çerçoveyê de gotinên weke layîqî wê, di nava kurdan de wê bi zêdeyî wê di wateya yê xwe hêskirinê û ew yê ku ew hês xwe dikê wê, ji xwe re dibînê û weke maf ji xwe re dibînê de jî wê, were li ser ziman. Di wateya wê de wê, ev wê weke aliyekî giring ê ku mirov wê li ser wê bisekinê. Di roja me de wê, ev di rewşa tîgînek demokratîk de wê were şîrovekirin. Di nava wê pergal û sazûmana civakî û demokratîkî de ku mirov wê, çawa bixwezê bijî û weke ku ew dixwezê ku ew bijî û hwd wê, bi wê re wê were fahmkirin û hanîn li ser ziman. Weke felsefeyekê de wê, dema ku mirov wê dixwênê wê, weke tîgîneka ku ew karibê bibê xwediyê renekî dîtinê ê dirbî û ankû formelî jî. Lê bi rewşa weke tenê gotina *'layîq(sekuler)'* jî wê, di rewşa tiştên ku mirov wê ji xwe re rast dibînê, weke ku ew rast dibînê, ya ku ew ji xwe re rast, baş û hêja dibînê û hwd re wê werê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, di roja me de wê, bi awayekî dij ol jî wê bi awayekî wê were şîrovekirin. Di aslê xwe de wê, weke tîgîna layîqîyê ku mirov wê di kurdî de dibînê wê, ew di çerçoveya dijberîyekê de wê nikaribê were şîrovekirin. Wê di çerçoveyeka ku wê mirov wê çawa bixwezê ku ew bijî de ku ew dixwezê de wê, werê şîrovekirin. Mirov weke nirxekê, wê di vê çerçoveyê de wê bi wateyî wê derkeve li pêş. Di wê çerçoveyê de wê, ew çawa bijî û çawa ji xwe re jîyankirinê rast, baş û dîrûst dibînê wê bi wê re wê werê li ser ziman. Di vê çerçoveyê de jî wê, herkesek weke ku ew dixwezê bi wijdanê xwe re wê bijî. Wê weke ku ew *'ya ku ew ji xwe re weke maf dibînê ku ew ji yê li hemberî xwe re jî wê weke maf bibînê.'* Di vê çerçoveyê de mirov divê ku wê rewşê, li ser tîgînên weke layîqî, wijdan, ol û desthilatdarî û jîyane mirov re wê hinekî din jî li ser wê bisekinê û wê werênê li ser ziman. Di serdemên aqil û ankû aqilê felsefîkî de wê ev pêşbikevin û derkevina li pêş. Bi aqil re wê, rastîya bi wê ku wê were ji hevdû beşkirin, qatkirin û qatagorîkirin û hwd re wê, ev

xwe bi awayekî wê bide diyarkirin. Di nava olan de wê, her tişt wê, weke ya ku "wê, xwûdê dixwezê ku ew bijî" bê. Lê ev wê, dema ku wê aqil pêşbikevê wê, bê weke têgîneka ku wê dakevê li jîyanê. Yanî wê, bi gotinaka din wê, bê weke gotineka ku wê li şûna ku wê bê gotin ku "wê, weke ku xwûdê dixwezê ku ew bijî" wê, bê gotin ku "mirov, weke ku ew dixwezê ku ew bijî." Wê di vê çerçoveyê de wê bi aqil wê were şîrovekirin. Di vê rengê şîrovekirinê de jî wê, ev bi awayekî vekirî wê derkeve li pêş. Li vir wê, bi demê re wê ku dema ku wê aqil wê şîrove bikê wê, li ser pêdîvî û pêwîstiyên mirovî û jîyanî re wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku ev bûna mijara gotinê û aqil wê, êdî wê bi demê re wê derkevina li pêş. Wê bi aqilî wê, ew werina fahmkirin. Wê ev pîrs wê were pîrsîn ku mirov çawa dixwezê ku ew bijî. Ev jî wê, weke aliyekî wê derkeve li pêş. Li dûv wê pîrs pîrsîna weke "mirov, weke ku dixwezê ku ew bijî" jî wê, pîrsek din jî wê were pîrsîn li ser ya bi rengê "weke ku xwûdê, bixwezê ku mirov bijî" re. Wê ev jî wê di vê çerçoveyê de bê û wê bê pîrsîn ku "ma mirov, dikarê weke ku ew dixwezê bijî?" Wê ev pîrs jî wê li dûv wê, wê were pîrsîn. Wê di vê çerçoveyê de wê, li sînore mirov û heta kûderê karîna çûyîna mirov wê were hizirkirin. Mirov wê heta kûderê wê karibê bi serê xwe bê. Wê het kûderê wê karibê bi serê xwe bijî. Yan jî wê, karibê bi serê xwe bijî. Bo ku mirov bi serê xwe bijî çi pêwîsta? Çawa dikarê bi serê xwe bijî? Wê bi vê rengê wê di dewama hevdû de wê pîrs wê werina pîrsîn. Wê armanca van pîrsan û pîrs pîrsînan jî wê ew bê ku ew sînore mirov ê serxwebûnê û ankû bixwebûnê ku ew çiqas a û heta kûderê ya ew were fahmkirin. Aqil wê, van mijaran wê ji xwe re wê, bikê weke mijarên navendî. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyên hizirkirinê û têgînên ku ew hatina hizirkirin û pêşxistin wê bibin. Li vir wê, sînore mirov wê û kifşkirina wê bi aqil wê, di çerçoveya pêşketina aqilê zelal de jî bê. Aqilê zelal wê, weke aqilê teorîkî û kirinê wê bi dûalî wê pêşbikevê. Wê herdû alî jî wê weke aqilê teorîkî ê razber û aqilê kirinî ê şenber wê, hem bi serê xwe wê bixwe wê werina hildan li dest û fahmkirin û hem jî wê bi hevdû re û di dewama hevdû de wê, werina hildan li dest û fahmkirin.

Ji demê û pê de wê, aqil wê weke aqilê zelal bi aliyên xwe yên weke aqilê teorîkî ê razber û aqilê kirinî ê şenber re wê, zêdetirî wê derkeve li pêş. Wê ew were hizirkirin. Di vê çerçoveyê de mijarên ku wê aqil hilde rojeve xwe wê, bi sînore mirov, jîyane mirov û astengiyên li pêşîya mirov re wê ser wan re wê were hizirkirin. Her timê wê du cûreyên astengîyan wê li pêşîya mirov wê hebê. Yek wê, nezanîya mirov bê. Ya din jî wê, sînoren mirov ên ku mirov xwe bi xwe ku mirov li pêşîya xwe danîna bin.

Li vir, em divê ku vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê têgîna zanînê wê, di vê çerçoveyê de wê pêşbikevê. Aqilê mirov wê, hertimî wê, weke aliyekî ku wê, di van rewşan de wê bihizirê. Wê mejiyê mirov wê li ser kirin, tevger, xûy, çûnûhatinên mirov û hwd re wê darêjkan di mejiyê xwe de wê biafirênê. Her wusa her rewşên ku mirov ew jîya û ankû dît wê, temenê bûyîna hebûn û ankû pêşketina darêjkekê a bi mirov re jî bê. Ev jî wê, di mejiyê mirov de wê, weke rewşna ku wê werina bikarhanînin bin. Ev fêr û ezmûnên mirov in.

Mijarên ku wê aqil wê li ser wan re wê bihizirê wê weke mijarên têgînî ên şûbjeyî ên weke ku mirov wan bi fêr û ezmûnên mirov ên bi mîtolojiyan û hwd re dibînê re bê. Di vê çerçoveyê de ew rewşên jîyanî, kesî û hwd wê, di çerçoveya rengê aqil de wê werina hizirkirin. Wê werina fahmkirin. Wê bi wê re wê aqilekî zelal wê bi demê re wê li ser wê hizirkirinê re wê hin bi hin wê pêşbikevê. Bi demê re wê, bi aqil re wê bi rengên aqil ên weke felsefeyê û hwd re wê têgînên weke stêrzanîyê, falzanîyê û hwd wê pêşbikevin. Wê di vê çerçoveyê de wê, şîrove wê bi wan re wê bikirin û jîyankirinên mirov re wê werina pêşxistin. Wê ev şîrove wê, bi demê re wê pêvajoyên ku wê bi ser xwe re wê derbas bikin wê weke di rengê pêşxistina şîroveyên makûlane û ankû weke bi vacî(mantîqê) û hwd re wê pêşkevin. Wê di nava rewşan de wê rewşên nû wê werina pêşxistin. Ev rewşên nû wê, weke rewşna ku wê mirov wê wan bijî û wê wan pêşbixê bê. Ev şîrove wê, aliyekî mirov ê bi aqil ê afirandinê jî bê. Mirov wê, kirinên xwe wê bidest şîrovekirinê wê bikê. Wê wateyê li wan bikê û ankû ji wan derxê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, rastîyê, başîyê û nebaşîyê wê ji wan wê weke ku wê têbigihê. Şîroveyên li ser kirin û tevgerê re wê, weke şîroveyana ku wê, weke aqilê şûbjeyî bê. Her wusa minaq wê bi demê re wê mirov wê xewnan wê bibinê. Wê şîroveyan wê li ser wan re wê pêşbixê.

Di vê çerçoveyê de wê, têgînên olî wê pêşbikevin. Mirov wê bi çi bawer bikê? Wê li ser wê re wê bihizirê. Wê hizirkirinên xwe wê werênê li ser ziman. Her wusa wê bi demê re wê di nava felsefeyê û aqilê wê de wê, aqilekî jîyanî û felsefîkî wê pêşbikeve. Wê li rex wê jî wê, şîroveyên olî û olzanî wê zêde bibin. Wê ew jî wê rengê olî wê werênê li ser ziman. Wê ol wê, li ser "hebûna xwûdê" re wê weke *objeyeka şûbjeyî* wê werê hanîn li ser ziman. Ev jî wê bi demê re wê, bi aqil re wê, zêdetirî wê derkeve li pêş. Çendî ku aqil pêşdikeve û bi wê re dunya, hewirdor û jîyan û hwd, wê bi her tiştê di hundûrê wan de ku ew dihêna fahmkirin re wê, di vê çerçoveyê de wê weke aqilê jîyanî wê aqilekî dervî aqilê olî wê pêşbikevê. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewşên jîyanî wê çawa wê werina şîrovekirin, fahmkirin û salixkirin û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, şîroveyên felsefîkî û olî wê li ser wan re wê werina pêşxistin. Ev jî wê, bi demê re wê bi awayekî wê, zêdetirî wê werina pêşxistin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, aqilê civakê jî wê bi pêvajoyên wê yên li jîyanê re wê derkeve li holê û pêşkeve. Zimanê wê, pêşkeve. Ziman û aqil wê, hevdû wê biafirênin. Bi hevdû afirandina wan re wê, di jîyanê de jî wê bi têgînî wê afirandinan wê pêşbixin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê rewşek jîyanî wê, bi fahmkirinê wê pêşbikevê. Di vê çerçoveyê de wê, di nava wê aqilê de wê, cihê aqilê felsefeyê û yê olê wê çawa bê, wê têkilîya wan wê bi hevdû re wê çawa bê û

hwd, wê li ser wê, werê sekin in. Di vê çerçoveyê de wê bi pêşketina 'nerînan' û ankû 'dîtînan' re wê, nêrîn û ankû dîtînen felsefîkî û olî wê pêşbikevin û wê derkevina li pêş. Wê rengê kirin, dîtînan, gavavêtînan û sînorê mirov wê bidîna diyarkirin. Pêşketina aqil bi vê rengê bi awayekî pirralî wê, temenê pêşketina têtînen weke li ser 'bi hevdu re jîyankirinê' û hwd jî wê, weke bi têtînen layîqî û ankû demokratîkî ku wê bi heman çerçoveyê û rengê wê werina şîrovekirina wê bibê. Ev pêvajoyên bi aqil û ankû bi aqilê felsefîkî wê, bi xwe re wê di pêşveçûnê olî û rengê pêşketina wê de jî wê, pêşketînen nû wê bi xwe re wê werênê. Têtînen weke 'maf', 'azadîyê', 'wijdan' û hwd wê, tevî wêjeya(lîteratûra) olê wê bibin. Ya ku wê temenê têtînen weke layîqî wê biafirênê wê ev bin. Lê di vê çerçoveyê de wê, pêşî fahmkirina wan têtînen weke bi 'maf', 'azadîyê', 'wijdanê' û hwd re wê pêwîst bê. Ev jî wê çendî ku wê werina fahmkirin û wê bi têtîni wê werina herêkirin wê, bi xwe re wê rengê pêşketina bi demê re a olê û hwd jî wê bidîna diyarkirin.

Têtînen weke yê maf, azadî û wijdan wê, weke têtîna ku wê li ser pêşketina mirov û aqilê mirov re wê werina li ser ziman. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, gotînen weke maf, azadî û wijdan wê, şîroveyên wan wê, di rewşa pêşveçûnê olzanîya demên dema aqil û hwd de wê, weyna wê zêde hebê. Di vê çerçoveyê de wê, di serdemên piştî zayîna îsa de wê, bi zêdeyî wê têtînen ku wê di wan de wê li ser sînorê azadîyê û ankû têtîna azadîyê û hwd ên ku ew bi olê re ew dihêna şîrovekirin wê werina pêşxistin. Azadî wê, weke têtîneka giring a ku mirov wê pîr zêde baş wê fahm bikê bê. Di nava têtînen weke yê olî û azadîyê wê, nîqaşên felsefîkî û hwd wê werina kirin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê heta kûderê biderfetî wê karibê ew herê wê li ser wê re wê, bihizirê. Azadî wê, dema ku mirov maf di xwe de dibîne ku mirov ya ku mirov wê bi hizirkirina xwe re wê rast dibîne ku wê werênê li ser ziman bê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, mirov wê çiqasî ku ew azad bê ku ew karibê xwe werênê li ser ziman? Wê bi vê rengê wê, pirsên giring wê derkevina li ber mirov.

Hizirkirin wê sînorê wê nebê. Lê jîyane ku mirov wê bi rewîstî, bawerî û hwd dijî bi olî wê, sînorê wê hebê. Ev jî wê, weke dû rewşên ku wê, levnekin bin. Di vê çerçoveyê de wê, li ser wê re wê, pîrsgirêka têtîna azadîyê wê, xwe bi demê re wê bide diyarkirin. Di çerçoveya ne rewşa jîyanî de mirov wê, karibê li sînorê azadîyê bihizirê. Ya ku wê têtîna azadîyê û ya weke ya olan û hwd wê werênê berhevdu jî wê di aslê xwe de wê ew rewşa herîkîna jîyanî û sînorên bitêtîni ên ku ew li ber wê û ankû li pêşîya wê hebin bin. Gotînen weke 'heta kûderê azadî' wê, piştî wê rûbidin û wê werina hanî li ser ziman. Ev jî wê, weke rewşa ku wê pêşî wê li ser rewşên weke bawerî û rewîstê re ku wê werina li ser ziman bin. Lê piştî wê desthilatdarî wê, ew xwe li pişt wê biveşêrên û wê, bikin ku ew di bin sehêta xwe de ew bigirin. Di rewşa têtîliya azadîyê û rewşên weke berpîrsîyarî, erk û hwd wê werina danîn û wê li ser wan re wê şîroveyên bisinorkirinê wê werina pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, mirov wê di çerçoveya aramîya xwe de wê li azadîya xwe bihizirê. Ya ku mirov xwe di wê rehet û bi aram hîs dibîne û dibîne wê, jî wî re wê weke 'azadîya' wî bê. Ev wê, taqûbûlî wê herîkîna jîyanî wê bikê bê. Ev jî wê, weke aliyekî têtîni ê ku mirov wê dikarê fahmbikê bê. Mirov bi 'sînorê azadîya wî re wê' heta kûderê wê herê wê, li ser wê re wê, bihizirê. Azadîya mirov wê, dema ku mirov wê, tiştî ku mirov ew baş dît ku mirov wê bibêjê ku ew baş a û mirov ne baş dît ku mirov wê jî bi wê re wê werênê li ser ziman bê. Her wusa mirov ew di wê çerçoveyê de ku ew, bi serê xwe bê. Di mejiyê xwe de ew, ne li gorî ti kesekî bê, lê ew wê li gorî xwe bi hizirkirinê bê. Azadî wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê bi vê rengê wê şîrove dikê wê demê ew sînorê li pêşîyê ên bihizirî û hwd wê, ew werina li ser ziman. Di nava olê de wê, dema ku mirov hizrên xwe hanîna li ser ziman ku mirov wê, ya ku mirov wê li gorî bawerîya xwe wê ku ew rast bê wê bi wê re wê, werênê li ser ziman. Ku ew ne rast jî bê wê, bi wê re wê werênê li ser ziman. Pîrsgirêka azadîyê wê, her hebê. Ber ku wê her timî wê jîyan wê bi hebûna xwe re û di herîkîna xwe de wê hebê. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, di roja me de wê, gelek alîyên ku mirov dikarê di vê çerçoveyê de li wan bihizirê wê, bi têtînen olî wê werina nûxumandin. Her wusa weke têtînen desthilatdarî û hwd. Lê ku mirov li ser wan hizrên xwe hanî li ser ziman jî wê, weke ku mirov li dijî wê olê û hwd hizrên xwe werênê li ser ziman wê, dîmenek li ser wê re wê biafirê. Di vê çerçoveyê de wê, aqilê desthilatdarîyê wê, bi vê rengê wê li ser gotînan re wê, gelek xafkan wê dênê li pêşîya mirov ku mirov wê, hertimî li wan bialîqê û wê jî wan bi hesanî wê nikaribê xwe derbas bibê bê. Di serdema me de wê, dema ku wê pîrsgirêka azadîyê wê xwe bide diyarkirin wê, dema ku mirov li wê dinerê wê weke pîrsgirêkek desthilatdarîyan a ramyarî wê xwe bide diyarkirin bê. Pîrsgirêkên azadîyê wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov di roja me de wê, dikê ku wê fahmbike û werênê li ser ziman wê, bi wê re wê ew jî wê werê dîtînan ku wê weke pîrsgirêkna ramyarî jî wê xwe bidîna diyarkirin bin. Di vê çerçoveyê de di çerçoveya ol û desthilatdarîyê de wê, di hevdu re derbasbûna têtîna ramyarîyê û ya bawerîyê wê weke encama wê bê. Lê di roja me de ew jî bi awayekî vekirî hatîya dîtînan ku pîrsgirêkên serdestîyê ên ramyarî ew, wê di temenê pîrsgirêkên azadîya mirov û yê olî hemûyan de jî bin.

Piştî ku felsefe û aqilê wê pêşketî û pê de wê, têtîna *azadîya derbirîne* û ankû *'azadîya xwe hanîna li ser ziman* wê, xwe diyar bikê. Wê bahse wan wê, werê kirin. Di vê çerçoveyê de wê di roja me de wê gotînen bi vê rengê wê, di çerçoveya pêşveçûnê bi aqil û pêşketina zanîne de wê, derkevina li holê. Herî dawî wê gotîna weke ya *'azadîya bawerîyan'* û hwd wê, were li ser ziman. Mirov jî vê gotîna weke *'azadîya bawerîyan'* wê, çi fahmbikê? Ya ku wê, fahm bikê ku ew herkesek wê weke ku ew bixwezê bi maf û azadî ku ew karibê di aramîya dilê xwe de ew,

bawerîya xwe bijî bê. Ti kesek bo bawerîya xwe ezîyetê û zilmê nebinê. Rastî kirinê nebaş newê. Di roja me de wê, ev jî wê, weke pîrsgirêkekê wê xwe bide diyarkirin. Wê bi giştîkirina bawerîyan û bi mirovan dana herêkirinê re wê weke 'bawerîyena ku ew bûya malê pîr girseyê' wê, were pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, ew weke rengê bawerîya bi girsebûna xwe re ku ew serdest bê wê, were pêşxistin û lê nerîn. Li gorî wê ya serdest jî wê, bawerîyên din ên piçûk û cûda ku ew jî wê ya serdest cûda na wê, di bin xwesteka wê û weke wan jî wan bê xwestin ku ew bawerîyên din ên piçûk û cûda ew bijî. Ji piçûktiyê qasta me ew a ku ew nebûya malê gelek mirovan û ankû girseyek mazin, yan jî ku ew nebûbê bawerîyeka ku ew bûya malê girseyek mazin. Ev rewşa bûna malê girseyan a bawerîyan wê, bi demê re wê, weke rewşeka ku ew xwe li ser yên din serdest bikê û weke xwe û ku ew dixwezê ku ew bi wan bide kirin û wan bide jîyandin bê. Di vê çerçoveyê de wê, di şewayekê weke di bin banê wê serdestiyê de wê, kirina yek a bawerîyan û ankû weke ku ew di roja me de ew dihê hanîn li ser ziman 'gihandina wan a li hevdu' wê, were pêşxistin. Ev jî wê, weke rewşeka ku wê, aliyekî wê yê bi desthilatdariyê û ankû rêveberiyê ve ku ew were li ser ziman bê. Minaq hebûna bawerîyan bi girseyên mazin wê, weke rewşeka ku wê bawerîyên din ên ku ew nebûna malê girseyên mazin wê weke telûkeyekê wê xwe bide derxistin. Wê weke bawerîya bûya malê girseyê û serdest wê, bixwezê ku ew vîna wê û xwesteka wê serdest bê û herkes weke wê bikê û weke ku ew dixwezê bijî. ..

Di vê çerçoveyê de wê, di rewşekê de wê, bi teybet bê. Minaq wê, li rojhilat wê, bi zêdeyî wê mezhebên îslamê ên şîa û sînnî wê serdest bin. Mezhebên din ên weke 'henîfî', 'şafîî' û hwd jî wê, tabîî yê sînnîtiyê wê were kirin û wê wekhevdiî wê bi wan re wê were pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, rengên cûda ên bi tîgînî û felsefîkî cûda ku ew pêşketina wê temenê wan ên pêşketinê wê bi vê rengê wê di çerçoveya wê tabîîbûnê de wê hebê. Li Îranê jî wê xwe weke şîa wê werênê li ser ziman. Li ser wê re jî wê, ew hertiştî li gorî wê bixwezê ku ew were jîyankirin. Minaq wê, cûdahiyên olî ên kurdistanî ên weke êzdayî, yarsanî, şebekî, feylî û hwd ku ew li rojhilatê kurdistanê dijî wê, maf û azadîya wan ya xwe jîyankirinê wê zêde nebê. Di vê çerçoveyê de wê li gorî rengê tîgîna mezhebî û hwd wê, desthilatdarî wê were avakirin. Wê bi wê rengê wê, wê ew mezhebên ku ew bûna malê girseyê wê weke tîgîna olî ên ku ew serdest û ku bûna desthilatdar wê, di vê çerçoveyê de wê li herêmê wê pêşbikevin. Di vê çerçoveyê de wê, di nava wan mezheban de jî wê li ser tîgîna serdestbûna desthilatdariyê re wê, di jêhevdubûnê wê di nava wan de wê were û pêşkeve. Wê di vê çerçoveyê de wê li ser tîgînên serdestî û desthilatdariyê re wê ew tîgînên olî wê dizaynkirin û pêşxistina wan bibê û şîroveyên wan werina kirin. Bi bûna serdest û desthilatdar re wê, temenê xwe mazinkirinê wê li ser rengê kirina wê tîgîna olê malê girseyên mazin re wê were dîtin. Di vê çerçoveyê de wê, di awayekê de wê, tekoşîna serdestiyê û mazinkirina wê, wê li ser olê re wê were meşandin. Tîgînên olî wê, di vê çerçoveyê de wê di çerçoveya tîgîn û tekoşînê xwe serdestkirina bi desthilatdarî û hwd re wê xwe bide diyarkirin. Têkilîya li nava olan wê di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî wê xwe bide diyarkirin û domandin. Ev pêvajoyê ew rewşên weke rewşên olî wê bi awayekî pîr zêde wê bîn pêşxistin. Li herêmê wê, ji ber vê yekê wê, tekoşîna xwe kirina desthilatdar wê, di rengê li dijîhevdubûna û bihevdu re ku ew dikevina şer de jî a mezheban re wê xwe bide diyarkirin û domandin. Pêvajoyên şer ên li herêmê ên desthilatdariyan ku wan hertimî li dijî hevdu û ankû li dijî hebûna civak û xalkan dana destpêkirin û meşandin û destpêkirin wê, ji ber vê yekê wê, hertimî dimen û rengekî wê olî wê hebê. Wê ol wê di wê de wê, weke temenê wê, wê were bikarhanîn û pêşxistin. Wê peyamên xwe yên dijberiyê wê li ser olê re wê werênina li ser ziman. Wê di vê çerçoveyê de wê, di dimenekî ku wê rewşa ol û desthilatdariyê di nava hevdu re derbas dibê wê, di awayekî de wê, rewşek û rengekî pêşketinê wê pêşbixin û wê li ser wê re wê xwe bidina **jîyankirin**.

Di awa û dimenekî din de jî wê, li herêmê wê tîgînên felsefîkî wê pêşketina wan wê ji demekê û pê de wê, nebê. Bi teybetî wê bi dema hatina îslamê re wê ew dawî li wê were. Ber vê yekê wê, her tişt wê li ser olê re wê pêşxistin. Desthilatdar jî wê, bi wê re wê di çerçoveya olê de û li ser wê re wê were pêşxistin. Ol wê, bê tîgîna bîrdozîkî a serdestiyê û ankû xwe serdestkirinê a desthilatdariyê. Di vê çerçoveyê de wê, di vê çerçoveyê de wê bi demê re wê were domandin. Rewşên ku wê derkevina li holê wê, di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, rewşa tengezerîya felsefeyê wê were dîtin. Ev rewşa serdestiya bi olî wê, di aslê xwe de wê nîşanaka tengezerîya felsefeyê jî bê. Ev jî wê, weke rengna tengezerî a civakî jî wê xwe bidina diyarkirin. Ber ku wê civak wê temenê wê li ser pêşketina aqil û hişmendiyê re bê. Wê keseyetîya civakî wê hebê. Wê bi demê re wê li şûna keseyetîya civakî wê keseyetîya olî wê were hanîn li ser ziman. Yan jî wê, di awayekî tevlihevdukirinê de wê were hanîn li ser ziman. Tengezerîya civakî wê bi keseyetîya wê re bê. Li vir wê, cihê keseyetîya olî û ya civakî wê çawa bê û wê çawa ew jî hevdu wê werina cûdakirin û vaqatandin û hwd wê, weke pîrsgirêkekê xwe li ser wê rengê tengezerîya pêşneketin û ankû nehiştina pêşketina felsefeyê re wê xwe bide diyarkirin. Minaq, wê werê dîtin ku wê heta dema zaneyên kurdistanî ên weke bavê meymûn wê felsefe û ol wê bi hevdu re wê hebê, pêşbikevê û were li ser ziman. Lê wê ji wê demê û pê de wê, bi destpêka 'îmamê gazalî' re wê, felsefe wê ji olê wê were derxistin û wê dûrêkirin û wê, piştî gav bi gav wê pêşîya pêşketina wê, were girtin. Di vê çerçoveyê de wê, rewşek nû wê piştî wê, bi xwe pêşxistina olê û ne bûhûrandina pêvajoyên xwenûkirinê re wê, encama wê xwe bide diyarkirin. Ev jî wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide diyarkirin. Felsefe wê hêza wê ya afirandinê û bi wê re jî wê ya pêşxistina pêvajoyên nû ku wê bi awayekî xwezayî

wê xwenûkirinê wê werênin li holê di rewşa olî û hwd a ku ew heyî de wê hebê. Dema ku wê, felsefe wê ji wê, were dûrkirin wê ev rewşa wê ya pêşketinê jî wê, jî holê rakirin. ..

Di aslê xwe de mirov dikarê vê rewşê jî gelek rewşên din ên weke desthilatdariyê re jî wê, werênina li ser ziman. Desthilatdarî û ankû rêveberî wê, hertimî wê bo ku ew xwe serdest bikê wê, di şêwa û rengê ku ew xwe bi awayekî meşrûfî bide herêkirin û domandin û bi wê re ku wê li dijî wê rabûn nebê wê, bixwezê ku ew temenê 'lêpîrsîna li wê' wê bikê ku ew jî holê rabikê. Bo ku wê lêpîrsîn nebê wê, felsefeyê wê jî jîyanê wê dûrbikin. Ev wê bo ku ew lêpîrsîn nebê wê, ew were pêşxistin. Ji nava olê jî dûrkirina kirina felsefeyê wê, heman rastî wê di temenê de wê hebê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê, lêpîrsîn wê nebê wê, êdî wê her kirin wê weke ku wê 'rast' bê wê, were hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, ev rewşa bi dûrkirina kirina felsefeyê wê weke rewşek felsefeya olê û ankû desthilatdariyê wê were jîyankirin û domandin. Ev jî wê, weke encama wê, wê weke ku em î ro di sedsale 21'ê de li rojhilat û hwd dibînin wê bi şerên olî, tengazeriyên civakî, çandî, rewşenberî, hebûna desthilatdariyên olî û hwd re wê hebûna xwe wê bide domandin. Zanayên olî ên destpêkê ku wê olê wê bikin ku wê, bi hizirkirina xwe re wê olê wê weke dîyardeyekê wê werênina li ser ziman wê, bixwestan ku ol, ne tenê weke hizrekê ew were fahmkirin. Ev hizir wê, piştî wê, di pêvajoya piştî wê, weke ol û felsefe û jî hevdû cûda nîşankirina wan re wê xwe bide domandin. Ji hevdû cûda kirin wê, di vê çerçoveyê de wê, bi jîyanê dûrkirina kirina felsefeyê re wê bibê. Ev destpêka ku wê pêşîya kirina felsefeyê wê were kirin wê, piştî serdemên kevnera wê, di serdemên navîn de wê bibê. Piştî jî wê, bi demên ronansê re wê weke ku wê, di demek kin de wê dawî li wê pêşîya kirina felsefeyê wê were hanîn. Bi wê re wê, demeka bi felsefeyê û aqil li jîyanê nerîn wê, pêşbikevê. Ev jî wê, bi xwe re wê bê destpêka ronansê û demên piştî. Wê di demên piştî wê bi lêpîrsînê re wê, jî nû ve wê bi aqil pêvajoyek pêşbikevê. Ji xwe wateya gotina 'ronansê' jî wê 'jinûvebûyîn' bê. Di encama wê lêpîrsînê de wê, felsefeyek zanînê wê bi demê re wê pêşbikevê. Demên piştî ronansê ku wê bi aqil û felsefeyê wê pêşbikevin û wê felsefeyên nû wê bi xwe re wê biafirênê wê, di encama wê de bê. Di vê çerçoveyê de wê ber ku wê hertişt wê bi aqil wê were xistin berlêpîrsînekê de wê, bi wê re wê, weke ku wê pêvajoyeka ku wê, bi felsefeyê wê li her tiştê wê bi 'gûman' wê were nerîn wê pêşbikeve. Di xiristîyanetê de wê di vê demê de wê mezhebê protestaniyê' wê pêşbikevê û wê derkevê li holê. Di sedsale 18'mîn û 19'mîn de wê, di encama wê de wê, bi aqil wê, bi tememî wê pêvajoyeka ku wê di wê de wê felsefe wê werê kirin û wê her tişt wê di wê de wê were kirin berlêpîrsînê de wê derkeve li holê. Ol jî wê, jî vê yekê wê para xwe wê bigirê. Di vê çerçoveyê de wê jî serdemên ronansê û pê de wê têkilîyên ol û desthilatdariyê wê, werina xistin berlêpîrsînê de. Wê di encama wê de wê, jî hevdû cûda hizirkirin û di jîyanê de hewldana pêşxistina wan wê pêşbikevê. Têgînên weke *layîqîyê* û ankû weke *sekûlerîzmê* û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê pêşkevin. Armanç û wateya vê têgînê û ankû têgînên weke wê, wê ew bê ku ew temenê dijberiyê di çerçoveya herîşiyê de ku ew di nava olê bixwe de wê pêşbikevê ew jî holê rabê. Wê, jî hevdû dûrkirin û cûdakirina ol û desthilatdariyê û jî hevdû cûda li wan hizirîna wan, wê di destpêkê de wê bandûra wê, pirr zêde wê, li dijberiyên olî ên li *rojawa* û ankû *'ewropa'* jî wê, werênê. Ber ku wê, hertimî wê, temenê dijberîyan wê li ser kirinên desthilatdariyê re wê pêşbikevê. Di vê çerçoveyê de wê, di nava olê de wê bi serê xwe wê, cardin wê li têgînên weke 'haqaniyetê', 'dadîtiyê', 'wekehevdûtiyê', 'rastbûnê', 'başbûnê' û hwd, wê were hizirkirin. Wê di çerçoveya têgîna wijdanê de wê, bidest li navaroka têgîna olê wê, jinûve wê were li wê hizirkirin. Ev pêvajo wê, bi xwe re wê sadsalan wê bibê. Wê di encama pêvajoyên bi sadsalan de wê, di vê çerçoveyê de wê rewşek pêşbikevê. Di çerçoveya têkilîya têgînên weke olî û xwe hanîna li ser ziman, desthilatdarî û rêveberî, civak û mirov û hwd de wê, li sazûmanaka ku wê karibê bersivê bide wê pêşketina mirov di wê çerçoveyê de wê were lêgerîn. Têgînên weke bi demokrasiyê û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, werina kifşkirin. Şariştaniya demokratîk wê di vê çerçoveyê de wê, weke encamaka wan pêvajoyên pêşketinê wê hin bi hin wê pêşbikeve. Wê di encama pêvajoyên bi hezaran salan ên pêşketina bi jîyane mirov û piştî ya civakan re wê ev pêşketin û pêşveçûn wê bibin.

Têgînên weke 'haqaniyetê', 'dadîtiyê', 'wekehevdûtiyê', 'rastbûnê', 'başbûnê' û hwd wê bi demê re wê pêşbikevin. Ev jî wê, weke têgîna ku wê bi sazûmanî wê werina pêşxistin li ser pêvajoyên pêşketina zanînê re. Têgînên weke wijdan, mafê mirovan, azadiya mirov û bawerîyan û hwd wê bi têgînî wê pêşbikeve û wê werê hanîn li ser ziman. Ev wê, weke têgîna ku wê encama pêvajoyên pêşketina aqil û zanîna me jî **bin**.

Bi demê re pêşketin û hanîna li ser ziman a gotinên weke 'wijdan' û hwd jî wê, hinekî jî wi dê vê çerçoveyê û rengê hizirkirinê de wê xwediyê hinek têgîn û kirdeyna vîşarî ê bi wateyê re bin. Em dema ku wê li wê dihizirin em wê, pêşî di vê çerçoveyê de wê li wê bihizirin. Ya ku wê, di serî de wê, têgînekê di destpêkê de wê bide me wê, ev bê. Berê jî wê, weke ku mirov heta roja me jî wê, di nava civake kurd de wê bi baweriyên wan ên dîrokî û ên roja me re wê kifş dikê wê, werênina li ser ziman û wê bahse wijdanê bi weke xwestina ku mirov dixwezê bijî re wê, werê hanîn li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, di awayekî de wê şirovekirina baweriyê weke rengê wijdanî jî wê, di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman bê. Ya ku mirov bi wê yaqînkir wê, ya ku mirov bi wê bawerkiribê bê. Ya ku mirov bi wê bawerkir jî wê, weke ya ku mirov weke wijdan jî wê karibê wê herê bikê bê. Her wusa wê, li vir wê jî têgîna wijdanê wê têgînên weke 'haqaniyetê', 'dadîtiyê', 'wekehevdûtiyê', 'rastbûnê', 'başbûnê' û hwd jî wê werina fahmkirin. Heta roja me jî wê, dema ku wê di nava kurdan de wê bahse wijdan wê werê kirin wê, ev têgîn

wê bi serekeyî wê werê li ser ziman. Dem bi dem jî wê wijdan wê bi serê xwe wê weke têtînek wê were hildan li dest. Dema ku mirovekî tiştêkî ku ew dizanî ku ew rastîya wê çî ya û ne li gorî rastîya wê ji hinek mirovên li dora xwe re wê hanî li ser ziman û mirovên li dorê ku wan dizanî ya rastî çî ya wê, li ser wê zanîna xwe ya ku wan dizanî ya rastî çî ya re wê bipirsîyan ku 'ma wijdanê te çî dibêjê'. Bi vê gotinê wê, weke ku wê mirov biheta dewetkirin li rast gotinê û hanîna li ser ziman. Yanî jî ku mirov dît ku wa nhaqî û ankû bêmafî li mirovekî hatkirin û mirovekî ku ew kirina nehaqîyê û ankû bêmafîyê ku wî dît ku ew dihê kirin û wî ji hinek mirovên din re wî hanî li ser ziman wê, jî ji wî mirovî biheta gotin ku "ma çawa wijdanê te ragirt ku tû tenê li wê nehaqîyê (û ankû bêmafîyê) temaşa bikê." Wê, bi vê rengê wê gotin li ser wijdan re wê biheta gotin. Têgîna wijdanê wê, weke têtîneka ku ew ji mirovatîya mirov ew dihata pirsîn bû. Wê bi wê re wê biheta li ser ziman. Wê li ser wê re jî wê, gotin wê bi wijdanî wê bihetan hanîn li ser ziman.

Gotinên ku ew li ser wijdan re wê bihetan li ser ziman wê, di vê çerçoveyê de wê, weke gotinên ku ew erk û berpirsîyarîya mirov a mirovî ku ew bi wan ji mirov dihat xwestin bûn. Wê di vê çerçoveyê de wê ew gotin wê biheta li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov, dikarê vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, ti kesek ku ew bi darêzorê ku ew bi wî bihetakirin wê, ew bi wijdanî ne hatiba dîtîn û li ser ziman. Yekî ku ew zilm dikir û li ber zilmkirinê bédeng ba wê, weke mirovekî ku ew bêwijdan jî wê biheta dîtîn û li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê bahse têtîna wijdanê wê biheta kirin. Wijdan, wê di temenê wê de wê têtîna azadîyê a ji dil, rast, paqij û serbixwe wê heba. Di kirin, tevger û xûy dana nîşandinê de jî wê li mafîyê û ankû li haqîyê wê biheta lêgerîn. Ya bi maf (û ankû bi haq) wê, ya bi wijdan jî ba. Wê ya rast jî wê ya bi wijdan ba. Wê ya baş jî wê ya bi wijdan ba. Di vê çerçoveyê de wê, têtîlîya wijdanê wê bi rastkirin, tevgerin û xûy dana nîşandinê re wê hatiba li ser ziman. Dema ku mirov bahse têtîna wijdanê wê bikê wê, bêgûman wê di vê çerçoveyê de wê, rewşên têtînî ên weke maf û azadîyê û hwd jî wê bi wê re wê werina li ser ziman. Di çerçoveya jîyane mirov û fahmkirina mirov a bi hişmendî de wê, gotinên weke maf, azadî, wijdan û hwd wê, weke gotinna ku wê rengê kirin, tevger û xûyên mirov wê bide nîşandin bin. Ev gotin wê weke gotinna ku wê di temenê wan de wê bi hişmendî wê hişek wê hebê bin.

Hişmendî wê, weke aliyekî giring bê ku mirov wê li vir wê bibîr bikê bê. Hişmendî wê, bi rengên wê re wê were û pêşbikevê. Wijdan wê, rengêkî hişmendî bê. Wê bi wê re wê gelek têtînên weke 'haqanîyetê', 'dadîtîyê', 'wekehevdûtîyê', 'rastbûnê', 'başbûnê' û hwd wê bi wê re wê hebin. Mirov di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov li rengê aqilê têtînî li wê hizirkir wê, di vê çerçoveyê de wê bi şûbjeyîya wê re wê ev têtîn wê xwe bidina pêşxistin û diyarkirin. Têtînên weke wijdan wê, di nava olan de wê, temenê rastkirin û nêzîkbûnê jî bin. Wê di vê çerçoveyê de wê, ew bi wê re wê hebin. Yan ku wê mirovatîya wan bide axiftin û werênê li ser ziman jî bê wê, ev bê. Kirina bi wijdan wê, weke ku mirov wê di demên bûhûrî de wê di nava pêvajoyên pêşketinên kurdistanî de wê kifşbikê wê, weke kirineka temen bê. Wê ev kirin wê, tenê weke kirina ku ew bi olê û bawerîyê re jî ew werê hanîn li ser ziman bê. Dervî wê, wê ti kirin ku ew bi navê olê jî werina li ser ziman wê weke kirinên olî wê herê nekin.

Di demê de mirov vê yekê jî wê kifş dikê ku wê kirinên bi wijdan wê, weke kirin rast, dîrûst û paqij bin. Wê bi wê re wê, bi wê rengê wê werina li ser ziman. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê werina li ser ziman. Kirinên bi wijdan wê, pêşî rast, dîrûst, baş û bi mirovî û ankû mirovatî bê. Wê ya rast wê werênê li ser ziman. Di demên bûhûrî de wê, dema ku wê nehaqîyê û ankû bêmafîyê ku wê biheta serê mirovekî wê serî li yekî oldar û hwd wê bixista. Ber ku wê, bi awayekî teqez wê ji wî wê, kirina bi wijdanî wê biheta hêvîkirin û wê li bendê ban. Di vê çerçoveyê de wê, vajî wê wê hizirkirinek wê di mejiyê mirovan de wê, rû nedaba. Wê ne hatiba li ser ziman. Ya ku mirov wê ji xwe re weke maf dibînê wê ew weke azadîya mirov a bi wijdan jî bê. Her wusa li vir em divê ku vê yekê jî wê werênina li ser ziman ku wê têtîlîyê jî temen ve wê, di nava têtîna maf û ya azadîyê de wê li ser wijdanê re wê were danîn û weke ku wê hebê.

Di rewşa hizirkirina bi wijdanê re de wê, di vê çerçoveyê de wê têtîlîyê wê hebê. Li vir wê, ti kirin, helwestên rêveberî û hwd wê, derneketiban li pêşîya danîşandina wijdanê mirov. Wê hertimî wê wijdan wê weke nirxeka ku ew li ser wan re jî ba. Wê weke têtîneka ku wê, li ser kirinên wan re jî ba. Dema ku wê li kirinên rêveber wê biheta hizirkirin wê, di çerçoveya têtîna maf û azadîyê û wijdan de wê li wê biheta hizirkirin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê ew biheta hanîn li ser ziman. Ev demên ku wê wijdan wê, weke têtîneka ku wê were tevî li bawerîyê kirin jî wê, bi wê re wê nerîna bi bawerîyê re wê were pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, di destpêkê de wê, zanîn û bawerî wê, dema ku ew di wijdanê de ew digihijina li hevdu wê, encama wê maf û azadî bê. Wê wekhevî û rastî û pêşketina dîrûstîyê bê. Lê dema ku bawerîyê ji wijdanê dîrket wê, hingî wê tenê wê weke rengêkî zilmê wê xwe bide diyarkirin bê. Wê ji rastîyê wê dîrkeve. Wê ji rêya rastetqînîyê wê derkeve. Wê li şûna li maf û azadîyê û parastina jîyana zindîyan bihizirê wê li hebûna xwe, serdestîya xwe û hwd wê bihizirê. Di vê çerçoveyê de wê dema ku mirov li wê dihizirê mirov wê kifş dikê wê, encamên ji wijdanê dîrketina bawerîyê wê hertimî wê dijwar û xirab bin. Wê bi zilm û pêşketina wê re wê xwe bidina diyarkirin bin. Zerdest wê, weke mirovekî wejeteryan jî wê were nasîn. Wî xwarina goşt li xwe qadaxakiribû. Ber ku wî, ew goşt ji zindiyekî didît. Ne tenê jîyane mirov wê, di vê çerçoveyê de wê, kuştina zindiyekî jî wê qadaxa bikê. Wê weke kuştina hemû mirovan wê bibînê. Di rewşa parastina jîyanê û hebûna zindîyan de wê, têtîna wijdanê wê bi têtîna maf re wê li hevdu wê were hûnandin wê, ew

wê werina hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê ew bahse wan wê werê kirin. Wijdan û maf wê, hevdû wê bi temen bikin. Ya rast, wê bi wijdan re wê, biheta li wê hizirin. Rastî bêî wijdanê wê, li gorî têngîneka nava civakê (li kurdistanê di nava civake kurd de) û xalkê wê tenê wê weke hizrekê wê heba. Lê li gorî têngî û bawerîyekê wê biheta li ser ziman ku 'mirov, nikarê bêî wijdanê li rastîyê bihizirê. Ya ku wê bi maf bê wê, bi wijdan jî bê. Wê di wê de wê, li wijdan wê were lêgerîn. Bêgûman mirov divê ku wê werênê li ser ziman ku wê wijdan û maf wê du têngînen jî hevdû cuda bin. Lê di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê, yekî tiştek mafbikira û ku wê ew nehildaba wê, ew hingî wê yê ku ew maf radest nekiriba wê, ew ji aliyê wî ve wê, weke pirsgirêka wijdanê a bi wî re jî wê, hatiba li ser ziman. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, rastîya wê, werê li ser ziman. Di çerçoveya radestkirina mafê mirov de wê, aliyekî wê yê ku mirov wê di vê çerçoveyê de wê, bi wijdanê re jî wê werênê li ser ziman wê hebê. Mirov wê, dema ku ew ya rast çi bû ku ew hanî li ser ziman, ku mafê kê çi bê ku ew rastî wan kir û li ser wê nerûnişt, li ber bêmafîyê û ankû nehaqîyê bîdeng nema û hwd wê, ev wê weke xosletna ku wê bi têngîna wijdanê re wê werina li ser ziman bin. Wijdan wê, di vê çerçoveyê de wê, weke xosletên keseyetîyê ku ew temenê wan li ser başîyê, rastîtîyê, dîrûstîtîyê û hêjabûnê rûniştîya bê. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov çi diji wê, di demên mirov ên bûhûrî de wê, weke dîroka mirov a ku mirov wê, ji wan kirinên xwe karibê wê fahm bikê bê. Di nava civake kurd de wê, heta roja me jî wê bê bawerkirin ku "wê wijdan wê, weke xosleteka keseyetî a bi qarakter ve girêdayî hebê" wê, were hanîn li ser ziman bê. Di vê çerçoveyê de wê, ew were li ser ziman. Dema ku bahse wijdanê bi mirov re dihat kirin di nava civakê de wê, biheta gotin ku "ma mafê mirov xwar, nehaqî li hinek kesna kir, derew ji devî wî derket, ne rast kirin kir, baş tevnegerîya wê, ev mirovê ku ew xwedîyê van xosletan bê wê, ne bi wijdan wê biheta hasibandin. Bi gotinaka din ku wê weke gotineka di nava kurdên êzdayî de wê bi hezaran salan wê were gotin wê bê gotin ku "ya ku mirov ji xwe re rast dît, ji yê li hemberî xwe re wê rast bibînê. Lê ya ku mirov ji xwe re rast ne dît û nexwest, divê ku ew ji ti kesekî re jî wê nexwezê û nebînê." Wijdan wê, hinek wê bi têngînen weke sîyanê (qûdretê), rûmetê, rêz û hûrmetê re jî wê werina hanîn li ser ziman. Di rewşa dîtbawerîya rengê keseyetîyê ên bi kirin, tevger û xûyên wê re de wê, ev were dîtin. Dîsa bi heman rengê mirov dikarê bi vê têngîne ve girêdayî wê werênê li ser ziman ku wê di nava kurdan de wê were li ser ziman ku "mirov, çendî ku xwe mazin, bi rûmet, hûrmet, heybet û bi rêz bide nîşandin jî wê, dema ku ew li hemberî rastîya mirovên din û mafê wan nexwedîyê heman rêz û hûrmetê bê û rûmetê jî wan re biheman rengî nedê nîşandin wê ew gotinên bi vê rengê ku ew bi xwe re dihenina li ser ziman wê, ne jidil û derew bin. Wê tenê weke gotinna ku ew nelayiqî yê devê wî mirovî bin ku ew dihenina li ser ziman bin." Di vê çerçoveyê de wê were hanîn li ser ziman ku "mirov, dema ku bahse rêz, hûrmet û rûmetê kir û xwe bi wan re mazin da nîşandin, divê ku mirov xwedîyê wan xosletan bê. Wê hingî wê, ew gotin wê rast bin ku ew hatina hanîn li ser ziman." Mirovekî ku ew derew dikê, zilmê li mirovan dikê, mafê mirovan dixwe û dest didênê li ser û bêhûrmetîyê, bêrêziyê û bêrûmetîyê li mirovên dervî xwe ku ew dikê ew, ku ew çendî xwe bi van gotinên weke bi rûmetê, hûrmet û rêzê re werênê li ser ziman û çendî ku ew xwe bi wijdan bide nîşandin jî wê, derew bê. Vajî wê, wê hertimî wê bê tembihkirin ku mirov, hertimî xwe ji mirovên ku ew bi vî rengî didina nîşandin û ne wusa na dîr bigirê û dîr bide nîşandin. Mirovên ku ew xwe li ser hêzê re xwe bi sîyan û wijdan didina nîşandin ew, ti carî ne bi wijdan in. Ev yek wê, weke rastîyeka bingihîni a bi gotina wijdanê re wê were hanîn li ser ziman.

Xosletên têngîna wijdanê, wê di vê çerçoveyê de wê, bi çerçoveyek giştî û giring re wê werina li ser ziman. Dema ku mirov, bahse mirovekî bi wijdan bikê wê ev xoslet wê di wî de wê li ser têngîna bi mafbûnê re wê, were lêgerîn. Wê bi vê rengê wê ew wê werina hanîn li ser ziman. Em dema ku wê, li demên civake kurd ên bûhûrî dinerin wê, di vê çerçoveyê de wê wateyekê jî wê li ser têngîna wijdanê re wê li nirx, orf û adet û kevneşopîyên xwe jî wê bikin. Dema ku bahse bi orf û adet û kevneşopîbûnê hatkirin wê, di serî de wê, di çerçoveya bi mafbûnê, rastbûnê û dîrûstbûnê de wê li ser têngîna wijdanê re wê li xosletên mirov wê bigerîyan. Kevneşopî wê, nikaribin wê tenê wê bibina malê mirovên din. Ew weke keseyetîyekê na. Wê di vê çerçoveyê de wê, dema ku ew li gorî wan xosletan jîya û hat jîyankirin wê, hingî wê bahse wê kevneşopîyê wê were kirin. Têkilîya kevneşopîyê û wijdan wê, di çerçoveya kirin, tevger û xûyên mirov ên ku mirov wan bi rastî, başî û dîrûstî bide nîşandin re de wê, werina hanîn li ser ziman. Li ser têngîna kevneşopîyê û têkilîya wê ya bi wijdanê re mirov wê, werênê li ser ziman ku wê, ne xwe weke wê dana nîşandin wê bide nîşandin ku ew bi wê kevneşopîyê û ankû weke ku kurdan berê digotin ku 'ew, ji wê kevneşopîyê' ya. Ya ku wê, bide nîşandin wê kirin, tevger, xûy û berî her tiştî dîrûstî ba. Di vê çerçoveyê de ku mirov xwe çawa werênê li ser ziman jî wê, dema ku mirov li kirin, tevger û xûyên wan wê binerê û wê were fahmkirin ku ew ji wê kevneşopîyê na û ankû ne ji wê kevneşopîyê na. Di vê çerçoveyê de wê têkilîyeka wê ya bi têngîni a li ser kirin, tevger û xûyan re wê hebê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê demê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide nîşandin bê. Weke ku kurd wê, li ser kevneşopîyên xwe re wê, werênina li ser ziman wê, bibêjin ku "wê her tişt wê, bi rastîya xwe re wê hebê." Di vê çerçoveyê de wê ew wê, werênina li ser ziman. Di rastîya kevneşopîyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê, xwe bide dîyarkirin. Her wusa mirov, divê ku wê yekê jî wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring wê xwe bide nîşandin û dîyarkirin. Di rewşa têngîna wijdanê de wê, di vê çerçoveyê de wê, bi rastbûn û bimafbûna mirov re wê, were li ser ziman. Dema ku mirov, ne rastbê û ne bimafbê mirov, ku çendî xwe bi wijdan

werênê li ser ziman jî wê, nebê bi wijdan. Wê dema ku mirov, di dil û mejiyê xwe de ku mirov ji nebaşiyê û kirinên xirab êşîya ku mirov lidijî wan bi helwestbû di xwe de û li dervî xwe wê, hingî wê mirov wê karibê bibê bi wijdan û ankû wê karibê bahse wijdanê bikê. Têgîna wijdanê wê, di vê çerçoveyê de weke ku me hinekî jor jî hanî li ser ziman wê, di temenê de wê bi mafbûn, dûrûstbûn, rastbûn û başbûnê wê weke têgîna nîrxî û darazî wê hebê. Ji aliyê nîrxî ve mirov, dikarê bêtê ku wê, ew weke nîrxekê wê hebê ku mirov wê dijî û wê îdreq dikê. Wê ji aliyê darazî ve wê hebê ku ew weke rengê nerîna mirov wê hebê û wê xwe bide dîyarkirin bê. Di vê çerçoveyê de wê, weke aliyekî giring ê di temenê kirin, tevger, helwest û xûyên mirov re wê hebê bê. Maf û wijdan wê, di vê rastîyê de wê bi vê rengê wê afrînerê hevdû jî bin. Wê parastvanê hevdû jî bin. Di serî de mirov, divê ku vê yekê wê bi maf û wijdanê re wê kifş bikê. Di çerçoveya wê têkilîya wijdan û mafê a bi hevdû re de wê, renegekî hizirkirinê wê ji têtîgînê bi bawerî jî wê, were xwestin. Herwusa wê, di vê çerçoveyê de wê ew wê werina li ser ziman.

Dema ku wê bahse têtîgînê bawerîyî û hwd wê were kirin jî wê, di vê çerçoveyê de wê li ser têtîgîna bi mafbûnê, dûrûstbûnê û li dijî nehaqîyê sekinînê re wê bahse wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, nêzîkatîya ku ew hatiba nîşandin û helwesta ku ew hatiba pêşxistin wê, bi wijdanî ba. Yanî mirov, divîyabû ku xirabî û nebaşî bi ti kesekî nekiriba. Dûrûst ba. Rast ba. Baş ba. Nehaqî li ti kesekî nekiriba. Her timî bi dadî û haqanîyet ba û tevgerîya ba. Ev nêzîkatîyên ku wê, bi vê rengê wê di çerçoveya têtîgîna wijdanê de jî wê werina li ser ziman wê, li ser wan re wê li rastîya têtîgîna olê wê biheta nerîn. Di vê çerçoveyê de wê, ol wê li ser van nîrxên wijdanî û darazên wê re wê xwediyê têtîgîna mirovatî ba. Şiroveyên olî wê berê wan wê, hertimî wê bi aliyê baş ve bê. Wê vajî aliyê xirab û li dijî wê, bihetan kirin. Wê li ser wê re wê, ol û wijdan wê bi hevdû re wê werê li ser ziman. Em di demên aqil de wê, kifş dikin ku wê di gelek wateyan de wê, gotina olê bixwe jî wê di wateya gotina wijdanê de jî wê werê hanîn li ser ziman. Minaq wê, heta roja me jî wê, di nava kurdan de wê, were bawer kirin û bi wê bawerîyê wê bê gotin ku "ya ku mirov wê dijî ew di dil û mejiyê mirov de ya." Ev gotin wê, ji şewayê jîyankirina mirov a bi bawerîya xwe re wê biheta gotin. Di vê çerçoveyê de wê, di çerçoveyek keseyetî û tekane de wê biheta hizirkirin. Minaq, wê di vê çerçoveyê de wê gelek gotin hebin ku em wan werênina li ser ziman. Gotinên weke "ya ku ew di dilê mirov de bê wê, di nava mirov û xwûdê de bê." Yanî mirov wê, çi bijî wê ew hasabê wê bi xwe re wê bide xwûdê. Wê ti kesek li şûna ti kesekî wê di agirê wî de wê neşawitê.

Di vê rewşê awayê de wê, vê yekê wê werê hanîn li ser ziman. Di vê çerçoveyê de wê, di dewama wê de wê gotina ku wê were gotin jî wê ew bê ku wê bê gotin ku "mirov û baxtê xwe ya." Ji vê gotina 'mirov û baxtê xwe ya' mirov, dikarê du wateyên serek, bingihîn û sereka wan kifş bikê. Ya pêşî wê di wateya baxt û ankû qaderê de bê. Di wateya miradê de bê. Mirad wê, di wateya baxtê de wê, di nava kurdan de wê, were hanîn li ser zimn. Bi gotinaka din wê, rengê têtîgîna baxtewerîyê a ku ew bi gotina 'miradê' re dihê li ser ziman wê, di wê reng awayê de bê ku mirov di xate jîyane xwe de wê, ya baş çi hebê ku mirov karibê xwe bigihênê wê. Minaq, keçikên ku ew ghiştina dema zawacê ku ew ji wan re dihê gotin ku 'ew bighijina miradê xwe.' Yanî wê bê gotin ku ew di jîyane xwe de rastî başiyê werin, malbate ava bikin û hertimî bi başî û xweşî bijîn. Di vê çerçoveyê de wê, li ser *xate baxt û jîyane wan a li hevdû hûnayî* re wê were gotin. Gotinên weke baxt, mirad, qader û hwd wê, weke gotinna ku wê di vê çerçoveyê de wê, çendî ku wê di wateyekê baxtewerîyê de wê werina li ser ziman jî lê wê, ev gotin wê, weke gotinna ku wê hinekî ji hevdû cuda jî wê werina bikarhanîn bin. Her timî wê bê kûr û keçên ku ew hij hinekan dikin û ankû hinek di dilê wan de hena bi başî ku ew bighijina hevdû wê, li ser wê re gotina miradîyê wê werê gotin. Gotina baxt(137) wê ji aliyekê ve wê, di wateya baxtewerîyê de de wê were gotin û ji aliyê din ê duyem ve jî wê di wateya wijdanbûnê de wê were gotin. Gotinên weke "tû û baxtê xwe" û ankû 'mirov û baxtê xwe' wê di vê çerçoveyê de wê were gotin. Yanî bi rengê ku ew gotin wê werina gotin wê, di wê rengê de bê ku mirov, di hizirê û tefkîr dikê di mejiyê xwe de. Dikarê ya baş jî û ya nebaş bihizir û tefkîr bikê û bikê. Di vê çerçoveyê de mirov di zanê ya baş û nebaş çi ya. Ew jî wê hizirê ku ew ya baş bikê û ankû ya nebaş bikê. Li vir ku ti sedem nebina sedema kirina baş û ankû nebaş. Di vê çerçoveyê de wê, weke gotineka ku ew dervî têtîgîna sedemê jî ew di vê reng û awayê de ew, dihê gotin bê. Yanî wê, were gotin ku wê, ti tişt nikaribê bibê sedem ku mirov ya baş û ankû nebaş bikê. Di vê çerçoveyê de wê, li başiyê û nebaşiyê jî wê bi keseyetîyê re wê li ser qarakter re wê li wê werê nerîn û wê hewl bê dayîn ku ew were fahmkirin. Her wusa di vê çerçoveyê de divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku têtîgîna sedemê wê, weke ku kurd wê, dihênina li ser ziman wê, hêncetek bê. Lê li kirinê, tevgerê û xûyê ku mirov dervî wê, li wan bihizirê wê, ew were dîtin ku wê, kirin û tevger û xûy wê, weke aliyna ku wê bi qarakterî wê werina li holê xwe bidina dîyarkirin bin. Sedem wê weke ku ew dihênina li ser ziman wê tenê wê weke 'hêncetekê' bê. Ji wê û pê de wê, nebûhûrê. Ji aliyê felsefîkî ve jî wê, sedem wê, dîtbarî bê. Wê xwediyê wê rewşê bê bi têtîgînî. Di rewşa kirinê de wê, di vê çerçoveyê de wê were hizirkirin ku mirov wê di vê çerçoveyê de wê bikê bê. Di rewşên têtîgîna ol û bawerîyê de wê, di vê çerçoveyê de wê, baş û qancî wê weke xosletekî mirov ê bi qarakter ku mirov wê dikarê wê werênê li ser ziman bê. Wê di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman ku Di demên berê de em, di nava bawerîyên kurdan de wê, bi wan re wê kifş dikin ku wê, yên ku ew derketina dervî qancîyê û başiyê û neqancî û nebaşkirina wê, ew weke yên ku ew ji olê derketina û bawerîyê dîrketina wê werina hanîn li ser ziman. Mirov ji olê derdikeve û ji bawerîyê dîr dikevê. Wan bi wê rengê ew dihanî li ser ziman. Di vê çerçoveyê de mirov, divê ku wê

yekê jî wê werênê li ser ziman ku mirov, wê di vê çerçoveyê de wê, werênê li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê rewşek têgînî bê. Her wusa divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê ol û bawerî wê di vê çerçoveyê de wê bi aliyê baş û qanc ve wê werina hanîn li ser ziman. Ber vê yekê wê, tiştê ku ew nebaş, ne qanca, xirab a û hwd wê, ew weke xosletên ku vajî wan werina li ser ziman. Ev aliyên olî ên ku wê başiyê re wê werina li ser ziman wê, di temenê wê de bê ku wê, ew hertimî wê desthilatdarî wê bixwezê ku ew bikarbênê bê.

-----
*137. Gotina baxt bi wê wateyê tê ser ziman ku mirov li dunyê çî bijî wê ew weke baxt ji pêşve wê hatibê kifşkirin. Ji destpêka jiyane mirov û heta dawîya wê, hemû jiyankirin wê dema ku mirov hat dunyê wê bi wê re wê were kifşkirin. Li ser gotina baxtê wê nîqaşên felsefîkî wê pîr zêde bi demê re wê bibin. Hewldana fahmkirina baxtê wê, weke mijareka aqil a felsefeyê a kûr jî wê li holê wê bimênê. Têgînên ku ew di bin navê baxtê de hatina pêşxistin wê, di nava olên mazin û piçûk de wê heta roja me jî wê rêşanî jiyane mirov wê bidin.

Ber ku wê, rêveberîya ku ew desthilatdarî wê pêş dixê wê bi kirinên nebaş re wê xalkê ji xwe aciz bikê û wê xirabî û nebaşîyan wê bikê. Wê jiyane mirovan wê xira bikê. Mirov jî wê dibînin. Dema ku wê dibînin jî wê, li dijî wê, helwestê wê bidina nîşandin. Di vê çerçoveyê de wê, desthilatdar wê, bo ku ew pêşîya li dijî xwe rabûnê bigirê wê, maskeya olî wê kişênê li ser xwe û rûyê xwe. Wê kirinên xwe yên dijmirov û dervî rewistê wê, bi wê rengê wê, bide vêşartin û yan jî wê nehêlê ku wê, li dijî wê dijberî wê pêşbikevê.

Di pêvajoyên piştê ên ku wê, di wan de wê aqilê felsefeyê wê pêşbikeve û wê welatîti wê pêşbikeve û wê hin bi hin wê destûrên welatî wê pêşbikevin jî wê, di vê çerçoveyê de wê dîsa wê bandûra wê aliyê olê wê li ser oldar re ku ew weke ku ew li rex desthilatdarîyê disekinê re wê, bikarbênê. Ji xwe, pêşketina têgînên 'fermî' ên olî hwd jî wê, di aslê xwe de wê, temenê têkilîya rêveber û oldar bin. Di vê çerçoveyê de wê, dema ku wê, desthilatdar wê ji oldar bixwezê ku ew weke yê serek û mazin were herêkirin û ew bêdayîn herêkirin di nava xalkê de wê, di vê çerçoveyê de wê, xwe bide dîyarkirin. Em li navaroka destûrên bingihîn ku dinerin wê, ew jî wê hilm û bêhna navaroka wan wê, ji wê rastiyê nedûr bê. Wê li gorî xwesteka desthilatdar bê. Ber vê yekê wê, ne li gorî hebûn û xwestekên girseya gel, lê wê li gorî xwestekên rêveber wê, bên bikarhanîn, gûharandin û pêşxistin. Her wusa wê, di vê çerçoveyê de wê, çawa wê bi wê re wê, girsê wê baştir wê bê sehê(kontrol)kirin wê, di wê çerçoveyê de wê ew were bikarhanîn. Di rewşa têgînên welatî ên destûrî ên herênî û ankû 'pozitiv' de jî wê, di vê çerçoveyê de wê hebê. Mijarên weke mijarên azadiyê û mafê wê, di vê çerçoveyê de wê li gorî sererastkirinên desthilatdarîyê wê werina hildan li dest û pêşxistin. Di vê çerçoveyê de wê, ev jî wê weme mijareka ku wê hertimî wê li ser wê re wê, were nîqaşkirin bê. Mirov wê, jiyane wî ya civakî wê hebê. Wê di ti demê de wê rengê pêşketinê wê li gorî kifşkirinê bi rêzikî, zagonî, destûrî ên desthilatdar wê nebin. Ev jî wê, hertimî wê temenê li dijîrabûna li hemberê bê. Di vê çerçoveyê de li deverên ku ew dikarin bi destûr, zagon û rêzîkên xwe yên rêgezî bi rêve bibin wê, ew li ser wê re wê bên rêvebirin. Lê wê weke ku mirov di demên hemdem de wê, kifş dikê wê têgînên weke yên olî û hwd jî wê li rex wê, wê weke aliyna ku wê, di çerçoveya sehêtkirina girseyan di bin dest de wê, werê bikarhanîn bê. Lê wê, ti sînor wê, ji mirov re wê newina herêkirin. Ber vê yekê wê mirov wê hertimî wê bixwezê ku ew derkeve dervî wan. Tekoşîna mirov a civakî wê, di vê çerçoveyê de wê li hember rêveberîya desthilatdarîyê wê, xwe bide dîyarkirin. Di roja me de wê, destûr wê weke aliyekî ku wê li gorî wê, girsê werina bi rêvebirin bin. Lê wê têgînên weke yên olî û hwd jî wê, weke têgîna sehêtkirinê wê xwe bidina dîyarkirin bin. Ber vê yekê wê, têgînên olî wê weke têgîna ramyarî û ankû wê di çerçoveyek ramyarî de wê pêşbikevin û wê an jî wê, werin pêşxistin. Têgîna olî a ramyarî û ankû *ola ramyarî* wê, bi demê re wê di vê çerçoveyê de wê pêşbikeve û wê tekoşîna serdestiyê wê li ser navê desthilatdarîyê wê bi girseyên civakî re wê bide. Hatina ol û civakan a berhevdû wê, di bin rengê bawerîyan û ankû rengên din ên têgînî de wê di vê çerçoveyê de wê pêşbikeve bê.

Pêvajoyên pêşketina têgîna rêveberîyê a desthilatdarîyê û ya olê a bi hevdû re wê, di vê çerçoveyê de wê bi xwe re wê pêvajoyên bi tûndûtûjî jî wê bi xwe re wê werênê. Rêveberî û ankû desthilatdarî wê, ne hebûnna zindî bin ku ew karibin fahm bikin û fêr û cerbê ew di mejiyê xwe de bigirin bin. Wê, hinek rewşên mekanîkî ên rêveberî ên bi dest bin. Di vê çerçoveyê de wê, her demê wê pêwîstiya gûharîn û xwenûkirina wan a li gorî pêvajoyên demkî ên ku wê, jiyane civakê bi pêşketîya xwe re gihiştîyê de wê bijî. Di vê rewşê de jî wê, dema ku wê rêveber û ankû desthilatdar wê, di negûharîn û xwenûnekirinê de wê israr bikê de wê, ew bê temenê pêvajoyên şer, pevçûn û tûndûtûjîyan ên ku wê ji aliyan ên ku wê li dijî hevdû wê pêşbikevin bin. Di vê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, dîroka rêveberîyan wê weke dîrokek şer, pevçûn û tûndûtûjîyan jî bê. Di vê çerçoveyê de wê, rêveberî û ankû desthilatdarîyeka ku ew li serdestiya xwe dihizirê wê, weke ku di demên bûhûrî de ew her timî bûya temenê van pêvajoyên şer, pevçûn û tûndûtûjîyan wê pêş de jî ku wê, bi heman rengê wê bi hebûna xwe re wê wan pêşbixê. Ev alî bi hebûna rêveberîyê û ankû desthilatdarîyê re wê. weke aliyna xweza ên ku wê weke encama wê pêşbikevin bin.

Li vir, dema ku mirov mijarê di vê çerçoveyê de wê hilde li dest wê demê wê, bi wê re wê, têgîna 'xwenûkirinê' û hwd jî wê, bê û bikeve berbîra mirov de ku mirov wê, hilde li dest. Têgîna xwenûkirinê wê, bi pêvajoyên demkî ên bi pêşketinê re wê temenê wê biafirê. Her dem wê, bi ast û pîvane xwe re wê temenê wê biafirênê. Li gor ast û pîvane demê wê, çawa sazûmanek wê were avakirin wê, di vê çerçoveyê de wê ew bibê. Bi vê re jî wê bi demê re wê, xwenûkirin wê weke pêwîstiyekê wê xwe bide dîyarkirin. Di vê çerçoveyê de wê, li gorî demê, aqilê demê û ast

û pîvane demê wê, afirandin wê bi hevdû re wê were kirin. Di vê çerçoveyê de wê, têgîna xwenûkirinê wê, bi dû şewayan wê hebê. Şewayek wê di awayekî xwezayî de ku wê, bi jîyane civakê re ku ew bêî ku ew mudahale li wê werina kirin wê, ew bi xwe re wê bi demê re wê bi awayekî xwezayî wê pêşbixê. Awayekê din ê duyem jî wê, bi rewşên weke yên mudahaleyan ku ew li ser desthilatdariyê re wê werina kirin bin. Di vê çerçoveyê de wê, awayekê duyem wê hertimî wê temenê afirandina pîrsgirêk, nakokî, şer, pevçûn û rewşên weke van bê. Ber ku wê, wê di vê çerçoveyê de wê li gorî çî wê ew têgîna xwenûkirinê wê were pêşxistin wê, ew weke mijareka sereka a ku mirov wê hilde li dest bê. Di serî de ku wê, pîvane me raastîya civakê bê, wê demê wê, rastîya ya bi cihêrengîyên wê yên demkî re ku ew heya ew were salixkirin û ew were bi têgihiştinkirin û li ser wê re dîmenekî têgînê were pêşxistin. Di temenê aliyê duyem ê têgîna xwenûkirinê wê têgînî weke bi têgînî, bîrdozîkî û hwd wê, pîr zêde wê hebûn û wê weyn bileyizin. Ya ku wê temenê wan şer, pevçûn û pîrsgirêkên din ên weke wan wê biafirênê jî wê ew bê. Di rewşa rastîya civakê de wê, demê wê dîmenê wê yê pêşketî wê, li şûna ku mirov wê mudahalayê li wê bişûnê û wê hewl bide ji holê rabikê û ankû pêvajoyên bişavtinê li ser wê re li gorî hinek têgînî bîrdozîkî bimeşênê mirov, dikarê wê weke xwe wê esas bigirê û wê werênê li ser ziman. Ya ku wê, weke çareserîya bingihînê wê di vê warê de wê, xwe bide dîyarkirin wê ev bê. Li vir em vê yekê jî wê, werênina li ser ziman ku wê, di vê çerçoveyê de wê, ev rengê weke 'xwenûkirinê' ku ew ji serî ve dihe pêşxistin wê, ti carî ne di wê astê û rastteqînîyê de bê ku ew karibê temen bi awayekî rast û baş fahm bikê û wê esas bigirê bê. Wê di asta dawî de wê, weke têgînekê wê bi 'rastîtiya xwe' wê bawer bikê û wê li ser wê re wê, bijî û wê bikê ku ew bide jîyankirin.

Têgîna welatîtiyê ku ew gihişt asta têgînekê weke ya bîrdozî û hwd wê, hingî ew ji wê rastîya ku ew ji wê afirîya wê dîrkeve û wê weke têgîneka razber wê bike ku ew kirîniya xwe di jîyanê de pêşbixê û şenberîya xwe pêşbixê bê. Wê encama wê jî wê, ew bê ku wê desthilatdarî û ankû rêveberî wê, hertimî wê li gorî xwe wê civakê dîzayn bikin û wê bi reng û awa bikin bê. Ev têgîn wê di şewayekê de wê di nava rengê pêşketina olan de jî wê hebê. Hewldana gihandina herkesekê weke endamê civakê li heman rengê bawerîyê, wê di vê çerçoveyê de wê bi dîrokê re wê pêşbikevê. Minaq wê, îslam wê gotina 'ûmmetê' wê di vê çerçoveyê de wê pêşbixê. Bi heman rengî wê di xiristîyanetê û cihûtîyê de jî wê hinek têgînên ku mirov wan dikarê bi wê rengê şîrove bikê wê hebin. Her têgîn ku ew ya desthilatdariyê bê û ankû ya olî ku ew serdest bû û gihişt ast û pîvanek desthilatdariyê wê, hewldana xwe dana herêkirinê, xwe kirna bawerî û ankû têgîna hemû mirovên nava civakê û hwd. Di vê çerçoveyê de wê, pêvajoyên wê bijî. Têgînên weke 'propaganda' û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê pêşkevin. Wê di encama xwe hanîna li ser ziman û hewldana dana herêkirinê de bê. Di vê çerçoveyê de ku mirov li nava rûpelên dîrokê dinerê wê mirov wê, gelek pêvajoyên propaganda ên ku ew li ser têgîna desthilatdariyê û ankû li ser pêşketin û têgînên olî û hwd re ku ew hatina pêşxistin wê bîn dîtin.

Di rewşa fahmkirina têgînên xwenûkirinê de wê, bi demê re wê ev jî wê hem li ser têgînên desthilatdarî û gûharînen bi wan re wê werina pêşxistin û hem jî wê li ser têgînên bawerîyê û hwd re jî wê, werina pêşxistin. Wê her timî wê, armanc wê ew bê ku ew xwe bigihênina ya baş. Lê her asta ku mirov xwe gihand wê, wê hertimî ya baş jî wê, weke gavekê wê li pêşîya wê bê.

Têgînên welatîtiyê ku wê, di destpêkê de wê, çerçoveya civakîtiyê wê esas bigirê û wê bi wê re wê bijî û wê xwe pêşbixê wê, piştî wê, xwe derxê astek têgînî a bi hizirkî ku ew bi wê re wê, bide dîyarkirin bê. Wê xwe weke çerçoveyeka têgînî ku wê, girse wê êdî ew divê ku ew li gorî wê bijî bê. Rêveberîyek civakî ku ew bi vê rengê xwe dide dîyarkirin mirov wê, dikarê weke ji aslê xwe dîrketinê jî wê werênê li ser ziman. Dema ku ew bû weke têgîneka ku ew xwe bi wê re berpîrsîyar bibîne ku ew xwe li ser serê civakê bikê serwer wê hingî wê, ew ji wê rastîya civakê wê dîrketî bê. Wê hingî wê, bikê ku ew civakê bikê weke xwe. Weke xwe ku ew dihezîrê civakê bi reng û awa bikê. Dîzayn bikê. Ev jî wê, di şewayekî de wê, bo ku ew rengê welatîtiyê û têgîna wê bi rêve herê wê yan divê ku wê herkesek wê bêî şert û merc wê di rewşek îteatîkirinê de wê li hemberê û wê weke ku ew çî bibêjê wê bijî û yan jî wê li dijî wê di jîyane xwe de wê bikeve raperîn û dijberîyan de. Di vê çerçoveyê de hertimî ku têgînên welatîtiyê ku ew bi 'îsm'an û hwd ew hat li ser ziman wê, encamên wê, di vê çerçoveyê de wê xwe bidina dîna dîyarkirin. Ev rewş wê di rewşa têgîna layîqîyê û ankû 'sekûlerîtiyê' de jî wê wusa bê. Heta ku ew weke nêzîkatîyeka civakî bê wê, di çerçoveya bi hevdû re jîyankirinê û herêkirina hebûna hevdû de wê, bê jîyîn. Lê ku weke bi têgînên 'layîqîsm' û ankû 'sekûlerîsm' û hwd re weke têgînek di reng û şewayekî bîrdozîkî de pêşket wê, bi xwe re wê bide pêşxistina dûalîteya baş û nebaş, layîq û nelayîq û hwd wê bikê û wê pêşbixê. Ev jî wê, di temenê hatinê berhevdû de bin. Weke têgînekê wê, mirov karibê di çerçoveya nêzîkatîyeka rast de wê hilde li dest û fahm bikê. Ji wê encamên giring jî derxê ku mirov ji wan sûdbigrê. Lê bi vê rengê di çerçoveyeka nêzîkatîya qalibê têgînên olzanîkî de nêzîkatî lêkirin û hwd wê, encamên cuda wê bi xwe re wê werênê li holê. Mirov ku wê li têgîna olê û ya desthilatdariyê jî wê bihezîrê wê heman rewş wê bo wan jî wê bûhûrîner bê. Wê mirov wê karibê wê bi wê re wê werênê li ser ziman bê. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî wê werênê li ser ziman ku wê têgînên olî û desthilatdarî wê di vê çerçoveyê de wê, tenê wê weke têgîna ku ew divê ku ew ji wan re îteat were kirin û weke ku ew dibêjin ku ew werin û bijî bin. Ev jî wê bi xwe re wê bi vê rengê weke ku me hinekî li jor hanîna li ser ziman wê, ancaman wê bi xwe re wê werênê li holê.

Têgînên weke têgînên welatîtiyê û yên olî û hwd wê, di vê çerçoveyê de wê, xwediyê pêvajoya pêşketinê bin. Piştî ku wê, bi têgînê têgînên olî wê weke bi olzanî, olnasî, bawerîzanî, bawerînasî û hwd, wê di vê çerçoveyê de wê çerçoveya xwe wê biafirênin. Li ser wê çerçoveyê de wê sînorên xwe jî wê bidina dîyarkirin. Dema ku wê sînor wê were dîyarkirin wê, demê wê pîrsgirêkên weke wê, çawa li gorî wê were jîyandin û ankû wê çawa ne li gorî wê, di nava wê de wê were jîyandin wê, xwe bidina dîyarkirin. Ev jî wê, weke pîrsgirêkna ku wê encama van rengên bi têgînkirinê bin. Li vir, di rengê fahmkirinê de wê, hertimî wê bahse wê, li rewşa nêzîkatîyê wê hebê. Mirov wê çawa wê fahmbikê wê, wusa bijî. Yan jî wê, bixwezê ku ew bijî. Di vê çerçoveyê de wê, rewşên jîyanî wê xwe bidina dîyarkirin. Di rewşa fahmkirina têgînên olî de wê, di vê çerçoveyê de wê, bi demê re wê gelek reng û cûreyên fahmkirinê wê derkevina li holê. Ol bi olzanîyê ku wê bidest pêşketina xwe kir û pê de wê, di vê çerçoveyê de wê, weke têgîneka bi sazûmanî a bi çerçoveyî wê pêşbikevê. Ev rengê pêşketinê wê di rewşa xwe de wê weke regekî pêşketinî ku wê desthilatdarî wê jî wê payxam wê bigirê û wê xwe bide pêşxistin. Wê bi wê re wê xwe pêşbixê. Wê di rewşa gihiştina rastîya wê de wê, weke rastîyaka ku mirov wê bi çerçoveyî wê, hilde li dest û wê fahm bikê bê. Di rewşa fahmkirina têgîna ol û welêt de wê, çawa wê bi hevdu re wê bi vê rengê wê pêşkevin û wê hevdu pêşbikevin wê, were dîtin.

.

.

””

Listeya Çavkaniyan beşa yekem

*Gaarder, Jostein(1991): "sofis varden"

*Fromm, Erich(1971): "Zen-buddhism and psychoanalysis"

*Durkheim, Emile(1894): "Den sociologiske metode"

* Durkheim, Emile(1912): "Det religiøse livets elementære former"

*Kierkegaard, Søren (1844) Begrebet Angst

Herodot((490), Historie

*Zarathustra(f.kr rundt 7 hundre tallet), Avesta

*Freud, Sigmund(1938): "Moses und die Monotheismus"

* Freud, Sigmund(1912–1913) Totem und Tabu

* Nietzsches, Friedrich (1883–1885): "Also sprach zarathustra"

* Chomsky, Noam (1986): Det medfødte språket

Chomsky, Noam (1986). Barriers. Linguistic Inquiry Monograph Thirteen. Cambridge, MA og London: The MIT Press.

- Chomsky, Noam (1995). The Minimalist Program. Cambridge, MA: The MIT Press.
- *Chomsky (1965). Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge: The MIT Press.
- *Foucault, Michel(1961): "Galskapens historie"
- *Foucault, Michel-Espen Schaanning (Oversetter)-(1976 – 1984): "Seksualitetenes historie"-1 og 3, binder
- *Kant, Immanuel (1781): "kritikken av den renne fornuften"
- *Aadnanes, Per M.(2012): "livssyn"
- *Fromm, Erich(1941): "Escape from freedom"
- *Fromm, Erich(1971): "Zen-buddhism and psychoanalysis"
- *Habermas, Jürgen(1999-norsk oversetter-bok-universitetsforlag): "Kommunikasjon, handling, moral og rett"
- *Ocalan, Abdullah(Prison Writings; 2013): "Defending a Civilisation"
- *Ocalan, Abdullah(Prison Writings; 2013): "Liberatin: life: Women's Revolution"
- *Wallerstein, Immanuel(2004): "World systems analysis: an introduction"
- *Comte, Auguste(1822), Plan de travaux scientifiques nécessaires pour réorganiser la société
- *Platon(428), Manon,
- *Platon(428);Staten, første bok
- *Aristoteles(384), Fysikk,
- *aristoteles(384); metafysikk
- *Aristoteles(384) om planter
- *Aristoteles(384), om dyrenes historie
- *Berkeley, George (1998). «A treatise concerning the principles of human knowledge». Oxford: Oxford University Press.
- *Eemeren, F. H. van, Grootendorst, R., Snoeck Henkemans, F., et al. (1996): Fundamentals of Argumentation Theory. A Handbook of Historical Backgrounds and Contemporary Developments. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- *Kjeldsen, J. (2004): Retorikk i vår tid. En innføring i moderne retorisk teori.
- *Exphil 1, filosofi og vitenskapshistorie, utgivelsesår 2015 av gylendal.
- *Gadamer, Hans-Georg(2003)Forståelsensfilosofi
- *Spinoza, Baruch (1632), The Ethics
- *Descartes, Rene (1618) Compendium Musicae
- *Descartes, Rene (1626–1628) Regulae ad directionem ingenii
- *Descartes, Rene (1630–1633) Le Monde L'Homme
- *Descartes, Rene (1637) Discours de la méthode
- *Descartes, Rene (1637) La Géométrie
- *Descartes, Rene (1641) Meditationes de prima philosophia
- *Descartes, Rene (1644) Principia philosophiae
- *Descartes, Rene (1647) Notae in programma
- *Descartes, Rene (1647) La description du corps humain
- *Descartes, Rene (1648) Responsiones Renati Des Cartes
- *Descartes, Rene (1649) Les passions de l'âme
- *Childe, Gordon(1944-145), Progress and Archaeology
- *Childe, Gordon(1930), The Bronze Age
- *Darwin, Charles(1871) Artenes opprinnelse
- *Næss, Arne (1967): Filosofiens historie. Bind 1: «Fra oldtid til renessanse»
- *Russell, Bertrand (1961): Vestens Visdom,

Listeya çavkaniyan a beşa duyem

- *Kierkegaard, Søren (1844) Begrebet Angst
- *Zenon fra Kition(334), Om følelser
- *Zenon fra Kition(334), Om kjærlighetens kunst
- *Zenon fra Kition(334), Om menneskets vesen
- *Kant, Immanuel (1781): "kritikken av den renne fornuften"
- *Freud, Sigmund(1938): "Moses und die Monotheismus"
- *Freud, Sigmund(1912–1913) Totem und Tabu
- *Freud, Sigmund(1927) Die Zukunft einer Illusion
- *Freud, Sigmund(1916) Trauer und Melancholie
- *Nietzsches, Friedrich (1883–1885): "Also sprach zarathustra"

- *Gaarder, Jostein(1991): " sofis varden"
- *Fromm, Erich(1971): "Zen-buddhism and psychoanalysis"
- * Durkheim, Emile(1912): "Det religiøse livets elementære former"
- *Werfel, Franz(1933/47): "The forty days of musa dagh"
- *Beauvoir, Simone de(1949): "det annet kjønn"
- * Beauvoir, Simone de(1994): "når masken faller"
- *Ocalan, Abdullah(Prison Writings; 2013): "Liberatin: life: Women's Revolution"
- *Grace Romsland, Grace(2011), Kognitiv svikt
- *Berge, Torkil/ Repål, Arne(2010), Den indre samtalen
- *Weiss, J. (1952). Crying at the happy ending. *Psychoanalytic Review*, 39, 338.
- *Weiss, J., Sampson, H., & the Mount Zion Psychotherapy Research Group. (1986). *The psychoanalytical process: Theory, clinical observation, and empirical research*. New York: Guilford Press.
- *Weiss, J. (1990a). Unconscious mental functioning. *Scientific American*, March, 103-109.
- *Weiss, J. (1990b). The centrality of adaptation. *Contemporary Psychoanalysis*, 26, 660-676.
- *Weiss, J. (1993). *How psychotherapy works: Process and technique*. New York: Guilford Press.
- *Weiss, J. (1994) The analyst's task: To help the patient carry out his plan. *Contemporary Psychoanalysis*, 30, 236-254.
- *Elliott, S. N. & Gresham, F. M. (2002). *Undervisning i sosiale ferdigheter: En håndbok*. Oslo, Kommuneforlaget.
- *Spence, S. (2003). Social skills traning with children and young people: Theory, evidence and practice. *Child and adolescent mental health*, 8, 84–96.
- * Helsedirektoratet. (2015). *Folkehelsepolitisk rapport 2015: Indikatorer for folkehelsearbeidet*. Retrieved from <https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/1130/Folkehelsepolitisk-rapport-2015-IS-2776.pdf>.
- *Grane, Rebecca(2014) , Mindfulnessbasert kognitiv terapi
- *Wright, J. H., Basco, M. R. & Thase, M. E. (2006). *Learning cognitive-behavior therapy. An illustrated guide*. Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- *Roth, A. D. & Pilling, S. (2007). *The competences required to deliver effective cognitive and behavioural therapy for people with depression and with anxiety disorders*. Department of Health, United Kingdom.
- *Wells, A., Fisher, P., Myers, S., Wheatley, j., Patel, T. & Brewin, C. R. (2007). Metacognitive the rapy in recurrent and persistent depression: A multiple-baseline study of a new treatment. *Cognitive Therapy and Research*, 3, 290–300.
- *Drinkwater, J. (2005). Cognitive case formulation. I P. J. Graham (red.), *Cognitive behaviour therapy for children and families*. 2. utg. (s. 70–100). Cambridge: Cambridge University Press.
- *Eells, T. D. (2007). History and current status of psychotherapy case formulation. I T. D. Eells (red.), *Handbook of psychotherapy case formulation*. 2. utg. (s. 1–45). New York: The Guilford Press.
- *Aristoteles(384), *Mechanica*
- * Nietzsche, Friedrich (1883–1885): "Also sprach zarathustra"
- *Svartdal, F. (2009): *Psykologiens forskningsmetoder*. Bergen: Fagbokforlaget
- *Drinkwater, J. (2005). Cognitive case formulation. I P. J. Graham (red.), *Cognitive behaviour therapy for children and families*. 2. utg. (s. 20–99). Cambridge: Cambridge University Press.
- * Tormod fladby/Stein Andersson/Leif gjærstad(red)(2012), *Nevropsykiatri*

Beşa sêyem a listeya çavkaniyan

Litteraturliste:

- *Herodot(484-425 f.Kr.): "historie"
- * "Gilgamesh(ca. 2210–2000f.kr.): "gilgamesh epiken"
- * Kremer, Samuel Noah (1956): "history begin at sumer (historien begynner av sumerene-oversettet-1988 på norsk)"
- * Kremer, Samuel Noah 1961): "Sumerian Mythology"
- *Jacq, Christian (1995): "Ramses 1" 1. 2. 3. 4. 5. Bind
- *Lewis, Bernard (2004): "Middle East history"
- *Opsal, Jan (2016): "islam"
- * Ibn Khaldūn (1332-1406): "Muqaddimeh"
- * Ahmed Khani (1650-1707): "Men û Zin"
- *Tveit, Odd Karsten(2015): "De skyldige : Israel og Palestina - krigen, menneskene, spillet"

- * Homeros (ca 800 f Kr.): "iliaden"
- * Zarathustra (cirka 1000 f.Kr.): "avesta"
- *Brzezinski, Zbigniew(1997): "Eurasia chess bord"
- *Freud, Sigmund(1938): "Moses und die Monotheismus"
- * Ferdowsi (ca 940–1020): "shahnameh"
- *Tolstoj, Lev(1869): "krig og fred"
- *Tulard, Jean (1998): "Joseph Fouché (en biografisk bok)"
- *Marks, Karl(1852): "The 18th brumaire of Louis bonaparte"
- *Marks, Karl(1867): "Kapital 1."
- *Kissiner, Henry (1994): "diplomati"
- *Kennedy, Paul (1987): "The rise and fall of the great powers"
- *Minorski, Vladimir (1940-42): "Kurds"
- *Maalouf, Amin(1991): "lysets hager"
- *Kant, Immanuel (1781): "kritikken av den renne fornuften"
- *Aadnanes, Per M.(2012): "livssyn"
- *Leirvik, Oddbjørn(2002): "islamisk etikk: ei idéhistorie"
- *Melve, Leidulf(2016): "hva er middelalderen"
- *Svendsen, Lars fr. h.(2013): "frihetens filosofi"
- * Fløistad, Guttorm(1991-universitetsforlag) "Filosofi og vitenskap: fra renessansen til vår egen tid"
- *Engdal, Marte Heian(2018): "Israel: historie, politikk og samfunn"
- *Folkvord, Erlig(2002): "Kurdistan – om fortid, folk og framtid"
- *Nordenson, Jon(2018): "Fra opprør til kaos: Midtøsten etter den arabiske våren"
- *Foucault, Michel(1961): "Galskapens historie"
- *Foucault, Michel-Espen Schaanning (Oversetter)-(1976 – 1984): "Seksualitetenes historie"-1 og 3, binder
- * Nietzsches, Friedrich (1883–1885): "Also sprach zarathustra"
- *Gaarder, Jostein(1991): " sofis varden"
- *Wegner, Ilse(Berlin, in March 1999,): "Introduction to the Hurrian Language"
- *Sasson, Jack M.(1966): "Hurrian and Hurrian Names in the Mari tekst"
- * Wallerstein, Immanuel(2004): "World systems analysis: an introduction"
- *Beauvoir, Simone de(1949): "det annet kjønn"
- * Beauvoir, Simone de(1994): "når masken faller"(den norske oversette-boken av gylandal-forlag)
- *Habermas, Jürgen"(1999-norsk oversetter-bok-universitetsforlag): "Kommunikasjon, handling, moral og rett"
- *Chomsky, Noam (2002-etter 11. september : taler og intervjuer): "Makt og terror"
- * Chomsky, Noam(2016): "Who roles the world?"
- * Chomsky, Noam(2013): "On anarchism"
- * Chomsky, Noam (2013): "Powers systems:Conversations on Global Democratic Uprisings and the New Challenges to U.S. Empire"
- *Durkheim, Emile(1894): "Den sosiologiske metode"
- * Durkheim, Emile(1912): "Det religiøse livets elementære former"
- *Fromm, Erich(1941): "Escape from freedom"
- *Fromm, Erich(1971): "Zen-buddhism and psychoanalysis"
- *Sienkiewicz, Henryk(1896): "Quo vadis (domino)"

„

”

Ev vê pirtûkê atfî herêmên kurdistanên weke Sûrê ku ew weke kirmanaka dîrokî a ser deh hezaran re bû û rayadarên tirk di çerçoveya jenosîda çandî û civakî de ku ew rûxandin û herêmên weke yên Heskîfîê ku ew ji gelek pêvajoyên jîyane civakî û şariştanî re malavanî kirîya ku ew di bin avê de hat hiştin dikim. Weke van herêman wê, bi dehan herêmên dîrokî wê, bi awayekê hovî wê, bi armanca tûnakirina temenê wê civake kurd ku ew pêvajoyên jenosîdê li ser serê wê dihê meşandin ku ew dihên rûxandin. Ev pirtûkê atfî van deveran û dîroka wan ya ku ew hatî tûnakirin dikim.

Abdusamet Yigit, Cizira bota, kurdistan, adara 2017an

,

